T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ
SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR - 65 - 66. CİLTLER
(İNCELEME-METİN-DİZİN)

Seyfettin DEMİR

Doktora Tezi

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HAZİRAN 2022

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Doktora Tezi

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR -65-66. CİLTLER (İNCELEME-METİN-DİZİN)

Tez Yazarı
Seyfettin DEMİR

Danışman
Doç. Dr. Mehmet ULUCAN

HAZİRAN 2022
ELAZIĞ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
Doktora Tezi

Başlığı:	**FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR (65-66. CİLTLER) (İNCELEME-METİN-DİZİN)**
Yazarı:	**Seyfettin DEMİR**
Tez Öneri Tarihi:	**03.10.2019**
Savunma Tarihi:	**22.06.2022**

TEZ ONAYI

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık yapılan savunma sonucunda **OYBİRLİĞİ** ile kabul edilmiştir.

İmza

Danışman:	**Doç. Dr. Mehmet ULUCAN** **Fırat Üniversitesi**
Başkan:	**Prof. Dr. Ali YILDIRIM** **Fırat Üniversitesi**
Üye:	**Prof. Dr. Hasan ŞENER** **Hacı Bayram Veli Üniversitesi**
Üye:	**Prof. Dr. Bahir SELÇUK** **Fırat Üniversitesi**
Üye:	**Dr. Öğr. Üyesi İhsan ŞEHİTOĞLU** **Muş Alparslan Üniversitesi**

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun ...../...../20..... tarihli toplantısında tescillenmiştir.

Prof. Dr. Murat SUNKAR
Enstitü Müdürü

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım " **FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR (65-66. CİLTLER) (İNCELEME-METİN-DİZİN)** başlıklı doktora tezimin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

22.06.2022

Seyfettin DEMİR

ÖN SÖZ

Kaynağı geçiş dönemi eserlerine kadar uzanan Klasik Türk edebiyatı köklü bir geleneğe sahiptir. Klasik Türk edebiyatı sanatçıları, İslam inancının ana kaynaklarının yanında başka birçok kaynaktan da yararlanmıştır. Dinî, mitolojik referanslı pek çok kaynak onlar için ilham kaynağı olmuştur. Özellikle Fars edebiyatı, kültürü ve estetiği Klasik Türk şair ve yazarlarını oldukça etkilemiştir. Klasik Türk edebiyatı, şiir ağırlıklı bir edebiyat olmakla birlikte düzyazı alanında da eserler vermiştir. XIII ve XIV. yüzyıllarda sade ve anlaşılır bir dil hâkim iken XV. yüzyıldan itibaren Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin yer aldığı düzyazı örnekleri süslü ve sade olmak üzere iki farklı biçimde kendini gösterir. XV. yüzyılda Sinan Paşa'nın inşa türünde yazmış olduğu eser dikkatleri çekerken süslü, sanatlı, secilerle kurulu anlaşılması güç eserlere halk fazla teveccüh göstermemiş; sade, anlaşılır, metinler daha fazla rağbet görmüştür. Süslü, secili ve ağdalı ifadelerin yer almadığı, sınırlı sayıda Arapça, Farsça kelime ve terkiplerin yer aldığı çoğu tercüme, telif ve adaptasyon olan nesir örnekleri halk nezdinde daha çok kabul görmüştür.

XV. yüzyılın ikinci dönemiyle XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşayan, geniş bir bilgi yelpazesine sahip Firdevsî-i Rûmî nesir sahasında eser veren velûd yazarlarımızdandır. Birçok eser kaleme alan Firdevsî'nin en önemli eserlerinin başında *Süleymân-nâme-i Kebîr* gelir. *Süleymân-nâme* 81 ciltten oluşmaktadır. Eser nazım ve nesir karışık bir şekilde yazılmıştır.

Süleymân-nâme-i Kebîr'de; cinler, melekler, devler, yılanlar, kuşlar önemli bir yer alır. Kıssaların çoğunda tebliğ faaliyetleri öne çıkar. Hikayelerde hak ile batılın mücadelesine sıklıkla rastlanır. Bir tarafta başta Hz. Süleyman olmak üzere peygamberler; diğer tarafta inkara, azgınlığa ve haddi aşmaya davet eden şeytan ve avanesi gelir.

Diyalog tekniğine sıklıkla başvurulur. Ayet ve hadislerden yararlanılır. Destansı, efsanevi ve mitolojik unsurların önemli bir yer teşkil ettiğ eser dinî, tasavvufî, ahlakî ve öğretici yönü ağır basan bir hususiyete sahiptir.

Bu çalışmada *Süleymân-nâme-i Kebîr'in* 65. ve 66. ciltleri incelenmiştir. Çalışmamız inceleme, çeviri yazı ve özel isimlerden kurulu dizinden oluşmaktadır.

Eserin iki nüshası bulunmaktadır. Biri Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi Hazine 1534'te kayıtlıdır. Diğeri Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi Török F. 11 döküm numarasıyla yer almaktadır.

Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte eser genel hatlarıyla tanıtılmış, I. bölümde, Firdevsî-i Rûmî'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. II. Bölümde *Süleymân-nâme*'nin bilgi kaynakları, dil-üslup, imlâ ve şekil özellikleri, yönüyle incelenmiştir. Dinî unsurlar, tarihî unsurlar, tabiat, topluluklar ve mekân ana başlıklarıyla birlikte alt başlıklarla tanıtılmaya ve incelenmeye çalışılmıştır. III. bölümde ise metin öncesinde kullanılan nüsha ve çeviri yazıda takip edilen yol ile genel kıstaslar belirlenmiş akabinde çalışmanın çeviri yazısına yer verilmiştir. Sonuç bölümünde çıkarımlarda bulunulmuş, kaynaklar bölümünde istifade edilen kaynaklara yer verilmiş, eserin sonunda özel adlarla ilgili bir dizin oluşturulmuş, ekler bölümünde metnin tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Çalışmamızın amacı 65. ve 66. ciltleri gün yüzüne çıkarıp asırlarca unutulmaya yüz tutmuş eseri literatüre kazandırmaktır. Diğer ciltlerin de araştırmacılar tarafından incelenmesiyle eserin edebî değeri daha iyi anlaşılacaktır. Uzun soluklu bir çalışmanın ürünü olan bu çalışmamızın bilim dünyasına, kültür ve edebiyatımıza katkıda bulunacağı ümidindeyiz. Çalışma boyunca yardımlarını esirgemeyen, her türlü yardımını yanımda hissettiğim kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Mehmet ULUCAN'a, hem ders hem de tez aşamasında çokça emeği olan, nezaket ve zarafetiyle bizlere her zaman örnek olan ilk danışman hocam Sevim BİRİCİ'ye, kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ali YILDIRIM ve Prof. Dr. Bahir SELÇUK'a, müşterek okumalarda ve tezin olgunlaşmasında görüşlerinden sürekli istifade ettiğim Dr. Öğr. Üyesi İhsan ŞEHİTOĞLU'na, Dr. Öğr. Üyesi Servet ŞENGÜL'e, Dr. Öğr. Üyesi Hulusi Eren'e, Dr. Öğr. Üyesi İsa IŞIK'a, Farsça alt başlıkların ve Arapça kelam-ı kîbarların tercümesinde bilgi ve görüşlerinden yararlandığım

Araştırma Görevlisi İlyas SAYIM'a ve tez boyunca desteklerini sürekli yanımda hissettiğim aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Seyfettin DEMİR

ELAZIĞ-2022

İÇİNDEKİLER

BEYAN ..... **I**
ÖN SÖZ ..... **II**
İÇİNDEKİLER ..... **IV**
ÖZET ..... **XVI**
ABSTRACT ..... **XVII**
KISALTMALAR ..... **XVIII**
1. GİRİŞ **1**
2. FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ **3**
2.1. Hayatı (1453-?) 3
2.2. Edebî Kişiliği 4
2.3. Eserleri 7
2.3.1. Süleymân-nâme-i Kebîr 7
2.3.1.1.Eserin Yazmalarının Kayıtlı Bulunduğu Kütüphaneler 8
2.3.1.2. Eser Üzerine Yapılan Çalışmalar 12
2.3.2. Kıssa-nâme-i Süleymân Aleyhi's-Selâm 13
2.3.3. Davet-nâme 13
2.3.4. Firâset-nâme 13
2.3.5. Münâzara-i Seyf ü Kalem (Seyf-nâme) 13
2.3.6. Hadîs-i Ahsen 13
2.3.7. Hayât ü Memât (Hayât-nâme) 13
2.3.8. Pend-nâme-yi Eflâtun 14
2.3.9. Silâhşor-nâme (Müsellâh-nâme) 14
2.3.10. Satranç-nâme-i Kebîr 14
2.3.11. Tercüme-i Câmeşûy-nâme 14
2.3.12. Tuhfetü'l-hâdî (Hakâyık-nâme/Hakîkat-nâme) 14
2.3.13. Kutb-nâme (Kıssa-ı Midilli) 15
2.3.14. Tecnîsat-ı Süleymân u Belkıs-nâme 15
2.3.15. Kitabü'l Mevaiz 15
2.3.16. Kur'an-ı Kerîm'den Tefeüle Dair Bir Risale (Fâl-ı Kur'ân) 15
2.3.17. Gülistan Tercümesi 15
2.3.18. Hacı Bektâş-ı Velî Velâyet-nâmesi (Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli) 15
2.3.19. Süleymân-nâme Muhtasarı 16
2.3.20. Şerh-i Hadîs-i Erbaîn 16

2.3.21.Teşhîsü'l-insân 16
3.SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR ÜZERİNE İNCELEME (C. 65 - 66) 17
3.1. Süleymân-nâme-i Kebîr'in Bilgi Kaynakları 17
3.1.1. Kur'an-ı Kerîm 17
3.1.2. Tevrat-Zebûr 17
3.1.3. Şeh-nâme 18
3.2. Eserin Dil-Üslup, İmlâ ve Şekil Özellikleri 18
3.2.1. Dil ve Üslup Özellikleri 18
3.2.2. İmlâ Özellikleri 24
3.2.3. Şekilsel Özellikler 25
3.3. Dinî Unsurlar 28
3.3.1. Kutsal Kitaplar 28
3.3.1.1. Suhuf 28
3.3.1.2. Tevrât 29
3.3.1.3. Zebûr 29
3.3.1.4. Kur'ân-ı Kerîm 30
3.3.2. Âyet İktibâsları 31
3.3.2.1. Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme-i Kebîr'inde Geçen Ayetlerden İktibaslar 31
3.3.2.1.1. İmanla İlgili Ayetler 31
3.3.2.1.2. İbadetle İlgili Ayetler 36
3.3.2.1.3. Varlık ve Yaradılışla İlgili Ayetler 43
3.3.2.1.4. Dua ve Duayla İlgili Ayetler 47
3.3.2.1.5. Nasihat ve Tavsiyelerle İlgili Ayetler 48
3.3.3. Melekler ve Şeytan 49
3.3.3.1. Dört Büyük Melek 49
3.3.3.1.1. Cebrâil 49
3.3.3.1.2. Mikāʾîl (Müvekkel-i Erzak) 49
3.3.3.1.3. Azrâil (Melekü'l-Mevt) 50
3.3.3.1.4. İsrâfîl 50
3.3.3.2. Diğer Melekler 51
3.3.3.2.1. Rıdvan 51
3.3.3.2.2. Hârût ve Mârût 51
3.3.3.3. Şeytân (İblis/Racîm-i Lain/Azazil/Feynusa) 53
3.3.3.3.1. Diğer Şeytan İsimleri 54

3.3.4. Peygamberler 55
3.3.4.1. Hz.Âdem 55
3.3.4.2. Şît 56
3.3.4.3. İdrîs 56
3.3.4.4. Nûh (Nûh-ı Nacî) 56
3.3.4.5. Hûd 57
3.3.4.6. Sâlih 57
3.3.4.7. İbrahîm 58
3.3.4.8. İsmâîl 58
3.3.4.9. İshâk 59
3.3.4.10. Yaʿkûb 59
3.3.4.11. Yûsuf 59
3.3.4.12. Eyyûb 60
3.3.4.13. Mûsâ 60
3.3.4.14. Hârûn 61
3.3.4.15. Dâvûd 61
3.3.4.16. Süleymân 61
3.3.4.17. Yûnus 63
3.3.4.18. Hz. Muhammed (s.a.s.) 64
3.3.4.19. Diğer Peygamberler 65
3.3.5. Kutsal Kitaplarda Zikredilen Diğer Şahsiyetler 65
3.3.5.1. Havvâ 65
3.3.5.2. Kâbil-Hâbil 66
3.3.5.3. Kârûn-ı Pîl-Ten 66
3.3.5.4. Nemrûd 67
3.3.5.5. Azer 67
3.3.5.6. Belʿam-ı Bâʿûr 67
3.3.5.7. Edniya (Adonya) Bin Dâvûd 67
3.3.5.8. Lokmân Hekîm 68
3.3.5.9. Asaf bin Berhiyâ 70
3.3.5.10. Hızır ve İlyas 70
3.4. Tarihî Unsurlar 71
3.4.1. Yöneticiler 71
3.4.1.1. Sultan II. Bayezîd 71
3.4.1.2. Melik-i Gabir 72

3.4.1.3. Câbîr Şâh ... 72
3.4.1.4. Berehmen/Berhemen Şâh ... 73
3.4.1.5. Safat Yanusı ... 73
3.4.1.6. Kayser-i Rûm ... 74
3.4.1.7. Sultan Celâleddîn ... 74
3.4.1.8. Cumhûr Şâh ... 74
3.4.1.9. Sührab Şah ... 75
3.4.2. Şairler ... 75
3.4.2.1. Ahmedî ... 75
3.4.2.2. Şeyhî ... 75
3.4.2.3. Diğer Şairler ... 75
3.4.3. Eserler ... 76
3.4.3.1. Leyla ile Mecnûn ... 76
3.4.3.2. Ḫusrev ü Şîrîn/Ferhâd ü Şîrîn ... 76
3.4.4. İran Mitolojisi/Şeh-nâme Menşeli Kahramanlar ... 77
3.4.4.1. Rüstem ... 77
3.4.4.2. Zâl ... 78
3.4.4.3. Sâm-Süvâr ... 79
3.4.4.4. Nerîmân ... 80
3.4.4.5. Keykûbâd ... 80
3.4.4.6. Keykâvus ... 80
3.4.4.7. Keyhüsrev ... 81
3.4.4.8. Cemşîd ... 81
3.4.4.9. Dahhâk ... 81
3.4.4.10. Ferîdûn ... 82
3.4.4.11. Behmen/Erdşir ... 82
3.4.4.12. Dârâ ... 82
3.4.4.13. Efrâsiyâb ... 83
3.4.4.14. İskender ... 83
3.4.4.15. Diğer Şahsiyetler ... 84
3.5. Tabiat ... 84
3.5.1. Hayvanlar ... 84
3.5.1.1. Kuşlar ... 84
3.5.1.1.1. Tavûs ... 84
3.5.1.1.2. Sî-murg/Anka ... 85

3.5.1.1.3. Tûtî 86
3.5.1.1.4. Kaknûs 87
3.5.1.1.5. Rahne 87
3.5.1.1.6. Hüdhüd 87
3.5.1.1.7. Ügü/Ügi Kuşu/Baykuş 88
3.5.1.1.8. Megâ Kuşu 89
3.5.1.1.9. Laklak/Leylek 89
3.5.1.1.10. Bülbül 90
3.5.1.1.11. ʿUkâb/Kartal 90
3.5.1.1.12. Diğer Kuşlar 91
3.5.1.2. Yılanlar 91
3.5.1.2.1. Şahmaran/Şâh-ı Mârân 91
3.5.1.2.2. Diğer Yılanlar 91
3.5.2. Diğer Hayvan İsimleri 92
3.6. Kozmik Âlem 93
3.6.1. Yıldızlar ve Gezegenler 93
3.6.1.1. Merrîh 93
3.6.1.2. Zühre 93
3.6.1.3. Mihr 94
3.6.1.4. Keyvân 94
3.7. Topluluklar 95
3.7.1. İnsan Toplulukları 95
3.7.1.1. Edinyâ Halkı 95
3.7.1.2. Amalika Halkı 95
3.7.1.3. Sîstan Halkı 96
3.7.1.4. Kuds-i Mübârek Halkı 96
3.7.1.5. Benî İsrail Kavmi 96
3.7.1.6. Ad Kavmi 97
3.7.1.7. Semûd Kavmi 97
3.7.1.8. Arab Kavmi 97
3.7.1.9. Enbîya vü Etkîya Taifesi 98
3.7.1.10. Zühhâd u ʿUbbâd Taifesi 98
3.7.1.11. Ulamâ/ Kümelâ/Füzelâ/ Taifesi 98
3.7.2. İnsan Dışı Topluluklar 98
3.7.2.1. Cân Kavmi 98

3.7.2.2. Cin Taifesi 99
3.7.2.3. Perîler Taifesi 100
3.7.2.4. Dev Taifesi 100
3.7.2.5. Gûl u ʿAfârît Taifesi 101
3.7.2.6. İblis Taifesi 101
3.8. Mekân 102
3.8.1. Ülkeler 102
3.8.1.1. Hâveristân 102
3.8.1.2. Dib Hindistan 103
3.8.1.3. Endülüs 103
3.8.1.4. Mağrib 104
3.8.1.5. Mısır 104
3.8.1.6. Habeş 105
3.8.1.7. Yemen 105
3.8.2. Şehirler 105
3.8.2.1. Malatya 105
3.8.2.2. Kudüs 106
3.8.2.3. Sinistân 106
3.8.2.4. Sîstân 107
3.8.2.5. Horasan 107
3.8.2.6. Câbilka Şehri 107
3.8.2.7. Sanʿan Şehri 108
3.8.3. Nehirler, Dağlar, Denizler ve Vadiler 108
3.8.3.1. Nil Nehri 108
3.8.3.2. Ceyhun Nehri 109
3.8.3.3. Ürdün Irmağı 109
3.8.3.4. Tur Dağı 110
3.8.3.5. Kaf Dağı 110
3.8.3.6. Sinistan Dağı 110
3.8.3.7. Sistan Dağı 111
3.8.3.8. Elburz Dağı 111
3.8.3.9. Billür Dağı 111
3.8.3.10. Kuş Dağı 112
3.8.3.11. Kîş Denizi 112
3.8.3.12. Kufûf Denizi 113

3.8.3.13. Veylün Vadisi 113
4.SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ (C.65-66) 114
4.1. Metin Hazırlanırken Kullanılan Nüshaların Tavsifi 114
4.2. Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar 114
4.3. Metin 118
4.3.1. El-Cildü'l-Ḫāmis ve Sittīne 118
4.3.1.1. Süleymān-nāme'nüñ Üç Yüz Yigirmi Birinci Meclisiniñ Ẕikrindedür 122
4.3.1.1.1.Ḳıssa-ı Rüstem ve Ser-güzeşt-i İşān 123
4.3.1.1.2.Der-Seyr-i Cezīre 124
4.3.1.1.3.Der-Beyān-ı ʿĀciz Şoden-i Şeyṭān-ı Racīm Goriḫten Ez Dest-i Melāʾike ve Āmeden-i Be-Dergāh-ı Süleymān (ʿa.s.) 132
4.3.1.1.4. Ḳażiyye-i Elhenc Cinnī ve Milk-i Ḫāveristān-ı Şāh-ı Ġābir 145
4.3.1.1.5. Ḳıṣṣa-ı Zāl Destān ve Ḳārūn-ı Pīl-ten 146
4.3.1.1.6. Ḳıṣṣa-ı Edinyā ve Ser-güzeşt-i Melik-i Maġrib 151
4.3.1.1.7. Ḳıṣṣa-ı Edinyā ve Helāk Şoden-i Şāh-ı Ḫāveristān Be-Dest-i Ū . 153
4.3.1.1.8. Der-Beyān-ı Temṣilāt-ı Māżī 154
4.3.1.1.9. Der-Beyān-ı Meclis-i Āḫer 155
4.3.1.2. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi İkinci Meclisiniñ Ẕikrindedür 155
4.3.1.2.1. Ḳıṣṣa-ı Edinyā Bin Dāvūd ve Ḳażiyye-i Elhenc Cinnī 156
4.3.1.2.2. Ḳıṣṣa-ı Surḫ-bād 163
4.3.1.2.3. Der-Beyān-ı Diden-ı Surḫ-bād Ḥaẓret-i Süleymānʿ Aleyhi's-Selām 164
4.3.1.2.4. Der-Beyān-ı Agāh Şoden-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām Ez-Ameden-i Surḫ-bad 169
4.3.1.2.5. Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Ḳażiyye-i Şāh-ı Mārān 170
4.3.1.2.6. Der-Beyān-ı Reften-i Şah-ı Mārān Be-Kūh-ı Sīstān 172
4.3.1.2.7. Der-Beyān-ı Āmeden-i Şāh-Mārān Be-Sīstān u Firistāden-i Yetkūn Be-Cānib-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām 173
4.3.1.2.8. Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Dīvān Maḫlūḳ Ne İstāden ve Ḥażreti Süleymān ʿAleyhi's-Selām Kursī Ne Şoden Bülbül Ne Furūḫt 174
4.3.1.2.9. Der-Beyān-ı Aḥvāl-ı Ribā-ḫor-ı Dükkān-dār 176
4.3.1.2.10 Der-Beyān-ı Āmeden-i Tekvīn-i Şāh-ı Mārān Be-Dergāh-ı Süleymān ʿAleyhi's-Selām 177
4.3.1.2.11. Ḳıṣṣa-ı Kelʿād Pārçilī ki Zenbīl-i Süleymān Nefurūḫt 180

4.3.1.2.12. Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Ḳażiyye-i Aḥvāl-ı Sülūk-ı Selāṭīn ... 182
4.3.1.2.13. Der- Beyān-ı İmtiḥān Kerden Süleymān ʿAleyhi's-Selām Ṭevāyif-i Ümem ... 184
4.3.1.2.14. Der-Beyān-ı Müteḥayyir Şoden-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām ... 189
4.3.1.2.15. Der-Beyān-ı Temṯīlāt-ı Dāstān-ı Mażī ... 192
4.3.1.2.16. Der-Beyān –ı Meclis-i Āḫer ... 193
4.3.1.3. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi Üçünci Meclisiñ Ẕikrindedür ... 194
4.3.1.3.1. Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Sām-süvār Pehlüvān-ı Rūzigār ... 195
4.3.1.3.2. Ḳıṣṣa-ı Sām-Süvār ve Ceng-i Berehmen Şāh ... 199
4.3.1.4. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz On Dokuzuncı Meclisiniñ Ẕikrindedür ... 203
4.3.1.4.1.Der-Beyān-ı Ḥaẕret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām Firistāden-i Hüdhüd Pīş-i Murġ-ı Ukūra ... 204
4.3.1.4.2. Ḥikāyet-i Efʿī ,Veziʿ ve Ḳıṣṣa-ı Murġ ... 207
4.3.1.4.3. Ḳıṣṣa-ı Süleymān ʿAleyhi's-Selām ve ʿAbdu'ṣ-ṣamed ve Ender Ṣıfat-ı Girye Kerden Küẕek Sebeb Çīst Be-Ḳavli Ḥükemāʿ, ʿUlemā ... 207
4.3.1.4.4. Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Veziʿ ve Efʿī ve Ḳaẕiyye-i Murġ-ı Megā Der-Baḥṣ-ı İşān ... 211
4.3.1.4.5. Der-Ḫuṣumet-i Efʿī Murġ-ı Megā ve Veziʿ ... 212
4.3.1.4.6. Ḳażiyye-i Efāʿī ve Şikāyet-i Veziʿ ... 214
4.3.1.4.7. Ḳażīyye-i Veziʿ ve Şikāyet Kerden Ez-Efʿī Be-Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām ... 215
4.3.1.4.8. Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Ḳażiyye-i Murġī Megā ... 217
4.3.1.4.9. Der-Beyān-ı Ender Ṣıfat-ı Tinnīn ... 218
4.3.1.4.10. Der -Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Ḍifdaʿ ... 219
4.3.1.4.11. Der-Beyān-ı Leṭāfet-i Loḳmān-ı Ḥakīm ʿAleyhi's-Selām ... 220
4.3.1.4.12. Ender Ṣıfat-ı Ḥikmet-i Loḳmān ʿa.s. ... 221
4.3.1.4.13. Ḳıṣṣa-ı Sām-süvār ... 222
4.3.1.4.14. Der- Beyān-ı Temṯilāt-ı Dāsıtān-ı Māżī ... 230
4.3.1.4.15. Der-Beyān-ı Meclis-i Aḫer ... 231
4.3.1.5. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirminci Meclisiniñ Ẕikrindedür ... 232
4.3.1.5.1. Ḳıṣṣa-ı İblīs-i Laʿīn ve Giriftār Şoden Be-Dest-i Tekvīniyān Ez-Ẕürriyāt-ı Şeyāṭīn ... 233
4.3.1.5.2. Der- Beyān-ı Ceng-i Melik-i Dehneş ... 234

4.3.1.5.3. Der- Beyān-ı Ceng-i Melik-i Mayṭaṭarūş 235
4.3.1.5.4. Der-Beyān-ı Ceng-i Melikü'l-Meymūnu'l -Aʿẓam 236
4.3.1.5.5. Der-Beyān-ı Ceng –i Melik-i Sipīd..... 236
4.3.1.5.6. Ḳıṣṣa-ı Surḫ-bād Cinnī..... 237
4.3.1.5.7. Der –Beyān-ı Müteşşekkī Şoden-i İsteḫr-i Cinnī Berāy-ı Ḫātem-i Süleymān ʿĀleyhi's-Selām 238
4.3.1.5.8. Der-Beyān-ı Diden-i Surḫ-bād ve Dīvān-ı Süleymān ʿAleyhi's-Selām..... 240
4.3.1.5.9. Ḳıṣṣa-ı Süleymān Nebī ʿAleyhi's-Selām 241
4.3.1.5.10. Der-Beyan-ı Ḳażiyye-i Moymul ve Murġ-ı Ḳıṭā..... 242
4.3.1.5.11. Der-Beyān-ı Leṭāfet-i Murġ-ı Ḳaṭā..... 245
4.3.1.5.12. Der-Beyān-ı Leṭāfet-i Ḳaṭāṭ 246
4.3.1.5.13. Der-Beyān-ı Ḫavāṣ-ı Ḳuṭāṭ..... 248
4.3.1.5.14. Der-Beyān-ı Giriḫ[t]en-i Şeyṭān-ı Racīm 248
4.3.1.5.15. Der-Beyān-ı Hezīmet-i Ẕürriyāt-ı Şeyāṭīn ve Efġān Kerden-i Racīm 250
4.3.1.5.16. Der-Beyān-ı Laḳlaḳ ve Murġ-ı Ügü..... 252
4.3.1.5.17. Der-Beyān-ı Āverden Laḳlaḳ Bülbül Be-Dergāh-ı Süleymān ʿAleyhi's-Selām..... 253
4.3.1.5.18. Der-Beyān-ı Leṭāfet-i Küʿayb 255
4.3.1.5.19. Der-Beyān-ı Mücādele Kerden Küʿayb u Murġān..... 255
4.3.1.5.20. Der-Beyān-ı Bülbül ve Gerden-i Dirāz ve Ḫorūs ve Ġurāb ve Ṭāvus..... 257
4.3.1.5.21. Der-Beyān-ı Āzād Şoden Kuʿayb ve Maġlūb Şoden Murġān 261
4.3.1.5.22. Der-Beyān-ı Ḥabs Şoden-i Ẕürriyāt-ı Şeyāṭīn..... 261
4.3.1.5.23. Der-Beyān-ı Ḥabs Kerden-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām ve Aʿvān-ı Şayāṭīn Rā..... 264
4.3.1.5.24. Der-Beyān-ı Cidāl Kerden Buhevāḳ ve Ġurāb ve Ceng-i Īşān... 265
4.3.1.5.25. Der-Beyān-ı Resīden-i ʿUḳḳāb ve Dīden-i Ceng-i İşān..... 267
4.3.1.5.26. Der-Beyān-ı Agāh Şoden-i Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām Ḥabs Kerden Ġurābi ve Buvāhaḳ Der-Ḳafeṣ-i Āhen..... 268
4.3.1.5.27. Der-Beyān-ı Temṣīlāt-ı Dāsıtān-ı Māżi 269
4.3.1.5.28. Ender Duʿāʾ-i Firdevsī Der-Ḫatm-ı Kitāb 270
4.3.1.5.29. Der-Duʿā-i Pādişāhü'l-İslām ve'l-Müslimīn Eʿazza'llāhu Enṣārehu 271
4.3.2. El-Cildü's-Sādis ve Sittūne 273

4.3.2.1. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yügirmi Altıncı Meclisiniñ Ẕikrindedür 276
4.3.2.1.1. Kıṣṣa-ı Ẕāl-ı Destān-ı ve Ḳażiyye-i Pīl-i Ten-i Ḳārūn-ı ve Ḳayṭafūn-ı Reʾis 277
4.3.2.1.2. Der- Beyān-ı Süleymān ʿa.s. Nesl-i Şeyāṭīn-i Firistāden Berāy-ı Rüstem-i Sām ve Edünyā (4) ve Ḳāhir Yāften 279
4.3.2.1.3. Ḳıṣṣa-ı Elhenc Cinnī 282
4.3.2.1.4. Der-Beyān-ı Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn Dīden-i Zāl-ı Destān 283
4.3.2.1.5. Ġarḳ Şoden Keştī ve Yārī Kerden Ṭaḳtaḳūş 285
4.3.2.1.6. Der-Beyān-ı Resīden-i Ṭaḳṭaḳūş Ḥalāṣ Kerden Pehlevānān Ez-Mevc-i Deryā 286
4.3.2.1.7. Der-Beyān-ı Ġam-gin Şoden Zāl-ı Destān Berāy-ı Ḳāhir ki Berḳ-i Cāẕū Be-Dest-i Ū Helāk (12) Şode Est 288
4.3.2.1.8. Ḳıṣṣa-ı Zāl-ı Destān ve Ḳażiyye-i Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn ve Kendek-i Dīv 289
4.3.2.1.9. Der-Beyān-ı Kendek-i Dīv Kenden ve Eṭrāf-ı Maḳām-ı Zāl-ı Destān ve Berdāşten-i ʿİfrītān Resīden-i Be-āsumān 292
4.3.2.1.10. Der-Beyān-ı Dīden-i ʿAsker-i Şāh-ı Mārān Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām 294
4.3.2.1.11. Der-Beyān-ı Dāsıtān-ı Mażī 305
4.3.2.1.12. Der-Beyān-ı Meclis-i Āḫer 306
4.3.2.2. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi Yidinci Meclisiniñ Ẕikrindedür 307
4.3.2.2.1. Ḳıṣṣa-ı Ḥażreti Süleymān ʿa.s. ve Ḳażīyye-i Sām Bin Nūḥ ve Ṣüʿbān-ı ʿAẕīm 307
4.3.2.2.2. Kıṣṣa-ı Ṣām-süvār 313
4.3.2.2.3. Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Diden-i ʿAsker-i Şāh-ı Mārān 325
4.3.2.2.4. Der-Beyān-ı Temṣīlāt-ı Dāsitān-ı Māżi 330
4.3.2.2.5. Der-Beyān-ı Meclis-ı Āḫer 331
4.3.2.3. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi Sekizinci Meclisiniñ Ẕikrindedür 332
4.3.2.3.1. Der -Beyān-ı Dīden-i Süleymān ʿa.s. Ṣüʿbān-ı Ekber 333
4.3.2.3.2. Ḳıṣṣa-ı Rüstem ve Ḳalʿa-i Miḳnāṭīs ve Şemāyil-i Cāẕu 342
4.3.2.3.3. Der-Beyān-ı Ḥīle Kerden Şemāil-i Bānū Berāy-ı Giriften-i Rüstem 343
4.3.2.3.4. Der-Beyān-ı Tedbīr Kerden Şemāyil-i Bānū Berā-yı Giriften-i Rüstem 346
4.3.2.3.5. Der -Beyān-ı Giriftār Şoden Rüstem ve Pehlevānān-ı Be-Dest-i Şemāyil-i Cāẕū 348

4.3.2.3.6. Ḳıṣṣa- ı Süleymān ve Ḳażīyye-i ʿAbdu’s-samed 350
4.3.2.3.7. Der- Beyān-ı Aḥvāl-ı Şeyāṭīn-i ve Agāh (3)Şoden Sulṭān-ı Mışır ve Duḫter-i Mehīn Bānū Ez- Ḳıṣṣa-ı İşān 356
4.3.2.3.8. Der-Beyān-ı Nāliş Kerden Mehīn Bānū Be-Ḥażreti Süleymān ʿAleyi’s-Selām 358
4.3.2.3.9. Der-Beyān-ı Āmeden-i Ḥızır ʿa.s. ve Ḳıṣṣa-ı ʿAbdu’ṣ-ṣamed ve Ḫalāṣ Yāften Ez-Fiʿl-i Cinhā 361
4.3.2.3.10. Der-Beyān-ı Dāsitān-ı Temsīlāt-ı Māżī 363
4.3.2.3.11. Der-Beyān-ı Meclis-i Aḫer 364
4.3.2.4. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi Ṭoḳuzuncı Meclisiniñ Ẕikrindedür 365
4.3.2.4.1.Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Süleymān Nebī ʿAleyi’s-Selām ve Siyāset Kerden Cinnīyān 366
4.3.2.4.2.Der-Beyān Ḳıṣṣa-ı Şāh-Mārān ve Aḥvāl-ı Ser-geşt-i Ū 367
4.3.2.4.3.Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Süleymān ʿAleyhi’s-Selām ve Ḳıṣṣa-ı ʿAbdu’ṣṣamed 369
4.3.2.4.4.Der-Beyān-ı Ḳavlu Ḥükemā ve Naḳl-ı ʿUlemā Berā-yı Ḳıṣṣa-ı ʿAbdu’ṣ ṣamed 370
4.3.2.4.5. Der-Beyān-ı Āmeden Ḫızır Nebī ʿAleyhi’s-Selām 371
4.3.2.4.6.Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Surḫ-ı Bād 375
4.3.2.4.7.Der-Beyān-ı Reften-i Surḫ-ı Bād ve ʿAzm Kerden-i Mışır 376
4.3.2.4.8.Ḳıṣṣa-ı Süleymān Nebī ʿAleyhi’s-Selām ve Ḳażiyye-i ʿAbdu’ṣ ṣamed 379
4.3.2.4.9.Der-Beyān-ı Teslim Şoden Rūḥ-ı ʿAbdu’ṣṣamed Be-Pīş ü Süleymān ʿAleyhi’s-Selām 382
4.3.2.4.10. Der - Beyān-ı Mātem-i ʿAbdu’ṣṣamed 385
4.3.2.4.11. Der-Beyān-ı Temsīlāt-ı Dāsitān-ı Māżī 388
4.3.2.4.12. Der-Beyān-ı Meclis-i Āḫer 389
4.3.2.5. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Otuzuncı Meclisiniñ Ẕikrindedür 390
4.3.2.5.1.Der-Beyān-ı Münācāt-ı Süleymān ʾAleyhi’s-Selām 391
4.3.2.5.2. Aẕa Dādin-i Ḥażreti Süleymān 392
4.3.2.5.3.Der-Beyān-ı Reften-i Süleymān ʿAleyhi’s-Selām ve Diden-i ʿAsker-i Şāh-ı Mārān 393
4.3.2.5.4.Der-Beyān-ı Reften-i Ḥażreti Süleymān ʿAleyhi’s-Selām Berā-yı Diden Ṣüʿbānān ve Tinnīnān Şāh-ı Mārān 395

4.3.2.5.5.Der-Beyān-ı Ḫilḳat-ı Sebeb-i Ḥayyāt 397
4.3.2.5.6.Der-Beyān-ı Residen-i Zāl-ı Destān Be-Dergāh-ı Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi'ş-Selām 404
4.3.2.5.7. Der-Beyān-ı Ameden-i Murġ-ı Raḫne ve Murġ-ı Ḳaḳnūs 406
4.3.2.5.8. Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Ḳażiyye-i Efʿī..... 410
4.3.2.5.9. Der-Beyān-ı Temṯīlāt-ı Dāsitān-ı Māżi..... 419
4.3.2.5.10.Ender Duʿāʾ-ı Firdevsī Der-Ḫatm-i Kitāb..... 420
4.3.2.5.11.Der-Duʿā-ı Ẓıll-ı Sübḥān Āl-i ʿOṯmān (6) Sulṭān Bin Sulṭān Sulṭān Bāyezīd Ḫān Eṭāe'llāhu ʿUmrehü..... 421
5. SONUÇ 424
KAYNAKLAR..... 427
DİZİN 429
TIPKIBASIM 436
ÖZ GEÇMİŞ

ÖZET

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ
SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR 65 - 66. CİLTLER
(İNCELEME-METİN-DİZİN)

Seyfettin DEMİR

Doktora Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Haziran 2022, Sayfa: XVIII + 520

Firdevsî-i Rûmî, XV. yüzyılın ikinci yarısıyla XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Telif ve tercüme çok sayıda eser kaleme almış üretken bir yazardır. Ona asıl ününü kazandıran *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı eseridir. Dönemin padişahı II. Bayezid'e takdim edilen *Süleymân-nâme-i Kebîr*, XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılın ilk yarısı arasında kaleme alınmıştır. Eser, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi Hazine 1534-2 numarada kayıtlıdır. Bu çalışma ile eserin 65. ve 66. ciltleri transkribe edilerek Latin alfabesine aktarılmıştır.

Giriş ve üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Firdevsî'nin hayatı, edebi şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümünde *Süleymân-nâme-i Kebîr*'in çalışmamıza konu olan ciltleri incelenmiştir. İnceleme; *Süleymân-nâme*'nin bilgi kaynakları, eserin imlâ, şekil, üslup ve dil özellikleri, dinî unsurlar, tarihî unsurlar, tabiat, topluluklar ve mekân başlıkları altında ayrıntılı olarak şekilsel ve tematik olarak ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde eserin 65. ve 66. ciltlerinin nüshaları tanıtılmış, daha sonra çevri yazılı metnin hazırlanmasında izlenen yol ile genel kıstaslar belirlenmiş, akabinde çalışmamızın ana gövdesini oluşturan metne yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda ulaşılan bilgi ve bulguların değerlendirildiği sonuç bölümüne, ayrıca özel isimlerden kurulu dizine ve ekler bölümünde metnin tıpkıbasımına da yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Firdevsî-i Rûmî, *Süleymân-nâme-i Kebîr*, Transkripsiyonlu Metin-İnceleme

ABSTRACT

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ

SULEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR Volumes 65 - 66.

(EXAMINATION-TEXT-INDEX)

Seyfettin DEMIR

PhD Dissertation

FIRAT UNIVERSITY

Institute of Social Sciences

TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

June 2022, Page: XVIII + 520

Firdevsî-i Rûmî lived in the second half of the 15th century and the first half of the 16th century. He is a prolific writer who has written many works on copyright and translation. *Süleymân-nâme-i Kebir*, which brought him his real fame, is considered his most significant work. *Süleymân-nâme-i Kebir* presented to Bayezid II, the sultan of the period, was written between the second half of the 15th century and the first half of the 16th century. The work is registered at the Topkapı Palace Museum Manuscripts Library Treasury number 1534-2. With this study, the 65th and 66th volumes of the work were transcribed and transferred to the Latin alphabet.

The first part of the study, which consists of an introduction and three sections, gives information about Firdevsî's life, literary personality, and works. The volumes of *Süleymân-nâme-i Kebîr*, which are the subject of our study, are examined in the second part. Examination; The information sources of *Süleymân-nâme* have been discussed in detail, formally and thematically, under the headings of spelling, shape, style and language, religious elements, historical elements, nature, communities, and space. In the third part of the study, the copies of the 65th and 66th volumes of the work were introduced, then the method followed in the preparation of the translated text, and the general criteria were determined, and then the text that formed the main body of our study was included. At the end of the study, the conclusion part where the information and findings are reached, the index made up of proper names, and the facsimile of the text are included in the appendices section.

Keywords: Firdevsî-i Rûmî, *Suleymân-nâme-i Kebir*, Transcriptional Text-Examination

KISALTMALAR

Kısaltmalar

‘a.s.	**:** aleyhi’s-selâm
s.a.s.	**:** sallallâhu aleyhi ve sellem
‘a.m.	**:** aleyhi’s-selâm
C.	**:** Cilt
Ens.	**:** Enstitü
Hz.	**:** Hazreti
haz.	**:** Hazırlayan
S.	**:** Sayı
s.	**:** Sayfa
TDK	**:** Türk Dil Kurumu
TDV	**:** Türkiye Diyanet Vakfı
Üni	**:** Üniversite
vb.	**:** ve benzeri
vd.	**:** ve diğerleri
yk.	**:** Yaprak
Yay.	**:** Yayını, Yayınları
b.	**:** bin (oğlu)
c.c.	**:** Celle celalühü**.**
a.g.e.	**:** Adı Geçen Eser

1. GİRİŞ

XV. yüzyılda Ankara Savaşı ile Osmanlı devletinde siyasi birlik bozulmuş Çelebi Mehmet ile siyasi birlik yeniden sağlanmıştır. Bu yüzyılın ilk yarısında Karamanoğulları ve Candaroğulları gibi beylikler devlet olma yolunda hamleler yapmış, ilme ve sanata önem vermişlerdir. Beyliklerde bir nevi ilim ve kültür merkezleri olan Konya, Karaman, Sinop ve Kastamonu'da önemli, nitelikli şairler yetişmiştir. Karamanoğulları ve Candaroğulları'na son veren Osmanlı devleti Anadolu'da siyasi birliği sağlamıştır. II. Mehmed'in İstanbul'u Bizanslılardan almasıyla Anadolu ve Rumeli arasındaki en büyük engel ortadan kaldırılmıştır. Birçok alanda ilerleme kaydeden Osmanlı devleti dil ve edebiyat sahasında da kayda değer gelişmeler sergilemiştir. Kültür, sanat ve medeniyet alanında ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir **(**Mengi, 1997: 104).

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesiyle, orta çağ kapanmış, yeniçağ başlamıştır. Fâtih döneminde şöhret bulmuş âlim ve sanatkârlar İstanbul'a davet edilmiş, İstanbul ilim, kültür ve sanat alanında cazibe merkezi olmuştur. II. Bayezit de babası Fatih gibi âlim ve şâirlere değer vermiş, birçok sanatkârı himaye etmiş, birçok câmi, medrese, han, hamam yaptırmıştır. Ancak kültür ve medeniyet alanında gösterilen ilerleme, kardeşler arasında çıkan taht mücadeleleri ve II. Bayezid'in sûfî kişiliği nedeniyle siyasi alanda sağlanamamış yükselme döneminde bir anlamda duraklama yaşanmıştır.

XV. yüzyılın Padişahları II. Murat (Muradî), II. Mehmet (Avnî) ve II. Bayezit (Adlî) sanata bilhassa şiire ve şaire ehemmiyet vermişler, şairleri taltif ederek himaye etmişlerdir. Tasavvufa önem verdikleri için dönemlerinde dini-tasavvufî metinler önemli bir yer teşkil etmiş, Türk dilinin ve Türk şiirinin gelişmesinde ve yayılmasında bu padişahların büyük katkıları olmuştur. Türk edebiyatı, bilhassa Klasik Türk edebiyatı Şeyhî, Necatî ve Ahmet Paşa gibi şairlerle kendi mecrasını bulmuş, bu şairler özgün eserler vermişlerdir. Nesir sahasında ise başta Sinan Paşa olmak üzere çağdaşı Sarıca Kemâl, Mercimek Ahmed, Firdevsî-i Rûmî ve tarihçi Âşık Paşa-zâde döneme damga vuran nâsirlerdendir. XIII. ve XIV. yüzyılda Türkçeye olan ilgi bu dönemde yavaşlamıştır. Medresede yetişen sanatçılar daha çok Arapça, Farsça ve Türkçeden müteşekkil Osmanlı Türkçesiyle şiirlerini kaleme almışlardır. İmparatorluk diline evrilen Türkçe daha geniş bir ifade gücü bulmuştur. Osmanlı Türkçesi, başta Arap ve Fars olmak üzere Yunan, İtalyan, Balkan, Ermeni ve Kafkas dillerinden kelime ve terkipler alarak bir imparatorluk dili vasfı kazanmıştır. Ancak ses ve söyleyiş bakımından milliliğini muhafaza etmiş kendi içinde gelişimini sağlamıştır (Banarlı, 1997: 414; Pala, 1998: 23). Osmanlı hükümdarları Türk diliyle şiirler yazmışlar, yer yer şiirlerinde halk söyleyişlerine yer vermiş, sade Türkçe ile şiirlerini terennüm etmişlerdir. Bu şuurla şair ve sanatçıları himaye ederek Divan edebiyatının büyük gelişme katetmesini sağlamışlardır.

Bu dönemde nesir, hiçbir zaman şiir kadar ehemmiyet arz etmemiş, edebî değer kazanmamıştır. Ancak nesir sahasında da eserlerin sayısında ve niteliğinde kayda değer gelişmeler olmuştur. Manzum-mensur, telif ve tercüme diyebileceğimiz birçok eser kaleme alınmıştır. Kur'an ya da sure tefsiri tercümeleri, menâkıbnâmeler, evliya tezkireleri, dinî-destanî hikâyeler, inşa usulleri, kimi sözlükler, tarih kitapları, tıp, astroloji, veterinerlik ve musiki başlıca mensur eserlerdir (Mengi, 1997: 135). Bu eserlerin dili yüzyılın ilk yarısında bir önceki asırlarda olduğu gibi sade, anlaşılırdır. Medresede eğitim gören şair ve yazarlar ile saray çevresinde yetişen şairlerin Farsçaya ve Fars edebiyatına olan hayranlıklarıyla Türkçe homojen ve doğal yapısını kaybeder. Fars edebiyatının tesirinde kalıp heterojen bir hale bürünür. Daha çok sanatlı ve süslü bir nesir hâkim olmaya başlar. Düzyazı; telif ve tercüme birçok dinî-tasavvufî, ahlakî ve tarihî konuların sade

nesirle işlendiği öğretici eserlerle, bilhassa Sinan Paşa ile birlikte ilmî, felsefî ve edebî birçok eser secilerle yüklü, süslü ve sanatlı bir hale bürünür. Nesir, sade nesir ve süslü sanatlı nesir şeklinde bir sonraki çağa intikal eder.

Süleymân-nâme, edebiyatımızda daha çok Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatını konu edinen dönemin sosyal, siyasal ve kültürel olaylarını anlatan tarihi ve edebi değeri olan manzum, mensur ya da manzum-mensur karışık bir halde kaleme alınan türdür. Süleymân-nâmelerin esas konusu Kanunî'nin şehzadeliği, tahta çıkışı, padişah olarak Doğu ve Batıya yaptığı seferler, döneminde meydana gelen iç ya da dış hadiseler şeklinde tasnif edilebilir. Bu türe Selim-nâme'ler bir nevi kaynaklık etmiştir. Gazavat-nâme, Fetih-name, Zafer-name gibi türler benzer türde ele alınmış düzyazı türleridir (Canım, 2016: 325). Ayrıca bunların dışında daha çok Hz. Süleyman'ın etrafında gelişen olayları konu edinen Süleymân-nâme'ler de vardır.

Süleymân-nâme-i Kebîr, Türk edebiyatında Firdevsî-i Rûmî diğer adıyla Firdevsî-i Tavîl tarafından kaleme alınan dönemin padişahı II. Bayezid'e takdim edilen Hz. Süleyman'ın hayatı ve peygamberliği ve hükümdarlığı etrafında gelişen, menkıbevi bir eser; diğer yanıyla hikâye (kıssa), masal, menkıbe, felsefe, astronomi gibi konuları ihtiva eden ansiklopedik bir eserdir. "Rûmî'ye şöhret kazandıran eseri, sade, sanatsız bir nesirle yazılmakla beraber, yer yer büyük bir kitap teşkil edecek ölçüde manzum bölümleri de bulunan *Süleymân-nâme*'dir." (Banarlı 1997: 503).

XV. yüzyılın ikinci dönemiyle XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Firdevsî-i Rûmî nesir sahasında eser veren velûd yazarlarımızdandır. Birçok eser kaleme alan Firdevsî'nin en önemli eserlerinin başında *Süleymân-nâme-yi Kebîr* gelir. Cilt sayısıyla ilgili farklı rivâyetler bulunan *Süleymân-nâme*'nin bugün bilinen, mevcut cilt sayısı 81'dir. Eser nazım ve nesir karışık bir şekilde yazılmıştır. Olaylar daha çok Hz. Süleyman etrafında gelişir. Birçok ciltte peygamber kıssaları önemli bir yer oluşturur. Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Tevrât, Zebur, İncil, İbranice kaynaklar, hadis, İran menşeli tarihi ve efsanevi şahsiyetler, Şehnâme, kozmografya, yerli ve milli unsurlar, Eski Anadolu Türkçesi ve arkaik Türkçe sözcükler beslendiği başlıca kaynaklar arasında gelmektedir. Anlatıcı bilge ve hikmet sahibi Lokman Hekîm ve Eflatun-ı Yûnânî'dir. Olaylar bir anlamda bunlar tarafından okuyucuya aktarılır. Eser, iki ana gövde üzerine inşa edilmiştir. Birincisinde Kur-an-ı Kerîm başta olmak üzere, Tevrât, Zebur, İncil ve İbranice kaynaklar ikincisinde ise İran'ın önemli destanlarından olan Şehnâme'dir. Eser bir taraftan destân, efsâne, mitoloji, menkıbe gibi türleri ihtiva ederken diğer taraftan dinî-tasavvufî, ahlakî ve öğretici özelliğe sahiptir. Genel anlamda daha çok Şehname sahibi Firdevsî'den etkilendiği görülse de şekilsel olarak daha çok Sadi-i Şirazi geleneğini (Gülistan) sürdürmüştür. Şehname tamamıyla beyitlerden oluşmakla birlikte Firdevsî'inin eseri *Süleymân-nâme*, nazım, nesir karışık bir şekilde yazılmıştır. Çalışmamız Hz. Süleyman'ın hayatı ve menkıbeleri etrafında gelişen müstakil veya ansiklopedik bir özellik taşıyan *Süleymân-nâme*'nin 65 ve 66. ciltleriyle sınırlıdır. Hz. Süleyman'ın şeytanla olan mücadelesi, tebliğ faaliyetleri, hayvanlar âlemindeki sıkıntıları giderip adaleti sağlaması, küfürde ısrar eden bazı kavimler üzerine seferler düzenlemesi ve ağabeyi Edniya (Adonya) ile arasında geçen taht mücadeleleri eserin ana konularını oluşturmaktadır.

2. FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

2.1. Hayatı (1453-?)

Doğum tarihi hakkında görüş birliği olan ölüm tarihi ise kesin olarak bilinmeyen, Firdevsî-i Tavîl, Uzun Firdevsî, Firdevsî-i Rûmi ve Türk Firdevsî isimleriyle bilinen yazarın doğum yeri, ismi ve eserleri hakkında farklı görüşler mevcûttur. Firdevsî-i Rûmî yahut Firdevsî-i Tavîl (Uzun Firdevsî), XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış ve bilhassa II. Bayezîd adına yazmış olduğu *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı eseriyle şöhret bulmuş Osmanlı yazar ve şairidir (Köprülü, 2001: 649). Bursalı Tahir Bey İstanbul Arkeoloji müzesi kütüphanesinde bulunan *Gülistân* adlı eserin son bölümünde yer alan bilgiye istinaden Firdevsî'nin asıl adının İlyas olduğunu dile getirir. Ancak yapılan araştırmalarda ve bilhassa E. Blochet'nin, Paris Milli Kütüphanesi'nde bulunan *Süleymân-nâme*'de müellif ifadesine dayandırarak asıl adının Şerafettin Musa olduğunu söyler (Köprülü, 2001: 649). *Süleymân-nâme-i Kebîr'*in 25 ile 26. ciltlerinde ise müellifin adı Orhan bin Genek olarak yer alır (Genç, 1995:11). Teşhisü'l-insan adlı eserinde de adı Orhan bin Genek olarak geçer. (http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/firdevsi-serefeddin-musa-uzun-firdevsi). Araştırmacıların genel kanaati asıl adının Şerafettin Musa olduğudur.

Yazarın doğum yeri hakkında da muhtelif bilgiler mevcuttur. Latîfî Tezkiresi'nde (İsen, 1999:178, Canım, 2018:403-405) Bursalı olduğu ve tarihçiler arasında Uzun Firdevsî ismiyle bilindiği zikredilmektedir. Banarlı'ya göre ise (1971:503) Firdevsî-i Rûmî, 1453 yılında Bursa'da doğmuş, şair Melîhî'den aruz dersleri almış ve yeterli düzeyde bir ilim tahsil etmiştir. Köprülü, Firdevsî'nin Edincik'te (Aydıncık) doğduğunu Latifî ve diğer kaynakların onu Bursalı olarak göstermesinin sebebinin yazarın öğrenimini Bursa'da yapması ve arûzu Bursalı Melîhî'den öğrenmesinden kaynaklandığını ileri sürer (Köprülü, 1996:127-128).

Doğum yeri ve adı konusunda farklı bilgiler bulunan Firdevsî-i Rûmî'nin ailesi hakkında ise M. Fuat Köprülü İstanbul kitapçılarından birinde gördüğü *Süleymân-nâme* adlı eserin sonunda Firdevsî'nın ailesi hakkında genişçe malumatların yer aldığını zikreder. Bu esere göre; Firdevsî'nin büyük ceddi Gazi Genek Bey, Sultan Alâeddin Selçukî'nin hizmetinde bulunmuş ve Osman Gazi'nin Bilecik'i almasıyla (1299) ona intisap etmiştir. Sonrasında kendisine dirlik olarak verilen Sultanöyüğü'nde (Eskişehir) bir cami ve hamam yaptırmıştır. Mimari özelliği olmayan bu mescidin ve aynı adı taşıyan mahallenin 1980'li yıllara kadar Eskişehir'de bulunduğu bilinmektedir. Gazi Genek Bey'in oğlu İlyas Bey ise Orhan Bey döneminde Gelibolu sancak beyi olmuş; oğlu Hızır Bey, I. Murad döneminde Sultanöyüğü'ne sancak beyi tayin edilmiştir. Hızır Bey'in oğlu Bazarlu Bey ise Yıldırım Bâyezîd döneminde kahramanlıklar göstermiş, oğlu Hacı Genek Bey de İstanbul'un fethinde bulunmuştur. Hacı Genek Bey'in yapmış olduğu hizmetlerine karşılık Edincik kendisine zeâmet olarak verilmiştir. Firdevsî ise Hacı Genek Bey'in oğludur (Köprülü, 1996:127-128).

Farklı eserlerden elde edilen bilgilere göre Firdevsî'nin çocukluğu Edincik'te tahsil hayatı daha çok Bursa'da devam eder. Çocukluk ve gençlik yılları başta Balıkesir olmak üzere Edincik, Bursa, Manisa ve çevresinde geçer. Müellifin bir dönem İstanbul'da yaşadığı görülür. Gençlik dönemlerinden itibaren bir taraftan tarih, kısas, hendese ve ilm-i nücûm gibi konulara ilgi duyan müellif, diğer taraftan tasavvufa meyleder (Köprülü, 1996:128).

Birçok ilim dalına merak salan Firdevsî-i Rûmî'nin *Latîfî Tezkiresi*'nde yer alan bilgiye göre tarih alanında da derin bir bilgiye sahip olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca Sultan Bâyezîd'ın emri doğrultusunda *Süleymân-nâme* adlı eserini nazım ve nesir şeklinde kaleme aldığı, bu eserin 360 cilt hâlinde yazıldığı bilinmektedir. Rivayete göre Sultan Bâyezîd 360 ciltlik bu eserin İslam dinine uymayan, abartılı bulduğu ve yanlış olan bölümlerini yaktırmış, geriye 99 ciltlik kısmı kalmıştır. Firdevsî yaşanan bu hadiseye üzülerek Firdevsî-i Tusî gibi padişah hakkında uygun olmayan birkaç beyit söyleyerek Acem diyarına gitmiştir (Canım, 2018: 403-405).

Yazarın ne zaman ve nerede öldüğüne dair kaynaklarda kesin bilgi yoktur. Yazarın ölümüne dair bilgiler genelde çelişkilidir. Latifî'ye göre, II. Bayezid'e sunduğu *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı eseri padişah tarafından beğenilmeyince mahlasını taşıdığı İranlı Firdevsî gibi padişahı yererek Horasan'a kaçmıştır. Ancak 909'da (1503) Balıkesir'de yazmış olduğu Şatrançname, Süleymân-nâme'nin 81. cildinde kaleme aldıklarıyla Hayat u Memat adlı risalesinde verdiği bilgiler nazara alındığında 1512'den sonra da İstanbul'da yaşadığı söylenebilir. Dolayısıyla Firdevsî diğer yıllarda ihtimaldir ki doğu ülkelerine gitmiş ve orada vefat etmiştir (Köprülü, 1996: 128).

Müellif, Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezit ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde yaşamıştır. Yazarın en önemli eseri olan Süleymân-nâmenin padişah tarafından bazı ciltlerinin lüzumsuz görülmesi üzerine yakıldığı bundan rahatsız olan müellifin padişahı hicvedip ülkeyi terk ettiği, ömrünün geri kalan kısmını İran ve Horasan'da geçirdiği bilgisi yanlıştır. Başta Latifinin mevzubahis ettiği bu hususu Kâtip Çelebi ve Fuat Köprülü de tekrar eder. Firdevsî, Süleymân-nâme'nin 81. cildinin 22. ve 123. varağında söz konusu cildi Yavuz Sultan Selim'in inayetiyle yazdığını ve Balıkesir'de yaşadığını belirtir. Büke, Firdevsî'nin beyanıyla bu iddiaları çürütmeye çalışır (Büke, 2015: 482).

> "Ed-duʿā-yı pādişāh es-selām el-misl-i ebu'l-ḫayrāt ve'l-ḥasenāt mürebbi'l-ġurebā bilādü'l-ʿulemā es-sulṭān ibnü's-sulṭān Selı̄m̄ Ḫān… Süleymān-nāmenüñ teʾlı̄f̄ini bir ʿādil ve kāmil pādişāhın devām-ı devletinde 81. cildin tamāmlanmasını müyesser itdi. Yavuz Sulṭān Selimmüñin ʿām ve ʿināyetiyle Anadolu vilāyetinde Karaside şehr-i Balıkesirde ikāmet idüp ḥalvet ḥālinde maḳām-ı ʿuzlette ḥużūr-ı ḳalb ile bu kitābın teʾlı̄f̄ine çalışıyorum" (Büke, 2015: 4).

Metinden anlaşılıyor ki yazar Yavuz Sultan Selim dönemine tanıklık etmiştir. İfadeden anlaşılıyor ki Firdevsî kaçmamıştır, Anadolu vilayetinde Balıkesir'de yaşamını idame etmektedir. Süleymân-nâme adlı eserinin 81. cildini tamamladığını, huzur-ı kalp ile meşhur eserini yazmaya çalıştığı kesindir. Ancak nerede öldüğü belirsizdir.

2.2. Edebî Kişiliği

Kırka yakın tercüme ve telif şeklinde kaleme aldığı eserlerini dikkatlere sunduğumuzda müellifin velûd bir yazar olduğunu söyleyebiliriz. Firdevsî, çok geniş bir bilgi yelpazesine sahiptir. Başta Kur'an olmak üzere Tevrat ve İbranice kaynaklar başlıca istifade ettiği kaynaklardandır. Dinî ve İslamî kaynaklarla yetinmeyen yazar; destan, mitoloji, efsane, halk hikâyeleri, tarih, kozmografya, felsefe, Şeh-nâme gibi alan ve disiplinlerden ziyadesiyle yararlanır.

Türk dilinin inceliklerine hâkim olması ve zengin bir kelime hazinesine sahip oluşundan dolayı Türk diline, Türk kültürüne ve Türk edebiyatına Firdevsî'nin büyük katkıları olmuştur.

Nazım ve nesir olarak kaleme aldığı *Süleymân-nâme* adlı eserinde nazım bölümlerinde sanat kaygısı, kısa ve öz yazma düşüncesinden dolayı dilin ağırlaştığı görülür. Arapça ve Farsça kelimelere sıklıkla yer verir. Nesir bölümlerinde ise -ki metnin gövdesini nesir bölümleri oluşturur- dil daha sade ve yalındır, arkaik kelimelere ve Divanu Lügati't- Türk ve Eski Anadolu Türkçesine ait kelimelere bilinçli olarak sıklıkla yer verir. Metni baz aldığımızda yazarın çok zengin bir Türkçe kelime hazinesine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Aruzla yazmasına rağmen aruzu kullanmada çok başarılı sayılmaz. Şiirlerinde bariz aruz kusurları görülmektedir. Eserleri edebi değer olarak çoğu zaman eleştirilmiş lakin dil yönüyle hep takdir görmüştür.

Süleymân-nâme'yi padişah için (II. Bayezid) kaleme aldığını söyler. Şiiri halen tamamlamadığını, Methine başlarsa Enverî'yi yeneceğini Hafızî ise karşısında ah u zâr edeceğini söyler. Kısacası kalemiyle İran'ın iki önemli şairi olan Enverî ve Hafızî'den daha güçlü bir şair olduğunu ifade eder. Bu ifadelerden yola çıkarak özgüveni yüksek bir şair olduğu söylenebilir. Lakin eserlerini incelediğimizde bilhassa nazımda vasat bir şair olduğu bellidir.

Bu Süleymān-nāmesin ki söyledim men şāhiçün
Naẓm-ı naḳdum ḫālişumdur ṣanma itdüm münteḥal

Enverîyi māt iderem söylesem medḥuñ iy şāh
Ḥāfıẓı zār eylerem ḥüsnüñ ügip dirsem ġazel (C.65/2a)

Firdevsî aşağıdaki beyitte bir nevi sanat anlayışını yansıtır. Sözün açık, doğru, güzel ve gönül okşayıcı olması gerektiğini söyler.

Sözde ammā var tefāvüt bir degül cümle ḫaber
Söz gerek faṣîḥ ola rast u emleh dil-küşā (C.65/68a)

Yazar 'Kutb-nâme' adlı eserinde hiç öğrenim görmediğini dile getirir.

Ne aruz u nahv okudum ne hod sarf
Cehl ile itdüm hebâ ömrü telef

Lîk keşf oldu me'anî virdi İlâh
Marifette olmışam Hanum agâh

Dizelerden anlaşıldığına göre düzenli bir medrese eğitimi görmemiştir. Ömrünü cehaletle heba etmiştir. Lakin Allah'ın inayetiyle marifet ehlinden olduğunu keşf yoluyla bu bilgileri edindiğini dile getirir (Biçer, 2005: 247-248). Muhtemelen Hz. Muhammed'in yaşamından etkilenerek ümmî olmanın erdemliliğinden yola çıkarak bu dizeleri sarf etmiş olabilir. Bu kadar

geniş bir ilmi yelpazeye sahip birinin ümmi olması akla ziyandır. Yine aynı eserin bir başka bölümünde bu söylemin aksine ömrünü ilme adadığını ve sürekli ilimle iştigal ettiğini, cahiller gibi ömrünü heba etmediğini hayatını ilme adadığını ifade eder. Sanat anlayışında bir yığın çelişki bulunmaktadır.

> Cehd kılup ʿilm ile itdün ʿömri sarf
> Merd-i cāhil misli kılmadun telef (Kutb-nâme, 14b) (Olgun ve Parmaksızoğlu, 1980, s. XXIX).

Yazarın en önemli eseri olan *Süleymân-nâme*'yi göz önüne aldığımızda sanatçının derin bir İslam bilgisine sahip olduğu ve iyi bir medrese eğitimi aldığı söylenebilir. Hikâye başlıklarının Farsça oluşu ve metinde sıklıkla ayetlerden iktibas yapması onun Arapça ve Farsçaya vakıf olduğunu gösterir. Bilhassa Arapçaya olan vukûfiyeti bariz bir şekilde hissedilir.

Firdevsî, zengin bir kelime hazinesine sahiptir. Eş ve yakın anlamlı sözcükleri sıklıkla kullanarak anlatıma zenginlik ve renklilik katar. Anlamca uygunluk arz eden kelimeleri bir arada kullanmada mahirdir.

> Zîrā ki şāh-ı mārāndur kendü ʿaẕimetine göre efāʿî çerisinle ve ḫayyāt-ı leşkerinle ve tinnîn, şuʿbān ṣınfıyla ve ejdehā ve evren cinsile gelse gerek. (C.65/58a)

Asıl şöhretini elde ettiği *Süleymân-nâme* adlı eserini genel anlamda dikkate aldığımızda bilhassa nesir bölümlerini gayet sade bir dille kaleme aldığını görürüz. Ancak zaman zaman Arapça ve Farsça terkiplerden kurulu ağır bir dille kaleme aldığı pasajlara -bilhassa kaside, tevhit ve dua bölümlerinde- rastlamamız mümkündür.

> "Zîrā ki dünyā bir pîre-ẕen-i ʿacūzedür ki ʿarāyis-i duḫter-ānda görinür ve bir ḫarāb – ābād-ı vîrānedür ki maẓhar-ı ābād anda görinür. Anuñ ẕevḳ ü ṣafāṣı vefā-yı zenān ve ebr ü tā büstān gibi nā-pāyidārdur ve ġuṣṣa vü cefāsı evrāḳ-ı eşcār ve aʿdād-ı remmāl gibi bî-şümārdur. Gurbe gibi ṭoġurduġunı gine yir ve kelp gibi temellüḳ itdüġın ışırur. Kimüñle ʿahd itdigine bozmadı ve kimünle ʿaḳd itdigi çözmedi. Kimdür ki rūzigāruñ revācını bî-kesād ve ṣalāḥını bî-fesād ve ṣuʿūdını bî-hebūṭ ve vuṣūlunı bî-ḳanūṭ ve evcini bî-ḥaḍîḍ-i nāzil ve şehdini bî-semm-i ḳātil ve ṣulḥunı bî-cenk ü cidāl ve devletini bî-taġayyur u zevāl ve ṭalūʿunı bî-iḳvāl ve nuzūlunı bî-ḳufūl ve şerefini bî-vebāl ve ḳudūmunı bî-irtiḥāl ve feraḥı bî-taraḥ ve belā ve miḫneti bî-muḥabbet ibtilā ve beḳāsı bî-fenā ve ġıdāsı bî-ʿanā ve niʿmeti bî-ġam ve leẕẕeti bî-elem ve şerbeti bî-zehir ve laṭfeti bî-ḳahr ve ʿizzeti bî-meẕellet ve devleti bî-ẕillet ve tilāḳatı bî-firāḳ ve miḫneti bî-niḳāḳ görmiş ola bu bir evdür ki ʿimāretleri ḫarāb ve āmilleri nā-yāb ve ʿizzetleri taḥḳîr ve taʿẓîmleri taṣġîr ve ʿaraṣa-ı āfāt ve menzili beliyātdur." (C.66/72b)

Yazarın özellikle düzyazıları zaman zaman Dede Korkut Hikâyeleri'ni çağrıştıran bir anlatıma ve sadeliğe sahiptir.

> "İy Berhemenî Şāh bu düşmenleri ver bize depeleyelüm, ḳanların içelüm, dilişdiler. Andan Berhemeni Şāh eyitdi: "Ṣoralum, görelüm, kimlerdür? Bilmege lāyıḳ kimesnelerse ne gerekse idüñ." diyüp ṣordılar." (C.66/23a)

Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Tevrât, Zebur, İncil, İbranice kaynaklar, hadis, İran menşeli tarihi ve efsanevi şahsiyetler, Şehnâme, kozmografya, yerli ve milli unsurlar, beslendiği kaynaklar arasında gelmektedir. "Ona şöhret kazandıran eseri, sade, sanatsız bir nesirle yazılmakla beraber, yer yer büyük bir kitap teşkil edecek ölçüde manzum bölümleri de bulunan *Süleymân-nâme*'dir." (Banarlı 1997: 503).

Eserin muhtelif konular içermesi, anlatımın yalın ve akıcı olması, *Süleymân-nâme*'yi ilgi çekici kılar. Peygamberler tarihine ait çeşitli kıssaların varlığı ve özellikle Fars mitolijisine ait anlatıların çokluğu dikkati celp etmektedir. Devrik cümle yapıları ve ki'li cümleler, eserin genel anlamda bir çeviri olduğu izlenimini vermektedir (Demirbağ, 2021: 4).

Çeşitli konulara dair telif ve tercüme, manzum ve mensur yaklaşık kırkın üzerinde eseri bulunan Firdevsî'nin üretken bir yazar olduğu anlaşılmaktadır. Devrine göre oldukça sade bir dil kullanmıştır. Şairlik yeteneğinden yoksundur. Şairlik vasfıyla kendisine hiç kıymet verilmemiştir. …Şair olarak değil ancak müellif ve mütercim vasfı ile XV. asrın sonu ile XVI. asrın başlarında Osmanlı kültürüne ve diline büyük katkıları olmuş bir yazardır (Köprülü, 2001: 651). Firdevsî, dinî, tasavvufî, ahlakî ve öğretici yönü ağır basan bir sanat anlayışına sahiptir.

2.3. Eserleri

XV. yüzyılın ikinci dönemiyle XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Firdevsî-yi Rûmî nesir sahasında eser veren velûd yazarlarımızdandır. Firdevsî'nin yaşamında olduğu gibi eserleri hakkında da kaynaklarda çeşitli ve çelişkili bilgiler mevcûttur. Firdevsî bir nevi hayatını ilme adamış, Türk kültür ve medeniyetine büyük katkılar sunmuştur. Hemen her konuda eserler kaleme almıştır. Başta tarih olmak üzere; dinler tarihi, peygamberler tarihi, İslam tarihi, Selçuklu tarihi, Osmanlı tarihi, Edebiyat, Felsefe, Hendese, Tıp, İlm-i nücûm, Tasavvuf, Ahlak, Mitoloji, Astroloji, Tılsım, Savaş ve Silahların tarihi, Menakıbname, Satranç, Boyacılık ve Hadis alanında kendi deyişiyle kırkı aşkın telif ve tercüme eser yazmıştır (Biçer, 2005: 248).

Tezkireler Firdevsî'nin sadece Süleymân-nâme'sinden bahseder. Yakın zamanda yapılan araştırma ve kaynaklarda yazarın farklı eserlere sahip olduğu anlaşılır. Fuat köprülü on altı (Köprülü, 2001: 651); Bursalı Mehmet Tahir on dört (Tahir, 1972: 105); Franz Babinger dört, (Babinger, 1982: 35); İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoğlu on altı (Olgun ve Parmaksızoğlu, 1980: 17-18) on altı eseri hakkında bilgi vermiştir (Büke, 2015: s. 483).

Firdevsî'nin Münazara-i Seyf ü Kalem ve Satranç-nâme'sinde belirttiği gibi yetmiş iki veya kırk eseri varsa da bunların birçoğu henüz gün yüzüne çıkmış değildir. Günümüzde eserlerinin sayısına dair verilen bilgilerin çoğu eksik ya da yanlıştır. Yapılacak araştırmalar ışığında bu yanlışlar ve eksiklikler izale olacaktır (Büke, 2015: 483).

Firdevsî'nin birçok türde kaleme aldığı, bugün elimizde bulunan ve bilinen eserleri şunlardır:

2.3.1. Süleymân-nâme-i Kebîr

Birçok eser kaleme alan Firdevsî'nin en önemli eserlerinin başında *Süleymân-nâme-i Kebîr* gelir. *Süleymân-nâme* 81 ciltten oluşmaktadır. Eser nazım ve nesir karışık bir şekilde yazılmıştır.

Olaylar daha çok Hz. Süleyman etrafında gelişir. Birçok ciltte peygamber kıssaları önemli bir yer oluşturur. Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere Tevrât, Zebur, İncil, İbranice kaynaklar, hadis, İran menşeli tarihi ve efsanevi şahsiyetler, Şehnâme, kozmografya, yerli ve milli unsurlar, beslendiği başlıca kaynaklar arasında gelmektedir. "Ona şöhret kazandıran eseri, sade, sanatsız bir nesirle yazılmakla beraber, yer yer büyük bir kitap teşkil edecek ölçüde manzum bölümleri de bulunan *Süleymân-nâme*'dir." (Banarlı 1997: 503). Anlatıcı bilge ve hikmet sahibi Lokman Hekîm ve Eflatun-ı Yunanî'dir. Olaylar bir nevi bunlar tarafından okuyucuya aktarılır. Eser, iki ana gövde üzerine inşa edilmiştir. Birincisinde Kur'an-ı Kerîm başta olmak üzere, Tevrât, Zebur, İncil ve İbranice kaynaklar, ikincisinde ise İran'ın önemli destanlarından olan *Şehnâme*'dir. Eser bir taraftan destân, efsâne, mitoloji, menkıbe gibi türleri ihtiva ederken diğer taraftan dini-tasavufi, ahlakî ve öğretici yönüyle öne çıkar.

Yazarın adı gibi Süleymân-nâme'nin cüz ve meclis sayısı hakkında da ihtilaf vardır. Latifi Tezkiresi'nde eserin 360 cüz, Hasan Çelebi Tezkiresi'nde 380 cüz, Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zünûn'unda 330 cüz, Bursalı Tahir Bey'in Osmanlı Müellifleri'nde 366 cüz olduğu belirtilmiştir. Fuad Köprülü, Bursalı Tahir Bey'in verdiği sayıyı bir yanlışlık eseri sayarak Latifî Tezkiresi'ndeki kaydın doğru olduğunu söyler. Vasfi Mahir Kocatürk ise cüz sayısı olarak yılın günleri olan 366 sayısını ve meclis sayısı olarak da 1836 meclisi kabul eder (Akt. Genç, 1995: 13).

Bugün çeşitli kütüphanelerde nüshaları bulunan eserin cilt sayısı ise 81'dir. 81. cildin 1. Selîm'e dua ve sena ile başlamış olması müellifin II. Bâyezîd'in ölümünden sonra da Osmanlı ülkesinde bulunduğunun kanıtı sayılmaktadır (Köprülü, 1996:128).

Firdevsî, *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı eserini kendi beyanına göre 366 cilt, 1830 meclis olarak tasarlamıştır. Latifî'ye göre bazı ciltler padişah tarafından yaktırılmıştır. Bugün yurt içi ve yurt dışında toplam 81 cildi mevcûttur.

2.3.1.1. Eserin Yazmalarının Kayıtlı Bulunduğu Kütüphaneler

Firdevsî'nin kendi ifadesiyle yaklaşık elli yıl emek verip kaleme aldığı *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı eserinin yurtiçi ve yurtdışındaki kütüphanelerde bugüne kadar tespit edilebilmiş nüshaları şunlardır: (Büke, 2015: 485-491)

1. Cilt	Gotha, Numara 111
2. Cilt	Gotha, Numara 111; Süleymaniye, Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863
3. Cilt	Vaticano-Turco, Numara 28, 16 yy.; Süleymaniye, Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863
4. Cilt	Vaticano-Turco, Numara 28; Süleymaniye, Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863
5. Cilt	Vaticano-Turco, Numara 28; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş. 5-6-7-8-9-10-11-12-13 cilt toplam 388 yk.
6. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş
7. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 7-13 cilt toplam 360 yk.
8. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı, 8-15 cilt toplam 406 yk.
9. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, h. 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968'de kayıtlıdır.
10. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968'de kayıtlıdır.
11. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968'de kayıtlıdır

12. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968'de kayıtlıdır
13. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş; Torök F. 2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968'de kayıtlıdır.
14. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, 14-15-16-17-18-19-20 cilt toplam 321 yk.;Török F. 1 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968'de kayıtlıdır.
15. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır; Török F. 1 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968'de kayıtlıdır.
16. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.
17. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır; Török F. 3 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 17-18 cilt toplam 100 yk.
18. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır; Török F. 3 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 17-18 cilt toplam 100 yk.
19. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.
20. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.
21. Cilt	Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884
22. Cilt	Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884
23. Cilt	Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884
24. Cilt	Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884
25. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk.; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-2829-30. Ciltler toplam 307 yk.; Üniversite Kütüphanesi, T. Y.9884.
26. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk.; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-2829-30. Ciltler toplam 307 yk.; Üniversite Kütüphanesi, T. Y.9884.
27. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk.; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-2829-30. Ciltler toplam 307 yk.; Üniversite Kütüphanesi, T. Y.9884.
28. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk.; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-2829-30. Ciltler toplam 307 yk.; Üniversite Kütüphanesi, T. Y.9884.
29. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk.; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-2829-30. Ciltler toplam 307 yk.; Üniversite Kütüphanesi, T. Y.9884.
30. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk.; Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-2829-30. Ciltler toplam 307 yk.; Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884. (Ata Çatıkkaş, çalışmasında bu cildin H.1528'de kayıtlı olduğunu söylese de biz böyle bir bilgiye rastlayamadık (bk.Çatıkkaş 2009;19)
31. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk.; İstanbul Belediye Yazmaları, B.26 (M.Cevdet)
32. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk.; İstanbul Belediye Yazmaları, B.26 (M.Cevdet)
33. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk.; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.
34. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk.; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.
35. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk.; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.
36. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.
37. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
38. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226,

	21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
39. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
40. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
41. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
42. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür; Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.
43. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır, Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
44. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
45. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
46. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
47. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
48. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
49. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
50. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
51. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
52. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
53. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
54. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
55. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır; Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.
56. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır; Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.
57. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir; Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.
58. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir; Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.
59. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir; Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.
60. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır; Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.
61. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır; Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.
62. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır; Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.

63. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır; Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.
64. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür; Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.
65. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'deki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür; Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.
66. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'deki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür; Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.
67. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.
68. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.
69. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.
70. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.
71. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 17 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470; Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir. Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72-73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir.
72. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 17 1535, 21 satır; K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470; Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir. Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72-73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir.
73. Cilt	Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72-73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74-75- 76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir.
74. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75 76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74 75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir; Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 361, 17 satır, 74-75-76 ciltleri içeren bu nüshanın varak sayısı 127'dir.
75. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir. Bu cildin Bibl. Nationale, n supl. 1293 ve Uppsala numara 196'da bir nüshası daha vardır. Berlin numara 470'de kayıtlı olduğu olduğu zannedilen nüsha sorgulanmış, böyle bir kaydın olmadığı teyit edilmiştir.
76. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74-75-76. ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir.
77. Cilt	Török F. 12, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 118 varak; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür.
78. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür. Török F. 13, Török F. 13'te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409'dur.
79. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür. Török F. 13, Török F. 13'te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409'dur.
80. Cilt	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür. Török F. 13, Török F. 13'te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409'dur.
81. Cilt	Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri numara 317/116, 123 yk.

Tablodan da anlaşılacağı üzere Firdevsî'nin hacimli sayılabilecek *Süleymân-nâme-i Kebîr*'i üzerine bugüne kadar birçok çalışma yapılmış 81 cildinin nüshalarına ulaşılabilmiştir. Kültür Bakanlığı ya da Milli Eğitim Bakanlığı bu hacimli eseri bir komisyon marifetiyle sistematik bir şekilde bütün ciltlerini günümüz Türkçesine çevirmelidir. Yapılacak bu çalışma eseri ölümsüzleştirecek dil, kültür ve edebiyat hazinemize büyük katkılar sunacaktır.

2.3.1.2. Eser Üzerine Yapılan Çalışmalar

Firdevsî'nin bir külliyat sayılabilecek *Süleymân-nâme-i Kebîr*'i üzerine bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bu eserin diğer ciltleri üzerine yapılan çalışmaların künyeleri tespit edebildiğimiz kadarıyla (cilt sıralamasına göre) şöyledir:[1]

Süleymân-nâmenin 1. cildini Aksoy (2000) doktora tezi, 6-7. ciltlerini Babür (2013) yüksek lisans tezi, 8-9. ciltlerini Vanlı (2012) yüksek lisans tezi, 10. cildini Aksu (2016) doktora tezi, 11. cildini Ekşioğlu (2018) doktora tezi, 11-12-13. ciltleri Özbek Arslan (2019) doktora tezi, 14-15. ciltleri Çakın (2018) doktora tezi, 25-26. ciltlerini Genç (1995) doktora tezi, 29-30. ciltleri Kaplan (2019) doktora tezi, 31. cildini Karahan (2019) yüksek lisan tezi, 32. cildini Kaynak (2020) yüksek lisans tezi, 34-35. ciltleri Eren (2018) doktora tezi, 38. cildini Büke (2015) doktora tezi, 39. cildini Şan (2019) yüksek lisan tezi, 40. cildini Gürakar (2019) yüksek lisans tezi, 41. cildini Toksöz (2019) yüksek lisan tezi, 42. cildini Güleç (1994) doktora tezi, 43-45. ciltlerini Usta (1995) doktora tezi, 44. cildini Akay (1990) doktora tezi, 47. cildini Abul (2004) yüksek lisans tezi, 61-62 ciltleri Doğan (2020) doktora tezi, 62. cildini Ayva (2019) yüksek lisans tezi, 63. cildini Jafarova (2010) doktora tezi, 67. cildini Tombak (2017) yüksek lisans tezi, 67-68. ciltleri Özhan Sucu (2020) doktora tezi, 68. cildini Aydın (2017) yüksek lisans tezi, 69. cildini Sami (2019) yüksek lisans tezi, 70. cildini Semiz (2018) yüksek lisan tezi, 71. cildini Cihan (2019) yüksek lisans tezi, 72.cildini Evbaşı (2021) yüksek lisans tezi, 74. cildini Erdem (2005) doktora tezi, 75. cildini Kirik (2018) doktora tezi, 76. cildini Şimşek (2013) yüksek lisans tezi,78. cildini Demirbağ (2022) doktora tezi, 80. cildini Aşkaynar (2021) yüksek lisan tezi, 80. cildini Kösüre (2018) yüksek lisan tezi, 81. cildini Köz (2004) yüksek lisans tezi, 81. cildi (54b-82a) Jafarova (2003) yüksek lisans tezi, 81. cildi (28 yk.) Özyaşamış Şakar (2003) yüksek lisans tezi olarak çalışmıştır.

Bu çalışmalardan Aksoy, Genç, Güleç, Usta, Akay, Jafarova (63.cilt), Dursun, Şimşek, Çelik, Aşkaynar, Ayva, Kösüre, Ekşioğlu, Köz ve Özyaşamış Şakar'ın çalışmaları Süleymân-nâme'nin dili üzerine; Vanlı, Büke, Aydın, Abul, Demirbağ, Evbaşı, Sucu, Kaynak, Doğan, Gürakar, Toksöz, Sami, Cihan, Şan, Karakan, Özbek Arslan, Çakın, Eren, Semiz, Kirik, Tombak, Javaravo (81. Cilt) Kaplan, Aksu'nın çalışmaları ise muhtevası üzerinedir. Ayrıca;11-44-62-67-68-80 ve 81. ciltler hem dil hem de içerik olarak çalışılmıştır. Eserin dil hususiyetleri genel itibariyle bütün ciltlerde aynı iken muhteva her ciltte farklılık gösterebilmektedir. *Süleymân-nâme-i Kebîr*'in konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla her cildinin muhteva açısından da ele alınması zarurî görünmektedir (Eren, 2018: 14).

Oldukça geniş bir bilgi yelpazesine sahip olan Firdevsî gayretli ve üretken bir yazardır. *Süleymân-nâme*'den önce ve sonra manzum, mensur birçok eser kaleme almıştır. *Süleymân-nâme*'yi yazarken beraberinde birçok risale yazdığı aşikârdır.

Yazarın *Süleymân-nâme* dışında yazmış olduğu irili ufaklı başlıca eserleri şunlardır:

[1] Bu çalışma, Firdevsî-i Rûmî *Süleymân-Nâme-i Kebîr*-34-35. Ciltler (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin) (Eren, 2018: 13) Doktora Tezinden İstifade Edilip Güncellenmiştir.

2.3.2. Kıssa-nâme-i Süleymân Aleyhi's-Selâm

Firdevsî mensûr olan bu eseri *Süleymân-nâme*'den evvel Balıkesir'de yazmıştır. Olgun ve Parmaksızoğlu bu eseri bir ön değerlendirme olarak değerlendirir. Eserin bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (Hazine, nr. 1231)'nde kayıtlıdır (Köprülü, 1996: 128).

2.3.3. Davet-nâme

İlm-i nücûm (Astronomi) ve ulum-ı garibe dair konuları içeren mensur bir eserdir. Arapça ve Farsça bazı eserlerden 1488'de Balıkesir'de tercüme yoluyla kaleme alınmıştır. II. Bayezid'e sunmak üzere yazılan bu eser daha çok bir fal kitabı mahiyetindedir. Eser çoğu burçlara ait 145 resim ve şekil içermektedir. Bilinen tek nüshası İstanbul üniversitesinde kayıtlıdır (Köprülü, 1996: 128). Büyükkarcı, Firdevsî-i Tavîl ve Davetname'si adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

2.3.4. Firâset-nâme

Bu eserin nüshası bilinmemektedir. *Süleymân-nâme* ve *Münazara-i Seyf ü Kalem* adlı risalesindeki kayıtlara göre II. Mehmet döneminde Balıkesir'de yazılmıştır (Köprülü, 1996: 129).

2.3.5. Münâzara-i Seyf ü Kalem (Seyf-nâme)

Eserin sonundaki kayda göre 1485 yılında Balıkesir'de yazılmıştır. Eserin bir nüshası Millet Kütüphanesinde (Ali Emîrî, Manzum, nr. 576) kayıtlıdır (Köprülü, 1996: 129). *Münazara-i Seyf ü Kalem*, manzum parçalar da içermekle beraber mensur bir eserdir. Mukaddime, konunun işlendiği asıl bölüm ve hatime olmak üzere üç bölümden oluşur. Firdevsî hatime bölümünde Sultan Bâyezid'i öven manzum mensur bir medhiyye ve duadan sonra eserde geçen karakterlerin hakikatteki karşılıklarını anlatır. Eser, tıpkı Satranç-nâme gibi içerisinde Firdevsî'nin kendi eserlerini zikretmesi açısından önemlidir (Tanyıldız, 2005: 40-41).

2.3.6. Hadîs-i Ahsen

Münâzara-i Seyf ü Kalem adlı eserinin mukaddime bölümünde yazar bu eserinden söz eder (Köprülü, 1996: 129).

2.3.7. Hayât ü Memât (Hayât-nâme)

Firdevsî, ahlakî ve tasavvufî eserini 1508 yılında Farsçadan çeviri yoluyla mensur tarzda kaleme almıştır (Köprülü, 1996: 129). Tasavvuf, ölüm, ahlak ve nefis gibi konuları ihtiva eder. Sanatçı; Gazali, Arabî ve Attar gibi önemli mutasavvıflardan istifade ettiğini dile getirir (Aksoy, 2000: 46). Süleymaniye Kütüphanesi ve Beşiktaş Yahya Efendi Kütüphanesinde *'Hayat-nâme'* adıyla kayıtlıdır (Büke, 2015: 492).

2.3.8. Pend-nâme-yi Eflâtun

Sağlık ve temizlik konularını içerir. Farsçadan Türkçeye tercüme yoluyla kazandırılmıştır. Küçük bir risale olup nüshası bilinmemektedir (Köprülü, 1996: 129). Bursalı Mehmet Tahir, eserin sağlık konularını içeren küçük bir risale olduğunu belirtir. Eserin tek nüshası İstanbul Arkeoloji Müzesi, 164 numarada kayıtlıdır, eser 105 varaktan müteşekkildir. Eserin Firdevsî'ye ait olup olmadığı belirsizliğini korumaktadır. Çatıkkaş'ın esere dair bir çalışması mevcuttur (Büke, 2015: 492).

2.3.9. Silâhşor-nâme (Müsellâh-nâme)

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi H. 625'te kayıtlıdır. Eser Farsçadan tercüme edilmiştir. Silahlar ve askerlik hakkında bilgiler içermektedir (Büke, 2015: 492). Topkapı Müzesi'nde bulunan eseri 21 sayfa halinde Wickerhauser yayımlamış, Schlechta Wssehrd Almancaya çevirmiştir, eser daha sonra R. Bonelli tarafından ikici defa yayınlanmıştır (Köprülü, 1996: 129).

2.3.10. Satranç-nâme-i Kebîr

1503'te Balıkesir'de manzum ve mensur karışık tarzda kaleme alınmıştır. Satranç oyununun tekniği ve tarihçesine dair vermiş olduğu bilgilerden dolayı ayrı hususiyetlere sahiptir. Eserin Nuruosmaniye, Berlin ve Münih Kütüphanelerinde birer nüshaları bulunmaktadır. Bu kitabında Firdevsî daha kırk kadar eserinin olduğunu belirtmiştir (Köprülü, 1996: 129). Firdevsî'nin bu eseri Ata Çatıkkaş tarafından yayınlanmıştır. Büke, Yukarıdaki nüshalar dışında Vatikan Kütüphanesi'nde 28 varak ve 19 satırdan oluşan bir nüshasından söz eder (Büke, 2015: 493).

2.3.11. Tercüme-i Câmeşûy-nâme

Firdevsî bu eseri 1508 yılında Farsçadan Türkçeye tercüme etmiştir. Eserde görülen çeşitli lekelerin nasıl temizleneceğine dair malumatlar vermektedir. Nüshası bilinmemektedir. Aslı Nasîrrüddin Tusî'ye aittir. Firdevsî esere ilaveler yapmıştır (Köprülü, 1996: 129). Çatıkkaş ve Aksoy yazarın böyle bir eserinin olmadığını söylerler. Köprülü ise eserin varlığını kabul etmekle birlikte eserin nüshasının bilinmediğini dile getirir. Büke, eserin tek nüshasının Manisa İl Kütüphanesi, 45 Hk. 2730 numarada kayıtlı olduğunu ifade eder (Büke, 2015: 496).

2.3.12. Tuhfetü'l-hâdî (Hakâyık-nâme/Hakîkat-nâme)

Hakâyık-nâme ve *Hakîkat-nâme* adlarıyla da bilinir. Abdullah-ı İlâhi'nin menkıbelerini ihtiva eden bu eserin Ankara Milli Kütüphanesinde ve Süleymaniye Kütüphanesinde çeşitli nüshaları vardır. Müellif bu eserini, Hazinedarbaşı Ali Ağa'nın oğluna armağan olarak yazmıştır (Köprülü, 1996: 129).

2.3.13. Kutb-nâme (Kıssa-ı Midilli)

Eser, 1503 yılında mesnevi tarzında kaleme alınmıştır. Venedik, İspanyol ve Fransız gemilerinden müteşekkil bir donanmanın 1501 sonbaharında Midilli'ye saldırısı tarihi olaylara sadık kalınarak tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca eserde Korkud Bey, Hamza Bey ve Kemal Reis'in kahramanlıkları abartılı bir şekilde anlatılmıştır. Bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesinde kayıtlıdır. Muhammed b. Resul tarafından Kıssa-i Midilli ismiyle istinsah edilmiştir. Olgun ve Parmaksızoğlu tarafından neşredilmiştir (Köprülü, 1996: 129).

2.3.14. Tecnîsat-ı Süleymân u Belkıs-nâme

Firdevsî'nin tam ve doğru adlandırılamayan eseridir. Bugüne kadar *Tecnisat-ı Süleyman* veya *Süleymân-nâme vü Belkıs-name* olarak iki farklı eser şeklinde isimlendirilmiştir. Şimdiye kadar bir nüshası bulunamamıştır (Büke, 2015: 496).

2.3.15. Kitabü'l Mevaiz

İslam ahlakı ile ilgili konuları içerir. Ferdevsî-i Rûmî adına İstanbul Büyükşehir Belediye Kütüphanesi, Muallim Cevdet Bölümü 297.9'da kayıtlıdır (Biçer, 2005: 74). Büke, yapılan araştırma ve taramada zikredilen nüshanın belirtilen kütüphanede kayıtlı olmadığını söyler. Dolayısıyla eserin varlığıyla ilgili temkinli olmamız gerektiğini vurgular (Büke, 2015: 497).

2.3.16. Kur'an-ı Kerîm'den Tefeüle Dair Bir Risale (Fâl-ı Kur'ân)

Eserin tek nüshası İstanbul Merkez Kütüphanesinde bulunur. Ayrıca Javarof eserin 28 varaktan oluştuğunu söylemektedir ancak kütüphane kayıtlarında eser 89 varaktan oluşur (Büke, 2015: 497). Farsçadan tercüme edilen eser İbrahim Paşa'ya takdim edilmiştir. Fal bakmayı konu edinir. İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü'nde kayıtlıdır (Aksoy, 2000: 44).

2.3.17. Gülistan Tercümesi

Bursalı Mehmet Tahir, eserin Firdevsî'ye ait olduğunu iddia eder (Bursalı M. Tahir, 1972: 105). Köprülü ise eserin Uzun Firdevsî'ye değil Firdevsî adında başka birine ait olduğunu düşünür (Köprülü,1945: 659). Dolayısıyla eserin Firdevsî'ye ait olup olmadığı konusu belirsizliğini korumaktadır (Akt. Büke, 2015: 497).

2.3.18. Hacı Bektâş-ı Velî Velâyet-nâmesi (Menâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli)

Firdevsî'ye ait olduğu şüphelidir. Eser Nevşehir Hacıbektaş ilçe kütüphanesinde 200 numarada kayıtlıdır (Büke, 2015: 497).

2.3.19. Süleymân-nâme Muhtasarı

Eser 349 varak ve 13 satır şeklinde yazılmıştır. İstanbul Millet Kütüphanesi ve İstanbul Merkez Kütüphanesinde kayıtlıdır. Merkez kütüphanesindeki nüsha 195 varak ve 17 satırdan oluşmaktadır (Büke, 2015: 498).

2.3.20. Şerh-i Hadîs-i Erbaîn

Eser kırk hadis tercümesidir. Metinde Arapça beyanlar Farsça yazılmıştır. Eserin bir nüshası Millet Yazma Eserler Kütüphanesinde Firdevsî-i Rûmî İlyas b. Hızır ismiyle kayıtlıdır. Diğer bir nüshası Büke tarafından tespit edilmiştir. Atıf Efendi Yazma Eserler Kütüphanesinde Firdevsî adına kayıtlıdır (Büke, 2015: 492).

2.3.21. Teşhîsü'l-insân

Akay yaptığı doktora çalışmasında tanıtmıştır. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı seminer kitaplığında olduğunu söyler (Akay, 1990: XVIII). Farsçadan tercüme edilen bu eser Ahmet Paşa'ya sunulmuştur. Akay eserin içeriği hakkında bilgi vermez (Aksoy, 2000: 42). Teshîsü'l-İnsân diye adlandırdığı eserin sözü edilen yerde olmadığını ifade eder.

Genel anlamda Firdevsî, *Münazara-ı Seyf ü Kalem*'in sebeb-i telif bölümünde kaleme aldığı eserleri şu şekilde sıralar:

> "Karesi vilayetinde Balıkesir şehrinde huzurlu bir kalp ile inzivaya çekildiğini 366 cilt olarak planladığı Süleymân-nâme'nin 287. cildini bitirdiğini dile getirir. Akabinde şahın devam-ı devletine dua, eyam-ı rifatine senada bulunur. Ḥadāyıḳu'l-Ḥakāyıḳ ve Firāset-nāme ve Satranç-nāme-i Kebı̄r̄ ve Tecnisāt-ı Süleymān [u] Belḳıs̄ - nāme ve Müsellaḥ-nāme ve Ṭāliʿ-i Mevlūd-i Kebı̄r̄ ve Ḳuṭb-nāme misāli daḫı baʿżı Pārsı̄den tercüme ḳılup ve baʿżı daḫı sāyir kitāblardan istiḫrāc ḳılup Ḥadıs̄ -i Aḥsen emlāhü'l-kelām birle mensūr u manẓūm taṣnı̄f̄ ḳılup söyledümse min-bāʿd bu Münāẓara i Seyf ü Ḳalem ḥadıs̄ -i Muḫtār ile ebyāt ü eşʿārıla teʾlı̄f̄ ü taṣnı̄f̄ eyledüm."

Böylece Firdevsî, birçok farklı türde telif ve tercüme manzum ve mensur eser kaleme aldığını yazar (Tanyıldız, 2005, s. 78).

Müellifin kendi ifadesinden anlaşılıyor ki hayatı boyunca farklı türde birçok eser yazmıştır. Ona asıl şöhretini kazandıran eseri Süleymân-nâme-yi Kebîr'dir. Birçok çiltten oluşan bu eseri hacimli olup ansiklopedik bir hüviyete sahiptir. Tezkire şairleri sadece Süleymân-nâme'sinden söz ederler. Hâlbuki yazarın kendi ifadesine ve yapmış olduğumuz araştırma ve incelemeye göre Süleymân-nâme dışında birçok irili ufaklı tercüme ve telif eser kaleme aldığını görürüz.

Büke, yapmış olduğu tarama ve araştırmalar sonucunda müellifin eserlerini; varlığı kesin olarak bilinen eserler, varlığı tartışmalı olan eserler, ilk kez tespit edilen veya yeni nüshası çıkartılan eserler, daha önceki çalışmalarda varlığı belirtilen fakat bugün bulunmayan eserler, şeklinde sınıflandırır (Büke, 2015: 500).

3. SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR ÜZERİNE İNCELEME (C. 65 - 66)

3.1.Süleymân-nâme-i Kebîr'in Bilgi Kaynakları

Firdevsî, çok geniş bir bilgi yelpazesine sahiptir. Başta Kur'an olmak üzere Tevrat ve İbranice kaynaklar başlıca istifade ettiği kaynaklardır. Dinî ve İslamî kaynaklarla yetinmeyen yazar; destan, mitoloji, efsane, halk hikâyeleri, tarih, kozmografya, felsefe, Şehnâme gibi türlerden ziyadesiyle yararlanır. Çakın; Tevrat, Şeh-name, Kur'an-ı Kerîm, Hadisler, Sahabe Hayatı, Ulema Kavilleri, Tarih Kitapları, Acâyîbü'l-Mahlûkât ve Garâyîbü'l-Mevcûdât, Binbir Gece Masalları ve Tazarru-nâme'yi *Süleymân-nâme-i Kebîr*'in bilgi kaynakları olarak gösterir (Çakın, 2018: 26-32). Akkaya ise, 'Şemseddin Sivasi'nin Süleymâniyyesi' adlı yüksek lisans tezinde, Tarih-i Beyzâvî, Tarih-i İbni Kesîr gibi tarihi kitapları, Tevrat ve İncil'deki peygamber kıssaları, hükema, ukelâ ve ulemâ sözleri, halk arasında dolaşan rivayetleri *Süleymân-nâme-i Kebîr*'in kaynakları olarak zikreder. (Akkaya,1988: 40).

Süleymân-nâme-i Kebîr'in ana kaynakları şunlardır:

3.1.1. Kur'an-ı Kerîm

Kur'an-ı Kerim; eserde Kitâb-ı Sübhânî, Kelâm-ı Kadîm, Kelâm-ı Rabbânî, Kitâb-ı Temcîd gibi muhtelif isimlerle sıklıkla anılır. Bilhassa altmış beşinci ciltte Kur'an ayetlerine sıklıkla atıfta bulunulur. Kıssalar Kur'an'dan yapılan alıntılarla teyit edilir. Destansı ve olağanüstü olayların okuyucu nezdinde inandırıcılık kazanması, anlatımı zenginleştirmek ve metne edebî değer katmak için ayet iktibaslarına yer verir.

> *"İnnehū min Süleymāne ve innehū bi'smi'llāḥirraḥmānirraḥīm ellā taʿlū ʿaleyye ve etūnī müslimīn."* (C.65/1b)

Hem ***elem neşreḥleke ṣadrî*** durur taḥḳîḳ anuñ
Hem ṣaçı ***ve'l-leyl*** yüzü *ve'ḍ-ḍuḥā* şemse şekel (C.65/1b)

Müellifin ayetlere sıklıkla yer vermesi Kur'an-ı Kerim'den çokça yararlandığını gösterir.

3.1.2. Tevrat-Zebûr

İblîs ile Hz. Süleymân arasında geçen diyaloglarda semavi kitaplardan olan Zebûr'a ve Hz. Davûd'a atıfta bulunulur. Bilhassa 65. ciltte Kur'an'dan ve israiliyattan sıklıkla istifade edilir. Peygamber kıssalarına yer verilir.

> İblîs-i laʿîn ayaġ üzre ṭurup eyitdi: " Yā Süleymān-ı zaman ol seni yoḳdan var iden Ḫālıḳ[-ı] aʿẓam ḥaḳḳıyçun ve saña Süleymānlıḳ rūzi ḳılan Rezzāḳ-ı Ben-i Ādem ḥaḳḳıyçun ve parmağundağı nübūvvet ḫātemi ḥaḳḳıyçun Tevrît [ü] Zebūr āyāt-ı ekremi ḥaḳḳıyçun benüm. Şeyṭān-ı laʿîn iduġum Dāvūd peyġāmber şerîʿatı

mūcebince[2] tamām[-ı] tafṣîl birle saña iġvā viren Loḳmān-ı Ḥakîm iṯbāt eylesün." (C.65/12a)

3.1.3. Şeh-nâme

Şehnâme, İran edebiyatında önemli bir yer teşkil eder. Sözlü ve folklorik unsurların derlendiği önemli bir eserdir. 60.000 bin beyitten oluşan eser mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır. İran ve Türk edebiyatlarını çok etkilemiştir. En canlı anlatılan pasajlar, Zâl ile Rüstem'in, Siyavuş ile Bijen'in, İskender ile Dârâ'nın İsfendiyâr ile Suhrab'ın Gâve ile Dahhâk'ın ve adaletli vezir Nuşirevân'ın macerâlarını konu alan bölümlerdir. Dîvân şairlerinin medhiyelerinde onca Türk kahramanı varken övülen kişilerin Şehnâme'de adı geçen İran kahramanlarına benzetilmeleri bir gelenek olmuştur (Pala, 2018: 424-425). Firdevsî de bu geleneği sürdürür.

"Andan Süleymān nebî ʿa.s. ʿAcir Yāḥū bin Ṣādıḳ ki defterdārıdur ḳıġırup naẓarına getürdüp eyitdi: "Ḳadîmden dostum yār u ṣādıḳumsın senden temennām budur ki varup Mıṣır ṣulṭānı Celāle'd-dîn ve İrān Meliki Keykāvusı ve Turān Şāhı Efrasiyabı ve Ḫorāṣān Serveri Cumhūr Şāhı fi'l-cümle cemîʿ server-i selāṭînlerle ve pehlüvān-ı rūy-ı zemînleri ne ʿameldedür göresin ve dîvānuma daḫı gelmedüklerinüñ sebebin ṣorasın ve baña daʿvet ḳılasın." (C.65/37a)

Metinde İran şahlarına sıklıkla yer verdiği gibi zaman zaman Türk, Mısır ve Horasan şahlarına da yer verir. İran şahlarıyla birlikte ülke için çeşitli yararlılıklar gösterdiklerine inandığı ve kahraman ilan ettiği birçok kişiyi de ele alır.

Ḳapuñda Ḫusrev ü Ḍaḥḥāḳ u Cimşîd
İken Kemter ġulāmuñdur be-ġāyet (C.66/2a)

Bunların başında Samsüvār gelmektedir. Hz. Süleyman'ın divanında yer alan Hz. Süleyman adına seferler düzenleyen ve orduya komutanlık yapan, girdiği savaşları zaferle neticelendiren pehlivan olarak kurgular.

"Sām-süvār bunda geldüginden murādı nedür? Andan didiler kim Süleymān nebînüñ pehlevānı pāy-ı taḫtdur. Sām-süvār geldi kim sizleri ṭoġrı yola ilede Müsülmān eyleye. Eger tābiʿ olmayasız cengi, cidālile ele getürüp helāk iderdiler." (C.66/23b)

3.2. Eserin Dil-Üslup, İmlâ ve Şekil Özellikleri

3.2.1. Dil ve Üslup Özellikleri

Arapça bir kelime olan, nesr kökünden türeyen, saçmak ve dağıtmak anlamlarına gelen nesir (Köksal, 2011: 13) Türk edebiyatında genellikle sâde nesir, orta nesir ve süslü nesir olmak üzere

[2] Müellif zaman zaman mucibince yerine *mucebince* ifadesine yer verir.

üç gruba ayrılmaktadır (İz, 2015: V-XIII). Bu gruplandırma, temel itibariyle Recâîzâde Mahmut Ekrem'in üslûpları "üslûb-ı sâde", "üslûb-ı müzeyyen" ve "üslûb-ı 'âlî" olarak tasnif ettiği "Ta'lîm-i Edebiyât" adlı eserine dayanmaktadır (Kılıç, 2016: 51-52). Köksal, Klasik Türk edebiyatının nesir üsluplarını "sade nesir", "orta nesir", " süslü nesir" ve "ağdalı nesir" olmak üzere dört gruba ayırır (Köksal, 2011: 13). Çaldak, orta nesri çıkararak nesir üsluplarını "sade" ve "süslü" nesir olmak üzere iki grupta değerlendirir (Çaldak, 2006: 81). Araştırmacılar, genelde 13-15. yüzyıl arasında yazılan ve geniş halk kitlelerine hitab eden ahlakî, nasihatvarî yönü baskın, Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalardan arınmış eserleri sade nesir grubunda değerlendirir. Evliya menkıbeleri, peygamber kıssaları bu nesrin en güzel örnekleridir. 16. yüzyılda kaleme alınan mensur eserlerin çoğu orta nesir olarak adlandırılır. Tarih kitapları bunun en güzel örnekleridir. Orta nesirde Arapça ve Farsça tamlamalar yavaş yavaş kendini hissettirir. Didaktik yönü baskın olmakla birlikte secili ve sanatlı anlatım gözardı edilmez. Şuara tezkireleri ve tarih kitapları bunun en güzel örneklerini oluşturur. Süslü nesir sanat kaygısıyla kaleme alınmış, mananın ikinci plana atılıp secili anlatımın önemli bir yer teşkil ettiği nesir türüdür. Sinan Paşa'nın Tazarruname'si bu türün en güzel örnekleri arasında gelir. Ağdalı nesir, Arapça ve Farsça tamlamaların yoğunlukta olduğu, metnin girift bir hale büründüğü, anlaşılması güç ifadelerle süslenmiş anlatımın egemen olduğu üslup türüdür. Araştırmacılar Veysi ve Nergisî'nin eserlerini bu türe örnek verirler (Köksal, 2011: 16-17- 18-19). XV. yüzyıl Anadolu sahasında konuların çeşitliliği, anlatımın zenginliği cihetiyle telif ve tercüme tarzındaki mensur eserler önemli bir yer teşkil eder. Dönemin eserleri genellikle anlaşılırdır. Eserler daha çok öğretici bir üslupla kaleme alınmıştır. XV. yüzyılın ortasından itibaren medrese eğitimi gören şair ve nâsirlerin Klasik Türk edebiyatına ilgi duymaları üzerine sanatlı ve özentili bir nesir üslubu tesirini gösterir (Mengi, 1997: 135). Sinan Paşa'nın Tazarruname adlı eseri süslü, secili ve sanatkârane üslubun en güzel örneklerinden sayılır.

"Eski edebiyatımızda, nazma göre nesir geri planda kalmakla beraber, dini, ahlaki, ansiklopedik mahiyetteki eserlerden kahramanlık konulu eserlere kadar, her konuda çok sayıda mensur eser kaleme alınmıştır. XV. asra kadar yazılan eserler genelde dini- tasavvufi niteliklidir ve konuşma dili (sade nesir) özelliklerini taşırlar." (Horata 2006: 24). Firdevsî'nin Süleymân-nâmesi genel olarak sade nesrin az da olsa orta nesrin hususiyetlerini içermektedir.

Firdevsî, meclis'e nazımla giriş yapar. Kaside ve tevhid olarak adlandıracağımız bu bölümlerde dil ağdalı ve sanatlı bir hale bürünür. Tasvirlere yer verir. Teşhis, teşbih ve telmih gibi edebi sanatlara başvurur. Zaman zaman giriş bölümünde tabiat tasvirlerine yer verir. Akabinde asıl konuya giriş yapar.

…
Lāle dil-ber laʿlıdur ki oldı turab
Nerges ol şehlā çeşm ki iderdi ḫāb

Dil-rubānuñ mordur sünbül daḫı
Mumyānuñ yakaġıdur gül daḫı

Bitdi ḫunında şehîdün erġevān
Ehl-i diller ḫākidür süsen-zübān

İşbu dertendür benefşe ḳaddı ḫam

Hem bu ġamdan bülbülündür çeşm-i nem

Ḳoyalum ḍursun cihānuñ ġuṣṣasın
Oḳuyalum şeh Süleymān ḳıṣṣasın (C.65/20b)

Firdevsi zaman zaman aşağıdaki metinde olduğu gibi anlamdaş ya da yakın anlamlı sözcükleri sıklıkla kullanır.

"Ve Ḳuds-i Mübārek ḫalḳı daḫı hevā yüzinden ejdehālaruñ geldügin zeytūnluk arasına ol ṣaḥrāsına indüklerin dört fersaḫ miḳdārı yiri ki -ḳırḳ sekiz biñ adım olur- iḥāṭalayup ḳuşadup ḳonduḳlarını ki gördüler.Feryād ḳılup efġān idüp aġlaşdılar." (C.65/33b)

Firdevsî, nesirde secili, müselsel ve akıcı bir dil kullandığını nazımda ise sanatlı bir dille metni güzelleştirdiğini ifade eder.

Çün ʿināyet itdise ol Ḥaḳ itdüm imlā bu zaman
Kim tamām üç yüz yigirmi bir meclis buldı ḥad

Söyledim neŝrin müseccaʿ kim Müselsel ḫūb vasfı
Dimişem naẓmın muṣannaʿ ki ider aḥṣen muʿtemed (C.65/20a)

Müellif, anlatımı zenginleştirmek ve dizeleri monotonluktan kurtarmak adına başta peygamber efendimizin muhtelif isimleri olmakla beraber anlamdaş sözcükleri sıklıkla kullanır.

Aḥmed u Maḥmūd Ḳāṣım Muṣṭāfa nūr-ı Ḥaḳḳı
Cürmümi ʿafv eyle ki Aḥmeddür şefiʿüm hem sened

Hem müyesser ḳıl kitābuñ yā İlahî atma mini
Müstemiʿ olan kişiye raḥmet eyle bî-ʿaded (C.65/20a)

Aşağıdaki dizelerde üç yüz yirmi ikinci meclisi bitirdiğini söyler. Hızır ve İlyas'ın kendisine kılavuzluk yaptığını, Hz. Süleyman'ın himmetiyle tamamladığını düşünür. Bir önceki meclisin sonunda zikrettiği gibi nazmın gönlü ferahlattığını, nesrin akıcı olduğunu ve anlamca bütünlük arz ettiğini ifade eder.

Her seferde Ḫıżır İlyās olup anuñ rehberi
Her ḫaṭardan ḥayy u ḥāfıẓ ḥıfẓ ḳılsun nigāh

O Süleymān himmeti ki bu Süleymān-nāmenüñ
Üç yüz yigirmi iki meclis tamāmdur ol āgāh

Naẓmıdur maṭbūʿ-ı raʿna dil-güşā
Neŝr-i maḥbūb-ı Müselsel cümlesi iyʿālem-penāh (C.65/42b)

Firdevsî'nin eserinde aşağıdaki beyitte olduğu gibi tamamıyla Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan beyitlere de rastlamak mümkündür.

Lā-şerîkü lem-yezeldür lā-vezirü bî-muşîr
Lā-yemūtu lā-yenāmu lā-neẓîru lā-mekān (C.65/53b)

Eserde "şiir" başlığı altında yazdığı beyit ya da beyitlerin dili Arapçadır.

Şiʿr
Hum ayḳaẓū Ruḳaṭā'l-efāʿî ve bennehu
ʿAḳāribe leylin ġābe anhā ḫavātuhā (C.65/57a)

Ḳālet eḍ-ḍifdeʿu ḳavlen fehemtuhu'l-ḥükemā
Fî femî māʾi fehel yanṭiḳu men fî fîhi mā (C.65/60b)

Firdevsî, zengin bir kelime hazinesine sahiptir. Eş ve yakın anlamlı sözcükleri sıklıkla kullanarak anlatıma zenginlik ve renklilik katar. Anlamca uygunluk arz eden kelimeleri bir arada kullanmada mahirdir.

"Zîrā ki şāh-ı mārāndur kendü ʿaẓimetine göre efāʿî çerisinle ve ḫayyāt-ı leşkerinle ve tinnîn, şuʿbān ṣınfıyla ve ejdehā ve evren cinsile gelse gerek." (C.65/58a)

Aşağıdaki pasajda olduğu gibi metnin en belirgin özelliği öğretici olmasıdır. Bu bölümlerde dil sade ve sarf edilen kelimeler genelde Türkçedir:

"Andan Süleymān ḫażreti ʿaleyhi's-selām ḍifdeʿa suāl ḳılup eyitdi ki: "Yā ḍifdeʿ ḳurbaġa cinsi ḳaç nevʿdür ve dürimesi nicedür." diyicek. Cevāb virdi ki: "Yā nebîyü'llāh bizüm cinsimüz dört ṣınıfdur. Bir ṣınfumuz yumurdalar. Ḳarada yumurdadan çıḳar, ṣuya gelür ve ikinci ṣınfumuz ʿufūnetden durur. Ṣu içinde ve üçüncü ṣınfumuz yaġmurıla yaġar, yeşilce ḳurbaġa çoḳlardur ki küçücükdür ve dördüncü ṣınfumuz ṭopraḳdan saʿādet-i vāḥidede durur. Ṣūrete gelür, ṣuya girüp öter." Ammā ki yā nebîyü'llāh ḳurbaġanuñ süñügi olmaz. Āvāzı, ḳulaġı dünbeden çıḳar ve ötmesi ziyādedür ve işitmesi ġayet tizdür. Velākin aġzumuza ṣu almasaḳ āvāzumuz çıḳmaz. Ol sebebden dāyim ırmāḳ kenārında ve ırmāḳ içinde oluruz ve aġzumuza ṣu aluruz." Süleymān ḫażreti didi ki nite? veziʿ eydür: "Yā nebîyü'llāh vaḳtā kim ötmek Rabbumuzı tesbîh itmek dilesevüz aşaġa egñimüz ṣuya ṣoḳaruz daḫı öterüz." (C.65/59a)

Aşağıdaki beyitler şairin dil ve üslup anlayışını kısaca özetler mahiyettedir:

"Şeh Süleymān ḳıṣṣasından söyleyüp emleḥ suḫan
Ṭūti-i şeker-şiken miŝli didüm şîrin-peyām

Bāḳîsinde tende ṣıḥḥat bulurısam bu zaman
Ḫūb u ġarrā şerḥ idem ki diñleyeler ḫāṣ u ʿām

Şeh Süleymān-nāmesi emŝāli yoḳ tārîḫ ḫūb
Luʾlūʾan menŝūr neŝri naẓmîdur emleḥ kelām" (C.65/67b)

Sözün açık, doğru, güzel ve gönül okşayıcı olması gerektiğini düşünür.

Sözde ammā var tefāvüt bir degül cümle ḫaber
Söz gerek faṣîḥ ola rast u emleh dil-küşā (C.65/68a)

Firdevsî, eserinde çoğu zaman uzun cümlelere yer verir. Genelde -ken ve -ip bağlacıyla cümlecikleri birbirine bağlar. Cümlelerini oluştururken dahı, ki, kim bağlaçlarıyla; -ıp ve -ken zarf-fiillerinden sıklıkla yararlanır.

"Şeyāṭîn ẕürriyātın görüp ḳarşu gelüp ikisi birbirine hevā-yı fenāda muḳābil olup evvel Melik-i Şehmūraş cānibinden ʿAvca bin Ṣaṣṣa ve Beleşhūya-ı tekvîn birle ellerine āteşi ʿamūdlar alup şeyāṭîn ẕürriyātına girüp her kimi ki urdısa ḥarḳ idüp yaḳarken nesl-i şeyāṭînuñ dūd-ı āhı Billūr Ṭaġı ḳullesinden felege çıḳarken şeyāṭîn cānibinden aḫbār-ı kāẕibe müvekkel olan miŝvāṭ ve ṣalātda zühhāda vesvāse viren Dellehān ḳarşu varup siḥirle berf ü bārān yaġdurup ʿālemi ẓülümāt idüp göz gözi görmeyüp daḫı yine siḥirle senüñ ḫāk yaġdurup ve kendüler daḫı ejdehā şekline girüp āteşi demler ṣaçup ceyyiş-i Süleymānîyi ḥarḳ iderken Melik-i Mayṭaṭarūş şeyṭān ceyşinüñ ġalebesin görüp Allāh niyāz itdi." (C.65/76a)

Uzun cümleler kurarken fiilimsilerden yararlanır. Bilhassa -ıp, -ip zarf-fiillerini kullanır.

"Ḥakîm ḳavlince şāh-ı mārān böyle diyicek. Heft ser evren daḫı ġayrete gelüp kendüyi gördi. Başları felege ḳaldurup ḳanadların silküp ḳāmetini büküp kemer kemer idüp ve ḳuyruġın ḳaldurup ḳafası üzerine çenber idüp Sedd-i İskender gibi yirinde ṭurdı (C.66/20a)

Dua bölümleri daha çok Arapça ve Farsça sözcüklerden oluşmaktadır. Dua bölümünde ağdalı ifadelerin kullanımı yaygındır.

"İlāhî sen ol kerîmsin ki meşārib-i keremüñ zāḫir u ṣāfî ve sen ol munʿimsin ki rivāyet naʿimüñ vāfir u vāfî Belḳıs sebāʾ-ı semāña çarḫ-ı mumdid ḳavārîr ḳaṣr-ı mînāda ṭurur.

Bende-i dergāhı ḳudret-i ʿacibuñdur ve ḳandîl-i muraṣṣaʿ pür-żiyā ki ṭāḳ-ı miḥrāb-ı pîrūze-i felek muʿallāda yanar. Ṣuʿle-i envār ḥikmet ġarîbuñdur. Ṭādum ḳubbe-i bālā ve ʿurże-i sāḥet-i yüstā vücūduñ nūrıla rūşen olmışdur. Heft ṣuffe-i gülistān ʿulviyyāt ve çehār-kūşe-i būstān-ı sifliyyāt raḥmetüñ āŝārıla gülşen olmışdır ve ġayb ḫazînelerinüñ açılması ḳabża-ı ḳudretinde ve gizlü sırlaruñ ṭuyulması dest-i irādetünde ʿilm ü ḥikmet gevherlerini bildüren sensin ve iḳbāl u saʿādet yollarına yildüren sensin her himmet ki nefes ola ve her minnet ki göñüle gele. ʿilm-i ḳadîmuñda cümlesi mevcūd ve kitāb-ı mubînuñda cemîʿisi maʿdūd İlāhi Āḥmed Maḥmūd Ḳāsım müctebā Muṣṭafā ḫaḳḳıçun naʿt-ı Ṭāhā ḳaşları Yāsîn Ṭāhā ḥürmeti ḫaḳḳıçun bu Süleymān-nāmesinüñ itmāmını muḳadder it. Cürm-i Firdevsîʾi ʿavf ḳıluban, cennet-i Firdevse müyesser it." (C.65/87b)

Eserde, Dede Korkut hikâyelerini çağrıştıran bir üslup dikkatimizi celp etmektedir. Bunu birçok yerde görmek mümkündür.

"İy Berhemeni Şāh bu düşmenleri ver bize depeleyelüm, ḳanların içelüm, dilişdiler. Andan Berhemeni Şāh eyitdi: "Ṣoralum, görelüm, kimlerdür? Bilmege lāyıḳ kimesnelerse ne gerekse idüñ." diyüp ṣordılar." (C.66/23a)

Firdevsî, çeri, leşker; cenk, savaş; göz açup yumunca, tarfetü'l-ʿayn içinde vb. eserde Farsça, Arapça eş anlamlı sözcükleri çok kullanır.

"Cinniler tekvîni Ḳıṭṭu'l-eblāḳ yirinden ṭurı gelüp eyitdi: "Yā nebîye'llāh buyur ki göz açup yumunca naẓaruna getürem." Pes Süleymān ḫażreti icāzet virdi. Ṭarfetü''l-ʿayn içinde deve-yi köşegile serîr-i Süleymānî öñinde ḥażır itdi." (C.66/37a)

Metni bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, bilhassa nesir bölümlerinin gayet sade ve açık bir dille kaleme alındığını görürüz. Ancak zaman zaman Arapça ve Farsça terkiplerden kurulu ağır bir dille kaleme alınan pasajlara da rastlamamız mümkündür. Metinden alıntıladığımız bölüm bu vasıfları iyice örneklendirmektedir:

"Zîrā ki dünyā bir pîre-ẕen-i ʿacūzedür ki ʿarāyis-i duḫterānda görinür ve bir ḫarāb – ābād-ı vîrānedür ki maẓhar-ı ābād anda görinür. Anuñ ẕevḳ ṣafāṣı vefā-yı zenān ve ebr ü tā büstān gibi nā-pāyidārdur ve ġuṣṣa vü cefāsı evrāḳ-ı eşcār ve aʿdād-ı remmāl gibi bî-şümārdur. Gurbe gibi ṭoġurduġunı gine yir ve kelp gibi temellüḳ itdüġın ışırur. Kimüñle ʿahd itdigine bozmadı ve kimünle ʿaḳd itdigi çözmedi. Kimdür ki rūzigāruñ revācını bî-kesād ve ṣalāḥını bî-fesād ve ṣuʿūdını bî-hebūṭ ve vuṣūlunı bî-ḳanūṭ ve evcini bî-ḥaḍîḍ-i nāzil ve şehdini bî-semmi ḳātil ve ṣulḥunı bî-cenk ü cidāl ve devletini bî-taġayyur u zevāl ve ṭalūʿunı bî-iḳvāl ve nuzūlunı bî-ḳufūl ve şerefini bî-vebāl ve ḳudūmunı bî-irtiḥāl ve feraḥı bî-taraḥ ve belā ve miḫneti bî-muḥabbet ibtilā ve beḳāsı bî-fenā ve ġıdāsı bî-ʿanā ve niʿmeti bî-ġam ve leẕẕeti bî-elem ve şerbeti bî-zehir ve laṭfeti bî-ḳahr ve ʿizzeti bî-meẕellet ve devleti bî-ẕillet ve tilāḳatı bî-firāḳ ve miḫneti bî-niḳāḳ görmiş ola bu bir evdür ki ʿimāretleri ḫarāb ve āmilleri nāyāb ve ʿizzetleri taḫḳîr ve taʿẓîm leri taṣġîr ve ʿaraṣa-ı āfāt ve menzili beliyātdur." (C.66/72b)

Çakın, doktora tezinde Süleymân-nâme-yi Kebîr'in dil ve üslup özellklerini şu şekilde izah eder:

> "Zarf fiilleri sıkça kullanarak kurduğu uzun cümle yapıları, ayrıntılı şahıs ve mekân betimlemeleri, metin içinde yer yer kullandığı âyet, hadîs, kelâm-ı kibar gibi özellikle Arapça ibâreler, dilinin azımsanmayacak kadar çok kısımda nispeten ağırlaşması, birçok bilimsel konudan bahsetmesi, seci'li yapıları çokça kullanması, eseri temsilî bir mahiyette kurgulaması gibi özellikler; Firdevsî'nin nispeten daha üst seviyede bir dil ve üslûp kullandığını göstermektedir. Bu da Firdevsî'nin sanatçı yönünü nesir üzerinden göstermek istemesinden kaynaklanmaktadır." (Çakın, 2018: 58).

Firdevsî, Arapça, Farsça ve Türkçe sözcükleri çoğu zaman bir arada kullanır. Türk dilinin inceliklerine hâkim olması ve zengin bir kelime hazinesine sahip oluşundan dolayı Türk diline, Türk kültürüne ve Türk edebiyatına Firdevsî'nin büyük katkıları olmuştur.

3.2.2. İmlâ Özellikleri

Süleymân-nâme-yi Kebîr XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyılın başlarında kaleme alınmıştır. Yazarın kendi ifadesiyle bu eserin tamamlanması yaklaşık elli yıl sürmüştür. Eser daha çok Eski Anadolu Türkçesi imla özelliklerini yansıtmaktadır. Süleymân-nâme'de Uygur imlâsıyla Arap ve Fars imlâsının, yani iki imlâ geleneğinin bazı durumlarda ikili kullanımlara sebep olduğu görülmektedir. Gerek Uygur imlâ geleneği gerekse Arap alfabesine geçişin verdiği tutarsızlık ve çelişkiler sebebiyle bir kısım ünlülerin yazılışında farklılıklar gözlenmiştir (Çakın, 2018: 217). Yine yazarın kendi ifadesiyle padişahtan yahut devlet yöneticilerinden aldığı teşviklerle eseri istinsah ettirmiştir. Nesih hattıyla, harekeli yazmıştır. Her sayfa yirmi bir satırdan oluşmaktadır. Bazı sözcüklerin yazımında imla birliği yoktur. Bunlardan bazıları şunlardır:

Metinde Arapça kelimelerde, az da olsa Farsça kelimelerde şedde kullanılmıştır.

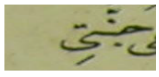 (C.65/10a)

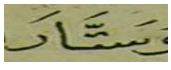 (C.65/9b)

(C.65/20a)

Fars kültürünün etkisiyle özellikle dal harfi ile yazılan kimi Farsça kelimelerin yazımında daha çok zel harfi tercih edilmiştir.

(C.65/8a)

(C.65/87b)

Arapçada uzun â'dan sonra gelen hemzeler metinde Türkçe söyleyişe uygun olarak bazen "ye" ile yazılmıştır:

(C.65/18a)

Farsça tamlamalar kimi zaman tamlananın sonuna gelen ye harfi ile bazen de hareke ile (esre) gösterilmiştir

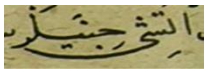 (C.65/13) (C.65/11a)

Farklı imlâ ile yazılan kelimeler[3]

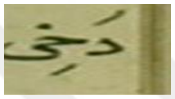 (C.65/14a) veya 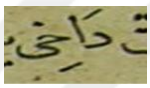 genelde dahı olmakla birlikte az da olsa dâhı kullanımına rastlanır. Muhtemelen müstensihten kaynaklanmaktadır.

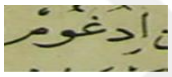 (C.65/12b) veya 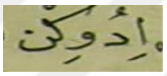 (C.65/12b)

Farsça tamlamalarda izâfet kesresi, manzum kısımlarda vezne uygun olarak esre işareti veya "ye" harfi ile gösterilmiştir:

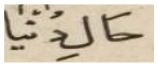 veya

Metinde, bilhassa zarf fiil eki olan -ıp/-ip sesleri be harfiyle, c ve ç sesleri de cim harfiyle kaydedilmiştir. Çeviride "p" hali tercih edilmiştir.

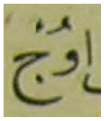 (C.65/4a)

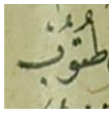 (c.65/2b)

3.2.3. Şekilsel Özellikler

Eserin manzum bölümleri mesnevi, kıt'a ve kaside nazım şekilleriyle yazılmıştır. Manzumelerde nazım birimi olarak beyit ve aruzun daha çok "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün"

[3] Metinde bazı kelimelerin farklı yazım şekilleri göze çarpmaktadır. Metne sadık kalınmıştır. Ancak müstensihten kaynaklandığını düşündüğümüz "dahı" gibi sözcüklerin doğru yazımı tercih edilmiştir.

ve "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıpları tercih edilmiştir. Bunlar dışında az da olsa "Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün" ve "Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Fe'ûlün" vezniyle yazılmış şiirler bulunmaktadır. Şâir aruz veznini kullanmada çok başarılı sayılmaz. Birçok yerde aruz kusurlarına rastlamak mümkündür.

Firdevsî, Şehname şairi Firdevsî-i Tusî'ye özenir. Süleymân-nâme'de nazım-nesir tarzı bölümler içiçe yer alır. Dolayısıyla şair şekilsel olarak daha çok Sadi-i Şirazi'nin etkisinde kalmıştır. İçerik itibariyle daha çok halk hikâyelerini andıran *Süleymân-nâme-i Kebîr*, manzum mensur karışık olarak yazılmış bir eserdir. Mensur olarak kısa meclisler halinde anlatılan hikâyelerin arasına yer yer manzum parçalar serpiştirilmiştir (Eren, 2018:30). Binbir Gece Masalları ve Şark Klasiklerinde olduğu gibi eserin bütününde iç içe bir yapı egemendir. Firdevsî yeni bir kıssaya geçerken öncelikli olarak bir önceki kıssayı bir ya da iki cümle ile özetleyip öylece geçer. Kıssalar nesirle başlar, nazımla tamamlanır. Nazım bölümünde olayları okuyucuya ders verircesine kısa ve öz bir biçimde özetler. Her kıssadan sonra peygamber efendimize salavat getirir. Her meclisten sonra da kullanmış olduğu temsillerin neyi anlamlandırdığını izah eder. Eseri dua ile tamamlar; duaya Allah'a hamd ve şükür ile başlar, vermiş olduğu nimetlerden ötürü şükrünü ifade eder. Peygamber Efendimizin hürmeti için Süleymân-nâmeyi tamamlamayı diler. Firdevsî'nin günahlarını bağışlayıp cennete koymasını Yüce Allâh'tân niyaz eder.

Firdevsî, yeni bir kıssaya geçerken öncelikli olarak bir önceki kıssayı bir ya da iki cümle ile özetleyip öylece geçer.

> "Ḥakîm ḳavlince Elhenc Cinnî Ḫāveristān Şāhın ḳalʿaya ḳoyup beklemekde. Edinyā ḫocasıyla ve melek-zāde begler begile ḳuşlar arḳasında uçmaḳda bular. Bunda ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib Zāl-ı Destānıla ve Ḳārūn-ı Pîl-tene geldi ki…" (C.65/15b)

Bir diğer yerde şöyle der:

> "Pes bu taḳdîrce şeyṭān-ı bî-dîn ḥabs idelden dördünci gün olmışıdı ki zenbîl ṣatılmayup Süleymān nebîʿa.s. orucın açmamışıdı. Pes Süleymān ḥażreti ol gün ol gice daḫı ṣavmın ṣımāyup ṣubḥa dek Ḫālıḳa ʿibādet itmekde. Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib ḳapucılar ketḫudāsı Kelʿādı Pārcılıya geldi ki zenbîl-i Süleymānı bazāra götürüp ol gün aḫşām oluncaya dek çalışup ṣatamayup yatsu nemazında evine gelüp ḥātūnına eyitdi:" (C.65/34b)

Müellif, düşüncelerini ifade ederken aşağıdaki metinde olduğu gibi önce düşüncelerini ifade eder. Daha sonra bunu ayetlerle desteklemeye çalışır.

> "Yā nebîye'llāh rızḳ içün ġam yime ki rezzāḳ-ı ʿālem her kişinüñ rızḳını eksük itmez. Tā ḥattā ki her dābbenüñ nitekim Kelām-ı Ḳadîm ve Kitāb-ı Kerîm içre gelür ki: "***Vemā min dābbetin fi'l-arḍi illā ʿale'l-)lāhi rızḳuhā.***" Kelʿādı Pārcılı böyle." diyicek…" (C.65/35a)

Firdevsî, nesir bölümlerinde düşüncelerini dile getirir. Nazımda bir nevi nesirde ifade ettiklerini özetler. Ve yine nazmın son beyitlerinde peygamber efendimize salavat getirerek nazmı tamamlar:

Böyle diyüp ol veziʿ virdi ṣaḥîḥ anda cevāb
Ol cihedden ḳurbaġa alur imiş ḳurbaġa āb

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür vir ṣalāvāt Aḥmede
Tā bulasın dū cihān içre begüm bî-ḥad ŝevāb (C.65/60b)

Allah'ın lutuf ve keremiyle Süleymân-ı Kebîr'in imlasını tamamladığını söyler. Daha sonra Evliyânın himmeti ve irfân ehlinin muhabbetiyle netice bulduğunu dile getirir. Muhammed Han'ın oğlu Sultân Bâyezid'in taltif ve himmetiyle bir sonraki cildi de telif edeceğini zikr eder. Eseri yaklaşık kırk elli yılda yazdığını ifade eder. Adil padişahın devletinin daim olması için dua eder. Neml süresi okundukça Süleymân-nâme adlı eserin de sürekli yâd edilmesini ister.

"Şükr-i bî-ḥad ol Ḫuẕāya ki ḳādir-i Ḫallāḳ-ı ʿālemdür. Ḥamdı bî-ʿad ol İlāh ki Allāh vāḥid rezzāḳ-ı aʿẓamdur. Bu Süleymān-nāme-i Kebîrüñ altmış dördüncü cildini ḳaleme getürüp imlā itmegi muḳadder itdi ve bu tārîḫ-i aʿẓam dil-peẕîrüñ üç yüz yigirminci Meclisiñ itmāmını müyesser itdi. Baʿd ez-ān inşāʾallāhu ʿteʿālā ecelden mühlet, zamāndan vüsʿat, evliyādan himmet, ehl-i ʿirfāndan muḥabbet bulur. Söz altmış beşinci cildi daḫı pādişāhuñ eyyām-ı devletinde menŝūr, manẓūm söyleyüp āḫir ḳılāvuz tā kim bu Süleymān-ı Kebîrle sulṭān bin sulṭānuñ sulṭān Bāyezîd ibni Muḥammed Ḫānuñ ḫallede'l-lāhu mülkehü ve ebbede devletehü ve ʿazzā naṣrahu egerçi kim bu bende-i faḳîruñ dāʿî duʿācı-ı Ḥaḳîruñ ne ṭāḳatı olayıdı ki buncılayın ʿaẓîm kitābı teʾlîf ideydüm. Ḳırḳ elli yıl ʿömrümi ḫarc idüp taṣnîf ḳıldum. Ammā ki pādişāhuñ ʿādil kāmiluñ himmetiledür ki menŝūr, manẓūm söylerüz. Devām-ı devletine duʿā eylerüz. Şol ḳaṣd üzerine kim o sulṭān-ı ʿādiluñ merġūbu'l-ḫeṣāʾili ve maḥbūbu'ş-şemāili bu kitābı Süleymān-nāme birle süre-i neml oḳundıḳça ḳıṣṣa-yı Süleymān dillerde yād oldıḳça nām-ı şerîfi ʿālemde yādigār ve nām-ı şerîfi tārîḫ rūzîgār ola inşāʾa'llāh teʿālā." (C.65/88a)

Diğer bir beyitte şöyle der:

Ẓıll-ı Yezdān Āl-i ʿOŝmān şāh-ı sulṭān çün ḳubād
Ildırım Ḫān Bāyezîd ibni Muḥammed bin Murād (C.65/88a)

65 ve altmış 66. ciltlerin her biri yazarın meclis olarak adlandırdığı beş meclisten oluşur. 65. cildin sıralamasında bir yanlışlık yapılmıştır. 321. meclisle başlayan eser, 322,323 319 ve 320 şeklinde sıralanır. 65. cilt olmasına rağmen 64. cildin tamamlandığını söyler (C.65/87a)

66. cilt üç yüz yirmi altıncı meclisle başlar. 65. ciltte olduğu gibi Firdevsi 66. cilde de nazımla giriş yapar. Şekilsel unsurlar bir önceki ciltle paralellik gösterir. İç içe bir yapı söz konusudur. Yazar bununla bir nevi okuyucusunu uyanık tutmaya çalışır. 66. ciltte de olayların

merkezinde Hz. Süleyman yer alır. Olaylar Lokman Hekîm'in ağzından ve Eflatun-i Yunanî tarafından nakledilir. Metnin giriş ve sonuç bölümlerinde yazar daha ağır bir dil kullanır (Münacat, tevhid ve dua bölümü). Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün veya Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün kalıpları sıklıkla kullanılır. 65. ciltte olduğu gibi Firdevsi 66. cilde de Neml suresinin 30-31. ayetleriyle giriş yapar, devamındaki beyitlerde Allâh'a münacatta bulunur. Onun kâinatta emsalsiz olduğunu ve ortağı olmadığını dile getirir, arkasından peygamber efendimize meth ü senâ da bulunur. Daha sonra dönemin padişahı Sultan Bayezid'e övgüde bulunur.

Firdevsî kasideye Allah'a münacatla başlar, peygamber efendimize övgüyle devam eder. Onun âlemin varlık sebebi olduğunu söyler. Kasideyi devrin padişahı ve Allah'ın gölgesi olarak tanımladığı Sultan Bayezid ile sonuçlandırır. Hem giriş hem de aher (ahir) diye adlandırdığı bölümde aynı sırayı takip eder.

…
İy Ḫuẕā-yı bî-niyāz u ṣānīʿ u ferd u ḳadîr
Pādişahsın lā-şerîk u yoḳ naẓîruñ ne müşîr
…
Āḥmed u Maḥmūd u Ḳāsım dū cihānuñ bihteri
Şāfīʿ-i rūzî ḳıyāmet ki ümmetine oldur naṣîr vezin
…

Ẓıll-ı Yezdān şāh-ı devrān ibnü sulṭān Bāyezîd
Şehriyār-ı tāc baḫş u kāmkārı taḫt-gîr (C.66/1b)

Daha sonra Hz. Süleyman'a gelir. Uzun uzadıya Süleymân peygambere yer verir. Âlemde ins, cin ve hayvanların Hz. Süleyman'ın emrine verildiğini dile getirir. Şarka ve garba hükmeden İskender, Behmen ve Erdeşir'in onun yanında hiç olduklarını anlatmaya çalışır.

Ger Süleymān taḫtını götür dise göklerde bād
Taḫtına azıḳ ṭaşır bunuñ olup ṣoylı esîr

Ger Sikender şarḳ u ġarba itdise ḥükmi ne var
Baḥr u berre ḳufl urup şāhʿāleme oldı emîr

Şāh-ı Cem çavuş Ḳayṣerdür seg-î sekbānu anuñ
Ḥācibi dārā-yı Behmen ü şîr-dār-ı Erdeşîr (C.66/1b)

3.3. Dinî Unsurlar

3.3.1. Kutsal Kitaplar

3.3.1.1. Suhuf

Sahife kelimesinin çoğulu olup sayfalar anlamına gelen suhuf peygamberlerden bazılarına verilen küçük kitapçıklara denir. Ebu Zer'den yapılan bir rivâyete göre; Hz. Şit'e elli, Hz. İdris'e

otuz ve Hz. İbrahim'e on olmak üzere peygamberlere toplam yüz sayfa verilmiştir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 598).

Metinde, Lokman Hekîm'in anlatımıyla Tevrat, Zebur kitaplarına ve kendilerine sahifeler gönderilen mürsel peygamberlerin hükmüne göre, Allâh, şeytan-ı laine (İblis'e) rahmet etmez.

> "Ḥakîm ḳavlince şeyṭān-ı laʿîn şöyle diyicek Süleymān nebî eydür: "İy cinniler serhengi Tevrāt u Zebûr kitaplarında ve daḫı ṣuḥf-ı Ādemde, Şîş(t)de ve ṣuḥf-ı İbrāhîmde daḫı mürsel peyġāmberler ḥükmî budur ki: "İblîse ḳaṭʿā raḥmet olmaya." (C.65/8b)

3.3.1.2.Tevrât

Dört kutsal kitaptan biri olup Hz. Musâ'ya indirilmiştir. Tevrat'ın tamamı beş bölümdür. Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye 39 cüzden oluşur. Dünyanın başlangıcında, Yahudilerin Mısır'dan çıkıp arz-ı mev'ud olan Ken'an'a gelişlerine ve Hz. Musâ'nın vefatına dek olan olaylara yer verir (Pala, 1918: 455).

Hz. Süleyman'ın divanı sürekli tasvir edilir. Divanda olanlardan birçok yerde bahsedilir. Divanda olanları bir nevi sınıflandırır. Hazırda bulunan peygamberlerin Tevrat ve Zebûr üzerine dua ettikleri görülür.

> "…ve andan soñra ikinci şāfda sağ ṭarafda on iki biñ muʿcizātı ẓāhir olmış enbiyā mihrablu mihrābında seccāde şalup otururlar. Evvel Ādem aḫir Muḥammed cemîʿ peyġāmberler ervāḥına şalavāt virüp Allāha tekbîr getürdiler ve andan soñra ikinci şāfda sol ṭarafda cinnîler ʿulemāsı yir yir diz çöküp ṭururlar. Tevrāt u Zebūr oḳuyup duʿā ḳılup el yüze sürerler." (C.65/25a)

3.3.1.3.Zebûr

Dört kutsal kitaptan biri olup Davûd peygambere indirilmiştir. Buna Mezâmir de denilir. Bu kitapta kutsal emirler yerine ilâhi ve neşideler yer alır. Dîvân şiirinde Hz. Davûd ve onun güzel sesiyle okuması dolayısıyla Zebûr'dan bahsedilir (Pala, 1918: 489).

Metinde, Kur'an-ı Kerîm ayetlerine sıklıkla atıfta bulunan Firdevsî bunun yanında Tevrât ve Zebûr'a da zaman zaman göndermelerde bulunur.

> "…vāʿiẓler daḫı yir yir minbere çıḳup Tevrāt u Zebūr āyetlerin oḳuyup tefsîr idüp vaʿẓ u neṣāyiḥ taḳrîr iderler." (C.65/32a)

İblîs ile Hz. Süleymân arasında geçen diyaloglarda semavî kitaplardan olan Zebûra ve Hz. Davûd'a atıfta bulunulur. Bilhassa 65. ciltte Kur'an'dan ve İsrailliyattan sıklıkla istifade edilip peygamber kıssalarına yer verilir.

> "İblîs-i laʿîn ayaġ üzre ṭurup eyitdi: " Yā Süleymān-ı zaman ol seni yoḳdan var iden Ḫālıḳ[-ı] aʿẓam ḥaḳḳıyçun ve saña Süleymānlıḳ rūzî ḳılan rezzāḳ-ı beni Ādem ḥaḳḳıyçun ve parmağundağı nübūvvet ḫātemi ḥaḳḳıyçun Tevrît [ü] Zebūr āyāt-ı

ekremi ḥaḳḳıyçun benüm. Şeyṭān-ı laʿîn iduġum Dāvūd peyġāmber şerîʿatı mücebince tamām[-ı] tafṣîl birle saña iġvā viren Loḳmān-ı Ḥakîm iṡbāt eylesün." (C.65/12a)

3.3.1.4. Kur'ân-ı Kerîm

Dört kutsal kitaptan biri olup Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilmiştir. En son indirilen semavi kitaplardandır. Diğer kutsal kitaplar sadece bir kavme indirildiği halde Kur'an-ı Kerîm tüm insanlık içindir. Tahrif olmamıştır. Allah'tan gönderildiği gibi asıl şekli muhafaza edilmiştir. Dîvân şiirinde sevgilinin güzelliğini, yüzünü, saçlarını, boyunu, hat'ını, gözünü, kaşını ve ben'ini temsil eder. 'Mushaf' kelimesiyle daha çok anılır. Dîvân şiirinin kaynakları arasında Kur'an-ı Kerîm önemli bir yer tutar. Şâirler birçok ayetleri mana veya lafız yoluyla iktibas ederek şiirlerinde kullanırlar (Pala, 1918: 278).

Kur'an-ı Kerim; eserde Kitâb-ı Sübhânî, Kelâm-ı Kadîm, Kelâm-ı Rabbânî, Kitâb-ı Temcîd gibi muhtelif isimlerle sıklıkla anılır. Bilhassa altmış beşinci ciltte Kur'an ayetlerine sıklıkla atıfta bulunulur. Kıssalar Kur'an'dan yapılan alıntılarla teyit edilir. Destansı ve olağanüstü olaylar okuyucu nezdinde inandırıcılık kazanır. Yazar anlatımı zenginleştirmek ve metne edebi değer katmak için de Kur'an'dan iktibaslara yer verir.

> Ḥaḳ teʿālā Kelām-ı Ḳadîminde ve Kitāb-ı Kerîminde yād ḳılup eydür ki: Ḳavluhu teʿālā; "***Lā-yeʿlemü'l-ġaybî illā'llâh.***"(C.65/10b).

> Kitāb-ı sübḥānîde ve Kelām-ı Rabbānîde gelür ki:***"İẕā cāʾe ecelühüm lā-yesteʾḫirūne sāʿaten ve lā-yesteḳdimūn."*** (C.65/22a).

Divan şairleri metne genelde besmele ile başlarlar. Firdevsî de hem divan şiirinin kaidelerine riayet etmek hem de Hz. Süleyman'a telmihte bulunmak gayesiyle esere Neml Suresi'nin 30-31. ayetleriyle giriş yapar.

> "***İnnehū min Süleymāne ve innehū bi'smi'llāḥi'rraḥmāni'rraḥīm ellā taʿlū ʿaleyye ve etūnī müslimīn."*** (C.65/1b)

Firdevsî, Süleymān-nāme-i Kebîr adlı eserinde çeşitli vesilelerle ayetlere yer vermiştir. Hem manzûm hem de mensûr bölümlerde Kurʿan'dan ayetlere rastlamak mümkündür. Bu da yazarın Arapça'ya ve bilhassa Kurʾan-ı Kerime vâkıf olduğunu gösterir.

> "Hem ***elem neşreḥleke ṣadrî*** durur taḥḳîḳ anuñ
> Hem ṣaçı ***ve'l-leyl*** yüzü *ve'ḍ-ḍuḥā* şemse şekel" (C.65/1b)

> "Teşne-leb olduḳlarınca ḥavżlu ḥavżına ġavṣ ḳılurlar. ***Ve mine'l-māi külli şeyin ḥay***" mücebince ṣudan ḥayāt Süleymān devletinde ṣūr-ı İsrāfîle emrāż olmadan necāt bulurlar." (C.65/26a)

3.3.2. Âyet İktibâsları

3.3.2.1. Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme-i Kebîr'inde Geçen Ayetlerden İktibaslar

Firdevsî, *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı eserinde çeşitli vesilelerle ayetlere yer vermiştir. Hem manzum hem de mensur bölümlerde Kurʿan'dan ayetlere rastlamak mümkündür. Bu da Firdevsî'nin Arapça'ya ve bilhassa Kurʾan-ı Kerim'e vakıf olduğunu gösterir. "Kur'an'ın ele aldığı konular mushafın başından sonuna yayılmış durumdadır. Bu nedenle Kur'an'ı okuyanlar veya dinleyenler değişen uzunluk ve geçişlerle biri diğerini izleyen birçok konuyla karşılaşır. Ne var ki bu şekildeki düzen, Kur'an'ın içeriğini belli başlıklar altında ele almayı güçleştirmektedir. Bu nedenle Kur'an'da yer alan konuların tespit ve sıralamasında, farklı kişiler tarafından birbirinden farklı tercih ve sınıflamalar ortaya konmuştur." (Paçacı 2010: 63). 65 ve 66. ciltlerde alıntılanan ayetleri İman, ibadet, ahlak, varlık, yaratılış, sosyal hayat (muamelat), peygamber kıssaları, dua ve nasihat- tavsiyeler, şeklinde sınıflandırılabilir.

3.3.2.1.1. İmanla İlgili Ayetler

İman ayetleri Kur'an'ın üzerinde en çok durduğu ayetlerdir. Firdevsî iktibaslarda en çok imani ayetlerden yararlanmıştır. İman Kur'an'ın temel konuları arasında gelir. İmanın esasları İslamın olmazsa olmazlarıdır. Allah bunun için bütün kavimlere uyarıcılar göndermiştir. Elçiler de türlü meşakketlere rağmen kavimleri bir ve tek olan Allâh'a davet etmişlerdir.

لا يعلم الغب الا الله

"Allahtan başka kimse gaybı bilmez." (Neml, 27-65).[4]

Kur'an'ın birçok suresinde bu ayet yinelenmektedir. Yazar eserin birçok yerinde bu ayet-i kerîmeye yer verir. Kur'an-ı Kerîm'de bu minvalde birçok ayet bulunmaktadır.

Süleymân-nâme'ye göre, Cabud bin Nasin adlı bir zat, faiz yiyen bir bakkalın inleyiş ve sızlayışına şahid olur. Önce hayrette kalır sonra nasihatte bulunur. Allâh'ın kerîm, rahîm bir padişah olduğunu onun rahmetinden ümit kesilmeyeceğini dile getirir. İki ayrı yerde bu ayeti alıntılar. Süleymân-nâme'de, Hz. Süleymân çocuğu Abdussamedin öleceğini öğrenince tedbîr almaya çalışır. Gelişmeler karşısında aciz kalınca af dileyip teslimiyetini dile getirir.

> Ḥaḳ teʿālā Kelām-ı Ḳadîminde ve Kitāb-ı Kerîminde yād ḳılup eydür ki: Ḳavluhu teʿālā; "***Lā-yeʿlemü'l-ġaybî illā'llâh.***" (C.65/10b).

فَإِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُون

Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler (Araf suresi, 7/34).

[4] Ayet mealleri https://kuran.diyanet.gov.tr/ adresinden alınmıştır

İslam inancına ve ehl-i sünnete göre alınyazısı değişmez. İnsanın yazgısında kişi bunları er geç yaşar. Ertelenmesi mümkün değildir. "Ol ḳādir ü ber-kemāl, ṣāniʿ u ẕül-celāl taḳdîr itmişidi. Pes ecel ki gele. Bir nefes daḫı mühlet virmez kim

Kitāb-ı sübḥānîde ve Kelām-ı Rabbānîde gelür ki: ***"İẕā cāʾe ecelühüm lā-yesteʾḫirūne sāʿaten ve lā-yesteḳdimūn."*** (C.65/22a).

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحا

Yemin olsun nefes nefese koşanlara (Âdiyât suresi, 100-1).

Ayetin sadece baş bölümü alınmıştır. Bütün olarak sure dikkate alındığında imana dair mesajlar verdiği görülür. Hz. Süleyman'ın huzurunda divan turanları bir nevi tasvir eder. Durumu betimlerken ayetten bir kesit sunar. İktibas yöntemiyle söze zenginlik anlama da güç katmaya çalışır.

"Ḫink-i İsḥāḳ nebî yanında aşḳar-ṣıfat düldül-heyʾet ġāzîler ġazaya binmekçün şanlarına ***ve'l-ʿādiyāti ḍebḥen*** süresi inmiş. Atlar ṭurur ve daḫı ester ve ḫimār-ı ḫarkeş ṭurur ve ḳurt daḫı ḳolu ḳabardup ṭurur. Ma-ḥaṣal cemîʿ cānavarlar ḥāżırlığıla Süleymān nebî ʿaleyhi's-selām ḳarşusına ṭurur." (C.65/26a).

لَا اِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ

Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır (Bakara suresi, 2-256).

Ayete göre İslamın temel kaidesine, din ve vicdan hürriyetine vurgu yapılmıştır. Dili, dini, cinsiyeti ve uyruğu ne olursa olsun zorlama ile herhangi bir dinin mensubu yapılamaz. Din imanî bir meseledir. Kalbi tasdik ister, zorlama ile biri dindar yapılamaz.

"Aḫî Meleḫ cevāb virdi ki: "Yā nebîye'llāh evvelā bu Malāṭıyya şehrinde bāzār ḍurmaz. Beyʿ u şirā kesildi. Kimse alur ṣatar yoḳ. Dükkānlar ḳapandı, mescidler ḳapusı açıldı, Ḳıṣṣa-ḫānlar, şeyyādlar kürsîden indi. Vāʿiẓler çıkdı, çārsūlar arası boşaldı, cāmiʿler ʿubbādıla ḍoldı, aşcılar dükkān yapandı, boza-ḫānlar ḳapandı. Ḫalḳ ʿişretden ṣoḥbetden, el çeküp ʿibādet-i Ḥaḳḳa yüz urdılar. Gündüzün ṣāyim, giceler ṣubḥa dek ʿibādete ḳāyim. Pes ben bāzār olmayıcaḳ zembîli kime ṣatayım, söz budur ḥażretüñe ʿarż itdüm. Dilerseñ sözümi ḳabūl ḳıl, dilemezsen ḳabūl itme. Ḳavluhu teʿālā**: "*Lā-ikrāhe fi'd-dîn ḳad tebeyyene rüşdî mine'l-ġayyî."*** (C.65/32a).

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ

"Herkes ölümü tadacaktır." (Âl-i İmrân suresi, 3-185).

Metinde nasuh bir tövbe ile tövbe edip dünyevi bütün fenalıklardan arınmak gerektiği makam, mevki, mal, mülk ne varsa bunların bir gün fena bulacağı anlatılır. Vakit kaybetmeden hakkıyla kulluk vecibeleri yerine getirilmelidir. İmani meselerle beraber ibadete dayalı mesajlar da içermektedir.

"Ḥayf şimdiye dek geçen ʿömrümüze diyüp itdükleri ʿişyāna tevbe idüp namāzdan, niyāzdan ḥālî olmañ, diyüp birbirine naṣîḥat iderler. Çünki cemîʿ nefs: "***Küllü nefsin ẕāʾiḳatü'l-mevt*** mucebince olsa gerek." (C.65/32a-32b).

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ ۝ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَراً يَرَهُ

Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür (Zilzâl suresi, 99/7-8).

Burada dünyanın fani oluşuna ahiretin ise ebedi varlığına vurgu yapılır. Dünya ahiretin bir nevi tarlasıdır. Burda ne ekersen ötede onu biçersin. Yapılan iyiliklerin ve kötülülerin öte alemde mutlaka karşılık bulacağı ifade edilir. İyilik yapıp kötülüklerden sakınılmalıdır. İlişkilerde adil davranmalı ki ebedi alemde Allâh insanı cennetiyle müşerref kılsın.

"…ve ḫayr u şer itdügin ḳavluhu teʿālā**: "*Femen yaʿmal miŝḳāle ẕerretin ḫayren yarahu ve men yaʿmal miŝḳāle ẕerretin şerren yarahu.*"** mūcebince itdügin kişi bulsa gerek."(C.65/32a-32b).

اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

"Şüphesiz o, tövbeleri kabul buyuran ve rahmeti sınırsız olandır." (Bakara suresi, 2-37).

Kişinin hata yapabileceği dile getirilir. Samimi bir şekilde tevbe edilip kötülüklerden ve asice davranışlardan kaçınılırsa Allâh'u Tealanın bağışlayacağı müjdesi verilir.

Ḳavluhu teʿālā**:** "***İnnehu huve't-tevvābu'r-reḥîm.***" birle geçmiş günāhlarına tevbe ḳılup pāk ṭāhir oldılar (C.65/36b).

وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ۝ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰى

"…nefsine kötü arzuları yasaklayana gelince, onun barınağı da şüphe yok ki cennetin tâ kendisidir." (Naziât suresi, 79/40-41).

Firdevsî, eserinde tasavvufî ögelere ve temsillere yer verir. Tasavvufta nefis tezkiyesi çok önemlidir. İnsan-ı kamil olmanın ön koşulu öncelikle nefsi terbiye etmektir. Nefsine, heva ve heveslerine boyun eğmeyen insanın cennete gireceği müjdelenmiştir.

"Ḥaḳḳa minnet ki ġaflet perdesi gönlümüzden götürüldi. Zîrā bilürüz ki hevāya mutābaʿat itmeklik Ḥaḳ yolından ṭayınup düşmeklikdür ki ḳavluhu teʿālā**: "*Ve nehe'n-nefse ʿani'l-hevā fe'inne'l-cennete hiye'l-meʾvā*"** (C.65/38b).

لَا يُخْلِفُ اللهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

"Allah vaadinden caymaz; ama insanların çoğu bunu bilmezler." (Rūm suresi, 30-6).

يَعْلَمُونَ ظَاهِراً مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ

“Onlar dünya hayatının sadece görünen yüzünü kısmen bilirler; âhiret hakkında ise tamamen gaflet içindedirler.” (Rûm suresi, 30-7).

Kişi Allâh’ın emir ve buyrukları doğrultusunda hayatını idame ederse Allâh onu cennetle şereflendirir. Yok eğer şeytan ve onun avanesine kulak verip uyarsa cehennem ateşiyle cezalandırılacağı uyarısında bulunulur.

> “Nitekim Kelām-ı Ḳadîm ve Kitāb-ı Kerîm içre gelür ki: ***“Lā-yuḫlifu’l-lahu vaʿdahu velākinne ekŝere’n-nāsi lā-yeʿlemūne.”*** Zîrā ki şeyṭānuñ aʿvānları ve kendüsi ḫalḳūñ dimāġını feŝāda virüp dünyā muḥabbetin göñüllerine ilḳā itdükleri ecilden ḫalḳ-ı umem dünyā vü āḫiret dirliginde ḫayrān u vālih ḳılmışlardı. Nitekim Kitāb-ı Sübḥānîde ve Kelām-ı Rabbānîde gelür ki: “***Yaʿlamūne ẓāhiren mine’l ḥayati’t-dünyā vehum ʿani’l-āḫiretü hum gāfilūn.***” ammā ki Süleymān nebî ʿaleyhi’s-selām göñlinden anı niyyet itdi ki racîmi ḥabsden çıḳarmaya.” (C.65/40a).

وَكُلُوا وَاشْرَبُو

“Yiyiniz ve içiniz.” (Araf suresi, 7-31).

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِۙ

“Zeytine ve incire yemin olsun ki.” (Tin suresi, 95-1) (C.65/55b)

> “Yā nebîyü’llāh[5] insān ki eşref-i maḫlūḳātdur. Ġanem ki maẓlūm ḥayvānatdur. Günāhı ne ki boġazlayup etin yirsiz ve daḫı gökde uçan ḳuşları şāhîn, şehbāzıla şikār ḳılup etin yirsiz ve taḳūḳuñ ve ördegüñ ve ḳazuñ yumurdalarını içersiz. Maʿîşet ḳılup ʿalā raġmı rūzigār ḫūş geçersiz. Niçün dinilse: “***külū vaşrabū***.” āyetin oḳumaġa aġız açarsız. Ḥāl budur ki Ḥaḳ sübḥānehu ve teʿālā sizüñ içün envāʿ-ı dürlü niʿmetler ve yimişler yaratmışdur. Cümlesinden birisi incirle ,zeytūn gibi ki anlaruñ Ḥaḳḳında Allāḫ teʿālā ḳasem yād idüp eydür ki ḳāle’l-lāhu teʿālā: “***Ve’t-tîni ve’z-zeytūni***” dir. “ (C.65/55b).

اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

“Şüphesiz Allâh zalimleri sevmez.” (Şûrâ suresi, 42-40).

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُۥ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَراً يَرَهُ

“Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür.” (Zilzâl suresi, 99/7-8).

Şura suresi 40. ayet ile Zilzâl suresi 7-8. ayetler birçok defa metinde yinelenir.

> “…ki Ḥaḳ teʿālā ẓālimleri sevmez. Nitekim Kelām-ı Ḳadîmde ve Kitāb-ı Kerîmde gelür ki eydür: Ḳavluhu teʿālā, “***inne’l-lāhe lā-yuḥibbu’ẓ-ẓālimîn*** ve daḫı yā efʿî āgāh ol ki itdügüñ ẓulmi ve ḳılduġuñ eylügi bulacaḳsın ẕerre ẕerre. Ḳavluhu teʿālā : “***Femen***

[5] Doğru şekli Yā nebîye’llāh olmalıdır.

yaʿmel miŝḳāle ẕerretin ẖayren yarahu ve men yaʿmel miŝḳale ẕerretin şerren yarahu (C.65/56a).

سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

İnkâr edenleri uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, asla iman etmezler (Bakara suresi, 2-2).

İman etmeyip inkar edenlere ayetle cevap verir. Hesabın kesin olduğu ve kişi fiillerine göre ya ödüllendirilecek ya da cezalandırılacaktır.

"… Cemîʿ îmân getürüp iḳrâr ider ve her kimde ki ol ẖaberüñ ünsi bāḳîdür. Ol kişi îmân getüre bilür ve her kimde ki ol üns kesilmişdür ve göñül ḳapısı ʿālem-i ġayba baġlanmış. Ol kişiden hergîz îmân mümkin degüldür. Nitekim buyurur: "***Sevāun ʿaleyhim ʾenẕartehum em lem tunẕirhum lā-yuʾminūne."*** (C.65/53b).

قَالَ اِنِّي اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

[Allah] "Şüphe yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurdu (Bakara suresi, 2-30).

هُوَ اللهُ الَّذِي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ

O, kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır; duyular ve akılla idrak edilemeyeni de edileni de bilir. O rahmândır, rahîmdir (Haşr suresi,59/22).

"Yā nebîye'llāh ġaybı Allāh bilür ki vāḥidü lem-yezeldür. Beẖşāyiş ü beẖşāyende ger bî-bedeldür." Nitekim Kitāb-ı Subḥānîde ve Kelām-ı Rabbānîde gelür ki***: "Huve'l-lāhu'l-leẕi lā-ilāhe illā huve ʿālimu'l-ġaybi ve şehādeti huve'r-rehmanu'r-rehîm" (***C.66/47b)

ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

Bu, çok güçlü ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir (Yasin suresi, 36-38).

"…tedbîr, taḳdîri menʿ itmez kim Kitāb-ı Kerîmde ve Kelām-ı Ḳadîmde gelür ki: "***Ẕālike taḳdîrü'l-ʿazîzü'l-ʿalîm*.**" (C.66/57a)

De ki: "Ey mülkün gerçek sahibi olan Allahım! Mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini yüceltirsin, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Hiç kuşku yok sen her şeye kādirsin." (Âl-i İmrân Suresi, 3- 26).

قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ
تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ
وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ

وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ
وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ ؕ
بِيَدِكَ الْخَيْرُ ؕ
اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ

"Mālikü'l-mülkü ve aḥadu'ṣ-ṣameddür: "***Ḳuli'l-lāhumme mālike'l-mülki.*"** her kime dilerse taḫt ve memleket virür: ***Tuʾti'l-mülke men teşāʾ*** ve dilerse bir ḳolından tāc-ı devleti alur: "***Ve tenziʿu'l-mülki men teşāʾ***" ve her kimi ki isterse ol ʿazîzu'l-lāh Yusuf gibi derecāta ʿizzet yetişdurur: "***Ve tuʿizzu men teşāʾ*"** ve eger ki istese ol ḳahiru'llāh Cimşîd-i cem taḫt-ı Ḍaḥḥak mārı elile dergāh-ı mezellette bıraġur: "***Ve tuẕillu men teşāʾ*"** zîrā kim mefātîḥ ḫayr-ı saʿadet ḳabża-ı iḫtiyārı yemîn ḥaḳdur irādetdür ki: "***Biyedike'l-ḫayri*"** ve nevāḥi-i kāyināt taḫt-ı ḳudretinde mefhūr ve selāsil taṣarrı fātinde māsūrlardur: "***İnneke ʿalā külli şeyʾin ḳadîr."*** (C.66/72b)

اِنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

Mallarınız ve çocuklarınız sizin için ancak bir imtihandır (Tegâbün Suresi, 64-15).

Ḥaḳ tabāreke ve teʿālā celle celāluhu Kitāb-ı Tevḥidinde ***ve Ḫıṭāb-ı Temcîdinde buyurur ki: "İnnemā emvālikum ve evledikum fitnetüñ."*** (C.66/74a)

اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan da size düşman olanlar vardır, onlardan sakının (Tegâbün Suresi, 64-14).

3.3.2.1.2. İbadetle İlgili Ayetler

İbadet, inancın somut tezahürüdür. Müslümanı Müslüman olmayandan ayıran en belirgin alamettir. Kulluğun, samimiyetin göstergesidir. Takvada en üstün olanlar kulluk vecibesini hakkıyla yerine getirenlerdir.

اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿٣٠﴾ اَلَّا تَعْلُوْا عَلَيَّ وَاْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ

Mektup Süleyman'dan gelmekte, rahmân ve rahîm olan Allâh'ın adıyla başlamaktadır. Bana üstünlük taslamayın, gelip bana teslim olun (denilmektedir) (Neml Suresi, 27/30-31).

Divan şairleri metne genelde besmele ile başlarlar. Firdevsî de hem divan şiirinin kaidelerine riayet etmek hem de Hz. Süleyman'a telmihte bulunmak gayesiyle esere Neml suresinin 30-31. ayetleriyle giriş yapar. Mektup Hz. Süleymân'dan Kur'an'da adı doğrudan zikredilmeyen Yemen Melikesi Belkıs'a Hüdhüd kuşu aracılığıyla gönderilmiştir. Hz. Süleymân güneşe tapan bu topluluğu kibre kapılmadan bir ve tek olan Allâh'a ibadet etmeleri noktasında davette bulunur.

"İnnehū min Süleymāne ve innehū bismi'llāḥi'rraḥmāni'rraḥīm ellā taʿlū ʿaleyye ve etūnī müslimīn (C.65/1b).

فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۙ اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ؕ

Elbette her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır. (Evet,) Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır (İnşirah suresi, 94/5-6).

Hz. Süleymân sürekli bu ayeti alıntılayarak divânda bulunanları ümitlendirmektedir. Kulun ferahlayıp Rabb'ine secde etmesini sağlamaktadır.

> "Nitekim Kitab-ı Sübhanîde ve Kelām-i Rabbānîde gelür ki: **"*Feinne meʿe'l-ʿusri yüsren inne meʿe'l-ʿusri yüsren.*"** (C.65/17a).

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ

Göklerde ve yerde olanlar Allâh'ı tesbîh eder (Cuma suresi, 62-1).

Yerde, gökte ve ikisi arasında ne varsa hayvanat ve cemadat ve nebatatın hepsi kendi dillerince Allâh'ı anarlar. Metnin birçok sayfasında bu ayet tekrarlanır.

> "***Yüsebbihu lil'lāhi mā-fi's-semevāti ve ma- fi'l-arḍ"*** ve āhū daḫı gözlerine sürme-i İşfihāni çeküp diz çöküp ṭurur." (C.65/26a).

> "…yirde gökde hîç bir şey yoḳdur ki Allāh teʿālāya tesbîḥ itmeye. Ḳavluhu teʿālā: "***Ve in min şeyʾin illā yusebbiḥu bi-ḥamdihi ve'l melāiʾketi***." (C.65/31b).

> "…yā nebîyü'llāh ʿuḳalādan maḫfî degüldür ki cemîʿ şeyʾi ki ʿālemde vardur. Eger ḥayvānāt ve eger cemādāt ḥāl dilince Ḥaḳ ṭeʿālāyı tesbîh iderler. Ḳavluhu teʿālā: "***Ve in min şeyʾin illā yusebbihu bi-hamdihi…***" (C.65/56b).

> "…Ügü ḳuşı cevāb virdi ki: "İy laḳlaḳ ben seni eṭyāruñ şeyḫidür." diyü ʿāḳıl u dānā taṣavvur ḳılurdum. Ammā ki bu sözler ki sözlersin ʿaḳıldan ḫāricdür bilmezsin ki her şeyʾiñ bir fikri, firāseti vardur ve ʿilmi irdükçe Allāh teʿālāyı tesbîḥ ider: "***Ve in min şeyʾîn illā yusebbihu biḥamdihi.***" (C.65/78a).

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ

"…O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur (İsra suresi, 17-44).

ا لَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِيْٓ اٰدَمَ اَنْ لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ ۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ۙ

"Ey Âdemoğulları! Size "Şeytana kulluk etmeyin, o sizin için apaçık bir düşmandır." demedim mi? (Yasin suresi, 36-60).

Yasin suresi 60. ayet metinde iki defa tekrarlanır. Metne göre insanoğlunun sapmasının ve yoldan çıkmasının temel müsebbibi şeytan-ı laîndir. Dünyaya gönül bağlamalarının sebebi de şeytandır, şeklinde izah edilir.

"Pes Ādemî-zāduñ ġāfîl oldığı şeyṭān şerrindendür ki ādemoġlanlarına ġaflet perdesini örtmüştür. Dünyā muḥabbetine gönül vermişlerdir. Anı bilmezler ki şeyṭān kendülerüñ ḫaṣmıdur." Egerçi kim Ḥaḳ tabāreke ve teʿālā Kitāb-ı Temcîdinde ve Ḫiṭāb-ı tevḥîdinde buyurdı kim: "***Elem aʿhad ileyküm yā benî Ādem innehu leküm ʿaduvvun mubîn,"*** diyüp şeyṭān düşmānuñuzdur." "Mikāʾil ʿa.s. cevāb virüp eyitdi ki: "Yā resūle'llāh bilmez misin ki bu ḥāl böyle oldığına her kişi ḫayır ʿamel üzerine oldığına gündüz ṭāʿata ḳāyim ve ṣāyim oldıḳlarına dîvāne gelmeyüp mescide varduḳlarına Ḥaḳḳa münācāt idüp secdeye yüz sürdüklerine gözlerini acduḳlarına Ḥaḳdan bāṭılı farḳ idüp seçdüklerine sebeb ol iki cihān ḫalḳınuñ düşmeni ʿālem-i kevn ü fesāduñ ḫalḳına ifsād idici Ḥaḳ yolı terk itdürüp bāṭıl yola irşād idici kāfirleri āteşe, ṣaneme ṭapdurucı ṭoġru yoldan ṣapdurucı, Ḥaḳ ḳapusın yapdurucı şeyṭān-ı laʿîn-i racîm-i bî-dîn ḥabs olduġı ecildendür. Egerçi kim Ḥaḳ tabāreke ve teʿālā Kitāb-ı Temcîdinde ve Ḫiṭāb-ı tevḥîdinde buyurdı kim: *"**Elem aʿhad ileyküm yā benî Ādem innehu leküm ʿaduvvun mubîn,"*** diyüp şeyṭān düşmānuñuzdur. Uymañ sözine didi ve illā ki ādemoġlanlarınuñ dimāġlarını racîm fesāda virdügi ecilden cühelāsı azdı ve ammā ki kümelāsı şeyṭān iġvāsına uymayup ṭāʿat-ı Ḥaḳdan el çekmediler. Baʿżı enbiyā ve baʿżı evliyā vü etḳiyā mertebesin buldılar. Anlara ḳorḳu yoḳdur." (C.65/35b-36a).

تُوبُوا اِلَى اللهِ تَوْبَةً نَصُوحاً

"İçtenlikle ve kararlılık içinde Allâha tövbe edin." (Tahrîm suresi, 66-8).

Kur'an'da bahsedildiği gibi nasûh bir tövbe ile bütün günahlardan arınıp tövbe edip Allâh'a yönelmek gerektiği arzulanır.

"ʿÖmründe namāz ḳılmayan bî-namāzlar mey-ḫūr-u bî-nevā ve ehl-i sāzlar ḳavluhu teʿālā**: "*Tū bū ile'llāh tevbeten naṣūḥan.*"** mūcebince ḳabîḥ efʿāllerine tevbe ḳılup ṭāʿata yüz urmışlar ve ne ḳadar dünyā pādişahları varısa zerrîn tacların çıḳarup ʿimāme ṣarınup muraṣṣaʿ libāsların taṣadduḳ ḳılup burnūs ʿabā giymişler." (C.65/32a).

وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾

"Namaz kılmaları ve zekat vermeleri emredilmişti. Doğru din de işte budur." (Beyyine suresi, 98-5).

İslam inancına göre imandan sonra namaz gelir. Namaz ubudiyetin şiarlarındandır. Zekat toplumsal dayanışmayı sağlar. Zengin ile fakir arsındaki ekonomik uçurumu ortadan kaldırır. Fakirin zengine kin ve nefretle bakmasına bir nevi mani olur. En önemlisi namaz kılıp zekat vererek kişi Rabbinin rızasını kazanır.

"Pes eyle olsa niçün ṭāʿat-ı Ḥaḳdan ḫālî olavuz ki veyā niçün mālen cemʿ idüp zekāt virmeyevüz ki *Ḥaḳ tabāreke ve teʿālā,* Kelām-ı Temcîdinde ve Kitāb-ı Tevhîdinde buyurur ki: *"**Yuḳîmū'ṣ-ṣalate ve yuʾtū'z-zekāte ve ẕalike dînü'l-ḳayyimeti."*** ve daḫı

cehd itmek gerek ki ẕerre ḳadar ẓülm itmeyevüz, cānımuz cehennem odına atmayavuz." (C65/36b).

Yoḫsullara zekātı virgil. Ḳavluhu teʿālā: **'*Yuḳîmū'ṣ-ṣalate ve yuʾtu'z-zekāte.*'** mucebince ŝevābı du cihānı taḥṣîl ḳıluben,maḳṣūda irgil." (C65/40b).

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَاؕ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾

"Seni tenzih ederiz! Bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. En kâmil ilim ve hikmet sahibi şüphesiz sensin." (Bakara suresi, 2-32).

اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٤﴾

"…o direndi. Büyüklendi ve kâfirlerden oldu (Bakara suresi, 2-34).

Kibrin ve böbürlenmenin ne kadar kötü bir davranış olduğu şeytanın şahsında anlatılır.

"ve ser-cümlesinüñ gözinden ġaflet perdesi götürülüp dünyā-yı fāniden el çeküp ḫidmet-i Ḥaḳḳa yüz sürüp eydürler ki ḳavluhu teʿālā**:** "***Ḳālū sübḥāneke lā-ʿilme lenā illā mā ʿallemtenā inneke ente'l-ʿalîmu'l-ḥakîm.***" ve daḫı taḥḳîḳ bildiler ki şeyṭān-ı laʿîn bunlaruñ düşmeni imiş. Azduran olmış ki ol şeyṭān-ı laʿîn kāfirlerdendür ve ẓālimlerdendür. Nitekim Kelām-ı Ḳadîm ve Kitāb-ı Kerîm içre buyurur: "***Ebā ve'stekbere ve kāne mine'l-kāfirîn.***" (C.65/37a).

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُولِي الْاَمْرِ مِنْكُمْۚ

"Ey imân edenler! Allâh'a itaat edin, peygambere itâat edin, sizden olan ulu'l-emre de." (Nisâ suresi, 4-59).

Firdevsî, hemen hemen bütün kıssaların merkezine Hz. Süleyman'ı alır. Olaylar bir nevi onun çevresinde gelişir. Bunun yanında şeytan-ı lain diye adlandırdığı şeytan da ikinci derece önemli bir figürdür. Kıssalarda hak ile batılın mücadelesini işlerken bir tarafta Hz. Süleymân diğer tarafta ise racîm-i lâin diye adlandırdığı şeytan yer alır. Sonsuz ilim sahibi Allâh'tır. İlmin kibrine kapılıp büyüklenmenin yanlışlığı anlatılır.

"Ḥaḳ sübḥānehu Kelām-ı Ḳadîminde ve Kitāb-ı Kerîminde buyurur ki ḳavluhu teʿālā**:** ***Yā eyyühe'l-leẕîne āmenū aṭîʿū'l-lāhe ve aṭîʿū'r-resūle ve ulu'l-emri minkum.***" Ūyāŝir peyġāmber böyle diyicek cümle ḥażır olan nebîlerüñ ittifāḳıla Nāŝin peyġāmber ʿa.s. cevāb virüp eyitdi ki: "Süleymān ḥażretine bu duʿācılardan duʿā ḳılup iyde siz ki **aṭîʿū'llāhe** tefsirinde ʿaḳlumuz çāḳ olup ḥayrete varduḳ ki Ḥaḳḳa iṭāʿat itmek ṣāyim u ḳāyim olup ʿibādet itmekdür. Baʿde ez-an *ve* ***aṭîʿū'r-resūle ve ūlū'l-emri minkum*** taḳrîrinde ḫıdmet-i Süleymāniye varup bu āyet-i kerîmenüñ taʿbîrin taḳrîr ḳılāvuz." diyüp sükūta varup ṭāʿat-ı Ḥaḳḳa meşġūl oldılar**.** Pes Ūyāŝir nebî Süleymāna gelüp enbiyānuñ aleyhi's-selām ḫaberin virdi. Süleymān ʿaleyhi's-selām işidüp maʿniye muṭṭalıʿ oldı." (C.65/37b).

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

“Ben cinleri ve insanları, başkasına değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zariyat suresi, 51-56).

> “Hz. Süleymân ile cinler serveri arasında geçen diyalog ve cinlerin ayetle verdikleri cevab:“…Cevāb virdiler ki: “Dāvūd oġlı Süleymān ol emîr-i ins ü cān bizüm küstāḫlıġımuzı maʿẕūr ṭutsun ki mübārek lafız dürer-barından gelmişdür ki Ḥaḳ teʿālā ins ü cinni ṭāʿat içün ḫalḳ itmüşdür. Nitekim Kelām-ı Ḳadîm ve Kitāb-ı Kerîm içre gelür ki: “***Vemā ḫalaḳtu’l-cinni ve’l-insi illā liyaʿbudūni.*** Pes eyle olsa min baʿd ḳaṣdumuz bu ki ʿibādetden ḫālî olmayavuz. Tāc u taḫtı memleketi ḳabūl ḳılmayavuz. (C.65/39b).

وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ

“ … insanlara beka aleminde sevap kazandıran salih ameller.” (Kehf suresi, 18-46).

Dünyanın faniliği, makam, mevki, mal ve mülkün fayda vermeyeceği anlatılır. Asıl olan Allâh’a ibadet etmektir. Ehl-i tasavvufun deni diye adlandırdığı dünyaya gönül vermenin yanlışlığından bahsedilir.

> “Her kimün ki baṣiret gözi nūr-ı ilāhî birle münevver olsa. Māl u mansıb, cāh u fānî terk itmeklik her zaman aña muṣavverdür. ***Bāḳiyātu’s ṣāliḥāt*** ki müʾminüñ dest-giridür.” (C.65/39b).

قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْئَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْراً ﴿٧٠﴾

O da, “Eğer bana tâbi olursan, sana o konuda bilgi verinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma!” diye tembih etti (Kehf suresi, 18-70).

> “Efʿî, ḳurbaġanuñ sözin işidüp eydür: “Yā veziʿ ve iy ḳurbaġa be-taḳdîr ki Allāhı tesbîh idermişsin yaʿnî ḥayvānātda degül belki cemādatda daḫı hîçbir şey yoḳdur ki Allāhı ẕikr itmeye. Ḳavluhu teʿālā: “***Feini’t-tebaʿtenî felā tesʾelnî ʿan şeyʾin ḥattā uḥdiŝe leke minhu ẕikren.”*** eyle olsa efāʿiyyun ḥayyat(9)daḫı Allāhı dillerince ẕikr iderler ammā ẕikr-i ḫalış oldur ki ḳalbden ola.” (C.65/56b).

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعاً وَخِيفَةً

“Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek…Rabbini an.” (A’raf suresi, 7-205).

> “Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā ḫod sāmiʿdür.Ḳulūbuñ ẕikrini işidüp pes efḍal-ı ẕikr oldur ki cān u dille ḳalbden ola ve daḫı ẕikrüñ ṭarîḳî ve keyfiyeti ve şerāyiṭi vardur. Nitekim Kelām-ı Ḳadîm ve Kitāb-ı Kerîm içre gelür ki Ḳavluhu teʿālā: “***Veẕkur Rabbeke fi-nefsike tażarruʿan ve ḫîfeten.”***

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Hicr suresi, 51-56).

Ayette insanların ve cinlerin bir ve tek olan Allâh’a kulluk etmeleri için yaratıldığı dile getirilir.

"Zîrā ki cehdümüz ins ü cinne ṭāʿat itdürmemekdür ki ʿāṣî olalar. Anuñçun ki ins ü cinnî Allāh teʿālā ʿibādet itmekçün yaratmışdur. Nitekim Kelām-ı Ḳadîm ve Kitāb-ı Kerîm içre gelür ki, *ḳavluhu teʿālā* ***: "Vemā ḫaleḳtu'l-cinne ve'l-insi illā liyaʿbudūn."*** (C.65/83b).

اِعْمَلُوا اٰلَ دَاوُدَ شُكْراً وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ

Ey Dâvûd ailesi! Şükür için çaba gösterin. Kullarım arasında hakkıyla şükredenler pek azdır (Sebe' Suresi,34-13).

"Velîkin ʿābidler kendüye ʿibādet itdügin sever ve ol rezzāḳ-ı ʿālem rızḳını yiyüp şükr idenleri ister." (C.66/7a)

وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ

"Biz seni övgü ile tesbih ederken" (Bakara suresi, 2-30).

"cemîʿ ḥayvānāt tā ḥattā cemādāt Allāhu teʿālāya ḥāl dilince tesbîḥ iderler. Ḳavluhu teʿālā: "Ve naḥnu nusebbiḥ bi-ḥamdike." (C.66/31a)

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

De ki (Allah şöyle buyuruyor): "Ey kendi aleyhlerine olarak günahta haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." (Zümer Suresi, 39 -53).

"İlāhî sen ol kār-sāzsın [12] ki eger cemîʿ ʿālem ʿāṣi ve her ẕerre ṭāġı ve her mevcūd bāġı olup kemāl-i raḥmetüñden cemîʿini ʿavf itseñ. Baḥr-ı keremüñdür. [13] Bir ḳaṭre eksilmez ki: "***Yā ʿibādiye'l-leẕîne esrefū ʿalā enfüsihim lā-teḳneṭū min raḥmeti'l-lāhi inne'l-lāhe yaġfiru'z-ẕünūbe cemîʿen*** [14] ***innehü huve'l-ġefūru'r-reḥîm.***" (C.66.87b)

2.3.2.1.3. Ahlakla İlgili Ayetler

Kur'an'da iman ve ibadetin yanında ahlak da üzerinde en çok durulan ana konulardan biridir. Doğru olmak, yalandan kaçınmak vb. ahlakî konulardan bazılarıdır. Müslüman, Allâh'ın kelâmına

göre hayatına yön verir. Allâh'ın teşvik ettiklerini yapar, nehy ettiklerinden de sakınır. İyiliği emredip kötülükten kendini sakındırmaya çalışır. Adil olmayı, çirkin ve fanalıktan uzak durmayı kendine ilke edinir.

لا تقنطو من رحمة الله

"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin" (Zümer, 39/53).

Bu ayet günah işleyenlere bir nevi ihtar mahiyetindedir. Allâh'tan ümidinizi kesmeyiniz. Asıl esirgeyen ve bağışlayıcı olan O'dur. Çünkü Allâh, bir diğer surede Allâh'a şirk koşanlar istisna, dilerse bütün yaratılmışların günahlarını bağışlayacağını müjdeler.

> Çünki *dir: "**Lā-taḳneṭū min reḥmeti'l-lâh***" ol ilâh
> Kes ümîdin ḳaṭʿ ide mi ummayam mı cenneti (C.65/10a).

Bir diğer ayette:

> "Cabūd bin Nāŝin, ribā-ẖūr deḳān-dārıñ nevḥasın ki gördi. Bir zaman taʿaccüb ḳılup ṭurdı. Andan eyitdi kim:"İy şaḫṣ bu ne zārîdür kim sen idersin? Saña zāri ḳılmaḳ olmaz. Allāh Teʿalā kerîm, raḥîm pādişāhdur. Añuñ raḥmetinden munḳaṭıʿ olmaḳ olmaz. Ḳavluhu taʿalā: '***Lā taḳnuṭū min raḥmeti'l-lāh***.' bu zenbîli alġıl ve fāʾidesin görgil." (C65/40b).

اِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ

"Muhakkak ki Allâh adaleti ve iyiliği emreder." (Nahl suresi, 16-90).

Yukarıda hem iman, hem ibadet hem de ahlaka dayalı ayetlere yer verilir. Öncelikle ahiretin varlığına vurgu yapılır. Dünyanın fani olduğu ve herkesin elbette bir gün öleceği dile getirilir. Orada yapılanların zerresinin bile zayi olmayacağı vurgulanır. Kulluk vazifesinin hakkıyla ifa edilmesi istenir. Şüphesiz Allah adaletle hükmeder, hatırlatmasında bulunulur. Son ayetin farklı yerlerde sıkça iktibas edildiği görülür.

> Ḳavluhu teʿālā: ***"İnne'l-lāhe yeʾmuru bi'l-ʿadli ve'l-iḥsān***." mucebince ʿadl u dād itmege kimse gelüp ʿadl u dād itmez oldı." diyicek (C.65/36b).
>
> Zîrā ki żaʿîflerüñ şalāḥı ebter şikāyetdür." Nitekim eydür: "Salaḥu'ḍ-ḍuʿafā eş-şikāyeti ve şāhlar daḫı ***ine'llāhe yeʾmuru bi'l-ʿadli ve'l-iḥsān*** mūcebince ol żaʿîfuñ dādını istād itmekdür (C.65/55a).

> "Yasaġ-ı Süleymānı ṭutmayanlar, ***"inne'l-lāhe yeʾmurı bi'l-ʿadli ve'l-iḥsān."*** birle ʿāmil olan ʿādil meliklere ve ūlū'l-emr minküm mūcebince ʿamel itmeyenler kimlerdür söyle ki ḥaḳḳından gelelüm." (C.65/81b).

يَا دَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى

"Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık; onun için insanlar arasında adaletle hükmet; nefsin isteklerine uyma." (Sâd suresi, 38-26).

Hz. Davut (a.s.), hem peygamber hem de hükümdardır. Hükümdar kimliğiyle halka adaletle hükmetmesi, halife kimliğiyle de nefsi istek ve arzularına uymayıp bu doğrultuda amel etmesi öğütlenir.

> "Ḥaḳ teʿālā Kitāb-ı Temcîdinde ve Ḫiṭāb-ı Tevḥîdinde buyurur ki: "**Yā Dāvūd,** "***İnnā ceʿalnāke ḫalîfeten fi'l-arḍi fe'ḥkum beyne'n-nās bi'l-ʿadli velā-tettebiʿu'l-hevā."*** bu āyet-i kerîme birle niçün ʿamel itmezler?" (C.65/37b).

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ

"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol." (Hūd suresi, 11-112).

Kur'an-ı Kerîmde buyurulduğu gibi bütün eylemlerimizde doğru olmamız gerektiği tavsiye edilir. Hep doğruluktan yana olmamız istenilir.

> "Meŝelā evvelin ḫāli Ḥaḳḳ ile kendü arasındadur, ṭoġruluḳ itmekdür. Bu maʿnile ki Ḥaḳ teʿālā buyruġında müstaḳîm ola. Nitekim buyurur: "***Fe'steḳim kemā umirte.***" rast ola. Nitekim sana buyurmuşlardur. Yaʿnî şerîʿat u ṭarîḳatda rast ola. Ṣırāṭ-ı Ḥaḳ ṭarafını riʿāyet eyleye ve andan iḥtirāz ide ki ḫalḳa ṭoġru ola." (C.65/39a).

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

Her grup, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir (Rûm suresi, 30-32).

اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

"…çünkü seslerin en çirkini eşeğin anırmasıdır." (Lokman suresi, 31-19).

> "Laḳlaḳ eyitdi: "İy dirāz-gūş bu söz degüldür. Ol ḫamūş senüñ ne ʿaḳluñ ne idrākün ola kim ḥimār cinsi gibi ḳulaġuñ uzun, sözüñ nā-mevzūn ve avāzūñ ḳabîḥ, ***"inne enkerü'l-eṣvāti le-ṣavtu'l-ḥamîrdur."*** (C.65/78a).

3.3.2.1.3. Varlık ve Yaradılışla İlgili Ayetler

Kainatın, özelde insanın yaradılışına Kur'an'da sıklıkla yer verilir. İnsanların bu durumdan ibret almaları istenilir. "Kur'an'ı Kerîm, bazı varlıkların yaradılışlarına ve birtakım özelliklerine dikkat çekmekte insanların bundan ibret almalarını ve her şeyin yaratıcısı ve Rabbi olan Allâh'u Tealanın sonsuz kudret sahibi olduğunu idrak etmelerini istemektedir." (https://www.islamveihsan.com/kuranin-temel-konulari-nelerdir.html).

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا

“Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allâh’ın üzerine olmasın.” (Hūd suresi, 11-6).

Kel’ad-ı Parçılı, Hz. Süleymâna hitaben rızk için tasalanmasını istemez. Çünkü Allâh sadece insanların değil kainattaki yaşayan her yaratığın rızkını gönderir. Kur’an’dan alıntı yaparak iddiasını kanıtlamaya çalışır. Halk arasında her çocuk rızkıyla doğar, ifadesi bu düşünceyi destekler mahiyettedir.

> “Yā nebîye’llāh rızḳ içün ġam yime ki rezzāḳ-ı ʿālem her kişinüñ rızḳını eksük itmez. Tā ḥattā ki her dābbenüñ nitekim Kelām-ı Ḳadîm ve Kitāb-ı Kerîm içre gelür ki: “***Vemā min dābbetin fi’l-arḍi illā ʿale’llāhi rızḳuhā.”*** Kelʿādı Pārcılı böylediyicek…” (C.65/35a).

> “…Ḳanāʿat ḳıluram, bilürem ki Ḥaḳ teʿālā her şeyʾin rızḳına kefîldür. Tā ḥattā dābbenüñ daḫı nitekim Kelām-ı Ḳadîm ve Kitāb-ı Kerîm içre buyurur ki el-āyet: “***Vemā min dābbetin fi’l-arḍi illā ʿale’l-lāhi rızḳuhā.”*** (C.65/74b).

مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

“…ve her varlığı sudan yarattık” (Enbiyā suresi, 21-30).

> “Teşne-leb olduḳlarınca ḥavżlu ḥavżına ġavṣ ḳılurlar; “***ve mine’l-māi külli şeyin ḥay*”** mūcebince ṣudan ḥayāt Süleymān devletinde ṣūr-ı İsrāfîle emrāż olmadan necāt bulurlar” (C.65/26a).

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً ﴿١﴾

“Gerçek şu ki, insanın yaratılış tarihinde onun henüz anılan bir şey olmadığı bir dönem gelip geçmiştir.” (İnsan suresi, 76-1).

> “Bi’smi’llāḥi’rraḥmāni’rraḥīm, ***“hel etā ʿale’l-insāni ḥînun mine’d-dehri lem yekun şeyʾen meẕkūren*** …Āyetüñ daḫı maʿnisi oldur ki çoḳ zemanlar geçdi ki hîç ādemi yoġıdı ve hîç bir kimse Ādemüñ adı añmaz idi. Ḥaḳ teʿālā celle ve ʿalādur ki biz Ādemi yaratduḳ bir ḳaṭre ṣudan daḫı ana göz virdük, ḳulaḳ virdük daḫı ṭoġru yol göstedük. Tā bileler ki şākir kimdür ve kāfir kimdür? Ayetten bu maʿlūm olur ki maḳṣūd ādemînüñ vücūdundan oldur kim Ḥaḳ teʿālāyı bileler ammā Ḥaḳ teʿālāyı ol vaḳt bilürler ki anuñ niʿmetin bilüp şükrin yirine getüreler ve daḫı anuñ ḳudretin añlayalar.” (C.65/52

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾

“Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.” (Tin suresi, 98-4).

"…Eyle maḥbūblar ki güneş ruḫ-sārları öninde ḫāk-i pāylarına yüz sürür ve felekde bedr-i ḳamer ʿases-vari her gice göyni devr ider. Çünki mübārek cemāllerin gördüm. ʿ***Laḳed ḫalaḳne'l-insāne fī-aḥseni taḳvîmin"*** āyetin oḳuyup semāʿa girdüm." (C.65/74a).

2.3.2.1.5. Sosyal Hayatla İlgili Ayetler

Muamelat; "İnsanlar arasındaki hukuki, beşeri ve sosyal ilişkileri düzenleyen hükümler" anlamına gelir (https://www.ismailluleci.com/kuran-i-kerimin-ana-konulari/).

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتاً وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونٌ ﴿٦٨﴾

"…ve Rabbin bal arısına şöyle ilham etti: "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine yuvalar edin." (Nahl suresi, 16-68).

"…Nitekim Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā ol bal arusı Ḥaḳḳında buyurur ki: "***Ve evḥā Rabbuke ile'n-naḫli eni't-teḫaẕî mine'l-cibāli buyūten ve mine'ş-şeceri ve mimmā yaʿrişūne."*** (C.65./75a**).**

وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينٌ ﴿٢٧﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٌ ﴿٢٥﴾

Geride nice bahçeler, su kaynakları, ekili ürünler ve iyi bir konum, vaktiyle içinde yüzdükleri refahı bıraktılar! (Duhân Suresi, 44-25,26,27).

كَذٰلِكَّ وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْماً اٰخَرِينَ ﴿٢٨﴾

İşte böyle oldu. Biz de bunları başka bir topluluğa miras olarak verdik (Duhân Suresi, 44-28).

"…vaḳt olur ki devlet ü iḳbāl u māl u [(11)] ŝerveti bir bölükden alursın. **Ḳale'llāhu ṭeʿālā: "**Kem nezekü[terekü] min cennātin ve ʿuyūnin ve ẕurūʿin ve maḳāmin kerîm ve niʿmetin kānū fîhā fākihîn.*"* yine hezār [(12)]dürlü neʿam ve envāʿ-ı ḫadem ve ḫaşem bir bölüge daḫı virürsin ki **ḳavluhu teʿālā:** "***Kezālike ve evrêsnāhā ḳavmen āḫerîn****."* (C.66/71b)

2.3.2.1.6. Peygamber Kıssalarıyla İlgili Ayetler

Kur'an'da peygamber kıssalarına ve geçmişte yaşayan kavimlerin yaşamına etraflıca yer verilir. Kıssa olarak adlandırılan bu hikayelerde maksat insanların geçmişten ders alıp bir ve tek olan Allâh'a yönelmesidir.

الم نشرح لك صدرى

"Senin kalbini açıp genişletmedik mi?" (İnşirah 94/1).

Peygamber efendimize ithafen yazılmıştır. Göğsünü açmak ve genişletmek; ferahlamak, arınmak ve huzurla dolmak şeklinde yorumlanabilir. Beytin devamında tezat ve teşbih sanatına yer verilir. Saç geceye, karanlığa; yüz ise kuşluk vaktine, güneşe benzetilmektedir. İnşirah suresi yazarın sıklıkla başvurduğu surelerin başında gelmektedir.

Hem ***elem neşreḥleke ṣadrî*** durur taḥḳîḳ anuñ
Hem ṣaçı ***ve'l-leyl*** yüzü ***ve'ḍ-ḍuḥā*** şemse şekel (C65/1b).

وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾

"Şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz." (Bakara suresi, 2-35).

Firdevsî, Hz Adem'in yasaklı meyveden yeyişi ve Hz. Havva ile birlikte cennetten kovuluşunu içeren ayete gönderme yapmaktadır. İlk insan Hz Adem'in kıssasından ders çıkarıp şeytana ve nefsimize uymamamız gerektiği mesajı verilir.

Ḥaḳ teʿālā Ādeme eyitdi ki: "Zinhār aña yaḳın olup iftār itme iderseñ ẓālimlerden olursun." '***Velā teḳrebā haẕihi'ş-şecerete fe-tekūnā mine'z-ẓālimîn.'*** *(C.65/35a).*

وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَداً ثُمَّ اَنَابَ

…tahtının üstüne bir ceset koymuştuk; sonra o bize yöneldi (Sâd Suresi, 38 – 34).

"Loḳmān Ḥakîm ḳavlince Melekü'l-mevt Ḫıżır sözin eslemeyüp elinden alup ʿAbdu'ṣṣamedüñ rūḥunı ḳabz itdi daḫı cesedini götürüp yire indürüp Süleymānuñ kürsüsi üzerine atdı. Nitekim Kelām-ı Rabbānîde ve Kitāb-ı Sübḥānîde gelür ki*: "**ve el-ḳayna ʿalā kürsiyyihi ceseden ŝumme enāb.***"* (C.66/65b)

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

Mutlak hükümranlık elinde olan Allah aşkındır, cömerttir ve O'nun her şeye gücü yeter (Mülk suresi, 67-1).

"Süleymānlıḳ Ḥaḳ teʿālānuñ emrine mevḳūf bir nesnedür. Nitekim peyġamberliḳ ḫışm iderse Nūḥ-ı Nacînuñ oġlı Kenʿān kāfir olup ġarîḳ-i ṭufān oldı ve luṭf iderse put-perest Azerüñ oġlı Ḫalîlu'r-raḥmān yanar. Od aña bāġ u gülistān olur. Zîrā ki cemîʿ nesne ol

Allāh ḳādirdür. Ḳavluhu teʿālā: "***Tebāreke'l-leẕi biyedihi'l-mülkü vehuve ʿalā külli şeyin ḳadîr .***" (C.66/46b)

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً

Biz, halkı zulme sapmış nice ülkeyi yerle bir ettik,

وَاَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْماً اٰخَرِينَ

…arkasından da başka topluluklar vücuda getirdik.

"Ol sulṭān-ı ḳādir-i muḫtarsın ki gāh olur ki ʿırṣa-i ʿālemi bir ṭāʾifeden ḫālî idersin. **Ḳavluhu teʿālā:** "***Ve kem ḳaṣemnā min ḳaryetin kānet ẓālimetüñ.***" ve gāhi gine ol ʿırṣaı bir cemāʿatla māli idersin ki **ḳāle'l-lāhu teʿālā:** ***ve enşeʾnā baʿdehā ḳavmen āḫerîn.***" (C.66/71b)

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ

O ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarıyor (Rûm Suresi, 6-19).

"Ḫalilüm, diyü ʿizzet ider ve gāh olur ki Nūḥ naciyu'llāh gibi mürsel peyġamberüñ bülendin gibi bir kāfiri ṣūrete götürüp (16) ḳahr u ṭūfānıla ġarḳ idüp zelîl ḳılup zillet ider ki: "***Yuḫricu'l-ḥayye mine'l-meyyiti ve yuḫricu'l-meyyiti mine'l-ḥayyi.***" (C.66/73b)

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَاَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْماً اٰخَرِينَ

Biz, halkı zulme sapmış nice ülkeyi yerle bir ettik, arkasından da başka topluluklar vücuda getirdik (Enbiyâ Suresi, 21-11).

"…ve gāh olur ki ʿırṣa-ı ʿālemi bir ṭāʾifeden (17) ḫāli ider ki: "***Ve kem ḳaṣamnā min ḳaryetin kānet ẓālimeten.***" ve gāh olur ki gine ol ʿırṣaı bir cemāʿatıla māli ider ki: ***ve enşeʾnā min baʿdehā (18) ḳavmen āḫerîn.***" (C.66/73b)

3.3.2.1.4. Dua ve Duayla İlgili Ayetler

Kur'anda duaya dair ayetler de vardır. Hatta Kur'an'da "Duanız olmasaydı ne ehemmiyetiniz vardı" (Furkan, 77) ya da "Dua edin icabet edeyim." (Mümin, 60) diyerek kulun Allah'a dua ve niyazda bulunması emrolunur.

هٰرُونَ اَخِيۡ ﴿۳۰﴾وَاجۡعَلۡ لِيۡ وَزِيۡراً مِنۡ اَهۡلِيۡ ﴿۲۹﴾ اُشۡدُدۡ بِهٖۤ اَزۡرِيۡ

"Yakınlarımdan birini bana yardımcı ver. Kardeşim Harun'u, onunla gücümü pekiştir." (Tāhā suresi, 20/29-30-31).

Peygamberlerin temel gayesi tebliğdir. Yukarıdaki ayetlerde Hz. Musa Allâh'tan kardeşi Harun'u kendisine yardımcı olarak vermesini diler, duası kabul edilir.

Nitekim Kelām-ı Rabbānî ve Kitāb-ı Sübhānîde gelür ki: "***Ve'cʿal lî vezîren min ehlî Harūne aḫi uşdud bihi ezrî."*** (C65/38b).

3.3.2.1.5. Nasihat ve Tavsiyelerle İlgili Ayetler

Kur'an'da zaman zaman nasihat ve tavsiye niteliğinde ayetlere rastlamak mümkündür. Amaç öğüt verirken kulu hatalardan uzaklaştırıp doğru yola sevk etmektir.

وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

Kuşkusuz Allâh sabredenleri sever (Al-i İmrân,146).

"Pes hemān bize çāre budur ki Allāh'uñ ḳażāsına ṣabr idevüz ṣabırlı ḳullarıñ Allāh teʿalā sevicüdür. Nitekim buyurur: "Ḳāle'l-lāhu teʿālā: "***İne'llāhe yuḥibbu'l-ṣābîrin***." (C.65/17a).

اَلَاۤ اِنَّ اَوۡلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُوۡنَۚ

"Bilesiniz ki Allâh dostlarına asla korku yoktur; onlar üzüntü de çekmezler." (Yûnus suresi, 10-62).

"Baʿżı enbiyā ve baʿżı evliyā vü etḳiyā mertebesin buldılar. Anlara ḳorḳu yoḳdur. Ḳavluhu teʿālā: "***Elā inne evliyāʾellāhi lā- ḫavfün ʿaleyhim velāhum yaḥzenūn."*** (C.65/36a).

فَاعۡتَبِرُوۡا يٰۤاُولِي الۡاَبۡصَارِ

"…O halde ibret alın, ey akıl sahipleri!"(Haşr suresi, 59-2).

Yazar yukarıdaki bölümde bizlere bazı tasavvufi temsiller verir. Avrat, göz ve ev; sırasıyla arzu, dünya ve gönül kavramlarını karşılar. Dünyaya bakıp ibret almamız gerektiği öğütlenir.

"…Ol düşüñ taʿbîri oldur ki ol ʿavrat senüñ arzundur ol gözgü dünyādur. Ev senüñ gönlüñdür pes dünyāya baḳmaḳ gerek. Görebildükçe andan ʿibret ṭutmaḳ gerek . ***Feʿtebirū yā ūlî'l-ebṣār***." (C.65/52b).

Kuşkusuz Allâh sabredenleri sever (Al-i İmrân,146).

Ḥaḳ teʿālā ṣabırlu ḳullarını sever. Kim Kelām-ı Ḳadîm ve Kitāb-ı Kerîm içre (5) gelür ki: ***"inne'l-lāhe yuḥibbu'ṣ-ṣābirîn."*** (C.66/68b)

Metinde daha çok imani meseleler ve ibadete dair ayetlerin alıntı yoluyla kullanıldığı görülür.

3.3.3. Melekler ve Şeytan

3.3.3.1.Dört Büyük Melek

3.3.3.1.1. Cebrâil

Dört büyük melekten birinin ismi olup peygamberlere vahiy getirmekle görevlidir. Kur'an'da bu meleğin ismi Cibrîl, Ruhu'l-Kudüs, Ruhu'l-Emîn, Ruh ve Rasûl şeklinde geçmektedir. Allâh nezdinde çok itibarı olan diğer meleklerin kendisine itaat ettiği şerefli bir elçidir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 85).

Hz. Süleyman Cebrail'in ağzından olayları nakl eder:

"Nite? Bu ḳıṣṣanuñ aṣlı oldur ki Elhenc Cinnî ḳaża vü ḳadre inkār itdügi ḥînde yaʿnî bundan evvel ẕikr olundı ki Süleymāna, Cebra'îl ḥażreti ʿaleyhi's-selām gelüp şöyle ḫaber virdi ki: "Ḥaḳ tebāreke ve teʿālinüñ taḳdîrinde bu muḳadder olundı ki kānūn evveliñ altıncı gicesinde Ḫaviristān pādişāhını Edniyā bin Dāvūd öldürse gerek." diyüp Süleymān, Cebraʾîl aġzından naḳl idicek. Ben bu ḳażayı defʿ ideyin diyüp inkār idüp kāfir olıcaḳ." (C.66/78b)

3.3.3.1.2. Mikāʾîl (Müvekkel-i Erzak)

Dört büyük melekten biridir, rızıkların taksimi için görevlendirilmiştir. Hamele-i arştan biridir. Rahmet yağdırır, rüzgarları estirir. Diğer bütün melekleri o idare eder. Dini edebiyatta daha çok anılır (Pala, 1918: 320-321). Parçada kapıcılar kethudası Kilâdı Parçılı zenbili pazarda satamayınca zenbili eşine satar ve aldığı parayla arpa kursı alıp günlerce aç susuz oruç tutan Hz. Süleymân'ın iftarını açmasını ister. Mikail (a.s.) aracılığıyla durumu anlayan Hz.Süleyman bununla orucunu açmaz. Mikaîl, müvekkel-i erzak olarak adlandırılır.

"Allāh teʿālāya niyāz idüp müvekkel-i erzāḳı daʿvet itdi. Mîkāʾîl ʿa.s. ḥükm-i sübḥāni ve muʿciz-i Süleymānı birle geldi. Kilʿādı Pārçılıyıla ḫalḳ gözinden nihān Süleymān ʿaynında ʿayān Süleymāna selām virdi. ʿAleyk alup yirinden ṭurdı daḫı Mikāʾilden Süleymān ʿaleyhimā's-selām suāl itdi. cevāb virdi ki: "İftār itme bu cev ḳurşı ki zenbîlüñ beyʿî ṣaḥîḥ degül ḥuṣūṣen ki bu cev bir ḥayvānuñ Ḥaḳḳıdur saña yimek meliḥ degül kim bu Kilʿādi Pārçılı ḥicābından zenbîlleri ḫātūnına beyʿ itdi. Behāsına bāzārda

ṣatun alacaḳ arpa bulamayup kendü atı aḫurına varup arpa aldı. Meger kim ol arpayı atlara ḫidmet iden ḫarbendenüñ ʿādetidür ki her ṭavāruñ yemini iki böler. Nışfını ata virür ve nışfını ṣatup ḫamra çarḫ ider. Bu arpa ḳurṣı ol atlaruñ ḫaḳḳından saña ifṭārı ḥaramdur. Pes ḥelāluhā ḥisābun ve ḥerāmuhā ʿaẕābun mūcebince ḥaẕer itmek cāyizdür." (C.65/35b)

Eserde, Allâhın rahmetiyle Mikail vasıtasıyla insanların, kuşların ve her her türlü yaratığın rızkının taksim edildiği söylenir.

"Yā nebîyü'llāh maʿlūmuñdur ki Ḫaḳ teʿālānuñ raḥmeti ḳulları üzerine ṣubḥ vaḳtında yaġar. Ve Mîkāʾîl ki ḳassām-ı erzāḳdur. Rezzāḳ-ı ʿālem emrile eger insānuñ ve eger eṭyāruñ ve eger dabbenüñ ṣubḥ vaḳtında rızḳları ḳısmet olur." (C.65/74b)

3.3.3.1.3. Azrâil (Melekü'l-Mevt)

Dört büyük melekten birinin ismi olup, insanların canını almakla görevlidir. Azrail kelimesi ibranice asıllıdır. Bu melek Kur'an ve sahih hadislerde, Azrâil ismiyle değil, ***melekü'l-mevt, elçilerimiz,*** şeklinde geçer (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 50). Eserde müellif, evren ve ejdahalardan söz edince "Azrail bakışlu" ifadesiyle teşbihe yer verilir.

"Baʿżı nüh-ser ve baʿżı sih-ser baʿżı yidi başlu ʿAzrāil baḳışlu nirre-i keyyüs dişlü bebr-beyān cünbüşlü evrenler, ejdehāları iḫāta ḳılup ṭurdılar." (C.65/29a)

Metinde daha çok Azrâil, yerine melekü'l-mevt ifadesi tercih edilir. Altmış altıncı ciltte Firdevsî kırk defa melekü'l-mevt ifadesini kullanır.

"ʿAle'l-ḫuṣūs ki ḳırḳ güne dek buña bir elem yitişe, ṣaġ dizüñ üzerinde oḫṣariken melekü'l-mevt rūḥını ḳabż ide." diyicek Süleymān nebî ʿaleyhi's-selām melül olup emr itdi." (C.66/47a)

"…ve andan ṣoñra bir mîl miḳdārı yirden daḫı üçer başlu ve yidişer başlu **melekü'l-mevt** baḳışlu, sedd-i İskender ḳāmetlü, barça yilkeni ḳanadlu, ḳara bulut ḥareketlü, cehennem ejdehāsı ṣūratlu, ol ṣıġın geyikden…" (C.66/55a)

3.3.3.1.4. İsrâfîl

Allâh'ın emriyle kıyametin kopacağı zaman sûra üflemekle görevlendirilen dört büyük melekten biridir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 328). Süleymân-nâme'de, mekân olarak Hindistan önemli bir yer teşkil eder. Sam-süvār'ın ordusuyla Hind çerisinin mücadelesine yer verir. Hind askerlerinin hezimete uğradığını ifade eder.

"Bir ʿacayib muʿaẓẓam şehri gördiler. İnine, uzunına göz irmez şöyle maʿmūr ki ḳavmi hevāya mevc urur. Andan şehr önünde iki ceyş-i girān birbirine düşüp ṭuruşup cenk ḳılışup şöyle kim hevl heybetden şanasın. Ṣūr-ı İsrāfîl urulmış bir zaman ṭurup baḳışdılar. Anca kim leşker-i Hindi gelüp irdi. At, fîl ḳuşandırup er ḳuşandırup üç yüz otuz biñ er yaraḳlanup ṭabl u naḳḳārlar urup ṣūrnā vü nefîrler urup baḥrı revānleyin süre durup Dib Hindüstān çerisinüñ ardından ṭoḳunup ḳalʿalayın ṭuran Hind çerisini ḳırup ḳırdılar." (C.66.28b)

"İy şeh-i sulṭān-ı ʿālem mālik-i ḫalḳ-ı cihān
Ṣūr-ı İsrîfʾil urınca yaşa ʿālemde cihān" (C.66/32b)

Firdevsî, zaman zaman Cebrâil, İsrâfil, Mikâil ve Azrâil yerine "melāʾike-i muḳarrabun" ismini kullanır. Yaklaştırılmış, yakınlaştırılmış melekler demektir. Mukarreb melekler, şerefi, değeri ve fazileti itibariyle Allâh'a yakın olan meleklerdir. Bunlara mele-i alâ, refîk-i a'lâ da denir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 421). Arşı taşıyan ve onun etrafında bulunan Cebrâil, İsrâfil, Mikâil ve Azrâil gibi büyük meleklerden ibaret olduğu, onların insanlardan üstün bir konumda bulunduğu kabul edilmektedir.[6]

Metinde, Hz. Süleymân ile Mela'ike-i mukarrabun arasında diyalog tarzı konuşmalara yer verilir:

"Yā melāʾîke-i muḳarrabūn ne ʿacebdür ki bugün rāst beş gündür ki evveliñ günler gibi dîvānum rast ṭurmadı. Melāʾike-i muḳarrabūn cevāb virdiler ki: Yā nebîye'llāh bu cemîʿ dünyevi ḫidmeti itdüren dünyā cîfesine kelp gibi ġaflet pelhengile ḫalḳı yitdüren şeyṭān-ı lāʿîn-i racîm-i bî-dînidi." Pes şeyṭānı ḥabs itdükse cemîʿ ḫalḳuñ gözi açılup dünyevî meṣālıḥı terk itdiler (C.65/36b)

3.3.3.2.Diğer Melekler

3.3.3.2.1. Rıdvan

Cennet kapılarında bekçilik yapan, cennete girecek müminlere hizmet eden meleklerin başkanıdır (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 553).

Bezm içinde dostunı daʿvet kılur RRıḍdvānınn ı ḫūur
Rezm Rezm içinde düşmenüñ mālik dūzaḫ okur ʿaecel (C.65/2a)

3.3.3.2.2. Hârût ve Mârût

Harut, büyü ve sihirle meşhur bir melektir. Arkadaşı Marut ile birlikte Kur'an'da adları anılır (Bakara/102). Haklarında İsrailliyyata dayalı bir çok rivayet vardır. Divân şairleri Harut ve Marut ile birlikte Babil ve Çah-ı Babil'i, büyü ve ve sihri çok anarlar (Pala, 2018: 194).

[6] https//islamansiklopedisi. org.tr

"Nite? Bir ʿaẕîm dîvân-ı ḳaṣr-ı şeddâdî gibi zerrîn siminden binâsı var. Mücellâ, muṣaffâ ammâ ki ṣaġ u ṣol altı ḫusrevânî ḳızıl altundan düzülmiş küpler ḳonulmış, üç yüzi ṣaġ ṭarafa ve üç yüzi ṣol ṭarafa ve her küpüñ üzerinde biñ cädu-yı bed-baḫt dîv ü şeyṭân-ṣıfat pîl ḳarınlu ġûl-ı yâbâni heyʾet kimseler oturur ki siḥr içinde Hârût'u mât iderler ve Mârûtı efsûn okuyup bir ḳılıla yiderler. Sihir-gâhında cümlesi mâhirler berri baḥrı bir itmege ḳâdirler." (C.66/40a)

Nûrunâʾîl melek, **Megaṭâʾil** melek, **Ṣarfiyâʿîl** melek, **Selmiyâʾîl** melek, **Ḳamyâʾîl** melek, **Samʿiyâʾîl** melek, **İsmâʿîl** melek, **Neŝnâʿâʾîl** melek, **Rukâʾil** melek, ʿ**Anâḳîl** melek, **Keyfehayil** melek,vs. gibi Kur'an'da adı geçmeyen ancak metinde yer alan melek isimleridir.

"Ola Ḥaḳ teʿâlâ ḥażretin bu ḳırḳ gün içinde benden özge kimse medḥ itdi mi? Ola diyince nâ-gâh gördüm ki **Nûrunâʾîl** melek gelüp selâm virüp eyitdi ki: "Yâ Dâvûd Ḥaḳ teʿâlâ saña selâm ḳılur. Eydür ki Dâvûd ḳılduġı tesbîḥe maġrûr olmasun ki ṭâʿat itdügi miḥrâbuñ ṣaġ kenârında bir burka vardur. Ol burka içinde bir żaʿîf ḳulum baña tesbîḥ ider. Naẓar ḳılsun didi." (C.65/59b)

Başka bir yerde:

"İblîs fî'l-cümle yetmiş kez yüz biñ miḳdârı ẕürriyâtın cemʿ idüp ol gice (18)içinde Malâṭıyya şehrinde zâhid-i ṣıddıḳ ṣavmaʿasında Süleymân ḥażreti üzerine gelüp ceng idüp (19) daḫı Süleymânuñ bilesince olan müvekkel-i ḫâtem ʿ**Aẕreyâʾîl melek** ve müvekkel-i rûh Süleymân **Nûrunâʾîl melek** ve **Kiflis-i cinni** ve **Meflîs-i cinni** ve **Ṭâlisḫân-ı perî** ve **Mâlisḫân-ı perî** ve Kündeki dîv ḥâżır olan tekvînlerle İblîse ḳarşu varup ẕürriyâtıla ceng idüp Eṭyûb-ı laʿîn Ḫatrub-ı bî-dîn ve Dulîl cebbârı ve Kiyyem mekkârı ve Keneʿ muḳallid bu beş nefer-i aʿẓam-ı şeyâṭîni ṭutup Süleymân naẓarına getürüp ḥażreti Süleymâna ʿarż itdiler." (C.65/68a/68b)

Kur'an'da anılmayan ancak eserde şeytana karşı mücadele eden ve nihayetinde şeytan ve taifesini mağlup eden Mütail melek ve Tutyaşil melekten de söz edilir.

"Ez-ân cânib müvekkel-i racîm **Megaṭâʾil melek** (Sülemân emriyile niçe yüz bîñ ervâḥıla ki ṭurmışlardı. Deñiz yüzine naẓar ṣalmışlardı. Şeyâṭîn ẕürriyâtın gelür, görüp ervâḥlara, tekvînlere emr idüp ḳarşu vardular. Cümlesinden muḳaddem **Muʿṭâʾil melek** birle **Ṭuṭyâşîl melek** cenge ṭurup şeyâṭîn ẕürriyâtından daḫı ez-ân cânib Ḫarḫûb-ı laʿîn, Maġḍub-ı bî-dîn timsâḥ şekline girüp ellerine âteş-i ʿamûdlar alup cinnîler birle ceng iderken ẕikr olan iki melâʾike irişüp ikisin bile ṭutup bend itdiler." (C.65/76b-77a)

Şeytanla olan mücadelede aşağıda adı anılan birçok melek ismine rastlamamız mümkündür**:**

"Şeyâṭîn ile Süleymân leşkeri ceng iderken **Şarfiyâʿîl melek** ile **Semsimâʾîl melek** muḳaddem varup şihâbıla şeyâṭîn ẕürriyâtın ṭâġıdup eṣvât-ı Şâmiḥâtı ṭutdılar… **Ez-ân**

cānib emr-i Rabbānî, ḥükm-i Süleymānî birle **Selmiyāʾîl melek** birinci ḳat gök altında bir niçe yüz biñ ervāḥ u cin ser-henglerile ḥāżır baş olup [15]ṭurmışlardı… Anı görüp **Ḳamyāʾîl melek** ve daḫı **Samʿiyāʾîl melek** ḳudret tîġın çeküp ḳanadların açup uçdılar. Şeyāṭîn ẕürriyātın ḳırup ḥar idüp bulduḳların iki biçdiler." (C.65/77a)

"Diledi kim varup aña gire anı görüp birinci ḳat gök [3]ḫalîfesi **İsmāʿîl melek** ʿaleyhi's-selām eyitdi ki: "İy firiştehler ne ṭurursız bu laʿneti görmez misiz kim gelüp Süleymān elinden ḳaçup Baḥr-ı Kufūfa girmek ister." (C.65/77b)

3.3.3.3. Şeytân (İblis/Racîm-i Lain/Azazil/Feynusa)

Metinde şeytan; İblis, Racîm-i Lain, Azazil ve Feynusa gibi isimlerle anılır. Şeytan İbranice kökenli bir kelime olarak kabul edildiğinde habis, İslâm öncesi Arap tellakkisinde ise insanüstü varlık anlamlarına gelmektedir. Bazen İblis'in yerine de kullanılmaktadır. Kur'an'da şeytan tekil olarak 70, çoğulu olan şeyatin olarak 18 olmak üzere 88 yerde geçmektedir. İblis ise Kur'an'da 11 yerde zikredilmektedir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 620). Meleklerin ulusu ve cin taifesinden olan şeytan Hz. Adem'e secde etmediği için Allah'ın dergahından kovulmuştur. "İblis'in cennetteki adı Azazil idi. Allah Âdem ile Havva'yı cennetten çıkarınca şeytanı da yeryüzüne indirdi. Şeytan Rüstem'in vatanı olan Siyistan'a düştü" (Pala, 2018: 431).

Yazar, şeytanların şeyhi olan Şeyh Necdi'yi konuştururken Hz. İbrahim, Hz.Musa, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Davut ve Hz. Süleyman gibi peygamberleri görmüş varlık olarak takdim eder. Olayları kurgularken daha çok peygamberler tarihinden istifade eder. Farklı asırlara ait tarihi şahsiyetleri aynı karede buluşturur.

"Ḳapucılar ket-ḫudāsı Kilʿād-ı Pārçılı, racîme eyitdi: "men ente? Yaʿnî sen kimsin? Racîm eyitdi: "İbrāhîm peyġāmber devrinden ḳalmış bir köhneyem." Ṭūr ṭaġından gelürem. Musa'nuñ daḫı dîdārın görmişem ve Yaʿḳūb Yûsuf cemālin müşāhede itmişem isterem kim Süleymān beni naẓarına daḫı varam mürsel peyġāmberdür." (C.65/8a)

Metinde, Feynusa cinlerin ulusu olarak adlandırılmaktadır. Racim-i La'in ve İblis isimleriyle de anılır. Kıssanın birinde Hz. Süleyman'la olan konuşmalarına uzunca yer verilir. Hikâye bir nevi cinlerin ulusu olan ve şeytan olarak adlandırılan Feynûsâ ile Hz. Süleymân arasında geçer.

"Loḳmān-ı Ḥakîmüñ daḫı Süleyman şāh-ı racîme gösterdi. Eydür: "İy cinnîler ulusı Feynûsâ ol Süleymān didükleri mürsel peyġāmber budur ki ins ü cinnüñ mālikidür." diyüp Süleymān taḫtı öñüne iledüp racîm daḫı taḫt-ı pā öpüp Süleymānun devletine duʿā ḳılup andan ṣoñra Süleymān hükm itdi." (C.65/8b)

Kıssada cinlerin ulusu Feynusa, Hz. Adem ile Hz. Süleymân arasında peygâmberlik yapan birçok ulu'l-emr dediğimiz peygamber döneminde yaşadığını ve birçok olaya tanıklık ettiğini

ifadelendirir. Aşağıda zikredilen şahsiyetler eserde en büyük şeytan ya da lanetlenmiş en büyük şeytan olarak anılır.

> "Andan birinci ḳat gök firiştesi İsmāʿîl melek daḫı ʿaleyhi's-selām aʿẓam-ı şeyāṭînden ekber-i melāʿînden teftîş itdi. Ḥabs olanları Aṭvād ibni Naġallād ʿAyher bin Muẕṭar, Cābir ibni ʿĀbir, ʿAḳḳār ibni Ḳahhār, Eṭvār ibni Ezvār, Mehres ibni Aḥvās, Ḳusġās ibni Cerrās, bu ẕikr olanıñ cümlesin bend idüp Neŝnāʿāʾîl melekile Süleymān ḥażretine gönderdi." (C.65/77b)

Eserde, İblis zürriyatıyla Hz. Süleymân'a savaş açınca aşağıda adı anılan meleklerin, cinlerin ve perilerin iblise karşı savaşıp şeytanın avanelerini yakalayıp Hz. Süleyman'ın huzuruna getirdikleri ifade edilir. Kiflis Cinni, Meflis Cinni, Talishan Peri ve Malishan Peri eserde sıklıkla zikredilen peri ve cinlerdir. Eserde Nûruna'il meleğin İblis'e karşı Hz. Süleyman'ın emrinde cenk ittiği anlatılır.

> **"**İblîs fî'l-cümle yetmiş kez yüz biñ miḳdārı ẕürriyātın cemʿ idüp ol gice içinde Malāṭıyya şehrinde zāhid-i ṣıddıḳ ṣavmaʿasında Süleymān ḥażreti üzerine gelüp ceng idüp aḫı Süleymānuñ bilesince olan müvekkel-i ḫātem ʿAẕreyāʾîl melek ve müvekkel-i rūh Süleymān Nūrunāʾîl melek ve Kiflis-i cinni ve Meflîs-i cinni ve Ṭālisḫān-ı perî ve Mālisḫān-ı perî ve Kündeki dîv ḥāżır olan tekvînlerle İblîse ḳarşu varup ẕürriyātıla ceng idüp Eṭyūb-ı laʿîn Ḫatrub-ı bî-dîn ve Dulîl cebbārı ve Kiyyem mekkārı ve Keneʿ muḳallid bu beş nefer-i aʿẓam-ı şeyāṭîni ṭutup Süleymān naẓarına getürüp ḥażreti Süleymāna ʿarż itdiler." (C.65/68a/68b)

3.3.3.3.1. Diğer Şeytan İsimleri

Ehremen, şeytan ve div olarak anılır. Zerdüştlükte kötülüğü temsil eden iki tanrıdan biridir (Kubbealtı Lugati). Metinde ehemmiyet arz ettiği için müstakil olarak değerlendirmiştir. Edebiyatta daha çok şeytan ve dev olarak Süleymân peygamber ile birlikte anılır. Aynı zamanda bir çirkinlik sembolüdür. Kelimenin Ehremen şekli de kullanılır (Pala, 2018: 136).

> "Süleymānuñ ʿa.s. gönderdügi dîv, cin çerisile cümlesinden muḳaddem ki Eviyaris Ehremen irişdi. Surḫ-bād cinnî irüp aġzından āteş ṣaçup ḥarḳ itdi. ʿAḳabince Eżmār-ı perî irişdi. Anı daḫı dem-i āteşile yaḳup kül itdi. ʿAḳabince Ḍaḳḳāḳ-ı Cinnî yetişdi. Anı daḫı ḥarḳ itdi. Anı görüp dîv-i cinden kimesne ilerü varmayup ḳaldı. Ammā ki Semendün Hezār Yek- dest çün pîl ser-mest biñ bir elinde biñ bir dürlü yaraḳ ṭutup rast Surḫ-bāduñ ʿaḳabinden ki yitdi." (C.65/28a)

Metinde yer alan diğer şeytan isimleri şunlardır.

Aṭvād ibni Naġallād,ʿAyher bin Muẕṭar, Cābir ibni ʿĀbir, ʿAḳḳār ibni Ḳahhār, Eṭvār ibni Ezvār, Mehres ibni Aḥvās, Ḳusġās ibni Cerrās, Miŝvāṭı, Dellehānı, Datım Ḫabiŝi, ʿAtyūp, Ḫatrup,

Ẕeltiyūn, Ḳıbrît, Āʿvār, Hefāf ve Merre, Yüvesi ve Vîsi, İhdinaşı, Kenesi, Dinaşı ve Keneʿı ve Kîvi ve Dülili, Ḫarḫub, Şāmiḫāt, Nāşirāttyūb-ı laʿîn Ḫatrub-ı bî-dîn ve Dulîl cebbārı ve Kiyyem mekkārı ve Keneʿ muḳallid

3.3.4. Peygamberler

3.3.4.1. Hz. Âdem

Semavî dinlere göre Allah'ın yarattığı ilk insan ve peygamberdir. Kur'an-ı Kerîm'in birçok yerinde Hz. Âdem'e yer verilir. Yine birçok hadiste adı geçen Âdem "Ebü'l-beşer" künyesiyle ve "Safîyu'llâh" sıfatıyla anılır. Âdem'in yaradılışından önce yeryüzünde cinler vardı, farklı dünyalar kurulup hükmünü tamamlamıştı. Bu nedenledir ki melekler Âdem'in yaradılış haberini alınca yeryüzünde fesat çıkaracak insanın yaratılmaması doğrultusunda akıl yürüttüler. Âdem'e ruh üfürüldükten sonra Allah meleklerin ona secde etmelerini istedi. Bütün melekler ona secde ettiği halde onlardan biri olan, ancak cin taifesinde bulunan, cennetin hazinedarı ve meleklerin hocası durumundaki Azazil (İblis) kendisinin ateşten; Âdem'in ise topraktan yaratıldığını öne sürerek kibrinden dolayı ona secde etmedi. Allah da onu cennetten kovdu ve lanetledi. Allah İblis'e kıyamete kadar ömür vermiş ve bazı nesne ve davranışları (kadın, yalan, hile vs.) insanları azdırmak yolunda serbest bırakmıştır. Âdem'e suhuf indirilmiş ve yirmi çiften oluşan çocuklarına Allah'ın dinini tebliğ vazifesi verilmiştir. Bunların en meşhurları Habil ile Kabil ve peygamber Şît'tir. Rivâyete göre Âdem'e bin yıl ömür verilmiş, o da bunun kırkını Hz. Davud'a bağışlamıştır. Hz. Âdem'in kıssasını, özünü değiştirmeden çeşitli teferruatlarla yoğurup anlatmışlardır. Onun hakkında İsrailliyat kabilinden birçok efsane de böylece oluşmuştur. Türk edebiyatında ister dini ister din dışı mevzularda Hz. Âdem'in kıssalarından istifade edilmiştir. Şâirler, ilk insanın hayatını Kur'an'da anlatıldığı gibi veyahut tefsirlere yansıyan yönleriyle gerekli gördükleri yerde her vesile ile anmışlar, eserlerinde işlemişlerdir. Her fırsatta eserlerinde Hz. Âdem'in hayat hikâyesine telmihte bulunmuşlardır. Zaman zaman sevgili Hz. Âdem'e, rakip de şeytana benzetilmiştir (Pala, 2018: 6-7).

Süleymân-nâme'de Hz. Süleymân ile şeytan arasında geçen karşılıklı konuşmalarda Hz. Âdem'den de bahs edilir. İlk insan ve ilk peygamber oluşundan dolayı sıklıkla kendisinden söz edilmektedir. Aşağıdaki metinde Azâzîl'in Hz. Âdem'e secde etmeyişi anlatılmaktadır. İblis'in secde etmeyişi anlatılırken başta Âdem olmak üzere birçok peygambere ve kutsal kitaplara da yer verdiğini görüyoruz. Anlaşılan Firdevsî olayları kurgularken Kur'an-ı Kerîm'den etraflıca yararlanmıştır.

> "Ḥakîm ḳavlince şeyṭān-ı laʿîn şöyle diyicek: "Süleymān nebî eydür iy cinniler serhengi Tevrāt u Zebûr kitaplarında ve daḫı ṣuḥf-ı Ādemde Şîş(t)de ve ṣuḥf-ı İbrāhîmde daḫı mürsel peyġāmberler ḥükmî budur ki: "İblîse ḳaṭʿā raḥmet olmaya. Zîrā ki şeyṭānuñ eceli iricek ḥaşra yaḳın Ḥaḳ teʿalā emriyle ʿAzrāîl gelüp, diye kim iy ʿAzâzîl vaʿdeñ irdi. Ruḥıñı ḳabż ider men şeyṭān daḫı Ḥaḳ ḥażretine yüz ṭutup nāliş ḳılup, diye kim iy Bār-i Ḫudâyā ʿuḳuvetinden ṣoñra baña raḥmet ola mı?" didi. Min ḳibeli'r-raḥmān ḫiṭāb ire kim iy delîl var. Ādem peyġāmberiñ ḳabrine secde ḳıl saña

raḥmet ḳılayım diye şeyṭān eyde kim ben Ādem-i Ṣafiye ḥāl-i ḥayatında secde ḳılmadum. Ṭoprağına mı secde ḳıluram? diye andan ʿAzrāîl ʿAzāzilüñ cānın ala. Mecmūʿ maḫlūḳāt cān acısın ne ḳadar çekdilerse şeyṭān cān acısın ol ḳadar göre ḥaşr olıcaḳ ḳıyāmetde cümle ḫalḳ ne ḳadar zaḥmet çekerse ʿaẕāb görürse şeyṭān ol ḳadar görse gerekdür, didi." (C.65/8b)

3.3.4.2.Şît

Hz. Âdem'in oğludur. Elli sahifelik bir kitap ile Allah'ın emirlerini tebliğ ediyordu. Hz. Âdem'in yaradılışından yüz yirmi sene sonra doğmuş ve dokuz yüz on iki sene yaşamıştır. Ebu Kubays dağında babasının yanında medfûndur. Kâ'be'yi ilk defa taştan bina eden odur. Adı Kur'an-ı Kerîm'de hiç zikredilmemiş olup hadîs-i şerîfler ile bilinir. Süleymân-nâme'de genelde İblis ile Hz. Süleyman arasındaki diyaloglarda satır aralarında Şit peygamberden de söz edilir.

"Ve Ādemden soñra Şîs[7] peyġāmber zuhūra geldügin ve Kābil oġlanlarına ġazā kılduġın gördüm." (C.65/11a)

3.3.4.3. İdrîs

Şît peygamberden sonra gelen peygamberdir. Kendisine otuz sahife ilâhî emir gönderilmiştir. Kâtip ve terzilerin pirî sayılır. Diri iken Allah tarafından göklere çekilmiş ve meleklere öğretmen olmuştur. Kur'an-ı Kerîm'de iki yerde adından bahsedilir (Meryem/56-57, Enbiyâ 56-86). Cebrâil ilk defa ona vahiy getirmiştir. İdrîs peygamberin yeryüzünde ilk defa tıp ve nücûm bilgisini yayan kişi olduğuna inanılır. İdrîs peygamberin göğe yükselişine dair eski tefsirlerde ve israiliyatta birçok teferruat vardır (Pala, 2018: 227).

Süleymân-nâme'de İblis, Hz. idris'in Allah tarafından göğe çıkarıldığını dile getirir. "İran mitolojisinde önemli bir yer teşkil eden Cemşid'in Nûh peygamber zamanında yaşadığı söylenir. İdrîs peygamberin şeriatına göre amel eden Cemşid ululuğuna güvenip tanrılık davası görünce halk bundan yüz çevirmiş Dahhâk onun yerine şâh olmuştur." (Pala, 2018: 86). Allâh'a karşı geldiği için Allah'ın cennet ve cehennemi yarattığını ifâde eder.

"ve andan sonra İdrîs göge çıḳduġın ve Cimşîd, Ḫālıḳa ʿāṣî olup yiryüzünde cennet cehennem yapduġın ḫalḳ-ı ʿālemi kendüye ṭapduġın ʿayne'l-yaḳîn bilürem." (C.65/11a)

3.3.4.4. Nûh (Nûh-ı Nacî)

Hz. İdris göğe çekildikten sonra Âdemoğulları doğru yoldan ayrıldılar ve putlara tapmaya başladılar. Cenâb-ı Hak onlara Nûh (a.s.)'u gönderdi. Hz. Nûh nice yıllar kavmini imana davet etti. Yalnız oğulları "Sam, Ham, Yafes" ile hanımları ve diğer pek az kimseler iman edip başkası kulak

[7] Kelimenin aslı Şit'tir

asmadı. Hatta kendisinin "Yam" isminde bir oğlu da imana gelmedi. Hz. Nûh kavmine nasihat ettikçe onlar ezâ, cefâ, tahkîr ve alay ederlerdi (Pala, 2018:6-7).

Hz. Nuh'un bin ya da bazı rivâyetlere göre dokuz yüz elli yıl yaşadığı rivayet edilmektedir. İnsanlığın ikinci atası olarak anılır. Kur'an'da Nûh peygamber hakkında birçok ayet vardır (Araf/59-64, Yunus/71-73, Hud/25-34,36-39, Nûh/1-28). Nûh peygamber hakkında tefsirlerde de geniş bilgiye yer verilir. Ancak bunlara israiliyat karışmıştır. Dîvân şiirinde Hz. Nûh'tan söz edilirken daha çok gemi ve tufanla birlikte anılır. Tufân aşığın gözyaşını, Nûh da bu tufân içinde batmamaya çalışan âşığı temsil eder. Nûh peygamberin gemisine her hayvandan bir çift girerken şeytân da eşek ile birlikte girmiştir (Pala, 2018: 361).

Süleymân-nâme'de, Nûh tufanı ve şeytânın eşeğin kuyruğundan tutup gemiye binmesi anlatılır:

> "Nūḥ Nacî naẓarına irdüm. Gemiye anuñla bile girdüm. Şeyṭānı red idüp gemiye ḳoymayup. ʿĀḳıbet İblîs ḥımār dumına yapışup Nūḥ merkebi gelüp İblîs ḥımārı ardından çeküp Nūh merkebi yā laʿîn girseñne, diyicek Merkeb ḳuyruġına yapışup şeyṭān gemiye bile girdügin gördüm (C.65/11a)
>
> Feṯḥ-i devlet hem-ʿinānuñ ʿizz[e] nuṣret rehberüñ
> ʿÖmr-i Nūḥ ola müyesser māl-i Ḳārun-ı kūtel (C.65/2a)

3.3.4.5. Hûd

Kur'an-ı Kerîm'de Âd kavmine gönderildiği bildirilen peygamberdir. Âd kavmi ile ilgili sınırlı bilgiler genelde Kur'an'a dayanmaktadır. Ayrıntılar ise daha çok tefsir ya da kıssa-ı enbiya türü gibi eserler yoluyladır. Âd kavmi Hz. Nuh'tan sonra putperestliği benimseyen ilk kavimdir. Eşsiz bağ ve bahçelere sahip bu kavim mal ve servetlerinin kibrine kapılıp helak olmuşlardır (https://islam ansiklopedisi. org.tr, E.T. saat:16.00).

Süleymân-nâme'de Hz. Süleymân ile şeytân arasında geçen karşılıklı konuşmada Hûd (a.s.) kavminin Allah tarafından nasıl helâk edildiği anlatılır.

> "ve ṭūfāndan ṣoñra Hūd peyġāmberüñ ḳavmini Ḥaḳ teʿālā ḫışmıla helāk eyledügin bilürem." (C.65/11a)

3.3.4.6. Sâlih

Sâlih peygamber, Hicâz ile Şâm arasında oturan Semûd kavmine gönderilmiştir. Hak teâlâ Semûd kavmine birçok mucize göndermiştir. Bunlar içinde en büyüğü, bir kaya içinden gebe bir deve çıkarmasıdır. Deve hemen doğurmuştur. Sâlih peygamber halkına bu deveye iyi bakmalarını söylediği halde halk deveyi öldürmüştür. Onların isyanları haddi aşınca Allâh gökten şiddetli bir ses göndererek hepsini helak etti. Yalnızca Sâlih ve ona inananlar kurtuldu. Nûh şeriatıyla amel etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette Sâlih peygamberden söz edilir (Pala, 2018: 390).

Metinde, şeytanın dilinden Hâk teâlânın inayetiyle Hz. Sâlih'in bir kaya içinden gebe bir deve çıkarması hadisesi anlatılır.

> "…ve Ṣāliḥ peyġāmber seniñ ḫāradan nāḳa çıḳarduġın muʿcizāt gösterdügin ve ol deve köşekgile nece zaman ḥayat bulduġın görüp bilmişem." (C.65/11a)

3.3.4.7. İbrahîm

İbrahîm peygamber hakkında Kur'an-ı Kerîm'de geniş malumât vardır. Birçok surede Hz. İbrâhim'e yer verilir. Ulu'l-emr peygamberlerdendir. Halilu'llâh sıfatına haizdir. Hem peygamberimizin hem de İsrailoğullarının atasıdır. M.Ö. XII. yüzyılda yaşamıştır. Babası mesabesinde olan Âzer, put yapıp satmakla geçinen, bir rivâyete göre de Nemrut'un veziri bir kişiymiş. Annesinin adı Ûşâ, gerçek babasının adı Târûh'tur. Nemrut'la sürekli mücadele halindedir. Döneminde putlara tapma çok yaygındır. Hz. İbrahim putları kırmakla meşhurdur. Sârâ ve Hacer isminde iki eşi vardır. Nemrutça ateşe atılma hadisesi Kur'an'da etraflıca anlatılır. Bir diğer önemli kıssa Hz. İbrahim'in Hz. Hacer validemizden olan Hz. İsmail'in kurban edilme hadisesidir. İslam âleminde ehemmiyetle karşılanır. Bu hadise haccın önemli menâsikleri arasında sayılır. İslam dinindeki kurban farizası o günün anısıdır (Pala, 2018: 225).

İbrahîm, Hacer ile Sârâ'yı birbirlerinden ayırmak gerektiğine inandı. Hacer ile İsmail'i getirip Mekke civarına bıraktı. Burada daha sonra kendisine Allah'ın Kâbe'yi bina etme emri ulaştı. İbrahîm ile İsmail Kâ'be'yi inşa ettiler. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerîm'de Hz. İbrahîm'in birçok mucizesine yer verilir. Divan şiirinde de Hz. İbrahim'in mucizelerine çokça yer verilir. Hilye türünde eserlere konu olmuştur. Bunun yanında hakkında birçok efsanevi bilgi mevcuttur: Göklerin ona açılması, arşı görmesi, arzın tabakalarını seyretmesi, günah işleyenlere beddua etmesi vs. bunlardandır. Divan şiirindeki mazmunlara konu olmuştur. Hz. İbrahim'le ilgili birçok makam mevcuttur. Halkın inanışına göre İbrahîm Urfa'da ateşe atılmıştır. Halîlü'r-rahmân, o ateşin yeşilliğe dönüştüğü yerdir (Pala, 2018: 225-226).

Süleymân-nâme'de Hz. İbrahim'in Nemrûd tarafından ateşe atılması ve ateşe atıldığı yerin gülistana dönüştüğü anlatılır. Bu hadise Kur'an-ı Kerîm'de kıssa olarak anlatılır. Bu manzarayı gören şeytan, İbrahim'e ümmet olduğunu dile getirir. Ayrıca Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban etmeye götürürken yolda İblis'le karşılaşma olayına da yer verilir.

> "…ve andan ṣoñra İbrāhîm Ḫalîlü'r-raḥmān naẓarına irdüm āteş-i Nemrūd aña gülistān olduġın gözümle gördüm. Ḥaẓretine îmān getürüp ümmet oldum. Demek ki İbrāhîmle bile yapdum ve İbrāhim peyġāmber ʿa.s. oġlı İsmāʿîl peyġāmberi ḳurbān yirine iletdügin şeyṭān yolda iġvā virdügin gördüm." (C.65/11a-11b)

3.3.4.8. İsmâîl

Hz. İbrahîm'in peygamber olan ilk oğludur. Kur'an-ı Kerîm'de birçok yerde adı geçer. Annesi Hacer'dir. Üvey annesi Sara, annesi Hacer'i ve kendisini kıskandığı için babası İbrahîm onu Mekke'ye getirir. Zemzem suyu İsmâîl'in ayak vuruşuyla ortaya çıkar. Burada babasıyla birlikte Kabe'yi inşa eder. İbrahim bir oğlu olması durumunda onu kurban edeceğini söyler. Dolayısıyla oğlu İsmâil'i kurban etmeye çalışır. İslamda kurban hadisesi bu olayın bir nevi

hatırasıdır. İsmâil babasının şeriatıyla amel eden bir peygamberdi. Yemen'de Amelika kavmine peygamber oldu. Peygamberimiz, Hz. İsmâîl soyundan gelmiştir. Edebiyatta daha çok kurban, Kabe ve zemzem dolayısıyla telmih yapılarak anılır (Pala, 2018: 225-226).

Eserde, Hz. İbrahim'in İsmail'i kurban etme arzusu ve yolda şeytanla karşılaşma hadisesi anlatılır.

> "…ve İbrāhim peyġāmber ʿa.s. oġlı İsmāʿîl peyġāmberi ḳurbān yirine iletdügin şeyṭān yolda iġvā virdügin gördüm. İblîse anda neçe ṭaşlar atup ḍarb urdum." (C.65/11b)

3.3.4.9. İshâk

Hz. İbrahîm'in ikinci oğludur. Annesi Sara'dır. İbrahîm peygamberin vefatından sonra yerine geçmiştir. İshak peygamber Ken'an civarında ömür sürdü. Vefatından sonra babasının yanına defnedildi. Kur'an-ı Kerîm'in birçok yerinde Hz. İshak'tan söz edilir (Pala, 2018: 236). Metinde, şeytanın Hz. İshak'la birlikte savaşa katıldığı anlatılır.

> "İbrāhim peyġāmber ʿa.s. oġlı İsmāʿîl peyġāmberi ḳurbān yirine iletdügin şeyṭān yolda iġvā virdügin gördüm. İblîse anda neçe ṭaşlar atup ḍarb urdum ve İsḥāḳ peyġāmberle daḫı neçe kerre ġazāya bile gitdüm." (C.65/11b)

3.3.4.10. Yaʿkûb

İbrahîm peygamberin torunu İshâk peygamberin oğludur. Dayısının iki kızıyla evlenmiş ve bunlardan on iki oğlu olmuş. Oğulları arasında Yûsuf ile Bünyamîn aynı anneden doğmuşlardır. Babasının vefatından sonra Ken'an ilinde kalıp yerine geçti. Allâh ona peygamberlik verdi. Kardeşlerinin Yûsuf'u kuyuya atmalarından sonra onun hasretiyle Beytü'l-ahzen denilen kulübesinde yıllarca ağlamış ve ağlamaktan gözleri kör olmuştur. Yıllar sonra oğlu Yûsuf, Bünyamîn ile ona gömleğini göndermiş ve gözleri açılmıştır. Ömrünün sonunda Yûsuf'un yanında rahat bir ömür sürmüştür. Yakûp peygamberin Lakabı "İsrâîl'dir." Onun soyundan gelenler Benî İsrâîl diye anılmıştır. Kur'an-ı Kerîm'de Yakup peygamberle ilgili yaklaşık on beş âyet vardır. Edebiyatta daima Yûsuf ile ilgili olarak anılır. Gözlerinin görmez oluşu, yıllarca ağlaması, külbe-i ahzanı, gözlerinin açılışı vs. telmih konuları ile anılır. Âşık bu çileleri yüzünden kendini veya gönlünü Hz. Yakûb'a benzetir (Pala, 2018: 478). Metinde İblis'in ağzından Yakup'un kurd ile olan diyaloğuna yer verilir.

> "…andan ṣoñra Yaʿkūb Yūsuf naẓarına yitdüm Yaʿḳūb peyġāmber ḳurda Yūsufı gördüñ mi diyüp ṣordugında ḳurd and içüp Yūsufu görmedüm, diyüp yüz yire sürdiginde bile idüm." (C.65/11b)

3.3.4.11. Yûsuf

Hz. Yakup'un oğludur. İsrâîloğulları peygamberlerindendir. Kur'ân-ı Kerîm'in birçok suresinde Hz. Yûsuf'un kıssalarına etraflıca yer verilir. Yûsuf kıssası Kur'an-ı Kerîm'in en güzel

kıssası olup "Ahsenü'l-kassas" olarak vasıflandırılır. Dîvân şiirinde adı en çok anılan peygamberlerden biri Yûsuf'tur. Çoğu zaman olağanüstü güzelliğinden dolayı sevgili ona benzetilir. Ay ile güneşin ona secde etmeleri, kuyuya atılması, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığı satılması, Züleyhâ ile olan maceraları, zindana atılması, rüya tabir etmesi, Yakub'dan ayrı oluşu, köle iken Mısıra sultan oluşu vs. gibi kıssalar nedeniyle birçok beytin konusu olmuştur (Pala, 2018: 483-484).

Süleymân-nâme'de Hz. Süleyman ile şeytan arasında geçen konuşmada şeytan geniş bir yelpazede birçok peygamberin yaşadığı hadiseleri anlatırken Hz. Yûsuf'un da Kur'an'da anılan bilhassa kardeşleri tarafından kuyuya atılması, Züleyhâ'nın Yûsuf'a iftira atması, zindana atılması, Mısır'a sultan oluşu ve Hz. Yakub'un gözü yaşlı bir şekilde Yûsuf'u bekleyişi konu edinilir.

> "…andan ṣoñra Yaʿkūb Yūsuf naẓarına yitdüm. Yaʿḳūb peyġāmber ḳurda Yūsufı gördüñ mi diyüp ṣordugında ḳurd and içüp Yūsufu görmedüm, diyüp yüz yire sürdiginde bile idüm ve daḫı Yūsufa Zelîhā bühtān itdügin ve ʿazîz-i Mıṣrı ḳaḳıyup Yūsufı bend ü zindān itdügin ʿāḳıbet Yūsuf-ı Ṣıddîḳı Ḥaḳ teʿālā Mıṣra sulṭān itdügin ol ḳaḥṭlıḳ yıllarında anbarlar açuḳ ḫalḳa iḥsān itdüginde bile idüm." (C.65/11b)

3.3.4.12. Eyyûb

Sabır timsali olan peygamberdir. İsrâîloğullarından olup İshak peygamberin torunudur. Havran veya Basaniye halkına peygamber olarak gönderilen Eyyub, İbrahîm peygamberin şeriatıyla amel ediyordu. Kur'an-ı Ker'im'de kendisinden altı yerde bahsedilir (Sâd/41-44). Allah insanlara sabır örneği olsun diye Eyyub peygamberi yaşatmıştır. "Eyyub sabrı" dillerde mesel olmuştur. Sabrından dolayı edebiyatta çok anılır (Pala, 2018: 143-144). Süleymân-nâme'de olayların işleyişinde çok da etkin olarak yer almaz. Sadece bir yerde adı zikr edilir.

> (8)Fitne ile iñleden Eyyūbı bu
> Mekr düzedüp aġladan Yaʿḳūbı bu
>
> Yūsufı hem bu durur çāha salan
> (9)Bu durur ḳardaşların yalan ḳılan (C.65/12a)

3.3.4.13. Mûsâ

İsrâîloğullarına gönderilen ve kendisine Tevrât indirilen peygamberdir. Üç büyük semavi dinler olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'a göre büyük bir peygamberdir. İsrâîloğulları'nı Firavunun zulmünden kurtarıp hürriyete kavuşturan liderdir. Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'de kendisinden sıklıkla söz edilir. Büyük peygamberlerden sayılır (https//islamansiklopedisi. org.tr.) Edebiyatta Allah ile konuşması, ejderha olabilen asâsı, Yed-i Beyzâ'sı, Firavun'u suda boğması vs. yönlerden ele alınır (Pala, 2018: 334). Metinde şeytanın Süleymân peygamberle konuşurken Hz. Musa devrine yetiştiğini hatta Tûr dağına gittiğini söyler.

"…ve Musā devrine daḫı yitdüm. Niçe kerre ḫidmetine yüz sürüp Ṭūr ḍaġına bile gitdüm." (C.65/11b)

3.3.4.14. Hârûn

Hz. Mûsa'nın kardeşi, onun yardımcısı İsrâiloğulları'na gönderilenpeygamberdir (https://islamansiklopedisi.org.tr, 22.01.2022, saat : 21.38).

"Feryād ḳılup efġān idüp aġlaşdılar. Andan Ṣādıḳ ki Emîni ve Ḳuds-i Mübārek yirinde Hārūn neslinden seyyidlerüñ ulusı anuñ ḳatına vardılar." (C.65/33b)

3.3.4.15. Dâvûd

Yehûda kabilesi ile İsrâîloğullarının peygamberidir. Peygamberlik ile sultanlığı şahsında toplamıştı. Dört semavî kitaptan biri olan Zebûr ona indirilmiştir. Zebûr nasihat ve ilâhî neşidelerden ibaret olup din hükümleri ile ilgili değildir. Bu yüzden o, Musa peygamberin şeriatı ile hüküm sürdü. Kur'an'ın birçok yerinde adı anılır. Sesinin güzelliğiyle meşhurdur. Edebiyatta daha çok güzel ses ve bazen de Zebur ile birlikte anılır. Hz. Davud aynı zamanda demiri yumuşatma mucizesine sahipmiş (Pala, 2018: 108). Hz. Süleymân ile İblis konuşurken satır aralarında Hz. Davud'a da değinir. İblis Davud peygambere çok hizmet ettiğini, yabanda gözü yaşlı bir şekilde gezerken ona yoldaşlık ettiğini anlatır.

"…ve atañ Dāvūd peyġāmbere ḫod çoḳ ḫizmet ḳılmışamdur günāhın dileyüp kûh-ı yābānda baġrı başlu gözi yaşlu gezerken yoldaşlıḳ ḳılup muvāfaḳat itmişimdür." (C.65/11b)

3.3.4.16. Süleymân

Hz. Davud'un peygamber olan oğludur. On iki yaşındayken tahta geçmiştir. Hem padişah hem de peygamberdir. Babası zamanında başlanmış olan ve yarım kalan Mescid-i Aksa'yı inşaya başladı. Yedi senede tamamladı. Rivayete göre mescidin inşasında cinleri çalıştırmıştır. Allah tarafından kendisine birçok mucizeler verilmiştir. Kuşlarla, hayvanlarla konuşur, onların dilini anlarmış. Cinlere ve rüzgâra emretme yetkisine sahipmiş. Süleyman peygamberin M.Ö. X. yy.'da yaşadığı sanılmaktadır. Kırk yıl büyük bir ihtişam ile devlet sürmüştür. Elli iki veya altmış yaşında vefat etmiştir. Kur'an-ı Kerimde Hz. Süleyman'la ilgili elli üç ayet vardır. Bu ayetler ona verilen ilim ve hikmetler ile kıssalardan oluşur (Sebe/12-21; Neml/15/44; Sa'd/30-40). Tevrat ise haşa onu putperest olarak gösterir. 700 karısı ile 300 cariyesi olduğunu söyler. Süleyman peygamber kıssalarda daha çok yüzük, karınca, Hüdhüd ve Belkıs ile birlikte çok anılır (Pala, 2018:411-422). İslam inanışına göre Hz. Süleyman hem peygamber hem de hükümdar olarak bilinir. Günahlardan münezzeh, duası kabul olunmuş, insan ve insan dışı varlıklara hükm eden olağanüstü vasıflara sahip biri olarak anlatılır. Daha çok Neml ve Bakara sürelerinde Hz. Süleyman'ın kıssalarına yer verilir.

Tevrat'ta ve İsrailoğullarınca kutsal sayılan Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Süleymân bir kral olarak takdim edilir.

Hz. Süleyman, incelediğimiz eserin en önemli kahramanları arasında yer alır. Olaylar çoğu zaman Hz. Süleyman çevresinde gelişir. Hz. Süleyman ins ve cinlerin mâlikidir. Sadece insanlara değil cinler ve doğaya ait birçok varlığa hükmeden olağanüstü güçlere sahiptir. Eser iç içe geçmiş birçok hikâyeden oluşur. Melek, şeytan, peygamber, dev, peri ve cinler gibi insan ve insan dışı varlıklar önemli bir yer teşkil eder. Olay, konu değişse bile hemen hemen bütün hikâyelerde Hz. Süleyman ana şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

"~~"~~Sen Süleymān sayesinde ins üu cin buoldı ḥużūr

Sen Sikender devriî içinde rāḥat oldı her milel" (C.65/2a)

Süleymân-nâme'de Şeytan, Hz. Süleyman'a yaşlandığını dolayısıyla ona yeterince hizmet edemediğini söyler. İblis olmadığını, Lokman Hakîm'e kanıp kendisini ayıplamanın yersiz olduğunu beyan eder.

"…Ammā ki yā Süleymān senüñ zamanuñda ġāyet pîr olduġum ecilden ḥaẓretüñe gelüp ḫizmet idemedüm tā ki dergāhuñda teḳarrup ḥāṣıl idem. Çünki geldüm. Beni İblîs ṣanup bu bunamış (Loḳman-ı Ḥakîm söziyle ʿamel ḳılup ʿitāb itmek dilersin." (C.65/11b)

Yā Süleymān ḥażretüne itdügüm budur suāl
İblise raḥmet ḳılur mı rūz-ı maḥşer Ḥaḳ teʿāla

Yāḫū şeyṭān yanısar mı o cehennem odına
Müşkilüm ḥal eyleyüben himmet it ferḫunde fāl (C.65/7b-8a-8b)

Aşağıdaki parçada insanların, cinlerin, yabani hayvanların, kuşların, karıncaların ve yılanların Hz. Süleyman'ın hizmetinde olduğu anlatılır:

"Ḥükemā ḳavlince Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām bunda veziʿle kelimātda. Ammā kim ez-ān cānib bizüm ḳıṣṣamuz Sām-süvāra geldi. Nite? Çün kim Sām-süvār diledi kim Dib Hindūstāna gide Hind dilāverlerinden Ḳārūn ve Ḳāmūn adlu iki dilāverleri gönderdi ki vara Dib Hindūstān Şāhı, Berehmen Şāhı göre yolda anuñ beglerine Sām-süvāruñ geldügiñ bildüre. Ol şeh-zādelerüñ çünki yolı şehr-i Ketāne irdi şehre gelüp bir yire ḳondılar. Ol zaman şehr-i Ketānuñ Sindel adlu bir meliki var idi. Ġāyet gümrāh kişidi. Varup aña buluşup görüşüp ṣorışdılar. Āḫirinde eyitdiler: "İy melik, Sām-süvār geldi, diyārıña girdi. Bizleri saña gönderdi kim seni naṣîḥatlayāvuz. Sām-süvār muṭîʿ olasın. İşidmedüñ mi kim Sām-süvār nice pehlüvāndur. Ve Süleymān peyġāmberün

evṣāfın işidmedüñ mi kim cemîʿ ins ü cin vuḥūş u ṭuyūr mūr u mār aña muṣaḫḫar olmışdur." (C.65/61a)

Aşağıdaki beyitler de ins, cin ve hayvanların Hz. Süleyman'ın emrine amade olduğunu dile getirir.

Nice arturmış Süleymān taḫtını
Kim götürdür gökde yile taḫtını

Cümle ḫalḳı aña fermān eylemiş
Dünyenüñ şāhını der-bān eylemiş

Kem ḳulıdı ḫāḳānıla İskender anuñ
Nökeri Edünyāsıdur ḳaṣrı anuñ

İns ü cinni emrine meʾmūr olur
Biñ bir ümmet emrine çāker bunuñ (C.66/14b)

Ol Süleymān server-i Sām-süvār
Ceddimüzdür atasıdur Nerrîmān

Hindüsindi feṭḥ idüpdür tîġile
Ḳanda düşmen bulsa virmez ol emān

Şeh Süleymān ḫaşm-ı Edünyā ol ʿadū
Kim Süleymān düşmenidür bu zaman (C.66/40b)

3.3.4.17. Yûnus

İsrailoğulları peygamberlerindendir. Musul dolaylarında bulunan Ninova şehri halkına gönderildi. Yunus peygamber hakkında bir sure ve yirmi kadar ayet vardır (Pala, 2018: 483).

Metinde, Yunus peygamberin balık karnından kurtulup karaya çıkma hadisesi anlatılır:

"Bülbül eyitdi: "Şol zaman ki Yūnus peyġāmber ʿaleyhi's-selām balıḳ ḳarnından ḳurıya çıḳup Ḥaḳ subḥānehu ve teʿālā ḳabaḳ aġacın bitürüp gölgesinde Yūnus peyġāmber rāḥat olup yaturken cemîʿ berr ü baḥruñ ḳuşları ve cānavarları baḥrı baḥrdan, berrî berden gelüp ziyāret itdiler. İllā kim bu ḳaz cinsi ḳuşlar uça gelüp ḳabaḳ aġacınuñ kökün yimege başladılar. Yūnus peyġāmber ʿaleyhi's-selām incinüp eyitdi: "Ḥaḳ teʿālā sizi yırtıcılar zaḥmetinden emîn itmesün ve nefesünüz ṭutılsun." diyüp şehbāza emretdi. Ḳāz ṭāʾifesin ṭaġıtdı. Ol vaḳtdan berü ḳazıla, yırtıcı ḳuşlaruñ ʿadāveti ziyādedür ve avāzları daḫı ılān avāzına beñzer." (C.65/83a)

3.3.4.18. Hz. Muhammed (s.a.s.)

Firdevsi, diğer ciltlerde olduğu gibi altmış beşinci ciltte de Neml süresi 30-31. ayetlerle Hz. Süleyman'ın Belkıs'a yazmış olduğu mektupla giriş yapar. Allah'a övgüyle devam eder, akabinde peygamber efendimize sena ile nazmı sürdürür. Bu cihetten bakıldığında tipik klasik mesnevi özelliği taşır. Ferdevsî, eserinde genel itibariyle Allah ve peygamberi birlikte anar. Hz. peygamberin şanını yüceltir. Müfessirler, Resulû'llâh'ın adının mukaddes kitaplarda zikredilmesini ve geleceğinin müjdelenmesini kelime-i şehâdette onun isminin Allâh'ın ismiyle birlikte yer almasını, gökyüzünde melekler yeryüzünde müminler tarafından hürmetle anılmasını, Kur'an'da Allâh'a itaatle birlikte ona da itaat edilmesinin emredilmesini örnek gösterirler (Şevkâni,V,542 kuran.diyanet.gov.tr).

Ḳādir ol ki ḳudretiîdür bî-ḥisāb u bî-şüümār
Ṣāniʿı ol ki ṣanʿatında vaer kemāliî yok ḫaelel (C.65/1b)

Firdevsî, yukarıdaki beyitte Allâh'a hamd u senâda bulunduktan sonra hemen bir alt beyitte peygamber efendimizi farklı isimleriyle anıp kainâtın efendisi olduğunu, alemde bir emsâlinin olmadığını söyler. Allâh'ı övgüden sonra efendimizden de övgüyle bahsetmesi Şevkâni'nin de dile getirdiği gibi Allâh'tan sonra peygamber efendimize itaat etmemiz gerektiğini belirtir.

Aḥmed u Maḥmūd ebu'l-Kāsım Muḥammed Muṣṭafā
Kāyinātuñ seyyididür yokdur aña hiç bedel (C.65/1b)

Peygamber Efendimize meth u senada bulunduktan sonra devrin hükümdarı II. Bayezid'e de iltifatlarda bulunur. Sözüne sadık olduğunu, doğruluktan asla ödün vermediğini dile getirir.

ZZZZıll-ıi Îizid Āl-i ʿOsmān Şāh Sultān Bbāyezîd

Ḫusrev- i ʿādil melek-dil şāh-ı eflāk u mahal

VVVVVaʿadesinde yok taeaḫalluuf ḥüukm-i-u rast uu bî-ḫielāf

Reʾāyiınea yok taṣalluf-i fikr-iı gkökcek ḫūb u bel (C.65/1b)

Firdevsî, genelde bölümlerin bitiminde Efendimize salavat getirerek kıssayı tamamlar.

Ger müstemiʿseñ sözüme virgil ṣalavāt Aḥmede
Andan işit tārîḫ-i eṣaḥ kim men süḫan-dān itmişem (C.65/2b)

Firdevsî, genelde meclisin son bölümünde peygamberimize salavat getirince efendimizi bütün isimleriyle anar.

Aḥmed u Maḥmūd Ḳāşım Muṣṭāfa nūr-ı Ḥaḳḳı
Cürmümi ʿafv eyle ki Aḥmeddür şefiʿüm hem sened (C.65/20a)

3.3.4.19. Diğer Peygamberler

Ûyâşir, Nâsin, Kâz, Eyleyâhu ve Bedresûn peygamberler Süleymân-nâme'de isimleri sıklıkla anılan peygamberlerdir. Kur'an'da yer almazlar. Tevrât'ta adı geçen peygamberlerdir. Hz. Süleyman meclisine davet edilen Benî İsrâil peygâmberidirler. Metinden anlaşıldığına göre Hz. Süleymân'la çağdaştırlar. İlîyāhū peyġamber, Mîḫāyehū peyġamber, Eşʿiyā peyġamber, Ḫeyāşelūn peygamber eserde adı geçen diğer peygamberlerdir.

Tevrât'a göre adı **Natan** (Nathan) olan bu peygamber, Dâvût ve Süleymân zamanında yaşamış ve her iki şahsiyetin de hayatlarında önemli roller üstlenmiştir. Bir diğeri Tevrât'ta Davud'un bilicisi unvanına sahip **Gad** peygamberdir. **Aviyatar** olarak geçen bu şahıs ise Ahi melek adında önemli bir Yahudi din adamının oğludur (Çakın, 2018: 87).

> "Andan soñra Ūyāşir peyġāmber ḳıġırdı. Eyitti ki: "Luṭf eyle Nāşin peyġambere ve Kāẕ peyġambere Eyleyāhu peyġambere ve Bedresūn peygambere fi'l-cümle benî İsrāʾilün on iki biñ peyġāmberlerine varup buluş. Ṣavmıʿalu ṣavmaʿasına girüp biliş. Gör ki niçün benüm dîvānuma gelmezler. Benden iʿrāż itdiler daḫı gelüp baña ṣaḥîḥ ḫaber vir." diyüp gönderdi." (C.65/37a)

> "Ṣaġ ve selāmet yine Süleymāna gelmek naṣîb olmaġıçun. Nāşen peyġamber ve Süleymān nebîyile Ḫıżır peyġamber ve Kāẕ peyġamber ve Evyāşer peyġamber ve Bedresün peyġamber ve İlîyāhū peyġamber ve Mîḫāyehū peyġamber Benî İsrāʾilden muʿcizātı ẓāhir olmış ḥāżır olan enbiyāyile Loḳmān-ı Ḥakîm Āṣıf-ı ibni Berżāyıla ve vilāyete ḳadem başmış evliyā vü etḳîyāyile el götürüp ḫayr duʿā itdiler." (C.66/59b)

3.3.5. Kutsal Kitaplarda Zikredilen Diğer Şahsiyetler

3.3.5.1. Havvâ

Hz. Âdem'in zevcesi olup Âdem cennette uykuda iken sol kaburgasındaki bir eğe kemiğinden yaratılmıştır. Ümmü'l-beşer lâkabıyla anılmıştır. Kız ve erkek, çifter çifter kırk sekiz çocuğu olmuştur. Âdem'den bir yıl sonra vefat etmiştir. Havvâ ana diye anılır. Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçer (Pala, 2018: 290). Metinde yazar şeytanın ağzından Hz. Âdem'in Beytü'l-Ma'mur'u imar edişini, Havvâ ile buluşmalarını ve Hâbil ile Kâbil arasında geçen hadiseyi anlatır.

"Racîm cevāb virüp eydür: "Yā nebîye'llâh Ādem'-i Ṣafî beytü'l-maʿmūrı ziyāret iderken ve Ḥavāyıla buluşup birbirinüñ başından geçen sergüzeştî ḥikāyet iderken ve andan ṣoñra Ādemüñ nesli üreyüp çoġaldugın rūy-ı zemîne ṭoldugın ve Ḳābil Hābili depeledügin bî-günāh yire ḳanın sepeledügin bilürem. Ve Ādemden ṣoñra Şîs [Şît] peyġāmber ẓuhūra geldügin ve Ḳābil oġlanlarına ġazā ḳıldugın gördüm." (C.65/11a)

3.3.5.2. Kâbil-Hâbil

Kabil, Âdem peygamberin büyük oğlu olup kardeşi Hâbil'i öldürmüştür. Hâbil, Hz. Âdem'in diğer oğludur. Kâbil ile aralarında geçen olaydan dolayı meşhurdur. Kâbil ile Hâbil kıssası Kur'ân-ı Kerîm'de detaylı bir şekilde anlatılır (Mâide/27-31). Kur'an'da hiçbir işaret olmamasına rağmen müfessirler tarafından Hâbil ile Kâbil'in hikâyesi daha değişik rivâyet edilmiştir. Hâbil hayvan beslemekle, Kâbil ise ziraatla uğraşırmış. Hâbil'in Kâbil tarafından öldürülme hadisesi bilhassa israiliyatta teferruatlı bir şekilde yer alır. Klasik şiirlerde bu hadiseye sıklıkla telmihlerde bulunulur. Kâbil kötülük timsali, Hâbil de masum olarak ele alınır (Pala, 2018: 179). Süleymân-nâme'de Hz. Süleymân ile Şeytan arasındaki konuşmalarda Hâbil ile Kâbil arasında geçen hadiseye dem vurulur.

"…ve andan ṣoñra Ādemüñ nesli üreyüp çoġaldugın rūy-ı zemîne ṭoldugın ve Ḳābil Hābili depeledügin bî-günāh yire ḳanın sepeledügin bilürem." (C.65/11a)

3.3.5.3.Kârûn-ı Pîl-Ten

Kur'an-ı Kerîmde adı Fir'avn ve Hâmân ile birlikte anılır (Mü'min/24) Bir rivâyete yere Fir'avn'ın nazırı bir rivâyete göre ise Hz. Musâ'nın kavminden ve hatta akrabalarından olup çok zengin, ama cimri ve zâlim imiş. Tefsîrlerde İsrâiliyattan olmak üzere onun hakkında uydurulmuş birçok rivâyetler vardır. Edebiyatta zenginlik ve cimrilik sembolü olarak kullanılır (Pala, 2018: 258).

MMMFeṭḥ-i devlet hem–ʿinānuñ ʿizz[e] nuṣret rehberüñ

ʿÖmr-i Nūhuh ola müyesser māl-ı Ḳārun-ı kūtel (C.65/2a)

Firdevsî, dünyanın fani olduğunu söyler. Makam, mevki ve malın fayda vermeyeceğini ifade eder. Hadiste de belirtiği gibi mal mülk insanın gözünü doyurmaz. Buna Karun'u ve İskenderi örnek verir. Nihayetinde toprak olacağımızı dile getirir. Dolayısıyla kulluğumuzu hakkıyla yerine getirmemiz öğütlenir.

ʿArż iderseñ nefsüñe Ḳārūn genc
Ḫırṣı ʿġālib ṭurmaz ister cā ki renc

Ādemüñ gözin ṭoyurmaz pāyımāl
Lîk ṭoprāḳ olıcaġız pāyımāl

Mal-ı İskender ḳanı Ḳārūn genc
Gitdi mālı çekdi anlar derd ü renc (C. 65/41a)

3.3.5.4.Nemrûd

Bâbil ülkesinin kurucusu sayılan ve Bâbil kulesini yaptıran kral olup Hz. İbrahîm'i ateşe attırmasıyla ünlüdür. Yaşadığı dönem M.Ö. 2640 yıllarına rastlar. Nemrûd, İbrahîm peygamberi ateşe attıktan sonra da imân etmemiştir. Edebiyatta daha çok Hz. İbrahîm ile olan ilişkisi anılır ve sevgilinin yanağı, yüzü, aşkı, aşıka çektirdiği acılar için söz konusu edilir (Pala, 2018: 356). Süleymân-nâme'de şeytan Hz İbrahîm'i anlatırken Nemrûd'un İbrahîm'i ateşe atma hadisesine değinir.

"…ve andan ṣoñra İbrāhîm Ḫalîlü'r-raḥmān naẓarına irdüm āteş-i Nemrūd aña gülistān olduġın gözümle gördüm." (C.65/11b)

3.3.5.5. Azer

Put yapıp satmakla meşhur olmuş, Kur'an-ı Kerîm'de adı geçen (En'am/74), Hz. İbrahîm'in babasıdır (Pala, 2018: 49).

"Biz anuñ atası Dāvūd peyġāmber ḫidmetine ve Süleymān ʿizzetine ḳıyamayup ḥürmet itdük. Ammā ki bu sözle ʿamel itmedük. Anca kāfirler bilinden peyġāmberler ẓuhūra geldi. Āzer bilinden İbrāhîm geldügi gibi ve anca peyġāmberler bilinden kafirler ẓuhūra geldi. Kafir oldı. Nūh ibn-i Kenʿān gibi." (C.65/17a)

3.3.5.6. Belʿam-ı Bâʿûr

Tevrat'ta ve İslam kaynaklarında önceleri iyi bir mümin iken daha sonra Hz. Musa ve kavmi aleyhine hile tertiplediği için cezalandırıldığı rivâyet edilen kişi (https:// islamansiklopedisi. org.tr. E.T. saat: 21.46).

3.3.5.7. Edniya (Adonya) Bin Dâvûd

Hz. Davud'un oğludur. Babası hayattayken babasına karşı taht mücadelesine girmiş ve mücadeleyi kaybetmiştir. Yaşça Hz. Süleyman'dan büyüktür. Hz. Süleyman'la taht mücadelesine girmiş, lakin başarısız olmuştur. Edinya ile ilgili malumatlar daha çok Tevrat'a dayandırılmaktadır. Metinde, Edinyâ'nın Süleymân peygambere karşı isyana varan eylemleri gerçek yaşamından esinlenerek kurgulanmıştır. Çok ihtiraslıdır, sonu hüsranla bitmiştir.

"Baḥr-ı girdābda ḳalan Edinyā ḫalḳı bir yire cemʿ olup reʾîs ḳatına gelüp eyitdiler: "Bize ne naṣîhat virürsin ki bu girdābdan ḫalāṣ olavuz." Şimdiden ṣoñra bize Edinyādan çāre yoḳ. Reʾis cevāb virdi ki: "Edinya bir şum ṭālîʿlu bed-baḫtıdı.Eger anuñ başında devleti olsa Süleymān gibi mürsel peyġāmbere ʿāsî olmazıdı. Bākî ḳarındaşları gibi Süleymānuñ sayesinde ḫoş geçerdi. İllā ki kendünüñ ḥırṣı ucundan kendüyi ʿāḳıbet cevheriyye atasında cevhere ṭamaʿ itdüginden girdāb baḥrına düşdi." (C.65/16a)

Süleymân-nâme'den alınan aşağıdaki pasajda Hz. Süleyman ile abisi arasında geçen taht mücadelesi konu edinilir. Buradaki olay bizlere II. Bayezit ile kardeşi Korkut arasında geçen taht mücadelesini anımsatmaktadır.

"Ḥükemā ḳavlince Şemāʾil-i Bānū ḳāṣıdları görüp suʾāl idüp ṣordı ki: "Kimlersiz, bu gelen çeri ne çeridür ve size kimdirler ve neye geldüñüz?" Cevāb virdi ki: "Cihān sarayına ʿArab ʿurabā diyārına bir tane Süleymān geldi. Ādem-i Ṣafî neslinden, İbrāhîm Ḫalîl aṣlından, Dāvūd nebî bilinden. Pes ol Dāvūd oġlı Süleymāna Ḥaḳ teʿālā celle celāluhu hem nübüvvet virüp mürsel peyġamber ḳılupdur ve hem biñ bir ümmeti emrine fermān-ber ḳılupdur. Fi'l-cümle ins ü cinnü vaḥş u ṭuyur mūr u mār çerendeyi, perendeyi aña musaḫḫar ḳılmışdur; ammā ki bu Süleymān nebînüñ bir ḳarındaşı varıdı adına Edünyā bin Dāvūd dirlerdi. Salṭanat ḫuṣūsiçün ʿadavet baġlayup ʿĀmāliḳa Sulṭānı Sührāba vardı. Süleymān cenk idüp muṭîʿ idicek. Edünya ḳaçup Ḥabeş melikine vardı. Anı daḫı Süleymān rām idicek. Edünyā ḳaçup Ḳayṣere vardı. Muḥaṣṣal-ı kelām Edünyā her melike ki vardı, ṣıġındı. Sām-süvār ki pehlevān-ı Süleymāndur. Bunca zamandur ki ṣāḥib-ḳırāndur. Süleymān emrile Edünyānuñ ardınca vardı. Ol pādişāhuñ tāc u taḫtın elinden alup kendüyi ṭutdı. Edünyā ḳaçup andan Ḫoraṣana gitdi. Sām-süvār anı daḫı fetḥ itdi. Edünyā andan daḫı ḳaçdı gitdi. Gîş Baḥrına gelüp kendüye tābîʿ beglerile deñize girüp gitdi. Sām-süvār dāḫı Gîş Baḥrına ardınca gelüp ol memleketi daḫı alup oġlı Rüstemi gemiye ḳoyup Edünyā ardınca gidüp her ne cezîreye gitdiyse ardınca varup ol cezîreʾi fetḥ idüp melikin ṭutduḳ." (C.66/40b)

3.3.5.8. Lokmân Hekîm

Halk geleneğinde değişik kişiliklerle karşımıza çıkan tarihi bir şahsiyettir. Kur'an-ı Kerim'de adına bir sure vardır. Eski Araplar arasında da ünlü olan Lokman'ın bir peygamber veya nebi olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Ancak çoğunluk onun sâlih bir kul olduğunu söyler. Anlatılanlara göre o hikmet ve hekimliğin piri ve sembolü olarak bilinir. Kur'an'da oğluna öğütler verişi, onu tevhid ve ahiret konusunda uyarması, ilahi emirlere vasıta olması yönleriyle adından bahsedilir. Lokman hakkında Hristiyan ve Musevîler arasında yaygın inanışlar vardır (Pala, 2018: 290).

İncelenen cilterde Lokmân Hekîm; engin bilgisi, geniş tecrübeleri, kıvrak zekâsı, merhameti, işbilirliği, Hz. Süleymân'ı eğitip yetiştiren en önemli kişi olması ona yol göstermesi gibi sebeplerle

zaman zaman Hz. Süleymân'ın da önüne geçen bir konuma yerleştirilmektedir. Lokmân Hekîm, sürekli Hz. Süleymân'ın yanında bulunmakta ona ders ve öğütler vermektedir. Metnin büyük bir bölümü Lokmân Hekîm'in Hz. Süleymân'ın sorduğu sorulara veya hikmetini merak ettiği şeylere verdiği cevaplardan oluşmaktadır (Çakın, 2018: 78-79).

> "Lokmān-ı Ḥakîm ḳavlince rāviyān-ı aḫbār ve nāḳilān-ı muḫtār ve Eflāṭūn-i Yunanî naḳlince ṣaḥîḥ rivāyet ḳılup eydürler ki Süleymān Ḥaẓreti şeyāṭîn zürriyātın ḥabs idüp ṭāʿat ḳılmakda; ammā kim bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib Rüstem-i Tehemtene geldi." (C.65/2b)

Aşağıdaki pasajda Hz. Süleymân (a.s.) ile Lokman Hekîm arasında geçen soru-cevap şeklinde diyaloglara yer verilir:

> "Süleymān ḥaẓreti ʿaleyhi's-selām yüz ḥükemāya ṭutup evvel suāl itdi ki: "Ḫaber virüñ baña ki ana raḥminden bir velede ki ẓuhūra gelür. Aġlamaḳdan ḫālî olmaduġına sebeb nedür?" diyüp suāl idicek. Loḳmān Hakîm ʿaleyhi's- selām cevāb virüp eyitdi ki: "Yā nebîyü'llāh ana raḥminden vücūda gelen veledüñ aġladuġuna iki sebeb var: Biri ḥükemā ḳavlince ve biri ʿulemā naḳlince." Süleymān didi ki: "Nite?" Ḥakîm cevāp virüp eyitdi ki: "Yā nebîyü'llāh ḥükemā ḳavlince budur ki ḥaḳîḳat yüzinden dünya-yı ġaddāra kim naẓar itseñ ne dünyānuñ ŝebātı vardur ve ne içindeki ḫalḳuñ rāḥatı vardur. Yā nebîyü'llāh ʿîlm daḫı iki veche üzerinedür birisi oldur ki bilesin āḫiret bāḳîdur daḫı anuñ yaraġın eyleyesin ve birisi daḫı oldur kim bilesin dünyā bî-ŝebātdur aña maġrūr olmayasın daḫı ol dünyāyı sen ġaddār u bî-vefā u ḫîle-kār bilesin daḫı ʿömr-i ʿazîzi anuñ ardınca ḫor eylemeyesin ve cemîʿ ʿaḳl u tedbîr işleri dünyā ḥālinde bunu bildiler (C.65/52a)

Metinde kıssalar Lokman Hekîm'le Eflâtûn-ı Yunânî'nin ağzından aktarılır. Eflatun, Aristo'nun hocası olan meşhur Yunanlı filozof Sokrat'tan öğrenim görmüş, Mısırda okumuş ve Yunanistan'a dönerek Atina'da Akademia kurmuştur. M.Ö. 430'da doğan Eflatun 348'de ölmüştür. Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak söz konusu edilir (Pala, 2018: 290). Firdevsî, Lokmân-ı Sânî yani ikinci Lokmân olarak adlandırdığı Eflâtûn-ı Yunânî'yi Süleymân-nâme'nin tercümanı ve müellifi olarak kabul etmektedir (C. 14/4b).

İncelenen ciltlerde Eflâtûn olayların içinde yer alan bir kahraman değildir. Eserin muhtelif yerlerinde özellikle de meclis başlarında Firdevsî, aktaracağı konunun Eflatun-ı Yunanî nakli olduğu vurgusunu yapmaktadır. Firdevsî bu sayede anlattıklarını Lokmân Hekîm ve Eflâtûn-ı Yunânî'ye dayandırmak suretiyle okuyucuları nezdinde eserinin güvenilirliğini ve değerini arttırmayı hedeflemiş olmalıdır (Çakın, 2018: 81).

“Loḳmān-ı Ḥakîm ḳavlince seḫun[8]-mendān-ı ḫükemā ve Eflāṭūn-ı Yūnān naḳlince hüner-mendān-ı rucemā ol vechile ḥikāyet-i melîh rivāyet-i ṣaḥîḥ ḳılup eydürler ki…” (C.65/20b)

3.3.5.9. Asaf bin Berhiyâ

Doğu edebiyatlarında vezirin eş anlamlısı olarak kullanılan bu unvan, Süleymân peygamberin meşhur veziri ve İsrailoğulları soyundan gelen Âsaf b. Berhiye’den kalmadır. İlm-i simya ve benzer garip ilimlere sahip olduğu söylenir. Belkıs’ı tahtıyla birlikte getirten vezir olduğu rivayet edilir. Şairler şiirinde vezirlikten bahsetmişse illa Asaf’tan söz edilir. Fazilet, ileri görüşlülük, idare ve tedbirin temsili olan Âsaf telmih ve tenasüp dolayısıyla hemen daima Süleymân ve hatem ile birlikte anılır (Pala, 2018: 33).

“Aṣaf bin Berḫiyâ ṣordı ki: Kimsin? Eyitdi: İbrāhîm ümmetiyem. İbrāhîmle Davud ortasında cemîʿ mürseller yüzüni gördüm. Ümiẕdür Süleymān mürselüñ daḫı mübārek yüzin görem.” (C.65/8a)

3.3.5.10. Hızır ve İlyas

Ab-ı hayatı içip ölmezliğe kavuşan kişilerdir. Peygamber veya veli oldukları hususunda rivayetler vardır. Halk inanışında büyük bir yer edinmiş olup Kur’an-ı Kerîm’de Musa peygamber ile olan maceraları anlatılır (Kehf/59-81). Darda kalanlara yardımcı olma inancı halk arasında çok yaygındır: “Kul bunalmayınca Hızır yetişmez, Hızır gibi yetişmek” vs. kalıplaşmış sözler hala yaşar. Hızır’ın İlyas peygambere verilmiş bir lakap olduğunu söyleyenler de vardır. Onun Nuh, Musa ve veya İskender zamanlarında yaşadığı hususunda rivayetler varsa da ölmezliğe kavuşmasının İskender zamanında gerçekleştiği görüşü yaygındır. İlyas karada Hızır ise denizde yıl boyunca dara düşenlerin yardımına koşarlarmış. Senede bir gün buluştuklarına dair görüşler vardır. Buluştukları bugüne -mayısın altısı- “Hıdırellez” denilir. Hızır, İlyas efsanesi halk arasında çok yaygındır. Birçok efsaneye ve destana konu olmuştur. Edebiyatta yukarıda sıralanan özelliklerden dolayı isimlerinden sıklıkla bahsedilir. Bilhassa ab-ı hayat, İskender ve Zulûmat imajlarının kopmaz bir parçasıdır (Pala, 2018: 204-205). İlyas peygamber İsrail oğullarına gönderilmiştir. Harun peygamberin torunudur. Kur’an-ı Kerîm’de üç yerde anılır. Hızır ile görüştükleri ve her yıl onula görüşüp hacca gittikleri rivayeti yaygındır (Pala, 2018: 230-231). Eserde, Hızır ve İlyas’ın daha çok kılavuzluk yaptığını görürüz. İskender’le beraber zulûmat ülkesinde ab-ı hayatı ararken İskender’e rehberlik yapar.

Her seferde Ḫıżır İlyās olup anuñ rehberi
Her ḫaṭardan ḥayy u ḥāfıẓ ḥıfẓ ḳılsun nigāh (C.65/41b)

Bir diğer yerde;

[8] Kelimenin asıl şekli suḫan’dır.

"Dîvān ḳapusına atın ḳondı. Ḫıżır peyġamber atdan indi. ḳudret tîzesin yire ṣancup atın ḳaza ḳodu. Andan bi'smi'llāhi diyüp nerdubānı serîre ḳadem baṣup nübüvvet taḫtı kenārına geldi. Süleymān nebî ʿaleyhi's-selām yidi ḳadem ḳarşu varup Ḫıżır selām virüp Süleymān ʿaleyke alup ḳol ṣalup görüşüp ḥāl ḥāṭır ṣorışup Ḫıżır taḫtı kenārına getürdi. Kendü nübüvvet taḫtı üzerine oturdı. Ḫıżır yanına aldı. ʿİzzet ḳıldı. Ḫıżır daḫı ḳırḳ dāne ḫurma çıḳardı. Süleymān naẓarında ḳodı. Eyitdi ki: "Yā nebîye'llāh Cābilḳā şehrinde bir zāhid vardur yidi yaşından yetmişe varınca kendüzin ṣāyîm giceler ṣubḥa dek ʿibādetde ḳāyim oldı ve nefs-i emmāresi murādın virmedi ve bu yetmiş yıluñ içinde her yılda bir ḫurmā aġacın dikdi."(C.66/57b)

Firdevsî, Süleymân-nâme'de Hızır için bazen peygamber bazen de bilge, veli ve salih kul ifadesini kullanır.

3.4. Tarihî Unsurlar

3.4.1. Yöneticiler

3.4.1.1.Sultan II. Bayezîd

Süleymân-nâme-i Kebîr II. Bayezid'e sunulmuştur. Bilhassa dua bölümünde hayırla yad edilir**.** Firdevsî, meclis diye adlandırdığı bölümlerin sonunda II. Bayezid'in âleme padişah olup, sürekli iyilik yaptığını söyler. Hükümdarlığı sırasında birçok kervansaray, mescit, imaret ve cami yaptırdığını zikreder. Cihanı adaletle yönetir, imar eder. Atasının hayırla yâd edilmesini sağlar. Sonunda devletinin kaim ve ömrünün daim olması için Allah'a dua eder.

Şāh olıcāḳ ʿāleme iy baḫt-ı saʿîd
Olsa bārî hemçü ṣultān Bāyezîd

Ki itdi ḫayrı ḳıldı iḥsān yîl u āy
Yapdı mescîd cāmiʿ u kervānsarāy

Her şehirde bir ʿimāret eyledi
Ḫayrıla milk-i imāret eyledi

ʿAdl u dādıla cihān-ābād ider
Cedd-i ervāhın ḫayrıla şād ider

Ḥaḳ ṭeʿālā devletin itsün ziyād
Tā ḳıyāmet ʿömrile şāh bāḳî yād (C.65/41a)

Ẓıll-ı Yezdān şāh-ı devrān ibnü sulṭān Bāyezîd
Şehriyār-ı tāc baḫş u kāmkārı taḫt-gîr (C.65/1b)

Bir ümidi şeh cihānuñ devletinde bu kitāb
Söylenür ki ẓıll-ı ḥaḳdur Āl-i ʿOsmān ḫayrı āl

O Süleymān mān Sikenderdür Firîdūn fer-melek
Himmetiyle söylenür Firdevsi dilinden maḳāl (C.66/34a)

3.4.1.2. Melik-i Gabir

Melik-i Gabir Haveristan Şahıdır. Zalim ve zorba bir kişidir. Edinya ile cenge tutuşur, mağlup olur, esir düşer. Haveristan, Hindistan bölgesinde yer alır. Gabir, metinde ateş-perest olarak tarif edilir (C.65/23a)

> "Şāh-ı Ḫāveristān Melik-i Ġābir tîz-nefsü, ẓālim ve cābir kimesneyidi. Bunuñ sözin eslemedi. Zîrā ki ser-vaḳtına girdükleri ḳalbine güç geldi. Dimişlerdür ki: "Ḳaçan ḳalbe güç ola gönül gözi görmez olur." Nitekim eydür: "El-ḳalbu iẕā ekrehe aʿmā mūcebince göñül gözi baġlandı. Zîrā kim vaʿde-i ʿömr-i zaman āḫire yetmişidi. Edinya elinde helāk olmasın. Ol ḳādir ü ber-kemāl, ṣāniʿ u ẕül-celāl taḳdîr itmişidi. Pes ecel ki gele. Bir nefes daḫı mühlet virmez kim Kitāb-ı sübḥānîde ve Kelām-ı Rabbānîde gelür ki: "iẕā cāʾe ecelühüm lā-yesteʾḫirūne sāʿaten ve lā-yesteḳdimūn." ḥükmince Melik-i Ġābirüñ eceli yitüp başîreti baġlanup ḳılıç ʿuryān ḳılup Edinyā üzerine yürüyüp eyitdi ki: "Yana bakar uġrı vü ḥarāmı nışfu'l-leylde ḫalvetüme girmek ve nuḳl u kebābum)yiyüp şarābum içmek ve ḫalvet ḫāṣumuñ sedri üzerine geçmek nice olur saña göstereyim, diyüp Edinyāyı tîġ-i Hindîle çaldı. Edinyā ḳalḳana aldı. Her neçe me(h) emān diledi, virmedi. Üç ḥamlesin ṣavdı. Gördi ki kendüyi helāk ider. Ḳılıcın çıḳarup muḥarref ṭutup Melik-i Ġābiri çaldı ve helāk itdi." (C.65/22a)

3.4.1.3.Câbîr Şâh

Melik-i Gabir'in oğludur. Onun ölümüden sonra Haveristan'ın şahı olur. Babasının ölümünü duyunca halka çokça eziyet eder. Yas tutar, matem bittikten sonra tahta geçip padişahlığını ilan eder.

> "Ḫāveristān melikleri işidüp ḳapu ḫalḳıla ve Melik-i Ġābiruñ oġlı Cābirle ḫalvet-i ḥāṣa girdiler. Pādişāhı ölmiş gördiler muḥarref tîġile çalınmış. Ḫıyār mānend iki bölinmiş ḳullarından teftîş itdiler. Bunlar daḫı mā-haẕa olan vaḳıʿayı bildükleri ḳadar beyān itdiler. Velîkin Melik-zāde Cābir inanmayup ol bi-çāre ḳulları cemîʿisini cellāda depeletti. Ḳanların yiryüzine sepeletdi. Andan atasın defn idüp ḳırḳ gün mātem ṭutup resm-i mātem yirine geldükden soñra kendü taḫta geçüp şāh oldı." (C.65/23a)

3.4.1.4. Berehmen/Berhemen Şâh

Hintliler arasında yayılmış olan Brahma dininin rahiplerine denildiği gibi, Mecüsi din adamlarına da bu ad verilir. Daha sonra soyu sopu belli kişi-zâdeye ve akıllı, tecrübeli, otoriter kişilere lakap olmak üzere kullanılmıştır (Pala, 2018: 68). Metinde Hint padişahıdır. Samsüvār ve Samsüvār'ın askerleriyle savaş halindedir. Savaş Dip Hindistan'da vuku bulur. Mücadele sonucunda savaşı kaybeder.

> "Berehmen Şāh ṭāyısı Helaḳluvān eydür: "Dün ü gün nār u nūrdan ḥācet dilek ola kim Sām-süvār bunda gele. Bizümle ceng ḳıla. Nār u nūr ḳuvvetile aña bir iş ḳılalum kim ʿālemde dāsitān olsun." Helaḳluvān şöyle diyicek Müselsel eyitdi: "Ḥācet dilek kim Sām-süvār bu diyāra gelmeye gelürse yaḳın budur kim Dib Hindūstāna çoḳ iş işler. Sām-süvār Yemen yaġıdur. Andan ġāfil olmamaḳ gerek, üzerimize gelür." diyüp kendü tābıʿına yarāḳ buyurdı. Müselselüñ bu sözine Hind gümrāhları gömreşüp baş ṣalışup bıyıḳ ṣanıʿışub didiler kim [2]Sām-süvār birle biz daḫı buluşsavuz ol daḫı miḳdārın bilürdi." (C.65/67a)

Berehmen Şah ile dayısı oğlu Müselsel ve dayısı Helaklûn, Sam-süvār'a karşı savaşan Hint pehlivanlarıdır. Samsüvārın yanında ise bilhassa Kahtan-ı Arabî önemli bir savaşçı olarak öne çıkar. Ateşe karşı secdeye durmaları mecusi olduklarına işarettir.

> "Ḥükemā ḳavlince Berehmen Şāhuñ ṭāyısı oġlı Müselsel şöyle [8]diyicek. Sām-süvārı taʿrîf idicek. Helaḳlūna ḫoş gelmedi. Pes nükte birle didi kim: "İy Müselsel [9]Berehmen Şāh üzerine Sām gelecek olursa göreler kim ana ne ḳıla ve gerüni gelmeyecek [10]olırsa Dip Hindūstāndan çıḳup varalum. Sām didikleri ḥerîf bulalum. Anuñ Ḥaḳḳından gelüp [11]Süleymānuñ üzerine varalum. Taḥt u tācın elinden alalum." diyüp lāf urdı daḫı Hindūstān Şāhı birle [12]Helaḳlūn ve Müselsel Hindi selātînleriyle āteş-ḫāneye gitdiler. Varup ateşe ḳarşu secde ḳılup didiler." (C.65/67a)

3.4.1.5. Safat Yanusı

Gürcistan melikidir. Samsüvār'ın safında Hint padişahı Berehmen'e karşı savaşır.

> "Sām-süvār anı görüp selāṭîn serverlerle yigir mi dört biñ āhın-pūşlarıla Gürcistān meliki Şafat Yanūsı Gürciye işāret eyledi. Şafat Yanūsı daḫı Allāhu teʿālāya ṣıġınup düşmene at sürüp dönen çeri yine dönderüp seyfi ṣalıḳ tîġ u teber urup yigirmi dört kez yüz biñ eri ṣıyup girüsine sürdiler. Sām-süvār anı görüp selāṭîn serverlerle ön ṣaldılar. Berhemen-i Şāh anı görüp yidi ḳarındaşın sancaḳda ḳoyup yüz biñ erile bāḳî çerisin alup yürüdi. Dönen çerisin ḳarşuladı. Otuz kez yüz biñ er olup seyf ṣalıḳ urup sü-yi Süleymānı dönderdiler. Sām-süvār anı görüp Ġayyūr-ı Dihḳāna işāret eyledi. Ḳırḳ oğlıyla altı yüz çobanıla kîş baḥreyn serverlerile Bedeḫşān dilāverlerile at, fîl sürüp düşmene gitti, Yitdi. Dört kez yüz biñ erile otuz kez yüz biñ ere ḳarşu varup

ḳarışup ḳatışup cenge ṭurdılar. Sām-süvārı, Berhemen-i Şāhıla cenk ü cidāl kim ḳıldı." (C.66/25b)

3.4.1.6. Kayser-i Rûm

Kayser, eski Roma ve Bizans imparatorlarının kullandığı bir lakaptır. Anadolu'ya hâkim olan Bizans imparatorlarını anlatmada Kayser-i Rum ifadesi kullanılır (Pala, 2018: 263).

"Ḥakîm ḳavlince Sührāb Şāh ve ḥükemā eyle diyicek Ḳayṣer-i Rūm eydür: "Ḥükemā eyitdiler: "Yā Ḳayṣer-i Rūm sebebi oldı ki evvel ol kişi eyitdi ılan ṣoḳdığından ġāfil idi. Çünki sen ḫaber virdiñ, ḳorḳdı daḫı zehri gidicek. Yollar açıldı, ḳorḳusından süst oldı, zehri yürege irişüp defiʿ oldı." (C.66/38a)

Şāh-ı Cem çavuş Ḳayṣerdür seg-î sekbānu anuñ
Ḥācibi Dārā-yı Behmen ü şîr-dārı Erdeşîr (C.66/1b)

3.4.1.7. Sultan Celâleddîn

Hz. Süleyman'ın defterdarıdır. Metinde bir nevi elçilik yapar. Hz. Süleyman'ın emriyle Mısır Sultanı Celaleddin'e, İran meliki Keykavus'a, Turan Şahı Efrasiyab'a, Horasan serveri Cumhur Şaha Süleyman'ın divanına niçin gelmediklerini sorar, onları Hz. Süleyman'ın meclisine davet eder.

"Ḥakîm ḳavlince ʿAcir Yaḫū bin Ṣādıḳ daḫı server-i selāṭînlere geldi, gördi ki her birisi tāc u ḫilʿat terk idüp ʿapā-pūş olup otururlar. Ve mescide girüp ʿibādet-i Ḥaḳḳa yüz ururlar. Anca ṣabretdi ki namāz u niyāzdan fāriġ olup tesbîḥ-i Ḥaḳḳı edā ḳıldılar. Andan ʿAcer Yāḫū bin Ṣādıḳ Mıṣr sulṭānı Celāle'd-dînüñ ve İrān, Tūran sulṭānlarınuñ naẓarlarına varup selām virüp eyitdi ki: "Süleymān ḫażreti ʿa.s. cümlenüze selām ḳılup eyitdi ki iş bu āyet Ḥaḳḳında ne buyururlar ki Ḥaḳ teʿālā Kitāb-ı Temcîdinde ve Ḫiṭāb-ı Tevḥîdinde buyurur ki: "Yā Dāvūd, "İnnā ceʿalnāke ḫalîfeten fi'l-arḍi fe'ḥkum beyne'n-nās bi'l-ʿadli velā-tettebiʿu'l-hevā. bu āyet-i kerîme birle niçün ʿamel itmezler? Yoḫsa ol Dāvūd oġlı Süleymān ben degül miyem? Ḥaḳḳıla ḥükm itmezmiyem? Niçün gelüp baña iṭāʿāt itmezler? Yoḫsa salṭanatlu salṭanatına maġrūr mı oldılar? Benden iʿrāż mı ḳıldılar? Veya benden ẓülūm mi gördiler ki ḫidmetümden yüz çevirdiler." (C.65/37b-38a)

3.4.1.8.Cumhûr Şâh

Metinde Horasan serveri olarak olaylarda yer alır. Hz. Süleyman zamanında hüküm sürmüştür. Hz. Süleymân'ın divana davet ettiği hükümdarlardan biridir.

"Andan Süleymān nebî ʿa.s. ʿAcir Yāḥū bin Ṣādıḳ ki defterdārıdur ḳıġırup naẓarına getürdüp eyitdi: "Ḳadîmden dostum yār u ṣādıḳumsın senden temennām budur ki varup Mıṣır ṣulṭānı Celāle'd-dîn ve İrān Meliki Keykāvusı ve Turān Şāhı Efrâsiyâbı ve Ḫorāṣān serveri Cumhūr Şâhı fi'l-cümle cemîʿ server-i selāṭînlerle ve pehlüvān-ı rūy-ı zemînleri ne ʿameldedür göresin ve dîvānuma daḫı ʿgelmedüklerinüñ sebebin ṣorasın ve baña daʿvet ḳılasın." (C.65/37a)

3.4.1.9. Sührab Şah

Süleymân-nâme'ye göre, Amelika sultanıdır. Hz. Süleyman'ın kardeşi Edünya ile iş birliği yapar. Edünya'nın sığındığı padişahlardan biridir.

"Ammā ki bu Süleymān nebînüñ bir ḳarındaşı varıdı adına Edünyā bin Dāvūd dirlerdi. Salṭanat ḫuṣūsiçün ʿadavet baġlayup ʿĀmāliḳa Sulṭānı Sührāba vardı. Süleymān cenk idüp muṭîʿ idicek. Edünya ḳaçup Ḫabeş melikine vardı. Anı daḫı Süleymān rām idicek. Edünyā ḳaçup Ḳayṣere vardı." (C.66/40a)

3.4.2. Şairler

3.4.2.1. Ahmedî

XIV. yüzyılın ikinci yarısıyla XV. yüzyılın başlarında yaşamış Divan şairidir. Velûd bir şairdir. İskender-name ve Cemşid u Hurşid bilinen önemli mesnevileridir (Mengi, 1997: 84).

3.4.2.2. Şeyhî

XV. yüzyıl Divan edebiyatının en önemli şairlerindendir. Har-nâme ve Hüsrev ü Şirin iki önemli mesnevisidir.

Süleymân-nâme'de Ahmedi ve Şeyhi'nin eserleriyle bir nevi ölümsüzleştikleri dile getirilir.

Aḥmedî ölmedi Şeyḫî diri durur ṣañki hem
Kim sözin yazup oḳır bernāyile pîr-i ṣabā (C.65/68a)

3.4.2.3. Diğer Şairler

Eserde, dünyanın faniliğinden söz ederken İran'ın meşhur şairlerinden Selman'a, Hafız'a, Nizami'ye, Enveri'ye, Kasım'a, Cami'ye ve Senaî'ye yer verilir, bunların şu an nerede olduğu sorulur. Tamamının fani âlemde sözleriyle bir iz bırakıp fani âlemden ebedi âleme göç edip toprak oldukları anlatılır.

Ḳanı Selmān Ḫoca Ḥāfıẓ yā Niẓāmî Enverî

Ḳanı Ḳaşım yāḫu Cāmî yā Ŝenāyî ehl-i ŝenā

Cümle ḫāke oldı yiksān çürüdi toḫm-ı satḫūn
Söz nişān ḳoyup fenāda itdiler ʿazm-ı beḳā (C.65/68a)

3.4.3. Eserler

3.4.3.1. Leyla ile Mecnûn

Fuzulî, XVI. yüzyıl divan şiirinin en güçlü şairlerindendir. Üç dilde divanı vardır. Lirik tarzda şiirleriyle meşhurdur. Manzum ve mensur tarzda çok sayıda eserleri vardır. Bilinen en önemli eseri Leyla ile Mecnûn mesnevisidir. Firdevsî, eserinde Fuzûlî'nin Leyla ile Mecnûn mesnevisine göndermede bulunur (Mengi, 1997: 140). Mesnevi kahramanlarının gerçek kişilikler olduğu sanılmaktadır. Leylâ ile Mecnûn bir Arab halk hikayesidir. Hikaye birçok yazar tarafından değişik şekillerde ele alınmıştır. İlk defa bir bütün halinde Genceli Nizamî kaleme almıştır. Fuzûlî'nin mesnevisi lirik ve tasavvufi özellikleriyle türün en güzel örneklerinden sayılır. Hemen hemen bütün şairler, leyl ve mecnun kelimeleri üzerinden sanatlar yapmışlar, sevgilinin saçını ve âşıklığını birer mazmun haline getirmişlerdir. Tenâsüp, tevriye, telmih gibi sanatlarda da sık sık Leyla ve Mecnun'dan bahsetmişlerdir (Pala, 2018: 288-289-290).

Süleymân-nâme'de, Şem'i Banu'nun meclise gelişiyle bütün Turan Begleri kendinden geçip vecd haliyle ona aşık olduklarını söyler. Maşuk peçesini indirince mecliste bulunanların tamamı Leylâ'nın saçına gönül verip Mecnun gibi aşık olduklarını dile getirir. Şair Dîvân edebiyatındaki kullanıma benzer bir ifade sarf etmiştir.

"Ol eyyām-ı nev-rūz gelince anda tevaḳḳuf itdüm. Tā kim ol gün geldi. Eṭrāf-ı ʿālemüñ melik-zādeleri cemʿ oldı. Münādî nidā ḳıldı ki yarın Şemʿ ü Banū süvār olup erenler meydānına geliser. Her kimi ḫelāllıġa begenürse elindeki altun almayıla udup işāret ḳılısar.
Devlet anuñ ki cemālin göre miḫnet anuñ ki ʿışkına göñül vire." (C.65/18b)

Ebr-i miskîn burḳaʿından gün yüzin ki gördiler
Zülfinüñ Leylāsına Mecnūn olup dil virdiler (C.65/19a)

3.4.3.2. Ḫusrev ü Şîrîn/Ferhâd ü Şîrîn

Şirin, Hüsrev ile Şirin yahut Ferhât ile Şirin hikayesinin kadın kahramanlarındandır. Ermeni melikesi Mehin Banu'nun yeğeni olup yaşadıkları lirik ve dramatik aşktan sonra Hüsrev'in mezarı başında canına kıymıştır. Divân edebiyatında müstakil mesnevilere konu olduğu gibi münferit beyitlerde de adından bahsedilir. Kelimenin tatlı, sevimli anlamı ile de genellikle tevriyelere mesnet teşkil eder (Pala, 2018: 433).

Metinde, mecliste bulunanların aynen Hüsrev ü Şirin gibi Şem' ü Banu'ya gönül verdikleri anlatılır.

"Ḥakîm ḳavlince melek eydür: "Dervîş-i nemed-pūş şöyle naḳl itdi ki çünki ol gice geçüp ṣābaḥ oldı. Cemîʿ melik-zādeler bende-i āzāde dest-gîr üfdādeler cemʿ olup daḫı ṣāflar ki baġlandı. Anı gördük ki bir güneş-ṭalʿat, melek-sîret kimesne süvār olup meydāna girdi. Ḳāmeti ṣañki bir servidür. Farḳında ṭoġmış āfiṭāb yüzinde müşkîn niḳāb elinde ḳızıl altundan bir alma Ṭuran Begleri üç kerre melek-zādeleri dil-güşādeleri seyrān ḳılup gün gibi devretdi. ʿĀḳıbet kimesneyi begenmeyüp yüzinden niḳābın götürüp bir naẓar cemāl-i ber-kemālin ʿarż ḳıldı. Yüzüni görüp ruḫ-ṣārı önünde neçe āfitab-ṭalʿat melik-zādeler secdeye gelüp ve neçe māh-tāb rū-cevān baḫtlar vecde gelüp cān u diline ʿışḳına gönül virüp ʿāşıḳ oldılar." C.65/ 2/19a)

"Ebr-i miskîn burḳaʿından gün yüzin ki gördiler
Zülfinüñ Leylāsına Mecnūn olup dil virdiler

Ḫusrevî ʿışḳında Şirîn cān virüp Ferhād-veş
Başlarına ʿışḳ-ı külüngi iḫtiyārsuz urdılar" (C.65/19a)

3.4.4. İran Mitolojisi/Şeh-nâme Menşeli Kahramanlar

Şehnâme İran ve Türk edebiyatlarını çok etkilemiştir. En canlı anlatılan pasajlar, Zâl ile Rüstem'in Siyavuş ile Bijen'in, İskender ile Dârâ'nın İsfendiyâr ile Suhrab'ın Gâve ile Dahhâk'ın ve adaletli vezir Nuşirevân'ın macerâlarını konu alan bölümlerdir. Dîvân şairlerinin medhiyelerinde onca Türk kahramanı varken övülen kişilerin Şehnâme'de adı geçen İran kahramanlarına benzetilmeleri bir gelenek olmuştur (Pala, 2018: 424-425).

Süleymân-nâme'de Firdevsî daha çok Şehname'den etkilenerek Mısır sultanı Celaleddin'e İran meliki Keykâvus'a, Turan Şahı Efrasiyab'a ve Horasan Serveri Cumhur Şah'a yer verir. Bu durum Firdevs'i'nin Şehnâmedeki tarihi ve efsanevi şahsiyetlerden fazlasıyla etkilendiğinin alametidir. Firdevsî, dini ve destansı motifleri harmanlayarak bir arada vermeye çalışır. Vaka kurgu olsa dahi kişiler gerçek tarihsel şahsiyetlerdir. Rûmî'nin dini, destansı ve efsanevi kaynaklardan ilham aldığı söylenebilir. Tevrat, Firdevsî'nin Şehname'si, Yahudilere ait birçok kutsal kitap ve Kur'an-ı Kerim en fazla istifade ettiği kaynaklardır. Metnin genelini dikkate aldığımızda daha çok olaylar Hz. Süleymân etrafında gelişir. Ancak mitolojik kişiler, destansı ve efsanevi şahsiyetlerle birlikte insan dışı varlıklar -cinler, ifritler ve devler- önemli bir yer teşkil eder. Rüstem'in kahramanlığını ve devlerle olan mücadelesini anlatırken Rüstem'in Hz. Davud'un şeriatı üzerine iman ettiği görülür.

3.4.4.1. Rüstem

İran'ın ünlü kahramanlarındandır. Şehname'de övgüyle anılır. Rüstem-i Zal, Rüstem-i Dâstân, Tehemten, Heft-hân-ı Acem gibi sıfatlarla anılır. Eski şiirimizde kahramanlık, acı, kuvvet

ve yenilmezlik sembolleri ile anılır. Rüstem, Cemşid soyundan gelen Neriman'ın torunu ve Sam'ın oğlu olan Sicistan ve Seyistan hükümdarı Zal'ın oğludur. Daha delikanlılığında birçok devleri öldürmüş ve olağanüstü başarılar göstermiştir. M.Ö. 4. asırda Keykavus zamanında yaşadığı sanılmaktadır (Pala, 2018: 382). Şehname'ye göre, Rüstem, dedesi Sam ve babası Zal gibi İran hükümdarları yanında itibar gören biridir. İran şahlarına danışmanlık yapan ricası asla geri çevrilmeyen yeri geldiğinde padişahı şiddetle azarlayıp gidebilen, başına buyruk biridir. Bütün İran padişahlarının övdüğü yegâne kurtarıcı ve hamidir. Rüstem için birçok sıfat kullanılır (Tökel, 2016:198).

Süleymân-nâme'de Rüstemin yeğitliklerine yer verilir. Metinde, Rüstem'le birlikte serasker, başbuğ anlamlarına gelen tehemten sıfatı kullanılır.

> "Ḥakîm ḳavlince Rüstem-i Tehemten ol pehlüvānı tîġ-zen ü ṣaf-şiken çün bu laṭîf bıñarı gördi. Raḫşından inüp süñüsin ṣancup atın öte ḳodı kim otlaya ve ḳılıcın belinden çıḳarup bendin çözüp bir aġaca aṣa ḳodı. Ve yayın daḫı kirişin alup yaṣa ḳodı. Andan pūlād demrenlü oḳı ṭaşa çeriyüp od çıkardı. Yaḳdı bütünle ol iki ṣıġın geyigin pūlād süñüsine sancup od ḳarşusına geçüp çevirmeye başladı. Kebab bişdükden sonra yedi ayinelü ḳalḳan üzerine ṭoġrayup hîç bir ḥabbe ḳomayup ol iki geyügi hep yedi daḫı Allāh ṭeʿālāya yidügi niʿmetüñ şükrin itdi. Andan ṭurup ol bınar ṣuyundan abdest aldı. Dāvut peygamber ʿa.s. şeriʿatınca namāz ḳıldı namāzdan niyāzdan fāriġ olıcak uyḫu ʿālemine varup yetdi. Felek-i ġaddārı ve dehr-i ḳahhārı gör ki Rüsteme nitdi. Nite?" (C.65/3b)

3.4.4.2. Zâl

Rüstem'in babasının adıdır. Kelime "ihtiyar ve aksakallı" anlamlarına gelir. Zâl doğduğu zaman saçı, kaşı, kirpikleri bembeyaz olduğu için bu adla anılır. Babası Sam onun bu şekilde doğuşunu uğursuz sayarak götürüp Elburz dağına atmış. Zâl orada Sîmurg-ı Anka tarafından beslenmiş. Destân veya Zer lakaplarıyla anılır (Pala, 2018: 488). Zal, Şehnâme'de sürekli adı anılan kahramanlardan biridir. Simurg tarafından büyütülmüş olması, ona bazı esrarengiz hususiyetler kazandırmıştır (Tökel, 2016: 211).

> "Zîrā ki şimdi yoldaşlarum içerü girdügin ki belālar ġavġā daḫı büyür, diyüp hemāndem ḳapuya Zāl Destānuñ ol pūlad ehîn sengîn gürzile bir gürz öyle urdı ki ol ʿaẓîm ḳapunıñ ṣaġ ḳanadı iki pāre olup Ūyāṣir bin Çerūpā kendüyi içerü atdı. Elhenc cinnî kendüye ḥamle ḳılup ṭutmaḳ diliyince ḳafasında bir gürz urdı ki eger gürzüni muḳābil ṭutmasa Elhenc cinnüñ ḳafasın ḫurd idüben Ūyāṣir ḳapudan içerü girince ḳırḳ cinnî irişüp kemend atup Ūyāṣiri bende çeküp ellerin bağladılar. Ḳahr odıla yüregin ṭaġladılar." (C.65/16b)

> "Zāl-ı Destān olmadıġun bilüp idüp iʿtimād
> Şeh Süleymān cānibine uçdular açup ḳanad" (C.65/24b)

3.4.4.3. Sâm-Süvâr

Şehnâmede adı geçen, Feridun zamanında yaşamış, Nerîman'ın oğlu olup çok kuvvetli bir kahramandır. İlk defa Minuçihr tahta çıkınca zikredilir. Sam da oğlu Zal gibi İran padişahlarının adil davranmalarını ister. Girdiği bütün savaşlarda ülkesine yararlılıklar gösteren biridir. Sam adıyla tarihe karışmış birçok hikâye mevcuttur. İran'ın efsanevi kahramanlarından olan Sam Divan şiirinde kahramanlık ve yiğitliğiyle şiirlere konu olur. Divan şiirinde bir nevi kahramanlığı temsil eder (Pala, 2018: 390; Tökel, 2016:203).

Aşağıdaki metinde olduğu gibi Sam-süvār Hz. Süleyman'ın önemli pehlivanlarından biridir. Kıssaların çoğunda yer alır. Girdiği savaşlardan genelde zaferle çıkar. Nam-dar bir şahsiyettir. Aşağıdaki metinde Dib Hindistan Şahı Berehmen Şah ile olan mücadelesi anlatılır. Karun, Kamun Hind vilâyetinin önemli pehlivanlarıdır. Bir diğer önemli şahsiyet Keta şehrinin meliki Sindel'dir. Sam-süvâr'a muti olmasını söylerler.

> "Ammā kim ez-ān cānib bizüm ḳışṣamuz Sām-süvāra geldi. Nite? Çün kim Sām-süvār diledi kim Dib Hindūstāna gide Hind dilāverlerinden Ḳārūn ve Ḳāmūn adlu iki dilāverleri gönderdi ki vara Dib Hindūstān Şāhı, Berehmen Şāhı göre. Yolda anuñ beglerine Sām-süvāruñ geldügiñ bildüre. Ol şeh-zādelerüñ çünki yolı şehr-i Ketāne irdi. Şehre gelüp bir yire ḳondılar. Ol zaman şehr-i Ketānuñ Sindel adlu bir meliki var idi. Ġāyet gümrāh kişidi. Varup aña buluşup görüşüp ṣorışdılar. Āḫirinde eyitdiler: "İy melik, Sām-süvār geldi, diyārıña girdi. Bizleri saña gönderdi kim seni naṣîḥatlayāvuz. Sām-süvār muṭîʿ olasın. İşidmedüñ mi kim Sām- süvār nice pehlüvāndur. Ve Süleymān peyġāmberün evṣāfın işidmedüñ mi kim cemîʿ ins ü cin vuḥūş u ṭuyūr mūr u mār aña muṣaḫḫar olmışdur." (C.65/61a)

Sam-süvâr Hz. Süleymânın en seçkin pehlivânlarındandır. Dib Hindistan'da Berhemen şâhla cenk eder. Cihân pehlivanı Sam-süvār savaştan galip çıkar. Sam-süvār, Berhemen Şâh'ın Hz. Süleymân'a itaat etmesini diler. Berhemen Şah'ın dayısı Helaklun, amcası Müselsel Berhemen'in önemli pehlivanlarıdır. Sam-süvāra karşı Berhemen Şah'a yardım ederler. Olay Hindistan vilayetinde vuku bulur.

> "Andan Müselsel eyitdi: "İy pehlevān-ı Süleymān ben bende bu naṣîḥatı." diyicek. Berhemeni Şāh iṭāʿat itmege meyl itdi. Ammā bir kişi mānīʿ oldı. Sām-süvār eydür kim Müselsel eydür Berhemeni Şāhuñ ṭāyısı Helḳalūn didi kim: "İy Berhemen Şāh sencileyin ulu pādışāhıla Sām-süvār ne kişidür kim niçe ṭutuşa. İmdi ben bilürem Sām-süvārı sen yitürirsin." didi. Bu söze omızlanup ṭururlar. Müselselüñ, Sām-süvār bu sözin begendi. Andan Müselsele ḫāṣ ḫılʿat geyürdi, didi kim: "İy server benden Berhemeni Şāha selām eyle. Eyit kim kimse sözine uymasun. Her leʾimüñ sözin ḳulaġına ḳoymasun. Saʿādet sermāyesin yile virüp ṣāḥib-ḳırāna ʿād, ʿāṣî olmasun. Zîrā Süleymān nebî ulu pādişāhdur, muṭîʿ olsun, yine taḫt u tācı kendinüñ." (C.66/22b)

Sam-süvâr Hz. Süleymân'ın pehlevânı ve pay-ı tahtı olarak vasıflandırılır. Hz. Süleymân adına ahaliyi İslama davet eder.Tabi olmayanları savaşarak yok etmeye çalışır. Aşağıdaki parça Sam-süvārın kıssalardaki işlevini içermektedir.

"Sām-süvār bunda geldüginden murādı nedür? Andan didiler kim Süleymān nebînüñ pehlevānı pāy-ı taḫtdur. Sām-süvār geldi kim sizleri ṭoġrı yola ilede Müsülmān eyleye. Eger tābiʿ olmayasız (2)cengi, cidālile ele getürüp helāk iderdiler." (C.66/23b)

3.4.4.4. Nerîmân

Rüstem'in dedesi Sâm'ın babasıdır. İran mitolojisinde adı Sâm'ın yiğitliğiyle anılır. Özellikle kasidelerde övülen kişi Neriman'a benzetilir. Şehname'de övülen kahramanlardandır. Hayat hikâyesinden detaylı bahsedilmez. Şehname'de sadece ölümüyle ilgili bilgilere yer verilir. Divan şiirinde kahramanlık ve yiğitlik sembolü olarak anılır. (Pala, 2018: 356-357; Tökel, 2016: 188-189).

Neriman, eserde olayların akışında etkili değildir. Metinde çokça yer almaz. Sadece bir yerde Sam-süvār'la birlikte yer alır.

"Ḥükemā ḳavlince andan Berhemeni Şāh daḫı Sām-süvāruñ kendüye itdügi eylügi görüp yidi yirde baş ḳoyup tekrār ʿöẕür dileyüp eyitdi ki: "Yā pehlevān-ı Süleymān iy Sām, iy Sām-süvār bin Nerîmān bin Kerîmān ben kemînenüñ çünki günāhına ḳalmaduñ, siyāset idüp beni helāk ḳılmaduñ, ḳuşca cānumı azād düşmenlerümi gör, ḫacîl dostlarumı şād eyledüñ (C.66/30a)

3.4.4.5. Keykûbâd

Pers mitolojisinin ve Şehnâme'nin mitolojik bir karakteridir. İran'ın Pişdâdilerden sonra yönetime gelen Keyâniler sülalesinin ilk hükümdarıdır. Key lakabını ilk kez kullanmış ve adaletiyle nam salmıştır. Yüzyıla yakın hükümdarlık yapmıştır. Şehname'ye göre hükümdarlığı çok kısa sürmüştür. Adaletiyle şöhret bulmuştur. Divan şiirinde daha çok adaletiyle bilinir. Ayrıca divan şiirinde azameti, ululuğu sembolize eder. Keykubad'ın padişah olmasında Zal çok etkili olmuştur. Kendisinden sonra taht Keykâvus'a geçmiştir (https://tr.m. wikipedia. org; Tökel, 2016: 178).

3.4.4.6. Keykâvus

İran'ın mitolojik şahı ve Şehnâme'nin meşhur bir karakteridir. Keykubad'ın oğlu ve Siyâvuş'un babasıdır. Keyâniler sülalesinin ikinci hükümdarıdır. Rüstem'in yardımıyla yüzyıl İran'ı yönetir. Tahtı torunu Keyhüsrev elinden alır. Şehname'de en karışık tiplemelerden birisi olarak tavsif edilir (https:// tr.m. wikipedia. org.; Tökel, 2016: 173-174). Eserde, sönük şahsiyetlerden biridir. Sadece benzetme unsuru olarak metinde yer alır.

"Altı vaḳtā ki şāh-ı mārān bu yire gitmek istese yir gök arasında ʿalemi eṭrāfı seyretmek istese ol üç başlu evren ejdehālar reʾisi ŝuʿbān ol ḳızıl altūndan düzilmiş taḫtūñ künk ü dühenk miŝāl delüklerine üç başındaġı birer şāh-ı mührelerini ol üç delüge geçürüp başına alup sihpā-miŝāl tāc-ı Keykāvus gibi başında ṭutar idi daḫı ḫayyāt cinsine ḫāżır oluñ diyüp şaḳıyup öter idi." (C.65/29b)

3.4.4.7. Keyhüsrev

İrân'ın Keyâniyan sülâlesinden olup Keykâvus'un torunu ve Siyâvuş'un oğludur. Mecâzen ulu padişahlar hakkında sıfat olarak kullanılır (Pala, 2018: 268). İslam kaynaklarında adından sıklıkla bahsedilen efsanevi kahramanlardan biridir. Onun etrafında çeşitli efsaneler teşekkül etmiştir. Efsanevi bir kimliğe bürünür. Turan padişahı Efrâsiyâbı mağlub eden hükümdardır (Tökel, 2016: 168).

3.4.4.8. Cemşîd

Büyük İran kültürünün ve geleneğinin mitolojik figürüdür. Firdevsî'nin Şehnâme'sinde yer alan karakterlerinden biridir. Pişdâdîler sülalesinin dördüncü ve en büyük kralı olarak tanımlanmaktadır (https:// tr.m. wikipedia.org). Nuh peygamberle çağdaş olduğu söylenir. Bazılarına göre Cemşîd, Süleymân peygamberdir. Dolayısıyla rüzgâr yahut yüzükle anılır. Şarabı bulanın o olduğu söylenir. İslam edebiyatlarında zevk ve eğlence sembolü olarak adı ve câmı efsaneleşmiştir. O, bir iktidar ve ululuk sembolüdür. Bunun gibi birçok yönlerden şiirlere konu olmuştur (Pala, 2018: 86-87). Cem Anadolu'dan Çin'e kadar bütün doğu edebiyatında işlenen gizemli bir kişidir. Divan şiirine Acem kaynaklı olarak girmiş olsa bile köken olarak nereden geldiğine dair muhtelif malumatlar söz konusudur (Tökel, 2016: 99).

Süleymân-nâme'de Cemşîd ile İdrîs peygâmber aynı çağda yaşar. İdris peygâmber ile Cemşîd mücadele halindedirler. Allâh İdrîs'i göğe çıkarır. Cemşid ise Allâh'a karşı çıkar. Hak te'âlâ da cennet ve cehennemi yaratır.

> "Ve andan ṣoñra İdrîs peyġāmberüñ Cim-şîdile ceng ü cidālın andan İdrîs göge çıḳduġın ve Cimşîd Ḫālıḳa ʿāṣî olup yiryüzünde cennet cehennem yapduġın ḫalḳ-ı ʿālemi kendüye ṭapduġın ʿayne'l-yaḳîn bilürem." (C.65/11a)

> Ḳapuñda Ḫusrev ü Ḍaḥḥāḳ u Cimşîd
> İken Kemter ġulāmuñdur be-ġāyet (C.66/2a)

3.4.4.9. Dahhâk

İran'ın pişdadiyân sülalesi hükümdarlarından biridir. İki omuzu üstünde kendisine acı veren iki yılan otururmuş. Bu yılanlara her gün iki çocuk beyni getirilerek yedirilirmiş. Sıra Demirci Gave'nin on sekizinci çocuğuna gelince, demirci deri önlüğünü bayrak gibi kullanarak arkasına topladığı insanlarla ayaklanıp Dahhak'ı tahtan indirmiş ve yerine Feridun'u geçirmiştir. Dahhâk İran mitolojisine Hint mitolojisinden geçmiştir (Pala, 2018: 105). Şehnameye göre, Cemşid'i öldürerek İran tahtına oturmuştur. Kötülüğün, zulmün ve şerrin mümessilidir. Birçok mitolojik ögenin iç içe girdiği kahraman tiplemelerden biridir. Divan şiirinde, büyük bir hükümdar, zalim ve özellikle de omuzlarındaki iki yılan figürüyle hep anılır (Tökel, 2016:114).

Ḳapuñda Ḫusrev ü Ḍaḥḥāḳ u Cimşîd
İken Kemter ġulāmuñdur be-ġāyet (C.66/2a)

3.4.4.10. Ferîdûn

Pişdâdiyan sülalesinden altıncı hükümdar olan İranlı meşhur padişahtır. Cemşid'in sülalesinden olup Dahhâk'ın öldürülmesinden sonra tahta geçmiştir. Divan şiirinde adalet timsali olarak sembolize edilir (Pala, 2018: 153).

Firdevsî eserin dua kısmında devrin padişahı Yıldırım Bâyezid'i över, bütün âlemin onun hükmü altına girdiğini söyler ve onu zamanın Ferîdûn'u olarak tarif eder. Firdevsi üç yüz yirmi ikinci meclisin son bölümünde Ferîdûn'u zamanın padişahı olarak tanıtır:

Bir emîri şeh cihānuñ devletinde ki ol durur
Şeh Süleymānı Sikender der Ferîdūn pādişāh (C.65/ 41b)

3.4.4.11. Behmen/Erdşir

İran mitolojisine göre İsfendiyar'ın oğlu olan Erdeşir'in lakabıdır. Kelime sıfat olarak zeki, anlayışlı anlamlarına gelir. Şehnâme'de de Zerdüşt'e inen meleğin adı da Behmen olarak kayıtlıdır. Brehmen kelimesinin hafifletilmiş şekli olarak gösterilen Behmen, güneş takviminin on birinci ayı olarak da bilinir (Pala, 2018:62). Eski İran hükümdarlarından birkaçının adıdır. Bu lakabı taşıyan ve en bilineni Behmen b. İsfendiyar'dır. Divan şiirinde kahramanlık ve yiğitliğin timsali olarak kullanılır, Şehname kahramanlarından biridir (Tökel, 2016: 130).

Eserde Erdeşir'in lakabı olarak kullanılan Behmen'in Hz. Süleyman'ın kapıcısı olduğunu Rum kayserlerinin ise ancak köpek bakıcılığı yaptığını söyler.

"Şāh-ı Cem çavuş Ḳayṣerdür seg-î sekbānu anuñ
Ḥācibi Dārā vü Behmen ü şîr-dār-ı Erdeşîr" (C.66/1b)

3.4.4.12. Dârâ

Keyaniyan sülalesinin son padişahı olup Pers imparatorluğunun son hükümdarı olarak kabul edilir. İsfendiyâr oğlu olarak Behmen'in oğlu olarak da gösterilen Dârâ bir rivayete göre savaşta kaçarken ölmüştür. Her ne olursa olsun Şehnâme'nin başlıca kahramanlarından biri olarak karşımıza çıkan Dârâ, birçok beyte konu olmuştur. Derban (kapıcı) lakabıyla anılır (Pala, 2018: 106).

Şāh-ı Cem çavuş Ḳayṣerdür seg-î sekbānu anuñ
Ḥācibi Dārā vü Behmen ü şîr-dār-ı Erdeşîr (C.66/1b)

3.4.4.13. Efrâsiyâb

Alper-tunga'nın Şehname'deki adıdır. Maveraünnehir'de hüküm sürmüş olup Turan'ın en büyük kahramanlarındandır. İranlılarla savaşmış İran topraklarının tamamını Pişdadiyan sülalesinin elinden almıştır. İran ile yaptığı savaşlar Şehname'de ayrıntılı yer alır. Efsanevi bir kişiliktir, Büyük İskender'den önce yaşamış İran hükümdarı Keyhüsrev tarafından öldürülmüştür. Edebiyatta kahramanlık sembolü olarak zikredilir (Pala, 2018: 135).

> "Andan Süleymān nebî ʿa.s. ʿAcir Yāḥū bin Ṣādıḳ ki defterdārıdur ḳıġırup naẓarına getürdüp eyitdi: "Ḳadîmden dostum yār u ṣādıḳumsın senden temennām budur ki varup Mıṣır ṣulṭānı Celāle'd-dîn ve İrān Meliki Keykāvusı ve Turān Şāhı Efrâsiyâbı ve Ḫorāṣān serveri Cumhūr Şâhı fi'l-cümle cemîʿ server-i selāṭînlerle ve pehlüvān-ı rūy-ı zemînleri ne ʿameldedür göresin ve dîvānuma daḫı ʿgelmedüklerinüñ sebebin ṣorasın ve baña daʿvet ḳılasın." (C.65/37a)

3.4.4.14.İskender

Eski kültürümüz iki İskender'den söz eder. Biri İskender-i Zülkarneyn, diğeri ise İskender-i Yünanî'dir (Makedonyalı Filip'in oğlu İskender). Bazı kaynaklara göre ab-ı hayatı arayan İskender olmak üzere üç farklı İskender'den söz edilir (Tökel, 2016: 147). Hayatları, yaşadıkları bölgeler ve başarıları yönünden birbirlerine çok benzeyen bu kişileri eski tarih, tefsir, edebiyat vs. müellifleri çok defa aynı kişi sanmışlardır. Oysa Kur'an-ı Kerîm'de hayatı hakkında bilgi verilen Zülkarneyn ile hayatını Yunan kaynaklarına dayalı batılı eserlerden öğrendiğimiz Büyük İskender'in birbiriyle hiçbir alakaları olamaz. İskender-i Zülkarneyn hakkında yazılmış birçok efsane ve rivâyetler vardır (Pala, 2018: 236-237). Divân şiirinde tenasüp ve telmihe daha çok konu olurlar. İskender, ab-ı hayat, Hızır ile olan yakınlığı ve zulumâta girmesi yolculukları, ordusunun çokluğu, cihangirliği vs. yönlerden ele alınır. İskender'in Ye'cüc ve Me'cüc kavmi üzerine sed yapması da (Sedd-i İskender) zaman zaman ele alınır (Pala, 2018: 236-237).

Süleymân-nâme'nin birçok yerinde İskender'den bahsedilir. Hz. Süleyman devrinde cinlerin ve insanların huzur içinde yaşadığı dile getirilir. Yine aynı şekilde İskender döneminde de bütün milletlerin rahat bir yaşam sürdükleri anlatılır.

> Sen Süleymān sayesinde ins ü cin buldı ḥużūr
> Sen Sikender devrî içinde rāḫat oldı her milel (C.65/2a)

Yazar metinde İskender'le birlikte Sedd-i İskender ibaresine de çokça yer verir.

> "Hindūlar yigirmi kez yüz biñ er, Süleymānîler iki yüz yigirmi biñ er, iki cānibden sel gibi gelen çeri ser-leşkerler at sürüp Sedd-i İskender durġurdılar. İki düşmen birini rū-be-rū gördiler. Nite? Sām-süvār gördi kim ḳara ṭaġlayan ḳırḳ biñ fîl ḳat ḳat safîle ṭurur (C.65/46b)

3.4.4.15. Diğer Şahsiyetler

Koyu puntolarla belirtilen kişiler metinde etkin yer almayan ancak Şehname'de isimleri zikredilen şahıslardır.

"Çün Seher Vaḳti yitdi her birisi atlu atına binüp Rüstem oġlı Ferāmurz ḳatına gelüp yitdi. Gördiler ki Ḳārūn-ı Pil-tenle **Ferāmurz** ve **Güderz** ve **Güsteḥem** ve **Berzîn** ve **Zerîr** ve **Gîv-i ʿAcem** mübārizleri cebbār-ı ʿaẓamıla ve zilzāl-ı ekberle cemîʿ pehlüvānlar yir yir cemʿ olup Rüstemi yoḳladılar." (C.65/6b)

3.5. Tabiat

3.5.1. Hayvanlar

3.5.1.1. Kuşlar

3.5.1.1.1. Tavûs

Çok güzel bir kuş olmasına rağmen tavus dertli bir kuşmuş. O güzel endamıyla yürürken gözleri ayaklarına takılınca ayaklarının çirkinliğine üzülerek âh edermiş. Tavusun sesi de çirkin olup, ötüşü "âh" kelimesidir. Bunun nedeni tavusun güzelliğiyle çok gururlanması imiş. Allâh onun gururunu kırmak için ayağını ve sesini çirkin yaratmış. Bir efsaneye göre de Tâvûs, cenette bir kuş iken şeytanın cennete girmesine alet olmuş ve Âdem ile Havvâ'nın yasak meyveyi yemelerinden sonra cennetten çıkarılmıştır. Edebiyatta açılması, rengârenk oluşu, gezip tozması, salınışı vs. yönlerden sevgiliyle tâvûs arasında münasebet kurulur (Pala, 2018: 443). Allah'ın o güzel sanatını yansıttığı için cennet kuşu olarak kabul edilir. Pek çok şairin şiirinde yer almıştır; böbürlenme, kendini beğenme, ihtişam, iffet, renk ve güzellik sembolüdür. Divan şiirinde daha çok sevgilinin güzelliğini sembolize eder. Anavatanı Hindistan kabul edilir (Ceylan, 2015: 226).

Divan şairlerince ve halk arasındaki en yaygın kanaat, tavusun cennet kuşu olduğu inancıdır. Süleymân-nâme'de de tavusun cennet kuşu olduğu inancı egemendir. O kuşların reisidir. Metinde şeytanın cennete girmesine ve Hz. Adem'in yasak meyveyi yemesine neden olduğu için cennetten çıkarılmıştır.

> "Loḳman Ḥakîm biñ bir ümmet ser-henglerine söyledi. Cemîʿisi ol şaḫṣ İblîs idügine şehādet eylediler. Baʿżısı anuñ şe[r]rinden ḳorḳup şehādet viremedi ve baʿżı daḫı ʿilme'l-yaḳîn bilemedi. Ol şeyṭāndur ammā ki cennetden çıḳan ṭāvus ḥubūbāt yiyen ṭārtıcı ve uçucı ḳuşlar serveri ve bir daḫı İblîsi aġzına alup uçmaġa givüren ılanlar pādişāhı şāh-ı mārān İblîsi görüp bilüp emr-i Süleymānî ile yanına gelüp şāġ ṭarafa ṭāvus ṭurup ve ṣol ṭarafa şāh-ı mārān ṭurup daḫı şehādet itdiler ki: "Yā nebîyü'llāh bu şol şeyṭān melʿūndur ki bize iġvā virmek ile azıtdı. Ādem-i Ṣafîye ḥased itdügi ecilden bizüm cennetden sürülmemüze sebeb oldı. Ve hem Ādeme secde itmedigi sebebden ve hem kendüsi dergāhdan sürülüp laʿnet oldı. Evvel melek[-i] müteḳarrib iken adı

ʿAzāzîl oldı. Şimdi yetmiş iki millet ṣıfatlarından ṣūreti ḫāric olduġı ecilden ismi İblîs ü Şeyṭān oldı." (C.65/12b-13a)

Ve yine metinde Şahmaran kendisinin cennet kapıcısı iken tavusla yoldaş olduğunu beyan eder:

"Cennetden çıḳan ṭāvus ki dāne ṭarṭıcı ḳuşlar reʿisidür uçup ḳanad açup şāh-ı mārān oturduġı ejdehā ḳafasına ki ḳonup şāh-ı mārānıla ki görüşüp ḥāl dilince ki söyleşirler. Süleymān nebî ʿaleyhi'selām taʿaccüb idüp suʾāl idicek "Şāh-ı mārān āh idüp zaman-ı evvelde ben uçmaḳ ḳapucısı idüm. Bu ṭāvus yoldaşum idi." (C.66/54b)

3.5.1.1.2. Sî-murg/Anka

Elburz dağında bulunduğuna inanılan bu kuşun üzerinde her kuştan bir eser bulunduğu için sî-murg adı verilmiştir (Pala, 2018: 405). Anka, İbranice kökenli bir kelimedir. Uzun boylu dev, boyunluk gibi anlamlara gelir. Edebi metinlerde Anka, Simurg ya da Zümrüdüanka şeklinde geçer. Sanskritçede yırtıcı anlamına gelen saene ile Farsçada yırtıcı anlamına gelen murgun birleşmesiyle sî-murg sözcüğü oluşmuştur. Hz. Süleyman'ın meclisinde bulunduğuna inanılır. Şehname'nin önemli kahramanlarından Zal'ı ormanda bulup büyütüp yetiştirdiğine inanılır. Tasavvufta adem-i mutlakı sembolize eder. Sî-murg otuz kuş olarak düşünüldüğünde kesreti temsil eder. Adı olup da cismi olmayan ve Kaf dağında yaşadığına inanılan Anka kuşu olarak da bilinen efsanevi kuş olarak bilinir. Divan şiirinde ve halk arasında kabul görmüş ve eserlerde sıklıkla işlenmiştir (Ceylan, 2015: 31- 44).

Eserde sî-murg kuşların şahı ya da Sî-murg-ı Kâf olarak adlandırılır. Şehnâme'de önemli bir yer teşkil eden sî-murg Süleymân-nâme adlı eserde adından sıklıkla söz edilir. Hz. Süleyman'ın en yakınındaki kuşlardandır. Aracı hükmündedir, kuşlar arasında adaleti sağlamaya çalışır. Süleymân-nâme'de şâh-ı murg, hân-ı murg, sultân-ı murg ve ankâ-yı sîmurg gibi nitelemelerle adından en çok bahsedilen kuştur. Hz. Süleymân'ın en yakınındaki kuşlardan biri olarak meclisinde bulunur, onunla konuşur. Kuşların şâhı ve sultanı odur. Tartıcı ve yırtıcı bütün kuşlar onun emrine itirazsız uyar, ona hürmet ederler (Eren, 2018: 78).

"…Andan Süleymān ḥaẕreti ʿaleyḥi's-selām mega ḳuşınla, sî-murġa ḥükm etdi ki suāl ide ki ılana bu bendi niçün geçdi? Andan, murġān -ı seyyid-i sî-murġ-ı Ḳāf Süleymān aġzından mega murġına suāl itdi ki: "Bu efʿî saña ne żarar itdi ki aġzına degin atup helākine ḳaṣd itdüñ." diyüp suāl idicek. Murġ-ı mega daḫı dîvān-ı Süleymānı görüp biñ bir ümmetin cemʿîyyetini ins ü cinnüñ saṭvetini, vuḥūş ṭuyūruñ şevketini görüp taʿaccüb idüp andan ʿaḳlın başına dirüp Süleymān naẕarında sî-murġ-ı Ḳāfa cevāb virüp eyitdi ki: "Yā şāh-ı eṭyār benüm mekānum beriyyede olur." (C.65/54a)

"Süleymām ḥażreti ʿaleyhi's-selām ḳuşları defʿ idüp evvelden bülbüli ne vechile māh-ı müsellem itdise kuʿayb-ı ṭaberistanı daḫı māh-ı müsellem itdi ve sî-murġa şöyle buyurdı ki: "Yırtıcıdan ve dāne ṭartıcıdan etyār cinsi murġān ṣınfı kimse

bülbül ecnāsınuñ ḳatına varup eger faṣl-ı behārda, eger eyyām-ı tābistanda, eger leyl ü nehārda, ʿala-raġm-ı rūziġār hengām-ı zimistānda, hîçbir faṣılda kuʿayb incitmeyeler. İllā ki siyāsete müstaḥıḳ olalar. Sî-murġ daḥı ḳuşlara tenbîh itdi. Cemîʿisi *semiʿnā ve aṭaʿnā."* diyüp ḥükm-i Süleymānîye muṭîʿ munḳād oldılar ve bülbül-i ġamz idenler dil- perîşān ḳaldılar ve bülbül daḫı faṣîḥ lisān şîrîn zübān birle dile gelüp Süleymān nebînüñ ʿaleyhi's-selām devām-ı devletine duʿā ve eyyām-ı rifʿatına şenā ḳılup icāzet alup gitdi. Malāṭıyya şehrinüñ bāġına gelüp yitdi. Ḥaḳ subḥānehu ve teʿālā aʿdāsı şerrinden ḫalāṣ itdügine şükr-i Yezdān ḳılup ḳalbini şād u ḫurrem itdi (C.65/83a)"

3.5.1.1.3. Tûtî

Papağan ya da dudu kuşu olarak isimlendirilir. Papağana konuşma öğretmekte ayna kullanırmış. Yine tûtî şeker ile beslenirmiş. Tatlı dilli oluşu da buna bağlanır. Dîvân şiirinde ayna ve şeker ile birlikte anılır (Pala, 2018: 461). Evcilleştirilmeye en müsait kuşların başında gelir. Şiirimizde tûtî ya da bebğa isimleriyle bilinir. Anavatanı Hindistan kabul edilir. Asla su içmediğine inanılır. Şeker ve tatlı yiyeceklere düşkündür. Halk arasında şeker yediği için tatlı ve güzel konuştuğuna inanılır (Ceylan, 2015: 194-195).

Süleymân-nâme'de tûtî kuşu benzer minvalde anlatılır. Metinde yazar tûtî kuşu gibi şeker yiyip o tatlı dille peygamberimize salavat getirmemizi ister. Divan şiirinde tûtî kuşunun en belirgin vasfı konuşabilmesidir. Divan şiirinde papağanla ismi anılan kuşlar bülbül ile kargadır (Ceylan, 2015: 204). Bülbül güzel ötüşüyle papağanla paralellik arz eder. Karga ise çirkin sesiyle mukayese edilir. Firdevsî'de beyitte tûtî ile bülbül arasında bağ kurar.

Ṭūṭî-i şekker-şiken miŝlî yiyelüm biz şeker
Lîk virgil ḫoş ṣalāvat Muṣṭafāya mā-ḫeżer (C.65/18a)

Söylegil iy ṭūṭî-şekker-şiken ḳılup nevā
Bülbüli gūyā ṣıfat eyle budem şirîn ṣadā (C.65/68a)

Aşağıdaki beyitlerde de seslerinin güzel oluşları yönüyle andelib ile tûtî kuşu arasında benzerlik kurulur.

İy yüzi gül nāzenîn ḫūb ḥabîb
Vaṣfunuñ meddāḥı baġda ʿandelib

Lāʿlūñı yād idüp iy ġonca-dehen
Dür-fişāndur ṭūṭî-i şekker-şiken (C.66/71a)

"Ve dîv ü ʿafārît pîşlerinden nuḥāsı ve pūlādı legenceleri buḫūratıla giderdiler ve yırtıcı cānavar öñinden kelleleri leş ü başları götürdiler ve yırtıcı ḳuşlar öñinden baḳîyye ḳalan gevdeleri arıdup pāk itdiler ve dāne ṭartıcı ḳuşlar öñinden ḫubūbātı ve ṭūṭîler naẓarından baḳiyye ḳalan sükker ü nebātı aldılar ve andan ṣoñra emir Süleymānı

birle Bād-ı Bîcān esb ü efāʿî ü ḥayyāt arasından baḳîyye ḳalan üstüḫānları ve efāʿî vü ʿaḳārîb yöresinden zāyid ḳalan zevāde bağır bağır sūğın, yirüñ, ḫār u ḥāşāki birle pāk idüp eritdi." (C.66/2b)

3.5.1.1.4. Kaknûs

Kuknûs, kukinûs, mûsîkâr ve murg-ı azar-efrûz denilen kaknûs Yunanca kuğu anlamındaki kiknos kelimesinden gelen (Ceylan, 2015: 204) gayet büyük ve efsanevi bir kuştur. Tüm dünya mitolojisinde güzelliği sembolize eder. Rüzgâr estikçe, çok delikli gagalarından çeşit çeşit sesler çıkarmış. Çeşitli renk ve şekillerle süslü imiş. Gagasındaki 360 delik nedeniyle çıkardığı sesleri ile etrafında toplanan kuşları yiyerek geçinirmiş. Eski musiki bilginleri, bu kuşun çıkardığı seslerden esinlenerek musiki ilmini icat etmişlerdir. Bu nedenle musikâr adıyla da anılırmış. Anka ile karıştırıldığı da olur. Buna kuğu diyenler de vardır (Pala, 2018: 253).

Süleymân-nâme'de rahne kuşu ile birlikte Hz. Süleyman'ın divanında bulunan kuşlardan biridir.

"Hükemā ḳavlince bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib ḳuḳnūsıla raḫne ḳuşına geldi ki tāc-ḫāne üzerine ki ḳondılar. Daḫı manṭıḳu't-ṭayrca ḥāl dilince bir birine söyleşüp eyitdiler: "Bu ne mihnetdür bizüm başumuza geldi. Eger ki ḥaẓret-i Süleymān emrile bizi sî-murġ-ı Ḳāf Sām-süvāra ḳoşdı ise bu Zāl-ı Destānıla, Ḳārun-ı Pil-tene ḫidmet itmek kim buyurdı kim arḳamuza alup bunları götürevüz." (C.65/23b)

3.5.1.1.5. Rahne

Rahne kuşu, zengin hislere ve derin idrak gücüne sahiptir. Kaknûsa kıyasla daha yüksek bir algıya sahiptir.

"Ma-ḥaṣal ḳıṣṣayı dirāz ḳılmayalum. Edinyānuñ cengini ve Ūyāsirüñ āhengini ve Edinyā bir ādam öldürdügüni ve ḫācesi iki ḳūl depeleyüp aḫır ḫācesin daḫı öldürdüklerini gördiler. Ammā bilmezler ki bu Edinyā mıdur? Yā Zāl-ı Destān mıdur? Yā ḫācesi kimdür? Ammā raḫne ḳuşınuñ ḥiss ü idrākı ḫub zeyrek murġıdı ḳuḳnūsdan fehmi artuġıdı. Ḳuḳnūsa eyitdi: "iʿtiḳādum oldu ki bu götürdügümüz kimseler ne Zāl-ı Destāndur ve ne Ḳārun-ı Piltendür." (C.65/24b)

3.5.1.1.6. Hüdhüd

İpek kuşu, çavuş kuşu, ibibik olarak bilinir. Süleymân peygambere hizmet eden bir kuştur (Pala, 2018: 216). Murg-ı Süleymân adı ile bilinen, Kur'an'da kendisine kuşdilinin öğretildiği ifade edilen Süleymân peygambere Saba melikesi Belkıs hakkında haber getiren ve Süleymân'ın irşat mektubunu Belkıs'a ulaştıran kuş olarak bilinmektedir. Neml suresinin 20. ayetinde "[Süleyman] kuşları gözden geçirdi ve "Hüdhüdü niçin göremiyorum; yoksa kayıplara mı karıştı?" diye sordu (Neml suresi, 20) ibaresiyle Hüdhüd kuşunun adına doğrudan yer verir. Hüdhüd, çavuş kuşu

denilen ve kendisine özgü nağmelerle öten bir kuş türünün adıdır. Bu âyette zikredilen hüdhüdün ise Süleyman'ın emrine verilmiş özel bir yaratık olduğu anlaşılmaktadır (Harman- Kurnaz: 461).

Eserde, Hüdhüd kuşu Hz. Süleyman'ın habercisi olarak geçer. Kuşlara kılavuzluk yapar. Hz. Süleyman'ın emriyle ügü kuşlarıyla irtibata geçer.

> "Hüdhüd ḳanad açup uçup Ṭālisḫān perî ḳulavuzlıḳ idüp şehr ucundaġı ve baġlar içindeki vîrāneye geldiler.…Andan Süleymān ḥażretüniñ peyki Hüdhüd yuva aġzına gelüp manṭıḳu't-ṭayrca çaġırdı ki yā ügü ḳuşları yuva aġzına gel ki senüñle kelimātum var. Ḫavf itme ki saña gereklü sözdür. Ve ġam yime kim Dāvūd oġlı Süleymānuñ peykiyem. Anuñ emriyle saña geldüm."diyüp avāz idicek. İçerden ügü ḳuşları işidüp bildiler ki gelen peyk-i Süleymāndur." (C.65/50b)

3.5.1.1.7. Ügü/Ügi Kuşu/Baykuş

Türkçede er kuşu ya da yapalak olarak da bilinir. Divan şiirinde bum ya da cuğd adlarıyla şiirlere konu olur. Farsçada çok farklı adlandırmaları vardır. Halk arasında puhu kuşu, uçkuş, sarı kebe, ügi ya da ügü adlarıyla bilinir (Ceylan, 2015: 51). Eserde Hz. Süleyman'ın divana davet ettiği kuşlar arasındadır.

> "Ammā ki ḥaẕreti Süleymān ʿa.s. sî-murġdan suāl itdi ki: "Bu ügü ḳuşı ki vardur ʿaḳlı kendüye yār degül midür ki ben Süleymānuñ daʿvetin ḳabūl itmeyüp gelmedi? Ḳāṣıdlar gönderdügümle olmadı." diyicek sî-murġ-ı Ḳāf ḥażrete duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā nebîyü'llāh ḳuşlar ṣınfında üç cins şeyʾ vardur: Ne bellü ḳuşdur ne bellü behîmedür hem ḥayvān ṭabîʿatın ṭutarlar. Hem murġān ḫaṣletin Süleymān didi ki: "Nite?" Sî-murġ cevāb virüp eyitdi ki: "Yā nebîyü'llāh bir bu hevāḳ ki aña Türk dilince ügü ḳuşı dirler. Ve bir daḫı bum ki bayḳuşdur ve üçünci yarasa ki meşhūrdur. Bu üç cinsüñ ḫilḳatında, ṭabîʿatında, ḫāṣiyyetinde iḫtilāf var." (C.65/79a)

Metinde baykuş ile karganın meselesine yer verilir:

> "Ḥükemā ḳavlince ṭavşancıl teftîş idüp bildi ki günāh ġurābuñdur. Bu ḫuṣūṣda ammā ki bundan aḳdem buvāhaḳuñ daḫı daʿveti Süleymāniye gelmedügiçün ikisin daḫı ṭutup alup gelüp sî-murġā ʿarż itdi. Meger kim vaḳt-ı şām daḫı yitmişdi. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām dîvānı ṭaġıtmışdı. Sî-murġ daḫı ügü kuşıla, ġurāb ḳażiyyesin ḥażrete ʿarż idicek. Varuñ ikisin daḫı ḥabs yarın inşāʾallāh görevüz, diyicek sî-murġ maʿrifetile ṭavşancılı Kiflîs-i cinnîye ışmarladı. Kiflîs-i cinnî daḫı ügü ḳuşıla ġurābı bir de mūr ḳafeṣe ḳoyup ikisin bir yirde ḥabs itdi. Süleymān nebî daḫı dîvānın ṭaġıtdı. Ḫalvet-i ḫāsına girüp ṣubḥa-dek Allāh teʿālāya iḫlāsıla ʿibādet itdi. Altmış dördünci cildüñ daḫı ḳıṣṣası nihāyete yitdi (C.65/87a)

> "Ügü ḳuşınuñ fikredeyim. Bugün ḫiẓmeti Süleymāniye varımazın, diyü ʿarż etdi Süleymān işidüp müteşekki olup yırtıcı şehbāz cinsinden atmaca ḳuşın gönderdi ki

varup ügiyi daʿvet ḳıla atmaca ügiye gidüp Hüdhüd daḫı murġ-ı megānuñ leṭāfetinden, ḳurbaġanuñ şikāyetinden ve ılanun hücūmetinden ḫaber virdi (C.65/79a)

3.5.1.1.8. Megâ Kuşu

Aşağıdaki metinde sî-murgun ağzından mega kuşunun özellikleri sıralanmaktadır:

"Andan Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām sî-murġa- eṭyār-ı reʾîs, ʿanḳā-yı murġa- suāl itdi ki: "Bu mega cinsi ne cinsdür ve ḫāṣiyyeti, mażarreti nedür?" Sî-murġ daḫı cevāb virüp eyitdi ki: Bu mega cinsi beriyyede çoġ olur. Ḳum arasında yumurdalar ve baʿżı daḫı muġaylan dikeni üzerinde yuva yapar ve ılan görse üzerine varur. Bir ḳaç megayıla cemʿ olup ılanuñ başı üzerine çevrilüp çaġrışurlar. Zîrā ki ılan bunlaruñ yumurdalarun bulup içiçi ve yavrusın bulsa yiyüp ḳanın ṣaçıçıdır." diyüp ḫaber vircek." (C.65/57b)

Yılan ile mega kuşu arasında husumet vardır. Süleymân a.s. aralarındaki husumeti gidermek ve adaleti sağlamak üzere mega kuşu ile ef'iyi huzuruna çağırır. Aralarındaki husumeti gidermeye çalışır. Aşağıdaki metin mega kuşu ile efi arasındaki diyalogu içerir.

"Andan ḫay dilince ḥażret-i Süleymān eyitdi: "Bu temür dikenin senüñ aġzuña kim bıraḳdı." Eyitdi: "Yā nebîyü'llāh bu ṣaġ ṭarafımda ṭerāne murġ-ı megadırlar. Bizüm cinsümüz ılanıla bunlaruñ ṣınıfı arasında ezelden ʿadavet-i bāḳî vardur. İntiḳām itdi." Süleymān ṣordı ki: "ʿAdavet-i bāḳîye sebeb ne? Bu mega murġı ḫod bir żaʿîf ḳuşcuġaz saña intiḳām itmek, ceng ü cidāl, muʿāraża, ḳıtāl itmek elinden gelmez." (C.65/55a)

3.5.1.1.9. Laklak/Leylek

Farsça leglegin Arapçalaşmış şeklidir (Kubbealtı Lügati). Farsça belârec olarak bilinir. Uzun boylu, düz ve uzun gagalı, uzun bacaklı bir göçmen kuşudur. Klasik Türk şiirinde fazla anılmaz. Daha çok Arapça telaffuz şekli kullanılır. Arapça telaffuzuna istinaden boş ve manasız konuşmayı temsil eder (Ceylan, 2015: 185).

Süleymân-nâme'de ügü kuşu ile laklak arasında geçen konuşmalara yer verilir:

"Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib ḥażreti Süleymāna geldi ki laḳlaḳı, ügü ḳuşına göndermişdi. Daʿvet ḳıla ve naṣîḥat ide. Çünki laḳlaḳ ḳanat açup uçup baġlar virānesinde ol ḫarab ṭāḳuñ üzerine gelüp rast itdi daḫı ügü ḳuşınuñ yuvası üñine ḳondı. Yönünü andan yaña döndi. Manṭıḳu't-ṭayrca çaġırup eyitdi ki: "İy dirāz-gūş gūşeñi benden yaña dutup āvāzum işidüp ḳatuma gel. Ḥażreti Süleymāndan saña ḳaṣıdlıġa geldüm." diyüp ḫaber vircek (C.65/78a)

Ügü kuşu, laklakı kuşların şeyhi, Horasan pirlerinin emiri olarak takdim eder. Ügü kuşu Süleyman'ın divanına davet eder. Laklak Hz Süleyman'la ügü kuşunu tehdit edince ügü kuşu 'her şey olacağına varır.' der ve o gün davete icabet etmez.

"Bugün daḫı fikirdeyem. İnşāʾllāh yarın Süleymān ḫıẕmetine varam. Ol mürsel peyġāmberüñ dergāhına yüz sürem, diyüp hemāndem yuvası içine girdi ve gitdi. Laḳlaḳ ne ḳadar ki daʿvet itdi. Ügü cevāb virüp işitmedi. Ammā gördi ki laḳlaḳ ziyāde laḳırdayup yuvası ḳapusından gitmez. ʿĀḳıbet yuvası içinden laḳlaḳdan yaña dönüp cevāb virüp eyitdi ki: İy şeyḫ-i murġān ve emîr-i pîr-i Ḫorasān eger kim ben kemîneyi süleymān-ı nebînüñ siyāsetile ḳorḳudursañ şol nesne ki taḳdîru'l-lahda baña muḳadder olmuşdur. Başuma gelecekdür ve cemîʿisi naḳîr u ḥıṭmîr olacaḳdur. Andan ḳaçmaġıla kişi ḫalāṣ bulmayacaḳdur (C.65/78-78b)

3.5.1.1.10. Bülbül

Türkçede sandavaç, Arapçada andelib, Farsçada bülbülan ya da hezar denilen bülbül, güzel nağmesi olan hacimce küçük bir kuştur. Divan şiirinde aşığı temsil eden bülbül divan şiirinde en çok işlenen kuş türüdür (Ceylan, 2015: 61). Bülbülün olduğu yerde kesinlikle güle de yer verilir. Gül ise sevgiliyi temsil eder. Gül ile bülbül hikayesi Divan şiirinde sıklıkla işlenir.

Süleymân-nâme'de Hz. Süleyman tarafından himaye edildiği görülür.

"Süleymān-ı nebî ḫażreti sî-murġa ḥükm itdi ki ben ḫod bundan aḳdem bülbül ḳuşını belābil ṣınfını her ḳangı cānibde olursa meʿāf-ı müsellem ola. Hîçbir yırtıcı ve dāne ṭartıcı ḳuşlardan bülbül ṣınfını kimse incitmeye. İmdi bunı inciden ḳuşlar eger yırtıcı ve eger ṭartıcı benüm ḥükmüm dutmamış olurlar. Anları yırtıcı ḳuşlardan sonḳūrı ve belubānı ve şehbāzı göndür. Ol baġda ve civārında olan ḳuşları bî-ḳuṣūr cümle sürüp dergāhuma getürsünler. Göreyin ki bu bülbül cinsini ve bu küʿaybı niçün incidürler." diyüp ḫışm idicek." (C.65/80a) Süleymān ḫażretinüñ bülbül cinsine bu ḳadar nispet itdügine ve ḫiẕmetünden meʿāf ḳılup müsellem ṭutduġına evvel daḫı incinmişlerdi (C.65/80b)

3.5.1.1.11. ʿUkâb/Kartal

Arapçada ukab, nesr ya da kerkes denilen kartal akbaba anlamlarına da gelir. Kuşların kralı kabul edilir. Türk sanat ve milli tarihinde önemli bir yere sahiptir. Divan edebiyatında daha çok ukab ve nesr adlarıyla şiirlerde anılır (Ceylan, 2015: 150-153). Süleymân-nâme'de ukkab adıyla yer alır. Hz. Süleyman'ın emrindedir.

"Süleymān ḫażreti ʿaleyhi's-selām incinüp sî-murġ-ı Ḳāfa emr itdi. Ṭavşancıl-ı Keflîs cinni birle gönderdi ki varup [5]ḍarb-ı desti yuvasın yıḳup ṭavşancıl ügüyü ḳaynaġına alup gele. ʿUḳḳab daḫı emr-i Süleymānîye maʾmūr olup [6]Ciflîs-i cinnî birle dem çeküp ḳanad açup uçup gitdiler. ʿAzm-ı murġı ügü itdiler. Ammā ki ḫaẕreti Süleymān

ʿa.s. [7]sî-murġdan suāl itdi ki: “Bu ügü ḳuşı ki vardur ʿaḳlı kendüye yār degül midür ki ben Süleymānuñ daʿvetin ḳabūl [8]itmeyüp gelmedi.” (C.65/79a)

3.5.1.1.12. Diğer Kuşlar

Metinde adı anılan ancak olayların akışında doğrudan etkili olmayan kuş türleridir: saka, şahin, gurab, turrac, hurûs, ruh kuşu, zağnos, atmaca, şenüt, şehbaz, tîhu, doğan, sonkur, sakır, asfur,kuayb, hevok ve mega Süleymân-nâme’de yer alan diğer kuşlar olarak adlandırılabilir..

3.5.1.2.Yılanlar

3.5.1.2.1. Şahmaran/Şâh-ı Mârân

Yılanların şahı, Türk, İran, Irak, Kürt ve Anadolu mitolojilerinde rastlanan akıllı ve iyicil olarak tanımlanan bellerinden aşağısı yılan, üstü ise insan şeklindeki maran adı verilen, doğaüstü yaratıkların başında bulunan ve hiç yaşlanmayan, ölünce ruhunun kızına geçtiğine inanılan varlık (Tr.m. wikipedia.org, E.T. 13. 01.2022, saat: 15.00).

Süleymân-nâmede şâh-ı mârân yılanlar padişahı olarak adlandırılır. Tavus ile cennetten çıkarılmış, yılanların şahı olarak adlandırılır. İblise kanıp başta Hz. Âdem’e dolayısıyla insanlığa kötülük yapmışlardır. Şeytana uyup Hz. Âdem’e kötülük yapıp günah işlettiği için cennetten kovulmuştur.

> “Ḥükemā ḳavlince çünki şāh-ı mārān cenetden çıḳan ṭāvusıla Süleymāndan icāzet alup ejdehālar ṣaffına ki vardı. Efaʿî, ḥayyāt ṣınfı ve ŝüʿbān ve tennîn cinsi ve yedişer başlu yil ḳanadlu evrenler aṣlı bunların şāhı, şāh-ı mārāndan yaña dönüp dîvāna ki ṭurdılar. Andan şāh-ı mārān daḫı ṭāvusıla uçmaġı añup ve Rıḍvānı yād idüp ve andan ṣoñra İblis bunları aldaduġın şāh-ı mārānuñ ʿaġzına girdügin Ādem-i Ṣafîye iġvā virdügin. Ḥaḳ teʿālā İblîsi o cinden, Ādem-i Ṣafîyi ve Ḥavvāyı uçmaḳdan çıḳarup red idüp sürüp Hindūstān vilāyetinde Serendeyaba indürdügin ve şāh-ı mārānı Sistāna ve ṭāvusı Hindūstāna indürdügin eñiş diler daḫı Rıḍvāndan çıḳup bu ṣūrete girdüklerine aġlaşdılar. Anlaruñ ḥaline efāʿîyü, ḥayyāt ve ejderhālar, evrenler, tennîn ve ʿŝüʿbānlar Ādem-i Ṣāfî ucından begleri şāh-ı mārānuñ uçmaḳdan sürilüp yiryüzine indügin ki işitdiler. Ilanlar bādāmı gözlerinden yaşlar döküp şaḳıyup ötüp aġlaşdılar ve yedişer başlu yel evrenleri ve ḳırḳar, ellişer ayaḳlu ṣınūr ṭaşı dişlü ŝüʿbānlar, ejdehālar ādem oġlanından ötürü uçmaḳdan ṭāvusıla çıḳduḳlarını ve aġlaşup cān ciger ṭaġlaşup ḥasret odına baġırların yaḳduḳlarını kim işitdiler (C.66/55b)

3.5.1.2.2. Diğer Yılanlar

Yılan, birçok dünya efsanesinde ve çeşitli milletlerin mitolojik tarihlerinde farklı görünümlerde tasvir edilir. Yılanlarla ilgili genellikle Yahudi kültürü israiliyatın etkisinde kalınmıştır. İslamiyet sonrası söylenti ya da kaynaklarda güzel, dört ayaklı deveye benzer şekilde tasvir edilmiştir. Cennet bekçilerinden biri olarak nitelenmiştir. İblisle birlikte Hz. Âdem’i kötülüğe

sevk etmiştir. Âdem'i suça ve günaha sürüklediği için Allah Âdem'i İsfahan'a sürer. İnsanların atasına karşı işlediği suçtan dolayı "görüldüğü yerde öldürüle" anlayışı İslam toplumunda benimsenmiştir. Yılan ve tavus kuşu Âdem'e dolayısıyla insanlığa kötülük yaptıkları için Fars edebiyatında çoğu zaman şeytanın yardakçıları olarak vasıflandırılır (Yıldırım, 2006: 502).

Metinde şah-ı maran yılanların şahı, sultanı olarak nitelenir. Şah-ı maran'dan söz edilince illa yanında yılan cinsleri olan efa'i (engerek yılanı), hayyat (yılanlar), tinnin (büyük yılan, ejdeha), su'ban (büyük yılan, ejderha), ejdeha (ejderha)[9] ve evrenden (ejderha, yılan) de söz edilir.

"Zîrā ki şāh-ı mārāndur kendü ʿaẓimetine göre efāʿî çerisinle ve ḥayyāt-ı leşkerinle ve tinnîn, ŝuʿbān ṣınfıyla ve ejdehā ve evren cinsile gelse gerek." (C.65/58a)

Bildiler ki şāh-ı mārān ḫıdmeti şāha gelüp
ʿArż ider tınîn u s̱uʿbān ejder ü evren nüh-ser (C.65/28b)

3.5.2. Diğer Hayvan İsimleri

Eserde kıssaların akışını çok da etkilemeyen, ancak beyitlere konu olan birçok hayvan ismi sıralanır: "Arslan, âhu, kurd, koyun, tazi, tavşan gurbe (kedi), muş (fare), kuhı sığın (alageyik), dik (horoz), sevr (öküz), baz, kaplan ve peleng gibi.

ʿAdlile abād olaldan milk-i Rūm
Bulmayup vîrān ider āvāz-ı **būm**

Ṭaġda **arslan** seyr ider **āhuyıl**a
Baġda **şehbāz** uçuşur *tîhūyıla*

Bāz da ḳ**urdı** şebān itdi **ḳoyun**
Tāzi de **ṭavşanla** ider dürlü oyun

Gurbe mūşuñ yalar oldı ayaġın
Bayırla seyrān ider **kūhî ṣıġın**

Dil-gū **dîk** āvāzına tekbîr ider
Ŝevr u **ḳaplān** yār olup el bir ider (C.65/41b)

[9] Milletlerin hayal gücüne göre değişik şekillerde tasarlanan, genellikle kanatlı, gövdesi aslana, kuyruğu yılana benzeyen,ağzından ateş büsküren korkunç masal kahramanı.

3.6. Kozmik Âlem

3.6.1. Yıldızlar ve Gezegenler

3.6.1.1. Meirrîuh

Dünyadan sonra güneşe en yakın gezegen, Mars, sakıt, Behram (Kubbealtı Lugatı). Yıldız ilmi içinde gezegenler önemli bir yer teşkil eder. Merrîh ise nahs-ı asgar (küçük uğursuzluk) olarak kabul edilir. Beşinci felek Merrih'in etkisi altındadır. Kendisi de o gökte bulunur. Cumartesi gecesi ve salı gündüzlerine hakimdir. Kırmızı renk de Merrih'e aittir. Feleğin başkomutanı mesabesindedir. Elinde bir kılıç veya hançerle tasvir edilir. Yunan mitolojisinde savaş tanrısı olarak kabul edilir. Burçlar içinde yıldızı merih olanlar kuvvetli, öfkeli, sert ve cüretkâr olurlarmış (Pala, 2018: 323).

Metinde merrîh ile keyvân genelde bir arada zikredilir. Keyvân genelde elinde kılıç yahut hançerle tasvir edilir. Metinde de elinde kılıç ve cenk halinde tasvir edilir.

RBRezmüñeuñedüur tîğ- u -zen Meirrîuḫ ider cengüuñ begüum

Bezmüuññedür çengiî züuhre ḳaṣruña derbān zühal (C.65/2a)

"Be-ġayet heybet alup Süleymāndan dehşet ḳılup gāh ḳorḳusından nefesin içerü çeküp diḳḳatla āh edüp āh-ı dūtunından felek yüzin siyāh itdi. Ve gāh yine ġayrete gelüp çi Merrîḫ çi Keyvān çi Dāvūd çi Süleymān benem Surḫ-bād-ı cinnî ḫışm-ı nārdan yāre dilen ʿadū-yı sünnî diyüp aġız açup şiddet-i nefesinden cehennem aġzında ateşden yalıñlar peydā olup ʿalevi ʿateşi ʿālemi tutdı." (C.65/27a)

3.6.1.2. Zühre

Utaritten sonra güneşe en yakın gezegen, çulpan ya da venüs olarak da adlandırılmaktadır. Halk arasında çoban yıldızı olarak da isimlendirilir (Kubbealtı Lugatı). Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar güzel, zarif, zevk sahibi, zeki, maharetli ve sanatkâr olurlar. Fazla hissidirler üçüncü felek Zühreye aittir. Cuma günü ve salı gecesi onun tesirindedir. Feleğin sazendesi olarak bilinir. Efsâneye göre Zühre İrânlı, çok şuh ve güzel bir kadın imiş. Harut ve Marut adlı meleklerden göğe yükselmenin yolunu öğrenmenin yolunu öğrenip oraya çıkmıştır. Yunan mitolojisine göre aşk ve müzik tanrıçası Afrodit veya venüs işte budur. Divân şiirinde çoğu zaman şarkı, aşk, güzellik ve çalgı ile birlikte anılır (Pala, 2018: 494).

Metinde dîvân şirinde olduğu gibi meclis ve çengi ile birlikte tasvir edilmiştir.

"Rezmüñedür tîğ-zen Merrîḫ ider cengüñ begüm
Bezmüñedür çengi Zühre ḳaṣruña derbān züḥal" (C.65/2a)

3.6.1.3. Mihr

Farsça güneş anlamına gelen mihr, mecazen sevgi ve dostluk anlamlarını çağrıştıracak şekilde kullanılır (Kubbealtı Lugatı). Eski İran'da Mihr büyük tanrılardan biri sayılır. Ayrıca aydınlık, sevgi, dostluk ve cesaretin sembolüdür. Zamanla güneş anlamına gelen Mezdiyesna tanrılarından Hurşîd ile birleşerek tek bir varlık olmuştur (Yıldırım, 2006: 520).

"~~M~~ihrünüñ ~~u gök~~ esse nesîmî ~~i~~ nārı~~ı~~ dostuñ vire gül

Ḳasrunuñ ṭopı atılsa yıkıla ḫaşmı kulel" (C.65/2a)

"Ammā ki ol cevārîden ve ḫevātînden ġam çekme ki cihānuñ ḥāli budur ki gāh kişiye mihr virür. Gāh ḳahr kim felekde ay bedr olur, gāh hilāl ve kişinüñ göñli daḫı gāh ḥurrem olur. Gāh pür-melāl olur. Zîrā ki her curʿada bir şeref vardur ve her yimekde bir ġuṣṣa vardur. (C.66/48b)

3.6.1.4.Keyvân

Zühal gezegeni, satürn (Kubbealtı Lugatı) ve ahs-ı ekber sayılır. Bu yıldızın tesiri altındaki burçlarda doğanlar, ahmak, cahil, pinti, yalancı vs. kötü huylu olurlar. Mitolojiye göre gök ve yerin oğlu olarak bilinir. Zaman tanrısı olup ekip biçmeyi korur. Yedinci felek onun emrindedir. Çarşamba gecesi ile cumartesi gündüzü Zühâl'in tesirinde bulunur. Feleğin hazinedârı olarak bilinir (Pala, 2018:494).

Metinde keyvân nam-ı diğer zühâl dîvân şiirinde olduğu gibi sarayın kapıcısı olarak tasvir edilmiştir.

"Rezmüñedür tîğ-zen Merrîḫ ider cengüñ begüm
Bezmüñedür çengi Zühre ḳaṣruña derbān züḥal" (C.65/2a)

"Ḳapusı der-bānıdur gökde züḥal
ʿCāy-ı cennet vire Ḥaḳḳ ʿazz u cel" (C.65/41b)

Heybetümden gökde **Merrîḫ** itmez oldı şāha ses
Ṣavletünden burca siñdi ḳaçıban **Keyvān** olan (C.66/33b)

3.7. Topluluklar

3.7.1. İnsan Toplulukları

3.7.1.1.Edinyâ Halkı

Edinya ya da Tevrat'taki ismiyle Adonya Hz. Davud'ın oğlu Hz. Süleyman'ın abisidir. Süleymân-nâme'de Edniya'nın Hz. Süleyman'la girmiş olduğu taht mücadelesi konu edinilir. Adonya ile kardeşi Hz. Süleyman'ın taht mücadelesini II. Bayezit ile kardeşi Cem sultanın taht mücadelesine benzetebiliriz. Hz. Süleyman, kardeşi Edniya ile girmiş olduğu taht mücadelesinde ilk sınavını başarıyla vermiştir. Devlet yönetiminde bu mücadele ona deneyim kazandırmıştır.

> "Ḳaçan kim Cābir-i Ḳāhıra Edinyā bin Dāvūddan nişan ki şordı. Ḫaber viremedi ki zîrā ki görmüş degüldi, ammā ki eyitdi. Yā pehlüvān-ı cihān eger ki benüm vilāyetüme gelse ben anı ṭutup muḥkem bend iderdüm. Zîrā ki bir kimesne Süleymān nebînüñ ḳarındaşı ola, Dāvūd peyġāmber gibi mürselüñ oġlı ola, daḫı bigāneliḳ idüp ser-keşliḳ ḳılup başına baş çeke Süleymān ile niçe ṭutmaḳ istese ejdehā ḳuyruġunda rāḥat olam diyü baş yaşdaya hîç dünyāda ol rāḥat ola mı yāḫūd ol baḫt-ı saʿādet bula mı diyüp Ḳahhār-ı Cābir Edinyā Ḥaḳḳında çoḳ söz söleyince Rüstem-i Destān gördi ki Ḳāhıruñ sözünden maʿlūm oldı ki Edinyādan bî-ḫaberdür." (C.65/2b)

3.7.1.2. Amalika Halkı

Yemen civarında yaşayan halk topluluğu, İsrailoğulları'nın en büyük düşmanıdırlar. Amalikalılar ile İsrailoğulları arasında uzun süre devam eden mücadeleler görülür.

> "…ammā ki varısa bunuñ sevdügi ḳız ʿAmāliḳā sulṭānınuñ Sührāb Şāhuñ ḳızıdur ki sarāyı Şām şehrinüñ cānib-i şarḳındadur. Pes hakîm baş ḳaldurup eyitdi: "Yā şeh-ẕāde senüñ sevdügüñ ḳız ʿAmāliḳa sulṭānı Sührāb Şāhuñ ḳızı Hümādur ki ḥammām yolında niḳābın yil yüzinden götürüp gördügöñçün ʿāşıḳ olduñ." diyicek şeh-ẕādenüñ ʿışḳ ṭamarı baḥr-ı nîl gibi mevc urup ḥurūşa geldi." (C.66/86a)

> "Andan şoñra bu ṭarafdan Efrāsiyāb Şāh ḳarındaş Aʿzeret oġlı şeh-ẕādeyi döşeginde zehir-nāk ölü bulup anasına ḥaber itdiler. Aʿzeret Şāh gelüp oġlın ölü bulup āh idüp āhile felek yüzin siyāh idüp pāk şuyıla yuyup ḳara aṭlasdan kefen şarup ḳara yirin ḳara ḳarnında defn itdiler. Andan şoñra eyvān Tūrān melikleri Aʿzeret oġlı Şehruḫı şehẕāyiçün mātem tutup yas itdiler ve Sührāb Şāh ḳızıyıçun ʿAmāliḳa Begleri Mışır, Şām serverleri ʿaẓîm yas ṭutup efġān itdiler." (C.66/87a)

3.7.1.3. Sîstan Halkı

Süleymân-nâme'de adından bahsedilen bir topluluktur. Şahmaranın, ve çerisinin Sistan vilayeti çevresinde yaşadığı görülür.

> "Sîstān ḫalḳı görüp vehm alup her birisi Allāh taẕarruʿ itdiler ki Allāh teʿālā bu vilāyeti bunlaruñ şerrinden ḫalāṣ ide, diyü Ḥaḳḳa nāliş itdiler. Tekvîn-i Mārān öñlerince, ʿaḳabince şāh-ı mārānı götüren evren uçardı. Bāḳî evrenler daḫı aġız açışup uçup birbirin geçerdi." (C.65/33a)

3.7.1.4. Kuds-i Mübârek Halkı

Kudüs, sözlükte temiz, mübarek ve mukaddes anlamlarına gelmektedir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 384). Metinde olaylar çoğu zaman Kuds-i Mübarek diye nitelendirilen yerde vuku bulur. Şah-ı maran ve çerisi Sistân vilâyeti ve Kudus civârında yaşar. Bölge halkı ejdehaları görünce endişe duymaya başlarlar.

> "Ḥakîm ḳavlince bu ʿaẕametle şāh-ı mārān gelüp Ḳuds ṣaḥrāsına bir geliş maḳāma zeytūnluḳ arasına hevā yüzinden leşkerile indi, ḳondı. Ol ṣaḥrā ejdehālar nefsinden görünmez oldı. Ṭumān çekdi. Ol diyāruñ ḫalḳı çevreden görüp vehm idüp ḳorḳup yabandaġılar ḳaçup ulu evine gelüp ḳapuların yapup: "Yā Rab bu ejdehālar şerrinden ḫalāṣ it bizi." diyüp Allāh teʿālāya niyāz itmege başladılar. Ve Ḳuds-i Mübārek ḫalḳı daḫı hevā yüzinden ejdehālaruñ geldügin zeytūnluk arasına ol ṣaḥrāsına indüklerin dört fersaḫ miḳdārı yiri ki -ḳırḳ sekiz biñ adım olur- iḥāṭalayup, ḳuşadup ḳonduḳlarını ki gördüler. Feryād ḳılup efġān idüp aġlaşdılar." (C. 65/33b)

3.7.1.5. Benî İsrail Kavmi

Tevrat ve Kur'an'da Hz. Ya'kūb'un (İsrâil) çocuklarına ve onların soyundan gelenlere verilen addır.

> "Bu ṭarafdan Sām-süvār, **Benî İsrāʾil'üñ** dilāverleriyle ʿArab ʿuraba beglerile Allāh diyü ön itdiler. Sürüp tūşlarını filler ṣafına döñdiler. Hind serverleri ne ḳadar kim cehd itdiler. Sām-süvārı sancaḳ üzerinden gidermediler (C.66/28b)

> "Meleḳūt-ı müvekkelün ḳafasında ayaġın ṭurdılar **ve Benî İsrāʾil ḳavminden** on iki biñ muʿcizāt ẓāhir olan enbiyā ṣaġ ṭarafda, şimsîr-i ʿāç ṣandallar üzerinde ḳarar ḳıldılar ve on iki biñ velāyete ḳadem başmış evliyā ṣol ṭarafında ābanūs kürsîler üzerinde oturdılar." (C.66/81b)

3.7.1.6. Ad Kavmi

Kur'an'ın birkaç yerinde Ad kavminden söz edilir. Hud peygamber Ad kavmine gönderilmiştir. Ad kavmi Nuh (a.s.)'tan sonra Umman ile Hadramut arasındaki çöllerde yaşamıştır. Bu kavim hakkında daha çok israiliyata dayanan efsanevi bilgiler vardır. Allah Ad kavmine bir bulut musallat etmiş ve Hud'a inananlar hariç Yemen'deki Ad kavminden herkes helak olmuştur (Pala, 2018:5). Teşbih ve telmih yoluyla şair ve yazarlar Ad kavmine göndermede bulunurlar.

Süleymân-nâmeye göre Ad kavmini önemli kılan iki husus vardır. Bunlardan birincisi Lokmân Hekîm'in Ad kavminden olmasıdır. Bir diğer husus ise İsrail oğullarının düşmanı olan ve Sührab Şah'ın padişahı olduğu Amalika kavminin Ad kavminin soyundan gelmesidir (Çakın, 2018: 112).

> "Ḥakîm ḳavlince ılanuñ bu semi ḳātilin ki serîr üzerinde ki maḫlūkāt ki gördiler. Taʿaccüb idüp fikir barmaġın aġzına urdılar. Andan ʿĀmaliḳa Sulṭānı Sührāb Şāh ayaġ üzerine ḳalḳup Süleymāna duʿā ḳılup eyitdi ki: "ʿĀd neslinden bir kimse var idi; ammā ki ġāyet pehlevānıdı." (C.66/37b-38a)

3.7.1.7. Semûd Kavmi

Salih peygamberin gönderildiği kavimdir. Kur'an-ı Kerîm'de peygamberlerine asi oldukları için bir sayha ile helâk oldukları yazılıdır (Pala, 2018: 399).

> "Andan ol ʿaẓîm evren başını ḳubbe-i Keyvān gibi felege ḳaldurup **nār-ı Ŝemūd** yaġduran ḫışımlu bulut gibi ḳanadların ṣaldurup ayaḳların demür lengeri gibi kendüye çeküp göge dümını gibi ḳuyruḳ ṣarḳıdup yile yelken virmiş ṭoḳuz yelkenlü barça gibi ḳanadların açup seren gibi başın ḳaldurup uçdı." (C.65/30a).

3.7.1.8. Arab Kavmi

Süleymân-nâmede olaylar genelde bugün Ortadoğu diye adlandırdığımız coğrafyada geçer. Kudüs, Şam, Yemen, Hindistan ve İran coğrafyası olayların vuku bulduğu yerlerin başında gelir.

> "Ḥükemā ḳavlince çünki raḫne ḳuşıla, ḳaknūs ḳuşı gelüp sî-murġa ki bulışup ḥāllerin ʿarż itdiler. Andan sî-murġı daḫı alup Süleymān naẓarına getürdiler. Devletine manṭıḳı't-ṭayrıca duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā nebiye'llāh bu ḳaḳnūsı ḳuşıla, raḫne ḳuşınuñ gelmesine sebeb bu ki Sām-süvār ḫiẕmetindeyiken Zāl-ı Destān, Ḳārūn-ı Pîlitenle bunlar ve benüm yüklerüm başlarına ṣoḳarlar ki Sāme nişāniçün virilmişdi. Her kimüñ başında görseler bu ḳuşlar aña mutîʿ olurlardı. Pes yüklerüm Zālıla, Ḳarūn başlarında görüp aña mutîʿ olup götürüp hevāda giderken evrene bulışup tîr-i bārān ḳalup öldürüp andan girdābı baḫrına düşüp anda bir ʿArab ḳavmine buluşmuşlar" (C.66/80a)

3.7.1.9. Enbîya vü Etkîya Taifesi

Süleymân-nâme'de, Hz. Süleyman divanı toplarken belli bir düzen şeklinde gelenleri sınıflandırır. Gelenler arasında insanlar ve insan dışı varlıklar bulunur. Toplumun her kademesinden insanlara rastlamak mümkündür. Sınıflandırmayı tabaka şeklinde adlandırır.

> "Evveliñ günde enbîyā vü etḳîyā ṭāyifesi gelmediler. İkinci gün ḥükemā vü ʿulemā, vüzerā, fużelā ṭāyifesi gelmediler. Üçüncü günde server-i selāṭînler ve pehlüvān-ı rūy-ı zemînler ve şaḥneler, ḥācibler, nāyibler sipāhî cinsi gelmediler. Dördüncü gün perîler melikleri ve cinnîler, dîvler ser-hengleri ve ġūl-ı ʿifārît ser-neferleri gelmediler. Bugün ki beşinci gündür biñ bir ümmet bihterleri ve yetmiş iki millet mehterleri ve yüz yigirmi dört dürlü ṣıfat, maḫluḳāt serverleri gelmediler." (C.655/36b)

3.7.1.10. Zühhâd u ʿUbbâd Taifesi

Süleymân-nâme'de, Hz. Süleyman'ın tabaka diye adlandırdığı divanında zahitler ve abitler topluluğu da yer alır.

> "Evvel ki gün **zühhād u ʿubbād ṭāyifesi** ṣavmaʿalū ṣavmaʿasından çıḳmadılar. Ḥidmet-i Ḥaḳdan bir nefes ayru olup cihān serāyına baḳmadılar." (C.65/31a)

3.7.1.11. Ulamâ/ Kümelâ/Füzelâ/ Taifesi

Hz. Süleyman'ın divanında yer alan bir diğer sınıf âlimler, İnsan-ı kâmiller ve erdemli kişilerdir.

> "…ʿulamā, kümelā, füẓelā ṭāiʿfesi şuʿarāyıla gelmediler. Mescidlere varup ṭaʿat-ı Ḥaḳḳa meşġūl oldılar. Ḳaṭʿa ʿulamā cinsinden ehl-i ḳalemden ve ehl-i raḳamdan, kitāb-ı cins-i ḫadem u ḫaşemden hîç kimesne dîvān –ı Süleymānîye gelmedi."(C.65/31a)

> "İkinci gün ḥükemā vü ʿulemā, vüzerā, fużelā ṭāyifesi gelmediler." (C.65/36b)

3.7.2. İnsan Dışı Topluluklar

3.7.2.1. Cân Kavmi

Cân, cin kelimesinin çoğul halidir. Metinde kast edilen topluluk cin topluluğudur. Eserde can kavminden Hannas ile Vesvas**,** İblise öğütte bulunur. Allah'ın onu can kavmine halife kıldığını, Hz. Süleyman'a savaş açmanın yersiz olduğunu, ona düşenin Hz. Süleyman'a biat edip Allâh'a karşı kulluk görevini yerine getirmesi olduğunu dile getirirler.

"Egerçi ki on sekiz yaşında nev-cüvāndur ve ammā ki ṭapuñ yaradılaldan cān ḳavmine cānib-i Ḥaḳdan seni ḫalife diküp ḫilāfet virelden hubūṭ-ı Ādem-i Ṣafîye dek bir ḳulda yetmiş biñ yıl bir ḳulda yedi biñ yıl az artuġ eksük devr geçti." Rubʿ-ı meskūndan Ḳāf ʿalemlerine ne yoldan gidülür? Farḳ ḳılursın. Şimdi Süleymān elinden ʿāciz ü dembeste ḳalduġuñ ecilden ʿacebdür ki Ḳāf ʿālemlerinüñ yolın yañılduñsa imdi yā racîm sen Süleymānıla başa varımazsın. Rubʿ-ı meskūn ʿāleminden çıḳup Ḳāf milkin göremezsin. Efḍalı budur ki kendü iḫtiyāruñla Süleymān ḥażretinüñ ayaġına varasın. Yoḫsa bu ʿacebden, vaḥşetden hîç faʾide bulamazsın. Belki kendü ẕürriyātuñ sen daḫı senden rencîde olurlar… Ḫannāsıla, Vesvās böyle diyicek (C.65/75b).

3.7.2.2. Cin Taifesi

Cin kelimesinin sözlük anlamı, gözle görülmeyen varlıklardır. Genel kanıya göre cinler meleklerden ve insan ruhlarından ayrı, maddi yönleri bulunan, fakat ruhsal yönü ağır basan varlıklardır. İtaata ve isyana meyillidirler. Dolayısıyla sorumlulukları vardır. Cinlerin de uyarıcıları vardır. Bir hadise göre melekler nurdan, cinler ateşten, insan da topraktan yaratılmıştır. Cinler çeşitli şekillere girebilen varlıklardır. Yerler, içerler, evlenirler, çoğalır ve ölürler. Ancak onların ömrü insanlarınkine nazaran daha uzundur. Kulluk vecibelerini yerine getirmekle sorumludurlar. İnanç bakımından mü'min, kafir, itaatkar ve asi olanları vardır. İnsanlar gibi işledikleri fiillere göre cennet veya cehenneme giderler. Bazı kaynaklarda cinlerin insan veya hayvan şekillerine girebileceği söylenir. Allah'ın izni olmadan kimseye iyilik ya da kötülük yapamazlar, gaybı bilmezler. Hz. Muhammed cinlerin de peygamberidir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007:103). Kur'an'da genelde insan kelimesiyle daha çok kullanılır. Çoğulu cândır.

Metinde cinler, periler ve devler ehli kitap, müvahhid, ehl-i iman; müşrik ve insanlara zaran veren yaratıklar olmak üzere sınıflandırılmıştır. Süleymân-nâme'de ehl-i nifakla iş tutan, insanlara zarar veren, müşrik cinlerin yakalanıp hapsoldukları anlatılır.

"…ve andan ṣoñra cinnî ṭāyifesinden Celcemîş Cinnî ve Kebkūşi ve Ḫerneşi, Bānemūşi, Māʿūci ve Dāʿūci ve Deyġūci Yaḳrūci bu sekiz nefirü cinnîleri daḫı hemçünān ber-daḳlan ḳoyup üzerine Süleymān mühri ḫātem urup melik Dehneşe emr itdi." (C.66/53b)

Hz Süleyman, cin, dev, ifrit ve peri neslinden kim Allâh'a itaat ederse kurtuluşa ereceğini söyler. Bunlardan kim ki Allah'a itaat etmezse tutuklanıp cezalandırılacağını dile getirir.

Div ü cin kim olursa yāḫu ʿifrît u perî
Ḥaḳḳa ṭaʿat itmeyene çalısaram ṣāremi

Kim ki Ḥaḳḳa ṭaʿat itse ben de aña ʿizzet ḳılam
Her ki ʿāṣî olsa ḥabsde ʿömri geçe dāʾimi (C.66/54a)

3.7.2.3. Perîler Taifesi

Doğaüstü bir güce sahip bulunulduğuna inanılan cin taifesinin çok alımlı ve çok güzel olanlarına verilen isimdir (Kubbealtı Lügati). İnsanlara zarar veren nifak ehliyle ortak hareket ettikleri için Hz. Süleyman tarafından yakalanıp hapsedildiği görülür. Bir nevi cinlerin dişi olanlarına perî denir.

> "Baʿda zān Süleymān peyġamber ʿaleyhi's-selām Ṭālisẖānı perrîye ḥükm itdi ne ḳadar perrîler melikleri ve cinnîler ser-hengleri varısa cemîʿisin cemʿ idüp ol gülden sürme çekdiler. Şunlar muʾmin, muvaḥḥid olup Süleyman ḥażretin severlerdi. Anuñ gözlerine żarar gelmedi. İllā ki müşriklerinüñ gözleri ḥikem-i Yezdān muʿcize-i Süleymān birle kör oldılar.Kimler perîler ṭāʾifesinden Şenāṭîs perrî, Ehyāşi perrî, Ġanşār ve Fenşār Uşbūruḥ, Delyeşbāʾi Ve'l-veşāʾi ve Ez̲ūnā-yi āl-i Şedāʾi bu z̲ikr olan perî ser-henglerini aʿvānlarıla, aḳrānlarıla insāna żarar itmege ḳaṣd iden müttefik ehl-i nifāḳ yāranlarıla cemîʿisin dutup baḳırdan ḳumḳumaya ḳoyup üzerlerine Süleymān mühr urup daẖı melik-i Āḥmere ḥükm itdi." (C.66/53b)

3.7.2.4. Dev Taifesi

Kötülüklerle dolu, efsanevi, masalımsı, destansı yaratıklar için kullanılır. İri yarı, korkunç, kuvvetli ve bazen insanımsı şekillerde tasavvur edilir. İnsan gibi yaşadıklarına dişili ve erkekli olduklarına inanılır. Reislerine Ehrimen/ Ehremen denilir. Eski kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Destanlar, sıklıkla kahramanlar ile devlerin mücadelesine sahne olur.

Bir dev Süleyman peygamberin yüzüğünü çaldığı için Eski edebiyatta telmih yoluyla sürekli devlerden söz edilir. Divan şiirinde rakip deve, sevgili ise periye benzetilir (Pala, 2018: 118)

> "Andan ṣoñra Süleymān ḥükm itdi Kündegi dîv altun mîli eline aldı ve Caʿcaʿaʾı dîv ehremenlerinüñ gözlerine çekdi. Anlaruñ daẖı müşriklerinüñ gözleri kör oldı. Süleymān ẖışm itdi. Muḥāṭāhā Pîl meleke ṭutdılar, ḥabs-ẖāneye ḳoyup bend itdiler. Gemleri, Eflāḳ-ı dîvi, Ezrāḳ-ı dîvi ve Eṣṭevāne dîvi ve Urcūʿaʾı ve Baṭraḳai ve Berḥama-i dîvi, Beṭāne-i dîvi İbṭāl dîvi ve Beʿrān-ı dîvi ve Çāçıla-ı dîvi ve Cefāne-i dîvi ve Cermūḳ-ı Dîvi ve andan ṣoñra Kündegi dîvi Süleymān nebî emrile ʿaleyhi's-selām Ḳanıṭḥār-ı ʿifrît ser-henglerinüñ gözlerine sürme çekdi. Anlaruñ daẖı müşriklerinüñ gözlerin kör itdi. Ser-cümlesin Süleymān nebî ʿaleyhi's-selām ḥükm itdi." (C.66/53b)

> Anuñiçüñ rūzi ḳıldı baña Allāh ẖātemi
> Anuñiçün ẖātemile żabṭ iderem ʿālemi
>
> Ol cihetden çākeremdür dîv u ʿifrît u perî
> Tā bilesin nesl-i cinden efḍal aṣl-ı Ādemi (C.66/54a)

3.7.2.5. Gûl u ʿAfârît Taifesi

Cinlerin çok zararlı ve korkunç olanına ifrit denir. Çoğulu ʿafârîttir. Gûl ise hayalet, hortlak, kötü cin, şeytan gibi isimlerle tanımlanır (Kubbealtı Lügati). Hz. Süleyman divanı toplarken gûl ve afarit reislerinden söz eder. Bunların meclise gelmediğini söyler.

> "Dördüncü gün perîler melikleri ve cinnîler, dîvler ser-hengleri ve ġūl-ı ʿifārît ser-neferleri gelmediler." (C.65/36b)

Aşağıdaki parçada Hz. Süleyman'ın meclisine gelmeyen, zararlı ifritlerin gözlerine mil çektirildiği ve tutuklanıp hapsedildikleri anlatılır. Muharib melik tarafından tutuklanan ifritlerin isimleri sıralanır.

> "Muḥārābîl melik ne ḳadar kör olan ʿafārît varısa ḥabs-ḫāneye iltüp bend itdiler. Gemleri, Caḥca-i ifrîti, Ḫuşme-i ʿifrît ve Ḥenāciri ve Ḫenāḳîsi ve Ḥenāḳîsi, Dāʿmūşi, Deʿāmîżi, Dūdeḥa-i Dūdemeʾi bu ẕikr olan ʿefārît ehremenler daḫı egerçi ki el-emān Yā Süleymān-ı zaman didiler. İllā Süleymān işitmedi. Ṣoñ peşimānlıḳ aṣṣı itmedi. Ser-cümlesin Süleymān ḥabs-ḫāneye ṣalup muḥkem bend gem itdürdi ve perrîleri, cinnîleri, baḳur ḳumḳumaya ḳoyup baḫr-ı oḳyānūsa kim itdürdi Cemîʿ şeyāṭîn nesli cinnîler, perrîler aṣlı ve dîv-i ʿāfārît ṣayfı daḫı ancılayın Süleymān nebîden ḳorḳdılar ki Süleymāna ve oğlına digil ḳaṭʿā insān yöresine gelmemege, żarar ḳılmamaġa ʿahd itdiler." (C.66/54a)

3.7.2.6. İblis Taifesi

Şeytan İbranice kökenli bir kelime olarak kabul edildiğinde habis, İslâm öncesi Arap tellakkisinde ise insanüstü varlık anlamlarına gelmektedir. Bazen İblis'in yerine de kullanılmaktadır. Kur'an'da şeytan tekil olarak 70, çoğulu olan şeyatin olarak 18 olmak üzere 88 yerde geçmektedir. Kur'an'daki diğer ismi olan İblis ise 11 yerde zikredilmektedir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2007: 620). Şeytan cin taifesindendir. Hz. Adem'e secde etmediği için Allah'ın dergahından kovulmuştur. Şeytan ya da iblis küfrü, azgınlığı ve isyanı temsil eder. Metinde, şeytan, İblis, Racîm-i Lain, Azazil ve Feynusa gibi isimlerle anılır. Meleklerin ulusu ve cin taifesinden olan şeytan Hz. Adem'e secde etmediği için Allah'ın dergahından kovulmuştur. "İblis'in cennetteki adı Azazil idi. Allah Âdem ile Havva'yı cennetten çıkarınca şeytanı da yeryüzüne indirdi. Şeytan Rüstem'in vatanı olan Siyistan'a düştü" (Pala, 2018: 431).

Süleyman (a.s.)'ın oğlu Abdussamed'i öldürmeye kasdeden cinler Hz. Süleyman tarafından tutuklanıp hapsedilir. Tövbe ederler, bir daha insanoğluna zarar vermeyeceklerini dile getirirler.

> "Cemîʿ şeyāṭîn nesli cinnîler, perrîler aṣlı ve dîv-i ʿāfārît ṣayfı daḫı ancılayın Süleymān nebîden ḳorḳdılar ki Süleymāna ve oğlına digil ḳaṭʿā insān yöresine gelmemege, żarar ḳılmamaġa ʿahd itdiler." (C.66/54a)

Müellif, İblis'in fiziki özelliklerini tasvir ederken yardımcılarının isimlerini de sıralar.

"Aḳ billür taḫtı üzerinde zerle, zîver olmış sekiz ḳulplu serîrüñ üzerinde racîm laʿîn oturmışdı ve taḫtını şeyāṭîn nesli götürmişdi racîmüñ ṣaġ ṭarafında Dülil İhrinaṣ, Kivem Keneʿ, Kines, Dines, Şeyāṭîn Mihterlerile dem çeküp giderlerdi ve yine ṣol ṭarafında Vesvās, Ḫennās, Yūvesvis, Ṣırsād, miṣl-i ekber melāʿîn dem çeküp uçup İblîs yanına geçüp Süleymāndan söz açup keleci iderlerdi (C.66/62a)

Ferdevsî, Hz. Adem'in kıssasına telmihte bulunur. Hz. Adem ile İblis'in Allah'a karşı takındıkları tutum ve davranışlar mukayese edilir. Hz. Adem'in tövbe edip felaha eriştiğini, İblis'in ise kibrine kapılıp lanetlendiğini zikreder.

Nola ki uçmaḳdan çıḳup sürüldise Ādem-i Ṣafi
Tevbe itdi çıḳduġı sāʿat behişt-i gendümi

Odını yoḳ diyü şeyṭān-ı aʿẓamı İblîs gör
Secde ḳılmadı oldı laʿnet ʿunḳı ucından ol demi

Tevbe itmedi ġururetden cihānda ol ebed
Ḳıldı anuñçüñ laʿnetile ḥalḳuñ olup ẓālimi (C.66/54a)

3.8. Mekân

3.8.1. Ülkeler

3.8.1.1. Hâveristân

Süleymân-nâme'ye göre Haveristan Şahı Melik-i Ġābir, ẓālim ve zorba biridir. Süleymân-nâme'de Melik-i Ġābir'in Elhenc Cinni ile girdiği mücadele konu edinilir. Elhenc Cinni ile Melik Gabir'in mücadelesi Haveristan'da vuku bulur. Haveristan doğu anlamlarına gelmektedir. Süleymân-nâme'de, birçok hikâye Haveristan denen yerde cereyan eder. Olayların yaşandığı başlıca mekânlardan biridir.

"Ḥakîm ḳavlince Elhenc Cinnî Ḫāveristān Şāhın ḳalʿaya ḳoyup beklemekde. Edinyā ḫacesiyle ve melek-zāde begler begile ḳuşlar arḳasında uçmaḳda bular." (65/15b)

"Süleymān peyġamber nübüvvet ḳuvvetiyle bildi ki baḥr-ı girdābda ḳuşlar arkasına süvār olup giden ḳarındaşı Edinyā bin Dāvūddur. Vardıḳları ḳalʿa Ḫāveristāndur. Pādişahını Elhenc Cinnî ḳapup iletdügi ḳalʿadur ve Edniyānuñ öldürdügi Şāh-ı Ḫāveristāndur kim takdîri Allāh da olsa gerekdi, oldı. Velî Süleymān peyġamber anda söz söylemedi; ammā ʿanḳāya eyitdi ki: "Bunları ṣaḳla ki şehādete gerek olur, ḳandasına gitmesünler." (C.66/80b)

3.8.1.2. Dib Hindistan

Hint ülkesidir. Dîvân şiirinde Hindistan, başta uzaklığı, esrarengizliği, havası, bağ- bağçesi, baharatı vs. olmak üzere çok sözü edilen memleketlerden biridir. Hz. Âdem cennetten çıkarılınca Hindistan'da Serendip adasına inmiştir. Hindistan'da tavus ve papağan çok olurmuş. Anadolu beyaz tenli insanların Hindistan da siyah tenli ırka mensup insanların yaşadığı yer olması hasebiyle tezat teşkil eder. Köle ticaretine elverişli bir bölge olduğu için, yine siyah köleler ile birlikte anılır. Mesnevilerde Hindistan imajına çok rastlanır (Pala, 2018:209-210).

Süleymân-nâme'de Cân kavminden Ruhşah ile Haveristan Şâh'ı Gabir arasındaki mücadele Hindistan sınırlarında vuku bulur. Metinde Dib Hindistan tabiri kullanılır. Muhtemelen güney, aşağı Hindistan kast edilmektedir.

> "Ḥükemā ḳavlince Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām bunda vezirʿle kelimātda. Ammā kim ez-ān cānib bizüm ḳışṣamuz Sām-süvāra geldi. Nite? Çün kim Sām-süvār diledi kim Dib Hindūstāna gide Hind dilāverlerinden Ḳārūn ve Ḳāmūn adlu iki dilāverleri gönderdi ki vara Dib Hindūstān Şāhı, Berehmen Şāhı göre yolda anuñ beglerine Sām-süvāruñ geldügiñ bildüre. Ol şeh-zādelerüñ çünki yolı şehr-i Ketāne irdi şehre gelüp bir yire ḳondılar. Ol zaman şehr-i Ketānuñ Sindel adlu bir meliki var idi. Ġāyet gümrāh kişidi. Varup aña buluşup görüşüp ṣorışdılar. Āḫirinde eyitdiler: "İy melik, Sām-süvār geldi, diyārıña girdi. Bizleri saña gönderdi kim seni naṣîḥatlayāvuz. Sām-süvār muṭîʿ olasın. İşidmedüñ mi kim Sām-süvār nice pehlüvāndur. Ve Süleymān peyġāmberün evṣāfın işidmedüñ mi kim cemîʿ ins ü cin vuḥūş u ṭuyūr mūr u mār aña muṣaḫḫar olmışdur." (C.65/60b-61a)

3.8.1.3. Endülüs

711-1492 yılları arasında İber Yarımadası'nda Arapların etkisi altında bulunan bölgelere verilen isimdir. Müslümanların İber Yarımadası'ndaki varlığı en son Moriskoların 1609 yılında İspanya'dan sınır dışı edilmesiyle son bulmuştur. Araplar tarafından İspanya için kullanılan ve ülkeden tamamen çıkarılmalarından sonra İspanyolcaya Andalucia şeklinde ve önceleri yalnız "müslüman İspanyası" anlamında geçen Endülüs kelimesinin kökeni kesin biçimde tesbit edilebilmiş değildir. Bugün genellikle, Hispania karşılığı olarak ilk defa fetihten sonra 98 (716) yılında basılmış bir sikke üzerinde görülen ismin, V. yüzyılda Kuzey Afrika'ya geçmeden önce on sekiz yıl kadar İspanya'nın güneyinde kalan Vandallar'ın adından türetilmiş olabileceği kabul edilmektedir.[10]

> "Reʾîs cevāb virdi ki: "Benüm atam Maġribidi. Endelüs şehrinde birgün seyrān iderken bir Maġribî gelüp buluşup eyitdi ki: 'Yā reʾîs bilür misin ?" (C.65/17b)

[10] https//tr.wikipedia.org. (E. T. 06. 15. 2022; saat: 20.15)

"Urġanları reʾîs kesüp seren çevirüp yelken girdābdan ḳurtulduġına şükr idüp şehr-i Endelüse çıḳup ḫalās olurlar." (C.65/18a)

3.8.1.4. Mağrib

Batı ülkeleri, eskiden Afrika'nın Mısır hariç kuzey kısmındaki bölgelerine Mağrib derlerdi. Daha çok Cezayir yerine kullanılmıştır. Fas, Trablus, Berberiye ve Tunus, Mağrib ülkelerinden sayılır. Mağribi tabiri daha çok Faslı siyah ırk için kullanılır. Dîvân şiirinde Mağrib içinde siyah ırklara sahip insanlar yaşadığı için saç ile birlikte anılır. Tabii bu teşbihte yüzün ay olması durumu söz konusudur. Mağrib uzak ülkeler arasında sayıldığı için ayın battığı yer olarak düşünülür (Pala, 2018:293-294).

"Maʿşūḳın kimdigin bildi. Hemāndem geveleyüp ayaġına düşdi. Işḳ mevci başından aşdı. Eyitdi ki: "Yā ḥekîmü'z-zaman hîç anuñ vuṣlatına vuṣūl bulmaġa imkān var mı?" Ḥakîm eyitdi: "Elan bu gice ʿilm-i sîm yāḳūtile maşrıḳdan Zühre-sıfat bir çengi maḥbūba getürtmek ve maġrib şehrinden mey, ney ve ṣāḳî getürtmek ve Şām şehrinden ol sevdügüñ Hümā ḳızı örtüsü döşegile naẓaruna yitürmek elümden gelür; ammā be-şart-ı ān ki ol ḳızla vuṣūl bulıcaḳ. Sen daḫı ol daḫı helāk olursız. Eger yolına cān virürsen buluşırsız." C.66/86a)

"…reʾîs cevāb virdi ki: "Benüm atam Maġribidi. Endelüs şehrinde birgün seyrān iderken bir Maġribî gelüp buluşup eyitdi ki: 'Yā reʾîs bilür misin ?" (C.65/17b)

3.8.1.5. Mısır

Divan şiiri coğrafyası içinde Mısır'dan çok söz edilir. Nil nehri ile bir nevi özdeşleşmiştir. Nil nehri Mısır'a hayat veren nehirdir. Yusuf ile Züleyha hikâyesi Mısır'da yaşanmıştır. Kenan, Şam, Bağdat, Habeş gibi şehirlerle yan yana durur.

Hz. Süleyman divanı toplar mücavir ülke sultanlarını divana buyur eder. Metinde çağırdığı halde Mısır Sultanı Celalettin'in davetine icabet etmediği görülür. Hz. Süleyman Acir Yahu Bin Sadık'ı huzuruna çağırır, Mısır Sultanı Celalettin'in ne iş yaptığını ve meclise niçin gelmediğini gidip öğrenmesini ister.

"Andan Süleymān nebî ʿa.s. ʿAcir Yāḥū bin Ṣādıḳ ki defterdārıdur ḳıġırup naẓarına getürdüp eyitdi: "Ḳadîmden dostum yār u ṣādıḳumsın senden temennām budur ki varup Mışır ṣulṭānı Celāle'd-dîn ve İrān Meliki Keykāvusı ve Turān Şāhı Efrasiyabı ve Ḫorāṣān Serveri Cumhūr Şāhı fi'l-cümle cemîʿ server-i selāṭînlerle ve pehlüvān-ı rūy-ı zemînleri ne ʿameldedür göresin ve dîvānuma daḫı gelmedüklerinüñ sebebin ṣorasın ve baña daʿvet ḳılasın." (C.65/37a)

3.8.1.6. Habeş

Bugün etyopya ülkesinin sınırları içinde kalan İslam tarihinde önemli bir yere sahip, birçok esere konu olmuş bir vilayettir. Habeş tarihte ülke statüsündeydi.

Hz. Süleymân ile şahmaran arasında geçen diyalogda şahmaran ejdehaların vasıflarından söz ederken en uzun, ve en yüce ejdahaların Habeş vilayetinde yaşadıklarını söyler. Afrika kıtasında yer alır. İslam tarihinde ve Eski edebiyatta sıklıkla Habeş'e gönderme yapılır.

> "…Ammā ki bu ḳoruda olan ejdehālaruñ ulusı ol ejderhādur ki Ḥabeş vilāyetine gönderdüñ." (C.66/21b)

3.8.1.7. Yemen

Hızır'ın Süleyman (a.s.)'ın oğlu Abdussamet'le ilgili diyalogları Yemen vilayetinde geçer.

> "Nā-gāh, **Ḫızır** peyġamber ʿ**Abdu'ṣṣamedi** eline alup maḳām-ı Yunusa iletmek dileyince semʿine nidāyı ūluhiyyʾet irdi ki: "Yā Ḫızır Yemen vilāyetinde ḫāžır ol. Bir ejdehā durdı. Ṭaġdan inüp **Ṣanʿān şehrinüñ** ṣaḥrasından yaña yüridi." (C.66/59b)

3.8.2. Şehirler

3.8.2.1. Malatya

Metinde olayların sıklıkla vuku bulduğu şehirlerden biridir. Hz. Süleyman'ın şeytanla olan mücadelesi Malatya'da geçer. Birçok olay bu şehirde vuku bulur.

> "Ḫanāsıla Vesvāsı alup Süleymān dergāhına vardı. Malāṭıyya şehrinüñ kenārına varıcaḳ Ḫannās bir şebernek ḳatır şekline girüp Vesvās maġzını zāhid ṣıfatına girüp şeyṭān şeyḫ Necdi şekline ḫırḳa-pūş süvār olup mürîdi öñine ṣālup dîvān-ı Süleymāniye geldi." (C.65/8a)

Surhbad'ın Hz. Süleymanla olan kıssası Malatya şehrinde vuku bulur. Surh-bad Hz. Süleyman'ın huzuruna çıkar. İns ü cin melekleri, devler, ifritler, vahşi kuşların hepsinin Malatya şehrine dolduğunu anlatır.

> "Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib Surḫ-bāda geldi ki ol zaman ki Süleymān cānibine ʿazm idüp cin ʿaskerini Ṣamṣāmı Çinde ışmarlayup kendüsi Eṭvāsıla Veṭavās bilesince alup āzm-ı Süleymān ḳılup dem çeküp uçup gitdi. Yirle gök arasında yitdi. Bulut yöresinden felek yüzinden Malāṭıyya şehrine yitüp dîvān-ı Süleymāniyye naẓar ḳılup gördi ki ins ü cin melekleri ve dîv ü ʿifrît ser-hengleri vuḥūş u ṭuyūr neferleri Malāṭıyya şehrine ḍolmış. Ṣañki ḳıyāmet güni ḳopmış. Rūz-ı maḥşer olmış. Yigir mi beş ferṣaḫ yiri insān leşkeri ḳablamış ve yigir mi beş ferṣaḫ yiri daḫı dîv ü

cin ü ġūl ʿaskeri ihāṭa itmiş ve yigir mi beş ferṣaḫ biri daḫı hayvān u behāyim mūr u melaḫ iḥāṭa itmiş ve yigirmi beş ferṣaḫ yiri daḫı envāʿ maḫluḳāt ecnās-ı mevcūdat ve efāʿiy ü ḥayyāt iḥāṭa ḳılmış ile maḫlūḳ ki nefeslerinden gökyüzi ḳararmış ve naʿralarından aṣḥāb-ı kehf beliñleyüp uruṭurmış." (C.65/24b-25a)

3.8.2.2. Kudüs

Üç İlâhî dinde kutsal sayılan şehirdir (https: islamansiklopedisi. org.tr, E. T. 15.02.2022, saat:16.25). Kudüs veya Yeruşalim Orta Doğu'nun Kenan bölgesinde, Akdeniz ile Lut gölü arasındaki Yehuda dağları'ndaki bir plato üzerine kurulmuş eski bir şehirdir (Tr.m.wikipedia.org, E. T. 12.02.2022, saat: 16.27). Surh-bad âlemi kat kat gezerken Kudüs şehrine de uğrar. Hükümdar Hz. Süleyman hakkında edindiği izlenimleri nam sahibi İskender'in rüyasında bile görmediğini söyler.

Çünki gezdi ʿālem için ḳat ḳat
Geldi şehr-i Ḳudsî yapdı göñli ṣāf

Şeh Süleymān gördügin iy şehriyār
Düşde görmedi Sikender nām-dār (C.65/27a)

Metinde Hz. Süleyman ile Şahmaran Kudüs sahrasında buluşurlar.

"Yā Tekvîn-i Şāh-ı Mārān sen bizden pek bilürsin ki şāh-ı mārān ne mahalde gele bizümle buluşa?" Cevāb virdi ki: "Yā nebîyü'llāh Kuds-i Mübārek ṣaḥrāsında Ḥaleb cānibinden yaña biraz ısuzlıḳ yir vardur. Anda buluşsun (C.65/33a)

Metinde olayların sıklıkla vuku bulduğu şehirlerin başında Malatya ile birlikte Kudüs gelmektedir. Kudüs parçada genelde mübarek sıfatıyla birlikte kullanılır. Aşağıdaki pasajda Süleyman peygamberin Malatya'dan Kudüs'e geldiği anlatılır.

"Pes ʿulemānuñ remline ve usṭurlāb ʿilmine ol zaman Elhenc inkār itdise ve vaʿdeden yigirmi gün geçüp Elhenc Cinnî gelmedise Süleymān nebî aleyhi's-selām Malāṭıyya şehrinden Ḳuds-i Mübāreke geldi." **(**C.66/3b)

3.8.2.3. Sinistân

Şahmaran'ın askerleriyle birlikte Malatya şehrine varıp Hz. Süleyman'ın toprağına yüz sürmek isterken seyir halinde Malatya şehrine varmadan evvel Sinistan vilayetine uğradığı görülür.

"Uşda **Sinistān** vilāyetine geldüm. Şimdi Süleymān nebî ḥaẕreti Malāṭıyya şehrinde imiş. Ol şehir bir ṭār tenk yirdür. Eger kim ben anda varam buluşam benüm ʿaskerüm anda ṣıġmāz ve gören ādemî- zāduñ zehreleri çāk olur. Var Süleymān ḥaẕretile danış

ne yirde emr iderse evrenlerüm ve ejdehālarum ve ḥayyāt ve efʿiyyāt ser-cümlesi ṣıġācaḳ vāsıʿ ṣaḥrā gerekdür ki ādemî-zāda yaḳın olmaya ve sengistān, ḥaceristān mîşe-bustān ola. Tā ki ḥayyāt cerisiyle anda varalum ve andan ḫāk-i pāy-ı Süleymāniye varup ḫāk-ı pāyine yüz sürevüz." diyüp şāh-ı mārān leşkeriyle anda ḳaldı." (C.65/30b)

3.8.2.4. Sîstân

Sistan, İran'ın doğusuyla Afganistan'ın güneybatısını kapsayan coğrafi bölgeye verilen addır. Eserde Sistan vilayeti ya da Sistan dağı şeklinde geçer.

"Reʾîs devletine duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā pehlüvān-ı cihān iy meliki Sîstān biz ḳamumuz gönülden hükmüne fermān–berüz ve ammā ki murāduñ neydügin söyle ki emrüne yüz sürelüm." Şükür ol Ḫudāya ki Edinyā gibi azġundan bizi ḳurtardı." (C.65/17b)

"Yā nebiye'llāh bir gün Sistān vilāyetinde ejderhālarla kūhistān seyr iderken gördüm ki bir pūl menḳūr üstine ṣabır yapışmış." (C.66/82b)

3.8.2.5. Horasan

Hz. Süleyman'ın pehlivanından olan Samsüvār ile Hindistan Şahı Berhemen arasındaki vuruşma ve çarpışmalar Horasan civarında geçer.

"Deryālayın mevc urup birbirine ḳarşu yüridi dört yüz ḳırḳ biñ erile Sām-süvār otuz kez yüz biñ erile Berhemeni Şāh gürleyü, gümleyü gelüp ṭurışdılar. Ṣaff u alaylar ḳarışdılar. Sancaġ-ıʿalem, şuḳḳaların çözdiler. Yil esüp gerd-i ġubārı götürdi. İki düşmān birbirini rū-be-rū gördi. Ḫorāṣānı ṣalup ön urışdılar. Yirleri, gökleri hevl ü heybetden iñletdiler, gümletdiler. Vuḥūş u ṭuyūrı belikletdiler. İki çeri bu vechile ṭurışıcaḳ bir ṭarafdan bir çeri daḫı irdi." (C.66/26b)

3.8.2.6. Câbilka Şehri

Süleyman (a.s.) Hızır'ı Cabilka şehrine götürür. Hz. Süleyman Cabilka şehrinde sabaha kadar namaz ve oruçla meşgul olan sâlih bir kişinin olduğunu söyler.

"Ḫıżır yanına aldı. ʿİzzet ḳıldı. Ḫıżır daḫı ḳırḳ dāne ḫurma çıḳardı. Süleymān naẓarında ḳodı. Eyitdi ki: "Yā nebîye'llāh Cābilḳā şehrinde bir zāhid vardur yidi yaşından yetmişe varınca kendüzin ṣāyîm giceler ṣubḥa dek ʿibādetde ḳāyim oldı ve nefs-i emmāresi murādın virmedi ve bu yetmiş yıluñ içinde her yılda bir ḫurmā aġacın dikdi." (C.66/57b)

3.8.2.7. Sanʿan Şehri

Bugün Yemen'in başkentidir, ülkenin güneyine düşer. Tarihsel ve kültürel bir geçmişe sahiptir. Hızır Hz. Süleyman'ın oğlu Abdussamed'i kötü huylu, zararlı cinlerden ve şeytanlardan korumak için Yemen ve bugün onun önemli bir tarihi ve kültürel şehri olan San'an'a götürür.

> "Nā-gāh, Ḫıżır peyġamber ʿAbdu'ṣṣamedi eline alup maḳām-ı Yunus'a iletmek dileyince semʿine nidāyı ūluhiyyʾet irdi ki: "Yā Ḫıżır Yemen vilāyetinde ḫāżır ol. Bir ejdehā durdı. Ṭaġdan inüp Ṣanʿān şehrinüñ ṣaḥrasından yaña yüridi." (C.66/59b)

Lokman Hekîm şehzadenin sevdiği maşuğu öğrenmek için şehir isimlerini anar. Bu şekilde şehzadenin sevdiği kızın hangi vilayetten olduğunu anlamaya çalışır. Bu şehirler şunlardır:

> "ʿAḳıbet **Turān vilāyetin** añdı Efrāsiyāb ḥikmetindir ol daḫı ḥareket itmedi. Andan ʿ**Arab vilāyetinüñ** serverlerin añdı anda daḫı ʿışḳ ṭamarı süst deprendi. Andan ṣoñra Feyuŝāġūreŝ Ḥakîm, **Endülūs memleketin** añdı ʿışḳ ṭamarı cūş itmege başladı. Bildi ki maşrıḳ, maġrib zemîni dîyārındadur. Andan maġrib cezîrelerin söyledi. ʿIşḳ ṭamarı daḫı zîyāde cūşa geldi. Andan **İskenderiyye şehrin** añdı. Bu kez ʿışḳ ṭamarı zîyāde cūş itdi. Andan **Şām şehrin** añdı Şam şehrin añıcaḳ şeh-ẕādenüñ ṭamarı anuñ gibi cūş itdi. **Baḥr-ı Ḳulzem** miŝāli ḫūni mevc urup ḫurūş itdi. Andan ṣoñra **Mışır şehrin** añdı ʿışḳ ṭamarı cūş itmedi ve **Ḥaleb şehrin** añdı ve ʿ**Anṭakiye şehrin** añdı hiç ṭamarı cūş itmedi. Pes ʿilme'l-yaḳîn bildi ki şehżādenüñ sevdügi maʿşūḳ **Şām şehrindedür**. Andan ṣordı ki **Şamuñ** cānib şimālesi ġayet maḥbūb yirdür. Yā şeh-ẕāde gördüñüz mi şāhẕāde eydür: "Gör ammā ki nabẕı ḥareketde ol ḳadar ḥareket itmedi." Andan eyitdi ki: "Yā şeh-ẕāde **Şām şehrinüñ** cānib-i cenūbi daḫı ġarrā yirlerdür; ammā ki ḥayfı ki ʿömrümüz andan ġayrı yirde geçer. Yā şeh-ẕāde hiç ol cānibi daḫı gördünüz mi." diyüp suʾāl itdi. Cevāb virdi ki gördüm illā ol ḳadar müntehā yirler degül. Pes Ḥakîm nabżı daḫı dutdı gördi ki ṭamar cūşı bir ḳarāra sābıḳ artmadı." (C.66/84b)

Süleyman-name'de Hindistan, Haveristan, Kudüs, Malatya, Horasan olayların yoğun yaşandığı ülke ve vilayetlerdir. Şam, Antakya, Turan, Endülüs, Halep, İskenderiye, Halep olayların sıklıkla yaşanmadığı, ikinci derecede önem arz eden yerler arasındadır..

3.8.3. Nehirler, Dağlar, Denizler ve Vadiler

3.8.3.1. Nil Nehri

Mısır'ın hayat kaynağı olarak bilinen nehirdir ki iki ülkeyi baştanbaşa geçerek Akdeniz'e dökülür. Dîvân şiirinin coğrafyası içinde önemli bir yer tutar. Mısır'a sağladığı bereket ve feyiz ile ele alınır. Mavi rengi ile de şiirlerde söz konusu edilir (Pala, 2018: 359-360).

Eserde, Hz. Süleymân'ın talimatıyla şeytanın yakalanması anında İblis-i Lâin'in âh u zâr edişi ve gözyaşı dökmesi Nil ve Ceyhun nehirlerinin çağıldayıp akmasına benzetilir.

"Süleymān daḫı ṭāvus-i ḳudsi sözin ṭutup Ādem-i Ṣafî ṣaçından bir til alup Ṭaḳṭaḳus tekvîn eline virdi. Dasir tekvînile ve Ḳaṭṭu'l-eblāḳ ile şeyṭānuñ ellerin çevirüp ḳafasında ol ḳılıla muḥkem bağladılar. Ḳaçan ki İblîs-i laʿîn Ādem-i Ṣafî ṣaçı ḳılın ki gördi āh idüp zāru zār aġladı. Cānu cigerin ṭaġladı gözleri yaşı seylāb olup Nil ü Ceyhun gibi çaġladı." (C.65/14a)

Nil nehri eski kültür ve edebiyatımızda önemli bir yer teşkil eder. Peygamber kıssalarında çokça yer alır. Firdevsî de esatir türünde vakaları konu edinirken Nil ırmağına yer verir. Nil'e benzetmelerde bulunur.

"Yaʿnî ki emîrü'ş-şuʿarā ḳızına dir ki: "İy Hindi aḥmaḳa aldanma ki henūz murdār yiyicüdür." Bu hevāḳ gibi aḥmaḳdur ve daḫı yā nebîyü'llāh bu hevāḳ cinsi ḳuşlar saʿîd memleketinde çoġ olur. Yılda faṣl-ı rabîʿde bir ṭaġ vardur. Ḳuş ṭaġı, dirler bu ḳuşlar her yılda bir muʿayyen vaḳt vardur. Ol ṭaġa gelürler. Ṭaġuñ depesinde bir delük vardur. Her ḳuş varur. Başını ol delüge ṣoḳar. Andan çıḳarur daḫı kendüyi Nîl ırmaġına bıraġır." (C.65/79b)

3.8.3.2.Ceyhun Nehri

Sovyet Ortaasyası'nda 2540km. uzunluğunda bir ırmak. Pamir dağlarından çıkıp Aral gölüne dökülür. Dîvân edebiyatında aşığın gözyaşları nehirler gibi akar. Nil, Dicle, Aras, Fırat vs. bu türden nehirlerdir. Ayrıca şairin gerçek nedenlerden dolayı da bu tür nehirlerden bahsettiği görülür (Pala, 2018: 91).

Yazar şeytanın Hz Süleyman karşısındaki acizliği, inleyişi, sızlayışı, ciğerinin dağlanması ve bilhassa gözyaşının sel olup akmasını metinde Nil ve Ceyhun'a benzetir.

"Süleymān daḫı ṭāvus-i ḳudsi sözin ṭutup Ādem-i Ṣafî ṣaçından bir til alup Ṭaḳṭaḳus tekvîn eline virdi. Dasir tekvînile ve Ḳaṭṭu'l-eblāḳ ile şeyṭānuñ ellerin çevirüp ḳafasında ol ḳılıla muḥkem bağladılar. Ḳaçan ki İblîs-i laʿîn Ādem-i Ṣafî ṣaçı ḳılın ki gördi āh idüp zāru zār aġladı. Cānu cigerin ṭaġladı gözleri yaşı seylāb olup Nil ü Ceyhun gibi çaġladı." (C.65/14a)

3.8.3.3. Ürdün Irmağı

Hz. Davut, oğlu Süleyman (a.s.) hakkındaki temennilerini dile getirirken Ürdün ırmağından söz eder.

"Yā oġlum Süleymān, birgün istedüm ki bu gice ṣubḥ dek tesbîh Ḥaḳḳa meşġūl olayın. Dünyā şuġlından el çekeyin, Allāhu teʿālāya ancılayın tesbîḥ ideyin ki hîçbir kimse itmemiş olsun." diyü gönlümden geçürüp Ḥavrān ḳalʿasından çıḳup Ürdün ırmāġı kenārına varup ol gün ol gice tā ṣubḥ oluncaya dek tesbîḥ idüp vaḳt-ı seḥer

ırmāḳ içinden bir ḳurbaġa çaġırup eyitdi ki: “Yā Dāvūd ne ḳatı ziyāde Rabbuña nāliş idersin?” (C.65/59b)

3.8.3.4.Tur Dağı

Sina çölünde bir dağın özel adı olup Tûr-ı Sina veya Tûr dağı olarak bilinir. Musa peygamber, kendine inananlar ve Mısır’dan çıkıp giderken Allah’ın davetiyle bu dağa çıkıp orada Allah ile konuşmuştur (Pala, 2018: 461). Süleymân-nâme’de Tur dağı daha çok Hz. Musa ile birlikte anılır. Hz. Musa bu dağda Allah’la konuştuğu için kelimu’llâh sıfatıyla bilinir. Tasavvufta Tûr dağı insanın maddi yapısını temsil eder. Nitekim bu maddi yapı, Allâh’ın tecellisiyle yok olur (Pala, 2018: 461). Divan şairleri ve mutassavvıflar şiirinde sürekli bu olaya telmihte bulunur. Tur dağı Divan şiirinde mazmun olarak karşımıza çıkar.

“Racîm eyitdi: “İbrāhîm peyġāmber devrinden ḳalmış bir köhneyem.” Ṭūr ṭaġından gelürem. Musa’nuñ daḫı dîdārın görmişem.” (C.65/8a)

3.8.3.5. Kaf Dağı

Dünyanın etrafını çevrelediğine ve aşılmasının imkânsızlığına inanılan dağlar zinciri. Efsaneye göre Ye’cûc ile Me’cûc, Anka, cinler, şeytanlar bu dağın arkasındadır. Yüksekliğin, uzaklığın, ihtişamın ve kâinatın sembolü olarak şiirlerde Anka ile birlikte anılır. Kur’an-ı Kerîm’de; Kâf sûresi, kaf harfi ile başlar. Bazı müfessirler bu harfi Kâf dağı olarak tefsir etmişlerdir. Tasavvufta Kâf dağı mürşid-i kâmilin vücûdudur (Pala.2018: 248).

Dîv ü cin ü ejdehānuñ ṣaffı yirde Kūh-ı Ḳāf
Murġ-ı perînüñ ālāyı gökde bulut ṣanma lāf” (C.65/25a)

Müellif, evren denilen yaratıkların Kaf dağında üretiklerini dile getirir.

“Şāh-ı mārān cevāb virüp eyitdi ki: “Yā nebîye’llāh Sām bin Nuḥ peyġāmber zamanında bu evren Kūh-ı Ḳāf eteginde Heyhāt ṣaḥrāsında dürmişdür. Ol yirüñ cānavarları ve ejderhāları bu yirde dürbin gibi degüldür. Ekŝeri ġāyet maḥbūb, raʿnā olur. Ol cihetden evrenleri daḫı bu şekilde zîbā olur.” (C.66/18b)

3.8.3.6. Sinistan Dağı

Olayların vuku bulduğu dağlardan biridir. Şahmaran’ın askerleriyle birlikte geldikleri yerlerden biridir.

“Ḥakîm ḳavlince bu ʿaẓametile şāh-ı mārān yirle gök arasından ḥayyāt ʿaskerin çeküp uçup gitdiler. Tā ki siccîn kuyusu aġzından gelüp **Sinistān ṭaġı** ḳullesine yitdiler daḫı

ḳażā vü ḳader bulutları gibi ḳalʿa-ı mārān üzerine indiler. Ṭaġ başın ḳara ṭūmān ḳaplar gibi ḫışımlu bulutlu gibi **kūh-ı Sinîstāni** ḳaplayup ḳalʿa-ı mārānı iḥāṭa idüp ḳondılar. Şāh-ı mārān daḫı ḳalʿa-ı mārānuñ tāc-ḫānesi burcı üzerinde ḳondı daḫı yönüni Sinisṭān ṭaġında uçmaḳ çıḳup indügi yire döndi." (C.65/30b)

3.8.3.7. Sistan Dağı

Metne göre yılanların şâhı Şahmeran, Sistan dağında yaşamaktadır.

"Süleymān ḥaẕreti eyitdi: "Şāh-ı mārān şimdi ḳandadur?" cevāb virdi ki: "Yā nebîyye'llāh Sistān ṭaġında leşkerin cemʿ idüp ol yirde oturur ki gökden yire inüp uçmaḳdan sürüldü ki yiryüzinde ol maḳāma inmişidi." (C.65/32b)

Sistân dağı Şahmerân'ın mesken edindiği yerler arasında gelir.

"Şāh-ı mārān eydür: "Yā nebîye'llāh Sîstān ṭaġlarında bir ʿaẕîm maġāra vardur. Şedāddan ḳardeşi Şedîd ḳaçup ol kūhistāna varup maġārayı işletmiş senüñ ḫār içinde ḳazdurmış ḳırḳ yılda tamām idüp düzdürmiş ol maġāra ġāyet vāsiʿdur. Benüm bir maḳāmum andadur." (C.66/16b)

3.8.3.8. Elburz Dağı

Eserde Firdevsi mukayese yoluna başvurur. Kahtan-ı Arabî'in düşmana vurduğu gürzü Elburz dağına vursa kül ufak olacağını söyler. Dağ daha çok gücü, kuvveti temsil eder.

"Buġūr, Ḳaḥṭān-ı ʿArabî bir gürz urdı. Kūh-ı Elburza ursa zîr ü zeber ḳılurdı. Velî Hindū ḳalḳan ṣalup menʿ itdi. Yedişer gürz uruşup yedişer ḍarbı ṣavışdılar. Sekizinci gürzi Ḳaḥṭān eyle urdı kim ḍarb-ı Hindūnuñ depesine ṭoḳundı. Başıla ışığın ḫūrd-ḫām eyledi. Sām-süvār çerisi görüp ġirîv ḳılup Ḳaḥṭānı tahsînlediler." (C.65/48a)

3.8.3.9.Billür Dağı

Şeytan ile Hz. Süleyman arasındaki çekişmeler Malatya şehrinde vuku bulur. Sultan Şehmuraş'ın Allah'ın izniyle, Hz. Süleyman'ın emriyle Billür dağının kalesinde beklediklerini söyler. Netice itibariyle Hz. Süleyman'ın ordusunda yer alan Melik-i Maytataruş şeytan ordusuna galebe gelip birçok askerlerini yaktıklarını söyler.

"Milk-i Şehmūraş meger kim iẕn-i Yezdānı emr-i Süleymānı birle bir niçe biñ ervāḥ-ı tekvînile Kūh-ı Billūr ḳullesin bekleyüp ṭururlardı. Şeyāṭîn ẕürriyātın görüp ḳarşu gelüp ikisi birbirine hevā-yı fenāda muḳābil olup evvel Melik-i Şehmūraş cānibinden ʿAvca bin Ṣaṣṣa ve Beleşhūya-ı tekvîn birle ellerine āteşi ʿamūdlar alup şeyāṭîn ẕürriyātına girüp her kimi ki urdısa ḫarḳ idüp yaḳarken nesl-i şeyāṭînuñ dūd-ı āhı

Billūr Ṭaġı ḳullesinden felege çıḳarken şeyāṭîn cānibinden aḫbār-ı kāẕibe müvekkel olan miŝvāṭ ve ṣalātda zühhāda vesvāse viren Dellehān ḳarşu varup siḥirle berf ü bārān yaġdurup ʿālemi ẓulümāt idüp göz gözi görmeyüp daḫı yine siḥirle senüñ ḫāk yaġdurup ve kendüler daḫı ejdehā şekline girüp āteşi demler ṣaçup ceyyiş-i Süleymānîyi ḥarḳ iderken Melik-i Mayṭaṭarūş şeyṭān ceyşinüñ ġalebesin görüp Allāh niyāz itdi. Kürre-i nārda olan ve Kūḥ-ı Billūrda olan melāʾike iẕn-i Rabbāni birle gelüp ceyş-i Süleymāna yardım ḳılup ekŝerin yaḳup ḥarḳ idüp ṭaġıtdılar." (C.65/76a)

3.8.3.10.Kuş Dağı

Efsanevi olayların anlatıldığı kıssalarda Kaf dağı, Kuş dağı gibi varlığı kesin olmayan hayali ögelerin kullanıldığı görülmektedir.

"Yaʿnî ki emîrü'ş-şuʿarā ḳızına dir ki: "İy Hindi aḫmaḳa aldanma ki henüz murdār yiyicüdür."Bu hevāḳ gibi aḫmaḳdur ve daḫı yā nebîyü'llāh bu hevāḳ cinsi ḳuşlar saʿîd memleketinde çoġ olur. Yılda faṣl-ı rabîʿde bir ṭaġ vardur. Ḳuş ṭaġı, dirler bu ḳuşlar her yılda bir muʿayyen vaḳt vardur. Ol ṭaġa gelürler. Ṭaġuñ depesinde bir delük vardur. Her ḳuş varur. Başını ol delüge ṣoḳar. Andan çıḳarur daḫı kendüyi Nîl ırmaġına bıraġır." (C.65/79b)

2.8.3.11. Zulümât Denizi

Karanlıklar denizi olarak adlandırılan Zulümat denizi civarında yüzbinlerce ervah-ı tekvin ile Kıttu'l-Eblakın hazır olduğu zikredilir.

"Ḥükemā ḳavlince bu vechile zārılıḳ ḳılup giderken ẓulmāt baḥrı ṭarafında ḳara bulutlar görüp istedi kim bulutlar arasından geçüp gide. Ḳāf ʿālemine varup cānın ḳurtarmaġa dermān ide. Meger kim baḥr-ı ẓulümātda emr-i Rabbānî ḥükm-i Süleymānî birle nice yüz biñ ervāḥ u tekvînile ḳıṭṭu'l-eblaḳ ḥāżır ṭurmışdı." (C.65/77a)

3.8.3.11. Kîş Denizi

Ruh kuşunun hikayesinin anlatımında Kiş denizinden bahsedilir. Samsüvār ve Rüstem, Edniyayı takip etmek isterken gittikleri yerlerden biri de Kîş denizidir.

"Eyle olsa ruḫ ḳuşınuñ yükini Sam-süvār Rüstem **Kîş baḥrından** gemileriyle deñize girüp Edinyā ʿaḳabince gidicek. Ruh ḳuşı bilesince olup ḫiẕmetinde olurdı. Raḫne ḳuşıla, ḳaḳnūs ḳuşınuñ nişānesi sî-murġ yüklerini Sam-süvār kendü başında götürürdi. Evvel iki nefer murġān daḫı Sam-süvār şerāyiṭi ḫiẕmetin yirine getürürleridi." (C.66/80a)

3.8.3.12. Kufûf Denizi

Süleymân-nâme'de birinci kat gök halifesi İsmail meleğin emriyle Kufûf denizine şeytanı koymayıp ateşe atarlar.

> "Birinci ḳat gök ḫalîfesi İsmāʿîl melek ʿaleyhi's-selām eyitdi ki: "İy firiştehler ne ṭurursız bu laʿneti görmez misiz kim gelüp Süleymān elinden ḳaçup Baḥr-ı Kufūfa girmek ister." diyüp birinci ḳat gök firiştehlerinden bir niçe melāʾîke bile şeyāṭîn nesli üzerine inüp baḥr-ı Kufūfa ḳoymayup şihāp atdılar." (C.65/77b)

3.8.3.13. Veylün Vadisi

Şahmeran ve hemcinsleri olan ejdeha, efi, evren gibi yılanların çokluğu anlatılırken Veylün vadisinden istifade edilir.

> "Andan evren ḳanad açup uçup şāh-ı mārānı götürdi ve ejdehālar ve efʿîler çerisine yitürdi ki Ḳuds-i Mübāreküñ şarḳısından yaña evrenler çerisiz ve ejdehālar ʿaskerin ḳondurmışdı ve ılan çoḳlıġından ol ṣaḥrāyı Veylün Vādisine döndürmişdi. Ejdehālar nefesinden gökyüzi ḳaṭrān deryāsı gibi ḳararmışdı ve zehirleri ṭoḳunduġı yirlerüñ nebatātı ve şecerātı ve ŝemerātı ve ḥacarātı zaʿferān miŝāli renk tutup ṣararmışdı." (C.66/12a)

Süleymân-nâme'de sıklıkla kullanılan dağların başında hayali ve masalımsı olan Kaf dağı gelir. Daha sonra Tur dağı gelmektedir. Diğer dağlar ise kıssaların anlatımında çok da önemli olmayan bir yere sahiptirler. Olayın akışında etkili değillerdir. Kaf ve Tur dağları ise bunların aksine olayların akışında ve mekânın kişi ve olaylar üzerindeki etkisi cihetiyle önem arz etmekteler.

4. SÜLEYMÂN-NÂME-İ KEBÎR'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ (C.65-66)

4.1. Metin Hazırlanırken Kullanılan Nüshaların Tavsifi

Envanter Numarası: Firdevsî-i Rûmî'nin *Süleymân-nâme-i Kebîr* isimli eserinin 64, 65 ve 66. ciltleri, Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi H 1534-2 numarada kayıtlıdır.

Sayfa ölçüsü: 350 x 260 mm

Varak sayısı: 175 (İncelenen ciltler 65 - 66).

Satır: Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. 66. Ciltte 56b, 57b, 60a numaralı sayfalar 20 satırdan oluşmaktadır.

Cilt: Miklepli, şemseli, vişneçürüğü

Kâğıt: Aharlı kâğıt

Metin: Siyah mürekkeple, başlıklar surh (kırmızı) mürekkeple yazılmıştır. Yazı nesihtir, herhangi bir istinsah kaydı bulunmamaktadır.

Eser: 61-66. ciltlerin bulunduğu bir mücelled halindedir. İncelemenin konusu olan 65 ve 66. ciltler 88b ile son bulmaktadır. Eserin 1a yüzünde kitapta 6 cildin derc olunduğunu belirten bir ifade bulunur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür; Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.

4.2. Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar

1. Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme-i Kebîr isimli eserinin 65 ve 66. cildi üzerine yaptığımız çalışmada, dönemin dil özelliklerine azami ölçüde riayet edilmiştir.
2. Numaralandırma 1b'den başlatılarak "[2a], [2b]" şeklinde kelimelerin sol tarafında kalın ve büyük harfle; satır numaraları ise (1) (2) (3) şeklinde parantez içerisinde, kalın ve üst

simge ile gösterilmiştir. Metinde tarafımızdan eklenen unsurlar köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir

3. Metinde ana bölüm başlıklarının tüm harfleri büyük ve kalın; alt başlıklarda ise sadece kelimelerin ilk harfleri büyük ve kalın (bold) olarak yazılmıştır: Der-Beyân-ı Meclis-i Âḫir gibi.
4. Orijinal metinde kırmızı mürekkep ile yazılan ayet, hadis, kelam-ı kibar ve dua bölümleri çeviri yazıda italik, kalın ve küçük olarak yazılmış, anlamları dipnotta gösterilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'den yapılan iktibâslarda sure ve ayet numarası belirtilerek anlam tırnak içerisinde verilmiştir. Kur'an-ı Kerîm, hadis, hadîs-i kudsî, kelâm-ı kibâr, duâ gibi ifadeler tercüme edilmiştir. Yinelenen kelam-ı kibarların tercümeleri verilmemiştir.
5. Nüshalarda geçen Arapça ibarelerin harekelenmesinde müstensihten kaynaklandığı düşünülen harekeleme hataları mevcuttur. Bunlarda kısmen düzeltmelere gidilmiş; ancak çeviride mümkün mertebe metne sadık kalınmıştır.
6. Metinde özel isimler ile bazı kelimelerin farklı yazım şekilleri bulunmaktadır. Bu tür kelimelerin orijinal hâli tercih edilmiştir.
7. Vezin gereği bazı manzumelerde sözcük sonundaki ünlü ile sonraki sözcüğün başındaki ünlüler bitişik okunmuştur.
8. "Yā Süleymān āh elünden ṣad hezār
9. Ki_eyledüñ bend uruban ḥayfā ki zār" gibi.
10. Vezin bozukluğu düzeltilemeyen mısralar dipnotta "vezin bozuk" ifadesiyle belirtilmiştir.
11. Âsmân, kâmyâb, pâdşâh, kâmkâr… gibi kelimelerin metindeki harekeli yazımları tercih edilmiş, ses türemeleri de gösterilmiştir.
12. Atıf vavları kalınlık incelik uyumu dikkate alınarak ü/vü, u/vu şeklinde yazılmıştır. Bazı hadis ve ayet iktibasları ise harekeli yazım dikkate alınarak "ve" şeklinde yazılmıştır.
13. Farsça isim ve sıfat tamlamalarında muzaf ve mevsuftan sonra kalınlık-incelik uyumu göz önünde bulundurulmuştur: nefs-i, hevâ-yı, siyâh-ı…
14. Arapça tamlamalarda "Allâh" kelimesinin muzafün ileyh olduğu durumlarda çizgi kullanılmamıştır: Resûlu'llâh, nebiyyu'llâh gibi.
15. Arapça ve Farsça uzun ünlülerin vezin zarureti ile kısa okunma durumlarında metindeki yazımları esas alınmıştır.
16. Yapım eki işlevi taşıyan Farsça ekler kelimeye bitişik yazılmıştır. Farsça ve Arapça önekler eklendikleri kelimeden çizgi ile ayrılmıştır. Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek ve edatlar çizgi arasına alınmıştır: rû-be-rû, ser-te-ser, ser-â-ser gibi.
17. Özel isimlere büyük harfle başlanmış bu isimlere gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır. Nüshada renkli olarak yazılan kısımlar metinde kalın harfle yazılmıştır.
18. Mensur kısımlarda oluşabilecek anlam karışıklığını gidermek adına nokta ve virgülün yanı sıra soru işareti, noktalı virgül ve ünlem işareti de kullanılmış, konuşma cümleleri tırnak işareti içerisinde gösterilmiştir. "Ve, dahı, ki" ya da "kim" bağlaçlarıyla birbirine bağlanan cümlelerde nokta kullanılmamıştır.
19. İnceleme kısmında metne yapılan atıflar cilt ve varak numarasına göre yapılmıştır: (C. 65/18a), (C. 66/72b) gibi.
20. İsmail Ünver'in (1993, s.51-89) çevriyazıda yazım birliği sağlamaya yönelik önerileri göz önünde bulundurulmuştur.
21. Metinde diyalogları belirtmek için iki nokta ve tırnak işareti kullanılmıştır.
22. Orijinal metinde ayın ve mim harfleriyle kısaltması verilen (ʿa.m.) aleyhi's-selâm ibaresi ise (ʿa.s.) şeklinde yazılmıştır

Metinde aşağıdaki çevri yazı işaretleri kullanılmıştır:

ا (آ)	a, ā	ص	ṣ
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ż, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	s̱	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ڭ	ñ
د	d	ل	l
ذ	z̲, d̲	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
		ء	’

4.3. Metin

4.3.1. El-CildüÜ'l[11]-Ḫāmis ve Sittīne[12]

[1b] *(1)İnnehu min Süleymāne ve innehu bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. Ellā teʿlū ʿaleyye veʾtūʾnī muslimīn.*[13]

14

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(2) Ḥamd-ı nā-maḥdūd ilāh-ı Ḥaḳ durur ʿazze veü cell
Şükr-i nā-maʿdūd o şāha vāḥid oldur lem-yezel

Ḫālıḳ-ı-ı kevn ü mekān u rāzıḳ-ı u vaḥş -uı u ṭuyūr
(3) Mālik-i mülk-i cihān u ḳādir ü ḳayyūm ezel

Kirdigār-i lā-yezāl u kāmukār-ı lā-naẓīr
Şehriyār-ı lā-vezīr u tāc-dār-ı bī-bedel

(4) Lā-şerīk ü lā-yenām u lā-yefūt u lā-muşīr
Lā-mekān u lā-yezāl u lā-yemūt u bī-ḫalel

Dehşetinden çarḫa gkirdi mihr u māh u nüuh felek
(5) Heybetindendür tezelzül ḳulle- yi ḳāf u cebel

Bāġda anı tesbīḥ ider yā Ḥay diyüuben ʿandelib
Dağda okur evrādını subḥāneke'l-lāhumme eyel

(6) O rıżā-ıyı ḫāteminsüuz saʿy-ıı emel küullīı hebā
O ḳabūulīı sikkesüuz ṭāʿaet ḳamu ṭūl-ı-u emel

Kirm ider nessāc ḍokur tellüu müuşedded aṭlası
(7) Naḫl ider bennā müseddes ḫānedea yaā-pyaer ʿasel

Kānaa gevher nāya şekker şuuymma cevher ol virüur
Kāva ʿanber baḫş ieder andan buolur müuşkiî ḥacel

(8) Ḳudretiîdür serv-i yaālın hem teheyīyi -dest o çıḥnyaār
Ḥikmetiîdür ḫār-ıi gkül buolupb gkeiyer ḫilʿat basal

---

[11] Asıl metinde El-CildiÜ'l-Ḫāmis şeklinde harekelenmiştir.
[12] Altmış beşinci cilt
[13] Mektup Süleyman'dan gelmekte, rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla başlamaktadır; 'Bana üstünlük taslamayın, gelip bana teslim olun'denilmektedir. (Neml: 27/30-31)
[14] (Kur'ân-ı Kerîm 27: 30-31) "Mektup Süleyman'dandır, rahmân ve rahîm olan Allâh'ın adıyla (başlamaktadır) dır. Bana baş kaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin diye (yazmaktadır)."

Ḳādir ol ki ḳudretiîdür bī-ḥisāb u bī-şüümār
(9) Ṣānii ı ol ki ṣanʿatında vaer kemāliî yok ḫaelel

Aḥmed u Mmaḥmūd ebu'l-Kāsım Muḥammed Muṣṭafā
Kāyinātuñ seyyididür yokdur aña hiçc bedel

(10) Ḥaḳ kim anuñ ḥaḳḳına min-nūr-ı vāḥid didi-u çüūn
Şerʿi-i mensūḫ itdi edyānı-ı māt idüpub Lāt u Hheubeayāl[15]

Hilʿaatiın eflāk olupdur vāsıṭı nūr-ı İlāh
(11) Kim didi levlāk ol Ḥaḳ müşkiülümüz oldı ḥal

ʿĀlim-i sırr-ı-i Ḥaḳāyıḳ -ı kāşif -i *kkul-ı innemātemennā*

Ḫāvceoca-i her düu cihān ol nebīidür mā-ḥaeşşael

(12) Hem ***elem neşreḥleke ṣadrī*** [16] [17]-durur taḥḳīḳ anuñ

Hem ṣaçyhı *ve'l-leyli* yüzü *ve'ḍ-ḍuḥḥā* şemse şekel

TṬṬayyiıb u ṭāhir muṣaffādur ḥabīb-i pāk-dīin

(13) ʿĀkiıb ü -ıu-hāşr uu…… vaehīd ……oll şāfiʿ-iiî- cümle milel

BuBu u-Lıeheb müunkirse n'ola şāhid anuñ ṣıdḳına

Berre biryān şīer-i ġurrān mār-ı şuʿbān u cemel

(14) (14) (14) Ṣad selām u ṣad taeḥiyyāet āliıne evlādına

Ol resūluñn tā ḳıyāmet k'oldı anlar ḫayr el……

Ẓıll-ı Īzid Āl-i ʿOsmān Şāh-ı Sultān Bāyezīd
(15) Ḫusrev- i ʿādil melek-dil şāh-ı eflāk u mahal

[15] Doğru şekli Hubel şeklindedir.
[16] Senin kalbini açıp genişletmedik mi? (inşirah, 94/1) Ayetin son kelimesi "ṣadrī" (kalbimi) şeklinde değiştirilmiştir.
[17] ……

VVVaʿadesinde yok taeaḫalluuf ḥüukm-i-u rast uu bī-ḫielāf

Reʾāyiınnea yok taṣalluf fikr-ii gkökcek ḫūb u bel

[2a] [2a] [2a] (1) Çarḫ-ı ser-keş cüduuñkıladur müşerref bu zeaemān

Dehr-i ʿālem ʿadluuñkıla buoldı emn çekmez vecelı

Sen SüleymānSen Süleymān sāyesinde ins Sen Süleymān sayesinde ins üu cin buoldı ḥużūr

(2) Sen Sikender- devrî içinde rāḫat oldı her milel

Çeşm i fettānuñdan özge yok şehirdÇeşm-i fettānuñdan özge yok şehirde ider fitenetn

ʿAmr u Zeydden özge yokdur dehr içinde ider cedel

(3)Bezm içinde dostunı daʿavet kılur Rrıdżvān-ın ı ḥūur
Rezm ……içinde düşmenüñ Mālik dūzaḫ okur ʿaecel

Dergeh-i i Ddārü's-sselāmuñdur müulūkuñ Kkaʿabesi
(4)Yaenmaeyae yokklukk odınae yüz süurüpıter tenartan u emel

Düşmenün mekrDüşmenüñ me
Düşmenüñ me itmekgiyle başa varmaz bu zeaemāan

Kim muẓaffer şīre olmaz hīle itmekle şeġeel

(5)(5) (5)O kemāl-i luṭfuna nisbet felek ḳaṭrea durur

O vaeḳār-ı ı ʿizzüuñne göre zemīn bir ḫaerüu deael

Dostuña devlet Dostuña devlet ḳaarīn u baḫt ʿızz u ʿöumr-i ü u ḥesār

(6) HHaszmuña nāzil ḳażā nāzır belā ḥākim ecel

BunuBunu ezişuñBu nüvāzīşüñ virüur emrāẓ-ı dehre ḫoūş şıfā

Ser-keş-i çeerḫ-i esed ḫulḳuñ kılur rām-ı ~~u~~ ḥaemel

~~(7)~~ (7) ~~(7)~~Rezmüñeuñedüur tīğ- u zen Meirrīuḫ ider cenguñ begüum

Bezmüuñnedür çengiî züuhre ḳaṣruña der-bān Zuḥal

Luṭf u beLuṭf ı beLuṭf ı bezzlüuñ bilmeyen ḫasmı kkılur cūduñ heleaek

~~(8)~~Ki ol durur gül koḫuusından alıcaḳ būbuy-ıy u cuʿael

MihrMihrMihrünüñ u gök esse nesīm-i i nārıi dostuñ vire gül

Ḳasrunuñ topı atılsa yıkıla ḫaşmı kulel

(9)~~(9)~~ ~~(9)~~Ḫāk-i pāyuñ iksīridür erkān-ı devlet cevheri

Dergehüñ girdi durur aʿyān gözüne mukaḫal

Feṭḥ-i devlet hemFeṭḥ i devlet hem Feṭḥ i devlet hem ʿinānuñ ʿazz[e] nuṣret rehberüñ

~~(10)~~ʿÖmr-i Nūhuh ola müyesser māl-i Ḳārūn-ı Kūütel

Tīġuñuñ düşte ḫayālin görse ger Merriḫ-i çarḫTīġuñuñ düşte ḫayālin görse eger merriḫ i çarḫTīġuñuñ düşte ḫayālin görse eger merriḫ i çarḫ

Ḫançerin elden ṣaluban aġzına uradı el

~~(11)~~ ~~(11)~~Ḥilm-i ʿadluñdur niẓāmı ʿāleme viren tamām

ʿİlm-i faẓluñdur kılan müşkillerin çarḫuñda ḥal

Midḥatuñdan ġayrı söz tezvir durur bulmaz ṣebāt
(12)Ḥidmetüuñden ġayrı aʿmāl aḳbeḥ olur bed-ʿamel

Bu Süleymān nāmesin ki söyledim men şāhiçün
Naẓm-ı naḳdum ḫālişumdur ṣanma itdüm münteḥal

(13)Enverīyi māt iderem söylesem medḥuñ iy şāh
Ḥāfiẓi zār eylerem ḥüsnüñ öñip dirsem ġazel

Kāāmil-i ʿayyāāruu naḳdum gevherin görüp begüm
(14)Sav -meḥekk-i tecrübeye yok durur ḳaṭʿa ʿilel

Līk yokdur ṭāliʿüüm şehden bilüür ḫalḳ-ı cihān
Devletüñde umaram ammā bulam māl u nefel

(15)Aġlasam hicrüüñ elinden raḥm ider gökde şafaḳ
İñlesem ḳahrıñ añup cūş eyleye seng ü vaḥal

Luṭf idüpb eyle naẓar Firdevsīye iy şeh-cihān
(16)Kim Süleymān dergehinde buolısar ḳadr-i- nemel

Medḥinüñ ẕikrindeyem sūsen bigi açup dilüm
Ġonca-veş yumuncaya dek bu dehānum dest-i ecelaḥal

(17)Her ne-dür ki devletüñde baḥr-i ṭabʿumdan çıḳar
Gevher-i ḫāliṣ durur yaḳūt laʿal olmaz bedel

Anca kim ider ḳıran Keyvānıla meh Müşterī
(18)Niçeme kim seyrider şems u felek burc-ı ḥamel

Anca kim nūrunıla zīnet bula baġ-ı zemīn
Nite ki ola lālezār u her ṭaraf kūh u ḳulel

(19)Devletile pāyidār ol tā ḳıyāmet görme elem
ʿİzzetile tu-dur müʾebbed bī-cedel olup ceẕel

4.3.1.1. Süleymān-nāme'nüñ Üç[18] Yüz Yigirmi Birinci Meclisiniñ Ẕikrindedür

[Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün]

(20)Miskīn ṣaçıñ zencīrini ser-rişte-i cān itmişem
Gör nice ʿālem müşkilin göñlümde āsān itmişem(vezin)

(21)Yandum hevānuñ oduna şemʿī- vüu ney-veş dūştum
Yüzüm ṣuyın ḫayfā nidem ḫākiyle yeksān itmişem

[18] Lüzumunca "ç" harfi "ç" şeklinde aktarılmıştır.

Hicrüñde āh iki gözüm yaşıla cāndan el yuyup
[2b] (1)Dil-ḫānesin ʿışkuñ ucundan cāna vīrān itmişem

Mey-gün lebüñ yādına her dem bāde nūş itdükce men
ʿUşşāḳıñı ġonca-ṣıfat sāġarla ḫandān itmişem

(2)Ġamzeñ ḫadengi zaḫmınuñ cān dil düşicek cengine
Ḳan olmaḳiçün arada sīnemde pinhān itmişem

Çün ḫāk-i pāk iksīrine sürdümse yüz iy şāh-ı men
(3)Saçum gümüş altun yüzüm yaşumı mercān itmişem

Ol ġamze-i pür-ḥīleden nefʿum budur ʿālemde kim
Bes nūş-i cānı göñlüme nīşile yeksān itmişem

(4)Misk-i Ḫoten bigi sözüm bu virdügi bu ʿāleme
Sevdā-yı zülfüñ nāfesile cān ciger ḳan itmişem

Sen şeh Süleymān dergehinde mūrçe Firdevsī durur
(5)Dīvānuñuñ vaṣfında ḫānum gör ne dīvān itmişem

Bī-ḥad şükür ol Ḫālıḳa kim bu Süleymān-nām-esin
Maḥbūb-ı raʿnā dil-güşā merġūb destān itmişem

(6)Ger müstemiʿseñ sözüme virgil ṣalavāt Aḥmede
Andan işit tārīḫ-i eṣaḥ kim men süḫan-dān itmişem

4.3.1.1.1. Ḳıssa-ı Rüstem ve Ser-güzeşt-i İşān[19]

Lokmān-ı (7)Ḥakīm ḳavlince rāviyān-ı aḫbār ve nāḳilān-ı muḫtār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince ṣaḥīḥ rivāyet ḳılup eydürler ki Süleymān Ḥaẓreti şeyāṭīn zürriyātın ḥabs idüp ṭāʿat ḳılmakda (8) ammā kim bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Rüstem-i Tehemtene geldi. Ḳaçan kim Cābir-i Ḳāhıra Edinyā bin Dāvūddan nişan ki ṣordı. (9)Ḫaber viremedi ki zīrā ki görmüş degüldi, ammā ki eyitdi. Yā pehlüvān-ı cihān eger ki benüm vilāyetüme gelse ben anı ṭutup (10)muḫkem bend iderdüm. Zīrā ki bir kimesne Süleymān nebīnüñ ḳarındaşı ola, Dāvūd peyġāmber gibi mürselüñ oġlı ola, (11)daḫı bigāneliḳ idüp ser-keşliḳ ḳılup başına baş çeke Süleymān ile niçe ṭutmaḳ istese ejdehā ḳuyruġunda (12)rāḥat olam diyü baş yaṣdaya hīç dünyāda ol rāḥat ola mı yāḫūd ol baḫt-ı saʿādet bula mı diyüp Ḳahhār-ı Cābir Edinyā (13) haḳḳında çoḳ söz söyleyince Rüstem-i Deastān gördi ki Ḳāhıruñ sözünden maʿlūm oldı ki Edinyādan bī- (14)ḫaberdür zīrā ki Edinya ol diyāra gelse sırrı fāş olup ḫaberi bilinürdi. Nitekim eydür: **külli sırrın cāveze illā işneteyn** (14) **şāʿ**[20]

[19] Rüstem'in Hikâyesi ve Onların Macerası
[20] İki kişiyi aşan hiçbir sır yoktur ki yayılmasın.

Naẓm

[Fāʿilātünāʿilatün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilünfāʿilatün fāʿilatün fāʿilün]

Sırrıñı fāş itme ḫalḳa iḥtiyāṭ it nāma ver
Sırrı fāş iden kişiler ʿāḳıbet başdan çıḳar

(16)Sen ki sırruñ ṣaḳlamaduñ ṣaḳlaya mı āḫer kişi
Sır ki aġızdan çıḳa rāzuñ-i dil diyüp ḫalḳa yayar

4.3.1.1.2. Der–Seyr-i Cezīre[21]

Ḥükemā ḳavlince Ḳahhār-ı (17)Cābir Edinyā ḥaḳḳında böyle diyince Rüstem eyitdi: "Yyā Ḳahhār-ı Cābir benüm maḳṣūdum bu cezāyiri gezmekden memleket (18) feth itmek degüldür. Ammā ki maḳṣūdumuz Edinyā bin Dāvūdı ele getürmekdür ve anun şerrini yeryüzinden (19) götürmekdür. İmdi eger ki benümle bile giderseñ didāruñıla müşerref olavuz. Eeger ki taḥtuñda ḳalursañ bizi (20) ḫayr duʿādan unutmayasız. Vilāyetüñ saña mübārek olsun ben yine ḫalḳūmla gemiye girüp Edinyā ardınca giderem" diyüp (21)söyleyicek. Ḳahhār-ı Cābir eyitdi: "Ḥāşā ki ḫāk-i pāyuñdan ben ayru düşem ya bir laḥẓa ḫidmetüñden yüz çevirem. Ḳanda kim **[3a]** (1) giderseñ bile giderem ölünce senüñle bile ölürem," diyicek Rüsteme ḫoş gelüp ḫilʿat-i ḫāṣ geyürdi. Andan (2)Ḳaḥḥār daḫı ḳırk pāre gemi ṭonadup oġlı Ceybūr Şāhı beg diküp yigirmi dört biñ āhen-pūş erile aḳrān-ı (3)vezīri bilesince alup bir saʿd sāʿatda Rüstem-i Tehemten daḫı yüz yigirmi biñ erile gemilere girüp (4)yelken açup seren ḳaldurup dümen başup derya yüzine sefer itdiler. Bir nece gün giderek ṣayyādlar (5) aġla bir deñiz cānavarın ṭutdılar. Rüsteme getürüp ʿarż itdiler. Naẓar kılup gördi ki başı koyun kocuna (6) beñzer. Arkası tolu ayı balığı gibi ve göksi pullu balıḳ gibi ammā ki ayakları yok, yelpezeleri var balıḳ gibi.(7) Çünki Rüstem ol cānāverin ṣūretin ki gördi ḫālıḳuñ ḫilḳatın ṣāniʿuñ ṣanʿatın taḥsīnleyüp (8)tekbīr getürüp gitdiler dört gün yilile yürüyüp beşinci gün bir cezīre göründi kenār sürüp limangāh (9)bulup gemiden taşra çıḳdılar ḫayme vü ḫargah ḳuruldı sāye-bānlar uruldı Rüstemi taʿẓīmile iltüp ḳondurdılar (10) **Ḫeyāṣelūn** peyġamber ʿa.s.[22] zāhidleriyle sekineyi başları üzerine götürdiler. Allāha tekbīr getürdiler. (11) Mescīd otaġın kurup sekineyi içinde ḳoyup ʿibadete yüz urdular. Ol gün ol gice anda ārām itdiler. (12) Subḥ-dem olıcaḳ Rüstemüñ ḫāṭırı şöyle diledi: "Kim tenhā biraz seyr ide zīrā ki eger pehlüvānlarına ve beglerine(13) ḫaber iderse bir niçe biñ kişi bilesince biner eşġāl çoġ olur," pes göñli tenhā şikār itmek istedi. (14)Daḫı raḫşına süvār olup kimseye ḫaber virmeyüp oġlı Ferāmize eyitdi: "Zinhār ve zinḥār benüm ardumca(15) kimseyi göndermeyesin ki göñlümüz tenhā şikār itmek diler" diyüp kīş u ḳurbān ṭaḳınup tīġ-i Ḍaḥḥākı ḥamāyil (16)ḳuşanup ṭurdı. Gürzin eline alup raḫş-ı ābīye binüp gitti. Bu yañadan Ferāmiz daḫı pehlüvānları(17) uydurdı. Rüstem cezīrenüñ şarḳdan yaña gitmişti. Bunlar ġarbdan yana gitdiler. Gāh bāz u şehbāzıla (18) gögdeki ḳuşları ḳayd itdiler ve gāh tazı parsıla yirdeki vuḥūşları ṣayd itdiler. Dönüp yine (19)aḫşam vaḳtinde maḳāmlu maḳāmına geldiler. Atlu atından enüp otaḳlu otaġına girdiler. Ammā ki Rüstemi (20) sordılar gelmedügin bilüp ḫaylī ḳayurdılar bunlar bunda bizüm kıṣṣamuz **ez-ān cānib** Rüsteme geldi. (21) nite? Çünki Rüstem bir fersaḫ yol miḳdārı ki gitti

[21] Ada Yolculuğu Hakkında
[22] ʿa.m: a.s.

gelüp bir mīşe bustāna yitdi. Tīr-i ḫadeng ele alup**[3b]** (1)iki ṣığın geyigin oḳlayup düşürdi. Andan derisin yüzüp içlerin pāk idüp etlerin götürdi, gitti. Bir (2) laṭīf bıñar ḳatına gelüp yetdi. Naẓar ḳılup gördi ki āb-ı revān olup bir bıñar aḳar, çevresi (3) çayır u çemen nuʿmān u şaḳāyıḳ bitmiş, bād-ı nesīm esdükçe ḫarekāta gelüp revān üstüne cān revān ḳılup (4)ditrer ve yir yir serv-i revān nārven u erġuvān bitmiş. Sāyesi seccāde-i Ḫıżır gibi ḫaḍrā-ı çemen yüzün örtmüş. (5)Bülbül-i hezār destān nihālinde şaḳıyup öter. Bir maḳām-ı raʿnādur ki cennet-i meʾvā yirin ṭutar, şu revān olup (6) yüz sürdü ki yerde envāʿ şukūfe açılup biter.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bir ʿaceb maḥbūb ṣaḥrā hem çünān cennet miṣāl
(7) Dürlü reyḥān bitmiş anda çeşme aḳar āb zülāl

Kebk ü ṭurrācıyla süklün ötüşür feryād idüp
Bülbül-i şūrīdeye gül ʿarż ider raʿnā cemāl

(8)**Neṣr**

Ḥakīm ḳavlince Rüstem-i Tehemten ol pehlüvānı tīġ-zen ü ṣaf-şiken çün bu laṭīf bıñarı gördi. (9)Raḫşından inüp süñüsin ṣancup atın öte ḳodı kim otlaya ve ḳılıcın belinden çıḳarup bendin çözüp (10)bir aġaca aṣa ḳodı. Ve yayın daḫı kirişin alup yaṣa ḳodı. Andan pūlād demrenlü oḳı ṭaşa çeriyüp od çıkardı. (11)Yaḳdı bütünle ol iki ṣığın geyigin pūlād süñüsine sancup od ḳarşusına geçüp çevirmeye başladı. Kebab bişdükden (12)sonra yedi ʿayinelü ḳalḳan üzerine ṭoġrayup hīç bir ḥabbe ḳomayup ol iki geyügi hep yedi daḫı Allāh teʿālāya(13)yidügi niʿmetüñ şükrin itdi. Andan ṭurup ol bıñar ṣuyundan abdest aldı. Dāvut peygamber ʿa.s. (14)şeriʿatınca namāz ḳıldı namāzdan niyāzdan fāriġ olıcak uyḫu ʿālemine varup yetdi. Felek-i ġaddārı ve dehr-i (15)ḳahhārı gör ki Rüsteme nitdi, nite? Meger ki **Kanṭūras** nām bir dīv bir nece dīv ser-henglerile (16) **Ḳayḳādūs** dīvile Caʿsūs ʿifritile Maʿkūs Ehremenle yüz miḳdarı dīv ser-henglerile baḥr-ı ẓulumāṭdan(17)çıkup dem çeküp uçup kūh-ı cihān-nümāda ṣaḥr-ı cenniye giderken yolları baḥr-ı ʿummān üzerinde yirle gök (18)arasında ol cezīre mukābil düşüp gökyüzünden yir alçaġına naẓar ḳılup gördi kim bir laṭīf (19) cāy-gāh kim aḳar āb-ı revānı çayır çemen ortasında ayaġ üzre ṭurur. Żaymerān u erġuvānıla ser ü yek-pā (20)ammā ki bu sebzevāt içinde bir pehlüvān yatur ki ġāyet ṣalāyatlu ve şecāʿatlu heybetlü ḳuvvetlü anuñ gibi (21) pehlüvan ki ḳıyḳımından ḳahramān ḳan ḳaşanur ve Nerrīman anı görürse ḳorkup nerm olup üşenür. Atınuñ **[4a]** (1)eyerün almış ṣaḥrāda otlayup yürür ve kendü uyḫuya varmış. ʿAlemden bī-ḫaber yatup ṭurur başı ucunda gürz-i (2) girānı dikilmiş yidi siñirlü gergeden şāḫından düzülmiş üç siñirlü yayın yaṣa ḳomış tīġ-i Ḍaḥḥāḳı başı ucuna (3) ammā ki cebe vü cevşeniñ çıḳarmamış egninde ışığı başında ḳalkanı duşında beli bir ḳılıç balcaġı elmāsdan cemīʿ bendköşeleri(4) daḫı elmāsdan ki miṣlini ʿalemde kimse görmemiş degül **Ḳanṭūrus** dīv meger ki bu tīġ-i Ḍaḥḥāḳı Ḍaḥḥāk-ı mārī zamanında(5) görmüş idi zamanıla Rüsteme irüşdügin bilüp ṣormuşıdı yatan pehlüvān Rüstem idügin bilüp eyitdi ki (6) Yā Ehremen ser-hengleri bu yatan kişi kimdür? Hīç bilür misiz veya bu ḳılıç ne ḳılıcdur fikir ḳılur mısız. (7) Eyitdiler ki bilmezüz Ḳanṭūrūs dīv eyitdi: “Bu yatan Rüstemdür Zāl-ı Destān oġlıdur ve Destān Sām-süvār (8) oġlıdur şol Sām-süvārdur ol ki baḫr-ı zulumātda benüm bir ḳarındaşum depeledi sonra dīvler ser-hengin (9)

cemʿ idüp üzerine varmaḳ diledüm ḳarındaşum ḳanın almaḳ ḳanının ḳara yire ḳarmaḳ diledüm ve līkin [10] Semendūn-ı Hezār yek destile ceng idüp üç elin düşürdigin ki işitdüm cenk itmege ḳorḳup[11] leşkerüm ṭaġıtdum. Ol vaḳtdan berü Sam-süvārun neslinden bir kimse isterdüm ki helāk idem. [12] nār u nūrı yārı ḳıldı ki oġlı oġlı Rüsteme ṭuş geldüm diyüp ḫaber viricek **Ḳayġaṭūs** dīv eyitdi: Yā [13] ḳarındaşum Ḳanṭūrus eger ki ḳarındaşumuzuñ intiḳāmın almaḳ dilersen fursat ġanimetdür kim düşmān uyḳuda [14]durur öldürelüm Ḍaḥḥāḳ ḳılıcın çeküp başın aldıralum didiler dīvler böyle diyicek Ḳanṭūrus dīv eydür: [15]" Bu Rüstem-i Sām neslise arslān enügi arslān olısardur ve ḳaplan yavrusı ḳaplan olur bunuñla [16] cenk itmek cāyiz degül eger ġāfīl üstüne varursaḳ daḫı şayed mebādā kim uyḳudan uyana Rüstem [17]pehlüvāndur ol ceng itmege ʿāciz degüldür ammā kim gelün bunun yatduġı yiri çevreden ḳazalum ḥişār [18] hendegi gibi dayire çizelüm daḫı laḳım idüp yirün tā altından ḳoparalım yattuġı yiri çevreden ṭaşıla [19] ṭopraġıla getürüp aparalum felek yüzine çıḳaralum. Hevādan yiryüzine atalum ḫurd u ḫaşḫāş ḳıluban [20] yitürelüm. Ḍaḥḥāk ḳılıcın alup Rüstem adın cihāndan götürelüm dedi. **Ḳanṭūrūs** dīv böyle diyicek [21] ḥükm eyledi ne ḳadar nerre dīvler ʿifrītler var ise cümlesi gökyüzünden yiryüzine indiler şol ṭumān çöker. **[4b]** [1]gibi rûy-ı zemīn üzre çöküp dem çeküp ḳondılar, dīvler nefesinden felek ẕātı ḳaṭran deryāsına dönüp ḳarardı. [2] Güneş cirmi ʿifrīt pençesi ġubārından ṣarardı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilün]

Kūh-ı Ḳāfıñ ḳullesine beñzeridi ḳāmeti
[3]
Gözleri yanar cehennem āteşi gibi ḳatı

Biri bizden zūr iderse göğe degin kaldura
Çarḫı kuşadan ilandan artuġıdı kuvveti

~~Pirî bizden zor iderse göğe deger .....~~
~~Çarḫı ḳoşadan îlāndan ..... ḳuvvetî~~

[4] Merrīh ü Keyvān göreydi añsuzın nāgāh anı
Ḳorḫusundan sākin olup ala andan heybeti

Neṣr

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince [5] çün kim dīvler yeryüzine inüp ḳondılar. Bir mil yirden ol ṣaḥrā-yı ṭoynaḳ pençe urup ḳazdılar. Tā ki [6]yerüñ ḳaʿrına indiler ve yerüñ ḳaʿrından pençeler urup götürdiler. Tā kim Rüstemi raḫşıla yatu yaraġıla götürüp [7] felegüñ birinci ḳatına yetürdüler. Ammā kim Rüstemün henüz ḫaberi yoġıdı, uyḳuda idi. Velīkin raḫşı otlayuraḳ[8] kişneyüp ol ṣahrā içinden yürüyüp kenāra geldükce kendüzin yire atamayup yine ṣaḥrānuñ [9] ortasına varup ṭururdı. Ve Rüstem daḫı bu ḥālātdan ġāfīl idi. Meʿa'l-ḳıṣṣa bu ḥālātıla ḳūvvetle ġayretle[10] ḥamiyyetle üc yüz

nerre dīvler ki Rüstem-i cihān pehlüvānı götürücek. Āsumānuñ evcine yaḳın yetüricek. Meger ki felegüñ (11) döndügi āvāzı Rüstemüñ ḳulaġına irişdi daḫı gözin açup yirinden ṭurdı. Çevresine bakup gördi ki (12) kendüzi ol ṣaḥrāda aġacuñ dibinde yatur. Ḳılıç daḫı aġacda aṣılı durur ve ammā kim atı kişneyüp otlamayup (13)çevre yaña yügürür. Ve daḫı bu ṣaḥra ḳatı zelzeleye gelür ve içindeki aġaçlar ṣalınup velveleye gelür. Rüstem ʿacabā (14) yir mi deprenür kim ne ḥāldur kim zelzele oldı diyüp yirinden ṭurdı. Naẓar ṣalup ṣaḥrānuñ çevresinde (15) nihāyetsüz dīvler gördi. Kimünün ṣûreti ejderhā-sıfat aġzından felege odlar ṣaçılup külḫan gibi yanar, kiminüñ (16) başı fīl-sıfat ḳadd u ḳāmeti ṣanāṣın kim bir çınar ve aġzı ġār baʿżınuñ şekli ṣu ṣığırına beñzer, siyāh ve baʿżı daḫı (17) arslān şekli velākin ḳattāl-ı melʿūn güm-rāh ve ammā kim bunlaruñ içinde bir ifrīt nerre dīv başını (18) felekden yaña kaldurdı daḫı kendüzine bakdı. Gözleri odı eyle yanar kim ṣanki külḫāndur. Aġzınuñ (19) odı şereri ḫod felege çıḳdı ḳāmeti bir ḳara ziftden yapılmış münāreye beñzer. Başı ḥammām ḳubbesi gibi ve aġzı (20) daḫı maġāraya beñzer, boġazı deġirmen oluġı gibi ḳolları daḫı çınara beñzer burnı delükleri neḳḳāre gibi öter. (21) Barmakları ḫıyâra beñzer elinde bir degirmen ṭaşından gürzi var ki büyüklükde bir ḍaġa beñzer, gözleri **[5a]** (1)daḫı şimşek gibi yalayur, aġzınuñ ṣalyarı aḳar ṣāruca ırmaġa beñzer.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bir ʿacāyib nerre dīv zişt ṣūret key ḳatı
(2)Merrīḫ ü Keyvāna dehşet virüridi heybeti

Sille ṣalsa çarḫı boza önce ḳaksa yara yir
Cenge girse cān alıcı bulmaz ana nuṣreti

(3)**Neṣr**

Hakīm ḳavlince Rüstem ol sahrānuñ çevresinde dīvler arasında bakup **Ḳanṭūras** dīvi göricek bildi kim (4) bu ṣahrayı kazup omuzuna götürüp göge çıkarup giderler. Kendüzin helāk itmek kaṣdın iderler. Rüstem taʿaccüb (5) kılup tururken bu yañadan **Ḳanṭūrus** dīv daḫı Rüstemin yirinden kaġan arslan gibi turuşın çevre yaña evren (6) miṣāl bakışın kadd u kāmetin ṣalābetin ṣecāʿetin heybetin göricek. "Didi kim hāy hāy eger kim bu Rüstem ol kılıcı (7) aġac başından eline alup baña hamle kılursa hemān çaresi budur kim dīvlere diyem bu sahrāyı ellerinden bıraġalar aṣaġa (8) düşüp helāk ola ben ḳılıcı hevā yüzünden atarken ḳapam omuzum bu kim alup ferahnāk olam. Hele bu pehlüvān-ı (9) hūn-hᵛāra[23] bu eceli yetmiş rencūra biraz acı kelacı ḳılayım. Ol daḫı baña ne söyler göreyim." didi daḫı **Ḳanṭūras** (10) dīv başın ḳaldurup ol maġāra aġzın açup daḫı dönüp Rüsteme eyitdi kim yā pehlüvān nicedür kim (11) seni atuñla yaraġuñ yatuñla şāhinuñ tazuñ zaġaruñ itüñle kadd u kāmetünle turduġuñ ṭāġ u sahrā ve çayır u çemenünle(12) şikār-gāhuñ aram-gāhun okun yayun cebeñ ü cevşenüñle götürdüm. Uş felegüñ birinci ḳatına yitürdüm. (13) Murādum bu ki karındaşum dīv-i sipīd nüh serüñ ḳanın sen Rüstemden alam yeryüzine atup helāk ḳılam ḳanlum neslīsin (14) ḳanuñı ḳana ḳana içsem gerek andan şād u ḫurrem maḳāmuma göçüp gitsem gerek.

[23] hūn-hᵛāra: hᵛān-hūra

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(15) Dem çekersem baḥr-ı ʿummānı sömürüp ben içem
Göz urursam Ḳaf ḳafāsın ḫurd idüp baḥra saçam
Nice Rüstem cengüme girse benüm Sām-süvār
(16) Nice urup ḳanın içüp baġrınuñ zaḥmın açam

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Ḳanṭūras dīv böyle diyicek Rüstem eyitdi: "Yā Ḳanṭūras (17) dīv saña lāf urmaḳ ne lāzım beni erligile helāḳ itmezsin. Ḥīle ḳılduñ, ben ġāfīl yaturken üstüme geldün iy laʿīn(18) eger kim ben Rüstem yiryüzinde olaydum senüñ dīvlerle üstüme geldügüñ daḫı bileydüm. Daḫḫāḳ ḳılıcın (19)ḳınından efʿī ininden çıḳar gibi çıḳaraydum. Yüz biñ dīvüñ daḫı varısa başını kesüp ḳanların kara yire (20) kara idüm yā laʿīn benden ḳorḳduġuñdan yanuma uyurken daḫı gelmemişsin bir mil yirden turduġum yiri (21) ḳazup götürmüşsün ḳorḳduġuñdan ḳatuma yaḳın gelüp muḳārin olmamışsın. İy laʿīn necis ences yaʿnī beni ölümden **[5b]** (1) ḳorḳar mı sanursun kim baña ḳarşu lāf urup ḳıvanursın. İy Yezīd ü Pelīd ʿenīd er kişi ölümden ḳaçmaz olur. (2) Yüzi suyun yire saçmaz olur, benüm daḫı senüñ elüñde helāküm geldiyse helāḳ oluram ve eger(3) kim ḫalāṣ olam yüz biñ senüñ bigi dīvi ançe daḫı cihān sarāyında ʿömrüm olursa ḳıraram" didi.

Nazm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(4) Nice yüz biñ dīvi cinnüñ ḫāke saçdum ḳanını
Boġazın sıḳup dümından almışımdur cānını

Gökde uçar evren olsan yire yürür ejdehā
(5) Tīġum oḳın çāḳ idüp virmez ʿumūr emānını

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Rüstem-i Tehemten böyle diyicek Ḳanṭuras dīv (6) ḳahḳahā ile güldi. san kim gök gürledi daḫı lāf urubaan Rüsteme ḳarşu ḫayḳurup didi kim yā Rüstem: (7) "Bu dem çün ben seni feleġe degin çıḳarup evc-i semāya dek götürdüm şimdi dīvlere ḥükm iderem. Bu ṭaġ u (8) taşı senüñ başuñ üzere döndürürler daḫı yiryüzine atubaan erdükçe bu sahrānuñ taşın (9) ve aġacın başuñda pâre pâre idüp göndürürler eger biñ cānuñ varısa birisi ḫalāṣ olmaz ḳuvvet ü (10) şecāʿatüñ ceng ü cidāluñ saña fāyide itmez."

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Pehlüvānsın gerçi Ḥaḳḳuñ ḥışmısın gök âfeti
(11)Līk buldum saña bu dem gökyüzinde furṣatı

Gökyüzinden baḥr u ʿummāna atayım uş seni
Kim olasın ṣuda balıḳ birle ejder niʿmeti

(12) **Neṣr**

Ḥakīm ḳavlince Kantūrus dīv böyle diyicek Rüstem daḫı yirinden ṭurup Ḍaḥḥāḳ kılıcın eline (13) aldı yā Allāh saña ṣığındum. Dīvler ḫod beni helāk iderler. Ben daḫı bunlaruñ bir kaçın bārī öldüreyim (14) diyüp **Ḳanṭūrus** dīve ḥamle kıldı. Hemān Ḍaḥḥāḳ kılıcın eline alup çekdi ol kılıcuñ şevkından (15) cihān yüzine şafak gibi kızıllık çökdi sanasın kim kan deryāsı hevā yüzine düşdi zīrā Daḥḥāk(16) kılıcı kınından çıkıcak ʿalāmeti bu idi kim cihān milkini göz irmi yire dek kan bigi kızıl görinürdi. (17) Ol heybeti gören düşmenler korkup kocunurdı. **Kanṭūrus** dīv ol ʿalāmeti kim gördi. Korkusından (18) kendüzin helāk ide sanup dīvlere buyurdı. Ol saḥrāyı Rüstemle felek yüzinden yiryüzine taḳla (19) urur. Rakkāṣ bigi Rüstem döne döne inmekde ammā ki bizüm kıṣṣamuz **ez-ān cānib** ruḥ kuşuna geldi ki (20) cevelān urup Hindûstan ser-ḥaddine geçüp pīl ü gergeden sayd idüp gelüp yine Rüstemden yana (21) giderken anı gördi ki gökyüzinden taş u toprak yaġar ve lākin bunlaruñ üstünde iki leş biri at biri ādem dolāb var. **[6a]** (1) Dönüp inerler ʿacāba niye ki diyü yakın vardı ki şikār ide. Gördi ki Rüstem ile atı raḫş dönüp inerler. Hemāndem (2) kanad süzüp tizrek uçup yaʿnī pervāz urmaġı koyup bunlaruñ altına geçüp bir ayaġınuñ minkārıla (3) raḫş çölünin yedi kat ebrīşimden sarılmış üç karış inlü puṣtak kulagından dutup getürdi. Andan saġ(4) ayaġın daḫı pençelerin uzadup şahin sığırcuk kapar gibi koyup kaynaġı arasına alup veli ancılayın (5)āheste dutdıgı kaynaġınuñ ucuna aldı. Andan uçup baḥr-ı ʿummānuñ bir az yirin geçüp Rüstem konduġı (6) bār-ı büngāh kurup yārenleri turduġı yire getürdi. Ol saḥrāda bir laṭīf bikār kenarında kodı andan gördi ki (7) Rüstemüñ daḫı raḫşuñ daḫı ʿakılları gitmiş, veli gördi. Rüstemüñ tīġı Dahḥākı yalın elinde balçaġından tutmış. (8) Biraz yirini pençesinüñ tīġ Dahḥāk kesüp kanatmış. Ġāyetde acıyup sücudı. Velīkin Rüstemi raḫşıla (9) ḫalās itdügine ferah oldı. Gönliñde mantıku't-tayrca kendü kendüye eyitdi bu Rüstemi baña Sām-süvār (10) işmarlamışdur ve Sām daḫı beni işāretile beşāretile Rüsteme koşmışdur ki muẕāyikasında bulunam bi-ḥamdi'llāh ki (11) gelüp yirle gök arasında şikārdan gelüp uçarken Rüsteme ve raḫşına şataşdum ʿināyet-i Ḥaḳkıla helāk (12) olmakdan ḫalāṣ itdüm. Ḳaynaġuma ikisin daḫı alup getürdüm ṣaġ esen vücūdun bunda getürdüm diyüp(13) dilince Allāha niyāz idüp saġ kanadınuñ bir yelegi uçunı bınar suyuna baturup daḫı Rüstem yüzine(14) saçdı. Rüstemüñ yüzine saçdı. Rüstemüñ yüzine şu ṭoḳunup ʿaḳlı başına geldi, gördi ki dīvler (15) elinden ḫalāṣ olmuş. Baḥr-ı ʿummānıla gök arasında dönüp inerken helāke varmayup baḥr-ı ʿummāna(16) düşmeyüp deñiz cānavarları ġıdāsı olmayup çāyır u çemen üzerinde āb-ı revān kenārında yatur. (17) ʿAcāba beni bu vartadan alup götüren melek mi ki ya dīv perī mi ki diyince karşuya (18) nazar kılup gördi ki ruḥ kuşı sol kanadınuñ yükini bıñara baturup raḫş üzerine su seper. (19) Raḫşuñ daḫı ʿaḳlı başına gelüp kişneyüp yirinden ṭurup ḳuyruġın çenber ḳılup boynunı kemer

(20) idüp süheyl urup çevre yana gezüp Rüstemi istedi. Rüstem āvāz itdi, raḫş işidüp ḳulaḳ (21) diküp kuyruḳ kısup segirdüp Rüstemüñ yatdugı yirde ayaġın yiledi. Rüstem yirinden ṭurup şād **[6b]** (1) olup atınuñ iki gözin öpdi. Andan kendüyi ḳurtaran Allāh'uñ faẓl u ʿināyeti luṭf u hidāyeti birle kurtaran (2) ruḥ kuşıdugın bilüp sürüp yanına gelüp şeperlerin sıġāyup boynında öpdi ve arḳası yüklerini elile(3) sıġāyup nuvâḫt idüp yapdı. Ruḥ kuşı daḫı Rüstemüñ tevāzuʿunı görüp hāki pâyine yüz sürüp tevāzuʿ itdi. (4) Andan ḥalāṣ oldıġına Allāha şükr ḳılup ol bınardan taze abdest alup iki rekʿat şükür (5) namāzın ḳılup ḳarşusında kendünüñ ordusın otaġın görüp secdeye yüz sürüp eyitdi ki:

Nazm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(6) İtdi şükrī Ḥālıḳa ḳıldı be-ġāyet çoḳ niyāz
Ṣıdḳıla iḫlāṣıla Ḥaḳḳa ḳılur bi-had namāz

ʿĀḳiliseñ sen de Ḥaḳḳa ṭāʿat eyle her zaman
(7) Tā ki ḫoşnūd ola senden ol kerīm ü kārusāz[24]

Ġāfīl ol ki ʿömrini ʿiṣyānıla ḳılup telef
Nūş idüp meygūş idüp ney çaldura envāʿ-ı sāz

(8) Tāʿatile girür ādem cennete taḥḳīḳ bil
Dūzaḫa ilten daḫı ʿiṣyānıdur buḫlıla az

ʿĀḳiliseñ nuşḫını Firdevsī'nüñ dutup bu dem
(9) Raḥmet-i Ḥaḳdan bulasın ta ki şeksüz ser-firāz

Nesr

Ḥakīm ḳavlince Rüstem bunda namāzda niyāzda bizüm (10)ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Rüstemiñ oġlı Ferāmurzla pehlüvānlarına geldi. Nite? Çün kim ol gün Rüstem şikār- (11)gāha gitdi. Begler daḫı şikār-gāhdan gelüp Rüstemi yoḳlayup bulumayup ol gice her birisi uşaġı irisi (12)rāḥat olmadılar. Cāme-ḫābe girüp yatup arām ḳılmadılar. İkin ikin olup söyleşdiler. ʿAcabā Rüstem nice oldı diyü āh u zārı (13) ḳılışdılar. Çün seher vaḳti yitdi her birisi atlu atına binüp Rüstem oġlı Ferāmurz ḳatına gelüp yitdi. (14) Gördiler ki Ḳārūn-ı Pil-tenle Ferāmurz ve Güderz ve Güsteḥem ve Berzīn ve Zerīr ve Gīv-i ʿAcem mübārizleri cebbār-ı (15)ʿaẓamıla ve zilzāl-ı ekberle cemīʿ pehlüvānlar yir yir cemʿ olup Rüstemi yoḳladılar. Kimi eyitdi bunı daḫı (16) Sām-süvār gibi dīv kapup durur. Şöyle ki: Ya helāk itdiler ya habsdur. Gelüñ hele bu cezīreyi arayalum. (17) Ümīẕ[25] -vār ki nām u nişānın bulavuz diyüp cumhūrıla aramaġa gitdiler. ʿAḳıbet gelüp ol yire yitdiler ki (18) Rüstemüñ yatdugı yiri dīvler ḳazup götürmüşlerdi. Yirinden ḳara su çıḳmışıdı. Bu ḥīnde Rüstemle ol ṣaḥrāyı(19) götürüp giderken rāḫşuñ izi düşmüşidi. Ol arada bulup bildiler kim Rüstemi yiri yurdıla esbāb-ı (20) ḥarb u cenk āletile götürüp gitmişler. Götürdi ki yirüñ yirinden ḳara su çıḳmış.

[24] Kelimenin aslı *kār-sāz* şeklinde yazılır.
[25] Kelimenin aslı *ümīd* şeklinde yazılır.

Çār gûşe bir şeddādī ḥavża beñzer ki taş yüzinden ölçdiler. ʿArab arşıla üç yüz arşı uzunı yüz seksen iki arş **[7a]** (1) ini çıḳdı ve yigirmi yidi arış daḫı deriñligi çıḳdı. Pehlüvānlar görüp taʿaccübe vardılar. Ferāmurz eyitdi: "Ben Süleymān-ı (2) nebī dīvānında Ḳâhir bin Sam-süvār Caʿcaʿa-ı dīve suāl itdügin işütdüm ki bir cinnüñ ne ḳadar ḳuvveti ola. Cevāb (3) virdi ki yedi ʿādi baḥādır ādemce ḳuvveti vardur ki her bir ʿādīnüñ yidi ādemce ḳuvveti vardur ve bir dīvün (4) daḫı ḳırk cince ḳuvveti vardur ve bir ʿifritüñ daḫı sekiz dīvce ḳuvveti vardur. Pes bu taḳdīrce bu ḳadar (5) yiri çevreden kesüp Rüstemle atıla otuz altı pâre cenk āletile götürmek dīvüñ degüldür. (6) İllā meger ki bir niçe ʿifrit Ehremen ola bu işi ideler diyüp cevāb viricek. Ḳārun-ı Pīlten eyitdi: (7) "Bu dīv cin işi degüldir meger ki Süleymān peyġāmber ʿaleyhi's-selām Rüstemi ana gelüp müvekkil (8) bād-ı şarşara ḥükm itdi. Ḳanda bulursañ baña getür didi. Ḳalʿa-ı ḳatrānı getürüp maġribden ʿArab milkine (9)getürdigi gibi götürüp gitmişdür. Süleymān naẓarına iletmişdür diyicek Güstehem eyitdi: "Eger Süleymān (10) emri imişse cemīʿī ʿaskeri ile ḥayme vü ḥargāhıla bār-ı büngāhıla ḥadem ü ḥaşem ü ṭabl u ʿalemle bile (11) bile götürürdi. Nitekim Ḳayḳubād leşkerini cinnīler götürdügü gibi Süleymān cinnīlere ḥükm eyledi gelüp (12) götürürlerdi. Ṭarfatu'l-ʿayn içinde naẓarına yetürürlerdi. Degüldür bu nesne illā ki dīvler işidür. (13) Rüstemi yatduġı yirde yiri suyı atıla götürdiler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Böyle diyüp ġamgīn oldı tā ki varsa pehlüvān
(14) Ki irgürürdi her biri yirden göġe āh fiġān

Diñle imdi bu ʿacāyibden ġarāyib ḳıṣṣayı
Līk Aḥmed rūḥına virgil ṣalavāt ṣāẓumān[26]

(15) **Neṣr**

Ḥakīm ḳavlince bunlar bunda tanışukda bizüm kıssamuz **ez-ān cānib** Rüsteme geldi. Nite? Çün kim (16) secde-i şükr itdi ve Ruḥ kuşın nuvāḫt ḳıldı. Andan raḥşına eyersüz süvār olup ordusından (17) yaña gelüp gitdi. Yakın varıcaḳ nā-gāh zīr yire tuş geldi ki ol gün yedi biñ kişile ḳaravula (18) binmişidi. Rüstemüñ gelmedügin ʿacebleyüp āhın felege çıḳarup efġān iderken gördiler ki çıblāḳ (19) raḥşa süvār olmuş, gelür ve ḳılıcınuñ kını yoḳ ve gürzi elden gitmiş ve atınuñ daḫı eyeri yoḳ. Ḳarşu varup (20) ayaġına dökülüp pehlüvānlar ardınca muṣṭucı gönderdiler. Varup ḫaber itdiler nā-gāh anlar daḫı işidüp (21) şād olup raḥşı raḥşān sürüp geldiler. Rüstemi ṣaġ ve esen görüp ayaġına dökülüp şāẓılık[27] ḳıldılar. **[7b]** (1) Ve raḥşuñ eyerin getürüp eyerlediler ve Rüstemün ḥāl u ḥātırın ṣordılar. Rüstem daḫı başından geçen ser-güzeştin(2) beyān eyledi. Dīvlerden ġāfil olmañ benüm ardumca gelürler diyüp söyledi. Ferāmurza işidüp and içdi kim(3) babası Rüstemi tenhā şikāra göndermeye kendü bile gide andan Rüstem buyurdı. On deve on (4) sığır boġazladılar. Süleymān nebī nīzesine nişāne içün sī-murġ yüñin baġladılar. Ol leşkeri bir ṣaḥrāya çıḳarup (5) süñüvi yanında dike ḳodılar. Ruḥ ḳuşı hevā yüzinden sī-murġ yelegin görüp ḳanad büküp leşler(6) üstine indi, kenāra ḳondı daḫı leşlere ḳaynaḳ urup yırtup ditdi. Loḳma loḳma aġzına (7) alup yutdı. Ḳarnı toyup ḳursaġı ḳabarup dilince Allāha şükr itdi. Andan yönini Rüstemden yaña dönüp (8)

[26] Kelimenin aslı *şâd-mân* şeklinde yazılır.
[27] Kelimenin aslı *şād* şeklinde yazılır.

ṭurdı. Pehlüvānlar daḫı meclīs kurup Rüstem bulundığına şād olup ʿayş u nūşa meşġūl olup şarāb (9) içmege başladılar ḳadeḥe el urdular.

Nazm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Her gedā-yı nā-ṭüvānı şeh- cihān eyler şarāb
(10) Bī-nevā-yı nev-cüvānı milke ḫān eyler şarāb

Her şubānuñ kusfındaṇ yitürüp birden biñe
Kelle bānī milk-i Rûma pāsubān eyler şarāb

(11) Şīre engūra anınçun didi ʿirfān şīre şīre
Nerre şīr idüp içeri pehlüvān eyler şarāb

Nā-kesī cömerd ider ser-keşleri mestī zebūn
(12) Defʿ idüp dilden belā-yı şādumān eyler şarāb

Ṣayd idüp maṭlūb-ı ṭālib meyl olur yāre vuṣūl
Çeşm-i mestān ṣoḥbetini rāyigān[28] eyler şarāb

(13) ʿĀşık u maʿşūk arasında kılup defʿ-i ḥicāb
Sevgü şefkat arturup sırrı ʿayān eyler şarāb

Lāġarı ferbih kılup çirkinleri raʿnā vü ḫūb
(14) Beñzi kızardup yañaġı erġevān eyler şarāb

Laʿl-ı dil-ber dāyima Firdevsīyi küstāḫ idüp
Mâcerâyı neyse arada āh ʿayān eyler şarāb

(15)Mey didügüm maʿrifetdür şāhid ol ʿirfān-ı cān
Yoḫsa ṣanma ādemi ʿirfān-ı cān eyler şarāb

4.3.1.1.3. Der-Beyān-ı ʿĀciz Ṣoden-i Şeyṭān-ı Racīm Goriḫten Ez Dest-i Melāʾike ve Āmeden-i Be-Dergāh-ı Süleymān (ʿa.s.)[29]

(16) Ḥakīm ḳavlince Rüstem-i Tehemten cezīrede yārenlerile yimekde içmekde (17) ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Racīm-i laʿine geldi. Nite? Çün ki şeytānuñ ʿaleyhi'l-laʿne cemīʿ (18) ʿavānlarınuñ ekābirlerini ʿazam şeyātīnlerini ekābir melāʿin kāhirlerini ebteri bi-dīn kāfirlerini Süleymān (19) ḥażretinüñ ʿa.s. gönderdügi ervāḥıla tekvīnleri tutup bend idüp alup Süleyman

[28] Kelimenin aslı *râygân* şeklindedir
[29] Kovulmuş Şeytanın Rahatsız Olması, Meleklerin Ellerinden Kaçması ve Süleyman'ın (a.s.) Dergâhına Gelmesi Beyanındadır.

ḥażretine gelincek. (20) Ḥażret-i Süleymān ʿaleyhi’s-selām her birisini teftīş idüp bakırdan kumkumaya koyup nübüvvet ḥātemile (21) mühürleyüp ḥabsa şālıcāk. Şeyṭān-ı laʿīn işidüp ġāyetde müteellim olup Süleymān elinden āh idüp **[8a]** (1) felekler yüzüni siyāh idüp daḫı ʿāciz dem-beste kalup bāḳī kalan zürriyātı **Ḥannāsile Vesvāsıdı.** (2) Bunlaruñla meşveret itdi ki ben bu Süleymān elinden ḫalās olmak mumteniʿdür ve ammā efdal-ı reʾy (3) oldur ki kendü iḫtiyārumla Süleymān dergāhına varam ve kendüm bildürmeyüp ana iġvā virem (4) ve hem ʿāḳıbet aḥvāḷümden rūz-ı ḥaşirde ḫālum nolısar ana soram Süleymān ḫod mürsel peyġāmberdür(5) ʿāḳıbet beni bilüp ṭutup öldürmek ḫod elinden gelmez ġāyeti bu ki baña ʿitāb idüp verhem ḳılur. (6) baña ḫod ḳıyāmete dek ecel yoḳ ve ḫayrı şerre tebdīl itmekden ġayrı ʿamel yoḳ. Eger iḫtiyārumla (7)varmayam melā’ike ile beni ḍarbı iltüp ʿazābına giriftār eder daḫı düşmenlerüm insān ṣınfı Süleymān (8) şeyṭāna ḥükm itdi. Ṭutup dergāhına getürdi, diyüp gülüşürler pes iḫtiyārumla ayaġına varmaḳ yigdür (9) diyüp Ḥanāsıla Vesvāsı alup Süleymān dergāhına vardı. Malātıyya[30] şehrinüñ kenārına varıcaḳ Ḥannās bir şebernek(10) ḳatır şekline girüp Vesvās maġzını zāhid ṣıfatına girüp şeyṭān Şeyḫ Necdi şekline ḫırḳa-pūş süvār olup (11) mürīdi öñine sālup dīvān-ı Süleymāniye geldi. Ḥācibler görüp karşu vardılar, gördiler ki bir şeyḫ ḫırḳa-pūş (12) şeyṭān daḫı bunları görüp ḳatırdan inüp ʿaṣāsın eline alup pīrâne yüriyüp bunlarunla buluşup(13) görüşüp dīvān kapusına geldiler. Ḳapucılar ket-ḫudāsı **Kilʿād-ı Pārçılı,** racīme eyitdi: “Men ente? Yaʿnī sen kimsin? (14) Racīm eyitdi: “İbrāhīm peyġāmber devrinden ḳalmış bir köhneyem.” Tūr ṭaġından gelürem. Musa’nuñ (15) daḫı dīdārın görmişem ve Yaʿḳūb Yûsuf cemālin müşāhede itmişem isterem kim Süleymān beni naẓarına (16) daḫı varam mürsel peyġāmberdür. Ḥidmetine daḫı yüz sürem diyicek ḳapucılar ketḫudāsı racīmüñ öñüne düşüp (17) içerü dīvāne Āṣaf bin Berḫiyā ve ḥükemā naẓarına iletdi. Racīm anlara selām virüp ʿizzet itdi. (18) Anlar daḫı gördiler ki bir şeyḫ ḫırḳa-puş ammā ki pīr-i fānī velī kelimātı gökçek şīreti ḫoş andan Aṣaf (19) bin Berḫiyâ sordı ki: Kimsin? Eyitdi: İbrāhīm ümmetiyem. İbrāhīmle Davud ortasında cemīʿ mürseller yüzüni (20) gördüm. Ümiẓdür Süleymān mürselüñ daḫı mübārek yüzin görem ve hem bir müşkil suʾālum vardur. (21)İsterem ki ʿālī ḥażretine soram andan soñra devletine lāyıḳ bir ḳaç dürlü naṣīḥat virem, diyicek **[8b]** (1)racīmuñ bu sözine cemīʿ ḥükemā vüzerā inanup yirlerinden ṭurup ʿizzet ḳılup İblīsi ilerü ḳıġırdılar (2) geldi. Lokmān-ı Ḥakīmüñ daḫı Süleyman şāh-ı racīme gösterdi. Eydür: “İy cinnīler ulusı Feynûşâ ol (3) Süleymān didükleri mürsel peyġāmber budur ki ins ü cinnüñ mālikidür.” diyüp Süleymān taḫtı öñüne ildüp (4) racīm daḫı taḫt-ı pā öpüp Süleymānun devletine duʿā ḳılup andan soñra Süleymān ḥükm itdi. (5) Taḫtına mukābil yirde yakınında bir altun kürsī ḳodılar. Racīm geçüp oturdı. Andan Süleymān (6) merḥabalayup eydür: “İy ẓıll-ı maʿbūd veya Süleymān bin Davud çok şükür ol Ḫālıḳa ki İbrāhīm peyġāmber (7)den soñra sencileyin mürsel peyġambere yetüştürdi velīkin yā Nebīyyü’llâh benüm bir müşkilüm vardur her bir (8) mürsel peyġāmber naẓarına ki vardum ḫizmetine ki yüz sürdüm. Benüm bir müşkilüm var. Her birisine ol (9) müşkili şordum. Hīç birisi ḥal idemedi. Ümīẓ-varem ki ol müşkili ʿālī ḥażretüñ ḥal ḳıla.” diyicek Süleymān (10) ḥażreti cevāp virdi ki: “Bunca müşkildür ki İbrāhīm peyġāmber gibi mürsel peyġāmber ḥal idemeye.” (11) Racīm eydür: “Müşkilüm budur ki şeyṭān ki vardur Ādem-i Ṣafīye secde itmedügicün merdūd oldı. (12) Ebedü’l-âbād şöyle merdūd kālısar mı yoḫsa ʿāḳibet bir sebebile Ḥaḳdan raḥmet bulısar mı?”

[30] Malaṭıyye lafzı ile *Malatya* şehri kasd edilmektedir.

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāliātün Fāilün]

(13) Yā Süleymān ḥażretüne itdügüm budur su'āl
İblise raḥmet ḳılur mı rūz-ı maḥşer Ḥaḳ teʿāla

Yāḥū şeyṭān yanısar mı o cehennem odına
(14) Müşkilüm ḥāl eyleyüben himmet it ferḥunde fāl

Neşr

Ḥakīm ḳavlince şeyṭān-ı laʿīn şöyle diyicek Süleymān (15) nebī eydür: "İy cinniler ser-hengi Tevrāt u Zebûr kitāplarında ve daḫı ṣuḥf-ı Ādemde Şīş(t)de ve ṣuḥf-ı (16) İbrāhīmde daḫı mürsel peyġāmberler ḥükmī budur ki: "İblīse kaṭʿā raḥmet olmaya." Zīrā ki şeyṭānuñ eceli iricek (17) ḥaşra yakın Ḥaḳ teʿalā emriyle ʿAzrāīl gelüp, diye kim iy ʿAzâzīl vaʿdeñ irdi. Ruḥıñı ḳabż ider men şeyṭān (18) daḫı Ḥaḳ ḥażretine yüz tutup nāliş ḳılup, diye kim iy Bār-i Ḥudâyā ʿukuvetinden soñra baña raḥmet ola mı?" (19) didi. Min ḳibeli'r-raḥmān ḫiṭāb ire kim iy delīl var. Ādem peyġāmberiñ ḳabrine secde ḳıl saña raḥmet (20) ḳılayım diye şeyṭān iyde kim ben Ādem-i Ṣafiye ḥāl-i ḥayātında secde ḳılmadum. Toprağına mı secde ḳılurам? (21) diye andan ʿAzrāīl ʿAzāzilüñ cānın ala. Mecmūʿ maḫlūḳāt cān acısın ne ḳadar çekdilerse şeyṭān cān acısın **[9a]** (1) ol ḳadar göre ḥaşr olıcak ḳıyāmetde cümle ḫalḳ ne ḳadar zaḥmet çekerse ʿazāb görürse şeyṭān (2) ol ḳadar görse gerekdür, didi. Buġūr ʿarṣa-i ʿaraṣāt günі yüz biñ yigir mi dört biñ nûrdān menberleri (3) Ḥaḳ emrile ḳızıl yeşil ʿalemler dikilür andan ṣonra şeyṭāniçün oddan bir siyāh menber öreler çevresine (4) ḳara ʿalemler dikeler andan şeyṭān-ı rū-sīyahi tamu mālikleri zebānīlerle sürüp ol oddan (5) menber üzerine getüreler kim iy delīl zelīl şeyṭān-ı ḥecīlcıḳ bu menbere tā ki saña oyunlar ve saña (6) tābiʿ olanlar etbāʿun eşyāʿun ashābuñ ahbābuñ seni görsünler ʿalemüñ dibine cemʿ olsunlar, (7) diyeler. Şeyṭān daḫı nā-çar menberine çıkup çevre yaña baḳup göre ki yüz biñ daḫı yigirmi dört (8) biñ peyġāmberler nūrdan menberler üzerine ḳarār itmişler. Ve nūrdan ʿalemler dibinde otururlar. Yüzleri (9) şems ḳamerleyin şuʿle virür. Andan kendüye baḳa göre ki menberi oddan ḳara ve ʿalemi daḫı oddan (10) rengi ḳara baḫtı raḫtı taḫtı ḳara āh ḳılup yüzi üzre düşüp iyde kim ilāhī ne olursam oldum. (11) baña ʿākibet raḥmet ḳılur mısın, diye yine ḫiṭāb-ı ʿizzet ire kim iy merdūd gel. Ādem-i Ṣafī öñinde secde (12) ḳıl saña raḥmet ḳılayım, diye şeyṭān eyde kim yā Rabbi Ādem ḥażretüñe ʿāmī olmadan derece kütāh ḳılmadan (13) maʿṣum-i pāk iken secde itmege ʿār itdüm. Şimdi ʿisyān-ı ʿāṣī olduġından soñra ol cürm (14) iden Ādeme secde mi ḳılsam gerek, diye secde itmeye. Çünki ḥisāb kitāb görüle her kişinüñ itdügi (15) günāh kendüden ṣorula şaytān-ı laʿīn ṣırāṭ köprüsüne gelüp sıratıla tamu heybetin görüp yine Ḥaḳ (16) teʿalāya teżarruʿ ḳılup nāliş-i āh ide ki ***yā erḥamu'r-rāḥimīn ve yā ḫāyre'n-nāṣırīn***[31] ben günāhkār ḳuluñı (17) Ādeme secde itmedügümden ötürü meni ṣırāṭ-ı mustaḳīmden düşürme, diyüp ol ḳadar aġlayam kim cemīʿ (18) maḥşer ḳavmi feryādın işideler. Şeyṭān nāliş ḳılıcaḳ ḫiṭāb-ı ʿizzet ire kim yā merdūd-ı laʿīndi. İmdi Ādeme (19) secde ḳıl günāhuñı ʿavf ideyim ve ṣırāṭ-ı mustaḳīmden seher yeli gibi gec. İblīs bu ḫiṭābı işidüp (20) yine secde

[31] Ey merhametlilerin en merhametlisi (olan Allah) ve ey yardım edenlerin en hayırlısı.

itmeye, andan soñra şeytāna raḥmet olmaya nār-ı ceḥīmde ebedü'l- ebed yanmaḳdan ḫalāṣ (21) bulmaya. İy pīr-i cin mürsel peyġāmberler kitāblarında ve daḫı bizüm ʿilmümüzda söz budur ki **[9b]** (1) şeytān raḥmet bulacaġı ġāyip baḳısın Ḥaḳ teʿālā bilür ki ***ʿallāmu'l*** [32] ***–ġuyūbdur ve settārü'l-ʿuyūbdur*** [33] ammā ki (2) cemīʿ mürsel peyġāmberler ḳavli budur: "şeytān raḥmet bulmaya."

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Dergeh-i Ḥaḳdan sürülüp ki oldı şeytān-ı laʿin
(3)Laʿnet olan nite? Bulur ol Ḥudādan raḥmeti

Nā ḫū baykuş şahin olur ne doġān sī-murg-ı Kāf
Ne ḫū ḫar mühre bulur cevher misāl u kıymeti

(4)**Nesr**

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ḥazreti şöyle diyicek racīmüñ içini taşını rast söz karara dutup (5)yakdı. Andan başın kaldırup ġayret kılup ol ācile racīm eydür: "Yā nebīyye'llāh [34] ben bu mişkili İbrāhīm (6)peyġāmberden sorup rast bilmişem. Saḥīḥ ḫaber neyse almışam ammā ki yā nebīyyü'lllāh ḥazretüñe sorduġumdan (7) maḳṣūd murād budur ki: "İbrāhīm Ḫalīlu'llāha göre kemāluñ var mıdur yok mudur?" bilem. Velī İbrāhīm peyġāmber (8) sizden ʿālim imiş. Zīrā ki şeytān raḥmet bulacaġın āḫir vaḳitde naẓar-ı Ḥaḳ yetişecigin baña beyān idüp (9) söyledi." diyicek Süleymān ḥazretine racīmüñ bu sözi ġāyet güc gelüp daḫı Lokmān-ı Ḥakīme eyitdi: "Yā (10) Ḥakīm racīmi tutmaġa gidenler gelmediler ve ḫāl neye yetişdüginden bizi āgāh kılmadılar. Usturlāb ele alup (11)racīmuñ ṭâliʿin tutup görgil kim şimdiki sāʿatte şeytān-ı laʿinenenüñ gibi yirdedür? Fevke'l-ʿāleḍe hevā yüzünde(12) midür? Yāḫūd esfel-i ġebrāda ḫalā ve melāda midür? Rûy-i zemīnde tīn arasında mıdur? Veyāḫud hevā-i (13) fenāda mıdur, arasında mıdur?" diyicek Lokmān-ı Ḥakīm usturlāb tutup tāliʿ iḫtiyār kılup cifr-i cāmiʿ (14) çizüp ʿilmile gördi ki şeytān-ı laʿīn Süleymān naẓarında bir altun kürsi üzerinde oturup baḥs ider. (15) Pes Ḥakīm yaḳīn bildi ki bu pīr-şekl oturan şeytān-ı laʿīndur. Pes Süleymān ḥazretine işāret kılup (16) racīmi gösterdi. Süleymān bilüp bilmeze urup eyitdi ki: "Yā pīr-i Feynûsā İbrāhīm peyġāmber sañā (17) vechile taḳrīr itdi. Şeytāna raḥmet olacaġın ne vechile taʿbīr itdi. Beyān eyle işidelüm." diyicek (18) racīm eydür: "Yā nebīyye'llâh İbrāhīm-i Ḫalīlü'r-raḥmān baña eyitdi ki Ḥaḳ teʿālā Kelām-i Kadīminde ve Kitāb-i (19)Mecīdinde iydür ki ve daḫı baña münzel olan ṣuḥf-i İbrāhīmde buyurur ki benüm raḥmetüm deryāsı(20) cemīʿ maḫlūḳātı ġarḳ idiser şeytān daḫı cemīʿisinden ḫāric degüldür bile dāḫildür. Bu böyle olıcaḳ (21) şeytān nite raḥmet bulmaya?"

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[32] Asıl metinde *ʿallāme'l –ġuyūb* şeklinde harekelenmiştir.
[33] Gaypları en iyi bilen ve ayıpları çokça örtendir.
[34] Asıl metinde *Yā nebīyyü'lllāh* şeklinde harekelenmiştir.

Bī-ʿadeddür yā Süleymān Ḥaḳ teʿālā raḥmeti
N'ola ger ʿafv eylerise ol racīm-i laʿneti

[10a] (1) *Çünki* dir: "***Lā-taḳnetū min raḥmeti'llâh***"[35] ol İlâh
Kes ümīźin katʿ ide mi ummayam mı cenneti

Neşr

Ḥakīm ḳavlince şeyṭān-ı(2) laʿīn böyle diyicek Loḳmān-ı Ḥakīm eydür: "Yā pīr-i merdūd şeyṭān-ı laʿīn bu ümīźle mi Ādem-i Ṣafīye (3) secde ḳılmaduñ? Yā laʿīn ʿaḳlı, idrākuñ ve zihn-i pāküñ olmaduġı ecilden āḫir laʿnet olduk bunca yıllık. (4) Ṭāʿaṭuñ hebāen mensūren oldı. Ḥaḳ teʿalā raḥmetindendür olduġıñ ḫalḳ içinde maʿrūf ve meşhūr (5) oldı. Yā laʿīn ne ḫoş ḳorḳmadın iḫtiyaruñla Süleymān dergāhına geldün. Seni ṭutup ḫaps itmege (6) ḫod her cānibe melāʾikeler ve tekvīnler gitmişdür." diyicek racīm-i laʿīn bildi ki Loḳmān-ı Ḥakīm kendüyi (7) ʿilmile İblīs idügin bildi. Hemāndem Süleymān ḳorḳusından yüregi ḫazān gibi ṭurduġı yirde ditredi. (8) Daḫı üzerinden Ḥakīm sözin red itmek içün eydür: Yā pīr-i Hindi yā ḥakīm-i Sindi ne ʿacāyib (9) söz söyledün. İbrāhīm Ḫalīl ümmetine İblīssin, diyü bühtān-ı ʿazīm eyledün. Çünki ben racīm olam. (10) Beni ṭutmaġa melāʾikeden ve cinnīden ve tekvīnlerden emr-i Süleymān birle arayup bulup beni bend itmege (11)gitmiş olalar. Pes ben ne ṭarīḳile dergāh-ı Süleymāna gelmegi iḫtiyār ḳılam." diyicek Loḳmān-ı Ḥakīm cevāb (12) virdi ki: Yā racīm seni şeyṭān idügüñ taḥḳīḳ maʿlūmumuz oldı. Her ṭarafa kaçup ḫalāṣ olmayup (13) ʿāciz u furūma ḳalıcaḳ. Bunda geldün ki Süleymān ḥaźreti saña şefḳat ile naẓar ide veyāḫūd seni ṭutmaʿa (14) emr itmeyüp yüzüñi görmekden bī-zār olup red ide velī yā laʿīn çün Süleymān dergāhına (15) geldüñ. Serkeşligi koyup ʿöźr dilese gene saña ḫod şimden soñra ḫalāṣuna çāre yoḳdur, diyicek (16) racīm-i laʿīn gördi ki taḥḳīḳ kendüyi bildiler. Kendü kendüye eyitdi bundan yigrek yoḳdur ki (17) Süleymān emrine fermān olam, su'āline cevāb virem. Ammā ki beni ṭutmaḳ dilerse serkeşlik ḳılup el virmeyem. (18) Zīrā ki beni ḫod-bend ṭutmaz. Ḥabs ide ve bir daḫı bu ki baña ecel yoḳdur. Tā ḳıyāmete degin beni (19) öldürmek daḫı elinden gelmez. Pes eyle olsa benüm Süleymāndan ne pervām var? Çünki ben ʿāṣīye (20) ecel yoḳ ve ḥabsile ḫalel yoḳ.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Böyle diyüp anda İblīs oldı ġarra ol zaman
İstedi ki kendüzini ẓāhir ide pes ʿayān

(21) Diñle imdi ḥāli İblīs anda şāhā nolısar
Şerḥ ideyin vir salavāt Mustafāya cāvidān

Neşr

Ḥakīm ḳavlince **[10b]** (1) raḥīm kendüzine ġarra olup daḫı dizi üzerine gelüp eydür: "Yā Loḳmān-ı Fertūt Süleymān ḥaźretine iġvālar (2) virüp racīm dergāhına getürtmekden murād ne? Bir

[35] Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. (Zümer,39/53)

şaḥṣı ki Allāh teʿālā dergāhından sürüp merdūd itmiş (3) ola ve cemīʿ mürsel peyġāmberler ol laʿīn İblīsüñ yüzin görmeyelüm, diyüp iḫlāsıla Ḥaḳḳa ṭāʿat ve evrād (4) oḳuyup nālīşler iderken bu ʿacebdür ki Süleymān ḥazretini felsefe yā Ḥakīm şöyle ezdürmişsin ki şeyṭānuñ (5) yüzün görmeye heves itmiş ṭutup dergāhına getürmege eṭrāf-ı ʿāleme bunca biñ biñ melā'ike (6) ve tekvīnler ve cinnīler gönderüp her yire gitmiş. Yaʿnī bu senüñ rāy-ı tedbirüñ ʿākilane bir iş midür? Yoḫsa ḫalḳ (7) arasında bir ġam-ı teşviş midür? Yā ḥakīm anı bilmez misin ki şeyṭāna ecel yoḳdur ki öldür desin ki rûz-i maḥşer (8) oluncaya dek Ḥaḳ teʿālā aña ʿömür virmüşdür. Ve bir daḫı bu ki maḳṣūd eger ṭutup ḫaps itmek ise bendden (9) azāddur. Hīç nesne ile şeyṭān bendde giriftār olmaz. Zīrā ki anı hīç bend ṭutmaz, diyicek Loḳmān-ı (10) Ḥakīm ġażaba gelüp eyitdi. Yā laʿīn çünki saña bend yoḳtur. Niçün seni ṭutmaġa ḳaṣd idenlerden (11) ḳaçup bunda geldüñ? Şol ḳaṣda ki Süleymāndan şefāʿat ola. Velīkin seni söyletmekden dil perişān (12) olmaḳdan ġayrı nesne lāzım olmaz. Efḍal budur ki Süleyman ḥazreti seni ṭutup bende çeke, diyicek (13) Süleymān ḥazreti daḫı İblīsüñ yüzine baḳup eydür: "Yā racīm bu bizüm dergāhumuza ne niyetile geldüğüñe(14) sebeb ne? Veya Loḳmān-ı Ḥakīm ile ceng ü cidāl itdüğüñe ḥikmet ne? Ben ḫod seni yā laʿīn gördüğüm gibi (15) bildüm. Ammā ki saña emān virdüğüm budur ki göreyim ne ṭarīkile ne ṣūretile kendüyi (16) ẓāhir ider. Yā laʿīn lecūḫluġı(lecūc)[36] ḳo. Kendü şekliüñe gir, şekl-i şemāyilüñi göreyim ve andan soñra sana bir (17) su'ālum var, sorayım. Aña göre senüñle bir iş ideyim." diyicek racīm biz heyʾet yirinden (18) ayaġ üzere ṭurup Süleymānuñ devletine duʿā ḳılup eyitdi: "Yā nebiyyü'llâh bu maʿlūmdur ki Ḥaḳ teʿālā Kelām (19)-ı Kadīminde ve Kitāb-ı Kerīminde yād ḳılup eydür ki **ḳavluhu teʿālā: "*Lā-yaʿlemu'l-ġayb illā'llâh*[37]** pes eyle olsa (20) ġaybı ḫod Allāh bilür. Ben şeyṭān-ı laʿīn olduġumı neden bildüñüz aña delīl ü bürhān yāḫūd şuhūd-ı (21) ʿādil var mı? Ben bir fertūtem tā Ādem-i Ṣafī zamanından bu devre dek neçe biñ peyġāmberler nazarına **[11a]** (1) irdüm. Ve nece mürseller yüzin gördüm. Her birisine ḫizmet ḳıldum ḫayr duʿāsın aldum. Hiçbir kimesne baña sen (2) racīm İblīssin yā mekr ü pür-telbīssin dimedi. Bu ne ʿaceb ki nola cin nesli isem veya cān ḳavmi aslī isem. (3)şeyṭānlık laḳabın niçün ṭāḳduñuz men pīrüñ ḫayr duʿāsın alacaḳ vaḳtin ḥışm u ġadabıla baḳdunuz. (4) Ve ḳahr odıyla yaḳdıñuz. Benüm gibi ʿazīz pīrüñ yüzüne gülüp ġamzeler ḳaḳdunuz." diyicek Süleymān (5) ḥazreti eydür: "Yā racīm sen şeyṭān-ı laʿīn idügün ʿilme'l- yaḳīn bilürüz ve isbāt daḫı (6) ḳılıruz. Ammā ki bunca peyġāmberleri ki gördüm, dirsin. Her birisinden bir nişān söyle işidelüm. (7)aña göre senüñle iş idelüm." Racīm cevāb virüp eydür: "Yā nebīye'llâh Ādem'-i Ṣafī beytü'l-maʿmūrı (8) ziyāret iderken ve Ḥavāyıla buluşup birbirinüñ başından geçen sergüzeştī ḥikāyet iderken (9) ve andan soñra Ādemüñ nesli üreyüp çoġalduġın rūy-ı zemīne ṭolduġın ve Ḳābil Hābili (10) depeledügin bī-günāh yire ḳanın sepeledügin bilürem. Ve Ādemden soñra Şīs(Şīt)[38] peyġāmber zuhūra geldügin ve Ḳābil (11) oġlanlarına ġazā ḳılduġın gördüm. Ve andan soñra Nūḥ Nacī nazarına irdüm. Gemiye anuñla bile girdüm. (12) Şeyṭānı red idüp gemiye ḳoymayup. ʿĀḳıbet İblīs ḥımār dumına yapışup Nūḥ merkebi gelüp(13) İblīs ḥımārı ardından çeküp Nūḥ merkebi yā laʿīn girseñne, diyicek merkeb ḳuyruġına (14) yapışup şeyṭān gemiye bile girdügin gördüm. Nūḥ şeyṭānı görüp yā laʿīn neye girdüñ, diyüp (15) ḥışm itdügin racīm: "Yā Nūḥ gir didüñ girdüm," diyüp Nūḥ-ı Nacīye haber virdügin kulaġımla işitdüm. (16) Ve tūfāndan soñra Hūd peyġāmberüñ ḳavmini Ḥaḳ teʿālā ḥışmıla helāk eyledügin bilürem. Ve Ṣāliḥ (17) peyġāmber seniñ ḥāradan nāḳa çıḳarduġın muʿcizāt gösterdügin ve ol deve köşekgile nece zaman (18) ḥayat bulduġın görüp bilmişem. Ve andan soñra İdrīs peyġāmberüñ Cim-şīdile ceng ü cidālın andan (19) İdrīs göge çıḳduġın ve Cimşīd Ḥālıḳa ʿāşī

[36] Aslı *lecucdur*.
[37]Allāhtan başka gaybı kimse bilemez.
[38] Kelimenin aslı *Şit'tir*

olup yiryüzünde cennet cehennem yapduġın ḥalḳ-ı ʿālemi[20] kendüye ṭapduġın ʿayne'l-yaḳīn bilürem. Ve İdrīsden şoñra neçe peyġāmberler naẓarına irdüm ser-cümlesin [21] şerḥ idersem kıyāmete degin dilile tafṣīl olmaz ve andan şoñra İbrāhīm Ḫalīlü'r-raḥmān naẓarına irdüm āteş-i Nemrūd **[11b]** [1] aña gülistān olduġın gözümle gördüm. Ḥaẓretine īmān getürüp ümmet oldum. Demek ki İbrāhīmle bile yapdum [2] ve İbrāhim peyġāmber ʿa.s. oġlı İsmāʿīl peyġāmberi kurbān yirine iletdügin şeyṭān yolda iġvā virdügin [3] gördüm. İblīse anda neçe taşlar atup ḍarb urdum ve İsḥāḳ peyġāmberle daḫı neçe kerre ġazāya bile gitdüm. [4] Andan şoñra Yaʿḳūb Yūsuf naẓarına yitdüm. Yaʿḳūb peyġāmber kurda Yūsufı gördüñ mi diyüp sordugında [5] kurd and içüp Yūsufu görmedüm, diyüp yüz yire sürdiginde bile idüm ve daḫı Yūsufa Zelīḫā [6] büḥtān itdügin ve ʿazīz-i Mıṣrı ḳaḳıyup Yūsufı bend ü zindān itdügin ʿāḳıbet Yūsuf-ı Ṣıddīḳı Ḥaḳ teʿālā Mıṣra [7] sulṭān itdügin ol ḳaḥṭlıḳ yıllarında anbarlar açuḳ ḥalḳa iḥsān itdüginde bile idüm ve Musā [8] devrine daḫı yitdüm. Niçe kerre ḫidmetine yüz sürüp Tūr ḍaġına bile gitdüm ve atañ Dāvūd peyġāmbere [9] ḫod çok ḫiżmet kılmışamdur günāhın dileyüp kûh-ı yābānda baġrı başlu gözi yaşlu gezerken yoldaşlık [10] kılup muvāfaḳat itmişimdür. Ammā ki yā Süleymān senüñ zamanuñda ġāyet pīr olduġum ecilden ḥaẓretüñe gelüp [11] ḫiżmet idemedüm tā ki dergāhuñda tekarrup ḥāṣıl idem. Çünki geldüm. Beni İblīs sanup bu bunamış [12] Lokman-ı Ḥakīm söziyle ʿamel kılup ʿitāb itmek dilersin.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Yā Süleymān ḥaẓreti añla budur emleḥ cevāb
[13]Cinniyem girme günāha itmegil baña ʿitāb

İşbu Loḳmān sözi birle itmegil ḳaṭʿā ʿamel
Tā benümçün ḥaẓretüñe itmeye Ḥālıḳ ʿaẓāb

[14]**Nesr**

Ḥakīm ḳavlince şeyṭān-ı laʿīn böyle diyicek Süleymān ḥaẓreti: "***Fe-tebesseme ḍāḥiken***" [39] mūcebince tebessüm [15]kıldı. Daḫı dönüp Loḳmān Ḥakīme eyitdi: "Yā Loḳmān-ı ekber neden bildüñ bu herīf ki şeyṭān-ı laʿīndür?" [16]Bu ḫod ben cinniyem, diyüp bunca peyġāmberler naẓarına irüp īmān getürdügin ve her birinüñ [17] ḫiżmet-i şerāyitin yirine yitürdügin söyleyüp beyān itdi." Süleymān şöyle diyicek Ḥakīm eyitdi: [18] "Ben bu şaḥsuñ şeyṭān idügin uç vechile bildüm. Evvel bu ki egerçi kim bu laʿīn insān sûretine [19] giripdür. Velī cünbüşi hīç insāna beñzemez ve ikinci vechi bu ki hīç gözlerinün nūrı ve ferri yoḳ. Durduġı [20] yirde dehşetile durur ve üçüncü vechi bu ki kendü daḫı iḳrār ider ki cān ḳavmi aşlıyem ve bunca [21] peyġāmberlere yetişdüm vāḳiʿdur ki her bir peyġāmber naẓarına varmışdur ḳudreti yitdüginçe **[12a]** [1] iġvā virmişdür."

[39] Gülümseyerek tebessüm etti. (Neml, 27/19)

Nazm

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]

Hey neler kılmış durur işbu racīm
Anca zāhid azdurupdur key dilim

(2) Hey ne melʿūn nā-bekārdur rū siyāh
Neçe müʾmin dīnin eyledi tebāh

Belʿam-ı Bāʿūrı azdırmış durur
(3) Ḥazret-i Ḥaḳdan da bezdürmiş durur

Enbiyā vü evliyā vü etḳiyā
Cümle bundan çekdi elem iy pādişā[h]

(4)Ḳābile işbu durur kan itdüren
Hābilüñ cisminі bī-cān itdüren

Şāh-ı Cimşīde viren iġvā budur
(5)İdris içün eyleyen ġavġā budur

Bu durur Nemrūdı ʿāşī itdüren
Hem Ḥalīli āteş içre atduran

(6)Bu durur Firʿavnı hem ʿāşī kılan
Nāẓır agāh dīvi Ḥannāsı kılan

Azıdan Hāmānı bu iġvā ile
(7)Cenk budur eyleden Mūsāyıla

Bu durur Dāvūdi hem nālān iden
ʿAvrat içün zār ile giryān iden

(8)Fitne ile iñleden Eyyūbı bu
Mekr düzedüp aġladan Yaʿḳūbı bu

Yūsufı hem bu durur çāha salan
(9)Bu durur ḳardaşların yalan ḳılan

Yūsufa bu oldı bühtān itdüren
Ol nebīyi bend ü zindān itdüren

(10)Bu racīmüñ āh elinden ṣad hezār
Kim neler ḳıldı Ādeme bu nā-bekār

Yā Süleymān dutup eyle bunı ḥabs
(11)Tā ki senden rāżı ola cümle kes

Bende ṣalup bu laʿīne ḳıl cefā
Tā ki senden rāżı ola etḳiyā

(12)Böyle diyüp anda Loḳmān ol zaman
İtdi alkış Şeh Süleymāna hemān

Diñle imdi bu ʿacāyib ḳıṣṣayı
(13)t Vir ṣalâvat defʿ idüben ġuṣṣayı

Neṣr

Ḥakīm ḳavlince Loḳmān-ı ekber böyle diyicek (14) Süleymān ḥazreti ḳatında olan cin ser-verilerine ve cān ḳavmi bihterilerine eyitdi: "Ne ṭurursız? Bu (15) melʿūn ṭuruñ dutup bende çeküñ. Dutup ḥükm idicek." Yir yirin ins ü cin melikleri dīv ʿifrīt (16) ser-hengleri hücūm idüp ḳalkınca İblīs-i laʿīn ayaġ üzre ṭurup eyitdi: " Yā Süleymān-ı zaman ol (17)seni yoḳdan var iden Ḥālıḳ[-ı] aʿẓam ḥaḳḳıyçun ve saña Süleymānlık rūzī ḳılan Rezzāḳ-ı Ben-i Ādem (18) ḥaḳḳıyçun ve parmağundağı nübūvvet ḥātemi ḥaḳḳıyçun Tevrīt [ü] Zebūr āyāt-ı ekremi ḥaḳḳıyçun benüm. (19) Şeyṭān-ı laʿīn iduġum Dāvūd peyġāmber şerīʿatı mūcebince tamām[-ı] tafṣīl birle saña iġvā viren Loḳmān-ı (20)Ḥakīm isbāt eylesün. Andan soñra bende çeküp ḥaḳḳumdan gel." diyicek Süleymān ḥazreti İblīsüñ (21) and virdügine incinüp Loḳmān Ḥakīme eydür: "Yā Ḥakīm hīç işitdü kim İblīs ne didi? **[12b]** (1)İmdi isbāt eylegil. Bu İblīs-i laʿīn idügin." Loḳmān-ı Ḥakīm cevāb virdi ki: "Yā nebīye'llāh bunuñ İblīs (2)idügin işte hükemānuñ maʿlumıdur şehādet itsünler." diyicek Baṭlamīyūs Ḥakīmile Fisagor [40] tevhīdi (3) ayaġ üzere kalkup eyiddiler ki: "Yā nebīye'llāh şāhidüz şehādet iderüz ki bu şeyṭān-ı İblīsdür." didiler. (4)Melʿūn didi ki: "Ben şeyṭān idüġuma delīlüñüz ve şehādetüñüz ne yüzdendür." Şeyṭān diyü lisān-ı ʿArabda (5)akça alana dirler. Ben ḫod alan degül cinnem ve daḫı İblīs ne sūretdedür şekil şemāyili nicedür ḫaber virüñ. (6)Ben ḫod Ādem şekline girmiş cinnem, diyicek egerçi ki bu iki üstād ḥükemā ve efḍal-i fużelā ve ekmel-i kümelā ġāyetde (7)firāsetde ve kıyāfetde ve hikmetde ve heyʾetde lā-nažīr kimseler idi. Velākin şeyṭānuñ ne heyʿetde olduġın (8) bilmeyüp ʿacze vardılar. Ve ne delīl birle bu şeyṭān idüġın şerʿān cevāb viremiyecek. Loḳmān Ḥakīm eyitdi: "Yā (9)nebīye'llāh egerçi ki bu şeyṭān-ı laʿīnuñ kitāblarda mesṭūr olan tafṣīl budur ki: 'Ol melek ṣūretidi. (10) Velākin laʿnet merdūd olıcaḳ biñ bir ümmetüñ ṣūretlerinden ḫāric ve yetmiş iki milletüñ sīretlerinden (11) ṭaşra bir ḳabīḥ ṣūret oldı ki gözler görmiş degül hīç bir şaḫs anuñ gibi kerīh zişt-likā ḫilkat (12) olmamışdur. Velākin ol heyʾet ne heyʾettür? Maʿlūmumuz degüldür." diyicek Süleymān eydür: "Yā Ḥakīm (13) Ādemī- zātdan şāhidüñ yoġ ise cin neslinden görgil." didi. Pes Loḳmān Ḥakīm dönüp cinler sulṭānı Elhenc (14) cinne eydür: "Sen nice bilürsiñ şehādet eylegil. Elhenc cin şeyṭānuñ mekrinden ḳaçup eydür: "Yā ḫakīm-i (15)zaman egerçi şeyṭānı gāh gāh gör[ev]üz. Velī bu şaḫsı şeyṭān idüġın bilmezüz. Maʿlūmumuz degüldür." Muḫaṣṣal-ı(16)

[40] Asıl metinde *Feyṣāġūres*' şeklinde harekelnmiştir.

kelām söz dirāz ḳılmayalum. Loḳman Ḥakīm biñ bir ümmet ser-henglerine söyledi. Cemīʿisi ol şaḥṣ [17] İblīs idügine şehādet eylediler. Baʿżısı anuñ şe[r]rinden ḳorḳup şehādet viremedi ve baʿżı daḫı [18] ʿilme'l-yaḳīn bilemedi. Ol şeyṭāndur ammā ki cennetden çıḳan ṭāvus ḥubūbāt yiyen ṭārtıcı ve uçucı [19]ḳuşlar serveri ve bir daḫı İblīsi aġzına alup uçmaġa givüren ılanlar pādişāhı şāh-ı [20]mārān İblīsi görüp bilüp emr-i Süleymānī ile yanına gelüp sāġ tarafa tāvus ṭurup ve sol tarafa şāh-ı [21]mārān ṭurup daḫı şehādet itdiler ki: "Yā nebīyü'llāh bu şol şeyṭān melʿūndur ki bize iġvā virmek ile **[13a]** [1] azıtdı. Ādem-i Ṣafīye ḥased itdügi ecilden bizüm cennetden sürülmemüze sebeb oldı. Ve hem Āddeme secde [2] itmedigi sebebden ve hem kendüsi dergāhdan sürülüp laʿnet oldı. Evvel melek[-i] müteḳarrib iken adı ʿAzāzīl [3]oldı. Şimdi yetmiş iki millet ṣıfatlarından ṣūreti ḫāric olduġı ecilden ismi İblīs ü Şeyṭān oldı.

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[4] Hey ne melʿūn İblīs oldı bu belidi nā-bekār
Kim elinden aġlar olduḳ tā ḳıyāmet zār zār

Yetmiş iki millet ile cümle maḫlūḳ ins ü cin
[5]Ah ider bunuñ elinden vaḥş u ṭayr u mūr u mār

Nesr

Ḥakīm ḳavlince tāvus ile Şāh-ı Mārān bu vech ile şehādet [6] idicek. Racīm eydür: "Yā nebīye'llāh bunlaruñ şehādeti benüm üzerime mesmūʿ degüldür." Süleymān didi. Nite? [7] Racīm eydür: "Yā nebīye'llāh evvel bu ki diller ile ikrār itdiler ki bizi bunuñ ucundan Ḥaḳ teʿālā uçmaḳdan çıḳarup [8] red itdi. Pes bir kimse ki Ḥaḳ dergāhından red olmuş ola. Husūsen ki uçmaḳdan sürüle şehādeti neden [9]mesmūʿ olur. Biz daḫı bu ki ol İblīs ben idügüm bu iki muddeʿī söz ile sūbut bulmaz ki racīm [10]olduġum taḳdīrce bunlar benüm müddeʿim olmış olur. Ben ḫod racīm degülem ve bir daḫı bu ki bu şāh-ı [11]mārān ise cebbār-nefs iki dillü ve ṭāvus ise kendü zinetine maġrūr ʿucb u kibr esi [ıssı] pes bunlaruñ şehādeti[12] şerʿān mesmūʿ degüldür.

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Böyle diyüp anda şeyṭān itdi baḥsi çoḳ cedel
Kim Süleymān ḥażretinden irmeye aña ḫalel

[13]Diñle imdi ḳıṣṣa nedür vir ṣalavāt Aḥmede
Tā ki sana raḥmet ide Ḥaḳ Çalab ʿazze ve cell

Nesr

Ḥakīm ḳavlince racīm-i [14]laʿīn böyle diyüp baḥs idicek. Lokmān Ḥakīm şāḥīde ʿaciz olup daḫı eyitdi: "Yā racīm egerçi ki şāḥīde [15] ʿaczum var. Velākin senüñ şeyṭān idüġuñ iḫtiyārunla

saña iḳrār itdüreyim.” Racīm didi ki: Ben ne şeyṭānam (16)iḳrār iderem. iḳrārum bu ki cinnem.” Pes Loḳmān Ḥakīm eyitdi: “Yā racīm Süleymān ḥazreti nazarında iḳrār itdüñ (17) ki Ādem-i Ṣafī nazarına irdüm. Cemīʿ mürsel peyġāmberleri daḫı gördüm. Her birisine īmān getürdüm ve ḫizmet şerāyiṭin (18)yirine. Pes eyle olsadı imdi Ādem-i Ṣafīye īmān getürüp eyitdi ki: “***Lā ilahe illa’llāh Ādem Ṣafī nebīye’llāh*** [41] degil? (19) Ve andan soñra Ādem-i Safīnuñ sacı ki Süleymān bilindedür. Ol sacı alup yüzine sürüp ziyāret (20) ḳılsın ki tā biz daḫı taḥḳīḳ bilevüz. Sen ki şeyṭan-ı racīm degülsin illā ki cinnīsin. Eger ki īmān (21) getürmeyesin taḥḳīḳ şeyṭān-ı laʿīn ve ʿadū-ı sünnisin.” diyicek racīm laʿīn gördi ki Loḳmān Ḥakīm ḥikmet ile **[13b]** (1)kendüyi bir yirden ṭuddı ki ḫalāṣa mecāl yoḳ. Diledi ki yirinden ġaybet ide ḳaça yidi ḳat yir (2)altına gece ammā ki nā-gehān Taḳṭaḳūş tekvīnile Dāsirī tekvīn ve Ḳaṭṭu’l-ebḷaḳ çıḳa gelüp şeyṭānı Süleymān (3)meclisinde görüp eyitdiler ki: Yā nebiye’llāh biz bu melʿūnı eṭrāf-ı ʿālemde arayup bulmaduḳ. Bu ḫod meclis-i Süleymānīde (4)imiş.” diyüp hemāndem hücūm idüp şeyṭānı ṭutmaḳ dileyicek. Ne ḳadar Süleymān dergāhında cin aṣlı ve cān(5) nesli varısa cemīʿisi ġuluv ḳılup İblīs üzerine uşdılar. İblīs turduġı yirde silkinüp bir āteş (6)yalıñı olup yaḳınına geleni çarpup tāġıtdı. Anı görüp āteşi cinnīler segirtdi ki anlaruñ āteşden (7)derdi yoġıdı. Ol od yālınıña ki el şundılar. Ellerinde birer pāre od yalıñı ḳaldı. ʿĀciz olup (8)ẓafer bulumadılar. Buġur İblīs silkinüp bir ḳara bulut şekline girüp Süleymān ḳorkusından gözleri (9)yaşı yiryüzine yaġmur gibi yaġmaġa başladı. Anı görüp āteş-i cinnīler girü ṭurup ābī cinnīler ol ḳara bulut (10)şekli İblīse uşup nereye ki el şundılar. Ellerinde birer pāre bulut ḳalup vücūd-ı şeyṭāndan eser bulmadılar. (11) Andan soñra İblīs anı görüp bād-ı biçān sūretine girüp esüp yirüñ ḫāru ḫāşākin sāvurup esdi. (12)Tekvīnler melāyikeler uşup ṭutmaġa el urdular ellerinde birer pāre yil ve hevā ḳalup ṭutamadılar muḫaṣṣal-ı kelām (13)şeyṭānı ele getürmekde melāʾike ve tekvīnler ʿāciz ḳalıcaḳ. Ḥaḳ teʿālā dergāhına yüz urup iki rekeʿat (14) ḥācet namāzın ḳılup secdeye yüz sürüp el götürüp duʿā ḳıldı kim yā Rabbi ʿizzetüñ celāletüñ ḥaḳḳıyçun (15)luṭf idüp İblīs melʿūnı ṭutup ḥabs itmege sen yārī ḳıl diyicek Süleymānuñ duʿāsın Ḥaḳ teʿālā (16)müsteḥāb ḳılup ṭāvus-ı ḳudsī gelüp Süleymāna selām virüp eyitdi ki: “Yā nebīye’llāh Ḥaḳ teʿālā saña (17)selām ḳılup eydür ki: Eger şeyṭān-ı laʿīni ṭutmaḳ ḥabs itmek dilerse bu duʿāʾı okuyup üzerine üfürsün (18) mecāli ḳalmayup giriftār ola, diyüp bu duʿāʾı Süleymāna taʿlīm eyledi ki ol duʿā budur: ***Duʿā-i aʿẓām īnest: Allāhumme men zeyyene’l-melāʾikete bi-nūrī’l-ʿulā lā-ilāhe illā ente’l-ḳādirü lil-ġāyibi sübḥāneke yā hū yā men ceʿale’l-arḍe mihāden yā men ceʿale’l-cibāle evtāden yā men huve ceʿale’l-leyle libāsen yā men ceʿale’n-nehāre meʿāşen yā men ceʿale’n-nevme subāten yā men ceʿale’l-eşyāʿe ezvācen yā men ceʿale’l-ḫalāyiḳa ezvācen yā men hū yā hū yā hū*** [42] **[14a]** (1)Çün kim bu ism-i aʿẓamı Süleymān ḥazreti ṭāvūs-ı ḳudsi dilinden ezberleyüp ki ḥıfẓ itdi. Andan İblisüñ (2)üzerine okuyup bir mil mikdārı yirden üzerine üfürdi. Berekāt-ı ism-i sübḥāni ve muʿciz-i Süleymāni birle (3)İblīs -i laʿīn süst olup daḫı Ḥaḳ teʿālā dergāhında sürülüp merdūd olup laʿnet olduḳtan soñra (4)melāʾike ṣūretinden şekli taġyīr olup yitmiş iki millet ve biñ bir ümmet sūretlerinden ḫāric bir ḳabīḥ (5)ṣūrete girüp zişt-liḳā olmışıdı. Pes ol ḳabīḥ şeklile ẓāhir olup göründi ki Süleymān ḥazreti (6)görüp taʿaccüb itdi. Andan melāʾike ve tekvīnler İblīs ṭutdılar. Zencīr urdılar zencīri ḳırdı ve yedi (7) başlu evren derisinden düzülmiş kemendile muḥkem dutup İblisüñ ellerin bağladılar. Ammā ki anları (8) daḫı ḳırdı. Andan Süleymān taʿaccüb idüp ḥayrān ʿacīz olucaḳ Ṭāvus-ı ḳuds eydür: “Yā nebīye’llāh dilerseñ kim İblīsüñ (9)eli bağlana ciğeri ḍağlana Ādem-i Safīnüñ saçı

[41] Allahtan başka ilâh yoktur. Seçilmiş Âdem Allâh’ın peygamberidir.
[42] Dua-yı âzam budur: Ey All’ah’ım, sen ki yüce nurla melekleri süsledin, gayba kadir olan senden başka ilâh yoktur, kusurlardan münezzehsin, yâ hû, ey yeryüzünü bir döşek yapan, ey dağları birer kazık yapan, ey geceyi bir örtü yapan, ey gündüzü bir geçim zamanı yapan, ey uykuyu bir dinlenme vakti yapan, ey her şeyi çift yaratan, ey mahlûkatı dişi erkek kılan, yâ hû, yâ hû, yâ hû.

ki bilüñde kemerdür andan bir til ḳıl alup şeyṭānuñ [10]elin baġlasunlar ciğerin ḍaġlasunlar tā ki Ādem-i Ṣāfīnüñ muʿcizātın göresiz eyle olıcaḳ." Süleymān daḫı ṭāvus-ı [11]ḳudsi sözin ṭutup Ādem-i Ṣafī saçından bir til alup Ṭaḳṭaḳus tekvīn eline virdi. Dasir tekvīnile ve Ḳaṭṭu'[12]l-eblāḳ ile şeyṭānuñ ellerin çevirüp ḳafasında ol ḳılıla muḥkem baġladılar. Ḳaçan ki İblīs-i laʿīn Ādem-i Ṣafī [13] saçı kılın ki gördi āh idüp zāru zār aġladı. Cānu cigerin taġladı gözleri yaşı seylāb olup Nil ü Ceyhun [14] gibi çaġladı daḫı Süleymān eyitdi: "Yā İblīs laʿīn ve merdūd-ı Rabbi'l-ʿalemīn pūlad zencīrler ḳuvvettüñe [15] doymadı. Ḳırduñ ve evrenler derisinden düzülen kemendleri pāre pāre ḳılduñ. Bu neʿacebdür ki [16]bir incecük ḳılcuġazla ellerüñ baġladılar. Niçün? Anı daḫı çeküp kırup gidermezsin." diyicek İblīs eydür: [17]"Yā nebīye'llāh bu ḳıl varısa Ādem-i Ṣafī şaçındandur ẓafer bulamadum." diyüp cān u dilden dikkatile āh itdi. Andan [18]Süleymān ḥüküm ḳıldı. İblīs laʿīni keşān-ber-keşān çeküp siyāset meydanında Süleymān naẓarına ḳarşu [19]ṭurġurdılar. İns ü cin melekleri ġūlu ʿifrīt ser-hengleri ḥayvānāt ulularu ve yırtıcı ṭartıcı ḳuşlar [20]serverleri mūr u mār ser-müvekkelleri yetmiş iki millet mehterleri ve biñ bir ümmet bihterleri naẓar [21]ḳılup şeyṭān-ı laʿīnuñ şekl ü şemāyilin gördiler ki bir ḳabīḥ şūretdür ki gözler görmiş degül. Anuñ gibi zişt- **[14b]** [1]likādan kimesne ḫaber virmiş degül.

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Çün Süleymān ibni Dāvūd ol emir-i şehriyār
[2]Bu ṣıfatda göricek İblīsi oldum kāmukār

Key taʿaccüb itdi anı ol ḳabīḥ şekli ile
Pes necāt istedi Ḥaḳdan İblīs anda ḥūr-zār

[3] **Nesr**

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿaleyhi's-selām şeyṭān-ı laʿīni bu sūretde ki gördi. Yüz yigirmi [4]dört dürlü ṣıfat-ı maḫlūḳātdan ḫāric ve bin bir ümmet sıfatlarından taşra bir kerīh zişt-likādur ki görenler [5]dehşet alur. Andan Süleymān eyitdi: Yā şeyṭāni'r-racīm niçün ʿabes zār idersin? Eger ki Ḥaḳ teʿālādan raḥmet [6]umarısañ gel. Ādem-i Ṣafī ḥākine seni melāʾikelerle göndereyim secde ḳıl. Tā kim Allāh teʿālā saña raḥmet [7]ḳıla." İblīs eyitdi: "Yā Süleymān ben Āḍeme secde ḳılsam dirikен kılurdum. Şimdi ḫākine mi secde ideyim? diyicek [8]Süleymān ḫışma gelüp eyitdi: Yā melʿūn ḫaber vir baña ki Ādem-i Ṣafīye niçün secde ḳılmaduñ? Laʿnet iḫtiyār [9]ḳılduñ." İblīs eyitdi: "Yā Süleymān secde itmedigüme sebeb bu ki ben melek-i mukarrebinken İsrāfīlden işitdüm ki [10]Ḥaḳ teʿālā cihān sarāyına rub-ı meskūn ʿālemine bir ḫalīfe ḫalḳ idecekdür ki adı Ādem-i Ṣafī ola. Yir [11] yüzinüñ ḫilāfetini ana virecekdür. Nesliyle rūy-ı zemīn ḍolacaḳdur. Ve ol Ādemüñ neslinden [12]İbrāhīm Ḫalīl aslından Süleymān ibn-i Dāvūd gelecekdür. Biñ bir ümmet hüküm ḳılacaḳdur. Melekūt-ı [13]muḳarrebīn emrine fermān olısar. İns ü cin vaḥş u ṭuyūr mur u mār çerende perende ana fermān-ber olup [14]ḥükmüne maḥkūm olacaḳdur. Ve yil felekde taḫtın götürecekdür. Ḳafdan ḳafa yitürecekdür. [15] Nesl-i şeyāṭīn ḫidmeti şerāyiṭīn yirine getürecekdür. Ammā ki ol Süleymān ki mürsel peyġāmber ola [16]ġarāzile muḥkem demur bend urup çok cezalar ḳıla. Ve andan soñra aḫir zamanda devr-i kamerde [17]Muḥammed Muṣṭafā nām bir peyġāmber gele. Şefīʿü'l-müznibīn ola. Ḥaḳ teʿālā aña Ṭāvus-i ḳudsi gönderüp [18]miʿrāca çıḳara. Ve bu ʿālem-i

kāyināt ḥel[l]āk-ı ʿālem ānuñ dostluġına yaratmışdur." diyicek baña [19]ġāyet küc geldi. Zīrā gördüm ki yiryüzinüñ ḫilāfeti elümden gider. Ādem-i Ṣafīye virilür. [20]Çünki Ādem-i Ṣafī ḫilket oldı. Elümden geldükce ciddü cehd itdüm ki ḳālıb-ı Ādeme żarar getürem, [21]getüremedüm. Ḥaḳ teʿālā aña rūḥ iḥsān idüp cān virüp melāʾikeye ki secde buyurdı. **[15a]** [1]Ḥaḳ teʿālādan ġayrıya secde layık görmeyüp itmedümse laʿnet oldum. Ol açıkla ben daḫı Ādemi uçmakdan[2]çıkardum. Ve daḫı ikinci kinüm ki sen Süleymān içün idi. Zürriyātuma cefālar kılacaġuñ, bildüm. Ḥātem senüñ [3]elüne girmesün, diyü. Ādem-i Ṣafīnüñ boynında heykel idinüp ṭāḳınurken dürlü iġvālar virüp [4] ve ṣūret devṣürüp ḥīleler ḳılup ḥātem-i elmāsına cehd itdüm. Velākin benüm tedbīrümi [5]Ḥaḳ bozdı. Gücümi üzdi. Velākin tā senüñ zamanuñ gelinceye dek nübüvvet ḫātemi sekīne birle ḳanġı peyġāmber [6]ki silsile birle baṭnın-ʿan- baṭnın ced-be-ced intiḳāl itdi. Cemīʿsinden ḫātemī almaġa baḥr-ı ʿummana ṣalmaġa [7] cehd itdüm. Ve illā ki ele getüremedim. Şimdi ki ḥalde zürriyātum incitmekile komāduñ bend daḫı cebr itdüñ. [8]Ben daḫı bu bendden ḫod lā-cerem ḫalāṣ olurам. Ḳıyāmete dek baña ölüm yokdur, bilürem. Velākin [9] ben daḫı saña bir iş ḳılam ki tāc u taḫtuñ elden gide. Yirüne bir cin geçüp ḥükm ide. Şimdi furṣat [10]elüñde eyle ne idebilürsen it ki ben daḫı furṣatında saña bend geçem ki cihān sarāyında [11]senden ulu düşmānum yokdur.

Nażm

[Fāilātün Fāilātün Fāiün]

Ḫalk-ı ʿālem bilür anı daḫı men
[12]Kim ʿadūsın yā Süleyman yā ki sen

İns ü cinnüñ şāhısın var devletüñ
Buldı nuṣret düşmenüne furṣatuñ

[13]Sen bilürsiñ ānı bende bi-gümān
ʿĀḳil ādem düşmene virmez emān

Çünki furṣat el virüpdür düşmene
[14]Virme mühlet gelme soñra peşmene

Kem olursa düşmenüñi görme ḫor
Kim yaḳar bir şehr-i āḫir kemce ḳor

[15]Līk ṣāḳın çünki tīġuñ tartıla
Düşmenüñ baş virmeyüben ḳurtıla

Gerçi İblīs olmışam şeyṭān özüm
[16]Līk ġāyet yaḫşudur anla sözüm

Baña bī-ḥad eyledün sen zaḥmeti
Vakt ola ki bende bulam furṣatı

(17)Ben bilürem baña yoḳ bu dem ecel
Ne ḥū senden iriser baña ḥalel

Kim ḳıyāmet ḳoymayınca kāmuyāb
(18)Ḥaşre deġin görmezem ben hīç ʿazāb

Rūḥ-ı rūḥān bildi cinn hem ünās
işbu bendden olısaram ben ḥalās

(19)Saña bende bulam āḫir fursatı
Çıḳarup yoldan virem iġvā ḳatı

Cehd idem ki ḥażretuñi azdıram
(20)Tāʿatından Ḫālıḳuñ ben bezdürem

Senden özge zīrā ḥasmum yoḳ durur
Ḥazretüñle benüm işüm çoḳ durur

(21)Yā Süleymān āh elünden ṣad hezār
Ki eyledüñ bend urubanı ḥayfā ki zār

Ben bu bendden oluram āḫir ḥalās
[15b] (1)Ki olmaya çāker saña şeytān ḫās

Böyle diyüp ol laʿīn eyledi āh
Vir salāvat gör ola ol rū siyāh

~~4.3.1.1.2.~~4.3.1.1.4. (2) Każiyye-i Elhenc Cinnī ve Milk-i Ḫāveristān-ı Şāh-ı Ġābir[43]

Ḥakīm ḳavlince şeytān-ı laʿīn bunda ḥabsede ammā ki (3)bizüm ḳıṣṣamuz Elhenc Cinne geldi ki ḳażā vü ḳadere inkār itdügi hīnde ḳaçan ki Süleymān-ı nebī emriyle ʿaleyhi's-(4)selam Āṣaf bin Berḫiyā ol güzīde evliyā bu ʿahd-nāmeyi ki yazdı. Ḥaẓret-i Süleymānmühr urdı daḫı cān (5)ḳavmi melik-i Rūḫşāh-ı cin(d)e virüp eyitdi: "Yā Rūḫşāh bu ʿahd-nāmeyi saklaġıl. Sende emānet (6)ṭursun. Yā budur ki Elhenc Cinnī tedbīrile taḳdīr-i Ḥaḳ kı menʿide veyāḫūd taḳdīrü'llāh yirine gelüp(7) Elhence bir ʿuḳūbet idem ki şanma dünyā ḥalḳı elümden ālī bilüp defʿide." diyüben ʿahd-nāmeyi emānet (8)virüp ve Elhenc Cinniye icāzet virdi. Elhenc Cinni yirinden ṭurdı, geldi. Cinnī ser-henglerinden diledim kim (9)bilesince alup gide. illā ki Süleymān ḳorḳusından bilesince kimse gitmedi. İllā ki kendüñüñ akrabāsından (10)ḳırk nefer cinnī bile gitdiler. Bunlar anı vakt içinde gelüp Ḫāveristān Şāh Ġābire yitdiler. Ḫalk gözünden (11)nihān bir yirde ārām tutdılar. Andan aḫşāma dek ṣabritdiler. Nıṣfu'l-leyl olıcāk. Melek-i Ḫāveristān uyḫūya (12)varıcak. Örtüsü döşegile ve nakl u kebāb u şarāb ile Hindūstān serḥaddinde çāh u meġāk dirler bir ʿāzīm (13) kuyı vardur. Bir yüce yālım ḍaġ ḳullesinde ol ḳullenüñ üzerinde cān-bin-cān ḳalʿası dirler ḳadīmden(14)ḳalmış bir

[43] Elhenc Cinnī Meselesi ve Şâh Gabir'in Mülkü Haveristan

kalʿa varıdı. Ġayet suʿb[44] yüksek Ḥāveristān Şāḥın şubḥ olıncaya dek ol ḳalʿanuñ (15)tāc-ḫānesine iltüp cāme-ḫābın döşeyüp üzerinde yitürdiler. Ve nukl-ı şarābın yanında ḳodılar. (16) Ve andan Elhenc cinni emr itdi. Ḳırk cinnī ḳalʿayı iḫāta ḳılup yaraġıla beklediler. Tā kim ḳalʿaya kimse (17) zafer bulmaya ve Elhenc cinnī tāc-ḫāne ḳapusın muhkem yapup ḳapusında pāsubanlıḳ itdi.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāiün]

(18)Yaʿnī Ḥaḳ takdīrini olmenʿ ider tedbīrile
Ḥaḳkı bātıl kılmaḳ ister mekrile tezvīrile

Bilmez anı ḫükm-i takdīr olısardur bi-gümān
(19)Kim ḳażāyı menʿ idemez kimsene takdīrle

~~4.3.1.1.3.~~4.3.1.1.5. Ḳıṣṣa-ı Zāl Destān ve Ḳārūn-ı Pīl-ten[45]

Ḥakīm ḳavlince Elhenc Cinnī (20)Ḥāveristān Şāḥın ḳalʿaya ḳoyup beklemekde. Edinyā haʿvcesiyle ve melek-zāde begler begile kuşlar arḳasında (21)uçmaḳda bular. Bunda ammā ki bizüm kıṣṣamuz **ez-ān cānib** Zāl-ı Destānıla ve Ḳārūn-ı Pīl-tene geldi ki **[16a]** (1)ol zaman ki Edinya bin Dâvud bunlara darū-yı hoş-per ḳatılmış şerbet içirüp ejdehā kemendine şarup (2)demür bendlere çeküp kendüsi kuşlara suvar olup ki gitdiler. Baḥr-ı girdābda kalan Edinyā ḫalkı (3)bir yire cemʿ olup reʾīs ḳatına gelüp eyitdiler: "Bize ne naṣīḥat virürsin ki bu girdābdan ḫalāṣ olavuz." (4)Şimdiden soñra bize Edinyādan çāre yoḳ. Reʾis cevāb virdi ki: "Edinya bir şom ṭālīʿlu bed-baḫtidi. (5)Eger anuñ başında devleti olsa Süleymān gibi mürsel peyġāmbere ʿāsī olmazıdı. Bākī ḳarındaşları gibi Süleymānuñ (6)sayesinde ḫoş geçerdi. İllā ki kendünüñ ḥırsı ucundan kendüyi ʿāḳıbet cevheriyye atasında cevhere (7)tamaʿ itdüginden girdāb baḥrına düşdi kim dimişlerdür: "Ḥarīs ḥırsı ucundan helāk olur ammā bilmez." (8)Nitekim eydür:"**heleke'l-ḥarīṣe ve huve lā-yaʿlem.**"[46] ʿale'l-ḫuṣūṣ[47] ki Ūyāşir bin Çerūpā gibi ḫasūduñ sözine (9)uyup anuñla ʿamel ider. Kişi anı bilmez ki yaramaz ile iḫtilāṭ itmekden tenha yürümek efḍaldur. Kim (10)dimüşlerdür: "**Vaḥdetü'l-merʾi ḫayrun min celīsi's-sivâ**[48] ʿale'l-ḫuṣūṣ ki Ediyânuñ sözinüñ ḥīç sebātı yokdur. ʿAhd u (11)peymān gözetmez. Zīrā ki mürsel peyġāmbere ʿadū olanuñ īmānı yokdur kim dimişlerdür: "Īmānı yokdur şol kimsinüñ." (12)ʿAhdı dürüst degüldür. **lā-īmāne li-men lā eymāne lehu.**[49] pes eyle olsa siz anı mey umarsız ki Edinyā gele sizi ṭaşra (13)çıḳan ḫalāṣ ide. Etyār ḳuvvetile ḥīç andan ümīzi kesün. Ana necāt viren Allāh teʿalā bize daḫı vire (14)ki her kemāluñ bir zevālı olduġı gibi her zevāluñ daḫı bir kemālī vardur kim dimişlerdür kim her giçenüñ ʿaḳabınca (15)vardur. Nitekim eydür: **"Akību'l-külli leyli yevm."**[50] ammā ki eger benüm sözüm ṭutarsanuz

[44] Kelimenin aslı arapça *saʿb* olup güç. zor,çetin anlamlarına gelmektedir.
[45] Zal Destan ve Pilten Karun'un Hikâyesi
[46] Hırslı kimse kendisi farkında olmasa da helâk olmuştur.
[47] Özellikle, hususiyetle
[48] Kişinin yalnız kalması başkasıyla (kötü bir kimse) oturmasından hayırlıdır.
[49] Eymânı (yeminleri) olmayanın (yeminlerini bozanın) imanı olmaz.
[50] Her gecenin ardından gündüz gelir.

bu iki pehlüvānı bendden [16]çıkaralum ve cān u dilile bunlara fermān-ber olalum. Andan soñra görelüm takdīr-i Rabbāni ne yüz gösterür. [17]Zīrā kim takdīrden taşra hīç iş yokdur.

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāiün]

Böyle diyüp ol reʾīs-i Kaytafūn
[18]Sākin oldı hoş edeble ser-negūn[51]

Dinle imdi Zāl-ı Destān kıssasın
Vir salāvat şerḥ ideyin rehnemūn[52]

[19]**Nesr**

Ḥakīm ḳavlince Kaytafūn reʾīs böyle diyicek cemīʿisi süzüp müvecceh görüp teslīm [20] idüp eyitdiler: "Ki biz senden hīç yaramazlık görmedük illā ki yaramazlık ve Edinyâdan eylük görmedük. [21]İllā ki yaramazlık Ûyāşir bin Çerūpā müfsid sözile ʿamel iden pādişāh baḥt u devlet tāc u taḥtu **[16b]** [1]bulmayısar. Zīrā ki şirrīrlere yakın olmaḳ ʿayn-ı mażarratdur. Nitekim eydür: "**Kurbu'l-eşrāri mażarratun.**"[53] ammā ki [2]Yā reʾīs biz iʿtikādumuzı ṭoġru ṭutalum. Necāt virici Allāhdur kim dimişlerdür: "Erüñ āzādeligi necāt sıdkında [3]kāzib kendüñüñ ḳavlı kizbi ucundan dayimā ġamnak-hār olur. Ve sādık sıdkı ucundan şād u ḫurrem [4]olur. Nitekim eydür: "**Fukāku'l-merʾī fī'ṣ-ṣıdk.**"[54] Muḥaṣṣal-ı kelām cemīʿ ḫalḳ iḫtiyār-ı ʿināniın reʾīs eline virüp [5]Zāl-ı Destāna mutīʿ olmaġı her biri cān u gönülden ḳabul idüp andan reʾis acıbādem yaġın ve suʿb sirkeyle [6]mülemmaʿ idüp Zāl-ı Destānıla Ḳārūn-ı Pilten burunlarına ṭamzurdı. Dāru defʿ olup gözlerin açup gördiler [7]ki bend ü zencīr içinde ejdehā kemendinle şarılup yetüreler. Ve ferşülerinde reʾis ayaġın ṭurur. Ġażaba [8]gelüp eyitdi ki: "Yā nā-bekār bizi bu bende kim ḳoydı." Reʾīs eyitdi: "İvme yā pehlüvān sizi ḳurtarayın. [9]Andan soñra sebeb neyidi? Saña taḳrīr ideyim," diyüp evvel ejderhā derisinden kemendi çözüp [10]andan demür bendlerin açup kademinde baş koyup elin öpüp Edinyānuñ yirine getirüp İʿzāzıla geçüp [11]oturdılar. Ve cemīʿ Edinyānuñ ḫalḳı ḳarşusına geçüp el kavşurup ayaġın ṭurdılar. Andan reʾisi gemide [12]ḥāzır olan niʿmetden naẓarlarına getürdi. Yediler, içdiler. Baʿd ez taʿām Edinyādan söz açdılar. Reʾīs-i [13]Kaytafūn evvel min āḫir geçen ḳażiyyeyi Ûyaşir bin Çarūpānuñ ḫocasıyla ikisi gizlenüp soñra [14]Darû-yı Ḫoşberle şerbet içirüp anlaruñ telkinile bunları bend ü zencire çeküp libāsların [15]kendüler geyüp yarakların takınup Edinyā ile Ûyāşir başlarına sī-murġ yeleklerin şoḳunup [16]keçile ḳuşlar ḳatına varup ḳuşlar bunları bilmeyüp libaslarından bunları şanup [17]sī-murġ yüñlerine inanıp Edinya ile ḫocası bir ḳuş üzerine ve bir ḳuş üzerine Ûyāşirle [18]melek-zāde-i maġribi bi-süvār olup ḳuşlar ḳanad açup uçduklarını baḥr-ı girdābdan geçdüklerini [19]bir bir reʾīs Zāl-ı Destāna ve Ḳarūn-ı Pil-tene ḫaber virdi. Hemān dem Zāl-ı Destān ġāyet ġażaba gelüp [20]kakıdı. Karūn-ı Pīl-ten daḫı ġażabdan yıldırım gibi şakıdı. Eyitdi: "Yā reʾīs Edinya daḫı itdügüni [21]ümiẓ-vardur ki bula. Egerçi ki Edinya peyġāmber-zādedür ammā ki etkiyā yolına yüriyümez şaḳīler **[17a]** [1]ṭarīkin dutmışdır. Biz anuñ atası Dāvūd

[51] Kelimenin aslı *ser-nigūn* olarak yazılır
[52] Kelimenün aslı *reh-nümūn* olarak yazılır
[53] Kötülere yakınlık ziyandır.
[54] Kişinin kurtuluşu doğruluktadır.

peyġāmber ḥidmetine ve Süleymān ʿizzetine kıyamayup hürmet itdük. [2]Ammā ki bu sözle ʿamel itmedük. Anca kāfirler bilinden peyġāmberler ẓuhūra geldi. Āzer bilinden İbrāhīm [3]geldügi gibi ve ānca peyġāmberler bilinden kafirler ẓuhūra geldi. Kafir oldı. Nūh ibni Kenʿān gibi pes [4]maʿlūm oldı ki kişinüñ şerefi faẓılıdur ve edebiledür atasınuñ anasınuñ nesebile degüldür. Nitekim [5]eydür. "**Eş-şerefü bi'l-faḍli ve'l-edebi lā bi'l-aṣli ve'n-nesebi.**"[55] ve daḫı yā reʾis ben Edinyānuñ ʿözrine aldandum[6] ve andına iʿtimād itdüm. Tā kim anuñ bendine düşdüm. Aşikāre ʿadāvet kılmadum ki Ḥaḳkından geleydüm. ʿAẓīm, [7]ulu düşmen odur ki seni ġāfīl ḳıla daḫı ḥīle ile ala getüre. Nitekim ʿuḳalā eydür: "Düşmenlerün [8]ekberi ʿadāveti ẓāhir itmeyüp iḥva kılandur." Nitekim eydür: "**Ekberü'l-aʿdāi iḥfāhum mekīdetün.**"[56] [9] çünki **Ḥaḳ subḥānehu ve teʿālā**[57] bu girdāb aġzına ki bıraḳdı. Ümīẓdür ki yine ol necāt vire. Zīrā ki [10]eger devlet ve eger miḥnet ber-ḳarar degüldür. ʿ**Usruñ yüsrā ve yusruñ ʿusrā**[58] vardur. Nitekim Kitab-ı Sübhanīde [11] ve Kelām-i Rabbānīde gelür ki: "**Fe-inne maʿa'l-ʿusri yusren inne maʿa'l-ʿusri yusren.**"[59] Egerçi bizüm tedbīrümüz Edinyā [12] ile götürdügümüze Süleymān nazarına iltevüz, diyüp, şād olduḳ. Velī taḳdīr-i Rabbānī tedbīrümüz [13] bozup bizi girdāba ḳoyup Edinyāya necāt Allāh teʿālā'nuñ taḳdīrini tedbīr itmedü ki maʿlūmdur [14]ki olacak nesne olur. Nitekim eydür: "**İzā ḥallet taḳādīru ḍallet tedābīru.**"[60] pes ḥāl böyle olsa [15]girdāb içinde ebedī ḳalduḳ, diyüp ġuṣṣa çekmekden fāyide yoḳ. Ve müdebbirler cemʿ idüp tedbīr [16]eyleseñ daḫı ḳażādan ḫalāṣ olmaġa çāre yoḳ. Nitekim eydür: "**Min keṣreti fikretin fi'l-ʿavāḳibi lem-yeṣcaʿ.**"[61] [17]pes hemān bize çāre budur ki Allāh'uñ ḳażāsına ṣabr idevüz ṣabırlı kullarıñ Allāh teʿalā sevicüdür. Nitekim buyurur: [18]"**Ḳāle'l-lāhu teʿālā:** "*İnna'llāhe yuḥibbu's-ṣābīrīn.*"[62] ve ammā ki kişi her ḥalde ġāfīl olmaḳ olmaz. Maḳsūdı talebinde olmaḳ [19]gerek. Ve meşveretden daḫı el çekmek olmaz kim dünyā meşālihi meşveret ile ḥāsıl olur kim meşveret terk [20]itmek ile işüñ sevāblusı bulunmaz. Nitekim dirler: "**El-eṣvāṭu maʿa terki'l – meşveret.**"[63]

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[21]Padişāh ki ʿāḳil ile itmez olsa meşveret
Tiz ḫarāb olup aḳālīm ilde ḳalmaz memleket

Meşveret terk eyleyen bulmaz belādan hīç necāt
[17b] [1]Meşveret ehli olurmuş belki şāhib-maġfiret

[55] Şeref, fazilet ve edepledir, asalet ve neseple değildir.
[56] Düşmanın en büyüğü tuzakça en gizli olanıdır.
[57] Her türlü kusur ve eksiklikten münezzeh olan yüce Allâh
[58] Zorlukta kolaylık ve kolaylıkta (ihmalkârlıkta) zorluk (vardır).
[59] Elbette her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır. (Evet,) Şüphesiz her zorlukla birlikte bir kolaylık vardır. (İnşirah suresi,94/5-6)
[60] Takdirler vuku bulduğunda tedbirler boşa çıkar.
[61] Sonuçlar üzerine çokça düşünüldüğünden (bir işe) cesaret edememek.
[62] Yüce Allâh buyurdu ki: Kuşkusuz Allah sabredenleri sever.
[63] Meşveretin terk edilmesiyle (farklı) sesler (duyulur).

Nesr

Ḥakīm ḳavlince Zāl-ı Destān böyle diyicek Reʾīs devletine [2]duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā pehlüvān-ı cihān iy melikī Sīstān biz ḳamumuz gönülden hükmüne fermān–berüz [3]ve ammā ki murāduñ neydügin söyle ki emrüne yüz sürelüm." Şükür ol Ḥudāya ki Edinyā gibi azġundan[4] bizi kurtardı. ʿĀlī haẕretüñ gibi ʿahd u peymān u īmānı dürüst pehlüvāna kul itdi. Nitekim biz [5]Edinyā iledük. Ḥaḳ teʿālā bize nuṣret virecek degülidi kim dimişlerdür: "Ḥaḳ teʿālā azġuna zafer, [6]nuṣret virmez." Nitekim eydür: "**Lā-ẓafere maʿa'l-baġyi**"[64] Yā pehlüvān şöyle himmet tut ki senüñ devletünde bu [7]belādan necāt bulavuz. Her ne kim ḥükm iderseñ fermān-berüz. Ümīẓ-vārdur ki bizi azġundan [8] ḳurtarup bir muʾmine hem-rāh ḳılan Allāh bu girdāb belāsından daḫı ḫalāṣ ide. Zīrā [9] mihrüñ şoñu ḳahr olduġı gibi miḥnetüñ daḫı aḫiri raḥātdur. Her cezaʿda elbette bir şeref [10] vardur. Nitekim her ḫūn-ı ferraḥda bir ġuṣṣa vardur. Nitekim eydür: "**Fī-külli cizʿetin şerefetin ve maʿa küllin [11] ekletin ġuṣṣatin.**"[65]

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Ver ümiẓüm vāhid ü ḫellāḳ-ı ʿālem kāyināt
Vire girdābuñ belāsından ḳamumuza necāt

[12]Ḥaḳdan özge ḫalḳa yoḳdur ʿalem içre dest-gīr
Kim olupdur kün didise cümle ʿālem kāyināt

Nesr

Ḥakīm ḳavlince [13]reʾīs böyle diyicek Zāl-ı Destān Kārun-ı Pilten ʿaḳl u idrākine taḥsīn ḳılup saġ yanına alup [14] oturdı. Daḫı ʿizzet ḳılup eyitdi. Yā reʾīs Kaytafūn vey Enīs-i Reh-nümūn bu girdāba ança gemīler ḫod [15] düşer. Nitekim düşmüşdür. Hīç bu girdābdan bir gemi ḫalās olduġıñ işitmedüñ mi? Eyitdi: [16] "Neʿam işitdüm." Pehlüvān didi kim nite? reʾīs cevāb virdi ki: "Benüm aṭam maġribidi. Endelüs şehrinde [17]birgün seyrān iderken bir maġribī gelüp buluşup eyitdi ki: Yā reʾīs bilür misin ki laʿl-ı cevāhirle [18]gemüñi ṭolduram." cevāb virdi ki ne cihetden eyitdi ki cezīre-i cevheriyyeye varmaġıla babam cevāb [19]virdi ki: "Girdāba ne devā ḳılursın." cevāb virdi ki: Kırk koyun ve kırk kullac özüni kırk urġān." [20]Babam sözüni maʿḳul görüp cevhere tamaʿ ḳılup ol Maġribī kimesne alup ve kırk koyun [21]ve kırk urġan hażırlayup yelken açup gitmişler. Cezire-i Cevheriyyeye gelüp yitmişler. Çoḳ cevāhir ele getürmüşler. **[18a]** [1]ʿĀḳıbet feżāyili esüp gemilerin girdāba düşürüp ʿā…[66] yitürmişler. ʿĀḳıbet ol maġribī ḥükm [2] ider. Ḳırḳ ḳoyunı boġazlayup ḳarınların yarup için çıḳarup içine ṭuz ṭoldurup birer urġana [3]baġlayup ḳırḳ ḳoyunı ḳırḳ urġan ile deñiz içine atdılar. Her birisin bir balıḳ yudar. Ṭuz ḳursaġında [4]eriyüp ḥarāret virür. Balıḳ ṭatlı su özleyüp ḳuvvetlüsi ne cānibe ʿazm iderse bākisi [5]daḫı ana uyup gitdiler. Leş ḳursaklarında urġan aġızlarında ve urġan ucı gemide baġlu [6]na-çār olup gemiyi yederler. Birḳaç gün geçmeden kenāra toġrı yitürmüşler. Urġanları reʾīs kesüp [7]seren çevirüp yelken girdābdan ḳurtulduġına şükr idüp şehr-i Endelüse çıḳup [8]ḫalās olurlar. Cevāhiri üç baḫş idüp bir baḫşını ḫarca ve bir baḫşını maġribī

[64] Azgınlıkla zafere ulaşılmaz.
[65]Her sıkıntıda bir şeref, her yemekte (nimette) bir keder vardır.
[66] Kelime silik çıkmıştır.

alup ve bir baḫşını babam [9]alup gemicile ulaşırlar. ol laʿl-ı cevāhir ucundan şeref ü ʿizzet bulurlar. Dāyim atam eydürdi ki: [10] “Gevher nehenk aġzındadur ve genc ejdeha karnındadur ve devlet każa katındadur ve belā rahat yanındadur.”

[11]**Nazm**

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Baş u cāna kıymayınca bir kişi iy nām-ver
Rüstem adın kazanuban olmayısar şir u ner

[12]Çün każa katındadur devlet każadan kaçma sen
Ki ejdehādan korksa baḫrı bulmaz eşdāfdan güher

Ādemī-ver baġda gül dirmez dikenden korkuban
[13]Ḥaḳ[67] işitse cānı çıkar derleyüben dükeder

Nesr

Ḥakīm ḳavlince kaçan ki Kaytafūn Reʾīs bu vechile girdābdan [14]necāt bulmaġa yakın müvecceh sözi söyledise Zāl-ı Destān ve Kārūn-ı Pīl-ten ile ol kalʿa-güşāy[15]bu tīġ-zenile aġız açup didiler ki: “Yā reʾīs Kaytafūn ḫoş müvecceh buyurduñ. Şimdi anuñ [16]esbābı bu gemilerde bulunmaz mı?” Reʾīs eyitdi: “Görmek gerek, teftīş itdiler. On üç at ve sekiz [17]sıġır ve otuz bir koyun buldılar: Ammā tuz bulunmadı: ʿĀkıbet Kārūn-ı Pīl-ten bu gemileri ziyāde teftiş [18]itdi. Gördi ki bir yirde gemi anbarı içine bī-had tuz koyulmuş. Allāha şükr idüp ol tuzı [19]aldılar ve elli pāre gemi urġanınuñ muḥkemlerinden cemʿ itdiler. Zikr olan ḥayvānları boġazlayup [20]içlerün pāk itdiler ve yirine tuz toldurup diküp berkitdiler daḫı getürüp deryāya atdılar ve ne kadar [21]ol gemilerde laʿl u cevāhir ve kıymeti ne varısa Edinyā gemisine aldılar ve hīç cānludan bir ādem komayup gemiye aldılar. **[18b]**[1]Allāha tevekkül kıldılar. Balıklar daḫı girdāb aġzından çiñrenüp gezerken leş görüp yutdılar. Daḫı biraz [2]tuz dimāġlarına hārāret virüp ḥarekete geldiler. Baʿżı gemiyi bir yaña çeker ve baʿżı bir yana. Az kaldı ki [3]helāke vireler. ʿĀkıbet kuvvetlüsüne żaʿīfi uyup tatlı su özleyüp gitdiler. Gemi su üstünden yitdiler. [4]Balık deñiz içinde gitdükçe urġanlar daḫı gemiyi yederlerdi. Bu nevʿile bunlar gitmekde.

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[5]Diñle imdi bir yañadan daḫı yine bir ḫaber
Naḳl idelüm müstemʿiseñ iy emir-i nām-ver

Ṭūṭī-i şekker-şiken mislī yiyelüm biz şeker
[6]Līk virgil ḫoş ṣalāvat Muṣṭafāya mā-ḫeżer

[67] Ḥaḳ: ḫak

~~4.3.1.1.4.~~4.3.1.1.6. Ḳıṣṣa-ı Edinyā ve Ser-güzeşt-i Melik-i Maġrib[68]

Ḥakīm ḳavlince Zāl-ı Destān (7)Ḳārūn-ı Pīlten ile deryā yüzinde girdāb baḥrından çıkup gitmekde. Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Edinyā bin (8)Dāvūda geldi ki ḳuşlar arkasında süvār olup uçup ḳanad açup deñizle gök arasından ḳuşlar giderdi (9)ve Ḳuknūs[69] ḳuşı arḳasında Edinya bin Dāvūd ḥocası ve Ūyaṣīr bin Çerūpā daḫı melek-zāde ile Raḫne ḳuşı arkasında (10)şehperine yapışup muḥkem oturup ammā ki her biri ḳorḳudan ʿaḳlın yitürüp velākin girdābdan ḫalāṣ (11)olduḳlarına şad u ḫandān Edinya bin Dāvūd ol reʾīs-i mefsūd maġrib zemīn meliki oġlı melik-zādeye eyitdi: "Şükür (12)kim baḥr-ı girdābdan necāt bulduk. Ve Sām sī-murġ süvār gibi ḳuşlara süvār gibi ḳuşlara süvār olduk. Ol şādānlıġa bize (13)ḫaber vir ki ol dervīş ser-güzeştinden daḫı saña ne söyledi kim yimek, içmek ġıdā-yı nefsānīdür. Ve ammā (14)dimek, işitmek ġıdā-yı rūḥānīdur. Pes andan naḳl itd ki göñlümüz daḫı ziyāde feraḥ ola diyicek melik-zāde (15)dile gelüp eyitdi ki: "Yā Edinyā bin Dāvūd be-Ḥaḳ-ı ḫelāḳ-ı maʿbūd sözümüñ ser-güzeşti bu ḳadardur ki nemed-pūş (16)dervīş ol ʿaşık-ı ġam-ḫār-ı dil-rīş şöyle rivāyet ḳıldı ki çünki bevvāb-ı pīr aġzından Şemʿayı Banūnuñ (17)cemāl-i ber-kemālin ki işitdüm. Ol eyyām-ı nev-rūz gelince anda tevaḳḳuf itdüm. Tā kim ol gün geldi. Etrāf-ı (18)ʿālemüñ melik-zādeleri cemʿ oldı. Münādī nidā ḳıldı ki yarın Şemʿ-i Banū süvār olup erenler meydānına geliser. (19)Her kimi ḫelāllıġa begenürse elindeki altun almayıla urup işāret ḳılısar. Devlet anuñ ki cemālin göre miḥnet (20)anuñ ki ʿışḳına göñül vire."

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün]

Böyle diyüp çaġırur dellāl pes
Şādi ḳılur işidüben cümle kes

(21)Kāmilān sākin olup ʿaḳlın direr
Cāhilān ʿışḳına ider anuñ heves

Neşr

Ḥakīm ḳavlince melek **[19a]** (1)eydür: "Derviş-i nemed-pūş şöyle naḳl itdi ki çünki ol gice geçüp şābaḥ oldı. Cemīʿ melik-zādeler bende-i (2)āzāde dest-gīr üfdādeler cemʿ olup daḫı şāflar ki baġlandı. Anı gördük ki bir güneş-ṭalʿat, melek-sīret (3)kimesne süvār olup meydāna girdi. Ḳāmeti sañki bir servidür. Farkında ṭoġmış āfitāb yüzinde müşkīn niḳāb (4)elinde kızıl altundan bir alma Turan Begleri üç kerre melek-zādeleri dil-güşādeleri seyrān ḳılup gün gibi (5)devretdi. ʿĀḳıbet kimesneyi begenmeyüp yüzinden niḳābın götürüp bir naẓar cemāl-i ber-kemālin ʿarż ḳıldı. Yüzüni (6)görüp ruḫ-sārı önünde neçe āfitab-ṭalʿat melik-zādeler secdeye gelüp ve neçe māh-tāb rū-cevān (7)baḫtlar vecde gelüp cān u diline ʿışḳına gönül virüp ʿāşık oldılar."

[68] Edinya'nın Hikâyesi ve Mağrip Melikinin Macerası
[69] Kelimenin aslı *kaknūs/kaknustur.*

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilātün]

(8)Ebr-i miskīn burkaʿından gün yüzin ki gördiler
Zülfinüñ Leylāsına Mecnūn olup dil virdiler

Ḫusrevī ʿışkında Şirīn cān virüp Ferhād-veş
(9)Başlarına ʿışk-ı külüngi iḥtiyārsuz urdılar

Nesr

Andan Şemʿi Bānū niḳābın yüzine örtüp kaşrına doġrı (10) gitdi. ʿUşşāḳ ardınca āh vāh iderek yerlü yirinden turup her biri nakkāşı Çīn yanına varup bīñer kızıl (11)altun virüp taṣvīrin harīre taṣvīr itdürüp daḫı alup memleketlü memleketine gitdiler. Zīrā gördiler ki (12)kendülere maḥbūbe-i zamane iltifād itmedi. Nā-çār nakşına ḳānīʿ olup gitdiler. Ben daḫı bilmece olan biñ kızıl altunı (13)virüp nakşını yazdurup bile götürüp ʿazm idüp gitdüm. Çok seyr ü sefer çeküp ve ḫavf u ḫaṭar birle zaḥmet, (14)meşaḳḳet çekmegile bu vilāyete yetişdüm. Eger ki ser-cümle seyrüm taḳrīr idersem ḥaşre-dek āḫir olmaz diyüp (15)ḫaber viricek. Ol taṣvīri görmege ṭaleb itdüm. Ne ḳadar ki naṣīḥat itdi. Yā melek-zāde nāḳşı göricek (16)sen daḫı bencileyin ʿāşıḳ u üfdāde olursın, diyüp ānca kim maʿḳūl kelām söyledi. Lākin naṣīḥatı ḳabul itmedüm. (17)Ḫaberi elinden aldırup harīri daḫı açup naẓar ḳılup gördüm ki:

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilün]

(18)Çün harīre eyledüm şāhā naẓar
Gözüme göründi bir nakş-ı kamer

Çīn nakkāş anı taḥrīr eylemiş
(19)K'ol harīr üstüne taṣvīr eylemiş

Yazmış anda bir ḥabībiñ sūretin
Resm idüp üstād-veş her heyʾetin

(20)Kim naẓar ol nakşa iden her pür-hüner
Sanı muṣavver rūḥa benzer cānı var

Çün kim ol nakşa naẓar ḳıldı gözüm
Ṣūret ıssına oldı ʿāşıḳ pes özüm

Nesr

Ḥakīm ḳavlince melek-zāde eydür: "Çünki dervīşüñ **[19b]** (1)elinden nāmeyi alup cān gözile naẓar ki ṣaldum ḳudret-i Rabbānī şöyle vāḳıʿ oldı ki biñ cān u dilile (2)nakş-ı Şemʿīye ʿāşıḳ oldum

dervīşe biñ ḳızıl altun virdüm ve yanuma müşāḥib idindüm. Andan şikārdan[3]dönüp sarāyuma geldüm. Varduġınca ʿışḳ ṭamarı cūşa geldi. Yimekden içmekden kesildüm. Naḥīf u [4]żaʿīf olup hilāle döndüm. ʿĀḳıbet düşege düşdüm daḫı atama ḫaber olmuş. Hükemā-ı ḥāzıḳdan bir neçesin[5] gönderüp gelüp nabżum dutup eyitdiler ki: "Saña ʿışḳ eseri irmiş vuṣūlına yetişmege taḥsīl eyle helāk [6]olmayasın." didiler ben inkār itdüm. ʿĀḳıbet melik-i maġrib ki pederüm idi. Ḫalvetüme gelüp ḥālumdan [7]istifsār itdi. Eyütdüm: "Ḥükemā rast söylerler bir taṣvīre ʿāşık oldum baña anı elbette bulıyor mı ki[8] çāre ḳıl." diyü tażarruʿ itdüm. ʿĀḳıbet babam ol dervīşi getürdüp ve naḳşı görüp ṣaḥīḥ ḫaber alup daḫı eyitdi ki: [9]"Yā ciger-güşem ḳandaġı maġrib ve ḳandaġı maşrik bu kāżā-yı āsumānıdur ki uġramışsın benüm elümden gelmez ki [10]maʿşūḳa ki ḥāżır idem. Gel bu sevdādan gönül gözün götür." diyüp ḳırḳ maḥbūba çengī cāriye baḫşiş itdi. Bir yıl [11] miḳdārı pederümüñ bed-duʿāsın almayayım, diyü ṣabritdüm. Velī günden güne ʿışḳ cigerüm ḫūn eyledi. Şol [12]ḥadde oldum ki yine döşege düşüp yimekden içmekden kesildüm.

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[13]Varlıġum benden aluben naḳş-ı dil-ber yā ṭabīb
Gül ruḫaynı ḥasrettinden rāzdum çün ʿandelīb

Bir yañadan derd-i dilber bir yaña ṭaʿnı rākib
[14]Hālümi itdi mükedder ki olmışam miskīn ġārib

~~4.3.1.1.5.~~4.3.1.1.7. Ḳıṣṣa-ı Edinyā ve Helāk Şoden-i Şāh-ı Hāveristān Be-Dest-i Ū [70]

[15]Ḥakīm ḳavlince melek-zāde sözün bu araya yitürdi. Vāḳt-ı şām daḫı irdi. Ḳuşlar gökyüzinden [16] yiryüzine nazar idüp karınları acıḳdı. Nafaka taleb itdiler. Ammā ki ol gün şol ḳadar yügerüñ [17] uçdular ki üzeründe oturanlarun yil güldüsünden ḳulaḳları sağır öliyazdı. Çün kim [18] aḫşām oldı. Yiryüzine ʿazm itdiler. Yaḳın gelecek yiryüzinde bir yüce ḳalʿa görindi. Dağ [19] ḳulesinde rast üzerine süzülüp andılar. Rast ol ḳalʿanuñ tāc-ḫānesi üzerine ḳondılar. Edinyā [20] ile Ūyāşir anı görüp ḳuşlar arḳasından indiler, gördiler. Bir ʿaẓīm ḳalʿa ġayet ʿālī çevre etrāfı [21] yidi kat burc-ı bāri hevāli kemendile tāc-ḫāneden aşaġā birinci tabakaya indiler. Ūyāşir bin Çerūpā **[20a]** [1] eyitdi: "Gice içinde ġāfīl bir eve girmek olmaz. Aşaġa inüp ḳapusına daḫı varmaġ olmaz. İmdi manẓarasın [2]bulup naẓar ḳılup görelü hem ki bu tāc-ḫāne içinde kimse var mı?" diyüp bir manẓara bulup naẓar ḳılup gördiler. [3]Dört şeddad-ı ṣuffe vasaṭında bir ʿāc-ı ābenüsi taḫt ḳurılu üzerinde cāme-ḫāb murassaʿ düşenmiş. Başı [4]ucunda altun, ayaġı ucunda gümiş şemʿidanlar yanar ve bisāt üzerinde bir pādişāh ḫābe varmış. [5]Uyur ve saġ tarafında nukl u kebāb Çin-i faġfūri birle müheyyā turur ve sol tarafında zerrīn bādye [6]lerle şarāb ḥāżır turur. Ayaġı uçunda hās kullar Mihri sāḳı sünbüller uyḫuya varmışlar.

[70] Edinya Hikâyesi ve Haveristan Şahının Onun Eliyle Yok Edilmesi

(7)**Nazm**

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Taḫt-ı zerrīn üzre yatur bir emīri kāmuyāb
Şemʿ-i bīdar ol melek çeşminde ver ammā ki ḫūb

(8)Söz ṣaḥīḥi bu ki itdüm ḳavl-i eṣaḥ üzre naḳl
Līk virgil ḥoş ṣalāvat Muṣṭāfaya bol anub

4.3.1.1.8. Der-Beyān-ı Temṣilāt-ı Māżī[71]

(9)Şāh Edinyādur vücūduñ bes hemen
Nefs-i emmāre durur murġ-ı peren

Bu ḳafeṣden uçmadın o murġ-ı cān
(10)Bu hevesden kes ümīẓiñ yār-ı cān

Bu hevā-yı nefse uyma cehlile
Ver ʿibādet eyle Ḥaḳḳa ehlile

(11)Murġ-ı nefsi itmez isek saña rām
Nār-ı nīrān olısar cāna maḳām

Çün kemer mīḥrāb kadduñ eyle ḫam
(12)Yüzüñi seccāde-veş kal ḫāk hem

Gönlün alçaḳ dutuban çün mā-i pāk
Ḫāk-i pā ol ḳalbüñ idüp tāb-nāk

(13)Mīve-ḫām olsa çıḳar şāh üstüne
Puhte ḫāke düşüp irer dostına

Gün ki ḫāke süzdi yüz el-ḥāṣılı
(14)Tāc-ı eflāk oldı lā-būd menzili

Çün kim aṣluñ ḫāk olur olma nāz
Hemçū şeyṭān serkeş olma imdi var

[71] Mazinin Temsillerinin Beyanı Hakkında

4.3.1.1.9. (15)Der-Beyān-ı Meclis-i Āher[72]

Ḥamd aña kim ol Ḥudādur Ḥālıku Allāhū'ṣ-ṣamed
Pādişāh-ı lā-mekān u kādir ü ezel ebed

(16)Ḥākini Firdevsiniñ gūyā kılup virdi ʿaklı
Kim Süleymān-nāmesin söylemege kıldı meded

Çün ʿināyet itdise ol Ḥaḳ itdüm imlā bu zaman
(17)Kim tamām üç yüz yigirmi bir meclis buldı had

Söyledim neşrin müseccaʿ kim Müselsel ḫūb vasfı
Dimişem naẓmın muşannaʿ ki ider aḥsen muʿtemed

(18)Hāṣṣa bir sulṭān-ı ʿādil devri içre söyledim
Kim Sikender mişli baḥrı tutdı yapdı kalʿa sed

Tā ḳıyāmet devletile ḫaşret olup pāyidār
(19)Dilegince devri ḳılsun nüh felek eyyām āmed

Ey yaradan ferşi alcak ʿarşı kılan yüce dār
Ḳādir-i ḳudret-nümāsın ḥikmetüñe yoḳ ʿaded

(20)Aḥmed u Maḥmūd Ḳāşım Muṣṭāfa nūr-ı Ḥaḳḳı
Cürmümi ʿafv eyle ki Aḥmeddür şefiʿüm hem sened

Hem müyesser ḳıl kitābuñ yā İlahī atma mini
(21)Müstemiʿ olan kişiye raḥmet eyle bī-ʿaded

4.3.1.2.Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi İkinci Meclisiniñ Zikrindedür

[Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[20b] (1)Furṣat elde variken şīrīn-zübān[73]
Nuṭḳa gel kim tīz geçer devr-i zaman

Her ne cā baṣṣañ ḳadem götür ayak
(2)Kelle-i Kayser yitür yā dārā ya ayak

[72] Diğer Meclisin Beyanı Hakkında
[73] Kelimenin asıl şekli zebân'dır

Bağda yapraḳ ki oldı şimdi gerdire
Sorsañ el-Ḥaḳ kelledür şāḥib güle

(3)Zerre zerre teftīş itsen her ġubār
Her biri olmış bir diyāra şehriyār

Lāle dil-ber laʿlıdur ki oldı turab
(4)Nerges ol şehlā çeşm ki iderdi ḫāb

Dil-rubānuñ mordur sünbül daḫı
Mumyānuñ yākaġıdur gül daḫı

(5)Bitdi ḫuninde şehīdün erġevān
Ehl-i diller ḫākidür süşen-zübān

İşbu dertendür benefşe ḳaddı ḫam
(6)Hem bu ġamdan bülbülündür çeşm-i nem

Koyalum dursun cihānuñ ġuṣṣasın
Okuyalum şeh Süleymān kıṣṣasın

4.3.1.2.1. (7) Kıṣṣa-ı Edinyā Bin Dāvūd ve Ḳażiyye-i Elhenc Cinnī[74]

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince seḫun[75]-mendān-ı ḥükemā ve Eflāṭūn-ı (8)Yūnān naḳlince hüner-mendān-ı rucemā ol vechile ḥikāyet-i melīḥ rivāyet-i ṣaḥīḥ ḳılup eydürler ki: "Çünki (9)taḳdīrü'llāh şöyle vāḳıʿ oldı ki Dāvūd peyġamberüñ oġlı Edinyā dünyaya ḥarīş ve Süleymān gibi mürsel peyġāmbere (10)ʿaleyhi's-selām ʿāsī olduġı ecilden diledi kim kazāya tūş ola. Ol zaman ki kuşlar arkasından kalʿa kulelerine (11)gelüp tāc-ḫāne manzarından nazar ḳılup Ḫāveristān Şāhını tahtında yatur ve şimdi anlar ayaġ ucunda başı (12)ucunda yatar ve birḳaç ḫās ḳullar ayaġı ucunda yaturlar. Ammā ki ser-cümlesi ġki ser-cümles. Hemāndem tāc-ḫāne (13)nüñ bacasından kemendile Edinyā içerü indi. Kemend ucını Ūyaşir ṭutdı. Andan Edinyanuñ ḥᵛacesi daḫı (14)kemendile indi ʿaḳabınca Melek-zāde Maġrib indi. Andan Ūyāşir bin Çerūpā begler begi eyitdi: "Ben varayım (15)bu tāc-ḫānenüñ ḳapusın açayın. Mebāza[76] bunlara bir ḳaża irişmeye. Pes tāc-ḫāneden aşaġa inüp her cānibi cüstü (16)cū ḳıldı. Kimseyi göremedi ve hīç āvāze daḫı işitmedi daḫı sürüp tāc-ḫānenüñ ḳapısına geldi. Meger ki Elhenc (17)cinnī Süleymān-ı nebī ḥażretinde yalan çıḳamayam," diyü ḳanun-ı evvelüñ altıncı gecesinde ḳarındaşım Edinyā bin Dāvūd elinde (18)Ḫāveristān Şāh melek Ḫābir nıṣfu'l-leyle yaḳın ḳatl olsa gerek. Taḳdīrü'llāh bu nesne muḳadderdür, didigüni (19)gözedüp ben bunı menʿ iderem, diyüp vaʿda ḳılup icāzet alup gidüp gelüp Ḫāveristān Şāhın ol (20)geciyle kapup ser-ceddi Hind ol yüce ḳalʿanuñ tāc-ḫānesi içinde cāme-ḫāb içinde yaturmışıdı. Ammā ki (21)Şāh-ı Ḫāveristān taḫtında uyurken Elhenc şöyle aḥsend getürüp anda yetürdi. Ḳatʿa hīç duymadı. Pes

[21a] (1) Elhenc cinnī ḳapusın alup beklerken nā-gehān gördi ki bir pehlüvān-ı cihān arḳasında

[74] Davud'un Oğlu Edinya'nın Hikâyesi ve Elhenc Cinnī Meselesi
[75] Kelimenin asıl şekli suḫan'dır.
[76] Kelimenin asıl şekli mebada'dır.

Tehemten-i cevşen ve başında [2]ışıklık ve bilinde tīġ-i Daḥḥāk ṭaḳınmış, başına sī-murġ oṭġasın soḳunmış, ḳalʿa içinden beru gelüp hemāndem [3]Elhenc cinnī ol ʿadūsını göñlinde kendü kendüye eyitdi: "Gördüñ mi ki men ne ḫaṭā itdüm. Süleymān ḫod [4] mürsel peyġāmberdür anuñ sözi müsellem ṣaḥīḥdur. Taḳdīrde olacaġı muḥaḳḳaḳdur. Ben bunı tedbīrile bozmaḳ [5] ṭalebin itdüm. Nefs-i ammāreye uydum. Dīv-i racīm sözin kulaġuma koydum. Cinnīler sulṭānı iken ḥükmümüñ neçe [6] biñ cinnī maḥkūmı fermān iken ādumı yuydum. Zīrā ki nefsine uyan kimesne la-būd zelīl ḫār ola. Zīrā [7] ki nefsine uyan azġun olur. Azġuna Allāh teʿālā furṣat nuṣret virmez. Nitekim eydür: "**lā-ẓafer maʿa'l-baġyi"**[77] ve ben ḫod [8]muḥaḳḳaḳ bilürdüm ki taḳdīrü'llāh red olmaz. Pes baña ne oldı ki bunuñ gibi bilmezlik itdüm. Ulular sözin [9]işitmedüm ki dimişlerdür taḳdīrü'llāh elbette müdebbirüñ tedbīrüñ bozacaḳdur kim muḳadder olan [10]nesne gelecekdür: "**İẕā ḥalleti't-teḳadīru ḍalleti't-tedābīru.**[78]" diyüp itdügi işine peşimān olunca racīm [11]iġvāsıla yine nefsine maġrūr olup eyitdi: "Hīç degül bu gelen Edinyadur hemān cinnīlere ḥükm ideyin bunı [12]bende çeksünler. Bunı daḫı ve Ḫāveristān Şāhın dirile Süleymān naẓarına iltüp merātıp bulayın." diyüp [13]kendüyi ẓāhir kılup Edinyānuñ adḳurı yolına girüp Ādem ṣūreti görünüp eyitdi ki: "Yā ṣaḥs men ente? [14]Yaʿnī sen kimsin ki icāzetsüz bu pādişāh ḳaṣrına gire ve bu ḳalʿanuñ üzerinden ḳuş uçmaz [15]bu melek korkusından."

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Bu melik kim pehlüvāndur tīġ-i ṣafda ser döker
Kuş uçamaz üzerinden heybetinden per döker

[16]Zemini merriḥ ü Keyvān göğdeli gülle anuñ
Korkusından burca sīñüp derleyüben der döker

Neṣr

Ḥükemā ḳavlince Ūyāṣir [17]gözin açup gördi ki nā-gehān bir ādemi peydā olup kendüye teʿaddi ḳılur. Pehlüvāndan zor [18]ḳuvvetine ṭayanup cenk aleti esbābına inānup Elhenc cinnī ādem ṣānup dik gelüp ġażabıla eyitdi ki: [19]"Yā ḥācib bu içerüde yatan ne ṣāhdur ki buncılayın zūr ḳuvveti ola ve her gelen pehlüvānı red itmege [20]cürʿeti ola. Ben daḫı bir pehlüvān-ı cihānem, geldüm ki bu pādişāhuñ kademine yüz sürüp ḫidmet idem ki evṣāf-ı [21] ḥamīdesin. İşidüp ṭuruam aç kapunı beni naẓarına iltüp mübarek elin öpüp ḫālum ʿarż ideyim." **[21b]** [1]diyicek Elhenc-i cinnī eyitdi: Yā nā-bekār bu ne nā-maʿḳūl sözdür ki söylersin. İcāzetsüz ḳalʿaya girdüğüñ[2] yitmez. Ḫalvet-i ḫāṣına daḫı girmek mi istersin?" diyüp cin dilince ādemiler ne söyledi ki insān [3] ṣūretine girüñ, gelüñ bu ḥerīfi baġlan ki Edinyā budur, diyüp ḥükm idince Ūyāṣir bildi ki bunıñ [4]daḫı yoldaşları vardur. Gönlinde kendüye eyitdi: Bunlaruñ cemʿiyyeti olmadın. Kapuyı bakup içerü [5]girmek gerek. Zīrā ki şimdi yoldaşlarum içerü girdügin ki belālar ġavġā daḫı büyür, diyüp hemāndem kapuya [6] Zāl Destānuñ ol pūlad ehīn sengīn gürzile bir gürz öyle urdı ki ol ʿaẓīm kapunıñ ṣaġ [7] kanadı iki pāre olup Ūyāṣir bin Çerūpā kendüyi içerü atdı. Elhenc cinnī kendüye ḥamle ḳılup

[77] Azgınlıkla zafere ulaşılmaz.
[78] Takdirler vuku bulduğunda tedbirler boşa çıkar.

(8)ṭutmaḳ diliyince ḳafasında bir gürz urdı ki eger gürzüni muḳābil ṭutmasa Elhenc cinnüñ ḳafasın ḫurd idüben (9)Üyāşir ḳapudan içerü girince ḳırḳ cinnī irişüp kemend atup Üyāşiri bende çeküp ellerin bağladılar. (10)Ḳahr odıla yüregin ṭaġladılar.

Nażm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Gerçi Üyāşir bahādırdı şecīʿ u bī-nażīr
Līk nitsün yalıñuzdı bağladı aʿdā keşīr

(11)Bu meşeldür söylenür diller içinde her zaman
Cenk iderse iki çevvüke ġālib olmaz nerre şir

Neşr

Ḥükemā ḳavlince Üyāşir (12) bin Çerûpāyı Elhenc cinnī bağlayup bende çekmekde. Bizüm ḳıssamuz **ez-ān cānib** Edinyā bin Dāvūda geldi ki (13)ḥᵛācesiyle ve melek-zādeyile kemendile bacadan ki indiler andan Edinyā ilerü varup ṣuffe üzerine (14)çıḳup Ḥāveristān Şāhınuñ nuḳlından, şarābından indirüp ḫᵛācesiyle ve melek-zādeyile üşüp yidiler. (15)Ve biraz daḫı şarābından içdiler. Bu esnāda iken Elhenc cinnīyle Üyāşir çekişüp gürzle ḳapuya bakup gürz girān (16) küpüldüsi ve ḳapu çaḳıldusı ʿālemi ṭutdı. Ḥāveristān Şāhı Meliki Ġābir beliñleyüp döşeginden ṭurdı. (17) Gördi ki ḳapu yıḳılmış ve üç herīf başdan ayaġa demür nuḳlu yiyüp şarāb içerler. Hemāndem başı (18) altında tīġ-i burrān varıdı. ʿUryān ḳalup bā-bürehne bunlaruñ üzerine hücūm idince bu ġavġadan(19) yatan ḳuluñ daḫı uyanıp bunlaruñ görüp her birisi uşaġı irisi yirlü yirinden ṭurub tīġ u ḫancere ve gürz ü (20) sipere el urup üzerlerine hücūm ḳılup yürüdiler. **Bu cānibden** Edinyā bin Davūd daḫı pādişāhıñ (21) ḳalkduġın ve ḳullaruñ cümlesini görüp defʿī yirinden ṭurup tīġ çeküp pādişāha karşu vardı. **[22a]** (1) Eyitdi: "Saña ne żararumuz degdi ki bize tīġ çeküp karşu gelürsin ki merd-i ġarībüz gözümüz bağluna (2)bu makāmı bilürüz. Ve ne seni bilürüz. Geldüñ niʿmetüñ yidüñ saña żararumuz degmedi. Biz eger ki ser-vaḳtile (3)gördügümüze incünürsen maʿẕūr dut ki bilmedüñ ġarībuz: "**El-ġarību ke'l-aʿmā.**"[79] diyüp ʿözr dileyicek (4)Şāh-ı Ḥāveristān Melik-i Ġābir tīz-nefsü, ẓālim ve cābir kimesneyidi. Bunuñ sözin eslemedi. Zīrā ki ser-(5)vaḳtına girdükleri ḳalbine güç geldi. Dimişlerdür ki: "Ḳaçan ḳalbe güç ola gönül gözi görmez olur." Nitekim eydür: (6) "**El-ḳalbu izā ekrehe aʿmā**[80] mūcebince gönül gözi bağlandı. Zīrā kim vaʿde-i ʿömr-i zaman āḫire yetmişidi. (7)Edinya elinde helāk olmasın. Ol ḳādir ü ber-kemāl, sāniʿ u zül-celāl taḳdīr itmişidi. Pes ecel ki gele. (8)Bir nefes daḫı mühlet virmez kim Kitāb-ı sübḥānīde ve Kelām-ı Rabbānīde gelür ki: "**izā cāʾe eceluhum lā-yesteʾḫirūne sāʿaten ve lā-yesteḳdimūn.**"[81] (9)ḥükmince Melik-i Ġābirüñ eceli yitüp başīreti bağlanup ḳılıç ʿuryān ḳılup Edinyā (10)üzerine yürüyüp eyitdi ki: "Yā nā-bekār uġrı vü ḥarāmı nısfu'l-leylde ḫalvetüme girmek ve nuḳl u kebābum (11)yiyüp şarābum içmek ve ḫalvet ḫāsumuñ sedri üzerine geçmek nice olur saña göstereyim, diyüp (12)Edinyāyı tīġ-i Hindīle çaldı. Edinyā kalkana aldı. Her neçe me(h) emān diledi, virmedi. Üç ḥamlesin (13)şavdı. Gördi ki kendüyi helāk ider. Ḳılıcın çıḳarup muḥarref ṭutup Melik-i Ġābiri çaldı ve helāk (14)itdi. Eyle kim ḳan revān olup

[79] Yabancı kimse kör gibidir.
[80] Gönül hoşlanmadığına karşı kördür.
[81] Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Araf Suresi,7/34)

tāc-ḫane için ṭutdı. Bu yañadan ḳullar ve begleri öldügin görüp ḥᵛācesiyle (15)melik-zāde üzerine yüridiler. Evvel gelen ḳulı ḫançerle göksinde mıḥlayup düşürince ʿaḳabınca (16)gelen ġulamı tīġıla ḥᵛāceyi depere çalup iki pāre itdi. Melik-zāde anı görüp ḳılıcın yabāna atup (17)emān diledi. Melik-zādeyi baġlayup Edinyā üstüne hücūm itdiler. Edinyā gördi ki kendüyi ḳullar ortaya (18)aldı. Arḳasın dīvāre virüp buñlarunla cenge ṭurdı. Pehlüvān-ı cihāngīridi. Kullaruñ ikisin düşürdi. (19)Belā arusın başına üşürdi. Gördi ki kimseden çāre yoḳ helāk olur. Yüzin dergāha ṭutup Allāhdan(20) istiʿānet diledi ve iḫlāṣ u iʿtiḳādile istiġfār itdi daḫı eyitdi ki: "**Yā rabbe'l-ʿalemīn ve yā ḫayre'n-nāṣirīn**[82] **eflāk-ı** (21)**sācid melāʿike-i ḫāmid** ve yiryüzindeki cemīʿ evliyā vü enbiyā ve zuhhād içinde zāhid u ʿābid şāhid**[22b]** (1)olsunlar ki Süleymān ḫażretine ʿāḳ olmayam. Fısḳ u fesād itmeyem. Ṭarīḳ-i enbiyādan taşra iş itmeyem. Bu (2)vartadan yā İlāhī tek beni ḳurtar." diyüp ṣıdḳıla nīyāz idince ol ḥayyu ḥāfiẓ-ı ilāh Elhenc-i cinnüñ göñline (3)şefḳat bıraġup Ūyāṣir bin Çerūpāyı bende çeküp baġlayınca ṣordı ki? Sen kimsin rāst (4)söyle ki seni öldürmeyem cevāb virdi ki: "Ben Ūyāṣir bin Çerūpāyam ve Edinyā refīḳlerile içerüdedür. (5)Ġāfil mebāş ki baña żarar ziyān degürme ki Süleymān elinden ḫalāṣ olmazsın." Bu sözi diyince(6) içerüde ġavġa belürdi. Elhenc içerü girdi, gördi ki Ḥāveristān Şāhınuñ başı kesük kanı (7)aḳar. Ḳullarınuñ zār u efġānı göge çıḳardı. Taḳdīr-i Rabbānī yirine geldügin görüp ḥacīl, şer-mesār olup (8)eyitdi: "Baña bundan ġayrı çāre yoḳdur ki Edinyāyı Süleymāna sāġ selāmet iltem ve günāhuma istiġfār (9)ḳılam. Tā kim Süleymān ḫażreti baña şefāat ide."

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Çün nebiy-yi mürsel olursa Süleymān ḫażreti
(10)Tevbemi ḳılup ḳabūl veya ki ider şefḳati

Şeh Süleymān yüzi suyı ḥurmetiçün yā ilāh
Var ümīẓüm baña daḫı lutf ḳıla raḥmeti

(11)Böyle diyüp anda Elhenc itdi efġānıla zār
Cürmi ʿavf olmasına dutardı anda himmeti

Nesr

Ḥükemā ḳavlince Elhenc-i (12)cinnī bu fikr-i āhseni rā-yı müstehsini ṣevāb görüp defʿī ḳullara ḫaykırup ādem ṣūretinde Edinyānuñ naẓarına (13)varup eyitdi:—"Yā Edinyā bin Dāvūd ḳorḳma bi-Ḥaḳḳı maʿbūd taḳdīru'llāh da böyle idi ki olsa gerekdi. Ḥāveristān (14)Şāhı senüñ elünde olsa gerek idi. Ḳılıcı elüñden gider cengi ḳo. Ṣulḥ idelüm." diyüp cinnīlere ḥükm (15)itdi. Ūyāṣir bin Çerū-pānuñ daḫı bendin getürdiler. Elhenc naẓarına yitürdiler. Andan Elhenc-i cinnī (16)**ġażaba gelüp** defʿī ol dört nefer cinnīye ḥükm itdi. Ḥāveristān Şāhınuñ başını gövdesini (17)cāme-ḫāb içine ḳoyup ve ḳullarınuñ daḫı ölülerin ve dirīlerin cemīʿ esbāblarını ḳuṣūr ol(18)gice içinde götürüp gitdiler. Ṣubḥ-ı ṣādıḳ olmadın taḫtıgāhında ḫalvet ḫāṣına yitürdiler. Şöyle kim (19)ḳullar gözün açup kendüleri evveliñ maḳamda görüp taʿaccüb idüp dün nıṣfī ve uyḫucı (20)gözlerinde ḫāb ve

[82] Ey âlemlerin Rabbi ve ey yardım edenlerin en hayırlısı.

gönüllerinde ıẕdırāb ʿacaba ḥayāl-ı ḫāb mı ki ve ol gördügümüz maḳamı [21]düşde mi gördüñ? Yāḥūẕ[83] vāḳıʿa tuş mu olduḳ? diyüp yoldaşları ölümin görüp ve pādişah **[23a]** [1]meyyitin görüp feryād idüp aġlaşdılar. Teessüf kılup ḥayf odına cān u ciger ṭaġlaşdılar ve eyitdiler [2]ki: "Bu bir każadur ki başumuza geldi. Dīv-i cin fiʿline uġrayup şāhumuz helāk oldı. Ḳapu aġasına [3]ḫaber kılalum, diyüp kapudan taşra çıkup āhlarını felege gözleri yaşını semege irgirüp efġān u [4]zārī kıldılar. Ḫāveristān melikleri işidüp ḳapu ḥalḳıla ve Melik-i Ġābiruñ oġlı Cābirle ḫalvet-i ḫāṣa [5]girdiler. Pādişāhı ölmiş gördiler muḥarref tīġile çalınmış. Ḥıyār mānend iki bölinmiş ḳullarından teftīş [6]itdiler. Bunlar daḫı mā-ḥaza olan vaḳıʿayı bildükleri ḳadar beyān itdiler. Velīkin Melik-zāde Cābir [7]inanmayup ol bi-çāre ḳulları cemīʿisini cellāda depeletti. Ḳanların yiryüzine sepeletdi. Andan atasın [8]defn idüp ḳırḳ gün mātem ṭutup resm-i mātem yirine geldükden soñra kendü taḫta geçüp [9]şāh oldı.

Nazm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Geçdi taḫta şāh oluban ol emīr-ī nīk-baḫt
Tutdı ḫāver milkin idüp cümle żabt u memleket

[10]ʿĀdeti devvār u eflāk ol durur döndükce bil
Birisin sīn taḫta ilter birine virür o baḫt

Nevbetile ṭutulur ʿalemde bil ki taḫt u tāc
[11]Nevbetile buldı revnaḳ añla hem bu salṭanat

Ḫan Muḥammed Ḫan olmasaydı raḥmeten ol vāsıʿa[84]
Padişāh sulṭān Muḥammed olmayadı ʿāḳıbet

[12]Yirde sulṭān-ı Muḥammed yatduġunca tā ḥaşır
Şāh sulṭān Bāyezīd olsun emīr

Nesr

Hükemā ḳavlince ḳaçan ki [13]Ḫāveristān Şāhı Ġābir ölüp yirine oġlı Cābir şāh olıcak. Cemīʿ memleket pādişāhına ġulġule düşdi ki [14]şuncılayın ḥādiṣe vāḳıʿ olmış. ʿAcabā ne ḥāliñi diyüp ʿāḳıbet Mıṣr u Şām tācirlerinden ḫaber işitdiler. Cinnīler [15]ser-ḥengi Elhenc Cinnī Süleymān peyġāmberle ʿaleyhi's-selām ḳażza vü ḳader Ḥaḳḳında baḥs itmiş ve Ḫāveristān [16]şāhını dib-Hindūstān ser-ḥaddında bir ṭaġ ḳullesinde ḳalʿa tāc-ḫānesine iltüp ḥıfẓ itmiş ki [17]anda Ādemī-zād varup Edinya bin Dāvūduñ fesādı aña irmeye. Ammā ki āḫir takdīr-i Rabbānī yirine gelüp [18]yuḳaruda geçen tafṣīl birle her pādişāhuñ semʿına irüşüp müʾminler **āmennā ve ṣaddaḳnā**,[85] diyüp Süleymān [19]nebīnüñ ʿaleyhi's-selām mürsel peyġāmber iduġına inandılar. Ve ḳażā vü ḳader Ḥaḳdur, diyüp ḳandılar. Ammā kim [20]ateş-perest melikleri bir gicede Ḫāveristān Şāhını cinnīler

[83] Kelimenin asıl şekli *yāḥūd* şeklindedir
[84] Bu dizede vezin kusuru vardır.
[85] İnandık ve doğruladık.

kapup bir yıllık yol mikdārı iltüp [21]gene ol gice içinde ḥalvetinde ölüsü bulundığına inanmadılar. Eyitdiler ki: "Ḥalvetinde ḳulları depelemiş **[23b]** [1]iʿtimād itdiler."

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Emr-i Ḥaḳḳa müʾmin olan itdi cümle iʿtiḳād
Didi Ḥaḳdur olısar takdīr-i Ḥaḳ Rabü'l-ʿubād

[2]Līk münkīr oldı küllī kāfir-i āteş-perest
Zīra kāfir işidür buḫl u kibr ü küfr ü ʿinād

Neṡr

Ḥükemā ḳavlince bizüm [3]ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** ḳuknūṣıla raḫne ḳuşına geldi ki tāc-ḫāne üzerine ki kondılar. Daḫı mantıḳu't-tayrca [4]ḥāl dilince bir birine söyleşüp eyitdiler: "Bu ne mihnetdür bizüm başumuza geldi. Eger ki ḥazret-i [5]Süleymān emrile bizi sī-murġ-ı Ḳāf Sām-süvāra koşdı ise bu Zāl-ı Destānıla, Kārun-ı Pil-tene ḫidmet[6] itmek kim buyurdı kim arḳamuza alup bunları götürevüz. Felek yüzinde giderken yidi başlu yıl evrene [7] duş gelüp ol üstümüzdeki pehlüvānlar şerīle cengi aşup idevüz. Andan acu taksīr-i baḥr-ı girdāba [8]daḫı düşevüz andan daḫı Ādemī-zād biriken dört ola arḳamuza süvār ola, götürevüz. Başlarındaġı sī-murġ [9]yelegine ʿizzet idüp diledükleri yire iltevüz. Bize lāyıḳ budur ki yine sī-murġ nazarına varavuz. Ḥālümüz [10]iʿlām idevüz." diyicek raḫne ḳuşı cevāb virdi ki: "Hīç senüñ daḫı göñlüñe bu geldi mi ki baḥr-ı girdābdan [11]götürüp bunda getürdügümüz kimlerdür, bilür misin? Zāl-ı Destānıla Kārūn-ı Pīlten idüġin fark ḳılur mısın? [12]Ḳuknūs cevāb virdi ki: "Bilmezem, fark ḳılmazam. Velī şol kadar ḥis ü idrākumıla fehm itdüm ki evvel götürdügüm Zāl-ı Destān [13]arḳama binerdi. Güyā ki bir ḳara daġ üzerüme yüklenürdi. Bunlaruñ ikisinüñ aġırlıġı anca yoḳ ve bir daḫı Zal-ı Destān [14]uyluġları ki ḳanatlarum altın muḥkem sıkardı. Eyle ki ḳuvveti darbından kāmetüm kadīd olup dūtunum göge [15] çıkardı. Bunlarda ol ḳuvvet ol heybet ol ʿaẓamet yoḳ, diyüp cevāb viricek. Raḫne ḳuşı eyitdi: "Ben daḫı [16]egerçi ki bunlaruñ üzerinde Zāl-ı Destān ve Ḳārūn-ı Pilten cübbe ve cevşenleri ki gördüm. Giyinmişler ve gürz-i girānların [17]ellerine alup kılıcların ṭaḳınmışlar ve başlarına ışıklıkların örünüp sī-murġ yelegin ki soḳunmışlar. Ammā ki ḳad u kāmetleri [18]bunlaruñ kici ve bir daḫı üzerümde ki otururlar korḫuyıla kimi boynuma sarmaşub muḥkem tutar ve kafasında oturan [19]öñündekin ḳucaḳlayup eyle vehhām ki vehminden berk-i ḫazān gibi ditrer. Pes ʿilme'l- yaḳīn bildüm ki benüm üstüme [20]süvār olan Ḳārun-ı Pilten degül. Egerçi buñlaruñ refīḳleri ġayrı iduġı maʿlūm. Velī getürdügümüz Zāl [21]ve Ḳārūn degüldür. Bize lāyıḳ budur ki ḥazreti Süleymān dergāhına varup sī-murġa ḥālümüz ʿarz idevüz. Ve bu aclıḳdan**[24a]** [1]ḳurtılavuz. Egerçi ki naṣībi kanda ise kişinüñ eksük olmaz. Zīrā dimişlerdür sen rızkına taleb idersin ki Rezzāḳ-ı [2]ʿālem rızḳuñı eksük itmez nitekim eydür: "**Rızḳuke yuṭlibuke [86]fe's-terīḥ"[87]** ve bir daḫı bu ki bataḳtır ki bunlar Zāl-ı Destān [3]ve Ḳārun-i Pīlten ola. Yā aḫer ola. Bunları arḳamuza götürüp ʿālemi gūşe gūşe gezelüm mi? Cihānuñ ḥod her gūşesinde [4]bir afet ve her bir vilāyeti ḥaddında bir belā ve

[86] Rızkın seni bulur, o halde rahat ol.
[87] Fe's-terīḥ: fe's-terih

musibet var. Nitekim eydür: "**Zevāyā'd-dünyā meşhūnetün.**"[88] diyüp cevāp [5]viricek. Kuknūş kuşı eyitdi: "Bu ümiẓ[89] ki idersin dergāh-ı Süleymāna varasın sī-murġ naẓarına ki iresin. [6]Niçün Sām-süvāra varmaduñuz, diyü ʿitāb iderse ne cevāb idersin?" Vaḳt ola ki bu niyyeti itmekden āfet [7] görüne ve bu ümiẓden gönül ḳaṭʿ itmege rāḥat görüne zīrā çoḳ nesne vardur ümiẓden ki maḥrūmlıġa[8] yetişdürür. Maksūd ḥāsıl olmaz. Nitekim eydür: "**Rubbe recāin yuʾeddī ile'l-ḥirmāni.**"[90] ammā ki Sām-süvār cānībine varsaḳ [9]efḍaldur. Zīrā ki sī-murġ bizi Süleymān emrile Sām-süvāra koşmışdur. Vaḳt ola ki Süleymāna varduġumuzdan Sām-süvār [10]irdügümüzden şeref bulavuz. Zīrā ki emr-i Süleymāniye meʾmūr olmaḳ budur ki emrine fermān-ber olıcaḳ sayıluruz. [11]Egerçi bu yolda çoḳ cefā vü miḥnet çekdük velī efḍali budur ki Allāhuñ ḳażasına rıżā virüp ḥükm-i Süleymāniye [12]muṭīʿ olavüz. Ḫuṣuṣan ki ḳalbuñ devāsı rażı olmaḳdur. Nitekim eydür: "**Devāe'l-ḳalbi er-rıżā bi'l-ḳażā.**"[91] raḫne kuşı [13]cevāb virdi ki: "Buñlarunla ḥaşr olmaḳdan ve Ādemi-zādıla yürümekden Süleymān dergāhına varup cinsümüz kuşlar [14]arasında olmaḳ efḍaldur." Kim dimişlerdür: **"El-cinsü maʿa'l-cinsi."**[92] Ḫuṣusan ki Ādemi-zād cinsümüz degül ve dilümüz bilmez. [15]Be-taḳdīr ki Sām-süvāra varavuz. Bizüm dilümüz bilmez ki ana ḫaber virevüz. Belki ġażaba gelüp ḳanı oġlum [16]Zāl-ı Destān yā Ḳārūn-ı Pilten diyüp ḫışma gelüp tīr-i burrān ḳıla. Ḳanumuz döküp gövdemizi bī-cān ḳıla. Zirā ki [17]bizüm sözümüz Sam-süvār fark ḳılmaz ve mantıḳu't-ṭayr bilmez ki geçen ḳażiyyeyi taḳrīr idüp ḫaber virevüz ki [18]ḥayvānuñ ḥāl dilince birbirine ḫaber virmekde. Ammā ki insān ḥayvān-ı nāṭıḳdur. Şerefi, fażīleti dilinüñ altında. [19] Nitekim Ḥaḳ teʿālā ādemi faṣīḥ lisān, şīrīn-zübān yaratmışdur. Ammā küllī kümel faṣīḥ degüldür. İçlerinde ḥayvān-ṭabʿ vardur. [20] Ki söz söylemege ḳādir degül. Ḳādir olsa daḫı elfāẓ-ı dürer-bārı merġūb degül. Nitekim eydür: "**Menḳebetü'l-merʾi [21]taḥte lisānihi.**"[93] diyüp raḫne kuşı Süleymān cānibine per açup uçmaḳ dileyecek. Kuknūş daḫı nā-çār rıżā virüp**[24b]** [1]kanad açup ikisi bile uçmaḳ dileyince raḫne kuşı eyitdi: "Çünki Süleymān dergāhına gitmemüz mukarrer oldı. Ammā [2]bu maḳāmı görelüm ne maḳamdur ve bu götürdügümüz ādemleri görelüm ḳancaru vardılar." Şāyed Süleymān naẓarında [3]sī-murg su'āl idicek. Bu maḥalli daḫı anla ʿāciz olavuz, diyüp tāc-ḫāne bācasına gelüp içerüsine naẓar [4]idüp gördiler ki ġavga var. Ma-ḥaṣal kıssayı dirāz kılmayalum. Edinyānuñ cengini ve Ūyāşirüñ āhengini ve Edinyā [5]bir ādam öldürdügüni ve hᵛācesi iki kūl depeleyüp aḫır hᵛācesin daḫı öldürdüklerini gördiler. Ammā bilmezler [6]ki bu Edinyā mıdur? Yā Zāl-ı Destān mıdur? Yā hᵛācesi kimdür? Ammā raḫne kuşınuñ ḥiss ü idrākı ḫub zeyrek murġıdı [7]kuknūsdan fehmi artuġıdı. Kuknūsa eyitdi: "iʿtikādum oldu ki bu götürdügümüz kimseler ne Zāl-ı Destāndur [8]ve ne Ḳārun-ı Piltendür. Ammā ki anlaruñ libaslarıñ geymişler ve sī-murg yeleklerin başlarına sokmuşlar. Bizleri [9]muṭiʿ olsun, diyü bunlardan ırāġ olmaḳ yegdür ki ḫulḳı çirkin ve sūretleri gökçek idi. Nitekim [10]eydür: **Veylün limen sāʿe ḫulḳahu ve ḳubiḥe ḫilḳihi.**"[94] Pes eger ki bunlar Zāl-ı Destān ve Ḳārun-ı Pilten olsa [11]cemīʿsin helāk iderdi. Nitekim yidi başlu evreni helāk itdiler. Ādem nedür? Pes maʿlūmumuz oldı ki anlar [12]degüldür, diyüp ḳanād açup Süleymāna gitdiler.

[88] Dünyanın her köşesi (bela ve musibetlerle) doludur.
[89] Kelimenin asıl şekli ümiddir
[90] Nice ümitler vardır ki neticesi mahrumiyettir.
[91] Kalbin şifası kazaya rıza göstermektedir.
[92] Her canlı kendi cinsiyle beraberdir.
[93] Kişinin meziyeti dilinin altındadır.
[94] Kötü huylu ve çirkin tabiatlı kimsenin vay haline.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Zāl-ı Destān olmadıġun bilüp idüp iʿtimād
(13)Şeh Süleymān cānibine uçdular açup ḳanad

Per açup pervāz urup çün gittiler gökde bu kez
Ṣan giderdi gökde bulud odıla çün hūd-ı bād

(14)Dinle imdi bu ʿacāyibden ġarāyib ḳıṣṣayı
Līk virgil ḫoş ṣalāvat Muṣṭāfaya key ziyād

4.3.1.2.2. Ḳıṣṣa-ı Surḫ-bād[95]

Ḥükemā ḳavlince (15)Elhenc-i cinnī Edinyā birle bunda ve raḫne ile ḳuknūs ḳuşları ḳanad açup uçup Süleymān ḥażretine (16)gelüp gitmekde. Ammā ki bizüm kıssamuz **ez-ān cānib** Surḫ-ı bāda geldi ki ol zaman ki Süleymān cānibine ʿazm (17)idüp cin ʿaskerini Ṣamṣāmı Çinde ışmarlayup kendüsi Eṭvāsıla Veṭavās bilesince alup āzm-ı Süleymān ḳılup (18)dem çeküp uçup gitdi. Yirle gök arasında yitdi. Bulut yöresinden felek yüzinden Malāṭıyya şehrine (19)yitüp dīvān-ı Süleymāniyye naẓar ḳılup gördi ki ins ü cin melekleri ve dīv ü ʿifrīt ser-hengleri vuḥūş u ṭuyūr(20) neferleri Malāṭıyya şehrine dolmış. Sañki ḳıyāmet günі ḳopmış. Rūz-ı maḥşer olmış. Yigir mi beş fersaḫ yiri (21)insān leşkeri ḳablamış ve yigir mi beş fersaḫ yiri daḫı dīv ü cin ü ġūl ʿaskeri iḥāṭa itmiş ve yigir mi beş fersaḫ **[25a]** (1)biri daḫı ḥayvān u behāyim mūr u melaḫ iḥāṭa itmiş ve yigirmi beş fersaḫ yiri daḫı envāʿ maḫluḳāt ecnās-ı mevcūdat (2)ve efāʿiy ü ḥayyāt iḥāṭa ḳılmış ile maḫlūḳ ki nefeslerinden gökyüzi ḳararmış ve naʿralarından aṣḥāb-ı (3)kehf beliñleyüp uruṭurmış.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Yiryüzin ṭutmış çerende baġlayup ṭurmış muṣāf
Yürümiş gökde perende per açuban ṣaf ṣaf

(4)Dīv ü cinnī ejdehānuñ ṣaffı yirde Kūh-ı Ḳāf
Murġ-ı perīnüñ ālāyı gökde bulut ṣanma lāf

[95] Surhbad'ın Hikâyesi

~~4.3.1.1.6.~~4.3.1.2.3. Der-Beyān-ı Diden-i Surh-bād Ḥaẓret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām[96]

(5)Ḥükemā ḳavlince Surh-bād Malātīyya şehrinüñ şaḥrāsını envāʿ maḫlūḳat (6)birle dāsı gibi toptolu göricek. Taaʿccüb idüp āferinledi. Andan bulutlar arasından āteş yālını gibi süzülüp (7)Malāṭıyya şehri üzerine indi. Dīvān-ı Süleymāniye muḳābil yiryüzinden dört mīl yir yukaru hevāy-ı (8)fenāda muaʿllaḳ turup şimşek gibi berḳ urup gāh yeleklendi, gāh uzandı, gāh kışaldı daḫı dīvān-ı Süleymāniye (9)naẓar urup teferrüce turdı. Gördi ki Süleymān ḥaẓreti nübüvvet kürsīsünüñ üzerindeki on iki yaşında (10) saʿādet tācıla ʿimāme-i Ḫalīl başında bir mürsel peyġāmber ki yüzi nūrı berḳ urur. ʿĀleme dıraḫşanda (11)bir ḫālīfe-i ʿādildür ki hīç zülmi yok. İşinde melek-i muṣavvara beñzer. Cünbüşinde zikr-i Ḫudā dilinde, ʿaṣā-yı Mūṣā, (12)elinde Ādem-i Ṣafī saçı kemer, bilinde Şit cübbesi, egninde İdrīs-i nebī ridāsı, çignininde nübüvvet ḫātemi, parmaġında (13)cihān şehleri yüz sürer. Ayaġında saġ ṭarafında melāʾīke, sol ṭarafında tekvīnler ayaġın turmışlar. (14)Ellerin ḳudretden yaradılmış kılıçlara urmışlar ve andan soñra **ikinci şāfda** saġ tarafda on iki biñ (15)muʿcizātı ẓāhir olmış enbiyā mihrablu mihrābında seccāde şalup otururlar. Evvel Ādem aḫir Muḥammed cemīʿ peyġāmberler ervāḥına (16)ṣalavāt virüp Allāha tekbīr getürdiler ve andan soñra **ikinci şāfda** sol tarafda cinnīler ʿulemāsı yir yir diz çöküp (17) tururlar. Tevrāt u Zebūr okuyup duʿā kılup el yüze sürerler ve yine nübüvvet taḫtınuñ **üçünci ṭabaḳasında** (18)saġ tarafında on dört biñ dünyā melikleri zerrīn ü sīmīn şeh-nişīnler üzerinde yir yirin oturmışlar. (19)Her birisinüñ ḳafasında zerrīn kemer ḫāṣ kullar serv-ḳāmet zülfi miskīn saçı sünbüller yir yir ayaġ üzere (20)turmuşlar. Ellerini tīġ ü tebere urmışlar ve andan soñra **üçüncü ṭabaḳanuñ** sol tarafında naẓar kılup (21)gördi ki dört biñ dört yüz kırkı dört ehl-i ḥikmet pür-maʿrifet ʿutārid-finet meşerri-ṭabīʿat ḥükemā **[25b]** (1)ʿulemā yir yirin şimşādī kürsīlere geçüp otırmışlar. ʿİlm-i Abdāndan ve ʿilm-i Edyāndan baḥs idüp kitāblu kitābın (2)ortaya getürmişler. Baʿżı sütürlāb, baʿżı takvīm kitāb elde tutarlar ve andan soñra nübüvvet kürsīsünüñ (3)**Dördünci ṭabaḳasınuñ** saġ tarafına naẓar urdı. Gördi ki cinnīler ser-hengleri, çerrīler melekleri (4)şol terkeşe koyulmış ok gibi yelek yelege yan yana oyluḳ oyluġa virüp aña bizleri zerrīn, (5)sīmīn kürsīlere geçüp oturmışlar. Ḥademi, ḥaşemi feḳālu ḳafasında ḳavmi maḥşer gibi ayaġın turmışlar ve andan (6)**dördünci ṭabaḳasınuñ** sol tarafına naẓar urdı. Gördi ki envāʿ şeklile dīv ü ʿefārīt ser-hengleri ve envāʿ (7)maḫlūḳāt ser-neferleri ve ecnās-ı mevcūdāt ser-defterleri yir yirin mertebelü mertebesince nuḥāsı ve pūlādı (8)sandallar üzerine geçüp diz çöküp dururlar. Ellerin ʿamūda ururlar. Aġızları nefeslerinden gökyüzi kararmış. (9)ʿAdes gibi ve naʿralarından ṭās-ı felek ötüp cikler ceres gibi.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Her birinüñ kaddı ulu şañki Kāfuñ tāġıdur
(10)Göz urusa kāf kāfasın ḫard idüban taġıdur

Aġzı siccīn gözleri yanar cehennem ocaġı
Aġzı salyarı akış şan kızılca ırmāġıdur

[96] Sürhbad'ın Hz. Süleyman'ı Görmesi Beyanı Hakkında

(11)**Neşr**

Ḥakīm ḳavlince andan soñra Surḥ-bād-ı cinnī **beşinci ṭabaḳanuñ** ṭs]aġ ṭarafına naẓar kıldı. Gördi ki (12)yüz yigir mi dört dürlü ṣıfat-ı maḫluḳātuñ ser-hengleri, pīş-ahenkleri ṭururlar. Yünlü yünin Süleymāndan (13)yaña dönüp dillü dilince devletine duʿā kılurlar. Her birisi bir şeklile baʿżı Pilten ü Şütür-pā, ejdehā-ser baʿżı kelīm (14)gūş-ı şütür, ser-gergeden yā baʿżı sek-ser ḳālıb-ı ādem ve baʿżı nīm-ten baʿżı çār pā ve sih çeşmler ve baʿżı üstüḫan- (15)tenler ve ḥercenk-serler ve baʿżı gerden dirāz murġ-ı şutur-pā ve baʿżı ḫufte-ġānīler ve baʿzı taḥta-gānīler ve baʿżı diye göz (16)her biri bir dürlü ḥareketde bir dürlü heyʾetde biribirine beñzemez. Ṣānīʿ-i zü'l-celālüñ ṣunʿ-ı ḳudretinden (17)ve ḳādir-i ber-kemāluñ ḫilḳātinden nişān virürler.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]
Birbirine benzemez hīç heyʾeti vü ṣūreti
(18)Cinsi cinsi birle söyler dillerince key katı

Yünli yünin şeh Süleymāndan yaña dönüp ḳamu
Cān u dilden rāġıb olmış ki ide ana ḫidmeti

Neşr

Ḥükemā ḳavlince andan Surḥ-bād cinnī **beşinci tabaḳanuñ** sol tarafında naẓar kıldı. Ve deñiz (20)māḫlūḳāt birle üstüḫʷān-tenler ve ḥūt-serler ve tinnīn-dehānlar ve neheng -dendanlar ve deniz māliklerin (21) gördi. Ruḫāmī gümişden bünyād olmış murabbaʿ, müseddes, müsemmen, muḫammes ḥavżalar içinde ḳatr çeşmesinüñ**[26a]**(1) ayaġı akduḳ yirde ol baḥr-ı maḫlūḳāt bellü biline dek ḥavż ve neḥr içinde diz çöküp sākin olup durmışlar. (2)Toṣbaġa ḳabuḳlarından ḳalḳanlar ciklerine ṣalup balıḳ dişinden nizeler ellü eline alup daḫı dillü dilince (3) Süleymān nebī devletine duʿālar ḳılurlar. Teşne-leb olduḳlarınca ḥavżlu ḥavżına ġavṣ ḳılurlar. **Ve mine'l-māi külli şeyin ḥay**[97] (4) mücebince ṣudan ḥayāt Süleymān devletinde ṣūr-ı İsrāfīle emrāż olmadan necāt bulurlar.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

(5) Birbirine benzemezdi heyʾeti vü cünbüşi
Dillerince ider işāret remzile …….[98]

Ṣānīʿuñ ṣunʿından alur ʿibreti alan naẓar
(6) Ḳudret-i Ḥaḳ ṭañlayuban ḥayrete varur kişi

[97] Ve her varlığı sudan yarattık. (Enbiyā suresi,21-30)

[98] Okuyamadığımız kelimenin asıl metindeki imlası şöyledir: 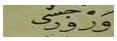

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince Surḫ-bad cinnī Süleymān serīrinüñ **altıncı ṭabaḳasınuñ** (7) ṣaġ ṭarafına naẓar ḳılup gördi ki ḥayvānāt-ı Küyārı, fīl-i Maḥmūdı, ḫink-i İsḥāḳı ve ester-i İsmāʿīl ve ḥimār-ı (8) Ṣāliḥ ve gergeden ve sevr ve ḳulān cāmuş ve üştür ṭururlar ve piller ṣorların aġızlarına alup ṭururlar ve deve (9)virici cānavarlar ve sebeʿ-i esed daḫı sedd-i İskender gibi niçe urup ṭururlar ve felek gibi ḳuyrıġın çenber (10)idüp arḳasına çevirür ve ḳaplan daḫı Tehemten bebr-renk cevşenin cebkinine ṣalmış ve ser-tiz ḫançerlerin (11) niçesine almış ṭururlar ve daḫı çüñ cübbe-i ʿanteri gibi ṭurur ve ṣırtlān daḫı göksin gerüp bebr ü pelenk (12) gibi gümrenüp ṭurur ammā yine inṣāf idüp aġzı yarından elin yüzin yuyup muşıla deraġuş (13) idüp kesesin etin yemege and içüp durur. **Yusebbihu lil'lāhi mā-fi's-semāvāti ve mā fi'l-arḍ**[99] ve āhū daḫı gözlerine sürme-i(14) İṣfihāni çeküp diz çöküp ṭurur ve ḫink-i İsḥāḳ nebī yanında aşḳar-ṣıfat düldül-heyʾet ġāzīler ġazaya (15) binmekçün şanlarına **ve'l-ʿādiyātı ḍabḥen**[100] süresi inmiş. Atlar ṭurur ve daḫı ester ve ḫimār-ı ḫar-keş ṭurur ve ḳurt (16) daḫı ḳolu ḳabardup ṭurur. Ma-ḥaṣal cemīʿ cānavarlar ḥāżırlıġıla Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām ḳarşusına ṭurur.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

(17) Ger subāʿu ger behāyim ne ki ver bebr u peleng
Cinsi birle yirlerinde ṣaf dutar şīr ü nehenk

Eyle bī-ḥaddı behāyim ger vuhūş u ger subāʿ
(18)Kim baḳuban yā ṣurḫ- bād anda ḳalur ḥayrān denk

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Surḫ-bād-ı cinnī Süleymān serīrinüñ **altıncı** (19) **ṭabaḳasınuñ** ṣol ṭarafına naẓar itdi. Ḫāki cānavarlar hevām cinsini gördi. Cinsi cinsi birle ṭurur. Zübāb u (20)zenbūr ve engec ve ḫār-puşt ve toṣbaġa ve ildüz böcegi ve pervāne ve siñek ve çiyān ve ejderler ve şah-mārān (21)ḳızıl yāḳūtı ṭabaḳ içinde ejderhālar nevbetce başlarında götürürler. Ser-cümlesi bunların Süleymāndan yaña**[26b]** (1)dönüp yirli yirinde ṭururlar.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Baḥr-ı ḳatre berī zerreden ziyāde bī-ḥisāb
Baʿżı uçup baʿżı yürür mūr u melaḫ necl-i zübāb

(2) Her biri Allāhını tesbīḥ ider dilince ḫūb
Bulmaġıçun der ki Ḥaḳda olar daḫı ṣevāb

[99] Göklerde ve yerde olanlar Allāhı tesbīḥ eder. (Cuma suresi,62-1)
[100] Yemin olsun nefes nefese koşanlara… (Âdiyât suresi,100-1)

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Surḫ-bād-ı [3]cinnī Süleymān serīrinüñ ʿaleyhi's-selām **yedinci ṭabaḳanuñ** ṣaġ ṭarafında maṭbaḫ-ı Süleymānı ve cebe-ḫāne-i [4] Süleymānı ve kilār ve anbār ve cemīʿ ẕaḫīre ṣaḳlamaġıcun maḥzenler ve yüz yigirmi dört dürlü ṣıfat-ı maḫlūḳāt [5]gördi. Her birisi dürlü dürlü ṣıfat birle ṭururlar ve daḫı üç yüz on üç ṭaşdan ḳazanlar gördi. [6]Her birisinüñ içinde ḳırḳ deve, yüz ṣıġır, biñ ḳoyun bişerdi ve maṭbaḫ-ı Süleymānīde her gün biñ vaḳiyye ṭuz [7]ḫarç olurdı. Ve biñ mut on simīd çöregine ḫarc olurdı. Yalñuz ġayrı ḫarc olan etmegüñ [8]ḥisābı ḫod dile gelmez. Allāh teʿalā bilür ne ḳadar biñ mut un ḫarc.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[9] Ver ḳıyās it Şeh Süleymān maṭbaḫınuñ niʿmetin
Gör ne yüce ḳılmış Allāh taḥt u milk ü devletin

Ne Süleymān miṣl-i sulṭān gördi bu çeşm-i felek
[10]Ne cihānda bir mülki ṭutdı ancılayın milketin

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince Surḫ-bād cinnī Süleymān nebī serīrünüñ ʿa.s. [11]**yedinci ṭabaḳasınuñ** ṣol tarafında gördi ki yir yir kürsīler ḳurulmış bazāristān-ı Süleymānī ṭurmış. Tācirler [12]yir yir altun gümüş avadanlıġın ortaya getürmüşler. Dükkānlu dükkānın tezyīn itmişler. Dellāllar envāʿ [13]metāʿı beyne'n-nās arasında beyʿu men yezīd idüp behāsın neye elindeyse onın on bir üzerine taʿyīn iderler. Ve [14]bir ṭarafına daḫı naẓar ḳıldı, gördi. Aşcılar envāʿ dürlü nefīs loḳmalar bişürüp şīrīn neʿāyim bişürmüşler ve ḫalavātlar [15]daḫı ʿasel-i muṣaffādan gāh bādāmı gāh ʿalā dīni ḥalvalar zīnet itmişler ve şerbetciler daḫı fuḳaʿı bardāġına şekker-i [16] Mıṣrī ezüp güllāp ḳatup şekkeri şerbetler iḥżār itmişler ve sī-murġ daḫı yırtıcı, ṭartıcı ḳuşlarla ḳanad [17]ḳanada çatup baş başa çıtup bār-gāh-ı Süleymānī üzerine sāyebān ḳurup ṭurmışlar ve şāhīn ve tāvus [18]ve saḳa ḳuşı ve ġurāb ve ṭurrāc ve bülbül sermest ve hezār destān ve ḫurūs daḫı ve kelile-i dimne daḫı ve ṭūtī daḫı şīrīn [19]saḫun [suhan] fistūḳī ḫāresin egnine ṣalup Süleymān taḥtınuñ merkezine yüz sürüp devletine duʿā ḳılup ṭurur.

[20]**Naẓm**

[Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Ṭūti-i şekker-şiken ḳılup duʿā
Bülbüli gūyā ider şīrīn ṣenā

[21]İns ü cin ü vaḥş u ṭayr u mūr u mār
Hep duʿā ider Süleymāna hezār

Çün Süleymān leşkerin gördi ziyād
[27a](1) Ḳaldı ḥayrān vālih olup Surḫ-bād

Ḫātemile żabṭ iderdi ʿālemi
Ki oldı çāker ana cin ü ādemi

(2)ʿĀlemi ḳafdan ḳafa gördi tamām
Yil melek götürdi taḥtın ki ġamām

Çünki gezdi ʿālem için ḳat ḳat
(3)Geldi şehr-i ḳudsī yapdı göñli ṣāf

Şeh Süleymān gördügin iy şehriyār
Düşde görmedi Sikender nām-dār

(4) Ger olursa pādişāhuñ himmeti
Hem ecelden yolurısaḳ vüsʿatı

Şerḥidevüz şeh Süleymān gördigin
(5) Ẕikr idevüz her ne yire irdügin

Neṣr

Ḥakīm ḳavlince Surḫ-bād-ı cinnī ol cehennem ṭutruġı ʿadū-yı (6) sünnī Süleymān nebīnüñ ʿaleyhi'ṣ-selām der-gāhına cemʿ olan ins ü cin serverlerine dīv ü perī meliklerine(7) ġūl u ʿifrīt ser-henklerine yüz yigirmi dört dürlü ṣıfat maḫlūḳāt dilāverlerine yetmiş iki millet bihterlerine(8) biñ bir ümmet mihterlerine naẓar ki ḳıldı. Be-ġayet heybet alup Süleymāndan dehşet ḳılup gāh ḳorḳusından nefesin(9) içerü çeküp diḳḳatla āh edüp āh-ı dūtunından felek yüzin siyāh itdi. Ve gāh yine ġayrete gelüp çi Merrīḫ çi Keyvān(10) çi Dāvūd çi Süleymān benem Surḫ-bād-ı cinnī ḫışm-ı nārdan yāre dilen ʿadū-yı sünnī diyüp aġız açup şiddet-i (11) nefesinden cehennem aġzında ateşden yalıñlar peydā olup ʿalevi ʿateşi ʿālemi tutdı. İns ü cinden görenler dehşet (12)itdi. Meger kim ol hīnde Dāvūd oġlı Süleymān ol emir ins ü cān nübüvvet taḥtına geçüp ki devletile oturmışdı. (13) Biñ bir ümmet ser-neferleri ḳarşusına dīvān baġlayup ki ṭurmışıdı. Ve sī-murġ ki ḳuşlarla hevā-yı fenāda (14)fevḳe'l-ʿulāde beyne's-semāi ġabrāde ḳanad ḳanada çatup baş başa çatup Süleymān ḥaẓreti üzerine muḳābil şeh-perden (15)bāl u perden sāyebān baġlayup ki ṭurmışlardı. Eṭrāf-ı ʿaleme göz urmışlardı Surḫ-bād-ı cinnī felek yüzinde (16)küre-i nār miṣlinde āteş yalıñı gibi görüp vehme varup murġān arasına ġulġula etyār içine velvele düşdi. (17)Sī-murġa cāsūs-ı etyār ḫaber virdiler felek yüzine sī-murġ naẓar ḳılup küre-i nār şeklinde yalıñ āteş görüp (18)küre-i nārdan üzerlerine od indi. Ṣanup ḳuşlar ürküp yiryüzine inüp ṭaġılup çaġıldaşup ḳonışdılar. (19)Ve yiryüzindeki cānavarlar daḫı ḳuşlaruñ çaġrışdugın görüp bebr ü pelenkler ögrüşdiler. Ve şīr ü nehenkler gümreşdiler. (20) Atlar kişneşüp develer baġrışdıla.r Ḳurtlar uluşup fīl u gergeden ṣūr-ı isrāfīl gibi aġzı açup naʿralar ḥayḳırup (21)yırtıcı cānavarlar baş ḳaldırup yüzlerin göge dutup Surḫ-bāduñ āteş-i yalıñın ki gördiler ve hem alup çaġrışup baġrışup **[27b]** (1)pençelerin yire urup ḳuyruḳların ejder gibi çenber ḳılup gügislerin göge gerdiler ve insān melikleri (2)cinnīler ser-hengleri Süleymān nebī

bile ʿa.s. bu ʿalāmeti görüp ne iki diyüp gökyüzine baḳup gördiler ki [3]yirle gök arasında ḳara bulutlar yöresinde ḥammām külḫānı gibi küre-i nār miṣāl āteş yalınlanup [4]yanar. Gāh uzanur gāh ḳışanur ve gāh yalıñlanur. İns ü cinden gören ḳorḳup yalıñlanur ve gāh bir ḳara [5]tütün gibi görinür ve gāh soyunmış ocaḳ gibi yanup yalıñlanur ve gāh yirde ṭurup ḳarar ider ve gāh ḥarekete [6] gelüp yalıñın tütüni iẓhār ider.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Geh ḳışa olur felekde geh uzanur geh bütün
[7]Geh burur cisminī āteş geh düter ḳara dütün

Şan cehennemden zebānidür ki çıḳdı göklere
Götürür oddan ʿamūdı ilde çün āʿzam sütün

~~4.3.1.1.7.~~4.3.1.2.4. [8] Der-Beyān-ı Agāh Şoden-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām Ez-Ameden-i Surḫ-bad[101]

Ḥakīm ḳavlince Surḫ-bād hevā yüzinde [9]görüp ins ü cin ser-hengleri yalıñlaşıcak Süleymān ḥaẓreti ʿaleyhi's-selām niyetiñi diyüp hevā yüzine naẓar [10] ḳılup Surḫ-bādı görüp nite yirle gök arasına küre-i nesīmile küre-i nār arasında ḳızıl od yalıñı görünür. [11]Gāh uzanur, gāh ḳışalur, gāh cehennem ʿalevi gibi yalıñlanur ve gāh ḳara tütün görinür, neyiñi diyüp su'āl idince [12] Müvekkel-i Bād-ı Şarṣar semʿi Süleymāniye ḫaber virdi ki Surḫ-bād-ı cinnī kendü geldi ki dīvānunı göre. Süleymān ʿa.s. Surḫ-bād [13]idügin bilüp cinnīler ser-henglerine dīv ü ʿafārīt ser-neferlerine ḥükm itdi. Semendūn-i Hezār yek-destile [14]**Aġlef** cinnī, Devvāre-i cinnī Daḳḳāk-ı cinnī ve perīlerden Dālisḫān perī ve Mālisḫān perī ve Saḳlā ṭāhūrī perrī ve daḫı [15]dīvlerden Caʿcaʿa-ı dīv ve Aġrās dīv ve Ḳaniṭhār dīv mā-ḥasal ḳışṣayı dirāz ḳılmāyalım. Dīvler, perīler, cinnīler ser-hengleri[16]dem çekişüp ḳanad açışup uçuşdılar. Surḫ-bāduñ ʿaḳabinden yetişüp birbirin geçişdiler. **Ez-ān cānib** [17]Surḫ-bād daḫı Süleymān ṭarafına göz diküp ṭururken an gördi ki dīv ü cin ser-hengleri arasına ġulġule düşüp [18]perī, peleri ḳanad açışup uçuşup ve cinnīleri dem çekişüp yil gibi yalışup ve dīvler ḳara bulut gibi hevāya [19]ḳalkup kendüye gelürken bildi ki Süleymān ḥükmile cenge gelürler. Ṭurursa deryāya ḳatre ne eylesün[20]ve bir tāb ẕerre şemse ne cevāb virsün hemāndem yıldırım gibi cānib şarḳa şeyṭān ardınca itilmiş şehāb[21]yalıñı miṣāl yalıñlanup gitdi. **Ez-in cānib** Süleymānuñ ʿa.s. gönderdügi dīv, cin çerisile cümlesinden muḳaddem **[28a]** [1] **ki Ūyāriş Ehremen** irişdi. Surḫ-bād cinnī irüp aġzından āteş saçup ḫarḳ itdi. ʿAḳabince **Eżmār-ı perī** [2]irişdi. Anı daḫı dem-i āteşile yaḳup kül itdi. ʿAḳabince **Ḍaḳḳāḳ-ı Cinnī** yetişdi. Anı daḫı ḫarḳ itdi. Anı görüp [3]dīv-i cinden kimesne ilerü varmayup ḳaldı. Ammā ki Semendün Hezār Yek- dest; çün pīl ser-mest biñ bir elinde [4]biñ bir dürlü yaraḳ ṭutup rast Surḫ-bāduñ ʿaḳabinden ki yitdi. Cāġırup eyitdi ki: Yā Surḫ-bād gelmek neden [5]ḳaçmaḳ nedenṭur ki senüñle cenk idelüm." diyicek Surḫ-bād-ı cinnī ḳahḳaha ile gülüp ḳarşu gelüp muḳābil olup [6]eyitdi ki: "Yā Semendün-i Hezār Yek-dest çınar aġacı gibi büyümüşsin. Ellerüñ budaḳlarına yaraḳlar almışsın. Velī anı [7]bilmezsin ki gökyüzinden yıldırım

[101] Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Sürhbadın Gelişinden Haberdar Olması Beyanı Hakkında

inse ḳavaġı, şāmı, çınārı anı vaḳt içinde yaḳup kül ider. İy bī-çāre senüñ[8] ne ṭāḳatuñ vardur ki benümle ceng idersin.” diyüp aġzından cehennem āteşi gibi od ṣaçdı. Semendün-i cinnüñ [9]her ne aʿżāsına ki ṭoḳundısa ḳarara ṭutdı, yaḳdı. Dūtunı felege ācı depesinden çıḳdı. Semendüncıḳ daḫı [10]ġażaba gelüp biñ bir elin ḳażā ve ḳader gibi ḳaldurup daḫı diledi ki Surḫ-bāde ḍarb ura. Surḫ-bād-ı cin berḳ gibi [11]berḳıyup yıldırım gibi ḍarb altından çıḳup kendüye ḳaṭʿa doḳundurmayup Semendün-i cinnī ḍarb urunca [12]ḳafasına çıḳup dem-i āteş ṣaçdı. ʿAżāsını Semendünüñ neçe yirde yaḳdı. Şöyle ki āhı, dūtu, felegi ʿayyuḳa çıḳdı. [13]Andan Surḫ-bād dem çeküp uçup nā-pedīd oldı. Semendün-ı Hezār Yek-dest zaḫm-nak düşüp hevā-yı fenāda [14]bir zaman ḳadīd ḳıldı. Andan ġayret ḳılup dönüp cinnīlerle ḥaẓreti Süleymāna gelüp Surḫ-bādla geçen mācerāyı [15]beyān itdi. Süleymān nebī ʿaleyhi’s-selām Surḫ-bād cinnüñ ḥalḳına ve heyʾetine ve ceng ü cidāl muṣībetine ḥayrān ḳaldı. [16]Daḫı eyitdi ki: “inşāa’llāh ben bunuñ Ḥaḳḳından gelem ḥarḳ idüp helāḳ ittügi cinnīlerüñ ḳanın anlardan alam.” [17]diyüp hemāndem Süleymān ʿaleyhi’s-selām ins ü cin ser-henglerini ḳaṣd itdi ki cemʿ idüp serīr üzerine [18]geçüp otura. Yil taḫt-ı Süleymānı götüre ve andan Surḫ-bāda varup yitüre. Surḫ-bādıla ceng idüp şerrin [19]ʿālemden götüre. Ammā ki Āṣaf bin Berḫiyā menʿ idüp eyitdi ki: “Yā nebīye’llāh Sündūs cinnī geldi. Şāh-ı mārāndan [20]ḫaber getürdi. Anuñ ḫaberin aluñ andan ṣoñra devletüñe lāyıḳ ne ise anuñla ʿamel ḳıluñ.” diyicek Süleymān [21]emr itdi. Sündūs cinnī naẓarına geldi. Duʿā ḳılup eyitdi ki: “Yā nebīye’llāh ḥażretüñ ḳatından ki gitdüm. Dem çeküp uçup**[28b]** [1]Sistāni vilāyetine geçdüm. Tekvīn-i şāh-ı mārāna buluşdum. Şöyle cevāb virdi ki: “Benden Ḥaẓreti Süleymāna [2]duʿā eyle. Varup şāh-ı mārānı buldum. Cihān sarāyına tāze Süleymān geldüginden ḫaber virdüm. İnşāa’llāh [3] teʿālā on güne ḳalmaz Süleymān naẓarına şāh-ı māran varur. Ḫıdmetine yüz sürür.” diyüp nebī ḥaẓretüne [4] gönderüp kendüsi şāh-ı mārāndan yaña gitdi.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Çünki virdi Sündüs cinnī anda ṣaḥ ḫaber
[5]Şeh süleymān gūş idüp oldı feraḥ iy nām-ver

Bildiler ki Şāh-ı Mārān ḫıdmeti şāha gelüp
ʿArż ider tınīn u suʿbān ejder ü evren nüh-ser

~~4.3.1.1.8.~~4.3.1.2.5. [6] Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Ḳażiyye-i Şāh-ı Mārān[102]

Ḥakīm ḳavlince ḳaçan ki Sündüs cinnī şāh-ı [7]mārān tekvīniñden bu vechile ḫaber getü-ricek. Süleymān be-ġayet şād oldı. Tekvīnile Şāh-ı Mārān [8]gelmesine muntaẓır oldı. Süleymān ʿa.s. bunda ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Tekvīn-i şāh-ı mārāna geldi. [9]nite ol zaman ki Tekvīn-i Şāh-ı Mārān emr-i Süleymānī birle dem çeküp uçup ki gitdi, Gelüp şah-ı mārān ṭurdıġı [10]yire yitdi. Nite? Naḳl-ı Loḳmān ibn-i ʿĀd budur ki Sīstānda bir kūhistān vardur. Anuñ

[102] Süleyman’ın Hikâyesinin ve Şahmaran Meselesinin Beyanı Hakkında

ḳullesinden bir ve celle bir yüce [11]ḳalʿa vardur. Zaman-ı evāyilde Ṭuhūrāt Şāh binā itmiş. Ṣoñra ḫarābe varduġı ecilden Şāh-ı Mārān gelüp [12]anı kendüye vaṭan itmiş. Ol cihetden ana ḳalʿa-yı mārān dirler. Ilān çoḳluġından üç ferṣaḥ yire dek [13]ādem varamaz. Yazın anda olurdı. Ḳışın zīr-i zemīnlerde olurdı. **Velākin naḳl-ı Eflātūn** budur ki: [14]"Şāh-ı Mārān siccīn ḳapusında olur. Gāh faṣl-ı bahārda siccīn ḳapusından yiryüzine çıḳardı. Vaḳti ki [15]zimistān yitişe cemīʿ hayāt u efāʿī birle birinci ḳat yir altına varurdı. Siccīn ḳapusından çıḳardı. Meger ki [16]ol ḥīnde şāh-ı mārān-ı tekvīni siccīn ḳapusında buldı. Süleymān aġzından selām virdi. Ḫıdmetine daʿvet [17]itdi. Şāh-ı Mārān daḫı işidüp şād olup baş ḳaldırup selām-ı Süleymānı alup ʿizzet ü ikrām ḳılup [18]eyitdi ki: "Yā tekvīn-i pāk-zāt ve aʿvān-ı müvekkel-i ḥayāt ben kemīne daḫı ḥaẓreti Süleymāna varmaḳ yaraġın görmişdir [19]ve yetmiş biñ ejderhā ve yetmiş biñ nüh-ser, sih-ser evrenler cemʿ itmişdür. Ḫayātdan, efāʿīden gayrı [20]ki nihāyeti yoḳ. Ḥükm-i sübḥāniye maḥkūmem ve emr-i Süleymānīye meʾmūrem. Nice şah-ı mārān ki ol Süleymān der-gāhında [21] kemine kemter lenk mūrem. inşāa'llāhu'l-azīz ṣubḥ-dem ʿazm-ı Süleymān ḳılup gidelüm. Evvel Sīstān melikine **[29a]** [1]varalum. Andan gidüp Süleymān naẓarına irelüm. Ḫıdmetine elden geldükçe yüz sürelüm." diyüp [2]efʿī dilince çaġırdı. Yarın güçdür diyüp nidā itdi daḫı ʿefārīt cinsi ḳıġırdı. Eyitdi: "Sizlerün her [3] biriñüz uşāġuñuz iriñüz evrenlerün ḳanadı ucuna aġızlarına açup yapışuk zinhār ḳopuvermek. [4]Zīrā ki sizüñ uçmaḳ baḥr u ber geçmek elüñüzden gelmez." Ve andan efāʿī cinsine eyitdi: "Sizüñ daḫı ḥer [5]birüñüz uşāġunız iriñüz şol şarāb fūçısınuñ çevresine ḫalḳa çıbuḳ gibi ve kemeri bend-nāy gibi ḥalḳa ḥalḳa [6] olup ejdehālaruñ ḳadd u ḳāmetlerine döleşük hīç biriñüz bunda ḳalmañ cemīʿüñüz benümle bile gidüp [7]ḥayāt cinsine ulaşuñ." diyicek anlar daḫı *semiʿnā* [103] diyüp muṭīʿ olup gitdiler ve andan ṣoñra biñer, ikişer, [8] üçer biñ yıllar ʿömür sürermiş. Cehennemi aġzın açup ādemoġlanların yudup semirmiş. Ol başları ḳubbe-yi heremān [9]gözleri yanar. Kül-ḫāne gövdeleri çenberi çarḫ-ı gerdāna beñzer ve ḳuyrukları burc-ı ʿaḳreb-i devrāna beñzer. [10]Şāh-ı Mārān naẓarına gelüp efʿī dilince duʿā ḳılup ḳarşu ṭurdılar. Andan ṣoñra yil ḳanadlu kūḥ-ı elbürz [11] ḳāmetlü yidi ḳat ʿarşı ḳuşadup ḳarnına elin uran ṣıfaṭlu ejdehālar ki her birinüñ gözleri ʿarab ocaġına [12] ve ḳāmetleri kūh-ı dimāvende ḍaġına ve aġzı ṣalyarı zehr ḳātil ırmaġına beñzer. Baʿżı nüh-ser ve baʿżı sih-ser [13]baʿżı yidi başlu ʿAzrāil baḳışlu nirre-i keyyüs dişlü bebr-beyān cünbüşlü evrenler, ejdehāları iḥāta [14]ḳılup ṭurdılar. Yünlerin şāh-ı mārāndan yaña dönüp ḳāmetlerini çenber, boyunlarını kemer baş ḳoyup yire [15]yüz sürdiler. Ve ılan dilince alḳış virdiler. Andan başların seren gibi ḳaldırup ḳanādların yelkin gibi [16] gerüp gügislerin yile virüp bab-ı cehennem miṣāl aġzın açışup zebānī gibi birbirine baḳışup ayaḳların [17]sedd-i İskender yire diküp burc-ı esed gibi yir yirin ṭurdılar. Andan **Şāh-ı Mārān** baş ḳaldırup şaḳıyup [18]ötdi. Efʿī dilince bunlara eyitdi: "Süleymān nebī ḥaẓretine gitsem yüz sürüp ḫıdmetin itsem gerek [19]imdi buyurdıġum şoldur ki ʿāḳārīb aġız açup ḳanādlaruñuza yapışup ve efʿīler, ejdehālar biline kemer kemer [20]olup ṭolaşa ve her bir ejdehāyı bir evren arḳasına alup evvel boyun uzadup ayaġın kendüye çeküp [21]ḳara bulut ḳanādların aça ejdehālu ejdehāsın omuzında götürüp ḳażā vü ḳader gibi gökyüzine geçsünler, **[29b]** [1]göçsünler ben süvār olduġum ejdehānuñ ʿaḳabince hevā-yı fenāda uçsunlar."

[103] İşittik.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilātün]

(2)Böyle diyüp Şāh-ı Mārān ḥükm idüp evrenlere
Ḳıldı yasaḳ ol efāʿī ejder-i şuʿbānlara

Şāh-ı Mārān ḥükmile ser-heng-i ḥayyāt ol zaman
(3)Tenbīh itdi söyleyüben cümlesi ılanlara

~~4.3.1.1.9.~~4.3.1.2.6. Der-Beyān-ı Reften-i Şah-ı Mārān Be-Kūh-ı Sīstān[104]

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki (4)Şāh-ı Mārān ejdehālara ve evrenlere ve efāʿiye ve ʿaḳāribe bu vechile kim ḫaber virüp ḫükm itdi. Ser-(5) cümlesi emrin tutdı. Ol gice ṣubḥ oluncaya dek efʿīler ḳalmayup ḫalḳa ḫalḳa olup ejdehālar biline (6)kemer gibi ṭolaşdılar. Gedük ḳomayup biribirine ulaşdılar. Daḫı ʿaḳārīb cinsi daḫı aġız açup evrenler (7)ḳanadına yapışdılar ve baʿżı gügisleri pulların diş urup ḳuyruḳ çevirüp ayaḳ direyüp apışdılar ve ejdehālar (8)daḫı evrenler arḳasına çıḳup ayaḳların ḳuyruḳların ṭolaşdurup biribirine ṣarmaşup birlige yitdiler. Andan (9)çın seher-gāh şah-ı mārān daḫı yirinden ṭurup **yā ḥeyyu lā-yemūt,**[105] diyüp Allāha niyāz ḳılup andan ılan dilince (10)şaḳıyup ötdi. Ḥayyāt cinsine güçtür, diyüp tenbīh itdi daḫı Şāh-ı Mārān merkeb olan yidi başlu (11)yīl evrenler reʾīs avāzı şāh-ı mārānı ki işitdi daḫı ṭaġ gibi ḳāmetle cehennem zebānisi gibi ṣalābetle ḳara ṭaġ (12)gibi başı ḳubbe-i Keyvān gibi ḳaldırup cehennem miṣāl aġzın açup ḳavs-ı ḳūzaḥ gibi ḳāmetin çenber ḳılup ṭāḳ-ı (13)kisri gibi boyunların kemer kemer idüp baḥr-ı cūşān gibi aḳup Şāh-ı Mārān gibi naẓarına devletine duʿā ḳılup (14) yüz yire sürdi. Şāh-ı Mārān daḫı gördi kim hemāndem ḳafasına çıḳup ḳarār itdi. Nite? Meger kim (15)bu üç başlu evrenüñ özüni üç yüz altmış altı ẕirāʿ evrenüñ üç başın bir yire getürüp üç delüklü (16)altun sinī gibi taḥta düzilmiş laʿl-ı cevāhirle zeyn olmışıdı. Altı vaḳtā ki Şāh-ı Mārān bu yire gitmek istese (17)yir gök arasında ʿalemi eṭrāfı seyretmek istese ol üç başlu evren ejdehālar reʾisi şuʿbān ol (18)ḳızıl altūndan düzilmiş taḥtūñ künk ü dühenk miṣāl delüklerine üç başındaġı birer şāh-ı mühre (19)lerini ol üç delüge geçürüp başına alup sihpā-miṣāl tāc-ı Keykāvus gibi başında ṭutar idi daḫı ḥayyāt (20)cinsine ḫāżır oluñ diyüp şaḳıyup öter idi. Ol altun sininüñ vasaṭında yāḳūt-ı aḥmerden bir (21)ṭabaḳ varıdı ki ol ḳadīmü'z-zamandan Cām-ı Cimşid idi. Cimşīd Şāh anı bir genc-ḫānede bulmışıdı ki anuñ üzerinden**[30a]** (1)Süryāni dilince bir tārīḫ vardı ki: "**Haẕā cām-ı Cemceme."**[106] diyü yazılmışıdı. Cimşid görüp kendüden evvel cihān(2)serāyına bir şāh daḫı geldügine ismi Cemceme oldıġına müteḥayyır ḥayrān ḳalup nefsine inṣāf virmişidi. (3)Bir gün gemiye binüp baḫr-ı aḳyānusı seyr iderken ḫazīnesi gemisi ġarḳa varup Cām-ı Cem deñize düşmüşidi. Bir (4)deniz ejdehāsı ki aña tinnīn dirler. Baḥr-ı aḳyanusuñ dibinde bulup alup şah-ı mārāna getürmişidi. Ḳıymeti (5)ʿālem degerdi. Şāh-ı Mārān anuñ içinde otururdı. Ejdehālar ḳanad açup götürürdi. **Mā-ḥaṣal-ı kelām** (6)ḳıṣṣayı dirāz ḳılmayalum ki ḳaçan ki merkeb-i Şāh-ı Mārān yaʿnī kim ol üç başlu yil ḳanadlu evren başına zerrīn (7)taḫtıla laʿlīn ṭabaḳı kim alup şāh mühreleri üzerine şihpā gibi ki götürdi. Andan Şāh-ı Mārān daḫı bismi'llāh, (8)diyüp ḥamd-ı Ḥaḳḳa aġız açdı. Andan ol yeşil zümürüd-renk ḳānadcuḳların açdı. Ayaḳ kendüye çeküp

[104] Şahmaran'ın Sistan Dağına Gidişi Beyanı Hakkında
[105] Allâh ezeli ve ebedi hayat sahibidir.
[106] Bu Cemceme'nin kadehidir.

(9)ḳuyruḳ uzadup ejdehā ḳafasındaġı zerrīn taḥt göz idüp uçdı daḫı ṣaru altun taḥtuñ üzerinde (10)ḳızıl yāḳut ṭabaḳuñ içine geçdi ve oturdı. Andan ol ʿaẕīm evren başını ḳubbe-i Keyvān gibi felege ḳaldurup (11)nār-ı Ṣemūd yaġduran ḫışımlu bulut gibi ḳanadların ṣaldurup ayaḳların demür lengeri gibi kendüye çeküp göge (12)dümeni gibi ḳuyruḳ ṣarḳıdup yile yelken virmiş ṭoḳuz yelkenlü barça gibi ḳanadların açup seren gibi başın (13)ḳaldurup uçdı. Ḳaża vü ḳader gibi feleg-i ʿayyuḳa çıkdı daḫı burc-ı esed gibi ḳarar itdi. Ilan dilince şaḳıyup (14) ötdi. ʿAsākīr-i şāh-ı mārāna gelüñ, diyü ḫaber itdi. Evrenler daḫı ol ṭāġ gibi ejdehāları arḳalu arḳasına (15) alup bulut deñizden ejdehā çeküp götürdügi gibi her birisi uşaġı u irisi yirlü yirinden ṭaġ başından (16ṭumān ḳalḳar gibi ḳalḳup götürüldiler. ʿArş mār ḳanadı gibi per ü bāl ṣalup hevāya aġup uçdılar. Ol (17bab-ı cehennem miṣāl aġızlarından küre-i nār gibi etraf-ı ʿāleme āteş ṣaçdılar daḫı şāh-ı mārānuñ ʿaḳabince yirle gök (18)arasına göçdiler. Andan Şāh-ı Mārān asker-i hayatı ḥevā yüzinde ḥāẓır görüp Allāha şükr idüp yüzin (19)yāḳūt-ı aḥmere sürüp daḫı bu nevʿile ʿazm-ı Süleymān ḳılup gitdiler.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün]

(20)Ṭutdı evren gök yüzin açup ḳanad
Mār u ṣuʿbānıla ṭolar kevnī feṣād

Göklere bulut gibi evren uçar
(21)Ḳanadından od çıḳar yumup ki açar

Zehr-i ḳātil ṣaçmaġa ki aġız açar
Gövdesinden görenüñ ḳanı ḳaçar

[30b](1)Gökyüzinden yirde bakup ādeme
Çün ṣaman çūpī ḳopar çeküp deme

Ḳuyruġın çenber ḳılup ki ġızġırur
(2)Şarḳ u ġarbuñ ḫalḳı işidüp cān virür

~~4.3.1.1.10.~~4.3.1.2.7. Der-Beyān-ı Āmeden-i Şāh-Mārān Be-Sīstān u Firistāden-i Yetkūn Be-Cānib-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām [107]

(3)Ḥakīm ḳavlince bu ʿaẓametile Şāh-ı Mārān yirle gök arasından ḥayyāt ʿaskerin çeküp uçup gitdiler. Tā ki siccīn (4)kuyusu aġzından gelüp Sinistān ṭaġı ḳullesine yitdiler daḫı ḳażā vü ḳader bulutları gibi ḳalʿa-ı mārān üzerine (5)indiler. Ṭaġ başın ḳara ṭūmān ḳaplar gibi ḫışımlu bulutlu gibi kūh-ı Sinīstāni ḳaplayup ḳalʿa-ı mārānı iḥāṭa (6)idüp ḳondılar. Şāh-ı Mārān daḫı ḳalʿa-ı mārānuñ tāc-ḫānesi burcı üzerinde ḳondı daḫı yönüni Sinisṭān ṭaġında (7)uçmaḳ çıḳup indügi yire döndi. Varup ol yiri ziyāret ḳılup Allāh teʿālāya niyāz itdi. Uçmaḳdan (8)çıkup anda geldügin añdı. İblīs

[107] Şahmaran'ın Sistana Gelişi ve Yetkun'un Süleyman Aleyhi's-Selām'ın Yanına Göndermesi Beyanı Hakkında

şerrīnden cennet derbānīken dergāhdan sürüldügüçün be-ġāyet acıyup [9] aġladı. Andan göñlinde eyitdi: "Hīç bundan yigregi yoḳdur ki Süleymān ḥaẕreti ḫod mürsel peyġāmberdür ḫāk-i [10]pāyına varam yüz sürem ümīẕdür ki duʿāmı maḳbūl ḳıla Allāh teʿāla yine günāhumı ʿavf idüp bana cennet ḳapucılıġın [11]vire." diyüp Ḥaḳḳın raḥmetinden ümīd ḳaṭʿ itmeyüp andan tekvīne dönüp eyitdi ki: "Yā tekvīn-i mārān emir Süleymāna [12]meʾmūr oldum. Uşda Sinistān vilāyetine geldüm. Şimdi Süleymān nebī ḥaẕreti Malāṭıyya şehrinde imiş. Ol şehir bir [13]ṭār tenk yirdür. Eger kim ben anda varam buluşam benüm ʿaskerüm anda ṣıġmāz ve gören ādemī- zāduñ zehreleri çāk [14]olur. Var Süleymān ḥaẕretile danış ne yirde emr iderse evrenlerüm ve ejdehālarum ve ḥayyāt ve efʿiyyāt sercümlesi [15]ṣıġācaḳ vāsıʿ ṣaḥrā gerekdür ki ādemī-zāda yaḳın olmaya ve sengistān, ḥaceristān mīşebustān ola. Tā ki ḥayyāt [16]cerisiyle anda varalum ve andan ḫāk-i pāy-ı Süleymāniye varup ḫāk-ı pāyine yüz sürevüz." diyüp Şāh-ı Mārān [17]leşkeriyle anda ḳaldı. Ve tekvīn-i müvekkel-i mārān yaʿnī ki **Kefāhāṭāʾīl** ḥarekete gelüp dem çeküp uçup ʿazm-ı Süleymān [18]ḳılup gitdi. Bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Süleymān ḥaẕretine gelüp yitdi ki Malāṭīyya şehrinden dīvān ḳurup[19]oturmuşdı ve Sindüs cinnī de şāh-ı mārānuñ gelecegi ḫaberin almışıdı ve İblis-i laʿīnuñ iki günidi ki Ādem Ṣafī [20]ṣācı ḳılıla bende çeküp bağlamışıdı.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Şeh Süleymān çünki ṣaldı şeyṭān-ı laʿneti
[21]Defʿ olur ḫalḳ üzerinden nesl-i şeyṭān şirreti

Nā-kesān itdi taṣadduḳ ʿāṣiyān tövbe ḳılup
Bī- namāz idüp tevekkül ḳıldı Ḥaḳḳa ṭāʿatı

~~4.3.1.1.11.~~4.3.1.2.8. [31a] [1]Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Dīvān Maḫlūḳ Ne İstāden ve Ḥażreti Süleymān ʿAleyhi's-Selām Kürsī Ne Şoden Bülbül Ne Furūḫt [108]

[2]Ḥakīm ḳavlince çünki Süleymān ʿaleyhi's-selām İblīs-i laʿīn ki bende çekdi. Ġaflet perdesi ḫilḳat üzerinden [3]götürülüp ʿaḳılları başlarına gelüp baṣiret gözlerini **lev kuşifetü'l ġıṭāʿ mā-ezdettü yaḳīnen**[109] mücebince içdiler.[4] İns ü cin melikleri envāʿ maḫlūḳāt ser-henkleri dīvān-ı Süleymāniye gelmeyüp her birisi müʾmin muvaḥḥid olanuñ [5]uşaġı vü irisi Süleymān ḫidmetin terk idüp dīvāna gelmeyüp ṭaʿat-ı Ḥaḳḳa yüz urdılar. Evvel ki gün [6]zühhād u ʿubbād ṭāyifesi ṣavmaʿalū ṣavmaʿasından[110] çıḳmadılar. Ḫidmet-i Ḥaḳdan bir nefes ayru olup cihān [7]serāyına baḳmadılar. **İkinci gün** ḥükemā ve ʿulamā kümelā füẕelā ṭāiʿfesi şuʿarāyıla gelmediler. Mescidlere varup ṭaʿat-ı Ḥaḳḳa [8]meşġūl oldılar. Ḳaṭʿa ʿulamā cinsinden ehl-i ḳalemden ve ehl-i raḳamdan, kitāb-ı cins-i ḫadem u ḫaşemden hīç kimesne dīvān[9]–ı Süleymāniye gelmedi. Ḫidmetlü ḫidmetin ʿādat-ı ḳadīm üzre edā ḳılmadı. **Ve üçüncü** gün olıcaḳ beylerden pādişahlardan [10]server-i

[108] Bu başlığa tam olarak mana verilememiştir.
[109] Eğer (gözümden) perde kalksaydı (bile) yakinim (gayba olan inancım) artmazdı.
[110] İçinde ibadet edilen ve uzlete girilen Yahudi mabedi, havra.

selāṭīnlerden ins ü cin melikelerinden hīçbir ferd şeyʾün aḥad ehl-i menāṣıbdan çavuşdan ve ḫācibden(11) şeḥnadan, nayibden kimse gelmedi. Dīvān-ı Süleymānī ḍurmadı. İllā ki cinnīler, perīler meliklerinden ve dīv-i ʿafārit(12) ser-henkleri vuḥūş u ṭuyūr ser-neferleri geldiler. Dīvān-ı Süleymānīde ādemi-zāddan kimse görmeyüp(13) ḥayrete varup taʿaccüb itdiler. **Ve bir daḫı** Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām ʿādeti bu idi kim ṭāʿatdan ḫālī(14) ve ʿadl u dād ḥükümetden berī olup ḫalvetine varıcaḳ. Ḥurmā çūpından günde iki zenbīl örerdi(15) ve bāzāra varup ṣatardı. Behāsına arpa unın alup ve ḳurṣa ḳılup enār göline ḳatıḳ idüp nefsine (16)ġıda virürdi. Pes Süleymān ḥażreti üç gün olmuşıdı ki zenbīl örüp bāzāra gönderdi. Ḳaṭʿa ṣatılmadı. (17)Ḫidmetkār gelüp cevāp virdi ki: "Yā nebīye'llāh bu Malāṭīyya şehrinüñ ḳaṭʿa bāzārı ṭurmaz oldı. Cemīʿ ḫalḳ(18) dükkānların yayup mescidlere varup namāza, niyāza muḳayyed olmuşlardur." diyüp cevāp viricek. Süleymān ḥażreti (19)ʿaleyhi's-selām bildi ki ḥalḳun gözi açıldığı şeyṭān-ı laʿin hapsolduġı ecildendür. Zīrā ki müʾmīn (20)muvaḥḥid olan kimesne **yuḳīmū's-salāt[111]** mūcebince ṣalātdan ḫālī olmamaḳ gerek. Zīrā ki islām beş nesne(21) üzerine bünyad olmışdur ki: "Evvel ṣalat-ı ḫamsedür. Nitekim ḥadīṯ-i nebīdür kim ʿaleyhi's-selām eydür: "**Buniye'l-islām [31b]** (1)ʿ**alā ḫamsetin[112]** yirde gökde hīç bir şey yoḳdur ki Allāh teʿālāya tesbīḥ itmeye. **Ḳavluhu teʿālā:** "*Ve in min şeyʿin illā yusebbiḥu (2) bi-ḥamdihi ve'l melāiʿketi*.[113] Pes Ādemī-zāduñ ġāfīl oldığı şeyṭān şerrindendür ki ādemoġlanlarına ġaflet (3)perdesini örtmüştür. Dünyā muḥabbetine gönül vermişlerdir. Anı bilmezler ki şeyṭān kendülerüñ ḫaşmıdur. (4)Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā celle celāluhu Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre buyurur ki; **Ḳāla'l-lahu tebāreke ve teʿālā: "Elem (5) aʿhed ileykum yā benī Ādeme ellā taʿbudū'ş-şeyṭān innehu lekum ʿaduvvun mubīn."[114]** bu ʿacebdur ki cihān ḫalkı (6)şeyṭān düşmen idügin bilürler. Anun iġvāsına uyup fesād ḳılurlar. İnşāa'llāh ben racīmi bendden (7)çıḳarmayam. Ẕürriyātlarıla ḥabsde ʿömürlerin geçürürem. Tā kim min baʿd ādemoġlanları ṭāat-ı Ḥaḳdan (8)ḫālī olmayalar. Şeyṭān fitnesine uyup günāh-ı kebāir ḳılmayalar. Ġam degül bāzār ḍurmayup zenbīlüm ṣatılmazsa(9) ġāyet bu kim orucum ṣımayam ki bedenün tendürüslügi orūc ṭutmaġıladur. Zīrā ki bir kimesne orūc ṭutacaḳ. (10)Bedeni yeyni olur. Giceler ṣubḥa dek namāz ḳılıcı olur ve giceler namāz ḳılmaḳ hüsn-ü vechdür. Gündüz de nitekim eydür: (11)"**Nūru'l-muʾmini min ḳıyāmi'l-leyli.[115]**

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün]

Ḥaḳḳa ṭāʿat eyleyen ḳāyim gerek
Raḥmeti Allāhdan uman ṣāyim gerek

(12)Ẕikr-i Ḥaḳḳa meşgūl ol raḥmet umup
Ṣanma ṭāʿat vaḳta hā dāyim gerek

[111] Namazı dosdoğru kılsınlar. (İbrahīm suresi,40-31)
[112] İslâm beş şey üzerine inşa edilmiştir.
[113] "O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur.(İsra Suresi,17-44)
[114] "Ey Âdemoğulları! Size "Şeytana kulluk etmeyin, o sizin için apaçık bir düşmandır."demedim mi? (Yasin suresi.36-60)

[115] Müʿminin aydınlığı gece namazına kalmasındadır.

~~4.3.1.1.12.~~4.3.1.2.9. Der-Beyān-ı Aḥvāl-i Ribā-ḫor-ı Dükkān-dār[116]

(13)Ḥükemā ḳavlince Süleymān nebī ḥażreti ʿaleyhi's-selām çünki ḫalḳuñ gözlerinden ġaflet perdesi götürülüp ṭāat-ı (14)Ḥaḳḳa meşġūl olduḳlarından bildi. Racīm-i laʿīn bend olduğı ecildendür fikri ḳıldı daḫı nefsine açlıḳ ziyāde (15)teḳāżā ḳılduʿı ecilden diledi kim evvel işledügi zenbīlden daḫı nefīs işleyüp bāzāra vire. Ümiẕdür ki ṣatıla. (16)Behāsına arpa alup nefsine ġıdā vire. Bes ol gün daḫı iki zenbīl işledi ve ḫıdmetkārı Aḫī Melīḫe tenbīh (17)itdi ki benüm bu zenbīllerümüñ iksin bir zenbīl ve behāsuna virüñ. Bana arpa, unın getür, iftār ideyüm (18)kim bilürsin. Elüm emeginden ġayrı nesne yimezem, diyicek Aḫī Meleḫ cevāb virdi ki: "Yā nebīye'llāh evvelā bu Malāṭıyya (19)şehrinde bāzār ḍurmaz. Beyʿ u şirā kesildi. Kimse alur ṣatar yoḳ. Dükkānlar ḳapandı, mescidler ḳapusı açıldı, Ḳıṣṣa-ḫānlar, (20)şeyyādlar kürsīden indi. Vāʿiẓler çıkdı, çārsūlar arası boşaldı, cāmiʿler ʿubbādıla ḍoldı, aşcılar dükkān (21) yapandı, boza-ḫānlar ḳapandı. Ḫalḳ ʿişretden ṣoḥbetden, el çeküp ʿibādet-i Ḥaḳḳa yüz urdılar. Gündüzün ṣāyim giceler**[32a]** (1) ṣubḥa dek ʿibādete ḳāyim. Pes ben bāzār olmayıcaḳ zembīli kime ṣatayım, söz budur ḥażretüñe ʿarż itdüm. (2)dilerseñ sözümi ḳabūl ḳıl, dilemezsen ḳabūl itme. **Ḳavluhu teʿālā: "***Lā-ikrāhe fi'd-dīn ḳad tebeyyene rüşdī(3)mine'l-ġayyī."*[117]

Naẓm

[Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Ḥaḳḳa ṭāʿat ider iken şimdi nāliş zārıla
Yoḳdur işüm dünyada zenbīl hem bāzārıla

(4)Ḥayf añа ki şimdiye dek itmedüñ ṭāʿat niyāz
Ḥaḳḳı ḳoyup mūnis oldum çerçi ve ʿaṭṭārıla

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Aḫī Meleḫ (5)böyle diyicek Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām ḳapucılar ketḫudāsı Kelʿādı Pārçılı ḳıġırdı ve zenbīlleri añа (6)virüp eyitdi ki: "Var bu şehrün içine gir ve bu zenbīlleri her neye olursa vir. Zinhār ṣatmayınca (7)ölme behāsına arpa alup getürgil kim üç gündür oruç dutaram. Bu gice orucum ṣıyam nefsüme ġıda virem." (8)diyicek ḳapucılar ketḫudāsı Kelʿādı Pārçılı emir Süleymānı ṭutup zenbīlleri götürüp sürüp Malāṭıyya şehrinüñ (9)bāzārına geldi. Gördi ki dükkānlar kapanmış. ʿİşret-ḫāneler yapanmış, bāzār ıssuz çārsūda ne sāz u söz (10)ne ḫūd söz taʿaccüb ḳılup cāmiʿ öñüne çıḳdı. Gördi ki ḫalḳ-ı ʿālem muṣallaya çıḳmış gibi yir yir añа yiri (11)seccāde ṣalup ṣıġārı ḥasīr üzerinde diz çöküp Ḫalıḳa ʿibādet iderler. Vāʿiẓler daḫı yir yir minbere (12)çıḳup Tevrāt u Zebūr āyetlerin oḳuyup tefsīr idüp vaʿẓ u neṣāyiḥ taḳrīr iderler. ʿÖmründe namāz ḳılmayan (13)bī-namāzlar mey-ḫūru bī-nevā ve ehl-i sāzlar **ḳavluhu teʿālā: "***Tū bū ile'llāh tevbeten naṣūḥan."*[118] mūcebince ḳabīḥ efʿāllerine (14)tevbe ḳılup ṭāʿata yüz urmışlar ve ne ḳadar dünyā pādişahları varısa zerrīn tacların çıḳarup (15)ʿimāme ṣarınup muraṣṣaʿ libāsların taṣadduḳ ḳılup burnūs ʿabā giymişler. Seccāde ṣalup dünyā milkini gözden (16)ṣalup tevekkül Ḫaḳḳa ḳılup nefsine inṣāf virüp ṭāʿat-ı Ḥaḳḳa yüz urup ʿibādet iderler. Ḫayf şimdiye dek (17)geçen ʿömrümüze diyüp itdükleri ʿişyāna tevbe idüp namāzdan, niyāzdan ḫālī olmañ, diyüp birbirine (18)naṣīḥat iderler.

[116]Faiz Yiyen Dükkân Sahibinin Hallerinin Beyanı Hakkında
[117] Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır.(Bakara suresi,2-256)
[118] İçtenlikle ve kararlılık içinde Allâha tövbe edin. (Tahrīm suresi,66-8)

Çünki cemīʿ nefs: “**Küllü nefsin ẕāʾiḳatü’l-mevt**[119] mucebince olsa gerek ve ḫayr u şer itdügin **ḳavluhu** (19)**teʿālā: “***Femen yaʿmal miṯḳāle ẕerretin ḫayren yarahu ve men yaʿmal miṯḳāle ẕerretin şerren yarahu.”*[120] mūcebince itdügin kişi bulsa gerek. Pes eyle (20)olsa niçün ṭāʿat-ı Ḥaḳ dan ḫālī olavuz ki veyā niçün mālen cemʿ idüp zekāt virmeyevüz ki *Ḥaḳ tabāreke ve teʿālā* (21)Kelām-ı Temcīdinde ve Kitāb-ı Tevhīdinde buyurur ki: *“Yuḳīmūʾṣ-ṣalate ve yuʾtūʾz-zekāte ve ẕalike dīnüʾl-ḳayyimeti.”*[121] ve daḫı cehd**[32b]** (1)itmek gerek ki ẕerre ḳadar ẓülm itmeyevüz cānımuz cehennem odına atmayavuz. “**İneʾllāhe yeʾmuru biʾl-ʿadlī veʾl-iḥsān.”**[122](2) mucebince ʿamel ḳılavuz kim Allāhdan rahmet bulavuz.

Naẓm

[Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Çünki Ḥaḳḳuñ emridür ayet *yuḳīmunaʾṣ-salāt*[123]
(3)Ṭāʿat it kim bulasın ṭamu odından sen necāt

Ḥaḳdan artuḳ kimesneye ṭāʿat itmekdür ʿabeṣ
Ḥaḳḳa minnet ṭāʿat üzre ḳāyim oldım ben evkāt

~~4.3.1.1.13.~~4.3.1.2.10. (4) Der-Beyān-ı Āmeden-i Tekvīn-i Şāh-ı Mārān Be-Dergāh-ı Süleymān ʿAleyhi’s-Selām[124]

Ḥakīm ḳavlince Kelʿādı Pārçılı Malātiyya (5)şehrine gezmekde zenbīl ṣatamayup ʿacīz ḳalup cānından bezmekde ammā ki bizüm ḳışṣamuz **ez-ān cānib** (6)Süleymān ḥaẓretine geldi ʿa.s. Ol gün aḫşama yaḳın ḳapucılar ketḫudāsını bāzāra ki gönderdi. Ac u muḥtāc (7)aḫşamdañ ṭāʿat itdi. Vaḳt-ı şām olıcaḳ. Gördi ki Kelʿādı Pārçılı gelmedi. Orucın ṣıyacaḳ nafaḳa bulmadı. Anı (8)gördi ki Tekvīn-i Şāh-ı Mārān geldi. Nite? **Çün kim** tekvīn-i Şāh-ı Mārān ḳatından ki getdi. Aḫşam vaḳtān gelüp Malāṭıyya (9)şehrine yitdi, gördi ki hīç dīvān-ı Süleymānī yoḳ. Ammā ki Süleymān ḥaẓreti yaluñuz oturur ve ḫaber işitdi ki (10)racīm ṭutup bende salmış cihān ḫalḳınun gözi açılıp dünya pādişāh ḳapusın ḳoyup Ḥaḳ ḳapusına teveccüh itmişler. (11)Andan gelüp Süleymān ḥaẓretine buluşup selām virdi. Süleymān daḫı ʿizzet idüp ʿaleyk aldı. Andan eyitdi: Yā (12) Nebīye’llāh ol iki cihān ḫalḳınun düşmānını ne ḫoş ele getürüp zencīre çekmişsin kim bu melʿūn ḫilḳat (13)olaldan henüz daḫı kimseye muṭīʿ olmamışdur. Anuñçun Ādeme daḫı secde ḳılmamışdur. Bi’llāhi’l-ʿazīm yā (14)nebīyye’llāh eger bu melʿūnı bendden ḫalāṣ iderseñ daḫı Şāh-ı Mārān naẓar ki gelinceye dek itmeyesin ki anuñ (15)düşmānı budur.” diyicek Süleymān ḥaẓreti eyitdi: “Şāh-ı Mārān şimdi ḳandadur?” cevāb virdi ki: “Yā nebīyye’(16)llāh Sistān ṭaġında leşkerin cemʿ idüp ol yirde oturur ki gökden yire inüp uçmaḳdan (17)sürüldü ki yiryüzinde ol maḳāma inmişidi.” Eydür ki. “Emr-i Süleymāniye meʾmūrem ammā ki Süleymān (18)ḥaẓreti ben kemīneye bir yir-i muʿayyen itsün ki beriyyeliḳ ve ıssuzlıḳ ola tā ki benüm leşkerüm anda (19)ṣıġa Ādemī-zāde ẓarar gelmeye. il ici ve

[119]Herkes ölümü tadacaktır. (Âl-i İmrân suresi,3-185)
[120]Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür. (Zilzâl suresi,99/7-8)
[121] Namaz kılmaları ve zekât vermeleri emredilmişti. Doğru dinde işte budur. (Beyyine suresi, 98-5)
[122] Muhakkak ki Allâh adaleti ve iyiliği emreder.(Nahl suresi,16-90)
[123] Namazı dost doğru kılınız.
[124] Tekvin-i Şah-ı Maran’ın Süleyman Aleyhi’s-Selam’ın Dergâhına Gelişi Beyanı Hakkında

şenlik yir olmaya. Pes ne yire emr idersiz anuñdur." diyüp [20]ḥaẕretüñe çoḳ selām gönderdi, diyüp Tekvīn-i Şāh-ı Mārān edeple ḫamūş oldı. Süleymān [21]ḥaẕreti tekvīnden bu sözi işidicek fikre varup eyitdi ki: "Yā Tekvīn-i Şāh-ı Mārān sen bizden pek bilürsin **[33a]** [1]ki Şāh-ı Mārān ne mahalde gele bizümle buluşa?" Cevāb virdi ki: "Yā nebīyü'llāh Ḳuds-i Mübārek ṣaḥrāsında Ḥaleb [2]cānibinden yaña biraz ısuzlıḳ yir vardur. Anda buluşsun. Leşkerini ḫāżır ḳılsun. Devletile [3]siz daḫı bu şehirden ḳalḳıcaḳ. Şāh-ı mārānı ʿaskerile anda getüreyim. Andan gelüp ʿalī ḥażretüñe cevāb vireyim." [4]diyicek Süleymān ḥażreti müvecceh görüp eyitdi: "Yā tekvīn ṣubḥ dem ben nübüvvet taḫtına süvār oluram. [5]Sen daḫı Şāh-ı Mārān ol yire getürüp ḫāżır eyle. Ammā kim Sīstāndan Ḳuds ṣaḥrāsına bir günde gelmek [6]elinden gelürem. Tekvīn-i Şāh-ı Mārān eyitdi: "Yā nebīye'llāh Şāh-ı Mārān yitmiş biñ evren cemʿ itmişdür. Eyle evrenler ki [7]kiminüñ iki kiminüñ üç kiminüñ altı yedi başı var. Eyle ʿaẓīm evrenlerdür ki her birisi deme çekse [8]bir memleketi aġzına alup yudar ve her birisi bir ejdehā getürür. Ḳanad açup ki uçar bulut gibi hevā yüzinde [9] bir sāʿat olmadın neçe vilāyet geçer. Devletüñde bugün ben anda varuram. Bugün bu gice yarın gün ḳubbe-i [10]felege dikilince inşāʾa'llāh teʿālā Şāh-ı Mārān leşkerile Ḳuds şehrinüñ ṣaḥrāsına getürüp cemʿ ideyim." [11]diyicek Süleymān ḥażreti taʿaccüb idüp eyitdi: "Yā Tekvīn-i Şāh-ı Mārān er bigi ol şāh-ı mārāna di ki [12]leşkerine ol zīneti virsüñ ki ins ü cin ḳanda ḳaldı. Ehremen ve ʿefārīt leşkeri daḫı anuñ ʿaskerinden [13]heybet alalar." diyicek tekvīn baş üstüne yā nebīye'llāh emrüñ diyüp gitdi. Varup şāh-ı mārāna yitdi. [14]Emr-i Süleymānı beyān itdi. Şāh-ı Mārān daḫı ejdehālara tenbīh ḳıldı. Laʿlīn taḫtına geçüp oturdı. Ol ejdehā [15]ki anı götürürdi. Edeble başına alup taḫtıla götürdi. Andan cemīʿ evrenler daḫı ejdehālarını omuzlarına [16]alup mināre-veş başların ḳaldurup göge yelkeni gibi ḳanadların açdılar. Ḳara ṭaġ bigi ḳāmetlerini bulutlayın [17]ḳaldurup gökyüzine uçdular. Ejdehā ḳanadlarından gökyüzi görünmez oldı. Ḳaṭran deryāsına döndi. [18]Sīstān ḫalḳı görüp vehm alup her birisi Allāh tażarruʿ itdiler ki Allāh teʿālā bu vilāyeti bunlaruñ şerrinden [19]ḫalāṣ ide, diyü Ḥaḳḳa nāliş itdiler. Tekvīn-i Mārān öñlerince, ʿaḳabince şāh-ı mārānı götüren evren uçardı. [20]Bāḳī evrenler daḫı aġız açışup uçup birbirin geçerdi.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Gökyüzüni ḳaplamışdı mār u evren ejdehā
Ṭuş gelen ḳuşlar deminden bulmadı ḳaṭʿā rehā

Diñle imdi niçe durur Şāh-ı Mārān ḳıṣṣası
Vir ṣalāvāt şerḥ ḳılam iş bu sözi müntehā

[33b] [1]**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince bu ʿaẓametle Şāh-ı Mārān gelüp Ḳuds ṣaḥrāsına bir geliş maḳāma zeytūnluḳ arasına [2]hevā yüzinden leşkerile indi, ḳondı. Ol ṣaḥrā ejdehālar nefesinden görünmez oldı. Ṭuman çekdi. [3]Ol diyāruñ ḫalḳı çevreden görüp vehm idüp ḳorḳup yabandaġılar ḳaçup evli evine gelüp[4] ḳapuların yapup: "Yā Rab bu ejdehālar şerrinden ḫalāṣ it bizi." diyüp Allāh teʿālāya niyāz itmege [5]başladılar. Ve Ḳuds-i Mübārek ḫalḳı daḫı hevā yüzinden ejdehālaruñ geldügin zeytūnluk arasına ol [6]ṣaḥrāsına indüklerin dört fersaḫ miḳdārı yiri ki -ḳırḳ sekiz biñ adım olur- iḥāṭalayup, [7]ḳuşadup

ḳonduḳlarını ki gördüler. Feryād ḳılup efġān idüp aġlaşdılar. Andan Ṣādıḳ ki Emīni ve [8]Ḳuds-i Mübārek yirinde Hārūn neslinden seyyidlerüñ ulusı anuñ ḳatına vardılar. Ejdehālaruñ [9]geldüginden ḫaber virdiler. Eger kim bunlar yüriyüp bu vilāyet ḫalḳını ve ṭavardan, rūzdan deme çekerlerse [10]bir günlük zevāde daḫı olmaya ḥalumuz neye irer, diyüp şikāyet ḳıldılar. Ṣādıḳı eyitdi: "Şimdi Dāvūd [11]oġlı Süleymān ḳandadur ki bunlaruñ defʿine çāre Süleymāndan olur. Zīrā bunca ejderhā ve cümle evren [12]geldüklerine hevā yüzinden indüklerine ve bunda ḳonduḳlarına iki vech vardur: 'Yā budur ki [13]Süleymān ḥażretini ılanlar pādişāhı Şāh-ı Mārān leşkerile gelmişdür ki Ḳuds-i Mübārekde ziyāret [14]ḳıla. Eger eyle olsa ḳaṭʿa kimseye ziyān gelmez ve eger ḫūd şāh-ı mārāna İblīs iġvā virüp cennetten çıḳardıġı gibi [15]yine aldayup telbīs itdiyse Şāh-ı Mārān sözin işidüp bunda ġāret içün gelüp gitdise [16]ġam degül ki cemīʿ maḫlūḳātı Allāh teʿālā Süleymāna mutīʿ ḳılmışdur. Ḳuds-i Mübārek yirine varalum niyāz [17]idelüm. Allāha yalvaralum ve hem yā Süleymān el-amān el-amān diyüp çaġrışalum. Emr-i Yezdānī muʿciz-i Süleymānī [18]birle yil bizüm āvāzumuzı Süleymān semʿine irişdür. Süleymāndan bize cin gelüp ḫaber virür. Eger ḳahra [19]geldise Süleymān ḥażreti yetişüp defʿ ider ve eger kim Şāh-ı Mārān Süleymān ziyāretine geldiyse hīç[20]birimüzi incitmeyecegi muḳarrerdür, diyüp Ḳuds-i Mübārek yirine cemʿ oldılar. Pāk ṣudan arı abdest alup [21]ikişer rekeʿat ḥācet namāzın ḳılup ejdehālar şerrinden emīn olmaġa Ḫālıḳ-ı ḥayya niyāz itdiler. Andan **[34a]** [1] cıġrışup el-emān el-emān ejdehālar, evrenler elinden yā Süleymān-ı zaman, diyüp aġlaşdılar. Cān u ciger ṭaġlaşdılar. [2]Ḥaḳ teʿālānuñ emri birle yel bunlaruñ āvāzesini difʿetin. Semʿi Süleymāniye irişdürdi. Süleymān ḥażreti agāh [3]olup Kündegi dīve eydür: "Yā Kündegi dīv benden Ḳuds-i Mübārek seyyidlerinüñ ulusı Ḳaḫnevār selām [4]virüp eyitdi ki ol ejdehālardan ḫavf itmesün. Benüm iẕnümle gelmişdür. Şāh-ı mārāndur. Kündegi dīv dāḫı [5]dem çeküp defʿī uçdı. Anı vaḳt içinde Ḳuds ṣaḫrāsına geldi. Geçti hevā yüzinden naẓar ḳılup [6]gördü ki ḳırḳ sekiz biñ adım yiri ılan leşkerī iḥāṭā ḳılup mālā-māl olup yatur. Zehrelerinden [7]yiryüzi ṣararmış zaʿferāne dönmiş ve nefeslerinden gökyüzi ziftile ḳaṭrāna dönmiş. Gözleri [8]her birinüñ ʿArab ocaġı gibi ildürer ve aġızlarından çıḳan dütün ṭaġlar başına ṭuman çöker gibi [9]çökmiş. Ancılayın ejdehālar ki gökyüzinde uçan ḳuşları aġız açup deme çekmişler ve her birisi [10]bir yire sedd-i İskender bigi çekmiş yatur. Ġāyet taʿaccüb idüp andan Kündegi dīv hevā yüzinden rast [11]Ḳuds-i Mübārek şehrine indi. Ṣādıḳı Ḳuḥun mescid ḳapusına ḳondı. Silkinüp ādem şekline girüp [12]ilerü varup Ṣādıḳı Ḳuḥne selām virüp eyitdi ki: "Yā zāhid Süleymān ḥażreti size selām ider [13]ve eydür ki Ḳuds-i Mübārek ḫalḳına tenbīh itsün ki ol gelen ejdehālar leşkeri benüm emrümle gelmişdür. [14]Şāh-ı Mārān çerisidür. Ḳaṭʿa kimseye ziyān itmezler bir aferīdeʿi incitmezler." diyüp ḫaber virdi. Andan [15]Kündegi dīvine icāzet alup gitdi. Silkinüp şekline girüp gelüp Süleymān naẓarına yitdi. [16]Ol yañadan Ṣādıḳı Ḳuḥn daḫı Ḳuds-i Mübārek ḫalḳını cemʿ itdi. Bu ejdehālar çerisi şāh-ı mārānuñmış. [17]Süleymān ḥażreti ziyāret itmege gider. Üşenmek hīç kimse żararı irmez. Uş cinnī şimdi Süleymāndan [18]ḫaber getürdi, diyü bunlara söyledi. Andan ḫalḳ daḫı işidüp şād olup Süleymāna virilen salṭanata [19]taʿaccüb ḳılup daḫı süleymān gelecegin bilüp Ḳuds-i Mübārek ululaın bir yire cemʿ olup Süleymān ḥażretine [20]żiyāfet ḳılmaġa meşġūl oldılar ve cemīʿi ḳayıdların gördiler.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Şehr-i Ḳudsuñ tā ki verse ḫalḳ-ı sīr ger cüvān
Şeh Süleymān ḥażretiçün gördi yaraḳ ol zaman

Diñle imdi bu ṭarafdan şeh Süleymān ḳıṣṣasın
Şerh ideyin cān u dilden vir ṣalavāt şāẕumān

~~4.3.1.1.14.~~4.3.1.2.11. [34b] (1) Ḳıṣṣa-ı Kelʿād Pārçilī ki Zenbīl-i Süleymān Nefurūḫt[125]

Ḥakīm ḳavlince Ṣādıḳı Ḳuḥun Ḳuds-i Mübārek ḫalḳına (2)Şāh-ı Mārān leşkerinden ḳorḳmañ, diyü teselli virmekde ve ḥażreti Süleymān çün erkān-ı şehri ve aʿyān-ı dehr (3)birle żiyāfet ḳaydın görmekde ve Süleymān ḥaẕreti ʿa.s. ḫalvet ḫāṣına girüp orucın ṣıyācaḳ, nafaḳa (4)bulamayup dört gün olmışıdı ki arpa ḳurşına muḥtāc açlıġıla Ḫālıḳa ʿibādet iderdi. Zīrā bundan (5)aḳdem beyān ittüñ ki Süleymān peyġāmber ʿāleyhi's-selām cihān sarāyına sulṭāniken emīr-i ins ü cin vuḥūş u ṭuyūr (6)çerende ve perende aña fermāniken bīñ bir ümmet ḥiẕmet-i şerāyiṭin yirine yitürürken bād-ı felek taḥtına (7)merkeb olup hevā-yı fenāda götürürken bu vechile himmetin per-veriş virmekiçün ve dükeli aletlerle salṭanat (8)ve memleket ki dutardı. Mübārek elile zenbīl urardı daḫı behāsına arpa alup elile ḳurṣa ḳılup (9)ve nār aġacını yaḳup kül idüp ḫāẕırlardı. Andan ġayrı loḳma ile ṣavmını ṣımazdı. Bunca pādişāhlıḳ arasında nefāyis loḳma yimezdi. (10)Vaḳtā ki aḫşām olsa ṣūret tebdīl cāme taġyīr ḳılup tenhā ki giderdi. Varup bir dil-şikeste derviş ü (11)dem-beste bulup ol nefīs loḳma aña virüp ve kendüsi arpa ḳurṣın yiyüp orucın açardı. Eydür di ki: (12) **"Miskīnu cālese miskīnen."[126]** Pes bu taḳdīrce şeyṭān-ı bī-dīn ḥabs idelden dördünci gün olmışıdı ki zenbīl (13)ṣatılmayup Süleymān nebī ʿa.s. orucın açmamışıdı. Pes Süleymān ḥażreti ol gün ol gice daḫı ṣavmın ṣımāyup (14)ṣubḥa dek Ḫālıḳa ʿibādet itmekde. Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** ḳapucılar keṭḫudāsı (15)Kelʿādı Pārcılıya geldi ki zenbīl-i Süleymānı bāzāra götürüp ol gün aḫşām oluncaya dek çalışup (16)ṣatamayup yatsu nemazında evine gelüp ḫātūnına eyitdi: "Bu iki zenbīli iki dirhem gümişe al.Benüm ḥāṭırum (17)içün behāsını vir." diyüp ḫātūndan dirhemi alup yine bāzārı teftīş itdi. Hīç furūş bulımadı ki (18)arpa ala. ʿĀḳıbet dönüp yine evine gelüp bindügi atuñ ʿalafından arpa alup elile degirmene çeküp ve (19)ḳurṣa idüp nār aġacın yaḳup gül idüp ikisin iki çanāġa ḳoyup alup ol gice içinde Süleymānuñ ḫalvet-i (20)ḥāṣına geldi. Naẕar ḳıldı ki ḥażreti Süleymān ʿa.s. namāz ḳılup anca ṣabr itdi ki namāzdan niyāzdan fāriġ oldı. (21)Duʿā ḳılup yüze sürdi. Andan Kelʿādı Pārcılı ilerü vardı. Ḥażreti Süleymāna selām virdi ve arpa ḳurşıla **[35a]** (1) nār külin naẕarına ḳodı daḫı eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh bundan gideli ṣabaḥdan Malāṭıyya şehrinüñ bāzārını (2)gezdüm. Çārsūda ḳaṭʿa bir kimse bulmadum. Dükkānlar yapuḳ, mescidler ḳapusı açuḳ, bāzār ehli beyʿ u şirādan (3)ferāġat itmişler. Dünyādan el çeküp āḫiret cānibine göz dikmişler. Māl u menālden yüz

[125] Süleyman'ın Zenbilini Satmayan Kel'ad Parçili'nin Hikâyesi
[126] Miskin miskinle oturur.

çevirmişler. Seccāde ṣalup (4)ʿibādete yüz urmışlar. Ne ḳadar ki cehd itdüm. Zenbīli ṣatamayup ʿāciz ḳaldum. ʿĀḳıbet taẕarruʿ itmegile (5)bir ḫātūna beyʿ itdüm. Behāsına arpa alup elümle ügitdüm ve nār aġacın yaḳup gül itdüm. Nafaḳa ḥāṣıl (6)ḳılup gelüp ḥaẕretüñe yitdüm. Yā nebīye'llāh rızḳ içün ġam yime ki rezzāḳ-ı ʿālem her kişinüñ rızḳını eksük itmez. Tā (7)ḥattā ki her dābbenüñ nitekim Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre gelür ki: "**Ve-mā min dābbetin fī'l-arḍi illā ʿale'l-(8)lāhi rızḳuhā."[127]** Kelʿādı Pārcılı böyle." diyicek Süleymān ḥaẕreti ʿaleyhi's-selām arpa ḳurṣına naẓar ḳılup (9)nefsi teḳāżā ḳıldı. Diledi kim aġzına alup orucın ṣıyā. Ammā nübüvvet ḳuvvetile muṭṭaliʿ olup fikre vardı. Elin (10)ṣunmayup bir zaman ṭurdı. Göñline bu geldi ki çünki şehr-i bāzār beyʿ şirā olmayıcaḳ. Desīseli (11)ṣatmış ola, diyüp gümāne düşüp yimeyicek Kilʿādı Pārçılı eyitdi: "Yā nebīye'llāh niçün getürdügüm loḳmaya ṣunmazsun?" (12)cevāb virdi ki: "Yā Kilʿādı Pārçılı bu senüñ getürdügüñ arpa ḳurṣu cennet bāġında yitmiş buġdāya beñzer." ki (13)Ḥaḳ teʿālā Ādeme eyitdi ki: "Zinhār aña yaḳın olup ifṭār itme iderseñ ẓālimlerden olursun." '**Velā teḳrebā (14)haẕihi'ş-şecerete fe-tekūnā mine'ẓ-ẓālimīn.'[128]** imdi yā Kilʿādı Pārçılı rastın söyle ki zenbīli kime ṣatduñ (15)ve arpaʾı kimden alduñ? Ügitdüñ?" cevāp virdi ki: "İki zenbīl birdir hem gümişe ṣatdum. Behāsına bu arpaʾı (16)alup ügitdüm. Kimsenüñ Ḥaḳḳı yoḳdur ifṭār eylegil benüm ne zehrem var ki ḥaẕretüñde yalan söyleyem(17) kim bilürem kāẕibe mürüvvet yoḳdur. Nitekim eydür: **lā mürüvvet li-küẕūbin."[129]** diyicek Ḥaẕret-i Süleymāndiledi kim (18)ifṭār ide. Bir ḳulda budur ki aġzına ḳurṣaʾı ḳoydı. Boġazından geçmedi yine çıḳardı. Bildi ki kendü eli emegile (19)alınmış degüldür. Velākin ḳavl-i ṣaḥīḥ budur ki Süleymān nebī mürsel peyġāmberdür. Ḫāṣā kim ḳurṣı aġzına almış ola velākin (20)şübheye varıcaḳ. Allāh teʿālāya niyāz idüp müvekkel-i erzāḳı daʿvet itdi. Mīkāʾīl ʿa.s. ḥükm-i sübḥāni ve muʿciz-i (21)Süleymānı birle geldi. Kilʿādı Pārçılıyıla ḫalḳ gözinden nihān Süleymān ʿaynında ʿayān Süleymāna selām virdi. **[35b]**(1)ʾAleyk alup yirinden ṭurdı daḫı Mikāʾilden Süleymān ʿaleyhimā's-selām su'āl itdi. cevāb virdi ki: "İfṭār (2)itme bu cev ḳurṣı ki zenbīlüñ beyʿī ṣaḥīḥ degül ḥuṣūṣen ki bu cev bir ḥayvānuñ Ḥaḳḳıdur saña yimek meliḥ degül (3)kim bu Kilʿādi Pārçılı ḥicābından zenbīlleri ḫātūnına beyʿ itdi. Behāsına bāzārda ṣatun alacaḳ arpa (4)bulamayup kendü atı aḫurına varup arpa aldı. Meger kim ol arpayı atlara ḫidmet iden ḫarbendenüñ (5)ʿādetidür ki her ṭavāruñ yemini iki böler. Nışfını ata virür ve nışfını ṣatup ḫamra çarḫ ider. Bu arpa ḳurṣı (6)ol atlaruñ ḫaḳḳından saña ifṭārı ḥaramdur. Pes **ḥelāluhā ḥisābun ve ḥerāmuhā ʿaẕābun[130]** mūcebince ḥaẕer itmek (7)cāyizdür." diyüp Mīkāʾīl ʿa.s. cevāb viricek. Süleymān ḥaẕreti Kilʿādi Pārçılıya ḫışm idüp getürdügi (8)nafaḳayı eline virüp gidertdi. Andan dönüp Mikāʾile eyitdi: "Yā ḳarındaşum Mikāʾil şeyṭān-ı (9)racīm bende çekildi. Hīç kimesne dünyā meleklerinden ins ü cin serverlerinden dīv ü ʿifrīt ser-henglerinden (10)vuḥūş u ṭuyūr ser-neferlerinden dīvānuma kimse gelmez oldı. Ḫıdmetüme iṭāʿat ḳılmaz oldı. Her birisi uşāġı (11)ve irisi kimseye ʿizzet itmez, ṭāʿata meşġūldur. ʿİbādet-i Ḥaḳḳı terk itmez. Uş yidi gündür ki henüz dīvānum ṭurmadı. (12)İns ü cinden kimse gelüp ḫıdmetüme yüz sürmedi. Bu ḫalḳuñ üzerinden ġaflet götürüldi. Cümlesi āḫiret yaraġını (13)görmege başladı. Bilmezem ki bu ne ḥaldür." diyicek Mikāʾil ʿa.s. cevāb virüp eyitdi ki: "Yā resūle'llāh (14)bilmez misin ki bu ḥāl böyle oldıġına her kişi ḫayır ʿamel üzerine oldıġına gündüz ṭāʿata ḳāyim ve (15)ṣāyim oldıḳlarına dīvāne gelmeyüp mescide varduḳlarına Ḥaḳḳa münācāt idüp (16)secdeye yüz sürdüklerine gözlerini acduḳlarına Ḥaḳdan bāṭılı farḳ idüp seçdüklerine (17)sebeb ol iki cihān ḫalḳınuñ düşmeni ʿālem-i kevn ü fesāduñ ḫalḳına ifsād

[127] Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allâh'ın üzerine olmasın. (Hūd suresi,11-6)
[128] Şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz. (Bakara suresi,2-35)
[129] Yalancıya mürüvvet (mertlik ve yiğitlik) yoktur.
[130] Helalin hesabı haramın da azabı (var)

idici Ḥaḳ yolı [18]terk itdürüp bāṭıl yola irşād idici kāfirleri āteşe şaneme ṭapdurucı ṭoġru yoldan şapdurucı [19]Ḥaḳ ḳapusın yapdurucı şeyṭān-ı laʿīn-i racīm-i bī-dīn ḥabs olduġı ecildendür.” Egerçi kim Ḥaḳ [20]tabāreke ve teʿālā Kitāb-ı Temcīdinde ve Ḳiṭāb-ı tevḥīdinde buyurdı kim: “**Elem aʿhad ileyküm yā benī** [21]**Ādem innehu leküm ʿaduvvun mubīn,”**[131] diyüp şeyṭān düşmānuñuzdur. Uymañ sözine didi ve illā ki **[36a]** [1]ādemoġlanlarınuñ dimāġlarını racīm fesāda virdügi ecilden cühelāsı azdı ve ammā ki kümelāsı [2]şeyṭān iġvāsına uymayup ṭāʿat-ı Ḥaḳdan el çekmediler. Baʿżı enbiyā ve baʿżı evliyā vü etḳiyā mertebesin [3]buldılar. Anlara ḳorḳu yoḳdur. **Ḳavluhu teʿālā:** “*Elā inne evliyāʾellāhi lā- ḫavfün ʿaleyhim velāhum yaḥzenūn.”*[132] [4]**Ammā ki** yā nebīye’llāh şimdi ḫalḳuñ gözi acılduġı racīm-i laʿīn aʿvānlarıla ḥabs itdügüñ ecildendür ki [5]bir yolda ḳuṭṭāʿ-ı ḥarami dursa şāh-ı ʿādil ki anı berdār ḳılup siyāset ider. Emn ü emān dīvārına arḳa [6]virüp ferāġat ider. Bu racīm ḥūd iki cihān ḫalḳınuñ ʿadūsıdur. Bunca yüz biñ aʿvānlarıla ḫalḳūñ [7]dimāġın azdurup fesāda virürdi. Çünki bunları emr-i Ḥaḳḳıla ṭutup ḥaps itdük. Pes iġvāsını ʿālem ḫalḳı [8]arasından götürüp tebs itdük. Tā ki cihān ḫalḳınuñ ġafleti perdesin üzerlerinden götürülüp [9]gözlerin açdılar. Şol ecel vaḳtinda gözlerin açduḳları gibi nitekim eydür: “**En-nāsu yenāmu feiẕā mātū enbetehū.”**[133] [10]diyüp Mikāʾīl ḥażreti icāzet alup ḫıdmet-i Ḥaḳḳa gitdi.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Çün Süleymān ḥaẓretī Mikāʾīlüñ anlar sözin
[11]Bildi ġaflet perdesinden ḫalḳ açupdur heb gözin

Ḥabs olaldan nesl-i şeyṭān kimse teblīs itmedi
Ẓülm-i ẓālim terk idüben itmez aʿvān hīç uzun

[Neṯr]

~~4.3.1.1.15.~~4.3.1.2.12. [12] Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Ḳażiyye-i Aḥvāl-ı Sülūk-ı Selāṭīn[134]

Ḥakīm ḳavlince Mikāʾīl ḥażreti [13]böyle diyüp kim gitdi. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi’s-selām ol gice Ḫālıḳā ṣubḥa dek ṭāʿat itdi. [14]Ol gice geçüp ḫurūs ötdi. Ṭāk itdi. Seher ḳuşcuġazları Süleymān dergāhı üzerinde cūşa [15] gelüp ki ötüşdiler. Dillü dilince Ḫālıḳı kim ẕikr idişdiler. Seḥergāh olup āfitāb-ı neyyīr-i aʿẓam ḳaḳ [16]ḳafasından baş ḳaldurup ʿāleme ki nūr virdi. Süleymān ḥażreti daḫı cāme- ḫābdan ṭurdı. Pāk [17]ṣudan ābdest aldı. Enbiyā vü etḳiyā ve ʿulamā vü ḥükemāʾ ile imāmet yirine geçüp imāmlıḳ idüp [18]ṣubḥ namāzın ḳıldı. Namāzdan fāriġ olup evrād oḳuyup tīġ-ı tevḥīdile şeyṭān-ı racīm boynını ṭoḳuyup [19]daḫı başına ʿimāme-i Ḫalīl şarınup Şīt ʿabāsın geyüp Ādem-i Ṣafī ṣaçın biline ḳuşanıp Tevrāt u [20]Zebūr ḥamāyil ṭaḳınup Mūsā ʿaṣāsın eline alup

[131] Âdemoğulları! Size [Şeytana kulluk etmeyin,] o sizin için apaçık bir düşmandır. (Yâsin suresi,36-60)
[132] Bilesiniz ki Allâh dostlarına asla korku yoktur; onlar üzüntü de çekmezler. (Yûnus suresi,10-62)
[133] İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar.
[134] Süleyman’ın Hikâyesinin ve Sultanların Seyirlerinin Halleri Meselesinin Beyanı Hakkında

Nuḥ-ı Nacī cübbesin egnine alup İdris peyġāmber ʿa.s. [21]naʿlīnin geyüp bismi'llāh diyüp yirinden ṭurdı. Nübüvvet taḫtına çıḳup ḳarar itdi. Ammā ki Süleyman **[36b]** [1] ʿaleyhi's-selām yaluñuz gelüp oturdı. Gördi ki ins ü cinden hīç kimse gelmez eger ḥācibden ve ger bevvābdan, [2]ḳapuda kimse yoḳ ve server-i selāṭīnler ve pehlüvān-ı rūy-ı zemīnler fī'l-cümle ḥükemā vü ʿulemā umerā vü vüzerā [3]şuʿarā vü ẕürefā pīr u bernā bāy u gedā nādān u dānā yoḫsūl u tuvānā ser-cümlesi ʿibādetde her birisi baş acup [4]yüzlerin ṭopraġa sürüp niyāz iderler. Ṣubḥ vaḳtī gecdi. Ḳuşluḳ vaḳtī oldı daḫı bunlar namāzdan niyāzdan [5] fāriġ olmadılar. Süleymān çevre baḳdı hīç kimse görmedi. İllā ki ḳafasında melekler ṭurur. Müvekkel-i ḫātem, [6] müvekkel-i bād, müvekkel-i āteş, müvekkel-i āb, müvekkel-i Ḫāk ve müvekkel-i insān ve müvekkel-i cin ve müvekkel-i vuḥūş ve müvekkel-i [7] ṭuyūr ve müvekkel-i cān ve müvekkel-i mārān ṭururlar. Müvekkel-i melekūtdan ġayrı taḫtında kimse yoḳ. Dönüp bunlara [7]su'āl itdi ki: "Yā melāʾīke-i muḳarrabūn neʿacebdür ki bugün rāst beş gündür ki evveliñ [8] günler gibi dīvānum rast ṭurmadı. Şeyṭānı ḥabs idelden kimse ḫıdmetüme yüz sürmedi. Evveliñ [9] günde enbīyā vü etḳīyā ṭāyifesi gelmediler. İkinci gün ḥükemā vü ʿulemā vüzerā, fużelā ṭāyifesi gelmediler. [10]**Üçüncü** günde server-i selāṭīnler ve pehlüvān-ı rūy-ı zemīnler ve şaḥneler, ḥācibler, nāyibler sipāhī cinsi gelmediler. [11] **Dördüncü** gün perīler melikleri ve cinnīler, dīvler ser-hengleri ve ġūl-ı ʿifārīt ser-neferleri gelmediler. [12] **Bugün ki beşinci** gündür biñ bir ümmet bihterleri ve yetmiş iki millet mehterleri ve yüz yigirmi dört [13] dürlü ṣıfat, maḫluḳāt serverleri gelmediler. Dīvānum ṭurmaz oldı. **Ḳavluhu teʿālā: "***İnne'l-lāhe yeʾmuru [14] bi'l-ʿadli ve'l-iḥsān."*[135] **mucebince** ʿadl u dād itmege kimse gelüp ʿadl u dād itmez oldı." diyicek [15] melāʾike-i muḳarrabūn cevāb virdiler ki: Yā nebīye'llāh bu cemīʿ dünyevi ḫidmeti itdüren dünyā [16] cīfesine kelp gibi ġaflet pelhengile ḫalḳı yitdüren şeyṭān-ı lāʿīn-i racīm-i bī-dīnidi." Pes şeyṭānı [17] ḥabs itdükse cemīʿ ḫalḳuñ gözi açılup dünyevī meşālıḥı terk itdiler. **Ḳavluhu teʿālā:** "*İnnehu huve't-tevvābu [19]ʾr-raḥīm."*[136] birle geçmiş günāhlarına tevbe ḳılup pāk ṭāhir oldılar ve ser-cümlesinüñ gözinden ġaflet [20] perdesi götürülüp dünyā-yı fāniden el çeküp ḫidmet-i Ḥaḳḳa yüz sürüp eydürler ki **ḳavluhu teʿālā:** [21]"*Ḳālū sübḥāneke lā-ʿilme lenā illā mā ʿallemtenā inneke ente'l-ʿalīmu'l-ḥakīm."*[137] **ve daḫı** taḥḳīḳ bildiler ki şeyṭān-ı **[37a]** [1] laʿīn bunlaruñ düşmeni imiş. Azduran olmış ki ol şeyṭān-ı laʿīn kāfirlerdendür ve ẓālimlerdendür. Nitekim [2] Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre buyurur: "**Ebā ve'stekbere ve kāne mine'l-kāfirīn."**[138]

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[3] Çünki muḥkem bende ṣalduñ o racīm-i laʿneti
Ḫalḳuñ üstünden tamāmet defʿ olupdır şirreti

Dest-i Ḳudret ḫalḳ gözinden defʿ idüpdür ʿġafleti
[4]Anuñiçüñ cümle maḫlūḳ Allāh ider ṭāʿatı

---

135 Muhakkak ki Allâh adaleti ve ihsanı emr eder. (Nahl suresi,16-90)
136 Şüphesiz o, tövbeleri kabul buyuran ve rahmeti sınırsız olandır.(Bakara suresi,2-37)
137 Seni tenzih ederiz! Bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. En kâmil ilim ve hikmet sahibi şüphesiz sensin (Bakara suresi,2-32)
138"…o direndi. Büyüklendi ve kâfirlerden oldu. (bakara suresi,2-34)

~~4.3.1.1.16.~~4.3.1.2.13. Der- Beyān-ı İmtiḥān Kerden Süleymān ʿAleyhi's-Selām Ṭevāyif-i Ümem[139]

(5)Ḥakīm ḳavlince Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām melāʾikeden bu cevābı işitdi. Dünyā salṭānatınuñ revnaḳı (6)racīm iġvāsıla iduġın bilüp salṭanat-ı dünyā gözinden çıḳup iʿrāż itdi. Andan istedi ki (7)mülūk tavāyifuñ sülūkin imtiḥān ide. Ve dīvānına gelmedüklerünüñ sebebin Ḥaḳiḳatıla bile. Ādem gönderüp (8)aġızlarından ḫaber ala. Andan Süleymān nebī ʿa.s. ʿ**Acir Yāḫū bin Ṣādıḳ** ki defterdārıdur ḳıġırup naẓarına (9)getürdüp eyitdi: "Ḳadīmden dostum yār u ṣādıḳumsın senden temennām budur ki varup Mışır ṣulṭānı (10)Celāle'd-dīn ve İrān Meliki Keykāvusı ve Turān Şāhı Efrāsiyābı ve Ḫorāṣān serveri Cumhūr Şāhı (11)fi'l-cümle cemīʿ server-i selāṭīnlerle ve pehlüvān-ı rūy-ı zemīnleri ne ʿameldedür göresin ve dīvānuma daḫı (12)gelmedüklerinüñ sebebin ṣorasın ve baña daʿvet ḳılasın. Andan ṣoñra Āṣaf bin Berḫiyāya ve Loḳmān (13)Ḥakīme ve cemīʿ ʿulemāya, ḥükemāyā, vüzerāya varasın. Baña anları daʿvet ḳılasın. Göresin (14)ne ḫaber virürler." diyüp ʿAcer Yāḫū biñ Ṣādıḳı gönderdi ve gitdi. Andan ṣoñra Dālisḫān perī (15)ḳıġırdı eyitdi: "Yā perīler serveri, cān nesli meleki Rūḥṣāh-ı Çinīde var ve perīler meleki Humāyūn (16)Şāha var ve cemīʿ cin ser-henglerini gezüp gör. Dīvānuma niçün gelmedüklerini teftīş idüp (17)ṣor daḫı baña gelüp ḫaber vir." diyüp Dālisi gönderdi. Andan soñra Ūyāṣir peyġāmber ḳıġırdı.(18)Eyitti ki: "Luṭf eyle Nāṣin peyġambere ve Kāẕ peyġambere Eyleyāhū peyġambere ve Bedresūn peyġambere (19)fi'l-cümle benī İsrāʾilün on iki biñ peyġāmberlerine varup buluş. Ṣavmıʿalu ṣavmaʿasına girüp (20)biliş. Gör ki niçün benüm dīvānuma gelmezler. Benden iʿrāż itdiler daḫı gelüp baña ṣaḥīḥ ḫaber (21)vir." diyüp gönderdi, ve gitdi daḫı kendüzi ʿibādet-i Ḥaḳḳa ḳayim oldı. Ūyāṣir daḫı sürüp **[37b]** (1)benī İsrāʾil peyġāmberlerine geldi, gördi ki mescid-i Süleymāniye cemʿ olup seccāde ṣalup ʿibādet-i Ḥaḳḳa (2)meşġūl olmışlar. Anca ṣabritdi ki cümlesinüñ ulusı Nāṣin peyġāmber ʿaleyhi's-selām nemazdan fārıġ (3)olup el yüze ki sürdi. Ūyaṣir peyġāmber ilerü vardı, selām virüp eyitdi: "Süleymān ḥażreti (4)cümle göze selām ḳılur ve eydür ki iş bu ayetüñ tefsīri ḥaḳḳında ne buyururlar ki Ḥaḳ sübḥānehu Kelām-ı Ḳadīminde (5)ve Kitāb-ı Kerīminde buyurur ki **ḳavluhu teʿālā:** "*Yā eyyühe'l-leẕīne āmenū aṭīʿū'l-lāhe ve aṭīʿū'r-resūle (6)ve ulu'l-emri minkum."*[140] Ūyāṣir peyġāmber böyle diyicek cümle ḥażır olan nebīlerüñ ittifāḳıla Nāṣin peyġāmber (7) ʿa.s. cevāb virüp eyitdi ki: "Süleymān ḥażretine bu duʿācılardan duʿā ḳılup eyde siz ki **aṭīʿū'llāhe** tefsirinde (8)ʿaḳlumuz çāḳ olup ḫayrete varduḳ ki Ḥaḳḳa iṭāʿat itmek ṣāyim u ḳāyim olup ʿibādet itmekdür. (9)**Baʿde ez-an** *ve aṭīʿū'r-resūle ve ūlū'l-emri minkum* [141]taḳrīrinde ḫıdmet-i Süleymāniye varup bu āyet-i kerīmenüñ (10)taʿbīrin taḳrīr ḳılāvuz." diyüp sükūta varup ṭāʿat-ı Ḥaḳḳa meşġūl oldılar. **Pes** Ūyāṣir nebī Süleymāna gelüp (11)enbiyānuñ aleyhi's-selām ḫaberin virdi. Süleymān ʿaleyhi's-selām işidüp maʿniye muṭṭalıʿ oldı.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

(12)Ḳul gerek kim evvel Allāh emrini ḳıla edā
Baʿdehu sünnet vācib olur anı da edā ide

[139]Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Ümmetlerin Taifelerini İmtihan Edişi Beyanı Hakkında
[140] Ey imân edenler! Allâh'a itaat edin, peygambere itâat edin, sizden olan ulu'l-emre de. (Nisâ suresi,4-59)
[141] Peygambere itâat edin, sizden olan ulu'l-emre de. (Nisâ suresi,4-59)

Baʿdehu ṭuta ulū'l-emrüñ ḫıdmetin neyse tamām
(13)Emr-i Ḥaḳdan ṭaşra ʿāḳil nitesi ḫānum gide

Neşr

Ḥakīm ḳavlince ʿAcir Yaḫū bin Ṣādıḳ daḥı server-i selāṭīnlere (14)geldi, gördi ki her birisi tāc u ḫilʿat terk idüp ʿapā-pūş olup otururlar. Ve mescide girüp ʿibādet-i (15)Ḥaḳḳa yüz ururlar. Anca ṣabretdi ki namāz u niyāzdan fārıġ olup tesbīḥ-i Ḥaḳḳı edā ḳıldılar. **Andan** (16)ʿAcer Yāḫū bin Ṣādıḳ Mışr sulṭānı Celāle'd-dīnüñ ve İrān, Tūran sulṭānlarınuñ naẓarlarına varup (17)selām virüp eyitdi ki: "Süleymān ḫażreti ʿa.s. cümlenüze selām ḳılup eyitdi ki iş bu āyet Ḥaḳḳında ne (18)buyururlar ki Ḥaḳ teʿālā Kitāb-ı Temcīdinde ve Ḫiṭāb-ı Tevḥīdinde buyurur ki: "**Yā Dāvūd,** "*İnnā ceʿalnāke (19)ḫalīfeten fi'l-arḍi fe'ḥkum beyne'n-nās bi'l-ʿadli velā-tettebiʿu'l-hevā.*[142] bu āyet-i kerīme birle niçün ʿamel itmezler? Yoḫsa (20) ol Dāvūd oġlı Süleymān ben degül miyem? Ḥaḳḳıla ḥükm itmezmiyem? Niçün gelüp baña iṭāʿāt itmezler? (21)Yoḫsa salṭanatlu salṭanatına maġrūr mı oldılar? Benden iʿrāż mı ḳıldılar? Veya benden ẓülūm mi gördiler ki **[38a]** (1)ḫidmetümden yüz çevirdiler. Ve bilmezler mi ki Ḥaḳ teʿālā ciḥān ḫalḳın baña musaḫḫar itmişdür. Zaman bizümdür. (2)Her kimi ki ḳalduravuz yücelür. Nitekim eydür: **"Naḥnu'z-zamanu men refaʿnāhu irtefeʿa ve men ve ḍaʿnāhu itteḍaʿa."**[143] Ve çünki (3)server-i selāṭīnler ʿAcer Yāḫū bin Ṣādıḳ aġzından Süleymān sözüni ki işitdiler. Eyitdiler ol ayet-i kerīme ki (4)Ḥaḳ teʿālā atası Dāvūd Ḥaḳḳında ki buyurdı: "**İnnā ceʿalnāke ḫalīfeten fi'l-arḍ**[144] didi. Yaʿnī 'biz seni ḫalife (5)ḳılduḳ,' didügi buña işāretdür ki padişāhlar gerek kim kendü begligini Ḥaḳ teʿālānuñ ʿaṭāsın (6)bile ve memleketi anuñ baḫşısın bile **tuʾtī'l-mülke men teşāʾu**[145] ikinci oldur ki uyanmaḳlıġı ola pādişāhlara (7)bu işāretdür ki biz milki saña virdük şöyle bile ki bir kişiden daḫı alup saña virmişdür. (8)Bir gün hem senden daḫı ala yire göye vire ki **ve tenziʿu'l-mülke mimmen teşāʾu.**[146] Pes cehd idüp dürüşe ki(9)bu ʿāriyeti milk-i fāni vasıtasıyla milk-i Ḥaḳīḳī-yi bāḳī ala, getüre ve kendüyi ẕikr-i cemil ve şevāb-ı cezilden (10)maḥrūm ḳılmaya. Üçünci ol kim şöyle bile ki pādişahlıḳ Ḥaḳ teʿālānuñ ḫalifesi olmaḳdur, yiryüzinde. (11)Dördüncü buyurur ki: **"Fe'ḥkum beyne'n-nāsi bi'l-Ḥaḳḳı."**[147] buña işāretdür ki pādişah gerek kim ḥükūmet (12)itmegi raʿiyetler arasında kendü nefsile ḳāyim ola ve güci yitdükce raʿiyyetüñ aḥkāmını özge (13)kimseye ışmarlamaya. Şāyed ẓülm ideler. **İmdi eyle olsa** bizüm gibi server-i selāṭīnlerüñ nihāyet (14)ʿömrī yüz yıl ola, on beş yılı ṭıfl-ı nādanlıġıla gecmiş ola ve on beş yılı daḫı cüvānlıḳ cünūniyyetile (15)gecmiş ola, otuz yıldan altmışa varınca bu yigirmi yıl arasında salṭanata, devlete maġrūr olup (16)anca günāh-ı kebāʾir ḳılduḳ. Şimdiki ʿömrümüz altmışdan geçdi ve baʿżumuzuñ daḫı ʿömrī yitmişden aşmışdur. (17)Maʿlūmdur ki seksen yıldan ṣoñra tende ḳuvvet ḳalmaz. Ṭāʿat-ı Ḥaḳḳa ḳavī olmaz. Şimdiye dek ḫayf (18)ki ʿömrümüz ġaflet ile geçmiş. Cihānuñ yalan devletine ġarra olmışuz. Ḫıdmet-i Ḥaḳḳı edā itmeyüp şeyṭān (19)iġvāsıla anca fesād ḳılmışuz. İmdi şimdiye dek nefsümüz hevāsına mütābaʿat ḳılduġumuzla anca (20)günāh ki itdük. Şimdi tevbeye geldük. Tāc u taḫtdan el yuduḳ. "**Terkü'd-dünyā reʾs-i külli ʿibādetin."**[148] (21)ḥadiṣīle ʿamel ḳılduḳ. Ḥayf ol ʿömre ki şimdiye dek nefsümüz hevāsına uyup tāc u taḫta maġrūr **[38b]** (1)olurduḳ. Ḥaḳḳa minnet ki ġaflet perdesi göñlümüzden

---

142 Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık; onun için insanlar arasında adaletle hükmet;nefsin isteklerine uyma. (Sâd suresi,38-26)
143 Zaman bizimdir. Her kimi kaldırırsak yücelir. Her kimi de düşürürsek alçalır.
144 Biz seni yeryüzünde halife yaptık.
145 Dilediğine mülkü verir.
146 Dilediğinden mülkü alır.
147 İnsanlar arasında adaletle hükm et.
148Dünyayı terk etmek bütün ibadetlerin başıdır.

götürüldi. Zīrā bilürüz ki hevāya mutābaʿat itmeklik (2)Ḥaḳ yolından ṭayınup düşmeklikdür ki **ḳavluhu teʿālā: "***Ve nehe'n-nefse ʿani'l-hevā fe'inne'l-cennete hiye'l-meʾvā"*[149]

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

(3)Şimdi elden geldügince Ḥaḳḳa idelüm ṭāʿatı
Ṣoñra idevüz Şeh Süleymān ḥażretine ḫidmeti

Böyle diyüp şāh-ı şāhān ins ü cinnüñ māliki
(4)Sākin olup ḳılmaġa başladı farż u sünneti

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki ʿAcer Yaḫū bin Ṣādıḳ sülūk ü mülūk (5)ki gördi. Ḫaberlerin ki aldı. Andan sürüp vüzerāya geldi. Āṣaf bin Berḫiyāyı ve cemīʿ vüzerāyı gördi ki ser-cümlesi (6)ʿibādet-i Ḥaḳḳa müteveccih olup ṭāʿat iderler. Anca göy[r]di ki ṭāʿatdan fārıġ oldılar. Andan ilerü varup selām (7)virüp eyitdi ki Ḥażret-i Süleymān ʿa.s. sizlere selām idüp eydür ki çünki Ḥaḳ tabāreke ve teʿālā buyurur: "**Rabbi** (8)**ḥablī mülken lā-yanbeġī lī-aḥaddin min baʿdi."**[150] mücebince saltanat müyesser ḳıldı ki ins ü cin emrüme musaḫḫardur ve biñ bir (9)ümmet ḥükmüme fermān-berdür. Pes bu saltanata lāyıḳ tāc u taḫt u saʿādete muvāfıḳ diledüm ki vezirlerüm daḫı ola kim vezirlik (10)salṭanatuñ yāridür ve hem memleketüñ rükn-i aʿẓamıdur. Pādişaha vezīr-i ṣāliḥ-i ṣāḥib reʾy-i müşfiḳ kāfī ʿālim ʿāmil (11)gerek oldığını bildüm. Nitekim ḥadīṯde gelür: "**İẕā erāda'llāhu bi-melekin ḫayren caʿala lehu vezīren ṣāliḥen fe'in nesiye ẕekkerehu** (12)**ve in ẕekere eʿānehu."**[151] Zīrā ki muṭlaḳ pādişahlıḳ Ḥaḳ ṭeʿālānuñdur. Allāh vāḥiddur kim hīç vezīre ve muşīre (13)muḥtācı yoġıduġına ḫalḳ-ı ʿālem şāhiddür. Ammā ki bāḳī ḳalan eger enbiyādur ve eger mürsel peyġāmberlerdür, Musādur. ʿaleyhimü's-(14)selām ḥażreti ʿizzetden vezīr dilediler. Nitekim Kelām-ı Rabbānī vü Kitāb-ı Sübhānīde gelür ki: "**Ve'cʿal lī vezīren** (15)**min ehlī Harūne aḫi uşdud bihi."**[152] Pes eyle olsa memleketde vezīr-i kāmil muḥterem ḥākim olmasa memleketüñ (16)zeyni ve ṣafāsı olmaz. Eyle olsa ben Süleymān ol ʿalimleri ve kāmilleri istedüm. Dergāhuma getürüp aʿẓam-ı vezīr (17)aʿlemi müşīr idindüm. Pes niçün benden iʿrāż iderler. Bir neçe gün oldu ki dīvānuma gelmezler ve gelüp gitmezler ve (18)meṣālıḥ-ı müslimīn baṭṭal ḳaldı. Baña iʿlām itmezler, didi diyüp ʿAcir Yaḫū bin Ṣādıḳ ḫaber viricek. Aṣaf bin Berḫiyā (19)ve cemīʿ vüzerā, ḥükemā, ʿilmen ittifāḳıla cevāb virüp eyitdiler ki: "Yā ʿAcer yā Ḫūbīn Ṣādıḳ ḥażreti Süleymān ḫūb (20)buyurmış. Dünyā pādişahları vezirsüz olmaz kim pādişāhlıġuñ miṣāli bir çādır gibidir ve añun diregi ṣāḥib-(21)reʾydür ve ṭanabları beglerdür ve baʿzısı ulu ve baʿzısı kici olur ve ḳalan kişiler ol ırāḳ ṭanablardur. Ḫaymenüñ çevresinde **[39a]**(1) ḫalḳa olmış ola ve nāyibler ve ḳalan ve ḳalan aṣḥāb ol ṭanablar gibidür ki ser-ḥaddında ola ve Ḥaḳīḳatda (2)ol ḫaymenüñ mıḫları pādişāhuñ ʿadlidür ki ḫayme anuñla ḳāyimdür. Eger begler, vezīrler ve leşker bisyār ola. Ammā ki (3)salṭanat ve ḳuvvet ṭutmaya.

[149] "Nefsine kötü arzuları yasaklayana gelince,onun barınağı da şüphe yok ki cennetin tâ kendisidir. (Naziât suresi,79/40-41)
[150] Yā Rāb, bana mülk bağışla ki benden sonra kimseye öyle bir mülk nasip olmasın.[Hz. Süleymān'ın meşhur duasıdır.]
[151] Allâh bir hükümdar hakkında hayır dilediği zaman, ona unuttuğunu hatırlatan, hatırladığını yapmaya yardım eden salih bir vezir verir. (Hadis-i Şerīf)
[152] Yakınlarımdan birini bana yardımcı ver. Kardeşim Harun'u, onunla gücümü pekiştir. (Tāhā suresi,20/29-30-31)

ʿAdilsüz niteki ḫaymenüñ diregi ṭanabları tamām olur. Velākin mıḫsuz ḳarār ṭutamaz. Mādām ki (4)bir ṭarafda bir mıḫ eksük ola anuñ noḳṣānı ḫaymede ẓāhir olur. Nitekim ḥadīṯ-i nebevīde buyurur ki: **El-mülkü yubḳā meʿa'l-**(5)**küfrī velā yubḳā meʿa'l-ẓulmi."**[153] çün vezīr salṭanat ḫaymesinüñ diregi meṣābesindedür. Pes ne deñlü ki yüçerek ve ʿālī yaraḳ (6)vezīr gerek kim ola memleket daḫı zīnetlü ve heybetlü olur. Velākin vezirdür. Lākin dört ḫaṣleti kendüye yār eyleye: (7)"Biri ṭoġruluḳ ve biri yücelik ve biri ṣābit-ḳadem ve biri taḥammül idüp yük götürmek." Nitekim bu nesneler direkde (8)vardur. Anda daḫı olmaḳ gerek. İmdi vezīrüñ daḫı ḥāli üçdür: "Evvel ḥāli ḫalḳıla kendü arasındadur. İkinci ḥāli (9)padişahıla kendü arasındadur. Üçüncü ḥāli kendüyile raʿiyyet arasındadur ve leşker arasındadur. Ve bu üç ḥāluñ (10)her birisinde gerek ki ol dört ḫaṣleti ṣaḳlaya ve anuñla ʿamel ide. Her bir ḥāle münāsib maʿnīle. Meṣelā evvelin ḥāli Ḥaḳḳıla kendü (11)arasındadur, ṭoġruluḳ itmekdür. Bu maʿnile ki Ḥaḳ teʿālā buyruġında müstaḳīm ola. Nitekim buyurur: "**Fe'steḳim kemā umirte.**[154] (12)rast ola. Nitekim sana buyurmuşlardur. Yaʿnī şerīʿat u ṭarīḳatda rast ola. Ṣırāṭ-ı Ḥaḳ ṭarafını riʿāyet eyleye ve andan (13)iḥtirāz ide ki ḫalḳa ṭoġru ola ve Ḥaḳ teʿālā ṭarafını mühmel ḳomaya kim dükeli egriligüñ başı budur. Velākin Ḥaḳḳıla işi (14)rast ola ve eger ḫalḳ ṭarafında egrilik olursa hīç andan ġam yimeye kim: "**Men kāne lillāhi kāne'l-lāhu lehu."**[155] ve ammā yücelik ḫaṣleti (15)himmetinde ola. Yaʿnī hemīşe himmeti yüce ola ki dünyānuñ bezekligine ve cāh u māl manṣıblarına aldanmaya ve başın bu cifesine (16)indürmeye kim: "**Ed'dünyā cīfetün ve ṭālibuhā kilābun."**[156] eyle olsa bizde ol ṭāḳat fehm u ʿaḳl u firāset yoḳdur ki vizāret mesnedine (17)ḳadem baṣavuz. Biñ bir ümmet arasında rāʾy u tedbīr ḳılāvuz. Vaḳt ola ki bir maẓlumuñ ẓālimden ḫaḳḳın alıvirmekde (18)ihmāl idevüz. Günāh-ı kebāyire girüp cennetlik iken cehenneme gidevüz. Ve bir daḫı bu ki Süleymān-ı nebī mürsel peyġāmberdür. Hem pādişāh-ı (19)ekberdür ve pādişahlaruñ firāseti kāmildür. Nitekim eydür: "**Kelāmü'l-mülūk mülūki'l-kelām**[157] yaʿnī pādişahlaruñ kelāmı kelāmlarıñ (20)pādişāhıdur. Vaḳt ola ki riʿāyet idemeyevüz. Günāhkār olavuz. Eyle olsa **min baʿd** bize vizāret gerekmez. Ṭāʿat-ı (21)Ḥaḳdan ḫālī olmazuz.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Ne ḫū manṣıb-ı milk ü māl ne vizāret isterüz
Līk Ḥaḳḳa ṭāʿaṭ itmege icāzet isterüz

[39b] (1)Zīra kim mücrīmlerüz ʿiṣyānumuz ġāyet keṣīr
Maʿvenet Ḥaḳdan umup cürme kefāret isterüz

Neṣr

Ḥakīm ḳavlince ʿAcer Yaḫū bin (2)Ṣādıḳ vüzerānuñ sülūkin görüp sürüp Süleymān ḥażretine gelüp ḫaber virdi. Gördigin, işitdügin tafṣīli birle (3)bir bir söyledi. Süleymān ʿaleyhi's-selām ġāyet taʿaccüb idüp anı gördi ki Dalisḥān perrī daḫı geldi. Devlet-i Süleymāniye duʿa (4)ḳıldı. Andan ağız açup eyitdi ki: "Yā nebīyü'llāh cinnīler ser-henglerine vardum. Perrīler sulṭānı Hümāyūn Şāhı

[153] Küfür devam eder, zülüm devam etmez.
[154] Emrolunduğun gibi dost doğru ol. (Hūd suresi.11-112)
[155] Kim Allâh için olursa, Allâh da onunla olur.
[156]Dünya bir leştir. Ve onun taliplileri köpeklerdir.
[157] Padişahların kelamı, kelamların padişahıdır.

gördüm [5]Rūḥṣāḥ-ı cindile seccāde ṣalup ʿibādet-i Ḥaḳḳa meşġūl olmışlar. Ve ne ḳadar tekvīnler ve cin ser-hengleri ve perī ser-[6]neferleri varısa mecmūʿusı ṣāf bağlayup ḳıbleye ḳarşu ṭurup iḫlāṣıla Allāha ʿibādet iderler. Anca ṣabr itdüm ki [7]namāz u niyāzdan fārıġ oldılar. Duʿā ḳılup el yüze sürdiler. Benüm varduġum gördiler. Andan ḥażretüñ aġzından selām [8]virüp ḥıdmete daʿvet itdüm." Cevāb virdiler ki: "Dāvūd oġlı Süleymān ol emīr-i ins ü cān bizüm küstāḫlıġımuzı [9]maʿẕūr ṭutsun ki mübārek lafız dürer-barından gelmişdür ki Ḥaḳ teʿālā ins ü cinni ṭāʿat içün ḫalḳ [10]itmüşdür. Nitekim Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre gelür ki: "**Vemā ḫalaḳtu'l-cinni ve'l-insi illā liyeʿbudūni.**[158] [11]Pes eyle olsa min baʿd ḳaṣdumuz bu ki ʿibādetden ḫālī olmayavuz. Tāc u taḫtı memleketi ḳabūl ḳılmayavuz. Ol dünyānuñ [12]fānī bezeklerine maġrūr olmayavuz. Cāh u māla tekye ḳılmayavuz. Ḥayfā ki bunca ʿömr-i ʿazīzi ʿabeş geçürdük. Ḫidmet-i Ḥaḳḳa [13]mülāzemet idemedük. Bi-ḥamdi'llāh ki gözlerümüzden ġaflet perdesi götrüldi. ʿİbādet-i Ḥaḳḳa gönül virdük. Her [14]kimün ki başiret gözi nūr-ı ilāhī birle münevver olsa. Māl u mansıb, cāh u fānī terk itmeklik her zaman aña muṣavverdür. [15]**Bāḳiyātu's ṣāliḥāt**[159] ki müʾminüñ dest-giridür. Anuñ ol bedeninden ḥāṣıl olan ʿamelleridür ve ḫayrāt-ı bāḳīye [16]ol māldur ki zamanında taṣadduḳ ḳılmış ola. Ve mesācid u medāris ve kārubān, serāylar ve köprüler yapmış ola. Egerçi [17]ki zamanlu zamanumuzda elümüzden geldükçe ḫayr iḥsān daḫı itdük. Bu ḥadīṣ-i nebī birle ʿamel ḳılduḳ ki buyurmuşdur: [18]"**İẕā māte el- insānu inḳaṭaʿa ʿamelühu illā ṣülüṣetün ṣadaḳatin cāriyetin, ev ʿilmin yentafiʿu bihi ev veledin ṣāliḥin yedʿu lehu."**[160] [19]ümiẕdür ki Allāh teʿālā ḳabūl ḳıla. Ammā ki şimden ṣoñra pādişahlıḳdan nefsümüzi ḳatʿ itdük. Zīrā ki nā-gāh [20]bir mazlūmuñ ẓālimden Ḥaḳḳın alıvirmeyüp ġaflet idicek olursuz günāha mürtekip oluruz. Zīrā ki pādişāhlıḳ [21]lāzımdur ki her ṭāʾifenüñ aḫvālını teftīş eyleye ve muʿāmele ki ṣāhib-i ʿilm ve ṣāhib ʿamel ḳılur, ḫaberdār ola ve **[40a]** [1] müslümānlıḳ derdi anuñ cānı etegin ṭutmış ola. Tā ki memleketinde ḥayf ve ẓülm olmaya. Lā-cerem işleri tīzrek ṣalāḫā [2]gele. Ve nā- ehiller ehil olalar ki**: "En-nāsu ʿalā dīni mülūkihim.**[161] Eger ʿömrīn ġafletile geçürecek olursa ve hevā vü şehvet [3]bendinde esīr olursa ve raʿiyyet ġamını yimeyecek olursa ve ẓālimler müstevli olursa ve manṣıb ehli el uzadacaḳ [4]olursa ve müsteḥiḳler maḥrūm ḳalursa ve kāfir ġālib olup müslümānları müşevveş ḳılursa ve nā-ḥāḳ yire ḳanlar [5]döküle ve feṣād aşikāra olsa. Bu cümlesinüñ vebāli ol ẓālim pādişāhuñ boynuna olur. Ḥadīṣdür ki: [6]"**İnne şerre ʿibāde'llāhi menzileten yavme'l-ḳıyāmeti İmāmun Cābirun."**[162] bir gedānuñ bir eski yamālu ḳaftānı bunuñ [7]gibi pādişāhuñ üzerine faẓīleti vardur. Zīrā ki ḥadīṣdür: "**Mā-min rāʿin lā-yaḥfeẓ raʿiyyeti bi-naṣīḥatihi illā** [8] **ektebehu'l-lāhu bimenḫiretin ile'n-nār."** eyle olsa biz şimden ṣoñra ʿibādet-i Ḥaḳdan ḫālī olmazuz. Manṣıbumuz daḫı ḳabūl [9]ḳılmazuz, vardı. Dāvūd oġlı Süleymāna her kime ki tāc u taḫtumuz virsün, diñ lütf idüp bizleri incitmeyüp [10]azād eyleyüp ḫidmetinden berī itsün didiler.

[158]Ben cinleri ve insanları,başka değil,sırf bana kulluk etsinler diye yarattım. (Zariyat suresi,51-56)
[159] İnsanlara beka âleminde sevap kazandıran salih ameller (Kehf suresi,18-46)
[160] İnsan öldüğü zaman (bütün) amelleri kendisinden kesilir. Ancak üç şey müstesna; sadaka-i cariye, faydalanılan ilim ve kendisine dua eden mu'min evlad.(Müslim, Vasiyye,14)
[161] İnsanlar meliklerinin dini üzredir.
[162]Kıyamet günü Allâh katında yeri en kötü olan insan, kötü ahlakından dolayı insanların terkettikleri kimselerdir. (Hadis-i Şerīf,Camiussağir-2284)

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Mülk ü maluñ terkin urduḳ istemezüz memleket
(11)El çeküp ṭurur cihāndan dilemezüz saltanat

Dünyā begliginden iʿrāż itdük umup āḫiret
Kim cihān şehliġi fānī maḥrem ekṣer şeyṭanat

~~4.3.1.1.17.~~4.3.1.2.14. (12) Der-Beyān-ı Müteḫayyir Şoden-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām[163]

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ḥażreti ʿa.s. ins ü cin melik(13)lerinüñ dīv-i ʿifrīt ser-henglerinüñ kelimātın kim işitdi. Ḥaḳḳa secde-i şükr itdi ve bildi ki ser-cümle (14)maḫlūḳātuñ gözlerinden ġaflet perdesi götürülmüş. İblīs-i laʿīnuñ ḥabs oldıġı ecilden dür şimdiye dek (15)ṭāʿat-ı Ḥaḳḳı edā itmeyüp vaʿde-i Ḥaḳḳa ḫilāf itdükleri bilmedükleründen ötürü idi. Nitekim Kelām-ı Ḳadīm (16)ve Kitāb-ı Kerīm içre gelür ki: **"Lā-yuḫlifu'l-lahu vaʿdehu velākinne ekṣere'n-nāsi lā-yeʿlemūne."[164]** zīrā ki (17)şeyṭānuñ aʿvānları ve kendüsi ḫalḳūñ dimāġını feṣāda virüp dünyā muḥabbetin göñüllerine ilḳā itdükleri (18)ecilden ḫalḳ-ı umem dünyā vü āḫiret dirliginde ḥayrān u vālih ḳılmışlardı. Nitekim Kitāb-ı Sübḥānīde ve Kelām-ı Rabbānīde (19)gelür ki: **"Yaʿlamūne ẓāhiren mine'l ḥayati't- dünyā vehum ʿani'l-āḫiretü hum kāfirūn."[165]** ammā ki Süleymān nebī ʿaleyhi's-(20)selām göñlinden anı niyyet itdi ki racīmi ḥabsden çıḳarmaya. Velākin açlıḳ kendüye ġāyet kār itdi. Andan (21)Cābūd bin Nāṣin ki çāvuş başıyıdı anı ḳıġırup ve eline iki zenbīl virüp eyitdi: "Luṭf idüp Malāṭıyya şehrinüñ**[40b]** (1)bāzarına var, benüm bir ordu bazārum başı vardur. Ribā-ḫūr ṭamaʿdārdur. Varup aña benüm zenbīlüm ʿarża ḳıl. Ümiždür ki (2)beyʿ idesin. her neye dilerse viresin, behāsına arpa alup gelesin." Didi. Cābūd bin Nāṣin daḫı zenbīlleri arḳasına (3)alup câme taġyīr ṣūret tebdīl ḳılup gitdi. Şehr içine gelüp yitdi. Gördi kim ol dükān-dār dükānın yayup (4)mescide varmış, ʿibādet ider. Anca ṣabr itdi kiʿibādetden fārıġ oldı, selām virüp eyitdi ki: "Süleymān ḥażreti saña (5)selāmı ḳılup zenbīlleri gönderdi ki beyʿ idüp behāsın viresin." diyicek cevāb virdi ki: "Yā Cābūd bin Naṣin (6)ne zenbīl[i] ḳayısı ʿibādet-i Ḥaḳḳa yüz urmışam. Dünyāyı terk ḳılmışam. Bunca zamandan berü beyʿ u şirāda (7)yalan söyleyüp eksük ṣatup ḥarām māl ḳazandum.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Āh ki nidem itmişemdür çoḳ günāh
(8)İyʿaceb baġışlaya mı Ḥaḳḳ ilāh

---

163 Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Hayret Edişi Beyanı Hakkında
164 Allah vaadinden caymaz; ama insanların çoğu bunu bilmezler. (Rūm suresi,30-6)
165 Onlar dünya hayatının sadece görünen yüzünü kısmen bilirler; âhiret hakkında ise tamamen gaflet içindedirler. (Rūm suresi,30-7)

Ṭutmışam eksük terāzū dirhemīn
Eksügi yoḳ diyüp itdüm çoḳ yemīn

(9)Muḥtesib çün virmişem yaḫşı metāʿ
Ki itmezidi eksügüme ol nizāʿ

Bir pūliçün biñ kez içdüm andı çoḳ
(10)Ḳo yalan sözlerümüñ ki ḥaddi yoḳ

Gözedürdüm dünya içün ḥisseʾi
Aḫiret çün çekmezidüm ġuṣṣaʾı

(11)Bilmezem ki nolısar ḥālum ʿaceb
Raḥmet āḫir eyleye mi ol Çalab

Böyle diyüp dökdi gözden ḳanlu yaş
(12)Yüz sürüben yire urdı başa ṭaş

İtdi efġān ḳıldı nevḥa āh u zār
Diñle imdi ḳıṣṣa nedür kāmkār

(13)Ger dilerseñ raḥmet ide Ḥaḳ ilāḥ
Vir ṣalāvat Muṣṭafāya gāh gāh

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince ḳaçan ki (14)Cabūd bin Nāṯin ribā-ḫūr deḳān-dārıñ nevḥasın ki gördi. Bir zaman taʿaccüb ḳılup ṭurdı. Andan eyitdi kim: (15)"İy şaḫṣ bu ne zārīdür kim sen idersin? Saña zārı ḳılmaḳ olmaz. Allāh Teʿalā kerīm, raḥīm pādişāhdur. Añuñ (16)raḥmetinden munḳaṭıʿ olmaḳ olmaz. **Ḳavluhu taʿalā: '***Lā taḳnuṭū min raḥmeti'l-lāhi."*[166] bu zenbīli alġıl ve fāʾidesin görgil. Yoḫsullara (17)zekātı virgil. **Ḳavluhu teʿālā: '***Yuḳīmū'ṣ-ṣalate ve yuʾtu'z-zekāte."*[167] mucebince ṯevābı du cihānı taḥṣīl ḳıluben,maḳṣūda (18)irgil, böyle," diyicek ol düḳāñ-dār eyitdi ki: "Yā ʿazīz şöyle beñzer ki ḥiç ʿibādet-i Ḥaḳdan ṣaffāñ yoḳ kim (19)bizi söze ṭutup zenbīlüm alġıl." diyüp taʿaddī idersin. Bu fenā sarāyında bī-gāne aṣṣı, ḳayısı kim ardumca (20)ecel ökçe mi başa yürür? Bu zaman yarına çıḳacaġum muʿeyyen degüldür. Yüküne bugün ḫod rızḳum var kim iftār (21)idem. Rezzāḳ-ı ʿalem ḫod celīldür. Rızḳa kefīldür, furṣatı ġanīmet bilüben. ʿİbādet itmek gerekdür kim elden dilden geldikçe **[41a]** (1)Ḫālıḳa ṭāʿāt ve münācāt itmek gerekdür. Ġāfīl olana ḥāl-i ʿālem ve efʿāl-i ādem maʿlūmdur ki cihān fānīdür. **Ḳavluhu teʿālā:** (2) *"Külli men ʿaleyhā fān."*[168] mūcebince fenāya varup gerek ve her nefes **Ḳavluhu teʿālā: "***Külli nefsin ẕāʾiḳatü'l-mevt."*[169] mūcebince olsa

166 Allâh'ın rahmetinden ümit kesmeyin. (Zümer suresi,39-53)
167 Namazı kılın, zekâtı verin. (Bakara suresi,2-43)
168 Yeryüzünde bulunanların hepsi fanidir. (Rahman suresi,55-26)
169 Herkes ölümü tadacaktır. (Âl-i İmrân Suresi,3-185)

gerek ḫayr, şerden [3]itdügin **Ḳavluhu teʿalā:** "*Fe-men yaʿmel miṯḳāle ẕarretin ḫayren yarahu ve men yaʿmel miṯḳāle ẕarretin şerren yarehu.*" [170] mücebince bulsa gerek.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[4]Pes muḥaḳḳaḳ sen bilürsin bende hem
Ḫayr u şerden itdügin bulur ümem

Bu cihān kimseye ḳalmaz pāyidār
[5]ʿĀḳil itmez anuñiçün iʿtibār

İş bu çarḥuñ kāmil añlar ʿöẕri çoḳ
O sebebdendür cihānuñ ḳadri yoḳ

[6]Ḳi ehl-i ʿirfān bu ki dünyı didiler
Bile ādem ṣoñra dünyı didiler

Çünki vardur bu cihānuñ şiddeti
[7]Ḳūl gerek kim ide Ḥaḳḳa ṭāʿatı

Baña yigrek bu ki ṭāʿat eyleyem
Olmayup ʿāṣī iṭāʿat eyleyem

[8]Ne ḫū göñlüm milki ister ne ḫū māl
Ne ḫū ḥāṣır mūnis ister ne ʿayāl

Līk Ḥaḳḳa ḳılmaḳ ister ṭāʿātı
[9]Ṭāʿatıyla Ḥaḳdan umar cenneti

Āh ki yañlış yola yükrüke yile
Ömrümüñ ḫarmānını virdüm yile

[10]Gerçi yıġdum genc çıdañup renc ü māl
Āṣṣı tā kim mār olurmış ṣoñra māl

Ḥayfā geçdi ġafletiyle ʿömrüm āh
[11]Cürm ucundan olmışamdur rū-siyāh

[170] Kim zerre kadar hayır yapmışsa onu(karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür. (Zilzâl suresi,99/ 7-8)

Bilmezem kim nolısardur ḥālumuz
Ḥaḳḳa lāyıḳ yoḳ durur aʿmālumuz

(12)Böyle diyüp ol dükān-dār itdi āh
Diñle imdi ḳıṣṣa nedür pādişāh

Līk būdem vir ṣalāvat cānıla
(13)Diñle imdi ḳıṣṣa-yı erkānıla

Biz ṣalāvāt virmek içün bu kitāb
Teʾlīf oldı şöyle bil iy kāmyāb

~~4.3.1.1.18.~~4.3.1.2.15. (14) Der-Beyān-ı Temṯīlāt-ı Dāstān-ı Mażī [171]

O ribā-ḫūr oldı nefsüñ bes hemīn
Kim degüldür mekr-i şeytāndan emīn

(15)Ṭurmayuban cemʿ ider emlāk u māl
Bilmez āḫir olacaḳdur pāyımāl

Ġaflet olmışdur musallaṭ özine
(16)Genc-i ʿālem ẕerre gelmez özine

ʿArż iderseñ nefsüñe Ḳārūn genc
Ḫırṣı ʿġālib ṭurmaz ister cā ki renc

(17)Ādemüñ gözin ṭoyurmaz pāyımāl
Līk ṭoprāḳ olıcaġız pāyımāl

Māl-ı İskender ḳanı Ḳārūn-ı genc
(18)Gitdi mālı çekdi anlar derd ü renc

Şāh olıcāḳ ʿāleme iy baḫt saʿīd
Olsa bārī hemçü ṣultān Bāyezīd

(19)Ki itdi ḫayrı ḳıldı iḥsān yīl u āy
Yapdı mescīd cāmiʿ u kervānsarāy

Her şehirde bir ʿimāret eyledi
(20)Ḫayrıla mülk-i imāret eyledi

[171] Geçmişin Destanının Temsillerinin Beyanı Hakkında

ʿAdl u dādıla cihān-ābād ider
Cedd-i ervāhın ḫayırla şād ider

(21)Ḥaḳ teʿālā devletin itsün ziyād
Tā ḳıyāmet ʿömrile şāh bāḳī yād

~~4.3.1.1.19.~~4.3.1.2.16. Der-Beyān –ı Meclis-i Āḫer[172]

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[41b] (1)Ḥamd-ı bī-ḥad Ḫālıḳa ki ol durur vāhid ilāh
Ḫāk iken Firdevsiye cān ila ʿaḳl virdi o şāḥ

Çün ecelden virdi vusʿat hem zamana emn, emān
(2)Bu Süleymān-nāmesin teʾlīf idüpdür nīk-ḫᵛāh

Bir emīri şeh cihānuñ devletinde ki ol durur
Şeh Süleymānı Sikender der Ferīdūn pādişāh

(3)Her seferde Ḫıżır İlyās olup anuñ rehberi
Her ḫaṭardan ḥayy u ḥāfiẓ ḥıfıẓ ḳılsun nigāh

O Süleymān himmeti ki bu Süleymān-nāmenüñ
(4)Üç yüz yigirmi iki meclis tamāmdur ol āgāh

Naẓmıdur maṭbūʿ -ı raʿna dil-güşā
Neşr-i maḥbūb-ı müselsel cümlesi iy ʿālem-penāh

(5)Çarḫ geçer ve hem virürse ʿömrümüzden ger zaman
Sinleye sīnem şalup itmezse mevt-i ecel cism-i giyāh

Söyleyevüz bāḳī meclisden ġarāyıb ḫoş ḫaber
(6)Müstemiʿ ʿibret aluban ḳala ḫayrān gāh gāh

[172] Diğer Meclisin Beyanı Hakkında

~~4.3.1.2.~~4.3.1.3. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi Üçünci Meclisiñ Ẕikrindedür

[Fāilātün Fāilātün Fāilün]

(7)Çünki şehden var icāzet bende pes
Ḳoya maṭlaʿ medḥ idüp şīrīn-nefes

Ki ol ḫilāfet püşt emīrü'l-müʾminīn
(8)Ki ol şerīʿat seddī durur pāk dīn

Cān-ı ʿālemdür cihān tendür aña
Şāh-ı aʿẓām ʿādil ol oñdan ṣaña

(9)ʿAdlile ābād olaldan milk-i Rūm
Bulmayup vīrān ider āvāz-ı būm

Ṭaġda arslan seyr ider āhūyıla
(10)Baġda şehbāz uçuşur tīhūyıla

Bāz da ḳurdı şebān itdi ḳoyun
Tāzi de ṭavşanla ider dürlü oyun

(11)Gurbe müşuñ yalar oldı ayaġın
Bayırla seyrān ider kūhī ṣıġın

Dilñü dīk āvāzına tekbīr ider
(12)Ṣevr u ḳaplān yār olup el bir ider

Berḳı tīġī pertevinden bu cihān
Gün gibi rūşen olupdur bī-gümān

(13)ʿĀleme nūrı virendür sāyesi
Dünyā tīġi ʿadlıdur pīrāyesi

Ḳapusı der-bānıdur gökde Zuḥal
(14)Cāy-ı cennet vire Ḥaḳḳ ʿazze ve cel

Bu Süleymān-nāme birle nām-ı şāh
Var ümiżüm bāḳī ḳala sāl u māh

(15)Diñle imdi Şeh Süleymān ḳıṣṣaşın
Vir ṣalāvat defʿ idüp dil- ġuṣṣasın

~~4.3.1.2.1.~~4.3.1.3.1. Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Sām-süvār Pehlüvān-ı Rūzigār[173]

(16)Loḳmān Ḥakīm ḳavlince aṣḥāb-ı taḥḳīḳ var bāb-ı telḳīḳ ol vechile ṣaḥīḥ ḥikāyet ḳılup eydür. Eflāṭūn-ı (17)Yunānī naḳlince hüner-mendān-ı inṣād-ı suḫan-mendān-ı üstād ol vechile melīḥ rivāyet ḳılup eydürler ki nite? Şöyle ki (18)Cābūd biñ Nāṣin zenbīli ṣatamayup ribā-ḫūr ile söyleşmekde ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Sām-süvāra geldi ki (19)nite? Ol zaman ki Telaṭṭuf Şāhı Muḳaddem Ḳaḫan ʿArabīle ki Hindūstān Şāhına göndermişidi ki helāk itmişdi. (20)Pes Şāh-ı Hindūstān ġażaba gelüp bī-günāh yire Sām-süvār gönderdügi serverlerden Telaṭṭuf Şāhı helāk (21)idicek. Refīḳlerinden üç kişi gelüp Ḳaḥṭān-ı ʿArabīye ḫaber virdi. Ḳaḥṭān-ı ʿArabī Telaṭṭuf Şāhiçün acıyup didi kim: **[42a]** (1)"Yā Gehrem ḥāl ne olısar?" Gehrem eyitdi: "Ḥāl ne olacaġın Allāh bilür budem bize gerek ki budur kim bu ḥāli Sām-süvāra (2)bildirevüz." diyüp ʿAnḳīm-i Medyeni Sām-süvāra gönderdiler. Andan Ḳaḥṭān-ı ʿArabī, Gehrām altı tāc u taḥtı ıssı melik yigirmi (3)dört güzide server, yitmiş biñ āhen-pūş er anda durup Ḳaḥṭān-ı ʿArabī, Gehrām birle yidi server alup (4)pā-di-pā raḥşlara binüp düşmen ṭarafına göz ḳulaḳ olup gitdiler. Ol ṭarafdan Hindūlar daḫı bir gün bir gice (5)be-cid sürüp Sām-süvār çerisine yaḳın iricek. Ḳaḥṭān-ı ʿArabī serverlerle gördiler tā kim giceye ḳarşu bir ṣuya irüp (6)üç yüz biñ er ḳonup at ḳaşandurup er ḳuşandırdılar. Andan Helaḳliyūn yidi ḥāş ḳūlın āñup eyitdi: (7)"İy ġulāmlar yüzüñ bu ḳulāġuz birle dirük düşmen ḫaberümüz alup ḳaçmış mı, yoḳsa daḫı ṭurur mı? (8)At sürüp gitdiler. Ḳaḥṭān ṭurduġı yire yitdiler. Ḳaḥṭān daḫı anları görüp öñlerinden irildi. Olar (9)daḫı ardınca gitdiler. Anlar daḫı varup kemīn yirin görüp ṭurdılar. Düşmen çerisi deñsüz ṭurur. (10)Hemāndem döndiler. Döndikleri dem Ḳaḥṭān-ı ʿArabī raḫş sürüp her birin atlarından ḳapdılar. Yidisin daḫı (11)alup çeriye geldiler. Düşmen yaḳın irdügin ḫaber virdiler. Andan serverler çeri ḫaberin işidüp her birisi mest (12)mest ejderhāleyin gerinüp söndi. Bebr ü peleng gibi egrişüp gümreşdiler. Andan serverler dersü-sāz (13)seleb rāst ḳılup geyşi ḳurbān pūşīdesin. Ṣalup ve nice cenāblar binüp Ḥaḳ ṭeʿālāya ṣıġınup düşmen üzere (14)gitdiler. Gicenüñ bir baḫşī Ḳalahind çerisinüñ üzerine irüp geyş ḳurbān ḳaḳup naʿralar ḫayḳırup ġırīv idüp (15)at, fīl sürdiler. Ol yañadan Hindūlar daḫı şebeḫūn ġalebesinden beliñleyüp Helaḳlūna eyitdiler: "Bu ne (16)ġalebedür?" Heleḳlūn eyitdi: "Yaḳīn şöyledür kim Telāṭṭuf refīḳleri ḳaçup varup düşmene ḫaber ḳılup giden kāşiflerümüzi (17)ṭutup göz ḳarasıyla bizleri örkütmekiçün şebeḫūn ḳıldılar. Olmasun kim ṭāġılasız ṣabāḥa iricek az çeridür (18)araya alalum ḳıralum." diyüp ṭurdılar. Ceyş-i Sām-süvār daḫı Hindūlara ṭoḳunup ḳırıldılar, ḳarıldılar. Aşaġı yuḳaru ve (19)anca kim ṣabāḥ oldı. Göz gözi gördi. Hind begleri daḫı düşmeni yüzbeyüz gördiler. Yitmiş biñ āhen-(20)pūş er önce yigirmi dört server der-sū ḳılıç yalıncaḳ ḳılup Hind çerisin bölük bölük idüp sürüp (21)yürürler. Anı göricek ġayrete gelüp yüz yigirmi biñ dinc er ġirīv idüp baḥr-ı cūşān miṣāl mevc urup at, fīl **[42b]** (1)gergeden sürüp Sām çerisile ceng itdiler. Heluḳlūn ṭāġılan çeriyi cemʿ ḳılup sürüp cenge getürdi. (2)Üç yüz biñ er olup Süleymānīleri araya alup çalışdılar. Buġūr Heluḳlūn bir ḳaç kişi şāhlarına gönderdi. (3)Çünki Sām-süvār çerisile Hindūlar ḳaş ḳararınca ceng itdiler. Andan iki çeri ayrılup birbirine ḳarşu ḳondılar. (4)Oñlu erenler at sürüp ceng yirinden leş başını cemʿ ḳılup defn itdiler. Andan Nīṣānīl Şāhı yidi bīñ (5)erle ḳaravul ḳodılar. Ḳaḥṭān-ı ʿArabī efrāz-ı Sām-süvāra gönderdi. Ḥāl bildürmekiçün bu yaña Hind begleri (6)on dört biñ er ḳaravul ḳoyup Heluḳlūn ḳatına

[173] Dönemin Pehlivanı Samsüvar'ın Hikâyesinin Beyanı Hakkında

cemʿ oldılar. Andan Heluḳlūn eydür: “İy serverler bu [7]az çoḳ çeri bizümle ne ʿaceb ceng itdi.” Andan Hind serverlerinden Bungal eydür: “İy Helaḳlūn bu [8]Süleymān çerisi yamān çeridür ne ḳadar az olsa çoḳ çeriden ḳaçmaz ne ḫod cengden uṣanur ne ḫod ḳırılup [9]māye gelür. Hīç buncılayın yamān çeri görmedüm ve bir daḫı bu kim Heluḳlūn bu çerinüñ ṣoñı gelmedin. Bunları [10]ṭaġıtmaḳ gerek.” Buñgāl-ı Hindūdan, Helaḳlūn bu sözleri işidüp bir zaman el ṣaḳalına urup ṭurdı. [11]Andan didi kim: “İy Bungāl bu çerinüñ ṣoñı irüp iş ıraġa varmadan dönelüm varalum cümle çerimüz [12]birle şāhumuzı elden ḳomayup arḳa şehre virüp düşmen gelürse ceng idevüz.” diyüp Süleymānīler [13]yatduġı gibi güç ḳılup üç yüz biñ er şehr-i şehvāra gitdiler. Bu cānibden ceyş-i Sām-süvār daḫı yitüp [14]ṣabāḥ gördiler kim Hind çerisi gitmiş kim şād olup kim ḥayf ḳılup ṭonandılar. Andan Ḳaḥṭān Gehrām ittifāḳ [15]idüp yitmiş biñ erden ʿarabı atlu gürbüz dilāver seçdiler. Düşmen ardınca gönderdiler. Tā kim nitdüklerin [16]ḳanda gitdüklerin göre bu ṭarafdan daḫı Sām-süvār oturup çeri ḫaberin gözlerken Ḳaḥṭān-ı ʿArabī gönderdügi [17]ḳaṣıd gelüp Sām-süvāra irüp Hindūlar Telaṭṭufı oda atduḳların Ḳaḥṭān üzerine hücūm itdüklerin [18]ḫaber virdi. Sām-süvār işidüp Telaṭṭuf Şāhiçün ġāyet acıdı. Revān güc ḳılup aġır çeri dört biñ fīlile ḳuvvet [19]kendü yüz ḳırḳ biñ āhen-pūş erile yortum ḳılup gitdi. Bāḳī çeri daḫı ardınca gitdi bu cānibden [20]Heluḳlūn Hind daḫı üç yüz erile şehr-i şehvāra gitdi, yitdi. Gelüp Berehmen Şāh yitdi. Buluşup nice ceng [21]oldıġın ḫaber virdi. Andan Müselsel eydür: “İy Heluḳlūn düşmen çerisi çoġıdı yoḫsa siz?” Heluḳlūn eyitdi: “Bizüm **[43a]** [1]çerimüz düşmen çerisince üç varıdı. Anlar gelüp bizleri başup ki ʿacāyib ceng ḳıldılar. Araya alduḳ [2]kim hep cümlesini ardından bir bölük çeri daḫı geldi. Yüz biñ miḳdārı er oldu. Ḳaş ḳararınca ceng itdük[3]daḫı ayrılup ḳonduḳ. Ardından daḫı çeri gelüp çoġala diyü iḥtiyāṭ ḳılup gitdük cümle çeri bir yirde [4]olsun ne olursa şāhumuz önüñde olalum didük gitdük.” diyüp ol Gümrāh, Berehmen Şāha duʿā ḳıldı [5]Berehmen Şāh daḫı bildi kim düşmen gelür. Ḫazīne uçup beglere, yiglere, selāṭīn serverlere, sīm u zer [6]üleşdürdi. Yaraḳ müheyyā ḳılup Sām-süvārı gözleyüp ṭurdılar. Ol yañadan Ḳaḥṭān-ı ʿArabī ol serveri [7]Süleymān daḫı Sām-süvāra gönderdükleri ḳaṣıdı gözleyüp ṭurdılar. Ol ṭarafdan Sām-süvār daḫı yüz ḳırḳ [8]biñ erile gelüp irişdi. Ḳaḥṭān-ı ʿArabī, selāṭīn serverlerile ḳarşu vardılar. Bölüşüp görüşüp ṣorışdılar. [9]Andan iki çeri birbirine ḳoşup iki yüz ḳırḳ biñ er olup ol gice yatup çın seḥer göçüp şehr-i şehvāra [10]gitdiler. İki gün yürüyüp üçüncü gün güneş ḳubbe-i felege dikilince şehr-i şehvāra irdiler. Hindīler gözcüleri görüp [11]Hind şāhine ḫaber virdiler. Berehmen Şāh daḫı buyurdı. Ḳırḳ biñ ḳuvvetleri ṭonatdılar. Üzerlerine taḫt [12]baġlayup her taḫta yidi sekiz cengcü Hindiler oturup ceng aletin müheyyā ḳılup yigir mi dört kez yüz biñ [13]Hindīler dersü süvār olup düşmen gözleyüp ṭurdılar. Ol cānibden daḫı Sām-süvār ol pehlüvān-ı rūzigār [14]çeri önce selāṭīn serverlerle ḳaravullayın sürüp şehr-i şehvāre yitdiler. Sürüp bir pūşte üzere ṭurdılar. [15]Hindūstān Şāhınuñ taht-gāhına naẓar urdılar. Bir ʿacāyib şehr ol şehrüñ inine, uzununa[16]göz irmez ve hem ādem ġulūsı mevc urup çerḫ-i çāruma irer. Sām-süvār selāṭīn server şehr-i şehvāruñ [17]ululıġın görüp ṭolūlıġın taʿaccüb itdiler. Andan şehr önünde bir ʿacayib çeri gördiler. Nite? Ḳara ṭaġlar [18]gibi ḳat ḳat ṭurur. Fīller yanında sedd-i Sikender gibī çeri burc bārūlayın ṣaf ṣaf alay alay olup [19]ṭurur. Andan şehrile çeri aralıġı çādırı ḫaymelar seyvān serāperdeler şöyle kim ḥisābı ṣāġışı yoḳ anı görüp [20]Sām-süvār eydür: “İy dilāverlerine düşmen çerisi ḫoş dirilüp ṭurur.” didi. Sām-süvār şöyle diyicek Ḳaḥṭān-ı [21]ʿArabī eyitdi: “İy server-i düşmen dirilüp ṭurduġından murad budur kim evleri üzre bizümle ceng ḳılsalar gerekdür. **[43b]** [1]Velī yā pehlüvān şöyle bilesin kim ceng-i ʿaẓīm bunda olsa gerekdür. Zīrā nām u nāmus gözleyüp ġayret, [2]ḥamiyyet ḳılup cān, bāş terkin urup evleri üzere ḳırılsalar gerekdür.” didi. Ḳaḥṭān-ı ʿArabī şöyle diyicek Sām-süvār [3]eyitdi: Rāst ḫaber söyledüñ ne dirsin bu ḳavmile ne vechile ceng ḳılalum. Devlete lāyıḳ, saʿādete muvāfıḳ gele. [14]Ḳaḥṭān eyitdi: “İy pehlüvān-ı cihān Hindūlar

üzere varıcaḳ. Bizleri az görüp bizümle ceng idicekdür. Ġayret, (5)ḥamiyyet ḳılup ṭurup dürüşmek gerek tā çerimüzün bāḳısı gele. Ol deme irür. Söz devlete lāyıḳ. Neyise ḳılāvuz. (6)Velī biz daḫı bu kim düşmene ḳarşu ṣuya ḳolay yir görmek gerek." diyüp Ḳaḥṭān-ı ʿArabī buyurdı. (7)Dört kāşifi Bādipā berḳ seyr raḫşelere binüp düşmene gitdiler.Yurd yirin görmekiçün andan on iki (8)server daḫı derpāyince gönderdiler ki kāşifler gözlediler. Kāşiflerden gözleyüp gitdiler. Ol yanadan (9)kāşifler daḫı rast Hind çerisinüñ ḳarşusına gelüp ṣuya ḳolay yirgörüp girü döndiler. Ol ṭarafdan Hind (10)serverleri daḫı gördiler kim on iki atlu ḳarşularına bī-iḥtiyāṭ yürürler. Berehmen Şāha ḫaber virdiler. (11)Andan Şāh-ı Hindūstān daḫı yitmiş ḳarındaşını, yidi yüz ḳarındaş oġlanlarını alup süvār olup leşkere gelüp (12)göz yirin alup ṭurdılar. Sām-süvār kāşiflerin ṣordılar. Didiler kim: "İy şāh düşmen kāşiflerini gör." (13)Ḳorḳmadan gelüp ḳonacaḳ yir görürler andan ol sözi işidüp Şāh-ı Hindūstāna ḳaḳıdı. Serverlerine (14)ḳūl ṣalup eydür: "Yürüñ bunları dutup getürüñ." didi ki dem Hindūstān serverleri daḫı ḳaṣd itdiler. (15)cümle varalar Heluḳlūn ḳomadı, faḳıdı. Didi kim: "Çoḳ varmañ ḳorḳup ḳaçarlar az varuñ." didi andan (16)Müselsel Hindū eyitdi: "İy Heluklūn bu kāşiflerden ġāfīl olmañ bunlar yüz biñde birdür." (17)Heluḳlūn ġażaba gelüp eydür: "İy Müselsel anlara şöyle kişiler göndereyim ki anları ṭutup getürsünler." (18)diyüp ol gümrāh Hindūñ atlu, ṣanlu serverlerini adıla ḳıġırup yigirmi yidi dilāver gönderdi. (19)Sūra irdiler. Sām-süvār kāşifleri daḫı ve erenleri görüp bir yire dirilüp gördiler ne dönüp (20)ardların gözleyüp gitdiler anı görüp Heluḳlūn cānibinden nükte birle didiler kim: "İy Müselsel düşmeni (21)kāşifleri degmelerden dönmezdir. Düñ varan pehlüvānlarumuzdan neye ḳaçdılar: Andan Müselsel eyitdi: "Ḳaçmazlar **[44a]** (1)varanları giñ yire çekerler. Bu söz üzre iki Hindūstān ulusı çeküşürken bu yañadan Sam-süvār (2)kāşifleri daḫı revān döndiler. Siperler sīneye ṣalup gürzler ṣalıḳlar ḳullara ṣalup elması seyfler (3)ʿuryān ḳılup on iki cihān dest-i pehlüvān birbirine inanup raḫş sürüp ġarbeş idüp gitdiler. Birbirine yitdiler. (4)Ḳarışup ceng itdiler. Ḥakīm ḳavlince on iki pehlüvān on iki Hindū depeleyüp baḳsın ṣıyup girüsün sürdiler. (5)Yine irdiler andan ayırup ikisin daḫı depelediler. Ol yañadan Hindūlar anı görüp yitmiş dilāver at, fīl sürüp (6)ḳarşuladılar. Andan Sām-süvār kāşifleri daḫı depeledükleri erlerüñ başların kesüp süñülerine sancup (7)döndiler. Ol yañadan Hindūlarına süre Sām-süvār kāşiflerine yitdiler. Dönüp ceng idince on iki Süleymānīler (8)gelüp yigir mi dört dilāver olup ḳarşulayup yitmiş Hindū serverlerile ḳatışup ceng itdiler. Hindūlarıñ (9)on ikisin yıḳup kimin depeleyüp ve kimin ṭutup döndiler. Andan Şah Hindūstān anı görüp didi kim: (10)"Bu az çoḳ er ne ʿaceb iş itdi." diyince Heluḳlūn Hindū eyitdi: "İy Şāh-ı Hindūstān ḳıyasda (11)şöyledür kim Sām-süvār çerisünüñ varlıġı bunlardur belki Sām-süvār bunda biledür anuñiçün buncılayın (12)pes itdiler." diyüp ol Gümrāh, Şāh-ı Hindūstāna duʿā ḳıldı. Bu aralıḳdan Sām kāşifleri daḫı Sām-süvāra (13)süñü serindeki kesüñ düşmen başlarını Sāmuñ atı ayaġına ṣalup didiler kim: "İy pehlüvān hemīşe (14)kāşiflerüñ naṣır manṣūr olsun düşmen başını kesüp atuñ ayaġına ṣalsun." diyüp durdı. Hindūlar serverin (15)giriftār Sām-süvāra ʿarż itdiler. Gördi dört gürbüz dilāver ṣordılar kim: "Bu çeri ne çeridür?" (16)didiler kim: "Berehmen Şāhdur yitmiş ḳarındaşı birle evleri üzere cān baş terkin urup düşmenile ceng-i (17)şeġāb ḳılalar." diyüp Sām-süvārı gözlediler, gördiler. Yüz on beş eriş ḳadd u ḳāmet ḳahrāman-ı ḳātil (18)ṣalābet bir güler yüzlü pehlüvān Sām-süvār daḫı anı görüp didi kim: "Bu Hindūlar sözüñ rāstın didiler." (19)diyüp helāḳ itmeyüp Bādıpāya ışmarladılar daḫı yürüdiler. Anca kim ḳonacaḳ yire irdiler. Sām-süvār dönüp (20)serverlere buyurdı. Ḳonacaḳ yir göreler. Ol yañadan Hindūlar daḫı gördiler dört beş biñ er bī-iḥtiyāṭ gelüp der. Yālın çeriye ḳarşu ḳorḫusuz ṭurdılar. Velī şöyle şevketlü çeri kim göz göricek. **[44b]** (1)Ḳamaşur at er başdan ayaġa pūlāda müstaġraḳ olmış. Berehmen Şāh anı görüp ʿacaba gelüp bu nedür? diyü (2)ṣordı. Andan Helaklūn eydür: "İy Şāh-ı Hindūstān düşmenüñ er er bigidür uş çeri önüñce geldi." (3)Andan

Berehmen Şāh eydür: “Bu deñlüce çeri ḳorḳmadan ne ḫoş geldi.” Andan Helaḳlūn eyitdi: “İy şāh (4)çerisi daḫı ardınca gelür aña ṭayanup geldi. Bu ḫaber ile düşmen çerisünüñ ardın gözlediler. Yaḳın yirde görindi. (5)Yürüñ bu çeriyi ele getürüñ. Düşmenüñ burnı ṣınıcaḳ. Ḳalanı daḫı ṣınur.” diyüp Berehmen Şāh ḥükm ḳıldı. (6)Yigirmi dört biñ ḳarındaş on iki biñi āhen-pūş er urdılar kim Sām-süvār baḳanaġına varalar. (7)Andan Müselsel Hindū eydür: “İy Berehmen Şāh bu gelüp ṭuran çeri her biri bir diyār serveridür. Adlu (8)ṣanlu ceng eridür. Bunlara bu dem degme çeri ẓafer bulamaz. Varmasunlar, varurlarsa yüz biñ (9)er varsunlar.” didi. Bu söze Helaḳlūn faḳıdı. Didi kim: “İy bī-ḫamiyyet dört bīñ ere on iki biñ er ẓafer (10)bulamaya mı?” diyüp ol gümrā[h] kīş ḳurban ḳaḳup baş ṣalup eydür: “Varayım cümlesin ḳılıç ḫarcına süreyim.” (11)diyüp ḳırḳ dört server oġlan dört yüz torunun alup naʿra ḥayḳırup on iki Hind serverlerile gömer. Şu (12)at sürüp Sām-süvāra gitdiler. Sām-süvār gördi kim der yālın ṭuran çeriden bir bölük er urulup (13)sīl-i ġarımlayın çaġlayu sürdi. Kendüye gelür revān raḫşına inüp cebe vü cevşen geyüp dinc cenāb binüp (14)ḳalḳan dūşına ṣalup ṭurdı. Anca kim cümle selāṭīn serverleri mīr mehterler ḳuşandılar. Tā kim ol ṭarafdan (15)Hind ḥālişi irdi. Sām-süvār daḫı ṭabl u bāz urup seyfi ʿuryān idüp raʿd var. Naʿra ḥayḳırup (16)düşmene ḳarşu at sürdi. Ṣaġ ṣol dilāverler der-sū naʿralar ḥayḳırup ġarniş ḳıldılar. Ḳalbi ḳılıçlar (17)ʿuryān idüp gürz ṣalıḳlar ṣalup Sām-süvār yolına Süleymān nebī ʿışḳına baş oynamaġa gitdiler. Görleyü (18)gömleyü birbirine irişüp ḳarışup seyf urışdılar, çalışdılar, durışdılar. Ancalar zaḫm yiyüp şaşdılar. (19)Delīmler doḳunuşup düşdiler. Ḥakīm ḳavlince Sām-süvār ol pehlüvān-ı rüzgār her kime kim irüp seyf (20)birle urardı. Tā eyere dek iki pāre iderdi. Sām-süvār dört biñ erile, Helaḳlūn on iki (21)biñ Hind dilāverlerile bir sāʿat ceng ḳıldılar kim ḳahraman görse ḳan ḳaşanurdı. Anca kim ceng içinde **[45a]** (1)Helaḳlūn Hindī ʿArabiye ṭūş olup delim gürz uruşdılar. ʿĀkıbet Ḳaḥṭān-ı ʿArabī bir gürzile eyle urdı kim (2)ḳalḳan-ı perrān ṭaġıldı. Helaḳlūn başı gürz aġurından aġurladı. Ḍarbı yaġrınına ṭoḳundı. Dem nefesi sinesinde (3)baġlandı. Ḳaddı iki ḳat olup gergeden boynuna düşdi. ʿİnān elinden boşanup raḫşı girüsine dönüp (4)gitti. Helaḳlūn ṣınıcaḳ. Hind çerisi ṣınup girüsine sürdiler. Berehmen Şāh anı görüp ḳomañ diyüp (5)ön ṣaldı. Yitmiş Hind dilāveri yitmiş biñ erile naʿralar ḥayḳırup fīl, at sürüp ṣınup dönen çalışların (6)ḳarşılayup irdiler. Seyf urup Sām-süvār çerisin girüsine dönderdiler. Anca kim bāḳī çeri seyl-i (7) ʿazīmleyin sūra irüp gördiler kim yitmiş bin Hindi Sām-süvārı dört bin erile sürüp gelür. Anı (8)görüp on iki sīṭuñ serverleri naʿralar ḥayḳırup bir kez Allāh diyü ön itdiler. Şöyle kim (9)yirleri gökleri iñletdiler, gümletdiler. Öñlerince Gehrām Şefet Bānūs-ı Gürcī, Bihrūr Şāh seyfi ʿuryān (10)ḳılup yitmiş biñ Hind çerisin birbirine ḳardılar, ḳırdılar. Ṣıyup gerüsine sürdiler. Heluḳlūnuñ dört (11)dilir oġlan depelediler. Ol yañadan Berehmen Şāh gördi kim düşmen ṭarafından çeri irüp çalışın ṣıyup (12)döndiler. Ġażaba gelüp ḳomañ, diyü çaġırdı. Ḳarındaşlarınuñ on yidisi ḳırḳ biñ erile baḥrılayın mevc (13)urup gürleyüp gümleyü gelüp gitdiler. Yüz biñ yigirmi biñ er olup seyf salıḳ urup Sām-süvārı (14)girüsine dönderdiler. Anca kim Sām çerisinden Ḳahrāmı Zengi oġlı Gehrāmı Zengi ḳaṭran deñizi gibi (15)mevc urup gürleyüp gümleyüp gelüp irdiler. Gördiler kim Hind çerisi Süleymānīleri sürüp (16)gelür dersü ġerīv ḳılup eyitdiler: “Sām-süvārıla elli biñ er olup yüz yigirmi biñ Hindūstān (17)çerisüñ ṣıyup girüsine sürdiler. Berehmen Şāh ol ḥāli görüp on yidi dilāver ḳarındaşlarıla (18)yigirmi dört biñ Hind gümrāhıla at, fīl sürüp Sām cengine gitdi. Ṣınān çerisin dönderüp (19)yüz ḳırḳ dört biñ er olup düşmene ḳılıç urup cenge ṭurdı. Bu yañadan Sām-süvāruñ (20)iki yüz er çerisi daḫı gelüp irdi. Sancaḳ ʿalem şuḳḳaları açup ṭabl u naġāraları urup ṣūrnā ve(21)nefīrleri çalınup ṣaf alaylar baġlayup ṭurdı. Bu yañadan Hindūlar daḫı gördi kim düşmen çerisinüñ **[45b]** (1)ṣoñı gelüp irdi. Sam-süvār çerisi daḫı bāḳī leşkerü geldügin görüp ḳıvānup naʿralar ḥayḳırup Berehmen (2)Şāhı ṣıvup döndürdiler. Hindūstānuñ adı ṣanıñ gözleyeñ serverleri bir bir adıla ḳıġırşup ön (3)ṣalışup döndiler. Düşmene

ḳılıç urdılar. sü-yi Sam-süvārı dönderdiler. Ḳaḥṭān-ı ʿArabī anı görüp (4)raʿd-vār naʿra urup kīş ḳaḳup ḳaçarken döndi. Gördi kim Sām-süvār yalıñuz ceng ider. Mest ejderhā (5)leyin kime ṭūş olursa cebe ve cevşenile seyf birle iki pāre ider. Ḳaḥṭān-ı ʿArabī dönecek cümle serverler dönüp (6)elli altı biñ er bir kerre Allāh diyü ön urup seyf birle Hind çerisin ṣıyup girüsine sürdiler. Ḳaş (7)ḳararınca ceng ḳılup sancāġa geldiler. İş yoldaş dökünleyüp gördiler. Bir ḳaç serverler bulunmadı. Dilāverler (8)at sürüp ceng yirinde olan cānbāzlaruñ ölüsin götürüp düşmene ḳarşu iki yüz yigirmi biñ er (9)ḳondılar. Yidi biñ er ḳaravul ḳoyup selāṭīn serverler cemʿ olup zaḫmıluları baġlayup ölenleri aġlayup (10)danışdılar.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Kös asāyiş çalınuban terk olındı anda ceng
Rezmi ḳoyup bezmi ḳurup geldi muṭrıp ṣaldı ceng

(11)Serv ḳaddu lāle ḥaddı sāḳī ele alup ḳadeḥ
Rāḥetü'l-ervāḥ ṣundı mey lāṭīfu lāle-reng

~~4.3.1.2.2.~~4.3.1.3.2. Ḳıṣṣa-ı Sām-Süvār ve Ceng-i Berehmen Şāh[174]

(12)Ḥakīm ḳavlince Berehmen birle ḳaş ḳararınca ceng eyledi. İki düşmen ḳaravul ḳoyup ḳondılar. Selāṭīn serverleri (13)Sām-süvār bārıgāhına gelüp dīvāne ṭurdı. Andan Ḳaḥṭān-ı ʿArabī eydür: "İy pehlüvān-ı cihān düşmen (14)çerisinüñ ittifāḳı bunuñ üzerinedür kim çerimüzüñ ṣoñı gelüp irmeden cengi bizümle aḫir ideler. İmdi (14)yā pehlüvān buyur yil yügrişlü raḫşelerle çeriyi ḳarşulasınlar." didi. Ol ṭarafdan daḫı Berehmen Şāh düşmen üzerinden (16)ayrılıcaḳ kendüyi durup sancāġına gelüp yüz biñ er ḳaravul ḳoyup ḳarındaşları döñenleri gördi. (17)Yidi ḳarındaş, on yidi ḳarındaş oġlı, Helaḳlūnuñ daḫı dört oġlı on dört torun düşmen delim Hindū (17)dilāverleri ḳılıç yüzinden helāk olmış. Anı görüp aġlaşdılar. Cān u ciger ṭaġlaşdılar. Ölülerin ceng (19)yüzinden götürüp bu ḥāl ile vehme düşüp otırdılar. Andan Şāh-ı Hindi Sām çerisin ṭaḳlayup eydür: "İy (20)Helaḳlūn bu az gine çeri bizümle ne ʿaceb ceng itdi." didi. Andan Helaḳlūn eyitdi: "İy şāh Sām çerisinüñ (21)varlıġı budur ki bugün senüñle eyitdi, itdi. Andan Müselsel bu söze ġażaba gelüp." didi kim ġāfīl Sām-süvār **[46a]** (1)çerisinüñ öñünce gelür cümle çeriden ol artuḳ ceng ḳılur ki görmez misin? Öñünce Hindūstān serverleri (2) niçe ürker ḳurddan ḳoyun ḳaçar gibi ol pehlüvān anıñiçün bizüm deryā bigi çerimüzle ceng ider. (3)Sām-süvār gürbüz pehlüvāndır." didi. Ḥakīm ḳavlince Berehmen Şāh bu sözleri işidüp bir zaman fikre vardı. (4)Kendü ḥālin vezne urup gördi. Bir kişile düşmen olmış kim heft iḳlīm anuñ ḳılıcındañ ḳana(5)ġarḳ olupdur. Velī bu sözler Helaḳlūna ḫoş gelmedi. Didi kim: "İy Şāh-ı cihān Müselsel, Sām-süvārı (6)ügidügi budur kim görmedin andan ḳorḳdı. Maḳṣūdı oldur ki sözile sizleri daḫı (7)ḳorḳuda. İy pādişāh sen bunuñ sözine iʿtibār itme himmeti şöyle ṭut kim Sām çerisin ṣıvup kendüyi (8)helāk idüp çeri çeküp rubʿ-i meskūn ṭutasın. Zīrā ki bunı helāk idicek. Süleymānuñ tāc u taḫtın (9)almaḳ asandur ve bir daḫı iy şāh-ı cihān beñzer

[174] Sam-süvar 'ın Hikâyesi ve Berehmen Şahın Savaşı

ki Müselsel seni ḳoyup düşmene nisbet ider." diyüp [10]ol gümrāh ṭurdı. Bu söze Müselsel ḳaḳıyup el sebīl saḳalına urup baş ṣalup didi kim: "İy gümrāh yarın [11]senüñle meydāna girelüm düşmene seyf uralım, görelüm. Berehmen Şāh yolına kim cān u bāş oynar." [12]diyüp yine didi kim: "İy şāhlar şāhı kim düşmenden buncılayın bī-ʿakıl kişi ġāfīl ḳılur. Düşmeni [13]ḫor görmek devlete noḳṣan ve tāc u taḫta ziyān ider." diyüp erlik yolında cān u baş ele alup [14]ṭurdı. Şāh-ı Hind ol eksük sözi arasında ṭurup didi kim: "İy ulular geñez daḫı devlete lāyıḳ sözü [15] ñüz benüm daḫı bilümde budur kim alnuma her ne yazılmışdur, görem. Her ne virilmişdür, irem. [16]Velī iy Müselsel neden bildüñ Sām-süvār bu ḳadar pehlüvān olup leşker öñünce ceng ḳılduġın. [17]Müselsel eyitdi: "Ceng içinde ṭūş geldüm. Cümle çerinüñ öñünce mīl u mināre ḳadlu ḳahramānı ḳātil heybetlü [18]server her kime tūş olurdı. Gürz urup cebe vü cevşenile ḫūrd u ḫām iderdi. Çeri öñünce gurūh [19]gurūh olup ḳaçardı. Kendü çerilerinüñ serverleri āferin Sām-süvār." diyü taḥsīn iderlerdi. Bildüm ki [20]ol server Sām-süvārdur. Müselsel şöyle diyicek Berehmen Şāh eydür: "İy server çünki Sām-süvārı [21]gördüñ yarın ceng yüzünde anı baña göster cümle pehlüvānlarumı anuñ üzerine ḥavāle ideyim. Ola kim gire. **[46b]** [1]Sām-süvār ele giricek. Leşkeri ṭurmaz ṭaġılur." diyüp ittifāḳ ḳıldılar. Hindūstānlar serverleri Sām-süvāra [2]işbu anı ṣayd ideler. Bunlar bunda anlar anda yatdılar. Ṣabāh oldı. Göz gördi. İki ceyş-i girān [3]iki cānibden cūşa gelip kīş baġlanup cebe vü cevşen geydiler. At, fīl gergeden geçilmeyüp iki yañadan geyş [4]ḳaḳup gürleyü, gümleyü iki düşmen biribirine ḳarşu sancāġ ʿalem götürüp yürüdiler. Hindūlar yigirmi kez [5]yüz biñ er, Süleymānīler iki yüz yigirmi biñ er, iki cānibden sel gibi gelen çeri ser-leşkerler at sürüp [6]Sedd-i İskender durġurdılar. İki düşmen birini rū-be-rū gördiler. Nite? Sām-süvār gördi kim ḳara ṭaġlayan [7]ḳırḳ biñ fīl ḳat ḳat safīle ṭurur. Fīllerüñ iki yanında yigirmi kez yüz biñ er ḳoşunlar dürüp [8]dürüşdiler. Şöyle ki ancalar Hindū çerisinüñ çoḳluġın görüp ve hem alup ihtiyāt ḳıldılar. Ol cānibden [9]Berehmen Şāh gördi kim Sam-süvār çerisi iki yüz biñ er bī-ihtiyāṭ sancāġ, ʿālem şuḳḳasın açup ṣaf alayı [10]baġlayup ṭurur. Andan kendü çerisinüñ çoġluġına ġarra olup düşmen çerisin azırġanup beglerine [11]eydür: "Sām-süvāruñ çerisi bu mıdur?" Hemān Büngāl eyitdi: "İy ṣāh-ı cihān Sām-süvāruñ bu çerisi az öz [12]çeridür. Çerisinün gözidesidür nece bāḳī çerisi daḫı gelüp irdi. Heşdāt biñ er altmış alayı olup [13]dıraḫtān miṣāl sancāġ, ʿalem getürüp deryāyı revānlayın sürüp gelür. Berehmen ṣāh bu nedür?" diyü ṣordı. [14]Büngāl Hindū eydür: "İy ṣāh-ı cihān Sām-süvār çerisinüñ ṣoñıdur, geldi, yetişdi." didi. Anı gözleyüp [15]ṭurdılar. Tā kim gelüp irdi. Gelen çeri daḫı Sām-süvārı düşmen çerisile ṭuruşmış gördi. Andan Süleymānlar [16]cūşa gelüp bir nefesden ġırīv ḳılup yirleri gökleri iñletdiler. Hevl heybetden vuḥuş u ṭuyur u mūr u mār [17]belikledi. Berehmen Şāh ve hem alup baş ṣalup eydür: "İy Büñgāl bu gelen çeri ne ʿaceb ġulu ḳıldı." Andan [18]Büñgāl eyitdi: "İy sultān-ı Hindūstān bu gelen çerinüñ içinde dürlü dürlü ṣūretler maḫlūḳ [19]çoḳdur. Ol heybetlü ön anlaruñdur." didi. Şāh-ı Hindūstān didi kim: "İy Büñgāl bu ḳadar çerinüñ [20]ne yamanluġı olsun buyurayım. Çerüm bu çeri. At, fīl, gergeden ayaġı altında başdursunlar." diyüp [21]ḳaṣd ḳıldı kim Sām üzerine yürişide. Müselsel Hindū ḳomadı didi kim: "İy devletüm sermāyesi **[47a]** [1]Berehmen Şāh, Sām çerisin az görüp ḫorlama yaman yaġıdur. Yidi iḳlimüñ serveri şimdi Sām-süvār ḳatındadur .[2]Kendüye ḫod kimse muḳābil olmaz. İmdi saña geregi budur ki buyurasız." diyüp Hindūstānıñ ḳadīmden [3]ḳalmış düşüp dürmiş pehlüvānları meydāna gireler. Ol ḳara atlu serveri ḳoġırsunlar ceng ḳılsunlar. [4]Ola ki ele getüreler. İy Şāh-ı Hindūstān ol ele giricek. Sām-süvāra ṭoġru bulınur, diyüp duʿā ḳıldı. [5]Hind serverleri ol dilaverüñ sözin begenüp āferīnlediler. Velī bu söz Helaḳlūna ḫoş gelmedi. Kibr ü [6]kīnile baş ṣalup eydür: "İy Müselsel, Hindūstānda senden ulu adlu, ṣanlu pehlüvān yoḳdur. İmdi [7]gir. Ol ḳara atlu yaḫūd Sām-süvārı ele getür. Ḳızım Nevbehārı saña vireyim." diyüp ol gümrāha [8]buyurdı. Ḳızı geldi. Altı biñ erkek atlu altun aletlu, ḳullar

ḳafasınca yetmiş yidi zerrīn [9]külahlu ḫās ḫādimler öñünce gelüp gik yirden Berehmen Şāh baş urdı. Bir ṣaf olup [10]ṭurdılar. Andan Müselsel eyitdi: “İy Helaḳlūn bu sözi gerçi baña ṭanzıla didüñ. Ḳul, şāh öñünde [11] cān, baş oynamaġa ne ḳız gerek gidelüm. Şāhumuz öñinde ḳurbān olalum.” diyüp ḳaṣd itdi ki [12]meydāna gire. Hind serverleri ḳomayup didiler kim: “İy pehlüvānı Berehmen Şāh evvel biz girelüm. Şāhumız [13]yolında cān, baş oynayalım.” didiler daḫı ceng aletin üzerlerine ara yire ḳılup meydāna girmege [14]munṭaẓır olup ṭurdılar. Müselsel meydana girmedügine Helaḳlūn saḫt düşüp buyurdı: “Çavuşlar alayı [15]öñüne varup at sürüp çaġırdılar kim meydana girüp Sām-süvārı kim ṭutup getürürse [16]Helaḳlūn ḳızı ve malı gencini aña vire.” didiler Nevbehār ʿışḳına Gīvar Hindi otuz yidi eriş ḳaddu [17]ḳāmetiñ pūlāda müstaġraḳ ḳılup kūh-ı peyker Bād-ı seyr at binüp meydāna girüp cevelān urup ṭurup [18]geyş urup avāz-ı bülendile çaġırdı. Ḳaḥṭān ʿArabī meydāna okıdı. Zīrā ol ḳara at binen Sām-süvārla [19]leşkerden öñce gelen Ḳaḥṭān idi. Andan Sām-süvār eyitdi: “Bu ne kişidür çaġırup nedir?” [20]Andan Bādipā eyitdi: “Ḳaḥṭān-ı ʿArabī öndedi kim ceng ide. Ḳaḥṭān-ı ʿArabī ḳaṣd itdi kim meydāna gire. Sām-süvār [21]ḳomadı. Ḳaḥṭān girmeyecek. Geyş baḥreyn serverlerinüñ ulusı Emṭās meydāna girdi. Cevelān urup **[47b]** [1]süñüsin baş üzre çevirüp Hindilere ḳarşu ṭurdı. Andan Givār Hindi daḫı birer ḫānesinüñ gibi sünüsin [2]ḳoluna ṣalup at sürüp Emṭāsa irüp sügü ṣundı. Emṭās seyr ṣalup red ḳıldı. Emṭās daḫı irüp [3]sügü ṣundı. Hindū ḳalḳān ḳarşu virdi. Emṭās şöyle ḍarb urdı kim Gīvāruñ elinde ḳalḳān çerḥ miṣāl döndi. [4]Siperden geçüp göksine mıḫladı. Der-süver ḥasedinden başını kesdi. Sām-süvārıla selāṭīnler anı görüp geyş ḳaḳup [5]ġırīv ḳılışdılar. Emtāsı taḥsīnlediler. Ol yañadan Hindūlar görüp ġazaba gelüp içinden bir ulu gümrāh raḫşı meydāna [6]sürdi. İrüp Emṭāsa süñü ṣundı. Emṭās kendü süñüsiyle urup tuġrā-yı Hindū süñüsin ortasından [7]ṣıdı. Hindū geldi kim gice raḫş sürüp irüp ṭuġrā-yı Hindūyı yaġrınında eyle urdı. Atından dīrāz –be- [8]dīrāz yıḳıldı. Hindūlar anı görüp ḳırḳ arş ḳadd u ḳāmetile bir herīf fīl sürüp Emṭāsa beraber geldi. Ḳara [9]bulutlayın bir gürz baş üzre ṣalup Emṭāsa ḥavāle eyledi. Ḳalḳan muḳābil virüp ṣavdı. Emṭās [10]daḫı at sürüp süñü ḥavāle eyledi. Kehten Hindū ḳol ṣanup süñüsün ṭutdı. Süñüyi Emṭāsıla çekişdiler. [11]Süñü ṣındı bu aralıḳda Hindūnuñ fīli Emṭāsuñ atı ayaġını ḫortumıyla tutup at yıḳıldı. Hindū [12]anı görüp gürz ḥavāle ḳıldı. Emṭās başın ḳaçurdı ḍarb yaġrınına ṭoḳundı. Demi nefesine sinde [13]baġlandı. Raḫşdan düşünce Ḳaḥṭān-ı ʿArabī bir kerre şöyle naʿra urdı kim ṣaġ u ṣol düren [14]serverler vehm aldı. Andan server-i Süleymān gürz-i girān ele alup kūh-ı peyker Bād-ı seyr [15]bir raḫş binüp sī-murġlayın Emṭāsa irdi. Emṭās daḫı atdan ayrılup gürz-i girān başı [16]üzre ṣalup ḳarşudan Kehten Hindi fīlini Emṭās üzre ṣalınca Emṭās daḫı dürüp [17]fīlüñ başına bir gürz eyle urdu kim künbed gibi başı ḥord-ḫām oldı. Hindi fīlden yıḳılınca Emṭās-ı [18]cihān pehlüvān sūra irüp gürzle başını ışıġıla ḫūrd ḳıldı. Ceyş-i Hindū anı görüp deryālayın [19]gümledi. Ḳāḥṭān-ı ʿArabī irüp Emṭāsa taḥsīn ḳıldı. Meydāndan alup çıḳdı. Buġūr kendü raḫş sürüp [20]cevelān ḳılup gürz-i girān baş üzre çevirüp at uġurına inüp dutup meydān ortasında [21]ṭurdı. Geyş ḳaḳup naʿra ḥayḳırup avāz-ı bilend çaġırup erledi.

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

[48a] [1]Böyle diyüp urdı naʿra ol zaman Ḳaḥṭān daḫı
Naʿrasından ötdi güm güm asumān gerdān daḫı

Ḫalḳ-ı ʿālem heybet aldı görüp anuñ ḳāmetin
(2)Didiler ki varsa budur yidi başlu averden daḫı

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Ḳaḥṭān-ı ʿArabī cevelān urup kendüyi (3)bildürüp durucaḳ. Ḳaṣd ḳıldı kim Berehmen Şāh kendü meydāna gire. Müselsel ḳomadı. Didi kim: "İy şāh-ı cihān (4)sencileyin ṣāhib-serīr, ancılayın ḫūn-rīz kişiye ḳarşu varmaḳ devlete lāyıḳ, saʿādete muvāfıḳ degüldür." deyince (5)Helaḳlūn ḳızı Nevbehār ʿāşıḳlarınuñ bir ulusı ḳırḳ iki eriş ḳadd u ḳāmetile pūlād milleyin sedd-i İskender (6)bir fīl üzerine süvār olup ḳara pūlātlayın bir gürz cikñine ṣalup degirmen daşı gibi demürden bir (7)ḳalḳan duşına ṣalup fīl-i Berehmen Şāh öñüne gelüp baş urup Helaḳlūn eydür: "İy server-i Hindūstān (8)bu ḥerīf Sām-süvāruñ başı beraber pehlüvāndur kim ki Sām-süvārı yıḳa. Veyāḫūd ol ḳara atlu (9)dilīri yıḳa. Başın baña getüre. Ḳızum Nevbehārı aña vireyim." dimişidük. İmdi ne dirsin diyince Helaḳlūn (10)eyitdi: "İy server yaluñuz ḳızum degül cümle ḥazīnem ol kişiye kim yā Sām-süvārı veya pehlüvānı ṭutup (11)getüre veyaḫūd başın kesüp padişāha getüre. ʿAnṭāl Hindū ol sözi işidüp Nevbehār yolına cān ,(12)baş terkin urup fīli meydāna sürüp gürz-i girānı başı üzre ṣalup gitdi. Ḳaḫṭān-ı ʿArabī yitdi.(13)Gürz ḥavāle itdi. Ḳaḥṭān kendü gürzile red itdi. Hindū ḳaḳıdı.Yine gürz ṣalınca Ḳaḥṭān sī-murġ (14)layın sūra irüp gürz urdı. ʿAnṭāl Hindūnuñ başın ışıġıla ḫūrd-ḫām itdi. Bünyādı ḳazılmış (15)mīl gibi bilinden dīrāz- be-dīrāz yıḳıldı. Hind çerisi anı görüp ḳarışup ḳarcışup ʿAnṭāl ḳarındaşı (16)ʿAṭenber ḳırḳ dört eriş ḳadd u ḳāmetile Efrāsiyāb ṣalābetlü pūlāda müstaġraḳ[H1] olup gürz-i (17)-girān baş üzre ṣalup pīl sürüp gürz havāle ḳıldı. Ḳaḥṭān siper ṣalup ṣavdı. Buġūr, (18)Ḳaḥṭān-ı ʿArabī bir gürz urdı. Kūh-ı Elburza ursa zīr ü zeber ḳılurdı. Velī Hindū ḳalḳan ṣalup (19)menʿ itdi. Yedişer gürz uruşup yedişer ḍarbı ṣavışdılar. Sekizinci gürzi Ḳaḥṭān eyle urdı kim (20)ḍarb-ı Hindūnuñ depesine ṭoḳundı. Başıla ışıġın ḫūrd-ḫām eyledi. Sām-süvār çerisi görüp (21)ġirīv ḳılup Ḳaḥṭānı tahsīnlediler. Ön urdılar. Hindī çerisi anı görüp deryālayın gürleyip bir fīl- **[48b]** (1)süvār pehlüvān pīl sürüp Ḳaḥṭāna beraber varup gürz ḥavāle itdi. Ḳaḥṭān red itdi. Andan merdāne (2)ṣaḥsuñ ḳulacınca bir elmās şīlile atdı. Ḳaḥṭān ḳalḳan ṭutdı. Şīl pūlād ḳalḳana ṭoḳunup geçdi. (3)Ḳaḥṭān ʿarnebiş ḳılup sürdi. Hind şīlile yine atdı. Ḳaḥṭān anı daḫı ṣavdı. Buġūr, Ḳaḥṭān-ı (4)ʿArabī gürz birle Hindūyı depere urdı. Hindī kendüyi fīl üzerinden yire aṭdı. Ḍarb (5)fīl kellesine ṭoḳunup ḫūrd ḳıldı. Hindī kendüyi derüp Ḳaḥṭānuñ ḍarbın tahsīn ḳıldı. Andan (6)Hindū ve yalıncaḳ ḳılıç ḳılup Ḳaḥṭānı çeldi. Ḳaḥṭān daḫı gürzin ḳarşu virdi. Hindūnuñ ḳılıcı (7)ḫūrd oldı. Buġūr Hindī yüz çevirüp meydāndan ḳaçdı. andan Hindūlar ġirīv ḳılup aradan bir serveri (8)bir siyāh gergedenlü er olup tīġ-i berrān ʿuryān ḳılup ḳaçan Hindūya ḳarşu sürdi. Bu cānibden Bādipā (9)ün ṣalup Ḳaḥṭān-ı ʿArabī tahsīnleyüp ḳoma, diyü çaġırdı. Ḳaḥṭān daḫı Bādipānuñ tahsinīñ işidüp (10)ḳıvanup ʿarnebiş ḳılup süre Hindīnüñ ardından irüp bir püşt-pāyıla yüzi üzre yıḳdı. Ṭurunca (11)iki peyk yetişüp süriyi Sām-süvār öñüne getürdiler. Ol yañadan ol gergeden süvār Hindī ḳarşu (12)süre Ḳaḥṭāna irdi. Tīġ-i bürrān ḥavāle eyledi. Ḳaḥṭān gürz ḳarşu virdi. Āb-gün ḳılıç pūlād gürze doḳunacaḳ. (13)Buz gibi pāre pāre oldı. Buġūr, Ḳaḥṭān gürz urdı. Ol daḫı menʿ eyledi. Maʿa'l-ḳıṣṣa bir Ḳaḥṭān, bir (14)serveri Hindū yetmiş ḍarb birbirine urdılar. Ḳaḥṭān yetmiş birinci gürz kim urdı. Ḳalḳanı Hindīnüñ (15)elinde ḫūrd oldı. Laʿīn başını oġurladı. Ḍarb gergeden gerdāniye ʿuġunup ḫūrd eyledi. Hindū (16)düşüp ṭurunca Ḳaḥṭān luʿbıla kemend atup dutdı. Anı daḫı Sām-süvāra gönderdü. Hind çerisi anı görüp (17)ḳarçışdılar. Berehmen Şāh ser-dār-ı Hindū giriftār göricek. Ġażaba gelüp ḳaṣd itdi kim meydāna gire. (18)Müselsel ḳomadı didi kim: "İy şāh-ı cihān sencileyin serīr-nişīn sulṭān buncılayın ḳaẓā ḳollı kişiye (19)varmaḳ devlete ve saʿadete lāyıḳ degüldür." Müselsel Hindū bir zinde gergedene süvār olup oġlanları (20)ḳāfādar ḳılup

raʿd-vār naʿra urup ḳırḳ yidi eriş ḳaddıla meydāna gergeden sürdi. Ḳara bulutlayın [21]gürz-i girānı baş üzre ṣalup Ḳaḥṭān ḳaṣd ḳılup gitdi. Berḳ-i peykān gibi yitdi. Gürz havāle itdi serveri.

~~4.3.1.3.~~4.3.1.4. [49a] [1]Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz On Dokuzuncı Meclisiniñ Ẕikrindedür

[Fāilātün Fāilātün Fāilün]

İy saḫun-ver söyleriken dil devān
Di Süleymān ḳıṣṣasından bu zaman

[2]Tende ṣıḥḥat variken söyle sözüñ
Dile gel virmişiken ecel emān

[3]Kim bilürsin iş bu çarḫın bī-vefā
Ḥaddan aşa cāna ider cūd-ı cihān

Her ne şaḫsa ʿaḳlıla itseñ naẓar
[4]Dehr elinden aġlayup ider fiġān

Ġuṣṣasuz ādemi cihānda yoḳ durur
Ki olmamışdır kimse ʿömre ṣādumān

[5]Bu cihānuñ Mihri degmez ḳahrına
Ṣıḥḥati de mevtine añla ʿayān

Bitmedi baġ-ı dehirde ġonca gül
[6]Ki itmedi çāk anı aḫir bād-ı ḫazān

Var mı gül kim olmadı aḫir gülāb
Var mı bülbül çeşmi aḳıtman yaş u ḳan

[7]Çün cihāndır fānī bāḳī āḫiret
Ḳıl ʿamel kim rāẓı ola müsteʿān

Yap ʿimāret it ḫayır adı ḳazan
[8]Eyülük ile ḳo cihānda bir nişān

Çün kim ādem gider adıdur ḳalan
Kim ḳalanıdur cihānda hep yalan

(9)ʿAḳilisen ḳo cihānda yādigār
Tā anuñla yād ide vü dür-fişān

Dür-fişān olmaḳ dilerseñ bu zaman
(10)Vir ṣalāvāt Muṣṭāfaya ṣādmān

~~4.3.1.3.1.~~4.3.1.4.1. Der-Beyān-ı Ḥaẓret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām Firistāden-i Hüdhüd Pīş-i Murġ-ı Ukūra[175]

Loḳmān ibn ʿĀd ol Ḥakīm-i Ḥāẕıḳ (11)ūstād kim muḳaddemā bu kitābı Süryāni dilince taṣnīf itmişdür. (12)Baʿdemā Eflāṭūn-ı Yunānī ḥükemānuñ reʾisi, ehl-i ʿirfānı bu kitābı Süryānīden Yunān diline tercüme (13)ḳılup teʾlīf itmişdür. Pes ḥükemā ḳavlince, rāviyān-ı aḫbār, nāḳılān-ı muḫtār şöyle rivāyet iderler ki: (14)"Ḳaçan ki ol gün bin bir ümmet arasında yetmiş iki millet yöresinde bu vechile ins ü cin ser-hengleri (15)içinde ve yüz yigirmi dört dürlü ṣıfat, maḫlūḳāt fīl-cümle dīvān-ı Süleymānīye tābīʿ ḫalḳā mevcūdāt (16)içinde Elhenc-i Cinnī ḳażā vü ḳadere inkār idüp diger olan tafṣīl mucebince Āṣaf bin (17)Berḫiyā ḥükm-i Süleymān birle ʿaleyhi's-selām ʿahd-nāme yazup nübüvvet ḫatemile üzerine mühür (18)urıcaḳ. Ṭābīʿat-ı Süleymān incinüp yirinden ḳalḳup ol gün dīvānı ṭāġıtdı. Ḫalvet-i ḫāṣına girüp (19)ṣubḥ olıncaya dek Ḥaḳḳa ʿibādet itdi. Çün seher-gāh vaḳtā yitdi. Muʿcizāt-ı ẓāhir olmış. (20)Peyġamberlerle ṣubh namāzın ḳılup daḫı namāzdan niyāzdan fāriġ olup ʿimame-i Ḫalīl ṣarınup cübbe-i (21)Şīṣi geyüp Ādem-i Ṣafī saçın kemer ḳuşanup Musā-yı nebī ʿaṣāsın eline alup naʿlinin ayaġa geyüp **[49b]** (1)daḫı sürüp ḫalvetden ṭaşra çıḳup ḥükemā ve vüzerā ve ümerā ḳarşu gelüp alup Süleymān ḥaẓretini ʿizzet (2) ve ikrāmile ve luṭf-ı tammıla nübüvvet taḫtına çıḳardılar. On iki biñ muʿcizātı ẓāhir olmış. Enbiyā ṣaġ ṭarafında, (3)miḥrāblı miḥrābına, seccādeli seccādesin ṣalup oturdılar. Evvel Ādem āḫir Muḥammed cemīʿ mürsel peyġāmberler (4)ervāḥına ṣalavātu'llāhi ʿaleyhim ecmeʿīn. Ṣalavāt virüp Allāha tekbīr getürdiler. Maʿa'l ḳıṣṣa ḳıṣṣayı (5)dirāz itmeyelüm. Dört biñ dört yüz ḳırḳ dört ḥükemā, on dört biñ server-i selāṭīn ümerāʾidi. (6)Biñ yedi yüz yitmiş yedi pehlüvān nerreşīr, ṭoḳuz biñ ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz ser-ʿasker-i (7)ṣaf-şiken ve on iki sıbṭıña, on ikişer biñ ṭabl u ʿalem, ḫayl u ḫaşem, ṣāḥib- mülūk-i ṭevāyif ve daḫı on (8)sekiz biñ zerrīn kemer, ḫās ḳullar, üç biñ üç yüz otuz üç bevvāb, ḥicāb, altı yüz (9)altmış altı piregān-ı cellād ve ḳırḳ kez yüz biñ siyāh ve biñ sekiz yüz yesāvul çāvuş vardı. (10)Ser-cümlesi dīvān-ı Süleymānīde ḥāẓır olup dīvān-ı Süleymānīye göz ve ḳulaḳ urdılar. Baʿde eẕ-ān (11)perīler melikleri ve cinnīler ser-hengleri ve dīv ve ʿafarīt ser-neferleri, vuhūş ve ḫayvānāt sāʿileri,(12)esed, pelengleri ve eṭyār seyyidleri, yirli yiründe cinslü cinsi birle ḳarar ḳıldılar. Andan ṣoñra (13)sī-murġ ḳāfīle cennetden çıḳan ṭāvūs daḫı hevāy-ı fenāda beyne's-semāi ġuberāda yırtıcı ve ṭartıcı (14)ḳuşlar ile ve dāne dartıcı ḥubūbāt yiyici murġānıla şehper şehpere vurup baş başa çatup pervāne (15)Süleymān ḥaẓreti üzerine güneş ḫarrı kār itmesin." diyü sāyebān ḳodılar. Fi'l-cümle sözi dirāz (16)itmeyelüm ki dīvān-ı Süleymān her yirde tafṣīl birle taḳrīr idersün kitāb ḫaddın çıḳar (17)ve ḳażīyeye yir ḳalmaz. Fi'l-cümle çünki ins ü cin ü vaḥş u ṭuyūr mūr u mār çerende ü (18)perende dīvān-ı Süleymānīye ki cemʿ oldılar.

[175] Hazret-i Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Hüdhüd'ü Ukura Kuşunun Huzuruna Gönderişi Beyanı Hakkında

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Cemʿ olup ḫalḳ-ı cihān dīvān ḳurup ṭutdı muṣāf
(19)Ḳavmi mahşer misli ṭoldı yiryüzi tā ḳāf ḳāf

Şeh Süleymān misli dīvān ḳurmadı bir şeh daḫı
Kim miṯāli gelmemişdür ulaşaldan nūna kāf

(20)**Neṯr**

Hükemā ḳavlince çün kim ol gün dīvān-ı Süleymān ki ṭurdı. Andan (21)ḥazreti Süleymān ʿa.s. Ṭālisḥān perī ḳıġırūp ve Hüdhüdi daḫı naẓarına getürüp Ṭālisḫān perīye**[50a]** (1)dedi ki: "Geçen gice cāme taġyīr ve ṣūret tebdīl ḳılup Malāṭıyya şehrini (2)seyr iderken şehrüñ bağları içinde saña bir vīrāne gösterdüm. Bu Hüdhüde ḳılāvuz (3)olup ol vīrāneye ilet daḫı sen gel git." diyüp ışmarlayup daḫı manṭıḳu't-tayrca Hüdhüde (4)eyitdi: "Çünki ol virāneye ḳanat açup uçup varasın. Anda bir ṣūḳ varudur. Ol delük içinde (5)bir çift ügü ḳuşları vardur. Yuvaları aġzına varup ḳonup eydesin kim Dāvūd oġlı Süleymān (6)sizlere selām ider, eydür ki taʿcīl ikisi daḫı benüm dīvānuma gelsünler zīnhār yırtıcı ve ṭartıcı (7)ḳuşlardan üşenmesünler himmeti şöyle ṭutsunlar ki dergāhımda ecnās içinde anı (8)muḳarreb ideyüm." diyüp Hüdhüd gönderdi. Hüdhüd ḳanad açup uçup Ṭālisḫān perī (9)ḳulavuzlıḳ idüp şehr ucundaġı ve bağlar içindeki vīrāneye geldiler. Andan Ṭālisḫān (10)perī dönüp gitdi. Hüdhüd ḳanad açup uçup bāġ vīrānesi ṭaḳınuñ saḳfına geçüp daḫı çün (11)naẓar vurup gördi kim hīç eṭyār cinsinden bir şey gözükmez. Ammā ki (12)bir delük aġzına serçecükler cemʿ olup çaġıruşup ḥareket iderler. Gāh gāh çiftli (13)çiftile cemʿ olup şenāʿat iderler. Hüdhüd kendü kendüye eyitdi: "Efḍal budur ki (14)bu serçelerden ṣoram ki ügü ḳuşları ḳanda olur?" Pes ḳanad açup uçup serçeler (15)ṣaffına geçüp manṭıḳu't-ṭayrca selām virüp eyitdi ki: "Hīç bu ṭāḳuñ civārında ügü ḳuşları (16)olur mu?" Ḳuşlara giceyle çıḳup şebi ḫᵛān ḳıluram. Serçelerüñ mihteri naẓar ḳılup Hüdhüdü (17)görüp başındaġı Edhemī tacını ve egniñde Şāmı ḫırḳasını görüp bildiler ki peyk-i Süleymāndur. (18 Hüdhüd-i murġāndur. Pes ol serçecük Hüdhüde ʿizzet ḳılup ol istedügüñ çatuk (19)gözlü bayġuş yüzlü cān alıcı avāzelü gice ḥaramisi ḳuşlar ḳanın döküci, gündüzin yuvāsına (20)gidip siñici, ḳaplan gibi gügis girici, iblis-veş kendü özin görici. Ol(21)bir çift ügü ḳuşları bu delükde olurlar ki bilürüz ki gündüzin ṭaşra çıḳman. **[50b]** (1)Yırtıcı ḳuşlar ḳorḫusından delükden baş çıḳarup baḳman. Ol cihetden yuvası ḳapusına cemʿ olup (2)manṭıḳu't-ṭayrca aña düşnam. Virürüz kim bilmezüz. Ḥırṣ ve ṭamaʿ ucundan zillet buḳaġusında her gece bağludur. (3)Cigeri ḳayġu odında ṭağludur. Nitekim ʿulemā eydür: "**Eṭ-ṭāmiʿu fī-veṣāḳi'ẕ-ẕulli**[176] serçe böyle diyicek (4)Hüdhüd taʿyīn bildi ki ügü ḳuşı çiftile ol delükde olur. Andan Hüdhüd serçeye eyitdi: (5)"Siz cemāʿatüñüzle gerü ṭurun ki ben żaʿīf Dāvūd oġlı Süleymānı bunlara gönderdi. Sözüm (6)vardur, Söyleşin. Ḥużura maniʿ olmaḳ, ḳavġayı kesüñ serçeler Hüdhüd sözin dutup kek (7)yire gitdi. Iraḳdan naẓar itdiler ki Hüdhüd ügile ne söyleşür, göreler. Cinsli cinsine (8)ḫaber vireler. Andan Süleymān ḥażretüniñ peyki Hüdhüd yuva aġzına gelüp manṭıḳu't-ṭayrca çaġırdı (9)ki yā ügü ḳuşları yuva aġzına gel ki senüñle kelimātum var. Ḫavf itme ki saña (10)gereklü sözdür. Ve ġam yime kim Dāvūd oġlı Süleymānuñ peykiyem. Anuñ emriyle saña geldüm."(11)diyüp avāz idicek. İçerden ügü ḳuşları işidüp bildiler ki gelen peyk-

176 Tamahkâr zillet prangasına vurulmuştur.

i Süleymāndur. (12) Defʿī irkeñ yuva aġzına çıḳup naẓar ḳılup gördi kim bir alaca ḳuşcuġaz başında (13)tāc, egninde ḫırḳa, çaġırup āvāz iden oldur. Pes ügü ḳuşı firāsetile bildi kim bu gelen (14)kimse taḥḳīḳ Süleymāndan gelür. Zīrā ki her şeyiñ vażʿından ve heyʾetinden ne mertebede (15)kimsedür ne nesneye geldü ki maʿlūm olur ve eger ki firāset yüzinden ʿaḳl u baṣīret ile naẓar (16)itsek nitekim ʿuḳālā eydür: *"Mā aḍmere aḥadun şeyʾen illā ẓāhire minhu fī feletāti lisānuhu ve ṣafaḥāti vechihi* [177]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(17)İy mubaṣṣır ʿaḳlile her şeyʾi itseñ sen naẓar
Her ne varsa ḳalbi içre ẓāhir olur ḫayr u şer

Cünbüşinden bellü durur ādemi ervāḥ-ı cin
(18)Heybetinden ẓāhir olur ʿālem içre nāgeh-ver

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince ügü ḳuşı Hüdhüdi görüp bilüp manṭıḳu't-(19)ṭayrca selām virüp ḳanat ucıla merḥabālaşup daḫı eyitdi kim: "Yā Hüdhüd ṣafā geldüñ. (20)Firāset yüzinden bildüm ki peyk-i Süleymānsın ve casūs-ı murġānsın ammā ki ne meṣālıḥā geldüñ, (21)buyuruñ." diyicek Hüdhüd eyitdi: "Meṣālıḥūm budur ki Dāvūd oġlı Süleymān nebī saña gönderdi.**[51a]** (1)Benümle ḳanad açup uçup dīvān-ı Süleymāniye bile gitmek gerekdür." didi. Ügü ḳuşı bir zaman fikre (2)varup daḫı dönüp eyitdi: "Yā Hüdhüd emr-i Süleymān başum üzerine ammā ki buñun ġāyetde fikr ü (3)firāset yüzinde ṣuġlūm vardur. Yarın inşāaʾllāh ecelden emānet bulursam ḫidmet-i Süleymāniye yarın yüz süreyüm. (4)Billāhi'l-ʿaẓīm bugüñ varmaduġuma başuñdaġı tāc-ı Edhemī, egnüñdeki ḫırḳa-ı şāmı Ḥaḳḳıçun Ḥaẓret-i (5)Süleymāna riʿāyet idesin baña ḫışım itmeye. Bu sözümde ṣādıḳam ve kāẕib degülem. Zīrā ki yalancıya (6)raġbet yoḳdur. Nitekim uʿlemā eydür: "**Lā-mürüvvet li-küẕübin."**[178] diyüp ügü ḳuşı tażarruʿ ḳılıcaḳ. Hüdhüd sākin (7)olup vidaʿlaşup gelüp Süleymāndan yaña gitdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Çün ügü ḳuşı tażarruʿ itdise Hüdhüd hemen
(8)Per açup perrān olur perī miṯāli ol peren

Diñle imdi nidiser Hüdhüd uçup gideriken
Līk virgil ḫoş ṣalāvat Muṣṭafāya yā ḥesen

[177] Bir şey gizleyen bir kimse yoktur ki dilinin sürçmelerinden ve yüzünün safhalarından dolayı açığa çıkmış olmasın.
[178]Yalancıya mürüvvet (mertlik ve yiğitlik) yoktur.

~~4.3.1.3.2.~~4.3.1.4.2. (9) Ḥikāyet-i Efʿī ,Veziʿ ve Ḳıṣṣa-ı Murġ[179]

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki Hüdhüd per açup ügü yuvasından uçup (10)Süleymān ḥazreti ʿaleyhi's-selām dīvānına ṭoġru giderken anı gördi ki bir ılan-ı efʿī- (11)ṣıfat hemçū şuʿbān aġız açmış ki bir ḳurbaġayı yuda. Ol bi-çārenüñ bī-güñah ḳanın içüp nefsine ġıda vire. (12)Nā-gāh anı gördi ki veziʿ dilince Allāha niyāz iderken ılan şerrinden seni ḫalāṣ it, (13)diyüp āvāz iderken gördi kim dirler bir ḳuşcuġaz uça gelüp yiryüzine indi daḫı (14)bir dikenlü aġaç üzerine ḳondı. Burnıla bir diken ḳoparup aġzına alup uçup ılan üzerine muḳābilu (15)geçüp ılan daḫı aġzın açup ṭururken nā-gehān aġzındaġı dikeni ılan aġzına atıvirdi. (16)Diken efʿīnüñ boġazına gitdi. Ilan cān acısından ḳurbaġa ḳaysı ḳalamayup kendüyi götürüp (17)yire urmaġa, cān çekişmege başladı. Ḳurbaġa ḳarşusına geçüp düşmenden ḫalāṣ oldıġına dilince Ḫālıḳına (18)şükr idüp āvāzıla yine ötüp ẕikr-i Ḥaḳḳa meşġūl oldı ve mega ḳuşı daḫı düşmāna ẓāfer buldıġına (19)şād olup manṭıḳu't-ṭayrca ılana eyitdi ki: "Yā efʿī-i ḫūn-ḫūr ve yā muẕī-i zehr-dār yaʿnī ki iy (20)mārān bilmez misin ki ol diken ṭolmış aġzuñla ve cehennem dutruġı ḳara zift beñzünile (21)ben yuva yapduġum dıraḫta çıḳup cān alıcı gibi yavrucaḳlarıma baḳup evvel ṣoḳup andan aġzuña**[51b]** (1)ṭıḳup yir idüñ ve baña intiḳām itdüğüñe faḫr ḳılurdıñ. Anı bilmezdüñ ki *Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā celle celāluḫu* (2)azġuna ẓafer virmez ki ʿuḳala eydür: "Ẓafer yoḳdur azġun ʿāṣiye ki Ḥaḳ nuṣret virmez. Nite (3)kim eydür: "*Lā-ẓafere meʿal-baġi* ."[180] ve daḫı yā efʿī-i mār bu bī-çāre ḳurbaġa saña nitdi ki aña ẓülm, aġzın (4)uzadup yutmaḳ cānın alup helāk itmek istedüñ ise Ḥaḳ teʿālā ol maẓlūmuñ intiḳāmıñ sen ẓālimden (5)alıvirdi kim intiḳām alıvirici Allāhdır. Nitekim Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içinde gelür (6)ki *ine'llāhe ʿazīzün ẕū'l-inṭiḳāmin*[181]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

İntiḳāmı Ḥaḳ olur kim ol durur Rabbü'l-enām
(7)Yoḫsa ādemoġlı miskīn nice alur intiḳām

Böyle diyüp ol ṭayır, ılan elinden etdi āh
Kim āhından gök yüzinde dūdı olur esved ġemām

~~4.3.1.3.3.~~4.3.1.4.3. (8)Ḳıṣṣa-ı Süleymān ʿAleyhi's-Selām ve ʿAbdu's-ṣamed ve Ender Ṣıfat-ı Girye Kerden Küẕek Sebeb Çīst Be-Ḳavli Ḥükemāʿ, ʿUlemā[182]

Ḥükemā ḳavlince Hüdhüd ḳuşı, ılanı, ḳurbaġanuñ ve murġ-ı megānuñ (9)kelimātların işidüp taʿaccüb idüp per açup uçup ḫażreti Süleymāna (10)ʿaleyhi's-selām gelüp gitmekde ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Süleymān ḥaẓretine geldi. Nite? (11)Çünki haẓreti Süleymān ʿaleyhi's-selām

[179] Engerek, Kurbağa ve Kuş Hikâyesinin Anlatımı
[180] Azgına,haddi aşana zafer yoktur
[181] Allâh güçlüdür kimsenin yaptığını yanına bırakmaz. (İbrahîm suresi,14-47)
[182] Hâkimler ve Âlimler Kavlince Süleyman Aleyhi's- Selam ve Çocuk Abdu's-samed'in Ağlayışının Sebebinin Ne Olduğunun Hikâyesi Hakkında

Hüdhüdi gönderüp ügiyi getürmege ki gitdi. (12)Nā-gāh ḫᵛoca serāya gelüp semʿ-i Süleymāniye ḫaber virdi ki: "Yā nebīye'llāh ʿAbdu'ṣ-ṣamed ziyāde teveccüh (13)ḳılmaḳda. Anası Mehīn Banu, Ḫātūn müteellim olmaḳda. Ammā ki ʿāl-ı ḥaẕretüñe kemīneyi gönderdi (14)ki ḥükemādan devā ṣorıla. ʿAbdu's-samedüñ aġlaması diñe." diyüp duʿā ḳılıcaḳ. Süleymān ḥaẕreti ʿaleyhi's-selām (15)yüz ḥükemāya ṭutup evvel su'āl itdi ki: "Ḫaber virüñ bana ki ana raḥminden bir velede ki (16)ẓuhūra gelür. Aġlamaḳdan ḫālī olmaduġına sebeb nedür?" diyüp su'āl idicek. Loḳmān Hakīm ʿaleyhi's- (17)selām cevāb virüp eyitdi ki: "Yā nebīyü'llāh ana raḥminden vücūda gelen veledüñ aġladuġuna iki (18)sebeb var: Biri ḥükemā ḳavlince ve biri ʿulemā naḳlince." Süleymān didi ki: "Nite?" Ḥakīm cevāp virüp (19)eyitdi ki: "Yā nebīyü'llāh ḥükemā ḳavlince budur ki ḥaḳīḳat yüzinden dünya-yı ġaddāra kim naẕar itseñ (20)ne dünyānuñ ṣebātı vardur ve ne içindeki ḫalḳuñ rāḥatı vardur. Yā nebīyü'llāh ʿilm daḫı iki veche üzerinedür (21)birisi oldur ki bilesin āḫiret bāḳīdur daḫı anuñ yaraġın eyleyesin ve birisi daḫı oldur kim bilesin dünyā **[52a]** (1)bī-ṣebātdur aña maġrūr olmayasın daḫı ol dünyāyı sen ġaddār u bī-vefā u ḥīle-kār bilesin daḫı ʿömr-i ʿazīzi (2)anuñ ardınca ḫor eylemeyesin ve cemīʿ ʿaḳl u tedbīr işleri dünyā ḥālinde bunu bildiler. Evvelümüz bir ḳaṭre ṣudur (3) ana raḥminde ḳarañulıḳda ṭuracaḳ yirde. Çünki andan ḳurtuluruz bir müddet daḫı başıñ ve el ayaḳ (4)baġlulıḳ zaḥmeti ve südden ayrılmaḳ zaḥmeti, bundan soñra üstād ḳorḳusı, edep zaḥmeti, bundan ṣoñra (5) evlenmek zaḥmeti, bu arada ḫastalıḳlar zaḥmeti, bu cemīʿsinüñ arasında ḥasūdlar ġuṣṣası ve düşmenler ḳorḳusı (6) ve ẓālimler şerri ve eger bir kişi bu cemīʿ zaḥmetleri görmese şöyle selāmet ḳurtılsa ʿömr sürse (7)aḫir ṣoñ ucı olsa gerekdür ve ölüm açısından artuḳ dostlar ve ʿayāl u māl u memleket firāḳdur. (8)Bunlaruñ acısı şöyle olur ki: "Ölüm acısı bunlaruñ ḳatında asān olur." Eger ādemi cemīʿ afātdan (9)ḳurtulsa ölüm afetinden ḳurtulmaz. Bunuñ meṣeli yimişe beñzer ki aġaçda cemīʿi afātdan ḳurtulsa aḫīr yimişi (10)tamām irişicek. Aġaçdan düşüp helāk olsa gerekdür daḫı ben ʿömrüm müdtetinde endişe itdüm (11)ki ʿömrüm ġāyeti altmış yıl ola anuñ daḫı otuz yılı uyḳuyıla, ġafletile geçe. Pes otuz yıl ḳala. Anuñ daḫı on (12)beş yılı oġlanlıġa yigitlik ola. Pes sen bu on beş yılda neyleyesin ne ḥāṣıl idesin. Bu ḳamu afātile (13)ve ben daḫı bir düş gürdüm, oġlaniken gördüm. Bu cihāna ṣu düşmiş ben daḫı bir ḳıraña vardum. (14)Anda bir yüce köşk gördüm ki anuñ içinden bir ʿavrat çıḳar. Ata binmiş elinde bir gözgü (15)ṭutar daḫı iş bu sözi söyler ki: "**Ed-dünyā ṣüʿbānun ekkālun teʾkulü'l-ḫalḳa keẕā ve keẕā…"** *elfe senetin ve hiye* (16)*cāyīʿatun*[183] ve bunu daḫı oḳudı: *Bi'smi'llāḥi'rraḥmāni'rraḥīm hel etā ʿale'l-insāni ḥīnun mine'd-dehri* (17) *lem yekun şeyʾen meẕkūren*[184] ol sözüñ maʿnisi ol dur ki: Dünyā çoḳ çoḳ yiyici ecdehādur nice biñ yıldur ki (18)ḫālāyıḳı yir, henüz daḫı acdur ve āyetüñ daḫı maʿnisi oldur ki çoḳ zemanlar geçdi ki hīç ādemi yoġıdı (19)ve hīç bir kimse Ādemüñ adı añmaz idi. Ḥaḳ teʿālā celle ve ʿalādur ki biz Ādemi yaratduḳ bir ḳaṭre (20)ṣudan daḫı ana göz virdük, ḳulaḳ virdük daḫı ṭoġru yol göstedük. Tā bileler ki (21)şākir kimdür ve kāfir kimdür? Ayetten bu maʿlūm olur ki maḳṣūd ādemīnüñ vücūdundan**[52b]** (1)oldur kim Ḥaḳ teʿālāyı bileler ammā Ḥaḳ teʿālāyı ol vaḳt bilürler ki anuñ niʿmetin bilüp şükrin (2)yirine getüreler ve daḫı anuñ ḳudretin añlayalar. Ol düşüñ taʿbīri oldur ki ol ʿavrat senüñ (3)arzundur ol gözgü dünyādur. Ev senüñ gönlüñdür pes dünyāya baḳmaḳ gerek. (4)görebildükçe andan ʿibret ṭutmaḳ gerek *feʿtebirū yā ūlī'l-ebṣār*[185]

[183] Dünyā çoḳ çoḳ yiyici ecdehādur nice biñ yıldur ki ḫālāyıḳı yir, henüz daḫı acdur.

[184]Gerçek şu ki, insanın yaratılış tarihinde onun henüz anılan bir şey olmadığı bir dönem gelip geçmiştir. (İnsan suresi,76-1)

[185] O halde ibret alın, ey akıl sahipleri! (Haşr suresi,59-2)

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(5)ʿĀḳıl olınca mubaṣṣır her naẓar ʿibret alur
Zīra her şeyʾe naẓar iden kümel ḥikmet alur

Ṣunʿına baḳ ṣāniʿuñ ki tā bilesin Ḥaḳ nedür
(6)Ḳudrete ḳılan naẓar ʿibret ṭutar heybet alur

Neṯr

Ammā ki yā nebīye'llāh ʿulemā naḳlince meşāyīḫ-i kibār eydür: (7)"Ḳaçan ki bir ṭıfıl oġlan ana raḥminden çünki ẓāhir olup vücūda gele. Ol vaḳt anuñ (8)ḥicābı henüz tamām olmamışdır. Zīrā ki yā nebīyü'llāh ol veledüñ rūḥ-ı pāki ḥażret-i ʿizzet ḳurbundan (9)yañıla gelmişdür. Pes ol ḥaẓretüñ insi ve anuñ ẕevḳı henüz bāḳīdur. Vaḳtā ki ṭıflı anasından (10)cüdā ola. Pes olʿālemün mefāreḳat-ı rencinden derḥāl aġlamaġa başlar ve her sāʿatiñe şevḳi ġalebe (11)ide. Feryād u zārı ḳılur. Anuñ ol rencūr göñülile mehcūr-ı cānı ḥāl dilile ḥaẓret-i ʿizzete (12)münācāt ḳılur. Niyāzdan fārıġ degüldür.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Cism içinde ṭarlıġanup aġlayan ol cān durur
(13)Līk cāhil aġlayan ṣañur ki ol oġlan durur

Niçesi aġlamasun bu cism içinde rūḥ-ı pāk
Kim Ḥaḳīḳat deyr-i ʿālem müʾmine zindān durur

(14)**Neṯr**

Pes yā nebīyü'llāh her laḥẓa ol ṭıflı avudmaḳ gerek. Ol nesneler ki ol ṭıfluñ ruḥ-ı (15)naẓarına münāsebet gele. Ṭabiʿatına ḫoş gele. Tā ki olʿālemi uñıda ve bu ʿāleme ins ṭuta. Dāyim anı (16)şöyle aldayup meşġūl iderler. Ammā ṣol pīl-i Hindūstānı düşünde görüp zārī ḳılduġı gibi vaḳt olur (17)ki olʿālemi bu daḫı uyḫusı içinde görüp zārī ḳılur. Pes beşiginüñ içinde ıżṭırab idüp feryād ider. (18)Hemān sāat anası göksini anuñ aġzına vurursa ẕevḳı anuñ ṭamaġına yetişür. Tedrīcile ol (19)südile üns ṭutmaġa başlar ve ol aṣlı ünsi unıdur. Tā buluġiyyet ḥaddına irişince anuñ işi bu ʿālemile (20)üns ṭutmaḳdur ve ol ġaybī ʿālemi unutmaḳdur. Bundan ötürüdür ki her nesnenüñ nesli sehl-i (21)rūzigārda terbiyyet bulup kendü maṣlaḥatına ṭāḳat getüribilür. Kendü cinsi kemāline irişüp **[53a]** (1)tamām-ı ḳuvvet birle gövde baġlar. Ammā ādem nesli ḳırḳ yılda kendü kemāline irişür. Zīrā on beş yılda (2)bulūġiyyet ḥaddına irişür ve nice müddet gerek kendü maṣlaḥatına ṭāḳat getüribile ve ḳuvvet kesb (3)eyleye. İmdi bu niçündür, bilür misin? Andan ötürüdür ki ādemüñ olʿalemile kiʿālem-i ervāḥdur üns (4)varıdı. Pes anuñ ẕevḳı, ṣafāsı cānında yir eylemişdi. Çünki bu ʿāleme yitişdi. Ol üns-i firāḳ odı (5)gibi cānında meşġūl olup bu ʿālem birle dolanup eglenmezdi. Meger ki rūzigārlar geçe (6)tā ki tedrīcile olʿālemüñ ẕevḳını unıdıp bu ʿālemile üns ṭuta ve ol ṣafāyı ḳoyup

bu ʿālemüñ lezzetlerile[7] aşinā ola. Tā şuña degin ki yik cihet ola. Bilgiliye ol ʿālemile bilişligi ḳalmaya. Andan ṣoñra [8]kendi kemāline irişür. Böyle olıcaḳ. İy nice mekr ü ḥīle itmege başlar. Kendüye yarar [9]nesneleri kesb itmekde ve yaramazın terk itmekde. Şöyle ki hīç ḥayvān, şeyṭān anuñ [10]mekrine yitişmez. Ammā çünki ḥayvānlaruñ ol ʿālemden ḫaberleri yoġıdı. Bir kez bu ʿālemile [11]üns ṭutdılar ve cemīʿ himmetlerin şehvetleri muḳteżāsınca ṣarf itdiler. Pes anlaruñ ol ʿālemile hīç [12]taḥassürleri olmadı. Lā-cerem sehl ü tertīb birle kendülerüñ kemāline irişdiler. İmdi ġaraż oldur [13]ki rūḥ-ı insānı andan ki ʿālem-i ervāḥdur. Sefer idüp bir niçe biñ ʿālemleri geçüp ḳalıba yitişince [14]dürlü dürlü ḥicāblar kesb ider. Vaḳtā ki bedene irişe bu āletleri istiʿmal eyleye meṣālihçün. Pes [15]anuñ sebebi birle nice hicābları daḫı ziyāde olur ki her biri bir baʿdı ẓulümat arturur ve hem rūḥı [16]maḥrūm ḳılur. Ol ʿālem-i ervāḥ çāşnīsinden tā şuña yitişür ki bir kezden ol ʿālemi unudur [17]ve eger aña biñ biñ kişi gelüp ḫaber virürse ki sen fulān vaḳitde bir ʿālemde daḫı idüñ, [18]dise hergiz ḳabūl itmez ve aña īmān getürmez. Elʿiyāẓu bi'llāh ammā ol ṭāīfe ki Ḥaḳ teʿālānuñ [19]ʿināyeti naẓarıla manẓūr oldılar ve ol üns ki ḥaẓret-i ʿizzet ḳurbında bulmışlardı ve anuñ ẕevḳı [20]gitmemişdi. Henüz bāḳīdi. Egerçi ol ʿālemde niceydüklerin bilmezler. Ammā vaḳtā ki bir muḫabber [21]ṣādıḳu'l ḳavl anlara ol ʿālemden ḫaber virse derḥāl anuñ ṣıdḳ-ı nūrınuñ eṣeri bunuñ üns-i eṣerile bilişüp **[53b]** [1]buluşur ve birbirine ṣarmaşur. Zīrā ki bu ikisi bir vilāyetden bile gelmişlerdi anda hem āşiyāndılar. [2]Pes ol merāḳatuñ eṣeri ol ṭāʾifenüñ göñline irişür. Cemīʿ īmān getürüp iḳrār ider ve her kimde ki [3]ol ḫaberüñ ünsi bāḳīdür. Ol kişi īmān getüre bilür ve her kimde ki ol üns kesilmişdür ve göñül [4]ḳapısı ʿālem-i ġayba bağlanmış. Ol kişiden hergīz īmān mümkin degüldür. Nite ki buyurur: "*Sevāun [5]ʿaleyhim ʾenẓartehum em lem tunẓirhum lā-yuʾminūne."*[186] baʿżı ḳullar olur ki Ḥaḳ teʿālā ḥicābları anuñ naẓarı [6]elinden götürür ve ol ʿālemde uġrayup geldügi maḳāmları ki ruḥāni ve cismānidür. Girü bunda muʿayyen [7]gör ve ṭurur. Vaḳt olur kim rūḥ bedene taʿalluḳ ṭutduġı vaḳda anlaruñ ḫāṭırından şöyle ṣābit [8]ḳılur. Ata bilinden ana raḥminde düşüp bu ʿāleme gelince noldıġın bilür. Fehm ider. Nitekim Yaʿḳūb [9]peyġāmberden ʿaleyhi's-selām rivāyetdür ki eyitmiş ki: "Benüm rūḥum ol vaḳt ki ʿālem-i ḳurbdan bu ʿālemi buʿda [10]gelürdi. Benüm önümdedür ki göklere uġradurlardı ve göge ki yetişürdüm. Ol [11]gök ehli baña naẓar ḳılup eydürlerdi kim bu bī-çare ḳurb ʿāleminden buʿd ʿālemine iltürler ve [12]aʿlāy-ı ʿilīyyin derecesinden esfel-i sāfīlīn derkisine yetişdürürler." diyüp benden ötürü teessüf [13]idüp taḥassür iderlerdi. Andan ḥaẓret-i ʿizzetden anlara ḫiṭāb irişdi ki siz şanmañuz ki biz [14]anı ol ʿāleme gönderdügümüz anuñ ḫodlıġundan ötürü ola. Celāl-i ʿizzetüm ḫaḳḳıçun eger [15]cemīʿ ʿömründe ol şaḫṣ bir keret ṣu ḳuyusınuñ üzerinde ṭurup bir ḳarınuñ señekine ṣu [16]ḳuvveti virdü ki yigrek ola. Andan kim siz biñ yıl ḳuds ḫaṣīresinden yā subbūḥ yā ḳuddūs diyesiz. [17]Başuñızı, "*Küllü ḥizbin bimā ledeyhim feriḥūn."*[187] kelimenüñ köşesine çeküñüz.Benüm işümi baña [18]ışmarla göz ki: "*İnnī aʿlemu mā-lā taʿlemūn."*[188]

Naẓm

[Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün]

Anı kim Allāh bilür bilmez anı insān u cān
[19]ʿĀlimu'l-ġayb ol Ḫudādur kim ismi durur müsteʿān

[186] İnkâr edenleri uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, asla iman etmezler. (Bakara suresi,2-2)
[187] Her grup, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir. (Rûm suresi,30-32)
[188] Allah "Şüphe yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim" buyurdu. (Bakara suresi,2-30)

Lā-şerīkü lem-yezeldür lā-vezirü bī-muşīr
Lā-yemūtu lā-yenāmu lā-neẓīru lā-mekān

~~4.3.1.3.4.~~4.3.1.4.4. [20]Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Veziʿ ve Efʿī ve Ḳaẓiyye-i Murġ-ı Megā Der-Baḥṣ-ı İşān[189]

Ḥükemā ḳavlince Loḳmān Ḥakīm ʿa.s. veledüñ ağladuġına sebeb ne idügin [21]tamām tafṣīl birle beyān idicek. Andan Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām ḥakīmüñ **[54a]** [1]ʿilmine taḥsīn ḳılup daḫı emr etdi. Etibbā bir terkīb itdiler. Altūn mücevvef alma içine ḳoydılar Vaḳtā ki [2]ʿAbdu's-samed ağlasa ol altun müşebbeḳ mücevvef almayı ʿAbdu's-samedin burnına ṭutarlardı. Ṭıb enfāsından [3]rūḥ-ı ġıdayı rūḥāni taḥṣīl idüp ferah kesb idüp ağlamazdı. Bu ḥālāt üzerinde iken nā-gehān [4]Hüdhüd dāḫı geldi. Hevā yüzinden serīr-i Süleymān üzerine indi. Merkez üzerine ḳondı. Andan yönünü [5] Süleymāndan yaña döndi. Ügü ḳuşınuñ fikredeyim. Bugün ḫizmeti Süleymāniye varımazın, diyü [6]ʿarż etdi Süleymān işidüp müteşekki olup yırtıcı şehbāz cinsinden atmaca ḳuşın gönderdi [7]ki varup ügiyi daʿvet ḳıla atmaca ügiye gidüp Hüdhüd daḫı murġ-ı megānuñ leṭāfetinden, [8]ḳurbaġanuñ şikāyetinden ve ılanun hücūmetinden ḫaber virdi. Andan Süleymān ḥaẓreti ʿaleyhi's-selām [9]Hüdhüde emr etdi. Murġ-ı megānı varup getürdi ve ılancıl ḳuşına ılanı ve nude çaylaġına [10]ḳurbaġayı getürdüp muḳābelesinde dīvāna ṭurġurdı. Andan Süleymān ḥaẓreti ʿaleyḥi's-selām [11]mega ḳuşınla, sī-murġa ḥükm etdi ki su'āl ide ki ılana bu bendi niçün geçdi? Andan, [12]murġān - seyyid-i sī-murġ-ı Ḳāf- Süleymān aġzından mega murġına su'āl itdi ki: "Bu efʿī saña [13]ne żarar itdi ki aġzına degin atup helākine ḳaṣd itdüñ." diyüp su'āl idicek. Murġ-ı mega [14]daḫı dīvān-ı Süleymānı görüp biñ bir ümmetin cemʿīyyetini ins ü cinnüñ saṭvetini, vuḥūş ṭuyūruñ şevketini [15]görüp taʿaccüb idüp andan ʿaḳlın başına dirüp Süleymān naẓarında sī-murġ-ı Ḳāfa cevāb virüp [16]eyitdi ki: "Yā şāh-ı eṭyār benüm mekānum beriyyede olur muġaylān dikeni üzerinde veyāḫūd sengistān, [17]rīgistān üzerinde yuva yaparuz. Beriyye ılanları bizi incidür gelüp yavrucaḳlarımuzı yir. [18]Düşmānümüzdür bugün. Malāṭıyya şehrine dīvān-ı Süleymānı görmege gelmüşdüm. Gördüm [19]ki bir ḳurbaġayı bu efʿī cehennem gibi aġzı açup yutmaḳ diler. Diledüm ki ol bī-çāre mazlumı ẓālim şerrinden [20]defʿ itmekçün aġzına laḥm-ı vazʿ yirine demür dikenin bıraḳdum. Tā ki itdügi cezāya ʿivaż buldı. [21]Bī-çāre ḳurbaġaya göz diküp aġız açup ḳanın içmege munṭaẓır iken Ḥaḳ tabāreke ve teʿālā ben żaʿīf **[54b]** [1]ḳulını sebeb ḳodı. Bu efʿīnüñ ṣavlatını ẕillete tebeddel ḳıldum ki ʿulemā eydür: "Ṣavlet-i intiḳām, devleti zāʾīl ve bāṭıl [2]ḳılur." Nitekim eydür: **"Lā-suvvevede maʿa intiḳāmin."[190]** diyüp cevāb viricek. Süleymān nebīye ʿaleyhi's-selām mega murġınuñ [3]sözi maḥbūb görünip Kiflīs cinnīye emr etdi. Ilanuñ aġzından ol temür buġā dikenin giderdi. Andan [4]efʿī gözin açup kendüyi dīvān-ı Süleymānide gördi ki ins ü cin melekleri ṣaġ ṣol zerrīn kürsīlere [5]geçüp oturmuşlar ve dīv, ʿifrīt ser-hengleri yir yir ayaġın ṭurmışlar ve ḳuşlar hevāy-ı fenāda fevḳu'l-ʿulāde ḳanad [6]ḳanada çıtup baş başa çatup Süleymān ḥażreti üstüne şehperden, sāyebān ḳormışlar. Pes ılan bildi ki bu [7]dīvān-ı Süleymānīdür. Kendüyi balıḳçıl anda getürdi. Ṣaġ ṭarafına baḳdı, gördi ki aġzına [8]diken atan mega murġı durur ve ṣol ṭarafına baḳdı ḳurbaġayı gördi ki dilince Rabbini ẕikr idüp [9]secdeye yüz sürür ve andan ḳarşuya baḳdı gördi ki nübüvvet taḫtı üzerinde ḥażreti Süleymān ʿa.s. oturmış. [10]Biñ bir ümmet ḳarşusına ayaġın ṭurmış

[189] Kurbağa ve Engereğin Hikâyesi ile Mega Kuşunun Onlara Dair Meselesinin Beyanı hakkında
[190] İntikam hırsıyla devlet yönetilmez.

başında ʿimāme-yi Ḫalīl, barmağında Süleymānlıḳ ḫātemi, Mūsā [11]ʿaṣāsı, elindeTevrit, Zebūr āyetleri, dilinde yüzi nūrından ʿālem münevver olmış.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[12]Çün Süleymān ḥażretini anda gördi efʿī mār
Bildi oldır tāc-baḫş, tāc-gīr ve tāc-dār

Ḫaşmını ḳatında görüp ḳorḳudan oldı ḳadīd
[13]Dinle imdi ḳıṣṣa nedür vir ṣalavāt yādigār

~~4.3.1.3.5.~~4.3.1.4.5. Der-Ḫuṣumet-i Efʿī Murġ-ı Megā ve Veziʿ[191]

Ḥükemā ḳavlince efʿī bildi ki [14]kendüden vazʿ daḫı ve meġā murġı daḫı Süleymāna şikāyet idiserdür. Zīrā kim bunlaruñ evżāʿından, [15]cünbüşlerinden şikāyet idecekleri efʿīye ẓāhir oldı. Zīrā bir kişi bir nesneyi göñlinde [16]gizlese harekātından, kelimātından, heyʾetinden maʿlūm olur. Nitekim ʿuḳalā eydür: "**Mā-aḍmere aḥadün** [17] **şeyʾen illā ẓuhara minhu** andan efʿī bunlardan ögürdüp dilince ḥażret-i Süleymāna duʿā ḳılup eyitdi ki: [18]"Yā nebīyü'llāh Ḫaḳ tebāreke ve teʿālā devletile ʿömrüni ziyāde, ḫaşmūnı ḫor üftāde, dostlarını ḫurrem ẕil-güşāde, [19]ḳılıvirsün. Men żaʿīfi diken şerrinden ḫalāṣ itdüñ. Mega murġı keydinden ḳurtarduk." diyicek Süleymān [20]ḥażreti ʿaleyhi'selām naẓar ḳılup gördi ki bir ʿaceb ılan ki boynı ince ḳuyruġı ḳıṣa, başı yaṣṣı, [21]alaca bildi ki ġayet ẕehir-nāk efʿīdür. Andan ḥay dilince ḥażret-i Sileymān eyitdi: "Bu temür dikenin **[55a]** [1]senüñ aġzuña kim bıraḳdı." Eyitdi: "Yā nebīyü'llāh bu ṣaġ ṭarafımda ṭerāne murġ-ı megadırlar. Bizüm cinsümüz [2]ılanıla bunlaruñ ṣınıfı arasında ezelden ʿadavet-i bāḳī vardur. İntiḳām itdi." Süleymān ṣordı ki: "ʿAdavet-i [3]bāḳīye sebeb ne? Bu mega murġı ḫod bir żaʿīf ḳuşcuġaz saña intiḳām itmek, ceng ü cidāl, muʿāraża, ḳıtāl [4]itmek elinden gelmez. İllā meger ki senden baña şikāyet ḳıla. Zīrā ki żaʿīflerüñ ṣalāḥı ebter [5]şikāyetdür." Nitekim eydür: "*Salaḥu'ḍ-ḍuʿafā eş-şikāyeti*[192] ve şāhlar daḫı *ine'llāhe yeʾmuru bi'l-ʿadli ve'l-iḥsān*[193] [6]mūcebince ol żaʿīfuñ dādını istād itmekdür. Yā efʿī maẓlūmuñ taẓallūmi żāyiʿ olmaz. Nitekim eydür: "*Ẓulamati'* [7]*l-maẓlūmi lā-teżīʿu."*[194] Yā efʿī anı bilmez misin ki ẓālimuñ ẓulmi ʿāḳıbet kendüyi helāk ider. nitekim eydür: [8]"**Ẓulmü'l-merʾi yaṣraʿuhu."**[195] Ḥażreti Süleymān ʿaleyhi's-selām böyle diyicek efʿī eyitdi: "Yā nebīyü'llāh benüm zülmüm ne mürsel peyġāmbersin [9] ṣor, gör ki ben bu murġ-ı megaya nitdüm ki benüm helāküme ḳaṣd eyledi." Efʿī böyle [10]diyicek Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām mega murġına su'āl itdi ki: "Efʿī ile ʿadāvet-i ezeliye sebeb [11]nedür?" Mega murġı daḫı ḳuş dilince gördi ki Süleymān nebī kendünüñ ḫalin ṣorar. Devletine [12]duʿā ḳılup eyitdi: "Yā nebīyü'llāh bizüm ṣınıfımūz meġā ḳuşcuġuzları çemen üzerinde veyāḫūd beriyyede rīngistān [13]içinde yuva ṭutub vaḳta ki yumurdalar. Bu ılan cinsi yumurdalarımızı gelüp ṣorar ve ger yavrularımuz [14]bulsa ṣoḳup

[191] Engereğin, Mega Kuşunun ve Kurbağanın Düşmanlığı Hakkında
[192] Güçsüzlerin salahı, kurtuluşu şikâyet etmektir.
[193] Şüphesiz Allah adaleti ve iyiliği emr eder. .(Nahl suresi,16-90)
[194] Mazlumun yakınması, sızlanması zayiʿ olmaz
[195] Kişini zülmi kendisini helak eder, çıldırtır.

boġazına ṭıḳup yudar. Ḥāl budur ki bizüm bunlara hīç żararumuz irmez. Ol sebebden (15)bu ılanı gördüm ki bu żaʿīf ḳurbaġayı yutmaġa, aġzın açmış ve bu żaʿīf ḳurbaġanuñ ḳorḳudan yüregi (16)ḳanı ḳaçmış, diledüm ki bu maẓlūmı, ol ẓālim elinden ḫalāṣ idem. Zīrā bilürdüm ki bu efʿī ılanuñ (17)ẓülmi, ḳāmeti gibi egridür.” Nitekim eydür: “**Ẓillü’l-eʿveci eʿvecün**[196] ammā ki cengi cidālile gördüm defʿine (18)çāre yoḳ. Pes bu tedbīr ḳılup temür buġā dikenin bulup efʿīnüñ aġzına bıraḳdum. Reʾyim sebebile (19)ḳurbaġa ılan elinden ḫalāṣ oldı. Baña ve ḳurbaġaya itdügi ẓülmi bu ẓālimüñ başına geldi kim (20)dimişlerdür. maẓlūmuñ taẓallumu żāyīʿ olmaz. Nitekim eydür: **Ẓalāmetü’l-maẓlūmı lā-teżīʿ**[197]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(21)İns ü cin ü vaḥşu ṭayr u dīv u ġūl u mūr u mār
Ḫayr u şerden itdügini bulısardur nāgih var

İtdügüñ ḳalmaz yanuna ye daḫı oġlanuña
[55b] (1) Alısardur intiḳāmın çarḫ-ı gerdiş rūzigār

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince mega murġı böyle diyicek Süleymān ḥażreti ʿa.s. (2)meganuñ şikāyetini manṭıḳu’ṭ-ṭayrca belāġatini, feṣāḥetini işidüp taḥsīn ḳılup daḫı efʿī dilince ılana (3)eyitdi: “Yā mūẕī sebebün nedür ki bu ḳuşçuġazlaruñ yumurdacuḳların içesin ve yavrularınuñ etin yiyesin.” (4)Cevāb virdi ki: “Yā nebīyü’llāh insān ki eşref-i maḫlūḳātdur. Ġanem ki maẓlūm ḥayvānatdur. Günāhı ne ki (5)boġazlayup etin yirsiz ve daḫı gökde uçan ḳuşları şāhīn şehbāzıla şikār ḳılup etin yirsiz ve taḳūḳuñ ve (6) ördegüñ ve ḳazuñ yumurdalarını içersiz. Maʿīşet ḳılup ʿalā raġmı rūzigār ḫūş geçersiz. Niçün dinilse: (7)”*Külū vaşrabū.”*[198] āyetin oḳumaġa aġız açarsız. Ḥāl budur ki Ḥaḳ sübḥānehu ve teʿālā sizüñ içün envāʿ (8)dürlü niʿmetler ve yimişler yaratmışdur. Cümlesinden birisi incirle zeytūn gibi ki anlaruñ Ḥaḳḳında Allāḥ teʿālā (9)ḳasem yād idüp eydür ki **ḳāle’l-lāhu teʿālā: “***Ve’t-tīni ve’z-zeytūni”*[199] dir. Gel bizüm efāʿī cinsini gör (10)ki Ādem-i Ṣafī ucundan uçmaḳdan sürülüp elsüz, ayaḳsuz ḳarnumuz üzerine sürinüp rızḳ ṭāleb (11)iderüz. Ādemoġlanları gibi deñizden balıḳ çıḳarup ve gökyüzinden uçar ḳuş şikār (12)idüp nafaḳa ele getürmege gücümüz yitmez. Faṣl-ı bahārda yiryüzine çıḳup gözümüz (13)açup *rızḳan cedīden yevmen cedīden*[200] mucebince *men ṭalebe vecedenā*[201] mucebince ʿamel ḳılup rızḳ ṭaleb iderüz. (14)Vaḳtā ki elümüze girmese ṭoprāḳ yiyüp ḳanāʿat iderüz. “*El-ḳanāʿatü kenzün lā-yefnā*[202]

196 Eğri olanın gölgesi de eğri olur.
197 Mazlumun yakınması, sızlanması zayiʿ olmaz.
198 Yiyin ve içiniz. (Araf suresi,7-31)
199 Zeytine ve incire yemin olsun ki…(Tin suresi,95-1)
200 Yeni rızık, yeni gün…
201 Bir şeyi dileyen ona kavuşur.
202 Kanaat tükenmez hazinedür. (Hadis-i şerīf)

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(15)Böyle diyüp efʿī virür ḫoş cevāb
Aldı ʿibret diñleyüp şeh kāmuyāb

İy ılandan kemter olan bu zaman
(16)Ver ḳanaʿāt eyle dāyim cāvidān

~~4.3.1.3.6.~~4.3.1.4.6. Ḳażiyye-i Efāʿī ve Şikāyet-i Veziʿ[203]

Ḥükemā ḳavlince andan süleymān (17)ḫażreti ʿaleyhi's-selām eyitdi: "Yā efʿī-i ḫūn-ḫūr ve yā muʾẕī-i ser-defteri cebbār bu söz ki söylersin, ʿabeṣ (18)fikirdür ki idersin. Ol ḳoyunları ve cemīʿ ḥayvānātı Allāh teʿāla ki yaradmışdur. Şol ki (19) ekle ḳābildür. Ḳoyun, ṣıġır, keçi, ṣınfı gibi anları ādemoġlanına Ḥaḳ teʿāla ḥelāl itmişdür. (20)Ḫuṣūṣen ki üremesi, ḫiẕmeti, zaḥmeti ādem çeker. Yaʿnī sen efāʿī cinsi insāna müşābehetüñ mi (21)vardur ki buncılayın söz söylersin. Rızḳ iki ḳısımdur: Yā ḥayvānātıdur yā nebātātıdur. Eger nebātātıyısa **[56a]** (1)kimsenüñ bağında veya yirinde yitmiş ola. Ṣāhibinden ṣatun alup ḥelāllıġın dileyüp andan yimek gerek. (2)Eger ki ḥayvānātıyısa çārupāde şol ḥayvān ki ekli ḥelāldür. Ṣāhibinden beyʿ itmek gerek (3)ve andan ṣoñra bir ḳuzı ki ḳoyundan ṭoġar. Anası südinden ayırd olup üç ay üzerinden geçmeyince (4)anuñ etin yimek olmaz. Sen ḫod bir ẓālimsin ki ḳuşçuġazuñ yumurdasın içmekile ve yavrusını etin yemege, (5)aġız açmaġıla ne ḳadar leẕẕet alup dirilik ḳılayıduñ. Anuñ leẕẕeti itdügüñ ẓülmüñ cezāsına degmez (6)ve anı bilmez misin ki Ḥaḳ teʿālā ẓālimleri sevmez. Nitekim Kelām-ı Ḳadīmde ve Kitāb-ı Kerīmde gelür ki (7)eydür: "Ḳavluhu teʿālā **inne'l-lāhe lā-yuḥibbu'ẓ-ẓālimīn**[204] ve daḫı yā efʿī agāh ol ki itdügüñ ẓulmi ve ḳılduġuñ (8)eylügi bulacaḳsın ẕerre ẕerre **ḳavluhu teʿālā** : *femen yaʿmel miṯḳāle ẕerretin ḫayren yarahu ve men yaʿmel miṯḳale ẕerretin şerren* (9)*yarahu*[205]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Dīv ü cinnī ādem olsun yaḫūd ol efʿī bugün
Ḫayr u şerden itdügini bulısar defʿi bugün

(10)Ḫayradın rahmet bulur Firdevsi cennet meskeni
Şer ḳılan oda girür budur emr-i şerʿi bugün

[203] Engerekler ve Kurbağanın Şikâyeti Meselesi
[204]Şüphesiz Allâh zalimleri sevmez. (Şûrâ suresi, 42-40)
[205] Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür. (Zilzâl suresi,99/7-8)

~~4.3.1.3.7.~~4.3.1.4.7. Ḳażīyye-i Veziʿ ve Şikāyet Kerden Ez-Efʿī Be-Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām[206]

(11)Ḥükemā ḳavlince efʿīye Süleymān ḥażreti bu vechile ʿitāb ḳılıcāḳ. Ḳurbaġa (12)daḫı baş ḳaldırup dizi üzerine gelüp köhne pīrler gibi iki elin yire ṭayayup ḥażreti Süleymāna ʿaleyhi's-(13)selām veziʿ dilince duʿā ḳılup eyitdi ki:

Naẓm

[Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

Şeh Süleymān ḥażretine ol veziʿ anda hemān
(14)İtdi alḳış daḫı eydür iy emīr-i üns ü cān

Ben żaʿīfüñ düşmenidür işbu efʿī-bī-gümān
Ḳanda virsem aġız açup yutmaġ ister ol hemān

(15)**Neṯr**

Ḥükema ḳavlince veziʿ böyle diyicek Süleymān-ı nebī ʿa.s. ılana su'āl itdi ki: "Bu ḳurbaġa saña (16)nitdi ki bunuñ etin yimege ḳaṣd idersin?" Efʿī cevāb virdi ki: "Ḳadīmü'z-zamandan ḳurbaġayla, ılanuñ (17)arasında ʿadāveti bāḳīdür. Ol sebebden ılan ṣuda ḳurbaġa bulsa etin yimege hücūm ider." diyicek Süleymān (18)ṣordı ki: "ʿAdāvete sebeb nedür?" Efʿī eydür: "Yā nebīyü'llāh ḳaçan ki öyle ississinde güneş ḥarrından (19)ṣuṣayıp ṣu içmege ırmāḳ kenārına varsaḳ ṣu içüp saz arasında biraz ḥużūr idüp yatmaḳ (20)dilesek bu ḳurbaġalaruñ çıġrışduġından bī-ḥużūr olup gözlerümüze uyḳu girmez. Bilmezüz ki (21)bu ʿArab şamātası gibi ʿalā lehu ve ġavġa itmekden ne fāyda var." diyicek ḳurbaġa efʿīnüñ sözin işidüp **[56b]** (1)eyitdi: "Yā nebīyü'llāh ḳurbaġa cinsinüñ çıġrışduġı ḥāl dilince Allāhı ẕikr itdügümüzdür ki evvel bizi yumurdadan (2)çıḳarup ve baʿżumūzı ʿufūnetden düridüp raḥmet deryāsına ġarḳ idüp ol dīdārın görmiş, pāk u muṭahhar, (3)māʾi, ġıdā viren Allāhı ẕikr iderüz. Bu efʿī gibi dilümüzi Ḥaḳ ṭeʿālā iki çaṭal idüp ṣuratumuzı tebdīl ḳılup (4)elsüz, ayaḳsuz, yüzümüz üzerine sürünmedügümüze şükr iderüz." diyicek Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām eyitdi: (5)"Yā veziʿ Allāhu ṭeʿālāyı nice tesbīḥ idersin." diyicek veziʿ daḫı cevāb virdi ki tesbīḥimüz budur ki eydürüz: (6)"*Ya musebbiḥen bi-külli lisānin ve meẕkuren bi-külli mekānin.*"[207] diyicek efʿī ḳurbaġanuñ sözin işidüp eydür: "Yā veziʿ ve iy ḳurbaġa (7)be-taḳdīr ki Allāhı tesbīḥ idermişsin yaʿnī ḥayvānātda degül belki cemādatda daḫı hīçbir şey yoḳdur ki (8)Allāhı ẕikr itmeye. **Ḳavluhu teʿālā:** "*Feini't-tebaʿtenī felā tesʾelnī ʿan şeyʾin ḥattā uḥdiṯe leke minhu ẕikren.*"[208] eyle olsa efāʿiyyun, ḥayyat(9)daḫı Allāhı dillerince ẕikr iderler. Ammā ẕikr-i ḫalış oldur ki ḳalbden ola. Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā ḫod sāmiʿdür. (10)Ḳulūbuñ ẕikrini işidüp pes efḍal-ı ẕikr oldur ki cān u dille ḳalbden ola ve daḫı ẕikrüñ ṭarīḳī (11) ve keyfiyeti ve şerāyiṭi vardur. Nitekim Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre gelür ki **Ḳavluhu** (12)**teʿālā: "***Veẕkuru Rabbeke fi-nefsike*

[206] Kurbağa ve Onun, Engereği Hazret-i Süleyman Aleyhi's-Selam'a Şikâyeti Meselesi
[207] Ey (pādişāh) ki her dilile tesbīḥ olunır ve (iy pādişāh) ki her yirde ẕikr olınır.
[208] O da, "Eğer bana tâbi olursan, sana o konuda bilgi verinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma!" diye tembih etti. (Kehf suresi,18-70)

taẕarruʿan ve ḫīfeten"[209] ve daḫı yā nebīyü'llāh ʿuḳalādan maḫfī degüldür ki cemīʿ şeyʾi [13]ki ʿalemde vardur. Eger ḥayvānāt ve eger cemādāt ḥāl dilince Ḥaḳ teʿālāyı tesbīḥ iderler. Ḳavluhu teʿālā: [14]"*Ve in min şeyʾin illā yusebbihu bi-hamdihi ve'l-melāīke."*[210] Pes ılan cinsi daḫı nite ẕākir olmaya ne var ki İblīs -i laʿīn ucından [15]dilüm şaḳḳ oldıysa ẕikr-i ḳulūba menʿ yoḳ. Bel ki ẕikr-i ḫālis oldır ki ḳulūp içinde ola. Zīrā ki [16]Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā: "*Sāmiʿdür*[211] benüm ḳalbimde ẕikr itdügümle bu ḳurbaġanuñ çaġırup mürāyī ṣofīler gibi [17]hāyu hūyu ʿalā lehu itmekle itdükleri ẕikirden ẕikr-i ḳulūp efḍaldur." diyicek Süleymān ol ḥayyuñ[18]sözin begenüp ṣordı ki: "Yā ılan senüñ tesbīḥüñ nedür?" Cevāb virdi ki: "Yā nebīyü'llāh bizüm [19]tesbīḥümüz envāʿıladur. Her cins efʿīnüñ bir dürlü tesbīḥü vardur. Bizüm ṣınfumuzuñ tesbīḥ budur ki eydür de ki: *Yā [20]ḥayyun lā-yemūt."*[212] diyüp tesbīhin ʿarż idicek. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām diledi kim efʿī azād ide. [21]İllā ki murġ-ı meġa rıżā virmedi. Eyitdi ki: "Yā nebīyü'llāh bu benüm yavrucaḳlarum yimüşdür, ḳanlumdur. **[57a]**[1]Ḥaḳḳumı alıvir." diyüp daʿvī ḳılıcaḳ. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām efʿīye eyitdi: "Bu meġa murġı senden [2]yavrucaḳlarınuñ ḳanını daʿvī ider. Ne dirsin?" Efʿī eyitdi: "Yā nebīyü'llāh tevbe idem ki şimdiden ṣoñra meġa [3]yavrusınuñ yanına varmayam. Eger şefāʿat iderseñ." Cevāb virdi: "Ḥaḳk-ı ʿabdi bağışlamaḳ elümüzden gelmez. [4]Meger ki ṣāḥibi bağışlaya." diyicek efʿī eyitdi: "Yā nebīyü'llāh ḳadīmü'l-eyyāmdan megayıla, efʿīnüñ ʿadaveti ẕāhirdür. [5]Ḫuṣūṣen ki şimdi ḫaṣm olmışdur. Baña bu şefḳat idecek degüldür." diyicek Meġa murġı yine feryāda[6] başlayup Ḥaḳḳını ṭaleb itdi. Süleymān ḥażreti ılancıla emr itdi. Ol efʿī ḳoyup yırtıcı ḳuşlar arasına iltüp [7]anı vaḳt içinde helāḳ itdiler. Andan ṣoñra Süleymān naẕarında efʿīden ḫaber açıldı. Süleymān ḥażreti Loḳmān-ı [8]Ḥakīmden su'āl itdi ki: "Efʿīnüñ ġāyet zehr-dārı ḳanḳısıdur?" Cevāp virüp eyitdi ki: "Yā nebiyü'l[9]lāh efʿiyyāt bir niçe cinsdür cümlesinden birisi ve zehr-dārı ve ġāyet yavuzı Ruḳaṭādur. Ruḳaṭā şol [10]ılandur ki ḳara ola daḫı aḳ begleri ola. Efʿīnüñ be-ġayet bedʾi oldur. Her şirīn anı meṣel iderler.

[11]**Şiʿr**

Hum ayḳaẕū Ruḳaṭā'l-efāʿī ve bennehu
ʿAḳāribe leylin ġābe anhā ḫavātuhā

[12]Ol nemmāmlar uyardılar Ruḳāṭa ılanları. Yaʿnī dilīr kişiler taḥrīk itdi daḫı şol ʿaḳrebler ki māniʿleri ġāʾibdür. [12]"*Ve hum naḳalū ʿannī elleẕī lem efuh bihi ve mā emetü'l-aḫbāri illā revātuhā."*[213] benden nāḳl itdiler. O söz ki ben [15]aġızlanmadum. Ḫayırlaruñ āfeti olmaz. İllā ḫabercisi rivāyet ḳılanıdur. Ḳavmidür ki ılan biñ yaşar her yılda. [16]Otuz yumurda bıraġur. Yeñüsi ʿadedince ol yumurdaya ḳarınca çoḳar, ifsād ider. Ve illā ʿālemi ılan ṭutardı. [17]Ḳarıncadan an ḳurtılur. Ḳaçan ılan ʿaḳreb ṣoḳsa ılan olur. Ilanuñ içinde bir ṭamar vardur. Uzun [18]ḳuyruġından başına varınca içi ṭolu ṣaru ṣudur. aġūsı oldur. Ilanuñ cimāʿı yoḳdur. Hemān biri birine ṭolaşur, dili iki çatal olur, yimege ġāyet ḥırşından cānavarı ṭutar, bütünle yudar. Ḳaçan süñüklü [19]nesneyi yudsa varur bir aġaca berk ṭolanur. Tā ki ol süñükler uvanur. Andan çözilür daḫı[20]kimseyi ṣoḳsa tiz çek bir yanına döner dirler ki āġūsın dökmekçün ider daḫı ṭaʿām bulmasa [21]yili ġıda idinür, aç olur daḫı diri cānavar etinden özge yimez. Ḳaçan çoḳ yaşasa cismi geçilür. Yilile **[57b]** [1]ḳanaʿat ider.

---

[209] Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek… Rabbini an.(A'raf suresi,7-205)
[210] O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. (İsrâ suresi,17-44)
[211] İşitendir.
[212] Ey daima diri ve ölümsüz olan… (Furkân suresi, 25-58)
[213] Onlar benim ağzımdan çıkmayanları naklettiler/ Muhakkak ki haberlerin kirliliği ravilerindendir.

Ṭaʿām istemez daḫı aşlā şu içmez. Velī şarab ḳoḫusın alsa ḳanmaz içer. Tā ki esirür. Gāh olur [2]ki esirdügi helākına sebeb olur daḫı irkegi hīç yirde maḳām ṭutmaz. Dişisi yumurdası üstinde [3]olur, maḳām ṭutar. Tā yavrusı çıḳup büyiyünce daḫı göz başında ṭoḳınmış mıḫ gibi olur. Hīç deprenmez. [4]Çeker ki gözi daḫı anuñ gibidir. Ḳaçan gözi çıḳsa yine biter. Dişi daḫı üç günde [5]yine biter. Ḳuyruġı kesilse yine biter. **Laṭīfe** budur ki yalıncaḳ kişiden ḳaçar, od ister. [6]Göricek feraḥ olur, südi sever daḫı ʿaceb bu ki at derin bir çubuġa dürtüp ılan ursalar [7] olur ve daḫı gözi görmez olsa yāḫūd yir altından yaẕın çıḳsa gözi görmese varur. [8]Yeşil rāziyāne bulur daḫı gözin aña sürer, açılur yine görür. Ilan miḳdarlu nesnede ılandan [9]ḳuvvetlü yoḳdur. Anuñçündür ki delüge başı girse ne ḳadar ḳuvvetlü kişi çekse çıḳmaz. Gāh olur [10] ki üzilür daḫı ḳuvvetindendür ki ayaġı dırnaġı yoġiken itinmegile şöyle surʿatıla yürür ki ādem yitmez [11]daḫı ḳurıda buysa deñize düşse dirilür daḫı deñizde buysa ḳurıya çıḳsa dirilür, ölmez. Ḳalan [12]cānavarlar gibi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ger behāyim vaḥş u ṭayr u dabbe yā efʿī begüm
Her birinde vardur aḫir ṣāniʿuñ ṣunʿī begüm

[13]Her ne şeyʾ itseñ naẓar ḫāsiyyeti çoḳdur anuñ
Naḳʿī yoḳ ez-der-cihānda anla yā defʿī begüm

~~4.3.1.3.8.~~4.3.1.4.8. Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Ḳażiyye-i Murġī Megā[214]

[14]Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki Loḳmān Ḥakīm efāʿī cinsinden Ruḳeṭā cinsinüñ efʿālin, heyʾetin, mażarretin, [15]ḥikmet mucebince beyān idicek. Andan Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām sī-murġa- eṭyār-ı reʾīs ʿanḳā-yı [16]murġa- su'āl itdi ki: "Bu mega cinsi ne cinsdür ve ḫāṣiyyeti, mażarreti nedür?" Sī-murġ daḫı cevāb [17] virüp eyitdi ki: Bu mega cinsi beriyyede çoġ olur. Ḳum arasında yumurdalar ve baʿżı daḫı muġaylan dikeni [18]üzerinde yuva yapar ve ılan görse üzerine varur. Bir ḳaç megayıla cemʿ olup ılanuñ başı üzerine [19]çevrilüp çaġrışurlar. Zīrā ki ılan bunlaruñ yumurdalarun bulup içiçi ve yavrusın bulsa yiyüp [20]ḳanın ṣaçıçıdır." diyüp ḫaber vircek. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām eyitdi: "Şāh-ı Mārān gelicek. [21]Efāʿī cinsi dergāhuma cemʿ olıcaḳ. İnşāʾa'llāh teʿālā yasaḳ ḳılam ki efāʿī, mega cinsin incitmeye." **[58a]** [1]diyicek Āṣaf bin Berḫiyā eyitdi: "Yā nebīyü'llāh şāh-ı mārāna, tekvīn-i ḥayyāt gideli ḫayli rūzigār oldı. [2]Sebeb nedür ki şāh-ı mārāndan ḫaber gelmeye." diyicek Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām cevāb virdi ki: [3]"Şāh-ı Mārān dergāhuma gelmeyecek degül ammā ki ʿālem-i etrāfda heft-ser evrenlerden ve ṭūl-ı ḳāmet [4]s̲uʿbānlardan ve deñizde dürīn tinnīnlerden cemʿ idüp dergāhuma gelinceye dek rūzigār [5]geçe, baʿīd degüldür. Zīrā ki şāh-ı mārāndur kendü ʿaẓimetine göre efāʿī çerisinle ve ḥayyāt-ı [6]leşkerinle ve tinnīn, s̲uʿbān ṣınfıyla ve ejdehā ve evren cinsile gelse gerek. Benüm biñ bir [7]ümmet, yitmiş iki millet, yüz yigirmi dört dürlü ṣıfat-ı maḥlūḳātı, ecnās-ı mevcūdātı, ḥaşmūmuñ ins ü [8]cin ser-hengleri ve ḫademūñ ḫişārı dürürler ki inşāʾa'llāhu teʿālā gelicek göresin.

[214] Süleyman'ın Hikâyesi ve Mega Kuşunun Meselesi

[9]**Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

ʿAsker-i ḥayyātı gören kimse cānı ditredür
Naʿra ursa ejderü çarḫ āsumānı ditredür

[10]Yedi başlu evrenden ve hem alup Merrīḫ anuñ
Ḳorḳıdup Keyvānı gökde ʿarş ılanıñ ditredür

~~4.3.1.3.9.~~4.3.1.4.9. Der-Beyān-ı Ender Ṣıfat-ı Tinnīn[215]

[11]Ḥükemā ḳavlince Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām Şāh-ı Mārān ʿaskerin bu vechile medh idicek. Sī-murġ-ı[12]Ḳāf eyitdi: "Yā nebīyü'llāh ḫūb dirsin. Cihān serāyında yırtıcı cānavarlar içinde evvel ḳurd añılur ki hīç [13]bir ʿadūdan ḳaçmaḳ bilmez. Ejdehāya daḫı ḳarşu varur, cürʾeti ziyādedür. Andan geçse ḳaplan añılur ki [14]cüst ü çapüklikde ve tekebbürlikde miṣli yoḳdur. Ancılayındur ki vaḳtā ki ḳarnı [15]acısa kendüyi deryā kenārında, mişeyistān arasında gözler. Vaḳtā ki bir balıḳ deñiz kenārına [16]gelse ḳuyruġınuñ ucında bir çengel vardur. Eyle cüstlüġıla deprenüp balıġı urup ṭaşra çıḳarup [17]yir ve arḳasınuñ sünügi ādemüñ üstüne ṣıçrar daḫı şol ılan ṭolaşır gibi ṭolaşır ve anuñ gibi [18]bedḫū mütekebbürdür ki üzerine bulut gölgesi düşse buluda ṣıçrayup ḳayadan düşüp helāk [19]helāk olur. Ekṣer helākine sebeb odur ve ikinci arslandur ki ḳamu ḥayvānuñ mehlikidür [20]ve her ne ḥayvān ki görse āvāzı munḳaṭiʿ olur ḳorḳusından. Yirinden ṭurub gidemez ve daḫı [21]arslandan zīyāde sibāʿ cinsinde **bebrdür** bebrü bir cānavardur ki ṣıçratıcı eli ve pençesi ḳuvvetlü **[58b]** [1]arslan andan ḳorḳar. Zīrā ki arslanuñ üstine segirür daḫı çıḳar, oturur. Arslan aña çare [2] idemez. Defʿī helāk ider. Ammā ki yā nebīyü'llāh ser-cümlesinden ṣüʿbān ʿaẓametlü ve heybetlü ve ḳuvvvetlüdür. Süleymān [3]ḥażreti didi. Nite? Cevāb virdi ki: "Yā nebīyü'llāh ılanuñ üç mertebesi vardur: Evvel ḥayyadur, [4] ikinci meḥāmdur, üçünci ṣüʿbāndur. Ṣüʿbānuñ biñ yıl ömri olur. Vaḳtā biñ yıl giçse tamām ṣuʿban-ı mühliküdür. [5]Nişānı oldır ki elinde sacı biter. Her ne ādemi görse helāk olur ve daḫı ṣuʿbāndan geçse [6]tinnīndür. Tinnīnüñ aṣlı bu ki vaḳtā ki ılan biñ yıl yaşasa ṣuʿbān olsa bulut ḳorḳusından [7]ḳaçup deñize girse bulut ẓafer bulmayup deñiz içinde bu yedügi ecilden ol ḳadar uzun olur [8]ki iki fersaḫ olur. Daḫı ziyāde dişleri daḫı süñüde mūrı gibidür. Ḳızıl renk her ḥayvānı ki [9]yudar, ġıdasıdur. Hīç bir ḥayvān aña muḳābil olmaz. Ber ü baḥrıñ ḥayvānları andan ḳaçar. Vaḳtā ki deprense [10]deñiz mevc urur. Ḳuvvetinden rengi ḳaplan gibidür, pulları siyāh ve teni aḳ renk ve muḥkem balıḳ pulı gibi [11]ḳanadları daḫı balıḳ ḳanadı gibi başı ādem başına beñzer ammā saçdan yüzi gözi görünmez. Velī ol [12]ḳadar büyük olur ki bir depece ve ḳulaġı ġāyet uzun olur ve gözleri ġāyet degirmi ve külḫān [13]ocaġı gibi yanar olur ve daḫı yā nebīyü'llāh tinnīnden geçse heft-ser evrendür ki ṣıġın geyiginden [14]ṭoġar. Evren olur ki ṭoḳuz başı vardur ki ve ḳanadları vardur. Yarasa ḳanadı gibi uçucıdur. Buçuḳ [15]sāʿat geçmedin ġarbdan maşrıḳa geçicidür. Ḳāmeti bir ulu ṭaġ gibi [16]olur. Hīç dünyāda aña muḳābil olur düşmān yoḳdur.

[215] Ejderhanın Keyfiyetinin Beyanı Hakkında

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ejder ü tinnīn ü evren nāgih var
(17)Key ʿaceb heybetlü olur şehriyār

Çünki tinnīn aġzını ṣuda açar
Baḥrı maḫlūḳı yudub ṣuyun içer

~~4.3.1.3.10.~~4.3.1.4.10. (18) Der -Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Ḍifdaʿ[216]

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki Sī-murġ-ı Ḳāf bu vechile ṣuʿbān ve tinnīn ve evren (19)ḫuṣūṣından söz söyleyecek. Ḥażreti Süleymān meclisinde ḥāżır olan ins ü cin melikleri dīv ü ʿafārit (20)serhengleri işidüp ejdehā ve tinnīn heybetinden ḫavfe vardılar. Andan Süleyman ḥażreti ʿaleyhi's-selām (21)mega ḳuşına icāzet virüp efʿī ılancıla depeledüp helāk itdüricek. Ol ılan yutmaġa ḫamle itdügi**[59a]** (1)ḳurbaġa daḫı dile gelüp ötüp ḍifdeʿ dilince Süleymāndan icāzet istedi ki mekāna ilteler ırmāġ içinde (2)muḳīm olup dilince Ḫālıḳına tesbīḥ ide. Andan Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām ḍifdeʿa su'āl ḳılup eyitdi ki: (3)"Yā ḍifdeʿ ḳurbaġa cinsi ḳaç nevʿdür ve dürimesi nicedür." diyicek cevāb virdi ki: "Yā nebīyü'llāh bizüm cinsimüz (4)dört ṣınıfdur. Bir ṣınfumuz yumurdalar. Ḳarada yumurdadan çıḳar, ṣuya gelür ve ikinci ṣınfumuz ʿufūnetden durur. Ṣu (5)içinde ve üçüncü ṣınfumuz yaġmurıla yaġar, yeşilce ḳurbaġa çoḳlardur ki küçücükdür ve dördüncü ṣınfumuz (6)ṭoprakdan saʿādet-i vāḥidede durur. Ṣūrete gelür, ṣuya girüp öter. Ammā ki yā nebīyü'llāh ḳurbaġanuñ süñügi (7)olmaz. Āvāzı, ḳulaġı dünbeden çıḳar ve ötmesi ziyādedür ve işitmesi ġayet tizdür. Velākin aġzumuza ṣu (8)almasaḳ āvāzumuz çıḳmaz. Ol sebebden dāyim ırmāḳ kenārında ve ırmāḳ içinde oluruz ve aġzumuza ṣu aluruz." (9)Süleymān ḥażreti didi ki nite? vezīʿ eydür: "Yā nebīyü'llāh vaḳtā kim ötmek Rabbumuzı tesbīḥ itmek dilesevüz (10)aşaġa egeñümüz ṣuya ṣoḳaruz daḫı öterüz.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Āb-ı raḥmet almayınca aġzumuza yā emīr
(11)Ḥaḳḳı tesbīḥ idemezüz ḫūş ṣadāla dil-peẕir

Böyle diyüp ol vezīʿ ider Süleymāna duʿā
Sākin oldı daḫı edeble ol dem içre yiridir

[216]Kurbağanın Hikâyesinin Beyanı Hakkında

~~4.3.1.3.11.~~4.3.1.4.11. (12) Der-Beyān-ı Leṭāfet-i Loḳmān-ı Ḥakīm ʿAleyhi's-Selām[217]

Ḥükemā ḳavlince ḍifdeʿ bu vechile cevāb viricek. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām (13)ṣāniʿuñ ṣunʿın taʿaccüb ḳılup fikre varınca Loḳmān Ḥakīm, ḥażreti Süleymāna ʿaleyhimā's-selām su'āl ḳılup (14)eyitdi ki: "Yā nebīyü'llāh bu ḳurbaġayla ne söyleşdük ki tefekkür ʿalemine varduñ." Cevāb virdi ki: (15) "Yā Ḥakīm bu ḳurbaġanuñ dürīmesinde ve aġzına ṣu alup ötmesinde, dilince Rabbını ẕikr itmesinde, (16)fikre varduġum bu ki birgün atam Dāvūd peyġāmber ʿaleyhi's-selām baña eyitdi ki, yā oġlum (17)Süleymān zinhār hīç bir şeyʾe ʿālem içinde ḫor baḳmayasın. Eger ki cemādatdan bir ince çöp daḫı (18)olursa belki diş ḳurudmaġa yarar. Eger ki ḥayvānatdan bir ḳarınca meṣeli cānavarcuḳ daḫı olursa (19)anı ḫor görme ki dilince Rabbini ẕikr ider. Yā oġlum Süleymān, birgün istedüm ki bu gice (20)ṣubḥ dek tesbīḥ Ḥaḳḳa meşġūl olayın. Dünyā şuġlından el çekeyin, Allāhu teʿālāya ancılayın tesbīḥ ideyin (21) ki hīçbir kimse itmemiş olsun." diyü gönlümden geçürüp Ḥavrān ḳalʿasından çıḳup **[59b]** (1)Ürdün ırmāġı kenārına varup ol gün ol gice tā ṣubḥ oluncaya dek tesbīḥ idüp vaḳt-ı seḥer ırmāḳ (2)içinden bir ḳurbaġa çaġırup eyitdi ki: "Yā Dāvūd ne ḳatı ziyāde Rabbuña nāliş idersin?" Cevāb virüp (3)eyitdüm ki: "Yā veziʿ Rabbumla şöyle ʿahd itdüm. Bugün bu gice göñlümden ġayrı şuġlı çıḳarup (4)iḫlāsıla Allāha teṣbīḥ idem ki kimse itmemiş olsun ol niyāzdur ki iderün." didüm. Ḳurbaġa çaġırup (5)eyitdi ki: "Yā Dāvūd ne ḳadar mürsel peyġāmber isek daḫı tesbīḥuñla faḫr itmegi yetmiş yıldır tamām ki dilüm (6)tesbīḥ-i Ḥaḳdan bir laḥẓa ḫālī olmadı ve on gicedür ki ne ot yidüm ne ṣu içtüm, bu tesbīhi iderem." Yā oġlum (7)Süleymān, ol ḳurbaġanuñ bu sözin ki işitdüm. Ḥayrete varup bir zaman sükūt itdüm. Andan eyütdim (8)ki, eyit ol tesbīḥ nedür? Ḳurbaġa didi ki, **tesbīḥ īnest:**[218] **"***Yā musebbiḥan bi-külli lisānin ve meẕkūren bi-külli mekānin."*[219] (9)maʿnāsın budur ki iy pādişāhī ki her dilile tesbīḥ olunır ve iy pādişāhī ki her yirde ẕikr olınır. Yā oġlum (10)Süleymān ḳaçan ki bu tesbīh ol ḳurbaġa aġzından işitdüm. Bundan efḍal tesbīh olmaya." diyüp ḳurbaġayla (11)vedāʿ idüp gitdüm. Andan ṣoñra ḫalvetüme gelüp ḳırḳ gün gice ve gündüz tesbīḥ-i Ḥaḳḳa meşġul oldum.(12)Ṣabāḥdan aḫşama degin ṣāyim, gice ṣubḥa dek ʿibādetde ḳāyīm, ḳırḳ gün tamām olıcaḳ. Ṣubḥ namāzın ḳılup namāz u (13)niyāzdan fāriġ olınca. Gönlüme bu geldi ki ʿacāba bu ḳırḳ gün içinde itdügim tesbīḥ (14)ol ḳurbaġa tesbīḥ ḳadar faẓīleti var mı? Ola Ḥaḳ teʿālā ḥażretin bu ḳırḳ gün içinde benden özge (15)kimse medḥ itdi mi? Ola diyince nā-gāh gördüm ki **Nūrunāʾīl** melek gelüp selām virüp (16)eyitdi ki: "Yā Dāvūd Ḥaḳ teʿālā saña selām ḳılur. Eydür ki Dāvūd ḳılduġı tesbīḥe maġrūr (17)olmasun ki ṭāʿat itdügi miḥrābuñ ṣaġ kenārında bir burka vardur. Ol burka içinde bir (18)żaʿīf ḳulum baña tesbīḥ ider. Naẓar ḳılsun didi." **Nūrunāʾīl** melekden ol sözi işidüp burkaya (19)varup naẓaru ḳılup gördüm ki bir żaʿīf ḳurbaġa şāḳıyup oturdı. Gelip fehm itdüm eydür ki, (20)**Tesbīḥ-i vezi**ʿ **īnest: "***Sübḥāneke ve bi-ḥamdike müntehā ʿilmuke."* **220** yaʿnī eydür ki: "Yā Rabbi saña tesbīh iderem (21)ve daḫı ḥamd iderem ʿilmüñ yitüşdikce." Yā oġlum Süleymān çünki ḳurbaġanuñ tesbīḥin işitdüm. **[60a]** (1)Bir zaman ḥayrete vardum. Andan Nūrunāʾīl melek baña eyitdi ki: "Tesbīḥ veziʿ nicedür?" didüm ki: "Yā melik-i (2)aʿẓam ben Allāhı bu ṭarīḳla medh itmedüm ki bu ḳurbaġa itdi." diyüp ḫaṭāma istiġfār ḳıldum. Andan Nūrunāʾīl (3)melek eyitdi ki: "Yā Dāvūd iy ḫalīfe-yi Maḥmūd vey resūl-i maʿbūd müjde olsun ki Ḥaḳ tabāreke ve teʿālā (4)saña Süleymān nāmı bir selīmü'l-ḳalb oġul rūzī ḳılsa gerek.

---

[217] Lokman Hekīm ʿAleyhi's-Selām'ın İnceliğinin Beyanı Hakkında
[218] Tesbih budur.
[219] Ey (pādişāh) ki her dilile tesbīḥ olunır ve (iy pādişāh) ki her yirde ẕikr olınır.
[220] Kurbağanın duası budur. "Yā Rabbi saña tesbīh iderem ve daḫı ḥamd iderem ʿilmüñ yitüşdikce."

Bu ḳırḳ gün gündüzin ṣāyʾīm, [5]giceler ṣubha dek ʿibādete ḳāyīm, olduġuñ tesbīḥ itdügüñ ecir miṣlīçün ol oġluñ Süleymān [6]ḳırḳ yıl tamāmu ʿālem ḫalḳına ḳāfdan ḳāfa ḥükm itse gerek. Biñ bir ümmet emrini ṭutsa gerek. Yil [7]taḫtını felekde götürüp meşārıḳı meġārıba gitse gerek. Ḥaḳ teʿālā celle celāluhu ʿamme nevāluhu [8]men żaʿīf ḳulını ol rūḥ-ı Süleymāniye müvekkel ḳodı ki Urmiyānuñ nişānlusıdı nikāḥ idüp alduk. [9]Ol Süleymān sen ata belinden ana raḥmine düşeli elli dört gündür." diyüp ḫaber virdi. Hem vāḳiʿan [10]vālideñ Betşāyeʿ Ḫātūnı alup bir yire gelelden elli dört gün olmış. İmdi yā oġlum Süleymān, "Ḥaḳ [11]teʿālā saña çünki bu mülki naṣīb itdi. Ẕinhār bir şeyʾe ḫor baḳmayasın ki Ḥaḳ teʿālānuñ [12]ʿabeṣ yaradılmış ḫalḳı yoḳdur." diyüp atam Dāvūd peyġāmber baña naṣīḥat itdi. Yā Loḳmān-ı ekber tefekkür ʿālemine[13]varduġum bu ki bu ḳurbaġayı görüp atamuñ vaṣiyyeti önüme düşüp fikir ʿālemine vardum. Ḳaṣdum budur [14]ki hīçbir şeyʾe yetlü [betlü] naẓar itmeyem.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

ʿĀḳil oldur kimesneye baḳmaya ḳaṭʿā ve ḫor
[15]Kim Süleymāna naṣīḥat eyledi bir lengu mūr

Cümle eşyā dillerince Ḥaḳḳa ider tesbīh bil
Her birinde ḫaṣṣa vardur ġāfīl olma söz budur

~~4.3.1.3.12.~~4.3.1.4.12. [16] Ender Şıfat-ı Ḥikmet-i Loḳmān ʿa.s.[221]

Ḥükemā ḳavlince Süleymān ḫażreti ʿaleyhi's-selām böyle diyicek Loḳmān Ḥakīm, cemīʿ [17]vüzerā, Dāvūd peyġāmberüñ rūḥına ṣalavāt getürüp Süleymān ḫażretünüñ ʿaleyhi's-selām inṣāfına, ʿaḳl idrākine taḥsīn [18]ḳılup daḫı Loḳmān Ḥakīm eyitdi ki: "Yā nebīyü'llāh ḫūb dirsiz ki hīç bir şeyʾe ḫor naẓar itmek olmaz ki her birisine [19]Ḥaḳ teʿālā bir ḫaṣṣa ḳomışdur, görmez misin ki sivrisiñek bu żaʿīfla Nemrūd-ı ʿāṣiʿi helāk itdi ve yedi [20]ḳat yiri götüren önünüze ḫavāle oldı ve daḫı yā nebīyü'llāh sī-murġ-ı ʿanḳā meclisiñüzde sibāʿ cinsi gibi ve yırtıcı [21]cānavarları ve ejdehāyı medḥ itdi ki anlara muḳābil ʿālemde bir şeyʾ yoḳdur." diyü daʿvī itdi. Yā nebīyü'llāh, Hind diyārında **[60b]** [1]bir dābbe vardur. Cesedde bir ʿaḳreb miḳdārınca ḳızıl et pāresi gibi ve adına **İlenmiş** dirler. Be-ġāyet mūẕīdür. [2]Vaḳtā ki ejdehānuñ üzerine tükürse aġzı yarı ejdehā tenine ṭoḳınduġı gibi ʿalev çıḳup ejdehāyı [3]yaḳup helāk ider." diyicek Süleymān işidüp taʿaccüb itdi. Andan Süleymān ḫażreti ḳurbaġaya eyitdi: "Ḫāṣīyyetüñden [4]ḫaber vir." Cevāb virüp eyitdi ki: Ḳaçan ʿavrat şu ḳurbaġasınuñ aġzına tükürse üç kez şuya şalsa [5]ol ʿavrat ḥāmile olmaya, içi yaġını çölmege dürtseler aşla od yaḳup ḳaynamaya ve ḳurbaġayı bu tonla yarup yılan [6]ya aḳreb şoḳduġına ursalar semmini defʿ ide. Yine ḳurbaġayı iki yarsalar ʿavrat aña naẓar itse şehveti ziyāde [7]olup ere meyli arta ve dilini uyur, ʿavrata aṣa ḳoṣalar, uyurken nitdise ḫaber vire. Dilini etmege ḳoyup [8]uġrıya yidirseler iḳrār ide. Ḳanını ḳıl yolınan yire dürtseler ayruḳ bitmeye. Her ki ḳanını yüzine dürtse ḫalḳ [9]anı seve. Dişe ṭoḳundursa zaḥmetsüz çıḳa, düşe diyüp ḳurbaġa ḫāṣṣasın ḫaber

[221] Loḳmān Aleyhi's-Selam'ın Hikmetinin Keyfiyeti Hakkında

viricek. Süleymān ḥażreti [10]Nūda çaylaġına emr itdi. Ḳurbaġayı alup mekānına iletdi. Irmaġa girüp aġzına şu alup ötmege başladı. [11]Nuda çaylāġı çaġırup eyitdi ki: Yā ḳurbaġa aġzuña şu girdiyse yine dürlü dürlü ötmege mi başladuñ.” [12]diyicek ḳurbaġa cevāb virüp daḫı eyitdi ki:

Şiʿr

Ḳālet eḍ-ḍifdeʿu ḳavlen fehemtuhu’l-ḥükemā
[13]Fī femī māʾi fehel yanṭiḳu men fī fīhi mā

Yaʿnī ḳurbaġa bir söz der ki anı ḥükemā fehm ider ki aġzumda şu vār [14]aġzında şu olan söyler mi od görse muteḥayyīr olur anuñçun ötmez.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[15]Böyle diyüp ol veziʿ virdi ṣaḥīḥ anda cevāb
Ol cihedden ḳurbaġa alur imiş ḳurbaġa āb

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür vir ṣalāvāt Aḥmede
[16]Tā bulasın dū cihān içre begüm bī-ḥad ṣevāb

~~4.3.1.3.13.~~4.3.1.4.13. Ḳıṣṣa-ı Sām-süvār[222]

Ḥükemā ḳavlince Süleymān ḥażreti ʿaleyhi’s-selām [17]bunda veziʿle kelimātda. Ammā kim ez-ān cānib bizüm ḳıṣṣamuz Sām-süvāra geldi. Nite? Çün kim [18]Sām-süvār diledi kim Dib Hindūstāna gide Hind dilāverlerinden Ḳārūn ve Ḳāmūn adlu iki [19]dilāverleri gönderdi ki vara Dib Hindūstān Şāhı, Berehmen Şāhı göre yolda anuñ beglerine [20]Sām-süvāruñ geldügiñ bildüre. Ol şeh-zādelerüñ çünki yolı şehr-i Ketāne irdi [21]şehre gelüp bir yire ḳondılar. Ol zaman şehr-i Ketānuñ Sindel adlu bir meliki var idi. Ġāyet gümrāh kişidi. **[61a]** [1]Varup aña buluşup görüşüp ṣorışdılar. Āḫirinde eyitdiler: “İy melik, Sām-süvār geldi, diyārıña girdi. [2]Bizleri saña gönderdi kim seni naṣīḥatlayāvuz. Sām-süvār muṭīʿ olasın. İşidmedüñ mi kim Sām-[3]süvār nice pehlüvāndur. Ve Süleymān peyġāmberün evṣāfın işidmedüñ mi kim cemīʿ ins ü cin vuḥūş u ṭuyūr [4]mūr u mār aña muṣaḫḫar olmışdur. İmdi gerekçe budur ki varup Sām-süvārı ḳarşulayup istiḳbāl [5]idesin. İl ü şehri yıḳdurmayasın. Yine senüñ ola.” didiler. Çün kim ol şeh-zādeler ol ḫaberi Sindele [6]didiler. Şöyle kim ḳaḳıdı yıldırım gibi şaḳıdı, ḳaṣd ḳıldı kim depeleye andan ġażabın sākin ḳılup [7]eyitdi: “İy bī-ʿārlar sizler şeh-zādeler olasız. Varup Sāma ne göñülile bende oldıñuz ve hem anı [8]alup bu diyāra niçün geldüñüz?” İmdi bu dem sizleri depelerdüm ve illā nidelüm. Atañızla çoḳ [9]nān u nemek yimişizdür. İmdi gelüñ benümle el bir idüñ. Düşmeni diyāra ḳoydurmayalum. Yoḳ dirseñüz [10]iki gözi daḫı helāk ider men.” didi daḫı ol gümrāh birḳaç birḳaç ḫışmıla başın ṣaldı. [11]Andan Ḳārūn u Ḳāmūn eyitdiler: “İy bī-ḫaber ser-keşlik ḳılma. Kendü elünle öz buynuña [12]sīlī urma. sen

[222] Samsüvar’ın Hikâyesi

senidir. Sāma muṭīʿ ol. Göyñümüzsin biz seni esirgerüz, yoḳ dirseñ (13)gelür saña bir iş ḳılur kim devr-i ḳıyāmete dek dasitān olur.” didiler. Andan Sindel-i (14)Gümrāh şöyle ḳaḳıdı kim yıldırım gibi şaḳıdı, buyurdı. İkisin bile dutup bağladılar (15)daḫı ol gümrāh eyitdi: “Varuñ ikisin daḫı dād idüñ.” didi. Sindel ḥükm idüp (16)cellādlar Ḳārūnı, Ḳāmūnı revān olup dāda gitdiler. Bu ḫaber ḳız u ḳarındaşlarına irdi kim ḥelālüñ (17)Sindel iki ḳarındaşıñı aṣ buyurdı. Didiler, revān ṭurup perdeden ṭaşra çıḳup ḫādimlerin önine (18)ṣalup sürüp dāda geldi. Tā kim ḳarındaşlarını ḳurtara ol yañadan daḫı Sindele ḫaber (19)verdi. Ġażaba gelüp süvār olup dāda gelüp ḫātūnın gördi. Ḳaḳıdı ḫātūn daḫı didi (20)kim: “İy melik ḳarındaşlarımı niçün şöyle ḳaṣd ḳılursız.” Sindel eydür: “Beni ḳoyup düşmene mutīʿ (21)oldığıçun.” diyüp birbirile söyleşürken ezişdiler, birbirine düşdiler, ol gümrāh ʿavratın depeledi. **[61b]** (1)Ḳaṣd ḳıldı kim Ḳārūnı ve Ḳāmūnı daḫı aṣa. Ol ṭarafdan daḫı Sam-süvārın elfārı yaʿnī Ḳaḥṭān ʿArabī (2)on iki pehlüvān yetmiş biñ āhen-pūş erile gelüp irdiler. Şehr-i Ketānı gördiler Ḳaḥṭān serverlerile (3)öñce irüp Ḳārūnuñ, Ḳāmūnuñ ḳollarına ḳarşu uġrayup ḥālī didiler. Ḳaḥṭān daḫı selāṭīn serverler (4)be-cidāt sürüp şehr önünde meydāna irüp siyāset gördiler. Ol yañadan Sindāl daḫı gördi (5)kim bir alay er öñleriñce yedi muʿteber server at sürüp ʿuḳāb miṣāl gelürler. Sindāl gelen çeri (6)göricek. Ṣandı kim düşmen hemān oldur. Ḥāżır yedi biñ çerisile ġirīv ḳılup iren çeriye ḳarşu varup (7)ḳarışup ḳatışup cenge ṭurdılar. Sām çalışınuñ daḫı ṣoñı irüp Sindāl çevre alup ceng ḳıldılar. (8)Ḳaḥṭān-ı Ārabī, Sindāla ṭūş olup birbirile delīm gürz urışdılar. ʿĀḳıbet Ḳaḥṭān-ı Ārabī Sindāla bir gürz (9)urup ḳalḳan ḳolında perān ṭaġılup daḫı başın ḳaçurdı. Ḍarb yaġrınına doḳunup demi nefesi sinesinde (10)baġlanup baş gümledi, göz ḳarardı, ḳulaḳları ötüp ayaḳları rikābdan çıḳup raḫşdan yıḳıldı. (11)Hakīm ḳavlince, Sindālıñ iki dilāver oġlı var idi. Birinüñ adı Ġayūr ve birinüñ adı Bayūr ataları düşdigin (12)göricek. Naʿralar ḫayḳırup at sürüp Ḳaḥṭānuñ üzerine irüp gürz ḫavāle ḳıldılar. Birinüñ ḫamlesin red (13)idüp birinüñ gürzi Ḳāḥṭānuñ yaġrınına doḳındı. Eyle ḍarb urdı kim ancılayın dilāveri at boynına (14)düşürdi. Bu aralıkda Behrem ile iʿtişām süre irüp Sindāl oġlanlarını gürz ile urup yıḳdılar. (15)Ataları ile bile bağlayup çerisin ṭaġıtdılar daḫı ol iki dāra geldiler, gördiler kim Ḳārūn ile Ḳāmūn ḳolları (16)bağlıyu dār dibinde ṭurdılar. Buyunlarında kemend revān giderüp ḥāli ṣordılar, ḫaber virdi. Ḳaḥṭān-ı Ārabī (17)ġażaba gelüp diledi kim Sindālı iki oġlı birle aṣa. Ḳārūnıla, Ḳāmūn ḳomadı. İki oġlını alup Sindālı (18)dād etdiler. Ol ḳavüm anı görüp Ḳaḥtāna duʿālar ḳıldılar. Ol ẓālimi ol diyārdan giderdügiçün. (19)Andan Sindāl oġlanların Ḳārūnıla, Ḳāmūna virdiler. Anlar daḫı Sindāl öldürdügi ḳız ḳarındaşların defn itdüler. (20)Andan Sām çerisi şehr-i Ketānuñ bir kenārında ḳondılar. Nāme yazup fetiḥlerin bildürdiler. Andan (21)Ḳārūnıla, Ḳāmūn delīm nuzūli niʿmet alup Ḳaḥṭān-ı ʿĀrabīye ve selāṭīn serverlere gelüp ḫıdmet eyledi. Yediler, içdiler. **[62a]** (1)Ol ṭarafdan daḫı Sām-süvār yiye içe, ḳona göçe, gelürken bu tarafdan varan ḳaṣıd (2)nāmeyi Ḳaḥṭāna ṣuñdı. Fetḥ ḫaberin işidüp Sām-süvār şād olup gelen servere ḫilʿat-ı ḫās geyürdi. (3)Çeriye emr itdi. Güç ḳılup dört gün yürüyüp giceye ḳarşu bir ḳamışlu ṣuya irüp ḳondılar. (4)Ol gice yatup ʿalā’ṣ-ṣabāḥ güç ḳılup gitdiler. Sām daḫı çeri ardınca giderken ṣu kenārında (5)bir aḳ mermerden ʿamūd gördiler. Dikilü ṭurur. Velī key muʿteber direk direk Sām-süvār Ceblāl-ı Hindūya ṣordı. (6)Ceblāl eyitdi: “İy pehlüvān-ı cihān ölülerümüzden şöyle işitdük kim evvel zamanda iki ulu Hindi begleri (7)bu ṣu üzre buluşup ceng itmişler. Bu ʿamūdı nişā diküp gitmişler.” diyüp duʿā ḳıldı. Sām-süvār daḫı(8)selāṭīn serverlerile varup ʿamūdı çevre alup ṭurdılar. Bir ʿamūd gördiler kim on kişi gücü ile (9)ḳolaca alur. Andan ʿamūda bir ḳaç satır yazı gördiler. Andan Cālınūs Ḥakīm oḳıyup beyān eyledi.” (10)didi kim yā pehlüvān-ı zemīn ü zaman bu ḫaṭṭı yazan dimiş kim: “İy Ḥakīm taḳdīr ile bunda gelen (11)server bu ḫaṭṭı oḳuyup bilesin ki Merrīḫ devrinüñ dörd yüz yıllı ḳala bu ṣaḥrāda bir ulu ceng oldı. (12)Uç Hindūstānı Hīḳāl adlu bir server ṭutmışıdı. Dip Hindūstānı Yīḳāl adlu bir şāh ṭutmışıdı. (13)Birbirinden māl u genc bāc u ḫarāc

istediler. Āḫir bir söz üzre Hīḳāl on yedi kez yüz biñ (14)erile ḳırḳ dört biñ fīlile, Yīḳāl Şāh daḫı ḳırḳ kez yüz biñ erile yüz yigirmi biñ fīlile buluşup (15)bu ṣaḥrāda ceng ḳılmışlar. ʿĀḳıbet Dib Hindūstān çerisin ṣoyıp māl u gencin yaġma ḳılmışlar. İki (16)çeriden ḳarılan leş ü başı dirüp ṣayup görmüşler. Yüz ḳırḳ biñ er ḳılıca gelüp ḳırılmış cümlesin defn (17)ḳılup bu ʿamūda üzerine dikmişler. Tārīḫ yazmışlar, gitmişler. Tā kim anlardan nişān ḳalmaġıçun. (18)Çün kim ol iki şāh ḫaberin Sām-süvār işidüp naḳş-ı felegi ʿacebleyip gitdiler. Şehr kenārına (19)yitdiler. Bādupā öñ varup ḫaber virdi. Ḳaḥṭān-ı ʿArabī, Sindāl oġulların alup Sām-süvāra ḳarşu gelüp (20)bulışup görüşip Sām-süvār, Sindāl oġlanların ḫilʿatlayup altun aletlü, at bindürdi. İstimālat (21)virüp gitdiler. Şehre gelüp ḳondılar. Dört yüz biñ er dīvān ṭutup oturdılar. Andan Sindāl oġulları **[62b]** (1)atalarınuñ ḫazinesin açup bī-ḥad māl u genc, dürlü dürlü ḳumāş, ḳul u ḳaravaş ḳıymatı ṭāş ḳaş getürdiler. (2)Sāma, pīşkeş ḳılup baş urup duʿā itdiler. Sām daḫı ol melik-zādeleri āferīnleyüp yine şehr ü diyārların (3)virdi. Andan Sām-süvār ol gelen māl u genci hep selāṭīn serverlere ulaşdırdı. Görenler āferīn itdiler (4)daḫı oturup ʿīş itdiler. Çünki ṣabāḥ oldı. Andan Ḳaḥṭān-ı ʿArabī eyitdi: "İy pehlüvān-ı Süleymān, vey Sām-(5)süvār-ı ṣāḥib-ḳıran, eger ki emr iderseñ bir niçe bīñ āhen-pūş sipāhī vir, varup Hindūstān Şāhına (6)şeb-i ḫūn idelüm. Şāh-ı Hind leşkerümüzi ṭuymadın, cāsūs sözin ḳulaġına ḳoymadın, düşmeni düşmenleyelüm." diyicek (7)Sām-süvār daḫı yetmiş biñ āhen-pūş er güzide ḳılup öñce gönderdi. Tā varup Dip Hindūstān Şāhınuñ (8)ʿaskerin başa düşeler. Anlar Ḳaḥṭān-ı ʿArabīle gitdi. Ez in cānib Sām-süvār Sindāl oġullarına eydür: (9)"İy melik-zādeler bu diyāruñuzda düşmen var mıdur ki size düşmenleyevüz." Cevāb virdiler ki: "Yā pehlüvān-ı (10)cihān bizüm düşmenimüz senüñ devletüñde yoḳdur ve ammā ki bir ṣınıf yavuz cānavarlar vardur. Ġarīb (11)heyʾet, ʿacīb ṣūret dururlar. Velī ancılayın her birisi cebbār nefesdür ki atluyı atından yıḳar, zemīne ḍarbıla (12)niçe ursa baḥra ṭıḳar, ġāyet mūẕīdür. Vaḳtehā gelüp vilāyet ḫalḳını incidürler." diyüp şikāyet (13)idicek. Sām-süvār eyitdi: "Lāzımdur ki varup ol ʿadū cānavarları ḳılıcdan geçürevüz." diyüp niyyet (14)ḳılup melik-zādeleri ḳulāġūz idüp gitdi. Yedi gün göçüp gidüp sekiziñci gün (15)olıcaḳ nā-gāh bir otlu, ṣulu ṣaḥrāya gelüp yitdiler. Bir laḥẓa anda ārām itdiler. Meger kim ol ṣaḥranuñ (16)cānib-i şarḳīsinde bir virāne şehr görindi. Ġāyet muḥkem ve muʿaẓẓām ammā ḫarābe varmış ve bu şehrüñ (17)vasaṭında bir yüce ḳalʿa yapmışlar. Ammā ol daḫı yir yir ḫarābe varmış. Sām-süvār su'āl itdi. Bu ne şehr ne (18)ḳalʿadur?" Melik-zādeler eyitdi: "Yā pehlüvān-ı cihān buña Ḳalʿa-ı Lehvānı dirler, zaman-ı evvelde şehr-i muʿaẓẓam imiş. (19)Rūzıgārıla şimdi vīrān olmış." diyüp duʿā ḳılıcaḳ. Sām-süvār daḫı yürüyüp ol ḳalʿayı ol gün şikār (20)itdi. Envāʿ dürlü cānavarlar ṣayd olup Sām-süvāra ʿarż itdiler. Cümlesinden birisi bu ki ṣayyādüñ biri bir cānavar (21)getürdi. Başı āhū sīnesi arslan pençeleri ve ḳuyruġı ḳaplān-veş. Ammā ki ayaḳları deve ḳuşı ayaġına **[63a]** (1)beñzer. Bir ʿaceb daḫı bu ki üç gözi var ikisi yirlü yirinde birisi rast alnında müdevver ve andan ṣoñra (2)ṣayyādlar bir ḳuş daḫı ṣayd idüp getürdiler. Ügü ḳuşı heyʾetlü gözleri, ṣaru yāḳūta beñzer ve yerin ḳızıl (3)ʿaḳīḳ gibi ve ululuḳda sī-murġ ḳadar ola ġāyet muʿaẓẓam ve bir āvāzı var ki işidenlerüñ zehresi çak (4)olur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Mühlik āvāzı ḳatı ki itse ṣadā
Güş iden defʿī ḳılur cānın fidā

(5)Birbirine işidüben virdi cān
Görenler ḫalḳ ider ol ṣāniʿ Ḫudā

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince Sām-süvār (6) ol cānavarları görüp Ṣāniʿūn ṣunʿın, Ḫālıḳuñ ḫilḳatın, taḥsīnleyüp ol gice anda yiyüp içüp yatdılar. ʿAlā's-ṣabāḥ (7) olıcaḳ. Atlanup ol vīrān şehrüñ teferrücine geldiler, gördiler ki bir ʿacāyib şehr-i ḫarābe yüz ṭutmış. (8)Şöyle kim uzunına göz irmez, eninden ḳırḳ atlu geçerse ṭoḳuşmaz, yıḳılmamış. Evleri divārlarınuñ yüksekligine (9) ṭaş atarsañ irmez, oldı. Ḳapısına sügü ṣuñarsıñ yitmez. Dīvārı derecelerinden serverler atıla girürler, çıḳarlar. (10) Sāz u selebleri ṭoḳınmaz. Nerdübānlarına daḫı ḳul ṣunarsan bir ayaḳdan bir ayaġa irmez. Sām-süvārıla serverler teferücleyü (11)giderken bir serāy yirine geldiler. Burc bārūlayın bir ḥavlı gördiler. Ol ḥavlı ḳapusına geldiler ki (12)muʿteber ḳapu gördiler. Kemerinde birḳaç satır yazu gördiler. Cāliyūs Ḥakīm oḳuyup didi kim yā Sām-süvār bu (13)ḫaṭṭı yazan dimiş kim: "İy bunda gelen ʿömrine devletine ġarra olan bilesin kim bu şehri yapduran şehriyār (14)zamanında her gün bu ḳapuda dört yüz ḳapucı ṭururdı. Altun çumaḳlu gelen serverlere ʿizzet ḳılurdı. (15) Her ne ḥāl olsa ben şaha bildürürdi. Destūrsuz bir āferide girmezdi ve daḫı bu şehrüñ maḫlūḳı ġulusı ḳırḳ (16) fersaḫ yirde işidülürdi. Cihān sulṭānları bunda muḳīm olurlardı ve cihān pehlüvānları ben pādişāha ḫıdmet (17)iderlerdi. İmdi bu şehri ḫarab görüp devlete ġarra olup cihānuñ ṣebātı yoġıduġın bilesin dünyā virdügi (18) cāh u manṣıbdan el çeküp aḫiret ṭarafın gözleyesin ve daḫı dimiş ki iy rüzigārıla bunda gelen (19) ʿömri devletine ġarra olan bilesin ki baña Ẕü'l-eknāf dirlerdi. İy niçeler niʿmetüm yirdi. Bu ḳalʿayı yapdurup (20) baña taht-ı gāh itmüşdüm. Birgün añsuzın üzerüme bir yaġı geldi. Ādem heyʾet üç gün üç (21)gice ceng itdüm. Āḫiru'llāhu teʿālā baña furṣat virüp ol ʿadūları ṣıyup ḳırdum. Ḳaçup bir ṭaġa çıḳdılar. **[63b]** (1) Ṣaʿb yirlere gitdiler, gelüp çerümi dükenledüm. On biñ ceng eri ḳırılmış. İmdi el-emānet ġāfīl olmayasın, (2) dimiş." diyüp edebile Ḥakīm ḫāmuş oldı. Buġur Sām-süvār selāṭīn serverleri işidüp Ẕü'l-eknāf rūḥına duʿā (3)idüp gitdiler. Andan Sām-süvār eyitdi: "İy ḥakīmler yaḳīn şöyledür ki Ẕü'l-eknāf birle ceng iden cānavar (4)Selvān vaṣf itdügi ādem heyʾet cānavardur." diyüp ḳalʿayı temāşā iderek bir gūşesine geldiler, gördiler kim bir (5)ḳayadan bir ʿayn çıḳup revāne olmış. Andan ʿayn ḳarşusına bir ḳupa yapmışlar. Aḳ mermerden Selvān baş ḳoyup didi (6) kim: "İy pehlüvān-ı cihān ol didi kim ʿacebsin işbu ḳubbededür. Sām-süvār raḫṣdan inüp ḳubbeye (7) girüp bir muʿteber sīn gördi. Altmış erişü özüni Sām-süvārıla serverler ṭurup temāşā iderken ḳabruñ (8) hicesi ṭaşında bir ḳaç satır yazu görüp Caliyūs Ḥekīm oḳıyup beyān itdi. Didi kim iy pehlüvān-ı cihān (9) bu yazuyı yazan dimiş kim iḳlimden iḳlime seyr içün gezen Hind diyārında bu ḳalʿaya gelen (10) bu yazuyı ne dilce oldıġın bilen bilesin kim ben daḫı zamanumda bir serveridüm cihān içre adlu ṣanlu (11) ki eridüm. Ẕü'l-eknāfdan ṣoñra Hindi ve Hindūstānı ḳamu ṭutdum. Niçe serverlerile erlik oynın (12) oynayıp utdum. Bu devletile yüz ṭoḳsān yedi yıl ʿömr sürdüm bir gün salṭanat serīrinde bezm ḳurup(13)oturmışdum. Bu ḳalʿadan baña şikāyet ḫaberi irdi kim iy Ẕü'l-etrāf, Ẕü'l-eknāf (14)yapduġı ḳalʿaya ir ve ger bī-emān bilmez. Yaġı ḳalʿayı aldı, didiler. Ben daḫı ḫāżır çerile sürdüm. Bu ḳalʿaya (15) irdüm, gördüm. Bir ʿacayʾib ḳavm bu ḳalʿayı başup ceng ider. Cihān vusʿatın gözlerine tenüñ ider. Beni (16)varur göricek. Ḳalʿayı ḳoyup ḳarşu gelüp ceng itdiler. Yetmiş kez beni ṣıdılar. Yine ṣıdum iki gün (17)iki gice ol ḳavmile ʿaẓīm ceng ḳıldum. ʿĀḳıbet ol ḳavmi ṣıyup sordum. Yedi gün ḳūb bir ṭaġa(18)yitişdiler. Anda nihān oldılar. Yine dönüp bu ḳalʿaya geldüm, gördüm. Ḳırḳ yirde zaḫmum var. Bir ʿayn ḳarşusına(19)gelüp zaḫmūm ṣardum. Merhem düzdüm. Āṣṣı itmedi. Gördüm ki cihān serāyından sefer iderem. Bu ḳabri (20)gözüme ḳarşu

ḳazdurdum. Hice ṭaşlarına ṭārīḫ yazdurdum. El-emānet el-emānet bu ḳalʿada ṭurıcaḳ. Olʿadūdan [21] ġāfīl olmayasın.” diyüp sözi tamām itmiş. Cāliyus Ḥakīm bu beyānı kim itdi. Sām-süvār ile serverler didiler kim **[64a]** [1] bu sinīn issi sulṭān daḫı ol ḳavm elinde helāk olmışdur. Rūḥına duʿā ḳıldılar. Buġūr Sām-süvār eydür: “İy serverler, [2] imdi bizlere vācib oldı. Bu server ḳanıçun ol ḳavme ġaza ḳılavuz. ṣevāb bulavuz.” didi. Sām-süvār şöyle diyicek Bihrūz [3] Şāh didi kim: “Yā pehlüvān-ı zemīn Ḥaḳ ʿināyetinde Süleymān-ı nebī muʿcizātında senüñ ʿālī himmetinde niçe gümrāhlara [4] ġaza ḳılduḳ bunlara daḫı ḳılalum bu dem bizlere geregi budur kim ıraḳdan yaḳından gözçi ḳalʿa çevresinde [5] ṭura.” diyüp duʿā itdi. Sām-süvār daḫı ḳabir ḳubbesinden çıḳup süvār oldı. Çeriye gelüp ḳondı. Sām-süvār [6]eyitdi: “Serverlerü ol ḳavm ḳanda bulur?” Cālinus eydür: “İy pehlüvān-ı cihān devlete lāyıḳ degüldür ki Hindūstān [7]pādişāhı gibi ulu düşmene giderken yoldan dönüp ʿadūmuzı cānavarlara ḳarşu varup bunlarunıla ceng [8]idüp leşkere żarar getürmek, at yorup er ḳızdurasın. Ol ḥayvān ḳavmu ḳırıldugından insāna ne ışşı bir insān [9]serveri düşerse yüz biñ ziyāndur. Baḳısın siz bilürsiz.” didi. Sām-süvār ḥakīmden bu sözleri işidüp [10]didi kim: “Yā Ḥakīm sen rast buyurdun. Yol eri yolda gerek. Velī bir daḫı budur kim bu ḳalʿanuñ buncılayın [11] yaġısın işidüp ḳaydın ḳayırmayup gitmek devlete lāyıḳ degül ve bir daḫı bizden soñra gelenler ḥüküm [12] seyfin ele alanlar serzeniş ḳılup diyeler kim Sām-süvār pehlüvān dirlerdi bu ḳalʿanuñ düşmenin bilürdi. [13]Niçün ḳaydın görmeyüp gitdi.” diyüp bizlere serzeniş ideler. Bencileyin nā-mudāra ʿārdur, diyüp bebr ü peleng [14]gibi gümredi. Andan Cālīsūs-i Ḥakīm eyitdi: “İy ṣāḥib zaman maḳṣūd ol ḳavmi bulmaġısa ol didükleri [15]aġaç dibinde bulınur. Sām-süvār selāṭīn serverlerile süvār olup Selvānı ḳulaġız ḳılup gitdiler. Yedi gün [16] yiye içe, ḳona göçe yürüyüp ol muʿteber aġaca yitdiler. Ṭaġ içinde bir ulu buḳʿa, ortasında bir müntehā [17] aġaç şöyle kim muʿteberligi sidreden nişān virür. Rāst aġaca geldiler, gördiler. Dibinden bir ʿayn çıḳup [18]ayaġı revāne olmış erdügi yiri çayır ve çemen lāle vü nesrin ḳılmış, ṣuyı şöyle ṣafī kim içene ṣafā bağışlar. [19]Sām-süvār selāṭīn serverlerile oturup şecer levḥasında bezm ḳurup ʿaṣr hengāmına dek ʿīş itdiler. Sām-süvār [20]eydür: “İy Selvān hīç ol cānavardan bu aġaca gelmedi?” Selvān eydür: “İy pehlüvān-ı cihān ol cānavarlar [21]gelürlerse ʿālī ḥażretüñ ictimāʿın göricek. Aġaca gelmezler.” Sām eydür: “Ya nitmek gerek?” Selvān eydür: **[64b]** [1] ”Serverlerden birḳaçı kīk yirde ṭursunlar. Lā-bud ol mūẕīlerden gele. Aġaçdan yimiş dirmege meşġūl olıcaḳ. [2] Liminden çıḳup ortaya alsunlar. Ḥaḳ rāst getürürse ele girür.” didi. Sām-süvār daḫı on iki dilāverleri [3] üç üç aġacuñ çevresinde bu şiye[ye] ḳodı. Bādupāyı gözçi ḳoyup kendüler ḳalʿaya vardı. Bu cānibden [4]serverler daḫı gözetdiler. Tā kim ṣābaḥ irdi. Bādupā ṣubḥ namāzına ṭurup refīḳi peyk gözleyüp ṭururken bir [5] ṭarafdan ḫışıldı geldi. Gözleşüp ṭururken nā-gāh gördiler kim mīl mināreleyin iki [6] kimesne sürüp aġaca gelürler. Velī şöyle ḫışımnāñ kimseler kim ayaḳları altından yir ürker, [7] nefesleri ḳatı yil gibi fırlar, boġazları ḫırlar, gözleri külḫān deminleyin per per yanar. Ol naẓar şöyle [8] ve hem aldılar kim kendüleri yitirdiler. Anca kim ol mūẕīler süre. Ol aġaca gelüp aşaġıdan ḳul ṣunup [9] yimiş derdiler. Andan Bādupā kendüyi dirüp serverlere ḫaber ḳıldı. Andan dilāverler daḫı dört yañādan [10] aheste aheste gelüp olʿadūları gördiler. İttifāḳ birle kimin açup on iki ādem ecderhāsı [11] naʿralar ḫayḳırup ġarnabiş ḳılup ḳılıç yalıncaḳ ḳılup kim sügü eline alup kim gürz ṣalıḳ baş [12] üzre ṣalup kim tīr kemān müheyyā ḳıldı. Dört yañadan sürdiler. Serverler naʿrasına [13] olʿadūlar belikleşüp bakışdılar. Varanları görüp egreşüp ḫayḳırışdılar. Andan biri ṭutdıġı budāġı [14] çeküp ḳoparıp eline aldı. Serverlere ḳarşı virdi. Biri daḫı yirden bir ḳara od genügince bir ṭaş [15] getürdi. Aġaclusı öñce varup serverlerüñ birin vurup düşürdi daḫı Ġayūr Dihḳāna ṭūş oldı. [16] Ġayūr Dihḳān ol mūẕī cānavara bir deste çūb ile urdı kim demi nefesi sīnesinde baġlandı. Cigeri [17] ḳanı, aġzından burnından çaġlayu indi. Yüzi üzre dökildi. Hīç daḫı deprenmedi. Buġūr olʿadūnuñ [18] birisi kim

ṭaş getürmişidi. Serverlerüñ birisin urup belinden yuḳarusını ḫurdu-ḫām eyledi daḫı (19) dönüp ḳaçdı. Serverler oḳıla atup urup düşürdiler. Yine aradan sürüp yitişince cānavar ṭurup bir ādem başınlayın (20) ṭaş bulup atdı. Serverler öñinden irildih. Ṭaş düşdigi yire gümledi. Yine ḳaçdı şöyle gitdi (21) kim ḳarasın daḫı görmediler. Buġūr, Dihḳān depeledi. Leng ḳolına kemend ṭaḳup süriyü Sām-süvāra gitdiler, yitdiler. **[65a]** (1)Sām-süvār ḳalʿada otururken ol Bādupā varup ḫaber virdi. Ol cānavar bir serveri urup öldürdi, didi. (2) Sām-süvār melül oldı. Andan serverler daḫı gelüp irişdi. Ol ʿadūnuñ ölüsin Sām-süvār öñine (3) getürdiler. Gördi ki ḳorḳunç şekil. Nite? Ḳāmeti ādem ḳırḳ eriş ,ḳadd u ḳāmetlü başı künbed gibi ,(4) ṣūreti ṣu ṣıġırına beñzer. İki boynuzı var siyāh. Velī aġzı eñeki ādeme beñzer. Boynı ṣu ṣıġırı (5) boġasınlayın gögsi ḳarnı ḳaplan alāsı gibi, arḳası at gibi ögür ġulu andan oyluḳları (6) beserek deveye beñzer. Sām-süvārıla serverler ol cānavarı görüp ḥayrān ḳaldılar. Andan Sām-süvār eyitdi: (7) "İy ḥakīmler bu ne ʿaceb ḫilḳat cānavardur?" Cāliyūs Ḥakīm eyitdi: "İy pehlüvān-ı Süleymān Ḥaḳ teʿālā işinde (8) ḳādirdür bir ḳaṭre menīden nice dilerse yaradur."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilītün Fāʿilün]

Ṣāniʿ ol ki ṣunʿıdur ġāyet cihān
(9)Ḫālıḳ ol ki kün didi oldı cihān

Ḳādir ol ki ḳudretidür bī-şumār
Ḥākim ol ki ḥükmini ẓāhir nihān

(10)**Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince Cāliyūs Ḥakīm bu beyānı kim itdi. Sām-süvārıla serverleri taḥsīnlediler daḫı Sām- (11)süvāra ol ʿadūna vechile çalışduġın didiler. Cāliyūs eydür: "İy pehlüvān-ı zemīn u zaman bu cānavaruñ ḳaçını vurup (12) ḳavmine ḫaber ḳılup cemʿ olup ḳalʿa üzre gelse gerek. Ġāfīl mebāş." didi. Sām-süvār daḫı ḳatındaġı (13) yüz biñ ere yaraḳ buyurdı. Bādpānuñ refīḳlerinden bir peyk gönderdiler. Bāḳī çeri tā kim geleler. (14) Andan Sām-süvār ḳalʿayı berk itdi. Buġūr Sindāl oġlanların yedi biñ erile ḳalʿada ḳoyup andan seksen (15) biñ er ḳalʿanuñ dört yanına kemīn ḳılup kendü on biñ āheñ-pūş erile bir ṭarafı alup (16) ṭurdılar. Tā kim olʿadūlar gelüp ḳalʿa üzre düşüp cenk idicek. Dört yañadan çıḳup düşmene (17)āhenk ideler. Ol yañadan ḫāmuş serlerüñ biri alup biri ḳaça varup ḳavmine ḫaber ḳıldı. İşiden birbirine (18) ḫaber idüp gitdiler. Gelüp aġaca yitdiler. Kimse bulmadılar. Ṭurup dört biş yüz olup danışıp (19) ḳalʿaya sürdiler. Yarındası çın seherden ḳalʿa görinir yirde ṭurdılar. Altı yedi yüz miḳdarı (20) oldılar. Yüz ṭutup ḳalʿaya gitdiler. Ol yañadan Bādpā gözlerken gördi kim çın (21) seher ḳalʿanuñ bir tarafından bir ulu alay er çıḳdı. Yaḳın irdügi dem cāmuslayın meleşüp ṭūş ṭūşa **[65b]** (1) ḳalʿaya sürdiler. Ḳalʿa ḳavmi daḫı görüp ġırīv ḳılup yidi biñ ceng eri cenk yirlerin alup ṭurdılar. Ceng alātına (2) el urdılar. Cāmus-serler daḫı irüp ḳalʿa erlerile cenge ṭurdılar. Ḳalʿadan oḳıla ṭop tüfenk birle ṣavaş (3) itdiler. Aşaġadan cāmus-serler ṭaşıla ururlardı. Bedenleri burç u bārūları yıḳarlardı. Sām-süvār anı görüp (4) ḳaṣd itdi kim kemīn açup çıḳa. Bādupā ḳomadı. Didi kim: "Yā pehlüvān bu mūdīlerüñ cenge (5) gelecegi gelsün. Ceng ḳılup zaḫm yiyüp yorılsun. Andan çıḳalum." diyüp gün ḳubbe-i felege dikilince (6) ṭurdılar. Cāmūs-serlerüñ daḫı olanı gelüp irdi. Āḫir öldi. Velī on biş yigirmi biñ miḳdārı oldılar. (7) Andan Sām-

süvār ṭāblubāz urup naʿda ḥayḳırup kemīn erine ura diyüp on bīñ āhen-pūş dilāverile (8) Bādupā elmās nacaḳlu peyklerile kemīn açup çıḳdılar. Tūş ṭūşa sürüp cenge yüridiler. Andan camūs- (9) serler ḳalʿa cengin ḳoyup ardından varanları görüp ḳarşu varup cenge ṭurdılar. Gāh Sām çerisin (10) girüsine sürdiler. Gāh Sām çerisi cāmūs-serleri sürdiler. Ol gün ol gice ceng ḳıldılar. (11)Bu yaña Sām-süvār kāşifi peyk-i medeni daḫı çeriye varup Sām-süvār ḥükmin didi. Anlar daḫı dersü (12) cebe vü cevşen geyüp çeriden yüz biñ āhen-pūş er üründüleyüp Dāniyāl ibn-i Dāvūdī baş olup (13) Sām-süvāra gitdiler. Ol yañadan daḫı Sām-süvār cāmūs- serlerile ol gün ol gice ṣabāḥ olunca (14) ceng ḳıldılar. Cāmus-serler dişilerile yigirmi yigirmi beş biñ oldılar. Baḥr-ı ḳatranleyin mevc urup (15)sūra varup ceyyiş-i Sām-süvārı yirinden götürüp girüsine sürdiler. sü-yi Sām-süvār daḫı ṭaġa (16)arḳa virüp çalışdılar. Anca kim Sām çerisinden bi-hūduʿ yigirmi biñ erile irüp cāmus-serlerüñ (17) bir ṭarafın ṣıyup girüsine sürdiler. Delīm cāmus-serler ḳırdılar. Anı görüp erkek dişi möleşüp ṭūş (18) ṭūşa sürüp yirden ṭaş dirşüp dönüp Sām çerisine ṭaş urdılar. Ancaları şaşurup (19) düşürdiler. Ancaları urup cebe vü cevşenile ḫurd itdiler. Sām çerisi yine girüsine (20) sürüp ancaları atdan yıḳup uşdılar, yediler. Anca kim ol cānibden Sāmuñ bir bölük (21) çerisi daḫı irdi. Yigirmi biñ erüñ öñünce Şaftyānūs gözci Diyüs gözci iki dilāver **[66a]** (1) yigirmi biñ erile baḥr-ı cūşanlayın mevc urup fevc fevc gürleyü gerümleyü idüp dersü cāmūs-serlere (2) ḳarışup cenge ṭurdılar. Birbirin aşaġa yuḳaru sürdiler. Geregi gibi birbirini ḳırdılar. Gün ḳubbe-i felege (3) dikilince çalışdılar.

Naẓm

[Fāʿilatün fāʿilātün fāʿilātun fāʿilün]

Cidd ü ceḥd idüp ḳılurlar anda bī-ḥad kār-rāz
Ki oldı ḫaṣmuñ ḳanlarından yiryüzi aḥmer lāle-zār

(4) Tīġ-i kamḳam ṣalduġınca ḫaṣma Sām-süvār
Gökde bulut baġladı ḳanlu ḳızıl ḫūn-ı buḫār

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince Sām-süvār (5) raʿīyyet yolına cān u baş ele alup cāmūs-serlerile ceng iderken anı gördi ḳırḳ biñ āhen-pūş (6) erile Dāniyāl ibn-i Dāvūd Süleymān nebī adına tekbīr getürüp ġirīv ḳılup at sürüp sīl ṣalayın (7) sūra irüp seyfü ṣālıḳ urup düşmenüñ bir yanın ṣıyup girüsine sürdiler. Sām-süvār anı görüp (8) ḳıvanup düşmeni ṣıyup girüsine sürdiler, ḳırdılar cümlesi girīzān olup ḳaçdılar. Serverler anı görüp (9) ol ḳadar ḳıpırdalar kim ḥaddı ḥaṣrı yoḳ. Pes Sām-süvār selāṭīn serverlerile ol ḥālī görüp (10) nuṣret viren Allāha şükürler ḳılup selāṭīn serverlerile ḳalʿaya gelüp bezm ḳurup otırdılar. (11) Ser-leşkerler daḫı ceng yirinde olan mīr ü sipāhi durup ber-zīr ü zemīn ḳazup cümlesin ḳoyup üzerine (12) bir nişāne ṭaşın dikerler. Tārīḫ yazup Sām-süvār ol ḳalʿaya ne zamanda varduġın, ḳalʿayı ne vechile (13) alduġın, aḫirinde cāmūs-serleri ne vechile ṣıduġın, beyān itdiler. Ol gice yatdılar. Ṣabāḥ cāmūs- (14) serleri ḳovagiden çeri üç dört biñ ola. İrkek dişi cāmūs-serleri zebūn ḳılup söze (15) getürdiler. Sām-süvāra ʿarż itdiler. Sām-süvār buyurdı. Ol ḳavmile dilleşdi. Dillerin bildi. Sām- (16)süvār ol ḳavmuñ aradan bir ulusın server ḳıldı. Adın ʿAnḳılān ḳıldı. Ṭayl u ʿālem, ḫayl u ḫaşem, ḫayme vü ḫazine (17) virüp server idüp göçüp leşkere gitdiler, yitdiler. Yiyüp içüp yatdılar. çın seḥer güç (18) ḳılup Dip Hindūstān taḫtı-gāhına gitdiler. Yedi gün yürüyüp bir ṣuya irdiler, ḳondılar. Çeri (19) yorġunıdı. Yarındası örü oldılar. Sām-süvārıla selāṭīn serverler

ṣıġır eşegin yiyüp seyrāna bindiler. (20) Seyr iderken bir ṭaġ görindi. Sindāl oġlanlarına ṣordılar, didiler kim: “Yā pehlüvān bu görinen (21) ṭaġ kūḥ-ı Kākdur.” diyüp ol gün seyr idüp çeriye gelüp yitdiler. Ṣabāḥ göç ḳılup gitdiler. **[66b]** (1) On gün be-cid yürüyüp bir ḫoş ṣaḥraya irüp otın, ṣuyın vāfir görüp ḳondılar. Andan Sindāl (2) oġlanları didi kim: “İy pehlüvān-ı cihān, diyüp Hindūstān taḫt-gāh-ı Berehmen Şāh şehrine altı menzil (3) yol ḳaldı.” diyüp duʿa ḳıldı. Sām-süvār anı işidüp buyurdı. Leşkerden on iki biñ er saçup Sindāl (4) oġlanlarıyla Ḳārun Birdaʿ ibnü Tabbaʿ baş ḳoyup Ḳaḫtān-ı ʿArabīye gönderdi ki varup ḫaber bile. Ol (5) ṭarafdan daḫı Ḳaḫtān-ı ʿArabī on yedi gürbüz pehlüvānıla, altı melik ile, yetmiş bin āhen-pūş erile, (6) on yidi gün be-cid sürüp Dib Hindūstān taḫtıgāhına üç menzil yol ḳala bir ṣuya irüp (7) Neyistān içine girüp kemīn ḳılup ṭurdılar. Andan Ḳaḫtān-ı Telaṭufi Hindūyı ḳırḳ Hindū birle gönderdi. (8) Eydür, varuñ görün Berehmen Şāh daḫı düşmen ḫaberin işidüp yetmiş ḳarındaşı, yedi yüz ḳaraşı oġullarını (9) taḫtıgāh-ı şehri şuhūra arḳa virüp ṭurup çerisin cemʿ eyledi. Sekiz kez yüz biñ er olup (10) ḳırḳ biñ fīl cemʿ ḳılup ṭurup düşmen ḫaberini gözlediler. Bu yañadan Telaṭṭuf Şāh daḫı şehirlerine (11) yaḳın iricek. Görüp varup Berehmen Şāh ḫaber virdiler. Andan Berehmen Şāh ʿizzetiçün vezīrin gündüzin (12) varup Telaṭṭuf Şāhı alup getürdiler. Telaṭṭuf daḫı şehr üzerinde bī-ḥisāb çeri görüp (13) endişelendi daḫı şehr içine girdi. Berehmen Şah ḳatına gelüp baş ḳoyup otırdı. Sām-süvārı (14) ṣordılar. Telaṭṭuf eydür: “Benüm şehrüme gelüp çoḳ ceng eyledi. Aḫir alup ben daḫı uġrı ḳapudan çıḳup (15) ḳaçdum. Uş bunda geldüm.” didi. Hind serverleri işidüp kimi eydür: “Ḳanı ol dutarsam didükleri (16) ḥerīf bunda gele. Bizümle ceng ḳıla.” Kimi eydür: “Benüm yaḳınımda şöyledür kim Sām-süvār bu diyāra gelse (17) gerek gelürse yaḳın budur kim anı ecel getürür.” Biri böyle diyicek Berehmen Şāh Ṭāyıs-ı (18) Helaḳluvān eydür: “Dün ü gün nār u nūrdan ḫācet dilek ola kim Sām-süvār bunda gele. Bizümle ceng (19)ḳıla. Nār u nūr ḳuvvetile aña bir iş ḳılalum kim ʿālemde dāsitān olsun.” Helaḳluvān şöyle diyicek Müselsel (20) eyitdi: “Ḥācet dilek kim Sām-süvār bu diyāra gelmeye gelürse yaḳın budur kim Dib Hindūstāna (21) çoḳ iş işler. Sām-süvār Yemen yaġıdur. Andan ġāfīl olmamaḳ gerek, üzerimize gelür.” diyüp kendü **[67a]** (1)tābıʿına yarāḳ buyurdı. Müselselüñ bu sözine Hind gümrāhları gömreşüp baş ṣalışup bıyıḳ ṣanıʿışub didiler kim (2)Sām-süvār birle biz daḫı buluşsavuz ol daḫı miḳdārın bilürdi. Deyişdiler andan Helaḳluvān eyitdi: “İy Müselsel (3)Sām-süvārı görmedin andan ne ḳatı ḳorḳduñ.” Andan Müselsel eyitdi: “Niçe ḳorḳmaya, niçe memlekete (4)varup Sām-süvār ḳafāsına dönmiş degüldir. Delīm iş görmiş yaluñuz leşkerlere ḳılıç urmış kişidür.” (5)iy Helāḳluvān uş ol bunda gelecekdür göresin.” didi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(6)Yidi ataya pehlüvāndur tīġ-zen
Şīr u ner ḳalʿa- küşā vü ṣaf-şiken

Cengine Merrīḫ anuñ henk idemez
(7)Nīzesine ḳarşu ṭurmaz hem pīzen

Neṣr

Ḥükemā ḳavlince Berehmen Şāhuñ ṭāyısı oġlı Müselsel şöyle [8]diyicek Sām-süvārı taʿrīf idicek. Helaḳlūna ḫoş gelmedi. Pes nükte birle didi kim: "İy Müselsel [9]Berehmen Şāh üzerine Sām gelecek olursa göreler kim ana ne ḳıla ve gerüni gelmeyecek [10]olırsa Dip Hindūstāndan çıḳup varalum. Sām didikleri ḥerīf bulalum. Anuñ Ḥaḳḳından gelüp [11]Süleymānuñ üzerine varalum. Taḫt u tācın elinden alalum." diyüp lāf urdı daḫı Hindūstān Şāhı birle [12]Helaḳlūn ve Müselsel Hindi selātīnleriyle āteş-ḫāneye gitdiler. Varup ateşe ḳarşu secde ḳılup didiler [13]kim: "İy Nārınūr Sām-süvār diyārumuza gelür mi? Eger gelürse bizüm ḥālumuz ne olur." diyüp çeşm-i [14]gūş oldılar. Andan şeyṭān gelüp od içine girüp ḥazīn āvāzı birle didi kim: "İy Berehmen Şāh çünki [15]ḥāluñuzı baña danışdıñuz bilüñ kim bugün gelen Telaṭṭuf, Sām-süvāruñ cāsūsıdur. Ḳūlāġuz [16]olup geldi. Nārınūrdan yüz dönderdi. Alup Sām-süvārı üzerine geldi. Biraz çerisin uş yaḳın [17]yirde kemīn ḳıldı. Kendü geldi kim sizleri ġāfīl ḳıla. Sām-süvār gele. Taḫt u tacuñı elüñden [18]ala." didi. Şeyṭān sözile Telaṭṭuf Şāhı ṭutdılar, bend itdiler. Ḫāçı ṣordılar, dimedi. Didiler kim: "İy Telaṭṭuf senüñ [19]ḥālüñi Nārınūr." didi. Sen daḫı iḳrār ḳılmazsın. Telaṭṭuf daḫı kendüyi dirüp didi kim: Nārınūr baña bühtān [20]eyledi. Bu sözile ol güm-rāhlarına oda ḳarşu secde eylediler. didiler kim: "İy Nārınūr Telaṭṭuf iḳrār eylemez." didi ki [21]Nārınūr baña bühtān eyledi." der diyüp ḳulaḳ oldılar. Yine şeyṭān od içinden cevāb virdi ki: "Sām-süvār **[67b]** [1]dinine girüp durur dek buñı baña virüñ yiyeyim sizlere ʿavn ḳılam. Düşmen yaḳın gelince siz çerisin [2]varuñ ḳıruñ bu sözile Telaṭṭuf Şāhı ol od içine atdılar. Ḥaḳ yolına ḳurbān olup gitdi. Andan Telaṭuf birle varan [3]ḳırḳ kişi kimin tutdılar. Kimi ḳaçup Ḳaḥṭān-ı ʿArabīye gitdi. Çün kim Hind pādişāhı Telaṭṭuf Şāhı oda atdı. [4]Ateş-ḫāneden çıḳup ol on sekiz kerre yüz biñ erden üç yüz biñ er urup Berehmen Şāhı bāḳī çeride [5]ḳoyup Helaḳlūn çeri başı olup gelenleri ḳulaġız ḳılup Ḳaḥṭān-ı ʿArabī başmaġa gitdiler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātun Fāʿilün]

[6]Baḥr-ı ʿummān miṣli çūş eyleyüp anlar gitdiler
Yiryüzin atlar ayaġı penbe gibi ditdiler

Tīġ ḫançer şuʿlesinden ṭonaban anda güneş
[7]Naʿralardan Zühre baġrın anda hem çāk itdiler

~~4.3.1.3.14.~~4.3.1.4.14. Der- Beyān-ı Temṣilāt-ı Dāsıtān-ı Māżī[223]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Saña senden yine diñle bir miṣāl
[8]Milk-i Hind olur cismi ṣāḥib kemāl

O Berehmen Şāh durur rūḥuñ hemīn
Nefs-i ammāre durur cāẕu saḳın

[223] Geçmişin Destanının Temsillerinin Beyanı Hakkında

(9)ʿĀṣī nefsi ideriseñ saña rām
Bulasın maḳṣūdı neyse hemçü Sām

Ger müzekkī olmasa olmaz felāh
(10)Ger riyāżet çekmeseñ bulmaz ṣalaḥ

Ḥażreti Aḥmed didi ekber cihād
Nefse virmemek durur kişi murād

(11)Mevt irādeti andan efḍal Ādemi
Kim ider rūḥıla ḳudsuñ hem-demi

Çün küdüretden muṭahhar ola nefs
(12)Ḫoş müzekkī enver ü münevver ola nefs

Mevt aradı nefs ider hemçün melek
Niçe gök cevlen-gehi olur felek

(13)Ḳayd-ı nāsut olmaz o nefse ḥicāb
Ḳuds-i lāhūt irüşür iy kāmiyāb

Bu cihānuñ içre olursan iḫtiyār
(14)Uḫrevī ʿālemde olısan baḫtıyār

Çün müzekkī ola nefs ehl-i ṣalāḥ
Kim ṣalāḥā olmasa bulmaz felāḥ

(15)Bu ʿalāyıḳdan göñil azād ḳıl
Bu ḫalāyıḳdan kesil dil-şād ḳıl

Mevt-i murāddur nefse ḥayat
(16)Ki ol ḥayātuñ ṣoñına ire memāt

~~4.3.1.3.15.~~4.3.1.4.15. Der-Beyān-ı Meclis-i Aḫer[224]

[Fāʿilatün Fāʿilatün Fāilatun Fāʿilün]

Ḥamdu bī-ḥad Ḫālıḳ-ı aʿẓam Girdigār iy hümām
(17)Ki üç yüz on ṭoḳuz mecālis ʿavn-ı Ḥaḳḳıla oldı tamām

[224] Diğer Meclisin Beyanı Hakkında

Şeh Süleymān ḳıṣṣasından söyleyüp emleḥ suḫan
Ṭūti-i şeker-şiken miṣli didüm şīrin peyām

(18)Bāḳīsinde tende ṣıḥḥat bulurısam bu zaman
Ḫūb u ġarrā şerḥ idem ki diñleyeler ḫāṣ u ʿām

Şeh Süleymān-nāmesi emṣāli yoḳ tārīḫ ḫūb
(19)Luʾlūʾan menṣūr neṣri naẓmīdur emleḥ kelām

Müstemiʿden budur ammā ḥāceti Firdevsi'nüñ
Fātiḥayla yād idesiz ol ġarībi ṣubh u şām

(20)İy cihānı kün dimekden var iden Ḫālıḳ-ı ʿaẓīm
Ḫāki ḫūndan ādem iden Raẓıḳ u Rabbu'l-enām

Ḥüsni Ḥavvā ḥurmetiçün ḥüzn-i Ādem Ḥaḳḳıçun
(21)Ki anlara ḳılduñ müyesser cennet-i daru's-selām

Aḥmed u Maḥmūd ve Ḳāsım Muṣṭāfanuñ ʿizziçün
Ümmet-i Firdevsiye firdevsi vir yā Rab maḳām

[68a] (1)Bu kitābı oḳıyup diñleyüben hem yazana
Raḥmet eyle yarlıġayup cümlesini iy Ḫudām

(2) Ger dilersen raḥmet ide saña Raḥmanu'r-raḥīm
Vir ṣalavāt cānı dilden Muṣṭafāya hem selām

~~4.3.1.4.~~4.3.1.5. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirminci Meclisiniñ Ẕikrindedür

[Fāʿilatün Fāʿilatün Fāilatun Fāʿilün]

(3)Söylegil iy ṭūṭī-şekker-şiken ḳılup nevā
Bülbüli gūyā ṣıfat eyle budem şirīn ṣadā

Başda ʿaḳl u dilde naḳl u tende ṣıḥḥat var iken
(4)Nuṭḳa gel ki mustemiʿdür sözüñe yād aşinā

Çünki sözdür Ādemīden ʿālem içre yādigār
Di nişān ḳo söyle sözüñ ḳala tā kim ṣoñuña

(5)Dil revān söyler iken iy dür-fişān söyle sözüñ
Pes diyüben ṭutmadın dilüñ senüñ mevt ü ʿañā

Ḳanı Selmān Ḫoca Ḥāfıẓ yā Niẓāmī Enverī
(6)Ḳanı Ḳaşım yāḫu Cāmī yā Şenāyī ehl-i şenā

Cümle ḫāke oldı yiksān çürüdi toḫm üstüh^{v}an
Söz nişān ḳoyup fenāda itdiler ʿazm-ı beḳā

(7)Söz ḳoyan olmaz cihānda ki egilür dilde edā
Zīra sözi taze taze olur inşād dāimā

Aḥmedī ölmedi Şeyḫī diri durur ṣañki hem
(8)Kim sözin yazup oḳır bernāyile pīr-i ṣabā

ʿĀḳiliseñ imdi sende ʿālem içre ḳo nişān
Tā ki diller içre dāyim yād olasın iy fetā

(9)Sözden özge nesne yoḳdur ʿālem içre bī-gümān
Anınıçun yire gökden indürür sözi Ḫuda

Sözde ammā var tefāvut bir degül cümle ḫaber
(10)Söz gerek faṣīḥ ola rast u emleh dil-küşā
Diñle imdi söz nedür işit Süleymān ḳıṣṣasın
Līk virgil ḫoş ṣalavāt sen be-cānı Muṣṭafā

~~4.3.1.4.1.~~4.3.1.5.1. (11) Ḳıṣṣa-ı İblīs-i Laʿīn ve Giriftār Şoden Be-Dest-i Tekvīniyān Ez- Ẕürriyāt-ı Şeyāṭīn[225]

Loḳmān ibn-i ʿĀd ol Ḥakīm üstād ḳavlince suḫan-mendān-ı ḥükemā ve hüner-mendān-ı recemā (12)ol vechile ṣaḥīḥ ḥikāyet ḳılurlar ki ve Eflāṭūn-ı Yunānī ḥükemānuñ (13)feylesof-ı zamanı naḳlince tevārīḫ dānende-i üstād ve Süleymān-nāme-i ḫ^{v}ānende-i inşād ol vechile ṣarīḫ rivāyet (14)ḳılup eydürler ki: "Nite? Sām-süvār Dib Hindūstān fetḥinde ve ḥażreti Süleymān ʿaleyhi's-selām Malāṭıyya şehrinde (15)dīvān-ı ʿaẓīm ḳurup oturmaḳda. Veziʿle, efāʿī ve mega ḳuşı birbirile munāzaʿa itmekde ammā kim bizüm ḳıṣṣamuz (16)**ez-ān cānib** şeyṭān-ı racīme geldi. ʿAleyhi'l-laʿne nite? Ol zaman ki racīm-i bī-dīn ẕürriyātından müzevveri defteri (17)telbīs kendüye tābiʿ muḫayyer İblīs **fī**'l-cümle yetmiş kez yüz biñ miḳdārı ẕürriyātın cemʿ idüp ol gice (18)içinde Malāṭıyya şehrinde zāhid-i ṣıddıḳ ṣavmaʿasında Süleymān ḥażreti üzerine gelüp ceng idüp (19) daḫı Süleymānuñ bilesince olan müvekkel-i ḫātem ʿ**Aẕreyāʾīl** melek ve müvekkel-i rūh Süleymān **Nūrunāʾīl melek** ve Kiflis-i (20)cinni ve Meflīs-i cinni ve Ṭālisḫān-ı perī ve Mālisḫān-ı perī ve Kündeki dīv ḥāżır olan tekvīnlerle İblīse (21)ḳarşu varup ẕürriyātıla ceng idüp **Eṭyūb-ı** laʿīn Ḫatrub-ı bī-dīn ve Dulīl cebbārı ve Kiyyem mekkārı ve Keneʿ muḳallid**[68b]** (1)bu beş nefer-i aʿẓam-ı şeyāṭīni ṭutup Süleymān naẓarına getürüp ḥażreti Süleymāna ʿarż itdiler. Süleymān ʿaleyhi's-selām (2)bu beş nefer-i şeyāṭīn ulusın diledi kim helāk idüp yitüre. Şerlerin cihān ḫalḳı üzerinden götüre ve ammā (3)ki racīm ele girinceye dek ṣabr idüp her birisin birer baḳır ḳumḳumaya ḳoyup aġızlarına

[225] Lanetli İblis ve Onun, Şeytanların Zürriyetinden Mahlûkatın Eliyle Tutsak Edilmesinin Hikâyesi

nübüvvet ḫātemile mühür [4]urup ḥabs itdi. Andan racīm-i laʿīnuñ ʿaskeri şınacıḳ bāḳī ẕürriyāt-ı şeyāṭīnle gök cānibine ḳaçdı [5]ki Süleymān elinden ḫalāṣ ola. Meger ki ḥażreti Süleymān ʿaleyhi's-selām cinnīler ve tekvīnler ulusı **meliki** [6]**Aḥmeri** gökyüzinde olan tekvīnlere baş diküp göndermişdi ki racīm ẕürriyātıla ḳaçup hevā [7]yüzine aġarsa ṭutalar. Pes şeyṭān-ı racīm bāḳī ẕürriyātıla ḳaçup gökyüzine çıḳup diledi kim hevā-yı fenāda [8] birinci ḳat gök altından varup Ḳāf ʿalemlerine düşe Süleymān elinden ḫalāṣ bula. Çünki Malāṭıyya [9]şehri üzerinden ol gice hevā yüzine ẕürriyātıla racīm-i lāʿīn dem çeküp uçup gidicek. Meliki Aḥmer [10]gökyüzinde olan tekvīnlere ḫaber idüp şeyātīn çerisini ḳarşulayup cenge ṭurdılar. Nite? Evvel melik-i [11]Aḥmer cānibinden ʿAnḳāʾīl-i tekvīn ateşi ʿamūd çeküp şeyāṭīne ḳarşu ṭurunca şeyāṭīn cānibinden [12]Ẕeltiyūn daḫı siḥrile peydā olmış, bir şişeyi hevāya atup inerken şīşeʾi ʿamūdıla urup ḫūrdu ḫaşḫāş [13]idüp şişe daḫı ovanıcaḳ ṭıraka ḳopup ṭūfān-ı Nūḥ gibi yaġmurlar yaġup saḫra yilleri esüp ʿālemi ḳarañulıḳ [4]ṭutup göz gözi görmez oldı. Şeyāṭīn-i ġulūsından ṭās-ı felek çeküldi. Aṣḥāb-ı kehf beliñledi. [15]Melik-i Aḥmer anı görüp tekvīnlerile ism-i ʿaẓām oḳuyup siḥr-i şeyāṭīni ibṭāl idüp ʿAnḳāʾīl-i tekvīn, tīġ-i [16]āteşi çeküp Ẕeltiyūn-ı laʿīn üzerine yürüyüp Ẕeltiyūni daḫı ʿamūd-ı āhen ḳarşu ṭutup menʿ idüp ṣandı. Velākin [17]ʿAnḳāʾīl tekvīn elindeki ḳudreti āteş-i tīġʾıla Ẕeltiyūn-ı laʿīne eyle ḍarb urdı ki ṣāġ elin felek idüp [18]ḳarara yaḳdı daḫı mecāl virmeyüp Ẕeltiyūn baġlayup Melik-i Aḥmer naẓarına getürdi. Melik-i Aḥmer anı görüp şād [19]olup secde-i şükr ḳılup bu eṣnādayiken birinci ḳat gök ferişteleri daḫı gelüp şeyāṭīn ẕürriyātın şihābıla yaḳup [20]helāk itdiler. Şeyāṭīn ẕürriyāṭın hezīmet ḳılup racīm gözlerin nem-nāk itdiler. Vaḳt içinde nesl-i İblīs ṭaġıtdılar.

[21] **Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātun Fāʿilün]

Ḥaḳḳa tekbīr eyleyüben cenge çünki girdiler
Ṣıġınup Allāḥa şeyṭān neslini hep ḳırdılar

[69a] [1]Tīġ-i ḳudret āteşile yaḳdılar ancasını
Küllerin virüp fenāya ḫāke cismīn ḳardılar

~~4.3.1.4.2.~~4.3.1.5.2. Der- Beyān-ı Ceng-i Melik-i Dehneş[226]

[2]Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki racīm-i bī-dīn hevāyı fenāda leşkeri sıñup Ẕeltiyūn vezīri ṭutlıcaḳ ġāyet saḫt olup [3]zārī zārī aġladı daḫı leşkerin çeküp Melik-i Dehneş ṭarafından ḳaçup Ẕeltiyūn ṭutulduġına acıyup dem çeküp [4]uçuşup şarḳ cānibine ṭoġru ʿasker-i şeyāṭīni çeküp gitdi. Şol ḳaṣdıla ki şarḳ cānibinde kürre-i nār [5]kenārından geçüp Kūḥ-ı Ḳāf etegine düşe. Rubʿ-u meskūn ʿāleminden çıḳa.

Süleymān eline girmeye ḳaçan ki şarḳa yaḳın [6]ki yitdiler. **Ez-ān cānib** Süleymān nebī ḥükmile Melik-i Dehneş daḫı şarḳ tekvīnlerile [7]şeyāṭīn yolın baġlayup durmışlardı. Racīm ḳaçan gele, diyü çevre göz urmışlardı. Anı gördiler ki [8]elli altmış kez yüz biñ miḳdār-ı aʿẓamı şeyāṭīn ve ekber-i melāʿīn birle İblīs-i pür-telbīs öñlerine düşüp [9]ḳaçup gelürler. Hemāndem Melik-i

[226] Hükümdar Dehneş'in Savaşının Beyanı Hakkında

Dehneş, tekvīnlere emr itdi. Şeyāṭīn çerisin ḳarşulayup cenge ṭurdılar ve şarḳ (10)cānibinden olan melāʾīke daḫı ḥaşem-ı şeyāṭīn, ḫadem-i melāʿīn görüp şihāp atup bunları ḥarḳ itdiler. (11)Serhiyāʾīl-i tekvīn ʿaleyhi's-selām ceng içinde şeyṭānuñ aʿvānlarından **Ḳıbrīti** ṭutup bend idüp Melik-i Dehşene (12)getürdi. Ol şādılıġa bir ṭarafdan melāʾīke şihābıla atup şeyāṭīn zürriyātın ḥarḳ itdiler ve bir ṭarafdan (13)daḫı tekvīnler ceng itdiler.

Naẓm

[Mefāīlün Mefāīlün Mefāīlün Feūlün]

Ḳopardılar ṣavāş ḳılup begüm anda ḳıyāmet
(14)Ḳıyāmetden belürmişdi ḳırān olup ʿalāmet

İşit imdi neye vardı şehā ḳıṣṣa diyem ben
Muḥammed rūḥına līkin virüñ siz de ṣalavāt

~~4.3.1.4.3.~~4.3.1.5.3. (15) Der- Beyān-ı Ceng-i Melik-i Mayṭaṭarūş[227]

Ḥükemā ḳavlince İblīs-i pür-telbīs gördi ki çerisi ṣındı ve Ḳıbrīt ṭutuldı. (16)Hemāndem bāḳī ḳalan şeyāṭīnle dem çeküp uçup girüsine ḳaçup cenūp cānibine ʿazm itdiler. Şol ḳaṣd (17)üzerine ki cenūbdan geçüp etegine düşe. Çünki cānib-i cenūba ki yaḳın geldiler. Naẓar ḳılup (18)gördiler ki anda daḫı ʿaẓīm ʿasker var. ʿAceb bu ne çeridür, diyince ez-in cānib Melik-i Mayṭaṭarūş daḫı (19)şeyāṭīn çerisinüñ geldügin görüp tekvīnlere ḫaber virüp dört mīl miḳdārı ḳarşılayup cenge (20)ṭurdılar. Nite? Cümlesinden öñürdi. **Ḳaġniyāʾīl** tekvīni tīġ-i āteşi çeküp uçup muḳaddem şeyāṭīn (21)nesline yitişüp nesl-i İblīsden daḫı aʿved ki aʿvānı İblīsdür anuñla ceng etdi. Gāh āteşi tīġıla **[69b]** (1)birbirine ḍarb urup cisimlerin yaḳdılar ve gāh ṭufānlar ḳoparup ʿālemi ẓulümāta virdiler. ʿĀḳıbet Ḳaġnıyāʾīl (2)ġālib gelüp Aʿvarı baġlayup cān u cigerin ṭaġlayup Mayṭaṭarūş melik naẓarına getürdi. Mayṭaṭarūş melik (3)görüp şād olup cenūp cānibindeġi meliklerile biriküp ittifāḳ ḳılup şeyṭān zürriyātınuñ ekserin şihābıla (4)ḥarḳ itdiler ve tekvīnler daḫı ḍarb u ḥarbıla şeyātīn ṭāġıtdılar.

Naẓm

[Mefāīlün Mefāīlün Feūlün]
Anuñ gibi ḳırıldı ki şeyāṭīn
(5)Ki ḥarḳ oldı tamām nesl-i melāʿīn

Ṭutup İblīs ulusın anda tekvīn
Leş ü başdan pür itdiler ḥavālīn

[227] Maytatarûş Hükümdarının Savaşının Beyanı Hakkında

~~4.3.1.4.4.~~4.3.1.5.4. (6) Der-Beyān-ı Ceng-i Melikü'l-Meymūnu'l -Aʿẓam[228]

Ḥükemā ḳavlince racīm-i bī-din cenūb cānibinden daḫı geçemeyüb leşkeri (7)şınıcaḳ. Yüzin maġribe ṭutup ḳaçdı. Tā kim cānib-i ġarba yaḳın yitti. **Ez-ān cānib** Melikü'l-Meymūnu'l- Aʿẓam (8)daḫı Süleymānı tekvīnlerile ḥāżır baş olup ṭururken gördiler ki şeyṭān-ı laʿin ḳırḳ kez (9)yüz biñ miḳdārı şeyāṭīn ẕürriyātıyıla dem çeküp uçup ḳaçup gelür. Hemāndem Meliki'l-Meymūnu'l-Aʿẓam (10)maġribī tekvīnlerile şeyāṭīn çerisin ḳarşulayup cümlesinden öñirdi. **Ṣaḥmekyāʾīl** tekvīn muḳaddem yitüşüp İblīs (11)ẕürriyatınuñ öñin alup tīġ-ı elmās çeküp ṭurdı. Racīm aʿvānlarından **Hefāḳ** muḳābil gelüp tīġ-ı (12)āteşi çeküp birbirile ceng itdiler ve maġrib cānibindeġi melāʾīke daḫı yitişüp şeyāṭīn neslini şihābıla atup (13)ekṣerin oda yaḳdılar ve tekvīnler daḫı tīġ u tīr u kemān u ḫançer āteş-ī teberler birle ceng itdiler.

Naẓm

[Mefāīlün Mefāīlün Feūlün]

(14)Şeyāṭīn neslini ḥarḳ eylediler
Kesüp tīġıla hep şaḳ eylediler

Süleymānuñ sözin dutup melāʾik
(15)Kimin ḥarḳ kimin ʿaḳd eylediler

~~4.3.1.4.5.~~4.3.1.5.5. Der-Beyān-ı Ceng –i Melik-i Sipīd[229]

Ḥükemā ḳavlince ceng içinde Ṣaḥmekyāʾīl (16)tekvīn Hefāfi dutup bend idüp Meliki'l-Meymūnu'l Aʿẓama getürdi. Racīm anı görüp ẕürriyātın çeküp (17)ḳaçdı. ʿAzm-ı şimāl ḳılup giderdi. Süleymān elinden feryād u efġān iderdi. Tā kim ḳaçaraḳ gelüp Kūh-ı Elburz (18)ḳullesine çıḳup Kenese, Yuvesvise eyitdi: "Bu Dāvūd oġlı Süleymān elinden benüm cigerüm ḫūn oldı. ne (19)dermān ḳılursız? Ḳanḳı cānibe ḳaçalum ki Ḳāf etegine düşüp rubʿ-ı meskūnʿāleminden çıḳavuz. (20)Süleymān elinden ḫalāṣ olavuz." Diyicek Kenes eyitdi: "Rubʿ-ı meskūnuñ üç cānibine varduḳ yol (21)bulmaduḳ. Şimāl ṭarafın daḫı görelüm. Eger kim yol bulursaḳ geçüp gidevüz. Eger ki yol**[70a]** (1)bulmayavuz, ḳırılınca cümlemüz ceng idelüm." diyüp bu ʿahd üzerine ittifāḳ ḳılup dem çeküp Kūh-ı Elburz ḳullesinden (2)ḳalḳup uçup gitdiler. ʿAzm-i cānib-i şimāl itdiler. Ez-ān cānib Melik-i Sipīd ʿa.s. ḥażret-i Süleymānuñ ʿaleyhi's-selām (3)bilesince ḳoşduġı tekvīnler ile şimāl cānibinde ṭurmışdı. Her cānibe cāsūslar göz ḳulaḳ urmışdı. (4)Şeyāṭīn ẕürriyātunıñ geldügin gördiler. Alay baġlayup ḳarşu vardılar. Cenge el ḳardılar ve melāʾīke (5)daḫı görüp bunlara yardım itdiler. Şeyāṭīn neslini şihābıla atdılar. Ekṣerini melāʿīn ekberüñ helāk itdiler. (6)Bu ceng içinde **Ṣalṣāʾīl** tekvīn daḫı İblīsüñ aʿvānı Merreʾi ṭutup bende çeküp Melik-i Sipīd naẓarına iltüp (7)Melik-i Sipīd görüp nuṣret viren Ḫālıḳa şükür ḳılup secdeye yüzin yire sürdi. Tekrār ġayrete (8)gelüp şeyāṭīn ẕürriyātıla ceng itdiler. Nesl-i şeyāṭīn daḫı sihr-i kāhinile kimi ṭoprak ve kimi ṭaş yaġdurup (9)ve kimi ḳum ve kimi kireç yaġdurup ve kimi daḫı ḳaṭran ve zift yaġdurup Süleymānı cinnīlerden

[228] Hükümdar Meymūnu'l -Aʿẓam'ın Savaşının Beyanı Hakkında
[229] Hükümdar Sipid'in Savaşının Beyanı Hakkında

çoḳ [10]kimse helāk itdiler. **Ez-in cānib** tekvīnler daḫı Allāh tekbīr, tehlīl getürüp evvel Ādem āḫir Muhammed cemīʿ [11]mürsel peyġāmberler ervāḥlarına ṣalavāt virüp ol ḳuduret āteşinden yaradılmış ḳılıçları çeküp şeyāṭīn [12]zürriyātın çalup ḥarḳ iderlerdi.

Naẓm

[Fāʿilatün Fāʿilatün Fāʿilatun Fāʿilün]

Yaḳdılar oda şeyāṭīn neslin anda bī-şümār
[13]Çıkdı yirden göklere feryād ile efġān u zār

Nesl-i şeyṭāndan aluban intiḳām-ı Ādemi
İtdiler İblīs çerisin ol dem içre tārumār

~~4.3.1.4.6.~~4.3.1.5.6. [14] Ḳıṣṣa-ı Surḫ-bād Cinnī[230]

Ḥükemā ḳavlince şeyṭān-ı racīm şimāl cānibinde zürriyātıla cemʿ olup Melik-i [15]Sipīd tekvīnlerile ceng itmekde ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib Surḫ-bād-ı cinne geldi. [16]Nite? Ol zaman ki Ḳaṭāṭāhūr-ı cinnī Süleymān taḥtınuñ ʿazemetin ve bīñ bir ümmetin ve yetmiş iki milletin ve yüz [17]yigirmi dört dürlü ṣıfat-ı maḫlūḳātın tamām tafṣīlātı birle zikr idicek. Surḫ-bād ser-henglerinüñ [18]göñline ḳorḫu düşdi. Surḫ-bād gördi ki Ḳaṭāṭā hūr söziyile leşker tārumār olur. [19]Ġażaba gelüp ḳaḳıdı. Ḫorlıġıla dīvānından ḳovdı. Andan Surḫ-bād baş ḳaldurup yanında olan dīv, cin [20]ser-henglerine eyitdi: "Ḳaṭāṭāhūr sözin ḳulaġuñuza siz ḳoymanuz. Ādemi-zād kimdür ki bizüm [21] andan pervāmuz ola. Hemān siz göñlüñüz benümle muḥkem ḳıluñ. Andan çerimüz ḳaldırup Süleymān **[70b]** [1]üzerine varalum. Ḫātemin elinden alup Süleymānı serīrinden yire ṣalup ʿālemde Süleymānlıḳ ḳılalum." diyicek **Dimri-bād** dīv eyitdi: [2]"Yā Surḫ-bād –ı cinni egerçi şāhumuzsın ḫūb dirsin. Velākin ḳānūn-ı pādişāhī budur ki şāh düşmeni üzerine [3]varsa münādīlere emr idüp nidā ḳıldırur. Düşmenüñ başın eline bu ḳadar dirlik ideyin, diyüp eyle olsa muḳaddem gelen [4]şāhlar ḳanunıñca sen daḫı Süleymānı ṭutup elüñe virene aṭaña ḳılursın diyüp Dimri-bād su'āl idicek. Surḫ-bād [5]cevāb virüp eyitdi: "Ki her ki ḫaşmum Süleymānı ṭutup baña getürse cemīʿ ḫazāʾīn-i Süleymān anuñ [6]olsun. Dimri-bād eyitdi: "Bizüm māl u gence ne iḥtiyācumuz var? Ammā murādumuz ḫātem-i Süleymāndur. Her ki Süleymānı [7]ṭutarsa ḫātemin ol alsun. Zīrā ki Süleymānuñ Süleymānlıġı ḫātemindedür." diyicek Surḫ-bād ġażaba gelüp eyitdi [8]yā Dimri-bād dīv benüm daḫı Süleymānıla yaġı olduġum bunca leşker cemʿ ḳıldıʿġumdan murād budur ki ḫātem-i [9]Süleymānı ben alam. ʿĀlemde Süleymānlıḳ ḳılam yoḫsa ḫātemi sen alıcaḳ. Zaḥmeti ben ʿabeşe neyçün çekem?

[230] Surhbad Cinnī'nin Hikâyesi

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātun Fāʿilün]

(10)Dimezem ki baña māl u milk ile ʿālem gerek
Şeh Süleymān milkin ammā almaġa ḫātem gerek

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ḫātemiyçün ceng iderem ben de pes
(11)Andan artuḳ nesne yoḳdur hem gerek

~~4.3.1.4.7.~~4.3.1.5.7. Der –Beyān-ı Müteşşekkī Şoden-i İsteḫr-i Cinnī Berāy-ı Ḫātem-i Süleymān ʿĀleyhi's-Selām [231]

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki Surḫ-bād (12)cinnile Dimri-bād dīv Süleymān ḫātemiyçün ceng ü cidāl idüp her biri ḫātem baña (13)gerek diyicek gönlinde eyitdi: "Bu ne ʿaceb ḳażiyyedür ki kendüleri ekerler, bizleri hīç (14)ekmezler. Aṣıl ḫātem-i Süleymān baña gerekdür. İsteḫri cinniyem. ʿAdū-yı sünniyem." diyüp ġażaba gelüp ayaġ (15)üzere ḳalḳup ilerü gelüp eyitdi: "Yā Surḫ-bādı cinni ḫātem-i Süleymān benüm naṣībumdur. Zīrā ki ben leşker çeküp (16)bu araya geldügümden murād ḫātem-i Süleymāndur. Yoḫsa daḫı ġayrı maḳṣūdum yoḳdur." diyüp ġavġā idince (17)nā-gāh Ṣaḫrı cinni yirinden ṭurup ayaġ üzere ḳalḳup ilerü gelüp eyitdi ki: "Yā Surḫ-bād ḫātem-i Süleymān (18)baña lāyıḳdur ki Saḫrı cinniyem bunca leşker cemʿ idüp bunda geldügümden murād ḫātem-i (19)Süleymāndur ki elüme gire. Ol ḫātem ḳuvvetiyile elüm Süleymān milkine ire.

Naẓm

[Fāʿilatün Fāʿilatün Fāʿilatun Fāʿilün]

Ḫidmet idüp sizlere itdügümüz budur mihr
Kim Süleymāndan elüme ire ol ḫātem mihr

Ḫātemi sen alıcaġaz bunda bende neylerem
Dehri olmadum çekem olmaz yire zecr ü ḳaḫr

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki

böyle diyicek ekvān-ı **[71a]** (1)ifrītile, Ṣalṣālı dīv daḫı yirlerinden ṭurdılar ilerü gelüp taḫt-ı pā öpüp yüz sürdiler. Andan eyitdiler ki: (2)Yā melik-i ser-hengiyān Süleymān ḫātemi bizlere gerekdür ki bunca zaḫmet çeküp leşker cemʿ itdügümüz (3)ḫātemi Süleymāniçündür ki ḫātemi Süleymāndan alavuz. Bir zaman bu fāni ʿālemde Süleymānlıḳ ḳılavuz." diyüp ʿalā lehu ve (4)ġavġā

[231] Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Yüzüğü İçin Cinnī İstehr'in Şikâyetçi Olması Beyanı Hakkında

idicek. Surḫ-bādı cinni ġāyet dil-perīşān olup neyleyecegin bilemeyüp bir zaman sükūt ʿālemine [5]varup daḫı baş ḳaldurup eyitdi ki: “İy cin melikleri ve cin ser-hengleri ben daḫı size minnet ḳılup [6]yanuma getürdügümden murād budur ki Süleymān ḫātemin ben alam ʿālemde Süleymānlıḳ ḳılam yoḫsa bu degüldür [7]ki ḫātemi siz alasız mātemin ben ṭutam.”

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ben bilürem sen alıncaḳ ḫātemi
[8]Tā olınca dutısaram mātemi

Çün Süleymān mihrīdür maḳṣūdumuz
Yoḫsa nitdi ceng edevüz ādemi

[9]**Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince Surḫ-bādı cinni böyle diyicek bu cin ser-henglerine ve ʿāfārīt ser-neferlerine güç [10]gelüp her birisi ḫāteme diş bileyüp Süleymānlıḳ ṭalebinde olup bunlaruñ düzeni bozulup Surḫ-bād meclisinden [11]her birisi ḳalḳup mekānlu mekānına varup aʿvānlū, aʿvānın yanına dirüp eyitdiler ki: “Bizüm ceng ü cidālden, [12]āheng ü ḳıtāldan hīle vü mekrüvālden bed-ḫūlıḳ ve bed-fiʿālden maḳṣūd-ı külli ve ġareż-i aṣlī buydı ki [13]Süleymān ḫātemin elinden alavuz, kendüyi serīrinden aşaġa ṣalavuz, ins ü cinne ḥüküm ḳılavuz.”

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[14]Cümlemüz maḳṣūdı bu ki bu zaman
İns ü cinne ḥükm idevüz biz hemān

Ḫātemin alup Süleymānuñ bu dem
[15]Çāker ola ḥükmümüze hem umem

ʿĀlemi çün dutavuz ḳafdan ḳafā
ʿĪş idüben sürevüz ẕevḳ u ṣafā

[16]Surḫ-ı bād almaḳ diler ol ḫātemi
Ḫātemile ṭutmāġ ister ʿālemi

Surḫ-ı bāduñ ḳaṣdı bu ki ḫān ola
[17]Ḫalḳ-ı ʿālem emrine fermān ola

Cümlemüzi ḥükmine çāker ḳıla
ʿĀṣī olanın çāk idüp ebter ḳıla

(18)Biz buña rāżı degülüz çünki pes
Cenge daḫı itmezüz ḳaṭʿa heves

Böyle diyüp cümlesi dāniş ḳılur
(19)Ṭāġılup gitmeklige cünbiş ḳılur

Yaʿni sultān olmaġa ʿālem diler
Şeh Süleymān olmaġa ḫātem diler

(20)Bilmez anı cin Süleymān olmaya
Cin ü inse daḫı sulṭān olmaya

Nā-ḫū şeyṭān bulısardur raḥmeti
(21)Nā-ḫū ẓālim göriserdür cenneti

Nā-ḫū şehbāz olısar būm u ġurāb
Nā-ḫū sīmurġ olısar kerkes ʿuḳāb

[71b] (1)Söz budur kim söyledi Firdevsī pes
Vir ṣalavāt Muṣṭafāya sözi kes

~~4.3.1.4.8.~~4.3.1.5.8. Der-Beyān-ı Diden-i Surḫ-bād ve Dīvān-ı Süleymān ʿAleyhi's-Selām[232]

(2)Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki Surḫ-bādı cinni meclisinden ṭurup ki bu ser-hengler (3)ṭaġıldı. Surḫ-bād daḫı incindi. Andan ṣubḥdem yine dīvān ḳıldı. Dīv, cin ser-henglerinden hīçkimse gelmedi. (4)Ḫannāsıla, Vesvāsı ḳıġırdup eyitdi: "Varuñ Dimr-i bād-ı dīvi ve Ṣaḫrı cinni ve İsteḫri cinni ve Ekvānı ʿifrīti ve (5)Ṣālṣālı dīvi getürüñ. Cehd idüñ ki geleler yine ḫiẕmetümde olalar. Süleymān ile ceng ḳılmaġa (6)yardım ḳılalar." diyüp aña ekber-i melāʿīn ve aʿẓam-ı şeyāṭīn gönderüp gitdiler. Gelüp her birisine envāʿ dürlü (7)iġvā virüp fitne itdiler. Fi'l-cümle sözi dirāz ḳılmayalum. Hīç birisi, uşaġı irisi , Surḫ-bāda gelmediler. Ḫannās, (8)Vesvās sözine iʿtibār ḳılmadılar. Surḫ-bād incinüp kendü kendüye eydür: "Bunlara bir ciger-darlıḳ ve bahādurlıḳ (9)ʿarż ideyin. Her ḳanḳısı ki ol ḫiẕmeti yirine getürürse ḫātem anuñ olsun diyeyin" diyüp her birisine ḫaber (10)gönderdi ki her ki kendü nefsiyile varup Süleymān ḥażreti dīvānından bir dil alup gelürse Süleymān (11)ḫātemi anuñ olsun didi. Ammā be-şarṭı an ki yaluñuz vara gele. Kimsesi olmaya. Surḫ-bāduñ bu (12)cürʾetin işidicek. Hīç birisi kendü nefsiyile meclis-i Süleymāniye varmaġa ins ü cin arasına girmege iḫtiyār (13)itmediler. Andan Surḫ-bād yirinden ṭurup kendü ḫalḳını Şamṣāmı cinde ışmarlayup Eṭvāsıla, Veṭvāsı şuhūd içün (14)bile uydurup dem çeküp cehennem āteşi gibi ḳızıl yalıñ olup yirden göge çıḳup uzanup felek yüzine (15)kürre-i nāẕ gibi hevāya şuʿūd itdi, gitdi. Şanasın ki āteş-i veyl ü eşrārıdur ki pür-tāb olup hevā (16)yüzinde gezer. Etvāsıla Veṭvās bir mil mīḳdārı ıraḳdan gözçü olup dem çeküp ʿaḳabince gitdiler (17)Surḫ-bād daḫı bir ḳızıl od yalıñı olup

[232] Sürhbad ve Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Görüşmeleri Beyanı Hakkında

gāh uzanup gāh ḳışalup nefsin ṭaşra virdükçe aʿżāsın āteş [18]bürürdi. Vaḳtā ki nefesin içerü virse şekli ẓāhir olup burnı delüklerinden çıḳan duḫāndan felek yüzi [19]ḳararurdı. Bu ʿaẓametile bu heybetile Surḫ-bād-ı cinni Kūh-ı Billür eteginden ḳalḳup ʿazm-i Süleymān idüp Malāṭıyyaya [20]gitmekde.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Dem çeküp aġız açuban gitdügince Surḫ-ı bād
Yaġdururdı yire āteş çün Şemūd-i ḫışm-ı bād

[21]Merrīḫ ü Keyvān felekden görüp anı itdi vehm
Heybetinden ditreridi ʿarşı mār anuñ ziyād

~~4.3.1.4.9.~~4.3.1.5.9. Ḳıṣṣa-ı Süleymān Nebī ʿAleyhi's-Selām[233]

[72a] [1]Ḥükemā ḳavlince Surḫ-bād-ı cinni gelüp Süleymāna gitmekde ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Süleymān [2]ḥażretine geldi. Nite? Ol zaman ki veziʿ yirine iletdürüp ve efʿīyi ılancıla depeledüp mega murġınuñ dāden [3]istād ḳılıcaḳ. Şāh-ı mārāndan söz açıldı. Süleymān-ı nebī ʿaleyhi's-selām Āṣaf bin Berḫiyāya eyitdi: "Şāh-ı Mārān [4]gelmege müvekkil ve tekvīnin gönderdüm. Ammā kim eglendiler, gelmediler. Sebeb nedür?" diyüp Süleymān ḥażreti [5]ḫışma gelüp **Sündüs-i** cinniye ḥükm itdi ki varup şāh-ı mārānı tecessüs ḳılup gelüp ḫaber vire. [6]Sündüs-i cinni daḫı emre iṭāʿāt idüp gitdi. Bizüm ḳıṣṣamuz atmaca ḳuşına geldi ki ügüye göndermişdi. [7]Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām per açup uçup Malāṭīyya şehrinüñ baġları arasına geçüp ol vīrān çār [8]ṭāḳa varup gitmekde. Ez-ān cānib ügü ḳuşı daḫı Hüdhüd gidicek. Çiftini ol yirüñ [9]ügülerine gönderüp Süleymāndan ḳaṣıd gelüp kendüyi daʿvet itdüklerin bildürüp sere [10]cümlesine ḥażır olun ki Süleymān dergāhına bile varalum. Yırtıcı, ṭırtıcı ḳuşlardan şikāyet [11]idelüm ki bizi kendüzin şikārumuz almaġa ḳomazlar." diyüp ittifāḳ itmişlerdi. Dişisi daḫı gelüp [12]irkegine ḫaber virüp yuvaları aġzında oturup Süleymāndan tekrār ḳāṣıd gele, daʿvet [13]ide, diyü hevā-yı fenāyı gözlerken anı gördiler ki yırtıcı ḳuşlar bölüginden şāhīn, [14]şehbāz sınfından bir atmaca uçup gelüp yuvaları aġzına ḳonup mantıḳu't-ṭayrca şāḳıyup ötüp eyitdi ki: [15]"Yā çatuk başlu cān alıcı baḳışlu devlükec gövdelü ḥarām-zāde dūn uġrusı, ḳan içici, ügü ḳuşı [16]senüñ ne ḥadduñdur ki daʿveti Süleymāna varmayasın. Hüdhüde iʿtibār ḳılmayasın. Bu vīrān çār [17]ṭāḳda yuvañ delügine sıġınup soḳa başuñ şoḳup oturasın. Gelene ben fikirdeyem, diyüp başdan [18]şavasın. Gel berü delükden çıḳ. Dergāh-ı Süleymāna gidelüm." diyüp atmaca çaġırınca ügü [19]ḳuşı daḫı delük aġzına gelüp gördügi ol yırtıcı ṭoġan nesli gücügenile kerkenek [20]aṣlı atmaca ḳuşıdur ki şemā taḳılup kendüyi Süleymāna ʿarż ider. Ḳorḳusından delükden ṭaşra [21]çıḳmayup içerüden cevāb virüp eyitdi ki: "İy yırtıcı aṣlı ḳan döküci nesli ben Süleymān dergāhına **[72b]** [1]varmamaḳ elümden gelmez. Ve illā ki fikirdeyem. İnşāʾa'llāh yarın varam ve daḫı sen baña ḥarām-zāde." diyü [2]bühtān itdüñ. Benüm atam, anam henüz ḥayatda ḥelāl-zādeyem. Süleymān

[233] Nebi Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Hikâyesi

dergāhında söyleşevüz. Ḥaḳḳum varsa alam, diyüp [3]dönüp ini içine gitdi. Atmaca anca kim çağırdı. Aṣṣı ḳılmadı ḳanad açup uçup Süleymāndan yaña [4]giderken gördi ki bir bağırtlaḳ ḳuşcuġazı dikenden dikene segirdür ve bir bölük [5]uvacuḳ oġlancuḳlar ḳovalaşur ve bir muymulcuḳ daḫı bağırtlaḳ ḳuşına ḥavāle gök yüzine uçarsa ḳuş ḳapar. [6]Eger çaluya girürse oġlancuḳlar ḳapar. Ġāyet teraḥḥum idüp gelüp Süleymān ḥażretine ʿaleyhi's-selām [7]manṭıḳuṭ'ṭayrca duʿā idüp ügü ḳuşınıñ fikirdeyem. Gelmedügin taḳrīr itdi. ʿAḳabince bağırtlaḳ ḳuşınuñ [8]elemin taʿbīr itdi. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām ügü ḳuşınun fikirdeyem, didügine taʿaccüb idüp laḳlaḳı ḳağırdup [9]eyitdi: "Şeyḫi'l-etyārsın. Rūzigār-ı dide-i muḫtārsın. Var, ol ügü ḳuşına naṣīḥat eyle. Eylügile dergāhıma [10]gelsün. Eger ni tavşancılı göndürürem ḍarb u desti getürürler." diyicek laḳlaḳ Süleymāna muṭīʿ olup [11]ḳanad açup uçup ügü ḳuşına gitdi. **Ez-in cānib** Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām şehbāza ḥükm itdi. [12]Varup muymulı pençesine alup atmaca daḫı bağırtlaḳ ḳuşını Süleymāna daʿvet ḳılup getürdiler. Dīvān [13]içine ḳoyup naẓarına yitürdiler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Şeh Süleymān ḥażretine ḳuş dilince itdi duʿā
[14]Didi devlet birle dāyim müstedām ol padişā

Ben bağırtlaḳ bağrını muymul idüpdür çāk āh
Luṭf idüp Ḥaḳḳum alıvir eyleyüben dil-küşā

~~4.3.1.4.10.~~4.3.1.5.10. [15]Der-Beyan-ı Ḳażiyye-i Moymul ve Murġ-ı Ḳıṭā[234]

Ḥükemā ḳavlince Süleymān-ı nebī ʿaleyhi's-selām ḳıṭā murġını görüp ḳuşlar [16]sulṭānı sī-murġā ḥükm idüp şordı ki bir żaʿīfçe murġına serçe ḳuşı şeklindedür. İsmi [17]nedür? Ḳuşlar arasında buña kim dirler? ʿAnḳa eyitdi: "Yā nebī'yü'llāh ʿArabça bu murġuñ adı Ḳuṭādur. Yaʿnī öticek. [18]Ḳuṭā ḳuṭā diyü çağırur. Kendü adın ḫaber virür. Anıñçun ʿArab anı girçekligile vaṣf ider." Nite? [19]Sī-murġ didi ki:

Şiʿr

Kāne'l-ḳalbu ḥīne muḳālu yuʿdā
Bi'Leyli'l-ʿĀmirye tihi ev yarāḥ[235]

[20] **Yaʿnī** gönlüm şol vaḳtā diler ki Leylā ʿĀmirye ırağ oldı, göcdi.

[234] Moymul ve Ḳıṭā Kuşunun Meselesinin Beyanı Hakkında
[235] Beytin manası müellif tarafından beytin devamında verilmiştir.

Şiʿr

(21)Ḳuṭātu ġazuhā meṣūke febātet
Yucāẕibuhu ve ḳad ġuliḳa'l-cenāḥ

Yaʿnī bağırtlaġa beñzer ki diken **[73a]** (1) üzerine ġālib oldı. Ṭalebīb çıḳamaz. Dikenle çekişür, ḳanadı naʿlenmiş.

Şiʿr

(2) Felā bi'l-leyli bātet mā turceʿī
Velā fī'ṣ-ṣubḥi kāne lehā berāḥ

Yaʿnī gice irişdi. Ummaz ki (3)ḳurtula. Gündüze irişdi. Ummaz ki yol bula gide. Ḳaçan bağırtlaḳ ṣuṣasa ṭāk yiri aġarıcaḳ ḳalḳar gün (4)doġınca yidi menzil yol gider, Varur. ṣuya ḳañar, içer. Ṣu yanında bir iki sāʿat ṭurur. Yine içer daḫı gelür gider. (5)Şol ḳadar özdür ki dünüle ṣuya gider, varur. Ḳursaġına ṣu alur. Yedi sekiz günlik yirden düz (6)yazıda ṭoġar ve yuvasına gelür yeñilmez.

Şiʿr

Ve'n-nāru ehdā fī'l-ḳabīḫi mine'l ḳaṭā
(7)Ve aḍallu fī'l-ḥüsnī mine'l ġirbāni

Yaʿnī ādemi özdür. Zişt işte bağırtlaḳdan hīç yeñilmez. Eyü işde, (8)ṭāʿatda ḳarġa artuḳ ezer yolın bilmez. Bağırtlaḳ ġāyet er uyanur. Nitekim bir ʿArab meṣel getürüp ʿavratına (9)eydür ki:

Şiʿr

Ve ente'l-leti keleftenī delce's-sürā
Ve cevnü'l-ḳaṭā fī'l-cehleteyni ceṣūmu

(10)**Yaʿnī** sen ol bege teklīf itdüñ ki dünle yürimegi henüz bağırtlaḳ derenüñ iki yaḳasında yaturken (11)seferden geldi. ʿAvratına nükte idüp bu beyti didi. ʿAvratı daḫı cevāb virüp didi:

Şiʿr

(12)Ve ente'l-leẕī aḫlaftenī mā-vaʿadtenī
Ve eşmetlī men kāne fīke yelūmu

Yaʿnī sen ol sen bege vaʿde (13)itdüñise muḫālefet eyledüñ, güldürdüñ. Senüñçüñ bege melāmet ideli **el-emṣāl:** (14)Aḳṣaru min ebhāmi'l-ḳaṭā **yaʿnī** bağırtlaḳ barmaġından ḳışadur, dirler. Mübālaġa maḳāmında bir meṣel daḫı **el-emṣāl** lev turike'l-ḳaṭā lenā mā (15)**yaʿnī** eger bağırtlaḳı

ḳuşlar uyardı, dimek ister ki bu meṣelüñ aṣlı oldur ki Ḫadāmı adlu bir ʿavrat [16]dünle gördi ki bağırtlaḳ uçar çağırdı didi ki:

Şiʿr

Elā yā ḳavmu irteḥilū ve siyerū
[17]Felev turike'l-ḳaṭā lenā mā

Yaʿnī zinhār iy ḳavm göçüñ gidüñ eger bağırtlağı gicede ḳuşlar [18]uyardı, uçmazdı. ʿAvrat sözine iʿtībār itmediler. Döşeklerinde yatdılar. Bir kişi ṭurdı, içlerinden çağırdı. [19]Bu şiʿri didi:

Şiʿr

İẕā ḳālet Ḫadāmı ḳaḍdı ḳūhā
Fe-inne'l-ḳavle mā-ḳālet Ḫadāmı

[20]**Yaʿnī** ḳaçan Ḫadāmı söylese inānuñ taḥḳīḳ söz Ḫadām sözidür

Şiʿr

[21]Velevlie'l-muzʿicātu fī'l-leyāli
Lemā terkü'l-ḳaṭā ṭībe'l-maḳāmı

Yaʿnī eger gicede ürgüdici **[73b]** [1]olmasa bağırtlaḳ yumuşaḳ yiri terk itmezdi. Hemān bu kişi bu sözi didi. Ḫalḳ uyandılar, göçdiler. Murād ḳabīlesine [2]yaḳın vardılar. Göçmeyüp yirinde ḳalanları yağı alup helāk itdi. Yā nebīyü'llāh benüm bildügüm ḳaṭā ḥaḳḳında budur ki: [3]"İrken uyanıcıdır. Ġāyet tiz uçuçudur. Yedi, sekiz menzil miḳdārı yirde dünle ḳalḳup çeşmeye varup [4]ṣolunup yine yuvasına ṣubḥ olmadın gelicidür. Ve gitdügi yolı yañılmayup bilicidür. Gövdesi kiçi ʿaḳlı [5]ammā uludur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Gevdesi küçük velīkin ʿaḳlıdur ulu ziyād
ʿAḳla göre olmazımış gevde itdüm iʿtimād

[6]Kim ṭavīl aḥmaḳ olur fettān hem ḳaddi ḳaṣīr
Bildügümüz bu ki itdük biz beyān-ı ḫoş nihād

~~4.3.1.4.11.~~4.3.1.5.11. Der-Beyān-ı Leṭāfet-i Murġ-ı Ḳaṭā[236]

(7)Ḥükemā ḳavlince sī-murġ bağırtlaḳ ḳuşınuñ vaṣf u ḥalini ḥażreti Süleymāna ʿarż idicek. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām (8)zīrekligin taʿaccüb idüp bağırtlaġa naẓar ḳılınca bağırtlaḳ daḫı dīvān-ı Süleymānı görüp ḥażreti (9)Süleymāna ḳarşu yüzçügezin yire sürüp devām-ı devletine duʿā ḳılup Moymulçadan şikāyet itdi. (10)Eyitdi ki: "Yā nebīyü'llāh bir żaʿīf murġam, hīçbir şeyi incitmezem, aġaçlarda dikeni iḫtiyār idüp ṭururam. Kimsenüñ (11)anda naẓarı ve yimişi olmadıġı ecilden bağrumı dikenlere süriyüp daḫı ḳurtılamazam ve bu muymul cinsi daḫı (12)bizüm bağırtlaḳ eṭyārı ṣınfınuñ bi'zzāt ʿadūsıdur. Ḳanḳımuzı ki görse şehbāzlıḳ idüp ḳanumuzı (13)dökmek ister. Vaḳtā ki elinden ḳaçup çeltüye siñerüz. Ḫālaṣ olmaġa anı görürüz ki (14)buluġıyyete irmedüñ oġlancıḳlar birer aġacı götürüp ʿaḳabumca gelüp çevrem alurlar. Eger ki çeltūda (15)ḳarar idersem. Çomaġıla urup helāk iderler ve eger ki uçup gökyüzine aġmaġ istersem muymulça pençesi (16)ḫançerlerile bağrı yırtup ḳanımı döker. Bu iki düşmen arasında giriftār olmışamdur. Ḫażretüñden ġayrı şefīʿüm (17)yoḳdur. Lütf it baña, şefīʿ ol kim dimişlerdür: "**Eş-şefīʿu cenāḥu'ṭ-ṭālibi."**[237] bağırtlaḳ böyle diyicek Süleymān (18)ḥażreti ʿaleyhi's-selām ḫışma gelüp sī-murġa eydür: "Bu moymulça ne ṣınf yırtıcı ḳuşdur ki bu żaʿīf murġı (19)incidür." Sī-murġ cevāb virdi ki: "Yā nebīyü'llāh bunuñ ismine ʿArabça er-remuc dirler. Gergenekle, atmacadan (20)durur. Ve bir ṣınf daḫı ḳara göz ṭoġanıla, atmaca çevresinden durur. Ġāyet tīz uçucı, cürʿatlı ḳuşdur. Ammā (21)cüssede kiçi oldıġı ecilden serçeden ve ṣıġırcıḳdan ġayrı ḳuşları şikār idemez. İllā ki kendüden **[74a]** (1) kiçileri incidür. Ziyāde ʿadāveti bağırtlaġıladur. Żaʿīf olduġı ecilden diyüp dönüp Süleymān aġzından sī-murġ (2)muymulçaya eyitdi: "Yā moymulca Süleymānuñ eyyām-ı devletinde bilürsin ki şehbāz ṭurnāyıla barışup yürür ördek, şāhinile (3)ḳarışup yürürsen ḳorḳmadın niçün bu bağırtlaġı incidürsin? Bilmez misin ki ẓālimüñ ẓülmi ʿāḳıbet kendüyi helāke (4)çeker. Nitekim eydür: ʿ**Āḳıbetü'ẓ-ẓālimi vaḫīmetün."**[238] Eger nafaḳa ele götürmege dürişürem dirseñ rızḳuñ (5)seni ṭaleb ider. Ḳısmet olan irüşürsen rızḳunı ṭaleb itmezseñ daḫı ġam degül. Nitekim eydür: "**Yarzuḳuke yaṭlubuke fe'ş-teriḫ**[239] (6)Pes bir bölük nā-bāliġ ṭıfıllara ḳoşılup ẓülme heves itmeklik saña ne lāyıḳdur. Bilmez misin ki ʿuḳalā eydür: "Ḍāl u gümrāh (7)ol kişidür kim mūnis olup ẓālimlere muvāfaḳat eyler." Nitekim eydür: "**Ẓıllu min ruknin ile'l-eşrārı."**[240] Sī-murġ Süleymān (8)dilinden böyle diyicek moymulça eyitdi: "Yā sī-murġ-ı Ḳāf Süleymānuñ yasaġın bilürem. Ammā ki nefsümi yiñmekde (9)ʿāciz ḳalup yırtıcı ḳuşlar nesli olduġum ecilden aşluma rucūʿ ḳıluram kim dimişlerdür: "**Külli şeyʾin yarciʿu ilā aşlihu."**[241] (10) Bugün nā-gāh şikār yirine çıḳdum. Bağırtlaḳ ḳuşı beni görüp ḳorḳup çaluya siñdi. Ḳarşudan (11)bir bölük oġlancuḳlar çıḳageldi. Eyle maḥbūblar ki güneş ruḫ-sārları öninde ḫāk-i pāylarına yüz (12)sürür ve felekde bedr-i ḳamer ʿases-vari her gice göyni devr ider. Çünki mübārek cemāllerin gördüm. (13)*Laḳed ḫalaḳne'l-insāne fī-aḥseni taḳvīmin*[242] āyetin oḳuyup semāʿa girdüm. Andan ṣoñra ḳanad büküp hevā yüzinden (14)bağırtlaḳ ḳondıġı çeltü üzerine ḳondum. Bir bağırtlaḳ beni görüp bir çeltüye daḫı segirtdi. Oġlancuḳlar (15)görüp ʿaḳabumca segirişdiler. Anlaruñ teferrücine bu meşġūliken budur ki gelüp şehbāz beni

---

[236] Kata Kuşunun İnceliğinin Beyanı Hakkında
[237] Aracı talep edenin kanadı hükmündedir.
[238] Zalimin sonu vahim olur.
[239] Rızkın seni bulur, sen gönlünü rahat tut.
[240] Zalime boyun eğen sapıtmıştır.
[241] Her şey aslına döner(çeker).
[242] Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır. (Tin suresi,98-4)

ḳaynaġına [16]alup bunda getürdi. Yoḫsa ben baġırtlaġa ḳaṣd itmedüm. Niçe urup baġrın yarup ḳanın dökmedim, [17]diyüp çeşmi nem-gīn göñlī ġam-gīn ṭurdı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Böyle diyüp murġ-ı moymul diḳḳatıla itdi āh
[18]Kim felek yüzin duḫānı eyledi anuñ siyāh

Göñli ġam-gīn çeşmi nem-gīn aġlayup sī-murġa o murġ
Şeh Süleymān ḳorḳusından dutınur anı penāh

~~4.3.1.4.12.~~4.3.1.5.12. [19] Der-Beyān-ı Leṭāfet-i Ḳaṭāṭ[243]

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki sī-murġ-ı Ḳāf er-rumcanuñ sözin kim işitdi. [20]Süleymāna ʿarż itdi. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām ġażaba gelüp sī-murġa buyurdı ki: "Her ki benüm [21]zamanumda bir żaʿīfi incitse anı yırtıcılar eline virüp helāk itdürgil ve illā ki ẓülm itmemege ʿahd iderse **[74b]** [1]āzād eyle." diyicek moymulça sī-murġa ġāyet tażarruʿ itdi. vee ʿahd itdi ki hīçbir maẓlūmca ḳuşcuġaz [2]incitmeye ve ḫiżmet-i Süleymānīden gitmeye. Andan sī-murġ daḫı moymulcaya şefīʿ olduġı ecilden Süleymān [3]daḫı günāhından geçdi daḫı Ḥaẓret-i Süleymān ʿaleyhi's-selām baġırtlaġa naẓar ḳılup eyitdi: "Niçün bāḳī ḳuşlar [4]gibi eger nafaḳa ele getürmege ve eger ṣu içmege kendüzin gitmeyüp ṣubḥ-dem gidesin." [5]Cevāb virüp eyitdi ki: "Yā nebīyü'llāh maʿlūmuñdur ki Ḥaḳ teʿālānuñ raḥmeti ḳulları üzerine ṣubḥ vaḳtında yaġar. Ve [6]Mīkāʾīl ki ḳassām-ı erzāḳdur. Rezzāḳ-ı ʿālem emrile eger insānuñ ve eger eṭyāruñ ve eger dabbenüñ ṣubḥ [7]vaḳtında rızḳları ḳısmet olur. Pes her kim ki ṣubḥ vaḳtında uyanuḳ ola. Anuñ rızḳı ziyāde olmaġa delālet ider. [8]Ve bir daḫı bu ki ṣu daḫı bir niʿmettür ki Allāh teʿālānuñ raḥmetidür. Pes raḥmet vaḳtında raḥmete irmege [9]ṣubḥ vaḳtın lāyıḳ gördüm. Ḫuṣūṣen ki yırtıcı ḳuşlardan ol vaḳtın yirle gök arasındaġı [10]yollar emīnlik olur. Ve bir daḫı kendüzin varmaduġum yırtıcı ḳuşlardan ḫavf iderem. Ḳanāʿat ḳıluram, bilürem [11]ki Ḥaḳ teʿālā her şeyʾin rızḳına kefīldür. Tā ḥattā dābbenüñ daḫı nitekim Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı [12]Kerīm içre buyurur ki **el-āyet:** "*Vemā min dābbetin fī'l-arḍi illā ʿale'l-lāhi rızḳuhā."*[244]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

[13]Eksük itmez rızḳumı rezzāḳ-ı ʿālem her zaman
Rızḳıçun ġam çekmedügüm bu durur ʿanḳā hemān

[243] Katatın İnceliğinin Beyanı Hakkında
[244] Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah'ın üzerine olmasın. (Hûd suresi,11-6)

Çün didi naḫnu ḳasemnā ol Ḫudāʾi lā-yemūt
(14)Ḳısmet olan iriserdür az [u] çoḳ bellü beyān

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince bağırtlaḳ böyle diyicek Süleymān ḫażreti (15ʿaleyhi's-selām taḥsīn ḳılup daḫı yine su'āl itdi ki: Yā ḳuṭāṭ bu ḳadar fikr ü idrāküñ varken (16)niçün dikende yuva yapup ve dikende ölürsin." Cevāb virüp didi ki: "Yā nebīyü'llāh Ādemi-zād degülem ki (17)ḳalʿaya girem ve melik-zāde hīç degülem ki pādişāhlara ṣıġınam. Benüm gibi żaʿīf ḳuşcuġazuñ (18)yırtıcı düşmen elinden ḳaçup varacaġı dikenlü çāltudur. Zīrā görürem ki ādemī ki eşref-i maḫlūḳātdur. (19)Būstānına ve bāġ u baġçesine ve ṭavārına, rūzine yırtıcı cānavarlardan ṣaḳınmaḳ içün dikenden ḫavālī çevürürler. (20)Pes ben żaʿīflıġumca niçün diken altına ḳaçup ṣıġınmayam. Egerçi göñülden Allāha ṣıġınuram. (21)Velākin ẓāhir cemīʿ dıraḫtistān içinde dikenden şerīf şecer görmedüm. şöyle ki cihān **[75a]** (1)serāyında üç şerīf nesne gördüm: "Biri leẕẕetde, biri menfaʿatda, biri ḳoḳuda. İkisi cemādāt, birisi ḥayvānāt." (2)Cinsi Süleymān didi ki: "Nite?" Ḳaṭāṭ eydür: "Yā nebīyü'llāh ol ki ṭıb enfās-ı maḫbūbdur kim gül-āb andan çıḳar (3)kim ol güldür şāh-ı reyāḥīn fülfüldür. Pes ol gül daḫı dikende biter. İkinci ḫurmādur ki Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā (4)ḫurmāyı yimişlerüñ raʿnāsı, zībāsıdur." diyü sevüp yaratmışdur ki anuñ meṣeli müʾmin gibidür. Nitekim iki (6)cihān faḫrı ḫurmā Ḥaḳḳında eydür ki: *"İnne mine'ş-şecereti şeceretün miṣlühā meṣelü'l-müʾmini lā-yuḥāṭu varaḳuhā fe-aḫbirūnī māhī?"*[245] (7)pes ḫurmā miṣli maḫbūb mīve merġūb ṣemer olmaz ki hem şerbeti vardur hem leẕẕeti hem menfaʿatı vardur. Pes ḫurmā (8)daḫı dikende biter ve daḫı yā nebīyü'llāh bir ḳısım ki ḥayvāndandur. Ol naḫldur ki bir ḥayvāndur. Ḥaḳ teʿālā aña (9)çoḳ ḫaṣṣe virmüşdür. Ḳudret ṭaʿāmıdur. Müseddes-ḫāne içinde ṭılī ider kim mühendisler anuñ bināsında (10)ʿācizdür. Nitekim Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā ol bal arusı Ḥaḳḳında buyurur ki: "*Ve evḥā Rabbuke ile'n-naḫli eni't-teḫaẕī (11)mine'l-cibāli buyūten ve mine'ş-şeceri ve mimmā yaʿrişūne."*[246] Pes yā nebīyü'llāh ol arunuñ daḫı ḳuyruġında dikencügi vardur. Nīşter (12)gibi ve andan ġayrı kirm-i ḥarīr ki aṭlas böcegidür. Vaḳtā ki ebrīşim ṣarsa dikenlü çeltuya (13)veya diken emṣāli ḳoġālu çeltuya ṣarar. Pes eyle olsa ben dikenden niçe iʿrāż idem ki gül dikende (14)ve ḫurmā dikende biter ve bal arusınuñ ise nīşteri var diken gibi. Ve aṭlas böcegi ise hemçünān diken (15)üzerine ebrīşim ṣarar. Eyle olsa ben nicesi diken sevmeyem ve dikenden iʿrāż idem.

(16)**Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

ʿĀḳil ol ki cümle şeyʾe baḳmaya vü ḫor u ḫār
Ṭaşda gevher biter āḫir gül bitürür bağda ḫār

(17)İncecük çöpcügez olur ādeme diş ḳurdağı
ʿĪsiye merkeb olur ḥayvān içinde gem ḥimār

[245] Ağaçlar arasında bir ağaç vardır ki yaprağı düşmez. Bu ağaç müslümana benzer. Bana bu ağacın ne olduğunu söyleyiniz?"
[246] Ve rabbin bal arısına şöyle ilham etti: "Dağlardan, ağaçlardan ve insanların kurdukları çardaklardan kendine yuvalar edin. (Nahl suresi,16-68)

~~4.3.1.4.13.~~4.3.1.5.13. Der-Beyān-ı Ḫavāṣ-ı Ḳuṭāṭ[247]

(17)Ḥükemā ḳavlince Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām çünki Ḳuṭāṭuñ sözlerin kim işitdi. Ẕihn idrākine, (18)melāḥatına taḥsīn itdi. Andan sī-murġdan su'āl itdi ki: "Yā ʿanḳā bu Ḳuṭāṭuñ ḫāṣīyyetini Loḳmān Ḥakīme (19)ḫaber vir. Ḫavāṣ-ı Etyār kitābına yazsun. Müʾminlere fāʾide olmaġıçun." diyicek sī-murġ dönüp Loḳmāna cevāb virdi (20)"ki: "Yā Ḥakīm her kim bağırtlaḳ süñügin yandurup ḳanını zeytile ḳaruşdurup kel başa dürtse ḳıl bite. (21)Ḳaçan başın ḳurıdup yeñi kettān bezi içine ḳoysa uyur. ʿAvratuñ oyluġına bağlasa uyḫusı arasında **[75b]** (1)ne itdiyise ḫaber vire. Bir irkek bir dişi bağırtlaġı yirse ḳarınların bişürse yaġın alsa şīşeye ḳoysa bilmedin (2)bir kişinüñ yüzine dürtse dürteni her kimse seve ʿāşıḳ ola." diyicek Loḳmān Ḥakīm daḫı ẕikr olanı (3)Ḫavāṣ-ı etyār kiṭābına yazdı. Tā ki müʾminlere gerek olup ʿālemde yādigār ḳıla.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

(4)Yazdı anuñ ḫāṣiyyetini bile nefʿin tā ki ḫalḳ
Cümle şeyʾüñ ḫāṣṣasın bilmek durur insāna ḥaḳ

Her şeyʾe itseñ naẓar ḫāṣiyyeti vardur anuñ
(5)ʿĀḳilliseñ işbu sözdür yādigār alġıl sebaḳ

~~4.3.1.4.14.~~4.3.1.5.14. Der-Beyān-ı Giriḫ[t]en-i Şeyṭān-ı Racīm248

Ḥükemā ḳavlince Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām (6)bunda dīvān-ı ʿaẓīm ḳurup biñ bir ümmet arasında ʿadl u dād itmekde ve murġ-ı ḳuṭāṭuñ kelimātıñ işidüp (7)dādın istād itmekde. Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib racīm** laʿīne geldi. Ol zaman ki İblīs-i (8)pür- telbīs Ḥażret-i Süleymān üzerine ʿaleyhi's-selām zāhid ṣavmaʿası öñinde Malāṭıyya şehri kenārında nıṣf-ı (9)leyl içinde cin ser-henglerile ceng idüp ẕürriyātı heẕīmet olup bir niçesi aʿẓamı melāʿinden ṭutılup (10)Süleymān-ı nebī ḥażretine iltüp ḥaps olıcaḳ. Anı gören şeyāṭīn, nübüvvet ḫātemi ve ḫaylı ḫademi Süleymāndan vehme (11)varup tebs olıcaḳ. Şeyṭān-ı laʿīn, çeşmi nem-gīn göñli ġam-gīn bāḳī ḳalan ẕürriyātıla maşrıḳa (12)maġrıba ve cenūba ve şimāle varup rubʿ-ı meskūn ʿāleminden çıḳup ḳaçmaḳ isteyüp her yirde Süleymān nebī (13)bekçi ḳodığı ervāḥıla ve tekvīnlerile ceng idüp hevā-yı fenāyı ḫūn-ı şeyāṭīnden laʿl-ı abi renk idüp (14)bir niçe aʿvānlarından dutılup bāḳī ḳalan ẕürriyātın alup bir yire gelüp Ḫannāsıla, Vesvāsıla ṭanışup eyitdi (15)ki: "Ben bu Dāvūd oġlı Süleymān elinden diriġā ki ḫalāṣ olmayadum. Ḳanḳı cānibe ḳaçup rubʿ-ı meskūn (16)ʿāleminden çıḳup gidecegüm. Bilmedüm ne tedbīr idersiz ki bu rubʿ-ı meskūn ʿāleminden çıḳup gitmege (17)yol bulavuz." diyicek aʿẓam-ı şeyāṭīnden Ḫannāsı vezīr, merdūd-ı ekber-i melāʿīnden, Vesvāsı emīr, maṭrūd-ı fitne (18)yüzinden cevāb virdiler ki: "Süleymān ḫod bir ʿArab beççe ki henüz dün ṭoġdı. Dünle büyüdi ki (19)ṭıfl-ı nā-dāndur. Egerçi ki on sekiz yaşında nev-cüvāndur ve ammā ki ṭapuñ yaradılaldan cān ḳavmine (20)cānib-i Ḥaḳdan seni ḫalife diküp ḫilāfet virelden hubūṭ-ı Ādem-i Ṣafīye dek bir ḳulda

[247] Kutat'ın Niteliklerinin Beyanı Hakkında
[248] Kovulmuş Şeytanın Kaçışı Beyanı Hakkında

yetmiş biñ yıl bir [21]ḳulda yedi biñ yıl az artuġ eksük devr geçti. ʿĀlem eṭrāfı gūşe gūşe bilürsin. Rubʿ-ı meskūndan **[76a]** [1]Ḳāf ʿalemlerine ne yoldan gidülür. Farḳ ḳılursın. Şimdi Süleymān elinden ʿāciz ü dem-beste ḳalduġuñ ecilden [2]ʿacebdür ki Ḳāf ʿālemlerinüñ yolın yañılduñsa imdi yā racīm sen Süleymānıla başa varımazsın. [3]Rubʿ-ı meskūn ʿāleminden çıḳup Ḳāf milkin göremezsin. Efḍalı budur ki kendü iḫtiyāruñla [4]Süleymān ḥażretinüñ ayaġına varasın. Yoḫsa bu ʿacebden, vaḥşetden hīç faʾide bulamazsın. Belki kendü [5]z̲ürriyātuñ sen daḫı senden rencīde olurlar. Nitekim efḍal-ı ʿuḳalā eydür: "**Evḥaşu'l-vaḥşete'l-ʿucb."**[249] ve daḫı [6]yā İblīs şöyle bil ki eger taḳdīru'llāhda Süleymān seni ṭutup ḥabs itmek varısa tedbīrle ḳaçmaḳdan fāʾide [7]bulmazsın kim demişlerdür: "*El-ʿabdu yudebbiru va'l-lāhu yuḳaddiru"*[250] Ḫannāsıla, Vesvās böyle diyicek racīm incinüp [8]bunlaruñ sözine ʿitibār ḳılmayup hemāndem z̲ürriyātın çeküp yirle gök arasından öñlerine [9]düşüp dem çeküp uçup Kūh-ı Billür etegine geçüp ḳaṣd bunı itdi ki Kūh-ı Billür üzerinden [10]Ḳulle-i Billūrıla felegi çenber arasından ḳaçup geçeler dem çeküp uçalar. Rubʿ-ı meskūndan Ḳāf ʿālemine [11]göçeler. Ḳaçan ki Ḳulle-i Billūra ki çıḳdılar kim geçeler. Milk-i **Şehmūraş** meger kim iz̲n-i Yezdānı emr-i Süleymānı [12]birle bir niçe biñ ervāḥ-ı tekvīnile Kūh-ı Billür ḳullesin bekleyüp ṭururlardı. Şeyāṭīn z̲ürriyātın görüp [13]ḳarşu gelüp ikisi birbirine hevā-yı fenāda muḳābil olup evvel Melik-i Şehmūraş cānibinden ʿAvca bin Ṣaṣṣa ve [14]Beleşhūya-ı tekvīn birle ellerine āteşi ʿamūdlar alup şeyāṭīn z̲ürriyātına girüp her kimi ki urdısa [15]ḥarḳ idüp yaḳarken nesl-i şeyāṭīnuñ dūd-ı āhı Billür Ṭaġı ḳullesinden felege çıḳarken şeyāṭīn cānibinden [16]aḫbār-ı kāz̲ibe müvekkel olan miṣvāṭ ve ṣalātda zühhāda vesvāse viren Dellehān ḳarşu varup siḥirle berf ü [17]bārān yaġdurup ʿālemi z̲ulümāt idüp göz gözi görmeyüp daḫı yine siḥirle senüñ ḫāk yaġdurup ve kendüler [18]daḫı ejdehā şekline girüp āteşi demler ṣaçup ceyyiş-i Süleymānīyi ḥarḳ iderken Melik-i Mayṭaṭarūş şeyṭān [19]ceyşinüñ ġalebesin görüp Allāh niyāz itdi. Kürre-i nārda olan ve Kūḥ-ı Billūrda olan melāʾike iz̲n-i Rabbāni [20]birle gelüp ceyş-i Süleymāna yardım ḳılup ekṣerin yaḳup ḥarḳ idüp ṭaġıtdılar. Bu ceng içinde ʿAvçe bin [21]Ṣaṣṣa miṣvāṭı ṭutup baġladı ve Beleşhūya-ı tekvīn Dellehānı ṭutup bende çekdi. Şeyāṭīn z̲ürriyātın defʿī ṭaġıtdılar. **[76b]** [1]Şād olup secde-i şükr itdiler. Racīm-i laʿīn anı görüp ġāyet ġam-gin z̲il olup bāḳī ḳalan z̲ürriyātın alup ḳaçdı [2]daḫı kürre-i nāra geçdi. Yaʿnī kim kürre-i nār içinden geçüp Ḳāf alemine gide **ez-ān cānib** Dāsir-i tekvīn [3]Süleymān emriyile bir niçe ervāhıla ṭurmışlardı. Hemāndem şeyāṭīn z̲ürriyāṭın görüp ḳarşu geldiler. Cümle [4]ervāḥdan muḳaddem melik-i Rūkāʾili ve melik-i ʿAnāḳīl yitişüp ḳudret ḳılıçların çeküp şeyāṭīn z̲ürriyāṭın [5]helāk itmege başlayınca zināya müvekkel olan Dānımıla Serḳaya müvekkel olan ḫabīs ḳarşu varup [6]bunlaruñ üzerine tīr ü āteş bārān itdiler. Anı görüp şeyāṭīn z̲ürriyātı ġalebe ḳılup Dāsir tekvīn üzerine sürünce [7]Dāsir tekvīn Rabbine münācāt idüp daḫı ʿavn-ı Ḥaḳ isteyicek. Nāra müteʿallıḳ olan müvekkel-i melāʾike emr-i Ḥaḳḳıla [8]gelüp yitdiler. Şeyāṭīn z̲ürrīyāṭın şihābıla yaḳup ṭaġıtdılar. Z̲ikr olan Dānım ıla ḫabīs̲-i melāʾikeden Rūkāʾıl ıla [9]ʿAnāḳīl ikisin bile ṭutdılar. Z̲ürriyāt-ı melāʿīn ṭaġıtdılar nuṣret viren Allāha delīm şükürler itdiler. Andan [10]dutsaḳları alup Dāsir tekvīn ile ʿazm-ı Süleymān itdiler.

[249] En büyük vahşet kibirdir.
[250] Kul tedbir alır, Allah takdir eder.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Nesl-i şeyṭānı dutuban cümlesin berkitdiler
(11)Şeh Süleymān ḥażretine alup andan gittiler

Şād u ḫandān oluban tekvīn ü cin cümlesi heb
Nesl-i şeyṭāna zecirler ḳomayuban itdiler

~~4.3.1.4.15.~~4.3.1.5.15. (12) Der-Beyān-ı Hezīmet-i Ẕürriyāt-ı Şeyāṭīn ve Efġān Kerden-i Racīm[251]

Ḥükemā ḳavlince sözi uzatmayalum kitābuñ itmāmına yüriyüp muḫtaṣar ḳılalum. (13)Ḳıṣṣaʾı taṭvīl itmeyelüm. Muḥaṣṣal-ı kelām şeyṭān-ı racīm kürre-i nārda ṣanup ḳaçmaḳ (14)istedi ki yiryüzine çāh-ı siccīlden yedi ḳat yir altına gire ve illā ki çāh-ı siccīne inicek. Meger kim (15) Süleymānı nebī emriyile Melik-i Aḫnef bir niçe yüz biñ cān nesli, cin aṣlıla muḳābil gelüp şeyṭān çerisine (16)muʿārıż oldılar, ceng itdiler, şeyāṭīnı ṭaġıtdılar. Dines, İhdines bu iki server-i melāʿīn ve ekber-i şeyāṭīn ṭutdılar. (17) Racīm andan daḫı ḳaçup bāḳī ḳalan ẕürriyātın alup yidi ḳat yirleri götüren baḥr-ı oḳyānūsa gelüp diledi (18)kim deñiz içine girüp ẕürriyātıla gizleneler nā-gāh **ez-ān cānib** müvekkel-i racīm Megaṭāʾil melek (19) Süleymān emriyile niçe yüz bīñ ervāḥıla ki ṭurmışlardı. Deñiz yüzine naẓar ṣalmışlardı. Şeyāṭīn ẕürriyātın (20)gelür, görüp ervāḥlara tekvīnlere emr idüp ḳarşu vardular. cümlesinden muḳaddem Muʿṭāʾil melek birle Ṭuṭyāşīl melek cenge ṭurup şeyāṭīn ẕürriyātından daḫı **ez-ān cānib** Ḫarḫūb-ı laʿīn, Maġḍub-ı bī-dīn timsāḥ **[77a]** (1)şekline girüp ellerine āteşi ʿamūdlar alup cinnīler birle ceng iderken ẕikr olan iki melāʾike (2)irişüp ikisin bile ṭutup bend itdiler. Racīm leşkerin ṭaġıtdılar. Şeyṭān anı görüp feryād ḳılup bāḳī (3)ẕürriyātın bilesince alup öñlerine düşüp uçup giderdi. ʿAḳlı şāşup bu ebyātı oḳıyup ṭāliʿinden (4)şikāyet ve Süleymān elinden āh iderdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Diḳḳatile itdügince āhı şeyṭān-ı laʿīn
(5)Ẕürriyātı işidüben nāle iderdi key ḫazīn

Şerr-i şeyṭāndan dilerseñ ger necātı bu zaman
Vir ṣalavāt Muṣṭafāya ṣıdḳ ile yā ehl-i dīn

[251] Şeytanın Zürriyetinin Hezimeti ve Recim'in Figan Etmesi Beyanı Hakkında

(6)**Neşr**

Ḥükemā ḳavlince bu vechile zārılıḳ ḳılup giderken ẓulmāt baḥrı ṭarafında ḳara bulutlar görüp (7)istedi kim bulutlar arasından geçüp gide. Ḳāfʿālemine varup cānın ḳurtarmaġa dermān ide. Meger kim (8)baḥr-ı ẓulümātda emr-i Rabbānī ḥükm-i Süleymānī birle nice yüz biñ ervāḥ u tekvīnile ḳıṭṭu'l-eblaḳ ḥāżır ṭurmışdı. (9)Ḳarşu gelüp cenge ṭurdı. Şeyāṭīnıla Süleymān leşkeri ceng iderken Ṣarfiyāʾīl melek ile (10)Semsimāʾīl melek muḳaddem varup şihābıla şeyāṭīn ẕürriyātın ṭāġıdup eşvāt-ı Şāmiḥātı ṭutdılar. Racīmuñ (11)ve Arca çerisin ṭaġıtdılar. Şeyṭān-ı laʿīn anı görüp ḳaçdı ve Arca ẕürriyātın yanına dirüp dem çeküp (12)uçup birinci ḳat gök altına geçüp istedi ki birinci ḳat gögüñ felegi ḳameri çenberinüñ (13)altından girüp ẕürriyātıla gece Ḳāf ḳullesine düşüp ḳaça. **Ez-ān cānib** emr-i Rabbānī, ḥükm-i Süleymānī (14)birle Selmiyāʾīl melek birinci ḳat gök altında bir niçe yüz biñ ervāḥ u cin ser-henglerile ḥāżır baş olup (15)ṭurmışlardı. Ḳamer çenber altından yiryüzine naẓar urmışlardı. Anı gördiler ki racīm-i bī-dīn şeyṭān-ı (16)laʿīn ẕürriyātınuñ öñine düşüp ḳaçup dem çeküp uçup gelür. Hemāndem ervāḥ aşlına tekvīn (17)cinsine ḥükm itdi. Ḳarşu varup şihāb itdiler. Nesl-i şeyāṭīni anı vaḳt içinde bir niçesin helāk itdiler. (18)**Nāşirātı** vezīr, İblīs ʿ**Āṣıfātı** muşīr, pür-telbīs şeyāṭīn ẕürriyātını ḳıvandurup öñine düşüp siḥr oḳıyup ʿālem (19)yüzin ẓulümāt ḳılup siḥr bulutların gökyüzine aġdurdılar. Ceyş-i Süleymānīye seng-i saḳīm yaġdurdılar. Anı görüp (20)Ḳamyāʾīl melek ve daḫı Samʿiyāʾīl melek ḳudret tīġın çeküp ḳanadların açup uçdılar. Şeyāṭīn ẕürriyātın(21) ḳırup ḥarḳ idüp bulduḳların iki biçdiler. Ol iki melʿūnı ṭutup şeyāṭīn ẕürriyātın ṭaġıdup nuṣret viren Ḫālıḳa **[77b]** (1)şükr itdiler. Andan racīm-i laʿīn anı görüp āh idüp bāḳī ḳalan ẕürriyātın yanına dirüp birinci ḳat (2)gök altında baḥr-ı küfūf vardur. Diledi kim varup aña gire anı görüp birinci ḳat gök (3)ḫalīfesi İsmāʿīl melek ʿaleyhi's-selām eyitdi ki: "İy firiştehler ne ṭurursız bu laʿneti görmez misiz (4)kim gelüp Süleymān elinden ḳaçup Baḥr-ı Kufūfa girmek ister." diyüp birinci ḳat gök (5)firiştehlerinden bir niçe melāʾīke bile şeyāṭīn nesli üzerine inüp Baḥr-ı Kufūfa ḳoymayup şihāp atdılar. (6)Nesl-i şeyāṭīn ḳomayup yaḳdılar. Şöyle kim: Racīm-i laʿīn Ḫannāsıla, Vesvāsdan ġayrı kimse yanında (7)ḳalmayup birinci ḳat gök firiştehlerinüñ elinde ḥarḳ oldı ve baʿżı daḫı ṭutıldı. Racīm gördi ki (8)melāʾīke kendü leşkerin ṣıdı geldügi yire dönüp ḳaçdı. Andan birinci ḳat gök firiştesi (9)**İsmāʿīl** melek daḫı ʿaleyhi's-selām aʿẓam-ı şeyāṭīnden ekber-i melāʿīnden teftīş itdi. Ḥabs olanları **Aṭvād ibni Naġallād** (10)ʿAyher bin Mużṭar, Cābir ibni ʿĀbir, ʿAḳḳār ibni Ḳahhār, Eṭvār ibni Ezvār, Mehres ibni Aḥvās, Ḳusġās ibni Cerrās, (11)bu ẕikr olanıñ cümlesin bend idüp Neşnāʿāʾīl melek ile Süleymān ḥażretine gönderdi. Gitdiler (12)ve andan şoñra ẕikr olan şeyāṭīn ẕürriyātın her cevābındaki Süleymān ḥażretinüñ ʿaleyhi's-selām (13)ümenāsı ervāḥdan, tekvīnden kim muḳābil olup şeyṭānıla ceng itdiler. Her birisi ne ḳadar kim aʿvān-ı (14)racīm ṭutdılarsa alup Süleymān nebī cānibine gitdiler. Nite? Şöyle kim: "Cemīʿ ṭutduḳları ṭutsaġı (15)şeyāṭīn ẕürriyātından her kim ele girdiyse cemīʿisin bend idüp alup Süleymān cānibine gitdiler."

(16)**Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Dem çeküp uçup gider tekvīn-i cinnī ol zaman
Nesl-i şeyṭān ellerinde dutsaʿ ider āh fiġān

(17)Şeh Süleymān ḳorḳusından nevḥa idüp nesl-i racīm
Nāle iderdi göz yaşın döküp firāvān bī-gümān

~~4.3.1.4.16.~~4.3.1.5.16. Der-Beyān-ı Laḳlaḳ ve Murġ-ı Ügü[252]

(18)Ḥükema ḳavlince ẕikr olan ervāḥ ve tekvīnān ṭutsaḳların alup Süleymān ḥażretine gelüp gitmekde. (19)Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** ḥażreti Süleymāna geldi ki laḳlaḳı, ügü ḳuşına göndermişdi. (20)Daʿvet ḳıla ve naṣīḥat ide. Çünki laḳlaḳ ḳanat açup uçup bağlar virānesinde ol ḫarab ṭāḳuñ üzerine (21)gelüp rast itdi daḫı ügü ḳuşınuñ yuvası üñine ḳondı. Yönünü andan yaña döndi. Manṭıḳu't-ṭayrca **[78a]** (1)çaġırup eyitdi ki: "İy dirāz-gūş gūşeñi benden yaña dutup āvāzum işidüp ḳatuma gel. Ḥażreti Süleymāndan (2)saña ḳaṣıdlıġa geldüm." diyüp ḫaber vircek. Meger kim laḳlaḳdan muḳaddem atmaca ḳuşı gidicek. Ügü ḳuşı daḫı (3)dişisini gönderüp ol şehrüñ cevānıbında olan ḳuşları cemʿ idüp getürmege gitmişdi. Ve irkegi yaluñuz (4)ḳalmışıdı. Laḳlaḳuñ sözin işidüp yuvası ḳapusına çıḳup baḳup gördi ki murġān şeyḫi laḳlaḳ boyın (5)uzadup göz süzüp kendüyi gözedür. Ḫorāsan pīrleri gibi ʿabāyı, siperi ḫırḳasına almış ẕikr-i Ḥaḳ dilinde (6)kendüyi daʿvet ḳılur. Pes ügü ḳuşı daḫı naẓarına varup manṭıḳu't-ṭayrca selām virüp ḳarşusına ṭurdı (7)ve ʿizzet idüp ikrām ḳıldı ve laḳlaḳ sözine ḳulaḳ ṭutdı ve andan ṣoñra laḳlaḳ laḳırdayup dile gelüp eyitdi (8)ki: "Yā murġ-ı ügü niçün Ḥażret-i Süleymāna muṭīʿ olmazsın, iṭāʿat itmezsin ve ulu'l-emri minküm birle ʿamel itmezsin?" (9)cevab virdi ki: Yā laḳlaḳ ḳāṣıd-ı Süleymān geldügince ṣāniʿuñ ṣunʿı fikrinde Ḫālıḳuñ ḫılḳatı ʿaẓemetinde ḥayrete (10)varmışken gelürler. Beni bī-ḫużūr ḳılurlar. Henüz şimdi daḫı fikirdeyidüm ki ḫażretüñ geldi." diyicek laḳlaḳ eyitdi: (11)"İy dirāz-gūş bu söz degüldür. Ol ḫamūş senüñ ne ʿaḳluñ ne idrākün ola kim ḥimār cinsi gibi ḳulaġuñ (12)uzun, sözüñ nā-mevzūn ve avāzūñ ḳabīḥ, "*inne enkerü'l-eṣvātı le-ṣavtu'l-ḥamīrdur."*[253] ṣaḥīḥ saña lāẕım gelen budur ki, (13)daʿvet-i Süleymānı ḳabūl ḳılasın. Ḫiẕmetine varup yüz süresin. Ve eger ni seni Cābir murġān reʾīsin gönderüp (14)ḍarb desti ʿaẕāb ḳılup götürür." diyicek ügü ḳuşı cevāb virdi ki: "İy laḳlaḳ ben seni eṭyāruñ şeyḫidür." (15)diyü ʿāḳıl u dānā taṣavvur ḳılurdum. Ammā ki bu sözler ki sözlersin ʿaḳıldan ḫāricdür bilmezsin ki her (16)şeyʾiñ bir fikri, firāseti vardur ve ʿilmi irdükçe Allāh teʿālāyı tesbīḥ ider: "*Ve in min şeyʾin illā yusebbihu biḥamdihi."* [254] (17)ve bir daḫı bu ki her şeyʾin Allāh teʿālāyı ḳudret ilmī yitdükçe ol ṣāniʿuñ ṣunʿını fikr itmek ʿibādet (18)yirine geçer: "*Men tefekkere sāʿaten ḫayrun min ʿibādeti elfi senetin."*[255] İmdi yā laḳlaḳ eger sen şeyḫ u şuyūḫ-ı eṭyārısañ (19)ben kenc [künc]-i ḫalvetde ve maḳām-ı ʿuzletde ṣāḥib zāvīye ehl-i sülükem. Bugün daḫı fikirdeyem. İnşāʾllāh yarın (20)Süleymān ḫıẕmetine varam. Ol mürsel peyġāmberüñ dergāhına yüz sürem, diyüp hemāndem yuvası içine (21)girdi ve gitdi. Laḳlaḳ ne ḳadar ki daʿvet itdi. Ügü cevāb virüp işitmedi. Ammā gördi ki laḳlaḳ ziyāde **[78b]** (1)laḳırdayup yuvası ḳapusından gitmez. ʿĀḳıbet yuvası içinden laḳlaḳdan yaña dönüp cevāb virüp eyitdi ki: "İy şeyḫ-i (2)murġān ve emīr-i pīr-i Ḫorasān eger kim ben kemīneyi süleymān-ı nebīnüñ siyāsetile ḳorḳudursañ şol nesne ki taḳdīru'l-lahda (3)baña muḳadder olmuşdur. Başuma gelecekdür ve cemīʿisi naḳīr u ḳıṭmīr olacaḳdur. Andan ḳaçmaġıla kişi ḫalāṣ bulmayacaḳdur. (4)Nitekim eydür: "**İẕā ḥalle'l-ḳadere baṭale'l-ḥaẕere."**[256] laḳlaḳ bu kelāmı işidüp ügünüñ sözine ḫayrān ḳalup sākin olup andan (5)ḳanad açup uçup gitdi. ʿAzm-ı Süleymān itdi. Malāṭīyya şehrinüñ ṣaḥrāsında uçup giderken nā-gehān gördi ki (6)bir bülbül-i Ṭaberistānı bāġ içinde ötüp şaḳırken zerzüver cinsi ve sāʿīr eṭyār, ʿaṣfūr cinsinden cemʿ olup gelüp

[252] Laklak ve Ügü Kuşunun Beyanı Hakkında
[253] "Çünkü seslerin en çirkini eşeğin -anırmasıdır." (Lokman suresi,31-19)
[254] "O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. (İsrâ suresi, 17- 44)
[255] Bir anlık tefekkür, bin yıl ibadetten hayırlıdır.
[256] Kader gelince tedbir bozulur

bu bülbüli [7]ḳanad ucıla muḥkem ḍarb itdiler. Eyle ki laḳlaḳ görüp teraḥḥum idüp laḳırdayup aşaġa inüp ḳuşları bülbül üzerinden [8]irüp manṭıḳu't-ṭayrca bülbülüñ keyfiyyet-i ḥālin şorup bülbül daḫı laḳlaḳı görüp ḳanadı altına şıġınup ağız açup cevāb [9]virüp daḫı eyitdi ki: "Bu murġān cinsi beni incitdügi nā-ḥaḳ yiredür. Bunlaruñ elinden ʿāciz ve dermāndeyem baña şefīʿ [10]ol. Bunlardan ḫalāṣ it." Nitekim ʿuḳalā eydür: "**Eş-şefīʿ cenāḥu't-ṭālib.** Laḳlaḳ, bülbül sözin işidüp evżāʿına [11]naẓar ḳılup bildi ki murġān içinde bundan faṣīḥ lisān ve şīrīn zübān murġ yoḳdur. Zīrā ki her şahıs dili altında [12]gizlidür. Söyleyicek maʿlūm olur: "*El merʾü maḫfiyyün fī-taḥtī lisānihi.*"[257]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Söyleyincek ādemī ẓāhir olur kāmil midür
[13]Yāḫū bir merdūd açmaḳ tā ehl-i cāhil midür

Söylemese ādemīyi bilmez ādem ḥaḳ bilür
Cünbüşinden ẓāhir olmaḳ mümkin ü ḳābil midür

~~4.3.1.4.17.~~4.3.1.5.17. [14] Der-Beyān-ı Āverden Laḳlaḳ Bülbül Be-Dergāh-ı Süleymān ʿAleyhi's-Selām[258]

Ḥükemā ḳavlince laḳlaḳ bülbülüñ āḥvālına muṭṭaliʿ olup eyitdi ki: "Gel seni ḥażreti [15]Süleymān dergāhına ilteyin ki ins ü cinnün, vaḥş u ṭayruñ melikidür. Saña ẓülm iden ḳuşlardan [16]Ḥaḳḳını alup dād istād eylesün." diyüp bülbüli bilesince alup ḳanad açup uçup ʿazm-ı Süleymān ḳılup gitdiler. Bu ṭarafdan [17]**ez-īn cānib** Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām baġırtlaḳ ḳuşıyla leṭāfetinde, melāḥetinde anca kelimāt olup andan [18]sī-murġa ışmarladı ki ne ḳadar baġırtlaḳ ḳuşı cinsī varısa ser-cümlesine reʾīs olup dergāh-ı Süleymānīde ḫıẓmette [19]ola. Yırtıcı ḳuşlardan kimse incitmeye. Baġırtlaḳ daḫı Süleymān dergāhında devletine duʿa ḳılup eṭyār ṣaffına geçüp [20]ḳanad açup aʿvānı birle ʿaṣfūrıla, zerzūr cinsinden aşaġa ve çirt-i buġa cinsi eṭyārdan yuḳāru ḳanadçuḳların [21]açup Süleymān üzerine gölge ḳılup ṭurdılar. Nā-gāh laḳlaḳ daḫı bülbüli alup Süleymān dergāhına gelüp yiryüzine indiler. **[79a]** [1]Serīr kenārına ḳondılar. Andan sī-murġ icāzetile ḳanadçuḳların dirüp yüzçügezlerin yire sürüp evvel laḳlaḳ [2]ʿaḳabince bülbül nübüvvet taḫtı kenārına varup taḫt-ı pā öpüp daḫı baş ḳaldurup manṭıḳu't-tayrca laḳlaḳ Süleymāna duʿā [3]ḳılup ügü kuşınuñ gelmedügini fikirdeyem. Bugün yarın varam, diyüp ḫaber virdügini ḥażreti Süleymāna ʿarż itdi. [4]Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām incinüp sī-murġ-ı Ḳāfa emr itdi. Ṭavşancıl-ı Keflīs cinni birle gönderdi ki varup [5]ḍarb-ı desti yuvasın yıḳup ṭavşancıl ügüyü ḳaynaġına alup gele. ʿUḳḳab daḫı emr-i Süleymānīye maʾmūr olup [6]Ciflīs-i cinnī birle dem çeküp ḳanad açup uçup gitdiler. ʿAzm-ı murġı ügü itdiler. Ammā ki Ḥaẓret-i Süleymānʿa.s. [7]sī-murġdan su'āl itdi ki: "Bu ügü ḳuşı ki vardur ʿaḳlı kendüye yār degül midür ki ben Süleymānuñ daʿvetin ḳabūl [8]itmeyüp gelmedi? Ḳāṣıdlar gönderdügümle olmadı." diyicek sī-murġ-ı Ḳāf ḥażrete duʿā

[257] Kişi dili altında gizlidir.
[258] Leyleğin Bülbülü Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Dergâhına Getirmesi Beyanı Hakkında

ḳılup eyitdi ki: “Yā nebīyü’llāh [9]ḳuşlar ṣınfında üç cins şeyʾ vardur: Ne bellü ḳuşdur ne bellü behīmedür hem ḥayvān ṭabīʿatın ṭutarlar. Hem murġān [10]ḥaşletin Süleymān didi ki: “Nite?” Sī-murġ cevāb virüp eyitdi ki: “Yā nebīyü’llāh bir bu hevāḳ ki aña Türk dilince [11]ügü ḳuşı dirler. Ve bir daḫı bum ki bayḳuşdur ve üçünci yarasa ki meşhūrdur. Bu üç cinsüñ ḫilḳatında, ṭabīʿatında, [12]ḫāṣiyyetinde iḫtilāf var. Süleymān didi ki: “nite?” Sī-murġ eydür: “Evvel ḫilḳatlarında iḫtilāf oldıġı bu ki şol [13] cānavar eger eṭyārudur ve eger dābbedür. Eger behīme üç ṣınfdur. Yüzücü ve uçucı ve yırtıcıdur. Bu üç ṣınfuñ [14]daḫı dürimesi üç nevʿīledür. İkinci ṣınf ṭoġrıcıdur. Şol nesne ki ḳarından ṭoġar. Anuñ ḳulaġı devr-i lā-bud olsa [15]gerek. Ve şol ṣınfı ki yumurdalar. Yavru başar. Anuñ ḳulaġı yiri olur. Ammā ḳulāġı devri olmaz. Ve üçünci ṣınfı ʿufūnātdan, [16]çār ʿunṣurdan durur. Zübāb, beşşe ü vezīʿ gibi ammā ki yā nebīyü’llāh bumla bu hevāḳuñ ve yaraṣanuñ Ḥaḳḳında çoḳ söz var. [17]Egerçi ki yaraṣa ḳuş cinsinden degüldür. Zīrā ki ḳulaġı ve dişleri ve ḫāyesi ve minḳārı var. ʿAvrat gibi ḥayż u ḥālin [18]görür. Ve ādem gibi güveler ve bevl ider. Ve çār-pā gibi yavrusın emzürür ve etle, deridür. Yeleksüz ḳanadları var. Ġāyet ḳatı, [19]tīz uçar ve tīz döner. Hīçbir ḳuş ancılayın uçamaz ve bir ʿaceb daḫı bu ki uçarken dişisile cimāʿ ider ve yavrusın [20]ḳanadı altında götürür bile uçar. Ḥayvānda maymūnıla, yarasadan ġayrı cānavar yavrusın götürür. Ancaḳ ġayr-ı āḫir cānavar [21]itmez. Ammā ki yā nebīyü’llāh bu hevāḳ cinsi ki ügü ḳuşıdur. Anuñ daḫı ḳulaġı var. Baʿżılardır ki ḥarām-zādedür. Çetük ile devlügeçden **[79b]** [1]ḥāṣıl olmışdur. Anuñçundur ki gözleri ve ḳulaḳları ve yüzinüñ devri kediye beñzer ve gövdesinüñ ḳanadları devlügece [2]maʾildür. Ol cihetden anı ḳuşlar sevmez. Ḳuşlar ḳorḳusından kendüzin şikāra çıḳamaz, giceyle çıḳar. Ve daḫı anuñ gibi [3] aḥmaḳdur ki eṭyār arasında ancılayın aḥmaḳ ebleh ḳuş yoḳdur. Ve bayḳuşdan ġayrı dostı yoḳdur. Anuñçun ʿArab [4]şuʿarāsı aḥmaḳı aña teşbīh iderler.

Şiʿr

Eyā Hindu lā-tenkeḥī būheten
[5]ʿAleyhi ʿaḳīḳatuhu aḥseben

Yaʿnī ki emīrü’ş-şuʿarā ḳızına dir ki: “İy Hindi aḥmaḳa aldanma ki henüz murdār yiyicüdür.”[6] Bu hevāḳ gibi aḥmaḳdur ve daḫı yā nebīyü’llāh bu hevāḳ cinsi ḳuşlar saʿīd memleketinde çoġ olur. Yılda faṣl-ı rabīʿde bir ṭaġ [7]vardur. Ḳuş ṭaġı, dirler bu ḳuşlar her yılda bir muʿayyen vaḳt vardur. Ol ṭaġa gelürler. Ṭaġuñ depesinde bir delük vardur. [8]Her ḳuş varur. Başını ol delüge ṣoḳar. Andan çıḳarur daḫı kendüyi Nīl ırmaġına bıraġır. Daḫı beter ṭurur. Geldügi yire [9]gider. Tā aña degin birisi başın ol delüge ṣoḳar. Delük başın ḳışar, aşılur. Ṭalebi ṭalebi olur. Bir zamandan ṣoñra düşer. [10]Ḳaçan ki bu ḳuşlar aşılur, ḳalanı ṭaġılur. Bir görünmez gider. Ol ṭaġda ayruḳ çün gelecek yıl ol faṣıl yitişse [11]yine cemʿ olurlar. Ol yirüñ aḥmaḳlarunuñ ḳavli bunuñ üzerinedür ki: “Ḳaçan yıl ucuzlıḳ olsa iki ḳuş ḳışılur. [12]Eger miyāne olsa bir ḳuş ḳışulur. Ve eger ki hīç ḳuş ḳışılmasa ol yıl ġāyet ḳaḥṭlıḳ olur.” diyü iʿtimād iderler. Bilmezler ki [13]ḳaḥṭlıḳ, ucuzlıḳ olmasın. Rezzāḳ-ı ʿālem bilür ki ʿallāmmu’l-ġuyūbdur. Yoḫsa murġān ve ġayr-ı āḫer maḫlūḳ ne bilür.

(14)**Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Ġaybı murġān bilmez aṣla eylemegil iʿtiḳād
ʿĀlimu'l-ġayb ol Ḫudādur ʿālimu Rabbu'l-ʿibād

(15)İns ü cin murġān behāyim ġaybı eger ki bilsedi
Kāhine virüp ḫaberler ḳoparurdı çoḳ fesād

~~4.3.1.4.18.~~4.3.1.5.18. Der-Beyān-ı Leṭāfet-i Küʿayb[259]

(16)Ḥükemā ḳavlince sī-murġ bu hevāḳ murġı cinsi ḥaḳḳında aḥmaḳlıġın beyān idicek. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām (17)işidüp eyitdi ki: "Yā sī-murġ ḫūb dirsin ki eger aḥmaḳ olmasa daʿvetümi icābet idüp gelürdi." diyüp (18)ʿanḳānuñ firāsetine taḥsīn idince laḳlaḳ getürdügi Küʿaybe naẓar ḳılup laḳlaḳa su'āl itdi ki: "Yā laḳlaḳ bu getürdügüñ (19)murġuñ ismi nedür ve geldüginden murādı nedür?" Cevāb virdi ki: "Yā nebīyü'llāh bu murġ-ı żaʿīfe. Küʿayb-ı ṭaberistān dirler. Behār (20)mevsiminde faṣīḥ lisān birle dile gelüp öter. Cemīʿ uşacuḳ ḳuşlar öticek. Ḳatına cemʿ olurlar. Anı esirgerler.

(21)Aḫşāmdan elḥān-ı maḥbūbı birle, ġıdā-yı rūḥānı taḥṣīl idüp andan vaḳt-ı şām iricek. Ḳatından ṭağılup giderler. **[80a]** (1)Ammā ki ol ḳuşcuġazlar birisin bu küʿayb daḫı ṭutup nefsine ġıdā virür. Vaḳtā ki faṣl-ı behār geçse murdār aġacınuñ toḫmı (2)yitişse iftār itse öni dutulur. Ötmez olur. Aʿvān-ı ḳuşcuġazlar vaḳtā ki avāzın işitmeseler ʿadāvet ḳılup incidürler. (3)Anlaruñ elinden ḫalaṣ olacaḳ. Yir bulamaz. Mā-haẕā bugün ḫizmetden gelürken gördüm ki bu Malāṭıyya şehrinüñ bāġı (4)içinde bu bülbül-i żaʿīf, ṣavt-ı gökçek, ehl-i ġulġıl-ı naḥīf incidüreler. Ḳuşcuġazlar cemʿ olup ben daḫı teraḥḥum idüp (5)alup naẓaruña geldüm ki dādın istād idesin.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Himmet it kim iy emīr -i ins ü cin mālik ṭayūr
(6)Bülbüli incitmeye murġān ḳıla dāyim ḫużūr

ʿĀşıḳı āşuftedür miskīn ġarīb u andelīb
ʿĀşıḳı incitmek olmaz devlete lāyıḳ budur

~~4.3.1.4.19.~~4.3.1.5.19. (7) Der-Beyān-ı Mücādele Kerden Küʿayb u Murġān[260]

Ḥükemā ḳavlince laḳlaḳ böyle diyüp bülbül ḥālini ḥażreti süleymāna ʿaleyhi's-selām ʿarż idücek. (8)Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām küʿayb su'āl idüp eyitdi ki: "Yā küʿayb seni inciden

[259] Küʿayb'ın İnceliğinin Beyanı Hakkında
[260] Küʿayb ve Kuşların Mücadele Etmeleri Beyanı Hakkında

murġānın cinsi ḳaç nevʿ ḳuşdur. Küʿayb daḫı devlet-i (9)Süleymānīye duʿā ḳılup eyitdi ki: “Beni inciden aḳranum degül. İllā ki sāyir eṭyārdur. Vaḳtā ki faṣl-ı behār olsa gül (10)cemālin müşāhede ḳılup ʿışḳūm ṭamarları cuşa gelüp oturam. Benüm elḥānumı işidüp ḳatuma ḳuşlar cemʿ olup (11)ṣadāma güş dutup baña raġbet ḥürmet iderler. Vaḳtā ki eyyām-ı faṣl-ı rebīʿ geçüp gül mevsümi vaḳti gidüp tābistān (12)yā zemherir vaḳti irse ḳuşlar ḳatuma cemʿ olup benden elhān-ı Dāvūdī diñlemege ṭaleb iderler. Sükūta (13)varduġım içün döküp incidüp ʿadāveti bī-sebeb iderler, diyüp feryāda gelüp dādumı istād eyle yā nebīyü’llāh (14)beni incitmesinler.” diyüp tażarruʿ idicek. Süleymān-ı nebī ḥażreti sī-murġa ḥükm itdi ki ben ḫod bundan aḳdem (15)bülbül ḳuşını belābil ṣınfını her ḳangı cānibde olursa meʿāf-ı müsellem ola. Hīçbir yırtıcı ve dāne ṭartıcı (16)ḳuşlardan bülbül ṣınfını kimse incitmeye. İmdi bunı inciden ḳuşlar eger yırtıcı ve eger ṭartıcı benüm ḥükmüm (17)dutmamış olurlar. Anları yırtıcı ḳuşlardan sonḳūrı ve belubānı ve şehbāzı göndür. Ol baġda ve civārında olan (18)ḳuşları bī-ḳuṣūr cümle sürüp dergāhuma getürsünler. Göreyin ki bu bülbül cinsini ve bu küʿaybı niçün incidürler.” (19)diyüp ḫışm idicek. ʿAnḳā daḫı ẕikr olan şehbāzı sonḳūra ḳoşup belubān ʿācizi ve zaġnos ve atmaca ve ḳaragöz ve (20)yırtıcı ḳuşlar reʾislerini ser-cümle emritdi. Şehr-i Malāṭıyya bāġları yöresinde ne ḳadar murġān cinsi var ise (21)anı vaḳt içinde sürüp alup getürdiler. Naẓarı Süleymānīye yitürdiler ve sī-murġ dergāhında daḫı ne ḳadar yırtıcı ve ṭartıcı **[80b]** (1)ḳuşlar var ise bir yire gelüp cemʿ olup ṭanışdılar. Süleymān ḥażretinüñ bülbül cinsine bu ḳadar nispet itdügine ve ḫiẕmetünden (2)meʿāf ḳılup müsellem ṭutduġına evvel daḫı incinmişlerdi. Tekrār vāḳıʿ olıncaḳ sī-murġ ḳatına gelüp ittifāḳ ḳılup eyitdiler ki: (3)”Yā ʿanḳā-ı Ḳāf eger ki naẓarı himmetüñ bizümle olırsa bu bülbül ṣınfına daʿvici düşüp bir iş idelüm ki Süleymān ḥażreti ʿa.s. (4)anlardan iʿrāż ḳıla. Bunuñ ne maʿnisi var ki cemīʿ ḳuşlar issi günlerde güneşe ḳarşu ḳanad ḳanada çatup baş başa çıtup (5)şehperden sāyebān idüp Süleymān ḫiẕmetinde hevā-yı fenāda oluruz. Bülbül cinsi ġonca gül dıraḫtistān sayesinde (6)yāsemen, sünbül arasında ab-ı revān kenārında serv-i revān yöresinde ʿīş u nūşda, aʿvān-ı murġānıla, ẕevḳ u ṣafāda, naḳş u (7)taṣnīf söyleyüp ġazel oḳır. Maḳām-ı nevāda Süleymān ḥażreti ʿacebdür ki ol lecūca yekşaḳ çoḳ söyleyici küʿaybı meʾcūca (8)iltifāt ider. Bilmez mi ki bülbül bir aḥmaḳdur ki diline her ne gelürse anı söyler. Zīrā ki ʿuḳāla eydür: “Her ki aḥmaḳ olsa (9)göñli aġzındadur. Ne kim diline gelse anı söyler.” Nitekim eydür: “**Ḳalbu’l-aḥmaḳı fī-femmihi**[261] ve daḫı bir kişinüñ ki ʿaḳlı tamām olsa (10)ol şaḫs lā-cerem az söyleyici olur. Nitekim eydür: “*iẕā temme’l-ʿaḳlu naḳaṣa’l-kelām.* [262]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(11)ʿAḳil ol ki sözi anuñ öz ola vü daḫı az
Şemʿ-veş dilin keserler sözde idincek dil dirāz

Sözini yirinde diyen Ḥaḳ bilür yirinmeye
(12)Kim lecūc olan cihānda olmaya ekmel ser-firāz

[261] Ahmakın kalbi ağzındadır.
[262]Eğer(bir kişinin) aklı tam olsa az konuşur.

Neṣr

Ḥükemā ḳavlince ḳuşlar bülbülden iʿraż idüp sī-murġa şikāyet [13]idicek. ʿAnḳa eyitdi: "Lā va'llāhi bu fikrim idersiz eyü tedbīr degüldür. ʿĀḳil oldur ki her işüñ evvelinden ṣoñına naẓar ḳıla. [14]Tā ki ʿāḳıbet ḥayretile peşimānlıḳ ḥāṣıl itmeye. Bu bülbül cinsi bir ʿāşıḳ u şūrīde ziyānsuz ḳuşcuġazlardur. Elḥān-ı [15]gökçek oldığı ecilden ḫalḳ-ı ʿalem diñlemege raġıbdur. Ḥażreti Süleymān daḫı ʿaleyhi's-selām anlaruñ ḥāline muṭṭaliʿ [16]oldığı ecilden anları meʿāf müsellem ḳılmışdur. Ol cihetten size daḫı lāyıḳ budur ki Süleymān dergāhında bülbül [17]cinsiyile münazaʿa itmeyesiz ve ḳucaḳlıḳ nūrını günāhıla ḳarañulıḳ eylemeyesiz. Nitekim eydür: "**Nūra meşīl lā-tuẓlemuhu** [18]**bi'l-maʿşiyye."**[263] Çünki ḥażreti Süleymān anları ḫiẓmetden azād eyleyüp meʿāf, müsellem eyledi. Lāyıḳ degüldür ki āzādluya [19]göñlünüz içinde kin dutasız. Nitekim eydür: "**Veylun li men vetera'l-aḥrār."**[264] eger ki benüm sözüm işidürseñüz bu ḥasedden ve an [20]gelesüñ epsem elüñ kim ʿuḳalā eydür: "Peşimān olmadı ol kimesne ki epsem oldı. Nitekim eydür: "*Mā-nedime men sekete."*[265]

[21]**Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]
Ḥaḳ dehānı bir idüben virdi inse iki güş
Yaʿnī dir ki söylemekden diñlemekdür ḳatı ḫoş

[81a] [1] Kim ṣadef-veş ṭutsa aġzın nuṭḳı olur dürrī sīm
Söylemekden efḍalimiş ādeme olmaḳ ḫamūş

~~4.3.1.4.20.~~4.3.1.5.20. Der-Beyān-ı Bülbül ve Gerden-i Dirāz ve Ḫorūs ve Ġurāb ve Ṭāvus[266]

[2]Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki sī-murġ sözin kim ḳuşlar ki işitdi. Cemīʿisi, "*Semiʿnā* [3]*ve aṭaʿnā."*[267] diyüp ʿanḳā naṣīḥatın ṭutdı. Ammā ki dört cins ḳuş naṣīḥatı ḳabūl ḳılmayup bülbülile ʿadāvet itmege ṭālib oldılar. [4]Zīrā ki Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām bülbül cinsini meʿāf itdügine ġāyet incinüp ḥased iderlerdi ki ol ḥased ucından [5]kendülerüñ raḥatı yoġıdı. Nitekim eydür: "Ḥasūda rāḥat yoḳdur. Olmayınca, "*Leyse lil-ḥasūdı rāḥatun."*[268] Egerçi kim sī-murġ [6]anları daḫı menʿ itmek istedi. İllā ki Ḳābil ıṣlāḥ olmadı kim dimişlerdür. Her ʿadāvetüñ bir maṣlaḥatı vardur. İllā ḥasūd [7]ʿadāveti degül. Nitekim eydür: "*Li-külli ʿadāvetin maṣlaḥatun illā ʿadavetü'l-ḥasūd."*[269] Meʿa'l-ḳıṣṣa sözi dirāz itmeyelüm. Ḳuşlar [8]ṣınfından bu dört cins murġ-ı ḫabīṯ bülbülile muʿāraża itmege bil bağlayup serīr üzre indiler. ʿAdalet yirinde [9]bülbülüñ iki cānibinde ṭurdılar. Daʿvācısı ḳaçan gele, diyü göz urdılar. Anı gördiler kim şehbāzıla, sonḳūr ve yırtıcı [10]ṭoġanlar çıḳar ve ṣaḳır bir bölük ḳuşlar getürdiler. Sī-murġa ʿarż itdiler. Sī-murġ anlara

[263] Kucaḳlıḳ nūrını günāhıla ḳarañulıḳ eylemeyesiz.
[264] Hürlere zülm edenin vay haline!
[265] Susan pişman olmaz.
[266] Bülbülün, Uzun Boyunlunun, Horozun, Karganın ve Tavusun Beyanı Hakkında
[267] İşittik ve itaat ittik.
[268] Hasuda rahat yoktur.
[269] Her adavetin bir maslahatı vardır, hasudun adaveti müstesna.

manṭıḳu’ṭ-ṭayrca eyitdi: (11)”Bülbülden şikāyetüñüz var mı?” diyicek şol ki uşacuḳ ḳuşcuġazlardur. Anlar eyitdiler ki: “Naʿam şikāyetümüz vardur (12)ve baʿżı ki iri ḳuşlardur ve baḥrıdur ve berridür.” Eyitdiler ki: “Bülbül bizüm cinsümüz degül anuñ elḥānına müştāḳūz ve (13)kendünüñ muḥibbīyüz. Bizüm anuñla ne nizāʿumuz vardur.” diyü geri ṭurdılar. Andan Süleymān ḥażreti ʿaleyhi’s-selām sī-murġa ḥükm (14)itdi. Eyitdi ki: “Yā ʿanḳā daḫı bu ḳuşlaruñ bülbülile ḳażiyelerini diñle görelüm ki ne sebebden incidürler.” diyüp (15)emr idicek. ʿAnḳa daḫı bu ḳuşcuġazlaruñ yüzlerine baḳup eyitdi ki: “Yā murġān bu bülbüli niçün incidürsiz? (16)Bāġ-ı ʿālemde yüzmege arām virmezsiz bülbül ḫod meşhūr, maʿrūf elḥān-ı gökçek, maḳāmāt-ı laṭīf, faṣīḥ lisān, (17)şīrīn zübāndur. Bunı niçün incidürsiz.” diyicek Ebūberādırlar serçe gibi bir ḳuşdur. Dürlü dürlü rengi (18)vardur ve daḫı ḥasūn dirler. Serçe miṣli bir ḳuş daḫı vardur dürlü rengi var ṣaru, aḳ cinnī taʿlīm iderler. (19)Ḳanda ṣalsalar varur bir kimseden pūlı alur issine getürür. Ġāyet zīrekliginden fehm ider ve andan ġayrı ḥummara (20)dirler. Bir ḳuşcuġaz daḫı vardur. Serçe miḳdārındadur. Ammā ki naḳş-ı gülçek maḥbūb ḳuşcuġazdur. Ḳafeṣde (21)beslerler. Raʿnā olduġı ecilden ve andan ġayrı bir ḳuşcuġaz daḫı vardur. ʿArabça ana ṣafrid dirler. Türükçe çekük **[81b]** (1)dirler. Bu dört ṣınf ḫūrda ḳuşçuġazlardan küʿaybı ṭaberistānınuñ ṣaġında, ṣolında daʿvaya ṭurdılar ve Süleymān ḥażretine (2)manṭıḳu’ṭ-ṭayrca duʿā ḳılup ḫıẕmetine yüz sürdiler. Andan sī-murġ-ı Ḳāf Süleymān-ı nebī dilinden ʿaleyhi’s-selām bülbüle eyitdi: “Yā (3)küʿayb ol seni inciden ḳuşcuġazlar cihān bağında rāhat itmezler. Süleymān ḥażreti ḫod seni meʿāf ve müsellem itmişdür. (4)Yasaġı Süleymānı ṭutmayanlar, “*inne’l-lāhe yeʾmurı bi’l-ʿadli ve’l-iḥsān.”*[270] birle ʿāmil olan ʿādil meliklere ve ūlū’l-emr minküm mūcebince ʿamel (5)itmeyenler kimlerdür söyle ki ḥaḳḳından gelelüm.” diyicek cemīʿ ḳuşlar ʿanḳānuñ söziñ işidüp bildiler ki ḥażreti Süleymānuñ (6)ʿaleyhi’s-selām bülbüle ḥimmeti vardur. Pes ġurāb ve kerden-i dirāz ve ḫurūs ve ʿaṣfūr bülbülile mücādele itmekden vaz gelüp furṣat (7)gözetdiler. Andan bülbül, sī-murġ sözin işidüp dile gelüp eyitdi ki: “Yā sī-murġ iy melik-i murġ ḥażret-i Süleymān bülbül cinsin (8)meʿāf müsellem idelden cemīʿ-i murġān ṭāʾifesi bizüm ṣınfumuza ʿadūyı bizzāt olmışlardur ve ammā ki şimdi yürüdügüm bāġ (9)içinde baña ḥużūr virmeyen cemīʿ etyārdan ziyāde incidenler bu dört ṣınf murġāndur ki ṣaġumda ṣolumda ḥāżır (10)dururlar. Cümleden birisi bu şenūṭdur ki beni incidür.” diyicek sī-murġ eyitdi: “Niçün bu kuʿaybı incidürsiz? Bilmez misiz ki Süleymān (11)ḥażreti meʿāf müsellem itmişdür.” Ki diyicek Şenūṭ eyitdi: “Ben bir murġ-ı żaʿīfem. Benüm ne ṭāḳatum var ki buña el uzadam. Ammā ki (12)bunuñ faṣl-ı rebiʿde, eyyām-ı behārda laṭīf elḥānın işidüp benī isrāʾīl ḳavmi gibi ḳatına cemʿ oluruz. Avāz-ı laṭīfinden, (13)ṣadā-yı şerīfinden, ġaşş olup tamām kendümüzden varup ṭurduġumuz yirde sükūt itdigümüz dem anı görürüz ki kendüye (14)yaḳın olan ḳuşcuġazı ḳayunaġına alup yüñcügezin yolup didmege, loḳma loḳma etin yiyüp yudmaġa, başlar. Anuñ bed- (15)fiʿlin görüp ṭaġılup ḳaçaruz. Vaḳtā ki yine seher-gāh nālesin feryādın işidüp itdügine ḳalmayup vaḳt ola. Ḫūyın (16)terk idüp inṣāf geldi ola, diyüp şol ḳadar murġān ḳatına cemʿ olur ki ḥadd u ḥaṣrı yoḳ. Yine göresin ki (17)vaḳt-ı şāma yaḳın yanında olan ḳuşçuġazı ṭutup alup giñ yire çıḳup etin yiyüp nefsine ġıda virmege başlar. Pes (18)biz bunı sevmedigümüz budur ki dostdur. Dīv ḳatına varuruz. O daḫı bize dostlıḳ yüzin gösterüp ʿāḳıbet düşmenligin (19)āşikāra ider. Maʿlūmuñuzdur ki düşmenüñ ġāyet bed-ṣıfatı şol kimsedür ki düşmenligin ẓāhir itmeyüp iḫfā ḳılur. Nite(20)kim eydür: “**Ekberü’l-aʿdāʾi eḫfāhum mekīdeten.**[271] Şenūṭ ḳuşı böyle diyicek Ḥasūn murġı eyitdi: “Yā sī-murġ benüm aḳribamdan (21)yaluñuz bu kuʿayb on dört nefer maẓlūm ḳuşcuġazları helāk itmişdür. Günāhları bu ki avāzın dinlemege ḳatına cemʿ olup **[82a]** (1)varurlar. Bu ẓālimi, maẓlūm ṣanup sözine avāzına aldanurlar. Bunuñ itdügi ẓūlmüñ,

[270] Muhakkak ki Allâh adaleti ve iyiliği emreder.(Nahl suresi,16-90)
[271] Düşmanın en büyüğü hilesini gizleyendir.

dökdügi ḳanuñ nihāyeti yoḳdur. Ol (2)cihetden bu bülbül-i ẓālimüñ ʿömri beş yıla varmaz. Zīrā ki ʿuḳālā eydür: "Ẓālimüñ ʿömrinüñ ẓıllı ḳışadur. Nitekim eydür: (3)"*Ẓıllı ʿömrü'z-ẓālimi ḳaṣīrun,"*[272] ḥasūn eyle diyicek ḥummara ḳuşı eyitdi: "Yā sī-murġ-ı Ḳāf ḥaḳīḳat söz budur, degül lāf u (4)güẕāf. Gerçi kim bu kuʿaybuñ Türkçe adı bülbüldür. Lākin biz buña itdügüñ ḫayr u şerri bol bol dirüz. ʿUḳalā eydür: "(5)ʿAḳluñ āfeti ügünmekdür. dostlıġuñ āfeti urmaḳ. ṭutmaḳdur. Żaʿīf yüregüñ āfeti ḳatı avāzdur ve müfsidüñ ġāyet şirrīri ṭatlu (6)dillü şikār-bāzdur. Ser-cümlesi bu bülbülde vardur. Şol murāyı ṣofīler gibi ṣubḥ-dem ṭurup faṣīḥ lisānile ẕikre meşġūl (7)olurlar. Mürīdleri ve eḥibbāsı ḳatına diñlemege gelürler ve aña muvāfaḳat iderler. Vaḳtā ki namāzdan, niyāzdan fārıġ olsa (8)dostlaruñ ġaybeti ḥaḳḳında bühtān dāsitānların düzüp oḳur. Şeyṭān-ı racīm iġvāsına uyduġı ecilden ṣalāḥiyyetden, (9)ʿibādetden, bed-fiʿl anı geri ḳor. Pes bu bülbül daḫı ṭatlu dille bizleri ḳatına daʿvet idüp ḳatına cemʿ ider. Vaḳtā ki (11)ṣoḥbet-i cemʿiyyet tamām olup ṭaġılacaḳ. Vaḳtin müfāraḳat deminde bir ḳuşcuġazı dutup bī-gune helāk idüp nefsine ġıda (11)virür. Bu kuʿayb ki vardur bir cebbar aldatıcı mekkāru ṭatlu dil dökici ḳahhārdur ki bunuñ ṣoḥbetinüñ evveli dirlik dādı (12)gibidür. Cān u dilile elḥānın gūş iderüz. Vaḳtā ki aḫşam olsa içümüzden birümüz ṭutup yidügi ecilden ṣoḥbetinüñ (13)āḫiri bize ölüm acısı gibidür ve bizüm meṣelemüz şol bal arusına beñzer ki nilüfer çiçegine ḳonar anuñ gökçek (14)ḳoḳusına ve leẕẕetine meşġūl olur. Tā ol vaḳta degin uçmaz ki nilüferiñ yapraḳları birbirine ḳarışup arucuḳ (15)içinde ḳalur. Pes bir daḫı bunuñ laṭīf ṣoḥbetine aldanup ʿaḳıbet aḳribāmuzuñ birisin ġıda virüp ẕelīl maḥzūn ṣoḥbetinden (16)giderüz. Ammā ümīẕdür ki bu ẓālimün itdügi ẓülm dergāh-ı Süleymānīde żāyiʿ olmaya. Ḥaḳḳumuzı bize alıvire kim ʿuḳāla (17)eydür: "Ẓālimüñ ẓülmi ʿāḳıbet ayaġına ṭolaşur. Ḥaḳ dergāhında żāyiʿ olmaz. Zīrā ki maẓlūmuñ āhı yedi ḳat āhenden (18)geçer. Nitekim eydür: "**Ẓülāmetu'l-maẓlūmi lā-teżīʿ,"**[273] ḥummara böyle diyicek ṣofradaki çekük ḳuşıdır eyitdi ki: "Yā sī-murġ (19)bizüm cinsümüz yırtıcı ḳuşlardan ol ḳadar elem görmedi ki bu kuʿayb cinsinden gördük. Biz bunuñ şīrīn zübānı (20)feṣāḥetine ve faṣīḥ lisānı ʿibāretine ḫayrān ḳalup ṭururken nā-gāh birümüzi ṭutup baġrını çāk idüp ġıda ḳılup (21)nefsini kör ider. Biz daḫı anı görüp şādılıġa ṣoḥbetine varmışken ġam-gīnligile meclisinden ḳalḳup ḳaçaruz. Bizüm miṣālumuz **[82b]** (1)şol siñege beñzer ki görklü çemen ve reyḥānlar ve şīrīn çiçekler arasında ve nesrīn, sünbül yöresinde mütemekkin olmayup (2)daḫı ḳanad açup uçup şol esrük pīl ḳulaġındaġı yir çirge ḳonar ki nefsine ġıda vire. Nā-gāh ḳolaġın pīl bir kez depretmegile (3)ol siñek anda helāk olur. Bu kuʿaybiñ itdügi ẓülmüñ nihāyeti yoḳdur. Ammā ümīẕümüz añadur ki itdügin bula kim ʿuḳalā (4)eydür: "Kişinüñ ẓülmü ʿaḳıbet kendüyi helāk ider. Nitekim eydür: "*ẓülmü'l merʾi yaṣraʿuhu."*[274]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(5) İtdügüñ ẓülmi ḳalur ṣanma ki āḫir yañuna
Ḳalsa saña ḳalmayısar Ḥaḳ bilür oġlanuña

Tīr-i āhı göklere maẓlūmuñ añlatır giçer
(6)Nite geçmeye tenüñden ki irmeye ve cānuña

[272] Zalimin ömrünün gölgesi kısa olur.
[273] Mazlumun zülme uğrayışı zayi olmaz.
[274] Kişinin zulmü kendine döner.

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince bu dört ṣınf ḳuşcuġazlar bülbülden bu vechile şikāyet [7]idicek. Sī-murġ bülbüle eyitdi: Yā kuʿayb vāḳıʿ mıdur ki bunlar senüñ elḥān-ı laṭīfuñ istimāʿ itmekçün cemʿ olalar. Bī-günāh [8]birin dutup nefsūñā ġıda viresin." diyicek kuʿayb inkār idüp sī-murġ anlardan beyyine ṭaleb itdi. Ol ṭarafdan ġurāb daḫı [9]furṣat gözedüp ṭururken ilerü gelüp diledi kim şehādet ide. Bülbül ḳuzġunı görüp eyitdi ki: "Niye geldüñ?" Ḳuzġun [10]ḳun ḳuñ ötüp eyitdi: "Ben bu ḫuṣūṣa şāhidem. Şehādet itmege geldüm." diyüp bülbül ḥaḳḳında sī-murġa şehādet itdi. [11]Kuʿayb eyitdi: "Bunuñ şehādeti mesmūʿ degüldür ki Nuḥ-ı Nacī ʿaleyhi's-selām gemiden bunı gönderdi ki ṣu alçaḳlandı. [12]Ḳurı yir gözikdi. Bu varup ḳurı yir görüp cīfe bulup nefsine ġıda virüp gelmedügi ecilden Nuh-ı Nacī ilendügi [13]sebebden rū-yı siyāh oldı. Pes rū-siyāh cīfe-ḫoruñ şehādeti mesmūʿ degül ki dünyā cīfesine meşġūl olan [14]kilāb mertebesindedür. Nitekim ḥadīṯ-i nebevīdür ki: "**Ed-dünyā cīfetün ve ṭālibuhā kilābun."**[275] kuʿayb böyle diyicek Süleymān [15]ḥażreti ʿaleyhi's-selām ġurābuñ şahādetin ṭutmadıyısa ḳāz ortaya geldi. Ḳaʿ ḳaʿ, diyüp diledi kim şehādet ide [16]bülbül eyitdi: "Şol zaman ki Yūnus peyġāmber ʿaleyhi's-selām balıḳ ḳarnından ḳurıya çıḳup Ḥaḳ subḥānehu ve teʿālā ḳabaḳ [17]aġacın bitürüp gölgesinde Yūnus peyġāmber rāḥat olup yaturken cemīʿ berr ü baḥruñ ḳuşları ve cānavarları baḥrı [18]baḥrdan, berrī berden gelüp ziyāret itdiler. İllā kim bu ḳaz cinsi ḳuşlar uça gelüp ḳabaḳ aġacınuñ kökün yimege [19]başladılar. Yūnus peyġāmber ʿaleyhi's-selām incinüp eyitdi: "Ḥaḳ teʿālā sizi yırtıcılar zaḥmetinden emīn itmesün ve nefesünüz [20]ṭutılsun." diyüp şehbāza emretdi. Ḳāz ṭāʾifesin ṭaġıtdı. Ol vaḳtdan berü ḳazıla, yırtıcı ḳuşlaruñ ʿadāveti [21]ziyādedür ve avāzları daḫı ılān avāzına beñzer. Fehm olınmaz ki nedür? Pes biz mürsel peyġāmberi incidenüñ şehādeti mesmūʿ mudur? **[83a]** [1]Ḥuṣūṣā ki ḳāz gibi ḥarīṣu ṭamaʿ-dār çoḳ yici ḳuş yoḳdur ki İbrāhīm peyġāmber ḳatında ḥırṣı iṣbāt olmışdır. Pes bir kimse [2]ki ḥarīṣ ola kāẕib daḫı olur. Nitekim ʿuḳāla eydür: "Ḥarīṣ ṭāmiʿdur ve ṭāmiʿ olur ki yalandur. Zīrā ki ṭāmıʿlıḳ kiẕbden [3]ḫālī degüldür. Nitekim eydür: "*Rubbe ṭamain kāẕibiñ.*[276]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ṭāmiʿ u kāẕib olur ḥāsid kişi
[4]Nitekim ṣādıḳ olur ʿābid kişi

İy Ḥaḳiḳat ehli ṭāmiʿ olma kim
Terk ider ḥırṣ u ṭamaʿ zāhid kişi

[275] Dünya bir leştir. Onun taliplileri köpeklerdir.
[276] Nice tamaʿlar, harisler yalancıdır.

~~4.3.1.4.21.~~4.3.1.5.21. (5) Der-Beyān-ı Āzād Şoden Kuʿayb ve Maġlūb Şoden Murġān[277]

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki bülbül ḳuşı; ḳazıla, ḳuzġunı cerḥ idicek. Ṭāvusıla, ḫurūs (6)ilerü varmadılar. Ferāġat itdiler. Eyitdiler: "Bu bülbül bir maʿrūf, meşhūr, faṣīḥ lisān ṣīrīn-zübān (7)kimsedür. Bunuñ birle kimse söyleşmegile kimse başa çıḳmaz. Pes gerekdür ki vaḳārumuz bekleyevüz. Bu ṣīrīne yaḳın olmayavuz (8)kim ʿuḳala eydür: ʿAkl-ı kāmil odur ki ehl-i şerden iḥtirāz ḳılup ṣīrrīn yaḳın olmaya. Nitekim eydür: *Şerrü'l-umūri aḳrabuhā (9)mine'ş-şerri* [278] ve daḫı bedenüñ ṣalāḥı epsem olmaḳdur. Nitekim eydür: "*Ṣalāḥu'l-bedeni fī's-sukūt.*"[279] ḳaçan ki şāhid bulunmadıysa sī-murġ (10)kuʿaybuñ ḥālini ḫażreti Süleymāna ʿarż itdi. Süleymām ḫażreti ʿaleyhi's-selām ḳuşları defʿ idüp evvelden bülbüli ne vechile (11)māh-ı müsellem itdise kuʿayb-ı ṭaberistanı daḫı māh-ı müsellem itdi ve sī-murġa şöyle buyurdı ki: "Yırtıcıdan ve dāne ṭartıcıdan (12)etyār cinsi murġān ṣınfı kimse bülbül ecnāsınuñ ḳatına varup eger faṣl-ı behārda, eger eyyām-ı tābistanda, eger leyl ü (13)nehārda, ʿala-raġm-ı rūziġār hengām-ı zimistānda, hīçbir faṣılda kuʿayb incitmeyeler. İllā ki siyāsete müstaḥıḳ olalar. Sī-murġ (14)daḫı ḳuşlara tenbīh itdi. Cemīʿisi *semiʿnā ve aṭaʿnā."* diyüp ḥükm-i Süleymānīye muṭīʿ munḳād oldılar ve bülbül-i ġamz idenler dil- (15)perīşān ḳaldılar ve bülbül daḫı faṣīḥ lisān ṣīrīn zübān birle dile gelüp Süleymān nebīnüñ ʿaleyhi's-selām devām-ı devletine (16)duʿā ve eyyām-ı rifʿatına senā ḳılup icāzet alup gitdi. Malāṭıyya şehrinüñ bāġına gelüp yitdi. Ḥaḳ subḥānehu ve teʿālā (17)aʿdāsı şerrinden ḫalāṣ itdügine şükr-i Yezdān ḳılup ḳalbini şād u ḫurrem itdi. Zīrā ki ʿuḳala eydür: "Kişi ʿadusına (18)iṭāʿat itmek cān u dil helāklıdur." Nitekim eydür: "*Ṭāʿatü'l ʿaduvvı helāke.*"[280]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

(19)Ṭāʿat itmek ḫaşmına müşkil durur ġāyet ḳatı
Kim irer ḫaşmından āfet göriserdür zaḫmeti

Ḫaşma rām olmaḳdanısa yig durur şaḫṣa ölüm
(20)Günde biñ kez ölmek olur ḫaşma itmek ḫiẓmeti

~~4.3.1.4.22.~~4.3.1.5.22. Der-Beyān-ı Ḥabs Şoden-i Ẕürriyāt-ı Şeyāṭīn[281]

Ḥükemā ḳavlince çünki bülbül gitdi. (21)Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām vaḳt-ı şām irmegin diledi kim dīvānı ṭāġıda. Nā-gehān müvekkel-i Bād-semīʿ Süleymāniye ḫaber virdi ki **[83b]** (1)şeyāṭīn ẕürriyātını getüri yürürler. Dīvānı ṭāġıtma diyü bu sözile Süleymān ḫażreti ʿaleyhi's-selām yirinden ṭurup ḫalvetine varup (2)Nāṣin peyġāmber ve Kāẕ peyġāmber ve Evyāṣer peyġāmber ve Āṣaf ibni Berḫiyā ḥāżır olan enbiyā, etḳiyā, ḥükemā, ʿulemā birle yirinden ṭurup (3)ʿaṣr namazın

[277] Kuaybın Serbest Kalması ve Kuşların Mağlup Olmaları Beyanı Hakkında
[278] İşlerin şerlisi şerre yakın olanlarıdır.
[279] Bedenin salahı, kurtuluşu sessiz olmaktır.
[280] Düşmana itaat etmek helak olmaktır.
[281] Şeytanların Soylarının Hapsedilmesi Beyanı Hakkında

ḳıldılar. Duʿā dileyüp el yüze sürüp namāzdan niyāzdan fāriġ olıcaḳ. Evvel Ādem āḥir Muḥammed cemīʿ mürsel peyġāmberler (4)ervāḥına ṣalavāt getürdiler daḫı Süleymān ḥażretin nübüvvet kürsisine çıḳarup yirlü yirinde oturdılar. Anı gördiler ki Kündegi (5)dīv içerü girüp baş ḳoyup duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā nebīyü'llāh şeyāṭīn zürriyāṭın ṭutmışlar. ʿĀlī ḥażretüñe getüri yürürler." diyüp (6)müjde ḳıldı. Süleymān ḥażreti işidüp şād olup secde-i şükr itdi. Nā-gāh anı gördiler ki Kūḥ-ı Billūr Ḳullesin bekleyen Melik (7)Şahmūraş aʿvānlarından ʿAvça bin Ṣıṣa, Miṣvāṭ-ı laʿīn getürüp ʿarż itdi ve andan ṣoñra anı gördiler ki Belşhūya-i Tekvīn (8)Dellehān-ı bī-dīni getürdi. Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām naẓar ḳılup bu iki nefer aʿvān-ı racīm görüp su'āl itdi ki: "Bular (9)kimlerdür ve her biri ne ʿameldedür? Ṣor, gör. Her birisin diyüp." Āṣaf ibni Berḫıyāya ḥükm itdi. Süleymān-ı nebī aġzından su'āl (10)itdi ki: "Yā ʿAvça bin Ṣaṣṣa bu ṭuṭup getürdügüñ aʿvān-ı racīm ne ʿamaldedür?" Cevāb virdi ki: "Buña Dellehān dirler zāhidlere (11)ṣalatda vesvāse viricidür." diyicek Āṣaf eyitdi: "Yā Dellehān-ı laʿīn ḫaber vir bize ki zühhādı nice āzdurursın?" Cevāb (12)virdi ki: "Benüm taḫt-ı yedümde niçe yüz biñ ṣeyāṭīn vardur. şöyle ki her zāhidüñ ʿaḳabince ṭoḳuz mürīdüm vardur kim (13)baʿżısı cismine aġırlıḳ virür. Ṣalāta kāhel olur. Ve baʿżı dimāġını fesāda virür ki namāz ḳılanlar neye yitişdi, sen yene yetişesin. (14)İblīsden ziyāde ṭāʿat mı ḳılasın kim āḥir laʿnet oldı ve baʿżısı göñline bu fesādı ilḳā ider ki bir kimesne ḫod saʿīd (15)olsa. Saʿīd ve şaḳī olsa şaḳīdur. Nitekim ḥadīṣ-i nebevīdür: "**Es-saʿīd saʿīdun fī baṭnı ummihi eş-şaḳī şaḳiyyi fī baṭni ummihi."**[282] Pes (16)ʿibādetile şaḳī saʿīd olmaz pes levḥ-i ḳalemde eger cennetlik ve eger cehennemlik ne vechile ḳalem cārī çekdise ol olacaḳdur. (17)Eyle olsa ṭāʿat itmekden fāʾide yoḳ." diyüp vesvāse iderler. Zīrā ki cehdümüz ins ü cinne ṭāʿat itdürmemekdür ki (18)ʿāṣī olalar. Anuñçun ki ins ü cinnī Allāh teʿālā ʿibādet itmekçün yaratmışdur. Nitekim Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre gelür ki (19)**ḳavluhu teʿālā : "Vemā ḫaleḳtu'l-cinne ve'l-insi illā liyaʿbudūn."**[283]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Bu ʿibādetçün yaratdı ḫalḳı Ḫālıḳ-ı bī-niyāz
(20)Ḥaḳḳa iṭāʿat itmek ol ki ḳılasın her gün namāz

Ḳıl namāz it niyāz vir zekāt eyle ḫayır
Tā ki saña ḳıla raḥmet ol kerīm u kār-sāz

(21)**Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince Dellahandan bu ḫaberi alup andan Belşhūya su'āl itdi ki: "Bu senüñ ṭutup getürdügün aʿvān-ı **[84a]** (1)racīmuñ adı nedür ve neye musallaṭdur?" Cevab virdi ki: "Adına Miṣvāṭ dirler. Aḫbār-ı kāẕibe ve kāhinlere musallaṭdur." diyicek (2)Āṣaf ibni Berḫiyā eydür: "Yā melʿun ādemoġlanlarına ne vechile iġvā virüp azdurursın ve yalan söyletdürürsin?" Cevāb (3)virdi ki: "Yā vezīr-i Süleymān vaḳtā kim İblis laʿnet oldı. Ādem-i Ṣafī nesline aʿvānları daḫı ʿadūyı biẕẕāt oldılarsa racīm (4)beni daḫı aʿvānlarumla aḫbār-ı kāẕibe musallat itdi. Taḫt-ı yedümde on yüz biñ

[282] Said o kimsedir ki, annesi karnında said olmuş; şakī o kimsedir ki, annesi karnında şakī olmuştur."
[283] Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.(Zariyat suresi,51-56)

kerre yüz biñ şeyāṭīn nesilleri vardur ki (5)her birisinüñ ḥükminde niçe yüz biñ aʿvānları vardur. Ser-cümlemüzüñ cehdi budur ki kāhinlere aḫbār-ı kāẕibeden ḫaber virüp (6)yalan sözile ʿamel itdürürüz. Niçe ʿālimleri ṣādıḳıken kāẕib ḳıluruz. Zīrā ki cemīʿ ṭāʿatlaruñ başı girçek söylemekdür ve (7)yalancıya hīç mürüvvet yoḳdur. Nitekim eydür: "**Lā-mürüvvet li-küẕūbin,"[284]** ve dīn ü īmān bünyādı girçeklikdedür pes benüm ẕürriyātumuñ (8)ekṣeri ṣādıḳlaruñ ḳalbine aḫbār-ı kāẕib ilḳā iderdi. Māğını fesāda virür. Şol ḳadar cehd iderüz ki yalan söyledüp dīn ü (9)īmāndan çıḳaruruz. Zīrā ki cemīʿ günāhuñ başı yalan söylemekdür. Anuñçündür ki aḥmaḳ cāhilüñ göñli aġzındadur. Ne kim (10)diline gelse anı nitekim eydür: "**Ḳalbu'l-aḥmaḳı fī femmihi."[285]** ve ʿāḳilüñ dili ḳalbindedür. Anuñçün fikirsiz keleci itmez. Nitekim (11)eydür: "*Lisānu'l-ʿāḳili fī- ḳalbihi."[286]*

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

ʿĀḳil ol ki fikr idüb söyler ola emleḥ kelām
(12)Cahil ol ki bī-tefekkür söyleye aḳbeḥ peyām

Fikr-i evvel eyle andan söyle sözüñ key ṣaḥīḥ
Tā ola nuṭḳuñ ṣaḥīḥ aḥsen suḫan emleḥ kelām

(13)**Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki Miṣvāṭdan bu ḫaberi Aṣaf kim aldı. Aḫbār-ı kāẕibe musallaṭ idüğın bildi daḫı Dāsir (14)tekvīn aʿvānlarından Rukāʾil melek, aʿvān-ı racīmden birisin götürüp ʿarż itdi. Racīm-i laʿīn kürre-i nāra gelüp girmek (15)isteyüp ḳarşu varup ceng idüp ṣıduḳlarını taḳrīr ḳıldı. Andan Āṣaf su'āl itdi ki: "Bu getürdügüñ aʿvāz-ı racīm (16)neye müvekkeldür ve adı nedür?" Cevāb virdi ki: "İsmi Dātımdur zināya müvekkeldür. Andan Āṣaf su'āl idüp eyitdi ki: "Yā (17)Dātım-ı melʿūn ademoġlanların ne vechile azdurursın zināya mubāşır ḳılursın, ḫaber vir," diyicek cevāb virdi (18)ki: "Yā Āṣaf bin Berḫiyā ve iy vezīr-i Süleymān padişā benüm taḫt-ı yedümde eczāʾ-ı rīgden, ṭaşdan, ṭopraḳdan, ẕerre-i āfitābdani, (19)ḳaṭarāt-ı baḥr-ı abdan, ziyāde aʿvānlarum vardur. Ser-cümlesi zināya müvekkeldür. Zīrā ki cemīʿ günāhlardan zinā itmek (20)günāh-ı kebāyirdür. ʿAla'l-ḫuṣūṣ ki baʿżı kimse kibārdan eger ṣıġārdan ʿavratına sehvile ṭalāḳ virür veyaḫūd aġzından (21)bir ḫaṭā çıḳar ki ʿavratı boş olur. Ammā ki şuhūd-i ʿādil işitdmedügi ecilden baʿżısı nāmūsı ġayret gözedüp nikāḥ itmez. **[84b]** (1)Baʿżısı ḥulle itmege ḳāʾil olmaz ve baʿżı daḫı ʿavratına ziyāde muḥabbeti olup borçlu yidüğin ṭoymayup atmaz ve eger ider (2)olsalar ol ḳadar iġvā virürüz ki nikāḥ itdürmeyüp zinā ḳılur. Andan veled-i zinā ḥāṣıl olur. Ḳıyāmet güninde cehenneme (3)bizümle bile sürülüp refīḳumūz olur. **Ve bir** daḫı maḥbūba ʿavratlar yüzine siḥr idüp ġāyet ḥüsni gösterürüz. Şehvet-(4)perestler ṭamaʿ ḳılup zīnā iderler. Ḫevātīn cinsinüñ ḫoẕ [hûd]nefsī ṭoḳuzdur. İlḳā itmedin daḫı ekṣeri zīnāya mübāşır olur.

(5)**Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

[284]Yalancıda insanlık, yiğitlik olmaz.
[285]Ahmakın, cahilin gönlü ağzındadır.
[286] Akilün dili gönlündedir.

Böyle diyüp anda Dātım nesli şeyṭān-ı racīm
Sākin oldı şāh öñiñde gönli ġam-gīn key ḥazīn

(6)Ger şerrinden isteriseñ sen necātı bu zaman
Vir ṣalavāt Āḥmed u Maḥmūda olasın sen emīn

Neşr

Ḥükemā ḳavlince Āṣaf bin (7)Berḫiyā Dātım melʿūnı zināya müvekkeldügin bilicek. Andan ʿAnāḳīl-i melek daḫı Ḫabīṣ-i melʿūnı getürüp ʿarż itdi. Āṣaf (8)eyitdi: "Bu melʿūn kimdür ve neye müvekkeldür ve adı nedür?" ʿAnāḳīl-i melek cevāb virdi ki: "Bunuñ ismi Ḫabiṣdür Seriḳaya müvekkeldür. (9)Ādemī ḳuṭṭāʿlıġa mübāşeret ider. Ḥaram maldan aña behre gösterür." diyicek Āṣaf biñ Berḫiyā ġażaba gelüp eyitdi ki: (10)"Yā melʿūn bu ādem oġlanların ṭoġru yoldan ne vechile çıḳarup uġrıyu ḥaramılıḳ itdürürsiz?" Cevāb virüp (11)eyitdi ki: "İy vezīr-i Süleymān vey müşīr-i ins ü cān benüm ḥükmümde niçe yüz biñ biñ şeyāṭīn zürriyātın vardur. Aġaçların (12)bayraġınca pes bir ḥelāl-zādeyi ki görevüz. Ḥelāl maldan aña behre göstermesüz ziyān itdürdürüz ve ḥaram māldan (13)aña nefʿ gösterürüz. Şol ḳadar iġvā virüp dimāġın fesāda virürüz ki ḥarāmī ḳātil uġrıyu cābir olur. ʿAḳıbet (14)berdār itdürüp dünyādan īmānsuz giderüz. Zīrā ki cemīʿ günāhlaruñ başı ḳan itmek, ḥarām yimekdür. (15)"*Neʿūzu bi'l-lāhi min zalik*[287]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Bilürüz ki ḳātil olsa gidiser imānsuz
Zīra ki olur şefḳatı yoḳ bī-raḥm-ı īmānsuz

(16)Ademī öldürmezdi ādem itmeseñ iġvā eger
Cürmī insān nite ḳıla dünyada şeyṭānsuz

~~4.3.1.4.23.~~4.3.1.5.23. Der-Beyān-ı Ḥabs Kerden-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām ve Aʿvān-ı Şayāṭīn Rā[288]

(17)Ḥükemā ḳavlince Āṣaf bin Berḫiyā ṭutsaḳ gelen nesl-i şeyāṭīnuñ zürriyātı Erbaʿīnuñ her birisinüñ (18)uşāġınuñ irisinüñ teftīşin idüp neye müvekkel idügin bilüp Süleymān ḥaẓretine iʿlām ḳılup ʿarż idicek. Emr itdi. Gelen şeyāṭīn (19)neslini üç baḫş itdiler. Nite Miṣvāṭı, Dellehānı, Datım Ḫabiṣi, ʿAtyūp, Ḫatrup, Ẕeltiyūn, Ḳıbrīt, Āʿvār, Hefāf ve Merre (20)birle cemīʿisin birer baḳır ḳumḳumalara koyup ḥabs idüp üzerine mühr-i ḫātem urdılar. Ammā kim şeyāṭīn zürriyātınuñ ikinci ṣınfını (21)Yüvesi ve Vīsi, İhdinaṣı, Kenesi, Dinaṣı ve Keneʿı ve Kīvi ve Dülili bu ẕikr olan ekber şeyāṭīn ve aʿẓam-ı melāʿīn ṣīşelere ḳoyup aġızların **[85a]** (1)ḫātem-i Süleymānıla mühürlediler. Ve andan ṣoñra Ḳıṭṭu'l-ablāḳ ve Müvekkel-i racīm ve birinci ḳat gök firiştesinüñ ḫalīfesi (2)İsmāʿīl

[287] Bundan Allâha sığınırız.
[288] Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Şeytanın Yardımcılarını Hapsetmesi Beyanı Hakkında

melek ʿaleyhi’s-selām ve Şarşiyāʾil melek, Şarfiyāʾili melek ve Semsimāʾil ve Ḥamyiʾāʾil ve Semʿiyāʾil ve Neşnāʿāʾil [3]rūḥāniyyūn ʿaleyhimu’s-selām ṭutup götürdükleri üçünci ṣınf şeyāṭīn zürriyātın zikr olanuñ baʿżısı ki ḥabs [4]olındıḳdan ṣoñra bāḳī ḳalan daḫı ki Ḫarḫub, Ṣāmiḫāt, Nāşirāt miṣli ṣuġrāsın cemʿ idüp Nuḥāsı küb içine [5]ḳoyup aġzını berkidüp mühr-i ḫātem urup Sündüs-i cinniye ışmarlayup ḥabs-ḫāneye iltüp yetmiş biñ nefer cinü müvekkel [6]ḳodılar.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Şeh Süleymān ḥükmi birle cümlesin ḥabs itdiler
Şerrin insān üzerinden red idüp tebs itdiler

[7]Nesl-i şeyṭān dirnegin ṭaġıtdılar oldı ḫacīl
Ḥabse ṣalup İblis aʿvānın hem naḥs itdiler

~~4.3.1.4.24.~~4.3.1.5.24. Der-Beyān-ı Cidāl Kerden Buhevāḳ ve Ġurāb ve Ceng-i Īşān[289]

[8]Ḥükemā ḳavlince ḳaçan kim Süleymān ʿaleyhi’s-selām zikr ola şeyāṭīn zürriyātın kim [9]ḥabs itdi ve götüren melāʾīkeye ve tekvīnlere ʿizzet ü ikrām ḳılup telaṭṭuf ḳılup eyitdi ki: “Tā ben İblis-i laʿīni ṭutup ḥabs [10]itmeyince cinnī serhenglerine ve melāʾike ḫalīfelerine diyesiz yirlü yirini beklesünler. Rubʿ-ı meskūn ʿālemini ḳuşadup [11]ṭursunlar. Tā ki şeyṭān-ı racīm bu rubʿ-ı meskūn ʿāleminden çıḳup Ḳāf etegindeki heyhāt ṣaḥrāsına varmasun [12]veyāḫūz yedi ḳat yiri götüren baḥr-ı oḳyānūsa girmesün, diyüp tenbīh idüp tekrārına ışmarladı ki vaḳtā ki [13]ben racīmi ṭutam ol vaḳtān her birüñüze ben ḫaber gönderem.” diyüp ışmarlıcaḳ. Maḳamlu maḳamına gitdi. Evvel melekler ṣınfı gitdiler [14]ve melāʾike ʿaḳabince cinnīler daḫı dem çekişüp demleri daḫı nefeslerin götürüp yel gibi yelüp gitdiler. Ser-henglü ser-hengine [15]varup ḫükm-i Süleymānī beyān itdiler. Gediklü gedügin bekleyüp racīm-i laʿīn Süleymān ṭutup bende ṣalacaḳ. Eyyāmı gözettiler. [16]Bular bunda ammā ki bizüm ḳışṣamuz **ez-ān cānib** ṭavşancıla geldi. Keflīsile ügü ḳuşını ṭutup ḫaberi getürmege gitmişdi. [17]Bunlar gitmekde ammā ki ez-īn cānib ügü ḳuşı daḫı ol zaman ki laḳlaḳ gelüp daʿvet idicek. Laḳlaḳ gitdügi gibi ügü [18]ḳuşı daḫı mużṭarib ḥāl olup yuvası içinde otururken dişisi geldi, ḫaber getürdi ki cemiʿ ügü ḳuşlarını varup [19]ḫaber idüp bir yire dirneşdürdüm. Ḳamusı Süleymāndan ḳāṣıd gelüp seni daʿvet itdügin ki işitdiler sevinmek ve şādılıḳ [20]birle Allāha şükür itdiler ve eyitdiler ki, biz bir yire gündüz olıcaḳ taḥḳīḳ bilürüz ki ḳuzġunlar işidüp ḳarşu gelüp Süleymān [21]dergāhına varmaġı menʿ idüp ceng ü cidāl itseler gerek ve illā ki biz niyyetümüz ḫayra ṭutalım. Taḳdīr Allāhdan ṭaşra **[85b]** [1]iş yoḳ. Ḳaderlenmiş nesne ʿāḳıbet gelse gerek kim dimişlerdür: **“İẕā ḥalle’l-ḳader baṭale’l-ḥaẕer.”**[290] diyüp cemʿ olup geldiler. [12]İmdi ṭur ḳarşu çıḳup ʿizzet eyle mürsel peyġāmber daʿvetini ḳabūl ḳılup ḫizmetine yüz süri ki mürsel peyġāmberler [3]ḫiẕmetinden yüz çevirmek Ḥaḳ yolından iʿrāż itmek gibidir. Nitekim eydür: “**Men**

[289] Buhevak ve Karganın Mücadele Etmeleri ve Onların Savaşı Beyanı Hakkında
[290] Kader müdahil olursa tedbir boşa çıkar.

ebedā şafḥatuhu lil-Ḥaḳḳı heleke."[291] ügünüñ irkegi, (4)dişisi sözin işidüp cemʿ olup geldiler. Ṭaşra çıḳup bunlara taʿẓīm ikrām eyle, diyicek ügü daḫı ḳanad açup (5)yuvası aġzına çıḳup sūḳ içinden eṭrāf-ı ʿāleme naẓar idüp baḳup gördi ki Malāṭıyya şehrinüñ cevānibinde ne ḳadar (6)ügü ḳuşları varısa ḳanad açup uçup cemʿ olmışlar. Bu daḫı ḳanad açup ḳarşu varup anlaruñıla bulışdı. Ḳanād (7)ucuyla merḥabā ḳılup görişdi. Andan Süleymān ḥażretinden evvel Hüdhüd gelüp daʿvet idüp ʿaḳabince atmaca gelüp (8)şirret idüp daḫı şoñra murġān şeyḫi laḳlaḳ gelüp naṣīḥat itdügin beyān itdi. Ügü ḳuşları işidüp eyitdiler: "Yā (9)niçün daʿveti ḳabūl idüp varmaduñ." diyicek cevāb virdi ki: "Yırtıcı ḳuşlardan ḫavf itdügüm ecilden ki benüm (10)ḥaḳḳumda semʿ-i Süleymāniye yañlış ḫaber vireler. Yırtıcı ḳuşlar etüm yiyüp ḳanuma gireler. Zīrā ki bilürsiz ki ügü (11)ḳuşlarıyla, ḳuzġunlar arasında dāʾim düşmenlik tazedür. Eyle ki rūzigār hergiz anı eskitmez ve eger ki bir aġaç (12)kesseler āḫir anuñ kökinden bir şāḫ çıḳar uzanur, ışlandıġı ḳararına varur ve eger ki bir ḳılıç zaḫmı kimseye ki irse (13)merhemi o tācı dürtse lābud atı biter ḳavuşur. Ammā ki söz zaḫmı hergiz ötelenmez ve her oḳ kim dil girişinden (14)çıḳa ve gönül nişānına ṭoḳına ayruġ anı çıḳarmaḳ mümkin degüldür. Ebedü'l-dehr anuñ derdi bāḳī ḳalur. Nitekim eydür: (15)"**Rubbe ḳavlu eşeddü min şavlin."**[292] ḳaçan ki ügü ḳuşları bunuñ iḫtirāzın ki bildiler ki eyitdiler: "Biz ḥaḳḳıla olalım Süleymān (16)dergāhına ʿazm idelüm eger ġurāb cinsi bizi incidirse aña göre bir maṣlaḥat idevüz, Süleymān emrine iṭāʿāt (17)itmek ardınca olalım." diyüp ḳanad açup alāyı baġlayup ʿazm-ı Süleymān ḳılup gitmek tedbīrinde iken ḳuzġunuñ birisi (18)görüp uçup Süleymān dergāhına varup ġurāblar ser-neferi ki ḳuşlar çavuşı kelāġ **Ebū ḳaʿḳaʿ** nihānı ḳulaġına ḫaber (19)virdi ki ne ṭurursun ki ne ḳadar ügü ḳuşları varısa cemʿ olup Süleymāna geliyorlar ki ḳuzġunlardan şikāyet ideler. (20)imdi eger anlar gelüp ser-cümle şikāyet iderlerse ḥālumuz ne olacaġı maʿlūm ḳarşu varup cemʿ olalum. Gelmege ḳomayup (21)ṣavaşa el ḳaralum. Ṣoñra suçı onlara yıġalum ki biz ʿizzettiçün anlara ḳarşu varduḳ. Anlar cenge el ḳardı." diyüp ḳadīmi günāhı üzerimizden **[86a]**(1)irelüm. Zīrā ki her bir göynüklü derdüñ bir dürlü otı ve ʿilācı vardur. Oduñ dermānı ṣudur. Aġunuñ tiryāḳı, ḳayġunuñ (2)ṣabrı, ʿışḳuñ firāḳı ve ayrılmaḳ ve cihānda zindigānilik itmenüñ dermānı müdārādur. Egerçi kim yāġrablar serveri ve kelāġlar (3)bihteri naṣīḥatı kişi ehline tenhā itmek gerek. Kim naṣīḥat itmek cemāʿat içinde başına ḳaḳmaḳ gibidür. Nitekim eydür: "**En-naṣīḥatun** (4)**beyne'l-melāʾi teḳrīun."**[293] velī nā-çār olup cemʿiyyet içinde söyledüm." diyüp ʿöẕr dileyüp sākin olıcaḳ. Cāsūs-ı murġān ġurābı (5)**Ebū ḳaʿḳā**ʿ eyitdi: "Ḫūb dirsin, bu naṣīḥatuñ ḳabūl itdüm. Velī ḫavf iderem ki Süleymān nebī mürsel peyġāmberdür. Bizüm (6)sırrumuza vāḳıf ola. Zīrā ki hīç sır yoḳdur ki ol fāş olmaya. Nitekim eydür: "**Külli sırrın cāveze'l-işneyni şā**ʿdur"[294] ve bir daḫı (7)bu ki ḳuzġunla bayḳuş arasında olan ʿadaveti ḳadīmü'z-zamandandur. Ol kīn odınuñ issiligi bī-nihāyetdür. Eger ki (8)deñizler üzerinden geçerse daḫı sevinmez. Zīrā ki ügü cinsiʿile ḳuzġun ṣınfınuñ mābeyninde vaḳıʿ olan düşmenlik aġacı şöyle (9)bitmişdür ki anuñ kökleri ucı yedi ḳat yirden aşaġa taḥte'ş-şerāya girmişdür ve budaḳları şüreyyā yıldızından yuḳarı (10)fevḳa'l-ʿulayā irmişdür. Eyle olsa ügü cinsi bizüm ḳorḳumuzdan gündüzin şikāra çıḳmaduḳları maʿlūm ʿadāvatumūz (11)güneş gibi ruşeniñün biz anlaruñ üzerine varup Süleymān daʿvetine geldüklerin red itmek müşkil ḳażiyyedür. Ṣoñı (12)fesāddur. ʿĀḳil oldur ki her işüñ ṣoñın ṣana ve her kim ögütçiler işāretinsüz ve ʿāḳiller ṭānışuġınsuzın işlere (13)şurūʿ itse yüzler bölüginden şāyıla ve cāhiller ṣınfından añıla. Zīrā çoḳ nesne vardur ki andan aṣṣı umulur ṣanasın. (14)Velī aḫir ziyān-kārlıġa yetişdürür. Nitekim eydür:

[291] Kim hakkın bir safhasına karşı koyarsa helak olur.
[292]Nice söz vardır ki kılıçtan keskindir.
[293]Toplum içinde nasihat azar sayılır.
[294] İki kişiyi aşan hiçbir sır yoktur ki yayılmasın.

“**Rubbe riyāḥin yūeddi ile’l-ḫusrāni.”**[295] ġurāb **Ebū ḳaʿḳā**ʿ zāġ-ı (15)ġammāz ki işidti eyitdi: “Ḫūb dirsin. Velākin çün ügüler Süleymān ḥażretine gelüp ġurāb cinsinden gördügi ẓulümleri ki ẕikr (16)ideler. Ol vaḳtın ḥālumuz ne olacaġı maʿlūm. Bārī düşmāna ölmedin elden geldükçe bir intiḳām idelüm. Ümiẕdür ki (17)bu meşaḳḳat tuzı ki bugün dimāġumuzı acı ḳıldı. Umaruz ki yarın fetḥ u ẓafer şekker ile aġzumuz ṭoldura. Nitekim eydür: (18)*”Melākü’l-ʿameli ḫevātimehü.”*[296] Muḥaṣṣal-ı kelām ḳıṣṣayı dirāz ḳılmayalum ḳaçan ki zāġ-ı ġammāzuñ sözin kim işitdi ḥased odı yalıñlandı, (19)rāḥatı ḳalmadı kim dimişlerdür: “*Lā-rāḥate maʿa ḥasedin.”*[297] Pes ġurābı **Ebū ḳaʿḳā**ʿ Süleymān dergāhından çıḳup ne ḳadar ġurāb (20)cinsi varısa ḳatına cemʿ idüp ḳanad açup uçup Malāṭıyya şehrine göçüp gördiler ki ügü ḳuşları daḫı (21)alāyı baġlayup gelürler. ʿAzm-ı dergāhı Süleymān ḳılurlar hemāndem ḳarşu varup ḳanad çarpışdurup ve ḳaynaḳ, çaynaḳ **[86b]** (1)ṭoynaḳ, ḳarışdurup cenge ṭurdılar. Şöyle ki ġurābıla, ügü ḳuşları ʿaẕīm ṣavaş ḳıldılar.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

(2)Zaġ ügü ḳuşı ḳarışup itdi ceng ü bī-ḥisāb
Gāh ügüler ġālib oldı ceng içinde gāh ġurāb

Birbirine ḳaynaʿ urup ḳarılup itdi ṣavaş
(3)Et didilüp yüñ yolındı şındı ḳanat kām-yāb

~~4.3.1.4.25.~~4.3.1.5.25. Der-Beyān-ı Resīden-i ʿUḳḳāb ve Dīden-i Ceng-i İşān[298]

Ḥükemā ḳavlince bunlar ceng iderken (4)murġān begler begisi ṭavşancıl Kiflīs cinnīle bir yirde bir zaman eglenmişlerdi. Çünki ügü ḳuşını ʿazm idüp götürmege ki gitdiler. (5)Gelüp gördiler ki yirle gök arasında Malāṭıyya şehri yöresinde ügü ḳuşları cinsile, ḳuzġun şınfı birbirine ḳaynaḳ ḳarpışup, (6)ṭoynāḳ, çaynāḳ çarpışup yelek yelege urup yolışırlar. Birbirinüñ tülerin yolup ḳızıl ala ḳanayup ceng iderler. ʿAcaba (7)neyiñi diyüp bilesince ölen şehbāzlardan Sunḳūr Şāhın ʿācizi Belübānı gönderüp ḳuzġun ṭāʾifesin örgidüp (8)ṭaġıtdılar ve andan ṣoñra ḳara gözi ve çaḳır ṭoġānı ve zaġanosı ve ṣuyaġāʾı ügü ḳuşlarına gönderüp girüsine dönderüp (9)ikisinüñ cengini ayırtladup emr itdi. Ügü ḳuşlarınuñ başı Süleymān daʿvetine gelmeyen nāşī kim adına **buhevāḳ** dirlerdi (10)daḫı ṭavşancıl naẓarına getürdiler ve daḫı ġurāb ṣınfı ser-hengi ḳuşlar, kūşlar cāsūsı ġurābı **Ebu ḳaʿḳā**ʿ getürdüp teftīş idüp (11)sebeb-i cengi ṣordı. Ügü ḳuşı bu hevāḳ eyitdi: “Hīç bizüm bu ḫuṣūṣda günāhumuz yoḳ. Hemān ṣunı bilürüz ki aḳrānımı, (12)aʿvānımı cemʿ itdüm ki Süleymān dergāhına ḳāṣıd gelmedin. Varam ḫiẕmetine yüz sürüp ʿöẕür dilem ve ḳuzġunlardan (13)şikāyet ḳılavuz. Zīrā ki bunları bize gündüz nafaḳa ala getürmege mecāl virmezler. Ḳorḳumuzdan giceyle uçaruz, gündüzin ṣusar, yatup (14)gice varup ırmaḳdan içerüz. İşbu zellet ḫorlıḳla ʿālemde nā-çār geçerüz. Şimdi giçeleri dergāhı Süleymāniye cemʿ olup giderken ḳanad açup ʿazm iderken (15)anı

[295] Nice rüzgâr vardır ki hasarete sebep olur.
[296] İşlerin en güzeli, en önemlisi güzel şekilde neticelenendir.
[297] Hasatle birlikte rahatlık olmaz.
[298] Kartalın Ulaşması ve Onların Kavgasını Görmesi Beyanı Hakkında

bilirüz ki ḳarşu gelüp bizümle bī-sebeb ceng itdiler." diyüp ḫaber viricek. Ṭavşancıl cāsūs-ı murġān-ı ġurāb [16]**Ebū ḳaʿḳāʿ** ḳıġırdup su'āl itdi ki: "Bu ügü ḳuşları ḫod Süleymān işigine gelüp gitdükleri muḳarrer sen aʿvānuñ [17]kelāġı ve aḳrānuñ zāġı cemʿ idüp bunlaruñ yolına arḳurı gelüp şirret idüp cenge ṭurdığıña sebeb nedür?" [18]diyüp su'āl idicek. Ġurābuñ nuṭḳı ṭutıldı. Şol ḳadar cevāb virdi ki: "Biz buñlara ceng içün ḳarşu gelmedük ammā ki Süleymān [19]devrinden evvel cehālet ʿāleminde geçen ḳażiyyeʾi bu ortalıḳda olan kibr ü kīn-i ḳadīmeyi aradan götürüp barışavuz. ʿÖẕrümüz [20]dileyüp ḫiẕmetlerine yüz sürevüz ve öñlerine düşüp Süleymān dergāhına bile vararuz. Çünki muḳābil olduḳ. Bunları bize[21] ḫamle itdiler. Alāyumuzı ṭaġıtdılar. Biz daḫı gördük ki ḥāl ayruḳsı oldı. Dönüp ḳaçduḳ. Bunlar bizi ḳovmaġa başladı. **[87a]** [1]Ben umardum ki şerri, ḫayra döndürem. Ammā ki ḫayrumuz şerre tebdīl oldı. Zīrā kim ʿuḳalā eydür: "Az nesne ümīẕvardur [2]ki çoḳ maḥrūmlıġa yetişdürür, ḥāṣıl olmaz. Nitekim eydür: "**Rubbe recāʾin yuʿeddi ile'l-ḥirmāni."**[299] diyüp ġurābı **Ebū ḳaʿḳāʿ** [3]ʿaczile cevāb viricek. Ṭavşancıl başiret-i ʿaḳlı birle firāset yüzinden naẓar ḳılup evvel ġurābuñ çehresine ve andan [4]ügü ḳuşınuñ yüzine naẓar idüp imtiḥān ḳılup gördi ki ügü ḳuşı ḳavlında ṣādıḳ ve ġurāb-ı munāfıḳ sözinde kāẕib [5]kim ʿuḳāla eydür: "Bir kişi bir nesne ḳalbinde gizlese yüzünden sözinden maʿlūm olur. Nitekim eydür: "**Mā-ażmara aḥade şeyʾen [6]illā ẓāhere minhu fī-feltāti lisānihi ve ṣafaḥāti vechihi."**[300]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

Cünbüşinden ẓāhir olur her kişi ẓāhir nehār
[7]Sözlerinden ḫod muḳarrer egleñür kimdür ʿayān

İy mubaṣṣır ʿāḳiliseñ ʿaḳlıla itseñ naẓar
Her kişi sırrınā vāḳıf şeksüz olur sen hemān

~~4.3.1.4.26.~~4.3.1.5.26. [8] Der-Beyān-ı Agāh Şoden-i Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām Ḥabs Kerden Ġurābi ve Buvāhaḳ Der-Ḳafeş-i Āhen[301]

Ḥükemā ḳavlince ṭavşancıl teftīş idüp bildi ki günāh ġurābuñdur. Bu ḫuṣūṣda [9]ammā ki bundan aḳdem buvāhaḳuñ daḫı daʿveti Süleymāniye gelmedügiçün [10]ikisin daḫı ṭutup alup gelüp sī-murġā ʿarż itdi. Meger kim vaḳt-ı şām daḫı yitmişdi. Süleymān ḫażreti ʿaleyhi's-selām [11]dīvānı ṭaġıtmışdı. Sī-murġ daḫı ügü kuşıla, ġurāb ḳażiyyesin ḫażrete ʿarż idicek. Varuñ ikisin daḫı ḥabs [12]yarın inşāʾallāh görevüz, diyicek sī-murġ maʿrifetile ṭavşancılı Kiflīs-i cinnīye ışmarladı. Kiflīs-i cinnī daḫı ügü ḳuşıla [13]ġurābı bir de mūr ḳafeşe ḳoyup ikisin bir yirde ḥabs itdi. Süleymān nebī

[299] Nice ümit vardır ki mahrumiyetle neticelenir.
[300] Bir kişi bir nesne ḳalbinde gizlese yüzünden sözinden maʿlūm olur.
[301] Hazret-i Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Farkına Varışı ve Karga ile Baykuşun Demir Kafeste Hapsetmesi Beyanı Hakkında

daḫı dīvānın ṭaġıtdı. Ḫalvet-i ḫāsına [14]girüp ṣubḥa-dek Allāh teʿālāya iḫlāsıla ʿibādet itdi. Altmış dördünci cildüñ daḫı ḳıṣṣası nihāyete yitdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

[15]Daġıdup dīvānı girdi şeh Süleymān ḫalvete
Aldı abdest urdı yüz iḫlasıla ol ṭāʿata

Sünni ʾisen ṭāʿat-ı Ḥaḳḳı edā eyle ki sen
[16]Dünyādan imānıla gidüp giresin cennete

~~4.3.1.4.27.~~4.3.1.5.27. Der-Beyān-ı Temṯīlāt-ı Dāsıtān-ı Māżi[302]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Diñle imdi saña senden bir nefes
[17]Fi'l-meṯel dünyādur ol āhen ḳafes

Murġ-ı ügü nefsüñdür añla fī'l-meṯel
Künc-i ḫalvetde ider ṣāliḥ ʿamel

[18]Ḥaḳḳı tesbīḥ eyle ādem az u çoġ
Nitekim tesbīḥ ider dilince murġ

Şeh Süleymān dergehidür āḫiret
[19]Kim ʿamel anda ṣorılur her cihet

Bir meṯel daḫı budur iy ḫoş nefes
Sinleye beñzer hemān añla ḳafeṣ

[20]Rūḥ olur ügü ḳuşı iy kāmiyāb
Ol ḳabīḥ aʿmālunuñ miṯli ġurāb

Cehd idüp dünyāda ḳıl ṣāliḥ ʿamel
[21]Rūḥuñ anda incinmeye ve mā-ḥaṣāl

Tā ki var ẕerrāt-ı ʿālem az u çoġ
Ḥaḳḳı tesbīḥ ider anlara yime yoġ

[302] Geçmişin Destanının Temsillerinin Beyanı Hakkında

[87b] (1)Şükre lāyıḳdur Ḫuẕā Allāh ḥayy
Ḥamdile tesbīḥ ider küllü aña şeyʾ

Ḥamd-ı nā-maḥdūda Ḥaḳdur müstaḥaḳ
(2)Ki oldı Maḥmūd añla ḥāmid Ḥaḳḳa baḳ

Ānuñçün ins ü nāṭıḳ itdi ilāh
Ṣıdḳıla ide Lā ilāhe illā'llāh

(3)Künc-i ḫalvet içre zāhid murġ-ı ügü
Murġdan kim olmaduñsa yā ʿamū

Ḥaḳḳa ṭāʿat eyle dāʾim ẕākir ol
(4)Emrine meʾmūr ve ḳānıʿ şākir ol

~~4.3.1.4.28.~~4.3.1.5.28. Ender Duʿāʾ-i Firdevsī Der-Ḫatm-ı Kitāb[303]

İlāhī sen ol kerīmsin ki meşārib-i keremüñ zāḫir u (5)ṣāfī ve sen ol munʿimsin ki rivāyet naʿimüñ vāfir u vāfī Belḳıs sebāʾ-ı semāña çarḫ-ı mumdid ḳavārīr ḳaṣr-ı mīnāda ṭurur. Bende-i (6)dergāhı ḳudret-i ʿacibuñdur ve ḳandīl-i muraṣṣaʿ pür-żiyā ki ṭāḳ-ı miḥrāb-ı pīrūze-i felek muʿallāda yanar. Şuʿle-i envār ḥikmet ġarībuñdur. (7)Ṭādum ḳubbe-i bālā ve ʿurże-i sāḥet-i yüstā vücūduñ nūrıla rūşen olmışdur. Heft ṣuffe-i gülistān ʿulviyyāt ve çehār-kūşe-i (8)būstān-ı sifliyyāt raḥmetüñ āṣārıla gülşen olmışdır ve ġayb ḫazīnelerinüñ açılması ḳabża-ı ḳudretinde ve gizlü sırlaruñ ṭuyulması (9)dest-i irādetünde ʿilm ü ḥikmet gevherlerini bildüren sensin ve iḳbāl u saʿādet yollarına yildüren sensin her himmet ki nefes ola ve her (10)minnet ki göñüle gele. ʿİlm-i ḳadīmuñda cümlesi mevcūd ve Kitāb-ı Mubīnuñda cemīʿisi maʿdūd. İlāhi Āḥmed, Maḥmūd, Ḳāsım müctebā Muṣṭafā ḥaḳḳıçun (11)naʿt-ı Ṭāhā ḳaşları, Yāsīn Ṭāhā ḥürmeti ḥaḳḳıçun bu Süleymān-nāmesinüñ itmāmını muḳadder it. Cürm-i Firdevsīʾi ʿavf ḳıluban, (12)cennet-i Firdevse müyesser it.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

İy kerīm u Ḫālıḳ aʿẓam pādişāh-ı bī-niyāz
ʿAczile dergāhuña yüz süriyüp itdüm niyāz

(13)Ḥażretüñdür çünki yā Rab ḥayy u vehhāb u ḥalīm
Rabb u tevvāb u raḥīmü'llāh u vāḥid kār-sāz

Bī-nişān u ẕü'l-celāl u bī-mekān u lā-yezāl
(14)Ṣāniʿ u perver-digār u pādişah bende-nüvāz

[303] Firdevsi'nin Kitabın Bitişi Hakkındaki Duasına Dair

Ol Muḥammed Muṣṭafānuñ nūrı ḥaḳḳı yā İlāh
Cürmini Fifdevsinüñ ʿavf eyleyüp ḫayrata yaz

(15)Her ne ki itdüm itmeyem estaġfiru'llāhe'l-aẓīm
Kim ḥaḳīḳatdan geçüp gözlemeyem nefs-i mecāz

Çün didüñ lā-taḳneṭū itdüñ kerīm u luṭfuñ delim
(16)Nār-ı dūzaḫdan niçün Firdevsi ḳıla iḫtirāz

Lāyıḳ o Firdevsi'ye Firdevs-i Cennet viresin
ʿÖmri çün tevḥīdünüñ ẕikrinde geçdi öz ü az

~~4.3.1.4.29.~~4.3.1.5.29. (17) Der-Duʿā-i Pādişāhü'l-İslām ve'l-Müslimīn Eʿazza'llāhu Enṣārehu[304]

Şükr-i bī-ḥad ol Ḫuẓāya ki ḳādir-i Ḫellāḳ-ı ʿālemdür. Ḥamdı bī-ʿad ol İlāh ki Allāh vāḥid (18)rezzāḳ-ı aʿẓamdur. Bu Süleymān-nāme-yi Kebirüñ altmış dördüncü cildini ḳaleme getürüp imlā (19)itmegi muḳadder itdi ve bu tarīḫ-i aʿẓam dil-peẕīrüñ üç yüz yigirminci Meclisiñ itmāmını müyesser itdi. **Baʿd** ez-ān inşāʾallāhu (20)teʿālā ecelden mühlet, zamandan vüsʿat, evliyādan himmet, ehl-i ʿirfāndan muḥabbet bulur. Söz altmış beşinci cildi daḫı pādişāhuñ (21)eyyām-ı devletinde menṣūr, manẓūm söyleyüp āḫir ḳılāvuz tā kim bu Süleymān-ı Kebīrle sulṭān bin sulṭānuñ sulṭān Bāyezīd ibni Muḥammed Ḫānuñ**[88a]** (1)ḫallede'l-lāhu mülkehü ve ebbede devletehü ve ʿazzā naṣrahu egerçi kim bu bende-i faḳīruñ dāʿī duʿācı-ı Ḥaḳīruñ ne ṭāḳatı olayıdı ki buncılayın (2)ʿaẓīm kitābı teʾlīf ideydüm. Ḳırḳ elli yıl ʿömrümi ḫarc idüp taṣnīf ḳıldum. Ammā ki pādişāhuñ ʿādil kāmiluñ (3)himmetiledür ki menṣūr, manẓūm söylerüz. Devām-ı devletine duʿā eylerüz. Şol ḳaṣd üzerine kim o sulṭān-ı ʿādiluñ merġūbu'l-ḫeṣāʾili ve (4)maḥbūbu'ş-şemāili bu kitābı Süleymān-nāme birle süre-i neml oḳundıḳça ḳıṣṣa-yı Süleymān dillerde yād oldıḳça nām-ı (5)şerīfi ʿālemde yādigār ve nām-ı şerīfi tārīḫ rūzīgār ola inşāʾa'llāh teʿālā.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāilātün Fāʿilün]

(6)Ẓıll-ı Yezdān Āl-i ʿOsmān şāh-ı sulṭān çün ḳubād
Ildırım Ḫān Bāyezīd ibni Muḥammed bin Murād

Çün Sikender berr ü baḥra urdunısa iy şeh kilīd
(7)Çün Süleymān taḫtıña azıḳ ṭaşır ābyıla bād

[304] İslam'ın ve Müslümanların Padişahına Dua, Allah Yardımcılarını Yüceltsin.

Rubʿ-ı meskūn oldı sākin ḥazmuñıla iy şeh zemīn
ʿAzmuñıla itdi seyr çarḫa girüp göz fesād

(8)Tiġ-i berḳuñ şuʿlesinden çeşm-i aʿdādur şafaḳ
Tīr-i ḳavsuñ ḳorḫusından raʿd-ı çarḫ açmaz ḳanad

Nār-ı mihrüñden beter bāġ içre gülnārıla gül
(9)Ṣan yed-i beyżā-yı Mūsādur şecerde dil-küşād

Ḥalḳı azād isteşür ki dergehūñe bende ola
Nitekim bendeñ olup ṭurur ayaġın serv-i azād

(10)Pür-hüner ʿunvānınuñ dībācesi fażluñ durur
Ḫalḳ-ı devrānuñ niẓāmı ḥażretüñ ki illeri dād

Nār-ı ḳahruñ tā başından cāme-yi aʿdā sūḫta
(11)Āb-ı Mihrüñ ḳaṭresinden ḥay bulur dūstān-ı zebān

Zī-Ferīduñ ṭalʿat u deryā dil u ʿālī-cenāb
Kisrī-veş milk-i cihānda eyledüñ ẓülmi kesād

(12)Himmetünüñ maṭbaḫında Mihrūma dūd u şerer
Dergāhuñ derbānı Ḫusrev pāsbān Şeddād-ı ʿĀd

Ṭāliʿ-ı sulṭānı ġālib ḥāsiduñ maġlūb çün
(13)Ṣāfī ḳalb u pādişāhsın mulḥide urġıl ṣıfād

Ḳuṭbu'l-aḳṭāb-ı cihānsın pādişāh-ı şarḳ u ġarb
Ḥaḳ teʿālā vire nuṣret defʿ ola şerr u feṣād

(14)Dīn u islāmuñ penāhı ḥażretüñdür iy melik
ʿAdl u dāduñ birle ābād oldı milk u her bilād

Feth ü nuṣret devletile pāyidār ol tā ḥaşır
(15)Mulḥid u bī-dīn ola tiġ urup eyle cihād

Şeyḫ u zāhid devletüne ider duʿā Firdevsi de
Her ḫaṭardan ḥażretüñi ḥıfẓ ide rabu'l-ʿibād

Āmīn yā Rabbe'l-ʿālemīn

4.3.2. El-Cildü's-Sādis ve Sittūne[305]

[1b] (1)*İnnehu min Süleymāne ve innehu bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm. Ellā teʿlū ʿaleyye veʾtūʾnī muslimīn.*[306]

[305] Altmış altıncı cilt

[306] Mektup Süleyman'dan gelmekte, rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla başlamaktadır; 'Bana üstünlük taslamayın, gelip bana teslim olun'denilmektedir. (Neml: 27/30-31)

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(2) İy Ḫuẓā-yı bī-niyāz u ṣāniʿ u ferd u ḳadīr
Pādişahsın lā-şerīk u yoḳ naẓīruñ ne müşīr

Fāʿil u ʿaḳl u müdebbir mubdiʿ u nefs u şerīf
(3) Bāʿiṯ u çarḫ u müdevver mūcid u Mihr ü münīr

ʿAḳla virdi ol iradet nefs ü ruḥ itdi ḳabūl
Çarḫ ḳıldı ol taḥarruḳ kevkebe virdi mesīr

(4) Feyż-i emrüñ bu zamanı ẓāhir itdi bī-zaman
ʿilm-i ẕātuñ ḫayr u şerden dāyimā olur ḫabīr

Ṣunʿuñ itdi bī-tefekkür maḥż-ı cūd arasta hep
(5) Çarḫ-ı tāsiʿ necm-i sābiʿ çār ʿunṣur dil-peẕīr

Şeş cihet tekmīl idüp virdüñ ʿaḳl u faż̧l u kemāl
Ki eyledüñ ḳandīli kevkebi nüh felekdür müstenīr

(6) Her ne ki itdüñ ḥikmetündür buldı varlıḳ cümle hep
ʿAḳl u nefs ü ṭabʿ u cism ü şekl ü çarḫ u müstedīr

Muṭlaḳa bu fiʿledür feʿāl-ı Ḥaḳ Allāh bir
(7) Ki oldı şāhid birligine ẕerre ẕerre bu keṯīr

Mücrim ü ʿāṣīlere dergāhıdur Ḥaḳḳuñ penāh
Müptelā Firdevsiye tevḥīd olupdur deste-gīr

(8) Āḥmed u Maḥmūd u Ḳāsım dū cihānuñ bihteri
Şāfiʿ-i rūzī ḳıyāmet ki ümmetine oldur naṣīr

Vey yüzi naṣrun mine'l-lāhi ṣaçları fetḥun ḳarīb
(9) Ḳaşları yāsīn ṭāḥā naʿtıdur ṣaḥ dil-peẕīr

Seyyid-i evlād-ı ādemikeñ faḳirle itdi faḫr
Her dū kevnüñ ḫᵛacesi iken geymedi aṭlas ḫarīr

(10) Ḫilḳati eflāk olupdur vāsıṭā nūr-ı İlāh
Ḥaḳḳına levlāke didi Ḫālıḳ-ı aʿẓām ol ḳadīr

Āline aṣḥābına aḥbābına yüz biñ selām
(11) Tā ḥaşr-ı Firdevsīden dāyim ola vü irüdir

Ẓıll-ı Yezdān şāh-ı devrān ibnü sulṭān Bāyezīd
Şehriyār-ı tāc baḫş u kāmkārı taḫt-gīr

(12) Hem kerem ü ḫulḳ u saʿādetile müzeyyen ol mele[i]k
Hem hüner ü faż u ʿilmiledür şecīʿ ü key dilīr

Biñ bir ümmet emrine fermān anuñ insīle cān
(13) Cümle millet ḥükmine maḥkūm olupdur mīr ü vezīr

Ger Süleymān taḫtını götür dise göklerde bād
Taḫtına azıḳ ṭaşır bunuñ olup ṣoylı esīr

(14) Ger Sikender şarḳ u ġarba itdise ḥükmi ne var
Baḥr u berre ḳufl urup şāh ʿāleme oldı emīr

Şāh-ı Cem çavuş Ḳayṣerdür seg-ī sekbānu anuñ
(15) Ḥācibi Dārā-yı Behmen ü şīr-dārı Erdeşīr

Ḫalḳ-ı ʿālem dergehinde olmış anuñ müctemiʿ
Bendesi olmaḳ diler cümle ṣaġīr ger kebīr

[2a] (1)Himmeti miʿyārına nisbet felek ḥabbe degül
Cūd-ı baḥrı ḳaṭresince yoḳ durur ʿummān ġadīr

Ḳahr-ı ābi ḳaṭresidür cennet-i kevṣer sebīl
(2) Ḳahr-ı odı ḳıṭʿasıdur āteş-i dūzaḫ saʿīr

Otaġına ḳonsa bum olur hümāyūn-ı hümā
Ḫāk-i pāsı iksīrine altun ola irse baḳır

(3) Bir melik dergāhına ḫiẓmet ider Firdevsi ki
Rifʿatine nisbet ola nüh felek ʿaşrī ʿaşīr

Ṣaçımuz aġırdı ḥayfā serd olur cümle sözüm
(4) Berf olıncaḳ lā-bud eser tondu bādu-yı zemherīr

Mūyımuz oldı sipīd itmedüm tedbīr nefes
Ki almadum bir ḳıl ḳadar ṭutup naṣīḥat pend-gīr

(5) Maḥremüm sayam durur efġān u nāle hem-demem
Bulmadum her-giz ʿaṣādan özge daḫı dest-gir

ʿÖmr-i eyyāmum cihānda medh-i şāha oldı ṣarf
(6) Ki ol durur sulṭān-ı ʿālem şāh-ı büzürg key kebīr

Ol melik ki devletine ins ü melek ḳılup duʿā
Nüh felekler dilegince dāyim ider müstedīr

(7) Dostuña cennet-maḳar Rıḍvān ḥūr olsun anīser
Ḫaṣmuña nāẓır zebānī mesken ola nār-ı ḳasīr

Tīġuñı Merrīḫ u Keyvān görüben ister emān
(8) Ḫāmeñi taʿrīf ider açup devāt aġzın ḳayır

Dutdura ġalbīre gāvuñ postını ṣalarsa tīġ
Benẕede kefgīre çarḫuñ ṭāsını atarsa tīr

(8) Ṣayda şāhin götürürse Ḳāf-ı ʿānḳā per döker
Ḳayda tāzi nidururs a şīr-i şemsüñ döñe şīr

ʿĀdl-i faẕluñ vaṣfını yazmışdı ezel vaṣfa ḳalem
(10) Mā-i ṭīnden ḫāk-i ādem olmadın yirde ḫamīr

Himmet it Firdevsiye müflis durur kāni kerem
Kim teraḥḥum ider oldı aġniyā vü hem faḳīr

(11) Anca kim gerdiş ḳıla çarḫ-ı felek leyl ü nehār
Anca kim şems-i münevver ḥarri ider ḥāke eşīr

Ḥaḳ tebārek her ḳażādan ḥıfẓ idüben ḥażretüñ
(12) Tā ḳıyāmet devletile pāyidār ola şeh mezīd

4.3.2.1. Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yügirmi Altıncı Meclisiniñ Ẕikrindedür

[Mefāʿīlün Mefāʿīlün Feūlün]

Cemālüñdür şehā fāl-ı saʿādet
(13) Yüzüñ görmek durur ʿizze delālet

Ḳamu ḳulun durur tevḥid ü sünnet
(14) Ḳamu fiʿlüñ durur ʿadl u ʿibādet

Ṭapuñdur gice gündüz ḫayra meşġūl
Niyāzuñ ḥaḳ ḳatındadur icābet

(15) Eger luṭfuñ eli elüm alursa
Gümān yoḳdur bulam baḫt u saʿādet

Ḳapuñda Ḫusrev ü Ḍaḥḥāḳ u Cimşīd
(16) İken kemter ġulāmuñdur be-ġāyet

Begüm kānī keremsin ki seḫāda
Miṣāluñ görmedi ehl-i firāset

(17) Ḥayātı Zühreye ʿīşüñ virüpdür
Ṣavāşuñ merriḫe virür ḫacālet

Cihān ṭurduḳça dāyim pāyidār
(18) Mübārek göñlüne ayırmasun melālet

Şükür minnet Ḫudāvenẕ[307]-i Kerīme
Süleymān-nāmesidür ṣaḥ ḥikāyet

(19) Kemāl-i himmetüñle inşā olupdur
Ki ider taḥsīn kemāle ehl-i feṣāḥet

Cihān kāmilleri ezber okıyup
(20) Zaman fāżılları ider kināyet

Bu Firdevsī duʿācıdur kemīne
Umar şehden ʿayn u ʿavn u ʿināyet

4.3.2.1.1. (21) Kışşa-ı Ẕāl-ı Destān-ı ve Ḳażiyye-i Pīl-i Ten-i Ḳārūn-ı ve Ḳayṭafūn-ı Reʾis[308]

Loḳmān ibn-i ʿĀd ol ḥakīm, üstād **[2b]** (1) ḳavlince aṣḥāb-ı taḥḳīḳ ve erbāb-ı talḳīḳ ol vechile ṣaḥīḥ ḥikāyet ḳılurlar ki ve reʾisü'l-ḥükemā Eflāṭūn-ı ilāhi naḳlince, (2) emleḥi'ş-şuʿāra, efḍali'ẕ-ẕürefā, aʿḳalı ʿuḳalā ol vechile melīḥ rivāyet ḳılup eydürler ki: "Ḳaçan ki Süleymān nebī ʿa.s.(3) biñ bir ümmeti, yitmiş iki milleti ve baḥr u berde mevcūd olan yüz yigir mi dört dürlü ṣıfat-ı maḫlūḳātuñ ser-cümlesini (4) ins ü cinnüñ ser-henklerini ẕikr olan tafṣīl mucebince żiyāfet kim eyledi. İnsān ṣınfını niʿmetile ve cinnīler, (5) perīler cinsini envāʿ buḥūrātıla ve behāyim ü eṭyārı ḫubūbātıla ve ḫaşārāt u ḥayyātı laḥm-ı ḥūtıla ve milḥ u zübāb u megesi (6) ve zenbūrı eṣnāfını şikenbe vü baġarsūġıla ve sibāʿ yırtıcı cānavarları ṣıġır, ḳoyun kellesile tamām żiyāfet kim (7) itdi. Altmış

[307] Asıl şekli *Hudavend'dir.* Yazar de yerine genelde z'yi tercih etmektedir.
[308] Zal Destanı Hikâyesi ile Fil Tenli Karun'un ve Reis Kaytafun'un Meselesi

beşinci ciltte ẕikr itdük. Biñ bir umem ḫalḳ-ı ʿālem ṭoyınup insān ṣınfı ġıdā-yı nefsānī ve ervāḥ-ı [8]tekvīn ü cinnī cinsü buḫūrātdan ġıdā-yı rūḥānī taḥṣīl itdi. Andan ṣoñra servi- ḳad lāle-ḫad zerrīn-kemer, çāşni-gīrler [9]gelüp ḳul ṣalup ser vü selāṭīnler ṣaffında olan ṣufraları dürüp bīşkīrleri dirüp ki gider, diler ve cinnī[10]ler perī naẓarından mihteriler daḫı zerrīn, sīmin micmerleri daḫı alup götürdiler. Ve dīv ü ʿafārīt pīşlerinden nuḫāsı [11]ve pūlādı legenceleri buḫūratıla giderdiler ve yırtıcı cānavar öñinden kelleleri leş ü başları götürdiler ve yırtıcı ḳuşlar [12]öñinden baḳīyye ḳalan gevdeleri arıdup pāk itdiler ve dāne ṭartıcı ḳuşlar öñinden ḫubūbātı ve ṭūṭīler naẓarından [13] baḳiyye ḳalan sükker ü nebātı aldılar ve andan ṣoñra emir Süleymānı birle Bād-ı Bīcān esb ü efāʿī ü ḫayyāt arasından baḳīyye [14]ḳalan üstüḫᵛānları ve efāʿī vü ʿaḳārīb yöresinden zāyid ḳalan zevāde baġır baġır sūġın, yirüñ, ḫār u ḫāşāki birle [15]pāk idüp eritdi. Yiryüzinden hevāya alup Ḳuds-i Mübāregüñ şehrinden dört menzil miḳdārı ıraḳdan berr ü [16]yābāna atdı. Dīvān-ı Süleymān yöresini biñ bir ümmet arasını yil süpürüp pāk itdi ve andan ṣoñra emr-i [17] ḫükm-i Yezdānı, muʿcize-i Süleymānī birle raʿd-ı felek, müvekkel-i seḥāb **Mekāṭāʿāʾil** meliki emr itdi. Seḥāb-ı āsumānı [18]cemʿ idüp ebr-i nisānı yaġdurdı. Hevā götürüldi. Yil ṭaġıtduġı toz siñdi ve çuḳur yirler raḥmet ṣuyıla [19]ṭoldı. Sibāʿ ṣınfı behāyim u ḫayvānāt cinsi yiryüzinde göçen vuḥūş ṭāyifesi gökyüzinde uçan ḳuşlar [20]eṣnāfı ekl ü şurp iden biñ bir ümmet ecnāsı ol yaġan yaġmur ṣuyından ṣulandılar daḫı yirlü yirine varup [21]cinsi cinsile dīvān-ı Süleymāniye ṭurup ber-ḳarār-ı sābıḳ ṭurdılar. yünlü yünin Süleymāndan yaña dönüp ḫiẓmetine **[3a]** [1] yüz sürdiler andan ebr-i nīsānı döküp seḥāb-ı āsumānı yirlü yirine varup baḫr-ı ẓulümāṭa siñüp defʿ olup [2] gün yüzi açılup ʿālem yüzi rūşen oldı. Andan emr-i Rabbānī, muʿciz-i Süleymānī birle müvekkel-i bād-ı **Naġmaġāʾil** [3]ṣabā yiline ḫükm itdi. Bād-ı ṣabā āheste āheste esdi. Miskīn dem uruban dīvān-ı Süleymānīde ḥāẓır olan [4]nufūsīlere ḫayāt virüben cāna can bağışladı. ʿīsī cān baḫş nefesi gibi mürdeler cismine revān bağışladı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[5]Gör ne mülk itdi ʿaṭā ki ol şeh Süleymān Ḫudā
Saḳḳa buldı idi anuñ ferāşı hem bād-ı ṣabā

Biñ bir ümmet emrine fermāniken ol şāhı gör
[6]Yidügi arpa etmegidi geydügi şāl u ʿabā

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ḥażreti bunda bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** [7]Zāl-ı Destānıla Pīlitene ol zaman ki girdāb aġzından balıḳlar ḳuvvetile ḫayvānāt leşine ṭuz ḳoyup urġānlar [8]baġlayup derbāye atup her birin balıḳlar yudup ṭuz ḫarāreti dimaġlarına teʾṯir itdügi ecilden ṭatlu ṣu özleyüp [9]kenār-ı baḥra teveccüh idüp gitdiler. Maġlūb ḳuvetde ġālibine nā-çār uyup iṭāʿat itdiler. Leşler urġānı ucıla [10]ḳurṣaḳlarında bir ucı gemīde bu taṣnīfile nā-çār gemiʾi yitdiler. Zīrā ki ne urġānı aġızlarından çıḳarıbilürlerdi ne ṭuz [11]ḫarāretinden bir yirde ḳarar idebilürler. Ṭatlu ṣu özleyüp deñiz içinden kenāra ki giderlerdi. Olta rīsmānlarıla[12] nā-çār gemiyi yiderlerdi ve gemi içinde olan ādemī-zād dilülü dilince Allāha niyāz u ṭāʿat, evrād u āyāt u Zebūr u Tevrāt [13] oḳıyup tīġ u tevḥīdile dīv-i racīm boynın ṭoḳıyup bicdiler. Girdābda ḫalāṣ olmaġa ṣıdḳıla ḥācet dilerlerdi. [14] Bu vechile balıḳlar ḳuvvetile Reʾis-i Ḳayṭafūn ṣanʿatıla girdabdan ve çavlucdan gemiyi alup

balıḳlar kenāra ṭoġru (15) giderlerdi. Zāl-ı Destān Ḳārūn-ı Pīlitenle görüp şād olup Allāha şükür iderlerdi. Mā-ḥaṣal-ı kelām söz dirāz ḳılmaya (16) lum. Dört gün dört gice balıḳlar deñiz içinde gitmegile gemi deryā yüzinde olta iplerile yitmegile Allāhuñ (17) ʿināyeti birle beşinci gün gün ḳubbe-i felege diküldügi vaḳt baḥr-ı girdābdan gemīleri ḫalāṣ oldı. Reʾis-i (18) Ḳayṭafūn görüp Allāha şükr itdi ve pehlevānlara müjde ḫaberin virdi. Gemi ḫalḳı işidüp şād oldı. Ser-cümlesi secdeye (19) varup yüzlerin seccādeye sürdiler. Andan reʾis ḥükm itdi. Ol ḳırḳ pāre olta urġānların yoḳladılar, gördiler ki (20) cemīʿi urġānları balıḳlar dişile kesmişler. İllā ki sekiz urġān ḳalmış, bildiler ki balıḳlar ʿaczinden urġanları (21) kesüp gitmişler. Hemīn sekiz balıḳ gemi çeküp ḫalāṣ itmişler. Andan reʾis buyurdı anlaruñ daḫı urġanların**[3b]** (1)kesdiler ve geminüñ yilkenin ṭaḳup serenin çevürüp dümenin ṭutup yile yilken virüp kenār-ı baḥrı gözleyüp gitdiler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(2) Yile yilken virüp anlar gitdiler
Başda sāren ḳıçda dümen ṭutdılar

Baḥr-ı girdābdan ḫalāṣ oldıġına
(3) Zal-ı destān ḫalḳıla şükr itdiler

4.3.2.1.2. Der- Beyān-ı Süleymān ʿa.s. Nesl-i Şeyāṭīn-i Firistāden Berāy-ı Rüstem-i Sām ve Edünyā (4) ve Ḳāhir Yāften[309]

Ḥakīm ḳavlince Zāl-ı Destān, Ḳārūn-ı Pīlitenle baḥr-ı girdābda ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ezān cānib** Süleymān (5) ḥażretine geldi ʿa.s. Ol zaman ki bundan aḳdam ẕikr itmişdük ki cinnīler serhengi Elhenc Cinnī ḳaża vü ḳadere inkār (6) itdi. Yaʿnī ki Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām dimiş ki Ḫāveristān Şāhını, ḳarındaşum Edünyā bin Davūd bir meçhūl yirde (7) kūhistān ḳullesinde bī-günāh ḳatl itse gerek kim taḳdīru'l-lāhda böyle vaḳıʿ olsa gerek didügini Elhenc Cinnī (8) ben bu ḳażāyı defʿ ideyin. Didügine tārīḫ yazup ḫazīneye ṣalıcaḳ. ʿĀḳıbet ol tārīḫ ki geçdi. Meger ki ol tārīḫ (9) kānun-ı evvelüñ altıncı güninde vāḳıʿ olsa gerekdi ki defʿ idüp yidinci güninde yine Süleymān ḥażretine gelse (10) gerekidi. Pes kānūn-ı evvelüñ yigirminci güni oldı, gelmedi ve bir daḫı ol zamanda ki tārīḫ yazıldı. Kānūn-ı (11) evvelüñ ikinci günidi. Sām-süvār içün ve Zāl-ı Destāniçün ve Rüstem-i Tehemten içün ve Sām-süvār oġlı Ḳāhir içün(12) ve daḫı aḳrānlarıçun ser-cümlesinüñ ol remil cizildügi ḥīnde her birisine ʿamelde yidügin ḥükemā ʿilmile bulup (13) ʿarż itdiler. Egerçi ġaybı Allāh bilür ki: **lā-yeʿlemü'l-ġaybe illā'llāhdur**[310] ve ammā ki ʿilmile ve ḥikmetile kāmiller daḫı baʿżı (14) nesneden agāhdur. Pes ʿulemānuñ remline ve usṭurlāb ʿilmine ol zaman Elhenc inkār itdise ve vaʿdeden (15) yigirmi gün geçüp Elhenc Cinnī gelmedise Süleymān nebī aleyhi's-selām Malātıyya şehrinden Ḳuds-i Mübāreke geldi. (16) Şāh-ı Mārān leşkerin görüp devletile ki ḳondı. Ol gice geçüp ʿala's-ṣabāḥ ki oldı. Ṣubḥ namāzın ḳılup başına (17) ʿimāme-i Ḥalīl alup Şīt ʿabāsın çiginine ṣalup Ādemi Ṣafī ṣaçın biline ḳuşanup Musā ʿaṣāsın (18) eline alup naʿlīnin giyüp

[309] Süleyman Aleyhi's-Selam'ın Şeytanların Neslini Rüstem-i Sam'a ve Edünya'ya Göndermesi ve Kahir'in Bulunuşu
[310] Gaygbı Allâhtan başka kimse bilmez.

ḫalvetinden ṭaşra çıḳdı. Āṣaf bin Berḫiya ve Loḳmān Ḥakīm ve cemīʿi ḥāżır olan (19) enbiyā ve etḳiyā Nāṣen peyġāmber ve Kāẕ peyġāmber ve Evyāṣer peyġamber ʿaleyhimā'ṣ-selām ḳarşu vardılar, selām virdiler. ʿİzzet u (20) ikrāmile alup nübüvvet taḫtına getürdiler. Andan ṣoñra müvekkel-i rūḥ-ı Süleymān **Nūrnāʾil** melik ve müvekkel-i ḫātem ʿ**Aẕrıyāʾil** (21) melik ve müvekkel-i taḫt **Ḥarḳıyāʾil** melik v**e** müvekkel-i cin **Ṭamʿihā Gehmāʿāʾil** melik ve müvekkel-i ins **Ṣahāṭāʾil** melik ve müvekkel-i**[4a]** (1) vuḥūş ʿ**Aşḳarsiyāʾil** melik ve müvekkel-i Şāh-ı Mārān ḥayyāt **Kefāhā Ṭāʾil** melik cemīʿ-i melāʾike-i müvekkelünile tekvīnlerile (2) aʿvānlarıla ḳarşu gelüp selām virüp ḥażreti Süleymānuñ ʿaleyhi's-selām kimi eline yapışup ve kimi ḳoltuġına (3) girüp nübüvvet taḫtı üzerine çıḳardılar. Süleymān nebī daḫı ʿa.s. bismi'llah diyüp nübüvvet taḫtı üstünde ḳarar (4) ḳılup oturdı. Melāʾike taḫtı ḳafasında ḳudret ḳılıcların çeküp āteş-i ʿamūdların eline alup ḥükm-i Rabbānī, emr-i (5) Yezdānī birle ayaġın ṭurdılar. Süleymānile enbiyā gözlerinde ʿayān, ḫalḳ gözinde nihān. Andan ṣoñra on dört biñ (6) dünyā melikleri ve Mışır sultānı Celāle'd-din ve ʿAcem Sulṭānı Keykāvus bin Keyḳubād ve Tūrān meliki Efrāsiyāb ve (7) Ḫorasān meliki Cumhūr-ı Şāh fi'l-cümle ḳıṣṣaʾı dirāz ḳılmayalum. Yidi iḳlīm sulṭānları, rubʿ-ı meskūn ḫāḳānları, (8) dīvān-ı Süleymāniye girüp edeple selām virüp taḫt-ı pāye yüz sürüp yirlü yirine geçüp oturdılar. Ve andan perīler (9)sulṭānı Hümāyun Şāh ve cān ḳavmi nesli Seyyid-i Rūh-ı Şāh-ı Cindi ve cinnīler meliki **Ṭamaʿhā Gehmāʿāʾil** ve ehremenler (10) ser-hengi Caʿcaʿaʾ-i Dīv ve ʿafārīt-i ser-nefer-i Ḳanṭaḫār-ı ʿifrīt daḫı nübüvvet taḫtunuñ ṣol ḳolında sedirlü (11) sedrine geçüp diz çöküp ṭurdılar ve andan ṣoñra dīv ü cinni, perī ü ʿifrīt, āʿvānları, aḳrānları beglü beginüñ (12) taḫtı ḳafasında ṣol terkeşe ḳoyulmış oḳ gibi yan yana yelek yelege ve oyluḳ oyluġa virüp ṭurdılar. (13)Ellerin tīġ u tebere, gürz-i girāne urdılar ve andan ṣoñra Sām-süvār oġlı Ḳāhır, cemīʿ-i İrān, Turān ser-verlerile (14) gelüp pūlad kürsilerde otırdılar ve Sām-süvār kürsisinde Ḳāhir bin Sām-süvār oturdı ve andan ṣoñra on iki (15) sebṭuñ ser-verleri, pehlüvānları, Benī İsrāʾil tīġ-zen, ṣaf-şikenleri ʿArab ʿurāba dilāverleri, Mekke ü Medine (16) bihterleri, meġārib u meşāriḳ bahādurları yitmiş iki millet ser-firāzları yüz yigirmi dört dürlü ṣıfat-ı maḫlūḳāt (17) dil-nüvāzları ve biñ bir ümmet şehbazları cinsi cinsi ṣınfı ṣınfı birle ṣaf tutup dīvān-ı Süleymānīde yirlü (18) yirinde ayaġ üzre ṭurdılar. Dillü dilince duʿā ḳılup Süleymān ḥażretine alḳış virdiler. Andan ṣoñra behāyim ü (19) ḥayvānāt, sibāʿ, pelengi bebr ü ḳaplan, nehengi ṭāʾifesi daḫı yünlü yünin Süleymāndan yaña dönüp aġız açup (20) gögüs gerüp ḳuyruḳların ejder gibi çenber idüp bebr ü beyān gibi niçelerin yire urup Süleymānuñ ʿadlı ḫavfındañ (21) çetüñ mūşuñ elin yalardı ve ḳurt ḳoyuna tevażżuʿ ḳılup tusına yüz sürerdi ṭavşan tāzīle yarışmaġa **[4b]** (1) ve ḳaplān ṣıġırla barışmaġa and içerdi ve pīl daḫı ḳubbe-i hirmān gibi dört ʿamūd direk üstine ṭurdı. (2) İsrāfīl-veş ṣurın aġzına alup naʿra ururdı ve āhuya daḫı ḳurt yā hū diyüp ḳardaş oḳuşurdı. Ammā ki (3) bebr ü beyān ve pārs-ı yābān şīr u ġarrān şikār canavarların görüp gögüs gerüp ḳıya ḳıya baḳışurdı. Ammā ki o şekle (4) büzġāle gözlerine sürme-yi İṣfehānı çeküp ḳāḳūmī cübbesin çiginine ṣalup yırtıcı canavarlara hey urup (5) devr-i Süleymānı, eyyām-ı ʿadlı, nūş-ı revānudur. Ne pāk diyüp maḥbūblar gibi remz-i rumūzıla ġamzeler süzüp göz (6) ḳaḳışurdı ve ḫūk seʿlūkı baḫtıñ gibi yüz ḳarasından sügsünin egüp ṭurırdı. Şeyṭān-ı laʿīn (7)gibi uġrın uġrın ṭurup her tarafa göz ururdı ve andan ṣoñra sī-murġ-ı Ḳāf ve cennetden çıḳan ṭāvus (8) ve baḥrī ḳuşları, ser-neferi balıḳçıl her birisi sī-murġuñ ṣaġında ṣolında altūn cevheri meşāme üzerinde (9) ḫurūs-ı ʿarş gibi ṭurmışlardı. Yönlerin Süleymāndan yaña dönüp ḳanadların kemer ḳılup boyın uzadup per ü bāl (10) düzedüp ḥażreti Süleymānı gözedüp ḫiẕmetine yüz sürdiler. Bāḳī ḳuşlar, ʿuḳḳāb, laḳlaḳ ve Hüdhüd ve (11) sunḳūr ve şehbāz ve zaġanos ve balabān ve ḳartal ve devlügec ve çaḳır ṭoġan emṣāl-ı murġān cinsi hevā-yı (12) fenāda beyne's-semāʾi ġabarāda Süleymān ḥażreti üzerine dört mīl miḳdarı yuḳaru fevḳa'l-ʿulāda (13) dīvān ṭutup ṭurmışlardı ḳanād ḳanada virüp gölge ḳılmışlardı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(14) Yiryüzin dutup çerende ṭutdı dīvān ol zaman
Yir gök arasın perende ṭutdı ḳurup sāyebān

Ḫāki insān büridi vü gök yüzin dīv ü perī
(15) Yirde gökde ṭurdı dīvān-ı Süleymān bī-gümān

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan kim ol gün Ḳuds şehrinde dīvān-ı Süleymānı (16) kim ṭurdı. Ḳuds-ı Mübārek şehrinüñ seyyidleri Musā peyġamber ḳarındaşı Hārūn neslinden altı yüz altmış altı (17) seyyidlerüñ ulusı Ṣādıḳ-ı Ḳahun ve Verʿī ve Kürni ve Devākihā Adūmī ve Evyaṣer bin āḫī Melīḥ **huve Yaseʿ bin Yaseʿ** ve (18) ʿAṣīm ve ʿUdeys ve Muşelḥ gelüp dīvān-ı Süleymāniye girüp selām virüp taḫt-ı pā öpüp duʿā ḳılup (19) alḳış virdiler. Süleymān-ı nebī ʿaleyhi'ṣ-selām görüp emr itdi. Peyġamberlerden aşaġa ḥükemā ve vüzerādan yuḳaru (20) şimşād u ābanūs aġacından kürsīler ḳoyup gelüp geçüp oturdılar. Anları görüp cemīʿ Benī İsrāʾil enbiyāsı, (21) etḳiyāsı, evliyāsı, ʿulemāsı, ḥükemāsı, vüzerāsı, ümerāsı, ʿuḳalası, kümelāsı, Allāha tesbīḥ, tekbīr getürdiler. Evvel **[5a]** (1) Ādem, āḫir Muḥammed cemīʿ gelmiş, gelecek mürsel peyġamberler ervāḥına ṣalavāt virdiler. Andan dīvān-ı Süleymānīye göz (2) urdılar. Daḫı ol biñ bir ümmetüñ envāʿı envāʿ maḫlūḳātın ṣāniʿuñ ḫilḳatında maṣnūʿātın görüp berr ü baḥruñ, (3) ḥayvānātın envāʿ dürlü ṣıfatın elvān elvān rūy-ı zemin içinde devrīn behāyim ü dābbenüñ, heyʾetin ve Süleymānuñ (4) memleketin, Ḥaḳ teʿālā ʿaṭā itdügi ṣāniʿuñ, ʿaẓametin ins ü cinnüñ mehābetin, ʿasker-i ʿaẓīmuñ ṣalābetin yırtıcı (5) cānavarlaruñ şecāʿatin görüp be-ġāyet taʿacub itdiler ve andan ṣoñra sī-murġ ḳuşınuñ ṣıfatına ve cemīʿ ḳuşlaruñ (6) cinsi cinsile hevā-yı fenāda fevḳa'l-ʿulāde Süleymān üzerine güneş ḥırrı ṭoḳunmasun diyü gölge ḳılup (7) ṭurduḳların pervāne ḳalkup baş başa çatup yelek yelege virdüklerin görüp ḥayrān ḳaldılar.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(8) Sāyebān ḳurdı felekde ḳuşlar açup pür yelek
Ṣanki bir ḳat gökyüzinde ṭutdı ṣāf ervāḥ melek

Cümle murġān arasında per açup sī-murġ-ı Ḳāf
(9) Ḥaḳḳı tesbīḥ eyleridi çün ḫurūs aʿẓam felek

4.3.2.1.3. Ḳıṣṣa-ı Elhenc Cinnī[311]

Ḥakīm ḳavlince çünki dīvān-ı Süleymānı ṭurdı. (10) Süleymān ḥażreti ins ü cin ser-henglerine çevre göz urdı, gördi ki Elhenc yirinde yoḳ. Anuñ ḳaża vü ḳadere inkār (11) itdügin vaʿda alup kānūn-ı evvelüñ birinci gününde gelürem diyüp gitdügin Süleymān ḥażreti aña düşüp (12) perīler sulṭānı Hümāyün Şāha eyitdi: "Yā Hümāyün Şāh Elhenc-i Cinnī henüz nice bilürsiz didi duʿā ḳılup (13) cevāb virdi ki yā nebīye'llāh Elhenc Cinnī ḳaża vü ḳadere inkār itdi. Egerçi ki Allāh bilür ve ammā ki Allāhu teʿālā (14) kendü resūline bildürdigini ki ʿaynı ḥaḳdur. Ol Ḫuẕā ki ʿallāmu'l-ġuyūbdur. Daḫı her ne kim itse ḳādirdür. (15) **Ve huve ʿalā külli şeyʾin ḳadīrün.**[312] Eyle olsa Elhenc Cinnī bilmezlik ḳılup ḳaża vü ḳaderi defʿ idem," diyü taṣavvur itdi. (16) Ḳaża ḫūd gelse defʿ olmaz. Ammā ḳażā Elhencüñ başına geldi ki ʿakl u başīretini cehālet perdesi örtdi. (17) Nitekim ḥadīṣde gelür: **"İẕā cāʾe'l-ḳażā ʿumya'l-baṣar."**[313] Pes yā nebīye'llāh Elhenc Cinnī taḳdīr ḥaḳḳı ḫod menʿ itmeyecegi (18) maʿlūm ve kendüzi daḫı bu ḳażadan ḳaçup ḫalāṣ olmayacaġı ẓāhir. Nitekim eydür: **"iẕā ḥalle'l-ḳaderü baṭale**(19)**'l-ḥaẕerü."**[314] ve daḫı bir daḫı maʿlūm degül ki iḥtiyārıla Elhenc Cinnī bunda gele. Meger ki ḥażreti ʿĀliyeñ cebri(20) getür de diyicek Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām Loḳmān Ḥakīme dönüp eyitdi: "Yā reʾisü'l-ḥükemā ne tedbīr idersiz?" (21) Elhenc Cinnīnüñ ḥaḳḳında ki ḳaża vü ḳadere inkār itdi ve gitdi. Ḥakīm ayaġ üzre ṭurup devām-ı devletine **[5b]** (1) duʿā, eyyām-ı rifʿatine s̱enā ḳılup cevāp virüp eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh Elhenc Cinnī gelmeyecek olursa müvekkel-i cinnī **Ṭamaʿhā,** (2) **Gehmāʿāʾil** melik-i aʿẓamı göndüresiz. Varup getüre ve ammā ki ol tārīḫdeki kānūn-i evvelüñ ikinci güniydi. (3) Sām-süvāruñ ve Rüstem-i Destānuñ ve Zāluñ ve Edünyā bin Dāvūduñ usturlābı ele alup ṭāliʿlerin ṭutup (4) her biri ol ḥīnde ne ʿamelde görindise ḥükm itdügü söz āḫkāma Elhenc Cinnī aʿvānlarıla ve aḳrānlarıla daḫl (5) itmişdi. İmdi ʿālī ḥażretüñden temennāmuz budur ki tekvīnlerden ve cin reʾislerinden baʿżını her birin birisine (6) gönderüp teftīş itdürüp kānun-ı evvelüñ ikinci güninde tārīḫ yazdılar ki kānūn-ı evvelüñ altıncı gicesinde se-şenbe (7) gelecegi gice sāʿat-ı Merrīḫde Edünyā Ḫāveristān Şāhın öldüre ve altıncı güni ẕikr olan pehlevānlar yaʿni (8) ki Rüstem ve Sām-süvār ve Zāl-ı Destān ve Edünyā bin Dāvūd durdı daḫı ne ʿameldeyidi. Görüp ṣoralar. (9) Ḥükmümüze muṭābıḳ mı muḫālif mi bilüp gelüp ʿālī ḥażretüñe ḫaber vireler. Egerçi ġaybı Allāh bilür ki: "*lā-yeʿlemü'l-*(10) *ġaybe İllā'l-lāh."*[315] mucebince *ʿallāmu'l-ġuyūb keşşāfe'l-kürūb, settāre'l-ʿuyūbdur*[316] ve bir daḫı bizüm ne bildügümüz (11) ola ki külli müneccim keẕẕābdur. Ammā ki bu ʿilm-i nücūmı daḫı İdrīs peyġamberün ʿa.s. cümle-i muʿcizesinden biridür. İmtiḥān (12) itmek cāyiz ki bu ʿilim de kemālümüz var mı yoḳ mı *eẓhur-i mine'ş-şems*[317] ʿayān ola." diyicek hemāndem Süleymān (13) ḥażreti ʿa.s. bu reʾy-i müsteḥsini görüp Ṭālisḫān-ı Perrīle aʿvānlarını Ḳāhir bin Sām-süvāra gönderdi ve Keflīz-i(14) Cinnīʾyi Sām- süvāra gönderdi ve Meflīz-i Cinnīʾyi Rüstemi görmege ve Kendeg-i Dīvi, Zāl-ı Destānıla, Ḳārūn-ı Pīliteni (15) görmege gönderdi ve cinnīler ser-henglerinüñ aʿẓamını ki Melik-i Aḥmerdür biñ bir nefer cinnile Elhenc Cinnīnüñ (16) ʿaḳabince gönderdi ki ırāḳdan cust u cu ḳıla. Elhenc ne ʿamel ḳılursa görüp gözleye taḳdīr-i Rabbanī (17) yirine geldükten ṣoñra varup Elhenc Cinnīle bulışup ḥażret-i Süleymāna daʿvet ḳıla. Gelmeyüp ʿinād iderse (18) bende çeküp cānına ʿuḳūbet ḳıla. Ḍarb-ı dest-i Süleymān naẓarına getürde. Pes emr-i Süleymāniye ẕikr olan (19) melik-

[311] Elhenc Cinnī Hikâyesi
[312] Ve o her şeye kadirdir.
[313] Kaza gelince insanın basireti kapanır.
[314] Kaderinde ne varsa o takdir olunur.
[315] Gaybı sadece Allâh bilir.
[316] Gaybı bilen, sıkıntıları gideren, kusurları örtendir.
[317] Güneş gibi apaçık.

i Aḥmerle dīv ü cinni ser-hengleri ḥükm olan ḫiẕmete aʿvānlarıla dem çeküp uçup gitdiler (20) her birisi ḫiẕmetlü ḫiẕmetini görmekde ve ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-in cānib** Ṭaḳṭaḳūş-ı Cinne geldi ki Ḳāhir bin (21) Sām-süvārı ālet-i esbābıla emr-i Süleymānı birle getürüp Sām-süvārı ḥabs iden Berḳ-i Cāẕūyı öldürüp **[6a]** (1) sāḥir ʿaskerin Ḳāhirle ḳırup atası Sāmı ḳurtarup Hindūstān ʿaskerin ṣıyup bir nice gün atası (2) Sām-süvārla olup daḫı andan Süleymān ḫiẕmetine icāzet alup Ṭaḳṭaḳūş-ı Cinnī Ḳāhiri yine (3) götürüp dem çeküp uçup felek yüzine geçüp giderken ol perrī-yi **şehbāzıla** bulışup ḫaber ṣorışup (4) hevā yüzinde iki pehlevān gördüm. Ḳuşlar arḳasında yidi başlu evrenile ceng iderlerdi ve ʿacāyib (5) anı gördüm ve bir ʿacāyib daḫı bu ki yirle gök arasında ḳanad açup uçup meġārib u meşārıḳa (6) geçüp giderken yolum baḥr-ı girdābıla āsümān arasına uġradı. Baḥr-ı girdāba naẓar ṣalup gördüm ki bir nice (7) ʿArab melik-zādeleri gemīlerinde aġlaşup feryād iderler, gördüm diyü ḫaber viricek. Ḳāhir bin Sām-süvārı (8) alup yiryüzine indürüp Mihrān-ı Ekber bāġı içinde ḳondurup envāʿ yimiş naẓarına getürdi ve ṣuyından içirüp (9) ṣusızlıġın ḳondurup daḫı Ṭaḳṭaḳuş-ı Tekvīn ol şehbāz-ı perrīle Ḳāhir bin Sāmdan icāzet alup (10) gitdiler. Ḳanad açup uçup birbirin geçüp ʿummānıla deryā arasında giderlerdi. Ol pehlevānları bula(11) vuz diyüp çevre yaña baḳup tecessüs iderlerdi. Anlardan ḫūd-nişān göremediler. Kimidügin bilüp ʿaḳl (12) irgüremediler. Ammā ki girdāb baḥrını gördiler ki biñ fersenk miḳdārı yiri deryāyı girdāb degirmen gibi çevrilüp (13) aşaġa geçer ve bu girdābuñ eṭrāfında biñ fersenkden ziyāde dāyiresinde bulduġı gemīleri ve deryā (14) yüzinde olan ḫār u ḫāşāki çevirüp girdāb aġzına alup çürimiş gemīler taḫtası ve çöp ḫār u ḫāşeki (15) rīḫtesi bir yire cemʿ olup ḳara ṭaġa dönmiş ve deñiz mevci köpükleri ḳār deryāsı gibi çevresin iḥāṭā (16) itmiş. Baḫr-ı ʿummān gümledüginden zehreler çāk olur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Baḥr-ı ʿummān gürleyüben cūş iderdi key ḳatı
(17) Mevci ṣanki yidi başlu evren ider cürʾeti

Gökde baḥr-ı muḥīṭ itdikçe cūşıla ḫurūş
Ṣan ḳażā-yı āsumāndur yāḫū ḥaḳḳuñ āfeti

4.3.2.1.4. (18) Der-Beyān-ı Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn Dīden-i Zāl-ı Destān[318]

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki Tekvīn-i Ṭaḳṭaḳūş (19) baḥr-ı girdābı görüp gelüp gökyüzinden gemīler üzerine indiler. Ḫār u ḫāşek üzerinde ḳondılar. Teftīş (20) idüp gemi gemiyi gördiler her birinüñ içine girüp gezdiler. Cānludan kimse bilemeyüp baḫr-ı ʿummān gömüldüsinden (21) çör çöp şaḳıldusından zehreleri çāk öleyazdı. Cānlarından bizdiler. Cānludan kimse bulamayup **[6b]** (1)gine dem çeküp gökyüzine uçdılar. Kürre-i nesīme yaḳın gitdiler daḫı naẓar ḳılup deryā yüzin gözetdiler, gördiler ki (2) deryā-yı ʿummān yüzinde hīç nesne görinmez. İllā ki teşrīḳ-i cānibinde bir yilken uġrar. Hemāndem dem çeküp uçup (3) ol gemiye yitmege ʿazm itdiler. Bunlar dem çeküp uçup gemiye gelüp yitmegde. Ammā bizüm ḳıṣṣamuz **ez-īn cānib** (4) Zāl-ı Destana geldi ki Ḳārūn-ı

[318] Taktakuş Tekvinin Destan Zal'ını Görmesi Beyanı Hakkında

Pīlitenile ve Ḳayṭafūn-ı Reʾisile iki yüz miḳdārı Edünyānuñ ḫāṣ ḳullarıla [5] gemi içinde oturup yile yilken virüp Allāha tekbīr Süleymān nebī müzdine ṣalavāt getürüp baḥr-ı girdābdan ḫalāṣ [6] olduḳlarına Ḫuẕāya şükür iderken kenār-ı baḥr daḫı görünirken deryādan ḫalāṣ oluruz. Ḳorıya çıḳaruz, diyüp [7] sevinürken Ḳārun-ı Pīliten baş götürüp eyitdi: "Yā Zāl-ı Destānı iy cihān pehlevān bizüm ḳademümüz mübārek [8] oldı kim kişiler baḥr-ı girdābdan ḫalāṣ oldı. Anuñçun dimişlerdür: "Ya ḳadem eri! Ol ya ḳadem erine [9]yoldaş ol ki belādan ḫalāṣ olasın." diyicek Zāl-ı Destān cevāb virdi ki: "Egerçi biz bahāne [10] olduḳ ve illā ki ḳırḳ sekiz yıldur ki cihān pehlivānem düşmāna ḳılıç ṣalıcı ṣāḥib-ḳıranam. Bu ʿālem-i kevn ü fesāda [11] ġuṣṣasuz ṣādī görmedüm ve miḥnetin çekmedin, rāḥatına irmedüm. Her cezʿada bir şeref ve her şerefden bir cezʿa [12] ṭūş oldum kim dimişlerdür: Her ḳahırda bir mihir ve her mihirde bir ḳaḥır vardur." Nitekim eydür: "**Fī küllī cüzʿatin sürḳatün** [13] **ve meʿa külli ekletin ġuṣṣaten**[319] Zāl-ı Destān, Ḳārūnıla böyle didügin Ḳayṭafūn Reʾis işidüp ġāyet [14] nefsine güç gelüp kendüyi añmaduḳlarına incinüp dile gelüp eyitdi ki: "Yā pehlevānlar ḫūb buyurursız ki [15] sizüñ ḳademünüzde baḥr-ı girdābdan ḫalāṣ olduḳ velīkin kemīnenüñ tedbīri olmasa ki sizüñle [16] meşveret idüp rastına geldi kim eger meşveret itmesek ve bu ṭarīḳi ṭutmasaḳ ḫaṭā ḳılurduḳ ki dimişlerdür: [17] "**Lā-şevābe maʿa terki'l-meşveret."**[320] ammā bu acebdür ki hīç kemīniye iʿtibār idüp añmadunuz, bilmez misiz ki ḥükemā eydür: [18] "Bir kimesne bir şeyʾe naẕar ḳılsa iʿtibār alup andan behre dutar. Nitekim eydür: "**Men naẕar iʿteberü."**[321] Yā pehlevānlar ne [19]ḳadar ṣāḥib-ḳırānlarsañuz daḫı ziyāde vaḥşet ḳılmañ ki ʿaceb midü[r] nedür? Nitekim eydür:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[20] Böyle diyüp ol Reʾis-i Ḳayṭafūn
İncinür ġāyet oluban ser-nigūn

Ḫiẕmeti bilinmese bir kişinüñ
[21] Baġrına ġayret odı urur dügün

Bende şeh ḫiẕmetin bilmek gerek
Dergehinde olmaya tā ki zebūn

[7a] [1] Şāh ki ḫiẕmet bilmeye müşkil durur
Ḫāṣṣa kim ez nesne ḳıla ẕunūn

Bende-i ġam-māz idicek şāha ġamz
[2] Bile kim ehl-i ġaraždur ol ḥüzün

[319] Her endişede bir kolaylık vardır, her yeme ve içmede ise bir tasa vardır.
[320]Meşvereti terk etmede hayır yoktur.
[321] Kim bakarsa ders çıkarır.

4.3.2.1.5. Ġarḳ Şoden Keştī ve Yārī Kerden Ṭaḳtaḳūş[322]

Ḥükemā ḳavlince ol iki (3) pehlevān ve reʾis kendüleri görüp Allāhı añmayup baʿżı ḳuvvetin baʿżı ṣanʿatın verāy-ı meşveretin ve esbāb-ı (4) āletin ortaya getürüp ġurūr ḳılıncaḳ. *Ḥaḳ subḥānehu ve teʿālā celle celāluhu* diledi kim kendülerine miḳdārda yidüġın (5) bildüre ve ʿāṣīlerin deryāya ġarḳ ḳıldura. Egerçi kim ol Yezdān-ı pāk ki Allāh vāḥiddür. Felekler rukūʿda aña (6) sācid melekler ẕikrinde cāmiddür. Ḳullarınuñ ṭāʿatına iḥtiyācı yoḳdur ki bī-niyāzdur. Velīkin ʿābidler kendüye (7) ʿibādet itdügin sever ve ol rezzāḳ-ı ʿālem rızḳını yiyüp şükr idenleri ister. Egerçi ki Ḥaḳḳuñ niʿmeti, (8)şükrin yirine getürmek ḳaçan olur ki Kitāb-ı Tevḥidde ve Kelām-ı Temcīdde gelür ki: **"İʿmelü āla Dāvūd şükren ve ḳalilün** (9) **min ʿibādiye'ş-şekūr."**[323] mūcebince ve ammā ki bendeye vācib ü farż u sünnetdür ki ṭāʿattan ẕikirden ḫālī (10) olmaya ve bir varṭa-ı tehlükeye ḫalāṣ olduġın kendüden bilmeye. Kendüzin görüp zūr u bāzūyı şecāʿatına (11) iblis-veş ġurūr ḳılmaya kim ġurūr-ı āḫir ayaġına bend olmaya. Nitekim eydür: **"Zeriʾe'ṭ-ṭāġi fī'ṭ-ṭuġyānihi**[324] (12) ve daḫı ʿāḳili aʿḳal, fāżılı efżal, ḫired-mend-i pür-hüner oldur ki keṣret-i ṭāʿata iʿtimād ve az günāha ʿuḳūbet-i (13) ḳalīl görüp ʿinād itmeye kim dimişlerdür: "Bir günāh keṣīrdür biñ ṭāʿat ḳalīldur." Nitekim eydür: **"Elfün ṭāʿatün** (14) **ḳalīlün ve ẕenbün vāḥidün keṣīrün**[325]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Zāhid ol ki ṭāʿatına ġarra olmaz ki ziyād
ʿAbid oldur ḳılmaya kibr ü ḥased kīn ü fesād

(15) Az günāh içün ḳıla istiġfārı ġāyet key cihān
Ki ide raḥmet yarlıġāyup ʿāḳıbet Rabbü'l-ʿibād

Neṣr

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan kim (16) ẕikr olan pehlevānlarla reʾis baḥr-ı girdābdan ḫalāṣ reʿy-i meşveretden ve esbāb-ı āletden bilüp ol (17) müsebbibü'l-esbābı kim lem-yezel Allāhdur. Ve müfettiḥü'l-ebvābı ki bī-bedel pādişāhdur. Andan bilmiyecek. Nā-gāh deryā-yı (18) ʿummān cūşa gelüp oynadı. Bād-ı Bicān esüp sözi, savı kesüp ḳum, ḳayır emvācıla ḥarekete gelüp (19) ḳarcaşup ḳaynadı. Emvāc-ı deryā felege çıḳdı. Efġān-ı ḫalāyıḳ keşti burc-ı esedden aşup daḳiḳa semege (20) yitdi.

[322] Geminin Batması ve Taktakuş'un Yardım Etmesi
[323] Ey Dâvûd ailesi! Şükür için çaba gösterin. Kullarım arasında hakkıyla şükredenler pek azdır. (Sebe' Suresi,34-13)
[324] Azan kişi kendi azgınlığı ile kınanır.
[325] Bir günah çoktur, Bin taat azdır.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Cūş idüp deryā-yı ʿummān gümledi çünki na-gāh
Heybetinden gāv u māhi ditreyüp ṣarardı māh

(21) Ki gemiyi indürürdi mevc-i deryā ḳaʿrına
Ki çıḳarup oynadurdı ṣu yüzinde miṣli-gāh

Zāl-ı Destān aġlaşurdı nevḥa ḳılup ḫalḳıla
[7b] (1)Ḳayṭafūn āh-ı dūtunı gökyüziñ itdi siyāh

Neṣr

Ḥükemā ḳavlince az ḳaldı ki gemi ġarḳa vara Reʾis Bād-ı Ṣarṣar (2)yilken virüp öñine düşüp merkebi ḳaçırdı. Per açup perrān olan perī-veş uçardı. Ṣınanayduñ ki ḳaża vü ḳaderle (3)Bād-ı Bīcān ol keşti ḳoşup geçürdi. Anı vaḳt içinde kenār-ı baḥra yitürdi daḫı seng-i ḫāraya urup (4)keştiʾi çün ʿacūzeyi dest-i şikest idüp ṣuya baturdı. Zāl-ı Destānıla Ḳārūn bu muṣībeti görünce gemi (5)ḫalḳınuñ bir niçesi ġarḳa varınca yüzlerin ḫāke sürüp itdükleri günāha istiġfār idüp eyitdiler ki: "İlāhī (6)seyyidi ve mevlāyı iy padişāhlar pādişāhı ve iy bize baḫr-ı girdābdan necāt viren Ḥaḳ ḫāk-i Ādem yaradup güyā (7)ḳılup kerāmet viren Ḥaḳ bizüm yüzümüz ḳarasına ḳalma bu varṭadan ḫalāṣ ḳıl." diyüp ol ḳadar tażarruʿ idüp (8)aġlaşdılar kim,

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Eyle nevḥa itdiler esrirgedi gökde melek
Eyle yaşlar dökdüler ki ġarḳa vardı gā vü semek

(9)Eyle tevbe ḳıldılar kim Ḥaḳ icābet eyledi
Eyle çoḳ āh itdiler oldıysa reng-i felek

4.3.2.1.6. Der-Beyān-ı Resīden-i Ṭaḳṭaḳūş Ḫalāṣ Kerden Pehlevānān Ez-Mevc-i Deryā[326]

(10)Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki Zāl-ı Destān ve Ḳārun-ı Pīliten ve Reʾis-i Ḳayṭafūn ve (11)gemi ḫalḳınuñ ġarḳa varmayanı başların açup Allahu teʿālāya tażarruʿ ḳılup günahlarına istiġfār idüp (12)miḳdārların bilüp şöyle ki ḥīn-i mevtde gözin açup ġaflet uyḫusından uyanduḳları gibi kim dimişlerdür: (13) "Yā sen ḥayātdayiken uyurlar ġaflet cā-meḫᵛābından baş götürmez egerçi kim kendülerin uyanuḳ bulurlar. Velī vaḳtı kim (14)olsalar. Ol vaḳtın bilürler ki kendülerüñ ḥalleri

[326] Taktakuş'un Ulaşması ve Pehlivanları Denizin Dalgasından Kurtarması Beyanı Hakkında

nedür?" Nitekim eydür: "**En-nāsu niyāmun fe-iẕā mātū intebehū."**[327] (15)Pes ḥaḳiḳat-i ḥālde Zāl-ı Destānuñ daḫı aʿvānlarıla ḥāli ancılayın idi ki ol bindükleri geminün miṣāli (16)cesedü dünyā deñiz miṣlidür ve aʿmāli içindeki pehlevānlaruñ metāʿı ve esbābı āleti gibidür ve mevti kenārı deryā-yı (17)sāḥil gibidür. Āḫiret dergāh-ı Süleymān gibidür Allahu teʿālā anda ṣevāb virici ve ʿiḳāb virici ʿādil (18)pādişāh miṣlidür saʿādet anuñ ki ʿamel-i ṣāliḥ ḳazanmış ola şeḳāvet ehli olmaya.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(19)Devlet anuñ ṭāʿat idüp eyleye ṣāliḥ ʿamel
Miḥnet anuñ nefse uyup ol çeke ṭūl-ı emel

ʿĀḳiliseñ ẕikr-i Ḥaḳdan ḫāli olma bir nefes
(20)Ḥaḳdan artuḳ nesneye virmez gönül añla kemāl

Neṣr

Ḥükemā ḳavlince gemi ḫalḳı bu vechile niyāz ü fiġān ḳılmaḳda (21)ve gemi daḫı ġarḳa varup içine ṣu ḳoyılup ṭolmaḳda. Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Ṭāḳṭaḳūş-ı Tekvīne **[8a]** (1)geldi ki refīḳi **Şemāʾil-i** Perrīle dem çeküp gökle baḥr-ı girdāb arasında uçuşup ol gemiyi gözleşüp (2)yitişmege ḳaṣd iderken irişüp gördiler ki ol gemi deryā mevci ḍarb-ı ḳuvvetile kenār-ı baḥrda ḳayup ḳayaya urup (3)şikest idüp ḫalḳı ġarḳa-vari yürür. Ammā ki reʾisliginde Ṭaḳṭaḳūş gördi ki oturan Zāl-ı Destān (4)ve yanındaġı Pīliten görüp bilüp şükr-i Yezdān ḳılup defʿ-i aʿvānı Şemāil-i Perrīye gösterüp eyitdi ki: "Şükür (5)ol Ḫudāya ki murāduma irdüm. İstedügüm pehlevānları buldum." diyüp gösterince Şemāʾil-i Perrī daḫı Zāl-ı (6)Destānı ve Ḳārun-ı Pīliteni görüp eyitdi ki: "Yā Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn benüm daḫı ḳuşlar arḳasında gördügüm (7)pehlevānlar bunlardur ki gördüm." diyüp defʿi ikisi bile şādılıġıla kendülerin ẓāhir idüp öñince Ṭaḥṭaḳūş (8)ardınca ol perī geminüñ iki başında yapışup zürların bāzūya getürüp gemiyi ṣu yaḳaşup ol ḫalāyıġla (9)götürüp biñ zürıla kenāra çıḳardılar. Andan Zāl-ı Destānuñ naẓarına varup merḥabā ḳılup Ṭaḳṭaḳuş-ı Tekvīn (10)kendüyi bildürdi ḫalāyıḳuñ daḫı ġarḳ olmayanı necāt bulduḳlarına ḫālıḳa şükr itdiler. Andan her birisi (11)uşaġı irisi gemiden ḳurıya çıḳup ölilerini ele girenin yuyup pāk ṣuyıla arıtdılar. Dāvūd şeriʿatınca namāzın (12)ḳılup daḫı defn itdiler ve andan azuḳların gemiden çıḳardılar ve ışlaḳların güneşde ḳurıtdılar. Andan Zāl-ı (13)Destān naẓarına gelüp erkān-ı devleti oturup ḫiẓmetkār ayaġın ṭurdılar. Ṭaḳṭaḳūşıla ol Şemāʾil-i (14)Perīʾi Ādem ṣūretinde görüp Ḫıżır, İlyās ṣanup ḫiẓmetine yüz sürdiler. Andan Zāl-ı Destānı Ṭaḳṭaḳūşı (15)ʿizzetile kenāra alup ġāyet ḥürmet ḳılup daḫı müşk ü ʿud u ʿanber, kāfūr getürdiler. Zerrīn micmere (16)içinde buḫūr virüp cinnīleri ziyāfet itdi. Andan ḫalḳın yidirüp içirüp ṭoyladı. Baʿda zān sözden (17söz çıḳarup ḫażreti Süleymāndan ve Sām-süvārdan ḫaber açdı. Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn daḫı Sām-süvārı (18)Berḳ-ı Cāẕū ṭutduġın Süleymān ḫażretine yil işitdürdügin ve oġlı Ḳāhiri gönderdügin Ṭaḳṭaḳuş-ı Tekvīn (19)Ḳāhir bin Sām-süvārı cenk āletile getürdigin Serḥadd-i Sindüstāne yitürdügin andan Sām-süvār leşkerine (20)iletdügin Ḳāhir Berḳ-i Cāẕevi oḳıla urup helāk itdügin düşmān çerisi ṣanup hezīmet olduġın (21)ve Sām-süvārı

[327] İnsanlar uykudadır. Ölünce uyanırlar.

bendden çıḳarup sāḥirleri helāk idüp rāḥab oldıġın andan Ḳāhir atası Sām-süvār **[8b]** (1)süvārıla bir niçe gün yiyüp içdügin rūzigā(r) şiddetinden düşmān hücūminden āmin olup ʿalā raġmı rūzigār ḫoş (2)geçdügin andan icāzet alup Süleymān cānibine ʿazm itdügin Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn yine ḳāhiri esbāb-ı (3)āletile yarāġu yātı ātıla götürdügin dem çeküp uçup cezīre-i **Mihrān-ı Ekbere** getürdügin andan aʿvān-ı (4)Şemāʾil-i Perrīden ḳuşlar arkasında kendüleri gördüginden ve girdāb içre ʿArab meliklerine ṭūş (5)gelüp ḫaber virdüginden Ḳāhir bin Sāmı ol bāġ içinde yalıñuz ḳoyup gitdüklerin dem çeküp uçup (6)deryāyıla asumān arasından geçüp baḥr-ı girdāba yitdüklerin baḥr-ı girdābuñ ʿaẓametin gördüklerin (7)deryā-yı mevcuñ heybetinden öleyazup Bād-ı Ṣarṣar esmesinden zehreleri çāk öleyazup ʿāḳıbet teftīş idüp (8)gemilerde cānlu kimesne bulmaduḳlarun deryā gümüldüsine ṣabr u ṭāḳat ḳılamaduḳların andan daḫı dem çeküp (9)uçduḳların aḳ deñizle gök arasına geçdüklerin bu geminüñ yilkenin ṣu yüzinde görüp saçduḳların,

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(10)Evvel āḫir söylediler nāgih verse mā-ḥaṣal
Her ne vāḳıʿ oldıysa seyr ü sefer ceng ü cidāl

Bir daḳiḳa itmeyüben fevt söyler Ṭaḳṭaḳūş
(11)Ser-güzeştin itdi taḳrīr evvel āḫir bī-ḫalel

4.3.2.1.7. Der-Beyān-ı Ġam-gin Şoden Zāl-ı Destān Berāy-ı Ḳāhir ki Berḳ-i Cāẕū Be-Dest-i Ū Helāk (12)Şode Est[328]

Ḥakīm ḳavlince ḳaçan ki Zāl-ı Destān Berḳ-i Cāẕūnuñ helākine sebeb Ḳāhir u Sām-süvārı (13)ḥalāṣ itmege ḳādir ve Süleymān ḥaẓreti andan şād u şākir oldıġın ki Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn aġzından kim işitdi. (14)Ġayretinden cigeri ḫūn uluban iḫtiyārsuz derūnından bir āh itdi daḫı dönüp Ḳārūn-ı Pīlitenüñ ḳulaġına (15)Süryān dilince söyledi ki nolaydı biz bu deryāda ġarḳ olayduḳ. Veya yidi başlu yil evren pençesinde olayduk (16)kim bu Ḳāhir erligin işitmeyeyidük ve yāḫūd Berḳ-ı Cādūdan üşenüp Sāma küsüp gitmeyeyidük. Bu muḫannet(17)ler ṭarīḳına ḳadem başup nā-merdliḳ itmeyeyidük. Şimdi biz ne yüzle Süleymān dergāhına varavuz ve aña (18)erlik bābından ḫaber acıcaḳ. Ne cevāb virevüz Sāma ḳāḳıp ḳaçduḳ ve ḳuşlar arḳasına binüp uçduḳ mı, (19)diyelüm. Yā Berḳ-i Cādu hicrinden ḳorḳup ḳaçduḳ mı, diyelüm. Yidi başlu yil evreni birle gök arasında öldürdügümüz (20) kimse görmedi kim şāhid dutup ḫażretinde şerḥ idevüz sözüñ rastın söyleyüp gezini ṭarḥ idevüz.

[328] Zal-ı Destan'ın, Kahir'in, Cadının Elinden Çıkan Yıldırımla Helak Olan Kahir İçin Kederlenmesi Beyanı Hakkında

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(21)Böyle diyüp Zāl-ı Destān imdi zārī ḳıldı āh
Gitdügine oldı pişmān gerçi ġāyet pādişāh

Līk āṣṣı ḳılmaz añla ṣoñ peşīmān olmaġuñ
[9a] (1)Kim her işi evvel añup ṣoñra işle nīk ḫ ʷah

4.3.2.1.8. Ḳıṣṣa-ı Zāl-ı Destān ve Ḳażiyye-i Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn ve Kendek-i Dīv[329]

Ḥükemā (2)ḳavlince Zāl-ı Destān, Ḳārūn-ı Pīlitenile ve aʿvānları ve āḳranlarıla girdāb baḥrından ḳurtulup şükr itmekde (3)ammā bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Zāl-ı Destāna geldi. Nite çünki Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn aġzından Sām-süvāruñ (4)ḫalāṣ olduġın ve Ḳāhir, Berḳ-ı Cāẕūyı helāk itdügin işidüp ẓāhire şād olup taḥsīn eyledi. Ammā ki (5)Ḳārun-ı Pīlitenile ikisi Sām-süvārı ḳoyup gitdüklerine peşimān dil perīşān oldılar. Yüzleri yoḳ ki Sām-(6)süvār ḳatına varalar ve ne ḫod Süleymān dergāhına yüz süreler. Āḫir Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn eyitdi: "Yā pehlevān (7)ḳarındaşuñ Sām-süvār oġlı Ḳāhiri yād iḳlīmde ḳoduk. Ḥażretüñ arayı gitdük. İmdi çoḳ şükür pāk-ı (8)Yezdāna ki ʿāli ḥażretüñ bulduḳ. Lāzım gelen budur ki sizleri Ḳāhir naẓarına iltevüz veyāḫūd Ḳāhiri bunda (9)getürevüz. Ammā efḍali budur ki ḥażretüñi Ḳāhire iltevüz ve Ḳāhir ile iki gözi bile getürevüz. Süleymān naẓarına (10)yitürevüz. Ġurbet ise tamām çekdüñüz seyr ü sefer āḫir oldı. Lāzımdur ki şimdiden ṣoñra Süleymān naẓarında olasız." (11)diyüp naṣīḥat idicek. Zāl-ı Destān ġażaba gelüp eyitdi: "Men Edünyā bin Dāvūdī ol meni bende çeker. (12)Evyāṣer bin Çerūpā Reʾis-i Mefsūdi ele getürmeyince ve şerrini yiryüzinden götürmeyince dergāh-ı Süleymānīye eli baġlu, (13)cigeri ṭaġlu iletmeyince rāḥat olmam yoḳdur ve bir daḫı oġlum Rüstemden ḫaber bilmeyince ol ciger-gūşem (14)ḥāline muṭṭaliʿ olmayınca ḳandasene gitmezem ve dergāh-ı Süleymāna ʿazm itmezem." diyüp cevāb viricek. Ṭaḳṭaḳūş-ı (15)Tekvīn yine eyitdi ki: "Yā pehlevān ne Edünyāyı bulıbilürsin ve ne Rüstemden ḫaber alıbilürsin Süleymān nebī (16)ḥażretine varmayınca anuñ mübārek yüzüni görmeyince zīrā ki ne gemilerüñ var ki deryā yüzine sefer ḳılasız (17)ve ne ḫod esb u ester, uşturu, ḳaṭār u mehār var ki ḳurı seferin idüp Edünyā bin Dāvūdī ele götürmege cehd (18)ḳılasın. Pes bu ikisi olmayınca ne ṭarīḳıla berr ü bahrı seferin idesin efḍalı budur ki Süleymān naẓarına gidesüz." (19)diyüp tekrār naṣīḥat idicek. Zāl-ı Destān ġāyet muʿānid tīz nefes pehlevānıdı. Eyitdi ki: "Yā Ṭaḳṭaḳūş-ı (20)Tekvīn sen var ḳarındaşum Ḳāhire git bizden selām idüp yüz sürüyü ḫizmet it. Ben daḫı ḥaẓır olan (21)ādemilerümile bu memleketi seyrān ḳılayım. Cihānda ıssuz yir yoḳdur. Elbette bu cezīrede bir ṭāʾife vardur. Görelüm **[9b]**(1)ki rūzigār ne yüz gösterür." diyüp Ṭaḳṭaḳūşa icāzet virüp kendüzi Pīlitene ḥükm itdi. Gemiden çıḳardıḳları (2)azuḳları ḫalḳına taḳsīm itdi. Azuḳlu azuġın götürüp cümlesi piyāde olup gitdiler. Piyāde dervīşāne sefer (3)seyr ü sefer itdiler. Ol gün aḫşama degin yüriyüp bir bınar kenārına yitdiler. Bir laṭīf ṣaḥrā hemçunān cennet meʿvā (4)çayır u çemen murġ-ı ẕār āb u revān yir yir revān olup çıḳar yüz sürüyüp ezhār arasına aḳar. Bülbül ü türrāc ḳumrı (5)dillü dilince ötüşürler. Dāvūdī Elḥān birle Ḫālıḳ-ı maʿbūdı manṭıḳu'ṭ-ṭayrca ẕikr idişürler.

[329] Zal-ı Destan Hikâyesi ile Taktakuş-ı Tekvin ve Kendek-i Div Meselesi

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(6)Cennet-i meʾvāya beñzer bāġ u būstān lāle-zār
Bülbüli güyā ötüşüp zār iderdi murġ-ı zār

Ṣaḥn-ı cennet bāġ-ı irem āb-ı ḥayāt akar bıñar
(7)Ṭaġ u rāġı yāsemen nerges-semenle lāle-zār

Neṯr

Ḥükeme ḳavlince ḳaçan ki Zāl-ı Destān bu laṭīf u cennet meʾvā (8)yiri ki gördi. Taḥsīn ḳılup ceşme kenārında aġaç sāyesi altında ḳondılar. Zevādelerinden yiyüp ṣuyından (9)içüp ḳandılar. Ḫālıḳa şükr itdiler pīyāde yürimekden yorulmışlardı. Gūşe-nişīn olup uyḫu ʿalemine (10)varup yatdılar. Yemeyen, içmeyen, yatmayan, uyımayan ,nefsine ġıda virmeyüp çeşmine ḫāb getürmeyen bir ü bī-zevāl (11)Allāhdur ki lā-şerīkü lā-vezīrü lā-naẓīru lā-müşīrdür.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ol Ḫudadur ḳul huve'l-lāhu āḥad
(12)Lā-yemūt u lā-yefūt u hem ṣamed

Ḳādir ü ḳudret-nümādür bī- gümān
Dest-gīr ol düşmişe ḳılan meded

(13)**Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince bunlar bunda bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Kendegi Dīve geldi ki üç yüz nefer miḳdārı (14)ʿafārītile şeyāṭīn nesli ehrimenlerile Süleymān naẓarından Zāl-ı Destānı ḳanda ise bulup getürmek (15)niyyetine yil evren ḳanadların açup Ṯemūd ḳavmine āteş yaġduran bulutlar gibi kükreyüp yirle gök arasına (16)geçüp gitdiler. ʿAzm-ı Zāl-ı Destān itdiler. Ol gün, ol gice hevā yüzinde seyrān ḳılup ṣubh-dem felek yüzine (17)çıḳup yiryüzine baḳup gözleşürlerdi ki dīv ü perrīden veya cinnīden bir kimse bulup ḫaber ṣoralardı. Nā-gāh (18)Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīne Kendegi Dīv ṭūş geldi. Ṭaḳṭaḳūş daḫı ʿazm ḳılup Ṣemāyʾil-i Perrīle ʿazm-ı Ḳāhir ḳılup (19)uçup giderlerdi. Nā-gāh Kendegi Dīvile buluşup merḥāba ḳılup görişdiler. Birbirine ḫaber ṣorışdılar. Kendek (20)eyitdi: "Yā Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn ḳanı Sām oġlı Ḳāhiri neyledüñ kim tenhā gidersin? Bileñce yoḳ. Süleymān peyġamber (21)ʿaleyhi's-selām eglendü göge incinüp Ṭālisḫān-ı Perrī ʿaḳabuñca gönderdi ki Ḳāhir Bin Sām-süvārı bulup **[10a]** (1)getüre. Dergāh-ı Süleymāniye getüre ve saña daḫı eglendügünçün ʿaẕāb u ʿiḳāb ḳıla." diyüp Kendegi Dīv ḫaber (2)viricek. Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīn daḫı bundan aḳdem ẕikr olan tafṣīli birle tamām ẕikr itdi. Ḳāhiri Sāmā iletdügiñ (3)Berḳ-ı Cāẕūyı helāk itdügin ve andan yine Ḳāhiri getürdügin gelüp yine cezīre yitürdügin bir bir söyledi. (4)Sergüẕeşt-i Ḳāhiri beyān eyledi. Kendegi Dīv işidüp taḥsīn ḳılup eyitdi: "Hīç Zāl-ı Destāndan ḫaber (5)bilmez misin ḥażret-i Süleymān ʿaleyhi's-selām kim meni anuñ ḫiẕmetine gönderdi ki ḳandayısa bulam ve (6)ḫiẕmetine

daʿvet ḳılam.” diyüp ḫaber ṣorıcaḳ. Ṭaḳṭaḳūş daḫı Zāl-ı Destānuñ ḳażiyyesin bir bir ḥikāyet [7]itdi. Deryā yüzinde gemide bulduġın ġarka varurken ḫalāṣ ḳılduġın ve andan ḳurı yire çıḳarup Süleymāna [8]daʿvet itdügin Zāl-ı Destānuñ rıża virmeyüp ʿinād itdügin tamām tefāṣili birle şerḥ itdi daḫı eyitdi [9]ki: “Eylükile Zāl-ı Destān Süleymān dergāhına varmaġa mümkin degüldir illā ki zūrıla,

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[10]Biñ naṣīḥat iderisen Zāl-ı Destān bī-gümān
Şeh Süleymān dergāhına varmaz añla bu zaman

Līk zūr-ı ḳuvvetile yāḫu anı luʿbıla
[11]İletmesine çāre ḳıl ki bu durur dermān hemān

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince Kendeg-i Dīv Ṭaḳṭaḳūş-ı Tekvīnden naṣīḥatı [12]alup Zāluñ ḫayātından ḫaber bilüp şād olup ve nuṣḫını cān u dilile ḳabūl ḳılup eyitdi: “Yā Ṭaḳṭaḳūş-ı [13]Tekvīn saña raḥmet itsün Allāh Rabbu’l-ʿalemīn kim baña maḳṣūdumdan ḫaber virdüñ. Gel imdi baña ḳulaġuz ol. [14]Zāl-ı Destān ḳandadur göster. Ṭaḳṭaḳūş eyitdi: “Ben Ḳāhiri yaluñuz ḳodum aña giderem yolumdan dönmezem. Velī [15]refīḳum Şemāʾil-i Perrī saña ḳūlaġūz olsun. Refīḳliḳ ḳılsun be-şarṭ-ı ān ki beni yalıñuz göndermeyesin. Otuz [16]nefer ʿafārīt ser-hengin viresin. Ḳāhire ben daḫı yalıñuz varmayam. Şāyed anda gerek ola Kendegi Dīv [17]sözin ḳabūl idüp otuz nefer ʿifrīt virüp Şemāʾil-i Perrī ḳulāġūz idinüp vidāʿlaşup Ṭaḳṭaḳūş-ı [18]Tekvīn otuz nefer ʿafārīt ser-henglerile ʿazm-ı Ḳāhir ḳılup dem çeküp uçup gitdi ve Kendeg-i Dīv [19]daḫı Şemāʾil-i Bānūyıla ʿazm-ı Zāl-ı Destān itdi. Şol niyyet üzre ki Zāl-ı Destānı ol pehlevān-ı cihānı [20]bir luʿbıla Süleymān ḥażretine ilede. Pes iki yüz yitmiş nefer ʿafārītile ḳanad açup uçup gitdiler. Şemāʾil-i [21]Perī öñce ḳulāġūz itdiler. Vaḳt-ı şām irince yirle gök arasında baḥr-ı girdāb yöresinden Zāl-ı**[10b]** [1]Destān ḳonduġı maḳāma yitdiler. Andan gök yüzinden yir alçaġına naẓar itdiler. Şemāʾil-i Perī Kendegi Dīve eyitdi: [2]”Şol bınar kenārında ḳavaḳ sāyesinde od şuʿlesine ḳarşu demür pūlad gürzini yaṣduḳ ḳılup [3]yaṣdanan demür cevşenin altına döşenen yidi āyīnelü pūlad ḳalḳanın bürünüp yatan Sām-süvār oġlı Zāl-ı [4]Destāndur. Yidi başlu yil evrenin öldüren pehlevān-ı cihāndur ve daḫı ḳarşusında demür ḳolçaġa söygenüp [5]pūlad ışıḳ yaṣdanup çoḳalın altına döşenen ol ḳan dökücü efʿī dillü süñü ucıla cebe ü cevşen [6]süñüci yüz biñ ere ḳorḳmayup ḳılıç ṣalup ḳarşu varıcı ādem ejdehālarınuñ başın kesüp ḳanın ḳara yire [7]ḳarıcı ol pehlevān-ı tīġi-zen ḳalʿa-güşā vü ṣaf-şiken ʿacem ser-firāzı Ḳārūn-ı Pīliten durur ve daḫı ol [8]iki pehlevānı ḳarşusında ṭaş yasdanup ṭoprak döşenen Edünyā bin Dāvūda reʾislik idüp ẕikri ḫiẕmetine [9]pīl ḳuşanan anuñ heybetinden deñizler içinde neheng üşenen cenge girse ḳahramanlara ḳan ḳaşanduran[10]ṣavaş üzerinde nerīmānlara yile ḳuşanduran reʾis oldur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bu üç bahādur pehlevāndur gördügüñ añlaʿayān
(11)Bāḳısı ḫalḳ-ı Edünyādur ḳamū pīr ü cüvān

Böyle diyüp oldı sākin ol Şemāʾil ü perī
Diñle imdi ḳıṣṣa nedür vir ṣalāvat ṣād-mān

4.3.2.1.9. (12) Der-Beyān-ı Kendek-i Dīv Kenden ve Eṭrāf-ı Maḳām-ı Zāl-ı Destān ve Berdāşten-i ʿİfrītān Resīden-i Be-āsumān[330]

Ḥakīm ḳavlince Kendegi (13)Dīv aḳrān-ı ʿifrītile yirle gök arasından ḳara bulutlar yöresinden yir alçaġına naẓar ḳılup Şemāʾil-i Perrīden (14daḫı ḫaber alup od şuʿlesine ḳarşu göz urup Zāl-ı Destānı yatduġı yirde görüp Zāl u Ḳārun-ı Pīli (15)teni bilüp şükr-i Yezdān ḳılup andan ʿifrītlerle hevā yüzinde cemʿ olup her birisine emr itdi ki bir ferseng (16)miḳdārı Zāl-ı Destānuñ yirinüñ etrāfını ḳırḳ eriş miḳdārı yiri aşaġa ḳazalar tā ḳaraṣuya varınca daḫı (17)baʿżı ʿifrīt yir yirüñ altına girüp ve baʿżı ʿifrīt yir yir kenārından ṭutup daḫı ʿuḳḳāb Zāl-ı Destānı (18)ve Ḳārūn-ı Pīliteni ve Reʾis-i Tīġ-zeni aʿvānları pīr ü cüvānları birle ser-cümlesin ol gice içinde nıṣf-ı(19)leyl olmadın yir yüzine indiler. Bir ferseng miḳdārı bınaruñ etrāfın ıraḳdan ḳazup ḳırḳ ḳadem aşaġa ṣuya (20)varıcaḳ. İki yüz nefer ḳara ṭaġ ḳāmetlü ejdehā ḳuvvetlü ʿafarīt yirle ṣu arasına girüp omuz urup (21)yeri ṣulu balçıḳdan ayırup götürdiler ve yitmiş nefer ʿifrīt daḫı yirüñ eṭrāfını ṣubḳaşup ṭutdılar **[11a]** (1)anlar daḫı ḳuvvet itdiler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Zāl-ı Destān leşkerile ol yiri götürdiler
Nıṣf-ı leylüñ içre göge ol yiri yitürdiler

(2)Şöyle uzlıḳ birle kim hīç ṭoymadı ḫalḳuñ biri
Baʿżı oturup söyleşürdi baʿżı da yaturdılar

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince Zāl-ı (3)Destānıla ve Ḳārūn-ı Pīlitenile ve Reʾis-i Ḳayṭafūnıla üç yüz miḳdārı Edünyā ḫalḳıla bir ḳavilde deryāda ġarḳ (4)olandan bāḳī ādem iki yüz miḳdārı varıdı ki ḳonduḳları maḳām u ṣahrāyıla lāle-zār u çayır, çemen cennet miṯāl (5)murġ-ı ẕār birle eşcār u eṯmārıla ve aḥcār u enhārıla fī'l-cümle Zāl-ı Destān oldığı maḳāmı ol menzil-i insānı (6)ve aġaçları

330 Kendek-i Divin Yeri Kazması ve Zal-ı Destan'ın Makamının Çevresi ve İfritleri Tutup Gökyüzüne Ulaşması Beyanı Hakkında

yapraḳlarıyıla ve ṭaġı, ṭaşı ṭopraḳlarıyıla bir ferseng miḳdārı yiri iki yüz yitmiş miḳdārı ʿafārīt [7]yir yir ḳuvvet idüp götürdiler. Dört mīl miḳdārı hevā yüzine ḳaldurup merkez-i ʿulviye yitürdiler daḫı andan ṣoñra yirle [8]gök arasından ve ḳara bulutlar yöresinden ʿazm-ı Süleymān idüp gitdiler. Velī şöyle uzlıġıla götürürlerdi [9]ki Zāl-ı Destān aḳrānlarıla ḫābda yaturlardı ve baʿżı yatduḳlı yatduġı yirden söyleşüp kelimāt iderlerdi. [10]Baʿzı yimekde ve içmekde ve baʿżı dimekde ve işitmekde ve bād-ı nesīm esmekde ve ḳuşçuġazlar dile gelüp dillü [11]dilince Allāhı tesbīḥ idüp ötüşmekde. Velī bu ḳadar var ki Reʾis-i Ḳayṭafūn ḳorḫulu düş görüp beliñleyüp [12] yirinden ṭurup gördi ki ḫalḳ yirlü yirinde yatur ve baʿżı yatduġı yirden kelimāt ider ve baʿżı daḫı başından [13]giçeni ḥikāyet felek-i nekbetinden şikāyet ider. Ammā ki eṭrāf-ı ʿāleme baḳdı ki ol gicede ay aydınıdı, rūşen [14]idi ve ḳonduḳları yirüñ cānib-i şarḳısı yüce kūhistān idi. Hīç ṭāġ u rāġdan nişān görmedi. Velākin [15]her cānibe ki naẓar itdi. Ḳara bulutlar gibi ḳaraltular görindi ve ʿArab ocaġı gibi yanar āteş ve gökyüzine [16]direk direk olup çıḳar dütünler gördi ve yiller eser ve anuñ gibi issi ki yaz güninde ṣovuḳ ādeme teʾsir [17]ider, gördi. Taʿaccüb ḳılup diledi kim pehlevānları uyandıra. Ammā kim yine kendü kendüye eyitdi: "Bu ʿabeṣ [18]ḫayāl-i muḥāldur ki iderem. Gice içi eṭrāf-ı ʿālemi göz farḳ itmez. Ḫayal-ı ḫabdur ki görürem". diyüp oturduġı [19]yire naẓar itdi. Gördi ki aġaçlar yirlü yirinde ḫalḳ yataḳlu yataġında ve ammā ḳuşcuġazlar aġaç başından çemen [20]üzerine inüp siñmişler ve çeşmeler daḫı aḳarken aḳmaz olmışlar. Bu taʿaccüble reʾis fikirdeyiken gözlerini [21]ḫᵛāb-ı ġaflet aldı ve yirine yatdı ve ehrimenān-ı ʿafārīt daḫı Kendegi Dīvile ol yiri ki nıṣf-ı leylde **[11b]** [1]götürüp ki gitdiler. Seher vaḳti olınca gelüp Ḳuds-i Mübārek ṣaḥrāsına yitdiler, şarḳ cānibinden yaña şehirden [2]üç fersaḫ miḳdārı yirde indirüp āheste ḳodılar. Şöyle ki hiç kimsesi ṭutmadı. Uyḫūlarından uyanup [3]bu sırra vāḳıf olmadı. İllā ki Reʾis-i Ḳayṭafūn kim Edünyā bin Dāvūduñ Mellāḥīd-i ʿArab ʿArba Cuʿaydı. Seyyid-i [4]Mışır zemīn ḫalḳınuñ fellāḥıyıdı. Cümlesinden öñürdi. Uyanup ṣubḥ-ı ṣādıḳ oldığın görüp eṭrāf-ı [5]ʿāleme göz urup gördi ki yatduġı yir evvel ki yir ve illā ki ne sengistān ne kūhistān görinür. Andan maġrib [6]cānibine naẓar itdi. Ḳuds-i Mübārek şehrini gördi. Bilüp taʿaccüb idüp Zāl-ı Destān ve Ḳārūn-ı Pīliten [7]uyardı gördi ki ḳażiyyeʾi taḳdīr itdi ve Ḳuds-i Mübārek şehrini gösterdi daḫı pehlevānlar yirinden ḳalḳup [8]gördiler ki yatduḳları yir gerçi ki ol aġaçlar sāyesi ve ammā ki geldükleri yir Ḳuds-i Mübārek memleketi. Pes Zāl-ı [9]Destān bildi ki emr-i Süleymānı birle ehrimenler biri ḳoparup kendülerle bile götürüp Süleymān taḫt-gāhı Ḳuds-i Mübāreke [10]getürdiler. Bunlar bunda iken **ez-ān cānib** Kündegi Dīv daḫı sürüp Zāl-ı Destān naẓarına gelüp ḫāk-i pāyına yüz sürüp [11]duʿā idüp eyitdi ki: "Yā pehlevān yā Sām-ı süvār oġlı Zāl-ı Destān maʿẕūr buyur ki ʿāli ḥażretüñ ʿinād idüp [12]dergāh-ı Süleymāniye gelmeye." diyü yatduġuñ yiri ʿafārīte ḳaldurup ḳırḳ eriş miḳdārı yirden ḳoparup götürtdüm. [13]Yirle gök arasında Ḳuds-i Mübāreke getürdüm. Benüm bu günāhum ʿafv idesin. Zirā ki Süleymān peyġamberüñ [14]ʿaleyhi's-selām meʾmūriyem.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Gerçi itdüm küsteḫāne bu günāhı ben faḳīr
Līk ʿavf it cürmümüzi pehlevān ol dest-gir

[15]Böyle diyüp Kendegi Dīv istedi andan emān
Diñle imdi ḳıṣṣa nedür vīr ṣalāvat yā emīr

4.3.2.1.10. Der-Beyān-ı Dīden-i ʿAsker-i Şāh-ı Mārān Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām[331]

(16)Ḥakīm ḳavlince bulur bunda ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Süleymān (17)ḥażretine geldi. ʿAleyhi's-selām nite? Ol zaman ki dīvān-ı ʿaẓīm ḳurup biñ bir ümmeti ki şāh-ı mārānı ʿaskerile (18)żiyāfet itdi.

Andan Ḳuds-i Mübārek seyyidleri ayaġ üzre ḳalḳup Süleymān devletine duʿā ḳılup eyitdiler ki: (19)Yā nebīye'llāh Şāh-ı Mārān leşkeri Ḳuds-i Mübārek ṣaḥrāsını ṭutdı. Ḫalḳ-ı ʿālem görüp dehşet itdi. İmdi (20)yā nebīye'llāh kerem luṭf eyle bunları ṭaġıtmaḳ, bu yirden gidermek, ardınca ol yoḳsa ḫalḳ evlü evinden çıḳamaz (21)oldı. Ġāyet dehşet iderler." diyicek Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām zāhidlerüñ sözüni begenüp seyyidlerüñ **[12a]** (1)naṣīḥatını ḳabūl idüp daḫı dönüp şāh-ı mārāna eyitdi: "Yā reʾis-i s̱üʿbān ve iy Şāh-ı Mārān senden dilegüm (2)budur ki cemīʿ evrenlerüñi ve ejdehālaruñı ve ılanlaruñı teferrüc ḳılavuz ve daḫı her birisinüñ neden ḫilḳat olduġını (3) heyʾetini ve sīretini seyr idevüz." diyicek Şāh-ı Mārān eyitdi: "Yā nebīye'llāh fermān senüñdür ki benüm ʿaskerümi teferrüc (4)itmege ḳorḳmayup ġāyet dilāverlik gerek ve bir daḫı bu ki ejdehālar vardur ki anı görmesinden ādemüñ ʿaḳlı (5)zāʾil olur. Ve bir daḫı bu ki efʿīlerde ılanlar vardur ki anlaruñ naẓarı ādeme irişicek, helāk ider. Ammā ki (6)eger ḥażreti Süleymān ben ḳuluna emr iderse ḥaşarāt leşkerin cemʿ ideyin. Şöyle ki cinsi cinsile (7) alay baġladup ḥāẓır ḳılayın ve daḫı ḥaẓretüñ anları teferrüc idecegin kendülere bildüre ġāfil olmasunlar. (8)Naẓar ḳılup ādemleri ḳatl itmesünler. Yaʿnī żarar irgürmesünler ki efʿi vardur ki naẓarından ādemi helāk (9)ider." diyüp Süleymāndan icāzet alup Şāh-ı Mārān serīrinden aşaġa indi. Bindügi ejdehā yaʿnī (10) ol dört ḳanadlu evren göge yilkenleri gibi ḳanadların açup ḳaża vü ḳader gibi uçup serīr ḳapusına (11)gelüp ḳaddini kemer kemer ḳılup bükilüp başını aşaġa indürdi. Şāh-ı Mārān ki gördi evren dilince duʿā (12)ḳılup yüz yire sürdi. Şāh-ı Mārān daḫı ḳudret ḳanadçuḳların açup bismi'llāh diyüp yirinden uçup (13)ejdehā ḳafasındaġı zerrin taḫta geçüp oturdı. Andan evren ḳanad açup uçup şāh-ı mārānı (14)götürdi ve ejdehālar ve efʿīler çerisine yitürdi ki Ḳuds-i Mübāreküñ şarḳısından yaña evrenler çerisiz (15)ve ejdehālar ʿaskerin ḳondurmışdı ve ılan çoḳlıġından ol ṣaḥrāyı Veylün Vādisine döndürmişdi. (16)Ejdehālar nefesinden gökyüzi ḳaṭrān deryāsı gibi ḳararmışdı ve zehirleri ṭoḳunduġı yirlerüñ (17)nebatātı ve şecerātı ve s̱emerātı ve ḥacarātı zaʿferān miṣāli renk tutup ṣararmışdı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(18)Ancılayın çoḳluġıdı ejdehā evren daḫı
ʿArşı ḳuşadan yılan ḳılmışdı aña ḥayrān daḫı

Yidi başlu evren aġız açup verürdi çün nefes
(19)Gök dütüne boyanurdı göklerü gerdān daḫı

[331] Şahmaran'ın Askerinin Hazret-i Süleyman Aleyhi's-Selam'ı Görmesi Beyanı Hakkında

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Şāh-ı Mārān ʿaskerine ki geldi. [20]Hevādān gökyüzine ki ejdehā indürüp ḳondurdı. Şāh-ı Mārān geldügin evrenler ejdehālar ki gördi[21]ler. Her biri ḳarşu gelüp yüzlerin sürdiler. Emr-i Ḥaḳḳıla ḥükmine fermān ṭutdılar. Andan Şāh-ı Mārān Süleymān**[12b]** [1]gelecegin bunlara söyleyüp ḥükm itdi ki cinsi cinsile dīvān ṭutalar. Mertebelü mertebesine göre ṣaf [2]ālāy baġlayup ṭurdılar. Pes Şāh-ı Mārān ḥükmin gözedüp dīvān ṭutdılar. Nite? Evvel evrenler Kūh-ı Elbūrz miṯāli [3]seyyid İskender gibi yirlü yirinde ṭurdılar. Çarḥ-ı gerdān gibi iḥāṭa ḳılup şāh-ı mārāna yüz sürdiler eyle [4]evrenler ki görenüñ zehresi çāk olur. Her kime naẓar itse menzili ḫāk olur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[5]Zehrini ṣaçsa cihāna çün Ḳızıl ırmaġ aḳar
Ki ancanuñ baġrın yaḳar cānı hemān defʿī çıḳar

Cünbüş itse depredürdi yiri ṣarṣup bir zaman
[6]Seyyid-i Yeʾcūce gögüs zaman virmez yıḳar

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince evrenler ʿaḳabince ejdehālar bir fersaḫ yirden [7]cinsi cinsile ayaḳ üzerine ḳalḳup ḳara ṭaġ gibi yirlü yirinde ṭurdılar ve ḳuyruḳların elegümṣaġmāl miṯāli [8]kemer kemer ḳılup ḳafalarına arslanlayın çevürdiler. Cehennem ḳapusı miṯāli aġızların açdılar. Ḳaża vü ḳader gibi [9]felek yüzine başların ḳaldurup nefeslerinle zehr-i ḳātīl ṣaçdılar. Şöyle ki nefesleri yaluñından yidi fersaḫ yire [10]dek şereri zehr-i ḳātil düşen ḥarāret āteşinden ḫār u ḫāşāki yaḳup kül eylediler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[11]Her birinüñ kūh-ı Ḳāfa beñzeridi ḳāmeti
Aġzın açsa yudarıdı ḫalḳ-ı ʿālem milketi

Ṣan cehennem ocaġıdur aġzı āteşler ṣaçar
[12]Naʿrasından merriḫ ü Keyvān alurdı heybeti

Başını ḳaldursa göge ṣan ḳaża durur ḳader
Zehrini zaçsa havaya baḥr-ı ḳātil āfeti

[13]**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince ejdehālar ḳafasından efʿī yılanlar daḫı cinsi cinsile yüz yigirmi dört [14]cins-i ḥaşarāt cins cins dīvān ṭutdılar. Ejdehālar çerisin bir fersaḫ yirden iḥāṭā itdiler. Ve ılan[15]lar daḫı ʿafārīt yaʿnī aḳrebler ve çiyanlar ve anlaruñ cinsi olan zehir-nāk ḫākī cānavarlar Meymene [16]ve

Meysere der-sū dīvān bağladılar. İki sıra ılanlaruñ ḳar ceşmesi beñzerdi. Maḥbūblaruñ müşkīn [17]kāküllerine veʿaḳrebler daḫı cünbiş itdükce öykünürdi. Servi-ḳad ḫūbān zülf-i sünbüllerine ve her ılan [18]ve eger ḥīzerān çıbuġı gibi birbirine ḳat ḳat ṭolaşmışlardı. Ammā ki yönlerin şāh-ı mārāndan yaña [19]ḳılmışlardı.

Naẓm

[FāʿilātünFāʿilātünFāʿilātünFāʿilün]

Şan muġaylān çıbuġıdur ṭolaşıp bunlar iy yār
Birbirine ḳarcaşuban ṭururıdı cümle mār

[20]Dūd-ārā miṣli uzanup ḳıvlurdı gāh gāh
Zehr-i ḳātil ṣoḳanuñ cānın alup cismin yaḳar

Neṣr

Ḥakīm ḳavlince [21]söz muḫtasar ḳılalum. Çünki Şāh-ı Mārān bu ḫiẓmeti yirine yitürdi. Leşkerin düzetti, cemīʿ ḳaydın bitürdi. **[13a]** [1]Andan yine ol bindigi dört ḳanatlu evrene işāret itdi. Başın yire indürüp şāh-ı mārāna [2]iṭāʿat itdigi ol evrenüñ üç başı varıdı. Ḳanadlarında mühreleri bir altundan nebī taḫtı vażʿında [3]üç başınuñ üzerindeki şāh mühreler üstinde ol sini miṣāli taḫt üç yirden delmişlerdi [4]ve sacayaḳ miṣālinde şāh mührelere geçürüp muḥkem ḳılmışlardı ve anuñ üzerinde ḳızıl yāḳūtdan [5]bir taḫt varıdı. Ol taḫt üzerinde Şāh-ı Mārān geçüp onardı. Andan ḳanadların açup evren [6]şāh-ı mārānı götürdi. Uçup Süleymān naẓarına yitürdi. Bu cānibden Süleymān ḥażreti daḫı dīvānı [7]bağlayup ṭurmışıdı. Nübüvvet taḫtı üzerinde oturmışıdı. İns ü cin ser-hengleri ve dīv üʿafārīt [8]uluları ayaġın ṭurmışlardı ve sī-murġ-ı Ḳāf daḫı ḳuşlarla felek yüzinde sāyebān bağlamışdı [9]ve deñiz melikleri āb-ı maḫlūḳātıla emr-i Süleymānīye fermān bağlamışdı. Şāh-ı Mārān gelmesine Süleymān [10]ḥażreti intiẓār olup ṭururken Benī İsrāʾilʿulemāsı ve ḥükemāsı ve ẓürefāsı ṣāġ ve ṣol altun, gümüş [11]taḫtlar üzerinde otururken Loḳmān Hakīm dönüp eyitdi kim: "Yā ḥakīmü'z-zaman bugün ejdehālar ve yidişer [12]başlu evrenler ve Sedd-i Sikender miṣālinde ṣüʿbānlar, teferrücīn ḳılalum ve efʿī yılanlar veʿafārīt çayanlar [13]seyrān idelüm." diyicek Loḳmān Hakīm eydür: "Yā nebīye'llāh bu fikri ki eyitdüñüz benümʿaḳlum ḳabūl [14]itmedi. Zīrā ki anlaruñ yüzine baḳmaḳ ẓarardan ḫāli degüldür." Süleymān didi ki nite? Ḥakīm eydür: "Yā nebīye'llāh [15]efʿīler içinde ılan cinsi vardur ki zehrin ṣaçmaġıla degül, gözin açmaġıla daḫı bir fersaḫ yir ḥükminde [16]olan her ne cānavar ki naẓar ḳıla elbetde helāk olur. Maʿlumdur ki Şāh-ı Mārān ʿaskerinde daḫı ol [17]cins efaʿī vardur. Pes Süleymān devletine lāyıḳ ve saʿadetine muṭābıḳ ve tāc-ı taḫtına muvāfıḳ veʿadl u [18]dādına yaraşıḳ olmaya ki devletile bir seyrān-gāha vara ki ol teferrüc-gāhda niçe tīġ-zen ser-verleri [19]ve ḳalʿa-küşā vü dilāverler ḫaşmıla cenk itmedin murādına āhenk itmedin ol naẓar-gāhuñ efʿīsin [20]gözleri ẕehr-i manẓarından helāk olalar. Menzillerin ḫāk ḳılalar." diyicek Süleymān ḥażreti vehme [21]varup eydür: "Yā ḥakīmü'z-zaman ölümden ne ziyāde ḳatı ḳorḳarsın ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā üç kerkes**[13b]** [1]ömrince ömür virdi. Bir kerkesi bisledük. Bīñ az eksük yıl geçüp ömür sürincek. Vaʿde yitüp [2]öldi. Andan ṣoñra ikinci kerkes caġa yavru iken alup ḳafese ḳoyup altı yidi yüz yıl oldı ki [3]bislersin ömri biñ yıla varmaya helāk ola." diyü ġāyet ḫavf idersin. Üçünci kerkes [4]ömri ḫod bāḳī durur, yürür. Ecel gelmeyince bedenden cān çıḳmaz. Kimdür ol ki ejdehā ve evren [5]görse teferrüc idüp aña bakmaz ve bir daḫı bu ki taḫtumuz yil

felekde götürürken Ḳuds-ı Mübārek şaḥrāsına (6)yitürürken Şāh-ı Mārān ʿaskerin ki teferrüc ḳılup ki seyrān itdüñ. Efāʿī naẓarından ḳanḳısını bī-cān (7)itdi ve bir daḫı bu ki Şāh-ı Mārān daḫı uçmaḳ ḳapucısı olmışdur. Ādem-i Ṣāfīye ve ḥūr u Rıḍvāna ve ġılmāna (8)ḫiẓmet ḳılmışdur. Ḫāşā ki anuñ gibi zehir-nāk naẓarlu efāʿīden bizüm leşkerümüz ḫalḳına ẓarar getüre. (9)Elbetde bir tedbīr-i āḥsen ḳılupdur. Ol ḳaydı ḳayırup ḫiẓmetüme gelüpdür, diyüp daḫı dönüp şāh-ı (10)mārāna Süleymān ḥażreti naẓar ḳılınca ol ṭarafdan şah-ı mārān daḫı Süleymān naẓarına gelüp serīr (11)öñüne irdi. Taḫt-pā öpüp yüz yire sürdi eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh ḫiẓmeti tamām itdüm. Buyuruñ (12)yil taḫtı götürsün. ʿAskerüme yitürsin. Bir fersaḫ miḳdārı yirden felek yüzinden taḫt üzerinden (13)evrenleri ve ejdehāları ḥayyāt-ı teferrüc eyleñüz." diyüp duʿā ḳıldı. Andan Süleymān ḥażreti Loḳmān (14)Ḥakīmüñ sözin şāh-ı mārāna ʿarż itdi. İḫtiyād şarṭdur, diyü tehlükeden ḫaẓer itmege kendüye ġayra (15)elbetde farż itdi. Şāh-ı Mārān cevāb virüp eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh bizüm daḫı ol ḳadar ʿaḳl u idrākumuz (16)vardur ki ʿaskerüñe bile veren ḫalḳūña ḳaṭʿān evrenden ve s̱uʿbāndan ve ılandan ve aḳar bu çayāndan hīçbir vechile (17)żarar gelmeye ve kimse baña daḫl u taʿāruż ḳılmaya. Yā Süleymān egerçi ki Loḳmān Ḥakīm cevāb (18)buyurdu: "Efāʿī içinde ılanlar vardur ki ejdehādan ve evrenden ġayrı cānavarlara göz açup baḳup (19)naẓar ḳılsa anuñ naẓarı zehrinden gözlerine bir zehir teʾs̱īr yitişür ki o cānavar defʿi zehir-nāk olup (20)menzil-i ḫāk olur. Meşelā güneşe billūr cām muḳābil ṭutsa ve ḳav daḫı cāma muḳābil ṭutsa ol billūr (21)sırca güneş ḥırrından āteş ḳoyup ḳavı yaḳduġı gibi ol ejdehā ve efʿī daḫı aġız açup ki eger insāna **[14a]** (1)ve eger ġayrı ḥayvāna naẓar ki ḳılsa anuñ naẓarı, eşeri, zehri bigi defʿi ol şaḫṣa irüşüp aġız ḥarāretine yüregin (2)yaḳup gül eyler. Ammā ki yā nebīye'llāh şol efaʿī ve ejdehā ve evren ki naẓarlarından insān ve ḥayvān helāk (3)olur. Anlara yasaḳ ḳılup dururam ki gözlerin açmayalar ve daḫı şol evrenler ki zehirlerini nefesile (4)bile alup virüp hevāya ki münḳalıp olur. Ol hevā ki ḳanḳı insānuñ, ḥayvānuñ dimāġına ki irişse (5)bād-ı semūm bigi helāk ider. Anlara daḫı şöyle tembīh itdüm ki Süleymān ḥaẓreti gelüp seyrān idüp (6)ki niçeye dek nefeslerin almayalar ve aġızların da açmayalar illā ki tedrīcile eyle olsa yā nebīye'llāh ümīẓ (7)varam ki hīçbir[H2] şeyʾe bu teferrücümde żarar gelmeye. Eger kim gelürse bu dergāhda ben mücrimīn(8)lerden olam ḥaḳḳumdan gelesiz.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Böyle diyüp Şāh-ı Mārān mālik u ḥayyāt u pes
Şeh Süleymān ḥażretine itdi duʿā ol ḫoş nefes

(9)Didi şāhā ʿālem içre pāyidār ol tā ḥaşir
Emrüñüñ meʾmūri olsun mūr u mār cümle kes

Neş̱r

Ḥakīm ḳavlince (10)Şāh-ı Mārān böyle diyicek Süleymān sözin müvecceh görüp emr itdi: "Cemīʿ maḫlūḳāt beglerinden ins ü cin (11)ser-verlerinden, enbiyādan ve evliyādan ve hükemā ve ʿulemādan ve umerādan ve vüzerādan ve ḫ̬āce ve gedādan her kimüñ (12)ki evrenler ve ejdehālardan ṣafāsı varısa serīr üzerine çıḳup Süleymān ḥażretinle bile götürüp ve kimin ki (13)ḥażżı yoġısa serīrden inüp maḳāmına varup ferāġat itsün." diyicek Evvel ibdidā Loḳmān Ḥekīm (14)ṭuru geldi. Loḳmān ḳalḳıncak cemīʿ ḥükemā daḫı Süleymāndan icāzet alup Loḳmān ʿaḳabince gitdiler.

Ẕehirden [15]ḥavf idüp efāʿī seyrini terk itdiler. Ammā ki Benī İsrāʾilden on iki biñ muʿcizātı ẓāhir olmış enbiyāʾile [16]ve on iki biñ vilāyete ḳadem başmış evliyāile ve biñ dört yüz dünyā pādişāhları ṣāḥib-i tāc ve ṣāḥib-i [17]serīr umerayıla ve dört biñ dört yüz ḳırḳ dört ekmel-i kāmil aʿḳalı ʿāḳil, ehl-i ʿirfān ehl-i dil [18]vüzerāyıla ve ḳuvvet-i şecāʿat issi tīġ-zen, ḳalʿa-küşāy ve ṣaf-şiken nīk- reʾy pehlevānlar ki ve ins ü cin [19]ser-hengleri ve ṣāhib-ḳırānlarıla ve deñiz māliklerinden melik-i baḥr-ı ʿummān ve üstüḫān tenlerle serīr üzre [20]oturup dīv ü ġūl u ʿifrīt ṭāyifesi bir bir ayaġın ṭurup Süleymān ḥażreti daḫı nübüvvet taḫtına [21]bismi'llahi, diyüp geçüp oturdı ve taḫt ḳafasında meleküt-i müvekkelin daḫı Allāha tesbīḥ getürdi. **[14b]** [1]Andan Süleymān müvekkel-i bāda ḥükm itdi. Cihānuñ dört köşesinden dört dürlü yil ḳopup gelüp Süleymān [2]taḫtın yiryüzinden götürdiler. Dört mil miḳdārı felek yüzine yitürdiler. Andan yirle gök arasından taḫt-ı [3]Süleymānı yil sürüp giderlerdi. Ḳuds-i Mübārek ḫalḳı avlu evinüñ ḍamı üzerine çıḳup Süleymān taḫtın [4]teferrüc iderlerdi. Her biri ikin ikin olup bir yire gelüp fikr-i engüştenin ḥayret aġzına şalup ḥayrān olup [5]eydürlerdi ki: "Görüñ bu Davud oġlı Süleymān nebī mürsel peyġāmbere neʿāli mertebe virilmiş ki biñ bir ümmet [6]emrine fermān-berdür. Ḫizmeti şerāyiṭin yirine yitürür ve yitmiş iki milletile ve yüz yigirmi dört dürlü ṣıfat-ı maḫlūḳātıla [7]taḫtını yil felekde götürür. Ḥaḳ teʿālā buña virdigi mertebeyi kimseye virmemişdür.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[8]Ḫālıḳ Allāh ḳādir-i ḥaḳ lā-yezāl
Lā-yemūt u lā-şerīk u bī-zevāl

Nice arturmış Süleymān taḫtını
[9]Kim götürdür gökde yile taḫtını

Cümle ḫalḳı aña fermān eylemiş
Dünyenüñ şāhını der-bān eylemiş

[10]Kem ḳulıdı ḫāḳānıla İskender anuñ vezin
Nökeri Edünyāsıdur ḳaṣrı anuñ vezin

İns ü cinni emrine meʾmūr olur
[11]Biñ bir ümmet emrine çāker bunuñ

ʿĀlemüñ ḫalḳı ḳulı server bunuñ
Şāh-ı Mārān seyrine gider bugün

[12]Ejden evren seyrini ider bugün
Yil götürüp aña gider taḫtını

Gör ne şāhdur ṭaşır ejder raḫtını
(13)Böyle diyüp söyleşürler ḫāṣ u ʿām

Vir ṣalāvat Muṣṭafāya şāz̲ u gām

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Ḳuds-i (14)Mübārek ḫalḳı Süleymānuñ salṭanatın söyleşüp taʿaccüb itmekde. Ammā ki Süleymān taḫtını yil götürüp ejdehālar (15)ṭurdığı zeytūn mīşenüñ üzerine yitürdi daḫı yiryüzinden dört mil miḳdārı yirde Süleymān taḫtın (16)ṭutup ṭurġurdı. Andan Şāh-ı Mārān evrenler çerisi içine indi. Orta yirlerine ḳondı daḫı efʿīler ser-heng(17)lerine ve ejdehālar ulularına yasaḳ ḳıldı ki mertebelü mertebeñüzü gözedesiz birer birer Süleymān naẓarına ḳarşu edebile erkānıla (18)taḫtı muḳābelesine gelüp diliñüzce Süleymāna duʿā ḳılup yüz yire sürüp baş ḳoyup andan gine ḳıçın ḳıçın (19)gidüp gelüp yirlü yirünüzde ṭurasız. Ammā ki zinhār gözüñüzi ve nefesüñüzi ṣaḳlayasız tā kim sizüñ nefesüñüz (20)zehr-i hevāya münḳalib olup ol hevāile z̲ehir teʾs̲īrāt-ı Süleymān ḥükminde olan maḫlūḳāta żarar (21)itmeye. Ḳanḳı evreni ve ḳankı ejderi ve ḳanḳı efʿī ve ılan naẓarın ve nefesin ṣaḳlamaya anı helāk itdürürin.” **[15a]** (1)diyüp yasaḳ itdi ve daḫı şöyle buyurdu kim: “Eger evrendür ve eger ejderdür ve eger efʿī ılandur her cinsden (2)bir iḫtiyār ki ol cinsüñ ser-hengidür Süleymān naẓarına gelüp görine gine gelüp cinsine ḳarışa her cinsüñ (3)ser-henginden ġayrısı yirinden deprenmeye.”

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Tā Süleymān ḥażreti cümlesini seyrān ide
(4)Gāh ejder gāh şīr evrenile s̲üʿbān ide

Cümle efʿī ḳarcaşuban olmaya keṣ̲ret tamām
Cümlenüñ ser-hengi yir yiriñ Süleymān ḫān ide

(5)**Neṯr**

Ḥakim ḳavlince Şāh-ı Mārān bu tembīhi kim itdi. Cümle ser-hengler ḥükmin ṭutdı. Emrine iṭāʿat (6)itdi. Andan yine kendüzi ejderhā ḳafasına ḳızıl yaḳut taḫt üzerine geçüp oturdı evren ḳanad (7)açup uçup Süleymān serīrine geçüp Süleymān naẓarına baş ḳoyup evren ḳafasından inüp Süleymān (8)naẓarına geldi. Taḫt-pā öpüp devām-ı devletine duʿā ḳılup Süleymān ḥażreti daḫı ins ü cin ser-hengilerile (9)ve deñiz māliklerile ve perrīler ser-verleri ve ġūl u ʿifrīt dilāverleri, vuḥūş u eṭyār ser-neferleri (10)birle serīr üzerinde yirle gök arasında Ḳuds-i Mübāregüñ Miṣeyistān yöresinden Şāh-ı Mārān (11)ʿaskerinden naẓar ḳılup gördiler ki ol yidişer başlu evrenler göge yilkenleri gibi ḳanadların felege (12)ḳaldurup ṭurmışlar ḳadırġanuñ demür lengeri gibi Sedd-i İskender miṣ̲āli pençelerin yire urmışlar başlarını (13)menāre bigi uzadup ve buyunlarını elegümṣaġmallayın egüp her birisi ṭāġ gibi ḳadd u ḳāmet ile ḳorḳunc (14)şekl-i şecāʿat ile mehābet ile ṭururlardı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Burc-ı aḳreb ḳuyruġı vü ḳāmetidi burc-ı esed
(15)Cünbişi ʿarş-ı felekdi ṭuruşı yeʾcūc-ı sed

Ḳudreti gör bunca ḳādd u ḳāmetile her biri
Ḳorḳar andan üstine nāgih düşüp 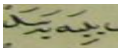 sed

(16)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince imdi Süleymān ʿa.s. evrenler çevresin gördi kim bir fersaḫ yirden yüz eriş ve ikişer yüz (17)üçer yüz eriş ejdehālar ki her birisinüñ başları ḥammām ḳubbesine ve boyunları ḳalʿa bir ḳūsına beñzer (18)ve her ḳırḳ eriş yirde bir başı var ve her on eriş yirde iki ayaġı var ḳāmetini kemer kemer ḳılup yönlerin (19)Süleymān taḫtından yaña döndürüp ve başların felege ḳaldurup ve pençelerinle yidi ḳat yir pembe gibi (20)didüp gāv u semege irgürüp ṭururlar. Ṣanasın ki her biri ḳadd ü ḳametde Ḳūh-ı Elbürze beñzer gözleri ʿArab ocaġına ve gökdeki ılduza beñzer.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Kūh-ı Ḳāfuñ ḳullesine beñzeridi başları
[15b] (1)Aġzı ṭāmū ḳapusı ḫurmā aġacı dişleri

Naʿra ursa çāk iderdi gökde Merrīḫuñ odın
Ḳuyruġın çarpsa yarardı ṭaġı uşadup ṭaşları

(2)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince ejdehālar ʿaḳabince bir fersaḫ yirden efʿī ve ġayrı cins ılan leşkeri iḥāṭa ḳılup (3)ṭururlar ki efʿīler var. İçindeki bādām gözlerin sürmeleyüp berye ḳumında yürür. Ḥācılar gibi metīn alaca (4)ṭonların geyüben muġaylan dikeni arasında yürür bigi ḳarcaşup yürürler ve gāh hezārān çibuġı gibi biri birine (5)ṭolaşıp yaturlar ve baʿżısı daḫı ḳahraman-ı ḳātil süñüsi gibi gāh uzanup gāhı kemān-ı Rüstem bigi egilüp (6)ḳurılup ve gāh ḥasūdu'r-reḳīb ṣācı gibi ḳarcaşup ṭururlar. Ammā ki ser-cümlesi yönlerin Süleymāndan yañā ḳılup (7)yüzine sürerlerdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Eyle yavuz efʿīdür ki her birisi zehir-nāk
Ṣoḳduġınuñ cānın alup baġrın ider defʿī çāk

(8)Efʿī var içinde kim bir ādeme itse naẓar
Çeşmi zehrinden hemān ādem olur andan helāk

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince efāʿī (9)ʿaskerin daḫı bir mīl ırаḳdan ʿaḳārib leşkeri ḳaplamış dururdı. Nite? Kemānı ʿanter gibi ḳuyruḳların (10)ḳafāsına çenber ḳılup ve pelenk miṯāli aġız açışup zehir-nāklikinden varca ḳuvvetlerin bāzularına (11)getürüp gökdeki ʿakraba ḥamle idişürlerdi. Yiryüzindeki ḥaşarat gözlerine görünmezdi ve çıyanlar daḫı (12)Nīl ü Ceyhūn, Furāt ve Ergine köprüsü gibi hezār-pālar üzerine ḳalḳuban ṭurmışlardı. Raḳīb-i bī-dīn zülfi (13)gibi hezār-pālar üzerine ḳalḳuban ṭurmışlardı. Raḳīb-i bī-dīn zülfi gibi ḳıvrıluban ḥasūd-ı nā-bekār beñzi gibi (14)beñzi ḥasedinden ṣararuban aġyār-ı mekkār ṣaḳalı gibi ayaḳların ḳarcaşduruban ve bögüsi uñmaduḳ (15)cāzū gibi ġamdan bilin bögüben zehrin yutḳunuban Şāh-ı Mārān ḳorḳusından yönlerin Süleymāndan yaña (16)dönüp ṭurmışlardı. Serīre ḳarşu yüzlerin yire urmışlardı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ergine köprüsü gibi başuban yire ayaḳ
(17)Ḳaddın itmişdi kemer-veş ḳıluban yire ṭabaḳ

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür vir ṣalāvat Aḥmede
Nāgih saña raḥmet ide Ḫālıḳ u cennān u ḥaḳ

(18)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ḥażreti Şāh-ı Mārān ʿaskerin tekrār-be-tekrār teferrüc itdi. ʿİbret (19)alup be-ġāyet taʿaccüb ḳıldı. Andan dönüp Şāh-ı Mārān eyitdi: "Yā melik-i evrān ve emīr-i ṯüʿbān ve Şāh-ı Mārān (20)nice ola kim birer birer gelüp evrenler ser-hengin ve ejderhālar ser-neferlerin ve andan ṣoñra efāʿī cinsin (21)bir bir teferrüc ḳılavuz ve birünüñ aḥvālına ve efʿālına ve ḫāṣiyyetine ve ẓarar-ı şiddetine muṭṭaliʿ olavuz." diyicek **[16a]** (1)Şāh-ı Mārān eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh ḥükmüñe fermān-berem emir yirine gelsün." diyüp ṭurduġı yirden ılan dilince (2)evrenlere işāret itdi. Evrenler daḫı Şāh-ı Mārān āvāzın ki işitdiler. Cemīʿisi yüz yire indürüp (3)baş ḳoyup ʿizzet itdiler. Andan evrenler içinde bir ʿacāyib evren çıḳup gelüp serīre muḳābil baş (4)ḳoyup yüz yire sürüp daḫı ılan dilince duʿā ḳılup Süleymān ḥażretin medḥ idüp eyitdi ki:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(5)"İy emīr-i ins ü cin ü mālik ü ṯüʿbān u mār
Devletiyle müstedām ol ṭurdıġunca ʿarş-ı dār

Düşmenüñ cānı cehennem içre ṯüʿbān baṭnı ola
(6)Dūsıtānuñ cennet içre cāvidān itsün ḳarār"

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Süleymān nebī ol evrene naẓar ḳılup gördi ki [7]gögsinde üç başı var ve ḳuyruġında bir başı daḫı var gövdesi daḫı bir ḳara ṭaġa beñzer. Deve ṣūretinde başı [8] ve gevdesi ammā ki ayaġı rast göksi altında ikidür. Egerçi ki deve ṭabanı gibi ṭabanı var. Līkin ṭoynāḳları ġāyet [9]ʿaẓīm ve bir ʿacāyib daḫı bu ki egerçi ki boynı başı deve başına ve boynına beñzer ve[alt] ṭutaḳları ġāyet [10]uzun şöyle kim üst ṭuṭaġı aġzın açup ve boynın uzaducaḳ rast alnına deger ve alt ṭuṭaġı [11]ucı daḫı göksine deger ve aġzındaġı dişleri süñü yalmānına beñzer ve bir ʿaceb daḫı bu ki iki çatal dili var. [12]Dilin çıḳarup aġız açup nefes ursa felek yüzin ḳara dütün ḳılur. Çölmekçi fırūnından çıḳar bigi direk [13]direk olup göge çıḳar. Ammā ki neye uġrarısa mecāl virmeyüp ḳarara ṭutup yaḳar ve ḳaçan ki aġzın yumup [14]nefesin içerü alsa nefes ḥiddetinden ve ẕehir şiddetinden burun delüklerinden furūn ocaġı gün-gāhlarından [15]āteş-i ʿulvī gibi dütünler, ʿalevler çıḳar. Ammā ki hevā yüzinde ḳuşdan ve perrīden her ne perendeye ki uġrasa ḳarara [16]ṭutup yaḳar ve bir ʿacāyib daḫı bu ki gözleri geyik gözlerine beñzer. Şehlā ve sürmelü şeylā kim gözini cān [17]gözi gözleyüp ṭoyamaz ve ḳulaḳları daḫı geyik ḳulaġına beñzer. Ammā kim iki ḳulaġınuñ arasında rāst [18]ḳafası üzerinde ḳızıl altun ḳaplu bir tāc var. Üzeri laʿl-ı cevherle müzeyyen olmış ve bir ʿaceb daḫı bu ki rāst [19]iki omızında yılan yelpāzesi gibi ve yarasa ḳanadı şeklinde iki ʿaẓīm ḳanadı var. Perī yüñi yoḳ etile deri ḳarşaḳ [20]yirine, kemük yirine ve yüñ yirine deri ammā ki ancılayın ʿaẓīm ulu ḳanadı var ki ḳadırġa yilkenince iki üç ola ve [21]gövdesinüñ daḫı biri birine varup ḳuyrıġındaġı başına varınca polen pūlı gibi siyāh pūl velī her birisi ḥammām **[16b]** [1]ḳazḳanınca ola ve ḳanad altındaġı ḳara ve ḳāmetinüñ ṣaġ ṣolındaġı pūllārı ṣāfī ṣaru altun şeklinde [2]berḳ urur. Ammā ki ḳarın altındaġı pūlları aḳ ruḫāmı gümiş renginde ve ḳuyruġı daḫı ġāyet uzun degil [3]ḳanadından başı ucından ve iki omuzları başlarından ḳafasına varınca ne miḳdār uzun ise [4]ḳuyruġı daḫı ol ḳadar uzun. Şöyle kim ḳanadları mābeyni vāḳıʿ olmış bigi andan Süleymān ḥażretine cemīʿ [5]heyʾetden ve ḳadd ü ḳāmetinden ḳafasındaġı ḳızıl altun tāc ʿaceb gelüp suʾāl idüp şāh-ı mārāna eyitdi ki: [6]"Yā Şāh-ı Mārān bu ejderhā-yı evren bu altun tācı neden buldı ki bu ādemī-ẕāt işine beñzer." Şāh-ı Mārān [7]cevāb virüp eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh bu tācı ādemī-zāde işletdür mişüz derseñ tācdur ejdehālar şāhı mühresinüñ [8]örtüsidür. Eger kim bu tāclar olmasa bu ejdehālar ve evrenler defʿ-i helāk olup birisi benüm ḳatumda ḳalmaz [9]idi. İllā ki kürre-i tār yıḳup bu evrenleri kendüye çeküp çarḳ iderdi." Süleymān didi ki: "Nite?" Şāh-ı Mārān [10]eydür: "Yā nebīye'llāh eger ejdehādur ve eger evrendür ve eger tīnīndür bunlaruñ ḳafasındaġı şāh mührelerüñ [11]buludı miḳnāṭısdur. Hemān ki görüp mıḳnāṭıs ṭāşı āhini kendüye çekdügi gibi ve güher yarı ṣamān [12]çūpın nite? Şöyle kim ḳaçan ki evren ṣıġın geyikden ḍoġsa şāh mühresinüñ üzeri deri yile [13]ḳaplanmış ḍoġar. Vaḳti ki ḳırḳ gün üzerine giçse ol şāh mührenüñ üstindeki perdeler güneş ḥararatından [14]ḳavlayup dökilür. Vaḳtı ki dökilüp şāh mühre ẓāhir olsa güneş ḥırrı aña ṭokunsa kürre-i nār kendüye [15]çeküp şāh mühreyile evreni ḳaldurup yaḳınına iltüp yaḳup kül idüp öldürür.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[16]Būlad ejder çekdüginüñ dāyima yirden güyā
Aṣlı bu kim evvel āḫir söyledüm öñden ṣoña

Böyle diyüp Şāh-ı Mārān şeh Süleymāna hemīn
[17]Alḳış idüp ḥażretine ḳıldı bī-ḥad ol duʿā

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Şāh-ı Mārān böyle diyicek Süleymān ḥażreti [18]eyitdi: "Yā bu tācları evrenler başına şāh mührelerine münāsib ṭoḳıyup işlenmişdür. Muʿallimlerin ve zer-gerlerin [19]ne vechile ele getürdüñ bize cevāb vir." diyicek Şāh-ı Mārān eydür: "Yā nebīye'llāh Sīstān Ṭaġlarında bir ʿaẓīm [20]maġāra vardur. Şedāddan ḳardeşi Şedīd ḳaçup ol kūhistāna varup maġārayı işletmiş senüñ ḫār içinde [21]ḳazdurmış ḳırḳ yılda tamām idüp düzdürmiş ol maġāra ġāyet vāsiʿdur. Benüm bir maḳāmum andadur. Pes **[17a]**[1] yir altında bu ejdehāları ve evrenleri daʿvet ḳılup yiryüzinde yürümek istedüm." Cevāb virdiler ki: "Yā şāh-ı [2]mārān bize ḥayāt-ı ebedi olmaḳlık budur ki yā deryā-yı ʿummān içinde olavuz. Veyāḫūd yir altından çıḳmayavuz. [3]Zīrā ki şāh mühremizi kürre-i nār göricek. Ḳafāmuzdaġı şāh mührelerden çeküp kürre-i nār ve bulud ateşi baḥrına iledüp [4]ḥazīn ider, diyicek Bende ol tedbīr itdüm ki şāh mührelerinüñ üzerin altun tācıla pūşīde ḳılam. Pes [5]bize tābiʿ olan ḥayırlardan ki anlar ḫalḳ gözine ılan ṣūretinde görinür. Ser-henglerin ḳıġırup her birisine istimālat [6]virüp nevāḫt ḳılup biş on ḳuyumcı götürdüm. ādemī-zātdan ālet-i esbābıla ve bildügümüz yir altındaġı genc [7]ḫānlardan ḳızıl altun getürdüp ne ḳadar evrenler ve ejdehālar varısa şāh mührelerine birer altun tāc geçürdüm. [8]Tā ki bulūdu ve kürre-i nār bunları çeküp kendüye alup çarḫ itmesün. dīvāndan ṣoñra ol ḳuyumcuları yine cinnīlerle [9]mekānlarına gönderdim." diyicek Süleymān ḥażreti eyitdi yā: "Şāh-ı Mārān ol zeman ki ḳuyumcıları getürdüñ [10]ve bu tācları ki altundan düzdürdüñ bu evrenlerüñ ḳafāsına ve ejderhālaruñ şāh mühresine ḳorḳmadan na-ḫoş [11]iḳdām itdiler ve bir daḫı bu ki ẕehrinden niçün helāk olmadılar." diyüp su'āl idicek. Şāh-ı Mārān cevāb [12]virdi ki: "Yā nebīye'llāh vaḳti ki ḳuyumcıları getürdüm. Anlara naṣīḥat ḳılup ve ḫazīnemden şāh mühreler getürdüp [13]tiryāḳ-ı erbaʿayla şāh mühreyi dürpüden geçürüp ġubar ḳılup mülemmeʿ idüp virdüm ki hem ṣuyından içdiler ve hem [14]ʿuryān olup cemīʿ aʿẓālarına sürdiler ve hem ejderhālar, evrenler ḳatına varup şāh mührelerine tāc geydürmelü [15]olıcaḳ. Yasaḳ ḳıldum. Ḳuyumcınuñ meṣāliḥi bitüp cemīʿi şāh mührelerine altun tācları geçirüp tamām idinciye dek [16]yaḳın oldıġı ejderhānuñ ve evrenüñ her birisine yasaḳ itdüm ki nefes alup virmeyeler ve aġızların, gözlerin [17]yumup ṭuralar. Ol cihetden ḳuyumcılara ẕehirden noḳṣān irmedi kimisi ölüp cān virmedi."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[18]Ḥıfẓ ḳıldum evrenile ejderi
Kim ẕehirden ṣaḳladı bil zer-geri

Hīç birisi açmadı āġzın daḫı
[19]Nā-ḫod itdi göz açuban manẓarı

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Şāh-ı Mārān böyle diyicek Süleymān [20]ḥażreti taʿaccüb idüp ʿaḳl-ı reʾyine āferīn itdi. Andan Şāh-ı Mārān ol ejderine işāret itdi. [21]Süleymān serīrine ḳarşu yir uyup baş ḳoyup daḫı dönüp gitdi. Varup mekānına yitdi. Ṣoñra bir evren **[17b]**[1]daḫı gelüp evrenler içinde çıḳdı.

Ḳule-i Ḳāf gibi yidi yirden baş ḳaldurup baḥr-ı ʿummān bigi aḳup geldi. (2)Serīre ḳarşu baş urup ṭurdı ve dilince Süleymāna duʿā ḳılup eyyām-ı rifʿatine ş̲enā idüp ş̲üʿbān lisānınca (3)eyitdi ki:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

"İy emir-i milk ü millet mālik ü ḥayyāt u ḥay
Her ḫaterden ḥażretüñi ḥıfẓ ḳılsun ḥaḳḳ u ḥay

(4)Ejdehā-tīnnīn evren emrüñe çāker olup
Ḥükmünüñ altında olsun ḫalḳ-ı ʿālem cümle şey"

Ne̲şr

Ḥakīm ḳavlince Süleymān (5)daḫı nübüvvet taḫtı üzerinde ol ejdehāya naẓar ḳılup gördiler ki bir ʿacāyib heybetlü ve ʿaẓametlü evrendür kim (6)görenüñʿaḳlı çāk olur. Nite? Göksinde bir başı var. Ġāyet ulu ʿaẓīm şütür-ser ammā ki iki yanında (7)uçar, başı daḫı var. Biri birinden giçerek. Velīkin ser-cümle başların aġızları ve gederleri ve burunları ve ḳulaḳları (8)yirlü yirinde müretteb ve başlarında şāh mühreleri ve her şāh mührenüñ üstin altunla pūş̲īde ḳılmışlar. (9)Velīkin ortadaġı ulu başınuñ ṣaġ ṭarafında bir ʿaẓīm ḳılıç zaḫm-ı nişānı var. Şöyle ki ḳılıç nıṣfına dek (10)kesmiş velī yine oñılup yarası bitmiş. Zaḫmı tamām olmış ve bir ʿaceb daḫı bu ki ḳuyruġında bir baş daḫı var ki (11)ser-cümle başlarından ʿaẓīm ve heybetlü ammā ki anuñ ḳafāsında şāh mühresi yoḳ. Şāh mühre yirine ṣaç (12)bitmiş. Andan daḫı ʿacīb-ter bu ki bu ejderhānuñ pülları ki arḳasında var. Ser-cümlesi laciverd renginde (13)ve iki yanındaġı ṣaġ ṣolındaġı pülları ṣaru altun şeklinde ol laciverdi püllarıyla bir zeyn olmış ki (14)ejdehālar içinde bir nişān virür. Melek gibi ṭurur ve iki yirde ḳanadı var balıḳ pülları gibi. Ammā ki ġāyet (15)ulu şöyle kim yilkenince ola velākin rengi ḳızıl yāḳūta beñzer.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ancılayın ejdehā ki ḳāfa beñzer ḳāmeti
(16)Ḳanda varsa ẓāhir olur Ḥaḳ teʿālā āfeti

Dem çekerse baḥrı içüp bu da berrüñ ḫalḳını
Cünbiş itse ṣarṣıla yir yıḳılup gökler ḳatı

4.3.2.1.11. (17) Der-Beyān-ı Dāsıtān-ı Mażī[332]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Diñle senden saña bir raʿnā meṣel
Şeh Süleymān rūḥuñ olur fī'l-meṣel

Şāh-ı Mārān nefs-i emmāre durur
(18)ʿAsker-i nefsüñ ḳuvāsı artar durur

Çün Süleymān nefsi çāker eylegil
(19)Açlıġıla ḫor u aḥḳar eylegil

Nefs-i emmāre durur çün ejdehā
Degme kimse bulmaz andan pes reḥā

(20)Var riyāżet birle anı eyle zebūn
Nāgih saña çāker ola ser-nügūn

Çün ḥaḳīḳāt ejdehādur bu cihān
(21)Kimse bundan bulmadı ḳaṭʿā emān

Çün bilürsin yoḳ cihān içre ḳarār
Pes gerek kim itmeyesin iʿtibār

[18a] (1)Olmayıncaḳ fānī ʿālemde beḳā
Terk idüp fānīyi bāḳīye beḳā

Yıḳ ṭaġıt ḥırṣ u hevānuñ ḫirmenin
(2)Çekme yaḳ düşenin ḳanāʿat dāmenin

İçüben gözüñ ḳabaġından şarab
Kendü baġruñdan idin ekl ü kebāb

(3)Vir riyāżet birle nefse gūşemāl
Ḫalḳdan ummā sen ṭamaʿla pāyımāl

Tekye gāhi ṣal ferāġat küncine
(4)Pādişāh ol var riyāżet gencine

Ḫalḳı terk it tā bulasın ḳurb-ı Ḥaḳ
Bāṭılı ḳo isteyi gör Ḥaḳla ḥaḳ

[332] Geçmişin Hikâyesinin Beyanı Hakkında

4.3.2.1.12. (5) Der-Beyān-ı Meclis-i Āḫer[333]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ḥaḳḳa minnet iy emīr-i kāmu-kārū nīk-nām
Ki oldı üç yüz hem yigirmi altı mecālis tamām

(6)Neşrini didüm muṣannaʿ hem müseccеʿ naẓmını
Ki ol durur āḥsen ḥadīṯ bu durur emleḥ kelām

Şāh-ı sulṭān devletinde söylenüp destān-ı ḫūb
(7)Himmetile ẕikr olupdur nāgih var aḥsen peyām

Ḥaḳ teʿālā devletin itsün ziyāde tā ḥaşir
Var ümidüm himmetile tārīḫum ola tamām

(8)Dilden elden geldügince söyledüñ bu meclisi
Sözi āḫir itdigümüz bu ki olupdur vaḳt-ı şām

Ger ecel mühlet virürse vüsʿatı devr-i zaman
(9)Meclis-i āḫerde diyeyim ḫoş ʿacāyib iy hümām

Kim ider Firdevsinüñ ol rūḥiçün ḫayrı u duʿā
Ḥācetin neyse anuñ virsün Ḫudā Rabbu'l-enām

(10)İy dikenden gül viren kandan güher ṣudan dürer
Ḫāki güyā bād-ı ʿİsā eyleyüp viren niẓām

ʿArş-ı aʿẓam levḥ-i ʿālī ḥürmetiçün yā İlāh
(11)Ḥüsn-i Ḥaḳḳa ḫüzn-i Ādem ḥaḳḳı vir daru's-selām

Aḥmed u Maḥmūd u Ḳāsım Muṣṭafānuñ ḥürmeti
Murtaẓā Ḥaydar ḥaḳḳıçun Zülfikār olmışdı ṣām

(12)Bu Süleymān-nāmenüñ teʾlīfini eyle mezīd
Ki iḫtītāmın görem anuñ idüp inşā ṣubh u şām

Hem kitābum oḳıyana diñleyene yazana
(13)Raḥmet idüp dū-cihānda yā Rāb idüp şād u kām

Ḥālıḳa tekbīr idüben Şāhuma ḫayr u duʿā
Virüñ imdi siz ṣalāvat ber-revān-ı Muṣṭafā

[333] Diğer Meclisin Beyanı Hakkında

4.3.2.2.[14] Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi Yidinci Meclisiniñ Ẕikrindedür

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

İy cemālī māh-ı çārda ḳāmeti serv ü çınār
Rūmī ḥüsnū ki gözüm hindüsidür āyine-dār

[15]Ḫaddi gül-günuñda ḫaṭṭuñdur benefşe yāḫūd ol
Laʿl u yaḳūt üzredür mūr-ı Süleymān misk-bār

[16]Misk-i zülfüñ gül ruḫınuñ derdle oldı dil-marīż
Nārıdan pister döşenüp yaṣdanur bālīn-ı ḫār

Şehper-i ṭāvus zülfīnüñ hevāsı āh āhımu
[17]Göge yirden çıḳarur seḥḥābıla ejder miṣli iy yār

İy benüm tāze gülüm ġoncalayum lāle-ḫadum
Ṣaçı sünbül çeşmi nerges yañaġı gül-zār zār

[18]Ve iy perī-peyker ṣanem ḫurşīdi-fer arzu-yı cān
Ḫusrev ü Şīrīn saḫun-şekker ü şiken ḫūb u nigār

Ḥāṣılı ʿömr-i zamanum gözlerüm nūrı begüm
[19]Dil-berüm yārı vefā-dārum efendüm nām-dār

Luṭf idüben gūş u hūşı ṭutarısañ nuṭḳuma
Şeh Süleymān-nāmesindendür sözüm it gūşivār

[20]Bir ʿacāyibden ġarāyib şerḥ ide Firdevsī ki
Müstemiʿden ʿibret ala gūş iden aṣġar kibār

Diñle imdi o nebī mürsel Süleymān ḳıṣṣasın
[21]Līk virgil ḫoş ṣalāvat Muṣṭafāya yādigār

4.3.2.2.1. Ḳıṣṣa-ı Ḥażreti Süleymān ʿa.s. ve Ḳażīyye-i Sām Bin Nūḥ ve Ṣüʿbān-ı ʿAẓīm[334]

[18b] [1]Loḳmān ibni ʿĀd ol Ḥekīm üstād ḳavlince kim bu Süleymān-nāme-i Kebīrüñ muḳaddimā muṣannıfıdur ve Eflāṭūn-i Yunānī [2]reʾis-i ḥükemānuñ ẕū-fünūn-ı cihānı naḳlince ki bu tārīḫ dil-pedīrüñ müʾellifīdür. Rāvıyān-ı aḫbār, nāḳilān-ı muḫtār ol [3]vechile ṣaḥīḥ ḥikāyet ve melīḥ rivāyet ḳılup eydürler ki: "**Nite** ḳaçan kim Dāvūd peyġāmber oġlı Süleymān ḫaẓreti

[334] Hazret-i Süleyman a.s.'ın Hikayesi ile Nuh'un Oğlu Sam ve Büyük Yılanın Meselesi

(4)ʿaleyhi's-selām ol ejdehāyı bu vechile göricek." Dönüp şāh-ı mārāna su'āl itdi ki: "Yā Şāh-ı Mārān bu yidi (5)başlu evreng boynundaġı ḳılıç zaḫmınuñ aşlı nedür? Bu ki ḳorḳmadan iḥtiyāṭ itmedin kim muḳābil olup buña ḳılıç (6)çeküp zaḫm urmış ola." diyicek Şāh-ı Mārān cevāb virüp eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh Sām bin Nuḥ peyġāmber zamanında (7)bu evren Kūh-ı Ḳāf eteginde heyhāt ṣaḫrāsında dürmişdür. Ol yirüñ cānavarları ve ejderhāları bu yirde (8)dürbin gibi degüldür. Ekşeri ġāyet maḥbūb, raʿnā olur. Ol cihetden evrenleri daḫı bu şekilde zībā (9)olur. Çünki bu evren Heyhāt ṣaḫrāsında ṣıġın geyükden ṭoġar. Ḳırḳ gün geçecek şāh mühresi perdesi ḳavlayup (10)dökilür. Üzerine bulud yıġılur. Kürre-i nār cezb idüp felege çekilür ve illā ki tābistān olmayup zimistān oldıġı (11)cihetden hevā sovuk ve bulud az oldıġı sebebden az daḫa daḫı ʿaẕīm oldıġı ḥāṣīyetden gine yire düşüp (12)ḫalāṣ olup bulud ḳorḳısından ḳaçup deryā-yı muḥīṭe düşüp andan Hind baḫrına çıḳup serendil (13)serḥaddine yüriyüp memleket urup ādemden ve ḥayvānlardan çoḳ kimse ḥasārat itmiş. Meger ki ol zaman (14)Hindüstān pādişāhı Behmen bin Sāmidi ġāyet ʿādil pādişāhidi bu fikirde ʿāciz ḳaldı ki buñā nice (15)tedbīr ide. Bunı Ḥaḳ teʿālā ḳatına varıcaḳ ne cevāb vireyin ki miskīn raʿiyyetleri ḥıfẓ idemedüm. Bir ılandan (16)ki niçe biñ ādemi helāk eyledi ve illeri vilāyetleri ḫarāb oldı ve gerek ki bir ayruḳ düşmen olsa anı nice (17)helāk iderdüm, diyüp Hindūstān leşkerin cemʿ idüp Endelüs tāḥiyyetine teveccüh itdi. Leşkere eydür: "Anda (18)varıcaḳ. Taḥḳīḳ ben ol ejderhāyıla cenk idiserem yā budur ki ben anı öldürüp helāk idem veyā budur ki (19)benüm zaḫmumdan beni yudarsa daḫı ol ejdehā bu memleketde ṭurmayup ḳılıcum zaḫmın unutmaya." didi. Çünki (20)ejdehāya yaḳın vardı. Bu evreni görüp yaḳınındaġı vilāyet ḫalḳına ṣordı. Cevāb virüp eyitdiler ki: (21)"Yā Behmen-i Şāh iy Sām bin Nūḥ oġlı pādişāh sen sañā ḳımaġıl. Her kim ol evrene ḳaṣd itdi. Bir fersaḫ yirden **[19a]** (1)deme çeküp gine gelmedi. Anuñ gibi cānavar degüldür. Ol ki ḳatına varan yine ṣaġluġıla gele. Eger (2)anuñ vaṣfın bileyin dirseñ şol ḳarşudaġı ṭaġa çık. Ṭaġ depesinde bir zaman tevaḳḳuf it. Ol evreni (3)göresin. Aña ʿamel idesin." diyüp naṣīḥat itdiler. Behmen bin Sām bin Nūḥ geceyle ol ṭaġuñ ḳullesine (4)çıḳdı. Naẓar ḳılup alçaġından yaña baḳdı, gördi ki ol vilāyetüñ ḳamusından od hevāya çıḳar. (5)İrteye degin od yandı bütün ʿālemi ṭutdı. İrte olıcaḳ, dutūn oldı. Behmen ol ḳavme ṣordı ki(6)bu od ve dūtun nedür? Cevāb virdiler ki: "Yā melikü'z-zaman ol od ve dutūn evrenüñ nefesīdür. Gicede od (7)görinür ve gündüz de ḳarañu buḫār görinür. Behmen eyitdi: "Çāre yoḳdur ben bu ejdehānuñ üzerine varmayınca (8)ḳılıcıla boynına zaḫm urmayınca raʿiyyet yolına şehid olup cān virmeyince ḳomazam." diyüp (9)emr itdi. Bir ʿaẕīm muʿteber mancılıḳ düzeler daḫı ol ejdehānuñ kim bu evrendür. Ṭaġ alçaġında, (10)güneş ıssusına ḳarşu ḳarnı ṭoḳ, ḳayġusı yoḳ. Başların gövdesi üzerine kemer kemer ḳılup yaturken Behmen (11)bin Sām ol melik-i Hümām hemāndem eline alup tīġ-i Sām mancılıḳ içine girüp emr itdi ki: Bu evren (12)üzerine atalar Hindüstān ḳavmi ḳomayup feryād itdile.r Behmen bin Sām eydür: "Allāh teʿālā anuñ ḫışmı (13)ve ʿaẕābı bu yidi başlu evren ḫışmından hezāran derece artuḳdur. Belki Allāh teʿālā kendü ʿaẕābı (14)miḳdārın kendü bilürben Allāhu teʿālā ḫışmından ḳorḳaram ki baña ʿitāb ide ki sizi pādişāh ḳıldum sen (15)ol benüm żaʿīf ḳullarum ki saña muṭīʿ eylemişdüm ve ne dirseñ ṭutarlardı. bir yidi başlu ılana (16) helāk itdürdüñ. Saḳlayamaduñ. Çün elüñden gelmez idi niçün bu işe iḳdām iderdün ki (17) bir nefsüñden ötüri niçe yüz biñ biñ ḳana girdüñ. Ḥāliyā ben elümden gelenin işleyeyin. Ölürsem Āllāh (18)emri içinde alayın ben ḫod bu evren elinden ḫalāṣ olmayup ölürem; ammā ki bir ḳılıç zaḫmın urayın ki (19)artuḳ anuñ ḳorḳusından ḳılıcum zaḫmın egdükçe bu vilāyete gelmez biz daḫı ṣevāb ḳazanup Ḥaḳ teʿālā(20)nuñ vasiʿ raḥmetine ġarḳ oluram. Ḳurb-ı ḥaḳda maḳam buluram, diyüp vilāyet ḫalḳınuñ sözlerin (21)ḳabūl itmedi. Server-i selāṭīnler sözin ṭutmadı. Ḥükemā, vüzerā sözin işitmedi emr itdi. Mancılıġıla **[19b]**(1)kendüyi bu evren üzerine atdılar. Taḳdīr-i Rabbānī Behmen bin Sām bin Nūḥ bu yidi başlu evrenüñ ortadaġı (2)büyük başınuñ üzerine

düşdi. Derḥāl ḳılıç ile çaldı. Eyle zaḫm urdı ki evren cān acıġından [3]Behmen bin Sām deme çeküp yuṭdı. Hind vilāyetin terk itdi. Yine ʿummāna yitdi. Bir nice ṣoñra bizüm [4]evrenlerle bulışup bilişüp baña getürdiler. Ol vaḳtın berü benümle olur, diyüp Ṣāh-ı Mārān cevāb virdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[5]Baş ḳaḳarsa yire gökden yıḳıla burc-ı felek
Çarpsa ḳuyruḳ yir yarılup çāk ola gāv u semek

Ḳaṣd idüp yüz biñ zebāni iltemedi dūzaḫa
[6]Cehd idüp bulutla göge ḳaldurılmaz biñ melek

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Süleymān bu sözi kim işitdi. Behmen [7]bin Sām bin Nūḥ peyġamber oġlını bu yidi başlu evren yutduġın ol vilāyet ḫarab itdügin bilicek. Ġāyet [8]ġażaba gelüp ḳaḳıdı. Yıldırım bigi şaḳıdı. Andan dönüp şāh-ı mārāna eyitdi: "Bu evren ḫod bir ṭālimler ẓālimi [9]yimiş ki ancılayın ʿādil pādişāhı yutmış. Hindūstān vilāyetin ḫarāb itmiş. Lāyıḳ budur ki bu evrenden [10]Behmen-i ʿĀdil Ṣāhuñ ḳanını alavuz. Bunı helāk ḳılavuz. Ammā ki mübārek göñlüne nesne gelmesün." diyicek [11]Ṣāh-ı Mārān eydür: "Yā nebīye'llāh bu ejderhālaruñ ve evrenlerüñ ve efāʿīlerüñ cemīʿisinüñ ḥāli budur ve efʿālı [12]budur. ādem etin yiciler ve ḳān içicilerdür ve memleket ḫarab idicilerdür. Ben bunları cemʿ idüp ʿālī ḥażretüñe [13]getürür, olıcaḳ. Bunlar baña eyitdiler ki sen bizi ādemoġlanına iltürsin anlar bizüm helākümüze ḳaṣd iderler. [14]Ḳasem yād eyle ki bizi Süleymān naẓarına varıcaḳ. Helāk itdürmeyesin, diyüp her birini boynuma alup [15]and içmişimdür ki Süleymāndan size żarar gelmeye, diyü imdi yā nebīye'llāh murāduñ bunı helāk itdürmekse [16]bir ṭarīḳıla helāk itdürelüm ki benüm anduma żarar gelmeye. Hem bu evren daḫı ola Ṣāh-ı Mārān böyle" [17]diyicek Süleymān ḥażreti şād u ḥürrem olup eyitdi: "Luṭf idesin bu vaʿdeye ḫilāf itmeyesin." [18]diyicek Ṣāh-ı Mārān ılan dilince ol yidi başlu evrene çaġırup eydür: "Yā evrenler serveri ve ejdehālar [19]mihteri Süleymān ḥażreti eydür ki bu evreni gözüm ṭutdı ve evrenler içinde bundan maḥbūb, marġūb [20]rengīn evren yoḳ. Ammā ki yidi başına ve ʿömür yaşına ve ḳadd ü ḳāmet ve gözü ḳaşına ve gövdesine başına [21]göre ḳuvveti var mıdur? Görsevüz, aḳranı evrenlerle cenk itse teferrüc itsevüz. Eger kim ḫaşmına ġālib **[20a]** [1]gelürse evrenler ser-hengligin bu ki teslīm iderdim ve ziyāde teklīf taʿẓīm ḳılurdum." diyüp Süleymān [2]ʿahd itdi. Ammā be-şart-ı ān ki nüh-seri evrenle cenk idesin, ḳanından yiryüzin lāle renk idesin. [3]Zīrā ki evvelden ḫaşmuñdur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Buña beñzer çünki yoḳ ṣüʿbān içinde ejdehā
Kim deminden yirde cūş u gökde ḳuş olmaz rehā

(4)Zehrini ṣaçsa cihāna Ḫalḳ-ı ʿālem çāk ola
Aġzın açup ṣaçsa āteş ḥarḳ ola kevkeb sühā

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince şāh-ı (5)mārān böyle diyicek heft ser evren daḫı ġayrete gelüp kendüyi gördi. Başları felege ḳaldurup ḳanadların (6)silküp ḳāmetini büküp kemer kemer idüp ve ḳuyruġın ḳaldurup ḳafası üzerine çenber idüp Sedd-i İskender (7)gibi yirinde ṭurdı ve saçların yire urdı. Andan Şāh-ı Mārān ılan dilince çaġırdı. Evrenler ṣafında ṭuran (8)ṭoḳuz başlu evreni ol cehennem içinden āteş-i ṣüʿbān daʿvet idüp ve aña daḫı añlatdı ki emr-i Süleymān (9)ve ḥükm-i Şāh-ı Mārān budur ki: "Heft ser evrenile cenk idesin ve her ḳanġıñuz ġālib olursa anı emr-i (10)Süleymān birle evrenlere ser-heng ḳılalum." diyüp cevāb viricek. Ol ṭarafdan nüh seri evren (11)daḫı bu heft ser evrenle ʿadavet ider. Pes vardı, birbirine furṣat gözlerdi ve andan ṣoñra başını (12)ḳaża vü ḳader gibi ṭoḳuzın daḫı yuḳaru ḳaldurup ve balıḳ yelizesi gibi dört ḳanadı varıdı. Yirinden ḳalḳup (13)ve arḫasındaġı pülları ġāyet siyāh ve iki cānibinde ḳanadı altındaġı pülları ġāyet ḳızıl laʿl-ı aḥmer miṯāli şevḳ virür (14)ve ammā kim ḳarnı altı püllārı ṣaru güher pāreye beñzerdi. Ḳara yir ılan gibi götürülüp uçdı. Gelüp ılan dergāhına (15)muḳābil yire geçdi daḫı serīre ḳarşu ṭoḳuz başın daḫı yire indürüp yüzlerin yire sürüp evren dilince (16)duʿā ḳılup eyitdi ki:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ol ṭoḳuz başı ṣanasın bu ṭoḳuz aʿẓam felek
Gözleri vardı cehennem aġzı zehri key helek

(17)Pülları ḳalḳana beñzer dişleri uzun direk
Dem çekerse yiri gögi yuda nice gāv semek

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince andan şāh-ı (18)Süleymānıla ve şāh-ı mārānıla biri birine Kūh-ı Ḳāf ve Kūh-ı Elbürz bigi beraber ṭurdılar. Cehennem gibi aġızların açışdılar (19)ve birbirine zehirle āteş ṣaçışdılar. Her yire kim zehirleri düşerdi. Ḫār u ḫāşāki od yaḳup dutuşurdı ve andan (20)ṣoñra birbirine ḳanad çarpışup baş ṣunışup dişlerile ṭutışup cenk itdiler. İyle ki ol iki evrenlerüñ (21)caġrışduḳlarından gögüñ ṭası çik çik ötüp gümledi ve biri birine pençe urup ḍarb ḥarb ittüginden **[20b]** (1)yidi ḳat yir altındaġı öküz balıḳ iñledi. Bir zaman ki biri birine niçe urup pülların dutdılar ve aġız açup dişlerile (2)etlerini muḥkem ṭutup biri birinüñ ki ḳopardılar. Anlaruñ cengine ins ü cin ser-hengleri heybet aldılar. Vālih ḥayrān(3) ḳaldılar. ʿĀḳıbet ol ṭoḳuz başlu evren yidi başlu evreni ẕebūn itdi. Zīrā ki anuñ iki başı andan artuġıdı. (4)Nite? Çünki bir zaman cenk itdiler. Ol ʿArab süñüsi gibi dişlerile biri birinüñ etlerin ki yırtdılar daḫı (5)biri birinüñ başını ve boynunı ṭutmaġa başladılar. Ol ṭoḳuz başlu evren yidi başlu evrenüñ yidi başıla (6)boġazların sıḳup ol daḫı anuñ ḳafasın yırtup cenk iderken ḳanlarından yiryüzin laʿl-ı renk iderken (7)nüh seri evren zāyid ḳalan iki başıla ḳafasında olan ẕerrīn tācları aġzıla sıḳup çıḳarup atdı. (8)Vaḳtı ki yidi başlu evrenüñ şāh mühreleri ẓāhir oldı. Hemāndem felek yüzin bulud ḳapladı. Şöyle ki ʿālem (9)yüzi baḥr-ı ẓulümāṭa dutdı. Buludlar ejdehālar üzerinde ḳat-ender-ḳat oldı. Bulud çoḳluġın evrenler (10)ejdehālar ki gördiler. Ser-cümlesi ditreşüp ḳorḳuşup yiryüzine siñdiler. Atlaruñ ḳorḳduġın görüp Süleymān

(11)ḥażreti su’āl itdi ki: “Yā Şāh-ı Mārān sebeb nedür ki bu ejdehālar ve evrenler bulud ḳalıñlıġın görüp her birisi (12)uşaġı irisi ḳorḳup yiryüzine siñerler?” Cevāb virdi ki: “Yā nebīye’llāh bunlaruñ ölümi ḳorḳusı buluddandur ve daḫı bu (13)buluddar cemʿ oldıġına sebeb budur ki bu heft ser evrenüñ ki başlarından zerrīn tācları ki düşdi. (14)Buludlar şāh mühresinüñ evren cinsinüñ mıḳnāṭısıdur ve kürre-i nār dāḫı mıḳnāṭısdur. Nitekim ẕikr eyledük (15)ve bu ṭoḳuz başlu evren daḫı yidi başınla ol yidi başlu evrenle cenk iderken zāyid ḳalan iki başınla (16)zerrīn tācları çıḳarup şāh mührelerin iẓhār itdügine sebeb budur ki cenk itmekde ʿāciz ḳalup (17)ḳaṣd itdi ki elinden ḫalāṣ ola. Bulud şāh mührelerinden çeküp felege ḳaldurup kürre-i nāra yaḳın varup (18)ḥarḳ ola. Uş buludlar daḫı cemʿ oldı. Yaḳındur ki şāh mühresinden ḳaldurub kürre-i nāra iltüp ḥarḳ (19)itdüre. Niçe nā-gāh buludlar ḳat ḳat olup heft ser evreng üzerine çökdiler. Ol ṭoḳuz başlu (20)evrenden ayırup yirinden ḳaldurup felek yüzine çekdiler. Şāh-ı Mārān anı görüp Süleymānuñ taḫt-pāsın (21)öpüp yire yüz sürüp ʿālī ḥażretüñden dilerem ki bu heft ser evreni bulud elinden ḫalāṣ idesin. Tā kim ben **[21a]** (1)ben ḳuluñuñ ʿahdı ve içdügüm and yirine gele bunlaruñ kimsesine senüñ zamanunda ziyān irmeye.” diyicek Süleymān (2)şāh-ı mārānuñ sözin ḳabūl itdi. Heft ser evreni Müvekkel-i Bāda ḥükm itdi. Bād-ı Ṣarṣar esüp buludları defʿ (3)daġıdup heft seri evren yiryüzine indürdi. Bu rivāyet Eflāṭūn-i Yunānīnuñdur. Ammā ki Loḳmān-ı Ekber ol (4)Ḥakīm-i Ṣādıḳı rehber naḳli budur ki Süleymān, Müvekkel-i Şāh-ı Mārāna ḥükm itdi. Buludlar elinden heft ser evreni (5)alup yiryüzine indürdi. Zīrā ki Ḥaḳḳuñ emir birle evren ve ejdehāyı melek gelüp yiryüzine inüp zencīre (6)ṭaḳup ol ejdehāyı alup felege çıḳaralar. Yeʾcūc, meʾcūc vilāyetine iletdiler ki anlaruñ ġıdası oldur. Ammā ki (7)ḫalḳ gözine ol ferişṭehlerü ġadan ferişṭehleri oldıġı sebebden ẓulümāt şeklinde bulud ṣūretin gösterür (8)ṣaḥīḥ rivāyet budur ki:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ṣaḥ rivāyet budur ki oldı beyān
Özgesin Allāh bilür yoḳdur gümān

(9)Ki ol Ḫudādur zīrā ʿallāmu’l-ġuyūb
Şek getürme vir ṣalāvat bu zaman

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince çünki (10)heft ser evreni Süleymān ḥażreti bulud elinden ki ḳurtardı ve tekvin-i mārān virüp gine altun tāclarını şah mühre(11)lerine geçürdi. Tā kim yine bulud kendüye çekmeye ve üzerine ḳat ḳat olup çökmeye (12)ve andan ṣoñra cemīʿ evrenler ve ejderhālar Süleymān ḥaẓretünüñ ol yidi başlu evren bulud elinden ḫalāṣ (13)oldıġın ki gördiler. Süleymānuñ buluda daḫı ḫükmin geçdügin bilüp şāh olup bunların Süleymān serīrinden (14)yaña dönüp yüzlerin yire sürüp baş ḳodılar ve dillerince Süleymāna duʿā ḳıldılar daḫı ılan dilince biri (15)birine eyitdiler ki: “Şimden girü bizüm pervāmuz buluddan ve kürre-i nārdan yoḳdur ki Süleymān gibi pādişāhumuz var. (16)Sedd-i penāhumuz var.” diyüp ḫürrem oldılar. Andan Süleymān ḥażreti eyitdi: “Yā Şāh-ı Mārān evrenlerüñi (17)teferrüc itdüñ. Ammā ki bunlaruñ cümlesinden ḳanḳısı efḍal gürbüzdür.” diyüp su’āl idicek. Cevāb virüp (18)eyitdi ki: “Yuḳaru evrenler içinde dürlü dürlü evrenler çoḳdur. Ġāyet büyük olurlar. Şöyle kim uzunluġu (19)nihāyet beş yüz eriş olur. ʿArab erişile ammā kim deñiz ejdehāları

bunlardan ʿaẕīm heybetlüdür ve büyük[20]dür. Şol ḳadar uzun olur ki on iki biñ adım uzunı ve ḳırḳ adım eni olur ve uzunı vardur ki yidi ḳanad [21]ve ḳırḳ başı olur. Añlarun gibi evrenler bańa mütābaʿat itmezler ve sözi işitmezler. ʿĀṣī ve cebbār-nefs olurlar. **[21b]** [1]Ammā ki bu ḳoruda olan ejdehālaruñ ulusı ol ejderhādur ki Ḥabeş vilāyetine gönderdüñ. Ol vilāyeti ḫarāb [2]ide. Memleket ḫalḳı ḳāfir oldığı sebebden menzillerin turāb ide." diyüp cevāb virince Süleymān ḥażreti [3]eyitdi: "Yā Şāh-ı Mārān evrenlerüñi temāşā itdüñ ammā ki bunlaruñ vücūda gelmesi üremesi nedendür bize [4]cevāb vir." Didi. Şāh-ı Mārān cevāb virdi ki: "Yā nebīye'llāh evren ṣıġın geyüginden ḥāṣıl olur vaḳtı ki [5]ṣıġın geyügi aġaca ṣu yürüdügi vaḳtın efaʿī ılanlar inine düş gelse veyāḫūd şemse yılanlarına düş [6]gelse kim ılanlar içinde bu ikisinden zehir-nāk ılan az vardur. Pes ṣıġın geyügi ılanlaruñ inine düş [7]gelse iplik ṣıyurur gibi aġzın inine eyleyüp ṣıyurur. Allāhuñ tākdīri birle ẕehr-i āhuya kar itmez. Vaḳtı ki [8]yüregine teʾsīr itse yürege şiddet verse ṣu içmez. Ammā ki çeşmenüñ çevresin çekinür çekinmekile [9]ṣudan ḥaẕ alur daḫı gözlerinden yaş çıḳar. Ol yaş aḳmaġıla zehri defʿ olur. Gözlerinüñ ḳapaġı [10]altında ol çeşmi yaş ṭoñar. Cev miḳdārında ol tiryāk-ı ekberdür ve daḫı ol dişi ṣıġın geyigi ki merdāne [11]miḳdārı rebiʿü'l-evvel faṣlında ve az artuḳ eksük Ḥaḳḳuñ taḳdīri birle ol geyik ḥamīle olur. Ḳarnı ġāyet [12]aġırlanur ve kendü aruḳlar żaʿīf olur ve yoldaşı geyik andan nefret ḳılup ḳaçarlar. Ġayrı ṭaġlara geçerler. [13]Zīrā ki iki nesneden bilürler ki ḳarnındaġı evrendür. Süleymān didi ki nite bilürler? Şāh-ı Mārān cevāb [14]virdi ki: "Yā nebīye'llāh ḳanḳı ṣıġın geyügi ki ḳarnındaġı bızāġısı evren olsa ġāyet ıraḳ ve żaʿīf düşer. [15]Andan bilürler ve bir daḫı nefesi ot otlarken yiryüzindeki şecerāta ve ṣemerāta ve nebātāta kim ṭoḳınur. Nefesi zehrinden [16]defʿi ḳabkara yanup çürür ve aġaçlar ṣararup ḳurur ve ol otladığı yirde nefesi doḳunduġı çemenden ḳanḳı [17]geyik kim otlasa defʿi zehri yitişüp helāk olur. Pes geyik anı bilüp ḳaçarlar. Şöyle kim ol yalıñuz ḳalur. [18]Müddet-i ḥaml kim tamām olur, ṭoġurur. Ḳırḳ adım yir ḳaçar. Andan dönüp baḳar. Eger cinsi geyik buzaġısıyısa varup [19]emzürür ve eger ki degülise ḳor ḳaçar. Pes evrengi geyikden ṭoġar. Ġayrı ḥayvān bir yılda büyüdigin evren bir gün [20]bir gicede büyür ḳırḳ güne dek şāh mühresinüñ üzerindeki perde açılmaz ḳırḳ gün tamām olıcaḳ ol perde [21]ḳavlayup dökilür. Kürre-i nār bulud birle kendüye çeküp çıḳar. Pes bu evrenlerüñ yā Süleymān aṣlı budur ki ẕikr **[22a]** [1]olındı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Böyle diyüp Şāh-ı Mārān ol zaman
İtdi alḳış şeh Süleymāna cihān

[2]Şeh Süleymān bildi evren neydügin
Aldı ʿibret vālih oldı bir zaman

İy mubaṣṣır kār-gāha ḳıl naẓar
[3]Tā bilesin ṣaniʿuñ ṣunʿın hemān

Ḳudrete baḳ ʿāḳiliseñ pāk-dīn
ʿibret-i ḥaḳ göresin ẓāhir nihān

(4)Nuṣḥunı Firdevsinüñ ṭutup begüm
Vir ṣalāvat Muṣtafāya ṣādumān

4.3.2.2.2. Kıṣṣa-ı Şām-süvār[335]

(5)Ḥakīm ḳavlince Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām şāh-ı mārāna ʿaskerin seyritmekde ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz Sām-(6)süvāra geldi. Nite? Çünki Dib Hindūstān şāhı Berhemen-i Şāh birle ol gün ḳaş ḳararınca cenk eylediler. Anca kim (7)cenk kemāline irdi. At, fīl yuşıdı. Cenk eri çalışdan yorıldı. Eceli gelen ḳırıldı. Urışdan ḳılıclar (8)azeye döndi. Oḳlar atılup kīş ü ḳurbanlar boş ḳaldı. Oḳ peykānından siperler ġalbıra döndi. Seyf yüzinde (9)cebe vü cevşenler rişteleyin biçildi, ḳanlar ṣaçıldı. Tā kim maḳṣūd-ı felek yirine yitdi. ʿÖmri tamām olanlar (10)oldı, gitdi. Cān cismi ṣadefinden vidāʿ itdi. Benī İsrāʾil serverleri, ʿArab Arbā dilāverleri, Sām-süvārıla; (11)Hindi Hindüstān dilāverleri, Berhemeni Şāhıla dönüp ṭabl u asāyiş urdılar. İki çeri birbirinden ayrılup dönüp (12)yigirmi biñ er ḳarāvul ḳoyup Sām-süvār bārıgāhına gelüp cebe vü cevşen çıḳarup nefīs libāslar geyüp ādem (13)ḳanından ḳolların pāk ḳılup serīrinde ḳarar ḳıldı. Selāṭīn-i serverler gelüp dīvān ṭurdı. Sām-süvār (14)serverleri dükenledi. İki muʿteber dilāver yoḳ. Bādıpāya buyurdı. Cenk yirin gördi, bilenmeyü bildiler kim giriftār (15)olmışdur. Buġur Sām-süvār buyurdı. Ol giriftār olan Müselsel Hindūyı, Berhemen Şāh ḳarındaşlarıla Hind (16)serverlerin Sām-süvāra ʿarż itdiler. On ādem ejderhāsınuñ ḳolı baġlu, ciġeri ṭaġlu zaḫımları ḳanına (17)ġarḳ olup ṭururlar. Sām-süvār Gührāma ṣordı. Didi kim Berhemeni Şāhuñ bu dördi ḳarındaşdur bu. Ṭuran (18)pehlevān Berhemenüñ ʿammusı Müselseldür. Cümle Hind serverleri bunuñ başına ḳasem yād ḳılurlar. Bunlar (19)daḫı Berhemeni Şāhuñ muʿteber serverleridür, diyüp ṭurdı. Sām-süvār ol sözi işidüp buyurdı (20)Müselselüñ ḳaydı bendin giderdiler. Andan Sām-süvār eydür: "İy Müselsel benümle ḳarşu ṭurup cenk ḳılduġuñ (21)sebebi ne?" Andan Müselsel eyitdi: "İy pehlevān-ı cihān Berhemeni Şāh idi. Üzere ġayretle ṭurup cān u baş **[22b]** (1)oynaya." diyüp ṭurdı. Sām-süvārıla serverler Müselselüñ sözin begendiler. Rast söyleyüp cihān–(2)girler çıġırın ṣoyladıġıçın yine Sām-süvār eyitdi: "İy Müselsel Hind çerisinüñ mihterīsin Berhemeni (3)Şāha dimedüñ mi ki Sām-süvār nice senüñ gibi şahlarıla cenk ḳılupdur. Niçelerüñ tāc u taḫtın elinden (4)alupdur. Anlar neyledi, sen neyleyesin, dimedüñ mi?" didi. Andan Müselsel eyitdi: "İy pehlevān-ı Süleymān ben (5)bende bu naṣīḥatı." diyicek Berhemeni Şāh iṭāʿat itmege meyl itdi. Ammā bir kişi mānīʿ oldı. Sām-süvār eydür (6)kim Müselsel eydür Berhemeni Şāhuñ ṭāyısı Helḳalūn didi kim: "İy Berhemen Şāh sencileyin ulu pādışāhıla Sām-(7)süvār ne kişidür kim niçe ṭutuşa. İmdi ben bilürem Sām-süvārı sen yitürirsin." didi. Bu söze omız(8)lanup ṭururlar. Müselselüñ, Sām-süvār bu sözin begendi. Andan Müselsele ḫāṣ ḫılʿat geyürdi, didi kim: (9)"İy server benden Berhemeni Şāha selām eyle. Eyit kim kimse sözine uymasun. Her leʾimüñ sözin ḳulaġına (10)ḳoymasun. Saʿādet sermāyesin yile virüp ṣāḥib-ḳırāna ʿād, ʿāṣī olmasun. Zīrā Süleymān nebī (11)ulu pādişāhdur, muṭīʿ olsun, yine taḫt u tācı kendinüñ.

[335] Samsüvar'ın Hikâyesi

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Şeh Süleymān miṣli sulṭān gelmedi bu ʿāleme
(12)Ki emr-i ḥaḳla ḥükm ider cinnīle ins ü ādeme

Emrine fermān olan sulṭān bulupdur tāc u taḫt
ʿĀṣi olanuñ gerdenini uġraduram ḳamḳama
(13)**Neṣr**

Ḥakīm ḳavlince Sām-süvār şöyle diyicek Müselsel varup Berhemeni Şāha gitdi. Ol ṭarafdan (14)Hindūstān Şāhı Berhemeni Şāh barı-gāhına varup serīrine oturdı. Ḳarındaşın dükeñledi gördi kim dört (15)ḳarındaş bir ʿamūdısı yidi yoldaş bulunmadı cenk yirinde. Aradılar yine bulunmadı. Bildiler kim giriftār oldı. (16)Buġur buyurdı kendüler ṭutduġı giriftārları daḫı getürdiler. İki serveri ḳarşusına ṭurġurdılar gördi. (17)Otuz ikişer eriş ḳadd ü ḳāmetlü ḳahramānı ḳātil ṣaṭvetlü Efrāsiyāb ṣalābetlü iki dilāver şol ḳadar çalışmış(18)lar kim üzerlerindeki cebe vü cevşenler seyf yüzinde biçilmiş zaḫım ḳanları ṣaçılmış henüz ġayratı, (19)hamīyyeti aşaġa ḳomayup ṭururlar. Berhemeni Şāh ol cüvān baḫtları şöyle göricek. İşi yoldaş, (20)oġul ḳarındaş düşmiş. Hind dilāverleri bir pelenk gibi eger şu ilerü gelüp didiler kim: "İy Berhemeni Şāh (21)bu düşmenleri ver bize depeleyelüm, ḳanların içelüm, dilişdiler. Andan Berhemeni Şāh eyitdi: "Ṣoralum, görelüm, **[23a]**(1)kimlerdür? Bilmege lāyıḳ kimesnelerse ne gerekse idüñ." diyüp ṣordılar. Andan İlyā bin İşā eydür: "Benī İsrāʾil (2)dilāverlerinden ikimüz iki dilāverüz Süleymān nebīnüñ ḳavmi ḳabīlesiz." didiler. Andan Hind serverleri, İşā (3)sözin begendiler, emān virdiler. Andan Berhemeni Şāh eyitdi: "İy serverler sizlere emān vireyin, baña muṭīʿ oluñ. (4)Yoḳ dirseñüz sizlerüñ derisin çıḳarur men." didi. Andan dilāverler eyitdi: "İy sulṭān-ı Hindüstān Süleymān (5)nebī ne ḳadar kim ṣaġdur andan yüz döndürmezüz." didiler. Bu söze Berhemeni Şāh ḳaḳıdı, buyurdı. İkisinüñ daḫı (6)derisin yüzüñ göreyim. Sām-süvār bunlara neyler didi? Andan Hind güm-rāhları gümreşü hūm u hücūm itdiler. (7)Tā kim şehleri yaṣaġın yirine getüreler ol yañadan Müselsel daḫı çıkageldi. Müselseli görüp cümle ayaġ (8)üzre ṭurup ʿizzet ḳıldılar. Müselsel daḫı gelüp Berhemeni Şāh öñinde baş ḳoyup ḳarşu turdı. Andan (9)Berhemeni Şāh eydür: "İy dilāver düşmenden niçe ḳurtuldıḳ. Andan Müselsel eyitdi: "Sām-süvār ṣorup kim (10)olduġum bilüp beni azād ḳıldı. Birḳaç keleci ṣımarlayup saña gönderdi." Berhemeni Şāh eydür: "Ne didi? Müselsel (11)daḫı Sām-süvār didigün ḫaber virdi. Berhemeni Şāh ġażaba gelüp ḳaṣd ḳıldı kim ʿammusın depeleye. Ḳalan (12)ḳarındaşları ḳomadılar. Andan Helḳalūn eydür: "İy şāh-ı Hindūstān düşmen sözine ḳaḳıyup kendü serverüni öldürem. (13)Ne ḳadar yaman kişiyse daḫı saña bu dem gerekdür ve bir daḫı budur kim Sām-süvār senüñ bugün ki cengüni görüp (14)senden ḳorḳdı. Müselsel daḫı ḳorḳusından ḳoyıvirdi. Yaʿnī kendü daḫı bizüm elümüze giricek. Müselsel (15)daḫı anı ḳurtara. İy Berhemeni Şāh düşmenüñ düşmene ne mürüvveti olsın. Sām-süvār çoḳ iş görmiş,(16)delim ḥāl bilmiş kişidür. Cengile çāre bulmadı. Buġūr sözile seni ḳorḳudsa gerek ve bir daḫı Sām-(17)süvāruñ bu az gine çerisi bizüm çoḳ çerile ceng itdügi buyıdı kim bizüm çeri cenge az az girdi. Gözleri (18)ögrendi leşker bindügi gibi cümle cümle ḳılalum. Az çeridür, çoḳ çerile başduralum. Fīller ayaġı altında (19)ṭapınladalum. Bu kişinüñ ḳalan çerisi daḫı gelüp irmedin ve bir daḫı bu kim ol giriftārlara ṣoralum. Sām-(20)süvār Dib Hindūstāna geldüginden murādı ne? Bilelüm." diyüp ol iki server-i Berhemeni Şāh öñine yine (21)getürdiler. Ṣordılar kim Sām-süvār bunda geldüginden murādı nedür? Andan didiler kim Süleymān nebīnüñ pehlevānı**[23b]** (1)pāy-ı

taḫtdur. Sām-süvār geldi kim sizleri ṭoġrı yola ilede Müsülmān eyleye. Eger tābiʿ olmayasız (2)cengi, cidālile ele getürüp helāk iderdiler. Ḳażaya rıża virüp ṭurdılar. Andan ol iki server ḳażaya (3)rıżaya virüp Süleymān yolına cān baş terkin urup ṭurucaḳ. Berhemeni Şāh eyitdi: "İy Helḳalūn (4)bu iki ṭutsaḳları nidelüm?" Helḳalūn eydür: "İy sulṭān-ı Hindüstān sen bunları ḫāk idicek. Sām-(5)süvār daḫı ḳaruñdaşlarunı ḫarca sürer. Bunları ḳayd u bendile ṣaḳla birgün saña gerek olur." didi. Berhemeni Şāh (6)daḫı anları ḫāṣ ḳullarına ṣımarladı. Bu cānibden Sām-süvār dīvān ṭaġıdup ḫalvetine girüp çoḳ zaman (7)Müselselden ḫaber umup oturdı, gelmedi. Bildigim Berhemeni Şāh ḥaḳ sözi ḳabūl itmedi. Pes ārām ḳılup (8)ṣabāḥ irdi. İki ceyş-girān cūşa gelüp at, fīl, gergeden geçimlendi. Er cebelendi, cümle çeri süvār (9)olup sancāġ ʿalem götürlüp birbirine ḳarşu yürüdiler. Nite? Dört kez yüz biñ āhen-pūş erile Sām-süvār (10)cenk yirin alup ṭurdı. Yitmiş yidi alay olup düşmen gözlerler. Ol yañadan Berhemeni Şāh daḫı Debi (11)Hindüstān çerisile otuz kez yüz biñ er olup yigirmi dört biñ fīl cemʿ ḳılup arḳaların şehre (12)verüp Sām çerisine ḳarşu būrc-ı bārūlayın ḳat ḳat olup ṭurdılar. İki çeri ṭuruşınca at, fīl (13)ayaġından yirler inledi. Gökler yüzin gerdi. Gubār ḳapladı. Çeri ṭurıcaḳ, yil mevc urdı. Tozı çeri (14)üzerinden irdi iki çeri birbirin görüp ḫoraṣā niçün fīller ġızġızdup kişi ḳurbān ḳaḳup ġırīv ḳıldılar arż-ı (15)semāyı gümletdiler. iki ṭarafdan cenk eri birbirin rū-be-rū göricek. Cenk altına el urup ṭuruşdılar. (16)Mīr-i mihterler ṭabl u duhūllara ceng-i ḫarbiler urdılar. Ṣūrnā vü nefīrlere ecel irin irletdiler. Sancaġ-ı ʿalem (17)şuḳḳaların açup meydāna gelüp ṭurdılar. Şāh-ı Hindüstān ḳol ṣalup cümle çeriye cenk işāretin (18)ḳıldı. Ol ṭarafdan Sām-süvār daḫı naʿra urup leşkerine işāret itdi. Dört kez yüz biñ er cümle ġırīv ḳılup (19)sügüler ḳullara ṣalup sīperler, sīnelere alup tīġ-i berrān ʿuryān ḳılup at sürüp Hind çerisine gitdiler. (20)Kişi baḥrınlayın birbirine gürleyü,gümleyü mevc urup fevc fevc irişüp seyl-i ʿazīmleyin ḳarışup ḳatışup cenk (21)itdiler kim düşüp kim ṭurdılar kim cān baş terkin urdılar

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Çünki Hindüñ ʿaskerile ceng ider Sām-süvār
[24a] (1) Tīġ-i ḳumḳumdan geçerdi cān virüp pāye-süvār

Ḫāk-i leş baş ṭutdı baḥr-ı ġarḳa virdi seyl-i ḫūn
Yirde sinle çoġalurdı gökde ervāḥ-ı biḥār

(2)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince Sām-süvār çerisi Debi Hindüstān çerisile güneş ḳubbe-i felege dikilince cenk (3)itdiler. Āḫir Hind çerisin ṣıyup girüsine sürdiler. Delīm arḳırup Berhemeni Şāhı sancaġına irgürdiler. (4)Berhemeni Şāh anı görüp yidi ḳarındaşın sancaḳda ḳoyup Hindüñ ḳarı pehlevānlarıla at, fīl, gergeden sürüp (5)ṣınup dönen çerisin ḳarşulayup düşmene seyf urup Sām çerisin dönderdi. Sām-süvār anı görüp (6)bir kürre-i raʿdı var. Naʿra ḫayḳırup tīġ-i ḳumḳūmı ʿuryān ḳılup Hind çerisin yine ṣıyup rast fīller ṣafına varınca (7)sürdiler. Fīl-bānlar anı görüp ġırīv ḳılup yigirmi dört biñ fīl-i mengelūsi kellesinde ḳullāb urup filleri (8)ġızġızdılar. Sām çerisinüñ atın örgittiler. Maʿa'l-ḳıṣṣa yidi kez Sām çerisi Hind çerisin ṣıdı sancaġa iletdi. (9)Fīller üzerine dökdi. Yidi kez Hind çerisi Sām çerisin ṣıdı sancaġa iletdi. Bu arada eceli gelen ölüp (10)at, er yuşıyup ṭabl u asāyiş urdılar. İki cānibden ʿinandırıldı. Cümle selāṭīn serverler sancaġa (11)dirildiler. İş yoldaş dükenleşüp düşen

leş, baş rezim-gāhdan dirüp iki ṭarafdan ḳaravul ḳoyup ḳondılar. (12)Zaḫımluları baġlayup ölenleri aġlayup cenk yaraġında oldılar. Sām-süvārıla Debi Hindüstān şāhı (13)Berhemeni Şāh ol dün birbirine ḳarşu arām itdiler. Çın seḥer iki cānibden cūşa at gecimlenüp ercebelenüp (14)cümle serverler sāz u saleb rast ḳılup süvār oldılar. Sancāġ-ı ʿalem götürüp birbirine ḳarşu yürüdiler. Otuz (15)dört kez yüz biñ at fīl gergeden ayaġından yirler iñledi. Erenler naʿrasından gökler gümledi. Hūl (16)heybetden vuḫūş u ṭuyūr u mūr u mār belikledi. Anca kim birbirine yaḳın irdi. Yeṣavüller at sürüp seyl-i ʿazīmleyin (17)gelen çeriyi iki ḳola Sedd-i Sikender gibi ṭurġurdılar. Ṣaff u alaylar baġlandı. Çeri ṭurıcaḳ yil esüp çeri (18)üzerinden gerdi. Ġubārı götürdi. İki düşmen birbirin rū-be-rū gördi. Ḫoraṣa niçüñ iki cānibden birbirine ḳarşu (19)urdılar. Sām-süvār Berhemeni Hindü yirle ṭurışıcaḳ. Şamlaḳ-ı Hindü dirlerdi iki yüz yaşında bir güm-rāhı varıdı. (20)Yidi dilāver oġlı varıdı. Gelüp Berhemeni Şāh öniñde baş ḳoyup meydān diledi, vardı. Şamlaḳ-ı Hindi (21)yidi oġlıyla cenk yirin alup ṭurdı bir oġlın meydāna gönderdi. Ḳırḳ ḳadd ü ḳāmetile ʿAmulāk adlu bir oġlı **[24b]** (1) varup maydāna girüp cevlān urup ḳol ṣalup Sām çerisinden er diledi. Süleymānīlerden Meşyāṭ fīl (2)sürüp meydāna girüp cevlān ḳılup Şamlaḳ oġlına berāber geldi. Birbirine gürz urışdılar, siper ṣalup (3)menʿ ḳılışdılar. ʿĀḳıbet Meşyāṭ-ı Hindinüñ ḳalḳanın ışıġıla başın ḫord ḳıldı. Hindü yıḳıldı. Atası (4)Samlāḳ görüp ġażaba gelüp ḥayḳırdı. Bir oġlı daḫı fīl sürüp irüp Meşyāṭ gürz urdı. Mermer diregi (5)ursa zīr ü zeber ḳılurdı. Meşyāṭ rast ḳalḳan ṣalup red eyledi. Meşyāṭ daḫı gürz urdı. (6)Hindünüñ ḳolında ḳalḳan çarḫ miṣāli döndi. Ḍarb ḳalḳanıla Hindü baġrınına ṭoḳundı. Demi nefesi (7)sinesinde baġlandı. Ḳaddı iki ḳat olup fīl boynına düşdi. Meşyāṭ yine ʿAḳābilin sūra (8)irüp bir gürz urdı. Başını ışıġıla ḫord ḳıldı. Sām-süvār görüp āferīn ḳıldı. Samlaḳ görüp (9)āh ḳıldı. Ġayrete gelüp bir oġlın daḫı gönderdi. Meşyāṭ anı daḫı gürzile helāk eyledi. Şamlaḳ-ı (10)Hindi anı görüp ḥayḳırup gürz-i girān baş üzre ṣalup fīli sürüp varup Meşyāṭā ḥavāle (11)eyledi. Meşyāṭ daḫı gürz ḳarşu ṭutup ṣavdı. Meşyāṭ urdı Şamlāḳ siper ṣalup menʿ eyledi. Ol (12)iki ādem ejderhāsı yitmiş ḍarb birbirine urdılar. Yitmiş birinci gürzde Meşyāṭı, Cihān-gīr gürzile urup (13)Şamlāḳ gürzin düşürdi. Hindü ġażaba gelüp ḍaraba taḫtası gibi ḳılıç yalıncaḳ ḳılup ḥavāle eyledi. (14)Meşyāṭ gürzin ḳarşu verdi, seyf gürze ṭoḳınup ḫord oldı. Meşyāṭ yine gürz urdı. Şamlāḳ (15)siper ḳarşu verdi. Ḍarb şöyle ṭoḳundı kim ḳalḳanın ışıġıla başın ḫord ḳıldı. Fīlinden dirāz-be-dirāz (16)yıḳıldı. Hindiler anı görüp deryālayın gümledi. Andan Şamlāḳuñ ulu oġlı Ḳaḥrān naʿra ḥayḳırup fīl (17)sürüp irüp gürz urdı. Miṣyāṭ siper ḳarşu verdi. Siper ḳolında çarḫ miṣāli döndi. Meşyāṭ ḍarbı (18)uġurından kendüyi uġurladı. Darb inüp fīl gerdānına ṭoḳınup ḫord ḳıldı. Ṣıçrayup fīlden kendüyi (19)yire ṣaldı. ʿAḳābilīn sūra irüp Hindūnuñ bindügi fīlüñ iki öñ ayaġın seyf birle çalup (20)yire ṣaldı. Fīl düşince Hindūnuñ başını çalup ışıġıla iki pāre eyledi. Anı görüp Sām-süvār ḳondı. Berhemeni Şāh cigerin oda yandurdı. Ḳaḳıp ġażaba gelüp didi kim: "Bir bir bunlara kimse ḳarīm **[25a]** (1)olmaz. Eger bir bir varıcaḳ Sām-süvār hep sizleri helāk ider." diyüp ḳol ṣalup işāret eyledi. Helḳalūn (2)Hindi on iki biñ Hind serverin alup ʿazm-i meydān ḳıldı. Anı görüp Sām-süvār buyurdı. On (3) biñ āhin-pūş erile İʿtiṣām-ı Erdebili ḳarşu varışup ḳatışup ḳarışup cenk eylediler. Süleymānīler Hindūları (4)ṣıyup sürüp ḳırup kimleri gürz-i girānlarıla urup ḫord ḳıldılar. Kimini atıla ṭoḳunuşup düşirdiler. (5)Kimini naʿralarla şaşurdılar. At süheylinden, er ġırīvinden, kūh-ı hāmūnlar uşurdılar. Sora fīller ṣafına (6)irgürdiler. Berhemeni Şāh anı görüp vehem vehem alup ḳomañ diyü ön ṣaldı. İki yüz biñ Hind serveri (7)at, fīl sürüp Sām-süvār çalışını girü dönderdiler. Delīm mīri sipāhi ḳırdılar. Sām-süvār anı görüp (8)buyurdı. Yüz seksen biñ āhin-pūş dilāver raḫş-ı raḫşān sürüp baḥr-ı Bīṭās miṣāli gürleyüp (9)gümleyü gittiler. Ayaklarında yir iñleyü yitdiler. Yüz seksen biñ er olup üç yüz ḳırḳ bīñ Hindūya cenk (10)ḳıldılar. Nīze dilile delīm dilleri deldiler. Ancaları seyf birle çalup ḫıyār mānendi iki pāre ḳıldılar. (11)Ancaları gürzi ṣalıḳ birle urup ḫāke ṣaldılar. Hind çerisin sürüp girüsine sürdiler.

Hindiler anı [12]görüp deryālayın çalḳanup mevc urdılar. Dört yüz biñ Hindū at, fīl sürüp yidi kez yüz biñ [13]er olup ḳılıç urup birbirini aşaġı yuḳaru sürdiler. Ḳarışdılar, ḳırışdılar, her kişi ḥallū ḥalınca duruşdılar. [14]Ancalar zaḫm yiyüp şaşdılar. Ancalar cān virüp düşdiler. Ancalar mest ejderhālayın eger şeb gümreşdiler, [15]yine Sām, çalışın döndürüp girüsine sürdiler. Anı görüp Sām-süvār ḳol ṣalup işāret ḳıldı. [16]Ḳahrām Kührām, Zengi Zengilerle, ʿArab ʿurabā dilāverlerile yüz biñ er olup dersü at, fīl sürüp ḳaṭrān [17]deñizi gibi gürleyüp gümleyü irdiler. İki yüz seksen biñ er olup seyf urup Süleymān nebī yolına cān [18]baş oynayup ölüm ḫavfın göñüle getürmeyüp her biri sürürüp uruşdılar. Yidi kez yüz biñ Hindūyı [19]ṣıyup fīller ṣafına döñdiler. Anı görüp biş kez yüz biñ Hindū serveri dersü naʿralar ḥayḳırup döner. [20]Çalışlarıla ḳarışup ḳatışup on iki kez yüz biñ er olup düşmene seyf urup ṣıyup girüsine [21]sürdiler. Sām-süvār ol pehlevān-ı rūzigār ḳol ṣalup cenge işāret ḳıldı. Yüz yigirmi biñ er **[25b]**[1]dersü at, fīl gergeden sürdiler. Dönen çerile ḳarışup üç yüz heştād biñ er olup düşmene ḳılıç [2]urup on iki kez yüz biñ Hindi çerisin ṣıyup girüsine sürdiler. Delīm Hündūlar ḳırdılar. Sūra [3] fīller ṣafına iletdiler. Anı görüp sekiz kez yüz biñ Hindū dersü at, fīl sürüp yigirmi kez yüz biñ [4]er olup at fīl sürüp ceyş-i Sām-süvārı döndürüp girüsine sürdiler. Sām-süvāruñ üzerine [5]döndiler. Sām-süvār anı görüp selāṭīn serverlerle yigir mi dört biñ āhın-pūşlarıla Gürcistān meliki [6]Ṣafat Yanūsı Gürciye işāret eyledi. Ṣafat Yanūsı daḫı Allāhu teʿālāya ṣıġınup düşmene at sürüp [7]dönen çeri yine dönderüp seyfi ṣalıḳ tīġ u teber urup yigirmi dört kez yüz biñ eri ṣıyup girüsine [8]sürdiler. Sām-süvār anı görüp selāṭīn serverlerle ön ṣaldılar. Berhemen-i Ṣāh anı görüp yidi ḳarındaşın [9]sancaḳda ḳoyup yüz biñ erile bāḳī çerisin alup yürüdi. Dönen çerisin ḳarşuladı. Otuz kez yüz biñ [10]er olup seyf ṣalıḳ urup sü-yi Süleymānı dönderdiler. Sām-süvār anı görüp Ġayyūr-ı Dihḳāna işāret [11]eyledi. Ḳırḳ oġlıyla altı yüz çobanıla kīş baḥreyn serverlerile Bedeḫşān dilāverlerile at, fīl sürüp [12]düşmene gitti, Yitdi. Dört kez yüz biñ erile otuz kez yüz biñ ere ḳarşu varup ḳarışup ḳatışup [13]cenge ṭurdılar. Sām-süvārı, Berhemen-i Ṣāhıla cenk ü cidāl kim ḳıldı. Gāh Sām çerisi Hind çerisini gāh [14]Hind çerisi Sām çerisini on yidi kez bu vechile sürüşdiler, ḳarışdılar. Şöyle kim ḳan sel gibi aḳdı. [15]Ḫūn buḫārı gerdi. Ġubārıla ḳat ḳat olup ḳara bulutlayın heva yüzin yürüdi. Ata oġuldan oġılı [16]atadan bī-ḫaber oldı. Ancalaruñ ḫavfile cigerleri ḫūn oldı. Ancalar vehme düşüp gül gibi ṣoldı. [17]Ṭabl u āsāyiş uruldı. İki cānīden ser-leşker at sürüp iki ceyş kıratı birbirinden ayırup dönderdiler [18]kim iş bitürmiş kim baş bitürmiş sancaḳda cemʿ olup iş, yoldaş dükenleşdiler. Ḳırılan leşi, başı [19]rezm-gāhdan dirüp at dincin er öñlüsin ḳaravul ḳoyup ḳondılar. Ol yañadan Berhemeni Şāh daḫı kendü [20]bārı-gāhına varup taḫtına aġup ḳarındaşların dükenledi, gördi, Üç dilāver ḳarındaşı on yidi [21]ḳarındaş oġlanları düşmiş. Riḳḳat ḳılup anlaruñiçün aġladı. Cümle Hind serverleri bile aġlaşdılar andan **[26a]** [1]Helḳalūn eydür: "İy Berhemeni Şāh iş, yoldaşıçun aġlamaḳ olur. Velī biñ aġlamaḳdan bir kez ġayretile ṭurup düşmene [2]seyf urmaḳ evlādur." Didi. Berhemen-i Şāh ol sözile teskīn olup beglerile danışmaḳda.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[3]Mülk-i Hindüñ ʿaḳilile itdi Sulṭān meşveret
Kim ne tedbir idüp elden gitmeye tā memleket

Rāy-ı tedbir itmegile bāḳī ḳalur salṭānat
[4]ʿUnf u ẓulmī itmegile żāyiʿ olur tāc u taḫt

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Berhemen-i Şāh beglerile danışup Sām-süvār [5]ḥaḳḳında söyleşmekde iş şoñı nolur, diyü şanışmaḳda. Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Süleymān pehlevānı [6]Sām-süvāra geldi. Nite ol zaman Berhemeni Şāhıla ḳaş ḳararınca cenk ḳıldı daḫı dönüp İlyāvü Şāh ıla [7]ṭabl u āsāyiş çalup dönüp bārı-gāhına gelüp indiler daḫı İlyāvü Şāhıla Benī İsrāʾilüñ on iki sabṭınuñ [8]serverleri gelüp dīvān ṭurdı. Andan Sām-süvār daḫı şordı kim cenk yüzinde bugün kim düşdi, didiler. [9]Acıyup melūl oldı. Ölenlerüñ ḳavmi ḳabilesine ʿazā virdi. Andan Sām didi kim: "İy on iki sabṭuñ [10]begleri ve yigleri iy ʿArab ʿurabā dilāverleri, ġażanfer-i medeninüñ ḥāli nice oldı? Ola." diyüp Sām-süvār tasa[11]landı. Sām şöyle diyicek Sindel oġlanlarınuñ ulusı ṭurup baş urup didi kim: "İy pehlevān-ı Süleymān [12]icāzet buyurursañ ben bende varup ol serveri custu cū ḳılam rast gelürse alup gelem." didi. [13]Andan Sām-süvār icāzet virüp Bādıpāyı bile refīḳ ḳoşdı, gitdiler. Anlaruñ ardınca ḳırḳ server daḫı gitdi. [14]Andan Sindel oġlı Ḳāmuñ daḫı süre gelüp Hind çerisine girüp dutġunları custu cū ḳılurken bir bölük [15]Hind serverlerine ṭūş oldılar. Kimsüz diyü şordılar. Cevāb virince yād oldıġın bildiler. Araya aldılar. [16]Ḳāmūnı ṭutdılar. Bādıpā ḳaçup kenāra çıḳdı. Ḥakīm ḳavlince ol zaman Ḳāmūnuñ iki ṭayısı varıdı. [17]Ol şehirde key dilāverleridi. Birinüñ adı Servān, birinüñ adı Sürḳān, Ḳāmūnı ṭutanlar anlarıdı. Gördiler, ṭutduḳları [18]yigenleridür. Alup bārı-gāhlarına gelüp ḥāli şordılar. Ḳāmūn daḫı niçe oldıġın ḫaber virdi. Buġūr ṭayıları [19]serzeniş itdiler. didiler kim iy ġayretsüz sen daḫı bir diyār melikinüñ oġlısın. Sām-süvāra ḳarşu ṭurup ḫizmet [20]ḳılmaġa ʿār itmez misin?" didiler. Ḳāmūn daḫı Sām-süvāruñ ṣaṭveti ṣalābetin erligin mürüvvetin saḫāvetin [21]söyledi ve hem Süleymān nebīnüñ muʿcizātın işidmişdi. Şerḥ eyledi. Anlar daḫı görmedin ʿāşıḳ oldılar.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[26b] [1]Şeh Süleymān ḥażretine ʿāşıḳ olup ol zaman
Sām-süvāra gitmesine baġladılar bil hemān

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür sözlerüme dut gūş
[2]Līk virgil ḫoş ṣalāvat Muṣṭafāya şādumān

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Servān u Serḳān raḫtlarını düzüp [3]ḫazīnelerin alup varup Ḳażanfer-i Medeni refīḳ birle ḳayd-ı bendin çıḳarup Sām-süvāra gitdiler. Bādıpā daḫı ol[4] ḥāle muṭṭaliʿ olup gitdi. Sām-süvār daḫı dīvān ṭaġıdup on iki sabṭuñ beglerile, ʿArab ʿurabā dilāverlerile, [5]otururken Bādıpā gelüp ḥāli ḫaber virdi. Şād oldılar anca kim ḳamun daḫı geldi. İki ṭayısı bile ve Ḳażanfer-i [6]Medenī daḫı bile gelüp Sām öniñde baş ḳoyup ḫaber virdiler. Ḳāmūn ṭayıları daḫı gelüp ḳarşu ṭurdılar. Sām-[7]süvār ol pehlevān-ı rūziġār, ol dilāverlere ḫilʿat-i ḫāṣ geyürdi. Ḫayme vü ḫazīne, ṭabl u ʿalem, ḫayl u ḫaşem vardı. [8]Ol dün daḫı sürülüp ṣupḥ-ı enfāsı irildi. Şebistān naṭʿ-ı rūy-ı zemīnden dirildi. İki cānibden iki çeri [9]bindi. Cebe vü cevşen büründi. Deryālayın mevc urup birbirine ḳarşu yüridi dört yüz ḳırḳ biñ erile Sām-[10]süvār otuz kez yüz biñ erile Berhemeni Şāh gürleyü, gümleyü gelüp ṭurışdılar. Ṣaff u alaylar ḳarışdılar. Sancaġ-ı [11]ʿalem, şuḳḳaların çözdiler.

Yil esüp gerd-i ġubārı götürdi. İki düşmān birbirini rū-be-rū gördi. Ḫorāṣānı [12]ṣalup ön urışdılar. Yirleri, gökleri hevl ü heybetden iñletdiler, gümletdiler. Vuḥūş u ṭuyūrı belikletdiler. [13]İki çeri bu vechile ṭurışıcaḳ bir ṭarafdan bir çeri daḫı irdi. Ḥakīm ḳavlince ol zaman Berhemeni Şāhuñ [14]bir server ḳarındaşı varıdı. Ḳılıç yüzinde ḳahramānlara ḳan ḳaşandururdı. Nerīmānlara yılan ḳuşandururdı. Kendü [15]bilinden gelmiş yigirmi yidi dilāver oġlı yitmiş yidi oġul oġlı cümlesi ataları Ḳılḳılu Ḫūnrīzleridi. Hem [16]ol Hindūnuñ adı Ḫūnrīz idi. Her gün ādem ḳanın içmeyince ġażabı sākin olmazdı. Berhemeni Şāh anı [17]diyārınuñ bir ucında ḳomışıdı. Zīrā kim ol yañadan Debi Hindūstānuñ bir ṣarb yaġısı varıdı. [18]Evḳāt gelüp Debi Hindūstānuñ ol kenārını ḥarāb idüp giderlerdi. Anuniçün Ḫūnrīzi anda ḳomışıdı. [19]Andan bir gün ḫaber irdi kim: "İy Ḫūnrīz Şāh diyāru göze düşmen gelüp ḳarındaşlaruñ birle yitişüp cenk ider. [20]Ne ṭurursın." didiler. Ḫūnriz ol ḫaberi işidüp çerisin cemʿ eyledi. On günde dört yüz biñ erile [21]dört biñ fīl cemʿ eyleyüp ʿazm-ı Sām-süvār ḳılup gitdi. Ol günidi kim ʿala'ṣ-ṣabāḥ anda yitdi. Çeri **[27a]** [1]öñince şehr-i şehvār göz göz yirde ṭurdı. İki ulu çeri gördi. Birisi deryā gibi arḳasın şehre vermiş, [2]ṭurur. At, fīl süheyli, er ġırīvi hevāya mevc ururdı. Bir daḫı buʿaceb leşker ṭurmış, ṣaff u alaylar ḳurmış. [3]Cebe vü cevşene ahūya ışıġa şems şuʿlesi ṭoḳınup elḥāsın baḥrına dönmiş, at kişneşür, er ṣaġīr-i leşkerü [4]ṭabl u duhūllar raʿd gibi gürleşür. Ṣūrnā vü nefīrler ecel irin irleşür, bir çeri kim görenlerüñ zehresi çāk [5]olur. Ḫūnrīz, Sām-süvār leşkerin ol şevketde görüp bir zaman ṭurdı. Barmaḳ aġzına aldı. Bildi kim ol az [6]uz çeri Sām-süvār çerisidür. Dersü oġlanlarıla āhen-pūş olup fīl yiglerine binüp gergeden rindelerine [7]süvār olup raḫş güzidesine atlandılar. Sancāḳ-ı ʿalem şuḳḳaların açup ṭabl u duhūlları urup [8]ṣūrnā vü nefīrler urup yürüdiler. Ol yañadan Berhemeni Şāh görüp ḳarındaşlarıla Ḫūnrize ḳarşu gelüp [9]bilişüp görişüp ḫāl u ḥāṭır ṣorışup düşen ḳarındaşları añup cān u ciger ṭaġlaşdılar. Dönüp ġayret, [10]ḥamiyyet kemerin baġlaşdılar. Ol leşker daḫı gelüp otuz dört kez yüz biñ çeri olup iki ḳoldan ḳırḳ biñ [11]fīlleri ṭonatdılar. Her fīl üzre taḫtlar baġlayup taḫtlar üzre onar, on bişer cengicū Hindiler [12]sāz u seleb rast ḳılup oturdılar. Yüz biñ er bir uġurdan ġırīv ḳılup fīller ġızġırdup Sām-süvār [13]üzre yürüdiler. Ol cānibden Sām-süvār gördi kim bir gürbüz çeri gelüp ṭuran çeriye ḳarışup baḥr-ı revānlayın [14]mevc urdı. Fevc fevc gelür. Sām-süvār ol pehlevān-ı rūzigār alay alay sī-murġlayın seyr ḳılup selāṭīn [15]serverlere mīr-i mubārız mihterlere, on iki sabṭuñ beglerine, istimālat virdi. Didi kim: "İy dilāverler Allāhuñ [16]ʿināyeti Süleymān nebīnüñ muʿcizātı birle furṣat bizümdür." diyüp sancaġına geldi. Ḫaḳ teʿālā ḫaẓretini [17]yād ḳılup sürüp dört kez yüz biñ erile dersü seyf ʿuryān ḳılup ġırīv ile ön ṣalup düşmene [18]ḳarşu gitdiler. Ḥakīm ḳavlince cümle çerinüñ öniñce Sām-süvār at sürdi. Der-pāyınca on iki sabṭuñ [19]begleri Benī İsrāʾilüñ dilāverleri gitdiler, Yitdiler. Anca kim birbirine ḳarışup ḳatışup cenk ḳıldılar. Otuz sekiz [20]kez yüz biñ er bir birine ḳarılup āheng itdiler. Yirüñ bir ḳatı gerdi-i ġubār olup hevāya aġdı. Atlar kişneşdi. Erenler [21]ṣafīrleşdi. Cebe vü cevşen çaġşaşdı. Oḳ şıḳıldaşdı. Ḳılıç şapıldaşdı. Gürz ṣalıḳ küpleşdi. **[27b]** [1]Ḳalḳan düpleşdi. Delīmlerüñ bilüsini ḳorḳudan şaşdı. ancalaruñ zehresi çāk olup düşdi [2]niçelerüñ daḫı ġayreti ḥamiyyetden baġrı bişdi Ancalaruñ çalışdan ṭalaġı şişdi. Ancalar daḫı seyf yüzinden [3]selāmet yirlere ḳaçdı. Yüzi ṣuyın ṭoprāġa ṣaçdı. Delīm dilāverler daḫı ölüm ḥarfin göñülden sürüp cān baş [4]terk idüp ṭurup düşdi. Raḫşı raḫşān sürüşüp cevlān ḳılışdı. Gürzü ṣalıḳlar farḳ üzre kemendler [5]gemişüp delīm ādem ejderhāsın zebūn ḳılışdılar.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Pehlevānlar el urup ki tīġ-i ḳından çıḳarur
(6)Ṣan melekdür ejdehāyı ġāra ve inden çıḳarur

Ḳan buḫārı gökyüzinde baġlayup esved ġamām
Cenk idüp er cān-ı tenden cismi sīnden çıḳarur

(7)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince Sām-süvār dört kez yüz biñ erile Berhemeni Şāh otuz dört kez yüz biñ erile bir sāʿat (8)ceng-i ʿaẓīm ḳıldılar. Sām-süvār ol pehlevān-ı rūzigār, tīġ-i Ḳamḳamı ʿuryan ḳılup ḳanḳı ṭarafa kim teveccüh iderdi. (9)Hind leşkeri öniñden ḳoyun, ḳurtdan ürker gibi ürkerdi. Hind serverleri gelüp muḳābil olınca tīġ-i Ḳamḳam (10)birle çalup tā eyere dek iki pāre ḳılurdı. Muḥarref çaldugın başıla, ḳolını hevāya perrān ḳılurdı. Çāḳ ʿavnıla (11)Hindüstān çerisin ṣıyup girüsine sürdiler. Delīm Hindülar ḳırdılar. Tā fīller ṣafına varınca ḳırup ḳodılar. (12)Fīl-bānlar görüp fīller başına ḳulap urup fīlleri ġızġırdlar. Ḳırḳ biñ fīli Sām-süvāra ḳarşu sürdiler. Otuz dört (13)kez yüz biñ er ol fīllerüñ ṣaġınca, ṣolınca ġırīv ḳılup birbirine ön ṣalup seyfi ṣalıḳ urup (14)Sām çerisin döndürüp sancaġına varınca sürdiler. Anca kim sancaḳda Ḳaḥṭān-ı ʿArabī dört yüz dilāver(15)lerile, on iki biñ ahen-pūş erile, naʿra ḥayḳırup raḫş sürüp dönen çeriye ḳarşu irdiler. Anı görüp (16)on iki sābṭuñ begleri ʿArab, ʿurabānuñ dilāverleri dönüp düşmene seyf urup seyl-i ʿazīmleyin gürleyü (17)gelen Hind çerisin Sedd-i Sikender gibi ṭurġurdılar. Anı gördiler ki Sām-süvār Hind çerisinüñ içinde naʿra urup (18)bölük bölük ḳırup birbirine ḳatup seyfi ṣalıḳ urup yürür anı görüp Süleymānīler bir nefesden Allāh diyü (19)ön urdılar. Hind leşkerin ṣıyup girüsine sürdiler. Fīller ṣafına irürdiler. Yine fīl-bānlar, fīlleri ġızġırdup (20)taḫt üzre ṭuranlar ġırīv ḳılup fīlleri yüritdiler. Yine Hind çerisi döne gelüp otuz dört kez yüz biñ (21)er ön ṣalup ġırīv ḳılup Sām çerisine seyf urdılar. Sancaġa dek sürdiler. Sancaḳda Ġayur u Dihḳān **[28a]** (1)ḳırḳ biş dilāver oġulıla yidi yüz çobanıla ġırīv ḳılup deste çūp ṣalup yürüdiler. Ṣınup dönen çeri (2)ṣaḳ idüp düşmen çerisine irüp deste çūp semāʿına ṭurdılar. Anı görüp Süleymānīler ön ṣalup (3)ġırīv ḳılup bir nefesden Allāh diyü ön ṣalup düşmen çerisine tīġ ü teber urup deryālayın Hind çerisini döndürüp (4)anca merdler bunın urdılar. Delīm ser-keşlerüñ boynın burdılar. Süre Hind çerisin yine fīller ṣafına vardılar. (5)Girü fīlleri ġızġırdup sürdiler. Süleymānı girüsine sürdiler. Ancaları ardından irüp gürz urup ḫord itdiler. (6)Sām-süvār Hind çerisinden çıḳup arḳa leşkere virüp ṭurup ḳaş ḳararınca on kez birbirine ḳırışup ḳarışup (7)urışup düşdiler. Giceye ḳarşu ḳaṣd ḳıldılar kim ṭabl u asāyiş uralar. Cenkden döneler. Dib Hindüstān (8)serverleri Berhemeni Şāha didiler kim: "İy Şāh-ı Hind düşmen çerüdür cenkden yorulupdur bu gice ārām ḳılursa yine (9)diñlenür yarın bizümle yine cenk ider. İmdi ṣabāḥa dek cenk idelüm." Fīlleri yürüdüp Sām sancāġı üzere (10)gelüp cenk ḳıldılar. Sām-süvār daḫı bīñ fīlleri donadup ḳalʿa ḳılup çerisin anda ḳoyup kendü ṣabāḥa dek (11)ḳaravul olup Hind çerisile cenk eyledi. Ṣabāḥ Sām bir dem gördi. Nite? At bu yügrüşmeden yoşumış, er cengden (12)yorulmış, Sām-süvār anı görüp kiş urup naʿra ḥayḳırup Ḫoraṣānıçun ön urdı. Sām-süvār, Ġurnūşin,i (13)serverler ʿArab ʿuraba dilāverlerini, İsrāʾilüñ begleri hep Sām-süvār ḳatına cemʿ oldılar. Ḳırḳ biñ at, fīl (14)dinc üglü çeri bulınup Berhemeni Şāh sancaġına sürdiler. Hind serverleri daḫı Berhemeni Şāh birle fīller ṣafın alup (15)ṭurmışlardı. Sām-süvārıla bilüşüp cenk ḳılışdılar. Uruşup sürişdiler. Biñ dört yüz ceng- (16)cū

dilāverler Sām-süvār yanında, on biñ Hind dilāveri Berhemeni Şāh yanında ḳalup yanı iki çerinüñ atı, fīli [17]yoşuyup er yorulup ṭurdılar ön urdılar. Sām-süvār ol pehlevān-ı rūzigār bir kez naʿra ḥayḳırup tīġ-i Ḳamḳam [18]birle her kime kim bir kez urdı. Cebe vü cevşenile iki pāre ḳılurdı. Hind çerisini ṣıyup sürüp sancaġına fīller [19]ṣaffına iletdi. Şāhı Hind arḳa fīllere varup ṭurdı. Ḳırḳ biñ ceng-cū Hindūlar ön urup [20]tīr-i bārān ḳılup Sām-süvār çerisini girü dönderdiler. Anı görüp Sām-süvār bir kerre naʿra ḥayḳırup düşmen çerisinüñ fīllerin [21]beliñledüp Hind çerisin ṣıyup sürdiler. Sām-süvār biñ dört yüz dilāveri yanına alup seyf **[28b]** [1]ṣalıḳ urup Hind şāhın sancaġına varınca sürdiler. Fīller ṣafından yine urup ġıriv ḳılup fīlleri [2]ġızġırdup bu vechile birbirile ceyş-i girān cenk eylediler. Adlu, adıla dilāverler birbirin ḳıġrışup uruşup [3]ḳırışup ḳarışup adlu adıla birbirin ögişüp nām u nāmūs gözleyüp cān başdan ṭurup çalışup uruşdılar.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[4]Ah u efġān birle çıḳdı göġe yirden cān buḫār
Ḳandan oldı ṭaġ u ṣaḥrā bāġ u rāġ lāle-zār

Baş [u] leşden yirde bī-ḥad yapdılar ḳalʿa menār
[5]At ayaġı ditdi yiri göklere çıḳdı buḫār

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Sām-süvār, Dib Hindüstān Şāhile ol [6]bu vechile cenk seyf ḳıldı. Ol cānibde Sām-süvāra tābiʿ olan Hind çerisine ḫaber olup Ḳahḳaşānı [7]Şāh oġlı Kehkeşānı Hind ve üç yüz Hind serveri birle üç yüz otuz bīñ erile at, fīl sürüp gitdiler. [8]Gelüp ol ṣabāḥ bir yüksek yire çıḳup ṭurup gözleşdiler. Bir ʿacayib muʿaẓẓam şehri gördiler. İnine, uzunına [9]göz irmez şöyle maʿmūr ki ḳavmi hevāya mevc urur. Andan şehr önünde iki ceyş-i girān birbirine düşüp ṭuruşup [10]cenk ḳılışup şöyle kim hevl heybetden ṣanasın. Ṣūr-ı İsrāfīl urulmış bir zaman ṭurup baḳışdılar. Anca kim [11]leşker-i Hindi gelüp irdi. At, fīl ḳuşandırup er ḳuşandırup üç yüz otuz biñ er yaraḳlanup ṭabl u naḳḳārlar [12]urup ṣūrnā vü nefīrler urup baḥrı revānleyin süre durup Dib Hindüstān çerisinüñ ardından ṭoḳunup [13]ḳalʿalayın ṭuran Hind çerisini ḳırup ḳırdılar. Bu ṭarafdan Sām-süvār, Benī İsrāʾilüñ dilāverleriyle ʿArab ʿuraba [14]beglerile Allāh diyü ön itdiler. Sürüp tūşlarını filler ṣafına döñdiler. Hind serverleri ne ḳadar kim cehd [15]itdiler. Sām-süvārı sancaḳ üzerinden gidermediler. Sām-süvāruñ yorulup ṭuran leşkeri gelen çeriyi [16]görüp ḳıvanup cenge ṭurdılar. Sancaḳ ʿalemlerin yürütdiler. Ceyş-i Süleymān iki ṭarafdan olıcaḳ. Önile Hind çerisinüñ [17]ḳırḳ biñ fīlini ürkidüp ardından, önüñden birbirine ḳarup ḳırdılar. Fīllere daḫı arḳalarındaġı taḫtı yire urup ürkdiler. [18]Ḳırḳ biñ ḳaçaçaḳ yirleri gökleri iñletdiler. Gümletdiler bir dem oldı kim oġul atadan, ata oġuldan bī-ḫaber oldı. Ancalar [19]ḳorḳudan at, fīl üzre ḳadīde döndi. Ancalar kendüyi dirüp durdı. Tā kim fīller ayaġı tozı leşker üzerinden [20]ırıldı. İki düşmen birbirin gördi. Sām-süvār gördi kim sedd-i Sikender gibi ṭuran fīlleri öniñden ırılmış bir yaña [21]yüz ṭutmış gider. Andan düşmenüñ atlu çerisi bölük bölük olup kim şöyle ṭurur kim ḳarçaşur. Sām-süvār, **[29a]** [1]anlaruñ ol ḥālin görüp selāṭīn-i serverlerile Allāh diyü ün ḳılup düşmenüñ key ulu yıġanaġına ḳarşu at sürdiler. [2]Bir bölüge Ḳaḥṭān-ı ʿArabī bir bölügine İlyā bin Īşā bir bölügine İʿtişāmı Erdebīli yüzer biñ erile ṭūş ṭūşa, [3]bölük bölük ulaşup at sürüşüp düşmene gitdiler. Hindūlar anı görüp Berhemeni Şāh bölügi Sām-

süvāra [4]ḳarşu yürüdi. Ḫūnrīz Ḳaḥṭān-ı ʿArabīye ḳarşu yürüdi. Bir ḳoldan Müselsel Hindū oġlanlarıla İʿtişāma ḳarşu [5]yürüdi. Ḳarışup ḳatışup cenk ḳılurken cenge gelen üç yüz otuz biñ düşmen ardından deryālayın mevc [6]urdı, yürüdi. Cenk ḳılup ḳılıç urup birbirinüñ üzerine sürdi. ḳarışdı, yuḳırışdı. Şöyle kim: "Leş başıla [7]rūy-ı zemīn ṭoldı. Güneş ḳubbe-i felege dikilince uruşdılar, ḳırışdılar. Delīm çalışdılar kim ṭurup kimi düşdiler. [8]Gün zevāle dönincek. Ol bir bī-zevāl lā-yezāl Allāh Süleymān nebī yüzi ṣuyına Sām-süvāra nuṣret [9]virdi. Hind çerisin ṣıyup girüsine sürdiler. Tūş tūşa ḳodılar. Bölük bölük Hind ṣaḥrālarına ḳarup [10]ḳovup ḳırdılar. Andan Berhemeni Şāh ḳarındaşlarıla ḳaça şehirlerine gitdiler. Sām-süvār çerisi ardından iricek.[11]Berhemeni Şāh dönüp ceng itdi. Ḳaḥṭānı birle Berhemeni Şāh buluşdılar. Müselsel-i Hindi, İʿtişāma buluşdı. [12]Helḳalūn birle İlyā bin İşā bulışdı. Süleymānīlere Allāh teʿālā furṣat virüp Ḳaḥṭānı ʿArabī, Berhemeni [13]anca çalışdı kim Berhemeni Şāhuñ atın düşürdi. Kemend atup luʿbıla ṭutdı. Bend itdi. İlyā bin Īşā [14]gürzile urup fīlden yıḳup ṭutdı. İʿtişām, Müselseli bağladı. Hindiler gördi kim şāhları düşdi. [15]Her birisi başlu başını alup ḳaçdı şöyle kim on kişi bir yirde ḳalmadı. Sām-süvār çerisi yürüyüp [16]yaġmaya gitdiler. Berhemeni Şāhuñ on dört oġlı yigirmi dört ʿammūsı ḳaça gelüp şehr içinde ḳalʿa [17]larına girdiler. dört biñ āhen-pūş ḳulıla bu ḥāl böyle olıcaḳ. Sām-süvār daḫı gördi kim Ḥāḳ teʿālā ʿavn u [18]ʿināyet itdi. Düşmeni ṣıyup ṭaġıldı. Revān raḫşından inüp secde-i şükür ḳıldı. Nuṣret Ḥaḳdan [19]bildi. Gelüp bārı-gāhına girdi. Zerrīn ṣandalı ḳodılar. Oturdı dīvān ṭurdı. Anca kim Ḳaḥṭān-ı ʿArabī, [20]Berhemeni Şāhı, İʿtişām, Helḳalūn, İlyā ibni Īşā, Müselseli alup Sām-süvāra getürüp ʿarż itdiler. Didiler kim [21]iy pehlevān-ı cihān Allāh ʿināyetinde Süleymān nebī muʿcizātında hemīşe sencileyin ṣāḥib-ḳırana ʿāḳ, **[29b]** [1]ʿāṣī olan düşmenlerüñ eli bağlu, cigeri ṭaġlu, siyāsetüñe gelsin, diyüp duʿā ḳıldılar. Sām-süvār naẓar [2]urup üç ʿaceb şekil gördi. Nite? Birisi ʿÖmer-i cüvān ṭuruşı, deprenişi şāhāne birisi daḫı key gürbüz [3]pehlevān birisi, key ʿömür sürmiş pehlevān velī ġayet fitne-ṣūret anları görüp Sām-süvār didi kim bunlar kimlerdür? [4]Sindāl oġlanları eyitdi: "İy pehlevān-ı cihān bu ʿÖmer-i nev-cüvān Berhemeni Şāhdur. Bu ḳırġıl dilāver [5]Müselseldür. ʿĀlī ḥażretüñden bir kerre emān bulup azād olupdur. Bu ḳoca Berhemeni Şāhuñ ṭayısı Helḳalūndur. [6]Hind diyārında bundan fitne, fiʿāl kişi yoḳdur." Sām-süvār ol sözi işidüp şāẕ olup buyurdı. Müselsel [7]Hindūnuñ ḳayd-ı bendin giderdiler. Andan Sām-süvār eyitdi: "İy Müselsel, Berhemeni Şāh didi kim naṣīḥat virüp [8]dimedüñ mi Müselsel eydür didüm. Meyli oldı kim gelüp ʿalī ḥażretüñe muṭīʿ ola. Helḳalūn ḳomadı. Sām-süvār anı [9]anı işidüp Helḳalūna siyāset buyurdı didi kim: "İy Bādıpā al bu güm-rāhı cemīʿ oġlanlarıla dār ḳıl. Tā kim [10]bir buncılayın şāhları yaman yola ḳulāġūzlamaya." didi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Tut bu melʿūnı siyāset birle dār eylegil
[11]Ṣalb idüp yoldaşların dostlarını zār eylegil

ʿÖmrinüñ ṭomārını dürüp ḳamu yaḳup oda
Ṣavurup külin hevāya cümlesin tār eylegil

(12)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince Sām-süvār Helḳalūna siyāset buyurıcaḳ. Bādıpā bebr u peleng gibi Helḳalūnuñ yaḳasından (13)ṭutup alup dīvāndan çıḳdı. Ḥükm itdi. Ḳırḳ dār aġacın dikdiler. Oġlanlarıla getürüp gerdānlarından aṣa (14)ḳoyalar. Pes Bādıpā selām virüp Sām-süvāra baş ḳoyup didi kim: "İy pehlevān-ı Süleymān ḥükmüñ cāri, cellādlāruñ (15)emān bilmez. Ölen kişi yine dirilmez. Ṣoñ peşimānlıḳ aṣṣı ḳılmaz. Helḳalūnı oġlanlarıla berdār ideyin mi." (16)didi. Sām-süvār eyitdi: "Emān virme tā kim bunı gören gümrāhlar başıla." didi. Sām-süvār şöyle diyicek (17)Ḳaḥṭān-ı ʿArabī gelüp Sām-süvār öñinde baş ḳoyup didi kim: "İy pehlevān-ı Süleymān peyġāmberüñ devletlü (18)başıçun Helḳalūn oġlanların baña bağışla." didi. Sām daḫı bağışladı. Helḳalūnı berdār itdiler. Andan (19)Berhemeni Şāh, ol ḥāli görüp ḫazān bayraġı gibi dir dir ditredi. Andan Sām-süvār buyurdı. Bādıpāya di (20)Berhemen baña muṭīʿ olup Süleymān peyġāmbere bende olur mı, baş elümden ḳurtarur mı ve ger ne buyurur? Men her (20)pāresin ḳulaġınca ḳılurlar." didi. Bādıpā daḫı bebr ü peleng gibi eger bu Berhemeni Şāh ḳatına geldi. Sām-süvār **[30a]** (1)didügin bir bir didi. Berhemeni Şāh ʿāḳil vücūdidi derḥāl kendüyi dirüp gördi kim ġayrete ṭurup ad u ṣan (2)gözlerse kendüyi yitürürler. Taḫt u tāc ġayrıya gider. Ġayret içinden sürüp nām u nāmūsdān ṭurup didi kim: (3)"İy mihter benüm ḳanum Sām-süvāra ḥelāldur. Zīrā kim aña ḳılıç çeküp cān başına ḳaṣd ḳıldum anuñ devleti (4)beni eli bağlu ḳarşusına siyāsete getürdi. Eger luṭf idüp ṣaçumuz ʿavf iderse ulūvince işikinde ḳulluḳ (5)ḳılalar." diyüp muṭīʿ olup durdı. Sām-süvār daḫı Berhemeni Şāha ḫilʿat-ı ḫāṣ geyürdi. Berhemen daḫı ḫiẕmetine (6)ṭurdı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Sām-süvāruñ çünkü geydi Berhemen Şāh ḫilʿatin
Cān u dilden pes ḳabūl eyledi Sāmuñ ḫiẕmetin

(7)Şeh Süleymān ḥażretinüñ görmege enver nūrın
Ḥaḳḳa ṭaʿaṭ eyleyübenʿarż iderdi ḥācetin

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince andan (8)Berhemeni Şāh daḫı Sām-süvāruñ kendüye itdügi eylügi görüp yidi yirde baş ḳoyup tekrār ʿöẕür dileyüp (9)eyitdi ki: "Yā pehlevān-ı Süleymān iy Sām, iy Sām-süvār bin Nerīmān bin Kerīmān ben kemīnenüñ çünki günāhına ḳalmaduñ, (10)siyāset idüp beni helāk ḳılmaduñ, ḳuşca cānumı azād düşmenlerümi gör, ḫacīl dostlarumı şād eyledüñ. (11)İnşāʿe'llāh min baʿdi ḥāk-i pāyūña yüz sürüp Süleymān nebī dergāhına ḫiẕmet idüp ḳul olam." diyüp (12)icāzet alup taḫt-gāhına vardı daḫı ol yidi atadan ḳalmış genc-ḫāneleri açdı. Dürr ü gevherin, laʿl u(13)yaḳūtun saçdı. Nefāyis ḳumaşlardan ḳıymeti cevāhiri ṭaşlardan alup maḥbūb ḳullardan maḥbūba ḳaravaşlardan (14)bilesince ḥaẕır ḳılup memleket ḳalʿalarınuñ miftāḥlarını cemʿ idüp alup Sām-süvāra getürdi. (15)Sām-süvār daḫı ḫoş görüp eydür: "Hindüstān Şāhı ben pehlevān-ı Süleymānam. Ammā ki Süleymān nebī kendü yirine (16)ḫalīfe Dāvūd peyġāmber ḳarındaşı İlyāvü Şāhı naṣb itmişdür. Ve bizleri daḫı buña ışmarlamışdur. Memleket (17)feth itmek benüm ve māl ḥıfẓ itmek bunuñdur." diyüp Berhemeni Şāha, Īlyāvü Şāhı gösterdi. Zerrīn taḫta (18)geçüp Sām-süvārun ṣaġ ṭarafında oturdı. Andan Hindüstān meliki Berhemeni Şāh, Īlyāvü Şāhuñ (19)taḫt-ı pāyında baş

ḳoyup mübārek elin öpdi ve getürdigi mālı ʿarż itdi ve duʿā ḳılup eyitdi ki:(20)"İy Süleymān nebī ʿammūsı Īlyāvü Şāh Dib Hindüstān memleketinüñ ṭūl-ı ʿarżı ki bir yıllıḳ yoldur. (21)İçinde dört biñ dört yüz ḳırḳ dört pāre şehir vardur ve on iki biñ ḳalʿası vardur. Eyle **[30b]** (1)ḳalʿalar ki her birinde ṣubḥ u şāmda, sāl u māh u eyyāmdā iki nevbet kösü ḥarbī nevbet-i sulṭānı çalınur. Pāsu-bānlar, (2)ṣubḥa dek çaġrışup nevbet ṭutarlar. Yād yaġı gelse tob u tüfek zenberek birle atarlar. Eyle olsa şimdiye dek (3)memleket benümidi. Ḥıfẓ iderdüm. Salṭanat ḳuvvetile diledügüm yire göçüp giderdüm. Şimdiden ṣoñra memleket (4)benüm degül Dāvūd peyġamber oġlı Süleymānuñdur. Ol meliki ins ü cānuñdur. İşde memleket ḳalʿalarınuñ miftāḥlarını (5)getürdüm ve yidi atadan ḳalmış ḫazinelerümüñ cevherlerini getürdüm ḳabūl idüñ." diyüp duʿā ḳıldı. Andan (6)Īlyāvü Şāh daḫı Sām-süvār maʿrifetile ol şāh-ı Hindüstānuñ getürdügi mālları genc-ḫāneyi üç ḳısım (7)itdi. Bir ḳısmın ki laʿl u cevāhirdür. Süleymān nebīçün pençik aldı, ḥıfẓ itdi. İkinci baḫş serveri selāṭīnlere (8)pehlevān-ı rūy-ı zemīnlere, ḳamu leşker ḫalḳına, ḥāllu ḥālince baḫş itdi. Ser-cümlesi ġanī oldılar ve üçünci (9)baḫş daḫı ʿasker ḫarcıçun ḫazīneye alup ḥıfẓ itdiler. Andan Eşʿiyā peyġamber aleyhi's-selām baş (10)ḳaldurup Berhemeni Şāha eydür: "Yā şāh-ı Hindüstān, Süleymān nebī ʿa.s. ben żaʿīfi bunlara ḳoşup gönder(11)dügiñ aṣlı budur ki her ne memleketi ki Sām-süvār Süleymān devletinde ḳılıcıla fetḥ ide. Īlyāvü Şāh daḫı (12)mālını ki ẓabṭ ḳıla. Andan ṣoñra ben daḫı ol şāhı Dāvūd peyġamber şeriʿatına daʿvet idem. Eger ki dīne gelüp (13)ḳabūl ḳılursa Allāhı bir bilüp Süleymānı ḥaḳ peyġamber bilürse memleketi Sām-süvār, Īlyāvü Şāh maʿrifetile, (14)Süleymān nebī icāzetiyle ol şāha teslīm ideler ve eger ki ḳabūl itmezse bend idüp Süleymāna göndereler (15)veya ḳılıç altında yitüreler. İmdi yā Berhemeni Şāh ne dīne taparsın, Allāhı niçe bilürsin, iʿtiḳād kime ḳılursın?" (16)diyicek Berhemeni Şāh cevāb virüp eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh ata, dede ecdādumuz ve biz daḫı āfitāb-perestüz. Ol (17)cihāna nūr virici, ẓulmet-i ʿālemi gökyüzinden irici, güneşe ṭaparuz ve anuñ nūrına ḳuvvet virsün diyü āteş-(18)ḫāneler yapup içinde od yaḳaruz ve aña secde ḳılup nār-ı nūr diyü ṭaparuz. Maḳṣūdumuz olsa od içinden (19)bize nār u nūr cevāb virür. Maḳṣūdumuz buluruz. Āteşi maʿbūd bilürüz. Her ṣabāḥ ki gün ṭoġṣa ve gün (20)ṭolınsa güneşe secde ḳıluruz." diyicek Andan Eşʿiyā peyġamber eyitdi: "Āfitāb nedür ki aña maʿbūd diyü (21)ṭapasız cānib-i Ḥaḳḳa ḳapu yapasız güneş maḫluḳadur maḫlūḳ Ḫālıḳ mı olur. Kendüzin ṣubḥ dem doġar, gice ṭolınur. **[31a]** (1)Vaḳt olur ki gökyüzinde dutılur. Kendü naḳṣın, ḫusūfın ve kusūfın tebdīl itmekden ʿācizdür. Ḫālıḳ oldır kim (2)lafẓ-ı künden, ʿālemi yaratdı. Ḫāk u ābdan ādemī dürütdi ve ay ü güneşi gökyüzinde yüritdi ve öküzi, (3)balıġı yir altında ṭurutdı ve güneşe aya nūr virdi. Zīrā ki her şey ki ḥādiṣdür. Ḫilḳatı, ẓülmeti muṭlaḳa aña (4)ḫāṣıldur ve nūru muṭlaḳā Ḥaḳ teʿālānuñ ṣıfatıdur ki ḳavluhu teʿālā: "**Allāhu, nūru's-semāvāti ve'l-arḍi."**[336] Eyle olsa (5)güneşüñ nūrın görüp ʿārıżı nūrı kendünüñ ṣanup niçün aña ṭapup Allāha ṭapmayup tesbīḥ itmezsiz ki (6)cemīʿ ḥayvānāt tā ḥattā cemādāt Allāhu teʿālāya ḥāl dilince tesbīḥ iderler. Ḳavluhu teʿālā: "**Ve naḥnu nusebbiḥ bi-ḥamdike."**[337] (7)ve daḫı yā Berhemeni Şāh yaḳīn şöyle bil ki ol od içinde gelüp size söyleyen şeyṭān-ı laʿīndür." diyüp (8)Eşʿiyā peyġamber ʿaleyhi's-selām ol ḳadar tevḥīdden beyān itdi ki Berhemeni Şāh, ʿāḳıl u dānā idi, gördi (9)ki sözi ḥaḳ hemāndem barmaḳ götürüp īmāna gelüp eyitdi: "**Lā ilāhe illā'l-lāh Dāvūd ḫalīfetu'llāh ve Süleymān emīnü'l-lāh.**[338] (10)diyüp müselmān olıcaḳ. Cemīʿ Hindüstān ḫalḳınuñ ḥükemās,ı ʿulemāsı, kümelāsı, müselmān oldılar. (11)Andan Sām-süvār, Īlyāvü Şāh maʿrifetile ḳalʿa miftāḥların Berhemeni Şāha teslīm idüp daḫı eyitdiler ki: (12)"Yā şāh-ı Hind çün kim Allāh bir bilüp müselmān olduñ emr-i Süleymānīye fermān olduñ, Süleymānuñ (13)emri budur ki her ne şāh ki

[336]Allah göklerin ve yerin nûrudur. (Nûr suresi,24-35)
[337] Biz seni övgü ile tesbih ederken… (Bakara suresi,2-30)
[338] Allah'tan başka ilah yoktur. Davut Allah'ın halifesi ve Hz. Süleymân emin kuludur.

Allāh bir bilüp beni ḥaḳ peyġamber bile memleketi muḳadder ḳılasız, incitmeyesiz, dimiş[14]dür. İmdi Hind memleketi senüñ olsun." diyüp Cālīnūs Ḥakīme emr itdi. Süleymān nebī aġzından [15]berāt-ı müsellemi yazdılar ve īlyāvü Şāh kendü eliyle üzerine mühr-i ḫātem-i Süleymān urdı. Memleketin [16]kendüye virdi ve zerrīn tāc geyürdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Tac u zerrīn baḫşīş idüp geydürüp zer ḫilʿati
[17]Şāh Süleymān emrü birle virdi aña milketi

Berhemen Şāh göricek Sāmı-süvāruñ himmetin
Cān u dilden rāġıb oldı itmegiçün ḫiẕmeti

4.3.2.2.3. [18]Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Diden-i ʿAsker-i Şāh-ı Mārān[339]

Ḥükemā ḳavlince Sām-süvārıla Berhemeni Şāh keremin, luṭfın, [19]seḫāvetin, kendüye memleketi teslīm oldığın ki gördi. Cān u dilden Süleymāna muḥḥib ve anlara ḳul olup [20]ḫiẕmetlerine yüz sürdi. Bular bunda ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Süleymān nebīye geldi. Nite? Ol zaman ki [21]derbān-ı behişti, semāvāt meliki ḥeyyāt, emīr-i ṣuʿbān, ḥākim-i evren, yaʿnī ki Şāh-ı Mārān Süleymān ḥażretine **[31b]** [1]ʿaleyhi's-selām ʿaskerin ʿarż idüp teferrüc ki iderdi. Yaʿnī ki ḥayyātı leşkerinde, efāʿī vü ʿaḳārīb [2]ʿaskerinde yidişer, ṭoḳuzar başlu ol ḫurma aġacı dişlü ve cehennem zebānisi baḳışlu, kül-ḫān ocaġı gözlü, [3]elegümṣaġmal ḳaşlu, bulanuḳ aḳar. ʿĀṣī ṣu aḳışlu, deryā-yı ʿummān cünbişlü, sedd-i İskender ṭuruşlu, ḳaża vü [4]ḳader yürüyüşlü, ṭoḳuz ḳat çarḥı ḳuşadup ḳarnı içine alan ʿarş ejderi ḳanadlu Kūh-ı Elbūrz ḳametlü, [5]cān alıcı ʿalāmetlü, ol zehri yidi ṭasdan kaçıcı, ḳarnı acsa memleket yuducı, ṣuṣasa deñiz içici, [6]bāb-ı cehennem gibi ağız açıcı, ḳaża vü ḳader gibi gökde uçucı, omuz ursa burc u bāru yıḳıcı, ağzından od ṣaçduḳça [7]ṭaġ ṭaş yaḳıcı, göge yilkeni gibi ḳanad açıcı, yıldırım gibi ġarba şarka geçici, evrenler, ejderhālar, başların [8]ḳaldurup yönlü yönini Şāh-ı Mārān ve Süleymāndan yaña dönüp ṭurdılar. Gögüslerin göge gerdiler daḫı başların [9]felege ḳaldurup menāre ʿamūd gibi ḳaldurup hevā yüzinde taḫt-ı Süleymānı gözedüp ṭurdılar. **Ez-īn cānib** [10]Süleymān nebī ḥażreti daḫı ʿaleyhi's-selām nübüvvet taḫtı üzerinde oturmışdı. Yirden yukaru yil taḫt-ı [11]Süleymānı dört mil miḳdārı hevāya ḳaldurmışdı ve serīr-i Süleymānīde biñ bir ümmet ser-hengleri, [12]yir yirin ṭurmışlardı, diyü cin, peri melikleri muʿallaḳ ḳanad açup dem çekişüp ṣaġ u ṣolda ṭurur[13]lardı ve ḳuşlar daḫı gökyüzinde ḳanad açup sāyebān ḳurmışlardı ve Şāh-ı Mārān daḫı laʿlīn [14]ṭabaḳ içinde ṭurmışdı. Ṭabaḳ altun sinile evvel üç başlu ejderhā ḳafasında götürüp ḳuyruġun [15]yire diküp ḳanad açup dört mīl miḳdārı ḳāmetin uzadup Süleymānı gözedüp Şāh-ı Mārān muḳābil [16]muḳābil ṭutmışıdı. Süleymān ḥażreti ʿa.s. eyitdi ki: "Yā Şāh-ı Mārān evrenlerüñ temāşā itdük. Ammā ejderhālaruñ [17]daḫı seyr idelüm." diyicek Şāh-ı Mārān ılan dilince çaġırdı. Meger ki ejderhālar ṣafından yidi

339 Süleyman'ın Hikâyesi ve Şahmaran'ın Askerini Görmesi Hikâyesi

başlu [18]bir evren ṣıfatlu ejder baş ḳaldurup ḳırḳ ayaġıla yüriyüp ḳaddın kemer kemer ḳılup Süleymān serīrine [19]ḳarşu baş urdı. Yüz yire sürdi. Dilince duʿā ḳılup eyitdi ki:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

İy emiri ins ü cin ü mālik-i s̱üʿbān u mār
[20]Devletile ömrüñ itsün ziyāde girdigār

Var ümiẕüm ḫiẕmetine yüz sürüp leyl ü nehār
Dem çeküp ḳılup ʿadūñı ḫaṣmuñ idüp tārumār

[21]**Neṣr**

Ḥakīm ḳavlince ejdehā duʿā ḳılıcaḳ. Süleymān ḥaẓret-i ʿaleyhi's-selām naẓar ḳılup gördi ki **[32a]** [1]bu gelen ejderhānuñ uzunluġı yüz eriş ola ve ḳırḳ ayaġı var. Her on eriş yirde iki ayaġı var. Ṣaġ [2]ḳoltuġı altında serin uzadup çıḳmış. Birer başı var; amma ki aṣıl başı ġayet ṣaçlu ve şöyle ki ḳafasını [3]ḳıl bürümiş alnında ve arḳasında ṣaçı çoḳ ve bir ʿaceb daḫı bu ki gözleri görmez gözini yummış durur [4]ve ḳuyruġında daḫı bir başı var ammā ki kiçirekdür ve daḫı alnında aḳ beñleri var. Velākin ḳāmeti, rengi [5]ġāyet siyāhdur. Balıḳ pūlı gibi pūlları var. Velī ancılayın siyāhdur ki cehennem ziftine beñzer. Pes Süleymān [6]ḥażreti şāh-ı mārāna su'āl ḳılup eyitdi ki: "Bu ejderhānuñ ne ʿācayib ḳorḳunç şekli ve daḫı niçün gözleri [7]yumuḳdur." diyicek Şāh-ı Mārān cevāb virüp eydür: "Yā nebīye'llāh bu ejderhā ġāyet zehir-nākdur ve ḳattāldur. [8]Buña s̱üʿbān-ı esvedi dirler. Ġāyet sipāh olduġı cihetden ḳaçan ki ʿömri biñ yıla yitse iki ayaġıla [9]bir başı artar. Ḳāmeti uzanur ve daḫı aṣıl kendinüñ başında ṣaç biter ve daḫı alnındaġı ve ḳafasındaki aḳ [10]benekler ki vardur. ʿÖmür ṣaġışına taʿalluḳdur. Yılda bir aḳ benek ẓāhir olsa gerekdür ve daḫı yā nebīye'llāh [11]bu ejderhā anuñ gibi ḳattāldur ki her ne cevāz ki naẓar itse defʿi helāk olup ölür. Ol sebebden yasaḳ [12]ḳıldum ki gözlerin açmaya, yuma ve nefesin daḫı çeri çeke. Tā ḥaẓretüñ leşkeri ṣavulıncaya dek.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[13]Yā Süleymān iy cihānuñ serveri
Şöyle ġāfil görmegil bu ejderi

Dem çeküben her kime itse naẓar
[14]Öldürür defʿi ḳomaz bir dem diri

Neṣr

Ḥakīm ḳavlince Şāh-ı Mārān böyle diyicek Süleymān [15]ol ejderhādan heybet alup eydür: "Yā Şāh-ı Mārān bu ejderhā gözin açup bir şeyʾe naẓar itse ne miḳdār [16]yirden naẓar itmegile o

şeyʾ ḥayvānı helāk ide bile? Şāh-ı Mārān eydür: “Yā nebīye’llāh bir fersaḫ yir miḳdārı yirden (17)eger ḥayvānātdan ve ger ādemīden bir şaḫıs ki görse deme çeküp indürüp aġzına alup yudar ve eger ki (18)yidi fersaḫ yirden veyāḫūd gökde uçan ḳuşa ol miḳdār yirden naẓar ḳılsa defʿi helāḳ olup (19)cān virür. Ammā ki vaḳtı ki güneş kemālinde olsa ve hevā ısı olsa güneş ḥırrı ḳuvvetile her ne şeyʾi ki eger (20)ḥayvānātdan ve ger insāndan ki nāṭıḳı ḥayvāndur ve ger gökde uçan ḳuşdan ki buludlara berāber ola. Yüz (21)mīl miḳdārı yirden göz açup naẓar itdügiñleyin helāk olur.” diyicek Süleymān ḥażreti inanmayup **[32b]**(1)felek yüzine naẓar ḳıldı, gördi ki buluṭlar berāberinde bir ṭurna ḳuşı uçup gider. Pes Süleymān eyitdi: (2)”Yā Şāh-ı Mārān hīç çāre ola mı ki bu ejderhā başın ḳaldurup gökyüzinde uçan ḳuşa naẓar ḳıla. (3)Ammā be-şarṭ-ı ān ki ġayrı şey naẓar ḳılup ʿaskerüm ḫalḳından bir şeyʾi helāk itmeye.” diyicek Şāh-ı mārān, s̱üʿbān (4)dilince çaġırdı ve Süleymānuñ emrini söyledi. S̱üʿbān daḫı aṣıl başını felek yüzine menāre (5)gibi ḳaldurup daḫı ol ḳuşa iki güzin açup diḳḳatle naẓar itdi. Hevā baḳup ḳuşı görüp daḫı gine (6)gözin yumup ve aġzın açup ol ḳuşı deme çekdi. Ḳuş felek yüzinden uçar. Cānib-i şarḳdan gelüp (7)ġarba geçerken ejdehā demile çeküp aġzın aldı ve yudup nā-bedīd ḳıldı. Süleymān ḥażreti görüp (8)taʿaccüb ḳılup bildi kim bu evren nenüñ gibi ejderdür.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Şeh Süleymān ḥażreti ki bildi ejder ḳuvvetin
(9)Ḳaldı ḥayrān aldı ḥaḳḳuñ ʿibretin

Didi ḳādir ḥaḳḳı gör ki bī-gümān
Bu ılanuñ arturupdur heybetin

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince ḳaçan ki Süleymān ḥażreti ol ejderhā heybetin gördi. Bundan (10)daḫı ziyāde heybetlü ejderhā var mıdur? diyü şāh-ı mārāna ṣordı. Şāh-ı Mārān cevāb virdi ki: “Ejderhā (11)üç cinsdür: Evvelkisine ejderhā-yı ḥayye-i ejderdirler ve ikincisine meḫān-ı ejderdirler ve üçüncisine (12)s̱üʿbān-ı ʿaẓīmdirler. Bir ol ḳısım ki ejder-i ḥayyedür. Bu esvedidür ki dün ki esveddür ve yidi başludur (13)ve ṣaçludur ve naẓarı zehir-nākdur; ammā ki ikinci ḳısım meḫān-ı ejderdür. Anı daḫı temāşā ḳıluñ.” diyüp şāh-ı (14)mārān durduġı yirden ılan dilince çaġırdı. Ejderhālar ṣafında ol ejder-i Meḫāni ḳıġırdı. Ejder Meḫān (15)daḫı ṭurduġı yirden ṭoḳuz başını felege ḳaldurup ve ṭoḳuz çift ayaġıla yürüyüp ḳaddini kemer kemer ḳılup (16)ve başını menāre-veş ḳaldırup yünlerini ḳavs-ı ḳuzaḥ gibi çenber çenber ḳılup yürüdi. Miḫr-i cūşān gibi (17)aḳdı, ıldırım gibi ejderhālar ṣafından çıḳdı. Aġzı, nefesi, zehrinle yürüdü. Yirüñ ḫār u ḫāşākin (18)ḳarara dutup yaḳdı. Andan Süleymān serīrine muḳābil gelüp Süleymān naẓarına ḳarşu ṭoḳuz başın daḫı (19)yire indürüp ve yüzin yire sürüp baş ḳoyup daḫı dilince Süleymāna duʿā ḳılup eyitdi ki:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(20) "İy şeh-i sulṭān-ı ʿālem mālik-i ḫalḳ-ı cihān
Ṣūrı İsrīfʾil urınca yaşa ʿālemde cihān

İns ü cinnüñ mālikisin mār u mūruñ ḫākimi
[33a] (1) Himmet it aʿdāñı cümle dem çeküp yudam hemān

Neṣr

Ḥakīm ḳavlince çün kim bu vechile şaḳıladı. Süleymān taḥsīn (2)ḳılup naẓar itdi. Gördi ki bir ejdehādur ki ṭoḳuz başı var ve on sekiz daḫı ayaġı var ve ṭoḳsan eriş ḳāmeti (3)var; ammā ki başlarında ṣu ṣuġırı öküzi boynuzı gibi siyāh boynuzı var. Velākin boynuzınuñ vaż'ı ṣadef (4)vaż'ında ve illā ġāyet büyük her bir başı ḥamām ḳarḳanınca ola ve ṣadef miṣlinde boynuzları bir ʿaẓīm ḳalḳanca (5)ola ve bir ʿaceb daḫı bu ki reng-i pūllarınuñ ġāyet ḳızıl yaḳūt-ı zaman bigi ve ammā ki ḳarnı altı ancılayın (6)ṣarudur ki zaʿiferān miṣālinde görinür ve bir ʿaceb daḫı budur ki gövdesi ılan şekli evren, ayaḳları daḫı (7)ejder ayaḳları gibi ġāyet ḳışṣa ve ʿaẓīm yoġun ve pençeleri ve dırnaḳlu ve andan daḫı ʿacebter budur ki (8)evren miṣāli bu ejderhālaruñ ḳanadları, boynı ve ḳulaḳları boynı ammā ki ḳulaġı yirleri, ılan ḳulaġı (9)gibi ve bir ʿaceb daḫı budur ki başı muṭlaḳ cebeşi maymūn başı vaẓʿında gözleri ve ḳaşları ve kirpikleri (10)yirlü yirinde muṭlaḳ maymūn şekli ve illā ki ġāyet büyük ve ṭuṭaḳları devrük ve tışları süñü demüri (11)gibi ḳat ḳat durur ve aġzından çıḳan nefes cülmek ocaġından çıḳar. Duḫāne beñzer. Felek yüzine (12)gider. Süleymān ḥażreti eyitdi: "Yā Şāh-ı Mārān bu ejderhā niçün gözin açmışdur ki şāyed buñun (13)naẓarından ve duḫānından żarar ire." didi. Şāh-ı Mārān cevāb virdi ki: "Yā nebīye'llāh bunuñ nefesi ḳātil degüldür. (14)Tā ḳaṣdıla zehrini ṣaçmayınca ve naẓarı daḫı hemçünān hīçbir şeyʾe żarar itmez. Evvel gördüklerün ejder (15)gibi degüldür. Velīkin bunuñ yüzlüġı andadur ki ṭoḳuz başın felek yüzine ḳaldura daḫı dört mīl (16)miḳdārı yirden aġız açup bir ʿaẓīm nesneʾi ki kendüzinden yigin ola: Şöyle ki aġzına ṣıġacaḳ miḳdārı (17)ḥayvānat görse demile çeküp kendüye alur. Hīç elinden ḫalāṣ olmaz." diyicek Süleymān (18)ḥażreti eyitdi: "İmtiḥān ḳılalum, görelüm. Pes ejderhāya Şāh-ı Mārān dilince çaġırdı. Meger ki (19)dört mīl miḳdārı yirde bir sırtlan geçüp ḥayvānāt cinsine ḳarışmaġa giderdi. İḫtiyārile (20)gelüp Süleymān leşkerinde ḥayvānat temāşā iderdi. Velākin ejderhānuñ aġzından sırtlanuñ (21)ıraḳlıġı biş mīl miḳdārı vardı. Pes ejderhā aġız açup ṭoḳuz başın bir yire getürüp ḳāmetini çenber **[33b]** (1)çenber ḳılup ve boyunlarını kemer kemer idüp daḫı sekiz başınıñ aġızların yumup aṣıl başınuñ (2)aġzın maġara gibi açup ve ayaḳların sedd-i İskender gibi yire ṭayayup anuñ gibi sırtlanı deme çekdigi (3)sırtlan dermende ʿāciz ü efgende geçüp giderken ejderhā demile bükilüp top bigi olup yirinden (4)dem-i ejderile çekilüp aġzına girdi. Şāhin at loḳmasın yudar gibi ejder sırtlanı yutdı. Süleymān ḥażreti (5)leşkerile ejderhā demini teferrüc itdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Şeh Süleymān ḥażreti görünce ejderhā demin
(6)Ḥaḳḳa şükritdi yimedi düşmenüñ ḳaṭʿā ġamın

Yüz uruban baḥra ḳıldı Ḫālıḳına şehr-i yār
Ki itdi fermān ejderīn aña Rabu'l-ʿālemin

(7)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince çün kim Meḥāni ejderi Süleymān teferrüc (8)itdi. Andan şāh-ı mārāna su'āl itdi ki: "Yā melik-i ṯüʿbān bunlardan özge daḫı ejderhā var mıdur ki teferrüc idüp ʿibret alavuz? Şāh-ı (9)mārān cevāb virdi ki: "Yā nebīye'llāh ejderhālar vardur. Cehennemdeki bu ejderler anuñ gözi bebegince yoḳdur, (10)yoḳdur. Tā ḥattā cehennemden çıḳup gelmiş bir ṯüʿbān-ı ʿaẓīm vardur. Ḥāżırdur, gelsün. Teferrüc eylen." didi. (11)Süleymān icāzet virdi. Şāh-ı Mārān ṭurṭurduġı yirden çaġırdı. Ṣadā-yı Şāh-ı Mārān ol ṯüʿbān-ı (12)ʿaẓīmuñ semʿine irişdi. Yirinden bir ḳara ṭaġ gibi deprendi. Pençeleri ḍarbından yiryüzi penbe gibi (13)didilüp yıprandı. Andan başlarını Ḳāf ḳullesi gibi felege ḳaldurup Keyvān-ı felek gibi gögis gerüp (14)yüridi. Merrīḫ felek beñzin aldurup ḳorḳusından burcında ḳanı ḳurudı. Andan bu ejderhā-yı ʿaẓīm (15)kim mekkārıdı. Ol nār-ı cehennem ʿaẓametile heybetile yürüyüp Süleymān serīrine ḳarşu gelüp ḳāmetlerin (16)çenber ḳılup ve boyunlarını kemer kemer ḳılup yire yüz sürdi. Süleymāna taʿẓīm ḳılup baş urdı. (17)Andan baş ḳaldurup ılan dilince medh idüp eyitdi ki:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

"İy cihān maḫlūḳına ḥükm idüben sulṭān olan
(18)Emr-i Ḥaḳla bīñ bir ümmet emrine fermān olan

Devletiyle ʿömriñi Allāh ziyāde eylesün
Himmet it ki loḳmam ola ṭapuña düşmen olan

(19)Heybetümden gökde Merrīḫ itmez oldı şāha ses
Ṣavletünden burca siñdi ḳaçıban Keyvān olan
Dünyada olmaz muḳābil yaña hīç bir cānavar
(20)Ẕerre gelmez gözüme tinnīnile evren olan

Yir götürmez leşker olsa aġız açup hep yudam
Ṣuṣasam ḳandurmaya deryāyıla ʿummān olan

4.3.2.2.4. (21) Der-Beyān-ı Temṣīlāt-ı Dāsitān-ı Māżi[340]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Gūş iderseñ sözlerüm iy kāmurān
Şāh-ı Mārān nefsüñ olur bī-gümān

[34a] (1)Tābiʿī nefsüñ ḳovasıdur ḥayāt
Buḫl u şehvet ḥırṣıyla bulur ḥayāt

Şeḥ Süleymān ʿaḳl olur iy reh-nümūn
(2)ʿAḳlıla nefsüñi eyle ser-nügüñ

Çün cihānı ḳuşadupdur ʿarşı-kār
Her ne bulsa dem çeküp aḫir yudar

(3)Nefs-i emmāre durur hem ejdehā
Degme ʿāḳil bulmadı andan rehā

Nefsi rām itmek dilersen kāmukār
(4)Vir riyāżet pendin aña bī-şümār

Kes ḳovasın pes ḳanaʿat tīġ ile
Baġrını ḥāḳ it riyāżet tīġ ile

(5)Tā süleymān miṣli çāker idesin
Key zelīl ü ḫūr u ebter idesin

Şuʿbede bāz u cihān çābuñ felek
(6)Gör ne bāzīçe ki ider ādem helek

Dürlü naḳşı geçmegiçün dem-be-dem
Çadırın ḳurup ḳılur bāzī bu dem

(7)Ki gedāya aṭlası baḫtı virür
ʿAṣr-ı devle geyip aña taḫtı virür

Gāhi sulṭān tācını yire urur
(8)Şeh süleymān milkini dīve virür

Ne ʿabāsı bāḳīdur faḳr ehlinüñ
Ne ḳabāsı, aṭlası faḫr ehlinüñ

[340] Geçmişin Hikâyesinin Temsillerinin Beyanı Hakkında

4.3.2.2.5. (9) Der-Beyān-ı Meclis-ı Āḫer[341]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ḥaḳḳa minnet Ḫālıḳ oldur vāḥid Allāh ẕü'l-celāl
Ki eyledi Firdevsiyi güyā virüp ʿaḳl kemāl

(10)Bu Süleymān-nāmenüñ taṣnifini ḳılup mezīd
Virdi ṭabʿu maʿrifet söyletdi dürr ü lāl

Bir ümidi şeh cihānuñ devletinde bu kitāb
(11)Söylenür ki ẓıll-ı ḥaḳdur Āl-i ʿOṯmān ḫayrı āl

O Süleymān mān Sikenderdür Firīdūn fer-melek
Himmetiyle söylenür Firdevsi dilinden maḳāl

(12)Ḥaḳḳa minnet bu Süleymān-nāmenüñ meclisi de
Oldı üç yüz hem yigirmi yidi āḫir ber-kemāl

Dilden elden geldügünce söyleyüp ḳıldum beyān
(13)Ḥikmet-āmīz sözlerile söyledüm dürlü miṯāl

Var ümīẕüm pādişāhuñ devletinde işbu kitāb
Aḫir ola tā oḳuyup müstemiʿ bula ḫişāl

(14)Pādişāhuñ nīki-nāmı bu risāle birle pes
ʿAlem içre ḳala bāḳī tā ḳıyāmet māh u sāl

Müstemiʿden bu durur Firdevsinüñ ḥācātı līk
(15)Fātiḥayla luṭf idüben yād ide itmeye ḳāl

Sehvümüzi ʿavf idüben beytümüz işlāḥ idüp
Ḫayrıla yād ide tā ki raḥmet ide ẕü'l-celāl

(16)İy turābı ādem iden bādı ʿīsī nārı u gül
Ṣuda cevher düriyüp devr itdüren şems ü hilāl

Dū cihānuñ faḫr-ı Aḥmed ol Muḥammed nūrıçun
(17)Cenneti eyle müyesser çekmeyem nārda infiʿāl
Nār-ı dūzaḫdan dilersen ger necātī bu zaman
Vir ṣalāvat cān u dilden Aḥmede görme melāl

[341] Diğer Meclisin Beyanı Hakkında

4.3.2.3.[18] Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi Sekizinci Meclisiniñ Ẕikrindedür

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Āh ki bulmadum cihānda yār-ı ṣādıḳ pür-vefā
Kimden umarsam vefā itdi belā ḳıldı cefā

[19]Çarḫ elinden iñledügüm bu durur ḳānūn-veş
Çenge beñzer ḳaddumı keç-rev felek itdi dū tā

[20]Çarḫ-ı gerdiş ġadr elinden ṣad hezār āh dirīġ
Kim beni derd ü belā birle ḳılupdur müptelā

Yāra her-giz cān virüp yarayımadum hâ yürür
[21]Señ raḳībuñ bir ḳılın virmez cihāna dil-rübā

Geşt idüp gezdüm cihān ḫalḳın ḳamusın ser-ta-ser
Gözi yaşsuz baġrı başsuz bulmadum bāy u gedā

[34b] [1]Dilde ḥasret başda sevdā cānda miḥnet gözde yaş
ʿIşḳ odı cismüm yaḳup tozudısar sevdā hevā

Her seḥer ḳanlu yaşumdan ḳızarur gökde şafaḳ
[2]Her gice āhum duḫānı gökleri bu ber-gūñā

Şerḥa şerḥa çāk idüp eczāmı şerḥ itsem eger
Biñde birin dimeyüp dil derdümüñ ʿāciz ḳala

[3]Ger ḫayāl-i zülf-i dilber dil-perīşān ider āh
Ki ḫayāl-i çeşm-i nerges ġamz ider cāna belā

Vasl-ı gencīnüñ ḫayāli bir nefes şād itse eger
[4]Āteş-i hicrānı cānūm yaḳısar sertā vü pā

Ḥasretā derdā dirīġā bulmadum bir Mihrübān
Kim zaman maḥbūbıdur her cāyı nidem pādişā

[5]ʿAḳil ol ki bu cihān maḥbūbına virmeye dil
Señ raḳībuñ ʿavʿavından tā ki bula ol rehā

Nuṣḥun-ı Firdevsinüñ cāndan ṭutar ʿaḳlı olan
(6)Ḥaḳ rıżası neyse anı ister olur dāʾimā

Dil-ber ḫūb feṣāḥet isteseñ ʿālemde pes
Olmaya tārīḫ eṣaḥ-veş mūnis ü bir mehliḳā

(7)Mūnis ü tārīḫ eṣaḫ ṣīrīn saḫun yār istesen
Bu süleymān-nāmesine vir gönül Ḫusrev-āsā

Ger dilersen söyleyevüz bir ʿacāyib dāsitān
(8)Cān u dilden vir ṣalāvat ber-revān-ı Muṣṭafā

4.3.2.3.1. Der -Beyān-ı Dīden-i Süleymān ʿa.s. Ṣüʿbān-ı Ekber[342]

Loḳmān-ı pür-hüner ol (9)reʾis-i ḥükemā ve ḫired-mend-i server naḳlince rāviyān-ı aḫbār, nāḳilān-ı muḫtār, ol vechile ṣaḥīḥ ḥikāyet ḳılup (10)eydürler ki: “Eflāṭūn-i Yünānī bu kitābı Süryān dilince, ʿİmran diline tercüme ḳılan efḍal-i ḥükemā, ʿuḳālānuñ (11)ʿirfānı ḳavlince saḫun-mendān-ı ḥaḳāyıḳ ve çehre keşeyān-ı ṣūr-ı daḳāʾiḳ eyle ṣarīḥ rivāyet ḳılup eydürler ki (12)ḳaçan ki Süleymān ḥażreti ṣüʿbān-ı ʿaẓīmuñ kendüyi medḥ itdügin görüp ḥakīmüñ yüzine naẓar ḳılup (13)gördi ki on iki başlu ve yigirmi dört ayaḳlu bir ʿaẓīm ulu ejdehādur ki görenüñ zehresi çāk olur. Nite? (14)Yidi ḳat gök içinde olan on iki burūc miṣālinde on iki başı var evvel başı ḥamel şeklinde ikinci (15)başı öküz şeklinde üçüncü başı neheng-ser ammā ki şāḫları vardur. Dördüncü başı engec başı şeklinde (16)gözleri ḳafasında ve aġzı boġazı altında daḫı beşinci başı arṣlan başı şeklinde altıncı başı daḫı fīl- (17)ser, yidinci başı daḫı gergeden-ser, sekizinci başı ʿaḳreb-ser, ṭoḳuzuncı başı keçi başı bigi onuncı başı at (18)başı gibi on birinci bebr u peyān başı gibi on ikinci ḥūt başı gibi velākin her birisinüñ büyüklügi (19)ḥammām ḳubbesince ola ve gözleri külḫān ocaġı ḳadar ola ve aġızları daḫı ġāyet ʿaẓīm kūh-ı maġaraca (20)ola ve boyunları yoġun ber-ḳavsca ve uzunluġı menārece ola ve her aġzındaġı dişleri ʿArab süñüsi gibi (21)ikişer ḳat ṭolaşmış çeyrez biribirine ḳoyılmış. Ancılayın ser-tizlerdür. Uçlarıla ṭārı devşürürler ve her aġzıñı ki **[35a]** (1)cehennem ḳapusı gibi açmışdur. Zehr-i ṣalyārı Nīl, Ceyḥūn, Furāt gibi aḳadururlar ve ʿarşı ḳuşadup ḳarnına (2)alan ejderhā gibi gözleri levn levn dönüp baḳadurur. Merriḫ-i Keyvān ẕehresi çak olup felek ejderi ḳorḳu (3)sından canları çıḳadurur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bir ʿaẓīm ejder durur şöyle ki var
Heybetinden ḳocınur ḫalḳ-ı diyār

[342] Süleyman a.s.'ın En Büyük Yılanı Görmesi Beyanı Hakkında

(4)Eyle aʿẓam yaradupdı anı Ḥaḳ
Ẕehresin çāk itdi gören aşikār

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince (5)Süleymān ḥażreti ol ḳorḳunç ʿaẓīm ṣüʿbānı kim gördi. Bir zaman ḥayrān ḳalup ṭurdı. Fikir barmaġın (6)ḥayret aġzına urdı daḫı andan dönüp şāh-ı mārāna eydür: "Yā melik bu ejderhā ne ʾaẓīm, heybetlü, ḳorḳunç (7)nesne olur ki hīç bunuñ mānendi ʿaẓīm ejderhā görmedük." diyicek Şāh-ı Mārān eydür: "Yā nebīye'llāh bu ejderhā (8)cehennemden çıḳmışdur. Anuñiçün heybetlüdür. ʿĀṣīlere ʿaẕāb itmegiçün ḫilḳat olmuşdur." diyicek Süleymān (9)ḥażreti ejderi imtiḥān itmegiçün ve nār-ı cahīmden ḫaber bilmegiçün ılan dilince ol ṣüʿbān-ı ʿaẓīme (10)çaġırup eyitdi ki: "Yā ṣüʿbān-ı ʿaẓīm ḫaber vir. Baña ki caḥīm içinde ne derecedeyidüñ ve andan nice ḫalāṣ olup (11)çıḳduñ?" Cevāb virüp eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh Ḥaḳ teʿālā ʿarş-ı ʿaẓīm ki ḫilḳat itdi. ʿArş-ı ʿaẓīm kendinüñ (12)ʿaẓametin görüp göñlinde eyitdi ki çoḳ şükür ol Ḫellāḳ-ı aʿẓama ki beni ġāyet ʿaẓīm yaratmışdur ki on (13)sekiz biñ ʿālemün ḫalḳı benüm bir keffüm içinde ṣıġar." diyicek ve kendüzin görincek ol ʿallāmu'l-ġuyub (14)ki bī-zevāl Allāhdur ve ʿālime's-sırrı ve'l-ḫafīyyat ki ulu, ʿaẓīm pādişāhdur, diledigim ʿarşuñ kendü miḳdārın (15)kendüye bildüre. Pes ʿarşuñ ol kendüyi gördigi ḥīnde aldugı tesbīḥuñ nūrı nārından ve ḥicāb-ı (16)ẓulmetinde ḳudret birle bir ejderhā yaratdı ki cemīʿ-i ʿarşı ve on sekiz biñ ʿālemi dolaşup yidi yirde (17)daḫı ḳaddini kemer kemer ḳılup ve başını yidi ḳat yir altında öküzüñ ferşinden ve balıġuñ başından (18)aşaġa baḥrı'l-muḥīṭ altında ḥelā ve melāda ḳodı daḫı Ḥaḳ teʿālā yidi ṭabaḳa cehennemi ol ejderhānuñ aġzı içinde (19)yaratdı ve daḫı ol ejderhānuñ aġız ʿaẓemetinüñ ve cehennemüñ her ṭabaḳasınuñ uluġına nihāyet yoḳdur. (20)Bu altmış bir deñiz ki ʿarş-ı ʿaẓīm ayaġı altından çıḳar. Rubʿ-ı meskūnı ʿālemine ki gelüp aḳar. Cemīʿ-i (21)deryā biriküp maʿrib deryāsına ḳarışup girdāb aġzından rāst ol. Ejderhānuñ aġzına dökilür. **[35b]** (1)Ammā ki cehennem ʿalevinden ve ejderhānuñ zehr-i ḥararetinden ol ʿaẓīm deryā bu ʿaẓametile aḳarken ḳızarmış saca (2)ṣu sepilüp niçe maḥv olursa ol vechile maḥv olur ve bir daḫı bu ki ol yidi ṭabaḳa cehennemüñ içinde ol (3)ḳadar ejderhālar vardur ki ḥaddı nihāyetin Ḫudā-yı Rabu'l-aleminden artuḳ kimse bilmez yılda iki kerre bir faṣl-ı (4)rabīʿu'l-evvelde ve bir daḫı tābıstān vaḳtinde ṭamu ṭaşar, ʿalevi hevāya çıḳar. Zīrā ki ol ḥīnde ol ʿarş-ı (5)ʿaẓīm ḳuşadup cehennem aġzına alan ejderhā dillerince Ḥālıḳı tesbīḥ iderken cūşa gelüp ne yana nefes (6)alup virdügi sebebden ṭamunuñ āteşini köredüp yillendürür ve yalıñlandurur cehennem daḫı ṭaşup cūş idüben (7)içindeki ejderhālardan ve ʿāṣīlerden ve müvekkel-i zebānīlerden nicesini ʿalev ṭaşra bıraġur. Ol vaḳtin nice ejder (8)olur ki cehennemden ḳaçup yir altından furṣat bulup müddet-i rūzigārla bu dünya milkine gelüp çıkar. Ammā ki (9)biñde birisi ḫalāṣ olmaz. Pes ben kemīne daḫı yā nebīye'llāh üç biñ yıl miḳdārı vardur ki cehennem kükreyüp (10)beni ṭaşra bıraġup Ḥaḳ teʿālā ḫalāṣ olduġuma şükr idelden; ammā ki şükri ḥad ol Ḫellāḳ-ı ʿāleme (11)ve rezzāḳ-ı ben-i ādeme ki men kemīne cehennem içinden Ḥaḳ-ı Rab ḫalāṣ idüp Şāh-ı Mārān dergehinde bende-i (12)ḫāṣ eyitdi ve andan ġayrı sencileyin ẓıll-ı maʿbūduñ meliki Maḥmūduñ Süleymān ibn-i Dāvūduñ ʿaleyhimu's-(13)selām mübārek cemālin görmege müyesser ḳılup işiginde ḫāṣe'l-ḫāṣ eyitdi:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(14)"Böyle diyüp anda ejder ol zaman
İtdi alḳış şeh Süleymāna cihān

Şükr ü minnet ḳıluban rāzıḳa
(15)Çoḳ sıpasla yād ider ol müsteʿān”

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ḥażreti ejderhālaruñ (16)daḫı aḥvālına muṭalliʿ oldı daḫı eydür: “Yā Şāh-ı Mārān evrenlerüni ve ejderhālaruñı teferrüc itdüñ. (17)Şimden ṣoñra ılan cinsin daḫı temāşā idelüm göster, gele.” didi. Andan Süleymān ḥażreti böyle (18)diyicek Şāh-ı Mārān daḫı ılan cinsile ılan dilince oturduġı yirden çaġırup işāret itdi. (19)Tā ki efāʿīden bir ʿacāyib ılan gelür. Süleymān serīri önünde baş ḳoyup ṭurdı. Dilince duʿā ḳılup (20)eyitdi ki:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

“Ṭurduġunca nüh felek ʿarş u mār
Devletile müstedām ol pāyidār

(21)Biñ bir ümmet emrüñe çāker olup
Ḥükmüñüñ maḥkūmı olsun mūr u mār”

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince ḳaçan ki **[36a]** (1)Süleymān, efʿīnüñ kendüye duʿā ḳılduġın ki gördi. Naẓar ḳıldı. İki başlu bir ılan ḳaçan ki yürise yuvalanup (2)yürür ve başında ṣaç daḫı var; ammā ancılayın metin alaca ve ḳuyruġı küçük ve boynı ince ve başı yaṣṣı (3)ılandur ki ādem naẓar itmekden heybet alur. Pes Süleymān şāh-ı mārāna su’āl itdi ki: “Pes bu ılan (4)ne cins ılandur?” Cevāb virdi ki: “Bu ki devvāre-i efʿīdirler, bunuñ zehrine degme kez çāre olmaz. Andan (5)ol ılan gidüp bir ılan daḫı geldi kim ġāyet siyāh. Velīkin ṣūret-i ādem şekl-i aġzından dütünler(6)çıḳar.” Süleymān su’āl itdi ki: “Yā Şāh-ı Mārān bu ne cins ılandur?” Cevāb virdi ki: “Buña nıṣnāṣ dirler, (7)cenūb ṣaḫrālarında olur. Hindüstān ehli bunuñ etin yirler ki etin yiyen ġāyet zīrek olur.” Andan (8)ṣoñra bir ılan daḫı geldi ki gözi uzun ve dili ḳızıl ve boynı ince ve ḳuyruġı kütük ve aġzı büyük (9)Süleymān su’āl itdi ki: “Bu ne cins ılandur?” Cevāb virüp eydür ki: “Yā nebīye’llāh bu ılana afāʿī dirler, (10)bunuñ etinden tiryāḳ-ı arbaʿa ḫāṣıl olur. Eger bir kimse ki bu ılanı ṭutsa kireç ile ṣıvanmış aḳ ev içine (11)ḳoysa üç gün anuñ içinde ṣaḳlasa üç günden ṣoñra ḍuḥā vaḳtinde aña bir legence süd virse (12)virse efʿī südi göricek ġāyet sever, içer.” Ol ḳadar ki andan ṣoñra keskin ḳılıcıla üç yirden (13)eyle çalmaḳ gerek ki ḳaṭʿā ilişmeye si pāre ola. Eger kim ilişe tiryāḳuñ menfeʿati az olur. Eger ki (14)üç baḫş çalınup ḳılıç ilişmeyüp etinden edviye birle tiryāḳ-ı ekber düzseler menfeʿat ziyāde olur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(15)Yā Süleymān şöyle bil ki bī-gümān
Ḥāṣṣe çoḳdur efʿīde ġāyet cihān

Ḥikmet ehli bilür anuñ nidügin
(16)Pes ne ḥācet eyleyem anı beyān

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Şāh-ı Mārān böyle diyicek Süleymān (17)ḥażreti eyitdi: "Yā ser-heng-i ḥeyyād, efʿī maʿlūmumuz oldı. Fulān ılanlaruñ teferrüc ḳılalum." diyicek (18)Şāh-ı Mārān eyitdi: "Yā nebīye'llāh şimdi bir ılan gelse gerek naẓaruña ki Loḳmān Ḥakīmuñ ḳorḳup gelmedügi (19)ol ılandan ḫavf itdügidür. Zīrā ki yidi fersaḫ yirden naẓar itse her ne ḥayvān ki naẓarı irse defʿi (20)helāk olur ve daḫı her kim ki anuñ gözine baḳsa defʿ-i cān aġzına gelüp ölür daḫı her ne yire ki anuñ (21)nefesi irse aġaçlar yapraġı dökilüp otlar ḳurur ve kendü olduġı yirde ot bitmez. Nefesi buḫārından ammā ki **[36b]** (1)yā nebīye'llāh ben aña emr itdüm ki gözin açmaya naẓaruna gözi yumuḳ gele." diyicek Süleymān ḫażreti icāzet (2)virdi. Pes Şāh-ı Mārān ṭurduġı yirden çaġırdı. Tā kim ol ılan kim adına Semendi Sālār dirler. Şāh-ı (3)mārānuñ avāzın işidüp gözlerin yumup Süleymān taḫtına muḳābil yürüyüp gelüp tamām serīre muḳābil (4)gelicek. Gözi yumuḳ olduġı sebebden ne miḳdār geldügin bilemeyüp ṭurdı. Şāh-ı Mārān ılan dilince (5)çaġırup eyitdi ki: "Yā Semenderi Sālār ṭurduġuñ yirden Süleymān naẓarına baş ḳodıluñca duʿā ḳıl; ammā ki (6)saḳın gözlerüñ açma." diyüp naṣīḥat idicek. Hemāndem Semendi Salar ılan ṭurdıġı yirden (7)baş ḳoyup yüz yire sürüp dilince Süleymāna duʿā ḳılup eyitdi ki:

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

"Ḥaḳḳa minnet ḫiẕmetüne sürdi yüzin işbu ḥay
(8)Ḥer ḫaṭardan ḥaẓretüni saḳlasun ḳayyum u ḥay

Ḥükmüñe çāker olup ḫalḳ-ı cihān Kāvus-ı key
Dergehüñe yüz sürüben ḫiẕmet itsün cümle şey"

(9)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince Süleymān Semendi Sālāruñ bu vechile ılan dilince duʿāsın kim işitdi (10)daḫı naẓar ḳılup taʿaccüb itdi, gördi ki bu ılanuñ başı ṣaçlu ve ḳaşı gözlenüñ(k) kirpügi biʿaynihi ādem yüzi (11)gözi bigi ammā ki ṭudaḳları devrük ve dili ḳızıl nefesi kim ṭaşra varur. Aġzından bir od yalıñı peydā olur. (12)Vaḳtı ki nefesin içerü alur. Burın delüklerinden yeşil dütünler çıḳar ve bir ʿaceb daḫı bu ki ḳuyruġı ucı (13)ejderhā seri ve gevdesi ṣaru zaʿfirān bigi ve derisi üstünde ḳaralu aḳlu noḳṭālar var. Pes Süleymān (14)dönüp şāh-ı mārāna eyitdi: "Yā melik-i ejder bu ne ḥikmetdür ki bu ılañuñ od yalıñı çıḳar. Burnından ve (15)yeşil dütünler çıkar?" Cevāb virdi ki: "Yā nebīye'llāh ḥayyat içinde bundan ẕehirlü ılan yoḳdur. Aġzından (16)od yalıñı çıḳduġınuñ sebebi budur ki zehr-i ḳātil olduġı cihetden nefesi ḥaddinden buḫār od yalıñı gibi (17)görinür ve daḫı ẕehrüñ ġāyet ḳattāl-ı ṣarudan yeşile māʾil olur. Ol cihetden burnından yeşil göründügi (18)oldur. Yā nebīye'llāh bu bir ılandur ki devā-yı dabanında ṣoḳsa bir adım daḫı varmayup helāk olur." diyicek (19)Süleymān ḥażreti eyitdi: "Nolaydı bir köşekile deve ala gireydi. İmtiḥān ḳılayduḳ. Yoḳsa bir günāh ḥayvān (20)ḳatl itdürmek maẓlamadur." diyince Aḫī Meliḥ Süleymān sözin işidüp serīr üstine ayaġ üzerine gelüp (21)eyitdi: "Yā nebīye'llāh dün gice bir devecümi bir köşekli deveyi urup segitdügiçün ol deve

kin bağlayup **[37a]** (1)bir gice deveciyi oğlancuğıyla yaturken ol deve köşekile boşanup üstüne gelür. Kendüzin deveci üzerine (2)çöküp çiñeyüp helāk ider ve oğlancuġı üzerine köşeki çöküp helāk ider. Pes ṣabāḥ deveciyi (3)oğlancuġıla ölü bulup deve ile köşegin ḥabs itdürdüm ki ḥażretüñe getürem, teftīş idesin. Ḳıṣāṣ-ı (4)şerʿ yirine gele." diyicek Süleymān eyitdi: "Nite? Ola ki ol deve-yi köşekile bunda getürile?" Cinniler tekvīni (5)Ḳıṭṭu'l-eblāḳ yirinden ṭurı gelüp eyitdi: "Yā nebīye'llāh buyur ki göz açup yumunca naẓaruna getürem." Pes Süleymān (6)ḥażreti icāzet virdi. Ṭarfetü''l-ʿayn içinde deve-yi köşegile serīr-i Süleymānī öñinde ḥażır itdi. (7)Süleymān Deveden ḳażīye-i teftīş itdi. Cevāb virdi ki: "Yā resūle'llāh bize tīmār ḳılan deveci ġāyet (8)bed-nefs idi. Delīm meni lete çeküp döverdi ve sögerdi. Ṭāḳat getürmeyüp helāk itdüm. Fermān (9)senüñ buyur ne ki iderseñ ḳıṣāṣ yirine gelsün." diyüp iḳrār itdi. Süleymān eyitdi: "Yā şütür deveci (10)bed-nefes oldığıçun öldürüp intiḳāmuñ alduñ. Yā oğlancuġuñ enigi küşegüñ öldürmek neden (11)gelür? Oğlancuḳ köşegüñe ne itmiş ola?" Deve eyitdi: "Yā resūle'llāh ol oğlancuḳ köşegim incidüp dāʾim (12)döverdi. Vaḳtı ki ben devecinün üzerine çöküp helāk itmege ḳaṣd idincek köşegüm daḫı ol oğlancuḳdan (13)intiḳāmın almaġa cehd itdi."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Mucrimīm yā Süleymān men baʿīr
(14)Ki itmişemdür ḳatl-ı nefs ve dārū-gīr

Emr-i ḥaḳ neyse ḳıṣāṣ eyle bu dem
Ki anda yarın çekmeyem ḳahr iy emīr

(15)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince şütür-i mücrīm eyle diyicek Süleymān ḥakīm eyitdi: "Dāsır-ı Tekvīn götürüp (16)ve Ḳıṭṭu'l-eblāḳ deveyi götürüp Semendi Sālāra ılanuñ naẓarına yiryüzüne indürdiler." Andan Şāh-ı Mārān dilince (17)çaġırup eyitdi ki: "Yā Semendi Sālār bu verān deveʾi bir kez ṣoḳ daḫı çekil var ılanlar içinde bir gün ṭurṭur. Velī (18)zinhār gözlerüñ açma kimseye żararuñ irmesün." didi. Semendi Sālār eyitdi: "Ya ben gözüm açmadın (19)niçe görüp ṣoḳabilem?" Şāh-ı Mārān cevāb virüp didi ki: "Men saña didigüm yire yüri ki Devenün ṭabanına (20)düş gelüp ṣoḳasın diyüp ılan dilince çaġırup ṣaġ cānibūña yüri rāst tā ki devenün ḳıç dabanına (21)düş gelesin." didi. Semend-i Sālār daḫı yüriyüp gelmekde bu yañadan deve daḫı gözin açup kendüyi siyāset **[37b]** (1)meydānında ki gördi. Süleymān kendüyi ılana ṣoḳduracaġın bilüp aġlayup çaġırdı. Nevḥa vü zāri idüp (2)bağırdı. Andan köşecügin yanına ḳıġırdı dilince eyit ki: "Yā köşek iy ciger-gūşem gel südümden ṭoyunca (3)em kim daḫı emesi degülsin ana ḳoḳucuġın yileyüp memesinden süd uması degülsin. Bugün siyāset (4)meydānında ikimiz daḫı olsavuz, gerekdür. Ḫayır, şerden itdügümüz bulsavuz, gerekdür ki çarḫ-ı felek ḥāli (5)budur ki oğlı anadan ayırup ve köşegi anasından cüzā ider.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Böyle diyüp köşegile zāri iderdi ol baʿīr
(6)Gönli ġam-gīn çeşmi nem-gīn naʿra ururdı çün nefīr

Diñle gel taḳdīr-i ḥaḳḳı imdi nolur şerḥ idem
Līk virgil ḫoş ṣalāvat Aḥmed ola desti-gīr

(7)**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince deve köşegile firāḳda iken Semendi Sālār daḫı ḥaẓır yaraḳda iken gözi (8)yumuḳ sürünerek deveye yaḳın gelicek. Deve görüp ḳıç ayaġıla ılanı depdi. Ilan ġażaba gelüp (9)deveʾi ṭabanında ṣoḳdı. Andan efʿīler arasına gidüp varup ḳarār itdi. Bu yañadan ılan ki (10)deveyi urdı. Köşegin emzüri ṭururken köşeg derḥāl öldi. Deve köşegi öldigin görüp āhını (11)felege irgirüp āh itdi. Tā şol deme dek ki zehri añı sāʿat miḳdārı zamandan ṣoñra yüregine irüp (12)teʿsīr eyledi daḫı deve de düşüp öldi. Süleyman köşeg deveden evvel öldigine taʿaccüb ḳılup (13)şāh-ı mārāndan ṣordı. Cevāb virdi ki: "Yā nebīye'llāh ılan deveyi ṣoḳdı. Köşegi urmadı niçün? (14)Deve ṣoñra ölüp köşegden öñürdi, cān virmedi." diyü su'āl iderseñ. Cevāb budur ki: "Ilan ki bir ḥayvān (15)ursa evvel zehri ḳana ve süde irüşür. Andan ṣoñra yürege irişür ve siñire irişür. Bu sebebden evvel devenüñ (16)köşegi helāk oldı. Eger imtihān itmek dilerseñüz bir ḥāmile ḫātun kişi ḫamr içe veya bir mushil (17)ot içe. Elbetde anasından öñdin ol oġlancuḳ esirür ve ishāl olur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(18)Şāh-ı Mārān böyle diyüp anda pes
Şeh Süleymāna itdi alḳış ol nefes

Diñle imdi ḳıṣṣa niçe yār-ı cān
(19)Vir ṣalāvat Muṣtafāya sözi kes

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince ılanuñ bu semi ḳātilin ki serīr üzerinde (20)ki maḫlūkāt ki gördiler. Taʿaccüb idüp fikir barmaġın aġzına urdılar. Andan ʿĀmaliḳa Sulṭān Sührāb (21)Şāh ayaġ üzerine ḳalḳup Süleymāna duʿā ḳılup eyitdi ki: "ʿĀd neslinden bir kimse var idi; ammā ki **[38a]** (1)ġāyet pehlevānıdı. Velīkin ʿaybı buydı ki burnı yoġidi. Sebebi ol idi ki bir gün ol bir ılancı gördi kim (2)ılanlar ṭutmış ḥengāme ḳurmış daʿvā ider ki benüm tiryāḳum ejderhā semmin daḫı defʿ ider. Pes ol tiryāḳa (3)aldanup ılancı sözine maġrur olup bir gün bir ılan ṭutup burnını ılanuñ aġzına virüp ṣoḳdurur ki (4)ol tiryāḳıla defʿ ide çün kim ılan ʿĀdinüñ burnıñ ṣoḳdı, ʿĀdī feryād itdi, ılanı ḳuyruġından (5)yapışup çekicek. Burnı bile ḳopdı. Ol tiryāḳdan sürdük. Fāʾide itmeyüp defʿi helāk oldı ve anuñ (6)libāslarından her kim geydi ve daḫı her kim ʿĀdī kefene ḳoydı ve ṣuyıla gevdesin

yudı, cemīʿisi biş [7]altı güne dek varmayup helāk olurlar; ammā kim baña bir ḥakīm yidi gün sarımsaḳ içinde yaturup terbiye [8]ḳıldı, ḫalāṣ oldum." diyicek ḥükemā eyitdiler: "Bir kimse ki ılan ṣoḳsa tiryāḳdan çāre bulınmasa [9]ziyāde sarımsaḳ yidürüp ṣığır yoġurdunla dırnaḳ degmedin ṣu, yılan, sarımsaḳ mülemmaʿ idüp zaḫmı yirine [10]ursalar ḥalāṣ ola."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Nefʿi çoḳdur iş bu sırrun bī-gümān
Līk bilmez baʿżı kimse pes hemān

[11]Böyle diyüp itdi alḳış her ḥakīm
Şeh Süleymān ḥażretine ol zaman

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince [12]Sührāb Şāh ve ḥükemā eyle diyicek Ḳayṣer-i Rūm eydür: "Yā nebīye'llāh bir gün şikār-gāha yitdüm ve bir geyik öñüme [13]düş geldi. Añı ḳovup leşkerden cüzā düşdüm. ʿĀḳıbet geyügi daḫı şikār idemeyüp ıssı günde [14]ṣusuzluḳda buñalup bir çeşme kenārına geldüm, gördüm ki bir kimse aġaç dibinde ḳonmış, yatup uyurdı [15]ve bir efʿī ılan daḫı ol aġaçdan baş çıkardı daḫı bu yatan kişinüñ başın ısırdı; ammā ki bu kişi [16]uyanmadı. Ilan beni görüp ḳaçdı. Ol kişi daḫı uyandı. illā ki hīç kendüde zaḫım nişānın bulumadı. [17]Pes aña ḫaber virdüm ki iy ḳarındaş seni bu ılan ṣuḳdı. Başuñda zaḫım yiri vardur, gör, didüm. Hemān ki [18]bu sözi söyleyince ol kişi bir kerre āh itdi, cān virdi; ammā ki ben bunuñ sebebini bilemedüm." diyicek [19]ḥükemā eyitdiler: "Yā Ḳayṣer-i Rūm sebebi oldı ki evvel ol kişi eyitdi ılan ṣoḳdıġından ġāfil idi. [20]Çünki sen ḫaber virdiñ, ḳorḳdı daḫı zehri gidicek. Yollar açıldı ḳorḳusından süst oldı. [21]Zehri yürege irişüp defiʿ oldı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Böyle diyüp pes eṭibbā ol zaman
[38b] [1]Ḳayṣer öñinde oldılar sākin hemān

Bildiler ki zehrüñ aṣlı neyimiş
Gūş iden maḫlūḳ-ı ʿālem ḫalḳı cān

[2]**Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince andan ṣoñra bir dürlü ılan daḫı gelüp Süleymān serīrine muḳābil serīre [3]baş ḳoyup duʿā ḳılup eyitdi ki ve dilince Süleymān devletine ṯenā idüp ṭurdı. Süleymān naẓar ḳılup [4]göz urdı, gördi ki bir uzun ılan başı büyük boynı yoġun ve ḳuyruġı uzunluġı ḳadd u ḳāmeti ʿArab erişinle [5]yidi sekiz eriş ola. Şāh-ı mārāna ṣordı ki bu ne cins ılandur? Cevāb virdi ki: "Sucāʿı dirler. Ġāyet [6]yavuz ılandur. Eger ki seher vaḳtinde güneş felege çıḳduġı ḥīnde ādem ṣoḳsa helāk

olur. Velākin öyleyin [7]veya aḫşām vaḳtinde ṣoḳsa tiryāḳıla semmi defʿ olur. Zīrā ki Yā süleymān semmü daḫı ḥayātuñ, Eger ejderdür [8]ve eger evreng ve eger ılanuñ gevdesinde ber-ḳarār ṣāmın degüldür. Gevdesinde yürür. "Nite? Ol seher vaḳtinde [9]zehir ılanuñ ḳafasındadur. Nim-çāşt vaḳtinde boynındadur. Öyle zevālinde rāst sem yürüyüp [10]biline gelür ve beyne'ṣ-ṣelātīnde bilinden aşaġa varur. İkindü vaḳtinde ḳuyruġıla bilinüñ ortasına gelür [11]ve aḫşāmın rāst ḳuyruġına varur ve bir ʿaceb daḫı bu ki gice ṣovuġında semmi efʿī rast gine [12]ṣabāḥa dek yüriyüp ḳafasına çıḳar ve daḫı yā nebīye'llāh her bir ılanuñ zehri biri birine beñzemez sem muḫtelifdür. [13]Ilan vardur ki ılanı ṣoḳar, defʿi helāk ola ve ılan vardur ki etin yirler nāfiʿdür.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[14]Cümle ılan bir degüldür āşikār
Her birinüñ muḫtelifdür semmi iy yār

Böyle diyüp Şāh-ı Mārān ol zaman
[15]Oldı sākin şāh öninde bī-gümān

Neṣr

ḳavlince Şāh-ı Mārān böyle diyicek daḫı [16]ılan cinsine işāret itdi. Bir ılan daḫı geldi kim beġayet yoġun ve ḳuyruġı kütük ve boynı daḫı [17]yoġun ve başı daḫı ġāyet büyük ve ḳafasında iki şāḫ var. Ṣıġır boynuzı miṣālinde ve illā giçerek ol daḫı [18]serīr muḳābelesinde yiryüzinde Süleymān naẓarına ḳarşu baş urup dilince duʿā ḳıldı. Süleymān şāh-ı mārāna [19]suʾāl idüp eyitdi kim: "Bu ne cins ılandur?" Cevāb virdi ki: "Yā nebīye'llāh bu ki esved ü sāliḥdirler. Ḳara [20]ılandur. Efʿīden bir cinsdür ḳaçan ki ḳarnı açsa arayup yirüñ yaruġın bulur veya kendü ininde veyāḫūd bir sıçan delüginden ḳuyruġını ṣoḳup bilinden yuḳarusın ḳaldurup başın gevdesin ṭoġrıldup **[39a]** [1]ḥareket itmeyüp aġaç gibi epsem ṭurur. Uçan ḳuşcuġazlar bu ılanı aġaç ṣanup gelüp bu ılan üstine [2]ḳonmaḳ isterler ki bir dem raḥat olalar. Defʿi ḳonınca ḳuşları ṭutup yiyüp ḳarnın ṭoyurur ve daḫı bunuñ [3]zehri ġāyet ḳattāldur. Degme tiryāḳ semmine nāfiʿ düşmez."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Böyle diyüp Şāh-ı Mārān ḥażreti
[4]Şeh Süleymān ḥażreti itdi ḫiẓmeti

Diñle imdi dāḫı ḳıṣṣa nicedür
Vir ṣalāvat iy Muḥammed ümmeti

(5)**Neṣr**

Ḥakīm ḳavlince ḳıṣṣayı dirāz ḳılmayalum. Ilan cinsi cemīʾisin teferrüc itdi daḫı dönüp (6)şāh-ı mārāna suʾāl eyledi ki: "Yā Şāh-ı Mārān ḫaber vir baña ki ılanuñ ḳarılması ve üremesi ne vechiledür?" Cevāb (7)virüp eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh ılan hem yumurdlar ve hem ḥayvān gibi ṭoġurur." Süleymān didi kim nite? Şāh-ı Mārān (8)cevāb virdi ki: "Efʿī ılan ḳarılmalu olsa biri birine yaḳınlıḳ efʿīnüñ dişisi irkeginden yavuzdur. Vaḳta ki (9)irkeginüñ ḫāyası dişisinüñ fercine giçse. Ol vaḳtin ki meni münzel olup irkegi leẕẕet alup (10)bī-hūş olsa defʿi dişisi irkeginüñ ḫāyasın dişinle keser daḫı irkegi derḥāl ölür ve ḫāyası (11)dişisinüñ fercinde ḳalur. Çünki ẕekerin keser hemān ölür. Yaʿnī ki ılanuñ ḳarnındaki yumurda ki büyür efʿī ılanuñ (12)ferci ġāyet ṭar olduġı sebebden yumurdlayamaz yumurda ferci içinde ḳalur ve ol vaḳt ki yavrusı ḫāyadan (13)ṭaşra gelür, çıḳacaḳ yir bulmayup anasınuñ ḳarnını delüp ṭaşra çıḳar. Anası daḫı defʿi ol sāʿat (14)içinde ölür. Pes efʿī cinsi ılanuñ dişisinüñ ve irkeginüñ ölimü oġul ṭaleb itmek sebebinden(15)durur ve ammā ki yā Süleymān efʿī cinsinden ġayrı ılanlaruñ üremesi budur ki biri birine ḫīn-i cimāʿda (16)ṣarulur. Şöyle kim baş başa ve gös gögüse ve ḳarın ḳarına, ḳuyruġı ḳuyruġa ṭolaşur ve irkek ẕekerini, (17)dişisinüñ fercine rāst idüp cimāʿ ider. Vaḳta ki fārıġ olsalar. Gine çözülüp biri birinden (18)eyitleşürler daḫı dişisi doḫum dutup gögercin gibi yumurdlar ve yumurdların bir yire cemʿ idüp żabt ider. Vaḳta ki (19)güneş ıssısından ve ılan ḥararetinden beyżlerde yavrular çıḳar daḫı ol yavrulara siñecükler üşer. O (20)ılancuḳlar, siñecükleri avlaşup yirler. Vaḳtī ki yorulur. Buysa evvel ṭoġan büyücek, ṣoñra ṭoġan (21)küçüçügi zaḫm urup yimek ister. ʿĀḳibet ḳuvvetlisi żaʿīfin yiyüp bir dāne ḳalan aṣıl yavru olur. **[39b]** (1)Vaḳt olur kim iki ḳalur, biri birini ḥamlede yinemeyüp ẓafer bulamayup ḳaçup her birisi bir yaña varup (2)büyüyüp ılan olur ve bir cins ılan daḫı vardur ki iki sucāʿīdur ve baʿżına aḳran dirler ve baʿẓına (3)şemsiyye dirler. Pes ol cins ılanlar biri birine ṭolaşup cimāʿ vaḳtinde şöyle kim bir ılan gibi olurlar ki vaḳti (4)ki biri birinden ayrılur yumurdlamalu olıcaḳ. Otuz yumurda yumurdlar. Zīrā ki yā Süleymān ılanuñ otuz(5) ayaküsi vardur. Ayagu başına bir yumurda yumurdlar ve otuzın daḫı ṭopraġa gömer. Tā kim ol yumurdalara ḳurd düşer. (6)Ol ḳurdcuġazlar biri birini yir. ʿāḳibet bir ḳuvettlüsi ḳalup ılan olur bāḳīsin helāk olur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(7)Yā Süleymān şöyle bil ki bī-gümān
Böyle durur ʿālem içre her ılan

Üremesi düremesi pes hemīn
(8)İş bu uslūp üzredür ṣanma yılan

Bu ki hem tā ṣāniʿuñ çoḳ ḳudreti
Ḳādir ol ki ḳudretidür key cihān

(9)Kāri-gāhı fıṭrata itsüñ naẓar
Ḳudreti key cihān

Böyle diyüp Şāh-ı Mārān anda pes
(10)Sākin oldı ol edeble pes hemān

Şeh Süleymān gūş idüp ʿibret alup
Ḥayrete vardı ṭuruban bir zaman

4.3.2.3.2. (11)Ḳıṣṣa-ı Rüstem ve Ḳalʿa-i Miḳnāṭ̄is ve Şemāyil-i Cāẕu[343]

Ḥükemā ḳavlince Süleymān ḥażreti ʿa.s. şāh-ı mārānuñ evrenlerin ve ejderhā(12)ların ol gün tā aḫşāma degin aşlı birle seyr itmekde; ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Rüsteme geldi. (13)Nite? Ol zaman ki Rüstem Mıḳnāṭ̄is Ḳalʿasına ki çıḳd.ı Aḫ̄ī Lūdı ʿālem-i Zemzeme-i ʿAbbārla Ḳalʿa-ı (14)Mıḳnāṭ̄is içinde olan Şemāyil-i Cāẕūya ḳaṣıdlıġa ki gönderdi, bular daḫı ḳalʿaya gelüp bevvāb (15)ḳarşu çıḳup ṣorup bilüp taʿẓ̄īm ḳılup ḳalʿanuñ yidi ḳapusından geçürüp Şemāyili Bānu sarayına (16)getürüp ol cennet miṣāli zerrin ḳaṣūruñ ḳapusından bevvāb-ı ḥüccāb ḳarşu gelüp ikrām u ʿizzet ḳılup (17)alup içerü girdiler. Şemāyil-i Bānu naẓarına irgürdiler Aḫ̄ī Lūd daḫı Zemzemeyle dīvān-ı Şemāyili gördi. Nite? Bir ʿaẓ̄īm (18)dīvān-ı ḳaṣr-ı şeddādī gibi zerr̄īn siminden bināsı var. Mücellā, muṣaffā ammā ki ṣaġ u ṣol altı ḫusrevānī (19)ḳızıl altundan düzülmiş küpler ḳonulmış, üç yüzi ṣaġ ṭarafa ve üç yüzi ṣol ṭarafa ve her küpüñ (20)üzerinde biñ cādu-yı bed-baḫt dīv ü şeyṭān-ṣıfat pīl ḳarınlu ġūl-ı yābāni heyʾet kimseler oturur ki siḥr içinde Hārūtu māt iderler ve Mārūtı efsūn okuyup bir ḳılıla yiderler. Sihir-gāhında cümlesi māhirler **[40a]** (1)berri baḥrı bir itmege ḳādirler. Ayı gökden indürüp ineñ server-i selāṭ̄īnleri ḳapusında gelüp eşek idici cābīr(2)lerdür.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Sihir-gāhın içre bunlar vire Hārūta sabaḳ
Oḳuġıl lā-ḥavle kim itmeye żar ḳurtaracaḳ

(3)Sihir-gāhın içre bunlar dāyim işler bāṭıl iş
Bāṭıl işden farḳ idemez cehli ucından añla ḥaḳ

Neṣr

Ḥakīm ḳavlince Aḫ̄ī (4)Lūdı ʿālem-i zemzeme-i ʿayyār çevre oturan sāḥirleri ki gördiler. Ḥayrete varup bir zaman ṭurdılar. Andan Şemāʾil-i Bānūya (5)göz urdılar. Nite? Gördiler ki bu altı yüz zerr̄īn küplerde oturan cāẕūlaruñ vasaṭında yidişer başlu ʿArab süñüsi (6)dişlü dört evren ṭurur ki her birisinüñ ḳāmeti bir ṭāġa gözleri cehennem ocāġına beñzer ve her birisinüñ (7)ḳafasında birer zerr̄īn ʿamūd bu dört evrenlerüñ ḳafasındaġı dört ʿamudlaruñ üzerinde ṣaru ve altundan (8)bir ʿaẓ̄īm taḫt ḳurulmış üzerine girde bāliş ṣalınmış daḫı üstine serv –i ḳāmet lā-ḫad maḥbūbe-i cihān fitne-i (9)āḫir zeman bir ḳız oturur. Ḳāmeti serv üzerinde āfitāba beñzer. Yüzi güneş, alnı ḳamer, niḳābı seḥāba beñzer. Andan (10)Şemāyil-i Bānū daḫı niḳāb altından naẓar ḳılup gördi ki bu gelen

[343] Rüstem ile Mıknatıs Kalesi ve Şemayil-i Cazu Hikâyesi

ḳāṣıdlaruñ birisi ʿArab ʿālimi ehl-i firāset, (11)ehl-i hikmet ammā yanındaġı bir ʿayyāra bī-devletdür ki ölüden kefen ṣaya ve aġızdan ṣaḳızı ḳapa ve aġaça (12)çıḳandan ṭūmmān ṣalup olandan rīʾismān uġurlaya.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bu ki hemtā yoḳ durur ʿālemde hīç ṭarār hem
(13)Kisvet uġrusı çerāmı ḳātil u cebbār hem

Sürme gözden ṣaḳın aġızdan ḳapad
Fitne idüp telbīsile İblīsi ol aldar hem

4.3.2.3.3. (14)Der-Beyān-ı Ḥīle Kerden Şemāil-i Bānū Berāy-ı Giriften-i Rüstem[344]

Ḥükemā ḳavlince Şemāʾil-i Bānū ḳāṣıdları görüp suʾāl idüp (15)ṣordı ki: "Kimlersiz, bu gelen çeri ne çeridür ve size kimdirler ve neye geldüñüz?" Cevāb virdi ki: "Cihān sarayına (16)ʿArab ʿurabā diyārına bir tane Süleymān geldi. Ādem-i Ṣafī neslinden, İbrāhīm Ḫalīl aṣlından, Dāvūd nebī (17)bilinden. Pes ol Dāvūd oġlı Süleymāna Ḥaḳ teʿālā celle celāluhu hem nübüvvet virüp mürsel peyġamber ḳılup(18)dur ve hem biñ bir ümmeti emrine fermān-ber ḳılupdur. Fi'l-cümle ins ü cinnü vaḥş u ṭuyur mūr u mār çerendeyi, perendeyi aña (19)musaḫḫar ḳılmışdur; ammā ki bu Süleymān nebīnüñ bir ḳarındaşı varıdı adına Edünyā bin Dāvūd dirlerdi. Salṭanat (20)ḫuṣūsiçün ʿadavet baġlayup ʿĀmāliḳa Sulṭānı Sührāba vardı. Süleymān cenk idüp muṭīʿ idicek. (21)Edünya ḳaçup Ḥabeş melikine vardı. Anı daḫı Süleymān rām idicek. Edünyā ḳaçup Ḳayṣere vardı. Muḥaṣṣal-ı **[40b]** (1)kelām Edünyā her melike ki vardı, ṣıġındı. Sām-süvār ki pehlevān-ı Süleymāndur. Bunca zamandur ki ṣāḥib-ḳırāndur. (2)Süleymān emrile Edünyānuñ ardınca vardı. Ol pādişāhuñ tāc u taḫtın elinden alup kendüyi ṭutdı. (3)Edünyā ḳaçup andan Ḫoraṣana gitdi. Sām-süvār anı daḫı fetḥ itdi. Edünyā andan daḫı ḳaçdı gitdi. Gīş Baḥrına (4)gelüp kendüye tābīʿ beglerile deñize girüp gitdi. Sām-süvār dāḫı Gīş Baḥrına ardınca gelüp ol memleketi (5)daḫı alup oġlı Rüstemi gemiye ḳoyup Edünyā ardınca gidüp her ne cezīreye gitdiyse ardınca varup ol (6)cezīreʾi fetḥ idüp melikin ṭutduḳ. Şimdi gicelde işitdük ki Edünyā bunda gelmiş. Rüstem-i Dastān ardınca (7)gelüp līmān aġzına çıḳup ḳondı. Ben ḳuluñı nāmeyile ḫāk-i pā-yı şerifüne gönderdi. Bāḳī ḫaber nāmededür, (8)diyüp Şemāyili Bānūya nāme ṣundı. Şemāyil alup mihrin götürüp ḫᵛocası Ṣaʿlūña virdi. Alup (9)açup okuyıp gördi yazılmış ki:

[344] Şemayil'i Banu'nun Rüstem'i Yakalamak İçin Hile Yapması Beyanı Hakkında

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Böyle yazmış nāmede Rüstem hemān
(10)Kim be-nāmı nām-ı evvel müsteʿān

Ḫālıḳ ol kim itdi ḫalk ol ʿālemi
Kün didise oldı bu kevn ü mekān

(11)Şeh Süleymāndur resūlī key ṣaḥīḥ
Geh ins ü cinne eylemişdür anı ḫān

Gökde taḫtın yil götürüp şarḳ u ġarb
(12)Yirde ḥükmin dutar anuñ ins ü cān

Ol Süleymān server-i Sām-süvār
Ceddimüzdür atasıdur Nerrīmān

(13)Hindüsindi feth idüpdür tīġile
Ḳanda düşmen bulsa virmez ol emān

Şeh Süleymān ḫaşm-ı Edünyā ol ʿadū
(14)Kim Süleymān düşmenidür bu zaman

Ḳalʿaña gelmiş diyü işitmişüz
Anuñiçün geldüñ işde sen inan

(15)Yā Edünyāyı dutup virgil baña
Ḥāẓır ol yā idelüm cenk ü ḳırān

Andan özge daḫı var maḳṣūdumuz
(16)Zūpīn adlu bir behādur pehlevān

Cevşen bekter geyüp gideriken
Ḳapdı mıḳnāṭīs-seng anı revān

(17)Luṭf idüp gönder anı baña bu dem
Tā ki senden rāżı olam yār-ı cān

Böyle diyüp nāmede Rüstem emīr
(18)Āḫir itmiş sözlerin ki itdüm beyān

Diñle imdi ḳıṣṣa āḫir nolısar
Vir ṣalāvat Muṣṭafāya ṣādumān

(19)Bir ṣalāvat virmegiçün bu kitāb
Añla teʾlīf oldı bulam ben ṣevāb

Neṣr

Ḥakīm ḳavlince (20)Şemāyil Bānū; Rüstem, Süleymān ḫaberin ki işitdi ʿāḳil ü kāmile yidi bir zaman fikr itdi. ʿaḳil ʿavvāṣın fikr (21)deryāsına ṣalup ṭurdı daḫı dönüp ḳatındaġı cāẕū serverlerine eyitdi: "Bu nāmesiz ne buyurursız bu dünyāda. **[41a]** (1)Biz Edünyāyı görmedük ve Süleymāndan, Rüstemden daḫı bilemedük. Bu Rüstem nice ʿaḳılsuz kişimiş ki evvel ḳāṣıdı (2)gönderüp Edünyā bunda mıdur." diyü taḥḳīḳ bilmek gerekidi. Aña göre bize ver. Hemlü-nāme göndermek gerekidi. (3)Yoḫsa bizüm üzerümüze leşker çeküp gelmek ve bühtān-ı ʿaẓīm ḳılmaḳ ʿāḳıl işi degüldür ki **bühtān-ı ʿaẓīmün** (4)müşkildür. Egerçi Rüstem bizüm ḳalʿamūza fetḥine Edünyāyı bahāne idüp gelmişdür; ammā anı bilmez mi ki ʿuḳalāne (5)dimişdür eydür ki: "Çoḳ nesne ümidden var ki ḫüsrān viricidür, taḥṣīl olmaz." Nitekim eydür: "**Rubbe emelin** (6)**ḫāyibin."**[345] zīrā ki nice az nesne ümīd-vardur ki ol az ṭamaʿ ucından kişi çoḳ maḫrūmlıġa yitişür. Ḥāṣıl (7)olmaz. **Rubbe recāʾin yuʾeddi ile'l-ḥirmān.**[346] Pes eyle olsa Rüstem ṣafā geldi, ḳadem getürdi, murādı (8)dostlıġısa Edünyā bize gelmedi ki ṭutup eline virevüz ve eger ki ḳalʿa fetḥine geldiyse erliginden (9)hüner göstersün cenk idelüm." diyüp emr itdi. Birḳaç ḫüccāb varup Zūpīn ve ol Ḥayderī dervīş 10)mıḳnāṭīs ṭaşı ḳalʿasından çeküp getürdiler; ammā ki dervīş ḳaçan ise ṭavḳından ṣalb olmış, aṣılmış, (11)ölmiş ve illā ki Zūpīn ḥayātda, ḳuvveti ḳavi, ṣecāʿatda. Andan Şemāyil Bānu, Aḫī Lūd, Zemzeme-i ʿAyyārı ḫilʿatileyüb (12)cemīʿi Rüsteme gönderdi. Ammā Zūpīn eli ḳodı ḳāṣıd Rüsteme eyitdi ki: "Ḳalʿa-ı mıḳnāṭīs ṭaşı her kimi (13)cezb idüp çekse anuñ mālı, cānı, başı bizümdür. Eyle olsa bu pehlevān şimdiden girü bizüm ḫiẕmetümüzde (14)yaraşur." diyüp alıḳodı. Ḳāṣıdı ḳalʿadan çıḳarup Rüsteme gönderdi, gitdiler, gelüp Rüstem (15)ḳalʿanuñ ṣarplıġından ve Şemāyili Cāzūnuñ cevābın ʿarż itdi. Rüstem işidüp ġāyet saḫt oldı. (16)Andan ṣoñra Zemzeme-i ʿAyyāra emritti bu cezīrei geşt eyleñ bir kimesne bölük dil alup ṣaḥīḥ cevāb (17)getürüñ diyicek Zemzeme-i ʿAyyār daḫı yirinden ṭurup şehrüñ baġları kenārına varup bir ḳoyun çobānın (18)bulup alup getürdi. Rüstem aña ṣordı ki bu ḳalʿanuñ çevresinde ili güni var mı ve bu ḳalʿanuñ (19)dizdārı kimdür, ne ḳadar cezīreye güci yiter? Çoban cevāb virdi ki: "Bu cezīrenüñ ṭūl-ı arżı üç aylıḳ (20)yoldur ve bu cezīrede biñ iki yüz pāre ḳalʿa vardur ve dört yüz şehri vardur. Üç yüz biñ leşker cemʿ (21)olur. Ser-cümlesine Şemāyili ʿBānū ḫükm ider ki ʿUnḳūrı Cāẕūnuñ ḳızıdur. ʿÖmr-i sermāyesidür, gözleri nūrıdur. **[41b]** (1)Ḥüsn içinde ṣanki cennetden çıḳmış ḥūridür bu. ʿUnḳūrı Cādū, ʿAnkūrı Cādūnuñ ḳarındaşıdur ki maġrib (2)zeminde olur. Altmış kez yüz biñ cāẕū andan sabaḳ alurlar. Siḥr ögrenürler daḫı bu diyāra yāġı gelmiş degüldür (3)ve bu ḳalʿa yapılaldan ki Ādem-i Ṣafī tārīḫinden niçe biñ yıl öñürdi. Yapılmış yapılaldan kimse bir ṭaşın almamışdır.

345 Nice emeller var ki hüsran vericidir.
346 Nice ümitler var ki mahrumiyetle neticelenir.

[Naẕm]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(4)Ḳuş uçarsa üzerinden ḳalʿanuñ şehper döger
Ḳanta ḳından geçse ejder derleyüp ḳan der döker

Siḥr idicek ol Şemāyil Cāzū berri baḥr ider
(5)Seher-gāhın birle ʿaskerden cān alup ser döker

4.3.2.3.4. Der-Beyān-ı Tedbīr Kerden Şemāyil-i Bānū Berā-yı Giriften-i Rüstem[347]

Ḥükemā ḳavlince (6)ḳaçan kim Rüstem çobān aġzından bir ṣaḥīḥ ḫaberü aldı. Geldügine peşīmān oldı. Cāẕūlar aġzına düşdügin (7)bildi. Dil perīşān oldı; ammā ki yine Ḥaḳ teʿālāya tevekkül ḳılup eyitdi ki: "Benüm tedbīrüm ne fāyide virür ki (8)taḳdīru'llāhda ne kim ḳonıldı ise gelür." Nitekim ʿāḳıl eydür: "**İẕā ḫelleti't-teḳādīru ḍalleti't-tedābīr."**[348] Şol (9)nesne ki Ḥaḳ teʿālā cānibinden ḳaderlenmişdür. Alnumuzuñ yazusın görsevüz, gerekdür. Eger ki bu ḳalʿa-ı nuḥāsda (10)cāzūlar elinden ḳaża vü ḳader iricek olursa gemiye girüp ḳaçmaġıla ḫalāṣ olmaz kim gelecek nesne (11)geliserdür." Nitekim eydür: "**İẕā ḫalle'l-ḳadere rabaṭale'l-ḥaẕare.**[349] Rüstem böyle diyüp beglerile meşveretde (12)yarānlarından cüdā düşdügine göñli ġam-gīn, çeşmi nem-gīn, miḥnetde ve oġlı Ferāmerz derdinden zār u giryān, meşaḳatde (13)ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Şāmāyili Bānūya geldi ki Nite? Çünki Rüstem ḳāṣıdıñı gönderdi. Andan Zūpīn (14)yanına getürdi. Diz çöküp yanına oturdı ve Süleymānuñ salṭanatından ḫaber ṣordı. Zūpīn daḫı Ḥaḳ teʿālānuñ (15)celle celālehu Süleymān nebīnüñ memleketinden ḥükmine fermān olan biñ bir ümmetden ins ü cinn ü vuḥūş u ṭuyūr u mūr u (16)mār u çerende perende keşretden ve yil Süleymān taḫtını götürdüginden meġārib ü meşāriḳa yitürdüginden ḫaber virdi ve (17)andan ṣoñra Edünyānuñ ʿadāvetinden Sām-süvāruñ hücūmetinden ve Rüstemüñ gemiye girüp cezīreden cezīreye (18)sefer itdüginden Edünyā ḳaçup gitdüginden ve Rüstemüñ baʿżı gemīlerin bād-ı ṣarṣar esüp ṭāġıtduġından (19)ʿāḳibet Rüstem bunda gelüp gütdüginden ve Rüstemüñ bunca cezīre beglerin cemʿ idüp kendüye dönderdüginden (20)ḫayr virdi ne artuḳ ne eksik söylemeyüp sözi tamām itdi.

Naẕm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Söz gerek dilden çıḳıncaḳ iy faṣīḥ
(21)Rāst ola şāhā be-ġayet key ṣaḥīḥ

[347] Şemayil-i Banu'nun Rüstemi Yakalamak İçin Tedbir Alması Beyanı Hakkında
[348] Takdirler vuku bulduğunda tedbirler boşa çıkar
[349] Kader gelince tedbir bozulur

Tā kim anı gūş idüben ʿāḳilān
Şāhid olup diye bu sözdür ṣarīḥ

[42a] (1)**Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince Şemāyili Bānū, Zūpīn sözin kim işitdi. Ṣora tā egerçi ki ġaẓaba gelüp ḳaḳıdı. (2)Yıldırım gibi şaḳıdı ve ammā ki göñil içinde ḥīle yüzinden fitne ṭurġurdı. Nite? Emr itdi. Zūpīni alup (3)ṭaşra gitdiler. Andan Cāẕūlarıla bir yire gelüp **ve şāvirhum**[350] mucebince meşveret ḳılup danışdı. İş ṣoñın (4)sanışdı. Andan ṣoñra sāḥirlere eyitdi ki: "Biz Rüstem-i Sām-süvārı ẕerreye, terreye ṣaymaruz ve bunuñ gibi ḫaberleri (5)ḳulaġumuza ḳoymaruz. Elümüzden gelür ki ʿUnḳūrı Sāḥiri ve ʿAnkūrı Cābiri devletinde deñizi ḳuru, ḳuruyı deñiz itmek (6)elümüzden gelür. Süleymān eger yil taḫtını götürdügüne faḫr iderse bizüm küplerümüzi daḫı yil götürür ve ger (7)Süleymān şeyāṭīn ẕürriyātı baña muṭīʿ fermān-ber oldı, dirse bizüm ḫod şeyāṭīn cān u göñülden dostumuzdur. (8)Her birisi ḫiẕmetümüze yüz sürürler ve eger Süleymān āb u āteş, bād u ḫāk, çārı ʿunṣūr baña fermān oldı, diyü faḫr (9)idinürse bizüm daḫı elümüzden gelür ki siḥirle yiller esdürevüz ve ṭoprakḷar yaġduravuz ve ḳuru yirlerde ṣular aḳdura(10)vuz. Eger Süleymān pehlevānlarum çoḳ ve leşkerümüñ ḥaddi yoḳ diyüp pādişāhlıḳ daʿvasın iderse. Bizüm elümüzden (11)gelür ki anuñ ʿUnḳūrı şāha veyaḫūd ʿammuñ Anḳūrı şehinşāha ḫaber virevüz. Siḥrile bir taḫt peydā ideler ki Süleymān (12)taḫtından farḳı olmaya ve daḫı altmış kez yüz biñ ders oḳıyan sāḥirlerüñ ve siḥir-gāhında māhirlerüñ on (13)kez yüz bigin ʿāfārīt ṣūretine ḳoya ve on kez yüz bigin dīv u perī cinnī şekline ḳoya ve on kez yüz bigin sāḥirlerüñ (14)sibāʿ, behāyim şekline ḳoya ve on kez yüz biñ sāḥirleri yırtıcı ḳuşlar eşkāllerine ḳoya ve on kez, yüz biñ (15)sāḥirleri biñ bir ümmet ve yitmiş iki millet ecnāsı envāʿ maḫlūḳāt ṣūretlerine ḳoya ve on kez yüz biñ sāḥirleri (16)daḫı dört bölük idüp bir bölügiñ server-i selāṭīnler ṣıfatına, ikinci bölügin pehlevān-ı cihān-girler ṣūretine, (17)ḳoya üçünci bölügin sipāh-i hüccāb bulup ḫadem, ḫaşem ṣūretine ḳoya ve dördünci bölük yüz yigir mi dört (18)dürlü ṣıfāt-ı maḫlūḳāt eşkāllerine ḳoya daḫı andan ṣoñra siḥri-gāhınla taḫtını ṭabl u ʿalemini ve ḫayl u ḫaşemini (19)siḥri-gāhınla yile götür de Beyte'l-Muḳaddisde Süleymān üzerine yitür de şöyle ki yirdeki insān nesli ve gökdeki (20)rūḥān aṣlı hīç ḳaṭʿa birisi uşāġı, irisi Süleymāndan atañ ʿUnḳūrı Şāhı ve ʿaskerinden cunūd-ı Süleymānı (21)farḳ idemeyeler **Pes** eyle olsa niçün Süleymān üzerine varmaya anuñla cenge el ḳarmaya. Pes lāzım **[42b]** (1)gelen budur ki ayaġumıza gelen şikārı ṭutup bend idevüz.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Her bir işe çāre var tedbīr idincek fikrile
(2)Sāhirüñ bitmez işi illā ki siḥr ü mekrile

Böyle diyüp itdi tedbīr ol laʿīn u nā-bekār
Bilmedi siḥri bozılur ism-i aʿẓam ẕikrile

[350]…ve istişare ederek

(3)**Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince sāḥirlerüñ serveri bu vechile tedbīr idicek. Şemāyil Bānū ġāyet şin oldı (4)daḫı bu tedbīri itdi kim itdi. Siḥrile Rüstemüñ ṭutup elin bend ide andan ḫāṣlarıla ḳalʿadan heştādu heşi cāẕūyı def defeʿi (5)Cāẕūyı, Rüstem gönderüp envāʿ dürlü armaġānlarıla ḳalʿa daʿvet itdi. Bunlar daḫı (6)ḳalʿadan çıḳup gelüp Rüstem ile bulışup pīş-keşleri virüp ḳalʿāya daʿvet itdiler. Rüstem daʿveti (7)ḳabūl itdi. Egerçi ki Gīv-i cihān-gīr ve Gūdarz-i Tīġ-zen ve Güstehem-i Ṣaf-şiken ve Borzīn tāci-ver ve Zerīr tāc (8)baḫş ve Aḫī Lūd-i ʿālem ve Zemzeme-i ʿAyyār naṣīḥat itdiler ki Rüstem zinhār ve zinhār sāḥirler sözine uymañ (9)ṭatlu cānuña ḳıyma, cānuñı yabana atma. ʿĀḳil oldur ki düşmenden iḥtirāz ide ve selāmet yaḳasın ṭuta kim (10)selāmetden gökcek libās yoḳdur. Nitekim eydür: "**Lā-libās ecmele mine's-selāmeti."**[351]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(11)Bāy u ḫ۪ocā tā ki verse bende şāh u ser-firāz
ʿĀḳil ol ki düşmeninden dāyim ide iḥtizāz

Ġāfil ol ki düşmeninden itmeye vü iḥtiyāt
(12)Terküye ġāfil başı bağlanısar özü az

4.3.2.3.5. Der -Beyān-ı Giriftār Şoden Rüstem ve Pehlevānān-ı Be-Dest-i Şemāyil-i Cāẕū[352]

(13)Ḥükemā ḳavlince egerçi kim pehlevānlar Rüsteme çoḳ naṣīḥat itdüler ve illā ki Rüstemüñ başīreti ʿaḳlı bağlandı. Naṣīḥat(14)ların işitmedi. Ḳażāya rıẓā virüp yüz dutdı kim dimişlerdür ki: "**Ṭāʿatü'l-ʿadduvi helākun.**[353] Muḥaṣṣal-ı kelām sözü dirāz (15)itmeyelüm. Rüstemi cāẕūlar ṭatlu dil döküp alup gitdiler. Pehlevānlār daḫı nā-çār iṭāʿat itdiler; ammā ki Zemzeme-i (16)ʿAyyār bilesine gitmedi, eyitdi: "Bir ʿadūsına iṭāʿat itmek helāklıgıdur." Nitekim eydür: "**Ṭāʿaṭü'l-ʿadduvvi helākun."** (17)bile gitmedi. Mā-bāḳī pehlevānlar raḫş raḫşān binüp cebe cevşen geyüp gitmek istediler; ammā ki gelen cāẕūlar (18)eyitdiler: "Zūpīn gibi mıḳnāṭīs ṭaşı sizi geydügüñüz pūlād-ı bekterden kendüye çeker. Cemīʿ yaraḳlaruñuzı koyun. (19)Şöyle tenhā gelüñ." diyicek pehlevānlar içinde yaraḳsuz ḳalʿaya girmek rıżā virmediler. Eyle olıcaḳ. Sāḥirler (20)gördiler ki pehlevānlar gitmezler. Eyitdiler cebeler göz üzerine ḳaftānlar geyüñüz demür aletleri görünmesün (21)ve ḳılıçlar gözüñ balcaḳları görünmesün. Örtük ḳılıç ḫod ḳın içinde ġam degül ve tīrelerüñüzüñ demürlerin **[43a]** (1)çıḳaruñ." diyüp naṣīḥat itdiler. Pehlevānlar daḫı eyle ḳılup Rüstemüñ öñine düşüp gitdiler. Ol (2)ṭarafdan daḫı Şemāyili Bānū ḳalʿa ḳapusına ḳarşu çıḳup Rüsteme ve leşkerine ḳarşu sihr-i kāhin oḳıyup (3)süst ḳılmaġa başladılar; ammā ki Zemzeme-i ʿAyyār Süleymān nebīden ʿaleyhi's-selām ögrendügi ism-i aʿẓāmı (4)diline alup oḳurdı. Siḥr-i kāhin kār itmeyüp Rüsteme ve pehlevānlāra naṣīḥat virüp bir cāẕūnuñ ḳalʿasına (5)ne diyü iḫtiyār gözile gitmek istersiz diyüp her birine ḳaḳıdı daḫı ḳalʿaya yaḳın varıncaḳ bu demür kını (6)āhin-pūş pehlevānlaruñ mıḳnāṭīs ṭaşı

[351] Kurtuluştan (Selametten) daha düzel elbise yoktur.
[352] Rüstem'in ve Pehlivanların Şemayil-i Cazu'nun Eliyle Yakalanması Beyanı Hakkında
[353]Düşmana itaat etmek yok olmaktır.

muḳābelesine gelince meger ki Güstehemüñ elinde bir süñüsi varıdı. (7)Demürin çıḳarmamışdı. Elinden mıḳnāṭīs ṭaşı zūr idüp ḳuvvetle bir pehlevān süñüyi çeküp (8)elinden alur gibi oḳdan ḳatı ḳaża vü ḳaderden ini ol demür yalmanlu ejdehā dillüsüñü Güstehem gibi pehlevān (9)elinden ḳuvvet idüp mıḳnāṭīs demüri kendüye çekdi. Güstehem daḫı zūr idüp kendüye çekdi. Bu ortalıḳda (10)ḳażā-yı āsumānı bādı sarṣar esdi daḫı Güstehemüñ cebesi altındaki ḳaftānı etegin serpdi. Ḳalʿā-yı mıḳnāṭīs (11)Güstehemi cebesi cevşenile ḳuvvet idüp kendüye çeküp yüzin ṭaşa çarpdı. Şöyle ki pehlevānlar anı (12)gördi ki Güstehemüñ süñü elinde yirinden ʿuḳḳāb gibi götürilüp ḳanadlu ḳuş gibi uçup yirle gök (13)arasından tāc-ḫāne ḳapusı üstündeki mıḳnāṭīs ṭaşına ṣāʿiḳa gibi irdi ve gönder urdı (14)daḫı yayın dönüp yil etegin açup zir-i cevşen göründügi ṣaġ ṭarafından mıḳnāṭīs kendüye çeküp (15)ḳubbeye kül atılmış gibi Güstehem seng-i mıḳnāṭīsa yapışdı. Velī bir ḍarb içdi ki ʿaḳlı başından gidüp (16)gögüs senge virüp elleri ṭutmaz olup ayaḳların apışdı. Bu yañadan pehlevānlar Rüstemile anı görüp (17)ḳorḳup varmayup girü ṭurunca Güstehem içün Güderzi tīr-endāz acıyup ṭururken nā-gehān badı ṣarṣar (18)esdükde ḳılıcınuñ balcaġı ṭarafını yil götürüp yabāna atdı. Mıḳnāṭīs ḳılıncı balcaġı demürinden anı vaḳt (19)içinde çeküp ḳınından çıḳarup şeyṭān ardınca gökden şehāb atılmış gibi seyfi Güderz (20)şuʿlelenüp gitdi. Seng-i mıḳnāṭīse yapışup ḳārar itdi. Meger ki Ḳārūn-ı Pīlitenüñ başında ḥammām ḳubbesi gibi (21)demür ışıḳlıḳ geymişdi. Bu ʿalāmeti görüp ḳorḳusından ẓarfın giderüp başından çıḳarup iki ḳulaḳlıġına **[43b]** (1)yapışup iki ḳulpından ḳazan gibi eline alup ṭutunca seng-i mıḳnāṭīs pūlād ışıḳlıġı zūr idüp (2)kendüye çekdi. Ḳārūn-ı Pīliten daḫı ayaḳ ṭayayup ne ḳadar ki ḳuvvet idüp kendüye ki çekdi. Eyle ki (3)zūrından burnı ḳanayup elindeki tovulġa ḳanıla ṭoldı. Velī Ḳārūn-ı Pīliten ol ḳadar ḳuvvetile, ṣalābetle (4)ʿāciz zebūn oldı. Bu çalışmaḳda iken gün daḫı ḳubbe-i felege dikilüp gün ıssısı ve güneş ḥırrı mıḳnāṭīse (5)kār idüp ḳuvvet virdi. Ḳārūn-ı Pīlitenüñ elinde ṭıtduġı tovulġayı kendüye çeküp pehlevānıla yirinden (6)irdi. Egerçi ki Ḳārūn-ı Pīliten ayaḳ diredi. sedd-i İskender gibi yirinde ṭurdı. Velī ḫāṣīyyet-i mıḳnāṭīs (7)ḳuvveti Ḳārūna ġālib olup kendüye çekdi. Ḳārūn tovulġayı ḳuvveti virmeyüp yire diz çökdi; ammā ki bu aralıḳda (8)gün daḫı ziyāde ḳızup mıḳnāṭīs güneş ḥırrıla ḳuvvet bulup ve Ḳārūn-ı Pīliten daḫı ıssıdan buñalup (9)żaʿīf ḥāl olınca mıḳnāṭīs ṭāşı kendüye tovulġayı çeküp ve Ḳārūnı tovulʿġāyı daḫı (10)ḳuvveti virmeyüp ḳazġānıla efendisi evine süd ṭaşır, çobān gibi ışıḳlıḳ elinde feryād u efġān dilinde meger kim (11)ḳażau'llāh varıdı. Ḳārūn yolında mıḳnāṭīs ṭaşı kehrebār ṣaman çūpın ḳapar gibi pūlād ışıḳlıġı (12)ḳapup kendüye getürürken bād-ı hevā Ḳārūnuñ cevşeni üzerine geydügi ṣāye ḳaftānuñ etegin serpüp mıḳnāṭīs (13)daḫı ziyāde ḳuvvet ṭutup kendüye çeküp Ḳārunı baġrına başup ṭaşa çarpdı. Velī bir ḍarb içdi ki (14)Ḳārūnuñ ḳarnı aşaġa geçdi ölüm ḥaddine varup ṭaşa yapışup ʿaḳlı başından vardı. **Ez-ān cānib** (15)pehlevānlar anı görüp her birisinüñ cānı başına ṣıçradı. Ḳalʿaya varmaġı ḳoyup girüsine ḳaçmaġa (16)yüz ṭutunca meger ki Gürgīn pehlevānuñ yidi āyīnelü bir pūlād ḳalḳanı varıdı. Arḳasına alup (17)bendü köşelerin çignine bergitmişti ve üzerine ġılıfın örtmüşdi. İttifāḳ Bad-ı Bicān çıḳup esdi. (18)Yirüñ ḫār u ḫāşāgin süpürüp hevā-yı fenāya ṭaġıtdı, ḳalḳanuñ daḫı żarfını ṣıyırup yabāna (19)atdı. Gürgīn pehlevān yüzin çādırdan yaña ve arḳasın ḳalʿadan yaña dönüp ḳaçarken ayaḳ götürüp çarıḥlıḳın (20)başup geçerken yil ki pūlād ḳalḳanuñ żarfını götürüp yabāna ki atdı. Mıḳnāṭīs, pūlād ḳalḳānı zūr idüp kendüye çekdi. Gürgīn anı görüp yanındaġı pehlevānlaruñ ikisini iki eliyle kemerlerinden yapışup yire diz **[44a]** (1)çökdi. Egerçi ki zūr u ḳuvvet itdi. Ol iki pehlevān daḫı ellerin Gürgīn kemerine virüp zūr ḳılup (2)her birisi ki ḳuvvet itdi. Velākin fāyide ḳalmadı. Mıḳnāṭīs, pūlād ḳalḳanıla Gürgīni kendüye çekdi. Ol (3)iki pehlevānlara Gürgīn daḫı ṭayandı. Ol pehlevānlar daḫı ḳuvvetlerine inandı. Her birisi Gürgīni menʿ idem ṣandı. (4)Velākin taḳdīru'llāh şöyle vaḳıʿ oldı ki mıḳnāṭīs pūlād ḳalḳanı kendüye çekdi. Gürgīn ḳalḳanı daḫı (5)kendüden ayırmadı ve pehlevānlar daḫı Gürgīn elinden ḳurtılamadı.

Üçini daḫı pūlād ḳalḳanıla mıḳnāṭīs [6]kendüye çekdi. Nite? Ḳalḳan Gürgīnüñ arḳasında yöni içerüden yaña ḳafāsından çekilmiş yidi başlu [7]evren gibi yirle gök arasından çekilüp oḳdan ḳatı tāc-ḫāne ḳapusındaġı ḳara mıḳnāṭīse [8]ṭoġru giderdi. Aġlayup feryād iderdi ve Gürgīnüñ ellerin ol iki pehlevānlaruñ kemerlerinde muḥkem ṭutardı. [9]Ḳoyıvir bizi yā pehlevān, diyüp aġladuḳlarınca burunlarından çıḳan ḳara dütün ki düterdi. Kül-ḥān ocaġı [10]gibi duḫānı cihānı dutardı. Muḥaṣṣal-ı kelām Gürgīni mıḳnāṭīs, pūlād ḳalḳanından kendüye çeküp yapışdurdı. [11]Gürgīn bir ḍarb içdi ki eñsesi mıḳnāṭīs ṭaşına ṭoḳunup ʿaḳlı şaşup muʿallāḳ ṭurdı [12]daḫı ol iki pehlevān kim elleri Gürgīn kemerinde ve Gürgīnüñ elleri daḫı anlaruñ kemerlerinde muḥkem yapışup [13]ki ṭurdılar. Aşaġa baḳup kendüleri muʿallāḳ yüksek yirde ki gördiler. ʿAḳılları başlarından gidüp [14]kendülerden gitdiler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Uġradılar bir ḳaża-yı āsumāna ol zaman
Ki az ḳalupdı her birisi vire yidi ṭatlu cān

[15]Ḥaḳḳa tekbīr eyleyüben vir ṣalāvat Āḥmede
Tā ki irmeye cañūna ḳażā-yı āsumān

4.3.2.3.6. Ḳıṣṣa- ı Süleymān ve Ḳażīyye-i ʿAbdu's-samed[354]

[16]Ḥükemā ḳavlince Rüstem pehlevānlarıla ḳalʿayı mıḳnāṭīsde ;ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **ezān cānib** Süleymān nebī ḥażretine [17]geldi. Nite? Ol zeman ki Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām şāh-ı mārānuñ ejderlerinden ve evrenlerinden ve efāʿī [18]cinsin seyrān iderken aḫşām vaḳti yitdi. Andan Süleymān şāh-ı mārāna eyitdi: "Yā melik-i s̱üʿbān [19]Şāh-ı Mārān egerçi ki ʿaskeri ḥayyātı tamām seyr ḳılup teferrüc idemedük. Zīrā ki vaḳt-i şām yitdi. inşāʾa'llāhu [20]teʿālā bāḳīsin daḫı yarın ʿale'ṣ-ṣabāḥ gine gelüp seyr idevüz. Müvekkeli Bāde ḥükm itdi. Yil taḫt-ı Süleymānı [21]yirle gök arasında Ḳuds-ı Mübārekle Ḫalīlu'l-lāh yöresinde taḫt-ı Süleymānı muʿallaḳ ṭutmışdı. Nā-gehān **[44b]** [1]Müvekkeli Bād ḥükm itdi. Taḫt-ı Süleymānı dört dürlü yil götürüp taḫt-ı Süleymānı döndürüp gitdi. Ṣaġ yanında [2]perīler ḳanad açup uçup ve ṣol yanında cinnīler, dīvler dem çeküp ve ḳuşlar daḫı ḳanad ḳanada virüp [3]Süleymān taḫtı gitdügince murġān daḫı uçuşup bir birin geçişüp giderlerdi. Süleymān üzerine güneş [4]ḥırrı ṭoḳunmasun, diyü cinsi cinsile şehperden sāyebān baġlayup giderlerdi. Birbirinden olmayup güneş [5]şuʿlesi Süleymān üzerine doḳunmasun, diyü ḫavf iderlerdi ve Süleymān serīrinde biñ bir ümmet [6]ser-hengleri yitmiş iki millet ser-neferleri yir alçaġına naẓar ḳılup Şāh-ı Mārān leşkerini teferrüc iderdi. [7]Her birinüñ ʿaẓametine, heybetine ḥayrān ḳalurdı ve çünki Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām dönüp [8]şāh-ı mārāna vidāʿ idüp yil taḫtın götürüp Ḳuds-i Mübārege ṭoġru ki giderdi. Şāh-ı mārānuñ süvār olduġı [9]üç başlu ejder evren daḫı ḳanadların göge yilken gibi açup ayaḳların pūlād demür lenger gibi kendüye çeküp ve [10]cehennem ḳapusı gibi aġız açup baş ḳaldurup parça diregi gibi boyun uzadup serīr-i Süleymānı gözedüp [11]dümen gibi ḳuyruḳ ṣarḳıdup giderdi. Üç yaşında sihpa gibi şāh Mührelerin bir yire getürüp zerrīn

[354]Süleyman'ın Hikâyesi ve Abdussamed'in Meselesi

taḫtını, [12]laʿlīn ṭabaḳla ḳafasında ṭuṭardı. Şāh-ı Mārān baş ḳaldurup Süleymān nebīye ʿaleyhi's-selām ḥayyāt-ı lisānınca [13]söyleyüp kelimāt iderdi. İns ü cin ser-hengleri şāh-ı mārānuñ bindügi ejdehā ḳadd u ḳāmetine ḥayrān ḳalup [14]kendünüñ Süleymānıla itdügi kelimātına taḥsīn iderlerdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

İy mubaṣṣır sözlerümden ʿibret alup bu zaman
[15]Gör ki kimler ḫalḳ idüpdür Ḫālıḳ aʿẓām müsteʿān

Şāh-ı Mārān heyʾetin gör bindügi ejder ḳāmetin
Aña göre ṣāniʿuñ ṣunʿın fikr eyle hemān

[16]**Neṯr**

Bu ṭarīḳıla Ḳuds-ı mübārek şehrine geldiler. Serīri üzerinden yirle gök arasından naẓar ḳılup [17]ḫadem u ḫaşem Süleymān ins ü cān ser-cümlesi Ḳuds-i Mübārek şehrinüñ ṭaġlarını aḳan ırmaḳlarını, bıñarlarını [18]ve baġ u baġçe içinde yapılan çārṭāḳlarını seyr iderlerdi. Andan yil taḫt-ı Süleymānı üç kerre Ḳuds-i Mübārek [19]şehrinüñ eṭrāfını devr iderdi. Şehir ḫalḳı daḫı yüce yirlere çıḳup ve baʿżı evleri üstine aġup [20]Süleymān taḫtını teferrüc iderdi ve maḥbūba ḫātūnlar maḳāmlu maḳāmında manẓāralardan baş çıḳarup gögüs [21]açup zülfine misk-i anber ṣaçup ʿāṣıḳlarına ġamze ḳılup göz ḳaḳışup üfdādelerinüñ ʿışḳ odıla **[45a]** [1]baġrın yaḳışup ṭururlardı ve Ḳuds-i Mübārek ululları bir yire gelüp taḫt-ı Süleymānı hevāda yil götürdügin [2]görüp ve nesl-i şeyāṭīn ḫiẕmetini ve Şāh-ı Mārān heyʾetini ve biñdügi üç başlu yil evrenüñ ḳadd ü ḳāmetini [3]ve şāh-ı mārānuñ Süleymānıla itdügi kelimātın ve ḳuşlar taḫtı üzerinde sāyebān ṭutduġın ve biñ [4]bir ümmet serīr üzerinde dīvān ṭutduġın ki gördiler taʿaccüb ḳılup engüşt berdehān urdılar. Eyitdiler: [5]"Bu Dāvūd oġlı Süleymāna ve bu melik-i ins ü cāna Ḫaḳ teʿālā bir devlet virdi ki şimdiye dek cihān bünyādı [6]olaldan Ādemī yaradılup insān Ād olaldan hīçbir kimseye bunuñ gibi salṭanat müyesser olmadı. [7]Biñ bir ümmet, yitmiş iki millet, kimseye musaḫḫar olmadı. ʿAla'l-ḫuṣūṣ ki uçmaḳ ḳapucısı Şāh-ı Mārān melik-i ḥayyāt, emīr-i [8]evren, ḥākim-i efāʿī, server-i ṣüʿban ʿaskerile; ḥayyāt u efāʿī ve ʿafārīt, ṣüʿbān-ı tinīn çerisile gele emrine fermān-[9]ber olalar.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Şeh Süleymān miṣl-i sulṭān gelmedi bu ʿāleme
Ki ola ḥākim ins ü cinnü biñ bir ümmet ümeme

[10]Ḫāṣa kim taḫtın getüre bād-ı fermān olıcaz
Hem nebī-yi mürsel ola Ḥāfıẓ u hem ḫāteme

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Ḳuds-i (11)Mübārek ḫalḳınuñ ʿulemāsı, fużelāsı, bebr ü bernāsı, aʿlāsı ve ednāsı, Süleymān taḫtın teferrüc itdiler. **Ez-ān cānib** (12)Süleymān daḫı yil taḫtını üç kerre ki Ḳuds-i Mübārek şehrini dönderdi. Müvekkeli Bāda emr itdi. Yiryüzine indürdigi (13)ḳıble ṭarafındaġı mişe pistān üzerine ḳondurdı. Taḫtı yire inüp ins ü cin ser-hengleri ṭaġılup icāzet (14)Süleymānıla mekānlu mekānına ki gitdiler. Andan ḳuşlar ṣafından dāne ṭartıcı etyār seyyidi ṭāvus ḳanad (15)açup gelüp şāh-ı mārānuñ ṭurduġı zerrīn taḫtuñ üzerine ḳondı. Şāh-ı Mārān daḫı ṭāvusa ḳarşu dönüp (16)boynına dolaşup yüzin gözin öpdi ve ṭāvus daḫı hemçünān şāh-ı mārānuñ ḳademinde baş ḳoyup (17)yüzin gözin sürüp temellük ḳıldı daḫı bir zaman ṭāvus etyār dilince ve Şāh-ı Mārān ḥayyāt lisānınca aġlaşup (18)feryād idişdiler. Zamandan ṣoñra dillerince Ḥaḳ teʿālāya şükr itdiler. Andan Şāh-ı Mārān baş ḳaldurup yönünü (19)Süleymāndan yaña dönüp daḫı ılan dilince devletine duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh icāzetüñle varup (20)ḥayyāt çerisini żabṭ ideyin; ammā ki luṭf eyle ṭāvusa destur viresiz, alup benümle bile gideyin. (21)Bu gice buña ziyāfet ḳılayın." diyicek Süleymān nebī taʿaccüb ḳılup eyitdi ki: "Yā Şāh-ı Mārān sen melik-i **[45b]** (1)ḥayyātsın. Bu emīr-i murġān. Pes ṭāvusıla, ılan arasında ne dostlıḳ var ki alup żiyāfet itmege gide (2)sin." diyicek Şāh-ı Mārān derūnından bir āh itdi. Felek yüzin siyāh dütün yirden rāh itdi ve ṭāvus (3)daḫı yanınca aġladı. Gözleri yaşı çaġladı. Anuñ gibi nevḥa efġān itdiler ki Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-(4)selām taʿaccüb ḳıldı. Şöyle ki ʿaḳil ġavvāṣṣını fikir deryāsına ṣaldı. Bir zaman müteḥayyir ḥayrān ḳaldı daḫı (5)baş ḳaldurup suʾāl ḳıldı. Eyitdi: "Yā melik-i ṣüʿbān, iy Şāh-ı Mārān egerçi ki cemīʿi nesneyi Allahu teʿālā bañā (6)bildürdi. Nitekim Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre buyurdı ki: '**fefehemnāhā Süleymāne veküllen āteynā ḥükmen ve ʿilmen.'**[355] (7)Ve ammā ki bu sizüñ sırruñuza muṭṭaliʿ olmadum. Sen ṭāvusa ve ṭāvus saña muḥabbet itdügine sebeb neydügin (8)bilmedüm ve aġlaşduġuñuza iki ḥasret gibi cān, ciger ṭaġlaşdıġuñuza cihet nedür? Farḳ ḳılmadum ki ṭāvusıla,(9)ılanuñ sī-murġıla, ṣüʿbānuñ, ḥayyātıla, murġānuñ ne ülfeti ne cinsiyyeti ve ne muḥabbeti var ki bir birine şefḳat (10)ḳıla? Gerekdi ki cinsiyyet yoḳ ki." diyevüz. Cinsi cinsin ister kim dimişlerdür ki: "El-cinsü maʿa'l-cins." Zīrā ki her şeyʾüñ (11)ṣınıfı aṣlına rucūʿ itse, gerek. Nitekim eydür: "**Külli şeyin yerciʿu ilā aṣlıḥı."**[356] Mucebince. Pes eyle olsa (12)senüñ ṭāvusıla ne ġarābetüñ var kim żiyāfet itmege benden icāzet dilersin." diyicek Şāh-ı Mārān (13)Süleymān devletine duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh bir zamandı ki uçmaḳda ikimüz bile rıḍvāna ḫiẕmet iderdük. (14)Göñlümüz diledükçe behişt-i cāvidāna girüp giderdük. Ṣoñra şeyṭān-ı laʿīn, İblīs-i bī-dīn ucından (15)uçmaḳdan çıḳduḳ. Furḳat odına cān u ciger yaḳduḳ."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Yā süleymān uçmaġa der-bānıduḳ
(16)Ḥıfẓ iderdük ḳapūsın pās-bānıduḳ

Gönlümüzce seyr iderdük cenneti
Ḥūr u Rıḍvāna ḳılurduḳ ḫiẕmeti

[355] Süleyman'ın dava konusunu iyi anlamasını sağladık. Her birine de hükmetme yeteneği ve ilim verdik. (Enbiya suresi,21-79)
[356] Her şey aslına döner.

(17)Ẕikr-i Ḥaḳḳa aġzımuz açarıduḳ
Uçmaġ içre gāh gezüp uçarıduḳ

ʿAḳibet İblīs ucından biz nigāh
(18)Ḥaḳḳ ḳatında eyledük ulu günāh

Anıniçün uġraduḳ ḫışma ḳatı
Kim sebeb düşdi racīm-i laʿneti

(19)Sābıḳam var ṭāvusıla çün ezel
Anuñiçin mūnis olduḳ bī-ʿalel

Böyle diyüp Şāh-ı Mārān ol zaman
(20)İtdi alḳış şeh Süleymāna hemān

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür şerḥ idem
Vir ṣalāvat Aḥmede her dem-be-dem

(21)**Neşr**

Ḥakīm ḳavlince Şāh-ı Mārān böyle diyicek Süleymān ʿaleyhi's-selām bildi ki Şāh-ı Mārān **[46a]** (1)derbān-ı rıḍvān ve ḥācib-i cennet imiş. Pes ṭāvusa icāzet virdi. Şāh-ı Mārān Süleymānı selāmlayup (2)ejdehā ḳafasında zerrīn taḫt u laʿlīn ṭabaġıla başına alup götürüp ḳara bulut ḳanadların açup Bādı (3)Bīcān gibi yirinden ḳalḳup āteş-i Nemrūddan çıḳar. Dütün gibi yirden gök yüzine çevrilüp çıkup (4)dört mīl miḳdārı ki hevaya çıḳdı. Andan ḫaṭ-ı üstüvā gibi ḳāmetin ṭoġruldup ol Ḳulle-i Ḳāf ḳāmetlü, (5)baḥr-ı ẓulümāt ḳanadlu, cehennem zebānisi ṣūratlu ḳubbe-i mercān gibi üç başlu, ṣınur ṭaşı dişlü, cehennem (6)ocaġı gözlü, yil evren Şāh-ı Mārān leşkerine ṭoġru uçup gitdi ve ṭāvus daḫı icāzet-i Süleymānıla (7)ḳanad açup uçup gitdi. Şah Süleymān birle ḫalāyıḳ taʿaccüb itdi. Bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Süleymān (8)nebīnuñ oġlı ʿAbdu'ṣṣamede yitdi. Nite? Ol zaman ki ḥażreti Süleymān ʿaleyhi's-selām gelüp taḫtını (9)yil yiryüzine ki indürdi ve ins ü cin melikleri ve dīv u ʿifrīt ser-hengleri, Süleymān nebīnüñ oġlı olduġın (10)istemeyüp dilerlerdi ki buña bir mażarret irgüreler. Zīrā ki şeyāṭīn nesli biri birile ittifāḳ ḳılup (11)danışdılar eyitdiler ki: "Süleymānuñ oġlı olup nesli üreyecek olursa ādem oġlanlarınuñ elinden (12)ḫalāṣ olımazuz. Envāʿ ḫiẕmetden elümüz degmez. Refāhīyyet bulımazuz. Nitekim Süleymān elinden zebūn (13)yitmiş iki millet arasında zelīl-i maḥzūn olmışuz." diyicek Ṭālisḫān, Mālisḫān her birisi ve Caʿcaʿa-ı (14)Dīv ve Ḳanṭıḥār-ı ʿifrīt ve perrīler sulṭānı Humāyūn Şāh ve cān nesli seyyid-i Rūḥ-ı Şāh-ı Cindi ne ḳadar ki (15)şeyāṭīn neslini menʿ idüp her birisine ki naṣīḥat virdiler. Ḥaḳ teʿalanuñ taḳdirinde olacaḳ nesne olur. (16)Menʿine çāre yoḳdur. Sizüñ tedbīrüñizle taḳdīru'llāh taġyīr olmaz. Nitekim eydür: "**İẕā ḫalesti'l-teḳādīru ḍalleti't-**(17)**tedābīr**in."[357] bilmez misin ki Dāvūd peyġāmberüñ ve daḫı ceddinüñ tā Ādem-i Ṣafīye varınca hīçbir kimse ne Ādemi-zāddan (18)şeyāṭīn nesline ḥākim olmadı ve nübüvvet ḫātemin eline almadı. İllā ki Süleymān bin Dāvūd ol nebī-yi maʿbūd imdi (19)eyle olsa Ḥaḳ teʿālā ḳādirdür ki her kimi dilerse Süleymān ḳıla ve ins ü cinni aña fermān ḳıla. Pes şol nesne ki (20)taḳdīru'l-lāh da

[357] Sizin tedbīrlerinizle Allâhın takdirinde değişiklik olmaz.

ḳaderlenmiş ola. Ḫayr u şerden o sizüñ başuñuza gelür. Ḳorḳmaḳ bāṭıldur kim kişi ḳaçmaġıla ḳażādan [21]ḫalāṣ olmaz. Nitekim ʿuḳāla eydür: **"İẕā ḫalle'l-ḳaderü baṭele'l-ḥaẕerü."** Pes bu taḳdīrce Süleymān nebīnüñ oġlı olduġını **[46b]** [1]neye istemezsiz ol daḫı Süleymān olacaġın ḫātemi atasından mīrāṯ ḳılup ins ü cin fermān olacaġın [2]ne bildüñüz. Her nebīnüñ oġlı nebī olacaḳ degül. Süleymānlıḳ Ḫaḳ teʿālānuñ emrine mevḳūf bir nesnedür. Nitekim [3]peyġamberliḳ ḫışm iderse Nūḥ-ı Nacīnuñ oġlı Kenʿān kāfir olup ġarīḳ-i ṭufān oldı ve luṭf [4]iderse put-perest Azerüñ oġlı Ḫalīlu'r-raḥmān yanar. Od aña bāġ u gülistān olur. Zīrā ki cemīʿ nesne ol [5]Allāh ḳādirdür. **Ḳavluhu teʿālā:** "*Tebāreke'l-leẕi biyedihi'l-mülkü vehuve ʿalā külli şeyin ḳadīr*[358]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[6]Ḫaḳ teʿālā her bir işe ḳādir oldur ber-kemāl
Lafẓı künden ḫalḳ idendür çarḫı şemsü meh hilāl

Milk anuñ kime dilerse virüp ider şehriyār
[7]Fāʿil-i muḫtāra Ḫālıḳ ol Ḫuda celle celāl

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince egerçi ki ẕikr olan cinni perrī melikleri ve dīv [8]ʿifrīt ser-hengleri şeyāṭīn ẕürriyātına Süleymān oġlına irişmek, żarar ḳılmañ ve salṭanat-ı Süleymānīye [9]ḥased itmeñ ki ḥasūduñ hīç rāḥatı yoḳdur kim dimişlerdür: **"Lā rāḥate maʿa ḥa[se]din."**[359] diyüp çoḳ söylediler. [10]İllā ki sözlerin ḳabūl idüp naṣīḥatların ṭutmadılar. Zīrā ki naṣīḥatı saʿīd dudar. Şaḳī ṭutmaz. Nitekim ʿuḳalā [11]eydür: "Saʿīd oldur ki āḫer kimsenüñ vaʿẓına ḳulaḳ ṭuta, naṣīḥat ḳabūl ide. Nitekim eydür: **"Es-saʿīd men vaʿẓu bi-ġayra."**[360] [12]Pes şeyāṭīn ẕürriyātı bunlaruñ naṣīḥatların ḳabūl itmeyüp Süleymānuñ saltanatına ḥased iltüp istediler ki [13]oġlına żarar ḳıla, ḳılalar. Eyitdiler ki bizüm ḫilḳatumuz nār-ı ʿalevīden, Ādemüñ ḫāk-i suflīden, şol Ādemüñ ki [14]anuñ ucından bizüm ulumuz racīm-i laʿnet oldı ve şimdi Süleymān ki nesl-i Ādemdür. Aña ḫiẕmet iden ḥasmū[m]uz[15]şeyṭanat oldı. İmdi Süleymān bize ḥükm itdügine ḳāʾil degül iken memleket Süleymāna atası Dāvūddan ʿaleyhimā [16]es-selām *ḳāle'l-lāhu teʿālā* : "*veverişe Süleymāne Dāvūd"* ḥükmince mīrāṯ degdügi gibi oġlı ʿAbdu'ṣṣamede daḫı [17]Süleymān nebīden salṭanat memleket mīrāṯ dege. Ḫātem-i nübüvvet eline gire, atası gibi ins ü cinne fermān vire. [18]Pes Süleymān gibi oġlına daḫı ḫiẕmet itmekden bize ölüm yigdür ki ʿuḳalā eydür: "Kişi ʿadūsına ṭaʿat itmek [19]cān u dil helāklıgıdur." Nitekim eydür: **"Ṭāʿatü'l-ʿadduvi helākun."**[361]

[358] Mutlak hükümranlık elinde olan Allah aşkındır, cömerttir ve O'nun her şeye gücü yeter. (Mülk suresi,67-1)
[359] Hasetle beraber rahatlık olmaz.
[360] Bahtiyar insan odur ki başkalarının nasihatına kulak vere.
[361] Düşmana itaat itmek helak olmaktır.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ḫaşma rām olmaḳdanise şaḫsa yigdür bu ecel
(20)Kim ʿadūya ḫiẕmet itmek müşkil işdür mā-ḥaşal

Ḫaşşa kim çāker olavuz bu Süleymān oġlına
Baʿżumuz bende ṣaluban baʿżumuz ide şülel

(21)**Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince muḥaşşal-ı kelām söz dirāz itmeyelüm. Egerçi dīv ü cin ser-hengleri perrī melikleri bu ḫuṣūṣda **[47a]** (1)çoḳ naṣīḥat itdiler. İllā ki ışlāḥ idemezler. Zīrā ki ʿuḳāla eydür: "Her ʿadāvetüñ bir maṣlaḥatı vardur. İllā ḥasūd ʿadāveti (2)degül. Zīrā ki ḥasūd düşmenligi terk itmez." Nitekim eydür: "**Li-külli ʿadavetin muṣliḥatin illā ʿadāveti'l-ḥaṣūd.**[362] Pes bu taḳdīrce (3)şeyāṭīn ẕürriyātı ne ṭarīḳıla ʿAbdu'ṣṣamede żarar irgüreler." diyü danışıġa ṭuruşdılar. İkin ikin olup (4)söyleşdiler. ʿAbdu'ṣ-samedüñ helākine dürişdiler kim bunı marīż idüp bir derde giriftār ideler ki ol (5)maraża mübtelā olup tīzcek helāka vara diyüp söyleşdilerini Müvekkeli Bād meliki Naġmeġāʾil işidüp (6)Süleymān semʿine ʿaleyhi's-selām ḫaber virdi. Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām ol ḫīnde ḫalvetinde aḫşām (7)namāzın ḳılup namāzdan niyāzdan fārıġ olmışdı ve Āṣaf bin Berḫiyā ḳatına gelmişdi. Süleymān ʿa.s. bu ḫaberi (8)işidüp melül olup Āṣaf bin Berḫiyaya naḳl eyledi. Āṣaf cevāb virdi ki: "Yā nebīye'llāh bu ḫuṣūṣiçün (9)ġam yime ki irādet Allahuñdur ümid vardur ki ʿināyet-i Ḥaḳ īn şeyāṭīn ẕürriyātı oġlına mażeret degürmeye (10)ve ammā ki ʿadūdan ḥaẕer itmek ve iḥtiyāṭ ḳılmaḳ şarṭdur. Zīrā ki şeyāṭīn ẕürriyātı insāna żarar irgüricidür (11)ve ʿadūsıdur. İsm-i ʿaẓam yazalum, heykel idinsün. Cin yöresine uġramasun ."diyüp Tevrātdan (12)yidi āyet birle ism-i aʿẓam yazup levḥ-i zerrīne ḳazup ʿAbdu'ṣṣamed boynuna heykel itdiler. Andan (13)Süleymān ʿa.s. Loḳmān Ḥekīme ḳıġırdı. ʿAbdu's-samedüñ ṭāliʿin ṭutmaġıçun usturlab alup eline (14)kevākibi burūcı bir bir gördi. Andan ʿilm-i İdris birle ʿAbduṣṣamedin ṭāliʿin görüp ḫaber virdi. Eyitdi ki: "Yā nebīye'l(15)lāh *lā-yaʿlemu'l-ġaybe illā'l-lāh* ġaybı Alāh bilür ammā ki ʿilm-i İdrisde görinen bu ki ʿAbdu'ṣṣamedüñ ömrī (16)ġāyet azdur. ʿAle'l-ḫuṣūs ki ḳırḳ güne dek buña bir elem yitişe, ṣaġ dizüñ üzerinde oḫşariken (17)Melekü'l-mevt rūḥını ḳabż ide." diyicek Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām melül olup emr itdi. Fiṯāġūrus (18)hekīm geldi ki reʾis-i ḥükemā, ekmel-i kümelāyidi ki Mecesṭīde kitāblar teʾlīf itmişdür. Meşhūrdur. Nitekim (19)bundan efḍal faẕl u kemālatı ẕikr olındı. Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām aña da ḥükm itdi ki ʿAbdu'ṣṣamedüñ (20)ṭāliʿin duta suṭurlab İdrīs eline alup ṭāliʿi ʿAbduṣṣamedi görüp yıldızın bilüp aḥvālına (21)ʿilmile muṭṭaliʿ olup Süleymān ḥażretine duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh ġaybı Allāh bilür ki ʿallāmu'l-ġuyūb **[47b]**(1)Rabbu'l-erbābdur ki müneccimīn ḥaḳḳında vārid olan ḥadīṯ: "**Küllī müneccimin keẕābin."**[363] ammā ki ʿilmi nücūmda görinen (2)bu ki ʿAbdu's-ṣamedüñ mādām ki yirle gök arasında hevā-yı fenāda ola. Hīç derd ü elem görmeye. İllā ki yiryüzinde (3)duracaḳ olursa ḳırḳ gün içinde ecel-i ḳaża veya ecel-i müsemmā irişe veya bir de giriftār ola ki andan (4)ḫalāṣ olmaya. Bāḳīsin Allāh bilür." diyüp ḫaber viricek. Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām bunlaruñ sözin (5)ʿacebledi. Mürsel peyġamber idi. Müneccim sözine iʿtimādı yoġıdı; ammā ki bunları imtiḥān itdürmek (6)maḳṣūd idinmişdi ki göre her birisine

[362] Her düşmanlığın bir maslahatı vardır. Kıskançlık adaveti başka. (Çünkü hasud düşmanlığı terk etmez.)
[363] Bütün müneccimler yalancıdır.

söyler. Andan Feylesof-ı ekbere ḥükm itdi. ʿAbdu’ṣṣamedüñ ol daḫı (7)ṭāliʿin ṭutdı. Felek esrārına vāḳıf olup eyitdi ki: “Yā nebīye’llāh ġaybı Allāh bilür ki vāḥidü lem-yezeldür. Beḫşāyiş ü (8)beḫşāyende ger bī-bedeldür.” Nitekim Kitāb-ı Subḥānīde ve Kelām-ı Rabbānīde gelür ki: “**Huve’l-lāhu’l-leẕi lā-ilāhe illā (9)huve ʿālimu’l-ġaybi ve şehādeti huve’r-rehmanu’r-rehīm.”**[364] ammā ki usṭurlābda İdrīs nebī ʿaleyhi’s-selām teʾlīf (10)itdügi kitābda şöyle görinür ki eger ʿAbdu’ṣṣamed bu ḳırḳ güne dek yiryüzinde muḳīm olursa şeyāṭīn (11)ẕürrīyātından elem irişe bir maraża mübtelā ola ki ḫalāṣ olmaya afḍeli budur ki yiryüzinde bu ḳırḳ gün geçinceye dek (12)olmaya. Bir muʿallaḳ yirde mekān dutasız. Anda ola. Tā kim bu afetlerden emīn ola.” diyüp ḫaber viricek. Süleymān (13)peyġamber ʿaleyhi’s-selām bu müneccimler sözine iʿtibār itmedi; ammā ki Āṣaf bin Berḫiyā ol zaman içinde (14)ʿilm-i cefriden kāmil idi. Süleymān nebī ʿaleyhi’s-selām emr itdi. Āṣaf daḫı cefir çizdi daḫı eyitdi ki: (15)”Yā resūle’llāh ġaybı Allāh bilür ki *ʿallāmu’l-ġuyūbdur keşşāfe’l-kurūbdur* . Nitekim Kitāb-ı Temcīdinde (16)ve Kelām-ı Tevḥīdinde gelür ki: ‘**Ve ʿindehu mefātiḥu’l-ġaybi lā-yeʿlemuhā illā huve.’**[365] Velākin ʿilm-i cefirde görinen bu ki (17)ʿAbdu’ṣamed dizüñ üzerinde bu ḳırḳ gün içinde cān vire. Eceli dizüñ üzerinde görinür. Ġayrı yirde (18)görinmez; ammā bu ʿacebdür ki ʿAbdu’ṣṣamed ḳuṭbu’l-aḳṭāb gibi Müvekkeli Seḥābile hevā-yı fenāda gezüp bir muʿallaḳ (19)maḳāmda ziyāret-gāh yanında bir zaman muḳīm olacaḳdur. Andan ṣoñra dizüñ üzerine gelüp cān teslīm (20)idicekdür. ʿİlmile görinen bu özgesin Allāh bilür.” diyü Āṣaf daḫı ḫaber viricek. Süleymān nebī eyitdi: (21)”Elümüzden ne gelür vaʿde yitişecek teʾḫīr olmaz: “**Fe-iẕā cāʾe ecelühüm lā-yesteʾḫirūne sāʿeten ve lā-yestaḳdimūne.”**[366]

[48a] (1) **Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Vaʿde gelse lā-bud irer her kişiye işbu mevt
Ẕerrece itmez tefāvüt furṣatı ḳılmaz fevt

(2) Līk ġaybı ol bilür ki ol durur ki ʿallāmu ġayb
Yoḳsa remmāl u müneccīm sözi durur ḳūrı ṣavt

4.3.2.3.7. Der- Beyān-ı Aḥvāl-ı Şeyāṭīn-i ve Agāh (3)Şoden Sulṭān-ı Mışır ve Duḫter-i Mehīn Bānū Ez- Ḳıṣṣa-ı İşān[367]

Ḥükemā ḳavlince ol dört vezīr ḫāṣ böyle diyicek Süleymān (4)nebī ʿaleyhi’s-selām anlaruñ sözine iʿtimād ḳılmadı ve iʿtibār daḫı itmedi. Emir ḥaḳdan ṭaşra nesne (5)yoḳdur, diyüp cevāb virdi; ammā ki bunlaruñ sözi Mışır sulṭānı Celāle’d-dīnüñ semʿine irdi ki (6)ʿAbdu’ṣṣamed ḳızı Mehīn Bānūdan ṭoġdı ve bir daḫı ḫ۪vocā sarayı ḥükemā sözin işidüp içerü saraya girdi. (7)ʿAbdu’ṣṣamed anasına ḫaber virdi. Ḳorḫusundan cān başına ṣıçrayup babası Mışır sulṭānına ḫaber gönderüp (8)ḫalvet-i ḫāṣına daʿvet itdi. Müneccim sözine iʿtibār itmez, diyü getürüp eline virdi ve aġlayup āh

[364] O, kendisinden başka tanrı olmayan Allah’tır; duyular ve akılla idrak edilemeyeni de edileni de bilir. O rahmândır, rahîmdir. (Haşr suresi,59/22)
[365] Gaybın anahtarları onun katındadır, onları O’ndan başkası bilmez.
[366] Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.(Araf suresi,7-34)
[367] Şeytanların Halleri ile Mısır Sultanının ve Mehin Banu’nun Onların Hikâyesinden Haberdar Oluşları Beyanı Hakkında

idüp [9]gözi yaşın semeke ve āhı dūdın felege irgürdi. Andan ṣoñra oġlı derdinden yanup yaḳılup ḥükemā sözin añup [10]atası Mıṣır sulṭānıla danışdılar. **Veşāvirhum**[368] mucebince meşveret ḳılup iş ṣoñın ṣanışdılar. Zīrā ʿāḳil [11]oldur ki meşveret birle ʿamel ide kim ʿuḳalā eydür meşveret terk itmegile ṣavāblu iş bulınmaz: "**Lā-şev**āb [12] **maʿa terki'l-meşveret.**[369] Mehīn Bānu atasına eyitdi: "Yā sulṭān-ı Mıṣır ve yā ḫāḳān-ıʿaṣr-ı Süleymān nebī gibi [13]mürsel peyġamberden ins ü cinne biñ bir ümmet ḥükm iden serverden bir zula elümüze girdi. Ḥaḳ teʿālā celle celālehu [14] naṣib ḳılup ikimüze virdi. Süleymānuñ yidi yüz maḥbube-i zamana cāriyesi var. Andan ġayrı üç yüz [15]nikāḥlu benümle bile padişāhlar ḳızı serv-i ḳad, sīm-i ten, nāzuk beden, ḥūri-i cinān, maḥbūbe-i zaman, maṭlūbe-i cihān, [16]ḫevātīni var. Ḳırḳ gün içinde Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām ser-cümle yaḳınlıḳ itdi. Her birinden birer veled [17]ẓuhūra gelmesine ḥaḳḳa tevekkül ḳılup ümīẕ ṭutdı. Ser-cümlesinden ṣoñra ben cāriye döşegine geldi. Efrāsiyāb [18]ḳızı ḫāṭırıçun bile daḫı yetmedi. Emir şerʿi yirine getürüp defʿi gitti. Ser-cümle ḫevātīnler feraḥ olup gögüslerin [19]gerdiler. Her birisi benden nesl-i Süleymān gelür." diyü kendülerin gördiler. Ben żaʿīf, bī-çāre, derd ü mendi avāre, yüz ḥaḳḳa [20]ṭutup niyāz itdüm. Ḳırḳ gün tamām gice gündüz ṭāʿata ḳāʾim olup niyāz itdüm ve hīç ummazdum ki benden bir veled [21]ẓuhūra gele. Bu günāhkār cāriyeden veled-i Süleymān ẓuhūra gelüp pes ol kerīm-kār-ı sāz, ol raḥīm-i bī-niyāz, **[48b]**[1]kemāl-ı luṭfından ʿAbduṣṣamedi baña iḥsān itdi ve ol kendüyi görenleri maḥrūm-ı dil perīşān itdi. Zīrā ki [2]her kim faḳīrlıġa, yoḳlıġa ṭāʿat-ı Ḥaḳḳa yüz sürse dergāh-ı Ḥaḳda ʿazīz olur: "**Zelīlü'l-faḳri ʿazīzun** [3]ʿ**inde'l-lāh."**[370] Çünki Ḥaḳ teʿālā bize buʿayālı, rūzī ḳıldı. Üç yıl miḳdārı var ki bisleyüp zaḥmet çeküp [4]edeb ögredürem. Tā menfaʿat görem ki dimişlerdür: "**Eddib ʿayālike tenfeʿuhum."**[371] ʿAle'l-ḫuṣūṣ ki cemīʿi cevāri ve [5]ḫevātīn baña ʿadū olmışdur. Anlaruñ oġlı, ḳızı olmayup benüm olduġı ecilden; ammā ki ben cāriye anlaruñ ḳahrını [6] çekdüm. Zīrā bilürem ki cihān zāviyesi ṭopṭolu belādur ki her köşesi miḥnet, muṣībetile ʿinādur kim dimişlerdür: [7] "**Zevāyā'd-dünyā meşḥunetün bi'z-zevāya"**[372] ve ammā ki ḥükemā sözlerin ki işitdüm. Ġam-gīn olup kendüzümden zīrā ki oġul u [8]ḳızu sermāye-i cāndur ve ʿömr-i cāvidāndur. Ḥuṣūṣen ki veled-i Süleymāndı. Oġul atanuñ ḫod sırrıdur kim dimişlerdür: [9]"**El-veledü sırru ebī"**[373] nolaydı. Çünki bu oġlancuġuñ ḳıṣa olduḳdan ṣoñra Ḥaḳḳ teʿālā baña naṣīb [10]itmeyeydi, görmeyeydim ve Süleymānuñ nikāḥlusı olup aña daḫı varmayıdum kim ʿuḳalā eydür: "Ne gökçekdür [11]şol kim ehl-i beyti yoḳdur. Oġuldan. ḳızdan fevt oldıġın görmez." Nitekim eydür: "**Ṭūbā li men ehle lehu,"**[374] diyüp [12]Mehīn Bānū şol ḳadar aġladı ki atası sulṭān-ı Mıṣır bile aġladı daḫı eyitdi: "Yā ḳızum Mehīn Bānū ḫūb dirsin [13]ki her kimüñ ki göçücek oġlancuġı olsa ne ḳadar eli ṭarsa rızḳludur ve maʿnīde baḫtludur." Nitekim eydür ki: [14] "**Veliyyu'ṭ-ṭıfli merzūḳ"**[375] ve ammā ki ol cevārīden ve ḫevātīnden ġam çekme ki cihānuñ ḥāli budur ki gāh kişiye Mihr [15] virür. Gāh ḳahr kim felekde ay bedr olur, gāh hilāl ve kişinüñ göñli daḫı gāh ḥurrem olur. Gāh pür-melāl olur. Zīrā ki her [16]curʿada bir şeref vardur ve her yimekde bir ġuṣṣa vardur. Nitekim eydür: "**Fī-külli cuzʿatin surḳatin ve maʿa külli ekletin ġuṣṣatin."** [17]maʿnisi mucebince eyü yavuz pīşü kem ṣalāḥ fesāda dökeli bu ʿālemde ḳarışmışdur. Anuñçündür ki rencsüz rāḥat [18] ve ġamsuz şādılıḳ görmez. Eyle olsa ol ḫātūnlaruñ, cāriyelerüñ muṣāḥābetinden iʿrāż it ki saña [19]żararları degmeye kim ʿuḳalā eydür: "Yaramaz kişilerle ṣoḥbet itmek çūra, çöpe

368 Danıştılar.
369 Meşvereti terk etmekle doğru iş yapılmaz.
370 Kim fakirlikte ve zillette Allah'a itaat iderse, yakınlaşırsa Allah nezdinde aziz olur.
371 Aile fertlerini eğit ki fayda göresin.
372 Cihan zaviyesi mihnet sıkıntı ve musibetlerle dopdoludur.
373 Çocuk babanın sırrıdır.
374 Ona ehil olana ne mutlu.
375 Çocuğun velisi rızıklandırılır.

binüp deñize girmek gibidür (20) ki āḫir ġarḳ olur." Nitekim eydür: "**Muṣāḥabetü'l-eşrāri rukubu'l-baḥri."**[376] ve illā ki bu ḥükemā sözine daḫı ḳulaḳ dutma ki ġaybı Allāhdan kimse bilmez ki ʿallāmu'l-ġuyūb fettāḥe'l-ḳulupdur ve müneccim sözine **[49a]** (1) ʿamel ki ḥadīṯdür ki: "**Külli müneccim kezzābin."** Amma ki benüm ḫavfum şoldur ki Süleymānuñ oġlı ʿAbdu'ṣṣamed vücūda (2) gelelden şeyāṭīn zürriyātı ġāyet dil perīṣāndur. Zīrā ki nesl-i Süleymāna düşmāndur. Eydürlerimiş ki: "Bu veledi (3) Süleymāndan soñra ḳalacaḳ olursa atası gibi bize ḥükm idiserdür." Nitekim Süleymān ḥükm itdi kim perī vü cin (4) ve dīv ü cin cemīʿu ḥükmindedür. **Ḳavluhu teʿālā** "*Ve saḫḫarnā lehu'r-rīḥa tecrī bi-emrihi ruḫāen ḥayṯu eṣābe."*[377] eyle olsa biz bu ʿAbdu'ṣ- (5) ṣamede bir żarar irgürelüm. Cin fiʿline mübtelā olsun. Gün geldükçe beñzi ṣararup tīz gün içinde helāke (6) varsun, diyü tedbīr iderlerimiş. İmdi bu nesne ġāyet müşkildür ki bunca zürriyāt şeyāṭīn ekber-i melāʿīn bir maʿṣūm-ı (7) Süleymānuñ ve ṭıfl-ı pākun ʿaḳabince olup żarar irgüreler. Baña ve saña elem, ġam ḥāṣıl ola kim ʿuḳalā eydür: (8) "Oġul, ḳız sūzişi cigerler yaḳar ve anlaruñ furḳatı bağırlar ṭoġrar." Nitekim eydür: "**Ḫurḳatu'l-evlādi ḫurḳate'l ekbādi."**[378] Pes (9) yā Mehīni Bānū benüm bildügüm bu ki ecel muḳadderdür. Ḫod vaʿdesi gelincek vefāt ider. **Ḳavluhu teʿālā: "***iẕā cāʾe ecelühüm (10) lā-yesteʾḫirūne sāʿeten ve lā-yesteḳdimūne."* Āyeti sözümi taṣdīḳ ḳılup iṯbāt ider; ammā ki şeyāṭīn zürriyātından (11) ʿAbdu'ṣṣamede żarar ire, diyü ġāyet ḳorḳaram. Zīrā ki ʿuḳalā eydür: "Yaramaz yoldaş şeyṭān miṯlidür ʿāḳıl (12) gerek ki andan ırağ ola." Nitekim eydür: "**Celīsü's-sūʾi şeyṭānun."**[379]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bu şeyāṭīn neslin añla bī-gümān
(13) Oġluña ġāyet ʿadūdur bu zaman

Ḫav iderem cinni irgüre żarar
Ol sebebden eyleyevüz çoḳ fiġān

4.3.2.3.8. (14) Der-Beyān-ı Nāliş Kerden Mehīn Bānū Be-Ḥażreti Süleymān ʿAleyi's-Selām[380]

Ḥükemā ḳavlince Sulṭān-ı Mıṣır (15) böyle diyicek Mehīn Bānū ʿAbduṣṣamedi eline alup atası sulṭān-ı Mıṣır etegine bıraġup eyitdi ki: "Yā sulṭān-ı (16) ʿālem benüm elümden gelmez ki cinden bir oġlancuġı ṣaḳlayıbilem. Ne çāreñ varısa eyle. Ḥażreti Süleymāna (17) söyle." diyüp tażarruʿ itdi. Sulṭān-ı Mısır daḫı ʿAbduṣṣamedi eline alup götürdi. Ḳızı Mehīn Bānūyla (18) vidāʿlaşup yirinden ḳalḳup ṭaşra çıḳdı. ʿAbdu'ṣṣamed elinden sürüp ḫalvetine geldi. Meger ki yolda (19) giderken Feynūşa ve Aṣbāvuṯ ve Merkeyūş ve Şekşācūş bu dört nefer cinniler ser-hengi Elhenci Cinnīnüñ

[376] Kötü insanlarla sohbet etmek denize binmek hükmündedir.
[377] Bunun üzerine biz, rüzgârı onun emrine verdik. Onun emriyle istediği yöne doğru tatlı tatlı esiyordu. (Sad suresi,38-36)
[378]Çocukların yanması cigerlerin yanmasıdır.
[379] Kötü yoldaş şeytan hükmündedir.
[380] Mehin Banu'nun Hazret-i Süleyman Aleyhi's-selam'a İnleyişi Beyanı Hakkında

(20) ḫāṣlarından idi daḫı Elhenci Cinniye Süleymān ʿitāb itdügine incinmişlerdi. İntiḳām almaġa furṣat (21) gözedürlerlerdi. Sulṭān-ı Mıṣruñ elinde Süleymān oġlı ʿAbduṣṣamedi laʿli cevāhire mustaġraḳ ki gördiler **[49b]** (1) ḥased idüp birbirine haẕā ṣabiyyi's-süleymān, diyü ḫaber virdiler. Andan sulṭān-ı Mıṣrile ḫalḳ gözinden nihān durdı (2) daḫı ʿAbdu'ṣṣamede żarar irgürdiler. Evvel Feynūşā yilile ʿAbduṣṣamedi çarpup aġzın egdi. Andan ṣoñra (3) Aṣbāvuṣ yilile çarpup gözlerin egdi ve Merkeyūş yilile çarpup ellerin felek itdi. Andan ṣoñra (4) Şekşācūş daḫı yilile ʿAbduṣṣamedi çarpup nīm ten itdi. Bu işi ki itdiler daḫı ṭurmayup dem çeküp (5) uçup Surḫ-ı Bād-ı Cinniye ṭoġru Kūh-ı Billür etegine degin gitdiler. Sulṭān-ı Mıṣır ʿAbduṣṣamedi elinde dutup (6) götürüp ḫalvetine ki getürdi. Taḫta geçüp devletile ki oturdı. ʿAbdu's-samedi elinden yire ḳodı, gördi (7) ki oġlancuġuñ yüzi gözi eyilmiş ve elleri felek ve gevdesi nīm ten olmış, zārı ḳılup aġlar, (8) gözleri bıñar gibi çaġlar. Hemāndem sulṭān-ı Mıṣıruñ cān başına ṣıçradı. Cinden żarar irdügin (9) bilüp ʿAbduṣṣamedi eline alup götürdi. Süleymān naẕarına getürdi ve ḫāli ʿarż itdi. **Ez-ān cānib** (10) Süleymān nebī daḫı ʿaleyhi's-selām ol dört nefer ḥükemānuñ ʿAbdu'ṣṣamed ḥaḳḳında her birinüñ aḥkāmın (11) işitdi. Ġāyet melālet çeküp ḫālvet-i ḫāṣında ḫāṣlarıla oturmışdı. Ġamından dīvān itmeyüp (12) ins ü cinden kimseye fermān virmeyüp sākin olmışdı. Oġlı ʿAbdu'ṣṣamed derdine düşüp cinden żarar (13) iremi ki tedbīr-i rāye meşġūl olmışdı. Andan bī-ḫaber ki taḳdīr-i Ḥaḳḳı tedbīr menʿ idemez. Nitekim eydür: "**El-ʿabdu yudebbirü** (14) **ve'l-lāhu yuḳaddir."**[381] bu tedbīrdeyiken nā-gāh sulṭān-ı Mıṣır gelüp ʿAddu'ṣ-ṣamedi getürüp cinnilerden żarar irdügini (15) ʿarż kim itdi. ʿAbdu'ṣṣamede naẕar ḳılup Süleymān ḥażreti dil perīşān olup kendüden gitdi. Andan (16) Āṣaf bin Berḫiyā ve Loḳmānı ve Feyṣāġūrıs-ı Ḥakīm ve Feylesūf-ı Ekber ʿAbdu'ṣṣamede naẕar ḳılup gördiler ki (17) cin żararı irmiş. Andan Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām oġlıcuġıla ḫalvet-i ḫāṣından ṭaşra (18) çıḳup dīvān ḳurdı. İns ü cin cemīʿi ḥāẓır oldılar. Nübüvvet taḫtı ḳafasında melāʾike-i muḳarrebīn (19) ṭurdılar ve ṣaġ ṭarafda Benī İsrāʾilüñ on iki biñ enbiyāsı, ʿulamāsı, fużelāsı ṭurdılar ve ṣol (20) tarafda dört biñ dört yüz ʿulamā, ḥükemā, vüzerā yirlü yirinde geçüp ḳarār itdiler ve nübüvvet taḫtınuñ ṣaġ (21) ṭarafında on dört biñ dünyā pādişāhları ṣaġ u ṣol zerrīn simīn ṣandallara geçüp ḳarār ḳıldılar **[50a]** (1) ve her birinüñ ḳafasında zerrīn kemer, ḫāṣ ḳullar, ayaġın ṭurdılar. Tīġ u tebere kemān u sipere ellü elin urdılar ve andan (2) ṣoñra ṣol ṭarafda daḫı yidi yüz yitmiş yidi pehlevānlar tīġ u zen, ḳalʿa-küşā vü ṣāḥib-ḳırānlar pūlād kürsīlere (3) diz çöküp ṭurdılar. Ellerin gürz-i girāne urdılar ve andan ṣoñra cinnīler ser-hengleri daḫı perrīler sulṭānı Humāyūn (4) Şāhile ve cān nesli Melik-i Rūḫ-ı Şāh-ı Cindile ṣaġ ṭarafda cevheri heri şeh-nişīnlere geçüp yirlü yirinde (5) ḳarār itdiler ve ṣol ṭarafda dīvler ser-hengi Caʿcaʿa-i Dīv ve ʿafārīt-i ser-neferi Ḳanṭaḫār-ı ʿİfrīt daḫı gelüp (6) nuḫāsı ve pūlādı ve ruḫāmı mermer kürsīlere geçüp sed-i İskenderi gibi yirlü yirinde ṭurdılar. Gözlerin dīvān-ı (7) Süleymāniye urdılar. Fī'l-cümle ḳıṣṣa-ı dirāz ḳılmaya ins ü cin melikleri, dīv u ʿifrīt ser-hengleri, yitmiş (8) iki millet serverleri, yüz yigirmi dört dürlü maḫlūḳāt bihterleri ve baḥr u berde mevcūd olan biñ bir ümmet ser-neferleri, (9) serīr-i Süleymānide yirlü yirinde geçüp cinsi cinsi birle ḳarār itdiler ve ṣınıf ṣınıfıla el ḳoşurup yönlü yönin (10) Süleymāndan yaña dönüp dīvānı ṭurdılar ve ḳuşlar daḫı hevā-yı fenāda fevḳa'l-ʿalāde Süleymān üzerine ḳanad (11) ḳanada çatup sāyebān ḳurdılar ve yiryüzinde behāyim sibāʿ ve zübāb ve zenbūr ve mūr u meleḫ serīrüñ merkezlerinde aṣlı (12) cinsi birle ḳarar itdiler. Fi'l-cümle sözi muḫtaṣar idelüm. On iki biñ muʿcizāt-ı ẓāhir olmış. Enbiyā ve on iki biñ (13) vilāyete ḳadem başmış evliyā ve etḳıyā ve dört biñ dört yüz hükminde māhi reʾis ḥükemā ve on dört biñ (14) server-i selāṭīn, umerā ve yidi biñ yidi yüz yitmiş yidi pehlevān nerre, şīrü ve ṣāḥib livā yigirmi iken yüz biñ (15) daḫı perrī ser-henglerine ḥükm ider. Emīri perriyān pādişā ve

381 Allah'ın takdir ettiğini tedbirler men idemez.

otuz kez yüz biñ cin ser-hengine ḥükm ider. Saḥne ve kübrā [16] ve ḳırḳ kez yüz biñ ʿafārīt ser-neferlerine ḥükm ider. Aʿẓam-ı şeyāṭīn ve altmış kez yüz biñ ʿafārīt müşrīklerine [17] fermān virür. Ekber-i melāʿīn ṣaġ u ṣol muʾminleri oturup müşrikleri ıraḳdan ayaġın ṭurdılar. Andan ṣoñra [18] ṭoḳuz biñ ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz ser ʿaskeri ṣaf-şiken ve on sabṭuñ on ikişer biñ Benī İsrāʾil ḫalḳınuñ [19] kibārı, ṣıġarı ṭabl u ʿalem, ḫayl u ḥaşem ṣāḥib mulūk-i tevāyif-i iḫtiyārı, taḫt-ı Süleymānı iḥāṭa ḳılup [20] zerrīn, sīmin kürsilerde geçüp oturdılar. On sekiz biñ zerrīn kemer ḫāṣ ḳullar taḫt ḳafasında ayaġın ṭurdılar [21] ve üç biñ üç yüz altmış altunçıḳ götürür, çavuşlar dīvān arayıda ḳılup ins ü cin ser-henglerine yirlü yirin **[50b]** [1] gösterüp ayaġın ṭurdılar ve altı yüz altmış altı elmās-ı Necāḳ götürür. Peyikler ʿAmurmeyyeden ʿAyyār-ı racīm-i [2] laʿīnden ṭarrār Hārūn u Mārūtdan sehhār aġızdan ṣaḳız ḳapıcı uludan kefen ṣoyar. Cellād-ı Ḫūnḫūr [3] ḳırḳ günlik yolı bir günde alıcı ṣolımadın ve ṣormadın kişinüñ sırrını bilici cellādlar, ḳan döküci [4] ḫoryādlar, siyāset meydānında ayaġın ṭurdılar. Ellerin elmās yaraġa urdılar ve ḳırḳ kez yüz biñ [5] sipāhī ve biñ sekiz yüz yesāvul ṣaġ u ṣol dīvān-ı Süleymānı iḥāṭa ḳılup çevre aldılar.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[6] İns ü cinnī baġlayuban ṭutdı çün ṣaf ol zaman
Yirde ḥayvān gökde murġān ṭutdı dīvān sāyebān

Ṭutdı ġaberā-yı çerende burdı göki peren
[7] Ḫāki insān ḳapladı eflākı ervāḥıla cān

Bin bir ümmet nā-geh verse cemʿ olup güli hemān
Cinsi cinsi birle ṭurdı ṣaf ṭutup pirī cevān

[8] İns ü cinni ḳapladı ve cinnī-i ʿifrīt u ġūl
Ġūl-i tinīn ḳapladı tinīn-i şüʿbānıla ılan

[9] Bir ṭaraf ṭurdı behāyim bebr u şīrile sebāʿ
Bir taraf mūr u meleḫ zenbūrile ṭurdı hemān

Var ḳıyās it şāh-ı sulṭān şeh Süleymān milkini
Gör ne aʿẓam pādişāhdı devri icre kāmurān

[10] Cümle millet ḥükmine fermāniken faḫr itmedi ol
Bir ʿabā geydi yiyüp arpa yimezdi ġayrı nān

Ger dilersen o Süleymān ḳıṣṣasını şerḥ idem
[11] Vir ṣalāvat Muṣṭafāya ʿizzetile şādumān

4.3.2.3.9. Der-Beyān-ı Āmeden-i Ḫıżır ʿa.s. ve Ḳıṣṣa-ı ʿAbdu'ṣ-ṣamed ve Ḫalāṣ Yāften Ez-Fiʿl-i Cinhā[382]

(12) Ḥükemā ḳavlince çünki dīvān-ı Süleymānı ṭurdılar. Andan Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām sulṭān-ı (13) Mıṣra emr itdi. Varup ʿAbduṣṣamedi eline alup götürdi. Süleymān nebī naẓarına getürdi. Süleymān ʿa.s. (14) perīler sulṭānı Hümāyūn Şāha ve cinniler **şeyḫi** ʿ**Alā Kāmāʾil** Cinniye ve cān nesli meliki **Rūḥ-şāh** Cinde (15) ḥükm itdi ki bu benüm oġlum ʿAbduṣṣamede żarar irgüren cinniler kimdür ve ḳanḳı gözün taḥtı ḥükūmetinde (16) dür? Tīz buluñ." diyü ḥükm itdi. Anlar daḫı cin ser-henglerinden teftīş idüp ṣordılar. Kimlerdügin bilüp (17) ḫaber virdiler. Eyitdiler ki: "Yā nebīye'llāh Elhenci Cinnīnüñ dört kimsesi varıdı. Ġāyet ḫaṣlarından birinüñ ādı (18) Feynūşādur ve ikincinüñ adı Āṣbāvuṣdur ve üçüncinüñ adı Merkeyūşdur ve dördüncinüñ adı Şekşācūşdur. (19) Pes bu dört nefer, ekber-i melāʿīn-aʿẓam-i şeyāṭīn irgirüp rencür itmişler ve andan dem çeküp ḳaçup (20) Surḫıbādı Cinniye ṭoġru gitmişler. Süleymān işidüp eyitdi: "Nice ola ki anları getürüp fārıġ olup oturavuz." diyicek perrīler sulṭānı Hümāyun Şāh eyitdi: "Yā nebīye'llāh cinnü, perī ser-hengleri ʿaḳabince gönderidük. **[51a]** (1) Velākin anlar gideli ḫayli zaman oldı. Müvekkeli cinden ġayrı kimse getürmez." diyüp ḫaber viricek. (2) Hemāndem Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām nübüvvet ḫāteminden cin üzerine müvekkel olan melik aʿẓamuñ (3) ismini oḳıyup melik **Ṭaʿmıhā Kehmāʿāʾil** ʿaleyhi's-selām daʿvet ḳılup izn-i Rabbānī birle Müvekkeli (4) cin ḥażır olup Süleymāna selām virüp ʿizzet itdi daḫı Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām oġlı (5) ʿAbduṣṣamedi getürüp gösterüp ḳażiyye-i beyān ḳılup eyitdi ki: "ol Allāh ḥaḳḳiyçün ki baña (6) nübüvvet ḫātemin ve saña cin ḥükmini erzānı ḳıldı. Temennām budur ki baña ol dört nefir cinnī ṭutup (7) taʿcīl alup gelesin." diyicek eyitdi ki yā nebīye'llāh Ḥaḳ teʿālānuñ iẕniyle senüñ emrüñe (8) fermān yardum getüreyim. Baña yidi meleke ki cinniler üzerine naẓırlardur ve benimile bile uçup (9) gitmege ḳādirlerdür. Bilmece ḳuş, diyüp Süleymān daḫı ḥükm itdi. **Evvel** melik Aḥmer, **ikinci** melik Dehneş, (10) **üçünci** melik Mayṭaṭarūş, **dördinci** melikü'l Meymūni'l-aʿẓam, **beşinci** melik Sipīd, **altıncı** melik (11) Şemherūş, **yidinci** melik Aḫnef, kerem ḳıluñ melik cinnile bile yoldaş oluñ."diyüp emr idicek. (12) Anlar daḫı cān üstüne yā nebīye'llāh diyüp hemāndem yirlü yirinden ḳanad açup fevḳa'l-ʿulāya (13) geçüp gitdiler. Ānı vaḳt içinde Allāhuñ faẓlı keremi birle melāʿeyn cinnilerüñ ʿaḳīlerinden (14) yitdiler. Bunları görüp dönüp cenk itmek isteyicek. Müvekkel cinni melek (15) **Ṭaʿmihā Kehmāʿāʾil** ʿaleyhi'is-selām elinde ḳudret āteşinden yaradılmış tīġile bunları çarpup (16) daḫı urdı, diledi ki cümlesin helāk ide; ammā ḥażreti Süleymāna cānlarıla varsunlar. (17) ʿĀṣī cinniler bunlaruñ siyāsetin görsünler. İnse żarar irgürmeyüp epsem ṭursunlar, diyü dördin (18) daḫı bile cin meliklerine baġladup alup Süleymān ḥażretine getürdiler. Ṭarfetü'l-ʿayn içinde (19) naẓarına yitürdiler. Nite? **Ez-īn cānib** Süleymān nebī daḫı ʿaleyhi's-selām nübüvvet taḫtında oturmışdı. (20) ʿAbdu'ṣamed naẓarında ṭurmışdı. Āh ḳılup kim aġlardı. Cān u cigeri Süleymānı ṭaġlardı. İns ü cin müʾminleri, ġam-gīn dili perīşān olmışlardı ve ammā ki şeyāṭīn ẕürriyātı cinnīler **[51b]** (1) Süleymān oġlına elem irgüdigine ser-cümlesi şād u ḫandan olmışlardı. Süleymāna daḫı (2) furṣat gözedürlerdi ki bir elem irgüreler. Nā-gāh Müvekkel Bādı semʿ-i Süleymāniye ḫaber virdi ki (3) Müvekkel ol cin ol müşrikleri dutup götürü burur, diyü Süleymān ʿaleyhi's-selām işidüp (4) ḳible cānibine dönüp secde-i şükür ḳılup Allāha niyāz itdi daḫı niyāzdan fārıġ olup (5) el yüze ki sürdi. Anı gördiler ki Müvekkel Cin, melik-i aʿẓam ol dört ʿāṣī (6) cinnīleri ,elleri baġlu, cigerleri ṭaġlu, siyāsete ṭurġurdılar daḫı Süleymān nebī (7) ḫışma gelüp eyitdi ki: "Yā cinnī ʿāṣīleri sizüñ ne ḥaddüñüzedür ki benüm oġluma (8) ziyān

[382] Hızır a.s.'ın Gelişi ve Abdussamed'in Hikâyesi ve Cinlerin Fiilinden Kurtuluş Bulması Beyanı Hakkında

irgüreyidüñüz? Bilmez misiz ki ḫayr u şerden itdügini kişi bulısar." Nitekim Kelām-ı (9) Rabbānī ve Kitāb-ı Sübḥānīde: "**Femen yaʿmel miṯḳāle ẕerretin ḫayren yarahu ve men yaʿmel miṯḳāle ẕerretin** (10) **şerren yarahu."**[383] Süleymān ki böyle didi. Anlardan ḳaṭʿa cevāb gelmedi. Andan yine Süleymān ḥażreti (11) ʿaleyhi's-selām dönüp cinniler ser-hengi ulusu Ruḥ-ı Şāh-ı Cinde ve perīler sulṭānı Hümāyūn (12) Şāha suʾāl itdi ki: "Bunlara ne şikāyet ḳılalum ki şeyāṭīn nesli ve dīv, cinnü, perī aṣlı (13) ʿibret alalar?" diyicek cevāb virüp eyitdiler ki: "Yā nebīye'llāh bunlara bir vechile siyāset ḳıl ki (14) bāḳīleri görüp ʿibret alalar." diyicek Süleymān ḥükm itdi. Ḳaynūşa ki ʿAbdu'ṣṣamedüñ aġzın (15) egmişidi, dudaḳların, dilin kesüp dişin boġazına ṭıḳdılar ve gevdesin ḳurda virdi. Etin çeke (16) çeke yidi. Aḥbāvuṯ ki ʿAbdu'ṣṣamedüñ gözin egmişidi. Süleymān peyġāmber emr eyledi. İki gözlerin (17) oyup çıḳardılar daḫı arṣlana virdiler. Etin çeke çeke yiyüp kemüklerin uvatdı ve Merkiyūş ki (18) ʿAbdu'ṣṣamedi fülk itmişidi. İki ellerin dibinden kesüp bebr ü beyāna virdiler. İşkence birle etin (19) çeyneyüp yidi ve Şekşācūş ki ʿAbdu'ṣṣamedi nīm ten itmişidi. Anı daḫı başdan ayaġa (20) iki böldiler daḫı Süleymān cinnīlere emr itdi. Kibritile ḳatırān urup siyāset meydānında (21) oda yaḳdılar daḫı külini bir baḳır legenceye ḳoydılar daḫı Süleymān Ṭālisḫānı perīye ḥükm itdi. **[52a]** (1) Eline bir altun mīl alup ṭurdı daḫı Süleymānı nebī ʿaleyhi's-selām el ḳaldurup ol iki biñ (2) muʿcizāt-ı zāhir olmış enbiyāyıla ve on iki biñ vilāyete ḳadem başmış evliyāyıla ve dört biñ (3) dört yüz ḳırḳ dört ṭāʿatı maḳbūl ʿulemā ve ḥikmetde māhir naḳli maʿḳūl ḥükemā birle ve ḥażır (4) olan ins ü cinden sünnī müʾmin pīr ü bernāyla, bāy u buḫl, ḥʷāce gedāyıla, el ḳaldursa āmīn (5) didiler. Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām ṣıdḳıla duʿā ḳıldı. Eyitdi ki: "İy seyyid-i mevlāyı ḳādir u (6) tūānayı- ʿālem, dānā-yı ʿarş u ferş ü levḥ u ḳalem, melāʾike-i muḳerrebūn ḥaḳḳıçun ve bi-ḥaḳḳı ḥüsn-i Ḥavva, ḥüzn-i (7) Ādem ve bi-ḥaḳḳı Şīt nebī, daʿvet-i ʾNūḥ nāliş ṣāḥib ṭūfān ve bi-ḥaḳḳı nāliş Hūd, Ṣāliḥ, İbrāhim (8) Ḫalīlu'rraḥmān bi-ḥaḳḳı İsḥāḳ ve tāʿat-i İsmāʿīl, Ẕekeriyyā-ı Yaʿḳūb bi-ḥaḳḳı ṣıdḳ-ı Yusuf (9) ve zecr-i Cercīs ve ṣabr-ı Eyyüp ve bi-ḥaḳḳı Tevrāt-ı Musā kelīmu'llāh ve bi-ḥaḳḳı Zebūr, Dāvūd ism-i (10) İlāh ve bi-ḥaḳḳı Yunus bin Metā ve bi-ḥaḳḳı ṭāʿat-ı cemīʿ enbīyā ve bi-ḥaḳḳı nūr-ı Muḥammed ki āḫir zamanda (11) gelse gerek. Devr-i ḳamerde āḫir zaman peyġāmberi olsa gerek ve daḫı Zekeriyyānuñ (12) ṣıdḳı Yaḥyānuñ ṭāʿati ve ʿİsā-ı Rūḥu'llāhuñ mücerredligi ḥaḳḳıçun ki bu üç mürsel (13) peyġamberüñ ki Muḥammedile benüm aramda gelse gerek ve cemīʿ-i muḳarrebūn ḥaḳḳıçun ve buñā (14) naṣīb itdügüñ nübüvvet ḫātemi ḥaḳḳıçun dilerem ki bu yanan cin ʿāṣīlerünüñ küline bir (15) ḫaṣṣa viresin ki her ḳanḳı cinnī ki müsilmān senüñ baña fermānise gözüne (16) kuḥul çekilecek żarar ḳılmaya ve her kim ʿāṣī müşrikise gözleri kör olabilem. (17) Siyāset ḳılam, diyüp ṣıdḳıla duʿā ḳılup el yüze kim sürdi. Anı gördi kim (18) ṭāvus-ı ḳudsi gelüp Süleymāna selām duʿā ḳıldı. Andan Süleymān nebīye Cebrāʾil ʿaleyhime's-(19) selām eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh Ḥaḳ teʿālā saña selām ḳılup duʿāñı müstecāb itdi (20) ve daḫı baña emr itdi ki ḳanadumıla ʿAbdu'ṣṣamedi ṣıġayım ḫoş ola diyüp mübārek (21) şehperlerinüñ ṣaġ ḳanadıla ʿAbdu'ṣṣamedi ṣıġāyup Allāh tekbīr getürüp āḫir zaman **[52b]** (1) peyġamberi Muḥammed Muṣṭafānuñ rūḥına ṣalavāt virdi andan ṣoñra evvel Ādem āḫir Muḥammed (2) cemīʿ peyġamberlerüñ ervāḥına duʿā ḳıldı Süleymān nebīyile cemīʿ ḥaẓır olan peyġamberler (3) el yüze ki sürdiler ʿAbdu'ṣṣamed saġ selāmet bī-melāmet ayaġ üzerine ḳalḳup (4) örü ṭurdı Süleymān nebī şād olup secde ḳılup yüz yire sürdi.

[383] Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür.(Zilzal suresi,99/7-8)

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(5) Şeh Süleymān şād oluban ḳıldı şükr ü ṭāʿati
İtdi ḳurbān Ḥaḳ yolına faḳra virdi niʿmeti

Çoḳ taṣadduḳ ḳıldı ġāyet ol ḥaḳīḳat ehline
(6) Zāhid u ʿubbāda inʿām itdi ḳıldı ʿizzeti

4.3.2.3.10. Der-Beyān-ı Dāsitān-ı Temṯīlāt-ı Māżī[384]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(7) Ten cihāndur şeh Süleymān rūḥ iy şāh
Yirde dil ʿAbdu'ṣṣameddür ḳıl nigāh

Ger dilerseñ murde-dil bula ḥayāt
(8) Ḥaḳḳa ṭaʿat eyle dāyim pāk u ẕāt

Ḫıżr u zinde itdügiçün ṭāʿati
Tā ḥaşır buldı ḥayātı niʿmeti

(9) Ẕikr-i Ḥaḳḳıla mürde gönlüñ zinde ḳıl
Ḫiẕmet-i Ḥaḳḳa Ḫıżır-veş baġla bīl

Ṣıdkıla ṭāʿat idendür yol eri
(10)Ṣıdḳıla olur gönül ḫānum diri

ʿAḳilisen imdi bu ġaddāra baḳ
ʿİbret alup yā ūlū'l-ʾebṣāra baḳ

(11) Çün Süleymān Ḥaḳḳa ṭāʿat eylegil
Arpa ḳurṣına ḳanāʿat eylegil

Nefsüñ öldür tā ki gönlüñ zinde ola
(12) Ḳurb-ı Ḥaḳḳa ṭāliʿuñ ferḫunde ola

Gitmese şeyṭān yirin ṭutmaz melek
Gönli zinde nefsüñi eyle helek

[384] Geçmişin Hikayesinin Temsillerinin Beyanı Hakkında

(13) Ḳurb-ı Ḥaḳḳı isteriseñ nā-müver
Nefsi çāker eyle idüp zīr u zeber

Baḳma fānī ʿālemüñ hīç gencine
(14) Genc degmez belki anuñ rencine

Ver ḳanāʿat gencin eyle iḫtiyār
Kim riyāżet birle olasın baḫtiyār

(15) Semʿuñi Firdevsinüñ ṭut pendine
Düşmeyesin tā ki şehvet bendine

4.3.2.3.11. Der-Beyān-ı Meclis-i Aḫer[385]

(16) Ḥaḳḳā minnet meclisümde iy nīk-nām
Ki oldı üç bīst ve heştümde tamām

Ger ecel mühlet virürse bir zaman
(17) Mevt elinden ʿömrümüz bulsa emān

Bāḳīsinde söyleyevüz kāmiyāb
Ki ola Sultān himmetile āḫir kitāb

(18) Şeh kim oldur ẓıll-ı sübḥān Bāyezīd
Devletin Allāh ḳıla dāyim mezid

Himmetile Söylenüp iş bu kitāb
(19) ʿAvnī birle bulur inşā bāb bāb

Her ḫaṭarden ḥıfẓ idüben ẕü'l-celāl
Tā ḳıyāmet bāḳī ṭursun ber-kemāl

(20) Müstemiʿden bu durur ammā murād
Ḫayrıla Firdevsiʾī eyleye yād

İy Ḫuẕāvend-i cihān ḳādir İlāh
(21) Nūr-ı Aḥmed ḫürmetiçün pādişāh

ʿAvf idüben cürmümūzi raḥmet it
Menzilin Firdevsinüñ bes cennet it

[385] Diğer meclisin Beyanı Hakkında

[53a] (1) Cāna cennet isteseñ ola maḳām
Vir ṣalāvat Muṣṭafāya iy hümām

4.3.2.4.Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Yigirmi Ṭoḳuzuncı Meclisiniñ Ẕikrindedür

(2) İy benüm ġonca gülüm nāzuk nigār
Serv-i ḳaddum ṣaçı sünbül gül-ʿiẕār

(3) İy gözi nerges yüzi berg-i ṣanem
Dil-ru bāşūḫu ve perī dil-dār-ı yār

Serv ü ḳadd u lāle ḥaddū şive-ger
(4) Meh naẓar ḫurşīdümüz çeşmi ḫumār

Dil-berüm yārum vefādārum begüm
Gözlerüm nūrı revānum iḫtiyār

(5) Ḫüsrev-i şīrin-saḫun şekker-şiken
ʿIşḳunuñ Ferhādiyem ġam-gīn u zār

Gül ruḥınuñ ḥasretinden her seḥer
(6) Bülbüli-veş āh iderem ġam-gisār

Bu hevā-yı ʿışḳuñıla hemçū nāy
Dil-şikeste āh iderem bī-şümār

(7) İy kemāl ehli mükemmel pür-hüner
Ehl-i ʿirfān içre olan iḫtiyār

Bu zaman maḥbūbına virme göñül
(8) Kim ḳamū hercāyīdur itme iʿtibār

ʿArifīseñ ḳo mecāz-ı ʿışḳı sen
Ki olmayasın du cihānda mest u ḥʸor

(9) Ḥaḳḳ rıżasın isteyüp terk eyle ḫalḳ
Ḳıl ḳanaʿat ʿazlet idüp iḫtiyār

Dünyada isterseñ muṣāḥib uş kitāb
(10) Okıyuban ʿibret al leyl ü nehār

Ḥikmet-āmīz sözlerümi gūş idüp
Al duʿādan ben żaʿīf-i nāmu-dār

(11) Nuṭḳunı Firdevsinüñ gūş eyleseñ
Vir ṣalāvat Muṣṭafāya sen iy yār

4.3.2.4.1. Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Süleymān Nebī ʿAleyi's-Selām ve Siyāset Kerden Cinnīyān[386]

(12) Loḳmān-ı ekber olsa Ḥakīm pür-hüner ḳavlince saḫun-mendān (13) ḥükemā ve hüner-mendān recmā ve nāḳilān-ı eʿizzā ve rāviyān-ı ecillā ol vechile ṣaḥīḥ ḥikāyet (14) ḳılurlar ki ve Eflāṭūn-i Yünānī ol fīlūf [feylesof-ı][387] cihān, reʾis-i ḥükemānuñ ẕū-finūnı (15) fiʿlince aṣḥāb-ı ızmār ve āḥbāb-ı āḫyār ve aʿḳal-ı ʿuḳlā ve ekmel-i kümelā ol (16) vechile milīḥ rivāyet iderler ki nite? Ol zaman ki Ṭāvus-i Ḳudsi, Cebrāʾil (17) ḥażreti ʿaleyhi's-selām ʿAbdu'ṣṣamedi ḳudret ḳanadıla ki ṣıġadı. Allāhu teʿālā şifā virdi. (18) Andan Ṭāvus-ı Ḳudsi icāzet alup Ḥaḳḳa gitdi. Baʿda zān Süleymān peyġamber ʿaleyhi's-selām (19) Ṭālisḫānı perrīye ḥükm itdi ne ḳadar perrīler melikleri ve cinnīler ser-hengleri varısa (20) cemīʿisin cemʿ idüp ol gülden sürme çekdiler. Şunlar muʾmin, muvaḥḥid olup Süleyman (21) ḥażretin severlerdi. Anuñ gözlerine żarar gelmedi. İllā ki müşriklerinüñ gözleri ḥikem-i Yezdān **[53b]** (1) muʿcize-i Süleymān birle kör oldılar. Kimler perīler ṭāʾifesinden **Şenāṭīs perrī,** (2) Ehyāşi perrī, **Ġanşār** ve Fenşār **Uşbūruḥ,** Delyeṣbāʾi **Ve'l-veşāʾi** ve Eẕūnā-yi **āl-i Şedāʾi** (3) bu ẕikr olan perī ser-henglerini aʿvānlarıla, aḳrānlarıla insāna żarar itmege (4) ḳaṣd iden müttefik ehl-i nifāḳ yāranlarıla cemīʿisin dutup baḳırdan ḳumḳumaya ḳoyup (5) üzerlerine Süleymān mühr urup daḫı melik-i Āḥmere ḥükm itdi. Taḥt-ı yedinde olan (6) tekvīn ervāḥlar. Ol ẕikr olan ḳumḳumaları alup götürdiler. Baḥr-ı oḳyānūsa iltüp (7) deñiz dibine yitürdiler daḫı gelüp gitdiler. Süleymān ḥażretine ʿarż itdiler. Ne (8) ḳadar ki perrīler el emān, yā Süleymān-ı zaman, diyüp nāliş ki itdiler çāre olmadı. (9)Ḳıyāmete dek her birisi ḥabsde **ve andan şoñra cinnī ṭāyifesinden** Celcemīş Cinnī (10) ve Kebkūşi ve Ḥerneşi, Bānemūşi, Māʿūci ve Dāʿūci ve Deyġūci Yaḳrūci bu sekiz nefirü (11) cinnīleri daḫı hemçünān bardaḳlan ḳoyup üzerine Süleymān mühri ḫātem urup melik Dehneşe (12) emr itdi. Taḥt-ı yedinde olan ervāḥlarıla ol baḳır bardaḳları götürüp gitdiler. Baḥr-ı (13) oḳyānūsa itdiler. Andan ṣoñra Süleymān ḥükm itdi Kündegi dīv altun mīli eline aldı (14) ve Caʿcaʿaʾı dīv ehremenlerinüñ gözlerine çekdi. Anlaruñ daḫı müşriklerinüñ gözleri (15) kör oldı. Süleymān ḫışm itdi. **Muḥāṭāhā Pīl meleke** ṭutdılar, ḥabs-ḫāneye ḳoyup (16) bend itdiler. Gemleri, Eflāḳ-ı dīvi, Ezrāḳ-ı dīvi ve Eṣṭevāne dīvi ve Urcūʿaʾı ve Baṭraḳai ve Berḥama-i dīvi, (17) Beṭāne-i dīvi İbṭāl dīvi ve Beʿrān-ı dīvi ve Çāçıla-ı dīvi ve Cefāne-i dīvi ve (18) Cermūḳ-ı Dīvi **ve andan ṣoñra** Kündegi dīvi Süleymān nebī emrile ʿaleyhi's-selām (19) Ḳanıṭḥār-ı ʿifrīt ser-henglerinüñ gözlerine sürme çekdi. Anlaruñ daḫı müşriklerinüñ (20) gözlerin kör itdi. Ser-cümlesin Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām ḥükm itdi. Muḥārābīl melik (21) ne ḳadar kör olan ʿafārīt varısa ḥabs-ḫāneye iltüp bend itdiler. Gemleri, Caḥca-i ifrīti, **[54a]** (1) Ḫuşme-i ʿifrīt ve Ḥenāciri ve Ḫenāḳīsi ve Ḥenāḳīsi, Dāʿmūṣi, Deʿāmīżi, Dūdeḥa-i Dūdemeʾi (2) bu ẕikr olan ʿefārīt ehremenler daḫı egerçi ki el-emān Yā Süleymān-ı zaman didiler. (3) İllā Süleymān işitmedi. Ṣoñ peşimānlıḳ aṣṣı itmedi. Ser-cümlesin Süleymān ḥabs-ḫāneye ṣalup (4) muḥkem bend gem itdürdi ve perrīleri, cinnīleri, baḳur ḳumḳumaya ḳoyup baḥr-ı oḳyānūsa kim (5) itdürdi. Cemīʿ şeyāṭīn nesli cinnīler, perrīler aṣlı ve dīv-i ʿāfārīt ṣayfı daḫı ancılayın (6) Süleymān nebīden ḳorḳdılar ki Süleymāna ve oġlına digil ḳaṭʿā insān yöresine gelmemege, (7) żarar ḳılmamaġa ʿahd itdiler. El-emān, el-emān! Yā Süleymān-ı zaman,

386 Nebi Süleyman Aleyhi's-Selam ve Onun Cinnilere Hükmetmesi Hikayesinin Beyanı Hakkında
387 [feylesof-ı]: feylof-ı T

diyüp cemīʿisi uşaġı ve irisi [8] her birisi Süleymān ḥażretinüñ taḫt-ı pāyına yüz sürüp baş ḳodılar ve andan ṣoñra ʿöẕür [9] dileyüp hezār dürlü temelluḳ itdiler. Yā nebīye'llāh biz senüñ ḫāṣ muḥibbu muḫliṣiñüz. Bize [10] ḳıyma ḫiẕmetüñe ʿāṣīī degülüz. Ol müşriklerden taṣavvur itme. Bize mübārek göñlünde [11] kīn ṭutma, diyü tavażuʿ itdiler. Süleymān nebī eyitdi: "Ḥaḳ teʿālā baña kemāl-i luṭfından [12] bir ṣalṭanat rūzī ḳıldı ki benden ṣoñra ve benden evvel kimseye virmedi. Adumı ve daḫı [13] Ādemī-zāddan evvel gelen Süleymānlara daḫı baña naṣīb olan salṭanat anlara müyesser olmadı. [14] İmdi siz daḫı aña göre ʿamel idüñ. Zīrā ki Ḥaḳ teʿālā baña salṭanatı anuñçün müyesser [15] itdi ki Ādemüñ cin üzerine faẓileti varduġı maʿlūm ola."

Nażm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[16] Anuñiçüñ rūzi ḳıldı baña Allāh ḫātemi
Anuñiçün ḫātemile żabṭ iderem ʿālemi

Ol cihetden çākeremdür dīv u ʿifrīt u perī
[17] Tā bilesin nesl-i cinden efḍal aṣl-ı Ādemi

Zeyn-i insān teselli durur Ḥaḳḳa ṭāʿat eyleyen
Ṣubḥa dek ṭāʿat idüben gündüz olan ṣāyimi

[18] Nola ki uçmaḳdan çıḳup sürüldise Ādem-i Ṣafi
Tevbe itdi çıḳduġı sāʿat behişt-i gendümi

Odını yoḳ diyü şeyṭān-ı aʿẓamı İblīs gör
[19] Secde ḳılmadı oldı laʿnet ʿunḳı ucından ol demi

Tevbe itmedi ġururetden cihānda ol ebed
Ḳıldı anuñçüñ laʿnetile ḫalḳuñ olup ẓālimi

[20] Div ü cin kim olursa yāḫu ʿifrīt u perī
Ḥaḳḳa ṭaʿat itmeyene çalısaram ṣārımı

Kim ki Ḥaḳḳa ṭaʿat itse ben de aña ʿizzet ḳılam
[21] Her ki ʿāṣīī olsa ḫabsde ʿömri geçe dāʾimi

4.3.2.4.2. Der-Beyān Ḳıṣṣa-ı Şāh-Mārān ve Aḥvāl-ı Ser-geşt-i Ū [388]

Ḥakīm ḳavlince **[54b]** [1]Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām böyle diyicek şeyāṭīn nesli ve cān aṣlı ve perīler cinsi ve cinnī ve ʿifrīt [2] ve ehremen ṭāʾifesi Süleymān nebīden eyle ḳorḳdular ki

[388]Şahmaran ve Onun Avare Hallerinin Hikâyesinin Beyanı Hakkında

berg-i ḥazān gibi ditreşdiler ve ikisi bir yire gelüp (3) yaramaz kelām itmege daḫı ḳorḳdılar. Zīra ki her ne ki söyleşseler yil semʿi Süleymāna iltüp (4) ḫaber virürdi. Bular bunda; ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz **Ez-ān cānib şāh-ı mārāna geldi. Nite?** (5) Ol zaman ki Şāh-ı Mārān Süleymān ḥażretine ʿaleyhi's-selām ʿaskerin temāşā itdürüp (6) aḫşām olduġı ecilden Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām yile ḥükm idüp taḫt-ı (7) Süleymānı götürdüp Ḳuds-i Mibārek şehrine ki gitdi. Şāh-ı Mārān daḫı Süleymānı (8) ki şehre bile getürmişdi. Andan Süleymān ḥażret-i ʿaleyhi's-selām ışmarlamışdı ki: (9)" Yā Şāh-ı Mārān ʿaskerüñi ṭaġıtma inşāʾe'llāh yarın gelem bāḳīsin daḫı temāşa ḳılam (10) ve ejdehālaruñ daḫı seyr ḳılam." diyüp emr idicek. Cennetden çıḳan ṭāvus ki dāne ṭarṭıcı (11) ḳuşlar reʿisidür uçup ḳanad açup Şāh-ı Mārān oturduġı ejdehā ḳafasına ki (12) ḳonup şāh-ı mārānıla ki görüşüp ḥāl dilince ki söyleşirler. Süleymān nebī ʿaleyhi'selām (13) taʿaccüb idüp suʾāl idicek. "Şāh-ı Mārān āh idüp zaman-ı evvelde ben uçmaḳ ḳapucısı idüm. (14) Bu ṭāvus yoldaşum idi. İcāzet vir alup bu gice bile gideyin, mihmānum olsun." diyicek (15) Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām icāzet virdi. Ol yidi başlu bil evrenüñ ḳafasından (16) zerrīn sīni üzerinde, laʿlīn ṭabaḳ içinde, faṣīḥ lisān, şirīn zübān birle, Süleymān ḥażreti (17) ʿaleyhi's-selām duʿā ḳılup vidāʿlaşdı. Evrene icāzet virdi. Ol göge yilken gibi (18) ḳanadların açup sedd-i İskender gibi yirinde ṭururken zelzeleye gelmiş Ḳāf (19) Ḳullesi gibi deprenüp baş u seren gibi hevāya ḳaldurup ol demür pençelü lenger miṣāl (20) ayaḳların kendüye çeküp uçup ejdehālar ṣaffına geçüp ḳaża vü ḳader gibi yiryüzine (21) indi. Cehennem zebānisi gibi ḥayyātıla, efāʿī arasında ḳondı daḫı cemīʿ efāʿī ḥayyāt ve sü̱ʿbān **[55a]** (1) ve tinnīn ve ʿaḳārīb cinsi cinsile gelüp şāh-ı mārānı iḥāṭā itdiler. Süleymān ḥażreti daḫı (2) ʿaleyhi's-selām serīr üzerinden temāşā idüp gördiler. Nite? **Evvel** ʿaḳārīb ṣınıfı gelüp (3) bir mīl miḳdārı yirden ḳuşatdılar. Eyle ʿaḳārīb ki her birisi uşaġı ve irisi (4) isteḳuş miṣāl ḳırḳların çenber idüp ṭurdılar. Ayaḳların bebr ü beyān gibi yire urdılar (5) ve yüzlerin Şāh-ı Mārān öniñde yire sürdiler ve andan ṣoñra efāʿī cinsi ve ḥayyāt ṣınfı (6) ʿaḳārib aṣlını bir mīl miḳdārı yirden iḥāṭā ḳılup bunların şāh-ı mārāndan baña (7) baña dönüp ḳāmetlerin çarḫ, çenber gibi çevürüp arḳaları üzerine ḳoyup aġız açup (8) dil uzadup Şāh-ı Mārān ḥażretin gözedüp ṭurdılar ve andan ṣoñra ejdehālar (9) bir mīl ıraḳdan her birisinüñ ṭaġa gözleri yanar, çıraġa başları ḳubbe-i harmāna (10) aġızları āteşile ṭolmış ḥammām-ı külḫāna beñzer. Cehennem ḳapusı gibi aġızların açup (11) zehirlerin çevre ṣaçup bunların şāh-ı mārāndan yaña dutup ḥayyāt efāʿī cinsi iṭāʿa (12) ḳılup ṭurdılar ve andan ṣoñra bir mīl miḳdārı yirden daḫı üçer başlu ve (13) yidişer başlu Melekü'l-mevt baḳışlu, sedd-i İskender ḳāmetlü, barça yilkeni (14) ḳanadlu, ḳara bulut ḥareketlü, cehennem ejdehāsı ṣūratlu, ol ṣıġın geyikden (15) ṭoġmış yil evrenleri daḫı ḳanadlu, ḳanadın açup ṭurduḳlı, ṭurduġı yirden ḳalḳup uçup (16) burc u bāru gibi birbirinüñ yanına geçüp başların hevāya ḳaldurup şāh-ı mārāndan yaña (17) dönüp gögüs ḳanad gerüp yidi ḳat gögi ḳuşadup ḳarnı açına alup (18) ḥıfẓ iden yidi ḳat cehennem ṭabaḳasın dem çeküp sümürüp aġzına alup yudan ʿarş-ı (19) mār gibi heybetliye ṣalābetile ejder ṣaffını ḳuşadup ṭurdılar.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(20) Her birisi heyʾet için ṣan felekden burc esed
Ḳad ḳāmet ṭuruşı yirinde çün yeʾcūc u sed

Ṭutdı dīvān ejderü tennīnile sü̱ʿbān u mār
(21) Eyle bī-ḥad çoḳlu ġına yoġıdı ḳaṭʿā vü ḥad

Neṯr

Ḥükemā ḳavlince çünki Şāh-ı Mārān cenetden **[55b]** (1)çıḳan ṭāvusıla Süleymāndan icāzet alup ejdehālar ṣaffına ki vardı. Efaʿī, ḥayyāt (2) ṣınfı ve ṯüʿbān ve tennīn cinsi ve yedişer başlu yil ḳanadlu evrenler aṣlı bunların şāhı, (13) şāh-ı mārāndan yaña dönüp dīvāna ki ṭurdılar. Andan Şāh-ı Mārān daḫı ṭāvusıla uçmaġı (4) añup ve Rıḍvānı yād idüp ve andan ṣoñra İblis bunları eldeduġın şāh-ı mārānuñ (5) aġzına girdügin Ādem-i Ṣafīye iġvā virdügin. Ḥaḳ teʿālā İblīsi o cinden, Ādem-i Ṣafīyi ve (6) Ḥavvāyı uçmaḳdan çıḳarup red idüp sürüp Hindūstān vilāyetinde Serende (7)yaba indürdügin ve şāh-ı mārānı Sistāna ve ṭāvusı Hindūstā indürdügin eñiş (8) diler daḫı Rıḍvāndan çıḳup bu ṣūrete girdüklerine aġlaşdılar. Anlaruñ ḥaline efāʿīyü, (9) ḥayyāt ve ejderhālar, evrenler, tennīn ve ʿṯüʿbānlar Ādem-i Ṣāfī ucından begleri şāh-ı mārānuñ (10) uçmaḳdan sürilüp yiryüzine indügin ki işitdiler. Ilanlar bādāmı gözlerinden (11) yaşlar döküp şaḳıyup ötüp aġlaşdılar ve yedişer başlu yel evrenleri ve ḳırḳar, ellişer (12) ayaḳlu ṣınūr ṭaşı dişlü ṯüʿbānlar, ejdehālar ādem oġlanından ötürü uçmaḳdan (13) ṭāvusıla çıḳduḳlarını ve aġlaşup cān ciger ṭaġlaşup ḥasret odına (14) bağırların yaḳduḳlarını kim işitdiler. Cehennem ḳapusı gibi ağız açışup (15) ṣaru zernīḫ renginde zehr ü ḳātil ṣaçışup baḥr u ʿummān gibi çalḳanup deryā-yı (16) muḥīṭ gibi cūşa gelüp ḳubbe-i Keyvān gibi başların yuḳaru ḳaldırup ḫat-ı üstüvā gibi (17) boyunların özedüp şāh-ı mārānuñ aġladuġın gözedüp ol ṭāġ gibi (18) ḳāmetlerini Ergene köprüsi gibi gümür gümür idüp sedd-i İskender gibi ṭurdılar. (19) Burc-ı aḳreb ḳuyruḳların çenber idüp ḳafasına degüp omuzlarına urdılar. (20) Burc-ı esedleyin pençelerin açup binā-yı Şeddādī gibi ṭırnaḳların bir baġrına urdılar (21) daḫı gökler gibi gürleyüp deryā-yı oḳyānūs deñizi gibi gümleyüp ṣīr-i felek gibi **[56a]** (1) ögrüşdiler yā Şāh-ı Mārān bize destūr vir. Bu aradan çıḳalum, ādem ḳomayup (2) deme çeküp yudup vilāyet ḳomayup ḫarab idüp yıḳalum. ʿĀlemi başdan başa (3) virān idelüm. Ādemoġlanlarından intiḳāmuñ alup şādān idelüm.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(4) Birümüz dünyāda yiterince yüz biñ ādeme
Kim yudaruz memleketler aġız açup çeksek deme

Ādemīden ḳomayuban yiryüzinde bir nişān
(5) Nesl-i cinne şeh Süleymān ol el urup ḫāteme

4.3.2.4.3. Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Süleymān ʿAleyhi's-Selām ve Ḳıṣṣa-ı ʿAbdu'ṣṣamed[389]

(6) Ḥükemā ḳavlince Şāh-ı Mārān bunda ṭāvusıla cennet añup aġlayup inleşmekde ve efāʿī, ʿefārīt (7) ṣınıfı teraḥḥum idüp ılan şaḳıyup ʿaḳārīb faḳıyup siñleşmekde ve ejdehālar (8) Ādemī-zāde ḫışm idüp ağız açup egreşmaḳda ve tennīler baḥr-ı ʿummān ve yidi ḳanadlu (9) perrī yil evren zehr-i ḳāṭil ṣalyarın ağızdan ṣaçışup cihān ḫalḳını yutmaġa, ağız (10) açışup ḳara bulutlar gibi kükreşmekde; **ammā bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib** Süleymān nebī (11) ḫażretine geldi ʿaleyhi's-selām ol zaman ki Süleymān nebīnüñ ʿāṣī cinnīlere (12) itdügi siyāseti ve şeyāṭīn zürriyātına ḳılduġı

[389] Abdussemed'in ve Süleyman Aleyhi's-selam'ın Hikâyelerinin Beyanı Hakkında

ʿaẕẕāb şiddeti kim gördiler. El-amān, (13) el-amān! Yā süleymān-ı zaman, diyü berg-i ḫazān gibi ditreşüp taḫt-ı pāya yüz sürdiler (14) daḫı yirlü yirine varup el ḳavşurup ḫiẕmete ṭurdılar. Andan Mışır sulṭānı Celale'd-(15) din yirinden ṭurup taḫt-ı pā öñine varup baş ḳoyup yire yüz sürdi. Andan (16) yüz yirden götürüp Süleymān nebī ḥażretine ʿaleyhi's-selām duʿā ḳılup alḳış virüp (17) eyitdi: "Yā nebīye'llāh ʿālī ḥażretüñden temennām budur ki ciger-kūşem ʿAbdu'ssamedi ki (18) ʿāli ḥażretünüñ bilinden gelmiş ve iki gözüm nūrı Mehīn Bānunuñ zülālesidür. Bu ḳırḳ (19) güne dek ḥükemā aḥkamiyile ʿamel ḳılup bir yirde emānet ḳoyasız ki şeyāṭīn (20) ẕürriyātından żarar irmeye ve dīv, cinnī aşlınuñ perī ve ʿafārīt neslinüñ elleri irmeye.[390] **[56b]** (1) Biñ bir ümmetden hīçbir şeyʾ ʿAbdu'ṣṣamede żarar virmeye. Egerçi kim eceli varısa ömri (2) güni dögünicek. Elbetde gelür ki emr-i Ḥaḳ **ḳavluhu teʿālā: '***İẕā cāʾe ecelühüm lā-yesteʾḫirūne (3) sāʿeten ve lā-yestaḳdimūne.'* [391] birle ʿamel olınur. Velākīn eceli yoġise bu ḳırḳ gün içinde gelecek. (4) Ḳażā Allāh faźlīle defʿ olur." diyicek Süleymān nebī eyitdi: "Ben bu nesneye iẕn virmezem. Zīrā ki (5) eger ecel ise muḳadderdür, geliser. "**el-muḳadderü kāʾinün** [392] olısar ve her anadan ṭoġan elbetde öliser kim (6) demişlerdür: "Mevtüñ resūli ṭoġmaḳdur." Nitekim eydür: "**Resūlü el-mevt el-velādetihi."**[393] (7) ve eger ḳaża irmesün, diyü ḳaçırursaḳ ol daḫı cāʾiz degildür ki ʿāḳil oldur ki ḳażaya (8) rıża vire kim ḥükemā eydür: "Ḳalbuñ devāsı ḳażaya rażı olmaḳdur." Nitekim eydür: (9) "**Devāü'l-ḳalbi er-rıẓā bi'l-ḳaẓā."**[394] Pes bu taḳdīrce ʿAbduṣṣamedi ya ecelden ya ḳażādan ḳaçurmaḳ (10) veyā cin şerri irmesün diyü emānet ḳomaḳ ser-cümlesi bir tedbīrdür. Taḳdīre muvāfıḳ degüldür. (11) Çün kim taḳdīru'llāh tedbīri bozar ve ḳaderlenmiş nesne elbetde gelür. Andan ḳorḳmaḳ fiʿl-i (12) bāṭıldur kim kişi ḳażadan ḳaçmaġıla olmaz nitekim eydür: **"İẕā ḥalleti't-teḳādīru ḍalleti't-tedābīru iẕā ḥalle'l-ḳaderü baṭelu'l-ḥaẕeru."**

(13) **Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Baġlanur ʿāḳil gözi gökden olsa ḳażā
(14) Ḳurtılam şanur cehl bulmaz velī andan rehā

Ger ḳażadur bā-ecel defʿ olmaya tedbīrle
Çāresi bu kim ḳażāya viresen ammā rıżā

4.3.2.4.4. (15) Der-Beyān-ı Ḳavlu Ḥükemā ve Naḳl-ı ʿUlemā Berā-yı Ḳıṣṣa-ı ʿAbdu'ṣṣamed[395]

Ḥükemā ḳavlince Loḳmān-ı ekber ol hakīm (16) pür-hüner ve Eflāṭūn-i ilāhī teʿlif itdükleri kitābı Süleymān-nāme-i Kebīrde bu vechīle naḳl (17) iderler ki egerçi ki Süleymān peyġamber ʿaleyhi's-selām ʿAbdu'ṣṣamedi emānete ḳomaġa rıża virmedi. (18) Ḳażadan, belādan ḳaçurmaġa göñli varmadı; ammā ki cemīʿ-i serv-i selāṭīnler ve pehlevān-ı (19) rūy-ı zeminler, ḥükemā ve

[390] Bu sayfa yirmi satırdan oluşmaktadır
[391] Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.(Araf suresi,7-34)
[392] Takdir edilen olacaktır.
[393] Resülün ölümü doğmaktır.
[394]Kalbin devası kazaya rıza göstermektir.
[395] Abdüssamedin Hikâyesi İçin Hekimlerin Sözü ve Âlimlerin Nakli Beyanı Hakkında

ʿulemā, umerā, vüzerā, sulṭān-ı Mışır ḫāṭırıçun yirlü yirinden ṭurdılar. (20) Süleyman nebī naẓarına gelüp taḫt-ı pāya yüz sürdiler. Baş ḳaldurup devletine duʿā idüp **[57a]** (1) alḳış virdiler. Andan eyitdiler ki: "Yā nebīye'llāh egerçi ki kişi oğlunı veyā kendü nefsini ecelden (2) ḳaçurmaḳ cāʾiz degül ve ḳażādan daḫı ḳaçmaḳ fiʿl-i ʿāḳıl degül ve ammā ki cin şerrinden bu ḳırḳ (3) gün içinde bir yirde ʿAbdu'ṣṣamed emānet ḳonılsa cāʾizdür. Zīrā ki ʿAbdu'ṣṣamedüñ (4) ḳırḳ güne dek ṭāliʿinüñ nuḥūseti var. Yā bir ḳażāya giriftār olur yā vaʿde irişür, (5) ölür. Eger kim ecelise emān ḫūẕ virmez ki Ḥaḳ teʿālā celle celāluhu Kitāb-ı Temḥīdīnde ve Ḫitāb-ı (6) Tevḥīdinde buyurur ki: "**İẕā cāʾe ecelühüm lā-yesteʾḫirüne sāʿeten ve lā-yestaḳdimüne."**[396] (7) Eger ki ḳażaysa hemçünān ḳażā gelse firāset gözüni başar kim dimişlerdür: "**İẕā cāʾe'l-ḳażā ʿammu'l-başar."**[397] (8) ve ammā ki Surḥ-ı Bād gibi düşmānumuz vardur ki Ḥaḳ teʿālā anı ḫışm odından (9) yaratmışdur. Her kime ki yeli ṭoḳunsa yā helāk ider veyā bir derde giriftār ider. İmdi (10) devlete lāyıḳ budur ki ʿAbdu'ssamedi bir yirde emānet ḳoyasız ki tā Surḫ-ı Bād Cinni (11) ile gelinceye dek ʿAbdu'ssamedi naẓaruna getürmeyesin. Bir ʿazīz aʿlā yirde yā ḳuṭbe'l-aḳṭāba (12) veyā Ḫıẓra viresin ṣaḳlayalar. Egerçi ḫoẕ gelicek. Nesne gelür, tedbīr, taḳdīri menʿ (13) itmez kim Kitāb-ı Kerīmde ve Kelām-ı Ḳadīmde gelür ki: "**Ẕālike taḳdīrü'l-ʿazīzü'l-ʿalīm."**[398] ve (14) daḫı ʿuḳalā eydür: "**El-ʿabdu yudebbir ve'llāhu yuḳaddir."**[399]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

İy müdebbir ġarra olma ki saḳın tedbīr sen
(15) Gel mubaṣṣır oluban eyle naẓar taḳdīre sen

Bozısar tedbīri ḫalḳı çün kim ol taḳdīr-i Ḥaḳ
Bes niçün cānūna idersen şek dutup taḳṣīri sen

4.3.2.4.5. (16) Der-Beyān-ı Āmeden Ḫıżır Nebī ʿAleyhi's-Selām[400]

Ḥükemā ḳavlince surūr-i selāṭīn ḥükemā, vüzerā, (17) umerā, ʿulemā, fużelā Süleymān nebī ḥażretine ʿaleyhi's-selām bu vechile iḳdām idicek. Cevāb virdi (18) ki: "Ben emr-i Ḥaḳdan ṭaşra iş idmezem ki ehlü'llāh dimişdür ḳuluñ Ḥaḳḳa iʿtiḳādı (19) ṭoġrı gerek." Nitekim eydür: "**Ṭābe vaḳt men veṣiḳa bi'llāhi teʿālā"** ammā ki her birinüz yār u aṣḥābum (20) olduġuñuz ecilden oğlum ʿAbduṣṣamedi ḫayra delālet idersiz kim ḥükemā eydür:" Seni ḫayra **[57b]** (1) delālet iden yār-ı ṣādıḳdur." Nitekim eydür: "**Ḫayru'l-aṣḥābi men delle ʿalā'l-ḫayri**[401] Velākin (2)egerçi her biriñüzüñ göñlünde bir şuġluñūz vardur. Bu ḫuṣūṣda ki żarūrī (3)söylersüz. Nitekim eydür: **"Fī-külli ḳalbi şuġuli bi'l-ḫayri tenlehu."**[402] Yoḫsa muḳadder olan elbetde (4)gelür. Nitekim eydür:

396 Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Araf Suresi,7/34)
397 Kaza geldiğinde insanın basireti kapanır.
398 Bu, çok güçlü ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.
399 Kul tedbir alır, Allâh takdir eder.
400 Hızır Nebi ʿAleyhi's-Selām'ın Gelişinin Beyanı Hakkında
401 Seni hayra delalet eden sadık yardır.
402 Her birinizin gönlünde bir uğraş (vazife) vardır.

“**Yeʾtīke mā ḳaddere leke.”**[403] Süleymān nebī ḫaber virüp sākin olup (5)rıżā virmeyince nā-gāh anı gördiler ki Ḫıżır peyġamber ʿaleyhi’s-selām yirile gök arasında (6)ḳudret atına süvār olmış geldi. Dīvān ḳapusına atın ḳondı. Ḫıżır peyġamber atdan indi. (7) ḳudret tīzesin yire ṣancup atın ḳaza ḳodu. Andan bi’smi’llāhi diyüp nerdubānı serīre (8) ḳadem baṣup nübüvvet taḫtı kenārına geldi. Süleymān nebī ʿaleyhi’s-selām yidi ḳadem ḳarşu (9) varup Ḫıżır selām virüp Süleymān ʿaleyke alup ḳol ṣalup görüşüp (10) ḫāl ḥāṭır ṣorışup Ḫıżır taḫtı kenārına getürdi. Kendü nübüvvet taḫtı üzerine oturdı. (11) Ḫıżır yanına aldı. ʿİzzet ḳıldı. Ḫıżır daḫı ḳırḳ dāne ḫurma çıḳardı. Süleymān naẓarında (12) ḳodı. Eyitdi ki: “Yā nebīye’llāh Cābilḳā şehrinde bir zāhid vardur yidi yaşından yetmişe varınca (13) kendüzin ṣāyīm giceler ṣubḥa dek ʿibādetde ḳāyim oldı ve nefs-i emmāresi murādın virmedi (14) ve bu yetmiş yıluñ içinde her yılda bir ḫurmā aġacın dikdi. Nafaḳası ḫurmā yidi ve geydügi (15) ḫurmā yapraġından urulmış ḫasīridi. Nefsini zebūn itmiş. ʿAḳlına esīr itmiş. Dünyādan (16) geldi, geçdi. Günāh-ı kebāʾir itmedi. Bu ḳırḳ dāne ḫurmā ki getürdüm. Ol ḳırḳ (17) nefer, naḫl-ı şecarātuñdur ki ḫiẕmetüñe buyurdum. Süleymān nebī ʿaleyhhi’s-selām ḫurmāyı (18) dḪıżır elinden alup Ḫalīl peyġamberüñ ʿaleyhi’s-selām kendü eliyle urulmış zenbīli varıdı. (19) Dāʾim zaḫiresin Süleymān anda ṣaḳlardı. Ḫurmāyı, zenbīli Ḫalīlde ḥıfẓ itdi. Andan oġlı (20) ʿAbdu’ssamedüñ ḳażiyyesini bir bir Ḫıżır nebīye ʿaleyhi’s-selām eyitdi. İşidüp cevāb virdi ki: **[58a]** (1) “Yā nebīye’llāh bu oġul ḳız ki vardur ṣaġiken muḥabbet idüp göñül aḳıdıcıdur mevt-i ḥasret-i (2) odı, cān u ciger yaḳıcıdur.” Dur kim dimişlerdür *ḥurḳatu’l-evlādi ḥürḳatü’l-ekbādı* ve bir daḫı (3) oġluñ ʿAbduṣṣamedi ecelden ḳażadan ḳaçurmaḳ emr-i Rabbānīye muḫālifdür ki ḳalbuñ (4)devāsı ḳażaya rāżı olmaḳdur. Nitekim eydür: “**Devāü’l-ḳalbi er-rıżaʾi bi’l-ḳażaʾi.”**[404] (5) Sen eyle olsa yā nebīye’llāh **inne’l-lāhe yuḥibbu’l-mütevekkilīn**[405] birle ʿamel ḳılmaḳ revādur kim (6) Allāhdan ḳorḳmaḳ cemīʿi derde devādur. Ġayrı ḫalḳdan ḫavf itmek ḫatādur. Nitekim eydür: (7) “**Ḫafe’l-lāhe tā men ġayrahu.”**[406] diyüp ḥażreti Ḫıżır Süleymāna ʿaleyhimā’s-selām cevāb ḫᵛāce (8) sarāyı Nāṣen peyġambere gönderdi, daʿvet itdi. Ḫalvet ḫāṣına gelicek ḳarşu (9) varup elin ayaġın öpüp taʿẓīmile ʿizzet itdi daḫı gözlerinden yaş döküp (10) eyitdi: “Yā nebīye’llāh senden ġayrı kimsenüñ sözi Süleymāna geçmez. Oġlumuñ ḥükemā (11) ṭāliʿin ṭutup ḳırḳ güne bir elem görüp ya bir derde mübtelā yā eceli ḳaża yā eceli müsemmā (12) gelüp fevt olur; ammā ki eceli Süleymān devrinde dimişler. Egerçi ki ġaybı Ḫaḳ bilür: (13) “**Lā-yeʿlemu’l-ġaybe illā’l-lāhdur.”**[407] ve küllü müneccim keẕẕāb ḥadiṣince cārıñ agāhdur ve ammā ki (14) bu ḳırḳ gün geçinceye dek Ḫıżır peygambere oġlumı emānet virsün. Vaʿde tamām olıcaḳ. Dizine (15) alup oḫşasun ve ne yüzini görsün. Luṭf idüp Süleymāndan dilek eyle. (16) Emāneti Ḫıżır peyġambere virsün, diyü ol ḳadar tażarruʿ itdi ki Naṣen peyġambere ʿaleyhi’s-selām, (17) Mühīn Bānūñ gözi yaşına teraḥḥum idüp kefīl oldı ki bu ḫiẕmeti yirine getüre. Zīrā ki (18) Nāṣen peyġamber ʿaleyhi’s-selām ġāyet kerīm ü ḫalīm idi. Zīrā ki kemāl-i ʿilm, taḥḳīḳ, (19) ḥilimdedür. nitekim eydür: “**Kemālü’l-ʿilmi fī’l-ḥilmi.”**[408] Andan Nāṣen peyġamber ʿaleyhi’s-selām (20) eyitdi: “Yā Mühīn Bānū ana oġlına ṣanmaz yavuz ṣanuban bu ḫiẕmeti yirine yitüreyin; ammā ki (21) oġlu ki emānet ḳomaġıla eceli ḳażādan ḫalāṣ bulımaz. Zīrā ki bu dünyā ne saña **[58b]** (1) ne baña bāḳī ḳalmaz. Nitekim eydür: “**Kefāke min ʿuyūbi’d-dünyā men lā fenāke.”**[409] ve ammā ki senüñ (2) ḫaṭırıniçün oġluñı Ḫıżır peyġambere emānet virdüreyin diyüp, ṭurup Süleymān dīvānına (3) geldi,

[403] Senin için mukadder olan elbette gelir.
[404] Kalbin devası kazaya rıza göstermektir.
[405] Şüphesiz Allâh tevekkül edeni-Allâh’a güveneni- sever.
[406] Allâhtan başka kimse gaybı bilmez.
[407] İlmin kemāli yumuşak huylu olmaktadır.
[408] İlmin kemali yumuşak huylu olmaktır.
[409] Seni terk etmeyen dünyevi kusurlar senin için dert olarak yeter.

gördi ki Ḫıżır, Süleymān dīvānında oturur. Andan Nāṣen ilerü varup selām (4) virdi. Süleymānile, Ḫıżır ʿaleyhime's-selām yirlerinden ṭurup ʿaleyke aldılar daḫı taḫt kenārına (5) daʿvet idüp ʿizzet ḳıldılar. Andan Nāṣen Süleymānuñ ṣol ṭarafında ve Ḫıżır ṣaġ (6) ṭarafında oturdılar ʿAbdu'ssamed sözin ortaya getürdiler. Nāṣen peyġamber eyitdi: "Yā nebīye'llāh (7) mübārek yüzünde melālet ʿalameti görinür nedendür yoḫsa ʿAbdu'ssamed (8) içün mi dil perişānsın." Süleymān didi ki: "Neden bildüñ?" Cevāb virdi ki: (9) "Sīmāñı müşāhede itmekden ve evżāʿuñdan kim dimişlerdür: **'sīretü'l merʾi şeyʾün ʿen sīretihi.'**[410] (10) Süleymān işidüp didi ki: "Ḫūb dirsin." diyüp geçen ḳażiyye-i ḥikāyet itdi ve eyitdi: (11) "Yā Nāṣen peyġamber sulṭānı Mışır server-i selāṭinlerle, ḥükemā, vüzerā, ʿulemā, ser-cümlesi (12) baña iḳdām iderler ki bu ḳırḳ gün aḥkām-ı ḥükemā geçince ʿAbdu'ṣṣamedi emānet (13) ḳoyalum. Bir yirde ki şeyāṭīn zürriyātınuñ żararı irmesün." diyüben buña rıża virmege (14) cāʾiz görmezem ki ger ḳaża vü belā ya eceli vaʿde irişse gelür, Fī'l-ʿacli. Nitekim (15) buyurur: Ḥaḳ ʿazze ve celle, **ḳavluhu teʿālā:** "*iẕā cāʾe ecelühüm lā-yesteʾḫirūne sāʿeten ve lā-yesteḳdimūne.*"[411](16) Bes eyle olsa yā emānet ḳonulmış yā ḳonulmamış, diyüp cevāb viricek. Nāṣen peyġamber eyitdi: (17) "Yā nebīye'llāh sen emānet ḳomaġı cāʾiz görmezseñ Mışır sulṭānı Celāle'd-dīn emānet (18) ḳosun ki ʿAbdu'ṣamed ḳızı, oġlıdur. Gözi nūrı ʿömri ḥāṣılıdur. Bu ḳırḳ (19) gün geçinceye dek şeyāṭīn neslinüñ żararı degmemek içün ḥażreti peyġāmbere emānet (20) virsünler. Eceli varısa ḫod ne dermān ki **ḳavluhu teʿālā:** *Küllü nefsin ẕāʾiḳatü'l-mevti* [412]mücibince her nefs ölse gerek ve ammā ki eceli yoġise ṣaġ u ṣelāmet **[59a]** (1) cin şerrinden emīn olsa gerek." diyüp naṣīḥat viricek. Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām (2) iẕin virüp eyitdi: "Yā Nāṣen sen bildügüñ eyle; ammā ki ben bu araya girmeyüp tevekkül ḳıluram (3) kim dimişlerdür: "**Tevekküli ʿala'l-lāhi yekfīk."**[413] diyüp icāzet viricek. Nāṣen peyġamber cevāb (4) virüp didi ki: "Yā nebīye'llāh ḫūb dirsin ki cemīʿumuz Allāha tevekkül ḳılıruz ki (5) Ḥaḳ tebareke ve teʿālā celle celāluhu kendüye tevekkül ḳılan ḳulları sever." Nitekim Kelām-ı (6) Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre gelür ki: "**İnne'l-lāhe yuhibu'l-mütevekkilīne."**[414] Bes ʿAbdu'ṣṣamedüñ ḳażiyyesi (7) defʿ olmaġa. Ḫıżır peyġamber emānet virelüm daḫı Ḥaḳḳa tevekkül ḳılalum. Tevekkeltü (8) teʿālā'l-lāh, diyüp ġuṣṣadan, cin şerrinden emīn olalum, diyüp daḫı Nāṣen peyġamber, (9) Ḫıżır nebīye ʿaleyhime's-selām: "Yā Ḫıżr-ı ḥāżır ʿālī ḥażretüñde temennāmuz budur ki (10) ʿAbduṣṣamedi ḳırḳ güne dek bir ʿāli maḳāmda ḥıfẓ idesin ki şeyāṭīn eli aña irmeye. (11) Baʿde zān götürüp āteşi Süleymāna teslīm idesin." diyicek Ḫıżır peyġamber ʿaleyhi's-selām (12) cevāb virdi ki: "ʿAbdu'ṣṣamedi emānet almaḳdan incinmezem. Velākin ḫiẕmetüm (13) çoḳdur. Giceyle, gündüz ki yigir mi dört sāʿatdur. Hīç bir sāʿat yoḳdur ki (14) men ḫiẕmet-i Ḥaḳḳa gitmeyem; ammā ki yirile gök arasında bir ʿālī maḳām vardur. Yūnus peyġamberüñ (15) ʿaleyhi's-selām mezārıdur. Melāʾikeler ḥıfẓ ider. Şeyāṭīn nesli anuñ yöresine varsa (16) şihābıla urup helāk iderler. Eger kim cāʾiz görürseñüz. Anda iltüp emānet ḳoyayın. (17) Ḳırḳ gün ḥıfẓ itsünler." diyicek Nāṣen peyġamberle cemīʿ ḥükemā, ʿulemā, kümelā, Ḫıżır peyġamberüñ (18) reʿis-i müsteḥsen görüp taḥsīn itdiler. Andan ʿAbdu'ṣṣamedi Nāṣen peyġamber, Süleymān naẕarından (19) alup Ḫıżır peyġamberüñ ʿaleyhi's-selām eline ṣunup eyitdi ki: "Yā ḳarındaşum Ḫıżır bu ʿAbdu'ṣ- (20) ṣamedin Süleymān saña ḳırḳ gün emānete virdük. Ḥaḳ teʿālādan dilerüz ki cānı gevde (21) sinde iken ḳırḳ günden ṣoñra yine Süleymāna getüresin." diyüp daḫı ʿAbduṣṣamedi Ḫıżıruñ **[59b]** eline virdiler. Ṣaġ ve selāmet yine Süleymāna gelmek naṣīb olmaġıçun. Nāṣen peyġamber ve Süleymān (2) nebīyile Ḫıżır peyġamber ve Kāẕ peyġamber ve

[410] İnsanın iç dünyası onun siretinin(hayat hikâyesinin) bir parçasıdır.
[411]Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Araf Suresi,7/34)
[412] Herkes ölümü tadacaktır. (Âl-i İmrân suresi,3-185)
[413] Allah'a güven; güvenip dayanmak için Allah yeter.
[414] Doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever. (Âl-i İmrân Suresi,3 – 159)

Evyāş̲er peyġamber ve Bedresün peyġamber ve İlīyāhū peyġamber [3] ve Mīḫāyehū peyġamber Benī İsrāʾilden muʿcizātı ẓāhir olmış ḥāžır olan enbiyāyile Loḳmān-ı Ḥakīm [4] Āṣıf-ı ibni Beržāyıla ve vilāyete ḳadem başmış evliyā vü etḳīyāyile el götürüp ḫayr duʿā itdiler. [5] Ḳırḳ güne dek ʿAbdu'ṣṣamedi mevtden necāt ve cānile Süleymānı nebīye gelmesini Ḥaḳdan temennā [6] itdiler ve andan Süleymān icāzetile biñ ḳoyun, deve, yüz ṣıġır, ḳurbān yirinde ḳurbān itdiler. [7] Ḥaḳ teʿālā celle celāluhu Süleymānuñ duʿāsın müstecāb itdügüñ yüzinden ṭāvus şeklinde Nūr-ı [8] nār ẓāhir olup bulutlar yöresinden çıḳdı gelüp ḳurbān yirinde laḥmı baḳup maḥvetdi. [9] Duʿā-ı Süleymān ḳabūl olınduġı bilinüp Süleymān işidüp secde-i şükür itdi. Nā-gāh, Ḫıżır [10] peyġamber ʿAbdu'ṣṣamedi eline alup maḳām-ı Yunusa iletmek dileyince semʿine nidāyı ūluhiyyʾet [11] irdi ki: "Yā Ḫıżır Yemen vilāyetinde ḫāžır ol. Bir ejdehā durdı. Ṭaġdan inüp Ṣanʿān [12] şehrinüñ ṣaḥrasından yaña yüridi. Deme çeküp maḫlūḳātı yutmadın, zehir ṣaçup [13] vilāyeti ḥarāb itmedin, tiz irişüp ol ʿāṣīʾi helāk eyle. Nire urup baġrını [14] çāk, çeşmini nem-nāk, eyle." diyüp bu ḫiṭābı ʿizzeti Ḫıżır kim işitdi ʿAbdu'ṣṣamed [15] elinde nām-ı Ḫudā, dilinde yine yirinde oturup ḳarār itdi. Andan dönüp Süleymān peyġambere eyitdi ki: [16] "Yā nebīye'llāh cānib-i Ḥaḳdan baña ḫiẕmet emr oldı. Kendü elümle ʿAbdu'ṣṣamedi maḳām-ı Yunusa [17] iletmege mecāl yoḳ. Varımazam yirle gök arasında iki yüz elli yıllıḳ menzildedür. Bu dem [18] anı vaḳitde varup iremezem; ammā ki müvekkel-i seḥābla gönderelüm." diyüp Ḫıżır [19] nebī ʿaleyhi'selām raʿd-ı felegi göñülden daʿvet idince emr-i Rabbānī, muʿcize-i Süleymānı [20] ve kerāmet-i Ḫıżır cāviẕānı birle raʿd-ı felek cānib-i maġribden, baḥr-ı ẓulümātdan bulutlar süriyüp geldi. [21] Güneş yüzin seḥāb bürüyüp ʿālem ẓulümāt oldı. Raʿd-ı felek ḫayḳırdığında seḥāb gegürdi. **[60a]** [1] Berḳler berḳıdı. Yıldırımlar şaḳıdı. Gökte bulut yoġiken Ḳuds-i Mübārek ṣaḥrasında bir ʿaceb [2] yaġmur yaġdı. Bulut ḳalmadı, gök yüzine aġdı, ırmaḳlar Nile döndi bir yüzine yaġan [3] ḳaṭarāt yaġmurı ʿummānı sile döndi. Zamandan ṣoñra raʿd-ı felek müvekkel-i seḥāb [4] **Keyfehayil** melek Süleymān, Ḫıżır ve enbiyā, etḳiyā, ʿamlarında ʿayān, ḥükemā, ümerā, vüzerā, [5] gözlerinde nihān gelüp selām virdi. Bunlar daḫı ʿalīl olup ʿizzet ḳıldı. [6] Andan Süleymān naẓar itdi. Gördi ki bir melek-i muḳarreb; ammā ki nīm ten, yik çeşm, [7] yik dest, yik pā, Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām, Ḫıżra ṣordı ki: "Bu kimdür?" Cevāb virdi: [8] "Yā resūle'llāh bu melek-i raʿd-ı felekdür. müvekkil-i seḥābdur. ʿAbdu'ṣṣamedi buña virelüm. [9] Yunus nebī mezār müvekkiline ışmarlasun." Eyitdi ki: "Yā raʿd-ı felek senden budur dilek." Bu ʿAbdu'ṣ [10]ṣamed ben Süleymānı elüñe alup götürgil, Yunus nebī mezārına yitürgil, müvekkel mezāra emānet [11] virüp eyitgil ki bu ṭıfl-ı Süleymān nebīnüñ oġlıdur. Ḫıżır baña emānet virdi. Ben daḫı [12] saña emānet virdüm. Ḫıżır gelince ṣaḳla diyüp ışmarlayasın düyüp Ḫıżır ʿaleyhi's-selām [13] ʿAddu'ṣṣamedi raʿd-ı felegüñ eline virdi, alup gitdi. Ḫalḳ-ı umem görüp taʿaccüb itdiler. [14] Ol ki enbiyā vü etḳiyādur. Melek-i raʿd alup gitdigin gördiler. Süleymānuñ nübüvvetin [15] ve Ḫıżruñ kerāmetin bilüp Allāha tekbīr getürüp evvel Ādem āḫir Muḥammed cemīʿ-i mürsel [16] peyġamberler ervāḥına ṣalavāt virdiler ve ammā ki ḥükemā, ʿulemā, umerā, vüzerā ḥalḳ-ı aġniyā [17] ve fuḳara, melek-i mukarrebi göremedükleri ecilden anı gördiler ki ʿAbdu'ṣṣamed, [18] Ḫıżır elinden hevāya çıḳup gitdi ve çevresini bulutlar bürüdi ins ü cin gözlerinden [19] ġāyet oldı. Cemīʿ-i ḫalḳ bu ʿibrete ṭañaḳaldı.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Gör ne milket virmişdi şeh-i Süleymāna vedūd
(20)Kim musaḫḫar olmışıdı ol Ḫızır-ı raʿd u bulūd

Rezm içinde Merrīḫ anuñ gökden itdi cengini
Bezm içine Zühre gökden indi çaldı çeng ü ʿūd

4.3.2.4.6. [60b] (1) Der-Beyān-ı Ḳıṣṣa-ı Surḫ-ı Bād[415]

Ḥükemā ḳavlince Raʿd-ı Felek ʿAbdu'ṣṣamedi ṣunup Ḫızır aġzından (2) selām virdi ve ḳażiyyeʾi neyise söyledi, nebī oġlıdur. Ḫızır peyġamber saña emānet gönderdi, (3) diyü ḳażiyyei şerḥ eyledi. Müvekkil-i mezār daḫı ʿAbdu'ṣṣamedi alup götürdi. Yunus peyġamberüñ (4) mezārına girüp tābūtı kenārına götürdi ayaġı ucında ʿAbdu'ṣṣamedi ziyāret ḳılup (5) edebile oturdı. Bilesince Tevrāt götürmişdi. Sabaḳın oḳudı Dāvūdi-elḥānıla, bülbüli-veş (6) şaḳıdı. Zīrā kim ʿAbdu'ṣṣamedi ol ḥīnde ʿulemā ḳavlince üç yaşında yidi ḥurūf (7) müheccidi bilürdi. Oḳudı ve ammā ki ḥükemā ḳavlince ol ḥīnde ʿAbdu'ṣṣamed yidi yaşında yidi (8) Tevrātı yidi kez ḫatm itmişdi. Nitekim ʿömr-i Süleymānīde iḫtilāf olduġı gibi ki (9) ḥükemā ḳavlince altı yüz beş yıl ʿömür sürdi; ammā ki ehl-i sünneti cemāʿat (10) meẕhebince ʿömr-i Süleymān elli üç yıldır.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bu ḫuṣūṣ içinde vardur niçe dürlü iḫtilāf
(11) Şerḥ idersek olmaz inşā ʿayb ola hem izdihāf

Ehl-i sünnet meẕhebīnüñ ḳavlidür naḳl-ı ṣaḥīḥ
Kim Ḥakīmüñ ḳavlī durur ki żaʿīf it iʿtirāf

(12) **Neşr**

Ḥükemā ḳavlince Süleymān ḥażreti dīvān ḳurup ʿadl-ı dād itmekde ve ʿAbdu'ṣṣamed (13) yirle gök arasında ḳudret meydānı üzerinde Yūnus peyġamber ẕuʿması içinde tābūtuñ ayaġı (14) ucında Tevrīt oḳıyup rūḥ-ı revān-ı Yūnuṣı şād itmekde. **Ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib** (15) Surḫ-ı Bād Cinnīye geldi. Nite? Ol zaman ki Surḫ-ı Bād, Süleymān ḥażretine ʿaleyhi's-selāma (16) görünüp daḫı Semendūn, Hezār Yik Destile ki cenk idüp gitdi. Dem çeküp (17) uçup aʿvānlarıla gelüp Kūh-ı Billür eteginde leşkerine yitdi. Ekvān-ı ʿİfrīt (18) ve Ṣalṣālı Dīvi ve Dimir Bādı Dīv ve İstiḫri Cinnī ve Ṣaḫrı Cinnī Surḫ-ı Bāde ḳarşu gelüp (19) taʿẓīm, tekrīmile alup taḫtına getürdiler. Andan yirlü yirinde geçüp oturdılar daḫı (20) Süleymān sözi açup ḫaber ṣordılar; ammā ki Surḫ-ı

[415] Surhbad'ın Hikâyesinin Beyanı Hakkında

Bādı ġāyet dil perīşān gördiler. **[61a]** (1) Andan Surḫ-ı Bād daḫı baş ḳaldırup Süleymāna varduġunı Süleymān bunı gördügüni Semendūn (2) Cin yirinden ṭurduġını, gelüp buñlarunla cenk itdügüñi, bir bir ḥikāyet ve Süleymān (3) şeyṭānı ṭutduġunı ve ẕürriyātıla ḥabs itdügüñi, rivāyet eyledi; ammā işiden dīv cin neslini (4) ġam-gīn u melāmet eyledi. Her birisi uşaġı ve irisi racīm dutulduġın kim işitdiler. (5) Süleymāndan vehm idüp ḳorḳdılar. Ne ḫod ṭaġılup gidebildiler. Ve ne ḫod gelüp (6) Süleymānile cenk idebildiler. Bunuñ üzerine dil perişān vālih-u sergerdān ḳaldılar; ammā ki (7) Ḳıṭṭu'l-Esvedi, Süleymān cānibine cāsūslıġa ṣaldılar kim varup Süleymānı (8) ne ʿameldedür ki göre ve racīm aḥvālından aġāh olup gelüp ḫaber vire. Ḳıṭṭu'l-Esved daḫı (9) dem çeküp uçup gitdi. ʿAzm-ı Süleymān itdi. Surḫ-ı Bād bu cānibde aʿvānları (10) ve aḳranlarıla ʿāciz u sergerdān ḳaldılar. Cāsūs kelimesine tevaḳḳuf ḳıldılar. Buñuñ (11) üzerine ki bir ay miḳdārı geçdi. Bunlar ol deme dek ne güldi. Ne yidi (12) ve ne içdi çoġınuñ tasasından ḳarnı aşaġa geçdi. Nā-gāh birgün gördiler ki (13) Ḳıṭṭu'l-Esved şād u ḫandān dem çeküp geldi. Şeyṭānuñ ḥabsden ḫalāṣ olduġından (14) ḫaber virüp bunlaruñ göñüllerin şād ḳıldı. ʿAcabā gerçek mi ki yalan mı ki dirken (15) nā-gehān ser-defter-i mülāʿayn-i ekber-i şeyāṭīn, İblīs ü pür-telbīs çıḳageldi. Ser-cümlesi (16) sevinüp yirlü yirinden ṭurup ḳarşu varup ḥāl u ḫātırın ṣorup Surḫ-Bāduñ ṣaġ ṭarafında (17) ādem ḳafasından düzülmiş bir kürsī varıdı. Üzerine geçüp oturdı. Andan Surḫ-ı Bād (18) ḥükm itdi. Zerrīn-i Micmereye ṣandalı kāfūra ʿūd müşk-i ʿanber buḫūr ḳılup racīmi żiyāfet (19) itdiler. Çünki şeyṭān-ı laʿīn, ol racīm-i bī-dīni aġız açup Süleymāndan bunlara şikāyet sergeşten-i (20) ḥikāyet itdi. Gördiler ki bir gözi kör olmış ve yir yir aʿżasına daġ urmış. Suʿāl (21) itdiler ki: "Bu muṣibet saña neden vāḳıʿ oldı?" Cevāb virdi ki: "Bu muṣībet baña **[61b]** (1)ol demürci Dāvūd oġlı Süleymāndan ol zenbīl urucı biñ bir ümmeti yanına dizici (2) ʿArab becce oġlandan vāḳıʿ oldı." diyüp efġān bu naẓmı oḳuyup dāsitān eyledi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(3) Āh Süleymān-ı ibni Dāvūduñ elinden ṣad hezār
Kim şeyāṭīn ẕürriyāṭın itdi ḥabs u ṭarumār

İtdi ḥabs baġlayup Ādem Ṣafī ḳalbile elüm
(4) Urdı zaḫm aldı gözüm nūrın itdi ḫūrı ḫ˅ār

4.3.2.4.7. Der-Beyān-ı Reften-i Surḫ-ı Bād ve ʿAzm Kerden-i Mışır[416]

Ḥükemā ḳavlince ḳaçan ki (5) İblīs Süleymāndan ki şikāyet ḳıldı. Ẕürriyātı daḫı cemʿ olup şeyṭān ʿaḳabince geldiler. (6) Her birisi uşaġı vü irisi Süleymandan Surḫ-ı Bādā şikāyet ḳıldılar. Andan Surḫ-ı Bād (7) baş ḳaldurup ağız açup söz yirine aġzından odlar ṣaçup daḫı kendüyi görüp (8) göge gögsin gerüp eyitdi ki: "Süleymān üzerine mi varalum el ḳıralım ve yoḫsa bir vilāyet (9) mi uralım?" diyicek racīm eyitdi: "Eger benüm sözüm ṭutarsañ evvel Mışır üzerine varalum. (10) ʿadet ḳılalum. Süleymān anda elbetde gelür. Anuñıla daḫı cenk idelüm." diyicek hemāndem Surḫ-ı (11)Bād Cinnī, dīv cinnī ser-henglerine ḫışma gelüp ʿażabıla ʿaskerine ḥükm itdi ki: "Yarın (12) göçüp Süleymān üzerine göçerem. Vaḳt u güñe ḫāżır ol yaraḳ görüñ." diyüp ḥükm idicek. (13) Cemīʿi cinnīler, ser-hengleri ve dīvler cenk çerileri, ser-cümlesi cenk yaraġın görmege (14)meşġūl oldılar.

[416] Surḫ-ı Bād'ın Gidişi ve Mısır'a Yönelişi Beyanı Hakkında

Çün kim ol gice geçüp seḥer vaḳtı ki yitdi. Münevver-i güneş, ḳubbe-i [15] felege dikilmedin Surḫ-ı Bād cinnī ol ʿAdūv-ı sünnī emr eyledi. ʿĀc Ābinūsdan yitmiş [16] ḳaluplu biñ bir küngürelü taḫtuñ üzerine oturdı ve yitmiş cinnī ser-hengleri taḫtuñ [17] üzerine geçüp oturdı ve yitmiş cinnī ser-hengleri taḫtuñ yitmiş ḳulpuña yapuşup hevāya [18] götürdiler. Tā birinci ḳat felek altına yitürdiler. Andan cinnī ser-hengleri Ehremen ve ġūl, [19] ʿifrīt begdīnleri çerilü, çerisin dem çeküp açup Surḫ-ı Bād Cin taḫtınuñ [20] sağınca, ṣolınca gitdiler. Nite ṣağ ṭarafında İsteḫḫer Cinnīle Ṣaḫḫır Cinnī dem çeküp [21] açup cinni çerisiyle giderlerdi ve ṣol cānibde ekvān-ı ʿifritile Demür-bād Dīv **[62a]** [1] ve Ṣalṣal Dīv ḳanad açup her biri aġzından odlar ṣaçup ḳara bulut gibi gökyüzini [2] büriyüp şeyāṭīn ʿaskerin çeküp giderlerdi ve ammā ki ser-cümlesinüñ der-pence şeyāṭīn [3] ululları birle racīm laʿīn giderdi. Aḳ billür taḫtı üzerinde zerle, zīver olmış sekiz [4] ḳulplu serīrüñ üzerinde racīm laʿīn oturmışdı ve taḫtını şeyāṭīn nesli götürmişdi [5] ve racīmüñ ṣağ ṭarafında Dülil İhrinaṣ, Kivem Keneʿ, Kines, Dines, Şeyāṭīn Mihterlerile dem çeküp [6] giderlerdi ve yine ṣol ṭarafında Vesvās, Ḫennās, Yūvesvis, Ṣırsād, miṣl-i ekber [7] melāʿīn dem çeküp uçup İblīs yanına geçüp Süleymāndan söz açup keleci iderlerdi. [8] Fi'l-cümle Kūh-ı Billür eteginden İsteḫḫir Cinnī cin çerisin ve dīv ve ʿifrīt leşkerin çeküp gitdi. [9] ʿAzm Süleymān itdi. Ṣol ḳaṣda ki Süleymān ḫātemin ala kendüyi serīrden aşaġa ṣala.

[10] **Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Çekdi leşker ol zaman çün Surḫ-ı Bād
Cin deminden ḳārur kevnī fesād

[11] Çarḫ-ı Kejrev ṣaḥnı ṭoldı gezrile
Farḳ olınmaz gezri hem elberzile

Dīv aġız açup yürürdi çün nefes
[12] Gökde güneş ḳararurdı çün ʿAdes

Dīv ü cinden ṭoluban ṣaḥn-ı semā
Ki esmege yir bulmadı bād-ı ṣabā

[13] Bu ʿadū ser-leşkerile Surḫ-ı Bād
Dem çeküp uçdı gider yitmezdi bād

Diñle imdi bu ġarāyib ḳıṣṣa[y]ı
[14] Vir ṣalāvat defʿ idüben ġuṣṣayı

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince ḳaçan ki Surḫ-ı Bād Cinnī dīv cinni çerisin [15] çeküp yirle gök arasına geçüp Nīl ırmaġı üzerince uçup ʿazm-ı Mıṣır [16] itdiler. Ol gün, ol gice dem çeküp uçup vaḳt-ı şām olınca yirle gök arasından [17] Mıṣır muḳābelesine çeküp ḳara bulutlar gibi gökyüzin ḳaplayup Mıṣır şehrine naẓar [18] urdılar. Gördiler ki Nīl kenārında Mekkeyile Şām arasında Ḥabeş Milki yöresinde

(19) bir ʿaẓīm şehr kim miṣālin görmemiş māhı mihir ādem ġulusı, fersaḫ-bi-fersaḫ yirekdür. Andan racīm emr (20) itdi. Ekber-i şeyāṭīn, aʿẓam-ı mulaʿīn taḫtını götürdiler. Surḫ-ı Bād Cin naẓarına getürdiler. (21) Surḫ-ı Bāda, racīm eyitdi: "Yā Surūri Cinni ve ʿaddū-yı sünni bu şehir ki görürsin Mışırdur. **[62b]** (1) Sevād-ı Aʿẓamdur. Mışır sulṭānı Süleymāna ḳızın virmişdür. Bu vilāyet ḫalḳı anuñ dinine girmişlerdür. (2) Emrine fermān olmışlardur. Eyle olsa lāzımıdur ki bu şehr-i Mışrı ḫarāb Ādemīsinüñ (3) cānların alup cismin turāb ve maḳāmların būm u ġurāb idevüz." diyüp ol ḳadar iġvā virdi ki (4) Bād-ı Surḫı uydurdı. Ḥükm itdi. Dīv ü cin, ʿavn u ʿifrīt hevā yüzinde naẓarlarına geldiler. Ekvān-ı (5) ʿifrīte buyurdı ki ulu ṭaġlardan ḳayalar götürüp Mışır şehrinüñ içine yaġdurdılar (6) Ḳaṣr-ı Şeddād gibi sarāyları ve köşkleri ḳayalarıyla yıḳup ādemlerin ḳırup on bir ḳız (7) ḫānumānın ḳayalarıla başdurdılar ve Demür Bāḥi dīve emr itdi. Ehremenler çerisi uşaġ u (8) irisi dem çeküp açup yire inüp bulduġı ādemīleri ḳapup gökyüzine çıḳarup yuḳarudan (9) ādeme atup urup helāk itdiler ve İsteḫrā Cinnīye emr itdi. Leşkerile Mışır şehrine girüp (10) bulduḳları insānuñ boġazın boġup aġzın yüzin egüp helāk itmege başladılar. (11) Andan ṣoñra Ṣaḫr-ı Cinnīye ḥükm itdi. Siḥirle Mışır üzerine āteş yaġdurup insān ḳavmini (12) dersü oda yaḳup helāk itmege başladılar ve Ṣalṣal Dive daḫı ḥükm itdi. Mışır (13) şehrinüñ evlerini yaḳmaġa ve ṭaşın, ṭopraġın, aġacın hevāya aġdurup insān üzerine (14) döküp zīr ü zeber itmege az zaman içinde bir cenk itdiler kim Mışır üzerine ḳıyāmet ḳopardılar.

(15) **Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Dīv ü cīn ü ġūl u ʿifrīt ol zaman
Eyle bir cenk itdiler ki bī-gümān

(16) Şehr-i Mışrı ol gice ḳılup ḫarāb
Ḳomadılar anda bir cānlu inān

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince meger kim (17) Mışır şehrinde bir zāhid varıdı. Musa-yı nebī zamanından ḳalmış Terbān dilince adına ʿAcer Bāḥu bin (18) Ṣādıḳ dirlerdi. Yehūda neslinden idi. Dört biñ ḫāṣ mürīdi var idi. Vilāyete ḳadem (19) başmış kişidi. Dīvlerüñ, cinnīlerüñ cengini görüp şehr ulularını, aʿyānlarını ve erkān-ı (20) salṭanatı bir yire getürüp dāʾire cizüp ism-i aʿẓam oḳuyup dört biñ müride daʿvet (21) ögredüp ve yidi biñ yidi yüz yitmiş yidi server-i ṣāḥib-ḳırān cūşuta ve çuḳāl **[63a]** (1) biñterle tīġ u teber siperlerine, yayları bağırlarına ve oḳları peykānlarına ve atları licāmlarına, ism-i (2) aʿẓam yazup yidi mīl miḳdārı ṭūl-ı arżı cizdügi daʾire içine sulṭān-ı Mışır (3) taʿalluḳātıla selāṭīnlerden ḥükemā ve ʿulemālardan bāy u gedādan pīr ü berenlerden, şeyāṭīn neslinden (4) ḫalāṣ olan ekābir ü işiden cemʿ idüp dāʾire içine ḳoyup cenk içün pehlevānları dāʾire (5) aġzında ḳoyup dīvi cinnile cenge ṭurdılar. Nite? Mışır ḳavminüñ ḫalāṣ olancaları er ü ʿavrat u (6) oġlan u pīr ü cüvāndan her birisi cān atup ḳaçup dāʾire içine gelüp girürlerdi. Cinnī (7) ler hevā yüzinden görürlerdi. Ṭaş, ṭopraḳ atmaḳ isteseler yāḫūd āteşile yaḳmaḳ isteseler (8) ism-i aʿẓam berekātında daʿvet ḫāṣiyyetinde endāmları süst olup hīç birinüñ eli (9) ayaġı ṭutmazıdı. Ol cihetten dāʾire içindeki ḫalḳuñ üzerine seng-i āteş ya ṭopraḳ atmazdı.(10) Ḳaçan ki ol daʾire ḫālin ki dīvler gördiler. Feryād ḳılup Surḫ-ı Bād Cinniye vardılar. Aña (11) ḳażiyye-i iʿlām idüp ʿāciz olup ṭurdılar. Surḫ-ı Bād

ġażaba gelüp ḳaḳıdı. Yıldırım tek [12] şaḳıdı. Gökyüzinden tīz leşkerin Mışır üzerine indürdi. Nīl kenārında ḳondurdı. [13] Andan dīv, cinni ser-henglerile Ehremen reʾislerile ġavl u ʿifrīt behterlerile cenk aletin [14] ele alup dāʾire iḥāṭa ḳılup ṭurdılar. Cin ṭāyifesi āteş atmaġa ve dīv ʿifrīti ṭaş, ṭopraḳ [15] atmaġa dāʾire içindeki ḫalḳı helāk itmege ḳaṣd idüp yüriyicek. ʿAcir Yaḥū bin Ṣādıḳ daḫı [16] dört biñ mürīdine emr itdi. Diller ne daʿvet alup oḳuyup şeyāṭīn nesli üzerine üfirüp [17] süst iderlerdi ve yidi biñ yidi yüz yitmiş yidi ceng-cū, ʿarab u ʿaryā serverleri daḫı ism-i [18] aʿẓam yazılu oḳları tīr ü bārān ḳılup dīv cin çerisin hezīmet iderdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[19] İns ü cinnī çalışuban itdi ġayet anda ceng
Surḫ-ı Bāduñ çeşmine vāsiʿ cihān olmışdı teng

Diñle imdi ḥāl-i cinnüñ nā varur ʿāḳibet
[20] Līk virgil ḫoş ṣalāvat gözleriseñ nām u teng

4.3.2.4.8. Ḳıṣṣa-ı Süleymān Nebī ʿAleyhi's-Selām ve Ḳażiyye-i ʿAbdu'ṣṣamed[417]

Ḥükemā ḳavlince Surḥ-ı Bād Cinnī ol [21] cellād-ı sünnī Mışır şehrinde ʿAcir Yāḥū bin Ṣādıḳ ḫalḳıla ve Mışır şehri **[63b]**[1] ʿArabıla cenk ü cidāl itmekde **ammā ki bizüm ḳıṣṣamuz ez-ān cānib** Süleymān nebīye geldi: ʿAleyhi's-selām [2] rivāyet-i ṣaḥīḥ budur ki Ol zaman ki Süleymānn nebī ʿaleyhi'selām Nāṣen peyġambere icāzet virüp [3] oġlı ʿAbdu'ṣṣamedi Ḥıżır peyġambere ʿaleyhime's-selām emānet virüp Ḥıżır daḫı Raʿd-ı Felekle, Yūnus [4] peyġamberüñ ʿaleyhi's-selām ravża-ı mübāregi, melik-i Muḳarrebi ḥażret-i aʿẓama kim gönderdi. Andan icāzet [5] alup Süleymānile vidāʿlaşup ḳudret atına süvār olup ḫiẓmet-i Ḥaḳḳa ki gitdi. Süleymān peyġamber [6] daḫı ʿaleyhi's-selām dīvānu ṭaġıdup ḫalvet-i ḫāṣına girüp ḳırḳ gün tamām olıncaya dek Allāha ʿibādet [7] itdi. Kendüzin ṣāyim gice ṣubḥa dek ṭāʿata ḳāyim oldı ve gāh gāh göñlüne oġlı ʿAbdu'ṣ[8] ṣamed muḥabbeti ġālib olurdı. Zīrā ki teklīfi bu nefsüñ ki taʿabdur. Anuñiçüñ efʿālı [9] dāʾim bu'l-ʿacebdür. Nitekim ʿulemā eydür: **"Ruʿūnātu'n-nefsi tutʿibuhā."[418]** Ammā ki Süleymān nebī ʿaleyhi's-[10] selām nebī-yi mürsel oldıġı ecilden nefsini kendüye çāker itdügi sebebden dünyā şuġuli ʿAbdu'ṣ [11] ṣamed mīli göñlüne düşdükçe **ḳavluhu teʿālā: "***inne[min]mā emvāliküm ve evlādiküm ʿaduvveñ leküm [12] fe'ḥẕerūhum."[419]* āyetin dilde tekrār idüp oġlı ḳız muḥabbetin göñlünden götürüp muḥabbetü'llāhi [13] getürüp Ḥaḳḳı riʿāyet iderdi. Nitekim eydür: **"Rāʿi'l-ḥaḳḳa ʿinde ʿġelabāti'n-nefsi"[420]** Bes ḥażreti Süleymān [14] ʿaleyhi's-selām ḫalvet-i ḫaṣda, ṭāʿatda, ins ü cin ser-hengleri dīv, perī melikleri ḍayfı [15] ṣınfıla yiyüp içmekde biñ bir ümem ḫayl u ḥaşem cinsi cinsile Ḳuds-i Mübārek şaḫrāsına ṭaġılup [16] ʿalā raġmi ruziġār ḫoş geçmekde yırtıcı ve dāne ṭartıcı ḳuşlar daḫı ḳanad açup uçmaḳda baḥr,[17] berre geçüp nafaḳalu nafaḳasın ele getürmekde. İllā ki

[417] Abdussamed'ün Meselesi ve Süleyman Nebī ʿAleyhi's-Selām'ın Hikâyesi
[418] Nefsin pervasızlıkları ona eşlik eder.
[419] Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan da size düşman olanlar vardır, onlardan sakının. (Tegâbün Suresi,64-14)
[420] Nefsin galebelerine karşı hakkı gözet

cennetden çıḳan ṭāvusı, şāh-ı mārānıla cennet-i (18) Rıḍvān eñüp efġān itmekde ve şāh-ı mārān, ḥayyāti, efāʿī ve ʿaḳārīb cinsini ve şüʿbān ve evren ṣınfını (19) ḥıfẓ idüp gözetmekde. Zinhār Ādemī-zāde żarar irgürmek dīv her birine yaṣaġ itmekde; ammā bizüm aṣıl (20) ẕikr idecek ḳıṣṣamuz **ez-īn cānib** Ḫıżır peyġambere geldi. ʿAleyhi's-selām nite? Ol zaman ki Süleymān (21) nebī naẓarından ki gitdi. Yemen ṭāyifesinden ol ejderhāyı vurup ki helāk itdi daḫı gelüp Yūnus **[64a]** (1) peyġamberüñ ravẓa-ı mübāregine yitdi. **Şuhūfeyāʾīl** melik ki melik ravża yidi ḳarşu çıḳdı. Ol (2) yañādan Ḫıżır daḫı ḳudret atıla gelüp ḳudret meydānı üzerine ḳondı. Atından inüp (3) melike ḳarşu gelüp selām virdi. **Şuhūfeyāʾīl** melik ʿaleyke aldı daḫı ziyāde ikrām, ʿizzet (4) ḳıldı. Alup ravża-ı mübārek içine getürdi. ʿAbdu'ṣṣamed daḫı Ḫıżır zindeʿi görüp yirinden ṭurup (5) ḳarşu varup mübārek elin öpdi daḫı Ḫıżır nebī ʿAbduṣṣamedi eline alup oḫşayup arḳasın (6) yibdi daḫı Yūnus peyġamber rūḥiçün ʿAbdu'ṣṣamedile iki rekʿat namāz ḳıldılar. Tevrāt u Zebūru oḳudılar. (7) Namāzdan fārıġ olup el yüze ki sürdiler. Melekü'l-mevt geldi anı gördiler. İçerü girdi selām (8) virdi. Ḫıżır yirinden ṭurup ʿaleyke aldı daḫı sübḥāne'l-lāhi'l-ʿaẓīm, diyü ʿAbdu'ṣṣamed yüzine baḳup (9) başın çaldı. Andan ʿAzrāʾil, Yūnus peyġambere rūḥına duʿā ḳılup çıḳup ḳapudan gitdi. Velākin (10) Ḫıżır dil perīşān itdi ve ʿAbdu'ṣṣamed daḫı ʿAzrāʾili ki gördi cānı ḳorḳup ebrīşim tilli ṣaçı (11) başında ṭurı geldi ve ṭuṭacuḳlarında uçuḳ çıkardı. Beñzi ṣararup gözleri ḳararup yüregi (12) żaʿīf ḥāli ḫafīf oldı. Ḫıżır peyġamber ʿaleyhi's-selām ʿAbdu'ṣṣamede kim naẓar iderdi. Melekü'l-(13) mevtden ḳorḳduġın bilüp ecelden ḫaẕer iderdi. Süleymāna emānetin ışmarlamadın. ʿAbdu'ṣṣamede ecel ire, diyü (14) ḫavf iderdi. ittifāḳ bunuñ üzerine ḳırḳ gün tamām ki geçdi. ʿAbdu'ṣṣamede egerçi ki Ḫıżır (15) peyġamber ʿaleyhi's-selām envāʿ-ı neʿāyim getürirdi. Līki biñde birin detmezdi. İñlemekden zārī, ḳılmaḳdan (16) rāḥat olup yetmezdi. ʿĀḳıbet ḥāli ġāyet żaʿīf olucaḳ. Üzerine ölüm nişānı düşücek yanından (17) gitmedi ḫizmet itdi bir dem ārām itmedi. ʿAbdu'ṣṣamed daḫı egerçi ki derde mübtelā oldı. (18) İllā ki yimeyüp içmeyüp ṭāḳatı yitdükçe ẕikr-i Ḥaḳḳa meşġūl olup ḥāline şükr iderdi. Ol ḳadar kici (19) başlu ṭıfliken beni bu maḳāma yine getürdiler, diyü fikr iderdi. Otuz ṭoḳuzuncı gicede ʿAbdu'ṣṣamedüñ der (20) di artı. Çeşm-i sīl vü ab döküp derūnında bir āh itdi daḫı dönüp Ḫıżır peyġambere su'āl ḳıldı ki: (21) "Yā nebīye'llāh ben żaʿīfi bunda getürmekden anamdan, atamdan, ayırup Müvekkel-i Seḥāb getürmekden yirle gök arasında **[64b]** (1) bu şerīf maḳama yitürmekden murād niye ki ve ʿālī ḥażretüñ beni bekleyüp oturmaḳdan maḳṣūd niye ki (2) diyüp." suʾāl idicek. Ḫıżır peyġamber daḫı ʿaleyhi's-selām evvel ü aḫir ḥikāyet itdi. Nite? Süleymānuñ (3) oġlı, ḳızı olmaduġunı el-veledü sırri ebī murādın bulmaduġunı ve ḥükemāya muḳavvi maʿcūnlar terkīb (4) itdügüni ve yidi yüz civārı üç yüz kāḥlū, ḫātūnı ṭonadup tezeyyīn ve tertīp itdürdügüñi (5) ve andan ṣoñra ḳırḳ gün içinde ser-cümlesine cimāʿ her birinden bir veled ümīd idünüp ṣoḥbet (6) ḳılup ictimāʿ itdügüni Ḫaḳ teʿālā naṣīb itmeyüp begünden birisine selāle virdügüni ʿāḳibet (7) Mühīn Bānūdan, ʿAbdu'ṣṣamed kendü vücūda geldügi evveli bir pāre et oldıġı Süleymān niyāz (8) idüp yire yüz sürdügin Ḫaḳ teʿālā ʿAbdu'ṣṣamede el, ayaḳ, göz, baş virdügin andan (9) dāyeler envāʿ-ı neʿāyimile bisleyüp süd emzürdügin ve Loḳmān Ḫakīmile müneccimin usturlāb eline alup (10) ṭāliʿin ṭutup gördüklerin üç yıl ḳırḳ gün ʿömri olur, diyüp ḫaber virdüklerin (11) ʿaḳibet üç yıldan ṣoñra cinden żarar irdügin ḥükemā yine ṭāliʿin gördügün bu ḳırḳ gün (12) içinde ʿAdu'ṣṣamed bir ḳaża irer, diyüp ḫaber virdüklerin ammā ḳırḳ günden ṣoñra eger (13) kim ecel irmeye daḫı cihānda hīç ʿAbdu'ṣṣamed zevāl görmeye, diyüp ḫaber virdüklerin (14) Ḫıżır peyġamber ʿaleyhi'sselām ḥikāyet idüp ol sesden Yūnus peyġamber mezārına getürdüklerin (15) ḫaber virüp cümlesin ki söyledi. ʿAbdu'ṣṣamed derūnından āh idüp zāri, zāri aġladı. (16) Eyitdi: "Yā nebīye'llāh benüm ʿömür āḫir oldı. Ḫükemānuñ didügi maraẓ başuma geldi. Şol ʿArab yüzlü, (17) od gözlü melik bu ravża içine gelüp girelden gözlerüm anuñ Ḳāhir Cābir şeklini görelden kim yüzüme (18) bakup heybetile ki naẓar itdi. Andan

cānum ḳorḳup ḥaẕer itdi. İmdi ecelden ḳaçmaġıla kişi ḫalāṣ bulmaz kim [19] Kelām-ı Ḳādīmde ve Kitāb-ı Kerīmde gelür ki: **"iẕā cāʾe ecelühüm lā-yesteʾḫirūne sāʿeten ve lā-yesteḳdimūne."**[421] Eyle olsa [20] luṭf idüp beni atam, anam yanına ilet. Benden evvel gelen selef gibi cānum gevdemde iken ʿizzet idüp [21] ḥelāllaşayım. Nitekim eydür: **"Mine'l-vālideyni selefün."**[422] diyüp Ḫıżır peyġamberüñ ayaġına düşdi. İfrāṭdan ṭaşra aġlayup **[65a]** [1] taẕarruʿ ḳılup ol ḳadar yalvardı ki Ḫıżır peyġamberüñ ʿaleyhi's-selām özi göyündi; ammā ḳırḳ [2] gün vaʾde tamām olmasını gözetdi. ʿAbdu'ṣṣamedi oḫşayup öpdi, ḳoçdı. Eyitdi: "Ṣabr [3] eyle bu göñlüne dīv avıtdı; ammā ki ʿAbdu'ṣṣamedüñ vardugınca derdi artdı. Maraż içini baġlayup [4] cismini cān ḥarāreti yaḳup artdı. Ol gice daḫı geçdi ḳırḳıncı gün tamām olmasına [5] eki buçuḳ sāʿat ḳaldı. ʿAbdu'ṣṣamed daḫı ġāyet bükeldi. Ḫıżır peyġamber ʿaleyhi's-selām ḳucaġına [6] alup baġrına başup gözleri yaşın ki sildi. Anı gördi ki Melekü'l-mevt ol zaman Çīn [7] seher-gāh ravża içine girüp geldi. Ḫıżır peyġamberüñ ʿaleyhi's-selām ẕikri Ḥaḳ dilinde ʿAbdu'ṣṣamed [8] elinde gördi ki Melekü'l-mevt kendüye ṭoġrılup gelüp selām virdi. Ḫıżır daḫı ʿaleyke alup [9] ʿizzet idüp uruṭurdı. Yine geldüñ yā Melekü'l-mevt, diyü ṣordı. Cevāb virdi ki: [10] "Bu maʿṣūmuñ rūḥunı ḳabż itmege geldüm; ammā ki cānib-i Ḥaḳdan bir ʿacīb emr oldı ki taʿaccüb [11] ḳıldum." Ḫıżır ṣordı ki: "Nice? Emr-i ʿacebdür kim ol Ḥakīm çalabdur ve emr-i luṭf-ı Rabdur." [12] diyicek ʿAzrāʾil didi ki: "Allāhu teʿālā ḳırḳ gün ögürdi. Baña ḫaber virüp eyitdi kim yā melekü'l- [13] mevt Dāvūd oġlı Süleymānuñ oġlı, ḳızı olmaduġı ecilden yidi cevāriye ve üç yüz nikāḥlu [14] ḫevātīne varıdı. Her birinden oġlum olsun ẕürriyātum al-i Yaʿḳūb gibi cihāna ṭolsun, benden ṣoñra [15] ins ü cinne bażı ḥükm itsün ve baʿżı daḫı ulu'l-emri sözin ṭutsun, diyüp terkībe ve zīneti [16] ḫevātīn u tezeyyīn ü tertībe iʿtimād ḳılduġı ecilden biñ nefir dişiden aña bir pāre et virdüñ. ʿĀḳibet [17] Süleyman ol et pāresin ki gördi. İtdügi sehve tevbe ḳılup secdeye yüz sürdi ve cān u dilden [18] münācāt bī-riyā iḫlāṣıla ṭāʿat ḳılup bizden oġul ki istedi. Ol et pāresine el [19] ayaḳ baş göz virdüñ oturdı, ṭurdı ve baş yastuġa yaṣtadı; ammā ki anuñ [20] ʿömri az virmişem. Tā görem ki Süleymān atası Dāvūd gibi belāya ṣabr ider mi, ḳażama rıża [21] virür mi kim pāk gönülllerüñ devāsı ḳażāya rıża virmekdür: **"Devāe'l-ḳalbi' er-rıżā bi'l-ḳażāʾi."**[423] **[65b]** [1] şimdi ki ḥālde baʿżı kimseler sözine uyup oġlını Ḫıżıra emānet ṭarīḳıla ışmarlatdı. Yūnus bin [2] Metā ravżasına gönderdi ki ḳırḳ gün içinde ḥükemā didügünleyin oġlı ʿAbdu'ṣṣamede ecel irer mi, [3] irmez mi, bir anuñ ecelini bu ḳırḳ gün içinde muḳadder ḳılduḳ ve Dāvūd oġlı Süleymānuñ ṣıdḳını gördüm. [4] iḫtiyārile icāzet virmedi. Ḳaçmaġıla ecelden ve ḳażadan oġlını red itmegi revā görmedi. [5] ʿAbdu'ṣṣamed bedeli Süleymāna ṣoñra oġul virevüz ki ins ü cinne melik olup ḫalḳ aña ḫiẕmet ḳılalar [6] ve ammā ki icāzete rıżā gösterdügi ecilden ʿAbdu'ṣṣamsedüñ vaʿdesi iki buçuḳ sāʿatden yiter. [7] rast Süleymānuñ naẕarına var. Ḫalvetine gir. Selām vir daḫı ʿAbdu'ṣṣamedüñ rūḥını āsānlıġıla [8] ḳabż it, diyü emr itdi. Eyle olsa yiryüzinden bu maḳām-ı Yūnus iki yüz elli yıllıḳ menzildür. [9] Bes iki buçuḳ sāʿatde bu ʿAbdu'ṣṣamed, Süleymān dizine ḳaçan vara ki rūḥunı ḳabż idem. Bu ḳudretü'llāhda [10] ḫayrānam. Bāri bunda rūḥunı ḳabż itsem, diyüp diledigi rūḥunı ḳabż ide. Ḫıżır peyġamber [11] nāliş ḳılup eyitdi: "Yā Melekü'l-mevt evvel bu ki ʿAbdu'ṣṣamed baña emānetdür. Nite? Kim cān u tende [12] emānetdür. Emānetden emānet almaḳ emr-i Ḥaḳ degül ve ikinci bu ki Allāh teʿālā saña emr itmiş ki [13] ṭoġrı Süleymān naẕarına dizi üzerinde ʿAbdu'ṣṣamedüñ rūḥunı ḳabż it." Dimiş. Eyle olsa [14] emr-i Ḥaḳḳı ḳoyup Ravża-ı Yūnusda ʿAbdu'ṣṣamedüñ rūḥunı almaġa saña emir yoḳ. Ḫaşā ḫażretüñden ki [15] emr-i Ḥaḳdan ṭaşra iş idesin.

---

[421] Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.(Araf suresi,7-34)
[422] Anne ve babalardan kimi de var ki öncüdür.
[423] Kalbin devası kazaya rıza göstermektir.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Böyle diyüp Ḫıżr-ı ḥāżır çoḳ tażarruʿ eyledi
(16) Yalvarup nāliş ḳıluban ḫoş tevażżuʿ eyledi

Şeh Süleymāna varınca istedi andan emān
Ki issine virmege emānet ol tavaḳḳuʿ eyledi

4.3.2.4.9. (17) Der-Beyān-ı Teslim Şoden Rūḥ-ı ʿAbdu'ṣṣamed Be-Pīş ü Süleymān ʿAleyhi's-Selām[424]

Ḥükemā ḳavlince bu arada iḫtilāf vardur. Nite? **Evvel** bu ki (18) Loḳmān Ḥakīm ḳavlince Melekü'l-mevt Ḫıżır sözin eslemeyüp elinden alup ʿAbdu'ṣṣamedüñ (19) rūḥunı ḳabz itdi daḫı cesedini götürüp yire indürüp Süleymānuñ kürsüsi üzerine atdı. Nitekim (20) Kelām-ı Rabbānīde ve Kitāb-ı Sübḥānīde gelür ki: "**Ve el-ḳayna ʿalā kürsiyyihi ceseden ṣumme enāb."**[425] ammā ki (21) Eflāṭūn-ı Yunānī naḳlince budur ki Ḫıżır peyġamber ʿaleyhi'selām eyitdi: "Emānet, emānete virilmez. **[66a]** (1) Allāhuñ emri budur ki Süleymānuñ dizi üzerinde varup ʿAbdu'ṣamedüñ rūḥunı ḳabż idesin. (2) Bes saña lāyıḳ budur ki emri gözedesin ṭoġru yol üzere gidesin." diyüp ḥażreti Ḫıżır kim (3) naṣīḥat itdi. Melekü'l-mevt daḫı ḳāʾil olup Süleymāndan yaña gitdi. ʿAzrāʾil gidicek. Ḫıżır(4) ʿaleyhi's-selām ʿAbdu'ṣṣamede naẓar itdi. Gördi ki ḥālet-i nezʿdedür. El götürüp Allāha duʿā itdi. (5) Eyitdi: "Yā Rabbī ben ḳuluñı Süleymān nebī yanında şermsar itme. Cānı bedeninde iken ḳuvvet vir ki (6) varup ṭapşuram." diyüp el yüze ki sürdi. Andan ʿAbdu'ṣamedi ḳucaġına alup ḳudret atına (7) süvār olup ıldırım bigi maḳām-ı Yūnusdan yiryüzine indi. Çīn seher-gāh ki vaʿdeye ḳırḳ (8) gün evvelinden ṣāles sāʿat ḳalmışdı ki ʿAbdu'ṣṣamedi Süleymān naẓarına getürdi. Selām (9) virüp içerü girüp Süleymānuñ dizi üzerinde ʿAbdu'ṣṣamedi yaturdı. **Ez-īn cānib** Süleymān nebī (10) daḫı ʿaleyhi's-selām ḫalvet-i ḫāṣında ḳırḳ gündü ki tamām olmaġa ṣelāṣi sāʿat ḳalmışdı. (11) Gice gündüz ṭāʿata ḳāʾim olup Allāh iḫlāṣıla ʿibādet ḳılmışdı. ʿAcābā ʿAbdu'ṣṣamedüñ ḥālī (12) ne ola, diyüp ḫaber bilmedügine dil perişān olmışdı; ammā ki Müvekkel-i Bādı Ḫıżır nebī gelmezden bir (13) sāʿat evvel semʿ-i Süleymānīye irmişdi. Melekü'l-mevt, Yūnus peyġamber ravżasına gelüp ʿAbdu'ṣ(14) ṣamedi görüp ḫasta olup bunuñ üstine otuz ṭoḳuz gün geçüpdür ki oġluñ (15) ʿaẓīm derde mübtelādur. ʿAcebdür furṣat-ı ömri fevt olmazsa yaḳın zamanda dest-i mevt aña (16) ilmezse dimişdi. Defʿa yine gelüp ḫaber virdi ki ravża-ı Yūnusa Melekü'l-mevt tekrār geldi. (17) ʿAbdu'ṣṣamedüñ rūḥunı ḳabż itmek istedi. Ḫıżır peyġamber cenk ü cidāl ḳıldı dimişdi üçünci kerre (18) Ḫıżır gelmezden bıçuḳ sāʿat ögürdi. Ḫıżır oġlıñı żaʿīf götürüp getüri yürür ve melekü'l-(19) mevt daḫı ʿaḳabince rūḥın ḳabż itmege geliyürür, diyü ḫaber virmişidi. Müvekkel-i Bāddan bu sözi (20) Süleymān ḥażreti ʿaleyhi's-selām işidüp **ḳavluhu teʿālā:** "*El-ḥükmü li'llāhi el-vāḥidü'l-ḳahhār."*[426] diyüp (21) cevāp virmişidi. Oldı ki Ḫıżır peyġamber ʿAbdu'ṣṣamedi Süleymān nebīnüñ naẓarına getürdi. **[66b]** (1) ʿaleyhime's-

[424] Abdu'ṣṣamed'in Süleymān ʿAleyhi's-Selām'ın Huzurunda Ruhunu Teslim Edişi Beyanı Hakkında
[425]"Tahtının üstüne bir ceset koymuştuk; sonra o bize yöneldi. (Sâd Suresi,38 – 34)
[426] Hüküm tek ve mutlak olan Allah'ındır! (Mü'min Suresi, 40- 16)

selām mübārek dizinüñ üzerine yaturdı. Selām virüp eyitdi ki: “Yā nebīye’llāh ḳırḳ gündür ki (2) ʿAbdu’ṣṣamedi emrüñ mucibunca gözetdüm. Derde giriftār oldığına baḳmayup elümden geldügince (3) ḫizmet itdüm; ammā ki işbu aḫşām Yūnus peyġamber maḳamında melekü’l-mevt girüp geldi. Ḫışmıla (4) ʿAbdu’ṣṣamede baḳup baña selām virüp geldi. Elümden emāneti alup rūḥunı ḳabż itmek diledi. (5) işbu meh raḥm itmeyüp ḳıya ḳıya baḳup ḫānına diş biledi. Emānet emānete virilmez.” diyü ḫuṣūmet (6) itdüm. Ne ḫuṣūmet ki tevażżuʿ ḳılup çoḳ minnet itdüm. ʿĀḳibet melekü’l-mevti ṣavup ʿAbdu’ṣ(7)ṣamedi ḳucaġıma alup götürdüm. Cānı gevdesinde iken uş naẓaruña getürdüm, diyüp (8) Ḫıżır sözin henüz tamām itmedin. ʿAbdu’ṣṣamedi dolanup Süleymān dizinde tamām yatmadın, nā-gāh anı (9) gördiler ki ol yāri yārdan ayırıcı şehlerüñ tāc u taḫtu devletin ayırıcı maʿṣūmları (10) yitim ḳoyup atayı, anayı ḥasret ḳılıcı nev-cüvān lāle ḫad-maḥbūblaruñ rūḥını alup miḥnet ḳılıcı (11) ḳaşırları vīrān, ḫüsrān ḫānları cānsuz cismin turāb idici melekü’l-mevt geldi. Süleymāna selām (12) virüp ʿizzet ḳıldı. Süleymān ḥażreti ʿaleyk alup suʾāl itdi: “Yā ḳarındaşum ʿAzrāʾil şimdiye dek (13) vaḳitsiz geldügüñ yoġdı. Neye geldüñ ziyārete mi veyaḫūd ḳabża mı geldüñ?” Cevāb virdi ki: (14) “Yā nebīye’llāh Ḥaḳ teʿālānuñ izni birle oġluñ ʿAbdu’ṣṣamedün rūḥın ḳabż itmege geldüm.” (15) Süleymān eyitdi: “Yā ḳābıżu’l-ervāḥ emān var mı ki anasına gönderevüz göre andan ṣoñra gelüp (16) saña boyın vire.” Müvekkel-i ervāḥ eyitdi: “Yā nebīye’llāh vaʿde yitmişdür. Ḳabż itmek gerek. (17) Ḫizmeti bitürüp dergāh-ı Ḥaḳḳa gitmek gerek. Emr-i Ḥaḳdan daşra iş ḳılmazam. Ḳabż-ı ervāḥ ḫuṣūṣunda (18) kimseye emān virmek bilmezem.” diyicek Süleymān nebīnüñ yaş gözinden seylāb olup aḳdı. (19) ʿAbdu’ṣṣamedüñ yüzine gözi yaşı damlayup gözlerin açup Süleymān ḥażretine baḳdı. Ḥazīn āvāzıyla (20) şehlā gözlerin sözüp żaʿfından mecāli ḳalmayup dirliginden ümiẓ urup ol kiçi yaşıla ulu (21) ʿaḳalime ʿilmi irdükçe āyet ü ḥadīṯ naḳli yā nebīye’llāh benü Mecnüñ neye aġlarsın hem ölecegüm bilüp **[67a]** (1) ḥasret oduna niçüñ cān ciger daġlarsın kim cihāna gelen nefs**: “Küllün nefsin ẕāʾiḳatü’l-mevti.”**[427] (2) mūcibunca olsa gerek ve ḫayr u şerden ne kim itdise zerre zerre bulsa gerek. Bu āyeti Ḥaḳ sözüme (3) şāhid olsa gerek **Ḳāle’l-lāhu teʿālā:** “*femen yaʿmel miṯḳāle ẕerretin ḫayren yarahu ve men yaʿmel miṯḳāle (4) ẕerretin şerren yarahu.”*[428] kim cihān fānīdür, bilürsin. Niçün benümçün göz yaşın döküp nevḥa ḳılursın. (5) Ḳanḳı melek-ẕādedür ol ki āḫir ḫāki-yeksān olmadı ve ḳanḳı şāh-ı sulṭāndur ve ol ki tāc-ı is ser(6) cismī bī-cān olmadı. Ḳanḳı Yūsuf-ı devrāndur ki Zelīḫā-yı zaman dāmenin çāk itmemiş ola ve ḳanḳı Süleymān-ı zaman (7) dur ki diyü cihān anı ṭutup helāk itmemiş ola ve ḳanḳı bunca Cem geldi ki anuñ cāmı üşenmedi (8) ve kime devlet verildi ki müddeti dükenmedi. Ḳanḳı dāridi kim şöyle devrānı ṭutup ebedi durdı. Rāyıla (9) cihānı żabt itmedi. Dāvūd nebīnüñ zırhların ecel tīrānı ṣuṣdı ve Musā kelīmüñ ʿaṣāsı merg(10) ejdehāsın başamadı. Şīṯ ʿilmile ölümi defʿ idemedi ve Nūḥ ʿömrile eceli menʿ idemedi. ʾİsā (11) emvāt-ı aḥyā iderken āḫir olsa gerek ve mevt İdrīsi semāda bulsa gerek. Ḳanḳı lāle-i çemen melāḥatdur? (12) āḫir zubūl bulmadı ve ḳanḳı āfitāb-ı felek ṣabāḥındur ki ʿāḳibet ufūl bulmadı. Ḳanḳı şehriyārınuñ (13) baḫtıdur ki dünyā hevāsınuñ hevāsında yilerken bī-raḥat ḳaldı ve ḳanḳı tāc-dār şāhibi (14) taḫtdur ki cihān sarāyınuñ serīrine aldanmışken bī-tāc u taḫt ḳalmadı. Ḳanḳı ayıra devlet-i şāhāndur ki (15) olup geçmişdür ki ve ḳanḳı āyet-i muṣḥaf ḫūnāndur ki mensūḫ olup gitmişdür. Ḳubbe-i semāvāt bu ṣalābet ile āḫir (16) menşūr olup yıḳılsa gerek. Rūy-ı zemīn bu ṭarāvetile ʿāḳibet ḫarāb olup bozulsa gerek. Ṭaġlar ki görürsin (17) ṭaġılsa

[427]Külli nefsin zâikatü'l-mevt", yani "Her nefis ölümü tadacaktır." meâlindeki âyet Kur'ân'da üç sûrede geçmektedir. (Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ: 21/35; Ankebut, 29/57)

[428] Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür. (Zilzâl suresi,99/7-8)

gerek. Şular ki görersin şuġılsa gerek. Yılduzlar yire düşse gerek ve yir gök birbirine ḳarışsa gerek…

(18) **Naẓm**

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bāḳī Ḥaḳdur fānīdur çün işbu ʿālem-i kārgāh
Olısar taġyīr u tebdīl işbu ʿāli bārgāh

(19) Zelzeleyle yir dürilüp yıḳıla encüm burūc
Ḳararup şems ü felek ṭolunısardur bed-rumāh

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince ʿAbdu'ṣṣamed, (20) Süleymān nebī ḥażretine ʿaleyhi's-selāma böyle diyüp naṣīḥat idicek. Süleymān nebī oġlınuñ ol ḳadar az ömür (21) içinde ʿaḳl, idrāku ve zihn ü pākin ve bu ḳadar kemālātın görüp belliġ ḳıldı; ammā ki maraża müptelā vurulup **[67b]** (1) ḥażır melekü'l-mevt, rūḥ-ı ḳabżına nāẓar, ḳaża nāzil, ḳader muḳadder, göricek. Ḥayfā dirīġ diyüp tekrār (2) gözlerinden yaş döküp daḫı eyitdi ki: "Yā oġlum ʿAbdu'ṣṣamed benüm gözlerümden yaş dökdügüm (3) budur ki ehlü'llāhuñ gözi yaşlu, baġrı başlu olur. Ḥaḳ ḳorḳusundan kim ḥükemā eydür: "Her ki Ḥaḳ ḳorḳusundan (4) aġlasa gözleri nūrı ziyāde ola. Nitekim eydür: "**Bükāü'l-merʾi min ḫaşyati'l-lāhi ḳurret ʿaynin."**[429] (5) yoḫsa ölüm ḥaḳdur. Senüñ daru'l-fenādan, dāru'l-beḳāya gitdügiñe niçün efġān itsem gerek. (6) Muḥaḳḳaḳ ʿaḳabunca eglenmeyüp ben de daḫı gitsem gerek. Egerçi kim oġul, ḳız ḥasreti çikerler. Yā ḳaçıdur? (7) Nitekim eydür: "**Ḥırḳatu'l-evlādi ḥırḳatu'l-ekbādi.** Ve ammā nidelüm ki sizünçün aġlamaḳ cān u ciger (8) ṭaġlamaḳ Allāhuñ rızası degüldür illā ki bu derdüñ devāsı ḳażaya rıżā virmekdür. Nitekim eydür: (9) "**Devāü'l-ḳalbi er-rıżāʾi bi'l-ḳażāʾi."**[430] Zīrā ki anadan kim ṭoġdı ki kim ölmedi kim dimişlerdür. Ölümüñ (10) ilçisi doġmaḳlıḳdur. Nitekim eydür: "**Resūlü'l-mevtü el-vilādeti."**[431] diyüp Süleymān oġlıla söyleşürken (11) naẓar ḳılup ʿAbdu'ṣ-ṣelām melekü'l-mevti gördi. Cānı ḳorḳup Süleymān nebīnüñ boynına şarmaşup (12) eyitdi: "Yā baba āh kim ʿömrüm oldı. Bu ḳarşuda duran zebānū bakışlu, ʿArab yüzlü, külḫan ocaġu (13) gözlü, şūr İsrāfʾil āvāzlu, şaḫṣ-ı devrān kimdür ki evvel ki yüzin gördüm. Ḫasta oldum ve ikinci (14) kez yüzin göricek. Ġāyet żaʿīf-ḥāl dil-şikeste oldum. Şimdi ki yüzine baḳdum. Cānum (15) içüme sıġmayup aġzumdan gelüp çıḳar oldı. Vā ḥasretā ki furḳat odı cigerüm yaḳar (16) oldu." diyüp ol maʿṣūm-ı pāk āh itdi. Eyle kim āhı dütüni gök yüzin siyāh itdi. Kimdür diyüp (17) ʿAzrāʾil ṣorınca Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām oġlı ʿAbdu'ṣṣamedüñ furḳatı kim gördi. Baġrına (18) başup āh u efġān idüp yüzin yüzine sürdi daḫı bu vechile cevāb virdi. Yā oġul bu ḳarşumda (19) ayaġın ṭuran kişi melekü'l-mevtdür. Geldügi yirden rüşvet almaz. Dergāhından dünyā sulṭānları yaġmaz. (20) Eceli gelene müḫlet virmez. Rūḥunı ḳabż itmeyince gitmez. Ḥādımu'l-leẕẕāt **muferraḳu'l-cemāʿāt**dur, diyüp dü lebin (21) virince ʿAddu'ṣṣamed, ʿAzrāʾilden yaña dönüp eyitdi ki: "Yā Müvekkel-i ervāḥ anamuz görmege emān virüp **[68a]** (1) merḥamet ḳılur mısın veyāḫūd şefḳat ḳılmayup cānumı işbu sāʿat alur mısın?" diyicek melekü'l-mevt, (2) ʿAbdu'ṣṣamedüñ

429 Her ki Ḥaḳ ḳorḳusundan aġlasa gözleri nūrı ziyāde ola.
430 Kalbin devāsı ḳażaya rıżā göstermektir.
431 Ölümüñ elçisi doġmaḳlıḳdır.

feṣāḥatine, belāġatına ḫayrān ḳalup ḳoynından bir elma çıḳarup ʿAbdu'ṣṣamedüñ eline (3) şundı daḫı eyitdi ki: "Yā nebī-zāde anañ senüñ ʿaḳabiñce gelse gerek. Baġ-ı Firdevs içinde (4) saña mūnis olsa gerek. Ġam yime ki ʿarşı, kürsī levḥ-i ḳalem ferişteleri ve cennetdeki ḥūri ve (5) Rıḍvān ḳamū ġılmān senüñ rūḥ-pāk muṭaḫḫaruña ki yerler kim cemāli ber-kemālüñi görüp (6) müşerref olalar. İşbu alma cennet almasıdur, elüñe alup burnuña ḳoḫulata ki senden (7) bu maraż defʿ ola. Saġ u selāmet bī-melāmet rūḥın müfāraḳat ḳıla. Dāru'l-fenādan, dāru'l-beḳāya (8) riḥlet virüp almayı ʿAdu'ṣṣamed eline şundı. ʿAbdu'ṣṣamed eline almayı alup Allāhu (9) teʿālānuñ faẓlı keremi birle ecel sırrına muṭṭaliʿ olup ḳulcuġāzın Süleymān boynına ṣalup (10) muḥkem ḳocub daḫı eyitdi ki: "Yā peder anaya çoḳ selām idüben. Āḫir et ḫaḳḳın baña ḥelāl ide. Ümiẓdür ki (11) ardumca eglenmeyüp gelüp gide ve daḫı ya benüm atam Süleymān nebī Ḥaḳ teʾālā saña çoḳ ʿömür (12) virsün yirde yatduḳça ben ṣabiʾi zinhār yā nebīye'llāh duʿādan unutmayasın ve didüm Dāvūd peyġamberüñ ʿa.s. ayaġı (13) ucunda beni ḳoyasın ez-dūrlar itmeyesin." diyüp işbu duʿāyı oḳuyup cān teslīm itdi. (14) Dāru'l-fenādan, dāru'l-beḳāya istiġfār u tevbe ḳılup iʿtiḳād u īmānile gitdi. Ḥīn-i ḳuvvetde oḳudugı duʿā (15) budur ki her kim oḳusa dünyādan āḫirete īmānile gide. **Duʿāʾi anīst: "***Lā-ilāhe illā'l-lāhu'l-maʿbūdu (16) fī-külli mekānin ; lā-ilāhe illā'l-lāhu'l-maʿrūfu fī-külli iḥsānin ; lā-ilāhe illā'l-lāhu külli yevmin huve (17) fī şānin ; lā-ilāhe illā'l-lāhu'l-emānu'l-emān ,min zevāli'l-ʾīmān ; ve min şerri'l-şeyṭān , yā ḳadīme'l-(18) iḥsān, yā ġafūr u yā ġufrān bi-raḥmetike irḥāmnā yā erḥame'r-rāḥīmīn ; ḥesbunā'l-lāhu ve niʿme'l-vekīlu (19) ve ṣalle'l-lāhu ʿalā seyyidinā Muḥammedin ve ālihi ecmaʿīn."* [432]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Küm oḳursa bu duʿāyı bī-gümān
(20) Dünyadan īmānile gide hemān

Her ḫatardan saḳlayup Allāh anı
Aḫiretde viriser cennet cinān

Neṯr

4.3.2.4.10. Der - Beyān-ı Mātem-i ʿAbdu'ṣṣamed[433]

Ḥükemā ḳavlince çünki ʿAbdu'ṣṣamed vefāt itdi. Ol ʿAzrāʾil, Ḫıżır **[68b]** (1) peyġamberile ʿaleyhime's-selām Süleymān nebīye ġazā virüp eyitdiler ki: "Yā nebīye'llāh sen saġ ol ki (2) "*innā lillāh ve innā ileyhi rāciʿūn"*[434] dünyānuñ ḥāli budur ki her vücūd ḫāke yeksān olsa gerek. (3) Cihān bir kārubān sarāydur. Ḳonan göçe, gelen geçüp menzil alsa gerekdür. Pes bu derdüñ (4) çāresi ṣabr itmekdür. Ḥaḳ teʿālā ṣabırlu ḳullarını sever. Kim Kelām-ı Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre (5) gelür ki:

[432] Her mekânda kendisine kulluk edilen Allah'tan başka ilah yoktur. Her ihsanda bilinen Allah'tan başka ilah yoktur. Her gün yeni bir tasarrufta olan Allah'tan başka ilah yoktur. İmanın zevaline ve şeytanın şerrine karşı kendisine el-eman, el-eman diye yakarılan Allah'tan başka ilah yoktur. Ey ihsanı ezeli olan, Ey Gafur, ey gufran sahibi, bize rahmetinle muamelede bulun ey merhametlilerin en merhametlisi. Allah bize yeter, o ne güzel vekildir, Allah'ın salatı efendimiz Muhammed'in ve bütün alinin üzerine olsun.
[433] Abdussamed'ün Mateminin Beyanı Hakkında
[434]Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz.(Bakara Suresi,2 – 156)

“**inne’l-lāhe yuḥibbu’ṣ-ṣābirīn.”**[435] ve andan ṣoñra Loḳmān Ḥakīm ve Āṣaf bin Berḫiyā ve Benī İsrāʾilden (6) on iki biñ muʿcizātı ẓāhir olmış Enbiyā ve on iki biñ vilāyete ḳadem başmış evliyā, etḳiyā ve dört (7) biñ dört yüz ḳırḳ dört ḥikmetde māhir ḥükemā ve on dört biñ taḫt u tāc ıssı server-i (8) selāṭīn, umerā on yidi biñ yidi yüz yitmiş yidi pehlevān nerre ṣīr ve ṭoḳuz biñ ṭoḳuz yüz (9) ṭoḳsan ṭoḳuz ser-ʿasker-i ṣāf-şiken-i ṭevāyif-i mülūk ve daḫı Benī İsrāʾilüñ on iki sıbṭınuñ, (10) on ikişer ṭabl-ı ʿalem ḫayl u ḫaşem ıssı melek-zādeler ve daḫı on sekiz biñ zerrīn kemer ḫāṣ ḳullar (11) ve üç biñ üç yüz otuz üç ḳızıl altun çıbuḳ götürür. Muraṣṣaʿ-pūş çavuşlar ḳırḳ kez (12) yüz bin ikidür sipāhī ḳaralar geyüp cemīʿisi siyāh-pūş olup ʿAbdu’ṣṣamed içün matem (13) dutdılar. Andan Ḫızır peyġamber ʿaleyhi’s-selām, ʿAbdu’ṣamed, Süleymānuñ dizinden götürdi. Dāvūd nebī (14) yapduġı mescid ḥaremine getürdi. İlyās peyġamber ṣu ḳoyup on iki biñ peyġamberler zikr (15) başlayup ḫalḳa olup durdılar. Ḫoşḳūnlar mersiyye oḳuyup müʾezzinler ṣalā virdiler. Ḳara (16) rengīn ḥarīm bizinden zemzem ṣuyıla ṭılı olınmış kefen ṣardılar. Bir ḳavilde ʿAbdu’ṣṣamed, (17) Ḫızır ile İlyās peyġamber yudı, diyü rivāyet itdiler ve ikinci ḳavlide Loḳmān-ı Ḥakīm Vāṣıf bin (18) Berhayā yudı, diyü naḳl itdiler ve andan ṣoñra ʿAbdu’ṣṣamed ābānūs nābūda ḳoyup Mıṣır sulṭānı (19) Celāle’d-dīn ile ʿAcem sulṭānı Keykāvus şāh ve Türkmen milki Efrāsiyāb şāh ve ʿAmāliḳa sulṭānı (20) Sührābī şāh bu dört server-i selāṭīn omuzlarında götürdiler. Evvel ṣaf üc[436] Tevrātı Musā (21) getürüp Hārūn neslinden seyyidler eyle on iki biñ nefer peyġamberler Tevrāt u Zebūr oḳıyup **[69a]** (1) yüridiler. Ḫızır peyġamber ile İlyās peyġamber ile ve Kāz peyġamber ve Nāsin peyġamber ve Evyāser ve İlyāhū (2) peyġamber ve Bedersūn peyġamber yüridiler ve ikinci ṣafda Loḳmān-ı Ḥakīm ile dört yüz ḳırḳ dört (3) ḥükemā ve feylesūf-ı ekber Baṭlamıyūs Ḥakīm Fīsāġūret tevḥīd-i Yemlūn-ı Ḥakīm, İʿtiṣām Ḥakīm, (4) Aġniyānūs Ḥakīm, Cercisi Feylesof, İstānṭas Ḥakīm, Bilīnūsi Ḥakīm, Yelīnūs Ḥakīm, Ṭāṭūres (5) Ḥakīm, Aṭbīs Ḥakīmle, reʾis ḥükemā yüridiler, her birisi merṣiyyeler söyleyüp ezber oḳıdılar. (6) **ve üçünci ṣafda** tāc u taḫt ıssı dünyā pādişāhları yidi iḳlīm sulṭanları Ḫorāsān şāhı Cumhūr (7) Şāh ve Beni Eṣfer meliklerile, Bilād-i Aṣferi Andlīsi, sulṭānı Ḫısır ve şāh miṣli sulṭānlar yüridiler. (8) Nevbetce tābūtı götürdiler. Evvel Ādem, āḫir Muḥammed mürsel peyġamberler ervāḥına ṣalavāt virüp (9) Allāh tekbīr getürdiler ve anlaruñ ʿaḳabince **dördinci ṣafda** perīler sulṭānı Hümāyün Şāh (10) yüridi. Cin ser-hengler ile Ṭālisḫān perī, Mālisḫān perī ve Ṭāḳṭaḳūşı tekvīn ve Dāsiri tekvīn (11) ve meliki Aḥmer ve meliki Dehneş ve meliki Mayṭaṭarūş ve meliki’ül-Meymūnu’l-ʿaʿẓam ve meliki Sipīdi’l-(12) aʿẓam ve meliki Şemhūruş ve meliki Ẕü’l-etfāḳı perrī ve cinni ser-hengleri müʾmin ve sünnī ʿāḳil ve fer (13) hengleri yüridiler. Cümlesi siyāh-pūş olup ġırīvlerin yirden göge irgürdiler. **Ve beşinci ṣafda** (14) biñ bir ümmetüñ nāṭıḳı ehl-i idrākı zen-pākları yüridiler. Mātem dutup aġlaşup cān u ciger daġlaşup (15) ʿālem-i fenāya virdiler. **Altıncı ṣafda** yitmiş iki millet serverleri ve yüz yigir mi dört dürlü ṣıfat (16) maḫlūḳāt dilāverleri ser tā pā ḳadem siyeh-pūş olup tābūt ardınca giderlerdi. ġırīv u zāri vü (17) feryād u efġān iderlerdi ve yeryüzinde göcen her bölük vuḥūşdan ve gökyüzinde uçan (18) her cins ḳuşdan çerendeleri Süleymān nebī oġlı vefāt itdügin ḥissile ki bildiler. Atlar (19) kişnesüp filler çıġrışup arslanlar añarmaġı ḳoyup ögürşüp bebr ü beyānlar sıñraşup ḳurtlar (20) uluşdılar ve pars u uşek ġırīv idüp aġız açup ṣolışdılar ve uçar ḳuşlardan ḳumrı (21) āh nidem dost, diyüp feryāda gelüp ötdi. Mātem ṭutup nemedi siyāhın boynına gerdi. Bend itdi. **[69b]** (1) Ve gögercin fāḫte yile yüzlerin yire sürüp ḳulaḳ urup ḫalāyıḳ ġırīvin kim dikleşdiler. Per (2) açup muʿallaḳ dönüp götürüp kendüyi yire urup āvāz virüp zāri ḳılup dikleşdiler (3) ve ṭuṭī u şekker-şikenler şehlā gözlerinden ḳanlu yaş dökmekle gözden çıḳdılar. Baġr-ı (4) fāni aġızlarından gelüp elleri ayaḳları ḳana ġarḳ oldı. Ṣanki ḥınnā yaḳdılar. Yirde

[435] Kuşkusuz Allâh sabredenleri sever. (Al-i İmrân,146)
[436] üc: ügec

insān (5) aġlaşmasından, biñ bir ümmet cān ciger ṭaġlaşmasından, gökde ḳuşlaruñ gözi yaşı aḳup (6) çaġlaşmasından, perīler perin kesüp mātem ṭutduġundan, cinnīler cān u dilden feryād itdüklerinden; (7) yirde, gökde, insān u cān mātem ṭutup efġān itdi ol zaman.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ṭutdı mātem gök geyüben yidi ḳat gök nüh felek
(8) Yirde insān aġlaşurdı zār idüp gökde melek

Biñ bir ümmet cümle millet nāgih varsa ins ü cin
Aġlamaḳdan öliyazdı cümlesi anda helek

(9) **Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince ḳıṣṣayı dirāz ḳılmayalum. Bu vechile ʿAbddu'ṣṣamedi, Dāvūd peyġamberüñ ʿaleyhi's-selām ravżа-ı (10) mübāregine yaḳın iletdiler daḫı ẕikr olan tertībce ṣaf bağlayup Nāṯen peyġamber ʿaleyhi's-selām (11) Ḫıżır peyġamberi ilerü çeküp imāmlıḳ itdi. Tekbīr idüp Dāvūd peyġamber ṣerīʿatınca namāzın (12) edā itdi andan Dāvūd nebīnüñ ayaġı ucında ḳara yirün ḳarnını yarup mirḳad mezār düzetdiler. Ābanūs (13) tābutıla gür-ḫāne içine ḳoyup defn idüp ḳapısın yayup berkitdiler. Andan ḳırḳ biñ ḳoyun, (14) on biñ deve, on biñ ṣığır, ḳurbān ḳılup emr-i Süleymānı birle yüz kerre yüz biñ Süleymānı ḳızıl (15) altun ki her birisi yidi miṣḳāl idi. Ḳuds-i Mübārekde mücāvir olan ʿaskerden müsāfir (16) olan fuḳarāya, ġurabāya, aʿmāya, bī-pāya, taṣadduḳ ḳılup üleşdürdiler ve ḳırḳ biñ ḳızıl altun daḫı (17) ʿAbdu'ṣṣamed anası, Mühīn Bānū ṣadaḳa itdi ve altmış biñ ḳızıl dīnār-ı Yusufī, Mühīn Bānū atası sulṭān-ı (18) Mıṣır taṣadduḳ itdi ve andan ṣoñra Āṣaf bin Berḫayā emr-i Süleymānı birle ʿAbdu'ṣṣamedüñ hicesi ṭaşına tārīḫ (19) yazdı. Üstādlar pūlād tīġile ḳazdı. Süleymānı nebīnüñ ʿaleyhi's-selām oġula, ḳıza ḥasret olup (20) dört biñ dört yüz ḳırḳ dört reʾis-i ḥükemā, muḳavvī, maʿcunlar terkīb ḳılduġın Süleymān nebī (21) ḳırḳ güne dek yidi yüz maḥbūba cāriye ve üç yüz nikāḥlu ḫevātınā varduġın **[70a]** (1) her birinden bir oġlum ola, diyüp ḳalbine ḥisāb feraḥ virdügin ʿāḳıbet Ḥaḳ teʿālā (2) biñinden birisin ḥamīle ḳılduġın andan daḫı bir pāre et vücūda geldügin Süleyman sehvine (3) tövbe ḳılup yüzin sürdügin Ḥaḳ teʿālā ol ete el ayaḳ, yüz, göz, dil, ṭuṭaḳ (4) virdügin kemāl-i ḳudret birle cemāl-i ber-kemāli serv ü ḳadd u lāle ḫad oldığın, ʿizzü (5) nāzile beslenüp idi. ʿAbdu'ṣṣamed olduġın, ḥükemā ṭāliʿin ṭutduġın, ḳırḳ günde buñā (6) işitdi. Belāyā ecel, ḳażāyā ecel-i müsemmā irer, diyüp naḳl itdüklerin bu ḳırḳ gün (7) geçince yirle gök arasında gün nesīm yöresinde Yūnus peyġamber ḳabrinde Ḫıżır (8) peyġamber ḥıfẓ idüp emānet alduġın melekü'l-mevt Allāh emrile varup ʿAbdu'ṣṣamedüñ (9) ḳabż ḳıldığın Süleymān dizi üzerine cesedi düşüp bī-cān olduġın (10) ḥażreti Süleymān görüp dil perişān oldığın ḫalḳ-ı ʿālem bu ʿibretu'llāh (11) gördüklerin kimse ecelden ḳurtılmazmış, diyüp birbirine ḫaber virdüklerin (12) **ḳavluhu teʿālā:** "*Külli men ʿaleyhā fānin.*" [437] āyetin oḳuyup **ḳāle'l-lāhu teʿālā:** (13) "*Külli nefsin ẕāʾiḳatü'l-mevt*[438] āyetiyle ʿamel ḳıluñ, diyüp ḫalḳa naṣīḥat olmaġıçun (14) tārīḫ-i yādigār ḳodı

[437] Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir. (Rahmân Suresi,55 -26)
[438] Herkes ölümü tadacaktır. (Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ: 21/35; Ankebut, 29/57)

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Çünki bu tārīḫ yazdı anda Āṣaf
Oḳıyan aldı naṣīḥat ṣaf-be-ṣaf

(15) Bildiler kim gökde de irer ecel
Kim olısar hem ʿömür āḫir telef

4.3.2.4.11. Der-Beyān-ı Temṯīlāt-ı Dāsitān-ı Māżī[439]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(16) Saña benden añlar isen bir miṯāl
Şerh ideyin dinle iy ṣāḥib-kemāl

Ḥażretüñdür fī'l-meṯel ʿAbdu'ṣṣamed
(17) Kim felekden ḫāke ṣaldı emr-i āḥad

ʿArş-ı ʿālī olmışiken menzilüñ
Miskīn olduñ meskeni āb u gilüñ

(18) Ḥaḳḳa ṭāʿat itdügiçün key delīm
Çıḳdı esfelden ʿulāyā o racīm
Sen ki ādem neslisin ḫayru'l-beşer
(19) Çarḫ-ı ʿālīden yire niçün düşer

Olmışiken saña mesken ʿarş u pāk
Şimdi niçün mesken oldı ferş ü ḫāk

(20) Ḳānı ġayret ḳānı ʿaḳl u fikr ü rey
Ḥakkā ṭāʿat itmeyesin yīl ü vāy

Cehd idüben āb u kilden ol ḫalāṣ
(21) Ḳurb-ı Ḥaḳdan tā olasın sende ḫāṣ

Ḫāke atdı rūḥuñı çün nefs-i şūm
Nefs ucından ḫor olasın hemçu būm

[439] Geçmişin Hikâyesinin Temsillerinin Beyanı Hakkında

[70b] (1) Nefsi çāker iderisen şehüñ
ʿArş-ı ʿālī olısar cevlān-gehüñ

Vir riyāżet nefsüñe ki iy pāk-ẕāt
(2) Tā bula rūḥuñ ebed bāḳī ḥayāt

4.3.2.4.12. Der-Beyān-ı Meclis-i Āḫer[440]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ol Ḫuẓā-yı bī-niyāza şükr-i bī-ḥad ṣad hezār
(3) Virdi ʿaḳl u fehm u idrāḳ u kemāl ol Girdigār

Ki üç yüzile hem yigir mi vü ṭoḳuz meclis tamām
Ki oldı āḫir yārī ḳıldı ol Ḫuda-perverdigār

(4) Vaḳt-ı şām oldı bu dem āḫir ḳılalum meclīsi
Meclis-i āḫerde yine söyleyevüz nāgih var

Ger zaman vusʿat virürse mühleti daḫı ecel
(5) ʿAksine dutmazsa eger ġaddārı çarḫ-ı rūzigār

Pādişāhuñ devletinde var ümīd işbu kitāb
Söyleyem taṣnīfi idüben diñleye aṣġar kübār

(6) Çoḳ ʿacayibden ġarāyib ẕikr idem naḳl-i ṣarīḥ
Kim dimediñ ola summārı ne işitmiş iḫtiyār

Kim Süleymān-nāme miṣlī dutmadı tārīḫ hiç
(7) Ne Süleymān müṣlü ʿālem içre geldi şehriyār

Baḥr u berden nāgih varsa biñ bir ümmet şerḥini
İns ü cinn ü dīv u ġul u vaḥş u ṭayr u mūr u mār

(8) Şeh süleymān ḥażretine ki oldı çāker cümlesi
Nüsḫada tafṣīli birle şerḥ olupdur iḫtiyār

Müstemiʿden bu durur Firdevsiye maḳṣūdi līk
(9) Fātiḥayla ol faḳīri yād ide leyl ü nehār

[440]Diğer Meclisin Beyanı Hakkında

İy Ḫüẕā-vend-i cihān Allāh u ḳādir ber-kemāl
Nūr-ı Aḥmed ḥaḳḳı cürmin ʿafv idü luṭfuñ umār

(10) Raḥmet-i Ḥaḳḳı dilerseñ tevbe ḳılup cürmüñe
Vir ṣalāvat Muṣṭafāya cān u dilden bī-şümār
Beyāż ṣaḥīḥ

4.3.2.5.[71a] (1) Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Otuzuncı Meclisiniñ Ẕikrindedür

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

İy yüzi gül nāzenīn ḥūb ḥabīb
Vaṣfunuñ meddāḥı baġda ʿandelib

(2) Lāʿlūñı yād idüp iy ġonca-dehen
Dür-fişāndur ṭūṭī-i şekker-şiken

(3) Ṭūbā ḳadduñ görse sidre müntehā
Yusufı ḥüsnüñ ḥaḳḳı ide müntehā

Kaʿbe-i ḥüsnüñ ḥaḳḳı laʿluñ zemzeme
(4) Şeh Süleymān ḥaḳḳı beñzer ḫāteme

Şeh Süleymān çāker itse perī
Ḫalḳ-ı ʿālem emrüñüñdür çākeri

(5) Milk-i ḥüsnüñ Yūsufısın bu zaman
Miṣlüñi görmiş degül çeşm-i cihān
Līk ḥüsne ġarra olma yā ḥasen
(6) Gördi Yūsuf çoḳ Zeliḫā pīr-zen

Bu ʿacūza niçe Ferhād itdi ḫāk
Ḫār-ı ġaddār anca güller itdi çāk

(7) Niçe Behmen yutdı çarḫ-ı ejdehā
Āh ki ecelden olmadı kimse rehā

Ol göge taṣnifile çıḳanı gör
(8) Sīne ṣaldı pīre āḫir şoḳdı gör

Dünyadan gitdi Sikender teşne-leb
Kim muḥātīne ḥayāt oldı sebeb

(9) Cem iderken seyrini Ḳafdan Ḳafā
Dest-i ecel urdı aña āḫir Ḳafā

ʿAḳiliseñ virme dil devrāna sen
(10) Ḳoḳusunı oḳıya efsāne sen

Ḳoyalum ṭursın cihānuñ ḳışṣasın
Oḳıyalum şeh Süleymān ḳışṣasın

(11) Müstemiʿseñ sözlerüme kāmikār
Vir ṣalāvāt Muṣṭafāya yādigār

4.3.2.5.1. Der-Beyān-ı Münācāt-ı Süleymān ʾAleyhi's-Selām[441]

(12) Loḳmān ibni ʿĀd ol Ḥakīm üstād naḳlince rāviyān-ı aḫbār nāḳilan-ı muḫtār kāmilān-ı iḫtiyār ol vechile (13) ṣaḥīḥ ḥikāyet iderler ki ve Eflāṭūn-i Yunānī ol reʾisü'l-ḥükemā kümelānuñ ehl-i ʿirfānı ḳavlince, ḥükemāʾ-i münʿaddīmīn, (14) ʿuḳālāʿ-i muʿtemeddīn saḫun-mendān, saḫun-āferin ol vechile rivāyet ḳılurlar ki nite? Ḳaçan ki Āṣaf ibni Berḫiyā (15) bu tārīḫi ki yazdı. Oḳıyan naṣīḥat dutup ʿibret aldı. Cemīʿ ḥalḳ-ı ālem ḥayrān ḳaldı ki ḥażreti Süleymān (16) bīñ ḫātūna varup Ḥaḳ teʿālā bir pāre et pāresin virüp biñinden birisi ḥamile olup ve ol et (17) pāresine daḫı Ḥaḳ teʿālā ṣunʿını ẓāhir kemāl-i ḳudretini ol ḳādir göstermegiçüñ el, , dil, ṭuṭaḳ, (18) lāle-ḫad, serv ü ḳad virdikden ṣoñra aġız, yüz, göz başına ʿaḳlı diline söz ʿaṭa ḳılup Süleymān nebī ʿaleyhi's-(19) selām şād olup bir niçe yıllar oğlını besleyüp gözetdürüp ʿaḳıbet ḫükemā sözile surūr-ı selāṭīnler ḳażılar ʿıla (20) gelecek ḳaża ve belādan ḳaçurmaġa icāzet virüp yolında emānet ḳoyup Yūnus peyġamber meẕārında ḥıfẓ (21) idüp melikü'l-mevt, emr-i ḥaḳḳile ʿAbdu'ṣṣamedüñ rūḥın alup cidden Süleymān kürsisine ṣalup **[71b]** (1) Bu ʿalameti gözlerile ki gördiler. nice müşrikler īmāna geldiler. **Ḳavluhu teʿālā:** "*İẕā cāʾe ecelühüm lā-yesteʿḫirūne (2) sāʿeten ve lā-yesteḳdimūne.*" [442] Āyetīn dilde tesbīḥ idüp dönüp secdeye yüzlerin urdılar; **ammā kim** şeyāṭīn nesli (3) Süleymānuñ oğlı helāk olduġuna şādılıḳ ḳıldılar. Süleymānuñ nesli bize ḥākim olmaḳdan ḫalāṣ oldı, (4) diyü birbirine beşāret ḫaberin virdiler. Süleymān nebī daḫı ʿeleyhi's-selām yüzüni ḥaḳ dergāhınā sürüp (5) secde-i şükür ḳılup itdügi şehve istiġfār, tevbe ḳılup ḳırḳ biñ ḳul mālından azād idüp ve ḳırḳ bölük genc (6) ḫāne-i fuḳārāya, ġurabāya taṣadduḳ ḳılup gönüllerin şād itdi ve andan yüz ḥażrete ṭutup eyitdi ki: "İlāhī iy pādişāh, (7) pādişāh-ı Dāvūd oğlı Süleymānuñ itdügi sehvine baḳmaduñ ḫaṭasına istiġfār itdi. İlāhī virmek senüñ, almaḳ (8) senüñ, sen ol māliki mülkü, asmān u zemīnsin, mülketüñ taḥvīli intiḳalden münezzeh ve müberrā dersin. Ol sulṭān-ı (9) ḳādir-i muḫtarsın ki gāh olur ki ʿırṣa-i ʿālemi bir ṭāʾifeden ḫālī idersin. **Ḳavluhu teʿālā:** "*Ve kem ḳaṣemnā min ḳaryetin kānet ẓālimetüñ.*"[443] (10) ve gāhi gine ol ʿırṣaı bir cemāʿatla māli idersin ki **ḳāle'l-lāhu teʿālā:** *ve enşeʾnā baʿdehā ḳavmen āḫerīn*[444] vaḳt olur ki devlet ü iḳbāl u māl u (11) serveti bir bölükden alursın. **Ḳale'llāhu ṭeʿālā:** **"***Kem nezekü[terekü] min cennātin ve ʿuyūnin ve zurūʿin ve maḳāmin kerīm ve niʿmetin kānū fīhā*

[441] Süleymān ʾAleyhi's-Selām'ın Münaacatının Beyanı Hakkında
[442] Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler. (Araf Suresi,7/34)
[443] Biz, halkı zulme sapmış nice ülkeyi yerle bir ettik,
[444] Arkasından da başka topluluklar vücuda getirdik. (Enbiyâ Suresi,21 – 11)

fākihīn.”[445] yine hezār (12)dürlü neʿam ve envāʿ-ı ḥadem ve ḫaşem bir bölüge daḫı virürsin ki **ḳavluhu teʿālā:** “*Kezālike ve evreşnāhā ḳavmen āḫerīn.”*[446] gāh gine olur ki bir ṭāʾife-i (13) serverān-ı ʿālem ve mālikān-ı reḳābi ābenī dem idüp bir kişiyi anlaruñ ʾaẕemetinde ḫayrān ve taḫt-ı ḥükūmetinde ser-gerdān idersin. (14) İlāhī ol iki cihān serveri, āḫir zaman peyġamberi, şefīʿü’l-ʿaraṣāt, ekmel-i mevcūdāt, müctebā, muʿallā ,müzekkā, aṣfiyā, Muḥammedi (15) Muṣṭafā ṣalla’l-lāhu ʿaleyhi ve’s-selām, āḫir zamanda ki gelse gerek. Ḫātemi’n-nebīyyīn olsa gerek. Miʿrācı seferinüñ menzilinde taḫt-ı (16) pāy farḳ-ı eflāḳ olacaḳdur. Niʿmet-i furḳān-ı ḳadīm içinde levlāk olacaḳdur. Ol cihān faḫr-ı Muḥammedüñ nūrī ḥürmetiçüñ (17) bu ʿāciz ü mekīnüñ ve dil ḫasta-ı ḫazinüñ, derd-mend-i bī-çāre Süleymān emīnüñ itdügi sehvi ʿavf eylegil, diyüp bir niçe (18) gün tażarruʿ niyāz ḳılup āḫir zaman peyġamberinüñ muṭaḥḥar rūḥ-ı pākine ḳasemi yād virüp şefīʿ dutundı ise ḫaḳ (19) tebāreke ve teʿālā Süleymānuñ günāhın ʿavf idüp ṭāvus-ı ḳudsi gelüp selām virüp eyitdi ki: “Yā nebīye’llāh (20) Ḥaḳ teʿālā saña selām ḳılup luṭf u iḥsān işledi. İki cihān faḫrınuñ yüzi şuyına sehvüñi ʿavf idüp (21) günāhuñ bağışladı.” diyüp icāzet alup ʿarş-ı ʿaẕīm gitdi. Süleymān nebī ʿaleyhi’s-selām şād olup secde-i **[72a]** (1)şükr itdi. Evvel Ādem, āḫir Muḥammed cemīʿ peyġamberler ervāḥına ṣalāvat virüp Allāha tekbīr getürdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(2) Şeh Süleymān şād oluban itdi şükri Ḥālıḳa
Çoḳ taṣadduḳ ḳıldı hem şeyḫi şuyūḫı ṣādıḳa

ʿAḳil oldur her nefesde biñ biñ ide şükr-i Ḥaḳ
(3) Zīra kim vācib durur itmek şükür ol Ḫālıḳa

[Neşr]

4.3.2.5.2. ʿAẕa Dādin-i Ḥażreti Süleymān[447]

Ḥükemā ḳavlince ʿAbdu’ṣṣamed vefāt itdügi tārīḫden bir ḳolda yidi gün (4) bir ḳolda üç gün mātemi ki dutuldı. Andan sekizinci gün olıcaḳ. İns ü cin melikleri, dīv, perrī ser-hengleri dilediler kim Süleymāna (5) ʿaẕā virüp taḫtına getüreler ve on iki biñ muʿcizātı ẓāhir olmış enbiyāyıla ve on iki biñ Hārūn neslinden vilāyete ḳadem başmış (6) duʿāsı maḳbūl evliyāyıla dört biñ dört yüz ḳırḳ dört ḥükemā ve ʿulāma birle ve on dört bīñ sürūr-ı selāṭīn umerā ile (7) ve yidi biñ yidi yüz yitmiş yidi pehlevān, nerre-şīr tīġ-zenle ve ṭoḳuz bīñ ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz ser-ʿasker (8) ṣaf-şikenle ve on iki sıbṭunuñ Benī İsrāʾilüñ mülūk tevāyıf-i tāc-dārıla ve on sekiz biñ zerrīn (9) kemer ḫāṣ ḳullarıla ve üç biñ üç yüz otuz üç bevvāb, ḥüccāb çavuşla ve ḳırḳ bīñ sipāhīle dīvān-ı (10) Süleymān varup devām-ı devletine duʿā ḳılup ẕikr olan ṭāʾifenüñ muḳaddim öñlerince Nāşen peyġamber ve Kāẕ peyġamber (11) ve Evyāşer peyġamber ve Loḳmān Ḥakīm ve Āṣaf bin Berḫiyā ve Feyşāġurat tevhīdi cemīʿi ʿulāmā, ḥükemā birle ve pādişā(12) hlardan ʿacem sulṭān Keykāvus bin Keyḳubād ve Tūrān

[445] Geride nice bahçeler, su kaynakları, ekili ürünler ve iyi bir konum, vaktiyle içinde yüzdükleri refah bıraktılar! (Duhân Suresi,44-25,26,27)
[446] İşte böyle oldu. Biz de bunları başka bir topluluğa miras olarak verdik. (Duhân Suresi,44-28)
[447] Ḥażret-i Süleymān’ın İşkencesi

melik Efrāsiyāb ve beni Āṣfer melik Bilād-i Āṣferi (13) ve Endülūs melik Ḫüsrev-şāh ve Ḫorāsān melik **cumhūri şāh** ʿulemā ḥükemā birle Süleymān ḫalvetine girüp eyitdiler ki: (14) "Yā nebīye'llāh ʿAbdu'ṣṣamed yirde yatduḳça Ḥaḳ teʿālā saña ʿömür virsüñ ki cihāna gelen nefes **külli nefsin** (15) **ẕāʾiḳetü'l-mevt**[448] mūcibince ölüm şerbetin ṭatsa gerek her kim cihāna geldi. Fenā milkinden, beḳāya riḥlet itse gerek. (16) Zīrā ki dünyā bir pīre-ẕen ʿacūzedür ki ʿarāyis-i duḫter-ānde görinür ve bir ḫarāb -ābād vīrāne (17) dür ki maẓhar-ı ābād anda görinür. Anuñ ẕevḳ ṣafāṣı vefā-yı zenān ve ebrü tā büstān gibi (18) nā-pāyidārdur ve ġuṣṣa vü cefāsı evrāḳ-ı eşcār ve aʿdād-ı remmāl gibi bī-şümārdur. Gurbe gibi ṭoġurduġunı (19) gine yir ve kelp gibi temellüḳ itdüġın ışırur. Kimüñle ʿahd itdigine bozmadı ve kimünle ʿaḳd itdigi (20) çözmedi. Kimdür ki rūzigāruñ revācını bī-kesād ve ṣalāḥını bī-fesād ve ṣuʿūdını bī-hebūṭ ve vuṣū (21) lunı bī-ḳanūṭ ve evcini bī-ḥaḍīḍi nāzil ve şehdini bī-semmi ḳātil ve ṣulḥunı bī-cenk ü cidāl ve devletini **[72b]** (1) bī-taġayyur ve zevāl ve ṭalūʿunı bī-iḳvāl ve nuzūlunı bī-ḳufūl ve şerefini bī-vebāl ve ḳudūmunı bī-irtiḥāl ve feraḥı (2) bī-taraḥ ve belā ve miḫneti bī-muḥabbet ibtilā ve beḳāsı bī-fenā ve ġıdāsı bī-ʿanā ve niʿmeti bī-ġam ve leẕẕeti bī-(3) elem ve şerbeti bī-zehir ve laṭfeti bī-ḳaḥr ve ʿizzeti bī-meẕellet ve devleti bī-ẕillet ve tilāḳatı bī-firāḳ (4) ve miḫneti bī-niḳāḳ görmiş ola bu bir evdür ki ʿimāretleri ḫarāb ve āmilleri nāyāb ve ʿizzetleri taḥḳīr ve taʿẓīm (5) leri taṣġīr ve ʿaraṣa-ı āfāt ve menzili beliyātdur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Çarḫ-ı ġaddāra anuñçun didiler kevn ü fesād
(6) Kim pey-ā-pey ṭurġurur her dem zaman içre feṣād

Mihri degmez ḳahrına vü dirligi hem ṣavtına
Ẕaḥmeti bāzār içre ṣıḥḥatıdur key küsād

4.3.2.5.3. (7) Der-Beyān-ı Reften-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām ve Diden-i ʿAsker-i Şāh-ı Mārān[449]

Ḥakīm ḳavlince ḳaçan ki ʿulāmā ḥükemā umerā Süleymān ḥażretine ʿaleyhi's-selām (8) bu vechile naṣīḥat idicek cevāb virüp eyitdi ki: "**İnnā lillāh ve innā ileyhi** (9) **rāciʿūn.**"[450] evvelā ben oġlum ʿAbdu'ṣṣamed içün vefāt itdügine melūl degülem. İllā ki bulutda emānet ḳoyup sehv (10) itdügüme istiġfār ḳılup taẖarruʿ niyāzdayım. Bi-ḥamdu lillāhi ki aḫir zaman peyġāmberi Muḥammedi Muṣtafānuñ ʿaleyhi'ṣ-ṣalavātu (11) ve's-selām rūḥı ʿizzetine ʿavf olup duʿām müstecāb oldığına ḳarındaşum Cebrāʾil gelüp ḫaber virdi. Yoḫsa (12) ben bilmez miyem, Ol Allāh ki eẕeldür, ebeddür. Mālikü'l-mülkü ve aḥadu'ṣ-ṣameddür: "**Ḳuli'l-lāhumme mālike'l-mülki.**"[451] her kime dilerse taḫt ve memleket (13) virür: "**Tuʾti'l-mülke men teşāʾ**"[452] ve dilerse bir ḳolından tāc-ı

[448] Herkes ölümü tadacaktır. (Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ: 21/35; Ankebut, 29/57)
[449] Süleymān ʿAleyhi's-Selām'ın Gidişi ve Şāh-ı Mārān'ın Askerini Görüşü Beyanı Hakkında
[450] Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz.(Bakara Suresi,2 – 156)
[451] De ki: "Ey mülkün gerçek sahibi olan Allahım!
[452] Mülkü dilediğine verirsin,

devleti alur: "**Ve tenziʿu'l-mülki men teşāʾ**"[453] ve her kimi ki isterse (14) olʿazīzu'l-lāh Yusuf gibi derecāta ʿizzet yetişdürür: "**Ve tuʿizzu men teşāʾ**"[454] ve eger ki istese ol ḳahiru'llāh (15) Cimşīd-i cem taḫt-ı Ḍaḥḥak mārı elile dergāh-ı mezellette bıraġur: "**Ve tuẕillu men teşāʾ**"[455] zīrā kim mefātīḥ ḫayr-ı saʿadet ḳabża-ı iḫtiyārı (16) yemīn ḥaḳdur irādetdür ki: "**Biyedike'l-ḫayri**"[456] ve nevāḫi-i kāyināt taḫt-ı ḳudretinde mefhūr ve selāsil taṣarrıfātında mā sözlerdir: (17) "**İnneke ʿalā külli şeyʾin ḳadīr.**"[457] pādişāh-ı lā-yemūt ol durur ki ḥayyu bāḳī oldur andan ġayrısı fānidür: "**Külli men ʿaleyhā** (18) **fānin.**"[458] mucibince dönüp Süleymān ʿaleyhi's-selām emr-i Ḥaḳḳa rıża virüp şükr idüp ʿulāmāya, ḥükemāyā, bu vechile ḥaḳḳānı (19) cevāb viricek." Cemiʿisi taḥsīn getürüp eyitdiler ki: "Yā nebīye'llāh muḳaddim gelen mürsel peyamberlerüñ daḫı ḳavlı budur ki (20) buyurduñ." diyü devletine duʿā itdiler. Süleymān ḥażretin ḫalvet-i ḫāṣından ḳaldurup serīr üzerine getürdiler. (21) Bi'smi'llāhi, diyü ḳarār itdi. Dīvān-ı Süleymān ṭurdı. İns ü cin melikleri, dīv ʿifrīt, ser-hengleri vuḥūş **[73a]** (1) ve ṭuyūr u ser-neferleri, biñ bir ümmet mehterleri, yitmiş iki millet dilāverleri, yüz yigir mi dört dürlü ṣıfat, maḫlūḳāt (2) serverleri, dīvāna gelüp Ḥażret-i Süleymāna ʿaleyhi's-selām taʿziye virüp devletine duʿā ḳılup yüz yire sürdiler. (3) Çünki dīvān-ı Süleymān durdı. İns ü cin ser-hengleri Süleymāna ki ʿezā virdi. Cemīʿi surūr-ı selāṭīnler yirlü yirine (4) gelüp ki otırdılar ve ḳuş ṭāʾifesi yirde divāna baḳdılar ve gökde uçan murġān ecnāsı ḳanad ḳanada virüp (5) Süleymān üzerine sāyebān oldılar; ammā ki dane ṭartıcı perrī-yi etyār ṣınfı, Hüdhüdle ṭāvūsuñ gelmedigin gördiler. Fikre varup (6) pervāza ḳalḳup durdılar. **Ez-ān cānib** ṭāvūs daḫı şāh-ı mārānıla cennet eñüp aġlaşırken gözleri yaşı sīlāb olup (7) çaġlaşurken anı gördiler ki Hüdhüd uçup geldi. Süleymān nebīnüñ oġlı ʿAbdu'ṣṣamed vefāt itdüginden ḫalḳ-ı ʿālem (8) mātem ṭutduġından ḳuş dilince ṭāvūsa ḫaber virdi. Şāḥ-ı mārānıla işidüp melūl oldılar daḫı ṭāvūs icāzet alup (9) gitdiler. Gelüp Süleymān ḥażretine ʿazā virüp devletine duʿā itdiler; ammā ki Şāh-ı Mārān daḫı emr itdi. Ejdehā laʿlīn (10) ṭabaḳ getürdiler. Zerrīn taḫtuñ üzerinde ḳafasına alup götürdiler. Boyın uzadup ḳuyruḳ ḳanad düzedüp şāh-ı mārānı (11) götürüp ḳara bulut gibi hevāya ḳalḳup getdi. Gelüp Süleymān dīvānına yitdi. Süleymān peyġamber binüp taḫtına geçüp (12) oturdı. Biñ bir āfet yüzlü yirinde ḳarār idüp ṭurdı. Anı gördiler ki cihān ḳarāñulıḳ oldı. Güneş nūrunı (13) bulut bürüdi. Ḳatı yeller esdi. Sözi savı kesdi. ʿAcabā nedür? diyince anı gördiler ki Şāh-ı Mārān bindügi evren (14) ḳara bulut gibi ḳanadların açup uçup gelür yiryüzine ḳaża vü ḳader gibi indi. Rast dīvān-ḫāne öñine ḳondı. Demür (15) lenger gibi ayaḳlarınu uzadup Süleymān gelmiş gemi yelkeni gibi ḳanadların andurup seren gibi başın yire ḳoyup ol altun (16) sininüñ içinde altun ṭabaḳdan Şāh-ı Mārān daḫı aşaġa anup şekl-i Ādem teni aḳ ılan dört yeşil (17) ḳanadın açup Süleymān nażarına gelüp uçup taḫt-ı pā öñüne geçüp ḳondı. Andan yüzin Süleymāndan yaña dutdı. (18) Eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh işitdüm ki oġluñ ʿAbdu'ṣṣamed dār-ı fenādan, dār-ı beḳāya rihlet itmiş: "**İnnā lillāh ve innā ileyhi racīʿūn.**"[459] (19) siz ṣaġ olasız anlaruñ cismi yirde yatup rūḥ-ı revānı cennet-i naʿimde muḳīm olduḳça devletle cihānda pāyidār (20) ins ü cinne melik-i şehriyār olasın nitmek gerekdür ki ḥāl-i ʿālem budur iy ḳāmikār: **El-ḥükmi li'lāhi'l-vāḥidü'l-ḳahhār.**"[460] (21) ḥāl-i ʿālem budur ki her gelen bād ḫāk olsa **gerekdür kim maʿlūmuñuzdur** ḫilʿat-i zindegāni ādemi ḫoş dibāyı zibā yidi. **[73b]** (1) Eger dest-i rūzigār çıkarmasaydı ve nihāl-i ʿömür gerāmı ḫoş ḳāmeti raʿnāyidi. Eger tundı bād-ı gerdīş-i

[453] Dilediğinden çekip alırsın.
[454] Dilediğini yüceltirsin,
[455] Dilediğini de alçaltırsın.
[456] Her türlü iyilik senin elindedir.
[457] Hiç kuşku yok sen her şeye kādirsin. (Âl-i İmrân Suresi, 3- 26)
[458] Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir. (Rahmân Suresi,55 -26)
[459] Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz.(Bakara Suresi,2 – 156)
[460] Hüküm, vahid ve kahhar (tek ve mutlak hükmü zaman mekan kavramsız olarak yerine gelen) olan Allâhındır.

devvār ḳoparmayaydı. (2) Niçe ṭıfl-ı nāzeninler ki henüz ġonça-ı gülʿiẕārı açılmış ve zülfi müşk-i bārı çözülmiş, ḳaşları yayı ḳurulmış, ġamzeler (3) oḳı atılmış, nagāh ḳahr-ı zaman, fettān ol nevreşideleri ḫākile yiksān ider ve nice maḥbūb güzelleri çehre-i cān-fizā (4) ve ḳaddi dilārālı göñül gülzārına behcet-i cihān bağına zīnet virmişken bir gün fitne-i devr-i zaman ol servi boylaruñ ḳadlarını (5) ve ol gül yüzlülerüñ ḫadlerini toprag altında penhān eyler. Niçe hilāl-ı dıraḫşan olur ki henüz beder olmadın ḫusūf bulur ve niçe (6) afitāb tābān olur ki ufuḳdan ḳalkmadın kusūf bulur. Cihān bağında niçe nihāller olur ki açılmadın yulınır. Niçe ʿömür aġaçları (7) olur ki ş̲emeri yitişmedin ḳuru rūzigār çemen iken zaḫmu çeşmi zamane-i ġiẕār idişüp nāgāh bād-ı fenā-yı ḥavādis yaḳup düşürür (8) ve niçe zindegāni rūḥaları olur ki göñülleri zemīne müsemmerken nevāyib-i rūzigār-mekkār yitişüp bir gün ṣarṣar-ı meṣāyib (9) yire aḫterür. Cihān bāġubānınuñ ʿādeti bu ki bāġ-ı ʿālem içinde diküp besledügiñi ʿāḳıbet ḳoparur ve zaman dehhānınuñ ḫūyu oldur ki (10) ekdügi toḫmı yine götürür.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bāġ-ı ʿālemde niçe gül bitdi kim olmadı çāk
Noldı doġdı andan kim itmedi cismini ḫāk

Her biten ṣoñra biter ṭoġan ölür gelen geçer
İşbu derdden ādeminüñ baġrı alıpdur derd-nāk

4.3.2.5.4. (11) Der-Beyān-ı Reften-i Ḥażreti Süleymān ʿAleyhi's-Selām Berā-yı Diden Ş̲üʿbānān ve Tinnīnān Şāh-ı Mārān[461]

(12) Ḥakīm ḳavlince Şāh-ı Mārān bu vechile Ḥażret-i Süleymāna ʿaleyhi's-selām taʿziye (13) viricek. Ḥażret-i Süleymāna daḫı şāh-ı mārānuñ faṣīḥ lisānınuñ melāḥatına şīrīn zübānınuñ leṭāfetine ḥayrān ḳalup hezār bār (14) taḥsin ḳılup daḫı eyitdi: "Yā Şāh-ı Mārān dilek ḥaḳḳundur. Viren ol, alan ol, gāh olur ki bir kāfir meyyitüñ bülendin Ḫalīlü'r-raḥmān gibi bir mürsel (15) peyġamber götürür. Ḫalilüm diyü ʿizzet ider ve gāh olur ki Nūḥ naciyu'llāh gibi mürsel peyġamberüñ bülendin gibi bir kāfiri ṣūrete götürüp (16) ḳahr u ṭūfānıla ġarḳ idüp zelīl ḳılup zillet ider ki: "**Yuḫricu'l-ḥayye mine'l-meyyiti ve yuḫricu'l-meyyiti mine'l-ḥayyi."[462]** ve gāh olur ki ʿırṣa-ı ʿālemi bir ṭāʾifeden (17) ḫāli ider ki: "**Ve kem ḳaṣamnā min ḳaryetin kānet ẓālimeten."** ve gāh olur ki gine olʿırṣaı bir cemāʿatıla māli ider ki: **ve enşeʾnā min baʿdehā (18) ḳavmen āḫerīn[463]** Pes yā Şāh-ı Mārān ḥākim oldur kim perverdigār-ı ʿālemdür ve bāḳī ḥayyı oldur ki andan ġayrısı külli fānīdür kim Kelām-ı (19) Ḳadīm ve Kitāb-ı Kerīm içre yād olan: "**Külli men ʿaleyhā fānin"[464]**dür. Benüm ḥalvete girüp gözlerümden yaş dökdügüm ʿAbdu'ṣṣamed içün degül (20) Ḫaḳ teʿālā ḳorḳusundan aġlaram ki hem gözlerümüñ nūrı arta nitekim eydür: "**Bükāe'l-merʾi min**

[461] Süleymān ʿAleyhi's-Selām'ın Gidişi ve Şāh-ı Mārān'ın Askerini Görüşü Beyanı Hakkında
[462]O ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarıyor. (Rûm Suresi,6-19)
[463] Biz, halkı zulme sapmış nice ülkeyi yerle bir ettik, arkasından da başka topluluklar vücuda getirdik. (Enbiyâ Suresi,21 – 11)
[464] Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir. (Rahmân Suresi,55 -26)

ḥaşyati'llāhi ḳurreteʿayn."[465] yoḫsa (21) oġlum ʿAbdu'sṣamed içün ne göz yaşın dökem ki egerçi dimişlerdür ki oġul ḳız suzişi cigerler yaḳdı kim eydür: "**Ḥırḳatu'l-evlādi ve ḥırḳate'l- [74a]** (1) **l'bāb."** Ve ammā ki Ḥaḳ tabāreke ve teʿālā celle celāluhu Kitāb-ı Tevḥidinde ve Ḫıṭāb-ı Temcīdinde buyurur ki: **"İnnemā emvālikum ve evlādikum fitnetüñ."**[466] (2) eyle olsa eger milki māldur ve eger ehl-i ʿiyāldur. Ḥaḳiḳat yüzinden naẓar itsen fitnedür. Zīrā ki ḳalbden muḫabbeti'l-lāhdur, sürici (3) lerdür. ʿĀkil oldur ki oġuldan ve ʿavratdan bunlara muḥabbet itmekden ferāġat ḳıla. Muḥabbet bunlardan kesüp iḫlāṣa Ḥaḳḳa ṭāʿat ḳıla. (4) Nitekim Allāhu teʿala celle celāluhu ʿamme nevāluhu kendü kitābında tekrār buyurur ki: "**Yā eyyühe'l-lezine āmenü inne min ezvācikum ve evlādikum ʿaduvven** (5) **lekum feḫẕerūhum."**[467] Pes ben bī-çāre ve żaʿīf bunları böyle bilürken oġul ḳız içün mātem dutmaḳ benüm murādum degül. Velākin (6) ḫalvet-i ḫāṣa girüp ḫalḳdan ʿuzlet itdügüm ṣalāta ḳayim olmaġıçundur ki īmānum żaʿīf olmaya kim namāza kāhel olmaḳlıḳ (7) īmān żaʿīfindendür. Nitekim eydür: "**Tekāsilü'l-merʿi fi'ṣ-ṣelāti min żaʿfi'l-īmān."**[468] ve benüm ḳorḳum oġul ḳız ṭarafından degildür. İllā ki (8) Allāh ḳorḳusundandur. Zīrā ki Ḥaḳḳuñ ḳorḳusu göñle cilā virür. Nitekim eydür: "**Ḫavfu'l-lāhi yecüllü'l-ḳalbe."**[469] yoḳsa cihān milki (9) benüm gözümde ẕerre ve oġul ḳız muḥabbeti ʿaynumda ẕerre degüldür.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

İnnemā emvālukum evlādikum buyurdı çünki Ḥaḳ teʿālā
(10) Külli nefsin ẕāiḳe eydür daḫı ol ẕü'l-celāl

Pes niçün oġlum içün ben derdile āh eyleyem
Līk Ḥaḳḳuñ ḳorḳusundan nevḥa iderem māh u sāl

(11) **Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince Şāh-ı Mārān Süleymān nebīnüñ ʿaleyhi's-selām ḥaḳḳānī sözlerin kim işitdi. ʿİlmine, ḥükmine taḥsīn itdi (12) daḫı çekilüp yirine varup taḫt-ı pā kenārında Şāh-ı Mārān ḳarār itdi. **Andan ṣoñra** sī-murġ gelüp cennetden çıḳan ṭāvusile Süleymān ḥażretine (13) ʿazā virdiler ve cemīʿ millet biñ bir ümmet ser-hengleri nevbetlü nevbedince bir bir taḫt-ı pāya yüz sürüp dillerince ʿazā virdiler. Andan (14) ṣoñra devām-ı devletine duʿā ve eyyā rifʿatine ṯenā ḳıldılar. **Rivāyet-i eṣṣaḥ** budur ki: Evvelü melāʾike, andan perrīler ṣınfı ve andan ādemiler-zādeler (15) ve andan cinnī cins gelüp Süleymān ḥażretine ʿazā virdiler. Ḥattā cinden melek ve pilden, siñekdeñ biñ bir ümmet ser-hengleri (16) ve perrī canāvarlar sibāʿ, bebr u şīr ve pelengleri ve baḥrı canavarlar nehengleri ser-cümlesi Ḥażret-i Süleymāna geldiler. Dillü dilince ʿazā virüp (17) ḫātır-ı tesellā ḳıldılar ve ammā ki Ḥażret-i Süleymāna ḥayvānāt, ḥayyāt ve ḥaşarāt ṣınfından melāʿikeden ve insāndan ve cin neslinden ve cān (18) aṣlından ġayrı ḥayvānat, dābbe ve behāyim arasında Şāh-ı Mārān gibi faṣīḥ lisān, şīrin zübān görmedi. Feṣāḥetine, melāḥetine ḥayrān (19) ḳaldı daḫı Ḥażret-i

[465] Ḥaḳ teʿālā ḳorḳusundan aġlaram ki hem gözlerümüñ nūrı [arta]
[466] Mallarınız ve çocuklarınız sizin için ancak bir imtihandır. (Tegâbün Suresi,64-15)
[467] Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan da size düşman olanlar vardır, onlardan sakının. (Tegâbün Suresi,64-14)
[468] Namazda kişinin tembelliği,iman zaifliğindendir.
[469] Allâh korkusu kalbe cila(parlklık) verir.

Süleymān ʿaleyhi’s-selām ḳaṣd itdi ki Şāh-ı Mārān vāḳıʿā cennet ḳapucısı olan ılanumdur. Veyāḫūd [20] kendüye bühtān ider. Sözinde kāẕib midür, ṣādıḳ mıdur bile andan Ḥażret-i Süleymān ʿaleyhi’s-selām nübüvvet ḫāteminden tesḫīr-i Müvekkel Ḥayyātı **[74b]** [1] oḳuyup daʿvet itdi. Allāhu teʿālīnüñ iẕni birle Müvekkeli birle ḥākim Şāh-ı Mārān ḥāẕır olup geldi. Süleymān ḥażretine ʿaleyhi’s-[2] selām **Kefāhā Ṭāʾil** melik-i aʿẓām selām virdi. Süleymān ʿaleyke alup ʿizzet itdi. Andan ṣoñra melik-i ḥayyāt Süleymān ḥażretine [3] ʿaleyhi’s-selām ʿazā virüp eyitdi kim: **“İnnā lillāh ve innā ileyhi Rāciʿūn.”** [470]

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Raḥmete ġarḳ olduġunca sinlede ʿAbdu’ṣṣamed
[4] Devletile pāyidār olsa ki ṣıḥḥat vire aḥad

Her ḫatardan ḥaẕretüñi ḥıfẓ idüp ḫāfıẓ ilāh
Her ne ḥācet dileseñ maḳbūl ide Allāhu’ṣṣamed

4.3.2.5.5. [5] Der-Beyān-ı Ḫilḳat-ı Sebeb-i Ḥayyāt[471]

Ḥükemā ḳavlince Müvekkel-i Şāh-ı Mārān bu vechile iʿzā virüp Süleymān ḥażretine duʿā ḳılıcaḳ. Ḥażreti [6] Süleymān ʿaleyhi’s-selām suʾāl ḳılup eyitdi ki: **“Yā Kefāhā Ṭāʾīli** melik-i cihān sarāyında Şāh-ı Mārān hemān bu mıdur ki naẕarımda [7] ṭurur cemīʿ ṣeʿābīn, efʿā ḫiẕmetine yüz sürür veyāḫūd bundan ġayrı Şāh-ı Mārān bir ḳaç daḫı var mı?” diyüp suʾāl idicek. [8] Müvekkel-i Ḥayyāt **cevāb** virüp eyitdi ki: “Yā nebīye’llāh Şāh-ı Mārān hemān budur ki cenetden sürilüp yiryüzine indi.” [9] Süleymān peyġamber ʿaleyhi’s-selām yine **suʾāl** eyitdi ki: “Bu ʿālem-i melekūtda ne ḳadar ḥayyāt, ṣüʿbān, tinnīn varısa bunuñ ḥükminde mi, [10] degül mi?” **Cevāb** virdi ki: “Egerçi ser-cümlesine ḫākimdür. Rebiʿ-i meskūn ʿāleminde olana. Velākin cehennemden çıḳup yiryüzine gelmiş [11] evrenlere, tennīnler ve ṣüʿbānlara ḥükmi geçmez ki anlar kimseye ṭāʿat itmez, ʿāṣīlerdür. Ve bir daḫı Kūh-ı Ḳāf eteginde olan ḫayyāt-ı āfāʿi[12] dirler ve ṣeʿābīn, anlara Şāh-ı Mārān görmiş ḫiẕmetine yüz sürmemişdür. Meger sen Süleymān devletinde göreler, Ḳāf ʿalemine [13] varıcaḳ ḫiẕmetüñe gelüp yüz süreler” diyicek Süleymān nebī ʿaleyhi’s-selām yine **suʾāl** itdi ki: “Ḫaber vir, baña ki Ḥaḳ teʿālā ḥayyātı niçe [14] dürütdi ve şāh-ı mārānı neden yaratdı.” diyüp **suʾāl** idicek. Müvekel-i Ḥayyāt **cevāb** virüp eyitdi: “Ger nebīye’llāh bu eyitdigüñ suʿāl [15] ben daḫı Rıḍvān cennetden ṣorup bilmişem. Süleymān eydür: “Nite?” ṣorup melek eydür: “Bir gün suʾāl itdi baña.” Ḥaḳ teʿālā eyitdi. “ʿĀlemde [16] ılan cinsi ne vechile ḫilʿat itdi.” Cevāb virdi ki: “Çün kim Allāh teʿālā ʿarş-ı ʿaẓīm yaratdı, yidi ḳat ʿarşı ṭolanup ḳarnına alup [17] ve cehennem aġzına alup yitmiş biñ başıla Allāhu teʿālāya tasbīḥ iden ejdehāyı yaratdıysa andan ṣoñra her nesne ki laṭīfdur ve gökde [18] ve her nesne ki keşifdür, yirdedür ve her ẓulümātdur, şeyāṭīndur ve her nesne melāʾikedür, nūrdur. Ẓulmüñ ẕikri maḳdūm buyurdı, nūrdandur. Zīrā ki [19] ʿālemüñ ibtidāsı ẓulümāt idi. Ṣoñra güneşi yaratdı ve daḫı evvel giceyi yaratdı ṣoñra gündüzi yaratdı. Lā-cerem gice

[470] Doğrusu biz Allah’a aidiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz.(Bakara Suresi,2-156)
[471] Yılanların Yaratılış Sebebinin Beyanı Hakkında

dükeli nesne asāyişdedür ve bil ki ʿālemüñ ʿācāyib ve ġarāyib ve nevādir iken çoḳdur, ẓabṭ gelmez; ammā ki cemīʿ ġarāyib, ʿacāyib müfessirūn ḳavlince bu āyetüñ **[75a]** (1) altında dāḫildür ki Ḥaḳ teʿālā Kelām-ı Mecidinde ve Kitāb-ı Temcīdinde buyurur ki: "**El-ḥamdu'lillāhi'l-leẕi ḫalaḳa's-semāvāti** (2) **ve'l-arḍa veceʿele'ẓ-ẓulümāti ve'n-nūr."**[472] ḳaçan ki şah-ı mārān Rıḍvāna ṣordı ki ılanı Ḥaḳ teʿālā nice ḫilḳat itdi? Söz (3) andayidi ki Rıḍvān cevāb virüp didi: "Yā Süleymān bin Dāvūd şāh-ı mārāna eyitdüm ki yā ser-hengi şüʿbān ve yā serveri evrān ve yā şāh (4) Şāh-ı Mārān çünki Ḥaḳ teʿālā ʿarşı, kürsi; levḥi ve ḳalem ve on sekiz biñ ʿālemi ki yaratdı ve ẓulmet ve güneş ve gice ve gündüz ki (5) dürütdi ve her ne ki ʿālemde gerekidi anı yaratdı ve cennet, cehennem daḫı ḫilʿat itdi ve cennet içre Rıḍvān daḫı bekçi ḳodı." (6) diyicek suʾāl itdi: "Yā Rıḍvān gice gündüz ve ẓulmet ayduñlıġı nice yaratdı? Baña ḫaber vir." diyicek eyitdi ki: "Çün kim Allāh teʿālā uçmaġı (7) yaradup beni anda ki bekçi ḳodı. Andan ben ḳulına nidā ḳılup emr eyledi ki yā Rıḍvān üç kez ḳaradan ve ḳarāñulıḳdan her ne (8) bulursan getür." diyicek ben daḫı Firdevsi uçmaġın geẕüp ḳaradan ve aḳdan ve ḳarañulıḳdan ne ki buldum ise alup dergāha ʿarż itdüm. (9) Tā kim Allāhu teʿālā giceyi ve gündüzü andan yaratdı. Andan Mālik-i dūzaḫı Allāhu teʿālā yaradup cehenneme bekçi ḳodı. Emr idüp Mālike buyurdı ki: (10) "Ṭamuyı gez her ne ki bilürsen aḳdan ve nūrdan getür." didi. Mālik daḫı getürüp ʿarż itdi. Ḥaḳ teʿālā kendüyi andan yaratdı (11) ve andan ṣoñra yine cehennem Mālikine emr itdi ve tütından ve isinden alup getürdi. Tütüninden ejdehāları yaratdı ki isinden (12) sim yaratdı. Ve asa ki evüñ incecük dütünlerinden ılanları yaratdı. Bir cins ılanuñ budur ve bir cins daḫı Ḥaḳ teʿālā cehennem içinde (13) iki şaḫs ḫilḳat itdi. Birinüñ adı Ḫāliṣ ve birinüñ adı Muliṣ." diyü virdi. Muliṣ dişi idi, ṣūreti ḳurd idi ve ol (14) Ḫalīṣ irkekdi, ṣūreti añuñ aṣlanidi ve gevdesinüñ rengi aġıla ḳara ṣanki ḳaplānidi. Derisi ve bir ʿaceb daḫı bu ki (15) yā Süleymān bu aṣlan ṣūretlü Ḫaliṣüñ ḳuyruġı ılan miṣālindeyidi ve o cins ılan aġzı gibi aġzı varıdı ve daḫı (16) ve daḫı ol ḳurd ṣūretlü Mulīṣüñ ḳuyruġı ʿaḳreb şeklindeyidi; ammā ki yā Süleymān bunlaruñ bu büyüklügi şol ḳadar idi ki: (17) "Boyunlarınuñ uzunluġı on beşer günlük yolıdı." Andan ṣoñra Ḥaḳ sübḥānehü ve teʿālā ol iki cānavara emr itdi ki: (18) "Ḳuyruḳlaruñızı bir yire getürün ve biri birine ṭolaşduruñ." didi. Ḫalīṣ ve Mülīṣ bu sözi işidüp emr-i Ḥaḳḳı duttılar. Ḳuyruḳlarını (19) biri birine ṭolaşdurup çatdılar. Nite? Müliṣüñ ḳuyruġı kim ʿaḳreb idi ve Ḫalīṣüñ ḳuyruġı kim ılanıdı, irkekdi. Yılan ʿaḳrebe (20) ḳatıldı. ʿAḳreb ılandan bār dutdı, yüklü oldı. Yılanuñ varlıġın çözüp eyitdi. Biribirinden ayrılup iki ḳuyruġu ḫoş **[75b]** (1) ṣafālar sürdiler. Andan ṣoñra ʿaḳreb ılandan ḥāmile ki oldı. Bir müddet bunuñ üzerine geçti. Mulīṣi, Ḫalīṣi ḳıġırdı. Eyitdi: (2) "Gel, gör kim ḳuyruġum ʿaḳreb ḳarnından ne çıḳar." Ol daḫı yanına geldi. Andan Mulīṣin ʿaḳreb ḳuyruġı ḫaḳḳuñ ḳudreti birle dört (3) yüz ılan ve dört yüz ʿaḳreb ṭoġurdı. Yā nebiyya'llāh ibtidā ılan ve ʿaḳreb būrc-ı ʿaḳreble gökdeki ʿarş, mārdan ṣoñra anlar. (4) Ḫulḳat oldı. İbtidā ılanuñ ve ʿaḳrebüñ devri cehennemde durdı. Vaḳti ki cehennem ṭaşar, ağzına yaḳın bulunan ʿuḳārib ve efāʿī (5) ve şüʿbānları kükreyüp ṭaşıp ateş ʿalevi ṭaşra necisi yir altından çıḳup gelüp yüriyüp rubʿ-ı meskūn ʿāleminde ḳarar ṭutdılar. (6) Güneş ḥarrı sıcaḳlıġına şafā sürüp yir içinde mekānlar edindiler. Andan soñra dişisi, irkegi biri birine ḳarulup üreyüp nesilleri çoġalup (7) yiryüzine māl-a-māl olup doldılar.

[472] Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve ışığı var eden Allah'a mahsustur.(En'âm Suresi,6-1)

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Pes ʿaḳārible efāʿīl mārı s̱üʿbān āşikār
Üredi anlardan artup ʿālem içre bī-şümār

(8) Bu ki hem tā Ḫālıḳun çok ḳudreti ve ḥikmeti
Zīra oldur Ḫālıḳ aʿẓam vaḥid Allāh Girdigār

[Neşr]

Ḥakīm ḳavlince Müvekkel efāʿī ve's̱-s̱üʿābīn (9) ve'l-ḥayyāt bu vechile oldur ki ḫaber viricek. Süleymān ḥażreti daḫı bildi ki ılanuñ ve ejderüñ ve ʿaḳārībuñ ceddi aʿlāsı Ḫalīş ile (10) Mulīs imiş. Şoñra yine Süleymān ḥażreti eyitdi: "Yā Müvekkel mārān yā bu Şāh-ı Mārān ki naẓarımda durur. Cemīʿ evrenler ve ejdehālar (11) emrine fermān durur. Bunuñ ḫilḳatına sebeb nedür? Beyān itgil." didi. Müvekkel mārān cevāb virdi ki: "Yā nebiyya'llāh bu Şāh-ı Mārān Allahu (12) teʿālā kemāl-i ḳudret ve ṣanāyiʿ-i ḥikmet birle kendüzi yaratdı." Süleymān didi kim nite? Melik didi ki: "Yā nebiyya'llāh evvel (13) zaman ki Ḥaḳ teʿālā uçmaġ ki yaratdı ve içinde Rıḍvān ve ġılmān ḥūrīleri ki düretdi. Ol vaḳtin bunu daḫı deve şeklinde (14) dört ḳanadlu, ḥeybetlü, mehābetlü, şecāʿatlü, ḳuvvetlü melik, rifʿātlu bir şaḫṣ yaratdı ve uçmaġın ḳapucılıġın bu ki tevfīż itdi. (15) Tā kim Rıḍvān emrinsüz uçmaġa kimseyi ḳoymaya menʿ ide. Pes bu Şāh-ı Mārān daḫı ferişte mertebesinde uçmaġu ḳapucısı (16) iken Ḥaḳ dergāhında mertebesi aʿlā iken Ādem-i Ṣafī, Ḫallaḳ-ı aʿẓam ve rezzāḳ-ı benī ādem uçmaġa ḳoyup ḳalan naʿatdan yekün; (17) amma ki buğdāya daḫl itme." diyüp tembīh idicek. Meşhūr ḳażiyyedür ki ẕikr-i ḫācet degül. Tevrāt Musā ve Zebūr Dāvūda içinde mesṭūr (18) dur ki yañlış ḥiḳāyet degül. Şeyṭān-ı laʿīn, Ādem ḥasudu't- tevbe yiryüzinüñ ḫilāfeti Ādem virüldügi sebebden göñlinde kin baġlayup (19) secde ḳılmayup emr-i Ḥaḳḳı ṣıyup laʿnet olıcaḳ. Ḥaḳ teʿālā Ībelīse laʿnet kılıp dergāhtan sürdi. Andan Ībelīs, pīr Telbīs (20) uçmaġa girüp Ādeme iġvā virmege buġdāyı yidirüp azdurmaġa ki ḳaṣd eyledi. Pes ne ḳadar cehd idüp uçmaġa girmedi.**[76a]** (1) ʿAḳıbet gelüp şāh-ı mārāna ki uçmaġ ḳapucusı idi. Ḫile ḳılup tażarruʿ itdi ve eyitdi ki: "Ādem ucından Ḥak teʿālā meni der (2) gāhdan sürüp laʿnet itdi. Melik-i muḳarribken ṣūratum tebdīl ḳılup miḥnet itdi. Pes dilerem ki beni Rıḍvān ṭuymadın (3) aġzıña alup Ādem Ṣafī maḳāmına ildesin. Tażarruʿ ḳılup aña nāliş idüp yalvaram. Secde ḳılmadıġum günāhı Ḥaḳdan dileyüp ʿafv itdüre. (4)Tā kim yine melik-i muḳarrib mertebesin bulam kim baña himmet iderseñ muḳābilinde ben daḫı saña ḫiẓmet ḳılam." diyüp tażarruʿ idicek. (5) İblīs telbisine bu Şāh-ı Mārān aldanup şeytānı aġzına aldı. Uçmaġa girdi. Ol sebebten laʿnet oldı. Ḥaḳ teʿālā ṣūretin dönderdi. (6) Elin ayaġın aldı. Yüzi üstine bıraḳdı, yürütdi ve dişlerin iki ḳat dönderdi ve dilin daḫı iki şāḫ ḳıldı ve İblīs ki aġzına (7) girmişti. Çeşme-i ẕehr eyledi ve ṭaʿāmın ṭoprak ḳıldı. Andan Şāh-ı Mārān yiryüzine ki indi. İstiġfār tevbe ḳılmaġa Ḥaḳ teʿālāya (8) ʿibādet idip nevḥa ḳılmaġıla ʿaḳıbet Ḥaḳ teʿālā günāhın ʿafv itdi. Dört ḳanad virüp ejdehāları ve evrenleri ve ılanlara ve ʿuḳā (9) rīb cinsi çıyan aşlını mecmūʿısına bu Şāh-ı Mārān ḥākim ḳıldı ve günāhın ʿafv itdi. Ammā ki evvel ki merātibin bulmadı. İblīs telbisini (10) fikr idüp bulmadı. Pes ol ḫācib-i cennet Şāh-ı Mārān bu durur
.

[Naẓm]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Yā Süleymān budur cennet ḥācibi
Līk Īblīs oldı bunuñ ṭālibi

(11) Uyduġıçun ol laʿīnuñ sözine
itdi güci Şāh-ı Mārān özine

Laʿnet olmış Īblise uydıysa pes
(12) Bu da laʿnet oldı ol dem ḫoş nefes

Gör ne maʿlūn kimse durur ol recīm
Sözine uyan yirin ider ceḥīm

(13) Ādeme iġvā virüp aẕdardı ol
Şāh-ı mārānla cināne buldı yol

Olduġıçun kendü Ḥaḳḳın laʿneti
(14) Ṭutduġıçun bunuñile ilfeti

Bu da uçmaḳdan sürildi ol zaman
Līk yine yār ḳıldı müsteʿan

(15) Tevbe ḳılup cürmine çoġ aġladı
Göz yaşı ḳan seyl oluban çaġladı

Ol ḳadar itdi fiġān zārī vü āh
(16) Kim teraḥḥum itdi Ḫālıḳ ol İlāh

Pes günāhın ʿafv idüp ḳıldı kerem
İş bu ṣūret içre ḳopdı muḥterem

(17) Cism-i aḳ oldı be-ġayet dil-küşād
Virdi ḳudret birle yeşil dört ḳanad

Ejder ü evrān u cümle nāgih var
(18) Ger ʿuḳārib yā efāʿī cins-i mār

Cümlesini bu ki fermān eyledi
Külli hayya ḥażretin ḫān eyledi

(19) Bu da ulu mertebedür bī-gümān
Bundan özge ḫalḳa şer yok bu zaman

Germi cismi āġ olur ġāyet laṭīf
(20) Ḳāmetidür līk küḥcel key ża'īf

Līk Ḥaḳḳuñ ḳadrini gör āşikār
Ejder olan çākeridür nāgih var

(21) Böyle didi sākin oldı ol melek
Vir salāvat Musṭafāya bul dilek

Neşr

[76b] (1) Ḥakim ḳavlince meliki Müvekkel, Şāh-ı Mārān ḥaḳḳında böyle diyicek Süleymān ḥażreti daḫı bildi ki ol cennet ḳapucısı ılan (2) bu şāh-ı mārānımış. Pes yirinden ḳalkup şāh-ı mārāna 'izzet ve ikrām ḳılup eyitdi: "Yā Şāh-ı Mārān sen ḫod melik-i muḳarrib missin? (3) Ma'ẕūr du-t kim bilmedüñ, mertebeñe göre ḫizmet ḳılmaduñ. Velīkin inşā'allāhu te'ālā ḫizmetüñ, şerāyiṭin yirine getürevüz. Senüñle (4) anca demler sürüp dīvānlar ḳurup serīr üzre oturavuz." diyicek Şāh-ı Mārān daḫı yerinde ṭurup baş ḳoyup yüzine sürüp (5) eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh mürsel peygamber sen ve on iki biñ mu'cizāt ẓāhir olmış enbiyā-ı muḳarribīn ve on iki biñ daḫı vilāyete ḳadem (6) başmış evliyā-ı muḳarribīn ḳuṭb-ı 'ālemde ğaybu'r- recālile bunca du'āsı maḳbūl olmış meczūb yed-alā - yed benüm ol İblīsü ağzuma alduġum (7) günāhın Ḥaḳ te'ālādan 'afv itmekçün yārin aḫirinde cānumı cehennem odından ırak ṭutmaġıçun luṭuf ala. Götürüp benümiçün (8) bir ḫayır du'a ḳılasın. Tā kim sevābı dū cihānı bulsun." diyüp Şāh-ı Mārān Süleymān ḥaẓretine göñül, ġam-gīn, çeşm-i nem-gīn, (9) dār u ḥazīn, la'la tażarru' ḳılup yalvarıcaḳ. Süleymān hażretine daḫı hemāndem yönin ḳıbleye teveccüh idüp yidi āyet tevrāt (10) oḳıyup ve ṭokuz süre-i Dāvūd dilinde ezber ḳılup Şāh-ı Mārān çün ḫayır du'ā kılup ala götürdi. Cemī'-i (11) melekūtüs-semāvāt ve tekvināti ref'i'r-recā'i'd-derecāt ḥażır olan enbiyā ve evliyā birle Süleymān du'ā dileyüp anlar (12) anlar āmīn didiler. Du'ā tamām oldı. Süleymān el yüze sürdi. Süleymān gözinde ve melekūti's-semāvāt ve enbiyā ve pāk ẕād (13) 'aynılarında 'ayān bāḳī maḫluḳāt anı gördüler ki gözlerinde nihān ṭāvus-ı ḳudsi geldi. Süleymāna cevab virdi: "Süleymān 'aleyk(14) alup 'izzet itti ve yanına alup ḫürmet itdi." Ṭavūs-ı ḳutsi eyitti ki: "Yā Süleymān Ḥaḳ te'ālā saña selām ḳılup (15) eyitti ki Süleymānuñ du'āsını maḳbūl itdüm. Şāh-ı mārānuñ günāhın 'afv ḳıldum. Aḫir şod yine uçmaġ ḳapucılıġın aña erzān ḳıldum. (16) Evvelki merātibin bula. Ḥūr-ı rıḍvān, ġılmān birle ḫürrem ola." diyüp Süleymāndan icāzet alup ḫizmete Ḥaḳḳa getdi. (17) Andan soñra Süleymān dil-küşād olup şāh-ı mārāna ṭāvus-ı ḳudsi geldügin, Ḥaḳ te'ālā günāhın afv idüp āḫirinde (18)yine uçmaġ ḳapucılıġın erzān ḳılduġın beyān itdi. Şāh-ı Mārān diñleyüp feraḥ olup secde-i şükür ḳılup şükr-i Yezdān (19) itdi. Andan Süleymān ḫayır du'a itdügiçün alkış verüp du'ā şenā ḳıldı. Ġayet feraḥ oldı ve cemī' enbiyā ve evliyā ve meczūb (20) budalā ve üçler, yidiler, ḳırḳlar, ḳuṭbu'l-aḳṭāb ve ġaybı'r-ricāl ve ehlü'l-lāhdan ne kim varsa du'āsı müstecāb bildiler ki (21) Süleymān Ḥaḳ mürsel peygamberdür. Ḥaḳ dergāhından du'āsı müstecābdur ve hem cemi'-i maḫlūḳata ḥükm ider, server-i selāṭīn kāmiyābdur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[77a] (1) Bir nebī kim mürsel ola mālik aʿẓam kāmiyāb
Ḥaḳ ḳatında her duʿāsı olısardur müstecāb

Devlet āngeh kim Süleymān aña himmet eyleyüp
(2) Cürmüni Ḥaḳdan dileye iy melik ʿālī-cenāb

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince bular bu sözde iken ʿAzrāʾīl ḥażreti tekrār yine (3) Süleymān naẓarına gelüp selām virüp eyitdi: "Yā nebiye'llāh vaḳtdur ki dīvān ṭaġıdup yile ḥükm idesiz. Yil taḫtı alup (4) alup getüre. Mirdāṯ zāhidüñ maḳberesi gene yitüre ki namāzın ḥażretüñ ḳıla." diyicek Süleymān ḥażreti daḫı eyitdi: "Yā şāh-ı (5)mārān evrenlarü ki temāşā ittin ve ejderhālaru ki ve efʿīlerü ki tamām seyri ḳılduḳ; ammā ki ʿaḳārīb cinsini görmek (6)lāzım deġül ki maʿlūmumuzdur. Velākin ululārından getürüp yarın dīvāna ʿarż idesiz. Anlaruñ daḫı aṣlına faṣlına muṭṭaliʿ (7) olavuz." diyüp dīvān ṭaġıtmaḳ. Aşayıcak anı gördi ki evrenler yüzlerin yire sürüp baş ḳoyup ġıjġırışdılar ve ejderhālar (8) daḫı serīr muḳābilisine yüz yire sürüp ağız açışup ögreşdiler ve ılanlar daḫı ve efʿiler başlarını Süleymān naẓarına ḳarşu ḳoyup (9) āvāz idüp çaġrışdılar dillerince Süleymāna alḳış virüp eyitdiler ki: "Yā şāh-ı cihān hürmetüñe ki yüz sürüp edā iderüz rüzgāruñ (10) birle nereye dirseñ giderüz; ammā ki luṭf idüp bizi aç ṭutmayasın. Ṭaʿām muḥtāc idüp incidmeyesin." diyüp dilleri dilince (11) taẓarruʿ itdiler. Anlar eyle diyicek Süleymān dillerince eyittdi: "Siziñ oynuñuz size gelür, günde iki nevbet ṭaʿāmlansız." diyüp(12) balıḳlar getürmek cin ser-henglerin gönderdi. Defʿ varup aḳ deñizden ḳara ṭaġlar bigi balıḳlar getürdiler ve daḫı (13) üç 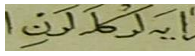 üstüḫānlara, evrenlere ve atların, ejdehālara ve baġrın baġırsaḳların ılanlara ve ʿaḳreblere ve çıyanlara baḫş (14) ittiler. Tā ki Süleymān devletinde ḳarınları ṭoyup ġanī oldılar. Şükür ḳıldılar daḫı andan ṣoñra vaḳtı oldı. Girü yitdi. Girü ʿAzrāʾil(15) yine gidelüm diyü tekrār işāret itdi. Süleymān ḥażreti yile ḥükm itdi. Yil ü serīr Süleymānı yiryüzine atdurdı. Şāh-ı Mārān (16) daḫı serīrüñ altıncı ṭabaḳasından evrenleri ve ejdehāları ve ılanları ve ʿuḳārīb ve çıyān cinsīni fi'l-cümlesin dillü dilince (17) çaġırup maḳāmlu maḳāmın gösterdi. Yirlü yirinde geçüp ṭurdılar. Nite? Evvel ki ṭabaḳda evrenler cinsī ve ikinci ṭabaḳda ejdehālar (18) ve üçünci ṭabaḳda ḥayyāt aṣlı baʿżı ılanlar cinsī ve ʿuḳārib, çıyān ʿaskeri ṭurdılar. Andan Şāh-ı Mārān leşkeri ḥayyāt (19) ve ṣüʿābīn ve āfāʿī ve'l-ʿuḳārīb cinslerini serīr-i Süleymān üzerine altıncı ṭabaḳda ḥıfẓ idüp ki ṣaḳladı, götürdü. Yine Süleymān (20) naẓarına gelüp ḳızıl, yaḳūt kürsī üzerine çıḳup ḳarār itdi. Andan Süleymān ḥażreti Müvekkel-i Bāda ḥükm itdi. Dört dürlü**[77b]** (1) yil gelüp rubʿ-ı meskūn ʿaklarında çıḳup Süleymān taḫtını tabl ve ʿilmile ve ḫayli ve ḫaşemle getürdiler. Felek yüzine dört mīl (2)miḳdār yuḳaru çıḳardılar daḫı Müvekkel Bād eyitdi: "Yā nebīye'llāh, serīre ne cānibe alup gidelüm." diyicek işāret itdi ki (3) Merdās zāhid ḳabrine iledük. Pes Tekvīn Bād ḳulaġızlıḳ idüp öñce uçdı, rehberlik idip gitdi. Nice yil Süleyman taḫtı (4) götürüp gitdi. ʿAzm-ı Mirdās eyitdi: "Anı vaḳt taḫt-ı Süleymān maḳberine yitdi." Süleymān ḥükm itdi. Yil taḫt-ı Süleymānı yire (5)indürdi. Andan Süleymān ḥażreti Musā ʿaṣasın eline alup taḫtdan aşaġa inüp maḳbere yanına geldi ve ḥükm etdi. (6) Mirdās zāhidüñ meyyitin ʿulemā varup getürdiler. Tevrāt, Zebūr āyetlerin oḳıyup geçmiş peyġamberler ervāḥına ṣalavāt getürdiler.

Süleymān [7] naẓarına yitürdiler. Andan ḳıbleye ḳarşu meyyiti ḳodılar daḫı on iki biñ enbiyā Süleymānun ṣağ ṭarafında ṭurdılar ve on iki biñ [8] vilāyete ḳadem başmış evliyā daḫı ṣol ṭarafında ṭurdılar ve enbiyālar, evliyālar ṣafınuñ ikinci ṣafında ,müvekkel, melekūtlar, ṣağ [9] ṣol ṭurdılar ve üçünci ṣafında ʿulemā ve ḥükemā ve etḳiyā ve eṣfiyā ve ġāzīler ẕuhād ve ʿibād ve evṭād ṭurdılar ve dördünci ṣafında [10] server ü selāṭīnlerle ve pehlevān rūy-i zemīnlerle umerā ve vüzerā, şuʿarā, ẕerefā, pīr u bernā ve bāy ve gedā ʿāmı, ḫāṣlar ṭurdılar. Andan Süleymān [11] ḥazreti imāmlıḳ ḳılup tamām itdi. Andan soñra Mirdās zāhid-i melikler maḳberesine koyup defn itdiler daḫı müvekkel mārān [12]Süleymān naẓarına gelüp Mirdās ẕāhidüñ aġzına girüp helāk itmege ḳaṣd iden ılānuñ ʿarż itdi ve Mirdās zāhidüñ [13] Ḥaḳ teʿālā ḳatında mertebesin ṣıdḳıla ʿibādetin ve iḫlāṣıla ṭāʿatin beyān eyledi ve andan soñra bir ılanuñ ẓulmi fesādı şerrin [14]ḥikāyet ḳıldı. Süleymān işidüp ġażaba gelüb ḳaḳıdı. Şāh-ı Mārān ḥükm itdi ki ol gün anı ḥabs [15] idüb ṣaḳlaya ṣabāḥ dīvān olıcaḳ. Dīvāna getürüp ʿarż ide. Pes Süleymān ḥażreti Ṣādıḳ bin Evyāsere on biñ ḳızıl altun [16] virdi. Merdās zāhidüñ üzerine bir ḳubbe yapdı. Ḳubbe hirmānu gibi ḳapusındaġı mermere tārīḫ ḳazdılar. Süleymān devrinde Mirdās [17] zāhid ki ne vechile dünyāya geldi ve niçesine ṣāliḥ ʿamel ḳıldı ki ʿaḳıbet Ḥaḳ teʿālā aña naẓar ʿināyeti ḳıldı ki Süleymān bunca [18] biñ enbiyā ve evliyā birle namāzın ḳılup melekūt-ı semāvāt maḳberesine defn itdüklerin beyān itdiler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]
[19] Yapdılar ḳubbe yazıp tārīh aña
Kim oḳuyıp ḫayrıla zāhid aña

Ḫoş durur ḳalmaḳ kişiden yādigār
[20] Tārīḫ ide anı ḫalḳı rūzigār

Ḫaṣ aña ḳılmış ola ṣāliḥ ʿamel
Raḥmet ide aña Ḥaḳ ʿazze ve cel

[78a] [1] Her kişi ḫayrıla anı yād eyle
Fātihayla rūhunı şād eyle

Ḫayrıla dillerde adı añıla
[2] İller içre medḥ oluban ögile

Ḥayf aña kim eyü adı ḳalmadı
Ḥaḳḳa lāyıḳ daḫı ṭāʿat ḳılmadı

[3] Dū cihāndan ola maḥrūm ol kişi
Kim taʿaṣṣubla ḥased ola işi

ʿĀḳiliseñ Ḥaḳḳa ṭāʿat eylegil
[4] Emrini dutup iṭāʿat eylegil

Söz budur ki dimişemdür iy hümām
Ger dutarsañ cennet idündüñ maḳām
(5) Ger dilerseñ ola Firdevs ü meḳān
Vir ṣalāvat Muṣṭafāya her zaman

4.3.2.5.6. Der-Beyān-ı Residen-i Zāl-ı Destān Be-Dergāh-ı Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām[473]

(6)Ḥükemā ḳavlince bunlar bunda bizüm ḳıṣṣamuz **ez-ān cānib** Ẕāl-ı Destānıla Kündeki Dīve (7)geldi. Nite? Ol zaman Kündeki Divü bu vechile ki ʿözr itdi. Ẕāl-ı Destān işidüp çār u nā-çār ʿözrin ḳabūl ḳılup (8) Süleymān dergāhına varmaġa yaraḳ gördi. Ḳayṭafūn-ı Reʾīse eyitdi: "Edünyānuñ ḫazīnesinden gevāhir, zevāhir varise (9)ki cevherīyye aṭasından çıḳarmışlardı ve baʿżı daḫı baḥr-ı girdāba düşicek ġarḳa varan tācir gemilerinden yaʿnī kim kimseyi (10) girdāba düşüp ṣaḥibleri fevt olanuñ ḥucırātı ṣandıḳlarından alup cemʿ itmişlerdi. Pes ol ḳıymeti ṭaşlarıñ (11) ser-cümlesin Edyenā ḫalḳı gemiye ġarḳa varanlarınuñ içinden her birisini ki ḳıymetiden alup götürmişlerdi. Olancasın Zāl-ı (12) Destān naẓarına getürdiler. Bir ḳızıl altun sini içine ḳoyup götürdiler. Andan Kündeki Dīv icāzet alup muḳeddemā gelüp (13) Süleymān ḥażretine ʿaleyhi's-selām ḫaber virmege getdi. ʿAḳabince Zāl-ı Destān ve Ḳārūn-ı Pehlevān ve Ḳayṭafūn-ı Mellāḥ iki yüzden (14) ziyāde Edniyā ḫalḳıla yürüyüp piyāde getdiler. Gelüp dīvler getürdigi zemīnüñ kenārına yitdiler, gördiler ki ḳırḳ arşın (15) yirden yüksekligi var. Ehremenler bir ṭarafını yarup yol itdiler, yüriyüp aşaġa indiler daḫı ʿazm-ı Süleymān idüp gitdiler; ammā ki (16) bizüm ḳıṣṣamuz **ez-īn cānīb** Kündeki Dīve geldi ki Zāl-ı Destāndan ʿicāzet alup Süleymāna gelüp gitmekde. **Bu ṭarafdan** Ḥażret-i Süleymān (17) daḫı Mirdās-ı zāhidüñ namāzın ḳılup gelüp nübüvvet taḫtına çıḳup devletle ḳarār idüp oturdı. Dīvān-ı ʿaẓīm (18) ṭurdı. Anı gördiler ki Ṭālisḫān-ı Perī geldi ki Ḳāhir bin Sām- süvāra göndermişlerdi ve Kiflīsi Cinnī geldi ki Sām-süvāra gönder (19)mişleridi ve Miflīs-i Cinni ki geldi Rüsteme göndermişlerdi ve Kündeki Dīv geldi ki Zāl-ı Destāna göndermişleridi. Her birisi (20) uşaġı ve irisi taḫt-ı pā öñünde baş koyup serīr-i Süleymāna yüz sürdüler. Andan baş ḳaldurup devām-ı devletine duʿā kılup (21) alḳış virdiler ve her biri ne gördise söyleyüp beyān itdiler. Ḥakīmleriñ ḥükmine sözleri muṭābıḳ geldi. Nite? **Bu ḳıṣṣanuñ aṣlı oldur ki [78b]** (1)Elhenc Cinnī ḳaża vü ḳadre inkār itdügi ḥīnde **yaʿnī** bundan evvel ẕikr olundı ki Süleymāna Cebra'īl ḥażreti ʿaleyhi's-selām (2) gelüp şöyle ḫaber virdi ki: "Ḥaḳ tebāreke ve teʿālinüñ taḳdīrinde bu muḳadder olundı ki kānūn evveliñ altıncı gicesinde (3) Ḫaviristān pādişāhını Edniyā bin Dāvūd öldürse gerek." diyüp Süleymān, Cebraʾīl aġżından naḳl idicek. Ben bu ḳażayı (4) defʿ ideyin diyüp inkār idüp kāfir olıcaḳ. Süleymān ġażaba gelüp ol güne tārīḫ yazup red itmezseñ seni (5) helāk ideriñ, diyüp vaʿde viricek. Ḥükemā daḫı usṭırlābı ele alup Edünyāçün didiler ki ol tārīḫde (6) taġannī kānūn evvelüñ ikinci günindeki remli çizilüp yazuldugı gündür ve ol saʿat içinde Lokmān Ḥakīm iyitdi ki: (7) "Edünyā bu dem ne yirdedir ne göktedir hevāy-ı ḳanaddur. Ve **Zāl-ı Destān,** Ḳārūn-ı Piliten ikisi ṣuyla hevā üzerinde ejdehā derisiyle ṣa (8)rılmış demür bend içinde yaturlar ve **Rüstem** ḳan deñizi içinde görünür **ve Sām-süvār** beş ayaḳlu cānavara binmiş gider, gördüm." (9) diyüp ḥükm idicek. Baṭlamyūs-ı Ḥakīm daḫı usṭırlāp dutup eyütdi ki: "Zāl-ı Destān, Ḳārūnıla tābut içinde (10) yaturlar ve Rüstemüñ başı açuḳ, ṣaçı ṭaġıḳ, gevdesinden ḳan aḳar ve Edünyā bir yüce ḳalʿada ḳafeṣ içinde görinür (11) ve Sām-süvār başı ʿamūd direk üzerinde oturur bir ḳubbede." diyüp birbiri muḫālif ḫaber viricek. Elhenc-i

[473] Zāl-ı Destān'ın Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-Selām'ın Dergâhına Ulaşması Beyanı Hakkında

Cinnī ḳahḳahayıla gülüp (12) eyitdi ki: "Bunlaruñ sözi daḫı ol söze beñzer ki Edniyā Ḫaveristān Şāhın depeler dinüldigi söz gibi mechūl kelāmdur." (13) cümlesini diyicek Loḳmān Ḥakīmile Aṣaf bin Berḫiyā ve Batlamyūs-ı Ḥakīm ve Feyṣāġurus-i Ḥakīm ve cemīʿi reʾis, ḫükemā, ayaġu üzere (14) ḳalḳıp Süleymāndan dilek itmişlerdi. Ẕikr olan pehlevānlara cinnīler ve perī vü dīvler göndereler. Remil cizdügi tārīḫde ne (15) ʿameldedür varıp göreler, gelüp ḫaber vireler. Pes anuñ üzerine ḳavl olup ẕikr olan dīv ü cinnī ser-henglerini gönder (16)mişlerdi ki her birisi varup ol demde ne ḫaldeyidüġün görüp bilüp gelüp ol dem ḫaber virdiler. Nite? Ṭalisḫānı (17)Perī cevāb verdi ki: "Yā nebīye'llāh çünki ol tārīḫ ki bundan ḳanat açup uçup gitdüm. Edünyā bin Dāvūdem yatur bir(18) ve yüce ḳalʿanuñ içinde demürden çatılmış müşebbaḳ bu ḫalvet içinde sükūt ıʿvānlarıyla otururlar." diyicek ḫükemā, ḫükmiyle (19) imtiḥān idüp gördüler ki demür ḳafeṣ ve yüce ḳalʿa didügi Loḳmānıla Batlamyūsı ʿilmine Süleymān āferīne itdi. Kündegi (20) Dīv eyitdi: "Yā nebiye'llāh çünki naẓaruñdaki dem çeküp gitdüm girdāb-ı baḥra yitdüm naẓar itdüm, gördüm ki Zāl-ı Destān (21) bu Ḳārūn Piliteni ejdehā derisinde kemendile birbirine ṣarmışlar. Ellerin, ayaḳların demür bend urmışlar." diyüp ḫaber viricek.**[79a]** (1)bildiler ki Ḥakīm rast söylemiş ki tābut dedügi gemiymiş ve suyla hevā didügi deñiz yüziymiş, ʿilmine Süleymān (2) taḥsīn itdi ve Kiflīs Cinnī daḫı ilerü gelüp Süleymān ḫażretine duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā nebīye'llāh çünki bundan gitdüm. (3)Dem çeküp uçup ol saʿat, ol demde ṭarfeti'l-ʿayn içinde Ḥindüstānda, Sām-süvār naẓarına yitdüm. Gökyüzinden (4) naẓar itdüm, gördüm ki Sām-süvār ol pehlevān rūzigār bir Maḥmūdi Pīle süvār olup sedd-i İskender gibi üzerinde (5) oturup ʿasker öñince gider, budur ki gelüp cevāb virdüm." diyicek imtiḥān idüp bildiler ki Loḳmān Ḥakīm rast (6) dimişdür ki dört ʿamūd üzerine binā olmış ḳubbe didügi bilmiş Süleymān işidüp Ḥakīm rehline āferīn itdi. Andan ṣoñra (7) **Muḳlīs**-i Cinnī ilerü gelüp Süleymān ḫażretine duʿā ḳılup eyütdi ki: "Yā nebīye'llāh çün kim ol tārīḫ içinde dem çeküp uçup (8)ki gitdüm. Nücūm sāʿat geçmedin henüz ol sāʿat içinde Rüstem töhmetine yitdüm, gördüm ki ġażbān-ı kūh-ı nām-ı (9)pehlevān ʿaskerile cenk ider. Ġażabından cebe vü cevşenini çıḳarmış ve başından aşıḳlığın çıḳarmış başı açuḳ yalıncaḳ, (10)pirehenle tīr-i Ḍaḥḥak elinde cenk ider. Ol ḳadar ādem ḳanın dökmiş ki ḳan içinde kendü ġarḳa varmış. Velākin ġażbān (11) tir- endāz-ı Rüstemi göksinde tīrile urmış, ḳan aḳar gördüm. Ol ḳadar ṣayrı itdüm ki Rüstem çeriyi ṭaġıtdı. Ṣaġ (12) selāmet dönüp çadırına getdi." diyüp cevāb vericek. Batlamyūsıla Loḳmān Ḥakīmüñ aḫkāmları birbirine muṭābıḳ ki geldi. (13)Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām imtiḥān ḳıldı. Andan Süleymān peyġamber bunlara sūʾāl ḳılup eyitdi ki: Niçün eglendüñüz ki ol(14) zamandan berü çoḳ zaman geçdi." cevāb virdiler ki: "Bize bir süstlıḳ vaḳıʿ oldı ki ḳırḳ gün tamām bir eksü (15) ksiz yatdıḳ. Ġayri ḫiẓmeti unudup Allāha ʿibādet itdik ḳırḳ birinci gün olıcaḳ. Señ Süleymānun ḫiẓmetin añup ḳorḳu (16) muzdan gelmeye daḫı ḫavf itdük. Bir niçe zaman sergerdān ʿāciz ḳalduḳ. ʿĀḳıbet nā-çār olup geldük." diyü ʿözürleyicek. (17) Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām bildi ki bunlar ḳırḳ gün ṭāʿat itdüklerin recīmi ḳırḳ gün ḫabs itdüginün āṣārıdur. (18) ʿÖzürlerin ḳabūl ḳılup andan Loḳmān-ı Ḥakīme ve Batlamyūs-ı Ḥakīme ḫilʿat-ı ḫaṣ geyürüp māl virüp ṭoyurdı. (19) Aḫkāmları rast geldügiçün; **ammā ki** dāʿī kemīne yaʿnī kim muṣannaf kitāb-ı Firdevsī eydür: Gerçi ki kitāb maḫrecinde (20) ḫükemā ḳavlince bir naḳli kitāba inşā itdüm ve ammā ki ḫükemā reml çizüp Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām iʿtibār ḳılup (21) anlara ʿizzet itdügine cāʾīz görmedi. Zīrā ki Süleymān ḫod mürsel peyġamber idi. Ḥaḳ tebāreke ve teʿālā aña cemiʿ nesne **[79b]** (1) bildirmişdi. Nitekim Kelām-ı Ḳadīm içinde gelür ki **ḳavluhu teʿālā:** "*Fefehhemnāhā Süleymāne."*[474] Pes eyle olsa müneccime remmāle Süleymānun (2) ne iḫtiyācı varıdı. Cemīʿ-i nesneʾ-i nübüvveti ḳuvvetile bilürdi. Egerçi ki *lāyeʿlemu'l-ġaybe illā'l-lāh* ġaybı

[474] Süleyman'ın dava konusunu iyi anlamasını sağladık. (Enbiya suresi,21-79)

Allāh bilür; ammā Süleymān (3) nebī Ḥaḳ teʿālādan dilemişdi ki: "Yā Rabbī bir yirde ẓülm ola. Ben anı bilmeyem, maẓlūmuñ ḥaḳḳını ẓalimden alup dād istād (4) ḳılmayam, günāhkār olmış, oluram. İmdi yā Rabbī baña şol saltanatı vir ki fīl ḳulaġındaġı siñek āvāzın işidem ve tarlada (5) ekindeki ḳarıncanuñ niyāzını bilem, biñ bir ümmetüñ ḥālinden ḫaberdār olam." diyicek Allāh u teʿālā celle celāluhu Süleymanuñ (6) sözün ḳabūl idüp Müvekkel-i Bād-ı melik **Naġamġamāvile** ḥükm itdi ki yirle gök ortasındaki hevā ṭoludur ve her nufūsī ki nefesini (7) yille alup virür. Kaçan ki birisi ẓülm görüp feryād itse yil anuñ şavtını semʿi Süleymāna irgüre. Ḥażreti Süleymān ʿaleyhi's-selām (8) dādını üstād ḳıla ve daḫı ḥażreti Süleymānuñ ʿaleyhi's-selām bir yirde müşkili olsa Müvekkel-i Bāde soracaḳ. Bildüginden (9) ḫaber vire ve ammā ki sırru'l-lāh ve ʿibretü'l-lāh olsa Süleymān nebī münācāt ḳılurdı. Ṭāvus-i Ḳudsi gelür ḫaber virürdi. (10)Pes eyle olsa Süleymān nebī ʿaleyhi's-selām Rüstemüñ ve Sām-süvāruñ ve Ḳahirüñ ve Zal-ı Destānuñ ḳażiyyelerin bilmege (11) iḫtiyācı ḳalmaz. Ya budur ki Müvekkel-i Bādı ḫaber virirdi veyaḫūd Ḥıżır, İlyās peyġamber daʿvet ḳılup ḫaber alaydı veyaḫūd maḳsūd (12) idindü ki kimsenüñ rūhına müvekkel olan meliki daʿvet eylerdi. Aḥvālini andan teftīş idüp bilürdi ve andan geçse (13) Ṭavus Ḳudsī Allāhdan niyāz ḳılup ḫācet dileyüp daʿvet iderdi. Emr-i subḥānile gelürdi. Ḳażżiyeyi andan şorup (14)bilürdi veya biñ bir ümmetüñ her birinüñ üzerindeki melik müvekkeldür. Anlardan teftīş idüp bilürdi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

ʿĀlimu'l-ġayb ol Ḫudādur ki oldı ʿallāmu'l-ġuyub
(15) Ḳullarınuñ ʿaybın örten ki oldı settāru'l-ʿuyūb

Her gönülden ne geçerse yirde gökde ol Ḥaḳ bilür
ʿĀlem-i deyyān oldur daḫı keşşāfi'l-kurūb

4.3.2.5.7. (16) Der-Beyān-ı Ameden-i Murġ-ı Raḫne ve Murġ-ı Ḳaḳnūs [475]

Ḥükemā ḳavlince ḳıṣṣa-i efḍal budur budur ki bundan evvel ẕikr itmişler ki ki kaknūsile, (17) ruḫ ḳuş ve raḫne ḳuş ki Süleymān işiginde Sām-süvāra ḳoşılıp andan Sām-süvār daḫı Rüsteme ruḫ ḳuşın (18) ḳoşup raḫnile kaknūsi kendü eli ḳoyup żabṭ iderdi. Żabṭı daḫı bu vechile ki simurġ kendü şeh-perinden üç dāne (19)yük ḳoparup virmişdi ve bu üç raḫne ḳuşlara üç nevʿ yüklerin göstermişdi. Yaʿnī her birine bir yüki nişān itmişdi (20) ki ḳanḳı kişi ki büyügi başında götüre. Ol götüre ne muṭīʿ olup ḫiẕmet şerayiṭin yirine yitüre. Dāīm anı gözedüp (21) göre, üzerinde pervāz urup ḳanda giderse uçup bile vere ve ḫiẕmetine yüz süre. Eyle olsa ruḫ ḳuşınuñ yükini Sam-süvār **[80a]**(1)Rüstem Kīş baḥrından gemileriyle deñize girüp Edinyā ʿaḳabince gidicek. Ruh ḳuşı bilesince olup ḫiẕmetinde olurdı. (2)Raḫne ḳuşıla, ḳaḳnūs ḳuşınuñ nişānesi sī-murġ yüklerini Sam-süvār kendü başında götürürdi. Evvel iki nefer murġān (3) daḫı Sam-süvār şerāyiṭi ḫiẕmetin yirine getürürleridi. Bir ṣarb ḳalʿa olsa alınmasa Sam-süvārı ḳapıp götürüp (4) ḳalʿa içine getürürleridi. Ḳalʿaʾı Sām feṯḥ iderdi. Çünki berḳ Cāzu, Sam-süvār üzerine geldi. Zāl-ı Destān, (5) Sam-süvāruñ başından Sī-murġ yüklerin uġurlayıp aldı. Ol iki nefer ḳuş daḫı Zāla muṭīʿ oldılar. Ḳarūn Pilitenile ikisin (6) getürdiler.

[475] Rahne Kuşu ve Kuknus Kuşunun Gelişinin Beyanı Hakkında

Hevāy-ı fenāya yitürdiler. Bundan evvel ol ḳuşlaruñ ḳıṣṣaşı geçmişdür. Bunda ẕikr olmuşdur. Destānıla Ḳarūn (7) götürdükleri girdāba getürdiler. Andan ṣoñra ol yükleri Edniyā alup ḳuşlar aña muṭīʿ olup süvār olup (8) geldükleri āḫir ḳaknūsıla, raḫne ḳuşı Zāl-ı Destāndan, Sāmdan ayru düşicek. ʿĀciz olup gelüp Süleymāndan yana girüp (9) sīmurġa ḥallerin ʿarż itdükleri beyān olmışdur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Bundan evvel söylenüpdür bu aṣaḥ aḫbār pes
(10) Cāʾiz olmaz söylemek dile alup tekrār pes

Kim mükerrer şekker olsa ucuz olur lā-buḫūr
Bükr-i söz tervende güldür ḫūb olur dil-dār pes

(11) **Neṯr**

Ḥükemā ḳavlince çünki raḫne ḳuşıla, ḳaknūs ḳuşı gelüp sīmurġa ki bulışup ḥāllerin ʿarż itdiler. (12)Andan sīmurġı daḫı alup Süleymān naẓarına getürdiler. Devletine manṭıḳı't-ṭayrıca duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā nebiye'llāh bu ḳaḳnūsı ḳuşıla, (13) raḫne ḳuşınuñ gelmesine sebeb bu ki Sām-süvār ḫiẕmetindeyiken Zāl-ı Destān, Ḳārūn-ı Pīlitenle bunlar ve benüm (14) yüklerüm başlarına ṣoḳarlar ki Sāme nişāniçün virilmişdi. Her kimüñ başında görseler bu ḳuşlar aña mutīʿ olur (15)lardı. Pes yüklerüm Zālıla, Ḳarūn başlarında görüp aña mutīʿ olup götürüp hevāda giderken evrene bulışup (16)tīr-i bārān ḳalup öldürüp andan girdābı baḫrına düşüp anda bir ʿArab ḳavmine buluşmuşlar. Ol gün geçüp aḫşām olıcaḳ. (17) Anı görmüşler ki dört kişi gelüp ikisiniñ başında sīmurġ yüki anlara bu ḳuşlar mutīʿ olup götürürler. Ḳanad (18) açup uçup bir ḳara dağda yüce ḳalʿaya gelüp ḳalʿa üstüne inüp ḳondılar. Ol ādemler bunlaruñ arḳasından (19)inerler. Ġavġa ḳılup birḳaç ādem öldürürler. Bunlaruñ göñlüne bu gelür ki ki bu götürdüğümüz kimlerdür. Kimseleri bilmezüz. Efḍalı (20) budur ki sīmurġa varup ḥālimizi ʿarż idevüẕ. Zīrā ki götürdügümüz Zāl-ı Destān degil ve ḫiẕmet itdigümüz (21) Sām-süvār degül. Pes ʿabeṣ niye ḫiẕmet ḳılalum, diyüp gelüp gitmişler, diyüp ḥāllerin ḥazreti Süleymāna ʿaleyhi' **[80b]** (1) s-selām ʿarż itdi. Süleymān peyġamber nübüvvet ḳuvvetiyle bildi ki baḥr-ı girdābda ḳuşlar arkasına süvār olup (2) giden ḳarındaşı Edinyā bin Dāvūddur. Vardıḳları ḳalʿa Ḫāveristāndur. Pādişahını Elhenc Cinnī ḳapup iletdügi (3) ḳalʿadur ve Edniyānuñ öldürdügi Şāh-ı Ḫāveristāndur kim takdīri Allāh da olsa gerekdi, oldı. Velī Süleymān (4) peyġamber anda söz söylemedi; ammā ʿanḳāya eyitdi ki: "Bunları ṣaḳla ki şehādete gerek olur, ḳandasına gitmesünler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(5)Ḥükm ider ʿanḳāya anda şeh Süleymān nāmıdār
Ḳaḳnūsıla raḫne ḳuşın ṣaḳlayup ol kāmikār

Diñle imdi bu ʿacāyib ḳıṣṣayı men şerḥ idem
(6) Kim viresin sen ṣalāvat Aḥmediçün bī-şumār

Neşr

Ḥükemā ḳavlince Kündeki daḫı **ez-ān cānib** dīv gelüp ḥaẕreti(7) Süleymāna ʿaleyhi's-selām duʿā ve şenā ḳılup daḫı Ṭaḳtaḳūşı tekviniye bulaşıp Zāl-ı Destāndan ḫaber ṣorup (8) Şemāʾīl-i Peri ḳulaġuz ḳoşup Zāl-ı Destānı yatur görüp dergāh-ı Süleymāniye gelmeye muʿāniddür. ʿinād (9) ide, diyü ḫavfūmdan bilemce olan ʿafārīte ḥükm itdüm. Yatduḳları yirüñ etrāfını bir fersaḫ mikdārı (10) kesdürüp ṭaş ṭopraġıla aġaç yapraġıla götürdüp nışfu'l-leylden ṣubḥ olunca bu ḳuds-i mübārek ṣaḥrāsına (11) getürtdüm. Ḫizmeti yirine yitirdüm, diyüp edeble sākin oldı. Süleymān ḥaẕreti ʿaleyhi's-selām ḥaẕır olan (12) server-i selāṭīnlerden Andelūs meliki oġlı Ḫurūşāha ḥükm itdi. Pehlevānlardan Ḳarṭus-ı ʿĀdi varup (13) ʿizzetle, ikrāmla, Zāl-ı Destānı, Süleymān dīvānına getürdiler. Destān daḫı dergah-ı Süleymāna gelüp peşkeş çeküp (14) taḫt-ı pā öpüp devām-ı devletine duʿā, eyyām-ı rifʿatine şenā ḳılup andan Sām-süvār kürsīsine emr-i Süleymānı birle (15) geçüp oturdı. Ḫūnsālār daḫı dīvān-ı şeylānın getürdi. İnsānı melikleri naẕarına envāʿ-ı neʿāʾim ve cinnīler ser-hengi (16)naẕarına altun, gümiş micmerler içine ʿūd, kāfūr, ṣandal yaḳūp buḫūr itdiler. Ve ḥubūbātı yemci ḳuşlara ḥubūbāt döküp (17)ve yırtıcı ḳuşlara naẕarına ḥayvānāt leşlerin iltüp yırtıcı cānvarlara kelleler ḳısmet idüp ve zübāb u mekes, zenbūr (18)ṣınfına şikenbe vü bağırṣaḳ üleşdürüp fi'l-cümle her cinsüñ ṭabīʿatına muvāfıḳ ġıda virüp biñ bir ümmet naşiblerin (19)cinsī cinsīle yiyüp ṭoyup dillü dilince Ḫālıḳa şükrin diyüp Süleymāna duʿā itdiler ve çünki ṣaflardan ṣofralara (20)götürülüp yemekler kim gire dilüp yirine şükür şerbeti getürülüp içilip yidiler. Dillü dilinden duʿālar ḳılup baʿde't-ṭaʿām (21) sözden söz çıḳup Zāl-ı Destānuñ ser-güdeştinden ḫaber açıldı. Andan Āṣfı bin Berḫıyā baş ḳaldurup eyitdi ki: "Yā Zāl-ı Destān **[81a]** (1) Sām-süvārdan ne ḫaber bilürsin?" Cevāb virdi ki: "Berḳı Cāzūyı, oġlı Ḳahiri, helāk itmiş. Şimdi ki ḥalde Sām-süvār geyip (2) içmekde Hind diyārında ḥoş geçmekdeyimiş. Andan Aṣfı Edinyādan ḫaber açdı. Cevāb virdi ki: "Benümle gelen ṭāʾife (3) Edinyā bin Dāvūduñ ḫalḳıdur. Ḳārūn Pilitenden ġayrı benüm aʿvānum kimse yoḳdur." diyü Sām-süvāra küsüp ḳuşlar arḳasına (4)süvār olup yirle gök ortasında yidi başlu yil evrenine ṭūş gelüp tīr-i bārān atup öldürdüklerin ve andan baḥr-ı girdāba (5) girdüklerini, Edniyā bin Dāvūdı gördüklerini begler begisi Evyāşer bin Çerupā söziyle ʿāmil olup kendüye Ḳārūn-ı (6)Piltenle, Dārū-yı Ḫūşber yidürdüklerini ve Dārūy-ı Ḫūşberden geçüp yaturken Edniyā bunları bende çekdürüp kendülerüñ (7)yaraḳlarını, esbāblarını alup geydüklerini Evyāşer bin Çerūpāyıla begterlerini geyüp ḳılıcların hemāyil ṭakınup başlarına Sī-murġ yüklerin(8) ṣoḳınup laʿl-ı cevāhirüñ ḫaşlarından bile alup ḳuḳnūs ḳuşına Edinyā bin Dāvūd ḫ^{v}ocasıyla süvār olup ve melik-i zādıyla (9)Evyāşir bin Çerūpā ruḫ ḳuşına süvār olup etyār daḫı başlarında Sī-murġ yükin görüp ḳorḳdılar daḫı ḳorḳularından (10) mutīʿ olup getürdiler. Ḳanad açup uçduḳların ve kendüler gemilerde bī-hūş yatduḳların reʾis kendülere tīmār idip (11) idibi dārūdan ḫalaṣ itdüklerin andan cümle ḫalḳıla Edinyā ittifāḳ idüp ḳırḳ ḥayvān leşlerin getürüp ip (12)ṭakup baġlayup deñize atduḳların urġān ucların gemiye berkitdüklerin ṭuzlu leş yiyüp balıḳlara ḥarāret (13) itdügin, ṭatlu şu özleyüp balıḳlar kendülerini gemi orġanlarıyla yitdüklerin bu ṭarīḳile kenāra çıḳmalu olıcaḳ. Yil (14) çıḳup gemi ġarḳ itdügin ol eşnāda gelüp Ṭaḳṭaḳūşı ḫalāṣ itdügin ve ḳoryа çıḳıcaḳ. Kündeki Dīv birle bile (15) götürüp Süleymān naẕarına getürdiklerin Zāl-ı Destān tamām aṣlı birle kendünüñ ḥālin ḫaber viricek. Süleymān nebī ʿaleyhi's- (16)selām bir zaman fikre vardı daḫı baş ḳaldırup ḳuḳnūsıla, raḫne ḳuşın, sī-murġa getürüp mantıḳa't-ṭayrıca (17) anlardan ṣorup destānıla ikisin mevāce idüp ḳuşlar daḫı Zāl-

ı Destānı görüp bilüp şād oldılar. Süleymān [18] nebī aleyhi's-selām Zal-ı Destānı sözinde ṣādıḳ görüp ḫilʿatı geyürüp gine maḳamını virüp şād itdi. Andan [19] dīvānı ṭaġıdup yirinden ṭurup server-i selāṭinlere icāzet virüp ḫalvet-i ḫāṣına varup ol gice tā ṣubḥ olınca [20]ya dek Allāhu teʿālāya ṭāʿat eyledi ve begler daḫı maḳamlu maḳamına vardılar. Miclis ḳurup cümlesi bir yire gelüp Zal-ı Destānı [21] żiyāfet itdiler. Envāʿ dürlü taʿāyimler ḥaẓırlayup bir ʿālī żiyāfet Sām-süvār uğrına Rüstem atası destāna ḫiẕmet itdiler.

Naẓm [81b]

[Fāʿilatün Fāʿilatün Fāʿilün]

[1] Zāl-ı Destān ḥażretine ol zaman
İtdiler ʿālī żiyāfet pes hemān

Cümle begler ayaġına vardılar
[2] Yendi niʿmet daḫı meclis ḳurdılar

Sāḳī ṭutup eline ẕerrīn ḳadeḥ
Beglere ṣunup ḳılur ḳalbin feraḥ

[3] Zihi mey ki nūş idene cān virür
Cism ü cānu cāna hem cānān virür

Bülbül-i gūyā gibi güyendeler
[4] Zühre-i zehrā gibi sāzendeler

Ṣaf ḳurup meclis ḳurup oturdılar
Sazlu sazın öñine getürdiler

[5] Diz çöküp çeng uzadup boynın ʿūd
Ney fiġan idüp göġe irerdi dūd

Burdılar ḳobız ḳulaġın nāzile
[6] Kim ter ola her dimāġ āvāzile

Dürlü sāzı çaldılar ḳānūnile
Ki oldı ʿişret ʿādeti ḳanūnile

[7] Niçe ādem olmaya ʿālemde o şey
Nūş idüp mey itmeye vü gūş ney

Sīm u ẕerden ḫarc idip eyle meʿāş
[8]Yoḫsa yinmez ẕerle budur ṭaşa ṭaş

4.3.2.5.8. Ḳıṣṣa-ı Süleymān ve Ḳażiyye-i Efʿī[476]

Ḥakīm ḳavlince Zāl-ı Destān beglerle ol (9)gice yeyip içmekde ʿalā raġmı rūzigār ḫoş geçmekde; ammā ki bizim ḳıṣṣamız Süleymān ḥażretine geldi. Nite? Çünki ol (10) gün geçdi. ʿAlā'ṣ-ṣabaḥ oldı, yirinden ṭurup pāk sudan abdest alup iki rekʿat namāz ḳılıp orada oḳıyup (11) namāzdan ve niyāzdan fāriġ olıcaḳ. ʿİmāme-i ḫalīli başına alup ṣiṣ ʿabāsın geyüp Ādem Ṣafī ṣaçın beline baġlayup (12) Nūḥ peyġamber cübbesin egnine ṣalup Tevrātı ez-Zebūrı ḥumāyil ḳılup Mūsā ʿaṣāsın eline alup nübüvvet taḫtı üzerine (13) çıḳup oturdı. Meleḳūt-ı müvekkelün ḳafasında ayaġın ṭurdılar ve Benī İsrāʾil ḳavminden on iki biñ muʿcizāt ẓāhir (14) olan enbiyā ṣaġ ṭarafda, şimsīr-i ʿāç ṣandallar üzerinde ḳarar ḳıldılar ve on iki biñ velāyete ḳadem başmış evliyā ṣol (15) ṭarafında ābanūs kürsīler üzerinde oturdılar. Hāṣılı kelām sözidir. Az itmeyelüm ins ü cin melikleri dīv, ʿaḳārīt (16) serhengleri yirlü yirinde ḳarar ḳılıp otırdılar. Ḥadem, ḥaşem ayaġın ṭurdılar ve andan ṣoñra vuḥūş, ṭuyur ululları (17) dīvān-ı Süleymāna ḥażır olup Şāh-ı Mārān daḫı ḳızıl, yāḳūt üzerinde Süleymān naẓarına ḳarşu oturup ḳarar (18) itdi. Çünki dīvān-ı Süleymān ṭurdı. Andan Süleymān ḥükm itdi. Mirdās-ı zāhidūñ aġzına girip zehri (19) ṣaçan ılanı ḥazır itdiler. Süleymān ılan dilince eyitdi ki: "Yā ẕehir-nāk mār Mirdās-ı ẕāhidi niçün aġzına girüp (20) incüddüñ ve helākine ḳaṣd itdün? Ol ḫod saña eylik itdi." Cevāb virdi ki: "Yā nebiye'l-lāh Mirdās-ı ẕāhid vilāyete ḳadem (21) başmış ehlü'llāhdan idi. Anuñ şānına lāyıḳ buydı ki eylük ḳılaydı. Baña eylük itdi. Ben ḫo[d] ılan cinsīyem. İşim ādemi**[82a]** (1)ṣoḳup öldürmek ve ẕehri ṣaçmaḳ ve eylüge yaramazlıḳ ḳılmaḳ ve bed-nefes olmaḳ. Pes benüm şānuma lāyıḳ yaramazlıḳ idi kim (2) itdüm; ammā ki Ḥaḳ teʿālā benüm ẕehrümden anı ḫalaṣ eyledi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Besleseñ yüz yıl ılanı virüben şehd ü şeker
(3) Furṣatın fevt itmeyüp virmez emān ıssın ṣoḳar

Ṣoḳmasın efʿī ḳomaz ekremesün şīr ü ner
İtligin terk eylemez hem erligin ṣaḥib-hüner

(4) **Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince ılan böyle diyicek Süleymān ḥażreti eyitdi: "Rāst söyledüñ gerçek dirsin; ammā ki Mirdās-ı (5) ẕāhide itdügün ben saña da ideyün." diyüp şāh-ı mārāna ḥükm itdi. ʿAḳārīb cinsin getürdi. Bir gümiş sinī içinde (6) tekvīn, ʿaḳārīb, Şāh-ı Mārān yanında taḫt-ı pā kenārında ḳodı daḫı Süleymān naẓarına gelüp gördi ki ancılayın ʿaḳārīb (7)lerdür ki her biri engeç ve gerveẕe ḳadar evvelā cemiʿsi şāh-ı mārānı görüp yönlerin andan yaña ḳılup ḳuyruḳların ḳafasına (8) çevirüp ejder miṯāli aġzı açup ṭurdılar. Ayaḳları yire urdılar. Baḳup Süleymān ḥażreti şāh-ı mārāndan sūʾāl itdi ki: (9) "Bu ʿaḳreblerüñ üremesi ve ṭoġurması ne vechiledür." Cevāb virüp eyitdi ki: "Ya nebiye'llāh ʿaḳrebüñ sekiz ayaġı vardur (10) ve iki dişi vardur ve her işi anuñladur ve iki gözi arḳasındadur ve daḫı ya Süleymān bir ʿaceb budur ki ḳaçan ʿaḳreb (11) yüklü olsa ölür. Zīrā ki

[476] Efʿi Meselesi ve Süleyman'ın Hikâyesi

ṭoġırıcak yavruları ḳarını yarıp çıḳar ve daḫı ʿuḳārib cinsī, efāʿī cinsīnden ẕeyrekdür. Çünki (12) hevā sākin ola ininden çıḳmaz. Zīrā bilür ki çıḳacaḳ üstine o yaz ḳonar. Gitmez, ḳaçar, inine girür. Ṭaşra çıḳmaz ve şol (13) vaḳt ki yil esse ve hevā ṣovuḳ olsa ʿaḳreb ininden çıḳar. Anuñiçündür ki ekṣer geceyle ininden çıḳıp yürüdügi (14) sebeb budur ve daḫı yā nebiye'llāh ʿaḳrebüñ ṭabīʿatı sovuḳdur. Ādemüñ ḳanın baġlar ṣoḳucaḳ ve ılan daḫı issi olur." diyicek (15) Süleymān ḥażreti ya Şāh-ı Mārān bu ʿaḳreblerüñ birisine emr it. Bu ılanuñ aġzından içerü girsün ve ẕehrini ḳarnı içine (16) ṣaçsun. Andan yāb yāb etin yimege ġıda ḳılsun. Şāh-ı Mārān daḫı eyitdi: "Bir küḥçek ʿaḳreb ol ılanuñ aġzından içerü (17) girüp ve ẕehrini ṣaçdı. Defʿi ol ılan anı vaḳt içinde şişip çatladı. Helāk oldı. Süleymān görüp eydür: (18) "Yā Şāh-ı Mārān ʿaḳreb ẕehri ılana kār ider mimiş?" Cevāb virdi ki: "Yā nebiye'llāh neʿam ki ʿaḳrebüñ ẕehri ġayet ḳatāldur. Zīrā ki (19) ʿaḳreb iki kişi ṣoksa elbetde biri helāk olur ve biri ölmez ve daḫı ya Süleymān bu zehir ki vardur. Bir niçe ḥabisdür." Süleymān (20) dinler. Nite? Şāh-ı Mārān eydür: "Yā nebiye'l-läh zehrüñ baʿżı cānavara eṣer ider. Şöyle ki aḳreb zehri ve baʿżı daḫı oldur ki ādemi (21) yise ḳalbe feraḥ virür. Şöyle ki zaʿferān ve afyūn ve baʿżı daḫı oldur ki ġuṣṣesi göñülden girerür. Şöyle kişnīç suyı **[82b]** (1) ve daḫı yā nebiye'llāh zehrüñ cerāḥatı, zaḥmı olmaz. Girü ḳalan nesnelerüñ zaḥmı olduġı gibi zehir nereye eṣer itdügi bilinmez (2)kim ayıralar. Zehri işbu yire irişmişdür ve işbu yire irişmemişdür. Velākin Allāhu teʿālā bunda bir ḫāsiyyet ḳomışdur ki (3) bir yire dege ḳamusı helāk olur. Şöyle kim Allāhu teʿālā bir cānavar yaratmışdur ki aña cerrāddırlar ki Türkçe çekirge (4) dimekdür. Ḳaçan ki ol çekirge yumurdlamaḳ istese ḳuyruġı bir ṭaşa vurur. O ṭaş yarılur. Anuñ içinde yumurdlar. (5) ḫāl budur ki anuñ ḳuyruġı ol miḳdār ḳuvvet yoḳdur. Ṭaş ṣıyalıġın Allāhu teʿālā anda bir ḥāṣiyyet ḳomışdur (6) ki ānı ol işler ve daḫı yā nebiye'llāh difle aġacı ki aña ḫalḳ dirler şol miḳdār żaʿīf süst eydür ki vaṣfa (7) gelmez. Ol żaʿfile eger üstine kiremid ḳosalar kiremidi yara ṭaşra çıḳar kim türüñce ol ota köke żarar iden ol durur. (8) Yā nebiye'llāh bir gün Sistān vilāyetinde ejderhālarla kūhistān seyr iderken gördüm ki bir pūl menḳūr üstine (9) ṣabır yapışmış. Ol daḫı bir ṭaş üstine düşmiş. ol ṣabır ṭaşa yapışmış ve ol ṭaşuñ altınta ḫulefā bitmiş, çıḳmış. (10) Ol pūlı delmiş, ṭaşı yarup ṭaşra gelmiş. Ḥāl budur ki ol ḫalfānuñ hiç ḳuvveti yoḳdur ki pūlı yaralıgın. Allāhu teʿālā (11) anda bir ḥaṣiyyet ḳomışdur kim eyle teʾsīr ider. Meṣelā ṣaʿiḳa ki aña yıldırım dirler. Ḳaçan demüre uġrasa eridür ve maʿādīn (12)cinsī ṣu bigi ider ve illā ki aġaç ḳarara ṭutup yaḳup geçer ve ger ḳılıca uġrasa ḳılıcı eridür. Fitne kār itmez (13) ve daḫı yā Süleymān maṭbaḫdan ʿaḳrebde daḫı ḳuvvet vardur. Bu yirüñ ki bir bıḳırdan bir tencere getürsünler. Süleymān emr itdi (14) varup getürdiler. Şāh-ı Mārān naẓarında ʿaḳrebler naẓarında ḳodılar. Andan Şāh-ı Mārān ḥükm itdi. Bu baḳır tencreye (15) ʿaḳarīb zaḥm urdılar. Delük delük kevgīr gibi eylediler. Süleymān görüp taʿaccüb itdi. Bildi ki ʿaḳārīb ẕehrinüñ (16) ne ḳadar ḳuvveti vardur. Andan Süleymān yine suʾāl itdi ki: "Yā Şāh-ı Mārān aġunuñ ḳuvvetine vaḳtin zīyādedür." Cevāb virdi ki: (17) "Yā nebiye'llāh aġularıñ ʿameli gice artuḳ olur. Zīrā ki görürüz aġulı kişi gice çoḳ feryād ider. Vaḳta ki gün ṭoġa sakin (18) olur. Anunçündür ki ādemün ḥarāreti içerü vurur daḫı içi ıssı olur. Ol vaḳt aġu ʿamel ider. Ol kişinüñ żaʿf-ı ḳuvveti ḳadar."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(19) Ẕehrün aṣlı bu ki şāhā ḥażrete arż eyledüm
ʿİlm irdükçe tamāmet evvel aḫir söyledüm

Ejder ü tinnīn sü'bān mālikiyem mīr u mār
(20) Zehrüñ aşlın bilübanı ṭoġrı yolı söyledüm

Neşr

Ḥakīm ḳavlince Şāh-ı Mārān ki Süleymānla ādem dilince söyleşirdi. (21) Ḥikmetden Şāh-ı Mārān daḫı ḫaber virüp Süleymānla söyleşdi. Gine Loḳmān Ḥekīm ḥased iltüp eyitdi: "Şāh-ı mārāna **[83a]** (1)bir bend geçeyin kim ḥikmetden daḫı dem urmasun ve bana muḫtāc olsun." diyüp Süleymānıla Şāh-ı Mārān 'uḳārīb (2) ḫuṣusın ve zehr-i aşlın söyleşmekde. Loḳmān-ı Ḥakīm eline usṭurlāb alup Süleymān dīvānında ḥaẓır olan nev-cūvān (3) baḫtı melik-ṣūret, güneş-ṭāl'at, melik-zādelerüñ ṭāli'in ṭutup içlerinde bir 'aşıḳ aradı. 'Aḳıbet birinüñ ṭal'inde (4) şöyle yüz gösterdiñ. Sührāb Şāhuñ ḳızın severmiş. Ḥammām yolında giderken görüp 'aşıḳ olmış. Yil niḳābın (5) yüzinden götirüp cemāli ber-kemālin görmiş. teferrüc idicek. Bī-hūş olup düşmiş. 'Işḳ belāsına maḳtūn, (6) Leylā ṣaçına 'aşıḳ, Mecnūn olmış. Beñzinüñ ruḫı, yañaġı ṣararup ze'ferāna dönmüş. Meger kim bu melik-zāde (7) Efrāsiyāb ḳarındaşı A'ziretüñ oġlıydı ve adına Şāh-ruḫ dirlerdi. Loḳmān Ḥakīm 'ilm-i ḳuvvetile ḥāline muṭṭali' (8) olup Şāh-ruḫı ḳıġırdı ve nabżın daḫı dutdı. 'İlmel-yaḳīn bildi ki ancılayın 'aşıḳdur ki 'ışḳ odınuñ (9) ḥarāreti içine ṭolmış.

Naẓm

[Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün]

Şeh Ruḫı bildi hemān mā'şuḳaya 'āşıḳ durur
'Işḳı baḫrı cūşa gelmiş mevc urur ṣādıḳ durur

(10)Dudtı nabżın vāḳıf oldı ḥāline anuñ Ḥakīm
Zīre sırra muṭṭali'dur kim Ḥakīm-i ḥāżıḳ durur

Neşr

Ḥakīm ḳavlince Loḳmān-ı (11)Ḥakīm, Şāh-ruḫuñ 'ışḳına muṭṭali' olıcaḳ. Dönüp şah- mārāna eyitdi: "Yā ḥācib-i cennet ve ehl-i ḥikmet ḥikmetden (12)dem vurursın ve ılan zehrinden ādemi helāk olur, dirsin. İmdi bu melik-zade bir ḳattāl ef'ī ılana ṣoḳdur (13) ve bir zehir-nāk 'aḳreb daḫı gelüp ṣoḳsun. Görelüm bu şeh-zāde helāk olur mı Veyaḫūd olmaz mı?" diyicek Loḳmān (14)Ḥakīmüñ sözine cemi' hükemā ve 'ulemā te'accüb idip başın şalışdılar. Bir kişi ef'ī ve 'aḳārīb ona ölmez mi diyüp (15) gülişdiler; ammā ki şah-mārān ġayet ġażaba gelüp ḳaḳıdı eyitdi: "Ef'ī ılan ne ḥācet şeh-zadenüñ ḳanı boynına alsun. (16) Bir 'aḳreb ṣoḳmaġıla helāk itdürin. Menzilin ḫāk itdüyin." didi. Loḳmān işidüp şāh-zādenüñ göñlüne girüp (17) eyitdi: "Baña i'tiḳād it." didi. Şāh-zāde daḫı Loḳmāna Loḳmāna cān göñülden rām oldı daḫı Loḳmān-ı Ḥakīm (18) emr itdi. Bir ef'ī ılan ve bir zehir-nāk 'aḳreb getürdüp ṣoḳdurdı ve andan ṣoñra ḫazine-i Süleymānīden zehir getürtdi (19) daḫı ol zehirden otuz dirhem āġu yidirdi ve eydürdi ki: "Şeh-zāde bu aġunuñ lezzeti saña ḫoş gelür mi?" Cevāb (20) virdi ki: "Yā ḥakīm yedükçe ḳalbime ḳuvvet virüp şādān ider ve ṭa'ām daḫı ekşi, meyāhūş cānum ṣafā sürer." diyüp (21) daḫı loḳmān Ḥakīm şeh-zāde yanına alup oturdı; amma ki Afrāsiyāb ġayet ġażżaba gelüp ḳaḳıdı: "Ya Loḳmān Ḥekīm **[83b]** (1)benüm ḳarındaşum oġlı Şāh-rūḫı bunca aġu yidürüp helāk itmek ḳaṣd idersin." diyüp 'itāb idicek. Loḳmān Ḥakīm (2) eydür: "Yā Şāh Efrāsiyāb aġunuñ müddeti ḳırḳ nefesdür. Andan geçse nihāyet-i müddeti ḳırḳ saatdur ve andan geçe

(3) ḳırḳ gündür. Eger şöyle ki bu melik-ẕāde ḳırḳ gündeñ bu ẕehirden helāk olıcaḳ, olursa baña ne ʿitābuñ varısa (4) idesin. Bu ḫuẕ şimdi bunca aġu yidi ve ılan daḫı ṣoḳdı ve ʿaḳreb daḫı ṣoḳdı. Defʿ-i helāk olmaḳ lāzım idi; (5) ammā ki ben bunuñ ṭaliʿin dutdum. Bu ẕehirler buña teşīr itmeyecegin, ḥikmetle bildüm. ʿİlācın daḫı ḳıldum ġam yeme diyicek (6) cemiʿ hükemā ve şaḥ-ı mārān ḥażreti Süleymān eyitdiler: "Yā Loḳmān Ḥakīm bu ḳaçan olacaḳdur ki sen ḥikmetle bunuñ ẕehrini (7) defʿ idesin ki helāk olmaya." diyicek Loḳmān Ḥakīm eyitdi: "Benüm Loḳmān olduġum nedir ki ḥikmetde māher ẕehr-i aḥvāle (8) naẓır ve ecelden ġayrı derde dermān ḳılmaġa ḳādir olmayam." diyüp emr itdi. Muḥabbeşu ḫāneden yaʿnī zindāndan ḳatle müsteḥak (9) üç ḳānlu getürdiler. Evvel ki ḳātil kişi ol kişi ol şeh-ẕādeʾi ṣoḳan ʿaḳarībe ṣoḳdurdılar ve ikinci ḳātil ılana ṣoḳdur (10)dılar ve üçünci ḳātil şeh-ẕāde yidügi aġūdan nışf dirhem aġuyı şerbet idip virdiler. bir saat geçmeden (11) ḳātilün üçi daḫı şişüp cān virüp helāk oldılar. İllā ki şehżāde ter ü tāze hīç pervāsı yoḳ. Loḳmān (12) Ḥekīm ile kelimātda dimekde ve işitmekde gāh melik-ẕādeler ṣafında ayaġın ṭurup ḫiẕmet itmekde. Loḳmān-ı Ḥakīmüñ (13)cemiʿi hükemā ve ʿulemā ve eṭibbā bu ḥālātı gördüler. Ḥikmetde māhir ve her derde devā ḳılmaġa ḳadīr idiġine evvel gice biñ (14) zīyād ve iʿtimād itdiler daḫı ṣordılar ki: "Yā Ḥekīm Errümmān veya Loḳmān ibni ʿĀd iy ḥekīm ve üstāt biʾllāhi luṭf (15) idüñ şeh-ẕādeye aġu kār itmemeñ sebeb nedür?" Loḳmān Ḥakīm eyitdi ki: "Bunuñ beyānını itmek ḳırḳ gün mühlet (16)gerekdür kim görevüz. Ḳırḳ gün içinde şehẕade helāk olursa bilesiz ki helāki sendendür ve eger ki ḳırḳ günden (17) berü vefāt iderse helākine sebeb ecelse ḳırḳ günden ṣoñra vefāt idecekdür kim her kişinüñ eceli ne vaḳt (18)gelecegin Ḫudāy-ı Rabbeʾl ʿālemin bilür. Eger ki ḳırḳ günden berüden helāk olsa ecel irse senden midür veyaḫuẕ ecel (19) Ḥaḳdandur. Ol daḫı maʿlūm olur. Zīrā ki sem-i ḳātil vücūda teʾşīr idicek. İşbu helāk olan ḳātillerüñ gibi şişib çatlayup (20) helāk olur ki cism-i eri ve pāk ve ẕehirden eṣer bulunmaya ve bir niçe gün daḫı üzerine geçmiş ola maʿlūmdur ki zehirden degildür."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(21)Böyle diyüp anda Lokman-ı Ḥakīm
Oldı ḥamūş şāh öñinde yā nedīm

Diñle imdi ḥikmeti Loḳmānı sen
[84a] (1) Līk virgil ḫūş ṣalāvat key delim

Neṣr

Ḥakīm ḳavlince Loḳmān-ı Ḥakīm bu vechile ki bend geçdi. Andan ḥükemā (2) ve eṭibbānuñ bu nesneye ʿaḳlı irişmeyüp ġayet de taʿaccüb itdiler. Eyle ki ḥayret deryāsında ḳaldılar ve Şāh-ı Mārān daḫı (3) Süleymān naẓarında mülezzem düşdi. Andan Fiylesūf-ı Ekberle, Baṭlamyūs Ḥakīm ve İʿtiṣām Ḥakīm ve cemiʿ-i ḥükemā Feyüṣāġüreṣ (4) Ḥakīmüñ odasına vardılar daḫı selām virdiler, oturdılar. Loḳmān Ḥakīmüñ ẕehri ḥaḳḳında itdügi kelimātı ve şeh-ẕādenüñ (5) aġu içip ʿaḳreb ve efʿī ṣoḳup ölmeyüp ḥāyat nedendüginü başlayup meşveret ḳılışdılar. Bizim cümlemüzüñ üzerine (6)Loḳmān-ı Ḥakīm ġālib olduġundan ölmek yigdirür, diyü şiḳāyet eylediler. Feyüṣāġüreṣ Ḥakīm eyitdi: "Şeh-ẕādenüñ (7) ölmedigine, semmi ḳātil eṣer ḳılmadıġına, iki nev ʿilā ḥikmet var durur. Yā budur kim ġayet de ʿaşıḳ durur. Şöyle kim ʿışḳ (8) odınuñ ḥarāretin semmi ḳātil degül cehennem

odını da söyündürür. Min illā ki ʿaşıḳ, maʿşūḳa yol bulmaya şehvet (9) ṣuyı söyündürür ve bir daḫı budur ki Loḳmān-ı Ḥakīm şeh-ẕādeye ḳırḳ gün tiryāḳ-ı ekberle muʿalice ḳılup durur. Ḥikmet mucibince (10)eyle olsa ḳırḳ güne dek şeh-ẕāde ḥayātdan olur. Baʿde ezelde fevt olur."

Naẓm

[Fāʿiltün Fāʿilātün Fāʿilün]

Böyle diyüp ol zaman anda Ḥakīm
(11)Virdi pend itdi naṣīḥat key delīm

Diñle imdi ḳaṣr-ı ḳādir şerḥ idem
Līk virgil ḫūş ṣalāvat bul naʿīm

(12) **Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince ḥekīm böyle diyicek eyitdiler: "Yā ḥakīme'z-zaman sen ne dirsün? Bu ḫuṣūṣa kim Loḳmān-ı (13) Ḥakīm cümlemüze bir bendile māt eyledi." diyicek Feyusāġūreṯ Ḥakīm nice ola ki şeh-ẕādeʾi baña getürsiz, nabżın ṭutup bilem. (14)Eyitdi ki: "Kim cehd idelüm, getürevüz. Ḫiẕmet şerāyiṭin yirine yitürevüz." Pes varup bir luʿbıla ḥükemā şeh-ẕādeʾi buldılar. Eyitdiler: (15) "Senüñ ḳırḳ dirhem ẕehr-i ḳātil yidi göge daḫı ʿaḳreb efʿī ṣoḳduġına Feyuṣāġūreṯ Ḥakīm inanmadı. Sizleri görmek (16) ṭāleb ider. Lutf idüp kerem ḳılup ḳadem rence ḳıluñ. Anda varalum. Ḫiẕmetüñe elden geldükce yüz sürelim." (17) didiler. Eyle olsa şeh-ẕāde sözlerin ṣımayup yirinden ṭurdı. Feyuṣāġūreṯ Ḥakīm yanına vardı. Şeḥẕādeʾi görüp (18)taʿẓim idip yanına aldı. Aḥvālinden suʾāl ḳıldı. Şeḥẕāde daḫı beyān vāḳıʿ taḳrīr itdi. Semm-i ḳātil içdügin ve efʿī (19) ve ʿaḳreb ṣoḳduġın taʿbir itdi. Feyusāġūreṯ Ḥakīm simāsına naẓar ki ḳıldı. ʿIşḳdan eṯer varduġın firāsetile (20) bildi. Andan nabżın ṭutdı, gördi ki ʿışḳ ṭamarı anuñ gibi ḥereket idip cūş ider. Ṣan kim baḥr-i ummāndur mevc urup (21) ḫurūş ider, baġırur. Şehżādenüñ nabżı elinde iken eṭibbāyı ve ḥükemāyı ṭaġıtdı. Odayı ḫalvet itdi. Eyitdi "Yā şehżāde **[84b]** (1)ne yavlaḳ ʿışḳa ulaşmışsın, ʿışḳa mübtelā olduġuñdan ẕehri saña tiryāḳ olmış." Şehżāde ʿışḳından ḫaber işidüp maʿşūḳaʾı (2) göñlüne getürüp iḫtiyārsuz bir āh itdi. Şöyle āh itdi ki felek yüzin siyāh itdi daḫı ḥakīm eyitdi: "Yā şeh-ẕāde (3) sen kimi seversin baña deyver. Ben anı anı vaḳt içinde taḫṣīl idip düşekile ve örtüsiyle ʿilm-i simyā ḳuvvetiyle naẓaruña (4) getüreyin. Vaṣlına vusūl bul." diyicek şehżāde daḫı diledi kim iẓhār ide. Ammā ki göñlünde eyitdi: "Eger bu kişinüñ (5) kemāli varısa sevdügüm kimdigin ʿilmile bile farḳ ḳıla." diyicek bu fikr üzerine ḥakīme cevāb virdi ki: "Ben kimseye ʿaşıḳ (6) degülem. İllā şol maʿşūḳaya ki vuṣūl taḫṣīl olmaḳ mümkin deġüldür." Ḥakīm eyitdi: "Çünki iẓhār idmezsin. Men anı (7) ḥikmetle bileyün ve ṭaliʿ iḫtiyār ḳılup ismini daḫı beyān ḳılayun." diyüp şeh-ẕādenüñ nabżın ṭutup firāset (8) yüzinden anladı ki bu bir aḳrān pādişāhuñ veyaḫūẕ bir server sulṭānuñ ḳızına ʿaşıḳdur. Pes istimāʿ olan maḥbūbile (9) esmāsını ẕikr eyledi: evvel Keyḳıbat Şāh ḳızların söyledi. Şeh-ẕādenüñ ʿışḳı ṭamarı cūş itmedi. ʿAcem vilāyetin (10) söyledi hiç ḥareket itmedi. ʿAḳıbet **Turān vilāyetin** añdı Efrāsiyāb ḥikmetindir ol daḫı ḥareket itmedi. (11) Andan ʿ**Arab vilāyetinüñ** serverlerin añdı anda daḫı ʿışḳ ṭamarı süst deprendi. Andan ṣoñra Feyuṣāġūreṯ (12) Ḥakīm, **Endülūs memleketin** añdı ʿışḳ ṭamarı cūş itmege başladı. Bildi ki maşrıḳ, maġrib zemīni dīyārındadur. Andan maġrib (13) cezīrelerin söyledi. ʿIşḳ ṭamarı daḫı zīyāde cūşa geldi. Andan İskenderiyye şehrin añdı. Bu kez ʿışḳ ṭamarı zīyāde (14) cūş itdi. Andan Şām şehrin añdı Şam şehrin añıcaḳ şeh-ẕādenüñ ṭamarı anuñ gibi cūş itdi.

Baḥr-ı Ḳulzem miṡāli ḫūni [15] mevc urup ḫurūş itdi. Andan ṣoñra Mıṣır şehrin añdı ʿışḳ ṭamarı cūş itmedi ve Ḥaleb şehrin añdı ve ʿAnṭa [16] kiye şehrin añdı hiç ṭamarı cūş itmedi. Pes ʿilme'l-yaḳīn bildi ki şehżādenüñ sevdügi maʿşūḳ Şām şehrindedür. Andan [17] ṣordı ki **Şamuñ cānib** şimālesi ġayet maḥbūb yirdür. Yā şeh-ẕāde gördüñüz mi şāhẕāde eydür: "Gör ammā ki nabẕı ḥareketde [18] ol ḳadar ḥareket itmedi." Andan eyitdi ki: "Yā şeh-ẕāde **Şām şehrinüñ** cānib-i cenūbi daḫı ġarrā yirlerdür; ammā ki ḥayfı ki [19] ʿömrümüz andan ġayrı yirde geçer. Yā şeh-ẕāde hiç ol cānibi daḫı gördünüz mi." diyüp suʾāl itdi. Cevāb virdi ki [20] gördüm illā ol ḳadar müntehā yirler degül. Pes Ḥakīm nabżı daḫı dutdı gördi ki ṭamar cūşı bir ḳarāra sābıḳ artmadı. [21] Ḥakīm bildi ki sevdügi maʿşūḳınuñ mekānı ol cānibde daḫı degül. Andan yine ḥakīm suʾāl itdi ki: "Yā şeh-ẕāde Şāmūñ **[85a]** [1] cānib ʿArabīsi daḫı ġayet maḫbūb laṭīf bāġ u būsitāndur ve āb-ı revān vāfir yirdür. Hiç ol laṭīf yirlerde daḫı [2] ʿişret itdüñüz mi." didi. Şeh-ẕāde eyitdi: "Varup ṣohbet ḳıldum. Teferrüc itdüm; ammā ki eken daḫı zībā yirler degül." [3] diyüp cevāb verince o ṭarafdan ḥakīm gine şeh-ẕādenüñ ʿışḳ ṭamarın ṭutdı. Gördi ki iken daḫı cūş itmedi. Ḥakīm [4] bildi ki ʿaşıḳuñ, maʿşūḳı ol ṭarafdan degildür. Andan yine ḥakīm suʾāl itdi ki: "Yā şeh-ẕāde Şām şehrinüñ güneşi maṭlaʿ-ı [5] şarḳ-ı cānibi ġayet maḥbūb baġlu, busitānlu ḫub yirdür. Şöyle ki āb-ı revān, āb-ı ḥayāt ve çayır, çemen, sebze ve et [6] ve miveleri nāy şekeri, nebāt ve çevresi lāle-zār ve gülʿizār içinde öter. Bülbül murġ-ı zār hiç ol yirlerde daḫı ʿaşıḳa ne himmet [7] itdüñüz mi?" diyicek şehzādenün ʿışḳ ṭamarı cūş idüp ḫurūşa geldi ve iḫtiyār söz āh eyledi. Pes ḥakīm bildi ki [8] şehzādenüñ sevdügi maʿşūḳa ve ṭālib olduġı maḫbūba ʿālem-i kāʾināt içinde Şam şehrinüñ şarḳısında şehr içinde [9]dür. Pes andan ṣoñra eyitdi: "Yā şehzāde ʿāşıḳuñ maʿşūḳun cemālini görmek, baġ u būsitān içinde mi ḫūşdur?" Şehzāde [10] eyitdi ki: "Bilmezem, ḥakīm eli şehzādenüñ ʿışḳ ṭamarınuñ üzerinde nabż ṭutup ṭurur gördi ki ḥarāret gine bir ḳarar bildi ki sevdügi [11] mahbūbınuñ yüzüni būsitānda görmemiş." Andan suʾāl itdi ki: "Yā şehzāde Şamuñ şarḳısında mahbūbeler çoḳ olur kim düzenüp [12] ḳuşınup manẓarlardan baş ḳaldurup baḳarlar. ʿĀşıḳlarınuñ cigerini yaḳarlar. Ḥasret odından hiç size daḫı ol ḥāl vāḳıʿ [13] oldı mı?" Şehzāde eyitdi ki: "Ḫayır olmadı." Ḥakīm nabżın ṭutdı. Ṭamar-ı ʿışḳ cūş itmedi. Ḥakīm bildi ki şehzāde sevdügi maḥbūbınun yüzine [14] naẓardan görmemişdür. Andan yine ḥakīm suʾāl itdi ki: "Yā şehzāde Şam maʿşuḳları olur ki ʿāşıḳını ʿavret şekline ḳoyup [15] pādişāhlar sarāyına iltüp sırça sarāy içinde bulışurlar. ʿişi nūş eylerler. Hīç senüñ daḫı başuña ol devlet ḳondı mı?" [16] Cevāb virdi ki: "Bilmezem ḥakīm nabẓa naẓar ḳıldı, gördi ki ḥareket itmedi. Ḥakīm bildi ki şehzāde maʿşūḳıla bir yire [17] gelüp vuṣlat bulmamışdur." Andan yine ḥakīm eyitdi: "Yā şehzāde Şāmun mahbūbeleri olur ki ḥūrī-ṣıfat kendüleri tezvīn [18] ḳılup zīnetle serv ü ḳāmetle nāz u şive vü ḳıyāmetle dürlü ḥareketle şevketle şöhretle ṣalabetle remz ve işāretle gāh gāh niḳābın [19] yil ḳaldurup beşāret itdükçe ġamzesi cān olur zülf-i küfri dīn alur."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Gün yüzinden defʿ idelden yil anuñ ebrī niḳāb
[20] Ṭuş olaldan gözlerüm ol melek yüzlü āfitāb

Başda ʿışḳı dilde zikri ḳalbimüzde sevgüsi
Ḥasretinden zāri ḳılup iñlerem hemçün rebāb

(21) **Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince Feyūṯāġureṯ Ḥakīm şehzādenüñ nabżı ki elinde tafṣīl olan ẕikirlerden ḥamām yolında maʿşūḳınuñ **[85b]** (1) yil niḳābın götürünce şeh-ẕādeler görüp ʿaşıḳ olur, diyince şeh-ẕādenüñ aşḳ ṭamarı anuñ gibi cūş itdi kim baḥr-ı ʿummān (2) gibi ḳan ṭamarı içinde mevc idüp ḥurūş itdi. Andan ḥakīm baş ḳaldırup eyitdi ki: "Yā şeh-ẕāde sırr-ı ʿışḳa niçün inkār idersin ki (3) senüñ sevdügüñ maʿşūḳınuñ aṣlını bildüm. İnkār itdügüñ sebebi ne?" Şeh-ẕāde eyitdi ki: "Neden bildüñ?" Eyitdi ki: "Zamanile Şām (4) şehrine varmışsın cānib-i şārḳ ḳıyısında seyriderken ḥammām yolında bir ḥumeyle maḥbūbınuñ niḳābile ḥammāma giderken yüzinden (5) yil niḳābın götürüp ʿāşıḳ olmışsın." diyicek şeh-ẕāde taʿaccüb idüp ṣunup elin öpdi. Vaḳıʿā yā ḥakīmü'z-zaman şöyledür ki: (6) "Buyurursın; ammā hüner budur ki ol benüm sevdügüm maʿşūḳınuñ adın daḫı bilesin." Cevāb virdi ki: "Yā şeh-ẕāde ġaybu'llāh (7) bilür; amma ki ḥikmetle sevdügüñ maʿşūḳanuñ adın ve kimüñ ḳızı idiġin daḫı bilelüm. Aña göre senüñle iş ḳılalum." (8) diyüp şeh-ẕādenüñ ʿışḳ ṭamarın ṭutup nabżını gördi daḫı şordı ki adların ḳanḳı ada ḫoşdur, başladı. Ḥakīm taḳrīr (9) itdi ki maḥbūbelerüñ esmāsıdur. "Eyitdi ki: "Fāṭıma ve Rabīʿa ve Zühre ve ʿAʾīşe ve Sitti Benevşe daḫı buña mensūb niçe adlar (10) ẕikr itdi. ʿIşḳ ṭamarı cūş itmedi." Yine ḥakīm başladı. Ẕikr itdi ki: "Yā şeh-ẕāde kişinüñ sevdügi maḥbūbenüñ (11) adı Gülẕār ve Gülbādem ve Benevşe ve Ḥurşīd ve Şīrin ve Meryem bu cins adlardan söyledi: ammā ki nabż-ı ʿışḳ ṭamarı ḥareket (12) itmedi. Ḥakīm bildi ki bu adlar daḫı degül yine ḥakīm eyitdi ki: "Yā şeh-ẕāde maḥbūbenüñ adı Gülhümāyūn veyā Ferahşād (13) veyāḫūd hīç beni Hümā ġāyet maḥbūb isimdür." diyicek şeh-ẕādenüñ iḫtiyārsuz ʿaḳlı başından gidüp cūş ʿışḳ ṭamarı ḳaynadı. (14) Ḥakīm bildi ki sevdigi maḥbūbınuñ adı Hümādur. Pes eyitdi ki: "Yā şeh-ẕāde ḥammām yolında yil niḳābın götürüp ʿāşıḳ olduġuñ (15) maʿşūḳınuñ adı Hümādur ki ʿışḳ ṭamarı şāhiddür." didi. Ḥakīm eyle diyicek Şeh-ẕāde ṣunup elin öpüp eyitdi ki: "Neʿam (16) sevdügüm ḳızuñ adı Hümādur. ʿİlmüñ taḥsīn ki bildüñ; ammā ki kemāl-i luṭfuñdan anı daḫı beyān itdi ki bu sevdügüm maḥbūbenüñ (17) gibi kimsenüñ ḳızıdur. Atası bay mıdur, yoḫsul mıdur, gedā mıdur,pādişāh mıdur, vezīr midür veyā kātib midür? Andan ḥakīm ʿışḳ ṭamarınuñ (18) nabżına yapışup eyitdi ki: "Yā şeh-ẕāde dervīşlerüñ daḫı maḥbūba ḳızları olur ve müftīlerüñ ve müderrislerüñ ve ṣanʿat ehlilerinüñ (19) erkānuñ ve kātiplerüñ ve nüdemānuñ ve ẕürefānuñ ve vüzerānuñ ve füẕeyānuñ ve ʿāmilüñ bunları ki ẕikr itdi. ʿIşḳ ṭamarı cūş (20) gelmedi bildi ki bunlaruñ ḳızı degül. Pes hekīm firāsetle fikre vardı göñlinde eyitdi. Eger bu şeh-ẕāde ki Efrāsiyāb gibi Tūrān sulṭānınuñ ḳarındaşı oġlıdur. Eger kim bunuñ sevdügi el irecek yirdeyimişse ẕafer bulup ele getürüp vuṣlat **[86a]** (1) olurdı; ammā ki varısa bunuñ sevdügi ḳız ʿAmāliḳā sulṭānınuñ Sührāb Şāhuñ ḳızıdur ki sarāyı Şām şehrinüñ cānib-i (2) şarḳındadur. Pes hakīm baş ḳaldurup eyitdi: "Yā şeh-ẕāde senüñ sevdügüñ ḳız ʿAmāliḳa sulṭānı Sührāb Şāhuñ (3) ḳızı Hümādur ki ḥammām yolında niḳābın yil yüzinden götürüp gördügöñçün ʿāşıḳ olduñ." diyicek şeh-ẕādenüñ ʿışḳ ṭamarı baḥr-ı nīl (4) gibi mevc urup ḥurūşa geldi. Ḥakīm bildi ki şeh-ẕādenüñ sevdügi ḳızdur. Şeh-ẕāde daḫı bildi ki Feyuṯāġureṯ Ḥakīm (5) kendünüñ sırrına muṭṭaliʿ oldı. Maʿşūḳın kimdigin bildi. Hemāndem geveleyüp ayaġına düşdi. Işḳ mevci başından aşdı. (6) Eyitdi ki: "Yā ḥekīmü'z-zaman hīç anuñ vuṣlatına vuṣūl bulmaġa imkān var mı?" Ḥakīm eyitdi: "Elan bu gice ʿilm-i sīm (7) yāḳūtile maşrıḳdan Zühre-sıfat bir çengi maḥbūba getürtmek ve maġrib şehrinden mey, ney ve ṣāḳī getürtmek ve Şām şehrinden (8) ol sevdügüñ Hümā ḳızı örtüsü döşegile naẕaruna yitürmek elümden gelür; ammā be-şart-ı ān ki ol ḳızla vuṣūl bulıcaḳ. (9) Sen daḫı ol daḫı helāk olursız. Eger yolına cān virürsen buluşırsız."

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Ger virirseñ ʿışḳına maʿşūḳunuñ şeh-ẕāde cān
(10) ʿİlmile ḥāṭır ḳılayın bulasın maḳṣūd inan

Böyle diyüp oldı sakin ol zaman anda ḥakīm
Diñle imdi ḳıṣṣa nedir vir ṣalāvāt cāvidān

(11) **Neṯr**

Ḥakīm ḳavlince Feyuṣāġureṯ Ḥakīm böyle diyicek şeh-ẕāde ṣunup ḥakīmüñ elin öpüp eyitdi: "Yā ḥekīme'z-zaman (12) cānum ve başum maʿşūḳa yolına ḳurbān ḳomışamdur. Tek viṣāline vuṣūl bulayın ve maḳṣūdı ḥāṣıl ḳılayun." diyüp rıża virdi. (13) Andan ḥakīm eyitdi: "Yā şeh-ẕāde bu rāzı ṣaḳın kimseye dimegil. Eger şöyle ki rāżı ṣaḳlarsañ bu gice Şām şehrinden (14) maʿşūḳıñı getürüp senüñle buluşturayım." diyüp şeh-ẕādenüñ ḥāṭırın tesellā ḳılup gönderdi. Şeh-ẕāde gelüp atası (15) Aʿzeret Şāh ḳatında mütemekkin olup oturdı ve ol gün ki geçüp aḫşam oldı. Çünki vaḳt-ı şām oldı. Ḥakīm ʿilm-i (16) sīmyā ḳuvvetile dāyʾire çizip Şām cinnīlerin tesḫīr itdi ve reʾislerine emr itdi. Nıṣfı'l-leyl içinde Sührāb Şāh ḳızı (17) Hümāyı yatduġı yirden örtüsi ve döşegile ve yorġanıla ve başı ucında yanan altun şemʿidānı ve ayaġı ucında yanan (18) gümiş şemʿidānıla götürüp gitdiler. Egerçi ki ḳız uyurdı, Ḫaberi yoġıdı. Velīkin bekleyen dāyeler bu sırra vāḳıʿ olup ġāyetde (19) taʿaccüb idüp ḫādimlere ve lālālara ḫaber itdiler, geldiler, gördiler ki Hümā yirinde yoḳ. Āh u feryād itdiler ki bu cin işidür. Varısa (20) Süleymān emri birle atası Sührāb Şāh cinler gönderüp görmege müştāḳ olup alup gitmişlerdür." diyü sākin oldılar. (21) Bu ṭarafdan ḳızı cinler tekvīnleri götürüp ḥakīm naẓarına getürdiler daḫı dönüp gitdiler ve andan ṣoñra ḥakīm iki cin daḫı gönderüp **[86b]** (1) şeh-ẕādeyi nıṣfu'l-leyl içinde götürüp gitdiler. Ḥakīm naẓarına getürüp duʿā itdiler. Ḥakīm emr itdi. Şeh-ẕāde döşegin (2) maʿşūḳa döşeginüñ yanına berāber ḳodılar daḫı dönüp gitdiler. Ḥakīm cemīʿ ḫalkdan nihāni gelüp şeh-ẕādenüñ ḳulaġına yapışup (3) uyardı. Eyitdi ki: "İşde ʿAmāliḳa sulṭānı Sührāb Şāhuñ Şām şehrinde cānib şarḳında olan sırça sarāy içinde ḳızı (4) Hümāyı ʿilm-i simyā ile getürtdüm ṭur murāduña vuṣūl bul; ammā ki yā şeh-ẕāde ḫayf maʿşūḳ yolına cān ḳurbān idersin. (5) Ḳanuñ baña ḫelāl eyle." diyüp cevāb virince şeh-ẕāde naẓar ḳılup gördi ki ḥarīr döşekler bıraġılmış. Büründik çar-şaflar döşenmiş (6) ve altunlu ḳadife yorġanlar örtünülmüş ve başı ucında bir altun şemʿidān ve ayaġı ucında bir gümüş şemʿidān yanar; amma ki (7) bir maḫbūbe-i cānān ve fitne-i āḫir zaman kirpükleri aḳ ḳaşı kemān ḫāli nāfe-i misk ṣaçları ʿanber-fişān, ḳāmeti serv-i revān, (8) Mihribān cānān yatur ki ḳaddi bālā, ʿışḳ bālā, gözleri şehlā, müntehā maḫbūbe, maṭlūbe, cemīle, kāmile, müşfiḳā, (9) dil-rübā, gönül alıcı, dil-ber ve dil-dār, gülʿiẕār, gül-endām, ġonca-leb, dil-berdür ki ol ḥammām yolında gördigi (10) Hümā yār nazük budur.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Çün nigāruñ gördi yüzin şeh-ẕāde ol zaman
Gitdi ʿaḳlı oldı bī-hūş yatdı anda bir zaman

(11) Ṭurdı andan yir yuḳarı ḳaldurup şeh-ẕāde baş
Şādımān oldı be-ġāyet yaʿni buldu yār-i cān

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince şeh-ẕāde (12) maʿşūḳayı yanında görüp Ḫālıḳa delīm şükürler itdi. Andan ṣoyınup ʿuryān olup ḳızun döşegine girdi, gördi ki (13) bir ḥūridür ki cinsi bulunmaz. Andan lebin ṣordı. Leẕẕet-i ḥayātda bulunmaz daḫı andan nigārın uyardı. Ḳız gözin açup gördi ki (14) bir maḥbūb cüvān yigit, dil-küşāde, devlet-baḫt ıssı melik-ẕāde, nev-cüvān nārası da ve yatduġı yir kendünüñ sarāyı degül. (15) Taʿaccüb idüp ġāyet ḳorḳup kendüyi yorġana büriyüp ḥayrete vardı. Düşüm ola, diyü gözin yumdı. İllā ki şeh-ẕāde (16) ḳucaḳlayup beri alup eyitdi: "İy yār-ı cān aç gözüñ ki bu düş degül ṭuşdur." diyüp başladı. Birbir ḥammām yolında (17) gördügüni, ʿāşıḳ olduġunı ve ʿilm-i ḳuvvet ile ḥakīm bunlaruñ iksin bir yire getürdügüni beyān itdi. Hümā işidüp taʿaccüb varup (18) yigide meyl idüp ʿāşıḳ daḫı maʿşuḳayı ḥāẓır bulup buña ret mührini bozmaġa meyl idüp ikisi bile bir döşege girüp (19) öpüşüp ḳucuşup aġız aġıza virüp leb lebe ṣorışup ʿāḳıbet ḥāl üzerine gelüp ʿışḳ ṭamarı ḥarāretin odın şehvet (20) ṣuyı dökülüp soyundurdükleyin hemāndem ʿışḳ ḥarāreti zāʾil olup süst düşüncek aġu mevc urup ḳan buḫārıla (21) ṭamarlara yürüyüp teʾsīr idüp defʿ-i şeh-ẕāde daḫı ve anuñ zehri ḳātil, menīsi ḳızuñ rahmına düşüp sem eṯer ḳılup yüregine urup **[87a]** (1) ikisi daḫı ol arada semden şişüp çatlayup helāk oldılar. ʿİşretleri āfete, nūşları nīşe döndi.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

(2) ʿIşḳ odın soyındıracak şehvet anı bī-gümān
Her ṭamarda zehr-i ḳātil yüriyüp ki oldı revān

Sesmeyüp maʿşūḳayı şeh-ẕādeyi Şeh-ruḫ hemān
(3) Vuṣlatuñ ṣonında mevte vaṣl oluban virdi cān

Neṯr

Ḥakīm ḳavlince Feyṯāġureṯ Ḥakīm bir sāʿatden daḫı ṣoñra gelüp gördi ki (4) ikisi daḫı vefāt itmiş. Zehri teʾsīr ḳılduġından vücūdları varlıġı ʿademe dönmiş. Peṯ ḥakīm cinleri daʿvet itdi. Ḥāẓır (5) oldılar. Ḥakīm eyitdi: "Anı vaḳt içinde kimse ṭuymadın. Sührāb Şāh ḳızı Hümāyı sarāyına iltüp cāmeḫā bile yirine yıturdılar. (6) Altun, gümiş, şemʿıdānları yirlü yirine dikdiler. Birazdan nevbetçiler gözlerin açup gördiler ki Hümā gine yirinde yatır. Ammā ki cān (7) gevdeden gitmiş, gövdesinden zehirler aḳar. Dāyesi, lālası gelüp feryād u efġān itdiler ve anasına ḫaber ḳılup ol daḫı Hümāya gelüp (8) öldigin görüp şīvān urup ʿale'ṣ-ṣabaḥ ʿAmaliḳa Beglerine ḥaber olup ki bu gice

Hümā nıṣfu'l-leylde ġāyıp oldı ve ṣābāḥa [9] yaḳın yirinde buldılar. Yas mātem ṭutup ʿādetçe kefene ṣarup Sührāb Şāhuñ ceddi, ecdādı ḳatında Şeddād bin ʿĀd yanında defn [10] itdiler. Ḳırḳ gün tamām yāsin ṭutdılar daḫı andan ṣoñra oldı ki gün bir nāme yazıp gügercin ḳanadına baġlayup Sührāb [11] Şāha gönderdiler. Zīrā ki ol gögercin çifti Sührāb Şāh yanında olurdı. Çift muḥabbetine ḳanad açup, uçup felegi [12] ʿayyuḳa çıkup yiryüzine naẓar ḳılup Ḳuds-i Mübārek şehrini ki gördi. Ḳanad büküp üzerine indi. Gelüp rāst Sührāb [13] Şāh sarāyına ḳondı. Şol yirde ki gügercinler kümesi ki varıdı. Kendü anda çiftile olmışdı. Varup çiftile bulışdı [14] ve çiftini gördi. Aña itāʿāt idüp öpüşüp emişdi. Andan ṣoñra ḳuş-bāz görüp ṭutup ḳanadında ki nāmeyi alup [15] Sührāb Şāha elinden duʿā ḳılup eyitdi ki: "Yā şāh-ı cihān bir gügercin bir nāme getürdi. Naẓar ḳıluñ görüñ." didi. Açup [16] okuyup gördiler. Ḳızı Hümā giceyle ġāyıb olup nıṣfu'l-leylden ṣoñra gine döşeginde zehirnāk ölü bulunuldugı yazıp [17] efġān zārile beyān itmişler. Sührāb Şāh ḳızınuñ öldügin ki işitdi feryād ḳılup yas libāsın geyüp mātem tutdı. [18] Andan ṣoñra bu ṭarafdan Efrāsiyāb Şāh ḳarındaş Aʿzeret oġlı şeh-zādeyi döşeginde zehirnāk ölü bulup anasına ḫaber [19] itdiler. Aʿzeret Şāh gelüp oġlın ölü bulup āh idüp āhile felek yüzin siyāh idüp pāk ṣuyıla yuyup ḳara aṭlasdan [20] kefen ṣarup ḳara yirin ḳara ḳarnında defn itdiler. Andan ṣoñra eyvān Tūrān melikleri Aʿzeret oġlı Şehruḫı şehzāyiçün mātem [21] tutup yas itdiler ve Sührāb Şāh ḳızıyıçun ʿAmāliḳa Begleri Mışır, Şām serverleri ʿaẓīm yas ṭutup efġān itdiler.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[87b] [1] Ṭutdı mātem ḫalḳ-ı ʿālem iñleşüp çün nā-veʿūd
Hep siyeh-pūş olup ādem geydiler gökler kebūd

Aġlaşup ḫalḳ-ı cihān feryād idip ḳılduḳça āh
[2] Çün bulut ay u güneş yüzin siyāh eylerdi dūd

4.3.2.5.9. Der-Beyān-ı Temṯīlāt-ı Dāsitān-ı Māżi[477]

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

Çarḫ-ı ġaddāruñ miṯāli yā nedīm
[3] Hemçü Feyṯāġūreṯ olur olsa Ḥakīm

Ḳahrı zehri birle anca şehriyār
Ḫāk-i yeksān oldı añla bī-şümār

[4] Çün ḥakīm işbu cihān ḳurmış bisāṭ
Key ṣaḳın itme anuñla iḫtilāṭ

[477] Geçmişin Hikâyesinin Temsillerinin Beyanı Hakkında

Virdügi tiryāk olur cümle zehir
(5) İtdügi ʿīlāç olur derd ü ḳahır

Zīnet-i dünyā durur ol ḳız u hem
Naḳşına aldanmaġıl ṣāhib-kerem

(6) Bu cihāndur bir ʿacūze ṣanma ḳız
Kim alursañ eski pūla ola ḳız

Bu ʿacūze vü Zelīḫā pīre-zen
(7) Çāk idipdür anca Yūsuf pīre-zen

ʿAḳilisen itme dünyaya naẓar
Sāḥiredür eyle sihrinden ḥaẓer

(8) Şekkeri ṣoñında virür ü zehir
Mihrinüñ ṣoñında ider bī-ḥad ḳahır

Hey ne şehler ḫāk idipdür ġadrile
(9) Hey ne güller çāk idüpdür cebrile

Her ḳadem altı durur farḳı emīr
Berg-i güldür gül-ʿiẕārı lā-naẓīr

(10) Ṭūbī ḳadduñ ḫākidür serv-i revān
Eşk-i ʿāşıḳ ḫūnidür bitdi erġevān

Her ne yirde itseñ naẓar ṭaş üstine
(11) Ṭaġda bāġda bil batur baş üstine

4.3.2.5.10. Ender Duʿāʾ-ı Firdevsī Der-Ḫatm-i Kitāb[478]

İlāhī sen ol kār-sāzsın (12) ki eger cemīʿ ʿālem ʿāṣī ve her ẕerre ṭāġī ve her mevcūd bāġī olup kemāl-i raḥmetüñden cemīʿini ʿavf itseñ. Baḥr-ı keremüñdür. (13) Bir ḳaṭre eksilmez ki: **"Yā ʿibādiye'l-leẕīne esrefū ʿalā enfüsihim lā-teḳneṭū min raḥmeti'l-lāhi inne'l-lāhe yaġfiru'z-ẕünūbe cemīʿen** (14) **innehü huve'l-ġefūru'r-reḥīm."**[479] İlāhī şol cemālüñe müştāḳ olan güñülleri bu ḫākdān-ı dāri ġurūrdan sāḥit saray-ı (15) surūrdan kāsin hidāyet it ve şol vişālüñe muṭaʿaṭṭiş olan dilleri bu hevācir bu ve adı ḍalāletden zülāl (16) sebze-zār raḥmetüñe sen delālet it. Beḳā isteyen cāndan vücūd āfetlerin sen defʿ it. Dirlik, emin, göñülden (17) varlıḳ ḥicābını sen riḳaʿ it. Cān şīrīn üstine şerʿ yolını ṭarīḳ it. Bu ḳulluḳ yolına gidene tevfīḳuñı refīḳ it. (18) Sāliklerüñi ʿināyet atına

[478] Kitabın Son Bulması Hakkında Firdevsī'nin Duasına Dair
[479] De ki (Allah şöyle buyuruyor): "Ey kendi aleyhlerine olarak günahta haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." (Zümer suresi, 39-53)

süvār it. Yolında fenā bulanı gine senüñle var it. ʿIşḳuñ şehidlerini sen yo yolında (19) ölenleri sīne sen ḳo ve seni sevenüñ derdini derdini artur. Ẕikrüñ adınuñ virdüñ artur. Ḳālde ḳā(20) lını ḳāldan geçür. Ḥāl isteyeni ḥālden geçür. İlāhī ol şefīʿü'l-ʿarāṣāt, ekmel-i mevcūdāt ḥürmetiçüñ (21) bu *Süleymān-nāmeʾ-i Kebīr*üñ itmāmını faḳīre müyesser eyle. Cürmümī ʿavf idüben Firdevsiiye, Firdevsī cenneti maḳar eyle.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[88a] (1)Bī-ʿaded ḳıldum günāh **esteġfiru'llāhe'l-ʿaẓīm**
ʿAvf umaram yā ilāh **esteġfiru'llāhe'l-ʿaẓīm**

Ḥaẓretüñdür çünki ġāfir raḥmet eyle yā raḥīm
(2) Senden özge yoḳ penāh **esteġfiru'llāhe'l-ʿaẓīm**

Her ne ki itdüm tevbe yā Rab itmeyem men[480] baʿde hīç
Raḥm id itdüm her günāh **esteġfiru'llāhe'l-ʿaẓīm**

(3) Bu günāhkāruñ günāhın luṭf idüp eyle meʿāf
Bende ṣuçın ʿavf id iy şāh **esteġfiru'llāhe'l-ʿaẓīm**

Tevbem olmazsa ḳabūl āh u dirīġā ṣad dirīġ
(4) Mesken olur nār u çār **esteġfiru'llāhe'l-ʿaẓīm**

Kapuña ṭutdum yüzüm red itmegil derden meni
ʿĀṣiye oldur tekyegāh **esteġfiru'llāhe'l-ʿaẓīm**

(5) Cürmi çoḳ Firdevsinüñ luṭfuñ velī andan ziyād
ʿAvf umar bu rū-siyāh **esteġfiru'llāhe'l-ʿaẓīm**

4.3.2.5.11. Der-Duʿā-ı Ẓıll-ı Sübḥān Āl-i ʿOṩmān (6) Sulṭān Bin Sulṭān Sulṭān Bāyezīd Ḫān Eṭāe'llāhu ʿUmrehü[481]

Ḥamd-ı nā-maʿdūd ol Ḫudāvend-i cihān ve ṩenā-i nā-maḥdūd ol (7) Ḫālıḳ-ı pāk Yezdāna sezāvārdur ki ḫakiñen Firdevsī gūyā ḳılup ʿaḳl u fehm rūḥ-ı revān baḫş itdi ki buncıla(8) yın ʿaẓīm kitābuñ teʾlīfini muḳadder, taṣnīfini müyesser ḳıldı. ʿÖmürden mühlet, zamandan vusʿat virüp altmış (9) altıncı mücelled kitābuñ itmāmını mezīd itdi. Üç yüz otuz Meclisiñ iḫtitāmın müyesser ḳılup baḫtını saʿīd (10) itdi. **Min baʿdi inşaʾa'llāh teʿālā** eger ʿömürden zaman bulursavuz, ecelden emān görürsevüz, ʿināyet-i (11) Ḫudā hidāyet-i evliyā birle ve himmet-i pādişā **yaʿnī** ki o ẓıll-ı Īzidün

[480] Kelimenin doğru şekli "*min"*dir
[481] Sübhan'ın Gölgesi Osman Ailesinden Sultan Oğlu Sultan Bāyezīd Ḫān, ki Allah Ömrünü Uzun Etsin, Dua Hakkında

sulṭān bin sulṭān Bāyezīdüñ Süleymān [12] rifʿati ve Sikender baḫtı ve şāh-ı Cimşīdüñ devāir-i devletinde eyyām-ı rifʿatinde altmış yidinci cildin ḳaleme, raḳama getürüp [13] imlā ve inşā idevüz. Tā kim ol ʿādil-i pādişāhuñ ve kāmil-i şāhın, şāhuñ, nām-ı nīkūsı bu kitābile ʿālemde yādi [14] gār ḳala ve dillerde tārīḫ rūzigār ola. Hemīşe Allāhu teʿālā memleket-i Rūmī ol kisrā maʿdillet şehri[15]yāruñ cemāl-i ʿadlile āraste ḳılsun ve dīn ü dünyāda nihāyet hemīşe ġāyet emni'llāh irişdürsün ve İslām [16] menberlerin ilḳāb-ı hümāyunınuñ ḳuvvetile ve mehāsile ve nām-ı mübārekinüñ zeyn ü zīnetile mezīd ḳılsun bār[17] ġāh-ı hümāyunınuñ ḫākini dünyā pādişāhlarınuñ secdegāhı ḳılsun.

Naẓm

[Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün]

[18] Şāh-ı Sulṭān Bāyezīd aʿẓām melik ẓıll-ı Ḫuẕā
Ġāzi leşker-şiken düşmen-küş ü kişver-i guşāy

Mīr ü Merrīḫ intiḳām tīr ü pür-cins iḳtidār
[19] Māh-ı Zühre ʿiyş ü Mihr-efser melikdür nīk-i rāy

Rezm iderse ḫaşmına Merrīḫ ü Keyvān tīġ-zen
Bezmi ḳursa Zühre çalar ʿud u çenk ü def ü nāy

[20] ʿĀciz-i ḳahr-ı ḳaẓādur çākeri ḳadri ḳader
Sākini ẓāt-i keremdür şākirī yoḫsul u bāy

Bendesi mīr-i ʿArab fermān-beri şāh-ı ʿAcem
[21] Emrinüñ māʾ mūridür ḫalḳ-ı Ḫoten ḫūb u ḫiṭāy

Pāyine günden güne sürür yüzin şems ü felek
Ḫinkine aydan aya virür naʿl gökdeki ay

[88b] [1] Hem firāsetde Sikenderdür, şecāʿatda ʿAlī
Hem seḫāda Ḥātem oldur ʿadlile kisrā vü rāy

Genci hikmetdür żāmīri silk-i cevher nuṭḳıdur
[2] Feth-i nuṣretdür zübānı naẓmı dürr ü cān-fizāy

Şarḳ u ġarbı sīle virür çekdürürse ḫaşma tīġ
Berr ü baḥrı duta ʿasker çaldurursa kerr ü nāy

[3] Çeşmi gūşını sipehrüñ gör ger ide hemān
Merd-i merdān cünbüşi cūyuñ iderse hūy-ı hāy

Saʿyı birle üstüvār olupdur şerʿ-i resūl
(4) Ẕātiledür ser-firāḫta dīn-i islām-ı Ḫużāy

Āsitānı tozı durur būse cāʾ-i ins ü cān
Cennet-i Firdevse beñzer ḳaṣrıdur ʿāli sarāy

(5) Cām u şems ü cān-fizā bünyādıysa cāvidān
Naḳş-ı zībā müntehā eyvānıdur dil-güşāy

Ḳaṣr-ı bāmı evcine irmez uçup yiller hümām
(6) İrse otaġı sāyesine būm olur ammā hümāy

Anca kim bād-ı nesīmi ola ḫāk efşān-ı müşk
Nitekim āb-ı ḥayātuñ çeşmesidür cān-fizāy

(7) İrmesün ʿömri behārına şehüñ naḳş u ḫazān
Her ḫatardan ḥıfẓ ide ḥuffāz-ı ʿālem-i yil ay

Emriniñ öñinde olsun çarḫ-ı tevsen çākerüñ
(8) Hükmünüñ altında olsun şāh u şāhān ḫāk-i pāy

Luṭf id iy şeh ḳıl naẓar Firdevsiye ki olur ḥaḳīr
Zer sözin bīzār-ı cāndan dāyim ider āh vāy

5. SONUÇ

Firdevsî-i Rûmî, Ferdesî-i Tavîl ya da Uzun Firdevsî olarak bilinen yazarın asıl adı Orhan Bin Kenek'tir. XV. yüzyılın ikinci yarısıyla XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. 1453 yılında doğan yazarın ne zaman ve nerede öldüğüne dair bilgiler kesin değildir. Çelişki ve belirsizlikle dolu bir hayata sahip olan yazar başta Balıkesir olmak üzere Manisa, Edirne, Bursa ve İstanbul'da yaşamıştır. Saray çevresine yakınlığıyla bilinen Firdevsî Fatih Sultan Mehmet, II. Bayezit ve Yavuz Sultan Selim dönemlerine şahitlik etmiştir. Müellif düzenli bir medrese eğitimi almamıştır. Kendi imkânlarıyla kendini yetiştirmeye çalışmıştır. Hatta bir yerde kendisini ümmi olarak tanıtır. İlk defa Latifi tezkiresinde kendisinden söz edilir. Tezkirelerde sadece *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı hacimli eserinden söz edilir. Yazar bu esere takriben 50 yıl emek sarf ettiğini söyler. Eserin cilt sayısı ile ilgili farklı beyanlar söz konusudur. Hâlihazırda 81 cildi bulunmaktadır. Yazar, *Münazara-i Seyf ü Kalem* adlı eserinde 72; *Satranç-nâme* adlı eserinde ise 40 eserinin olduğunu söylese de bu eserlerin çoğu belirsizliğini korumaktadır. Edebi yönü vasat olan Firdevsî, geniş bilgi kaynaklarına sahip, çok yönlü ve üretken bir yazar ve tarihçidir. Müellif, İslamiyet Öncesi Türk Tarihi, Selçuklu Tarihi ve Osmanlı Tarihi gibi üç farklı döneme ışık tutacak eserler kaleme almıştır. Kendini ümmi olarak takdim etse de eserlerinden yola çıktığımızda kısmen de olsa medrese eğitimi aldığı görülür. Eserlerinde başta Kur'an-ı Kerîm olmak üzere Arapça, Farsça ve kısmen İbranice kaynaklara vakıf olduğu söylenebilir.

Firdevsî daha çok mensur türde eserler kaleme almıştır. Ününü sağlayan en önemli eserlerinin başında *Süleymân-nâme-i Kebir* gelmektedir. 81 ciltten oluşan eser mensur ve manzum tarzda yazılmıştır. Destansı, efsanevi ve menkıbevi özeliklerinin yanı sıra ansiklopedik hususiyetler de içermektedir. Manzum ve mensur tarzda kaleme alınan kıssalar Hz. Süleymân'ın etrafında gelişir. Yazar olayları tahkiye tekniğiyle kurgular. Eser başta Hz. Süleymân olmak üzere, Peygamber kıssaları ve Şehnâme menşeli kahramanlar çevresinde gelişir. Eserin merkezinde mensur bölümler yer alır. Nesir bölümünde etraflıca yazdığı hadiseler nazım bölümünde bir nevi özetlenir, anlatılanların daha iyi anlaşılmasını ve pekişmesini sağlar. Anlatımı zenginleştirmek için bol bol ayet, hadis ve kelam-ı kibarlardan istifade eden Firdevsî daha çok sade bir dil kullanmakla birlikte bilhassa münacat ve dua bölümlerinde sanatlı, Arapça ve Farsça ağırlıklı süslü bir dil kullanır. Türk dilinin inceliklerine hâkim olması ve zengin bir kelime hazinesine sahip oluşundan dolayı Türk diline, Türk kültürüne ve Türk edebiyatına Firdevsî'nin büyük katkıları olmuştur.

*Süleymân-nâme'*de ciddi anlamda İran edebiyatının tesiri görülür. Kur'an, Hadis, Tasavvuf ve Kelam-ı Kibar diye adlandırdığımız sözlerde daha çok Hz. Ali'nin sözlerine yer verilir. Yaptığımız araştırmaya göre alıntıladığı hadislerde mevzu hadis önemli bir yer teşkil eder. Daha çok Şehname yazarı Firdevsî'ye özense de şekilsel olarak eserde daha çok Sadi-i Şirazî geleneği hâkimdir.

Süleymân-nâme-yi Kebîr, müstakil olarak da değerlendirilebilen dinî, tasavvufî, ahlakî ve öğretici yönü ağır basan bir eserdir. Eserin diğer ciltleri hem dil incelemesi hem de içerik olarak ele alınmıştır. 65. 66. ciltler tematik olarak ele alınmış bu vesileyle eserin edebi değeri ve Türk edebiyatına katkıları üzerinde önemle durulmuştur.

Firdevsî-i Rûmî'nin *Süleymân-nâme-i Kebîr* adlı eserinin 65 ve 66. ciltlerindeki hususiyetleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Eser, dönemin padişahı II. Bayezid'e takdim edilmiştir. Üzerinde çalıştığımız 65 ve 66. ciltlerin iki nüshası mevcûttur. Biri Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534 numarada kayıtlıdır. Her sayfa 21 satırdan oluşmaktadır. Nesih hattı ile kaleme alınmış, harekelidir. Hazine 1534'teki ciltlerin (64-65-66) toplam varak sayısı 500'dür; diğer nüshası, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi Török F. 11 numarada kayıtlıdır. Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.

2. Asıl gövdesini nesir oluşturmakla birlikte eser manzûm ve mensûr tarzda kaleme alınmıştır. Mensûr bölümde kaleme alınan olaylar manzûm bölümde bir nevi özetlenmiştir.

3. Genel anlamda yazım birliği vardır. Ancak bilhassa özel isimlerin yazımında birliktelikten söz edilemez, farklı harekelendirme söz konusudur.

4. Nesir bölümlerinde sade bir dil kullanılır. Klasik dönemin izlerine rastlanmakla birlikte, Geçiş Dönemi'nin ve Eski Anadolu Türkçesinin dil hususiyetleri hâkimdir. Ancak az da olsa eski Türkçe ve arkaik sözcüklere rastlamak mümkündür. Münacat, tevhid ve dua bölümleri daha çok Arapça, Farsça kelime ve terkiplerden müteşekkil olduğu için dil ağırlaşmaktadır. Bilhassa düzyazıda anlamdaş kelimelerin bir arada sıklıkla kullanılması anlatımı zenginleştirmektedir. Bazı söz ve ibarelerin sıklıkla yinelenmesi yazarı tekdüzeliğe iter, okuyucuyu ise sıkan durumlardır. Firdevsî'nin Türk edebiyatına en büyük katkısı Türk dilinin sahip olduğu incelikleri sade, yalın bir dille eserlerinde işlemesidir. Dolayısıyla Firdevsî'nin *Süleymân-nâmesi* dönemin dil özelliklerini yansıtması bakımından önem arz etmektedir.

5. Eserin manzum bölümleri mesnevi, kıt'a ve kaside nazım şekilleriyle yazılmıştır. Manzûmelerde nazım birimi olarak beyit ve aruzun daha çok "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" ve "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" kalıpları tercih edilmiştir.

6. Eserde sıklıkla imale ve zihaf kusurlarının bulunması, bazı söz ve ibarelerin sıklıkla yinelenmesi yazarın sanatçılık yönünü gölgelemektedir.

7. Eserde anlatılan hikâyeler iç içe geçmiş durumda olduğu için Binbir Gece Masalları'nı, manzûm ve mensUr bir yapı arz ettiği için de Sadi-i Şirazi'nin Gülistan adlı eserini çağrıştırmaktadır.

8. Anlatıcı bilge ve hikmet sahibi Lokman Hekîm ve Eflatun-ı Yunanî'dir. Olaylar bir nevi bunlar tarafından okuyucuya aktarılır. Diyaloglar önemli bir yer teşkil eder, konuşma havası esere hâkimdir.

9. Olaylar daha çok Hz. Süleyman etrafında gelişir. Eserde peygamber kıssaları önemli bir yer oluşturur. Peygamberimiz Hz. Peygambere Ahmet, Mahmut, Ebu'l-Kasım ve Mustafa gibi isimlerle metinde önemli bir yer teşkil eder. Hikâyelerin son bölümlerinde efendimize meth ü senâlarda bulunur

10. Çok geniş bir bilgi yelpazesine sahiptir. Kur'an-ı Kerim olmak üzere; Tevrât, Zebur, İncil, İbranice kaynaklar, hadis, İran menşeli tarihi ve efsanevi şahsiyetler, Şehnâme, kozmografya, yerli ve milli unsurlar başlıca istifade ettiği kaynaklardır.

11. Eserde, tasavvufî ve sembolik ögelere yer verilir. Zaman zaman tasavvufî ögeler izah edilmeye çalışılır. Sembolik ve betimleyici anlatım metne renklilik katar.

12. Yazar, başta telmih olmak üzere mübalağa, teşbih ve intak gibi söz sanatlarına yer verir. Metinde vezin, kafiye ve rediflerin kullanılması nazmı ahenk olarak edebî bir vasfa bürür.

13. Her cilt beş meclisten oluşmaktadır. Onu Farsça adlandırdığı alt başlıklar izlemektedir. Eser nazım ve nesir şeklinde kaleme alınmıştır. 65. ciltte daha çok peygamberler tarihine göndermelerde bulunur. Bu ciltte ayet iktibaslarına sıklıkla yer verilir. 66. ciltte destansı-mitolojik ve dinî unsurlar iç içe yer alır. 65. ciltte Kur'an'dan ayetler önemli bir yekûn tutarken 66. ciltte daha çok hükemâ ve ukalâ kavilleri önemli bir yer teşkil eder. Hükemâ ve ukalâ sözleri arasında Hz. Ali'nin sözleri azımsanmayacak ölçüdedir.

14. İran'ın edebî, tarihî ve siyasî hayatında önemli yerlere sahip kişi ya da sözlere yer vermesi, zaman zaman onlardan daha güçlü bir şair edasında olması müellifin, İran'ın kültür, medeniyet ve edebiyatının etkisinde kaldığını gösterir.

15. Yazar dinî, mitolojik ve menkıbe-vârî olayları harmanlayıp anlatmada mahirdir. Yazarın, eseri meclis ve alt başlıklar şeklinde sınıflandırması konunun karışıklığa neden olmadan anlatımını sağlamıştır.

16. Eser çok geniş bir şahıs kadrosuna sahiptir. Hz. Süleymân, Samsüvār, Rüstem, Asef bin Berhiya, Lokman Hekîm, Eflatun-i Yunanî ve İblis hikâyelerin birinci derecede etkili kahramanlarıdır. Amelika Sultanı Sührap Şah, Hz. Süleyman'ın Kardeşi Edniya, Hint Padişahı Ehremen eserin ikinci derecede önem arz eden şahsiyetleridir. Bunların yanında olayların akışında çok da etkili olmayan figüratif olarak adlandıracağımız birçok kişi, insan dışı varlık ve hayalî kahramanlar eserin diğer şahsiyetleri arasında yer alır

Sonuç olarak, bir külliyat olarak değerlendirebileceğimiz eseri *Süleymân-nâme-i Kebîr*, peygamberler tarihinden Osmanlı tarihine, Yahudî kaynaklarından İslamî kaynaklara, destan geleneğinden Şehnâme'ye, folklorik, mitolojik ve menkıbevari türlerden kozmografik unsurlara, tarihî, toplumsal birçok şahsiyetle birlikte, hayalî ve insan dışı birçok varlığı bünyesinde barındırır. Eser dinî, tasavvufî, tarihî, edebî ve kültürel anlamda çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu da müellifin bilgi kaynaklarının çeşitliliğini, yaratıcılığını, hayal dünyasının zenginliğini, anlatımındaki başarısını ve çok yönlü üretken bir yazar olduğunu gösterir. Firdevsî, yaklaşık kırk eser kaleme aldığını söyler. Tezkire yazarları tarafından tanınmasını sağlayan ve saray çevresinin dikkatlerini üzerine çektiği eseri *Süleymân-nâme-i Kebîr*'dir. Eserini yazmak için yarım asır emek sarf ettiğini dile getirir. Bu çileli ve o kadar da tatlı bir çabanın ürünü olan *Süleymân-nâme* birçok araştırmacıya esin kaynağı olmuştur. Yaptığımız bu çalışmanın Türk diline ve Türk edebiyatına katkı sağlaması amaçlanmıştır. Unutulmaya yüz tutmuş bu külliyatın diğer ciltlerinin de tafsilatlı bir şekilde incelenip gün yüzüne çıkarılmasıyla ansiklopedik bir vasıf taşıyan bu eserin Türk kültürüne, edebiyatına ve diline büyük katkılar sunacağı kanaatindeyim.

KAYNAKLAR

Aksoy, M. (2000). *Uzun Firdevsî'nin Süleymân-nâme'sindeki destan unsurları. C: I, II (giriş-inceleme).* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Banarlı, N. S. (1997). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Biçer, B. (2005). *Firdevsî-i Rûmî ve tarihçiliği.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Büke, H. (2015). *Firdevsî-i Rûmî, Süleymannâme (38. cilt), dil özellikleri, metin, söz dizini.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Canım, R. (2016). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Ceylan, Ö. (2015). *Kuşlar Dîvânı / Osmanlı Şiir Kuşları*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Çakın, M. Burak. (2018). *Firdevsî-İ Rûmî'nin Süleymân-nâme Adlı Eseri (14 - 15. Ciltler). (Metin – İnceleme)*. (Yayınlanmamış doktora Tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sos. Bil. Enstitüsü, Ankara.

Çaldak, S. (2006). *"Eski Türk Edebiyatında Nesir*". Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, S.

Çatıkkaş, M. Ata. (1979). *Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîri* (72. Cilt). (Gramer- Sentaks- Lugat-Metin). (Yayınlanmamış doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Demirbağ, A. (2022). *Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr* (78. Cilt). (inceleme-metin-dizin). (Yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bil. Enstitüsü, Elazığ.

Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dilçin, C. (1995). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK. Yayınları.

Dilçin, C. (2018). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

Dini kavramlar sözlüğü, (2007). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Eren, H. (2018). *Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr (34-35. Ciltler). (inceleme-metin-dizin).* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bil. Enstitüsü, Ankara.

Firdevsî-i Rûmî. *Süleymân-nâme-i Kebîr (65.66. ciltler).* Topkapı Sarayı Müzesi, Yazma Eserler Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı. H 1534-2.

Genç, G. (1995). *Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme (25 ve 26. ciltler). (giriş-metin-sözlük).* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bil. Enstitüsü, İstanbul.

http://lugatim.com/ (Kubbealtı Lugatı)

https://kuran.diyanet.gov.tr/

https://sozluk.gov.tr/ (Türk Dil Kurumu Sözlükleri)

http://teis.yesevi.edu.tr

İpekten, H. (2017). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

İsen, M. (haz.) (1999). *Latifi Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İsen, M. (Ed.) (2006). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

İz, F. (2015). *Eski Türk Edebiyatında Nesir*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Jafarova, İ. (2010). *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme-i Kebîr'i (63. Cilt)* (İnceleme-Metin-Dizin). (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Kanar, M. (2015). *Farsça- Türkçe Türkçe-Farsça Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.

Kılıç, A. (2016). *Klâsik Türk Edebiyatında Tarz-ı Nesir Üç Müdür?* Hikmet Dergisi, 2(3), s.51-52.

Köprülü, M. F. (2001). *Firdevsî, İslam Ansiklopedisi* (C.4, s. 649 – 650) Eskişehir: MEB. Yayınları.

Köprülü, O. F. (1996). *Firdevsî, Uzun*. *TDV İslam Ansiklopedisi* (c.13, s.127-128-129). İstanbul.

Levend, A. S. (2015) *Türk Edebiyat Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Levend, A. S. (2018). *Divan Edebiyatı, Kelimeler, Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Mengi, M. (1997). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Okuyucu, C., Kartal, A., Köksal, F. (2011). *Osmanlı Nesri.* İstanbul: Kesit Yay.

Olgun, İ., Parmaksızoğlu, İ. (haz.) (2011). *Kutb-nâme* (2.baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
Onay, A. T. (1996). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, İstanbul: MEB Yayınları.
Pala, İ. (1998). *Divan*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
Pala, İ. (2018). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
Steıngass, F. (2005). *Persian-English Leïicon.* (2. baskı). İstanbul: Çağrı Yayınları.
Şenödeyici, Ö. (Ed.) (2016). *Sorularla Klâsik Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kesit Yayınları.
Şenödeyici, Ö. (Ed.). (2015). *Osmanlı Edebi Metinlerini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: Kesit Yayınları.
Şentürk, A. A. Kartal, A. (2016). *Eski Türk Edebiyat Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
Tanyıldızı, A. (haz.) (2017). *Kalem ile Kılıcın Münâzarası* (*münâzara-i seyf ü kalem*). İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
Tökel, D. A. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üni.,Yayınları.
Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yay.
Ünver, İ. (1993). *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*. Türkoloji Dergisi. (C. XI. S. I)
Vanlı, M. (2012). *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme-i Kebîr (8.-9. Ciltler*) İnceleme-Metin. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
www.osmanlıcasözlükler.com
Yıldırım, A., Ulucan, M. (2019). *Belâgat-nâme.* İstanbul: Kitabevi Yayınları
Yıldırım, N. (2006). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

DİZİN

A

Abdu’s-samed, 224
ʿAbdu’s-samed, 227, 362
ʿAcer, 95, 202, 203, 204, 205, 390
Ādem, 39, 50, 51, 59, 76, 81, 86, 89, 105, 112, 120, 123, 130, 131, 153, 154, 155, 156, 159, 161, 162, 176, 181, 182, 192, 200, 202, 221, 230, 241, 248, 252, 264, 276, 277, 295, 300, 302, 310, 320, 356, 358, 366, 374, 379, 381, 386, 388, 397, 403, 405, 410, 420
Ādem-i Ṣafī, 154, 156, 161, 162, 182, 200, 221, 230, 277, 356, 358, 410
Aġniyānūs, 397
Aġniyānūs Ḥakīm, 397
Aḥmed, 41, 85, 140, 151, 174, 247, 248, 320, 344, 351, 376, 401
Aḥmedī, 249
ʿAḳḳār ibni Ḳahhār, 74, 75, 266
ʿAlā Kāmāʾil, 373
Āl-i ʿOsmān, 85, 140
Āl-i ʿOs̱mān, 286, 344, 432
Allāh, 43, 48, 56, 58, 59, 62, 63, 67, 69, 70, 99, 109, 117, 121, 124, 133, 145, 149, 156, 162, 166, 167, 168, 176, 185, 192, 193, 196, 197, 199, 201, 202, 204, 206, 208, 212, 227, 230, 252, 261, 264, 267, 276, 283, 284, 285, 289, 294, 296, 299, 305, 312, 322, 325, 333, 335, 338, 342, 344, 366, 367, 373, 376, 379, 382, 393, 394, 397, 399, 401, 405, 407, 408, 410, 416, 418
ʿĀmaliḳa, 118, 351
ʿAnāḳīl, 264, 278
ʿAnāḳīl-i melek, 278
ʿAnṭāl, 219
Āṣaf bin Berḫiyā, 153, 164, 188, 234, 278, 279, 367, 371, 397, 404
ʿĀṣıfātı muşīr, 266
ʿAṣīm, 295
ʿAṣḳarsiyāʾil, 294
Aṭbīs, 397
Aṭvād ibni Naġallād, 74, 75, 266
Āʿvār, 75, 279
ʿAvça bin Ṣıṣa, 276
ʿAyher bin Muẓṭar, 74, 75, 266
ʿAzâzīl, 154
ʿAzrāīl, 154
ʿAzrāʾīl, 413
ʿAz̲reyāʾīl, 249

B

Bād-ı Bīcān, 292, 300
Bād-ı Bicān, 300
Bād-ı Ṣarṣar, 188, 300, 302, 324
Bādıpā, 331, 332, 335, 336
Bādupā, 240, 242, 243
baḥr-ı ʿummān, 145, 312, 317, 381, 426
Bānemūşi, 120, 378
Bānū, 89, 171, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 368, 369, 370, 384, 398
Bānūs-ı Gürcī, 215
Baṭlamıyūs, 397
Baṭraḳai, 121, 378
Bāyezīd, 179, 210, 285, 286, 289, 376, 432
Bayūr, 239
Bedresün, 86, 385
Behmen, 49, 103, 321, 323, 402
Behrem, 239
Belḳıs, 37, 44, 284
Belşhūya-i Tekvīn, 276
Berehmen, 83, 93, 94, 99, 124, 213, 216, 217, 219, 238, 244, 245, 246
Berehmen Şāh, 93, 94, 213, 216, 217, 219, 244, 245, 246
Berḥama-i dīvi, 378
Berḳ-i Cādu, 302
Berḳ-i Cāz̲ū, 302
Berzīn, 150
Bīṭās, 330
Bihrūr Şāh, 215
Bilīnūsi, 397
Buġūr, 133, 154, 213, 218, 219, 242, 243, 328, 331
buhevāḳ, 282
Bungāl, 213
Büngāl, 217

C

Cābir ibni ʿĀbir, 74, 75, 266
Cābūd bin Nāṣin, 207
Caʿcaʿa, 150, 188, 366, 371
Caḥca-i ifrīti, 378
Cālınūs Ḥakīm, 239
Cāliyūs, 241, 243
Cāmī, 248
Cām-ı Cem, 191
Caʿsūs, 145
Ceblāl-ı Hindūya, 239

Cebrāʾil, 374, 378, 405
Cefāne-i dīvi, 378
Celāle'd-dīn, 202, 385, 397
Celcemīş Cinnī, 378
Cellād-ı Ḫūnḫūr, 372
Cem, 436
Cemceme, 191
Cercisi, 397
Ceyhun, 130, 131, 162
Ceyhūn, 314
Cimşīd, 157, 191, 291, 405

Ç

Çīn, 171, 392, 394

D

Ḍaḥḥāk, 145, 149, 176
Ḍaḳḳāḳ-ı Cinnī, 188
Dānım, 265
Dāniyāl ibn-i Dāvūdī, 244
Dārā-yı Behmen, 94, 289
Dāsır-ı Tekvīn, 350
Dāsir, 264, 277
Dāsir tekvīn, 264
Dāʿūci, 120, 378
Dāvūd, 39, 51, 61, 70, 73, 81, 82, 88, 89, 95, 109, 114, 116, 131, 143, 157, 159, 163, 167, 170, 175, 187, 197, 205, 222, 223, 236, 237, 244, 252, 264, 296, 299, 301, 321, 337, 356, 363, 366, 374, 388, 392, 395, 396, 397, 398, 402, 409, 415
Deʿāmīži, 378
Dehneş, 250, 373, 397
Dellehān, 43, 133, 264, 276
Dellehān-ı bī-dīni, 276
Delyeşbāʾi, 121, 378
Deyġūci, 120, 378
Dib Hindūstān, 83, 99, 124, 238, 245, 249, 326
Dimir Bādı, 387
Dimri-bād dīv, 253, 254
Dūdeḫa-i Dūdemeʾi, 122, 378
Dulīl cebbārı, 249
Dülil, 123, 388

E

Ebu ḳaʿḳāʿ, 282
Ebū ḳaʿḳaʿ, 280
Edinyā, 47, 88, 93, 108, 116, 124, 128, 134, 143, 144, 165, 166, 168, 169, 170, 172, 175, 176, 177, 178, 181, 182, 417, 418, 419
Edinyā bin Dāvūd, 170, 175, 178, 419
Eflāḳ-ı dīvi, 378
Eflātūn, 189
Eflāṭūn, 90, 143, 175, 212, 221, 249, 292, 321, 324, 346, 378, 382, 393, 402
Eflāṭūn-i Yūnānī, 143
Efrāsiyāb, 116, 129, 219, 294, 327, 369, 404, 422, 423, 425, 427, 429
Ehremen, 75, 121, 145, 150, 188, 196, 388, 390, 436
Ehyāşi perrī, 378
Ekvān-ı ʿİfrīt, 387
Elhenc, 47, 70, 99, 124, 128, 160, 164, 165, 175, 176, 177, 178, 179, 182, 221, 294, 296, 415, 418
Elhenc Cinnī, 164, 165, 175, 294
Emṭās, 218
Endelüs, 125, 168, 322
Enverī, 248
Erdeşīr, 289
Ergine köprüsü, 314, 315
Eşʿiyā peyġamber, 86, 337
Eṭvār ibni Ezvār, 74, 75, 266
Eṭyūb-ı laʿīn, 249
Evyāşer peyġāmber, 276
Ezrāḳ-ı dīvi, 378

F

Fenşār, 121, 378
Ferāmurz, 104, 150
Ferhād, 98, 171, 401
Ferīduñ, 286
Feynûşâ, 153
Feynūşā, 371
Feyşāġūreş, 430
Fīşāġūret, 397
Firdevs, 98, 285, 396, 414
Firdevsī, 143, 256, 284, 292, 321, 416, 431, 432
Firdevsi, 41, 48, 85, 92, 103, 133, 150, 231, 248, 284, 285, 287, 290, 344, 409
Furāt, 314, 346

G

Ġāfīl mebāş, 178, 243
Ġanşār, 121, 378
Ġayūr, 239, 242
Ġayyūr-ı Dihḳāna, 94, 330
Gehmāʿāʾil, 294, 296
Gehrām Şefet, 215
Gehrem, 212
Gīv-i ʿAcem, 150
Givār, 218
Güderz, 104, 150, 361
Gürcistān, 94, 330
Gürgīn, 362
Güstehem, 151, 360, 361
Güsteḥem, 104, 150

H

Ḥāfıẓ, 96, 248, 364

Ḥāfıẓı, 24, 142
Ḫālıḳ, 39, 51, 139, 158, 159, 197, 243, 247, 248, 277, 285, 289, 304, 312, 315, 337, 344, 356, 363, 366, 410, 411, 432
Ḫalīṣ, 409, 410
Ḥamyiʾāʾil, 279
Ḫannās, 127, 153, 256
Ḫarḫub,, 75, 279
Ḫarḫūb-ı laʿīn, 265
Ḥarḳıyāʾil, 294
Hārūn, 82, 197, 295, 372, 397, 404
Hārūt, 73
Ḫatrub-ı bī-dīn, 249
Ḫavāṣ-ı Eṭyār, 263
Ḫāveristān, 47, 93, 124, 164, 165, 172, 175, 177, 178, 179, 294, 296
Ḥavvā, 248
Hefāf, 75, 279
Hefāḳ, 251
Helaḳliyūn, 212
Helaḳluvān, 93, 245
Ḫenāḳīsi, 378
Ḥerneşi, 120, 378
Ḫeyāṣelūn, 144
Hebel, 140
Hīḳāl, 240
Ḥısır, 397
Ḥızır, 302, 373, 391, 394, 416
Ḥızır, 42, 67, 86, 91, 126, 129, 145, 211, 375, 383, 386, 391, 393, 397, 398
Hind, 71, 72, 83, 93, 99, 117, 124, 175, 213, 217, 219, 237, 238, 241, 245, 246, 321, 327, 329, 331, 333, 334, 338, 419
Hindu, 269
Hindûstan, 149
Ḫorāṣān, 39, 95, 104, 126, 202
Ḫūbīn, 204
Hūd, 64, 65, 78, 81, 157, 199, 205, 374
Ḫudā, 182, 241, 293, 320, 347, 386, 432
Ḫuşme-i ʿifrīt, 378
Ḫusrev, 39, 85, 97, 102, 140, 286, 291, 321, 346
Ḫuẓā, 49, 288, 400
Hüdhüd, 58, 82, 108, 109, 221, 222, 223, 224, 227, 257, 280, 295, 405

İ

İblīs, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 164, 192, 193, 197, 207, 232, 249, 250, 251, 253, 263, 266, 364, 365, 379, 387, 388, 410
İbn-i ʿĀd, 189, 249, 292
İbrāhīm, 153, 155, 157, 163, 167, 275, 356
İbrāhīm-i Ḫalīlü'r-raḥmān, 155
İdrīs, 157, 182, 297, 367
ilāh, 139, 161, 178, 207, 210, 284, 408, 431
İlāhī, 178, 284, 300, 402, 431
İlyāhū, 397
İlyās, 42, 91, 211, 302, 397, 416
İlyās peyġamber, 397, 416
İlyāvü Ṣāh, 331
İrān, 39, 95, 104, 126, 202, 203, 294
ʿİsā, 320, 374
İsḥāḳ, 53, 80, 81, 157, 184, 374
İskender, 39, 43, 49, 84, 87, 91, 96, 98, 103, 104, 127, 210, 217, 309, 312, 313, 323, 380
İsmāʿīl, 157, 184, 266, 279, 374
İsmāʿīl melek, 266, 279
İsrāfīl, 295, 334
İsrāʾil, 117, 202, 294, 295, 310, 326, 327, 372, 420
İstānṭas, 397
İsteḫr-i Cinnī, 254
İstiḫri Cinnī, 387
İʿtiṣām, 330, 335, 397, 424
İʿtiṣām-ı Erdebili, 330

K

Ḳābil, 77, 86, 87, 157, 272
Ḳāf, 106, 108, 109, 120, 134, 154, 180, 228, 234, 235, 249, 250, 252, 261, 264, 266, 268, 271, 273, 279, 290, 295, 296, 310, 317, 342, 365, 380, 408
Ḳaġniyāʾīl, 251
Ḳahhār-ı Cābir, 116, 143, 144
Ḳāhir, 294, 297, 302, 303, 304, 305, 392, 415
Ḳāhir bin Sāmdan, 297
Ḳâhir bin Sam-süvār, 150
Ḳaḥnevār, 197
Ḳahrām, 330
Ḳaḥṭān, 133, 212, 216, 218, 219, 239, 245, 246, 333, 335, 336
Ḳaḥṭān-ı Ārabī, 239
Ḳaḥṭān-ı ʿArabī, 212, 216, 218, 219, 240, 246, 333, 335, 336
Ḳalʿā-yı mıḳnāṭīs, 361
Ḳāmūn, 83, 99, 124, 238, 331, 332
Ḳamyāʾīl melek, 266
Ḳanıṭḥār-ı ʿifrīt, 378
Kanṭūras, 145
Ḳanṭūras, 147, 148
Ḳanṭūrus, 145, 147, 149
Ḳārun, 78, 87, 108, 141, 150, 168, 180, 244, 298, 301, 303, 306
Ḳārūn, 47, 83, 87, 99, 104, 118, 124, 150, 165, 166, 169, 170, 180, 210, 238, 292, 293, 294, 297, 298, 300, 302, 303, 305, 306, 361, 415, 418, 419
Ḳārun-ı kūtel, 78, 87, 141
Ḳārūn-ı Pīliten, 305, 307, 361
Kāsım, 85, 140
Ḳaşım, 96, 248
Ḳāsım, 44, 49, 248, 284, 289, 320
Ḳaṭāṭāhūr, 253

Ḳaṭāṭāhūr-ı cinnī, 253
Ḳaṭran, 196
Ḳaṭṭu'l-eblaḳ, 161
Ḳayġaṭūs, 146
Ḳayḳādūs, 145
Ḳayḳubād, 151
Ḳaynūṣa, 374
Ḳayṣer, 94, 352
Ḳayṭafūn, 166, 168, 169, 292, 293, 298, 300, 301, 307, 415
Kāẕ peyġāmber, 276, 294
Kebkūşi, 120, 378
Kefāhā Ṭāʾil, 294, 408
Kefāhāṭāʾīl, 192
Kehmāʿāʾil, 373
Kehten, 218
Kelʿādı Pārcılı, 47, 65, 198
Kelām-ı Ḳadīm, 193, 199, 201, 205, 207, 224, 232, 262, 276, 364, 397, 416
Kelām-ı Rabbānī, 204
Kendek, 303, 304, 306
Keneʿı, 75, 279
Kenes, 252
Keykāvus, 101, 191, 294, 397, 404
Keyvān, 114, 115, 118, 146, 176, 187, 190, 256, 290, 309, 342, 346, 381, 432
Ḳıbrīt, 251, 279
Ḳıṭṭu'l-ablāḳ, 279
Kīvi, 279
Ḳızıl ırmaġ, 309
Kiflīs-i cinnī, 283
Kiflis-i (20)cinni, 249
Kilʿād-ı Pārçılı, 74, 153
Kitāb-ı Kerīm, 193, 199, 201, 205, 207, 224, 232, 276, 364, 385, 397, 407
Kiyyem mekkārı, 73, 75, 249
Kaʿbe, 401
Ḳuds, 41, 82, 117, 128, 134, 196, 197, 198, 247, 292, 294, 295, 307, 308, 310, 312, 313, 362, 363, 364, 380, 386, 391, 398, 429
Ḳuds-i Mübārek, 41, 82, 117, 196, 197, 198, 307, 308, 312, 363, 364, 386, 391, 429
Kūh-ı Billūr, 133, 264
Kūh-ı Billür, 256, 264, 371, 387, 388
Kūh-ı Elburz, 252
Kūh-ı Ḳāf, 132, 182, 321, 324, 408
Ḳuḳnūs, 170, 181
Ḳulle-i Billūra, 264
Ḳusġās ibni Cerrās, 75, 266
Ḳuṭāṭuñ, 263
Küʿayb, 270
Kührām, 330
Kündegi dīv, 197, 378
Kündeki dīv, 249

L

Leylā, 258, 422
Lāt, 140
Leheb, 140
Loḳmān, 39, 51, 67, 74, 86, 90, 146, 153, 155, 156, 158, 159, 161, 175, 189, 202, 212, 221, 224, 227, 232, 233, 236, 237, 249, 263, 292, 294, 296, 310, 311, 321, 324, 346, 349, 367, 378, 382, 385, 392, 393, 397, 402, 404, 415, 422, 423, 424
Lokmān-ı (7)Ḥakīm, 143
Lūd, 355, 358, 360

M

Maġḍub-ı bī-dīn, 265
Maʿkūs, 145
Malāṭıyya, 53, 73, 75, 106, 127, 128, 153, 182, 192, 194, 195, 198, 207, 222, 228, 249, 263, 270, 271, 275, 280, 281, 294
Mālisẖān-ı perī, 249
Māʿūci, 120, 378
Mecnūn, 97, 171, 422
Medine, 294
Meflīs-i cinni, 249
Meflīz, 297
Mehres ibni Aḥvās, 74, 75, 266
Merrīẖ, 141, 187, 234, 240, 245, 290, 342, 386, 432
Mekāṭāʿāʾil, 292
Mekke, 79, 294
Melik (7)Şahmūraş, 276
Melik-i Aḥmer, 250
Melik-i Aẖnef, 265
Melik-i Dehneş, 250
Melik-i Mayṭaṭarūş, 43, 133, 251, 264
Melik-i Sipīd, 252
meliki Ṭamaʿhā, 294
Merkeyūş, 370
Merkiyūş, 374
Merre, 75, 279
Meşyāṭ, 329
Meymene, 309
Meymūnu'l -Aʿẓam, 251
Meysere, 309
Mīkāʾīl, 199, 261
Mıḳnāṭīs, 354, 361
Mısır, 39, 95, 104, 116, 126, 129, 202, 294, 307, 368, 369, 370, 381, 382, 384, 388, 389, 390, 391, 397, 398, 425, 429
Mıṣr, 95, 179, 203
Mihrān-ı Ekber, 297
Milk-i Şehmūraş, 133, 264
Mirdāş, 413
Misk-i H̱oten, 143
Misvāṭ, 276, 277

Miṣvāṭ-ı laʿīn, 276
Miṣeyistān, 313
Maḥmūd, 41, 44, 49, 85, 140, 174, 237, 248, 284, 289, 320
Moymul, 258
Muḥammed, 48, 81, 85, 140, 163, 179, 221, 251, 276, 285, 286, 295, 344, 353, 374, 386, 397, 403
Muḥammed Ḫan, 179
Muḥārābīl melik, 378
Muḥāṭāhā Pīl, 378
Muḳlīs-i Cinnī, 416
Mulīs, 409, 410
Murġ-ı Ḳaṭā, 260
Murġ-ı Ḳıṭā, 258
Murtaẕā Ḥaydar, 320
Musa, 22, 69, 74, 81, 82, 88, 91, 131, 153, 390
Musā, 81, 82, 157, 221, 294, 295, 374, 395, 397, 410, 413
Muṣṭafā, 85, 140
Muṣṭafā, 44, 249, 284, 320, 346, 403
Muşelḥ, 295
Muʿṭāʾil, 73, 265
Müselsel, 41, 42, 93, 94, 100, 174, 211, 213, 216, 217, 219, 245, 327, 335
Müvekkeli Bād, 362, 367
Müvekkel-i Bāda, 324, 413
Müvekkel-i racīm, 279

N

Naġamġamāvile, 416
Naġmaġāʾil, 292
Nārınūr, 246
Nārunūr, 245
Nāṣin peyġāmber, 202, 276
Nāṣirāt, 279
Nāṣirātı vezīr, 266
Nemrūd, 79, 88, 157, 237
Nerrīman, 145
Neṣnāʿāʾīl melek, 266
Neṣnāʿāʾil, 279
Nevbehār, 218, 219
Neyistān, 245
Nīl, 269, 314, 346, 389, 390
Nil, 126, 130, 131, 162
Niẕāmī, 248
Nūḥ, 67, 68, 78, 157, 250, 321, 322, 323, 366, 395, 406, 420
Nuḥ-ı Nacī, 200, 274
Nūrnāʾil, 294
Nūrunāʾīl, 237, 249
Nūrunāʿīl, 236

P

Pelīd, 148

R

Raḫne, 134, 170, 180, 417
Raẕıḳ u Rabbu'l-enām, 248
Reʾis-i Mefsūdi, 303
Rezzāḳ-ı ʿālem, 71, 261, 269
Rıḍvān, 141, 290, 391, 396, 408, 410
Rıḍvān-ı ḥūr, 141
Ruḫ ḳuşı, 149, 151
Rūḥşāh, 164, 202
Rūkāʾıl, 265
Rukāʾil melek, 73, 277
Ruḳaṭā, 42, 232, 233
Ruḳeṭā, 233
Rüstem, 39, 74, 90, 98, 99, 100, 101, 104, 116, 122, 134, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 169, 294, 296, 314, 354, 356, 357, 358, 359, 360, 362, 415, 417, 419, 436
Rüstem-i Destān, 116, 144
Rüstem-i Tehemten, 98, 144, 145, 148, 152, 294

S

Ṣādıḳ, 39, 82, 95, 104, 126, 197, 202, 204, 205, 295, 390, 391, 413
Ṣaḥmekyāʾīl, 251, 252
Ṣaḫrı Cinnī, 387
Ṣaḫrı cinni, 254, 256
Ṣāliḥ, 79, 81, 157, 184, 374
Ṣalṣāʾīl, 252
Ṣalṣal Dīv, 388
Ṣalṣālı Dīvi, 387
Sām, 39, 83, 84, 89, 93, 94, 99, 100, 101, 104, 108, 117, 118, 124, 129, 132, 133, 146, 148, 149, 150, 170, 180, 212, 216, 217, 219, 238, 241, 243, 244, 245, 246, 249, 294, 296, 302, 303, 304, 305, 307, 321, 323, 326, 327, 329, 331, 332, 333, 334, 336, 338, 356, 359, 415, 417, 418
Ṣarfiyāʿīl melek, 266
Ṣarṣiyāʾil melek, 279
Sedd-i İskender, 71, 184, 190, 197, 219, 338, 341, 361, 380, 381, 416
Selmān Ḫoca, 96, 248
Selmiyāʾīl melek, 266
Semenderi Sālār, 349
Semendūn-ı Hezār, 146
Semendün Hezār Yek- dest, 75, 188
Semsimāʾil, 279
Ṣemūd, 191, 256, 304
Ṣenāyī, 248
Serḳaya, 264
sī-murg, 154, 181
Sī-murġ, 234, 235, 258, 260, 268, 272, 274, 275, 283, 417, 419
Sīstān, 168, 189, 190, 192, 196, 316

Sikender, 49, 83, 103, 104, 127, 140, 174, 186, 211, 214, 286, 289, 310, 329, 333, 335, 402, 432
Sindel, 83, 99, 100, 124, 238, 331
Sindüs cinnī, 192
Sinistān, 128, 132, 192
Sistān, 128, 132, 196, 422
Sucāʿı, 352
Sunḳūr Şāhın, 282
Surḫ-bād, 182
Surḫ-bād Cinnī, 253
Sührāb, 94, 116, 118, 351, 352, 422, 427, 429
Süleymān, 23, 24, 37, 39, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 61, 65, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 81, 83, 84, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 99, 100, 101, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 114, 116, 118, 120, 121, 122, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132,134, 137, 140, 142, 143, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 167, 174, 175, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 210, 211, 212, 213, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 242, 244, 247, 248, 249, 250, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 282, 283, 284, 285, 286, 289, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 298, 301, 302, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 320, 321, 323, 324, 325, 326, 327, 330, 331, 332, 333, 335, 336, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 354, 356, 357, 358, 359, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 370, 371, 372, 373, 375, 377, 378, 379, 381, 382, 383, 387, 388, 391, 393, 394, 395, 397, 398, 400, 401, 402, 403, 404, 406, 407, 408, 410, 412, 413, 414, 415, 417, 418, 420, 421, 422, 423, 424, 427, 431, 432
Süleymān-nāme, 48, 52, 142, 249, 285, 321, 382, 400
Sündüs cinnī, 189
Sündüs-i cinni, 257

Ş

Şafat Yanūsı, 94, 330
Şāh Sultān Bāyezīd, 140
Şahāṭāʾil, 294
Şāh-ı Cem, 49, 94, 103, 289
Şāh-ı Ġābir, 164
Şāh-ı Mārān, 128, 160, 189, 190, 192, 195, 197, 198, 234, 257, 294, 308, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 318, 321, 323, 324, 325, 326, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 347, 348, 349, 350, 351, 353, 354, 362, 363, 364, 365, 379, 380, 381, 404, 405, 406, 407, 408, 410,411, 412, 413, 420, 421, 422, 424
Şām, 116, 125, 129, 179, 389, 425, 426, 427, 429
Şamlaḳ, 329
Şamuñ, 129, 425
Şedāʾi, 121, 378
Şekşācūş, 370, 374
Şemāʾil, 89, 301, 305, 306, 355, 356
Şemāʾil-i Perrī, 301, 305
Şenāṭīs perrī, 378
Şenūṭ, 273
Şeyḫ Necdi, 153
Şeyḫī, 249
Şīrīn, 321
Şīş, 153
Şirīn, 171

T

Ṭāġi fī’ṭ, 299
Ṭāhā, 44, 284
Ṭaḳtaḳūş, 299
Ṭaḳṭaḳūş, 161, 297, 298, 301, 302, 303, 304, 305
Ṭālisḫān-ı perī, 249
Ṭaʿmıhā, 373
Ṭamʿihā, 294
Ṭāṭūres, 397
Ṭāvus, 162, 163, 272, 378, 416
Ṭāvūs, 161, 221, 405
Tehemten, 98, 176, 184
Telaṭṭuf, 212, 245, 246
Telaṭṭuf Şāh, 212, 245, 246
Tevrāt, 50, 51, 76, 81, 153, 183, 195, 200, 293, 374, 386, 391, 397, 410, 413
Ṭuġyānihi, 299
Turān, 39, 95, 104, 126, 129, 202, 294, 425
Ṭūṭī, 170
Ṭutyāşīl melek, 265
Türk, 436, 437

U

Uludağ, 437
ʿUnḳūrı Cādū, 358
Urcūʿaʾı, 121, 378
Uşbūruḫ, 121, 378
Ūyāşir, 99, 165, 172, 175, 176, 177, 178, 202
Ūyāşir bin Çerūpā, 99, 165, 172, 175, 176
ʿUdeys, 295

Ü

Ügü, 59, 109, 110, 223, 227, 240, 267, 280, 282

V

Ve’l-veşāʾi, 121, 378

Vesvās, 120, 123, 127, 153, 256, 264, 388
Veṭavās, 127, 182
Vīsi, 279

Y

Yaḳrūci, 120, 378
Yaʿḳūb, 74, 80, 81, 153, 157, 227, 374, 392
Yaseʿ bin Yaseʿ, 295
Yāsīn, 284
Yelīnūs, 397
Yemen, 58, 80, 93, 116, 118, 126, 129, 245, 385, 391
Yemlūn, 397
Yezdān, 48, 49, 92, 106, 121, 275, 286, 289, 299, 301, 306, 378, 412
Yezīd, 148
Yīḳāl, 240
Yīḳāl Ṣāh, 240
Yūnus, 84, 274, 385, 387, 391, 394, 399, 402
Yusuf, 57, 74, 81, 126, 374, 405, 430
Yûsuf, 74, 80, 81, 153
Yūsuf, 80, 81, 157, 395, 401

Z

Zāl-ı destān, 146
Zāl-ı Destān, 99, 108, 118, 166, 167, 168, 169, 170, 180, 181, 293, 294, 296, 298, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 414, 415, 417, 418, 419, 420
Zebûr, 39, 50, 76, 82, 153
Zebūr, 39, 50, 51, 81, 159, 183, 195, 200, 228, 293, 374, 397, 410, 413
Zelīhā, 157
Zelīḫā, 395, 430
Ẕeltiyūn, 75, 250, 279
Zerīr, 150, 360
Zeriʾe’ṭ, 299
Ẕıll-ı Īzid, 140
Zuḥal, 141, 212
Zūpīn, 357, 358, 359, 361
Ẕü’l-eknāf, 241
Ẕü’l-etrāf, 241

TIPKIBASIM

(65. CİLT)

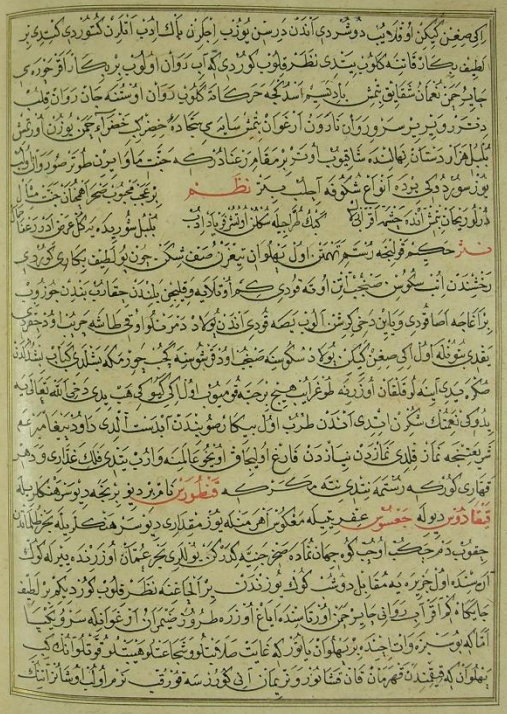

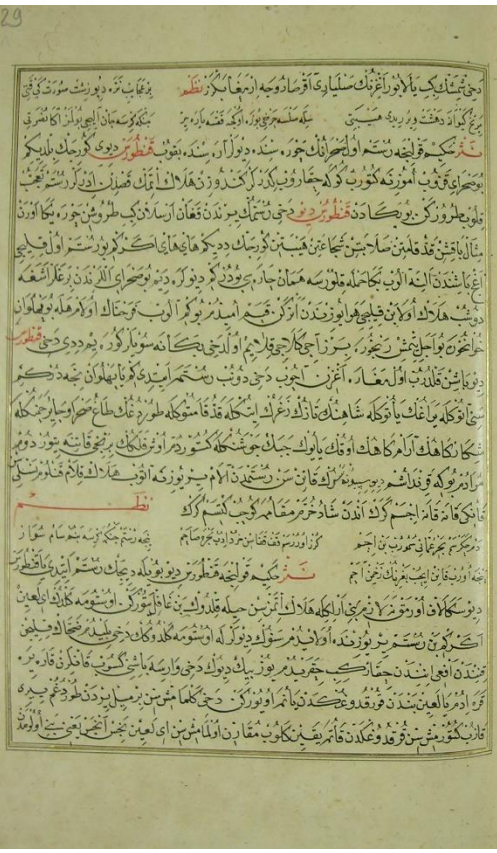

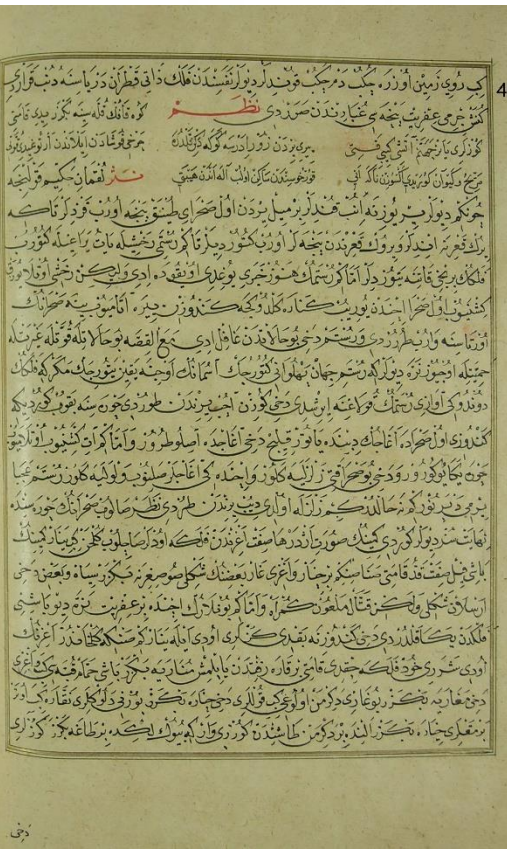

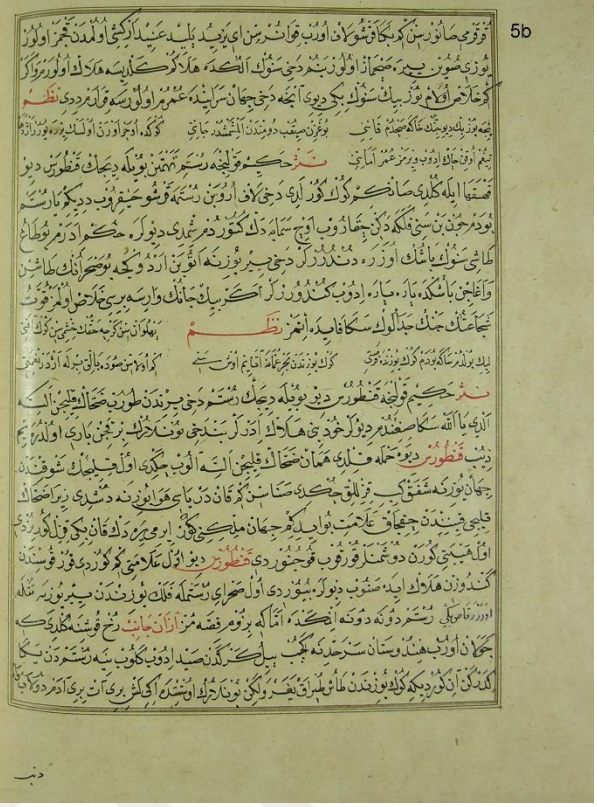

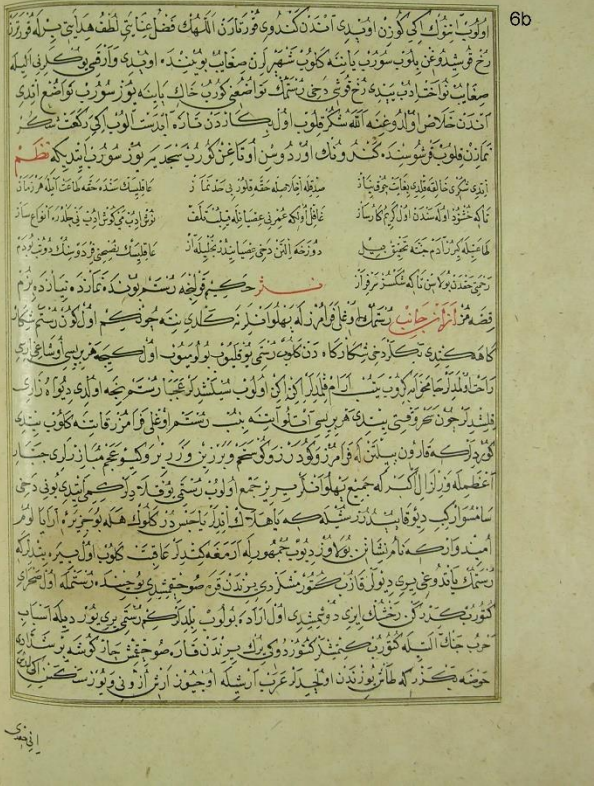

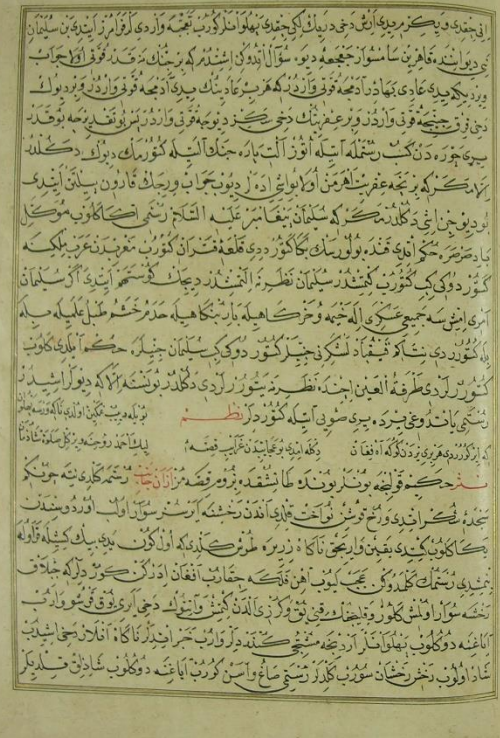

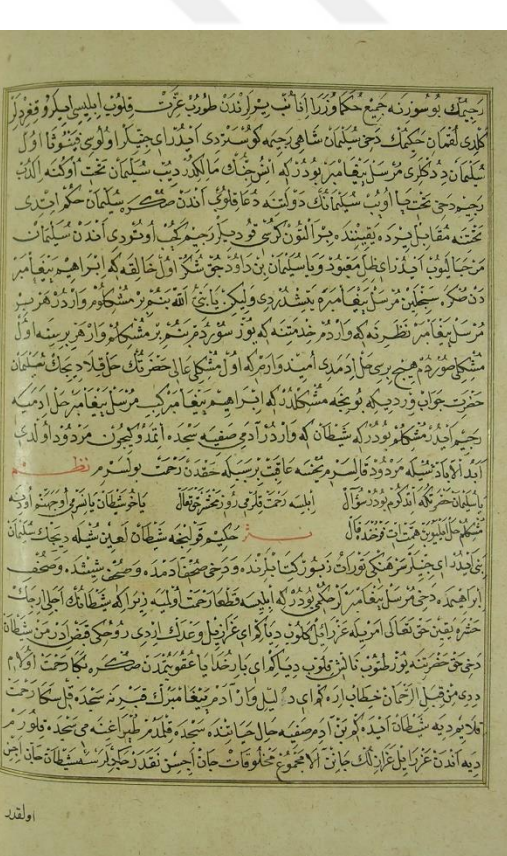

9b

10b

12a

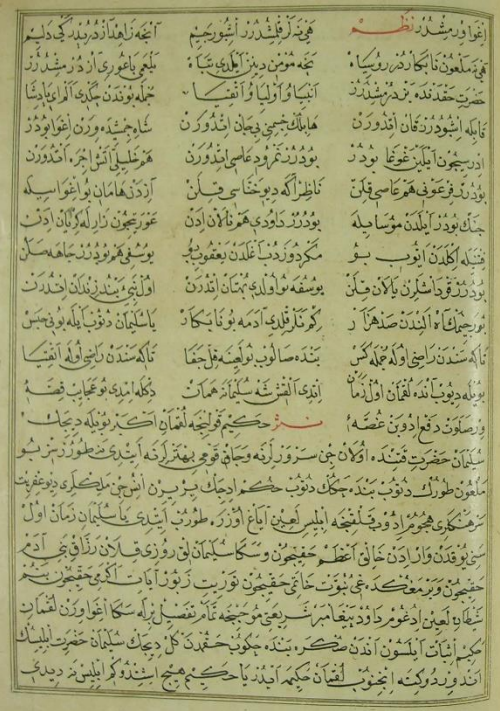

11b

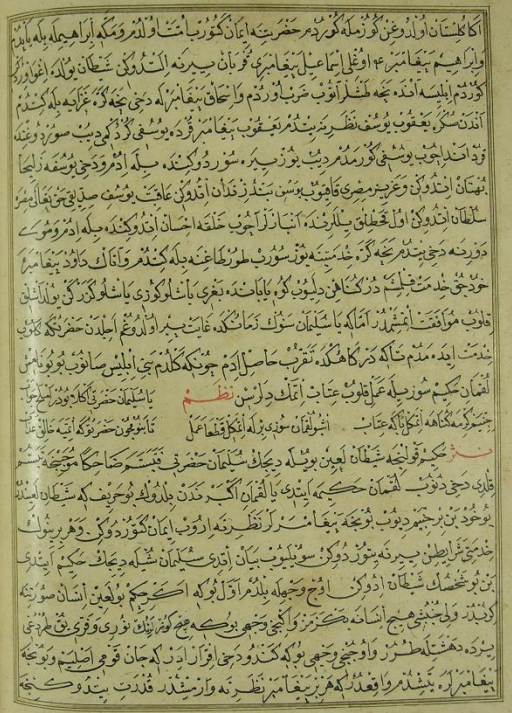

13a

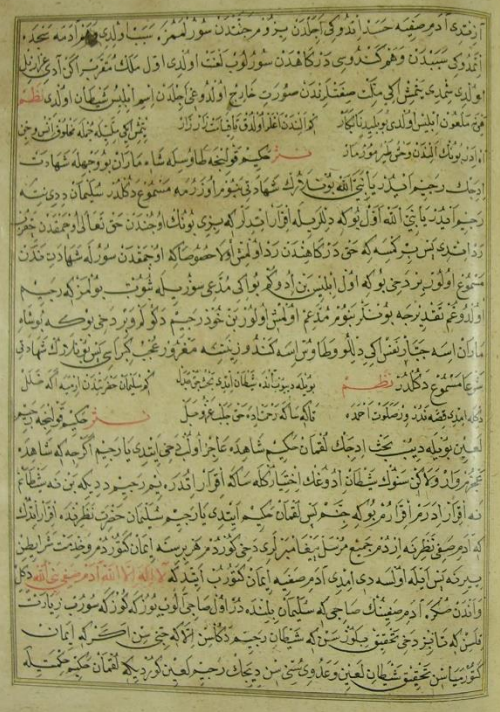

12b

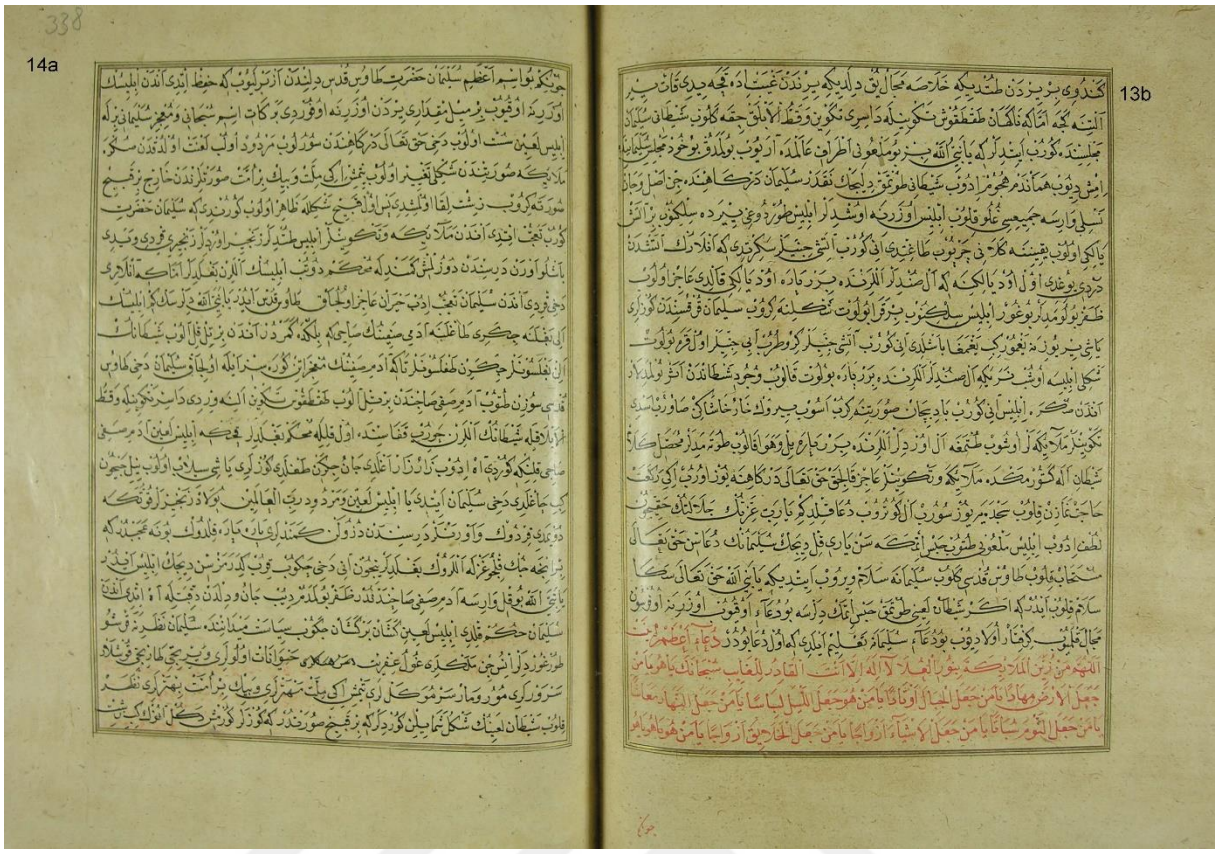

13b

14a

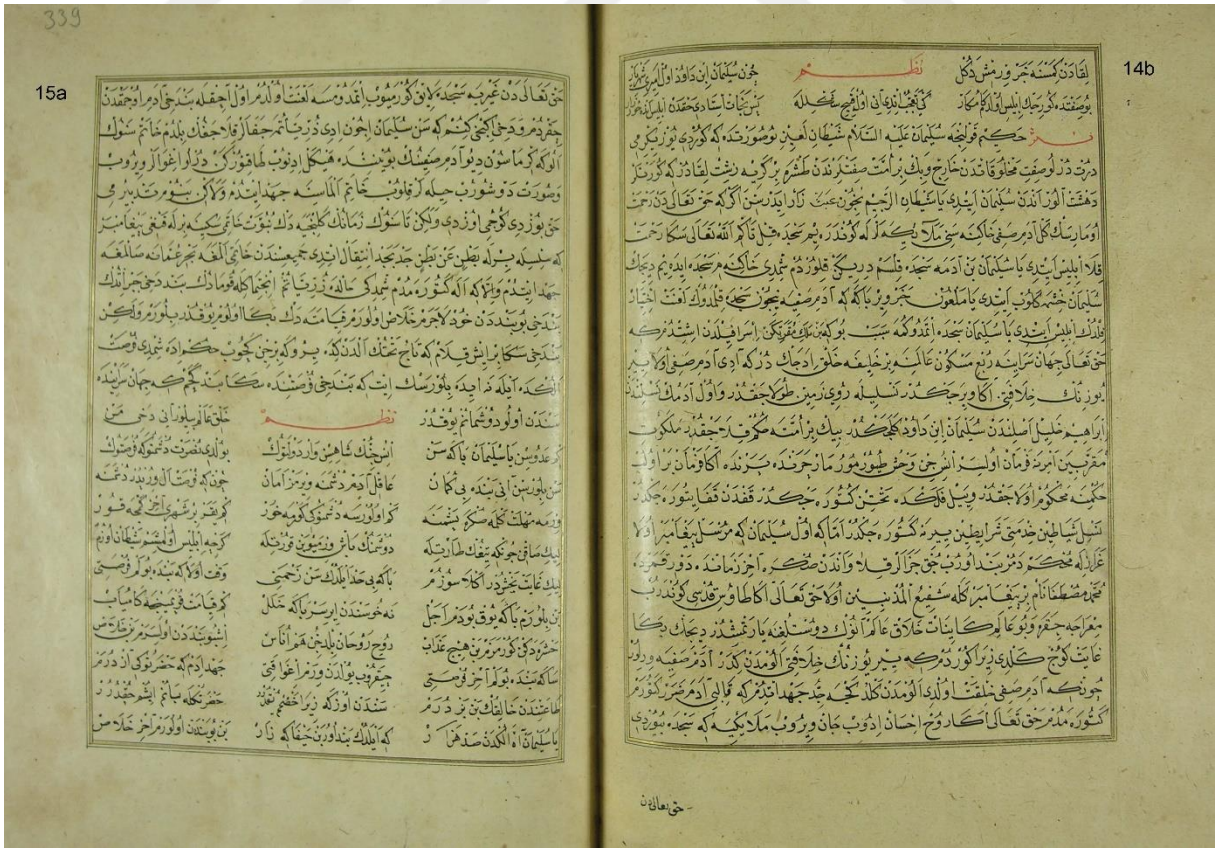

14b

15a

که اولیک جاکر سکا شیطان خاص بولیکه دیب اول لعین ایلدیکی آیاء ویرصلوة کوردی اولا اول دیوسا
قصیده آلمسح حتی وملک خاور ستان شاه غازی حکیم قولیجه شیطان لعین بونده حلیده اما که
یزومرقصه منزالمسح جنه کلدیکه قضا و قدره اوزکار اندوکی حینده بجنکه سلیمان یغامبر ملیه علیه
السلام آصف بن برخیا اول کزیده اولیا بوعهدنامه که یازدی حضرت سلیمان مهر اوزدی دیو جان
قومی ملک روح شاه جنده ویروب آیتدی یاروح شاه بوعهدنامه مضطبل سنده اما ات
طوسون یا بودر که المسح حتی تدبیر یله تقدیر حتی منع اده ویا اخوذ تقدیر الله دیرنه گلوب
آلمسح برغفوریت اده که صانمه دنیا خلقی اولمدن آی یلکب دفع اده دیبون عهدنامه اما ات
ویروب والمسح جنیه اجازت ویردی المسح جنی یرندن طوردی کلدی جنی سرهنکی ندن دیلدکر
یله سنجه اولوب که الا که سلیمان قورقوسندن دیله سنجه کسه کتدی الا که کندوک آقوسندن
قوقشدی جنی یله کتدیلر بولغار آیی وقت اجنده کلوب خاور ستان شاه غازیه یتدیلر اخلوقزدن
یغان یرینه آلام لتدیلر اندن اختمامه دک صقرا قدر نصف اللیل اولنجه ملک خاور ستان اوغوه
رایحی اوقویدی شکیله وقتل کیجه یان تمراییله هند وستان سرحدنده جامه مفاک دیرلر عظیم
قوی وار دریرینه یاموطاغ قله سنده اول قله نک اوزرنده جان یغان قلعه دیرلر قلعه دن
قلعش یرقلعه وار دی غایت صعب بوکسک خاور ستان شاهی صرح اولنجه دک اول قلعه نک
تاج خانه سنه الوب جاهجار دوشوب اوزنده یوردیلر ونقل اشرابان یانده قویدیلر
واندن المسح حتی امر اولدی فوق حتی قلعه اجاطه قلوب یراغله بکلدیلر تاکه قلعه کسه
ظفر بولیه والمسح حتی تاج خانه قهرومن محکم یاوب قاپوسنده یاسا نابلوانلدی نظم
یعنی حق تقدیریله اولمنع اده تدبیریله یرغی یاطلغلی استرکله زور یله یلمز اولی حکم تقدیر اولسه زور ایله
کوتضای منع اده منزکسه تقدیر له قصه زال دستان وقارون بیلتن حکیم قولیجه المسح حتی
خاور ستان شاهی قلعه یوب کلکله دنیا خواجه سیله وملک زاده وکلکیله قوشلرانا
وجقده بولر بوسده امانه که یزوم قصه منزاز ان جانب زال دستانله وقارون بیلتنه کلدیکه

اول

اول زمان کاندنیا یه داود یولغار هوشیر فیلق غریب اوزرب اژدها کمنده صاروب
دمور بنده لره جکوب کندوی قیشاده سوار اولوب یکه کتدکجه کمر کیاب ایده فلان اوغلان دنیا خلقی
یزیه جمع اولوب رایش فاتنه کلوب ایسیدر یزه نه تهمت ویرز سن که بوکزاید نخلاص اولماز اوز
ثمید ن مکر یزه اندنیا دن جاره یوق رایش جواب ویردیکه اوغلی یاز شوم طالعلو بدنجدی
آرانک باشنده دونی واسه سلیمان یکب رسل یغامبر عاصی اولمازدی باقی قولنه اشرلکی سلیمانک
سایه سنده خوفی بحردی الا که کندونک حرصی اوجندن کندوی عاقبت جوهریکه اله
سلمع اندوکندن کلوب بحرینه دوشدی کوه مشکلده حریص حرصی اوجندن هلاک اولور اما بلز
بنه کم ایدر هلک الحریص وهو لا یعلم علی الخصوص که اویا شرزن جرویا کی حسودلک سوریکه
یب انکله عمل ایدرکی ای بیلمز که یرامرالله اختیار اطاکندن کندن تنها یورسک افضل دکم
یلکدن وحده المرء خیر من جلیس السوء علی الخصوص که اندیکه انک سوزنانه هیچ شاتی یوقدر عهد
یمان کوزمزیر اکه مرسل یغامبر عدو اولانک ایمانی یوقدر کم دیمکدن دیاعاد یوقدر سوزلرینک
عهدی درست دکلدر لا ایمان لمن لا امان له بس ایله اولسه سوزانده سوزکه اندنیا کله یرده لشکر
جقن ملاحضار ایطار قوشیله هیچ اندن امید یمکلک آکا نجات ویرن الله تعالی یرده دخی یرده
کیمسه کالمک بنرز والی اولدقوی کیمسه کرکالی وارمدر کم یرمکلک عفیفه
وارمدر بنه کم امیدلر عجب کل لیل یوم اما که آکر بوسوزلرده طوز سکوز بوا که بهانه اوی بندن
حقاره لوم وحان و دللله بوقدر اما که زمان بزاولا اندن سکره کوره لم تقدیر ربانی یه موزکوسترز
زیرا که تقدیر دن طشره هیچ اش یوقدر نظم بوبیله دیوا اول ربم قطعون
سا کن اولدی خوفی دیله سرکون دیکه امید زال دستان فتنه سن وبرصاوت شرح اده یلر رهنمون
نه حکم قولیجه قیطغون ریش بوبیله دیمکله جمیعی سوزنی موجه کوره کندولرن تسلیم
اده ایدلر که بزسندن هیچ یرامرالق کورمدک الا که حکم امرالله دن اولدیکی کوره لم
الا که یرامرالق اویا جرین جرو یا مفسد سوزیله عمل ایدن پادشاه بحت دولت تاج تخت

یوکا یسه یزیرا که شیرزره یغین اولق عجب مصرت دیشکم ایدره قوب الاشرار مضرة اما
یارایش بزیر اعتقاد مزی طوغرو طوتا لم نجات ویرسی الله دکم دیشلدیرا که آزاده انی نجات صندی
کاذب کندونک قولی لکزنی ویجندن دیا عاغمنا که حوار اولور وصادق صدقی اوجندن شاد خرم
اولورسنه کم ایدر کذلک المرء فی الصدق مضل کلام جمیع خلق اخبار عنان رایش الیه ویر
زال دستانه مطیع اولغی هر بری جان کولکدن قبول ادب اندن رایش حی بادم یاغن وسعب بزکیله
ملمع ادب زال دستانله قارون بیلتن بزوکزه طمر دی دار و دفع اولوب کوزلرن اجود کزیره
که بندزنجر اجنه آزدها کمنده نله صاریلوب یتوره آروقوشولرنده رایش آکا غن طوزرغصه
کلوب ایسیدیکه یا نا یکا ریزی یوسنده کم قویدی رایش ایسیدیکی ایومه یا یملوان بزی قوریا بن
اندن سکر سبب بندی سکا تقریر ایده یم ویوب اول آزدها دیسندن کندی مزوب
اندن دمور بنده لرن اجوب قدمنده باش قوب ان اوب دنیا نک بیرمه کوزب اغزانه کجب
اوزره دیلر وجمیع اوزنیا نک خلقی وقوشوسنه بکب آل قوشوزب ایا غن طوزره دیلر اندن رایش کیره
حاضر اولان قصدن نظر اریکه کوزی یدیلر اخبار بعد از طعام اندیادن سوز اجیلر رایش
قیطغون اول من آخر کن قصیده اویا یش قوین جروبا نک خواجه سیله اکی کز کلوب صکر
دار و یوهوشیر له شرب الجرو وب انلرانک تلقسیله یوقری بنده زنجر حکوب ایاسزلن
کندو زلکوب برقلارن طاقوب ادنیا الله اویا یرش یا شاردیکه سیمرغ یلاکلرن صوقوب
کیسله وقوشلارقیکه وارب قوشلارقی بوقلارقی یلموب یاسلرندن بوقزی صاقوب
سیمرغ بوکلرنی انا نبا دنیا الله خواجه سی برقوش اوزرینه وبرقوش اوزرینه اویا یرله
ملک زاده مغربی سوار اولوب قوشلار فریاد اوجوب اوجدقلرنی بکر کزیا یدی کلکلرنی
یرب رایش زال دستانه وقارون بیلتن جبر ویزدی همانده مرزال دستان غایت غضبه کلوب
قاچ قارون بیلتن دخی غضبندن بیلدیرمکب شاه قیزی ایسیدی یا رایش ادنیا دخی اندوکی
اسیدوارد کیوله اکیمیله ادنیا بیغامبر زاده دن امانه که اتقیا اولینه یوزکز شفیلدا

طرطوق

طرطوق دوشمدیزنانک آنای اوده یغامبر خدمتنه وسلیمان عزتنه قیمایوب خرمانک
آنا که وسوزله عمل ایمدوک انجه کاوزلر بیلمزدن یغامبر آرظهوره کلدی آزیبلمزدن ایزاهیم
کلدی وکیکه وانجه یغامبر آزبیلمزدن کاوزلر ظهوره کلدی کاوزلر اولدی نوح ابن کنعانا کیب بس
معلوم اولدیکه کشنک شرفی فضیلته دکروادیله دکرانا سوزک انا سنک تسبیله دکلدرنکم
ایدر الشرف بالفضل والادب لا بالاصل والنسب ودخی یا رایش بن ادنیا نک عندینه الاندنمر
واندینه اعتماد ایدلمز نا کهانک بندیه دوشدم آسیکه عادت فیلدم رکه خدمتدن کیلمه عظیم
اولور دشمن اودکه سنی عافیتدن دخی حیله اله اله کوتور منکم عقلا ایدر دوشمنلرولک
اکبری علاودین ظاهر اما یب اخفا فیلدیخ اخذ ایدر اکبر الاعداء اخفاهم مکیدة
حرکتکم حتی سجانه وتعالی بوکردادب اکرمه کله برقدری امیدلدکه بنه اول نجاة بوره زیرا که
کرده ولت واکر تخت بر قرار دکلدر عسرک یسری ویسرک عسری وارذ ربکم کتاب سجانیدکی
کلام ریانیسنده کلوب که فان مع العسر یسرا ان مع العسر یسرا اکرچه بزوم رتد بیر مز ادنیا
له کورد کلوکمره سلیمان نظیره الله وزد یب شاد اولدوقی ولی تقدیر ربانی مقدیر مز
ورب بیرینی کزدیام قوب ادنیا یه نجات الله تعالی نک تقدیر ینی مقدیر ایدوکی معلوم
که اولا بجق نفسنه اولور بنکم ایدر اذا صلت تقادیرو ضلت مقادیر بس مال یوبله اولکه
زدکاب اجنه اکر یکی قلعه وقوی دیو نصه حکمکدن فایده یوق ومقدیر آرجمع اده دیو مقدیره
یلمک دخی مقاصده خلاصولقه جاره یوق بنکم ایدر من کثرة فکره فی العواقب لم یجمع
بس همان بیره جاره یودر که الله لمک قضا سنه صبر اده وزصبر اولوقولرن الله تعالی سوجنه بنکم یودر
قال الله تعالی ان الله یحب الصابرین وانا که کشی هر حاله عافیتی اولق ایلا زمقصودی طلبنه اولق
لازمدر ومشورت قدن دخی لابد که دنیا مصالحی مشورتسیله حاصل اولور بنکم مشورت زاک
یا کله اسک نوایلوسی نوایلمز بنکم ذکر الهموم مع ترک المشورة نظم
پادشاه که عاقبله اقتر اولمه مشورتی تیز بنکم اولور اقبالی مملکت مشورت زایلکان بولز بلکه دنیچه عمان

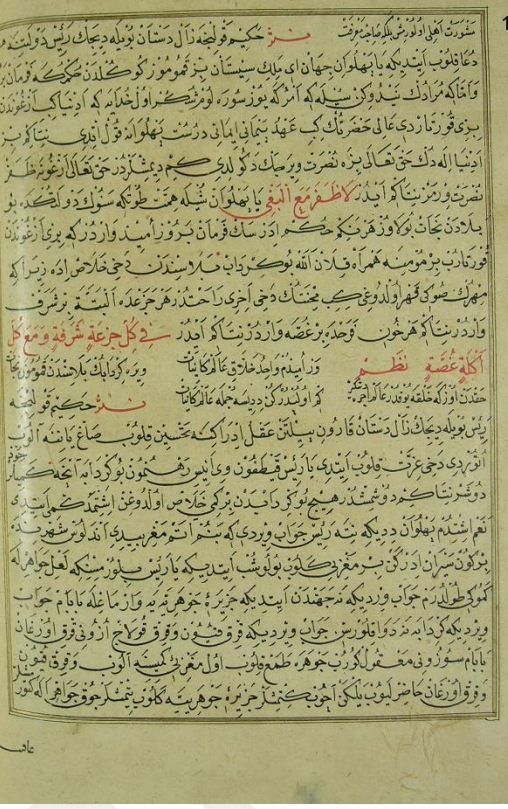

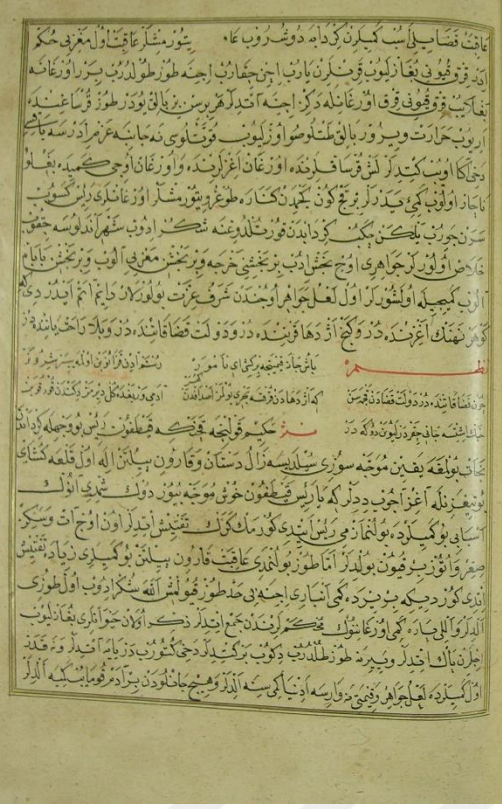

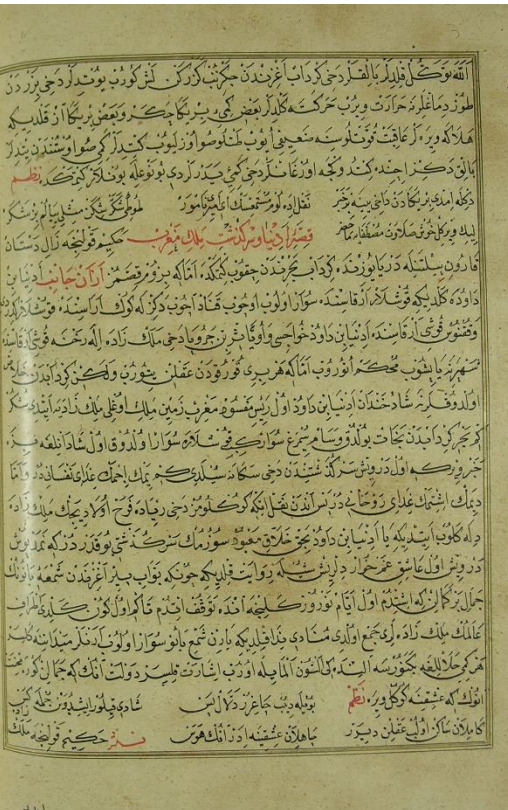

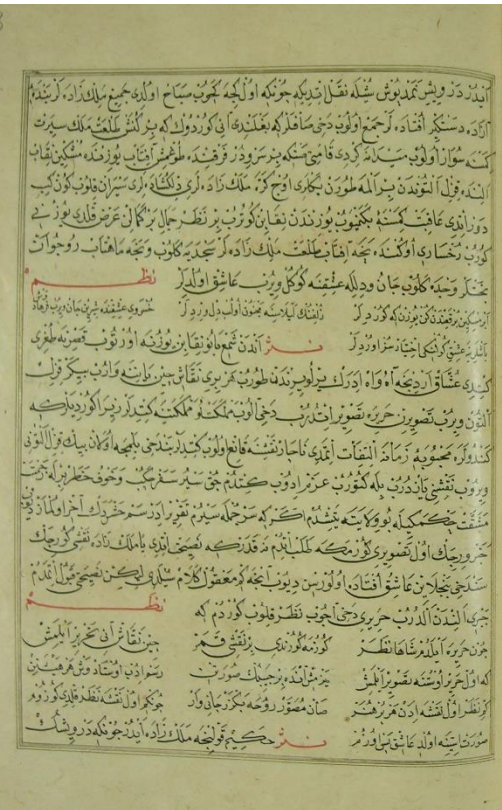

22a

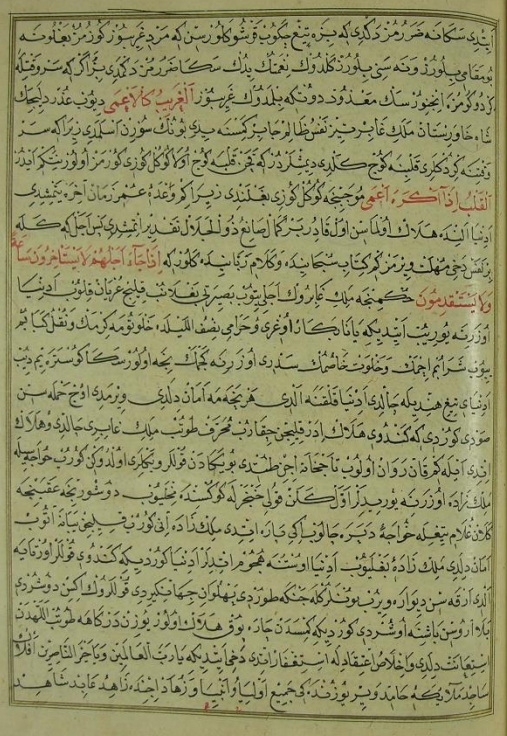

23a

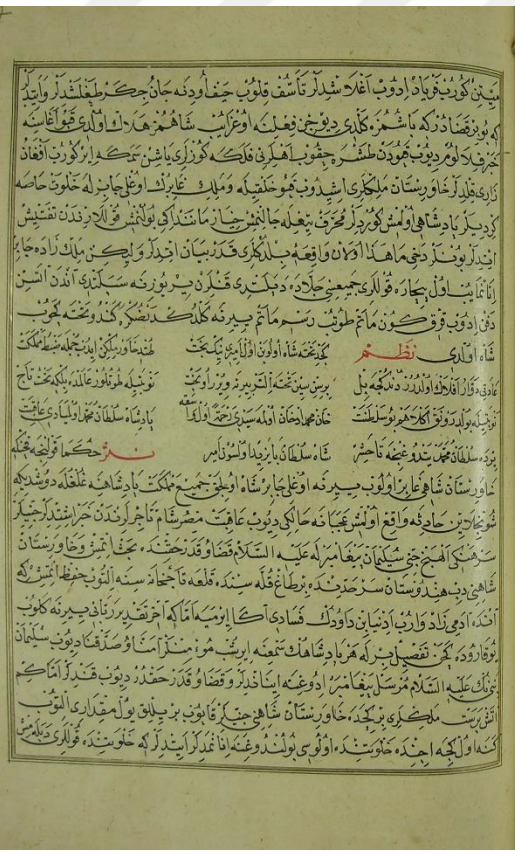

21b

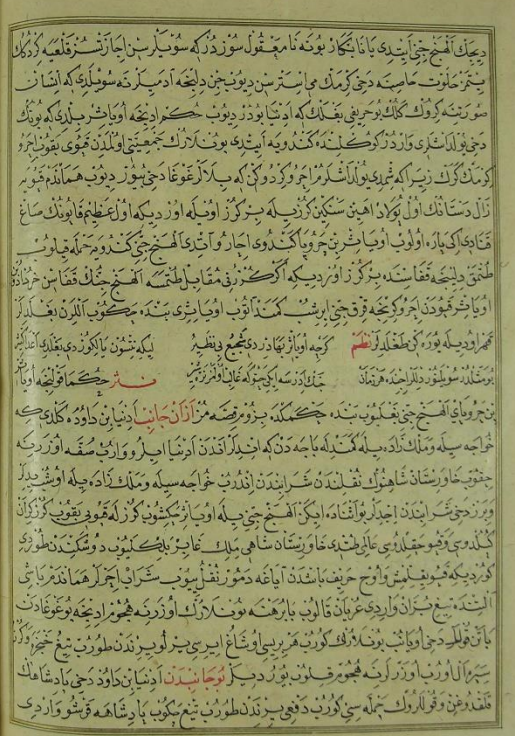

22b

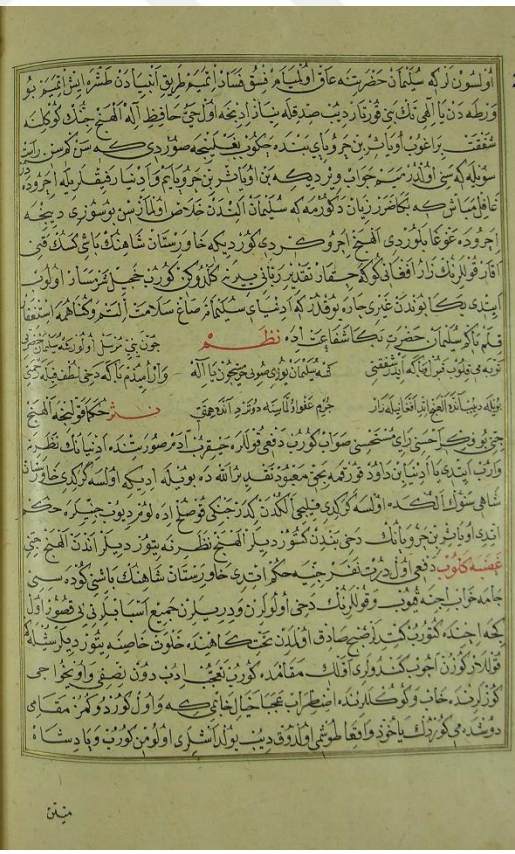

25b

عما يزيرين تشادى كسيله كويو اوتورشلاو عاو ايدانذن وعاو ايدانذن سجذ ايدبكنا بلوركلارين
اورتبه كوزشلر بعض شعركلرين بعض تعويذ كتاب الله طوتارلر وانذن سوكر بيوك كيسه
درد بخي طبقه سوك صاغ طرفنه نظر اوردى كوزيكه جيلر سرهنكلرى جزيلر ملكلرى
شول تركشه هولمز اوق كب بلك يلكه باغ باغنه اويلوغه اويلوق اوبلوغه ويروب اكابرلرى زرين
يمين كوسيله كويو اوتورشلر خلم خشم قفا قوفاسنده قويمحضر كب ايا غي طورشلر وانذن
درد بخي طبقه سوك سول طرفنده نظر اوردى كوزيكه انواع تكلله دبوعفاريت سرهنكلرى وانواع
مخلوقات سرتفرازى واجناس موجودات سردفترلرى يزيرين مرتبه لو مرتبه سنجه خاصى وزارده
سنذلر اوزرينه كويو دزجك دزدلر اللرين عمودى اوزرلرى اغزلرى فصارينذن كوزلرى بوزمش
عذبرك وتغرى ازندن طارلر قلاب الب جكلرجرس كب **نظم** تمرينك كوزى ايلوصاكه قاك قاك
كوزلرى اوزرسه قاق قاص خرد دون طاغى اغزيجون كوزلرى يارجهم اوجى اغزى صلارى قيش صال قيلنه اى ايا غى
نثر حكيم قولنجه اندن صكره سرخ باد جنى **بشنجى طبقه ناك** طاغ طرفنه نظر قلارى كوزيكه
بوز يكرمه دردنجى درجه صفت مخلوقاتك سرهنكلرى بش اون كلرى طورزلر بونلر لوبونلر سليمان
ركاه دوشوب داوود قولنجه دعالرى طورزلر هر بيرى بر كلله بعض بيلنلر سكز باش دهاسى بعض طقوز
كوز شلر سوكر كذن باغ بعض سك سرقالب دمر وبعض نيوتن بعض جمار باوسه حشمار وبعض اسحاق
شار وهر جناك سرلرى وبعض كودن دراز مرغ شتر باوبعض خشكاباسكر وبعض تخشكاباسكر وبعض
هر بيرى بوز دزلو حركتكه بر دزلر لو هيئتده بيرى برنده بكرمى رماح ذو الراكب لك صغير قدر بندن
وفادير بركمالك خلقتدن نشان ويرلر **نظم** زبرينه كمنر هيچ هيئتى وصورتى
چنين چنى برله سوزيلر نجه كى چنى يونلو بوزلو شه سليمان دن بكا دوشوب قيمو عادى ودلذن ياغيلر امتى كم ايده اكا
نثر حكيم قولنجه اندن سرخ باد جنى **بشنجى طبقه ناك** صاغ طرفنه نظر قلارى كوزيكه
مخلوقات برله استخوان شكر وموث سرلرى وبينلرى دهاسى كب وهناك دندانلرى وديكرلرى كوزلرى دهاسى
كسيدى دشمان او لمش مرغ مدلس متمن محسن حوصلاسنده قطر حنجره سوك

26a

ياغى اندن يزده اول بحر مخلوقات بلوبلنه دلك حوض دنهر اجنده دزجكوب سكان اولوب دوزمشلر
تعبيه قيولر اوزن دن قلقانلر حركلرى صالوب بالوب شيدن نيزه لر الولرنده آلوب دخول ايدنجه
سليمان نبى دولتنه دعالر قبولر كتشنه لباس اولدقلرنجه حوصله حوضه تعويض قبولر **وقل الله كل في موجي**
موجيه صودن حيات سليمان دولتنده صور اسرافيله امر اخر اولنه دن نجات بولورلر **نظم**
يزيرينه بكزيده هيچ زحيثى ولايزه ايده زيان ديمه صانكه صنعتدن آلور عبرتى نظر
نثر حكما قولنجه سرخ باد جنى سليمان سريرينك **اوچنجى طبقه ناك** صاغ طرفنه نظر قلارى كوزيكه
جيلر ملكلرى وارلر كسى صاغ قولاغى دلك دلك دلكلرى قيلارى فيل محمودى جنك انجاقى واسرافيل وحمار
كوكدن وكوبك وقلاذون جاموش وانسز طورزلر وسبل كرصور لرين اغزلرينه آلوب طورزلر ودوه
وبرجى جاكدرلر وسيع اسد دهى سدا سكدرلر كب نجه آوب طورزلر وقلاوز كب قويروشن جنز
آدب ارقاسه جورزلر وقلاذون دهى تمتن ميرينك جوشن جنينه صالمش وسرنيز جورزلر
نجه سنه آلمش طورزلر ودوه جمل وجنم عنزى كب طورزلر وصرتلاذون دهى كوسن كوبوب تبرو ملاك
كب كمره بك طورزلر آنلرينه انصاف آدوب اغزى بارندن الرنوزن يوسيله موسيله دراغوش
ادوب كه سنانين يمكه اندن احمد يذكر **يسبح لله ما في السموات وما في الارض** والهو دهى كوزلرينه سرمه
اصمهانى جكوب ذرجه كوبوب طورزلر وخيانت اسحاقى بى يانينه اشقر صفت دللر هيئت غاريلر اغزلرينه
نجا يكوبن ناظرلرى **والعاديات ضبحا** سوره سى اشر آلارلر طورزلر ودمخى سرلرى وخيارلر قارلركن طورزلر وقورلر
دهى قولنه قبروب طورزلر ماحصل جميع جانورلر كاحاضر لعلمه سليمان نبى عليه السلام قوشوسنه طورزلر **نظم**
كرسناع كرهيام نام له وتربرولنك جنى زيله برلرنده صف صف دزيرنهنك ايله صدى كرهام كروحوش وكرسناع
كروبوب بارمخ باد آمده قلورسيرلنك **نثر** حكيم قولنجه سرخ باد جنى سليمان سريرونك **آلتنجى**
طبقه سنك صول طرفنه نظر اندى جاكوبزلر هوا مرحشى كوزدى جنى حيوى سرله طورزلر ركاب
دسبور وآلچ وخارپشت وقوصعه والدرز وجكر وتربوانه وسيكك وبيمان وازدرلر وشاه مارلر ان
زنك باقورت كبى اجنده آدرهالر قوبنجه باشلرنده كوزلرى سرچله سى قوبلرى سليمان دن كا

27a

قلدى جرانى واله اوب سرخ باد فاتيله ضبط ادردى عالمى كه اولدى جاكر اكه جن وآدمى
عالمى نفدن قعا كودى نعاً مر بيل ملك كودى تخت كاه تمام جوكه كودى عالم اغنى فات فات
كلارى نهدى قدى يدى كوكلى هاف شه سليمان كوردوكى اى شهريار دوشده كودى ناكمان
كوا ولورسه بادنما لك همتى كهاجلدى بولورسق وعسى تمرح اده وزركه سليمان كوردوكى
اى كرايده وزهرنجه يين ايدوكى **نثر** حكيم قولنجه سرخ باد جنى اول جهنم طوزوغى عدوى
سنى سليمان بينك عليه السلام دزكاهه جمع اولان انس جن سروزركه ديو پرى ملكلرينه
غول عفريت سرهنكلرينه يوز يكرمه دردنجه دزلو صفت مخلوقات دزه اوزركه جمرات كى بيك نفر زركه
بيك رامك مهندزركه نظر كرمكله فلاى بقايت هيبتدن لوب سليماندن دهشت قلوب كاه قورقوسيندن نفسين
اجرو سكوب دقطه آه اوب آه دوشندن فلك يوزن سياه ايدرى وكاه بنه عبرتنه كلوب جمه مرتع جمه كوزن
جمه داوديه سليمان بتخت سرخ باد جنى خشم دزدن باره دلان علوى جنى ديوب اغزى آچوب شلت
قلندى جهنم اغزينده آتشدن بلك كز هيبتلى اولوب علوى آتشى عالمى طشلرى انس جندن كورمارى دهشت
ايدرى سكرلر اول جنده داود اوغلى سليمان اول امير اشرجان بتوت تختنه كوب كه دولتله اوسرى
بيك رامك سرتفرازى قوشوسنه ديوانى نعليوب اكه طورمشدى سرخ باد جنى قاف كوزلرينه هواى فضاده
قوش العاديه بين السماء عبراده فضاده جنوب باغى باشك جوب سليمان حضرتنه اوزرينه مقابل شهد ذى
مال بردن سايبان نعليوب كه طورمشلردى اطراف عالمه كوزلرى اوزرمشلردى سرخ باد جنى فلك يوزنده
كوزلرى نارمشلنده اشقى مالكى كب كوزلرى وهمه اراسنه غلغله الطيارايجنه ولوله دوشدى
سيمرغ جاسوسى الطيار جمرزدرلر فلك يوزنده سيمرغ نظر قلوب كوزلرى نارشكلنده بيالك اشقى كوزلرى
نازدن اوزرلرينه اوزرلرينه سايب قوشلرلرى اوزكوب بيز يوزنده ايوب طعلوب جعفلدب قوشلرلر
بيز يوزنده كى جانورلر دهى قوشلرلرك جمرشدن كوزلرى تيز بلنك كراوكوشدلر نهنك كرمزيز
آنلرلر آشنه شدوه لرى بقرشلرلر قورتلرلر اولوب بيلكوزدن صورلرلر اصل كب اغزلرى آچوب نعره آتمه
بيز يمهاكورلر كاغى قلدرب بوزلرن كوكه دوشب سرخ باد جنى بالكن كه كورلر وهم آلوب جهنم بقرشب

26b

دوشب بيز لو بيز نده طورزلر **نظم** تجى قطره برى دزه دن زياده دى حسابى بعضى امجب بعضى بوزدسوزمعلم زيادى
مريى الهى تسبح ايدر ديلنجه خوب بولنمز دن كه حفره اولدنى ثواب **نثر** حكيم قولنجه سرخ باد
جنى سليمان سريرينك عليه السلام **يدنجى طبقه ناك** صاغ طرفنده مطلخ سليمانى وجمه خاصه
سليمانى وكلاز وآنبار وجميع ذخيره سقللرى بونلر تخم نلر وبوز يكرمه دردنجى دزلو صفت مخلوقات
كوردى هر بيرى دزلو دزلو صفت برله طورزلر ودهنى وجنوزاوزن اوج طاشدن قونارلار كوردى
هر بيرينك اجنده فوق دوه يوز صغير باك قيونلر بشردى ومطلخ سليمانه هركون بيك وقنه طورز
خرج اولوردى وبيك موث اون سيد جوركه خرج اولوردى مالكوز غيرى خرج اولان آدملك
حسابى جوده دله كلمز الله تعالى بيلورسه قدر بيك موث اون خرج **نظم**
وبقياتيات شه سليمان مطبخ نك كودنيه توجه نيلسن الله تحت ملك وده دلين نه سليمان مثلى سلطان كودى دى كيمسه
ترجمانه بر ملك طبدى اجلرين تلكون **نثر** حكما قولنجه سرخ باد جنى سليمانى نبى سرير نلك
يدنجى طبقه سوك سول طرفنده كوردى بيكه بيز يز كوسيلر قورلنمش برازسنان سليمانى طورزلر ناجرلر
بيز يز الوزن كوش اراد ياغلى اورتبه كتوز مشلر دكانلر كانلر ترزين اغنلر كاه للر انواع
مناى جنز التاريلر سنده بيع من يزيد ايدوب بهاسن تبه الندرسه اون اون برآورزينه تعيين ايدرلر
برطرفنده دهى نظر قلدى كوردى انجيلر انواع دللر نفيس لقمه كر بوزلرين شيرين نعاملر بيشورمشلر وحلوا
دهى عسل مصفادن كاه بادامكاه عاله دن حلوا زينت انمشلر وسترخيلر دهى قفا مجى زراعنه شكر
مصرى اوزتوبلاين قوزى كرى شكر انمشلر وسيمرغ دهى برجى طاريجى قوشلاريله هواى فضاده
فضاده جنوب باغى باشك جنوب باركاه سليمانى اوزرينه سايبان قوب طورمشلاردى وشاهين وطاوس
سقاوى وغراب وطوراج وبلبل نيت وهزار دستان وخروس زرينى وكبكله دمنه دهى وطوطى دهى شيرين
سخن قوشلرى قفاره بن آكنه سالوبن سليمان تختنك مركزينه نوز سوزلرى دولتينه دعا قلوب طورزلر
نظم طوطى شكر شكن بلبل كويا دعا بلبل كوكيا ادر شيرين نوا
انس وجن وحش وطير مورومار هپ دعا ايدر سليمانه هر آن جون سليمان تكين كوردى زبان

29b

30a

30b

31a

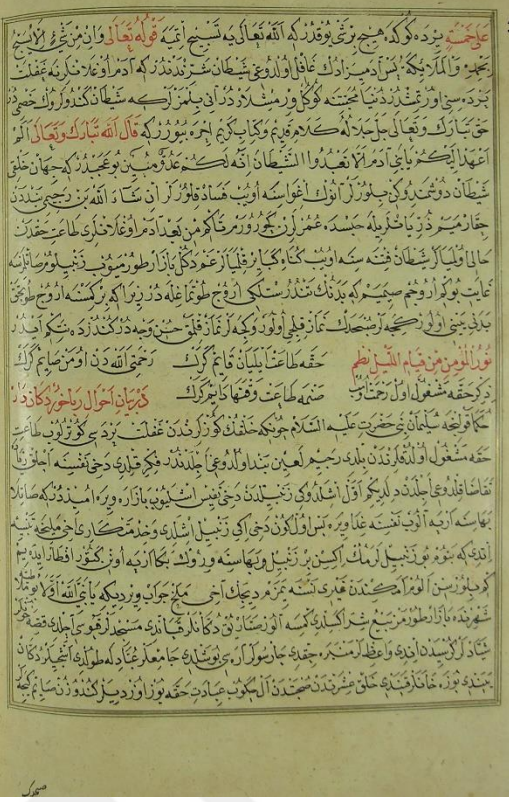

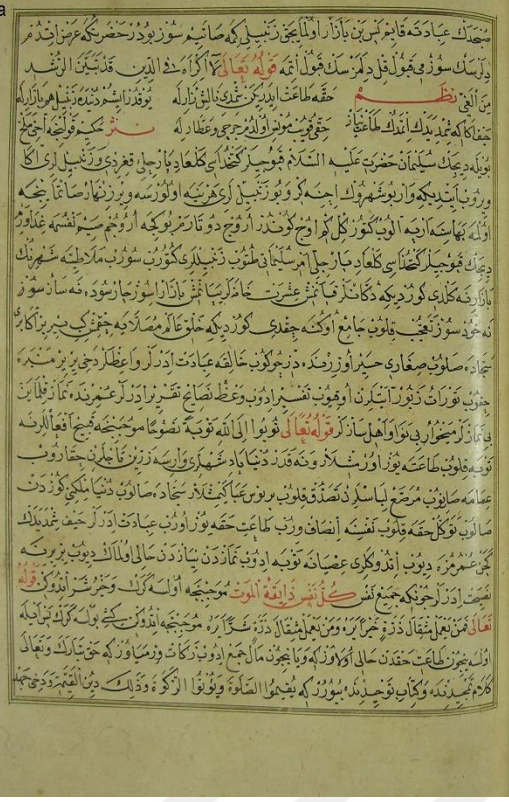

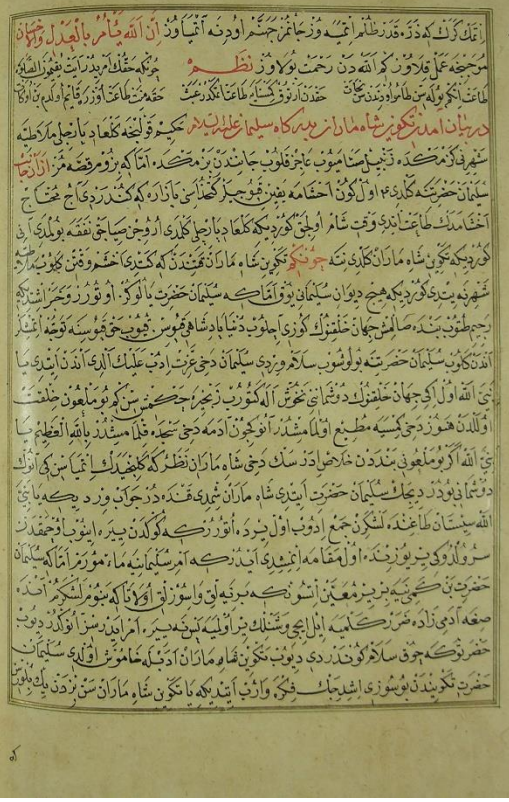

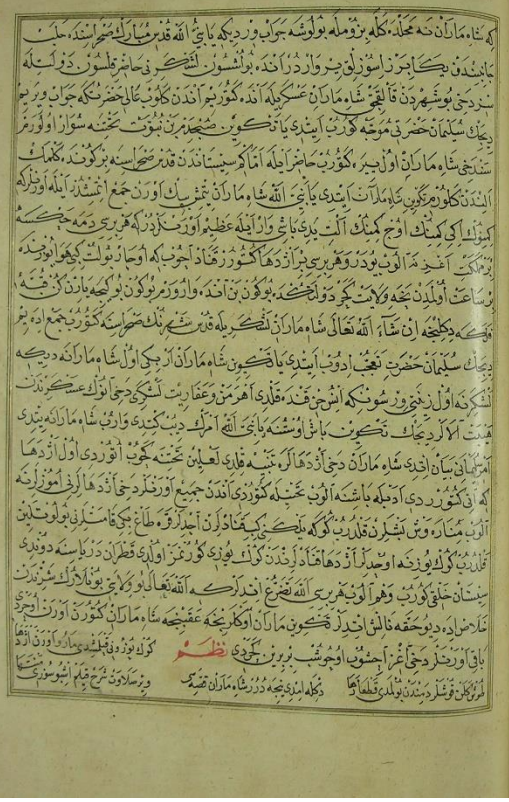

33b

34a

34b

35a

عليك أوب بر زندن طوردى دخى ميكائيلدن سليمان عليهما السلام سؤال ايدى جواب ورديكه اظهار
اينه بوجوه ضعى كه زنبيلك بيجى صحم دكل خصوصا كه بوجوهر حيوانك حقوقى رسكا يمك ملايم دكل
كم بوكلعاده بارجلى حيوانلردن زنبيللرى خاتونينه بيع ايدرى بهاسنه باقارده صقون الاجق آرمه
دكا موب كندوآنى آخورينه وارب اربه آلديرى دكرلر اول اربه آغاسندن خرمه ايدن خرمنه ثلث
عادتى وارديكه هرطوارك بنى اكى بوز ضعى آنه وزر وبضعى صاغون خرمنه خرمنجى ايدر بوارده وسمى
اول آغاسك حقندن سكا افطار حرامدر بس ملاكها حسانه وحرامها عذاب موجبنجه حقدار آغاسك
بيارد وديوب ميكائيل عم جواب ويرمك سليمان حضرتلرى كلعاده بارسلريله خرمنه وارديكى كوردكده
تفقه آله ويروب كدر ندى آندن دونوب ميكائيله ايتدى يا روح الله بن سكا ايتمدمى صاغون
رجيم بندهء كلوب خدمتمه نوز سوز مدى بوخالقك اوزرندن غفلت كوزلرى جملهء سحر ايدوب
كوزمكه باشلدى بلكم بنى مكا لمدن اندن بس سوز كرندن ديو عفريت سزه منكر ندن
وحوش طيور سزدن كرندن دونمه كمسه كلمز اولدى خدمتنه اطاعت قيلز اولدى مرى ايتدى
وايرى كيمسه بزدن اغر طاعت مشغول اولدى عبادتدن حتى ترك اغز اوزى ديدى كوندكه هنوز ديوانم طوردى
انس جندن كمسه كلوب خدمتمه نوز سوز مدى بوخالقك اوزرندن غفلت كوزلرى جملهء سحر ايدوب
كوزمكه باشلدى بلكم بنى مكا لمدن اندن بس سوز كرندن ديو عفريت سزه منكر ندن
وحوش طيور سزدن كرندن دونمه كمسه كلمز اولدى خدمتنه اطاعت قيلز اولدى مرى ايتدى
وايرى كيمسه بزدن اغر طاعت مشغول اولدى عبادتدن حتى ترك اغز اوزى ديدى كوندكه هنوز ديوانم طوردى

در بيان قصهء سليمان وقضيهء احوال سلوك سلاطين

حكيم قولنجه ميكائيل حضرت
يزيله ايوب كم كه كندى سليمان حضرتلرى عليه السلام اولكجه خالقه صبحه دك طاعت ايدى
اولكجه كوب خروس اوتدى كلمك ايدى سحر قوشيجه عزرائيل سليمانه دركاهى اوزرنده جوشه
كلوب كه اوشدر اولديلر نجه خالقى كم ذكر ايدوب اشدر اولديلر سحر كاه اولوب افتاب ضيا اعظم طاقه
قدر سندن باش قلدرب عالمكه نور وزدى سليمان حضرتلرى دخى حامه خواندن طوردى باك
صودن ايدست آلدى انبيا واتقيا وعلما وحكما ايله اماملق ايدوب
صوكرن ايدست قلدى نماز دن فارغ اولوب اوراد اوزره اولوب سبح ايدوب له شيطانلر رجيم بوشيئ طوقونيوب
دخى باشنه عمامه خليل صارنوب شيف عباسين كوب آدم صفى صاغين بيلنه قوشوب توراث
زبور حمايلمايلمايوب موسى عصاسين آليه اوب نوح تخته سين آلوب ادريس يغامبر
تعليم كيوب بسم الله ديوب بزندن طوردى بتوقت تخته جقوب قرار ايدى اماكه سليمان

آدم اوغلاسنه رنك دماغلرنى رجيم فساده وردوكى اجلدن جهلا سى ازدى واماكه كلدى
شيطان اغواسنه اويمايوب طاعت حقدن آل حكمدار بعض انبيا وبعض اولياوا تقيا مرتبه سن
بولدلر آنلره قورقو يوقدر قوله تعالى الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون
نماله يا بنى الله شمدى خلقك كوزى اجلدوغى رجيم لعين اغواسنه اغلمه جلس اندن وكك اجلدن كه
زبولده قطاع حرامى دركه شاه عادل كه اتى جردار قلوب سياست ايدر امن امان ديوارنه اوقه
وروب قوانغه ايدر نور رجيم خودا كى جهان خلفنك علوسيدن بونجه نوز بيك اغواسنه خلقوك
دماغين ازدرب فساد وزدى بونجه نوز بيك خلقك بونلارى امر حقيله طوب جبل اندوك بس اغواسى عالم خلقى
اره سندن كوتوب بس اندوك فاكه جهان خلفنك غفلت بتره سن اوزرلرندن كوتولوب
كوزلرين اجدلر شول اجل وقتنده كوزلرين اجدوقلرى كبى ستاكم ايدرلر انا لله وانا اليه راجعون

در بيان قصهء سليمان وقضيهء احوال سلوك سلاطين

حكيم قولنجه ميكائيل حضرت
يزيله ايوب كم كه كندى سليمان حضرتلرى عليه السلام اولكجه خالقه صبحه دك طاعت ايدى
اولكجه كوب خروس اوتدى كلمك ايدى سحر قوشيجه عزرائيل سليمانه دركاهى اوزرنده جوشه
كلوب كه اوشدر اولديلر نجه خالقى كم ذكر ايدوب اشدر اولديلر سحر كاه اولوب افتاب ضيا اعظم طاقه
قدر سندن باش قلدرب عالمكه نور وزدى سليمان حضرتلرى دخى حامه خواندن طوردى باك
صودن ايدست آلدى انبيا واتقيا وعلما وحكما ايله اماملق ايدوب
صوكرن ايدست قلدى نماز دن فارغ اولوب اوراد اوزره اولوب سبح ايدوب له شيطانلر رجيم بوشيئ طوقونيوب
دخى باشنه عمامه خليل صارنوب شيف عباسين كوب آدم صفى صاغين بيلنه قوشوب توراث
زبور حمايلمايلمايوب موسى عصاسين آليه اوب نوح تخته سين آلوب ادريس يغامبر
تعليم كيوب بسم الله ديوب بزندن طوردى بتوقت تخته جقوب قرار ايدى اماكه سليمان

لعين بونلارك دونمه سى ايمش ازدورن اولمش كه اول شيطان لعين كافر اولدندن وظالم اولدندن بتكم
كلام قديم وكتاب كريم اجره بورز ابى واستكبر وكان من الكافرين نظم
مركبه كمه بندهء سلطان اوررحيم نعمتى خلقدن امتحان قمات دهم اولديلر شرقى وبت قدرده خلق كوزندن دهم اولديلر غربى
ازيجون جله مخلوق الله ايدى كما عين

در بيان امتحان كردن سليمان عليه السلام طوايف امم

حكيم قولنجه سليمان حضرت عليه السلام ملاكه دن بوجرايى اشيدى دنيا سلطنتنك رونقى
رجيم اغواسيله اردوعن بلوب سلطنت دنيا كوزندن جهوب اغر آخرى ازدى اندن استدى كه
ملوك طوايفك سلوكن امتحان اده وديوانه كلمه سن وكرنك سبين حقيقتيله بله آدم كندن رب
اغفرلى ندن حجرا له اندن سليمان نبى هم مخرجا حوين صادق كه دفتر دار ديدن تعبير نجه رب نظرنه
كوزرب ايتدى قدر بندن دوستم يارصادق قومن سندن تمنا ايدوكه وارب مصر سلطانى
جلال الدين وايران ملكى كيكاوس وتوران شاهى افراسيابى وخراسان سروري جمهور شاهى
فى الجمله جميع سروران سلاطين له وبنهلوان روى زمينلرى كه عمله درلكوره سن ودبوانه دخى
كلمه وكرنك سبين صوره سن وبركاه دعوت قلاسن اندن سكره اصفهن بن برخيايه والقمان
حكيم وجميع علمايه حكمايه وزرايه واره سن بركا انلارى دعوت قلاسن سكره سن
قدحره وزرلر ديوب عجم باخوين صادق كندندى وكندى اندن سكره دا انسان بتوى
قوزى ايتدى بابر يلرستوروى جان نسل ملك روح شاه جنده واز وبرتيلر ملك هما يون
شاهه واز وجميع جن سرهنكلرى كوب ديوانم يجون كلمه ركلرى تفتيش اده وب
صور دخى بكاكلوب جمروز ديوب دالسن اندن سكره اوبابر يغامبرى قوزى
ايتديكه لطف ايله فاتين يغامبره وكاذبه يغامبره واليا هو يغامبره وبدرسون يغامبره
فى الجمله بخى ايسرائيلك اون اكى بيك يغامبر لرينه وارب بولوتوصوبعه سنه كوتوب
بلش كوزيكه يجون بتوم ديوانم كلمز لرندن اعراض ايدرلر دخى كلوب بكاصحيح جبرئيل
وزديوب كندى دخى وكندى عبادتى كوزوى عبادت حقه قائم اولدى اوبابر دخى سوزوب

بنی اسرائیل بیغامبر لریدنه کلدی کوردیکه مسجد سلیمانیه جمع اولوب سجاده صالوب عبادت حقه
مشغول اولمشلر آنجه صبر ایدی یکه جمله سنك اولوی فانی بیغامبر علیه السلام نمازدن فارغ
اولوب آل اوره که سوردی اویاتمیه بیغامبر ایلرو وارردی سلامیوب ایتدی سلیمان حضرتی
جمله کوره سلام ولورو ایدردکه ایشبو آیتك تفسیری وحقیقتی نه بیورورلر که حق سبحانه کلامی قدیمدر
وکتاب لوحمحفوظده بیورلمکه قوله تعالی یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله واطیعوا الرسول
واولوالامر منکم اویاتمیه بیغامبر نوبیله دیمك حاضر اولان نبیلرك اتباعیله ناتمام
عم جواب ویوب ایتدیکه سلیمان حضرتنه بو دعا جیلمکدن دعا قلوب ایدر سنزکه اطیعوا الله تفسیرینه
عقلمز ایرمیوب اولوب حیرتده وارردقکه حقه اطاعت ایتمك صایمق فانیمق اولوب عبادت ایتمك دکل
بعدازان واطیعوا الرسول واولوالامر منکم تقریرینده خدمت سلیمانیه وارب نوایت کیمه نك
تعدیدن تقریر قلاوزدیوب سکوتنه وارب طاعت حقه مشغول اولدیلر بس اویاتمیه سلیمانه بیورلدی
ایتیانك علیهم السلام حیرتین وردی سلیمان علیه السلام ایشبو معنیه مطلع اولدی نظم

قل لکم اول الله ترین فیله ادا ... بعده منت واجادلوا زیاده ادا ایدا ... بعده طوته اولوا الامرك جنده سنت بیانه
آیرجه دقت طتمز عاقل بیه مهمل کبی ... نثر کیم قوله تعالی یحمر یا اخوین صادق دیمی سرور سلاطین
کلدی کوردیکه هدهد یی تاج جلمش ترك ادوب عبادتی اولوب زیاده سنه کروب عبادت
حقه یوزاورمز آنجه صبر ایدیکه نمازدن نیازدن فارغ اولوب تسبیح حقی ادا قلدقدن صکره
مجمر یا اخوین صادق مصر سلطانی مدالدینك وایران توران سلطانلرینك نظر کرده وادوب
سلامه وروب ایتدیکه سلیمان حضرتی وجمله کوره سلام قاوب ایتدیکه ایشبو آیت حقیقده که
یوزلرکه حق تعالی کتاب تجمیدنده وخطاب توحیدنده بیورمکه یا داود انا جعلناك
خلیفة فی الارض فاحکم بین الناس بالعدل ولا تتبع الهوی یوآیت کریمه نیچون عمل اتمزلر آنجه
اولداود اوغلی سلیمان دن دکلمیه حقله حکم ایتمزمیه نیچون کلوب لجاج اطاعت ایتمزلر
تجمه سلطنتلو سلطنتنه مغرور می اولدیلر بندن اغری شی قالدیمی کوردیلرکه

بندن یوز دیلر ویلمزلر کیمکه حق تعالی جهان خلقنی رحلت ایتدیرمکه زمان یزمدر
هر کیمکه قلدره وزیوصلورنتاکه آیدیلر مخرالزمان من رفعها ارتفع ومن وضعها اتضع وجهنکه
ستوره سلاطین عجم یا اخوین صادق اغریدن سلیمان سوریکه ایشدکلریدیلر اول آیه کریمه که
حق تعالی آدمی داود حقنده که بیورمکه انا جعلناك خلیفة فی الارض دیدیکه یعنی بزسنی خلیفه
قلدوق وقدوکی بیورمکه اشارتدر بکه یادشاهلرکزکم کندو بکلکی حق تعالی سنك عطاسن
بیله وملکنی اولوك یخشیلرینه توتی الملك من تشاء ایکنجی اولدرمکه اویاتمیه اولایادشاهلر
بو اشارتدن کیمه یزملکی سکاوردوك شو یله بیله که یزکشیدن دنی اولوب سکاوز مشکل
یزاولور هوسدن دنی آلایرکه ویره که وتنزع الملك ممن تشاء بس جهاد اوب دورشاکه
بوعاریتی ملك فانی واسطه سیله ملك حقیقی یاقی الله کسره وکندوی ذکر جمیل وثواب جزیله
محرور قلمیه اوچنجی اولکی شکله بیله که یادشاهلق حق تعالی نك خلیفسی اولمغدر یوزندن
دنی بیورمکه فاحکم بین الناس بالحق یوکا اشارتدر بکه یادشاه کزك حکومت
اقاکی رعیتلرآره سنده گدوبنفسیله قایمه اوکا وکوچیکیندن بلجه رعیتك احکامینی اوزکه
کیسه اصغا ایلیه شاید ظلم اراده زامدن ایله اولسه بیورمکه یا سلیمان سرور سلاطین دیمکله اوزکه
عمری یوز یل اولا اون یشوب یل طولمدن نادان اعلمه یخشی اولا واون یش یلی دنی جوانلق جهتیله
کیم اوزاق یللر یاشامش اولا آنوزیلدن آلتمشه وارنجه بوکرم یل آره سنده سلطنتنه دولته مغرور اولوب
آنجه کناه کبایر فلدوقو عمرنك آلتمشدن یخاری وبعضلرك دنی عمرلری یتمشدن اتمشدن
معلومدرکه سکسان یلدن صکره موت قلمازطاعت حقه قوی اولمازیتمش یدیك حیف
کیم عمرنك غفلتله یخمش یجهانك مالاون دولتنه غره اولمشلر خدمت حقی ادا اتمیوب شیطان
اغواسیله آنجه فسادقیلمشلر امیدی یتمش یدیك نفسلرك هواسنه متابعت قیلدوغمزله آنجه
کناه کیم اندوك یتمزی توبه کلدوك تاج محمدن آل بودق ترك الدنیا مرکل عبادت
صدیله عمرك قلدوقوچنی اول عمرکیم یتمش یدیك نفسلرك هواسنه اوبنه تاج تختنه مغرور

اولوردقنه حقه منت کیمکه غفلتله یردی کوکمزدن کوتورلدی دیرا یوزرکه هوایه متابعت ایتمك الله
حق یولندن یلمیوب دوغرك یکدرکه قوله تعالی وانهی النفس عن الهوی فان الجنة هی الماوی نظم

شیدی الدکلدی یکی حقه اداکیمی ... سکرا اولوزنه سلیمان حضرتیه حضرتی ... یوبله دیبشاه شاهان ایتدیجاه مالکی
سان ایدی تلقه بنادن وهی سنی ... نثر حکما قولنجه تحکیم یحمر یا اخوین صادق سلوك ملوك

کیم کوردی حیرلرنکه الدی آندن سروب وزرایه کلدی اصف بن برخیای وحمیه وزرای کوردیکه سرحمکه
عبادته حقه متوجه اولوب طاعتده دلرآنجه کوب یکه طاعتدن فارغ اولدیلر آندنه الرو وارب سلام
وروب ایتدیکه حضرت سلیمان عم سرکزه سلام اولوب امیدلرکه جوکه حق تبارك وتعالی بیورب
قبل ان لا یبقی لاحد من بعدی موجبنجه سلطنت مبشر قلدیکه انشرجن آمه مسخر دیوب دیر
امت حکمومه قومان بردیکی بوسلطنته لایق تاج تخت سعادتده موافق دیلدیکه وزیر مردمی اولاکیر وزیر
سلطنتك یاری دردوهم ملکك رکن اعظمدر یادشاهه وزیر صالح صاحب رای مشفق کافی عالم عامل
کرك اولا دوغی بلده رعیتکه صدیقه کلور اذا اراد الله بملك خیرا جعل له وزیرا صالحا فان نسی ذکره
یذکره واعانه وزیرکه مطلق یادشاهلقی حق تعالی نك دراته واحد درکم منجی وزیره ومشیره
محتاجی بوغدوغنه خلق عالم شاهددرانماکه بانی فلان اکر انبیادرواکر مرسل یعنی پیغامبر اردی موسی علیه
السلام حضرتی عقدن وزیر ایدیرتی کوکلرینه کلام ربانی وکتاب سبحانیه مکلور که واجعل لی وزیرا
من اهلی هرون اخی اشدد به ازری بس بیله اولسه مملکت وزیر بر کامل محترم حاکم اولسه مملکتك
زینتی وصفای اولمز ایمله اولسه سلیمان اول عالملرك ولکن بلرك استدوم درکاهی کوردیکه اعلم وزیر
اعلم مشاور اندنم سن یحمر یندن اعراض ایدرلرسه اولدیکه دیوانه کلمز اولکوب کیمز اولوب
مصالح مسلمین بطال قلدیغی کبا علاه اتمز اردی دیوب یحمر یا اخوین صادق دیمکله اصف بن برخیا
وجمیع وزرا حکما علما اتفاقله جواب ویروب ایتدیلرکه یا محمد یا اخوین صادق حضرت سلیمان عم بویله
بویوردیغی یادشاهلرده وزیر مرشد اولمازکه یادشاهلرك مثالی یرجاده کیدن آدمکه آدمك درکاهی
رایی دوغری یکلمزدن یکلمزدن وبعضی اولو بعضی کبی اولوز وقلان کیشی اول راقی طنبلدوغمه

صوکه کاوب ازدی سام سوار جریسی دخی باقی لشکر کلدوکی کورب هوایب نعره لر حیقروب برهمن
شاهی سیوب دخدند دلر هندوستانک آدمیانی کوزلیاندی سروزلری بربرلرینه دیدیلر فهربب اولن
صاحب دخدلرده وتخمه قیلیچ اوردیلر دی سوی سامسواری دخدند دلر قحطان عمری آنی کورنجه
رعدوار نعره اوروب کیمسی قصب قچیرکن دوشدیکی کوردیکی سام سوار بالکوز جنك ایدرمشدی آنی
اینجه طوتوب اولوررسه جبه وخوشیله سیفلرینی آلیکیاره ایدرلر قحطان عمری دوبجك جمله سروزلرینه
آللی آلت بیلك ایرکز الله دیوارن اوروب سیفلرینی هندجریسی سیوب کروسه سوردیلر فاش
اولرینجه جنك قیلوب سجاعه گلدلر ایسه بوایکی دوکسیلوب کوزدیکلرینی سروزلریله کیمسه
قالمدی سروزلری دخی قچدیلر سام سوار بالکوز جنك ایدرمشدی آنی کوروب
قحطان عمری ایدی ای پادشاه سن بونك سوزینه اعتیاد ایتمه همت شوقیله طوتکه سام جریسن سیوب کندوی
هلاك ایدوب جری بیکرینجه سکا نیچه بوی هلاك ایدجك سلیمانك تاج محبن
آللی آسانده وردی جی ای شاه جهان بکزرکه مسلسل سی قیوب دخمه نسب ایدیه دیوب
اول کمراه طوردی بوسوزه مسلسل قیوب آل سیلسله سنه اوروب باش سلوب دیدیکی ای کمراه یاردن
سلوکله میدانه کیره اوروب دوشمنه سیف اوره اوروب کوره اوروب برهمن شاه بولنه کوجان وباش اوینادیب
دیبنه دیدیکی ای شاه هلر شاهیکنه دوشمندن بوجلادتی وعقل کیمسی غافل قیلوب دوشمنه
خوف کورمك دولته نقصان وتاج تختنه زیان ایدر دیوب ارالنه بولنده جان وباش آله ایله
طوردی شاه هندوستان اوریکه دکیلر جمله اول کسك سوزی ایشیدنجه طوب دیدیکی ای اولرکه دکی دولته لایق سوز
دکرسیوم دجی بیلمدیکوم دوشمنکوم هرزه یاولشدی کورمه هرزه ویاولشدی ایسه مر
ولی ای مسلسل ندن بیلدیك سام سوار بوقدر بهلوان اولوب اشکر اوکجه جنك قیلدیغی
مسلسل ایدی جنك ایتمه طوپ کلدیم جمله جریلك اوکجه سیل منانه کلدیکوم بیان قیلیمسنه
سروزهریکمه کوتوش اولورزی کوزاوروب جبه وخوشیله خرد خام ایدردی جری اوکجه کوره
کوره اولوب خوردیکندوجریلرینك سروزلری آنوین سام سوار بوقدر بهلوان اولدیکی بیلدیکمکه
اول سروز سامسوار دکدر مسلسل شویله دیجك برهمن شاه ایدر ای سروز خوبکه سامسواری
کوردك یاردن جنك بوزدنده آنی بکا کوسترجمله بهلوانلرمی اولك اوزرینه حواله ایدیم اکاکیره

جریسنك اوکجه کلدیکی جمله جریلرینك اولکی سنه اولکجه هندوستان سروزلری
بیچه اوزره دخدند دلر هندوستانك آدمیلری کوزلیاندی سروزلری بربرلرینه دیدیلر فهربب اولن
سام سوار دکدر زنهار بهادر دیدی حکیم قولیچه برهمن شاه بوسوزلری ایشیدنجه برزمان فکره وارمدی
کندوحالن وزرینه اوروب کوردی بزکیسله دخمن اولیش کیمسه قالمیه آنوك قیلیمسنه قاله
نعره اولیدی ولی بوسوزلرله هلفلوتونه نعره کلدیکی دیدیکی ای شاه جهان مسلسل سام سوارلری
اولدوکی بودقیقه سوزلرینه کوره مدن آندن وقدری مقصودی اولدیکه سوزلرینه
اورلدیکه ای پادشاه سن بونك سوزینه اعتیاد ایتمه همت شوقیله طوتکه سام جریسن سیوب کندوی
هلاك ایدوب جری بیکرینجه سکا نیچه بوی هلاك ایدجك سلیمانك تاج محبن
آللی آسانده وردی جی ای شاه جهان بکزرکه مسلسل سی قیوب دخمه نسب ایدیه دیوب
اول کمراه طوردی بوسوزه مسلسل قیوب آل سیلسله سنه اوروب باش سلوب دیدیکی ای کمراه یاردن
سلوکله میدانه کیره اوروب دوشمنه سیف اوره اوروب کوره اوروب برهمن شاه بولنه کوجان وباش آله ایله
طوردی شاه هندوستان اوریکه دکیلر جمله اول کسك سوزی ایشیدنجه طوب دیدیکی ای اولرکه دکی دولته لایق سوز
دکرسیوم دجی بیلمدیکوم دوشمنکوم هرزه یاولشدی کورمه هرزه ویاولشدی ایسه مر
ولی ای مسلسل ندن بیلدیك سام سوار بوقدر بهلوان اولوب اشکر اوکجه جنك قیلدیغی
مسلسل ایدی جنك ایتمه طوپ کلدیم جمله جریلك اوکجه سیل منانه کلدیکوم بیان قیلیمسنه
سروزهریکمه کوتوش اولورزی کوزاوروب جبه وخوشیله خرد خام ایدردی جری اوکجه کوره
کوره اولوب خوردیکندوجریلرینك سروزلری آنوین سام سوار بوقدر بهلوان اولدیکی بیلدیکمکه
اول سروز سامسوار دکدر مسلسل شویله دیجك برهمن شاه ایدر ای سروز خوبکه سامسواری
کوردك یاردن جنك بوزدنده آنی بکا کوسترجمله بهلوانلرمی اولك اوزرینه حواله ایدیم اکاکیره

سام سوار آله کیرمیك لشکری طوزمز طاغلوردیوب اتفاق قیلدیلر هندوستانلی سروزلری سامسوار
اشوب آنی میدانه کیروبلاربونه اتلاه ایدیلر صباح اولدیغه کوزکوردی آله جنکه کلدیلر
آی جانیدن جوشه کلوب کیمسی بعلنوب جبه وخوشی کیدیلر آت دیلکدن کلمیوب آی نکاه دن کیمسی
قعوب کوریلوکمیوب آی دوشمن بربرینه قوشوب سنجاغ علم کوزوب یوروب دیدیلر هندوستانلی کیم کیم
یوزینك ارسلانیدیلر ایکیوزی کیزم یانك آرایکی جانیدن سیل کبی کلدیلر جری سروزلری آرانوزین
سیدلشکر دوزوب غوردیکرایکی دوشمن بربرینه دوشوب کوردیلر سامسوار کوردیکوم طوفان
قوی یانك فیل فات فات صفیله طوزیلدوك ایکی یانینه بیکرمکوزیوزینك آرقسنوارلدوب
دوشمندن سیله که آنجه کیدیرسانك جوانلرغی کوزوب وهم اوب اختیاط قیلدیلار اول جانیدن
برهمن شاه کوردیکه سام سوار جریسی ایکیوزینك آرقیاختیاط سنجاغ علم کوشقه سن آیوب صفلرینی
بعلیوب طوزوز آندن کندوجریسانك جوانلرغه نعره اولیدوب دخمن جریسن آرزغیوب کیکرلرینه
آندیلر سام سوارك جریسی ثوبدر همان بنکال ایدیه ای شاه جهان سامسوارك جریسی آزاوز
جریلرینك کوزیده سیدر دخمه باقیجریسی دخی کاوب ایردی هشتادیانك آرلتمز آلایی اوروب
درختستان مثال سنجاغ علم کوروب درپای دراتلدیلر سروزلرینه کاوب برهمن شاه بوینه دردیوب
بنکاله هندوایدیه ای شاه جهان سام سوارجریسانك صولکه بنکدیدی آنی کوزلیوب
طوزیلدیلر تاکه کاوب ایزدی کلان جری دخی سامسواری دوشمن جریسله طوزکوردی آندن سلسله
جوشه کاوب برقصدن غرقه قلوب بزلری کوکلری آکیدلر هواهیجدن وحوش طیور دیوسه
بلکه برهمن شاه وهم اوبی باش صلوب ایدیه ای بنکاله بوکلان جری دخه عجب غلوقلری آندن
بنکاله ایدیه ای سلطان هندوستان بوکلان جریلك اجنده درلو درلو سوزلرلی مخلوق
جوقدر اول هیئتلو اون آلای کلدی دیدی شاه هندوستان دیدیکی ای بنکاله بودقیجه جریلك
دخه مانوقی اولسون بیوریجه جریلرینی آت مثل کلدن آیاغی کیشنه بصدر سوناللری دیوب
قصد قلدیکرسام اوزرینه یوریلر ایدیه مسلسل هندوقادی دیدیکی ای دولتلم سنه بنی

برهمن شاه سام جریسین آرکوب خورله یمان باغدیدیکی قیلیمك سروزی شدیدی سام سوار قصه
کندویه خودکیمسه مقابل اولماز ایدی سکا کوی قوزکه بیوره سنزدیکه هندوستانك قدیمدن
قالمش دوشمش بهلوانلرندن بکسکوب آنی سلدك سروزی قویزیوبکا جنك قیلسونلار دیه
اولاله آله کیوره ای شاه هندوستان اول سامسوار طوغرو نولیوروب دعا قیلدی
هندسروزلری اول دلاورك سوزندن بکسکوب آنی سلدك ولی بوسوز هلفلوتونه خوش کلدی کیمسه
کیملهدر صاکوب دوشمش بهلوانلرندن ستدن اولوادوستاه بهلوان نوقدر امیدی
کیرلر اولرمی آنلوب باخوذ سامسوارك آله کسکور قومزنوبهاری سکاویرم دیب اولکسمه
بیوردی قوی کلدیکه آلت بیلك ارکك آنلوالتون آلتاو قولارلر فقاسنجه تخت بریه زرین
کاه هلوخاص خاذملر اوکجه کیلك بردن برهمن شاه باش اوردی برصعه اولوب
طوزیلدیلر آندن مسلسل ایدیه ای هلفلوتونه سوزی کوجه بکاطنزله دیدوك قول شاه اوکنده
جان باش اوینجه نه قرکرك دیکه نومشاهمز اوکنده قوباش اولا اوروب دیوب قصد ایدرکه
میدانه کیره هندسروزلری قومیوب دیدیکی ای شاه جهان اول برهمن شاه اول بزکره نوم شاهمز
بولنده جان باش اوسایله دیدیکی دخی جنك آلین اوزرلرینه اکرایده قلب میدانه کیرمکا
قطعا اول طوردیلر مسلسل میدانه کیرمدیکه هلفلوتون تخت دوشه بیوردی جاوشلر آلای
اوزره وارب آت سروب جاغره کیرکوب سامسواری کیمسه طوپ کوزرسه
هلفلوتون قوی ومال کیجنی اکاویره دیدیکی اولوزیدی ارتوقدر
قاچن بولاه عشقه قوشوب بیکرلرآدسزاتلرینه کیوانهدی اولوزیدی ارتوقدر
کیش اوزره اوازبلنده جاغره خطان عمری میدانه اوقدیرزیا اول کره آت بیان سام سوارله
اتشکردن اوکجه کلان قحطان ادی آندن سام سوار آیندی بوکه کیشنه جاغره در
آندن بادیا آیندی قحطان عمری ایدیه ای جنك آدمی قصد اندیدیکم میدانه کیره سامسوار
اومدی قحطان کرمنجك کیمسی بحرین سروزلرینك اونوی امطاس میدانه کیردی حواله اوزره

47b

48a

48b

49a

50a

49b

51a

50b

52a

51b

53a

52b

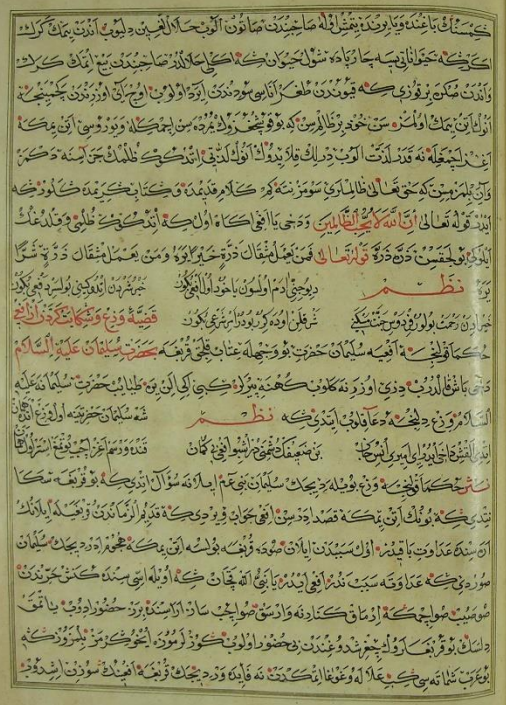

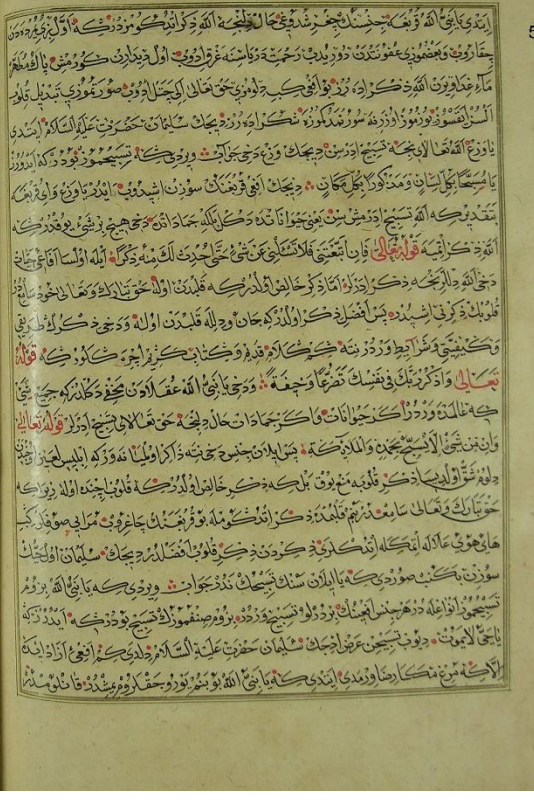

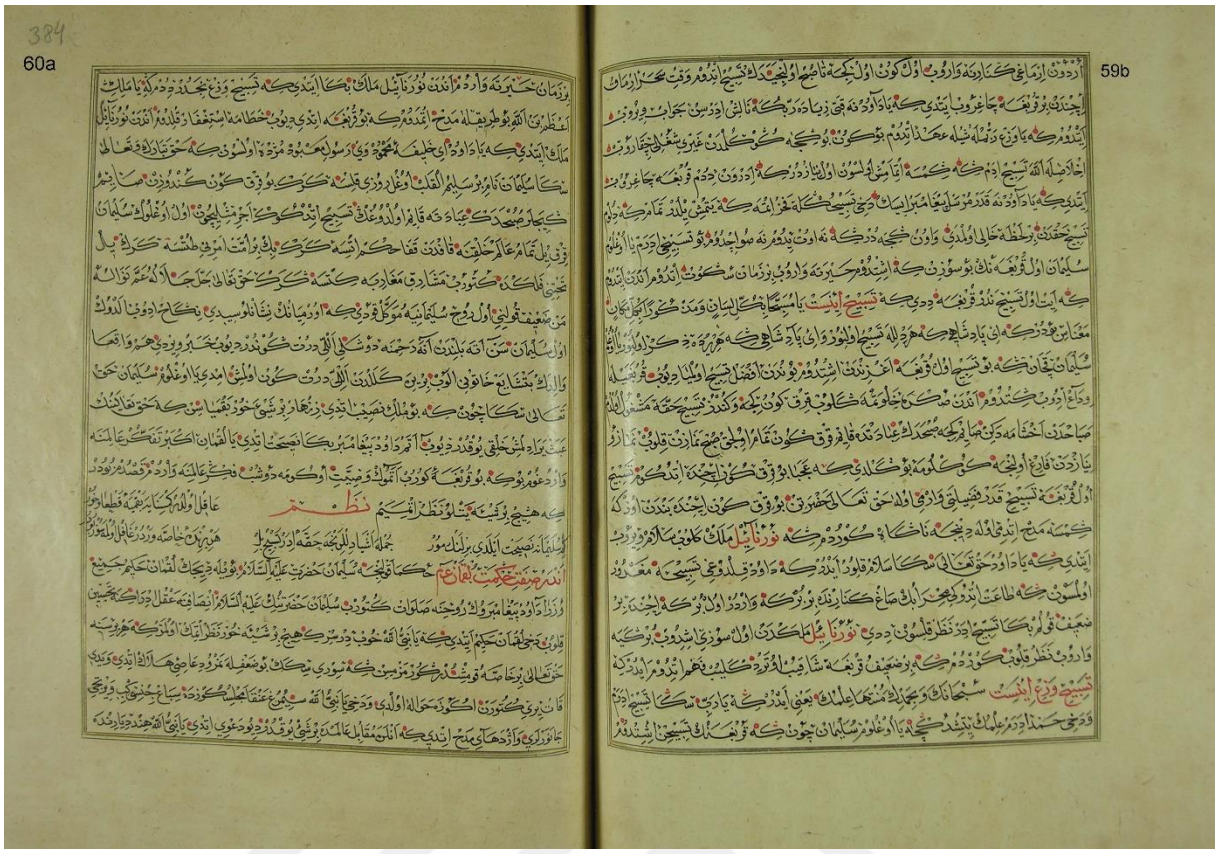

62a

61b

63a

62b

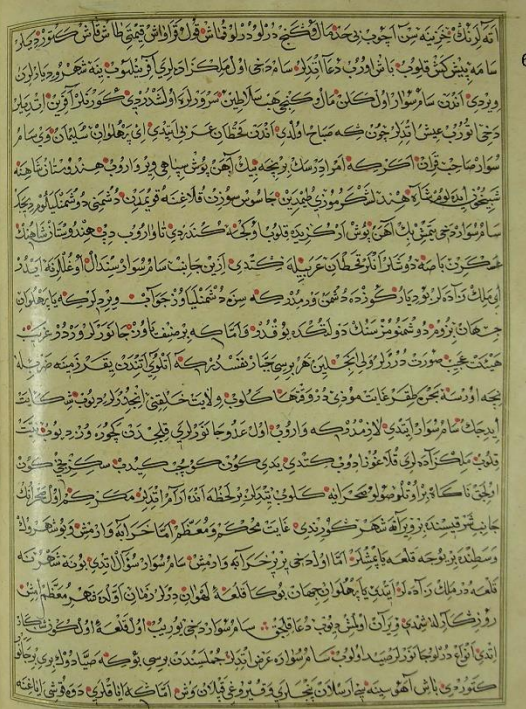

64a

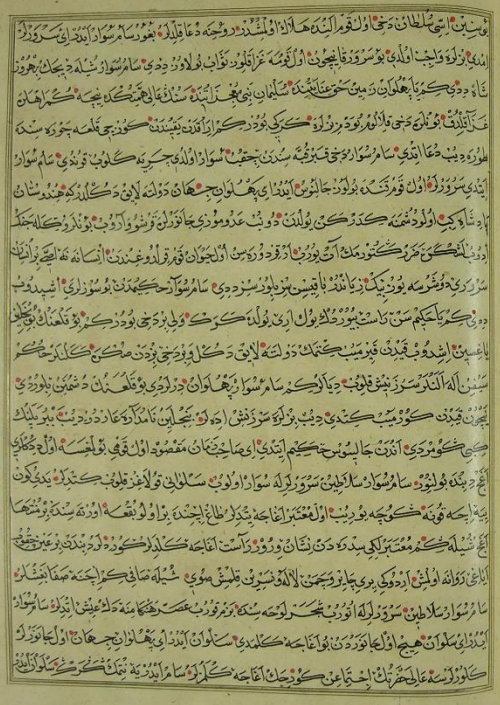

63b

65a

64b

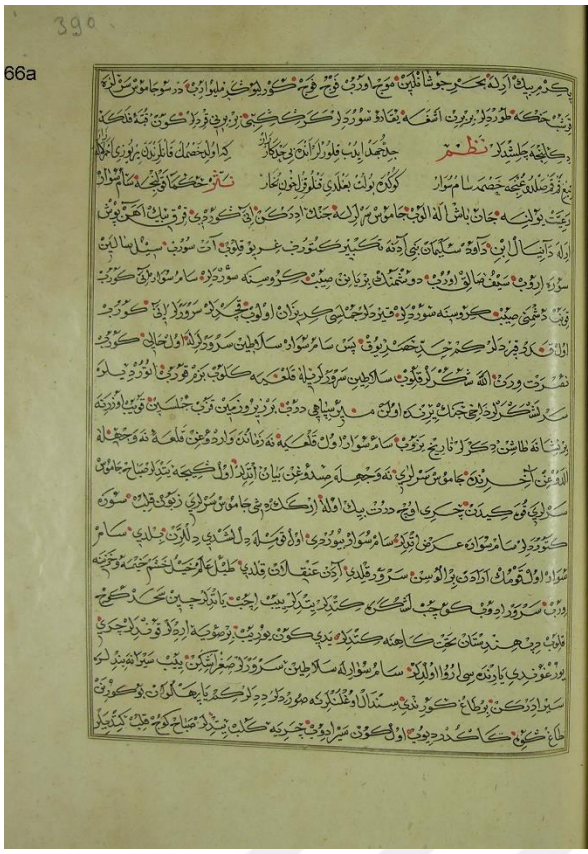

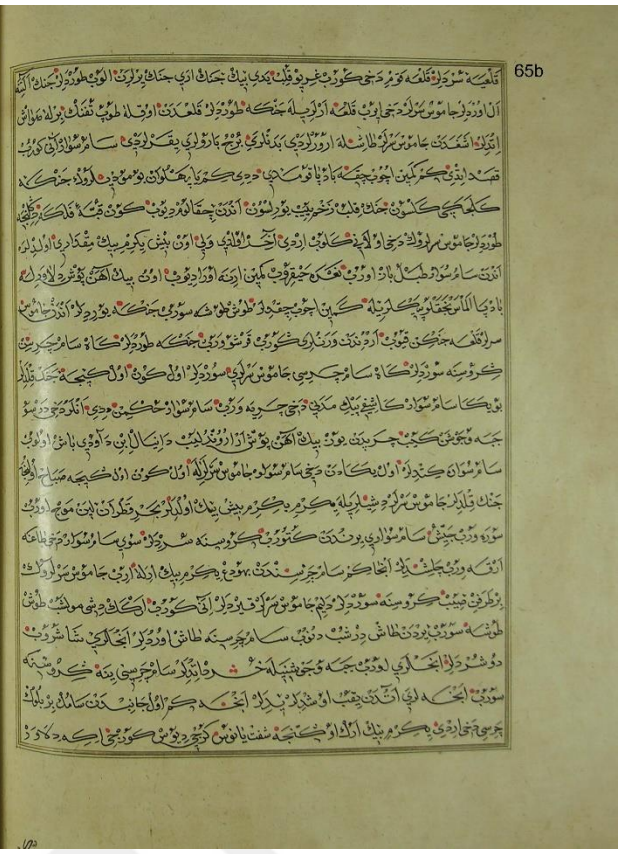

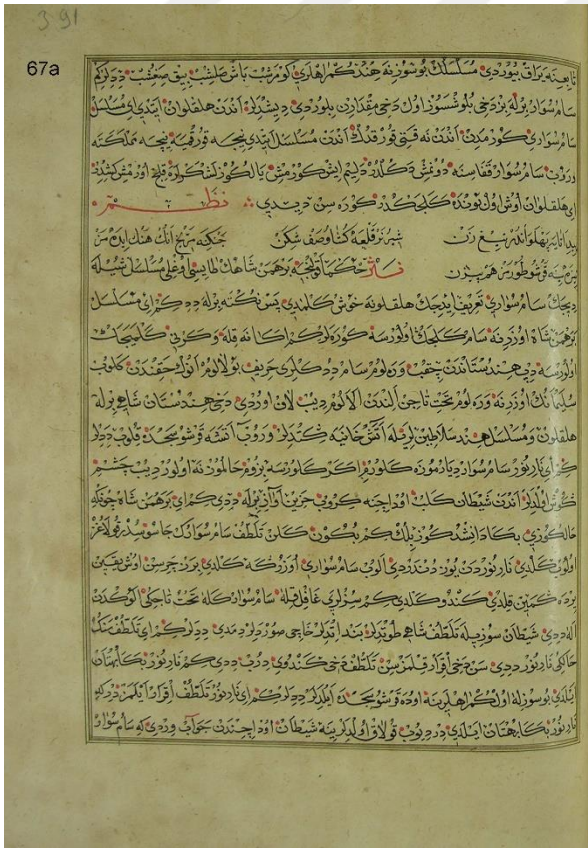

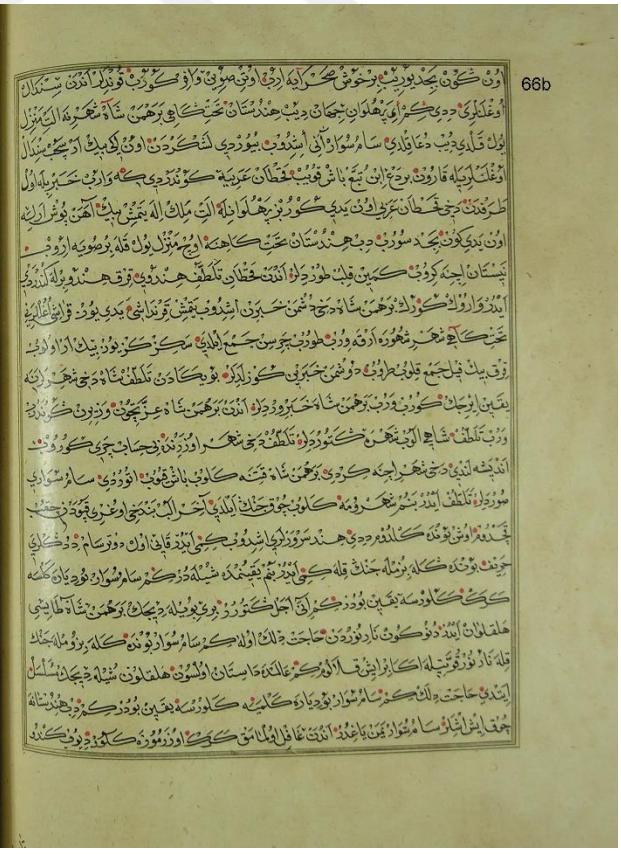

71b

قصة سليمان نبي عليه السلام

72a

74a

75a

74b

76a

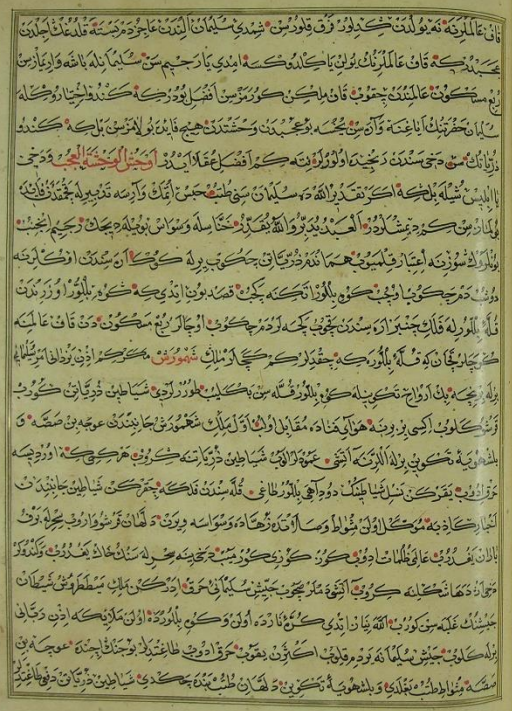

75b

77a

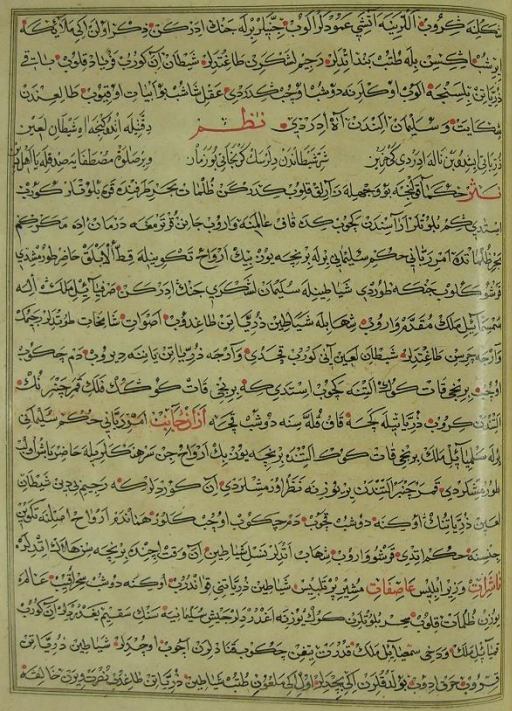

76b

77b

78a

78b

79a

80a

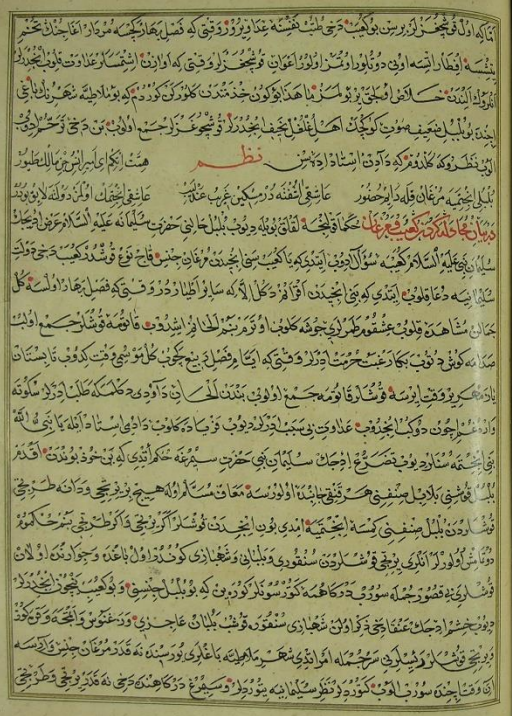

79b

81a

80b

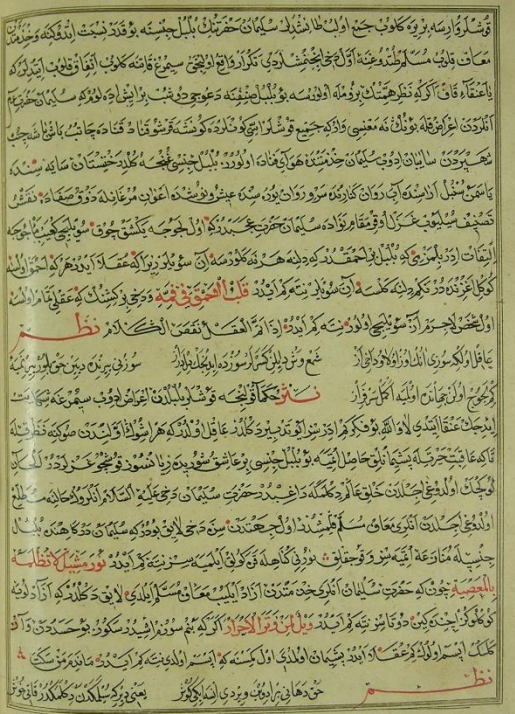

82a

83a

81b

82b

84a

85a

86a

85b

87a

86b

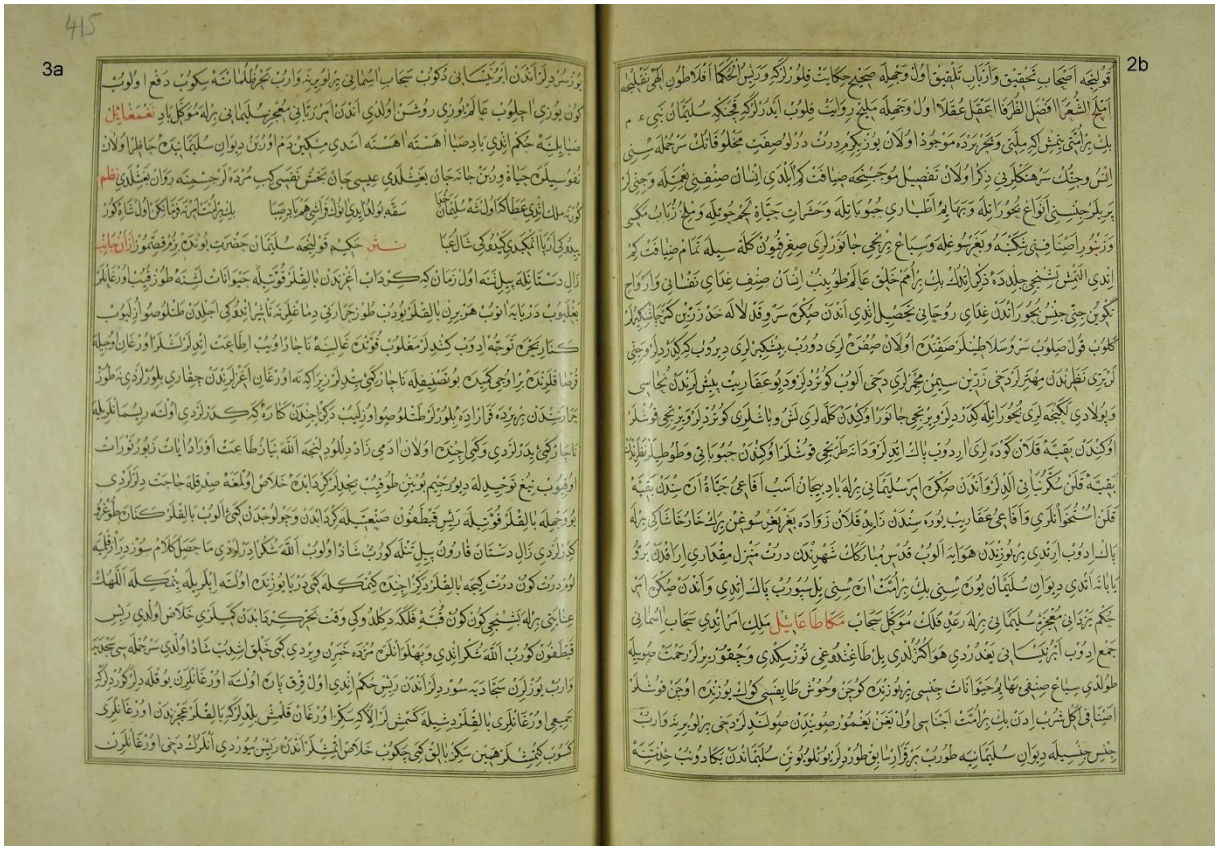

3b

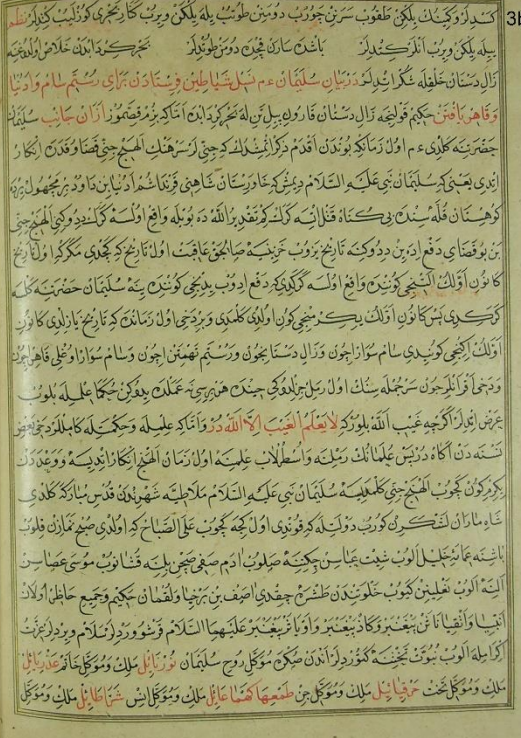

4a

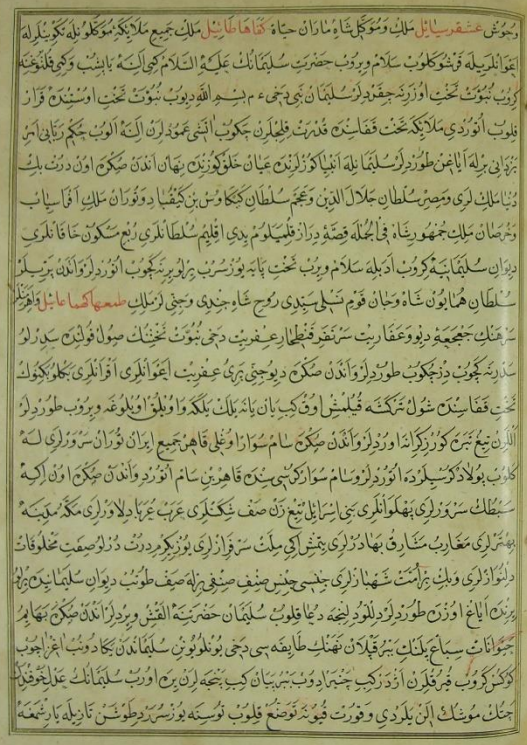

4b

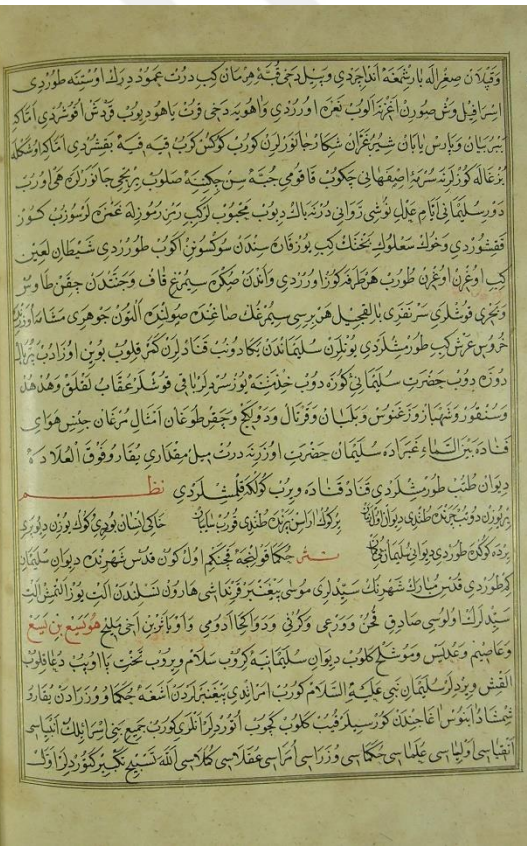

5a

6a

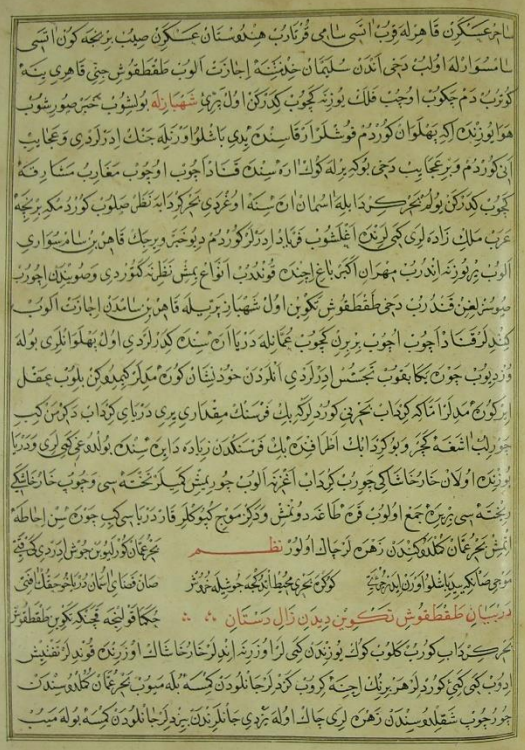

5b

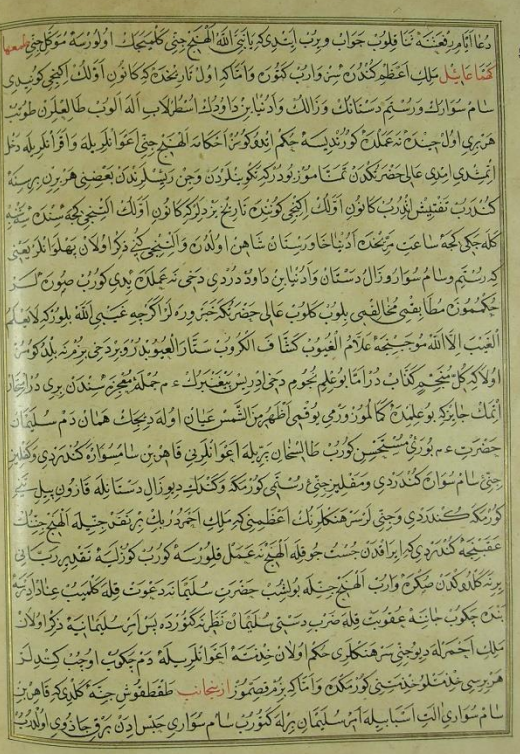

7a

6b

8a

7b

كه روزكارنه بوزكتورر ديوب طقطقوشنه اجارت ويرب كندوزي بيل سنه حكم ايدي كوندن جقوب
اروفلري خلقنه تقسيم ايدي ازقلوارون كوزب جلسي ياده اولوب كندي ديار ياده دوت وبكا سفر
سفر ايدرلر اولكون احشامنه وكرتبوز ديوب برهكار كارنده ير لطيف صحرا هيجان جنت ماوا
چاير وجمن مرغزار اب روان پرتو وان اولب جقمز بوزسز ديوب ازهار ان سنه اقربلسز ترانه كوي
دلجو ديلجه اونشرلرد اودي الجان برله خالق معبودي منطوق الطيرجه ذكر ايدشورلر نظم

جنتي اوبكزباغ بستان لاله زار بلبلي كويا اوتوب زار اودوزي هيچ زار صحن جنت تا بعالم ايرمز ابقاجاق اوبكزار
طاغ راعي ياسمن ركن سنبله لاله زار نثر حكما قولنجه فهكذا زال دستان بوليطيف جنت ماوي

بريكه كوردي تحسين فلوب جشمه كارنده اغج سايه سي الندن قوندلر زواده لرندن بيب صويني
اجوب قندلر خالقه شكرايدلر بياده بوير مكدن بورلشلردي كوشنه لشين اولوب اوتحوعالمنه
وارب بايدلر تيمين تيمين اوتيمس تفسيه غماوروسوب جشمه خاب كوزسز بوزي روال
الله ذكر الاشريك لاوزيرلا نظير لامشيردر نظم اول خدادر قل هوالله احد
لايموت لايفوت وهرصمد قادرقدرت نمادر كي كان دستكيرا ولادشيه قيلن مدد

نثر حكما قولنجه بولندوندن برمز قصمور ازان جانب كندلر ديوب كلدي كه اوج بوز نفر ملاح
عفاريه له شاطبن سالي اهرمنلرله سليمان نظهرندن زال دستان قدن بسكه بولوب كوزلك
بنده بيل اوزن قادرلن اجوب نمودقوسنه اشن بعدرن بلموزلر كب كوكون بوب برله كوك ان سنه
كجوب كندلرعزم زال دستان ايدلر اولكون اولكجه هواپوزندن سيمان قلوب صبحدم فلك بوزيه
جقوب برموزيه بعوب كوزلشور لردي كه ديوبري دن وياجني دن برگسه بولوب خبر صورن لردي ناكاه
طقطقوش كوريسه كندلر ديوطوش كلدي طقطقوش دخي عزم قلوب شمايل برله عزم قاهري قلوب
اوجوب كندلردي ناكاه كندلر ديوله بولشوب سرعتجا قلوب كورشدلرلر بريه خبر صورشدلر كندلر
ايدي ياطقطقوش بكوين قوي ساه وغل قاهري بيلكلك كه سنها كدرسن بلكجه يوقسليمان پيغمبر
عليه السلام اكلمدوكه كه انجيب طاشجان بريي عجبكجه كندلردي كه قاهري بزسانم سوادي بولوب

كون دركاه سليمانيه كلون وسكا دخي اكلدوكه كجون عذاب عقاب قيله ديوب كندلر ديوخبر
ويرجك طقطقوش بكوين دخي بوندن اقدم ذكرا ولان تفصيل برله تمام ذكرا يدي قاهري سامه الكون
روجاد دي هلاك ايدكن واندن سنه قاهري كمزور وكرتكلوب سنه جزين سنه بيوردوكون بوزسليدي
سركشت قاهري بيان ايلدي كندلر ديوا شدب تجزين قلوب ايدي هيچ زال دستاندن خبر
يلمزدن حضرت سليمان عليه السلام كوسنجي انك خلقنه كندردي كه قدح بسه بوله
وبندنشه دجوت فلم ديوب خبر صورجق طقطقوش دخي زال دستانك قصه سن بزركايه
ايدي دريا بوزندن كجن غرقه وارزكن خلاص قيلدغن واندن قوري يرج قارب سليمانه
دعوت ايدكون زال دستانك رضا وروسوب عنا ايدكز تمام تقاضا صلي برله شرح ايدي دخي ايدي
كه ايلكه زال دستان سليمان درگاهنه وارمغنه ممكن دكلدر الاكه زوير له نظم

ايلتجا ايدرلر ايمين ايمين اويمس تفسيه غماوروسوب جشمه خاب كوزسز بوزي روال
الله ذكر الاشريك لاوزيرلا نظير لامشيردر اول خدادر قل هوالله احد
لايموت لايفوت وهرصمد قادرقدرت نمادر كي كان دستكيرا ولادشيه قيلن مدد

نثر حكما قولنجه بولندوندن برمز قصمور ازان جانب كندلر ديوب كلدي كه اوج بوز نفر ملاح
عفاريه له شاطبن سالي اهرمنلرله سليمان نظهرندن زال دستان قدن بسكه بولوب كوزلك
بنده بيل اوزن قادرلن اجوب نمودقوسنه اشن بعدرن بلموزلر كب كوكون بوب برله كوك ان سنه
كجوب كندلرعزم زال دستان ايدلر اولكون اولكجه هواپوزندن سيمان قلوب صبحدم فلك بوزيه
جقوب برموزيه بعوب كوزلشور لردي كه ديوبري دن وياجني دن برگسه بولوب خبر صورن لردي ناكاه
طقطقوش كوريسه كندلر ديوطوش كلدي طقطقوش دخي عزم قلوب شمايل برله عزم قاهري قلوب
اوجوب كندلردي ناكاه كندلر ديوله بولشوب سرعتجا قلوب كورشدلرلر بريه خبر صورشدلر كندلر
ايدي ياطقطقوش بكوين قوي ساه وغل قاهري بيلكلك كه سنها كدرسن بلكجه يوقسليمان پيغمبر
عليه السلام اكلمدوكه كه انجيب طاشجان بريي عجبكجه كندلردي كه قاهري بزسانم سوادي بولوب

الدخي قوت ايدلر نظم زال دستان لشكرله اولبريكه ديدلر نصف ليلك ايرن كوكه اولديوخبر ويرلر
ايله اوزبرله كوهيم طمدي خلقدي بعض اوبوب سيله شهري بعضن بوزمج نثر حكما قولنجه زال
دستانله وقاروون بيل تيله ورليس قيطعون نله اوج بوز مقداري اده ايله خلقيله بريقولدن دريا ده غرق
اولمدن باقي ادم اكي بوز مقداري واريدي كه قوندقلري مقام صحرا ايله لاله زار اجمن جنت مثال
مرغزار ايله اشجارا ثمارله واشجارا انهارله في جمله زال دستان اولدغي مقامي اول منزل انساني
واكجلدي بيرلر فلري يله وطاغي طاشي طمر طمر فلريله بريقوسنك مقداري بريي اكبوز بشمش مقداري عفاريه
بريقوتت اديوب كوتردلر دريت بيل مقداري هوابنه قلدقريب سركز علويه بتوردلر دخي اكدن سكن برله
اولسان سندن وقوع بولونلر بوسندن عزم سليمان اديوب كندلر ديلي سئله اولوبله كوتردلر دي
كه زال دستان اقرانلريله جابن بتوردي وبعض بتدي في بندن سويلشب كلمات اداردي
بعض سكن واجكن وبعض دينكن واشيمكن وبادبتيم اتمكن وقوتجمو غرادله كلوب دليو
دلجه الله تسليم اديوب اوشمكن ولي بوقدر واذكر ريس قيطعون قورخلوده وش كوريب بلكليب
برندن طوب كوردي كه خلوق بريوبرندن بوزد بعض بتدي في بدن كلمات اداردي بعض دخي باشندك
كجي حكايت قلنكجه زندن شكايت اداراتا كه اطراف عالمله بقدا كه اول كجن آي ايدي دي روشن
ردي وقوندقلري يرلك جانب تراقي يوجه كه هسنان ايدي هيچ طاغ راعدن لسان كوزدي ولكن
هرجايسنه كه نظر ايدي قوم بلوت لركب قرلغو لركوردي وعربت اوماغي كب بيابانلش وكلك بوزيه
يرلك درلك اولب جقمدوقونلركوردي ويللدراسن واولك كبي اتكي بايكوندن صوق ادنه تا بير
اداركوردي فجب قلوب دلدي كه بهلوانلري اوايدن انا كريسه كندكندنه ايدي بوعبث
حيال محالدركه اداركجه اجي اطراف عالمي كوزقوق امن خيال تابله كه كوردم ديوب انوردوعني
برك نظر ايدي كوردي كه انجلر بريوبرندن خلق بنا قلوبنا عدن واناقوجمو غرادله اغج باشندن جمن
وزيره ايدب سكشلرو جشمه لردخي اوكزن اقمن ولشلرو تعجبله ريس مكده بكن كوزلري
خواب غفلت الدي وبريه ستدي واهمنان عفاريت دخي كندلر ديوله اول يركه ضعف ليلدن

11b

12a

12b

13a

14a

15a

16a

شاه ماران ایندلیه یا بنی الله حکمکه قومان نهر ایریه کلسون دیوب طوردوغی یردن ایلان ولیخه
اورنلرق ایناریت ایندی اورنلرده حی شاه ماران اوازین کراشندلر جمعیسی یوزیرن ایندروب
باش قویب جرئت ایدلر اندن اورنلر اجندن زنجعاب اورن جقب کلب سریرن مقابل باش
قویب یوزیرن سرب دهی ایلان ولیخه دیمکله سلیمان حضرتلرینه مدح ادب ایندی کم نظم

ای امیر الیس وحی و مالک و فعال ما یرید دولتیله مستدام اولمطلوبکه عز پاید

دوستانک جنات عدن جاودان اولسون قرار دشمنلک جانی جهنم ایچره قالسون بطل اولا

نثر حکیم قولیخه سلیمان نبی اولدی اورنه نظر قلوب کوردیکم
کوکسینده اچق ماشی وار ایسه کوکسینی یرماش دهی وارکوده دهی یرقه طاغه بکزر دوه صورتینه ماشی
وکوده سی اماکه اباغ راست کوکس اینده اکی کیکیدوه طیماقی کبی طیماقی وار ایکز طویناقلری غایت
عظیم و یرده عجایب دهی بوکم اکر کیکیدوه بوینی ماشی دوه ماشی و بوینی بکزر ولاطو طقلری غایت
اوزون شویلکم اوست طوطاغی اغزی جوب و بوینی اوزاق جوز راست الینه دکر والک طوطاغی
اوجی دهی کوکسینه دکروا غزینده عجایب دهی وار بکزر عجب دهی بوکم اکی جنال دیلی وار
دیلی چقارت اغزی جوب نفس اورسه فلک یوزین قره دومان قلور جلمالکی قورونسه جقر کبی درلک
درلک اولب کوکم چقرا ماکه تیا اوغارسه محال ورسیوب قاچ طوب یقار وهی کم اغزین یومب
نفسن اچار والسه نفس جیقینده وهم چیقینده یوزین دلک لرینده قورون اوجاغی کوکاه اورنلرق
اچنی علوی کبی دیونلر علو اچقارا ماکه هوا یوزینه قونده ویرلینده هر نه یاپه کدا وغرسه قاره
طوب یقر ویرنجاعب دهی بوکم کوزری کبلک کوزلرینه بکزر شهلا وسرملو تیلاکیم کوزی جان
کوزی کوزلیب طوپاسی وقولاقلری دهی کبلک قلاغنه بکزر اماکیم اکی قولاغنک اراسنده دلیه
قفاسی اوزینده قزل التون قیلو تاج وارا وزری لعل جوهرله مرصع اولغی ویرنجعب دهی بوکم راست
اکی اوزینده یلن بلاسی کبی ویراسه فنادیلکلرن اکی عظیم قناد وارزری بوکی بوقرایله دری دوسی
ویرینه کملک ویرله دری اماکه انجلرین عظیم اولوقنادی وارکه قدر بعد یلکما نجه اکی اوچ اولا
وکوده سیک دهی ویرنا وریب قیرغنی هم باشنه وارنجه یلن بویلی کبی سیاه بویلی ولی هم ویرسی جمام

اغزی طاموغا بنی دیمکله اغاجی دیلکی تعم اورنه چالک ایدردی کوکلن مرجلدر قیرمزی جریه یرده یاغ اولدیغی کبی

نثر حکیم قولیخه ازدهالرک عقبیجه یوقاری یوزلرنی اهمی وغمری جنس ایلان لشکری اچاطه قلیب
طوورلرکه اهمی لرزه ایدن کی بادام کوزلرین سورمالیوب یرینه قومیدن یوزلرینه چاجیلرکبی مترن الاجه
طونلرین کیوب مقابلان وکابی ارانسدن یوزلرکی قوحشوب یوزلرینه وکاه هاران چیوغمی کبی یرینه
طولاشوب باشلرنه وبعضیسی دهی قهرمان قابل کوکسی کبی کاه اورلب کاه کان رستم کی اکلوب
قورلب وکاه جسود الرقیب صالح کبی قیجاشوب طوورلرا ماکه سرجمله سی یوتلرین سلیمان دن کاقلیه
یوزیرن سرب رلردی نظم ایله یاورایوذکر هوریسی زهرناک صوقوغنه جانلرن اوینه یرلرده مغاک

اغوزلرینده کوزلرده اسرانه نظاره جنهم زهرندن کمان ادم اولردانه هلاک نثر حکیم قولیخه اکا دهی
یمکدن دهی زهرسیل ارا قدن عقاربنب لشکری قلدهنی دردردی نیه کان عسترکبی قیرقلاردن
قفاسنه جنبر قلب ویلنک مثالی اغزی جیوب ذهرناک یکدن ورجه قوت لرن بارو ورینه
کتوروب کوکن کی عقربه حمله ادیشلرندی یوزیرن کی حسران کوزلرنه کورنمازدی وجیانلرندی
یل جیقون قوات وارکینه کیرمیسی کبی هزاران بالرا ورزینه فالقون طورمشلردی رقیب بیدرن زلف
کبی هزاران بالرا ورزینه فالقون طورمشلردی رقیب بیدرن زلف کبی قورلون جسود ناکاکه کبی کدر
بکرجسدلرنک صارلرون اغیارمکارصقال کب آبا قلرن قرجشدرون وبکوسی اوکاه دف
جادوکبی عمدن بلن بکرن ذهرن بطقنین شاه ماران قورقوسندن یوتلرین سلیمان دن بکا
دوب طورمشلردی سریرن قره یوزلرین اورمشلردی نظم ازکه کیمه حی کبی یا صبرن یوزیه

قدلرانغدی کتروش قیلیرن طلوع دکله ایدی قصده نادر ویرصلع تمن تاکه سکاه حت ایدن حالق جنان جمع

نثر حکیم قولیخه سلیمان حضرت شاه ماران عسکرن تکاراربه تکرار تفرج ایدی عجب
البه بغایت تهجت قلدی اندن دوب شاه ماران ایندی یاملاق اوران واسیر ثعبان وشاه ماران
جمله اولاکه ویرلکلب اورنلرسه هنکن واذدرهالرسر نفسلرن واندن صکرن افا یمی جلسه
یرینه تفرج قیلادور قیریلک اجوالیسه وانعالیسه وحاسبنیه وقهرمانیه مطلع اولاورده یحاک

17a

یرالتندن بوازدهالری واورنلری دعوت قلیسه یوزین یورمک استادم جواب ورد لرکه یا شاه
ماران یرک حیاتی ایکی اولمقلغو یوزی کبی یادرسای عمان ایجنده اولاورده یاخود یرالتندن جیقیاوب
زیرکاه شاه مهرمزی کوزه تارکورجک فقامزم یمی شاه مهرلردن چکوب کوزه مارو بلوط اتش مهره الادب
حرمتن اردیجاک بندن اولنلرایندیکه شاه مهرلرینک اورزینه الون تاجله یوشیدن فلم بس
یرن تابع اولن خبرلردن کدانلرخلوکورنه ایلان صوریزندن کوریرسرهنک لرن قیرب هم یرسنه اسمالت
وریب توانخت قلب بش اولن قبوبجی کوردم امی زاندن الب اسبابله ویلدکوسریرالتندن یمی کیچ
خانلردن قزل التون کتوردوب نقطه اورنلرواذدهالرواریسه شاه مهرلرینه یرالتون تاج کوردم دمر
اکه بلودوکوه نار یوتلری چکب کندیه البه مرق اسون دیوانلدن صکرن اول قبوبجی لری یسه چتی لره
مکان لرینه کوندردم دیمکله سلیمان حضرت ایندی یا شاه ماران اول زمانکه قبوبجی لری کوردوک
دیوتاج لری کی التوندن دزدردوک بوا ورنلرک کلدیکه جکب جزا ویردی سلیمان دیدیکی یسه شاه ماران
ایدی الاکه کرتاریقوب بوا ورنلری کندیه جکب جزا ویردی سلیمان دیدیکی یسه شاه ماران
ایدی یا بنی الله اکسازدهالردن واکرا ورنلردن واکرتیرلردن بوزنلرک قفاسنه شاه مهرلرک
بلودیا بنی الله اکسازدهالردن واکرا ورنلردن واکرتیرلردن بوزنلرک قفاسنه شاه مهرلرک
بلودمقناطیس درهالکه کورب مقناطیس طاشی اهنی کندیه جکدیکی کبی وکهدن بارمیان
چیرینه شویلاکه قیمکه اورن یعنی کیدن طوغا شاه مهرسنک اوزری دری بیله
قیلانمش طوغی وقیلکه قوکون اورنه یحکه اول شاه مهرلرک اوستندن کیرمه لرکتن حرامزادن
قولیوب دوکلرو قیمکه دوکلب شاه مهرن طاهر اولسا کتورجی اکا طوقنسا کرتارکندیه
چکوب شاه مهرلیله اورنی قلله دوب یقیسنه الیوب یقوب کلدوب الدورر نظم

بولدازدیجکدیکاک دایما یرده کوکا اصلی یوکه اولمز مویلدم اولکدیمکا بویله دیدب شاه ماران نه سلیمانه

الفتر ایدب حضرتینه فلادی جلالتا نثر حکیم قولیخه شاه ماران بویله دیمکله سلیمان حضرت
ایندی یا بوتا جلدی اورنلرباشنه شاه مهرلرینه مناسب طوقوب ایشلمش تردن معلم لرن ورزکرلرن
مدعیلله الله کتوردوک برن جواب وردیمکله شاه ماران ایدر یا نبی الله سویسه ان طاغلرندن بر عظیم
مغاره وار در شداد دن قدر اش شدید قبوب اول کوهستانده وار بر مغاره ایشلمش خارابدن
فاذردیش قویلدن تمام ادیب دوزدیرش اول مغاره غایت واسعدیسم بر مقامله الکه درین

كندوي بو اورن اورزنه اندلر تقدير ربّاني بهمن بن سام بن نوح بويدي بسلموا ورنك اورزنا عم
بويك باشنك اورزنه دشدي درحال فلج ايله جالدي ايكه رحم اوردي كه اجفيدك
بهمن بن سام دمه يعقوب بطدي هند ولايتن كلك ايدي يه عمامه شدي زنجه صكرن بوز
اورنلرله بولشب بلشب بكا تمور دلر اول وقتزبر وسوسيله اولور دي يوسف شاه ماران جواب ويردي نظم
باغن قصه سنه برن كوكدن بيكله برج فلك جزيه قبرق بر بيلب جالدي اولكا مالك قصد ايدب بوزيك زيادي اندوه زنه
جهد ايدب بوللله كوكه قلعه زنه ايلك نثر حكيم قولنجه سليمان بوسزي كراشدي بهمن
برسام بن نوح بعمير اوغلني بويدي بسلموا ورن بوندن عزاول ولايت خراب ايتدوكن بيلدك غايت
عصبيه كلب فاوري يلدرم يكي شاوري اندن دوب شاه ماران ايتدي بوا ورن خوف بوطالبلرك
برس كراخلاص عادل بادشاهي بوشزي هندوستان ولايتن خراب ايتمز لابن بودكر بوا ورنلدن
بهمن عادل شاهك فارسي الاوزبوني هلاك فلاورا تاكه مبارك كوكلكدن تنه كلمسون وبحك
شاه ماران ايدر ربّانه الله بوازدرهالرك واورنلرك واقعا عيلرك جميع سنك حال بودر واعمال
بودر اوم آتن بيجيلدر وقان ايجلدر در ومملكت خراب ايدجلدر در بونلري جمع ادب عالمدكر
كوزر اوبحو بونلر كها ايتدلركه سن بزي اوم اوغلانيكه الهن اندن برم هلاك كمن قصد ايدر
قسم باذالاكه بزي سليمان نظريه وارجق هلاك ايدر مياسن دبوب هرير بزبونمه الب
اندايمسه دكر سليمان دن برن صفر كلميا دبو بويدي بانبّ الله سمبارك بوني هلاك ايدمكه
برطريقيله هلاك ايدر لوم كه بزبسم انده صفر كلميا همبر لاورن دخي اولاشاه ماران بوله
دبحك سليمان حضرتي شاه دحرم اولب ايتدي لطف ايدن بوني وعلديه خلاف ايتمياسن
دبحك شاه ماران ايلدن دايجه اول بويدي بسلموا ورنه جاغرب ايدر يا اورنلر سروري واذدهالر
مهترى سليمان حضرتي ايدركه بوا ورني كورم طوتدي واورنلر اچدن بوندن محبوب مرغوب
ركيدن اورن يوق اتاكه بدي باشنه وعمه باشنه وقدقامت وكوزوقاشنه وكودسنه باشنه
كوره قوت وامديكورسا وزاقدان اورنلرله جنك ايسه تفنج ايسا وزاكيم خصمنه غالب

كلسه اورنلر سرهنك لكن وكي تسليم ايدرم وزياده كليف تعظيم فلوردم ديوب سليمان
عمها بدي اتا بقرط ان كه نه سري اورنلله جنك ايده سن قاندن بزورن لاله رنك ايدن سن
زيراكه اولدن خصمك در نظم بوكه بكزيجوكه بوقيامتن ازا كم درسك بوش وكوكن قوتلرك
زهري صاحبه جانه جانه طلوعالم جالله نثر اغزن اچوب صاحبه انزم وزاكا كبا حكيم قولنجه شاه
ماران بوبله دبحك هفت سراورن دخي غيرنه كلوب كندوي كوردي باشلر فلكه قلدرب قنادلرن
سلكوب قاسيني كوب كركنار وب وقبر وغر قلدرب قفاسي اورزنه چمبر اوب سداسكدر
كبر بزن طوردي وسجلرن بزن اوردي اندن شاه ماران ايلان دايجه جاغردي اورنلر صفين طوردي
طفور باشلوا ورن اول جهتهم اچدن انچي تعالن دعوت ايدب وكاه دخي اكلديكي كبر سليمان
دبكم شاه ماران بودركه هفت سراورنلله جنك ايده سن وهرقفكن غالب اولرسه انى اسير
سليمان بزله اورنلرح سرهنك فلاولوم ديوب جواب ويرمك اول طرفدن نه سري اورن
دخي بوهفت سراورنله عداوت ايدرسن واردي بزبرنه فصت كورلردي واندن صكرن باشني
قصا وقدر كبي طفورن دخي بقاروب وبا اوبليسي كبي دوب قنادواردي بزندن قالقوب
واراسندعي بولدي غايت سياه واكي جانيدن فنا دالتن عي بولدي غايت قول ايلهمالندن
واناكم قرن الب بولدي صاروكهن باش بكزردي قريه الكيدي كوزلب اوجدي كلب بلاندن كاهه
مقابل بزن كچدي دخي سريزن قوشوطفورباشن دخي ايلدب طوتلرله جنك ايلكيه اول اكي اورنلرك
دعا قلب ايدبكر نظم اول طفورباني صيانس بوطفورا عظم قلله كورلري وادي جهتم اچري كهلك
بولدي قلقانه بكزرد نلري اورنه دمكم دمكوكدير بوديجه كلوملك نثر حكيم قولنجه اندن
شاه سليمانله وشاه ماراتله بزمبرنه كوره قاف وكوه البرزكي بزابزطوردولر جهتهم كبي اغزلرن اچدلر
وبزبرنه زهرله اتش صچدلر هربزن كوزهرلري دوشردي خارخاشاكي اودبقب دوشردي ولدن
صكرن بزبرنه قاندجيب باش صولنيب دبكله طوتلرله جنك ايلكيه اول اكي اورنلرك
جغرغه قلدندن كوكلك طاس جلك جلك اوتب كوملدي وبزي بزبجه اورب ضرب حرب ايله كيدلر

بدي فات بزالتن عي اوزنالن اكلدي بزن ماكه بزبزبزبجه اورب بولدرن دنلرلر اغزاچوب دبكله
انت لربي محكم طوب بزبي بزبنك كه فيا دولر انلرك جنكه انس جن سزهنكلري هيبت الدلر والهجيار
قلدلر اعافيت اول طفورباشلوا ورن بدي بسلوا ورني ذبوبن ايندي بزاكه اكي انچي انلر اوتوبزبز
بنه جوكه بزرمان جنك ايتدلر اول اغرب سكوسي كب دبلله لربي بزبنك انلرنكه بزبلدر دخي
بدي بزبنك باشني ويوبنني طوتمانه انلرلر اول طفورباشلوا ورن بدي بسلوا ورنك بدي باشله
بوغازلرين سقوب اول دخي انك قصاسن بزبوب جنك ايدركن فانلرن بزبوزن ليحل رنك ايدركن
نه سري اورن زايد فلن اكي باشيله قصاسندن اولان درين تاجلري اغزيله سقوب جضرت اندي
وفيكر بدي بسلوا ورنك شاه مهررلري ظاهي واولدي هما ندم فلك بولرن بلوده قيلادي شبله كه بالر
بوزي ثم ظلمانه وندي بلوذلرلر اذدهالرا وزرنن قاف اندن قاف اولدي بلوده جوقلوعن اورنلر
اذدهالرك كوردي لرسرجمله سي دزشوب قوشوب بزبوزنه سكدلرلر انلرك قوقدعز كوزب سليمان
حضرتي سؤال ايدبكر ياشاه ماران سبب نه دركم بوازدهالرا وورنلر بلوده فالكلغن كوزب هربري سي
وشاه غي بزبي قوزب بزبوزنه سكرلر جواب ويردبكر بانبّ الله بونلرك انى قوزقوس بلوده نه دوم دخي
بولوذلرجمع اولدوغنه سبب بودركه بوهفت سراورنك كه باشلرنه نه دركم جنك ايتمكدن عاجز قلوب
بلوده لرشاه مهرسيلك اوران جنسك مقناطيس دزوكن نادخي مقناطيس دزنيكم ذكر ايلدك
وبوطفورباشلوا ورن دخي بدي بشله اول بدي بسلوا ورنله جنك ايدركن زايد فلن اكي باشله
دزين تاجلري جقاربه شاه مهررلرين اظهار ايتدوكنه سبب بودركه جنك ايمكدن عاجز قلوب
قصد ايدبكر الندن خلاص اولا بلوده شاه مهررلندن جكب فلكه قلدرب كوكه نادره بقيز وارب
بزاول اولا وتر بلوذلرلر دخي جمع اولدي بقيز دركه شاه مهررلندن قلدرب كوكه نادره الوب حرق
ايتدوكن دبجه ناكاه بلوذلرلر فات اولب هفت سراورن اوزنه جوكولرا اول طفورباشلوا
اورنلله ابوب برندن قلدرب فلك بوزنه حكم لرشاه ماراني كورب سليمانك تخت باشن
اوبب بزبوزوب عمالي حضرتوكدن دلرنكر بوهفت سراورني بلوذ الندن خلاص ايتمزسن اوزنلر

22a

ولدی نظم

بوله دیوب شاه ماران اول زمان — ایندی القیشه سلیمان جهان

شه سلیمان بلدا اوزره نشه کرک — الدی عبرت والله اولدی برزمان — ای مصور کارگاهه قل نظر

تا بلاسین صانعك صنعین تمام — قلدیغه بوغا قلیسك پاك دین — عبرتی حق کورسن ظاهر بهار

تبصره فرد وسینك طوتوب بگم — وبصلوة مصطفا یه شاد ماران — قصهٔ سام سوار

بگم قولنجه سلیمان نبی علیه السلام شاه ماران عسکرین سیر ایلدوغی انا کیه برر قصه سی سام سوار کلدی دیه جونکه دب هندستان شاهی برهمن شاه برله اولکه سی فزاریجه جنك ایلدیلر شاه جنك کاسیه ایندی ات قبل بوشدی جنك ایچی جالیشدی بوردی ایچی کلن قرلدی اوردیدی فیلجه آزه دوندی اوقلر ایله کیندی قرالیلر بوش قلدی اوق بیکاشدی سیر لرغلیرم دندی سیف اورندی جبه وجوشنلر ریشه لرین بچلدی قالقلر صچلدی تاکه مقصوده فلك یرینه شدی عمری تمام اولدی کیشی جان جسم صیغدیرمدی وداع ایدی بنی اسرائیل سوزلری عرب عزا یه دلاور لری سام سوار له هندستان دلاورلری برهمن شاهله دیوب طبل ایله اورلدیلر کیم جری یرینه ایرلیب دیوب کیم بیك ارقوا اول فیوب سام سوار یارکاهه کلدی جبه جوشن جقوب نفس لیالی کیوب ادم قاشدی قولقلرن باك قلیب سریرینه قرار قلدی سلاطین سوزلرن کلوب دیوان طوردی سام سوار سوزلری دوکلدی اکیه معتبر دلاور یوقی بادیه یه بیودی جنك یرین کوردی بلنمیو بلدیلر کیم قرقا اولمش درلو سام سوار بیودی اول کرفتار اولدی مسلسل هندوی برهمن شاه قیناشلرینه هند سوزلرین سام سوار عرض ایلدیلر اول ادم اژدرها سنك قولی بغلو حیکری طعلوز خلری قاینه غرزا ایلیب طرلر سام سوار کوهانه صیودی دیو کوبرهمن شاهك بودردی قرناش دیو طوردی پهلوان برهمنك عنوسی مسلسل دیو کلدی هند سوزلری بولك باشینه قسم یاد قیلورلر بوللر دخی برهمن شاهك معتبر سوزلرندن طوردی سام سوار اول سوردی ایشیدیو بیودی مسلسلوك قلبنه کیردیلر اندن سام سوار ایدکاری مسلسل سلطه قیلوب طوردیلر جنك قیلدوغك سبب نه اندن مسلسل ایدی ای پهلوان جهان برهمن شاه ادی اوزره غیرتله طوردیلر جان باغی

21b

اما کیه بوفوده اولن اژدها لرك اولوسی اول اژدها لرکه جنس ولایتینه کوندردك اول ولایت برهمن مملکت خلوکا فی اولدیغی سیدن سیر ایلدرن راب ایدن دیوب جواب ویرمکه سلیمان دخی ایندی باشاه ماران اوزرلرکی نما شا ایدلك اما کیه بوللروك وجوده کلمسی اوزره سی ندن دولرن جواب ویردی شاه ماران جواب ویردیکیم یا نبی الله اوزرك صغیر کیوکی دك جاهل اولرو فنی سی صغین کیوکی غایجه صیوبوردکی وفنی افعی ایلان لرینه دونن کلسه وباخود شمشه یلانلرینه دونر کلسه کرا ایلانلر اجدن بواکسیدك دهمانك ایلان اژدرها لرك اینه دونر کلسه ایلك صورکی اغرلرینه ایدیب صورر اللهك تقدیرینه ذهاهو به کار ایمن وقیلسه بورکینه تا بنرلیسه دیو کرشدك ورسه صواچمز اما کیه چشمنك جورسن چکن نورچکو نا کله صودن حظا اکوردیجی کورلردن یاش جقن اول یاش اقا غله زهر دفع اولور کوز لارینك قبا غی اندن اولچشم یاش طوکوبه مقدار ندن اول ترباك کبرد وجی اولدرنی صغیر کیوکی کیرو دله مقدار سبع الاول فصلدن واز انوا کیك جقك تقدیرینه اول کیك جمیله اولر قوی غایت اغرلا نور وکندار قلور صعیف اولرو بلدا ترکیك اندن تفرت قلیب قچرلر غیری طا علمز کیرلر اکی اندن بلورلر کیرو قرنندن نحاوزندن سلیمان دوبکیه بلورلرنی شاه ماران جواب ویردیکیم یا نبی الله قنی صغیر کیوکی کیرقرنندن عنبرنا غیسی اوزرن اولسه غایت ارق وضعیف دخی اندن بلورلر وبرودخی نفسی اوت اندلرکی زبرجد دونکی کبی نحاریه وثمانیه وب نا نیه کیرطوقیورنفسی نرلر دفع قب قوی یانب جورو اکمجلر صاربت فورو اول اولادغی یرده نفسی دوقلیو دخی جمندن قنی کیك کی اوتلاسه دفع ذهر ینشب هلاك اولرسن کیك انی بلب قچارلرشبله کیرا اول یا لکز قالر مدت جمله کیرتمام اولرطوغرو قوادمیر قچارلر اندن دونب بقارلر اکر جنس کیك بورا غیسی یه وب اترورلر واکر کیرد کلیسه فورقچارلرسن اوزنکی کیلدن طوغر غیری حیوان بریلدن بیودکن اوزرنه یرکیدن بورینه فوکونه دك شاه مهرسنك اوزرندن کی نحاریه وثمان

24a

25a

23b

24b

26a

27a

27b

28a

28b

29a

30a

31a

29b

30b

31b

عليه السلام بمسكن عرض ايوب تفتح كرا يدردي بعسكر حياة لشكرندن اقامجي عقاربيب
عسكرندن يديشر طقوز ريشلو اولخما اغاجي دشلو وجهنم ديانسي يا قيشلو كلخان اوجاغي كوزي
الكم صغمال قاشلو بولانوق اقرغاجي صوفي قشلو دزياي عمان جنبشلو سداسكدن طورشلو قصاري
قدر بوري ليلو طقوز قات جهنم قوشاندب قرني جيه الان عرش ازدرها قياد لوكوه الير رقاصلو
جان انجي علاسنلو اول زهري يدي طاسدن كاجي قرن اجيه مملكت بودجه صوصاسه دكرا انجي
باب جهنم كبر اغرانجي قصاري قدكيب كوكدن اوجي اوسوزا ورسه بوزجي بارمو يعني اغرندن اودسايه
طاغ طاش يا غي كوكه يلكوي كيب قياد اجوب يلديرم كيب غرغر شرقه كاجي اورنلرا ازدرها لر تيترار
قلدرب يوزلو بوزني شاه ماران وسليمان دكا دوب طوردولر كوكسلرن كوكا كدر ديجي باشلرن
فلكه قلدرب مثل عمود كيب قلدرب هوا يوزندن تخت سليمان كوزن دوب طوردولر ازدرها جاب
سليمان لاني حضرت دجي عليه السلام بوت تخت اوزرندن اوتوردي يزدن بقارو بل تخت
سليمان بي درت بيل مقداري هوايه قلدرديلر وسرير سليمان دن بري ايمت سرهنكلري
يزرين طوردي لر دي يو جهزي ملك لري معلق قياد اجوب دم جكوب طاغ صويولن طوردي
لردي وقوشلر دجي كوكلي يوزندن قياد اجوب سايبان قورشدي لر وشاه ماران دجي ايلوب
ايلمز اجندن طوردي لر طبق التون سيني له اولاوج باشلو ازدرها قصاصندن كوزب قيرغن
يرين دكه قياد اجوب درت بيل مقداري قامزن اوزادب سليمان كوزدب شاه ماران مقابل
مقابل طمغدي سليمان حضرت عدم ايتدركه يا شاه ماران ازدرنلرك تماشا ايدلم انا ازدرها لرك
دجي سرداره لوم وجهان ايلان دلجه جاغزدي تمكر كه ازدرها لر صفصفندن يدي باشلو
براز دن صمصلو ازدرياش قلدرب فوز ايا غي له يوريوب فدن كمن قلوب سليمان سريرينه
قوشو ياش اوزدي يوزيرسوري دلجه دعا قلوب ايتدركه نظم اي ايبرانيرجن مالك نعبان ماز
دو ليلهم لك انمول زياده كردگار وارايلهم ذنبكم يورب ليل نهار دم جكوب قيلب عفو كي حضرت ايله يوز

نثر حكيم قولجه ازدرها دعا قيلمي سليمان حضرت عليه السلام نظر قلوب كوردكه

32a

بوكلن ازدرهالك اوزنلو عمي يوزاريش اوله وقوف ايا عمي وارهم اوان ارش يزده اكي ايا غي وار صياغ
قلنم عمي لشكر سرن اوزادب حضرتش يزه باش وار انا كه اصل ايرش غايت صمله وشويله كه قصاصي
قيل يورش لشكر وارقاسندن صاچ جوق وبزعجب دجي بوكه كوزلري كوزمن كوزيني يومس دوزور
وقيرغن دجي يزباش وار انا كه كيرلك درد دجي لشكر اقي بك لري وار ولاكن قاميت رنك
غايت سياهدر بالق بولكي يولاري وار دولي نجلاين سياهدر كه جهنم زفنه كوزيس سليمان
حضرت شاه ماران انه سؤال قيلب ايتديكه بوازدرهالك ندر عجايب قورقمق شكل ودجي يجون كوزلري
يومقدر دجك شاه ماران جواب ويرب ايدر يا نجي الله بوازدرها غايت دهنالك درو قاللدر
بوكه نعبان ايتودي درلر غايت سياه اولدغي جهتدن فحمكلي عمري يلك يله يمسه اكي ايا غله
يزاشر ارتي قامت اوزانر ودجي اصل كتيرلمك باشندن صاچ يزي ودجي لشكر عي وقفاسندن كي اق
سالك لركه وازدرعمر صاغ شه تعلق دريلدن برا في بنك ظاهر اولسا كوك درودجي باغي الله
بوازدرهالك يكي قالدركه هنه جسوارك نظر ايتسه دفع هلاك اولب الزا اول سبب دن بسا و
قيلنكه كوزلرن اجمايوكه ونفس دجي جرى جكه تاجضرتك لشكري صاغ ولجا بك نظم

يا سليمان اي جهانك سروري شويله غافل كورما كل بوازدرى دم جكوبن هركه انسا نظر
الدرد دفع قيلور دم بزدي دري نثر حكيم قولجه شاه ماران بويله ديجك سليمان
اولازدرهالدن هيبت الب ابدر ياشاه ماران بوازدرهالك وزن اجب يزنجه نظر ايتسه مقدار
يزدن نظر ايتكله اونجي جيوانلر هلاك ايدر بله شاه ماران ابدر يا نجي الله بيزفنجه مقدار يزدن
اكر حيوانات دن وكر آدمي دن بر شخص كه كورسه دجك اندرب اغزنه آلوب بودر واكر كه
يدي قونجه يزدن وملحود كوكدن اوجن قوشنه اول مقدار يزدن نظر قيلسا دفع هلاك اولب
جان وورانا كه وقيكه كنز كالدن اولسا وهوالا يجي اولسا كنتي جري قوشيله هنه شيئي كه اكر
حيوانات دن وكر انساندن كه ناطوق حيوانلدر وكر كوكدن اوجن قوشدن كه بلودكن برابرا ولابور
بيل مقدار يزدن كورا جب نظر ايلوكلرين هلاك اولر دجك سليمان حضرت ايان مايب

33a

هنايت اغلاي كه ملهدم جكوب بودم تمام نثر حكيم قولجه جوبكم بوزجيله شا قلدي سليمان حضرتي
قلب نظر ايتدي كورديكه يزازدرها دكر طقوز باشي وار ديا ون سكز دجي ايا غي وار وطقسان ارتي قايجي
وار انا كه باشلرندن صوصورمي ايا كوزي بنوري كيب سياه بنوري وار ولاكن بنوزلرنك وضع صرف
وضعلرن والا غايت بوك هرو ريا شي حمام قرقاجه اولا وصوف مثلدن بنوزلري يزعظيم فلقلي
اولا وبزعجب دجي بوكه رنك بولرنك غايت قرنل يا قوت رمان كبي وانا كه قرن الب انجلاين
صاريودكر زعفران مثالدن كوزيز وبزعجب دجي بودكه كوده جي ايلان شكلي اورن ايا قلرودجي
ازدرا يقلري كبي غايت قصه وعظيم يوغن وبجاكري ودرنا قلو واندن دجي عجب نرهودكه
اورن سئال بوازدرهالرك قاداري بوزن وقولاقي لري بوزي انا كه قولاغي برا لري ايلان قلاغي
كبي وبزعجب دجي بودكر يا باش مطلق جيش سيمون باش وضعلرن كوزلري وقاشلري وكرپكلري
يا بوزيزن مطلق سيمون شكل والا كه غايت بوك وطوطقلري دوزك وطبلري سكلي سري
كبي قات قات دوزو واغزندن جقن نفيس جلمك اوجغدلك جقده وخانه بكزه قلك بوزنه
كدر سليمان حضرت ايلدي يا شاه ماران بوازدرهالر بوجون كوزن ايجمدكر يا غايت بونك
نظرندن ودخانندن ضرر يزدي شاه ماران جواب ويرديكه يا نجي الله بونك نفس قاتل دكلدر
تا قصدايله زهرو يجمه يجنه ونظر دجي هيچ يرشي ضرر ايمز اول كورد دكلر ولك ازدر
كبي دكلدر ولكن بونك بوزلغي ازدر دكر طقوز باشن قلك بوزنه قلدردجي درت بيل
مقداري يزدن اغزلو جوب يرعظيم نسنه كه كندوزندن يكز الا شولاكه اغزنه صيغمجق مقداري
جيوانات كورسه دمبله جكوب كندوزه الرهيچ اندن خلاص ولمز دجك سليمان
حضرت ايدي ايمان قلالوم كورلوم بس ازدرهايه شاه ماران دلجه جاغزدي مكركه
درت بيل مقداري يزده بيرلان كجب حيوانات جنسيكه قوشمغا كدردي ايچيا ريله
كلب سليمان لشكرندن حيوانات تماشا ردي ولاكن ازدرهالك اغزندن سرلانك
ايرا قلغي بش بيل مقداري وار دي بس ازدرها اغزلو جوب طقوز باشن بزيرجي كورب قالمسي جنبر

35b

اَتَاكِ جَهَنَّمُ عَلَوْنَدَنْ وَاَزْدَرْهَا اَنْكَ زَهْرِ مَارِ سَنْدَنْ اُولْ عَظِيمْ دَرْيَا بُوعَظَمَتِ لَهْ اَوْقَرْنِ قَزْرِ سِزْ مَاهِ
صُوبِ سَبَبْ بِحَهْ مَحْوَ اُولْ رَسُولَهْ اُولْ وَجِيهَ لَهْ مَحْوَ اُولْ وَيْرِ دِجْمِ بُوكِرَا اُولْ يَدِي طَبَقَهْ جَهَنَّمَكْ اِجِنْدَنْ اَرْلِ
قَدَرْ اَزْدَرْهَا لَرْ وَاَرْدَرْكِ جِدِّي نِهَا بِتِرْ خُدَايِ رَبِّ الْعَالَمِينَ دَنْ اَزْ تُوقَ قِسْمَهْ بِلِيرْ بِلِدْ اِكِرْكَنْ بِرْ حَمْلِ
رَبِيعُ الْاَوَّلْ وَبِرْ حَيِّ تَاسِنَانْ وَقِنْدِنْ طَامُوطْشَارْ عَلُوهَوَايَهْ جِقَارِ بِرَاكِرَا وَلْ اِجِنْدَنْ اُولْ عَرْشِ
عَظِيمِ قُوشَادَبْ جَهَنَّمْ اَغْزِنَهْ اَلْ اَزْدَرْهَا دِلَرِ نَجَهْ خَالِقِ نَسِيجِ اِيدَرْكَنْ جُوتَهْ كَلُوبْ تَمَلَهْ نَفْسْ
اَلَبْ وَرْدِ كِي سَبَبْدَنْ طَامُولْكِ اِتْرِشِي كَرَادَبْ يِلْدَنْ وَيَا كِلْكَنْدَرُو جَهَنَّمْ دِجْ طَاشِبْ جُولْ اَوْرِ
اِجِنْدَنْ كِي اَزْدَرْهَا لَرْدَنْ وَعَاصِيلَرْدَنْ وَمُوَكِّلْ زَبَانِيلَرْدَنْ بِحَاسِرِي عِلَوْطَشْرَحْ بِرَاغْرْ اُولْ وَقِنْ نَجَهْ اَزْدَرْ
اُولْرِكْ جَهَنَّمْدَنْ قَبْ بِرِ اِلَنْدَنْ قُوصْتْ بُولَبْ مَدَنِي دِرْكَارْ لَهْ بُودُنْيَا سِلِكِهْ كَلَبْ جِقَارَا مَاكِهْ
بِلَكْ دَهْ بِرِهِي خَلَاصْ اُولْدِنْ يَسْرِينْ كِيَهْ دِجْ يَا بَنِي اللَّهْ اُوحْ بِلَكْ بِلْ مِقْدَارِ وَارْدِرْكِ جَهَنَّمْ كُوْرَابْ
بَنِي طَشْرَحْ بِرَاغْبْ جُوقَالِي خَلَاصْ اُولْدِغِمْ شُكْرَا اِيدَرْكَنْ اَمَاكِهْ شُكْرِي حَدَا وَلْ خَلَاقِ وَرْعَالَمْ
وَرَزَاقِ بَنِي اِدَمَهْ كِهْ مَرْكِبِ جَهَنَّمْ اِجِنْدَنْ حَوْرِ بِ خَلَاصْ اِيدُوبْ شَاهِ مَارَانْ دَرْكَهْ بِنْدَهْ بِرْ
خَاصْ اِيدِي وَاَنْدَنْ غَيْرِي سَنِجَلَايِنْ طِلَعْ مَعْبُودُكْ تِلَاكْ مَحْمُودُكْ سُلَيْمَانْ اِيرْدَا وُدْكْ عَلَيْهِمُ
السَّلَامْ مُبَارَكْ بِمَانِ كُوْرِ بِكِهْ مُيَسَّرْ قِلَبْ اِشْكِدَنْ خَاصْ اَخَاصْ اِيدِي نظم

بُوبِلَهْ دِيوبْ اَنْدَنْ اَزْدَرْ اُولَهْ نَمَادْ اِيدِي اَلْفِشْ نَهْ سُلَيْمَانَهْ جِهَادْ شُكْرِمَنَتْ فِيلُوبْ رَازِقَهْ
جُونْ بِسَاسِلَهْ بَادَا زَرْ اُولْ اُسْتَادْ نثر حَكِيمْ قُولَنْجَهْ سُلَيْمَانْ حَضْرَتِ اَزْدَرْهَا لَكْ
دِجْ اِجْرَا اِيلَهْ مُطْلَعْ اُولْدِي دِجْ اِيدِرْ يَا شَاهِي مَارَانْ اَوْرَنْلَرُوكِي وَاَزْدَرْهَا لَرُوكِي تَفَتُّحْ اِيدَكْ
شِمْدَنْ صُكْرَهْ اِيلَانْ جِنْسِنْ دِجْ تَمَامَا شَادِ اُولُوبْ كُوسْتَرْ كَلَهْ دِدِي اَنْدَنْ سُلَيْمَانْ حَضْرَتِ بُوبِلَهْ
دِيجَكْ شَاهِ مَارَانْ دِجْ اِيلَانْ جِنْسِ بِلَهْ اِيلَانْ دِلِنْجَهْ اَوْرْدُوغِي يِرْدَنْ جَاغِرُبْ اِشَارَتْ اِيدِي
تَاكِهْ اَفَاعِيدَنْ بِرِ عَجَابْ اِيلَانْ كَلُوبْ سُلَيْمَانْ سَرِ بِرَا وَكِنْدَنْ بَاشِ قُوبُوبْ طُورْدِي دِلِنْجَهْ دُعَا قِلَبْ
اِيدِيكِهْ نظم طُورْدِ قِنْجَهْ مَهْ فَلَكْ عَرْشِ مَانِ دَوْلَتِ لَهْ مُسْتَدَامْ اُولْ بَاقِيَانْ
بِلَكْ بِرَامْتْ اَمْرَكَ جَاكَرَا وُلَبْ حُكْمُوكَا مَحْكُومِ اُولْسُونْ مُوْرْ نثر حَكِيمْ قُولَنْجَهْ مُحَمَّدْ

36a

سُلَيْمَانَ اَفَنِي نَكْ كَنْدِهِ دُعَا قِلْدِ غِرْكِ كُوْرْدِي نَظَرْ فِلْدِي اِيكِهْ سَلُوبْرَا اِيلَانْ مُحَمَّدْ بُورْسِهْ وَاَلَتِبْ
بُوْرْ وَبَاشِنْدَنْ صَاجِ دِجْ وَاَرَا اَنْجِلَايِنْ بَيْنِ اَلَاجَهْ وَقِيرْ وَغِي كُوْخَكْ وَبُوبْنِ اَجَهْ وَبَانِي اَجِهْ
اِيلَانْ دُرْكِرَا دُمْ نَظَرْ اِيمْكَدَنْ هَيْبَتِ اَلْوَرْسِ سُلَيْمَانْ شَاهِ مَارَانَهْ سُوَالْ اِيدِيكِهْ بِسْ بُوا اِيلَانْ
نَهْ جِنْسْ اِيلَانْ دُرْ جَوَابْ وِرْدِيكِهْ بُوكَدَوَارَا اَفِي وِرْلَرْ بُونَكْ زَهْرِ نَهْ دَكَهْ كَرْ جَانْ اُولَنْ اَنْدَنْ
اُولْ اِيلَانْ كِهْ بِ زَا اِيلَانْ دِجِي كَلُوبْ كِهْ غَايَتْ سِيَاهْ وَلِيكِنْ صُوبُوبْ اِدَمْ شَكْلِ اَغْزِنَدَنْ دُنُوشْلُو
جِقَارْ سُلَيْمَانْ سُوَالْ اِيدِيكِهْ بَاشَاهِ مَارَانْ بُونَهْ جِنْسْ اِيلَانْ دُرْ جَوَابْ وِرْدِيكِهْ بُوكَهْ بِضَاصُورْ لَرْ
جُنُوبْ صَخَارِ لَرْدِنْ اُولْرِ هُنْدُسْتَانْ اَهْلِ بُونَكْ اَبْنَزْ اِرَكِهْ اَنْ بِنِ غَايَتْ زِيَادَكْ اُولُورْ اَنْلَرْ
صُكْرَنْ بِرِ اِيلَانْ دِجِي كَلُوبْ كِهْ كُورْدِي اُوزُنْ وَدِلِي قِزِلْ وَبُوبْنِ اَجَهْ وَقِيرْ وَغِي كُوْنَكْ وَاَغْزِنِي بُونَكْ
سُلَيْمَانْ سُوَالْ اِيدِيكِه

مبدائن كه كوردي سليمان كندي ايلانه صوقدوجغن يلب اغلبوب چاغردي توخ زادي ادب
باغردي اندن كوشاكن باشكه فغردي دلنجه ايدركه اكوشك اي جكركوشم كل سودمدن طوبنجه
انكم دمحي اساسيه دكلسن انا قوجوغن يلايب مماسندن سودا وماهي دكلسن بوكون سياست
سياسندن اكدن دمحي اولسا وركدر خيرشدن ايدوكمز بولسا وركدر دكركه برخ فلك حالي
بوردركه اوغلي انادن ايرب وكوشكي انا سندن حذا ايدر نظم بوبله ديبكه كوشكله زاري وردي دلوبه
كوكلمه كمن جنيم بكدن اوردي دكلمه كل نفيري حقي ايدي نوبخ ايم يلك وركلموش صلاح انجه الاسكير

نثر حكيم قولنجه دوا كوشكله فائده كيدي ودمحي هركز عادي كفنه فوديدي وصوبله كودسن بودي جميع سي بيل
اكب كومدك وارسوب هلاك اولرز اما كركلجكم يدي كون سرسامي اچندن بابه ترب
فلدي خلاص اولدم دمحان حكما ايدلرنكه كرايلانه صوفسه زنا فدن جان بولنسه
زياده سرسامي يدرب صغورغه دلاورنا فدكدن صوبلايلانه سرسامي ملمنع ايدوب زخم حرمه
اورسلر خلاص اولا نظم نفع جوفدكه ايشوبرك دي كان ليكه بلمز بعضر كسه بس هذا

بوبله ديوب ايدي الفرهركم غه سليمان خذوبنا اولنهان نثر حكيم قولنجه
شهاب شاه وحكما ايلاه دحان قيصر رومه ايدرياني الله بركون شكار كاهه بندم وبركلك اوكه
دوش كلدي اني قوروب لشكردن جرادلر طلم عاقبت كبوكي دمحي شكار ايدن سيوب اني كوندن
صورسلدن بوكالب بركجشمه كاربه كلدم كورمكه بركسه اغاج وبندن قوبمش بالب اوردي
وراقعي ايلان دمحي اولا اغاجدن باش جيقاردي دمحي بوبله زنكشنك باشن ايدوب اتاكه بوكشي
وبتمادي ايلان بوكوربه فحدي اولكشي دمحي اوندي ايلاكه هيچ كندوده زخم لسان بلومادي
بس اكاحيه وردمكه اي قنداش سني بوايلان صوقدي بانكدن زخم بري وارد زكوردم هماكه
بوسري سوبلايجه اولكشي زكي اه ايدي جان وردي اتاكه بن بونك سببي بلامدم دمحان
حكما ايدوزبا قيصر رومه سبب اولديكه اولا اولكشي ايلان صوقدوغندن غافل ادي
جوكه سن خبر ورمدك فوردي دمحي زهديكه جك بولمز اجلدي فوردقوسندن سنت اولدي
زهر بوركه ارشب دفع اولدي نظم بوبله ديوب بس اطبا اول نهان

غايت بهلوانلدي وليكن عجب بوديكه بوزن بوغدي سبب اولديكه بركون اولا ايلان بيكوردبكه
ايلانلر طوشرش حكما سه فوردش دعوي ايدركه بم زبافمز ازدرها سمن دمحي وقع ايدر بس اول زبافه
الدوب ايلانج سوزنه مغرور اولب بركون بزايلان طوتوب نوزنج ايلانك اغزنه ورووب صوقدوروركه
اول زبافه دفع ايده جوتكدا ايلان عادتك بوزن صوقدي عادي فرياد ايدي ايلان فبر وغدلرك
بابوب جكمك بوزن بله فوبدي اولا بزافدن سرد لك فايدن انمايب دفع هلاك اولدي وانوك
بياس لرندن هركز كيدي ودمحي هركز عادي كفنه فوبدي وصوبله كودسن بودي جميع سي بيل
اكب كومدك وارسوب هلاك اولرز اما كركلجكم يدي كون سرسامي اچندن بابه ترب
فلدي خلاص اولدم دمحان حكما ايدلرنكه كرايلانه صوفسه زنا فدن جان بولنسه
زياده سرسامي يدرب صغورغه دلاورنا فدكدن صوبلايلانه سرسامي ملمنع ايدوب زخم حرمه
اورسلر خلاص اولا نظم نفع جوفدكه ايشوبرك دي كان ليكه بلمز بعضر كسه بس هذا

بوبله ديوب ايدي الفرهركم غه سليمان خذوبنا اولنهان نثر حكيم قولنجه
شهاب شاه وحكما ايلاه دحان قيصر رومه ايدرياني الله بركون شكار كاهه بندم وبركلك اوكه
دوش كلدي اني قوروب لشكردن جرادلر طلم عاقبت كبوكي دمحي شكار ايدن سيوب اني كوندن
صورسلدن بوكالب بركجشمه كاربه كلدم كورمكه بركسه اغاج وبندن قوبمش بالب اوردي
وراقعي ايلان دمحي اولا اغاجدن باش جيقاردي دمحي بوبله زنكشنك باشن ايدوب اتاكه بوكشي
وبتمادي ايلان بوكوربه فحدي اولكشي دمحي اوندي ايلاكه هيچ كندوده زخم لسان بلومادي
بس اكاحيه وردمكه اي قنداش سني بوايلان صوقدي بانكدن زخم بري وارد زكوردم هماكه
بوسري سوبلايجه اولكشي زكي اه ايدي جان وردي اتاكه بن بونك سببي بلامدم دمحان
حكما ايدوزبا قيصر رومه سبب اولديكه اولا اولكشي ايلان صوقدوغندن غافل ادي
جوكه سن خبر ورمدك فوردي دمحي زهديكه جك بولمز اجلدي فوردقوسندن سنت اولدي
زهر بوركه ارشب دفع اولدي نظم بوبله ديوب بس اطبا اول نهان

قيصر اوكدن اولدركه اكن هان بلدركه زهرك اصلنا بيلر كوش ادن محلوق عالم خلوق جاز

نثر حكيم قولنجه اندن صكره بردرلو ايلان دمحي كلب سليمان سربره مقابل سرين
باش قيوب دعا قلب ايدركه ودولنجه سليمان دولنجه نتا ايدب طوردي سليمان نظر قلب
كوزا وردي كوردركه بزاوزن ايلان باش بوبك بوبن بوغن وقبرو غي اوزلوغ قدقه فاسب حركه بارلله
يدي سكزارشلا ماله صوردركه بونه جنس ايلاندر جواب ودركه بوكه سحاهي دزلغا ايت
بوزا ايلاندن اكركه سحر وفندن كلنش فلكه جقدوغي جندن ادم صوقلاهلاك اولرز ولاكن اولايرز
وبا الخاص وفندن صوقلا تربا قله سوزدفع اكركه سليمان سم دمحي جانك اكراورزسن
واكراورنك واكراياكه ايلانك كودسندن برقراصابن دكلدن كودسندن بوزرنبه اولا سحر وفندن
ذهن ايلانك قفاسندن درنيم جاشت وفندن بوبندن درا وله دوالدن راست سم بوزيب
بيلنه كلور وبيرن الصلايزه بلندن اشغا وارد راكيلده وفندن قبرغيله بلنك اورتاسنه كلور
واخناسن راست قبرو غنه وارد وبرعجب دمحي بوكربجه صوو غندن سم اهمي راست كه
صبا جملك بوزيب قفاسنه جقاردمحي بانجي الله هربرا ايلانك زهرى برعربه بكمز سم محلوقدر
ايلان وارد زكه ايلان صوقدفع هلاك اوله وايلان وارد زكه ايرن برلز نافع در نظم

جمله ايلان بزدكلدر اشكار هربري نك محلوقدر سحراي يار بوبله ديوب شاه ماران اولدنهان
اولدي شاكن شاه اوكدن بي كان نثر حكيم قولنجه شاه ماران بوبله دمحان دمحي
ايلان جنسنه اشارت ايدي برايلاندن دمحي كلدكه بعايت بوغن وقبرو غي كونك وهوبني دمحي
بوغن وباش دمحي غايت بوبلك وقفاسندن اكي غاچ وارصغر هيوري مثلدن والاكجك ايلاندي
سريره مقابله سن برقوزنده سليمان نظر قيلنجه قوشوباش اوربه ودلنجه دعا قلدي سليمان شاه ماله
سؤال ايدوب ايدي كه بونه جنس ايلاندر جواب ودركه بانجي الله بوكه اسود وصالح درلرقصا
ايلاندر ايدي قيدن برجنس دركه قرن اجلا ايلب برلنه بارغن بولور وباكدهلرسن وباخود
برسجان دكدن قبرو غي صوقوب بلندن بوقاروسن قلدربه باش كوده سن طغرلب

حركت ايتمايب اغ كبي ايسم طورزا دمحي قوشوغه زلرو ايلانلر اغاج صاتوب كلب بوايلان اوسنه
قونمن ايسترلركه بردم راحت اولا لزدفع قونجه قولري طوتوب سيوب قارنن طوبورد ودمحي بونك
زهر غايت قتالدر دكه بان سنه نافع دوشمن نظم بوبله ديوب شاه ماران حضرتي
نه سليمان حضرت ايدي نثر حكيم قولنجه قصه دراز فلما اولم ايلان جنس جميعين تفتيش ايدي دمحي دنوب
شاه ماران نه سؤال ايلدركه باشاه ماران خبر ورمكا ايلانلرك قرلماسي واوزماسي وهلهله درجواب
ودب ايشلركه بانجي الله ايلان هرزه سوزلرلر وهوحيوان كبي طوغرسليمان دديركه شاه ماران
جواب ودركه اي نبي الله ايلان قرلدا اولمالري بزه بقين لرقاقعنك دبشي ايركك دندي بوزه دفكه
ايركك خايسي دبشي سك فرجنه بحنه اول وفندن كيمني نمزلا اولب ايركك لذت الب
بي هوش اولسا دفع دبشي ايركك خايسن دبشنه كنرد مجي ايركك درمال الزوخايسي
دبشنك فرجندن قلورجوكه دكرگاهمان اولرتيكي ايلانك قرندن كيمزده كه بوزا اغي ايلانك
فرج غايت طارا ولدوغي سبدن نمزد لا يمز نمزده فرج اچندن قلوا اول وقت كه بوزسي خايدك
طشرم كلور جقجي بزبولمايب انا سنك قرنج دايب طشرم جقن انا سي دمحي دفع اول ساعت
اچندن اولرس اغي جنس ايلانك دشنك وايركا كنك الي وغل طلب انك سبدن
درزا نا كه ياسليمان اغي جنس ايلان لرك اورسي بوزدكه بري بزنه جنس جنسن
صارلورشوبلاكه باش باشنه وكوس كوكوسنه وقارن قارنه قبرغ قبرو غه طولنش وايركا كزكري
دشنك فرجنه راست ادب جماع ايدزو فندكه فارغ اولنا الركه جوزلوب بري بزندن
ايلانش لرزدمحي دشنبي دخم دوشب كوكرجن كبي نمزلرو نمزدلرلن بزبزن جمع ادب ضبط ايدزو فندكه
كونش اچي سندن والايلان مارلرندن بعضلرزه بوزلرلرجقن دمحي اول بوزلرلرن سكنك لرا وشن اولا
ايلان جطلرز سكنك لرى اولاشب برلرو فندكه بوزلرلربوسه اول طوعان بوجك صكره طوغن
بوجكي زخم اوربه عمك استرعا قبت قونلوسي صغيرمن سيوب بزه انه قلن اصل بوزي اولور

40a

41a

42a

نثر چگاه قوایچه شمایل با بوزوبیرون کماشتدی صورتا اگرچه کرغصه کلوب قادری
بلدیم کب شادی وآتاکه کوکل اچندو آندن سون الورلرسحر وگوزلرده دخی بوزیان با عی کلمش دکل در
وبو قلعه یا بللدن کیدام صبغی تارلخندن بحکه باب یل وقدری یا بلیش یا بللدن کسه برطاش الله سلدی
قوش اوچیرسه اورنده قلمش تهیدو قطه قیلدن بحکه آزدرد زلیه قاله دگر بحرایدیجک اولتغلی جاروبری بحرایدر
سحرگاهن بله عسکره بیان البسه بو دربیان تدبیر کردن شمایل با بوبرای کرفیتن رستم چگاقوایچه
فحکم رستم چویان اغبندن بزصحیح حری الذی کلمکه بسیمان اولدی جادو لرا غبنده دوشلدگور
بلدی دلیرلیغان اولدی اتاکه بسه حق تعالیه توکل قلوب ایشدی کبسم تدبیرم نه فایده ویرکه
تقدیر الله ده تدبیر قوبلدی بسه کلوبرنیه کرعا قل ایدار اذا حلت القضاء بر صلت التدابیر شول
تسنه کدحق تعالی جانبندن قدرتیش وراتیو موزلک بارو سن کورسوزکلک در الکده بوقلعه نحاصدن
جادولرا لندن قصاوقدر ایرجک اولرسه کیه کروب فحمعه له خلاص اولن کرکلاجک تسنه
کلیسه دربنیه کرایدر اذا حل القدر بطل الحذر رستم بویله بکلر یله مشورتن ه
یارنلرندن جماد ولنلرکه کوکلی غمکین جسم تمکین محزون واوعلی فامر ردردندن زارکویان مفتون
اتاکه برزم قیمتموز ازان جانب شمایل با بویه کلدی کرینه چونکه رستم قاصدی کلدی دیو
یانه کوردی دیجکوب یانه اوردی وسلیمانک سلطنتندن خبر صوردی دیو حوفیانک
جلاله سلیمان بحرلک مملکتندن حکمه وقمان اولان بلک برانندن ایش وجن وحوش طیور مور
مارجمله برلرن کرتندن ویل سلیمان تحتینی کوردوکندن معارب سنارقه یتوردوکندن خبردی
واندن صکره اوتانلک عاداتندن سام سوارلک همومتندن ورستملک کیه کوب جبریه دن بریه
سفر اینوکندن ادنیا کجوب کیدوکیدن ورستملک بعض کیلرن باوصه رصه سوب طاغده وغدن
عاقبت رستم اوتن کلوب کیدوکیدن ورستملک بوتحه جریلن بکلرن جمع اوروب کدوبه دنله کیدن
خبر وردی نه ارتونه کلک سلیک سوزی تمام اتدی نظم سوزکلک دلدن چقمیخ ای صبح
راست اولاناها غایت کی صحیح تاکه انی کوش اوروبن عاقبلان شاهنامه اولب دیبه بوسوزه رضی ع

43a

چقمدک دیوب نصیحت اتدلر بهلوانلر دخی الیه قلوب رستملک اوکنه دوشب کندیلرن اول
طاقدن دخی شمایل با بوقلعه سنه قوشوچقوب رستم ولشکرینه قوشوب بحکاهن اوقوب
سست قلمغه بندلدیرا تاکه رستم عبارلسلیمان نبی دن علیه السلام اوکرندیکی اسم اعظمی
دیله الوب اوردی بحکاهن کارا تمیب رستم وبهلوانلر نصیحت ویروب بزجادولک قلعه شینه
ندیو اختیار اکوریله کیملک استرسه دیوب هرنه قادری دخی قلعه یه بقین واریجق بودمورکین
اهن بوش بهلوانلرک مفاطیس طاشی مقابله سنه کلیجه مکرکه کشه مهلک الدن برشکوسی واردی
دمورن جقارمشدی اندن مفاطیس طاشی زورادوب قوتله برپهلوان شکوی چکوب
اندن الورکب اوقدن قچ قصاوقدردن انی اولی دمورلیملی اوروهادللوکشه مکب پهلوانلر
اندن قوتن ادوب مفاطیس دموری کندیه چکدی کشه مهدخی زورادوب کندیه چکدی بوالتدیه
قصاای اسمانی بادصرصرلشدی دخی کشه مهلک الدن کی قصاان انکرسیدی قلعه مفاطیس
کشه مهی جبه سی جوشن بله قوتن ادوب کندیه چکوب بوزن طاشه جمدی شوبله که پهلوانلرادر
دیکرکه کشه مهلک شکوالدن چقدن عقاب کب کوزلوب قاندلو قوترکب اوجب یره کولک
ع سندن تاج خانه قبوسی اوستنه کی مفاطیس طاشه صاعقه کبی اردی وکندی اوردی
دخی ان دوب یل انکرن اجوب زن جوشن کوزندکی صاغ طرفندن مفاطیس کندیه چکوب
نیه کل الیمش کب کشه مهلک مفاطیسه یاپشدی ولی برضرب احدیکر عمل یاپشدن کدوب
کرکن سنکه ویروب الدی طقمن اولب ایقلرن ایشدی بوکادن پهلوانلرستملدن ان کوزب
قوچب وارمایب کوزطوزنجه کشه مهن اجوبن کوزدن یترانلرا جوب طوزرکن ناکهان یادصرصر
اسکلدن قیامک الجمی طرفندی یل کوزب یاپشدی مفاطیس قیامی الجمی دمورندن ان وقت
اچلدن چکوب قیندلدن چقارب شیطان اردنجه کولدن شهاب الیلن کب سنی کوزدن شعله
لب کندی سلک مفاطیسه یاپشب قرارلدی مکرکه قاردی بیل تک یاشندن حمام قنه یکر
دمورلرغیلو بحکدی بوعیلاجی کوزب قوشندلر طرفوکدن کوزب یاشندلر چقارب اکر قلوقایچه

41b

حسن اچون صبانکوجندن چقمش حوری در بوعنقور جادوعنکبوت جادولک قپدناشی در کیمیه
زیندن اولور التمش کزبوزیلک جادوندن سون الورلرسحر وگوزلرده دخی بوزیان با عی کلمش دکل در
وبو قلعه یا بللدن کیدام صبغی تارلخندن بحکه باب یل وقدری یا بلیش یا بللدن کسه برطاش الله سلدی
قوش اوچیرسه اورنده قلمش تهیدو قطه قیلدن بحکه آزدرد زلیه قاله دگر بحرایدیجک اولتغلی جاروبری بحرایدر
سحرگاهن بله عسکره بیان البسه بو دربیان تدبیر کردن شمایل با بوبرای کرفیتن رستم چگاقوایچه
فحکم رستم چویان اغبندن بزصحیح حری الذی کلمکه بسیمان اولدی جادولرا غبنده دوشلدگور
بلدی دلیرلیغان اولدی اتاکه بسه حق تعالیه توکل قلوب ایشدی کبسم تدبیرم نه فایده ویرکه
تقدیر الله ده تدبیر قوبلدی بسه کلوبرنیه کرعا قل ایدار اذا حلت القضاء بر صلت التدابیر شول
تسنه کدحق تعالی جانبندن قدرتیش وراتیو موزلک بارو سن کورسوزکلک در الکده بوقلعه نحاصدن
جادولرا لندن قصاوقدر ایرجک اولرسه کیه کروب فحمعه له خلاص اولن کرکلاجک تسنه
کلیسه دربنیه کرایدر اذا حل القدر بطل الحذر رستم بویله بکلر یله مشورتن ه
یارنلرندن جماد ولنلرکه کوکلی غمکین جسم تمکین محزون واوعلی فامر ردردندن زارکویان مفتون
اتاکه برزم قیمتموز ازان جانب شمایل با بویه کلدی کرینه چونکه رستم قاصدی کلدی دیو
یانه کوردی دیجکوب یانه اوردی وسلیمانک سلطنتندن خبر صوردی دیو حوفیانک
جلاله سلیمان بحرلک مملکتندن حکمه وقمان اولان بلک برانندن ایش وجن وحوش طیور مور
مارجمله برلرن کرتندن ویل سلیمان تحتینی کوردوکندن معارب سنارقه یتوردوکندن خبردی
واندن صکره اوتانلک عاداتندن سام سوارلک همومتندن ورستملک کیه کوب جبریه دن بریه
سفر اینوکندن ادنیا کجوب کیدوکیدن ورستملک بعض کیلرن باوصه رصه سوب طاغده وغدن
عاقبت رستم اوتن کلوب کیدوکیدن ورستملک بوتحه جریلن بکلرن جمع اوروب کدوبه دنله کیدن
خبر وردی نه ارتونه کلک سلیک سوزی تمام اتدی نظم سوزکلک دلدن چقمیخ ای صبح
راست اولاناها غایت کی صحیح تاکه انی کوش اوروبن عاقبلان شاهنامه اولب دیبه بوسوزه رضی ع

42b

کلن بوزکه اباغمه کلن بحکاری طوب بنداده وز نظم هرنه اینه جان وزنه اینلرکه
بحکاهن بمقراضی الاکه بحرلرینکله بویله دیوبانی کوزیلوراسم اعظم اوکرندیکی بوزیلوراسم اعظم اوکرنه
شمایل با بوقایت شیطان اولدی دخی بوتدبیری اینلرکه بحکاهن بحرلک سرلری بوحیله تدبیر ایدیجک شمایل با بوقایت شیطان اولدی
دخی بوتدبیری اینلرکه رستملک طب الرشاد اندن جاصلرینه قلمدن هشنادهزو
جادوی دفع دفع جادوی رستملدن کوندرب انواع درلو ارمغان لرله قلعه یه دیوت اینلری بوتلرده دخی
قلعه دن جقوب کلوب رستملدن کوندرب انواع درلو ارمغان لرله قلعه یه دیوت اینلرکه دخی بوتلرده دخی
قبول اینلری اکرچکه کیوی جمان کبر وکوه درزی نیخ زن وکشتهم صف شکن وزرین تاج وتر
تخش واتخ لوزعالیم وزمرده عیار نصیحت اینلرکه رستم دیهار وزیهار سامرلرسه زیه اوتلک
طلوع ایتکه فیمه جاکی یاتا آنمه عاقبل اولدرکه دشمندن احتراز ایدیم وسلامت بقه سن طلبه کر
سلامتدن کوکلک لباس بوقدرتیه کرایدر لا لباس اجمل من السلامة نظم
یاری خواجه اکه ورسه بن غامسزاز عاقبل اولکه دشمندن دایم لین احتراز عاقبل اولکه دوستدن ایتما ولیق
ترکدیه عاقبل اینی بعلامسزدرا وزاز درمیان کرفتار شدن رستم وبهلوانان بدست شمایل جادو
دیو اکرچکه قوایچه اکرچکم جوق نصیحت ایدلرا ولاکه رستملک بصیرت عقلی یوقدی نصیحت
ایدن اشتمدی فصاییه رضا ویروب بوزدندی کردیشدن دکرطاعة العدو هلاک تحصیل کلام سوزدر یاز
انیمه لوم رستم جادولرطلوم لرا لکوب اوب کیدلر بهلوانلردخی جادو اطاعت ایدلرا تاکه زیه
عیار بلسنه کهدی ایشدی برهلوسنه اطاعت ایلمک هلاک لکی دریسنه کرایدر طاعة العدو هلاک
بله کیندی ما باقی بهلوانلرخرخشان بیک جوشن کبوب کیملک استه ولرا تاکه کلن جادولر
ایدلرزوبیرکیسه مفاطیس طاشی سری کیدکوکوزیولاریکدن کندیه جکدکجه برا قلرکوزی قوکوزی
شبله تنها کلک درمیان بهلوانلرا لرا یجدن برا فسر قلعه یه کرمک رضا ویرمیلر ایله اولیحق شمایل
کوزدلرکه بهلوانلرکسنه لرا یدیلرسحره لرکوزنا وزیه قصه لرا لرکیبوکزدموزا لرا یدی
وقلعه لرکوزلک تاجلرکی کوزیمسون اوزیلک قلعه خود قیزاچدن عم دکل وزیتن لرکوزلک دموزلرن

43b

44a

44b

45a

45b

46a

46b

47a

رب الارباب ذكر متحيرين جقدن وارد اولن حديث كل متحير كتاب اتاكه علم نحودن كورنر
نوكر عبد الصمد ك ما دام كه يله كوك اره سندن هواي فاده اولاهيم دده الره كورمسه الاكر برورين
دورن جول اولسه وقتي كون اجدن اجل قضا دياجل سماا يرنه وبا برده دده كرفنا اولله كه اندن
خلاص اولمسه بالوقيسن الله بلوردي يوسف خبر ويرجك سليمان نبي عليه السلام بونلرك سوزن
عجبلدي مرسل پيغمبر ادي متحير سوزنه اغمادي يوغدي اتاكه بونلري امتحان ايدرسك
مقصود ادينجه دي كه كورن هر بري سوبلدندن قيلسوف اكبر حكم اندي عبد الصمد ك اولدي
طالعين طوتدي فلك اسرارنه واقف اولب اندي كه باتخ الله غيب الله بلوركه واحد در لاشريك
تخاباندن كردي بدل درتنه كه كتاب سبحانيدن وكلام رباندن كلوركه هو الله الذي لا اله الا
هو عالم الغيب والشهادة هو الرحمن الرحيم اتاكه سطلابدن ادريس نبي عليه السلام تاليف
ايدوكي كتابدن شويله كوريوزكر اكر عبد الصمد بو فوقكزدك يرلوزدن مفهم اولرسه شياطين
دورتباندن الره يرسنه بر صنعه مبتلا اولاكه خلاص اولسه افضل اولدركه يرلوزدن بو فوق كون كچمه
اولسه يرمعلق يره دوشرسن اندن اولاتاكوريوافكلردن اميز اولاديوب خبر ويرجك سليمان
پيغمبر عليه السلام نوتحفه لوسوزنه اغنيا زاندي اتاكه اصف بن برخيا اولزمان اچدن
علم جفردن كابل ادي سليمان نبي عليه السلام امر ايدي اصف دخي جفر يزدي دخي اينديكه
يا رسول الله غيب الله بلوركه علام الغيوب دركتاف الكريوب دركنه كوركتاب تحفيدن
وكلام نوحيدندن كلوركه وعندهمفاتح الغيب لا يعلمها الا هو ولكن علم جفرده كوريدن بوكه
عبد الصمد درك اولزدن بو فوق كون اچدن جان ومن اجلي زلنا اولزدن كوريوزغيري يره
كورمز انا بوعجب دركه عبد الصمد قطب الاقطاب كبي موكل حاجاته هوايي فناده كروب يره
مقاتلن زيارت كاه باتدن برزمان سفهم اوله جقدر اندن صكره درك اولزدن كلوب جانلرنه
ايده جكلدن علمله كوريدن بو اولزكه سن الله بلوردي بوصاف دخي خبر ويرجك سليمان نبي اينديكه
اولمزدن كلورو عدن ينتهيمك نا ايجون اولمز فاذا جاء اجلهم لا يستاخرون ساعة ولا يستقدمون

نظم وعن كلمه لابد يرزهر كيسه ايرور دركيه اثر تقاوت وصبي قيلي ارقيه
يوقه مثال تخم كه اولدركه عالم دركيه ورور وبرمعيه درتباندن احوال شياطين واكاه
شدن سلطان مصر ودختر مهرين بانو ايله حكاتوفيقه اول دررت وزير خاص تولبله دي محك سليمان
نبي عليه السلام انلرك سوزنه اغنيا دفلمدي واغنيا دخي اينديي ايرحقدن طرح تشنه
بوقدر يوب جواب ويردي اتاكه بونلرك سوزي مصر سلطان جلال الدينك سميه ايدي كه
عبد الصمد درفي مهرين بانودن طوغدي ويردخي خواجه سراي حكاسوزن ايشيدب اجره سرايه كيدي
عبد الصمد اتاسنه خبر ويردي فوحي سندن جان باشنه محتج يوب بانا بي مصر سلطانيه خبر كندر
خلوت خاصه كيدوب اندي متحير سوزنه اغنيا زاغمز يوكتوروب اليه ويردي واغلب اه ادوب
كوزياشن سمكه واويردوين فلكه اركدي اندن صكره اغلي دردنلك بابت يافلوب حكاسوزن اكيب
اسي مصر سلطانيله دانشدلر وتاويزيم موجبنه سنورت قلوب ايش صوكن صاشدي زيرا عاقبل
اولدركم سنورت يله عملدن ايده كه عقلا ايدر سنورت نهايت اغمكله صوا بلوغ ايش بولنمز لاصواب
مع ترك المشورة مهرين بانو اتاسنه ايندي باسلطان مصر وباخاقان عصر سليمان نبي كبي
سنل يعمه دن انس جنه يلك يرانسه حكم ايدن سرورد ن يرلا الوهن كردي حتي عالمله اولدله
سبب قلوب اكورن ويردي سليمانك يدي بوز محبوبه زنانه جاريسي وار اندن غيري اوچ بوز
كاملو عمله يله باد شاهلر قري سرو قدسيم تن تاركيدن جوري جان محبوبه زنان مطلوبه جان
حوارين وار فوق كون اچدن سليمان حضرت عليه السلام سرحلمه يقين اني ايدي هر بريندن بر ولد
ظهور كله سنه حقه نوكل قلوب ايله طوغدي سرحلمه سندن صكره جاريه دوشكه كلدي اتا سياب
قري خاطر محبوبن يله دخي بندي امر شريفي كتوروب دفعي ايدي سرحلمه حوارين ازفوح اولوب كوكسن ايرك
كه فرهرسي سندن نسل سليمان كلور ديوكندلرن كه دن صعيف بجاره دده سندا وارده بوز جفه
طيب نيازايدم فوق كون تمام كچه كوندطاعته قايم اولوب نيازايدم وهيچ اوممدم كه سندن بر ولد
ظهوره كله بوكا كاه كاه ريه دن ولد سليمان ظهور كلوب بس اول اكي بوركاره اول رحيم نيازايدم

كال لطفندن عبد الصمدي بكا احسان ايدي واول كندوي كورنكري محروم دل نه يرشان ايدي زيرا كه
هركم قضيه لعبه يوقلغه طاعت جقه بوز رسنه دركاه جفدن محروم اولور زليل الفقير عرم
على الله جونكه جوتعالي بزي بوعيالي روزي قلدي اوج يل مقداري واركه بسليمان زحمت چكوب
ادب اوكردرم تا مستفعت كورم كه درسيله دردا دب عيالك تنفعهم على الخصوص كه جميعي حواري
وخواتين بكا عائد اولمك دركه اولمز فري اوليب بتم اولدقدن اجلدن اتاكه بن جاريه انلرك قهرلو
جلكم زيرا بلورم كه جهان زاويه سي طيطلو بلادركه هركوشسي محتث مصيبه له عنا دركه دي بيله دردر
رواياللذين يسجنونه بالرواياه واتاكه جكا سوزلرن كه اشيدم غمكين اولب كندوه دن زيراكه اوغل
فرسنه يا جاندر وغمم جاودا ندر خصوصاكه ولي سليماني اوغل اتاك خودسزي دركه دي بيله در
الوالد يسرا لابي تولبدي جونكه بوا وغلا نجوغك فصه اولدقدن صكره جوتعالي بكا نصيب
اتمديي كورمبدم وسليمانك بكا حلوسي اولمب اكا دخي وارمايه جكم عقلا ابدن نه كوچك در
سوكلكم اهل بيت بودر وا وغلدن قردن فوت اولدوغين كورسن سه كه ابدر طوفان اهله ديوب
مهرين بانو شولقدر اغلدي كه اتسي سلطان مصر يله اغلدي دخي اينديي باقوم مهرين بانو خوب
كه هركوكلم كوچك اوغلا نجوغي اوليه نه قدر الطارسه رد قلورو معيف نخلو دن سه كه ابدر
طفلا لطفل ردر واتاكه اولجواريدن وخواتين دن غم چكمه كه بحمانك جالي بودركه كاه كشيه
پير دركاه قهر كه قلكن اي بدا اولورگاه هلال وكيشك كوكلي دخي كاه چم اولورگاه برملال زيراكه هر
چمدن برشرف وردر وهر يكدن برغصه وردر نه كه ابدر في كل چمر سرور ومع كل كلمة غصة
يعني سوچيجه ايوا وزبيز كه صلاح دركه بوعالمدن قيمتلدر انوكيمون دركه بحمود راحت
وغمسوز دنيا دليوكورسن ايله اولسه اول خانوتلك جاريه لرك مطاحبتندن اغراض ايت كه سكا
ضرر لي دكسه كه ابدر بن ركشلرله صحبت اتمك جوره جوبه بوب دركن كه مك كبي در
كه ابدر غرقن اولورسه كه ابدر مصاحبة الاشرار زكوب أ لبحر والاكه بوجكا سوزنه دخي
فلاق دنمه كه عبب الله دن غيري كسه بلمز كه علام الغيوب فتاح القلوب در ومختم سوزنه

تمم ذكر حديث دركه كل متحير كتاب اتاكه بسم خوف شول در ذكر سليمانك اوغلي عبد الصمد وجوده
كلدكن شياطين دريانين غائب ولي برياني كه سليمانه دشمان در زيرا كه دشمان در ابدا رعيش كه بوولد
سليمان دن صكره فلمكي اولرسه اتسي كبي بن حكم ايدرسه دنيه كه سليمان حكم ايدي كه مري
وديو جن جميع حكمين در قوله تعالى وسخرنا له الريح تجري بامره رخاء حيث اصاب اي له اولسه بزبوعبد
الصمد بن صرد ابدكون لوم جن قبيله مبتلا اولسون كون كلدكچه بكاري صراروب بين كون اچدن هلاكا
واريسون ديو تدبير ايدرلر ليرس ايدي بولسنه غائب مشكل دركه بوجكه دريانين شياطين اكثر ملاعين بزعيو
سليمانك وطفل باكوك عقبيجه اولب صرد ابدكورن لرنكا وسكا الرغم حاصل اولله كه عقلا ابدا
اوغل قوسوزني حكي لريقه وانلرك قوقدن بعد لرطوغرنه كه ابدر خرقة الاولاد حرقة الاكباد بس
يا مهرين بانو بسم بلكمكم بوكه اجل مقدر در خود وعدن سي كلمجك وقات ادر قوله تعالى اذا جاء اجلهم
لا يستاخرون ساعة ولا يستقدمون اي نبي سوزي ضديدن قلوب اثبات ادر اتاكه شياطين دريانين
عبد الصمد صرد ابدن صكره دريا دن ديو غائب قوقدن زيراكه عقلا ابدن بر سن بلدانش شيطان خلي دريا قبل
دركه اندن اراغ اولنه نه كه ابدر جليس السوء شيطان نظم
اولكه غائب عدو در نورمان خوف اداه مدن حتي بركون صدر اول سبكدن ايلياوز جوي قان
دربانين نالش كردن مهرين بانو بحضرت سليمان عليه السلام حكاقوليله سلطان مصر
بولبله دي محك سليمان مهرين بانو عبد الصمدي اليه الوب اتسي سلطان مصر انكه يرا غيب اينديكه سلطانه
عالم بحمد الله مدن كلمركه جندن يراوغلا نجوغي صفلابي يلمز نه جارك وارسه اليه جقدر سليمانه
سله دي وب تضرع اندي سلطان مصر دخي عبد الصمدي اليه الوب كوندردي قري مهرين بانو بله
وداع لعب بزندن قلعقوب طرح جهدي عبد الصمد اندن صرب خلوتيه كلدي نكاح بولدن
كدركن فيوفا واضابوت وتركيوش ونكاحسز جوش بودرد نقدر جتي لرسه هلك الهم جتي لك
حاصل بدن ادي دخي الهي جنيه سليمان غائب اولكه نه اخبم شلدي انتقام المه وتمت
كوزه دركه سلطان مصرك اندن سليمان اوغلي عبد الصمدي ليمل جواهر مستغرقي يه كوردسه

50a

وَهَمْ بِرِلَكْ فَمَا سِنْدَ زَرْنِ كَرْ خَاصْ فُولْدِرَا يَاغْ طُورْدِرْ لَرْ تِنْعْ تَرَنْ كَرْ كَانْ بِرِسْ اللَّوَالِ اوْرْدِرْ لَرْ وَانْدَنْ
صَكْرْ صُولْ طَرَفْدَنْ دَخِي بِرِي يُوزِ شِمْشِ بِرِي بَهْلَوْ اَلْدِ تِنْعْ زَنْ فَلَمِهْ كُشَا وَصِلَاحِبْ فِرَاقْ لَرْ بُولَادَكْ سِلَاحْ
دَرِ بَكُوبْ طُورْدِرْ لَرْ اَللَّرْنْ كَرْ زِكَاتْ اوْرْدِرْ لَرْ وَانْدَنْ صَكْرْ جِبِلَرْ سَرْ هَنْكَلَرِي دَخِي بِرِي لَرْ سُلْطَانْ هَمَايُونْ
شَاهِلَهْ وَجَانْ تَسْلِي بِرِلَكْ رُوحْ شَاهِنْدِلَهْ صَاغْ طَرَفْدَنْ جَوهَرِي هَرِي شَهْ نِشَلَدَنْ كُچُوبْ بِرِلُورِ يَرْدَنْ
قَرَارِ اِيدِرْ لَرْ وَصُولْ طَرَفْدَنْ دِيوْ لَرْ سَرْ هَنْكِ جَمْعِيَّهْ دِيوْ وَعَقَارِبْ سَرْ تَقَرِي قَطَارِ عِفْرِيتْ دَخِي كَلُوبْ
مَحَاسِي وَبُولَادِي وَرِصَاصِي سَرْ بَسَرْ كُرْسِي لَرَنْ كُچُوبْ سِلَاحِ كَذَلِكْ كُچُوبْ بِرِلُورِ يَرْدَنْ طُورْدِرْ لَرْ كُوزْ لَرِ يَنْ دِيوَانِ
سُلَيْمَانِيَهْ اوْرْدِرْ لَرْ فِي الْجُمْلَهْ قِصَّهْ دِرَازْ فَلَمِيهْ اَنْسِ جِنْ مَلِكْ لَرِي دِيوْ عِفْرِيتْ سَرْ هَنْكَلَرِي بِمِشْ اِكِي
بِلَكْ سِيَرْ وَرِي بُوزِ بِكِرْمِ دِرْتْ دُزْ لُوخَلْقَاتْ بِهَمْ لَرِي وَبَحْرِ مَرْدَهْ مَوجُودَاتْ اَوْلَانْ بِلَكْ بِرْ اَنْتْ سَرْ تَقَرِي
سَرِيرِ سُلَيْمَانْ دَنْ بِرْ لُورِ يَرْدَنْ كُچُوبْ جِنْسِ جِنْسِي بِرْ لَهْ قَرَارِ اِيدِرْ لَرْ وَصِنْفِ صِنْفِ يَلَهْ اَلْفُوشْ بِرْ بُولَرِ يُوزْ
سُلَيْمَانْ دَنْ بَكَا وَبُوبْ دِيوَانْ طُورْدِرْ لَرْ وَهُوشْ دَخِي هَوَايِ فَادَهْ فَوقْ اَلَادَهْ سُلَيْمَانْ اوْزَرِ يَنَهْ فَادَهْ
فَادَهْ جَنُوبْ سَايَانْ فُورْدِرْ لَرْ وَبِرْ يُوزْ دَنْ بَهَالِمِ سَاعْ وَذَبَابْ وَبَرْ يُوزْ وَمُورْ وَطَلَسِرِ يَلَكْ سَرْ كَزْ اَدَنْ اَصْلِي
جِنْسِ بِرْ لَهْ قَرَارِ اِيدِرْ لَرْ فِي الْجُمْلَهْ سُورِي تَحْضَرَارِ اِدَهْ لُومْ اَوْلَانْ اِكِي بِلَكْ مُخْبِرَاتْ ظَاهِرَا وَمَلِشْ اَنْبِيَا وَاوْلَانْ اِكِي بِلَكْ
وَلَايَتِهْ قَدَمْ بِصَمْشِ اَوْلِيَا وَاَنْبِيَا وَدِرْتْ بِلَكْ دِرْتْ بُوزْ حِكْمِدَنْ مَاهِي بِرِشْ حِكَا وَاوْنْ دِرْتْ بِلَكْ
سُرَ وَرِ سَلَاطِينْ اُمَرَا وَبِرِي بِلَكْ بِرِي يُوزْ بِمِشْ بِرِي بَهْلَوَانْ تَرَحْ شِيرْ وَصَاحِبْ لَوَا بِكِرْمِ كَزْ يُوزْ بِلَكْ
دَرِ جِرِي سَرْ هَنْكَلَرِ بِدَخِي حِكَمْ اِدَرَا بِسِرِي بِرِ يَانْ بَادِشَا وَاوْنْ دُزْ يُوزْ بِلَكْ جِنْ سَرْ هَنْكِ دَخِي حِكَمْ اِدَرْ تَخْتَهْ وَكِرْسَا
وَرْقِ كَزْ يُوزْ بِلَكْ عَقَارِبْ سَرْ تَقَرْ لَرِ دَخِي حِكَمْ اِدَرَا عَظَمْ شَيَاطِينْ وَالْفِنْ كَزْ يُوزْ بِلَكْ عَقَارِبْ سَرْ كَلَرِ يَلَهْ
وَرَمَانْ وَبِرْ وَاكْبَرْ مَلَاعِينْ صَاعْ صُولْ مُؤْمِنْ لَرِي اُوبْ سَرْ كَلَرِي اِبْرَاقْ دَنْ اَيَاغِ طُورْدِرْ لَرْ اَنْدَنْ اَيَاغِ طُورْدِرْ لَرْ صَكْرْ
طُفُوزْ بِلَكْ طَغُوزْ يُوزْ طُوقْ اَنْ طُغُوزْ سَرْ عَسْكَرْ صَفْ شِكَنْ وَاوْنْ سَبْلَكْ اُولْ اِكْ شَرِيكْ سَرِ اَيْلِ خَلْفِنَكْ
كَارِي صَغَارِي طَبَلْ عَلَمْ حَمَلْ وَحَشَمْ صَاحِبْ مَلْكِ طَوَابِعِ اِخْيَارِي تَحْتِ سُلَيْمَانِ اِحَاطَهْ قِلُوبْ
زَرْنِ سِيمِينْ كَرْ سِيلَرْ دَهْ كُچُوبْ اُورْدِرْ لَرْ اُونْ سِكْزْ بِلَكْ زَرْنِ كَمَرْ خَاصْ فُولْدِرْ تَخْتْ فَمَا سِنْدَ اَيَاغِ طُورْدِرْ
وَاجْ بِلَكْ اُوجْ بُوزْ اَلْفِ اُلُوفْ جِنِّي كُوزْ تَرْ جِي وَتُلْدِرْ دِيوَانْ اَرَالِيسِنْ فِلُوبْ اَنْسِ جِنْ سَرْ هَنْكَلَرِ بِرْ بُولَرِ

49b

بِمَدَادِ دُوبْ بِرِ بِرِ لَهْ هَذَا صِنِّي السُّلَيْمَانْ دِيوْ خَبَرْ وِرْ لَرْ اَنْدَنْ سُلْطَانِ مِصْرِ لَهْ خَلْوَ كُوزْ بَلَكْ بِهَادِرْ دَرِ
دَخِي عَبْدُ الصَّمَدْ صَرَارِ بْرْ كُوزْ لَرْ اَوَّلْ قِيُوشَا بِلِيلَهْ عَبْدُ الصَّمَدِي جَارِبْ اَغَرْ لَرْ اَكْرِي اَنْدَنْ صَكْرْ
اَصْبَاوْتْ بِلِيلَهْ جَارِبْ كُوزْ لَرْ اَكْدِي وَسَرْ كُوشْ بِلِيلَهْ جَارِبْ اَللَّرْنْ فَلَكْ اِيدِي اَنْدَنْ صَكْرْ
شَكْنَا جُوشْ دَخِي بِلِيلَهْ عَبْدُ الصَّمَدِي جَارِبْ بِمْ تَنْ اِيدِي بُوا يَرِ كِه اِيلَدِ دَخِي طُورْ مَيْبْ دَمْ كُوبْ
اُوجُبْ سِرِ يَحْ بَادِ حِيَّهْ طُوغْرِي كُوهِ بِلُورْ اَنْكَهْ دُكَنْ كِنْدِ لَرْ سُلْطَانِ مِصْرِ عَبْدُ الصَّمَدِي اَنْدَنْ دُورْ
كُوزْ بِ خَلْوَتِهْ كِه كُوزْ دِي تَخْتَهْ كُچُوبْ دَوْلَتِلَهْ كِه اُورْدِي عَبْدُ الصَّمَدِي اَنْدَنْ بِرْ فُودِي كُوزْ دِي
كِه اُوغْلَاغْ بُوغْلَغْ بُوزْ دِي كُوزْ دِي اَكْلِمِشْ وَاللَّرِي فَلَكْ وَكُوهِ سِي بِمْ تَنْ اُولِمِشْ زَادِي فِلُوبْ اَعْلَرْ
كُوزْ لَرِي بِكَارِ كِبِي جَعَلْ لَرْ هَمَانْ دَمْ سُلْطَانِ مِصْرِ لَكْ جَانِ بَاشِنَهْ صُوبْ دِي جِنْدَنْ صَرَارِ اِيدُوبْ دُوبْ
بِلُوبْ عَبْدُ الصَّمَدِي اَلَهْ اُلُوبْ كُوزْ دِي سُلَيْمَانْ نَظَرْ نَهْ كُوزْ دِي وَحَالِي عَرِضْ اِيدِي اَزَانْ جَانِبِ
سُلَيْمَانْ نَبِي دَخِي عَلَيْهِ السَّلَامْ اَوْلْ دِرْتْ نَفَسْ حُكَمْ اَنَكْ عَبْدُ الصَّمَدْ جَقِنْدَنْ هَمْ بِرِلَكْ اَحْكَامِنْ
اِيشِدِي غَايَتْ مَلَاكَتْ جَكُوبْ خَلْوَتِ خَاصِنْدَهْ خَاصِلَرِ يَلَهْ اُوْرْ مِشْدِي عَمْدَنْ دِيوَانْ اَغِيبْ
اَنْسِ جِنْدَنْ كِمْسَهْ فَرَمَانْ وِرْ مَيْبْ سَاكِرْ اُولِمِشْدِي اَوْ عَلَى عَبْدُ الصَّمَدْ دَرِ دِنَهْ دُوشْ بْ جِنْدَنْ صَرَارِ
اِيدِرْ كِه تَدْبِيرِ اَرَايِهْ مَشْغُولْ اُولِمِشْدِي اَنْدَنْ فِي الْحَبَرْ كِه تَفَكُّرِ جَقِنِي تَدْبِيرْ مَنْعِ اِدَهْ مَزْ تَبَهْ كِه اَرَايِدْ لَرْ اَلْعَبْدُ بِالتَّدْبِيرْ
وَاللَّهُ بِالْمَقْدِرْ بُونْدَنْ بِرْ دَهْ بِكَنْ نَاكَاهْ سُلْطَانِ مِصْرِ كَلُوبْ عَبْدُ الصَّمَدِي كُوزْ بِ جِنِّي اَزَدَنْ صَرَارِ اِيدُوبْ كِه
عَرِضْ كِه اِيدِي عَبْدُ الصَّمَدْ نَظَرْ فِلُوبْ سُلَيْمَانْ حَضْرَتِ دِلِهِ يَانْ اُولُبْ كُنْدُوذَنْ كِه دِي اَنْدَنْ
اَصَفْ بِرْ بِرْ خِيَا وَلْقَمَانِ وَفِيثَاغُورِسْ حَكِيمِ وَفِيلَسُوفِ اَكْبَرْ عَبْدُ الصَّمَدْ نَظَرْ فِلُوبْ كُوزْ لَرِكَ
جِنْ ضَرَرِي اِيرِشْ اَنْدَنْ سُلَيْمَانْ نَبِي عَلَيْكِ السَّلَامْ اُولَى اُجُوغِ لِهِ خَلْوَتِ خَاصِنْدَنْ طَشْ
جِقُوبْ دِيوَانْ فُورْدِي اَنْسِ جِنْ جَمِيعِي حَاظِرْ اُولَدِرْ بُوتْ تَخْتِ فَمَا سِنْدَ مَلَائِكَهْ مُقَدَّسِينْ
طُورْدِرْ لَرْ وَصَاغْ طَرَفْدَنْ نَبِي اِسْرَائِيلَكْ اُولْ اِكِي بِلَكْ اَنْبِيَا سِي فَضَلَا سِي طُورْدِرْ لَرْ وَصُولْ
طَرَفْدَنْ دِرْتْ بِلَكْ دِرْتْ بُوزْ عُلَمَا جِكَا وَزَرَا بِرِلَرْ وَبِرْ يُوزْ كُچُوبْ تَخْتِ قَرَارِ اِيدِلَرْ وَبِرْ يُوزْ تَخْتِ صَاغْ
طَرَفْدَنْ اُونْ دِرْتْ بِلَكْ دُنْيَا بَادِشَا هُلَرِي صَاغْ صُولْ زَرْنِ سِيمِينْ كُچُوبْ قَرَارِ اِيدِلَرْ

51a

وَلَكِنْ اَلْمَرْ كَبْ لَهْ خَيْلِ بَهَانْ اُولَدِي مُوكِّلْ جِنْدَنْ عَبْرِي كِه كُوزْ بَرْ دِيوُبْ نَجَرْ وِرْ جَلَبْ
قَمَا نَدَمْ سُلَيْمَانْ نَبِي عَلَيْكِ السَّلَامْ بُوتْ تَخْتِ اُوزَرِ يَنَهْ مُوكِّلْ اُولَانْ مَلِكْ اَعْظَمْ اِسْمِنِي اُوقِيُوبْ مَلِكْ مَهْمَا كِهْمَا عَامِلْ عَلَيْهِ السَّلَامْ دَعْوَتْ قِلُوبْ اِذْنِ رَبَّانِي بِلَهْ مُوكِّلْ
جِنْ حَاظِرْ اُولُبْ سُلَيْمَانَهْ سَلَامْ وِرِبْ عِزَّتْ اِيدِي دَخِي سُلَيْمَانْ نَبِي عَلَيْهِ السَّلَامْ اُولِي
عَبْدُ الصَّمَدِ كُنُوزْ بِ كُوسْتَرْ بْ قَضِيَّهْ بَيَانْ قِلُوبْ اَيْدِي كِه اُولْ اَللَّهْ يَحْقِنْ هُمْ كِه كَا
بُوتْ لَهْ تَامِّينْ وَكَامِلِينْ حُكْمِنِي اَرَ زَلِي بِهِ فِلَدِي تَمَامْ بُودُرْ كِه كَا اُولْ دِرْتْ نَفَرْ حِتِي طَلَبْ
تَعْلِلْ اَلُوبْ كُلَّهْ سِنِ وِبَحَقِّ اَيْدِي كِه يَا نَبِيَّ اللَّهْ حَقْ تَعَالَى لِسَنَكْ اِذْنِ لَهْ سَكَ اَمْرَكَ
قَرَمَانْ بِرْ دُمْ كُنُوزْ بِ مُوَكِّلِ يِدِي مَلِكْ كِه حِتِي اَرَ اُورْ زَرَنَهْ بَاطِرْ لَرْ وَرَنَهْ وَبِسْمِلَهْ بِلَهْ اُوجُبْ
اِيدِي كَهْ قَادِرْ اَلْدِرْ بِلَجَهْ قُوشْ دِيوُبْ سُلَيْمَانْ نَبِي حُكْمِ اِيدِي اَوَّلْ مَلِكْ اَحْمَرْ اَلْفِي مَلِكْ هَفْتْ
اُوجُبْ مَلِكْ سَيْقَطْرُوشْ دَرْدُنْجِي مَلِكْ اَلْيَمُونْ اَلْاَعْظَمْ اَلْفِي مَلِكْ سِيمِيلْ اَلْفِي مَلِكْ
مَهْمَرُوشْ بِلْ فِي مَلِكْ اَخْفَ كَمْ قِلْ مَلِكْ جِسْلَهْ بِلَهْ يُلْدَا عَلَى ذَلِكَ دِيوُبْ اَمْرَا بِدْ جَلَبْ
اَللَّهُمَّ بِي جَانِ اُوسْتُهْ يَا نَبِيَّ اللَّهْ دِيوُبْ هَمَانْدَمْ بِرْ لُوبْ بِدَنْ قَمَا دَاعُوبْ فَوقْ اَلْهَايَهْ
كُچُوبْ كِدِلَرْ اِنْ وَقْتْ اِجْتِ اَللَّهُمَّ فَضْلِ كَرَمِي بِرْ لَهْ مَلَا عِبِي حِتِي لَرْ اَسْ عَفِيلَرْ بِدَنْ
شِدِلَرْ بُوتْ لَرِي كُورْ بْ دُوبْ جَنَاحْ اَتْمَانْ اِسْتِهْ بِجَلَكْ مُوَكِّلْ جِنِ مَلَكْ
طَعْمِهَا كِهْمَا عَامِلْ عَلَيْهِ السَّلَامْ اَلَّذِي قُدْرَتْ اَتْشِدِنْ بِرَادِ لِمِشْ تِبِغِيلَهْ بُوتْ لَرِي جَرْبْ
دَاهِي وَزْ دِي دِلِهِ يِكِه جُمْلَهْ سِنِ هَلَاكَ اِدَهْ اَنَا حَضْرَتِ سُلَيْمَانَهْ عَامِلْ لَهْ وَاَرْ بُوتْ لَرْ
عَاصِ حِتِي لَهْ بُوتْ لَكْ سِيَاسَتِي كُورْ سُونْ اَرَ اِيسَهْ حَرَارِ اِيدِ كُوزْ بِسْ اِسْمِ نُورْ سُلَكْ دِيوُبْ دِلِ
دَخِي لَهْ جِنِّ مَلِكْ اَلِ اِيَهْ بَقَلَدْ بُوبْ سُلَيْمَانْ حَضْرَتِنِهْ كُشُورْ دِلَرْ طَرَفْدَا لَعِينْ اِخْتَ
نَظَرْ تَهْ بِتُورْ دِلَرْ اَنْدَنْ سُلَيْمَانْ نَبِي عَلَيْهِ السَّلَامْ بُوتْ تَخْتِ اُوتُورْ دِي
عَبْدُ الصَّمَدْ نَظَرْ بِنْ طُورْ بِدِي فِلُوبْ كُمْ اَعْلَرْ دِي جَانْ حُكْمِ سُلَيْمَانِ بِي فَعَلَرْ دِي بَانِ
جِنِّ مُؤْمِنْ لَرِي تَمَكِّنْ وِلِ بِرِيَانْ اُولْ اَحْضَرْ دِي وَاَنَا كِه شَيَاطِينْ ذُرِّيَاتِ لِي حِتِي لَرْ

52a

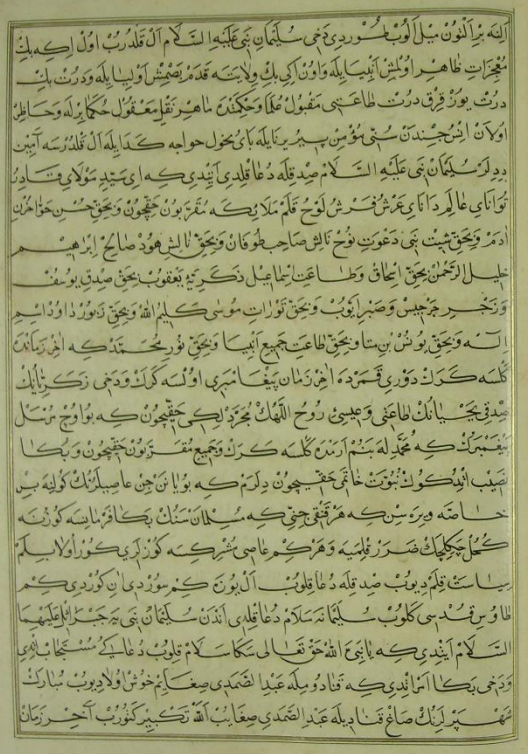

51b

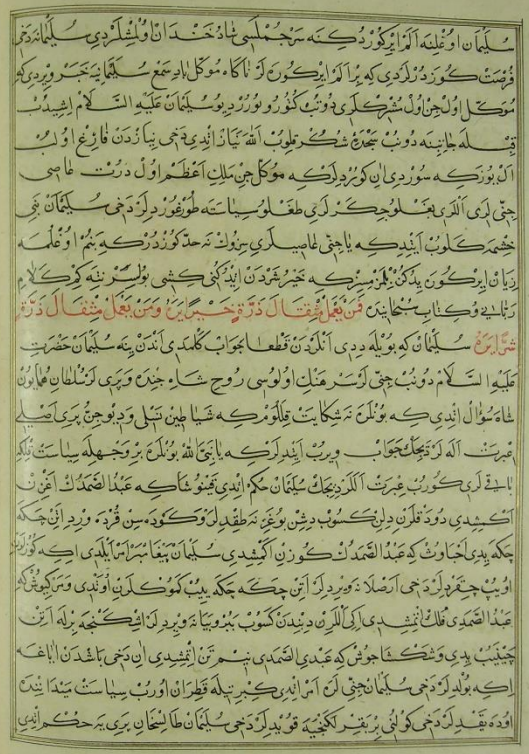

53a

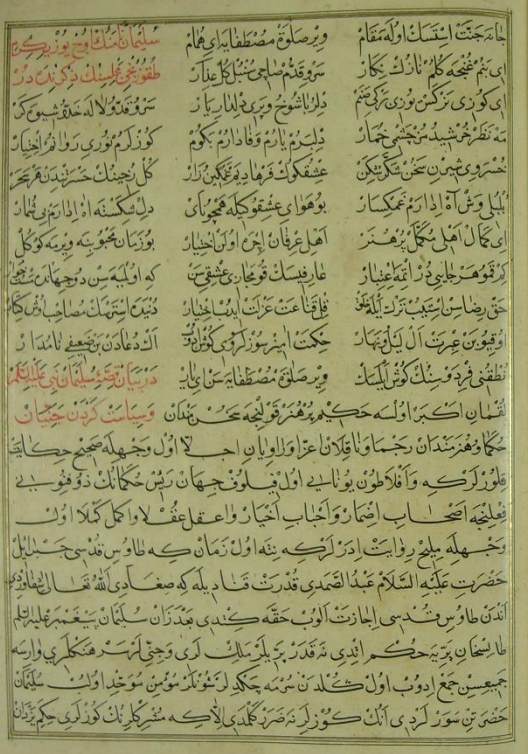

52b

54a

خصمه عفريت وحامي وخاتمين وخاتمين وعموص عاميض دودمه دودمه
يوذكر اولان عفاريت امر تسلط دمي اكر چكه الامان يا سليمان زمان ديولر
الا سليمان اشخصه دي صوك بيسمالن امتي اندي سر جمله سن سليمان حبس خاتيمه صلوب
حكم بندكم اندردي وبرسي لري حبتي لري بقدر تقفيه قيب بحر اقيانوسه كر
اندردي جميع شياطين تسلط حبتي كر دي لر اصل ديو عفاريت ضعيف دمي انجلين
سليمان نبي دن قرقدلر كه سليمانه وا ولمنه دكل قطعا انسان بورسنه كلمسه
صرر قلمسه عهد اندلر الامان الامان يا سليمان زمان ديوب جميعسي اوشامي پريسي
هر پريسي سليمان حضرتلرينك تختي بايسنه بورسوريوب باش قودلر واندن صكره
دليب هرار دردلو تملق اندلركه يا نبي الله يز سنك خاص محب مخلصكوريز
سيمه خذمتكوه عاصي دكولز اول منركلردن تصوير ايتمه دن مبارك كوكلكدن
كين طتمه ديو توضع اندلر سليمان نبي اينديي حق تعالى بكا كمال لطفندن
سلطنت روزي قلدي كه بندن صكره وبندن اول كيسيه ويرمديي ودمي
دمي زادن اول كلن سليمانه تلكر دمي بكا نصيب اولان سلطنت انلكر بيتسر اولمدي
اندي يرده دمي اكه كورن عمالي اينديرا كه حق تعالى بكا سلطنتي انكچون بيتسر
اندي كه ادمك جزاوزره قصيلكي وارد وعي معلومم اولكه نظم

اوكيچون طاعتيله صبطادارم عالمي — اول چمندن چاكرم ديو عفريت
ملايلسن تسلط اندن افضل اصل ايچون — دن انسان تسلط اندن افضل
وله كه اوحمدن حقيوب اولدي — توبه الله دن چخدوغي ساعت بيشي كندي
محمد قيلدي اولدلعنت عقل اندن چمان اولنه — توبه ايتماه دن چمان اولنه
ديوجن كراولورسه يا اخو عفريت شرير — حفظ طاعت ايتيانه جمالسالم صاري
مركه عاصي اولسه جمله عمري كناهلر — درميان فصه شاه ماران وحوال سركشت اوحكيم قونجه

55a

وتنين وعفاريب جنسيله كلوب شاه ماراني اعاطه اندلر سليمان حضرتلرينك
عليه السلام سريرلرين تمامن طاووس كوردلر نيته اول عفاريب صنفي كلوب
ذيل مقداري يردن قوشتدلر ايله عفاريب كه هر پريسي اوشامي وارديسي
ايسته قوش مثال قيرقلرن جنبر اديوب طوردلر اقبلدن بزبيان كيبرين اوردلر
وقوزلرين شاه ماران اوكدن پر سوردلر واندن صكره امامي جنس وحيا سنف
عفاريب صلمي پر ذيل مقداري يردن اعاطه قلوب قونلرين شاه ماراندن بكا
يكا دوب فاسلرن جرح جنبركب چوروب اوقرلري اوزرينه قيب اغزلرين اچوب
ذيل اوزره دوب شاه ماران حضرتلرين كوزدب طوردلر واندن صكره اوزدها
ذيل پر مقدار هر پريسنك طاعه كوزلري بيناچرا اغه باشلري وجه هر بانه
اغزلري تيله طولمش تمام اغزلري كهانه بكر جهنم قوپوسي كبي اغزلرين اچوب
زهرلرين چوروصاچيوب يوتلرين شاه ماراندن يكا دوب حيا اغه امامي جنس طاعه
قلوب طوردلر واندن صكره ذيل مقداري يردن دمي وچيراشلو
ريدي يفرشتيلو ملك الموت اقشلو سيد اركندر فاشلو اره چه يلكني
قاد اوغوز بلوت حركتلو جهنم اژدهاسي صورتلو اول صفين كيدن
لعنتلي ذيل اوزرلري دمي قاد اوغلن اچوب طوردلر على يردن قلقوب اوچوب
رخ مار وكبي پريرينك بانه يكوب باشلرين هوايه قلدروب شاه ماراندن يكا
دوب كوكس قناد كروب يدي قات كوكي توشادوب قويدي اچنه اوبوب حفظ
اندن يدي قات جهنم طبقه سين دوشوب يكوب سوروب اغزنه اوبوب دن عرش
ماركب هيبتيله صلاتيله اژدر صفتي قوشادوب طوردلر نظم

هر پريسي همتي اچرصاندلكدر مع — طندديوان اژدر نفيله شباندلر
ايله دي حد چوقولوغينه وعد يوقدر — نثر حكما قونجه شاه ماران جنندن

53b

معجزه سليمان بزله كورلر اولدلر كلسه پريلر اطاعت ايتسه دن شياطين پرى
اهياش پرى غلشار وفتشار شورح ذيصياء والوشاء واذوناي آل شداء
بودكرا اولان پرى سرهنكلريدي اعوالملريله اقرانلريله ايشانه صرات اتركى
قصد اندن متقى اهل ايمان يارانلريله جميعسين دوتوب بقردن قفصيه قيوب
اورزلرينه سليمان مهرلاوروب دمي ملايه امن حكم اندي تختي يدين اولان
كوين ارواحلرا اولدكرا دمي قفصلرى لوب كوتوردلر بحر اقيانوسه اتوب
دكزدينه يتوردلر دمي كلوب كندلر سليمان حضرتينه عرض اندلر نه
قدر كه بيلدر الامان يا سليمان زمان ديوب التجا كه اندلر جان اولدي
قيامتده دك هر پريسي حبس وانداصكره طايفه سيندن تمامين حبتي
وكركوش وحرتش باتموش ماعوج وداعوج ودبوعوج يقروح بوصكره تقبر
حبتي لري دمي قمچيان برد فلن قيب اورزينه سليمان مهرخاتم اوروب ملك دهدشه
امر اندي تحت يدنده اولان ارواحلر له اول بعير برداقلري كوروب كندلر بحر
اقيانوسه اندلر اندن صكره سليمان حكم اندي كندكه ديو الوني يبلي اليته الديي
وتجمعه ديو امر تلريله كوزلرينه چكدي انلرك دمي شركرلرنك كوزلريي
كوزلرين كورانمي سر جمله سن سليمان نبي عليه السلام حكم اندي محاراييل ملايه
نه قدر كورلر اولان عفاريت وارسه حبس خاتيمه الشب بند اندلر كملري تحجمه عفريت

54b

سليمان نبي عليه السلام يوله دركه شياطين سل وجان اصلي قريلر جنسي وحبتي وعفريت
واهرمن طايفه سي سليمان نبي دن اياله قورقدلركه بزلرى قان كيب ذرتلرلر واكسي پرلرى كوريو
پرلرين كلام اتمكه دمي قرقدلر نبي راكه هر نه كه سويلسه لر ذيل سمع سليمانه الشب
حبس ويرردمي بولردن اما كه پرلرى قصور اران جانب سباه ماراراسه كلدي نبته
اول زمانكه شاه ماران سليمان حضرتينه عليه السلام عسكرين تماشا اندرب
انحطام اولدمي اجلدن سليمان حضرت عليه السلام يله حكم اوب تخت
سليمانيني كوتوروب قدس مبارك شهرينه كه كندي شاه ماران دمي سليمان
كه شهر يله كتورمشيدي اندن سليمان حضرت عليه السلام امر كندي
يا شاه ماران عسكرلرك طعنمه ايقاء الله باذن كلم بابيض دمي تماشا قيلم
واذدها لرك دمي سير قلم ايوب امر ايدجك جتندن چقن طاووس كه دانه طرحي
قوشلر رئيس درا وجب فاذا اچوب شاه ماران انوردومي اژدها فاسيكه
قمب شاه ماراليله كه كورشب حالدليخه كه سيلسه لر سليمان نبي عليه السلام
تعجب ايدوب سوال ايدجك شاه ماراراه ايدب زمان اوكلدن اوچماق قومسي
بوطاوس يلدا اشم ادي اجازت ويرالوب بوكچه يله كيدين بهمالم اولسون ديجك
سليمان نبي عليه السلام اجازت ويردي اول يدي باشلو يل اوزرنه فاسيدن
دوتوب سيني اوزرينه لعلين طبق اچدن فصيح لسان شيرين زبان يزله سليمان حضرتلرينه
عليه السلام دعا قلوب وداع لقدي اوزرينه اجازت ويردي اول كوكه يلكن
كبي فاداوچوب سد اسكندر ركيب پرلرين طوردكن زلزليه كلوب قاف
قله سي كبي دمرنوب باش سرين كيب هوايه قلدروب اول دمور نجه لوكدكرديال
ايقلرين كندوينه چكوب اوجب اژدها لر صفيه كچوب قصاوقدر كيب پرلرينه
اندي جهنم زبانسي كبي حيات يله فاعي اژدرلر قندي دمي جميع افاعي حيات وثبان

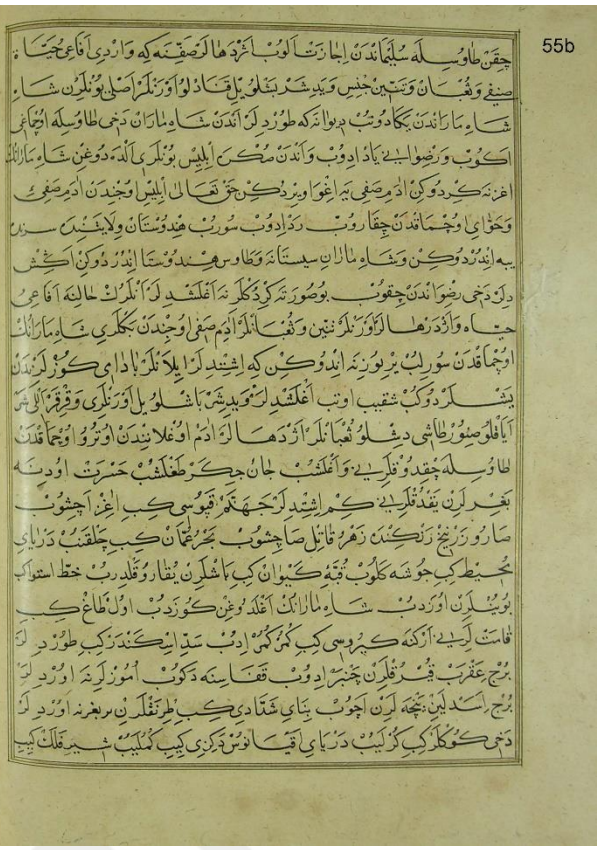

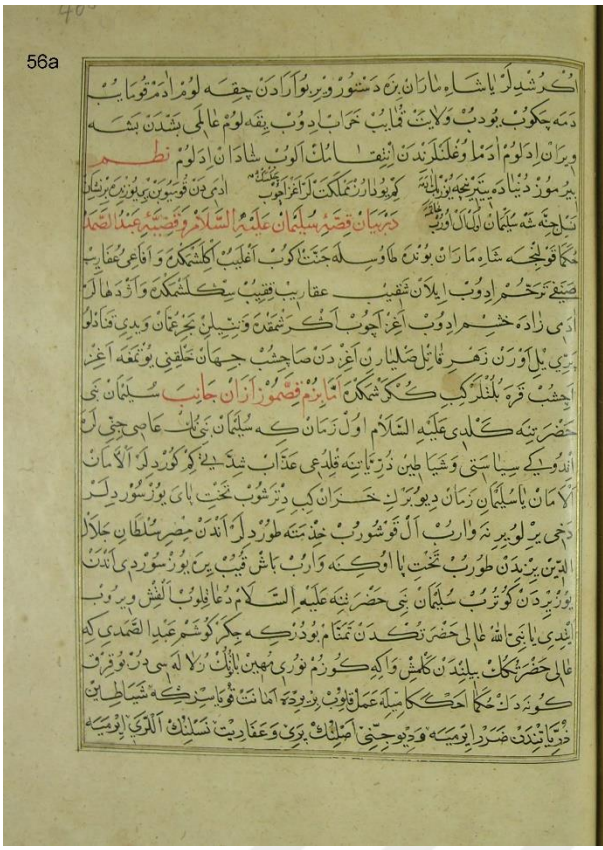

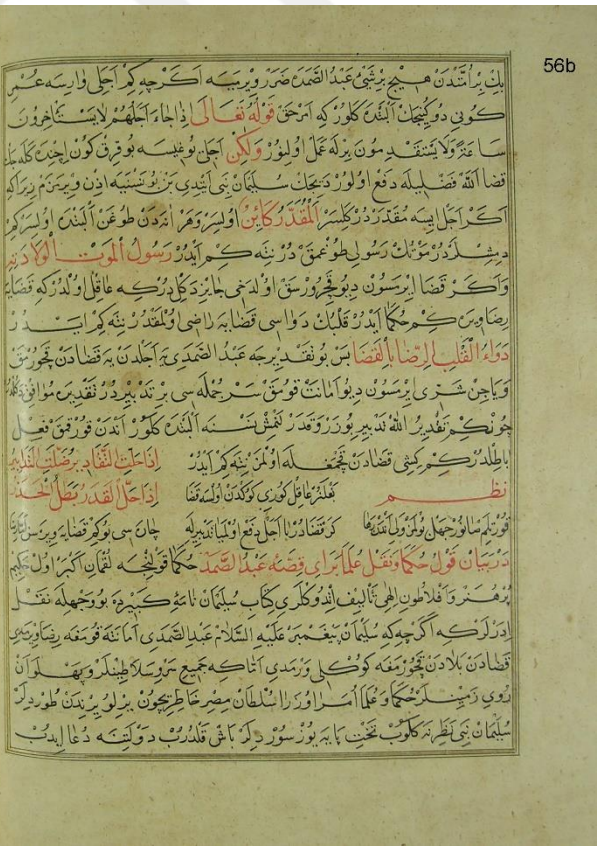

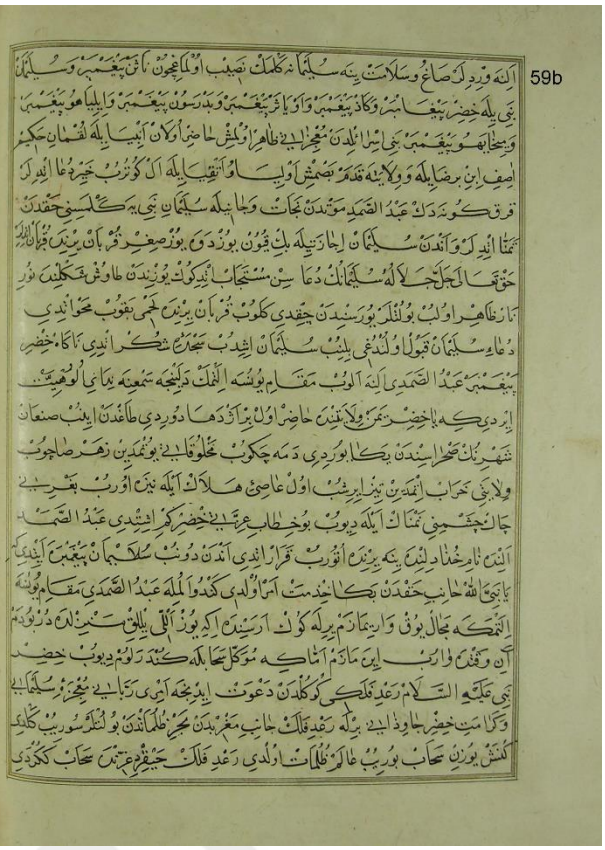

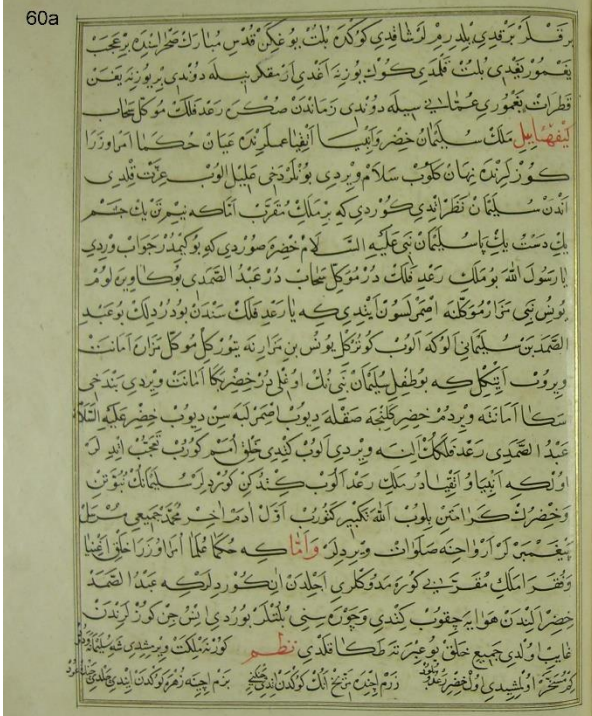

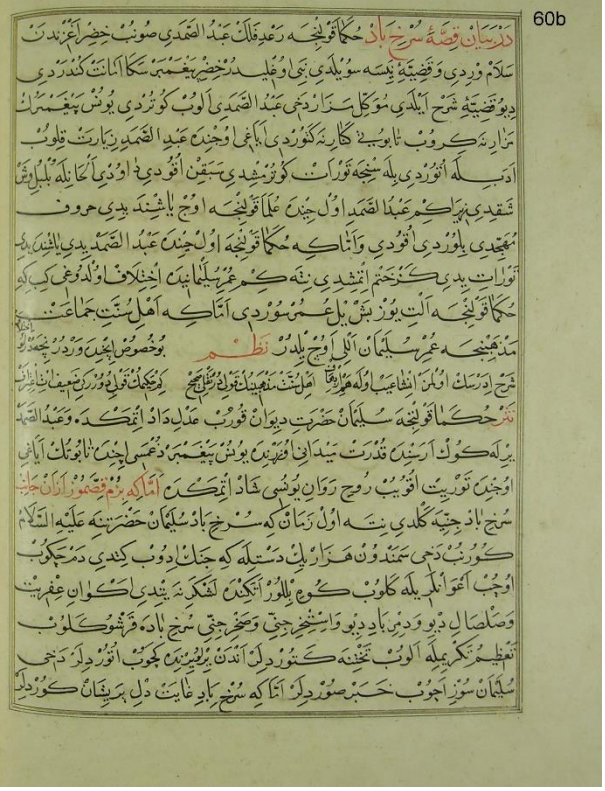

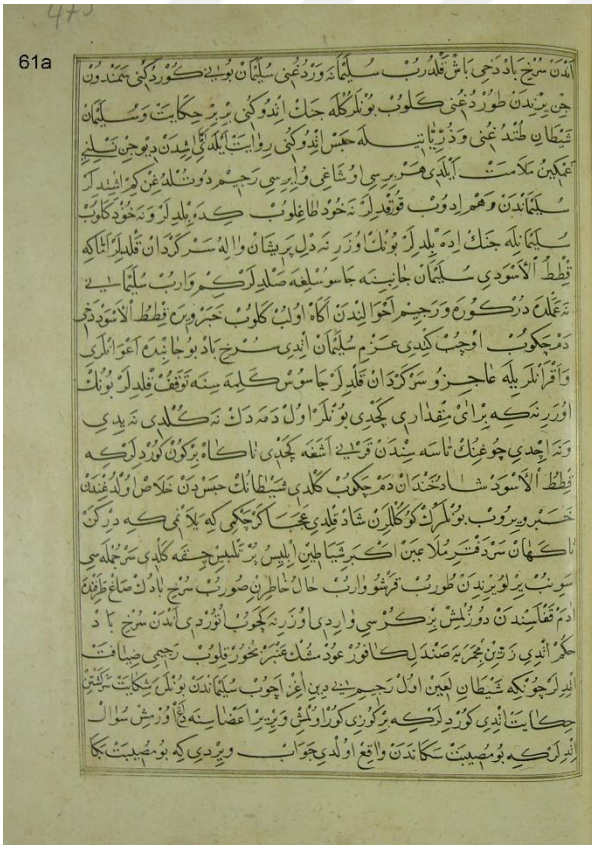

61b

62a

62b

63a

64a

65a

64b

65b

شمدی کما ذن بعض کسلک سورنه اوب اوغلی خضره آمانت طریقیله اصمر اندی یوشع
متارد وصه سینه کندردی که قرقی کون ایچنده حکما دوکلین اوغلی عبد الصمد اجل ایرسه ی
یرینی بزانک اجلی بوقرقی کون ایچنده مقدر قلدق وداود اوغلی سلیمانک صدقی کوردم
اخیارییله اجارت ویرسه ی قبضه له اجلدن وقضادن اوغلی ردا ایتمکی روا کورمدی
عبد الصمد بده لی سلیمانه صکره اوغلی دیرسه ورکه اسرائیله ملک اوب خلقی اگاه ایدرلر
وانا که اجازتم رضا کوسترمدکی اجلدن عبد الصمدک وعدم سی ایکیچی ساعتدن یرتر
راست سلیمانک نظرینه وارملرینه کر سلام ویرمدی عبد الصمدک روحنی اسائیله
قبض ایت دیو امر اندیی ایله اولسه یدقیقه دن بوساعتم یوشع ایکیوز الی یاشلی منزلده
بس که ایکیچی ساعتدن بوعبد الصمد سلیمان دیرینه گیچن ورکه روحنی قبض ایدم بوقدرت الله
حسیله تم یاری یوندن روحنی قبض ایتسم دیوب ولکی روحنی قبض اده خضر یعقوبه
مالیش قلوب ایندیی یاملک الموت اول بوکه عبد الصمد بکا امانت دیشه کیمسه جان تسلیم
امانت امانت دن امانت الحق امر حق در کل ذی روح الموت اللهک تعالی سکا امر ایتدیکی
طوغرسی سلیمان نظر ایله وارملرینی اوزرینه عبد الصمدک روحنی قبض ایدیشی ایله اولسه
امری حقی غیب روضه یوشدن عبد الصمدک روحنی الغه سکا امر یوقی حالی شاهد اولدیکدن
امر حقدن طشره ایرشادسن نظم بویله دیدیکده خضر حالی مرحوم قضیه ایله دی

قلوب تالیق قلوب خوش توشع لدی شه سلیمانه وریجه ایندی اندن سکا کرایتمه ویرمیکا امانت اول توشع ایله

دیرسه سلیمان شدن روح حکما قولنجه مولاده اختلاف ورد رینه اول بوکه لقمان
عبد الصمد بیش ایمان علیه السلام حکیم قولنجه ملک الموت خضر سوزن اکلیپ اندن الوب عبد الصمد
روحنی قبض ایدیی حالی جسدینی کوتوب یرینه سلیمانک کرسیسی اوزرینه کندی
کلام ربانیدن وکتاب نجاتیدن کلوب وکه اولسه جسدا اوزرینه اتاکه
قلوب یوناییه تقلیجه یودرکه خضر یعقوب علیه السلام ایندیی امانت امانتنه ویرملرینه

66a

الله ک امری یودرکه سلیمانک ویرینه اوزرینه وارب عبد الصمدک روحنی قبض اده سن
بس سکه لایق یودرکه امری کوزده سن طغرلیوب اوزرن کسن دیوب حضرت خضرک
تصحیت اندیی ملک الموت دخی قایل اولوب سلیمان دن بکا کندیی عزرائیل کیدیجک خضر
علیه السلام عبد الصمدن نظر اندیی کوردیکه حالت نزعده در الکو تربه الله دعا اندیی
ایندیی یارب بن قولکی سلیمان نبی یاندن شرمسار ایتمه جانی بدنده یکی قوتت ویرکه
وارب طلبشورم دیوب اکیوندکه سوردیی اندن عبد الصمدی لحافیه اوب قدرت الله
سوار اولب ایلدرم کی مقام یوشدن یرینه ایندیی حین حرکاته که وقدیر فرق
کون ایدن ثلث ساعت قلمشدیکه عبد الصمدی سلیمان نظرنه کوردیی سلام
ویروب اجرو کروب سلیمانک ویرینه اوزرینه عبد الصمدی یا نوردیی ازنجاب سلیمان نبی
دخی علیه السلام حلوتی حاضرندن قرق کوندیکه تمام اولمغه قلی ساعت قلمشدیی
لحمه کندوزطاعته قالیوب اوب الله اجلا صله عبادت قلمشدیی بحمد الصمدک حال
ته اولادیوب حجره بلدوکنه دلیرمیقان اولمشدیی اتاکه موکل الموت حضرتی کلمدن نبی
ساعت اول مع سلیمانیه ایرمشدیی ملک الموت یوشیعمبره روضه سنه گلوب عبد
الصمد کوزب خسته اولب بولنک اوستینه انوز طغوز کون گچدرکه اوغلمک
عظیم دردنه بتلادر محمد در فرصتی عمری فوت اولمسنه یقین زمانده دستمویت اکا
ایلمسنه دیمشدیی فعه ینه گلوب حجره ویردیکه روضه یوشه ملک الموت گلدیکدن
عبد الصمدک روحنی قبض ایتمک ایسدیی حضرت یعقوب جبرئیل جانلی قلدیی دیمشدیی فوتنی
حضرت گلمدن گچن ساعت اوکردیی حضرت اوغلمک ضعیف کوتوب یی یورز ملک
الموت دخی عقبنجه روحنی قبض ایتمکه گلوب یورز دیوجبرئیل ویرمشدیی موکل اده دن بوسوزی
سلیمان حضرت علیه السلام اشیدوب قوله تعالی اکمکم لله اولا احد الفهار دیوب
جواب ویرمشدیی اولدیکه حضرت یعقوب عبد الصمدی سلیمان بنمک نظرینه کتوردیکی

67a

حسرت اوده نه یحون جان جکرده غلارسن کوجهانه کلن نفس کل نفس ذائقة الموت
موجنجه اولسه کرک حیر شردن کلیر الیدیسه زن زن بولسه کرک بوایسی حق سوزمه
شاهد اولسه کرک قال الله تعالی فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یره ومن یعمل مثقال
ذرة شرا یره کوجهان فانی در اولرسن یحون بوقیحون کوزیشن دکوب توشه قلوبن
قفی ملک زاده در اولکه اخی مالک کسان اولدی وقفی شاه سلطانلر اولکه تاج
جمیعه جانلر قفی یوسف وزلیخا دیمانلر داثمن جانک اتمه مثلی ولا وقفی سلیمان زمانلر
درلکه دیوجهان ان طوب هلاک اتمه مثلی ولا وقفی نجه جمکدی که انوک جامی اوتمشدر
وکیمه دولت وزلدی که مدتدن دوکمشدر الله کیمسه یه دوران ایله دوران ایله طوالت ایله یودردی رایله
جهانیه ضبط اتمدی داود پیغمبرک زبورلرن اجل ثمریه صوصدی وموسی کلیمک عصاسن تیله
اژدها اژدها یه صاندی ثبت علیه الوبی دفع اژدهای دوتوخ عمر یله اجلی منع اژدهای یمسی
اموات احیا ایدرکن اخر اولسه کرک وموت اوریسی سماوات بولسه کرک قفی لا الهه جمن ملاحظه
اخر رسول بولدی وقفی اقاب قلمش صاحبی دیکه عاقبت اول بولدی وقفی قهرمان تخت
تخت دیکه دنیا هوا سنک هوا سنده یلرکن بی رحمت بحت قلدی وقفی نامه دار صاحب
تخت دیکه جهان سرایه اولمیه جکدنش کن بیتاج وتخت قلدی وقفی آهنین دولت شاهان دیکه
قدرین اولب کمشدی وقفی ایت صحف منزل دیکه کمیلین دیکه مولت بولملایله اخی
منشور اولوب یقلسه کرک وروی زمین موطار اولیله عاقبت تراب اولب بولسه کرک طاغ زلیه کوزیلن
طاغلسه کرک صولرکه کوزین صوغلسه کرک یلدز لرینی دوشسه کرک وبید کولرینی قیرشه کرک

نظم

باقی جهد بقایی وجود فنی مثالم کاکاه اویس تغیر بتبدیل شیوه حالی باکاه

زلزله یه دوریلیب یقله کجم روح قارب ثمر ثمکلک طوتوب زده روح تذکر حکیم قولنجه عبد الصمد
سلیمان نبی حضرتنه علیه السلام بویله دیوب تصیحت ایتمکله سلیمان نبی وغلمک اولقدر اغلمسی
ایچون عقل ادراکوزوفهمی باکین وبوقدر گالاین کوزب بلنچ قلدی اتاکه مراضه مبتلا وولب

67b

68a

68b

69a

وکوکبین فاخذه یله یوزلرین سورب قلق اورب خلایق غریون کورب دیکلشدیلر
چوب معلق دوب کوتوب کندوی اورب اوزاندی قلوب دیکلشدیلر
وطوطی شکر شکلک شهلا کوزلرندن قتلوباش دوکلکله کوزندن چقدیلر بقریلر
قاپن اغیر لرندن کلوب الدی بقلدی ثالثه غرق اولدی صانکه حتا یقدیلر یرده انسان
قلش سیندن بلک بر امتن جان حیکل طغلمش سیندن کوکن توفلدیلر کوری یاغی اقوب
جغلغلمش سیندن پری لرین کسوب ماتم طتدی وغیندن حتی لرجان دیلدن قریادیلر یرده
یرده کوکده انسان جان ماتم طتب اغلشان ایدی اولزمان نظم طغیان زکوکب یرده کوکده انسان
یرده انسان اغلشور دی زار اوزه کوکده یاغی بلیمات جمله یلکا کورسه ایرمیش اغلدیلر اول یره دی جمله یی انسان
نثر حکما قولنجه بوصنم دیران قیلنه دیکر اولان تاریخجی صفت غلیظ انان پیغمبر علیه السلام
مبارکیه یقین ایلدیلر دمشقلر اما ملوک ایلدی تکبیر اودوب داود پیغمبر علیه السلام
حضرت پیغمبر ایله ملوکلرین اما ملوک ایلدی تکبیر اودوب داود پیغمبر ثم یعقوبجه تمام اردی
اذا ایلدی اندن داود بنی ایلیاغی وجندن قرق یرلک قربنی یروب متعدد مزار دوزندیلر ایتون
تابوتله کوطاغه اچنه ثبت دفن ایدوب قوسون یتیب برکشدیلر اندن قرق یلک یلمک
اون یلک دن اون یلک صغیر قرلیان قلوب اسرائیلیان یه یله یوزلرجه یلک سلیمانی قیلدیلر
الفون که هر بیسی یدی یشقال ایدی قدس مبارکده مجاور اولان سکسن دن سافیه
اولان قرایه غایه اعتمایه یتیه یه یر تصدق قلوب اولکندی ولکه وقرق یلک قرلیان الفون دمشق
عبد الصمد آناسی مهین بانو صدقه ایدی والتمش یلک قرلیان یوزمنی مهین بانو اتسی سلطان
مصر تصدق ایدی واندن صکره اصیف بن برخیا اسرائیلیان یرلکه عبد الصمد محمد سی طاشنه تاریخ
یازدی اوستاد لکه یولاد تیغله قزدی سلیمان نبی یلک علیه السلام اولملرنه حسرت اولوب
درت یلک درت یوزقرق درت رئیس حکما مقوی مجموعلکه ترکیب قلدوغن سلیمان نبی
فرق کوندلک یدی یوزمجوبه جاریه واوچ یوزیکا حلوخوایلنه وارد وغن

ممر بندن یرا وغلم اولاد یوب قلینه حساب وحی ویردوکن عاقبت حق تعالی یه
یکندن برسن جمیله قلدوغن اندن دمی برایان اتن وجوده کلدوکن سلیمان مهوی
توبه قلوب یوزن سوردوکن حق تعالی اولدیاته ال ایق یوزکوزدل طوطی
ویردکن کمال قدرت برله جمال برکمال سترو قدر لا له حد اولدوغن عزة
اردله بسلیب ادی عبد الصمد اولدوغن حکما طالعین طتدوغن قرق کوندن بوکا
اشتد بلایا اجل قضایا اجل سما ایردیوب نقل اندوکلدن بوقرق کون
کچچه یرله کوک ارسیدن کون سیم یوزسیدن یوشیغمبر قمزدن حضر
پیغمبر حفظ اوب امات الدوغن ملک الموت الله امر یله وارب عبدالصمد
قبض قلدوغن سلیمان درین وزرینه جدی دوشوب یتیب جان اولدوغن
حضرت سلیمان کوربدل پریشان اولدوغن خالق عالمدن بوغیرت الله
کوردکلدن کسه اجلدن قورتلمازمش دیوب بر برنده تجسر وبردکلدن
قوله تعالی کل من علیها فان ویبقی وجه ربک ذوالجلال والاکرام قال الله تعالی
کل نفس ذائقة الموت ایتیله عمل قیلمش دیوب خلقه نصیحت اولنجون

تاریخ یادکار قودی نظم
چونکه بوتاریخ یزدی دن صدف — اوقیین الدی نصیحت من بصف
یلدر لر کوکوکده بر رنجل — کم اولیسه همدم غم ایلمز تلف — دربیان تمثیلات داستان سابع
ساکه بندن اکلریسک زینهار — شرح ایدین دیکله ای صاحب کمال — خضر کندن فیلکل عبد الصمد
کوبلکدن خاکه صلدی ای احمد — عرش عالی اولیسکن منزلک — سکین اولدن سکسکی ایلک
حقه طاعت ایدوکچون کوکه یم — چیقیلسقلدن علایه اورجیم — سن که ادم نسلی سن غیر البشر
چرخ عالی دن یره نجوم دوشر — اولیسکن ساکه سکن عرشک — ثمه یجوم سکن اولدیغ ثمان
کان غیرت قان عقل فکر رای — حقه طاعت ایتیاس ییل وای — جمله ادوب اک کلدن اولغلا
قرب حقدر تا اولاس سن عاصی — خاکه اندیم وملکجون نفس شوم — نفس اوجندن خور اولس قهرمیوم

نفس جاکن ایدیرسک سن مهک — عرش عالی اولیسرجوکان کهک — ویرلیصات نفسکه ای پاک ذات
تابولار وحک ابد باقی حیات — دربیان مجلس الخمس — اول صنایی بیان ذکریدی مصرده
ویردی عصاوه نهوه وادراک وکال درکه — کواوچ یوزیله مهر یکری طقوز شیخ — که اولد ایمن یارن یلمی اولن صغار وزیا
وقتی تمام اولدی یودم اخرقلا اولم نجلسی — کزمان دمت ویرزسه مهلتی ده اولیل
علیه دوزیه اکه مقاربح دوزکار — سلیم تصنیف ایدوبن دکلیه امتحکار
چوتعلم ایدن قرایه ذکر ایدم تقلیح — کرمیمار ایدولدیمار ایشغلن ایتیار — کرسلیمان تاسه شلی تقدیر ایلیه
سلیمان نامعلوم ایدی کلدی نهمیار — بحر بردن تاکه ورسه یلدیکجه — ایرمیوب دوغولو وبحرلر یکیدن
شه سلیمان حضرتیله که اولد یکا — نصح تفصیل ایرله شرح اولدی اختیار — سمع ایدن اولدوزقرقوسیه نصیحت یلک
فاتیله اول تقدیر یاداده لیل سما — ای خدا وندجهان الله وقادر یکمال — ایرمیوب اخرقی من عمادوطغیان
رحمتی حق ورسک توبه یلیوجک — ویرصلوة مصطفایه حمد اولدن وبحمد — یتیاس صحیح

سلیمان تاسک اوج بوک — ای یوزکل تاتی حین جهب — وصنعکان سناجی باغی عدلیه
اوزنجی مجلسینک ذکریدر — اعلوبی یاداید یلی مجمه دعوی — دروفقان ه نطوطی تکلم شکن
طوبی قدلک کوزسه سدن منتها — یوسی حسنک حقی ایدن منتها — کیمه حسنک حقی اعلک زمزمه
شه سلیمان حتی بکدن خاتمه — شه سلیمان چاکرانیسه پری — خلقی عالم امرکله رچاکرلر
یلک حسنک یوسی من بوزمان — شلکی کوزیش دکل جشم جهان — لیلی حسنه غره اولمه یاحسن
کردی یوسف چوقی زلیخا بیدن — یوعجوز نیجه فنهادانیمی خاک — خار فقرا نجه کلامز اندی چاک
نجه بهمن یوندی جرخ ازدها — اوکه اجلدن اولدی یکسه رها — اول کوکا تضیف یله جهان کوز
سینه صلدی پری اخرصفدی کبی — دیدکن کیدی یسکدن تشنه لب — کرمحا یتنه حیا اولدی سبب
جمع ایدکن سیر فقدن قعا — دست ایل اوزدی کا اخرقفا — عاقبلیسک وزده دل اوزالله سن
توصوفی اوقیه اعسانه سن — توبکم طوزسن جهانک قیمتی — اوقیا الم شه سلیمان قصه سن
مستعملک سوزلرومه کا یکا — پیرصلوت مصطفایه یادکار — دربیان ساجان سلمان علیه السلام

لفظان ابن عاد اول حکیم استاد تقلیفه راویان اخبار ثالفدن مختار کاملان اخبیار اول وجهله
صحیح حکایت ایدولکه وافلاطون یونانی اول رئیس الحکما ایدوک اهل عراق فانی قولنجه حکمار سفیین
عقلاء ومتعلمین محن سکان محن اقرین اول وجهله روایت طولولکه یکه یکن که اصحاب ابن برخیا
یونا تاریخ کیدی ای وقیان نصیحت دوشب عبرت الهی جمیع خلق عالم حیران قلدی یکه حضرت سلیمان
یلک خاتونه وارب حق تعالی یه یلان ات پارسین وارب یکندن یرسی حامله اولب واول ات
پارسینه دمی حق تعالی صنعی ظاهر کمال قدرتی اول نادره کوستره تکیون الایق دل طوطی
لاله خدمتنه وقف ویردکدن صکره اغیر یوزکوزیاشینه عقل ویرلینه سوزعطا قلوب سلیمان نبی علیه
السلام شاه اولب یرینه یلکر اوطلی یسلیب کوزندن غایت حکما سوزیله سوزلاطیس لوقمان یله
کلن قضاولکه دن قچوزمغه اجازت وارب یوزلرجه اسانت قوب یوزسن پیغمبر سنا زید حفظ
اوب یلک الموت آیری حفله عبد الصمد روحن الیه یدن سلیمان کرسی سنه صلوب

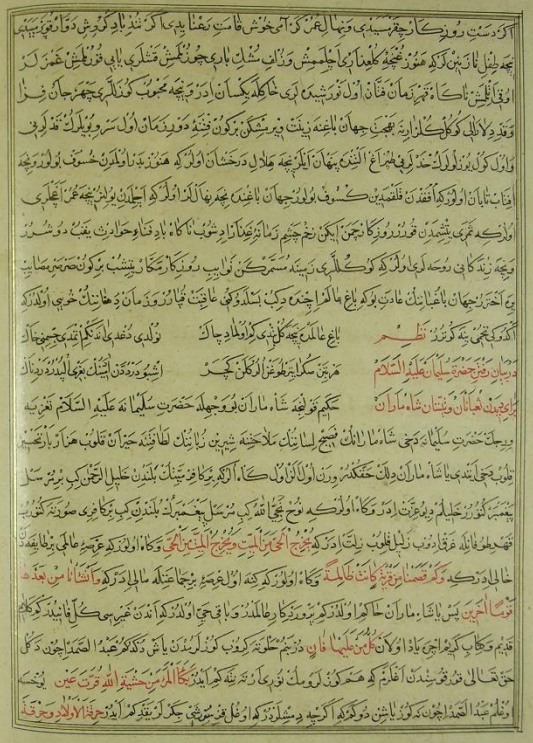

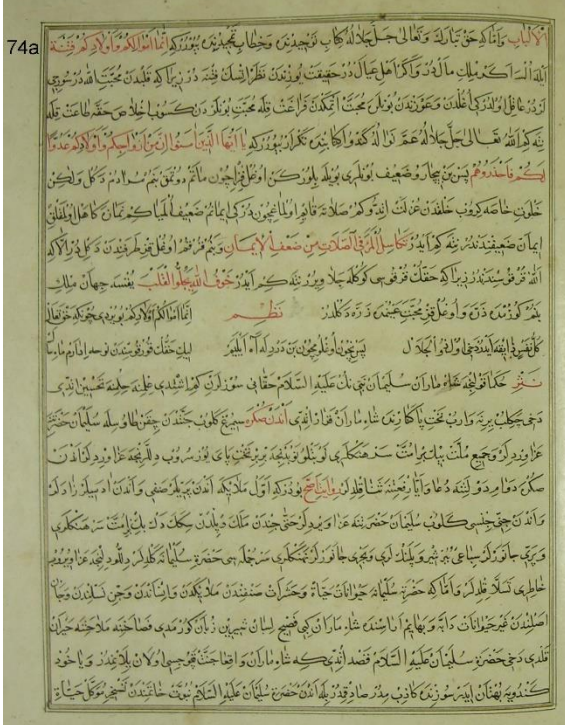

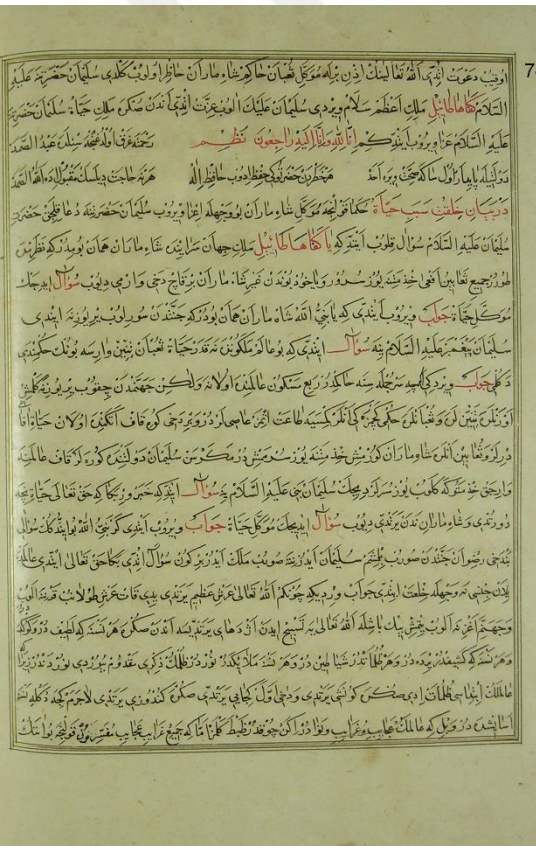

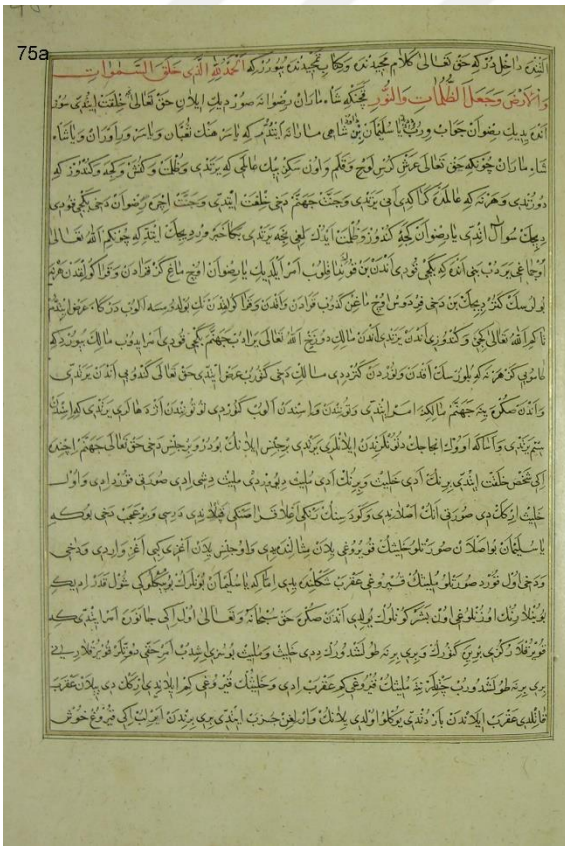

صما لا سمو در کرا اندن صکن عقرب ایلا ندن حاملیکه کم اولدی یرندن لوبات اوزره تکدی ملیث علیش تغریبی یدی
کل کم اولدم قیرغم عقرب قوتیدن رجمه اولدی یا نه کلدی اندن ملیشدن عقرب قیرغی حقدن قدرت یرلکه دوز
یوزه ایلادن ودوت یوز عقرب طوغردی یا نجی الله ایتدا ایلادن وعقرب یورج عقرب یلدکوکدکی عرش ماردن صکن انلر
خلقت اولدی اینها ایلادیلک وعقربلک دوردی جهنم دوردی وشیطان طمشر اغزنه یغین بر لسان عقاربه وانا جی
وغیا نلری کوکریب طاشی انلر طوغدقدن صکره یرا لینمدن جنوب کلوب یوزیوبتمسکون عالمکه قرارا طوندلر
کنش حرمی ایچا قلمیه صمانه مریم ایچون دکلدر اوندن صکن وشیطان دکا کی یرینه قارلوبلر دوریب رسالهجه عالمکه
یزیوزنه مالدالک اولدی طوقدی نظم پس بهادیلدا ندی عالم یغیان اشکار اوردی اندن ارتوب عالم اچره بتمار
بوکره هنا الفلک حق تعالی وحکمتی یزیدن اولدقدن صکره نظمه اوتوز الفلک حق تعالی حکم قدرتیله موکل قیلدی
واچاجات بوزجهلدا ولدزکی خبر ویرسکل سلیمان حضرتی دخی یلدیلک ایلادنک واندن رک وعقابلریدل جدی اعلام بیلدیلک
ملیش ایش صکره یه سلیمان حضرتی ایتدیلک یا بوغه کل مالدان یا بوغه مالدان کم نظم زمین و زمان جمیع اوزره کلدکه
امریه قرمسالدوز یوزنک خلقینه سبب ندر دیمان ایت کلدی دی موکل مالدان جواب ویردکه یا نجی الله بوغه مالدان الله
تعالی کمال قدرت وصنایع حکمتی بیلکه کندوزی یرتدی سلیمان ویدی کوزنکه ملیک ویلیک لا نجی لقه اول
زمانکی حق تعالی اوچاغلکه یرتدی واچدی رضوان وخلمان نوعلکه یرلکه دوزتدی اول وقتن بویی دخی دوی شکلدن
دوزت قاندی وجدیدن معالیقلوب نجا عتلو قوتلو ملیک یوزلو یرتخمی یرتدی واچ ماغلیقچه یوکلدی بوکلدی بیض انقه
تاکم اوتوز اوچاغه رسی قویدیا تع ایه پس بوغه مالدان دخی قویتدی تخمی یرتدی واچاغ قیوجسی
لکن حق درکاهنده تمسیلی علا لکن ادم صفی خلقی عظم وزدان یجا ادم واچاغه قویب قلن تقدن بکه
تاکه بعضایه دخل قیلوب قیرمه ایدیلک نصفه ذکر کله ذکر حاجت وکل توراث موسی وزبور اوزره اچدی سطر
دوزکه یکلن حکایت وکل شیطان لعین ادم حضرتلرینه زلت خلقی ادم وزلدوکی سیدن کوکلرین لعن قلدیلر
جمی قیلدیلر امر حق سبوب لعنت اولمغی حق تعالی ابلیسه لعنت قلدی درکاهنده سوردی اندن ابلیس یرتلیس
دوچاغه کردوب دم اغزاوزسلک بغلایی یدوب ازدوسلکه قصد ایلدی پس نقد رجهد ایدوب اوچاغه کردی

تمایت کلب شاه مالدان کم اوچاغ قوجسی دی حیله قلوب تقمیح ایندی وایتدی ایا ادم اچدن حق تعالی سنی دز
کاهنده سوبب لعنت ایندی سلک مخرکن سوردم تبدیل قلوب بحث ایندی پس ولا رسلایجی رضوان طوغدی درب
اغزکه اوب ادم صفی مقابله الدی سن تمیح قلوب اکا نا ایقل دوب یلدا ادم محمد قلدا دخی حقدن ولیوب عفو ایتوب
نا کهنه ملک مقرب سز کیه سن بولدا کم بکا وحی ایدر سان مطا بلدن بندنی سکا خوف قلمز دیوب تمیح ایدجک
ابلیس لعینه یوشا مالدان الدنب شیطان اغزنه الدی اوچاغه کردی دی اول سیدن لعنت اولدی حق تعالی صورتن دوندردی
انن ایا بنی الدی یوزی سینه یرتدی وده دلرنی اکی قات دوندی ودلرنی دخی اکی شاخ ظلمی ابلیسکه اغزنه
کی شیدی جیم زهر ایلکی قلدی قیلدی قلدی ندن شاه مالدان یوزینه کیه اینی یغمغه قویه اینی ایلا ندن حق تعالی یه
عیادت ادب توسه قیلدی ملعونی حق تعالی کا هن عفو ایتدی دوت قاده ورب آدم مالکی واوزه نلری وایلا نلری وطا
بنی جنی جان اصلی جمعیسنه یوشا مالدان ساکه طلبی وکا هن عفو ایدی انا کا انکلی سالا بنی یولدا دی ابلیس تلبیسی

تمام ایلا ندن	یا سلیمان یوزنجت حاجی	ابلیس ابلیسن اولدی یوقلی طالبی	
اوید و محمون اول ابلیسنک سوزینه	ایندی کوجی شاه مالدان اوزینه	لعنت ایلسن ابلیسه اویدیسه پس	
یوه لعنت اولدا اولدم خوش نفس	کوزه ملعون کیسه دوزاول جیم	سوزدا اوبن بن ایدرجیم	
ادم اغلما ورنیاده دوی اول	شاه مالدان دیه اولدی دی یول	اولدو محمون کندو حقنک لعنتی	
طوتله محمون یوکیکله الفی	یوه اوچاغدن سرولدی اول زمان	لیلیا یدیه یا رقلدی سنت معان	
توب تبلوب حرسی چوچ اغلدی	کوزینی کان یاش اوبن چغلدی	اول قدر اینی دیمان زاریلی آه	
کم رحم اینی خالقی اولا کا	پس کا اوصی عفو ایدوب قلدی کدم	اشیو صورت اچی قویدی محمد	
جسم آتی اولدی بقایت دلکشاد	وردوقدرت بزلکه ایشلدوزت قماد	انا ردولوا اوجسملکه ناکی دار	
کذا قاریلیا اقامی جنسی ساره	جلسیبنی بوکه قومان ایلدی	کل حیه حضرتن خان ایلدی	
بوده اولوسز تنه دوزدی کمان	اوندن اوزکه خلقه تسرتی اونان	کزم جسمی آغ اولوغایت لطیف	
قاچی دولیلک کلی کصیف	لیلیا حقدن قدرتی قوزاتکار	انا ردولون چاکیدوزنا کی وار	

زجی کم سل الا مالان اعظم کا تیا	حق قدرتی همه عالمی اولسه شهاب	دونک اکلا کم سلیمان اکدجن ابلیس
جزیی حفدنه ولایه اهی سلان علی حجاز	سطر حکم قولجه بولوکه بوندره ابکی عزا ابلی حضرته نکدا ایتمه	
سلیمان نظره کلوب سلام ورب ایندی یا نجی الله وقت دوکی دیوان ماغدب بلدکم اداسز یلنجه الوب		
الوب کوزه مزاحت ذاهدنک سبحه نمازین حضرتکه یقدکم تلاوه یلدیلک سلیمان حضرتی دخی ایندی یا نجی		
ماران اوزنلا ذکه تمامشا ایتلک واذ دوهالدکه واقعی لرکه یلدکه تمام سیر قلدی انا لکه عطایب جنیی کوزمک		
لازم دکلکه معلوم دوز لکن اولولرندن کوزوب یاران دیوانه عهلی ایه سن انلر ولک دخی اصلنه فصیلنه مثلیه		
الاوزدیوب دیوان طاغفوق اشا یلدیلک ابی کوزدیلک اوزنلر یوزیوب یاش کوزیری صوب یاش غیرشدیلر اوزدوهالر		
دخی سیرنه نطایلسنه یوزیری صوب اغزا چسوب اکر شدیلر اولنلک دخی واتهلرینه سلیمان نظریه قرشوقویب		
اوان ادب جفر شدیلر اولدیلکه سلیمانه الفنی ورب ایندیلر کدیا شاهی جهان هن سفوکه یوزسوب اداایدوقه یلدیه		
دوسلک کبا روزا تاکه الطف ادب زجی اچ طوغیا سن لطام محتاج ادب ایلدیا سن دیوب دیلدیه لطیفه		
تضرع ایندیلر اندن ایلدیه یلدیلک سلیمان دیلدیکه ایندی سزلک اوبن کلمه کلدی اکی نوبت طعام کن سن دیوب		
یا ایلدیلر کوزمک جن سره هلک لرکن کوندوزدی دفع دارب ای کوزدی قدا الحاصل یکی ایلدیلر کوزلرندی		
اوچ محمایه لرکلرین اختلافلره اوزنلر واندن ایلدیلر اوزه هالرنه وتعریف یقره سفلدیلر ایلا ندن وحقیقلیکه وجهانلر بحش		
ایندیلر تاکه سلیمان دوکلین اوزنلر قیلدی طبیعتی ایلدیلر شکر قیلدیلر دخی اندن سکوت وقعی اولدیلر کوزیندی کوزه ایلدی		
یه کیا الم دیوکلرا اشارت ایندی سلیمان حضرته یلدکم ایندی یلی سره سلیمان یوزینه اندن دی شاه مالدان		
دخی سیره ایلدیلر سندن اوزنلری واندوهالری وعلدنلری وعقابلریه وجهان جنلرینی الجلدن دلوه لیجه		
یاغرب مقاملو مقامان کوستردی یوزیوزینی کجوب لوزه دیلدیلر نه اول کی لیمکن اوزنلر جنیی واکهنی طبقدن اندوهالرنی		
واوجمی طبقه حیات اسملی تعقیلا یلدیلر جنلری وعقابلریه جهان عسکرلرینه اندن شاه مالدان لشکری حیات		
وقعانیوان ماغی واعقابلریه جلس اولرینه سیر سلیمان اوزینه انجی لمکن حفظ ایدوب کم صفلدی کوزدی دیه سلیمان		
نظریه کلوب قزل یاقوت کی جی اوزیر جوقلوب قرآن ایندی اندن سلیمان حضرتی موکل یاده حکم ایندی دوت اولو		

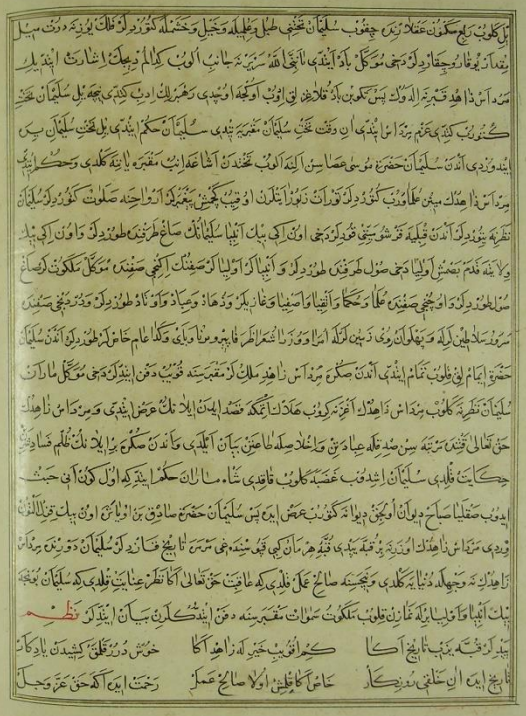

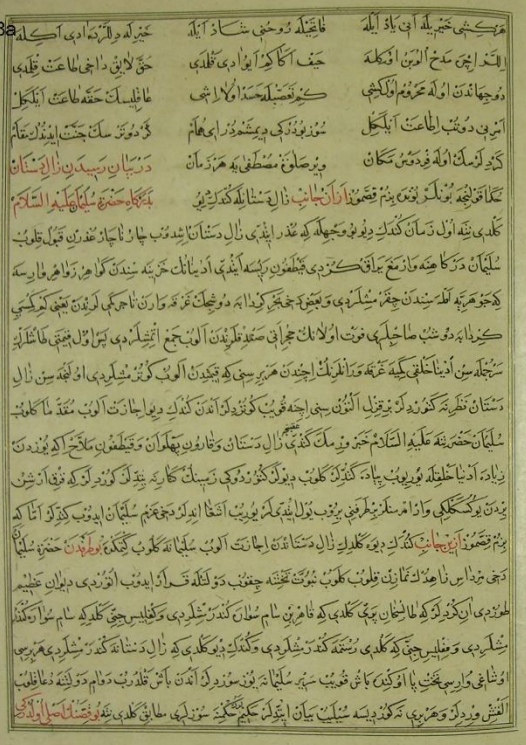

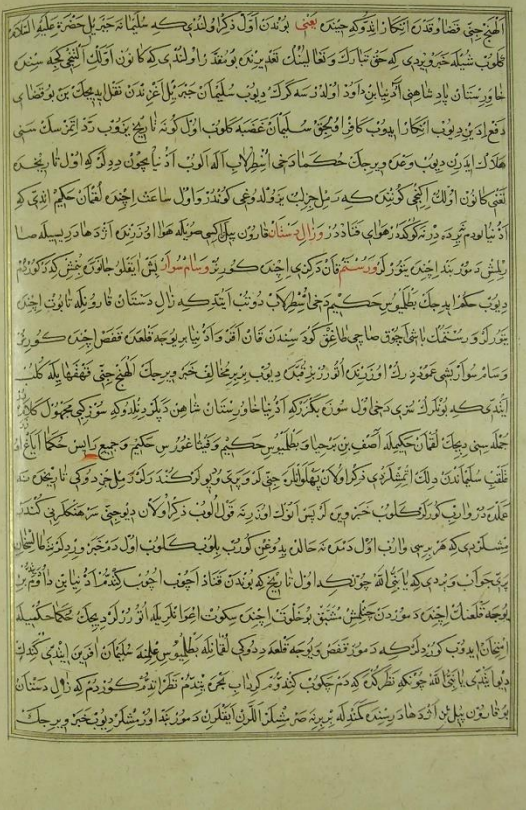

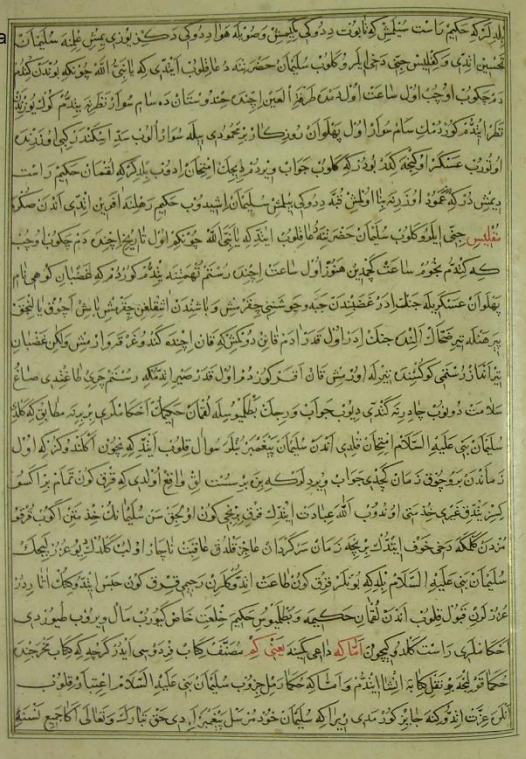

79b

80a

80b

81a

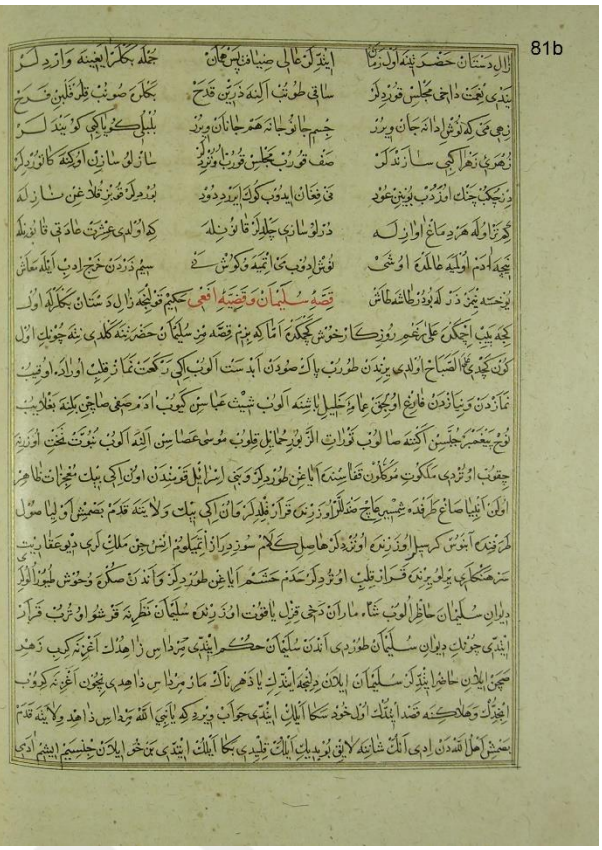

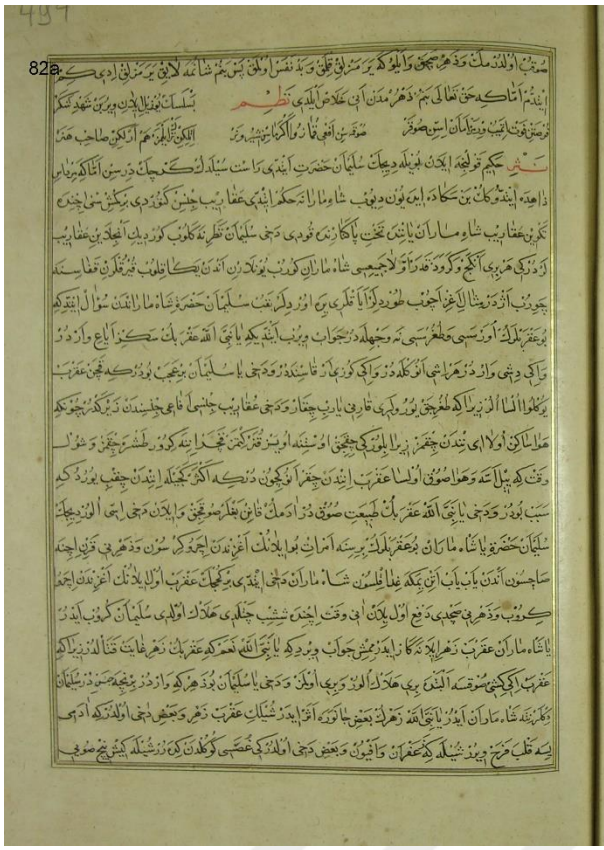

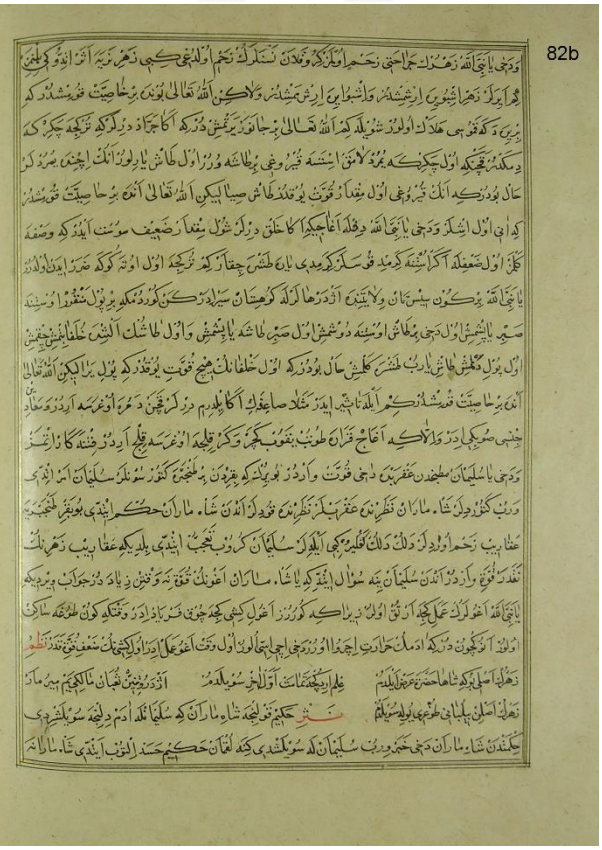

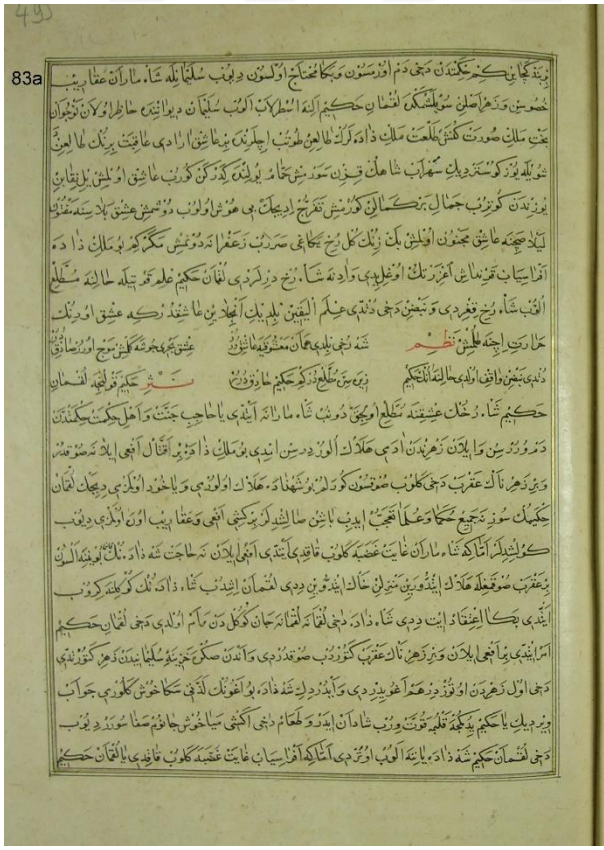

85b

86a

86b

87a